

ઇતિહાસના અભ્યાસીઓ માને છે કે જૈન સાહિત્યમાં સ્વતંત્ર અંગ્રૂપે તેમજ છટાછાયા પ્રાચીન ઉદ્દેશ્યરૂપે વલ્લે. ઇતિહાસ લખાયો છે, જેમાં સ્વતંત્ર પ્રાચીન ઇતિહાસના અણુકોટિ કોષાકનો સ્વરૂપ ઉકેલ મળે છે; તેમજ ઇતિહાસની તુલતી સાંકળના સંચોજક અકોષાઓ પણ મળે છે. આ રીતે ઇતિહાસને નિર્વચિત રૂપ આપી પ્રજામાં લાગવી એઈએ. અસ્ફુટ અને યાદુતના પૂરા અભ્યાસીઓ જ આ કામ કરી શકે તેમ છે.

અમે ત્રણેએ ઉક્ત વાતને હક્કમાં સંખીને “જૈન અક્ષરો ઇતિહાસ” સ્વયં રચે, જેમાં ઉચ્ચ ૨૫૦૦ વર્ષમાં અંયેક જૈન આચાર્યો, મુનિઓ, અધ્યાઓ, યજ્ઞાઓ, મત્રીઓ, શ્રીમંત્રી, વિદ્વાનો, શબ્દો, વીરો જાણી, પરપરાઓ અને મહાસભાઓ વચ્ચેનો અપ્રમાણ ઇતિહાસ સ્ફુટ કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો છે તેના પહેલો ભાગ પ્રાકૃતિત થયો છે. બીજા ભાગે વેગદાર પ્રકાશિત થશે.

એ કે આ કામ જાણી થયે એમ અમારી ઇચ્છા હતી-એ જ કિન્તુ અમારા ત્રણમાંના એક મુનિ નિવૃત્તિવિજયજી સ. ૨. ૭૭ના મ. ૬ પના શેષ અમદાવાદમાં સ્વર્ગવાસી થયા છે તેથી હાલ વડુ વિદ્વાન થયે એવી અણુ-સંભવના છે.

આ પહેલા ભાગમાં ઇતિહાસના અભ્યાસીઓને મધુ ઉપજોગી થાય એવી પ્રાચીન ઇતિહાસો આપી દીધી છે.

આજ તથા ભવિષ્ય પ્રકાશિત થયા પછી આજ ભાગમાં આપની પ્રસ્તાવના અને અભ્યાસ નિમિત્તથી () આપની, એમ અમારી ઇચ્છા હતી, પરંતુ વિચ્છાત વાતકિમકે અધિકૃત સ્વાર્થ નિવૃત્તિવિજયજી “એ પ્રેરણા કરી કે, “આ જ આ ઇતિહાસપ્રેમીઓ માટે વલ્લે. ઉપજોગી છે પણ એ તેની અભ્યાસ નિમિત્તથી નહીં આપે તે હવે નક્કિ જ નથી થઈ શકે. આમાં અભ્યાસક્રમને પણ ધ્યાનમાં રાખે જ રહે.”

શ્રી. શ્રી વલ્લભાઈ જી.વલ્લભાઈ શિરડે

જન્મ -

સ. ૧૯૧૧ વીરજી ૧૧

અવસાન -

સ. ૨ ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૫

આથી જાની સાથે જ પરિશિષ્ટમાં અચ્છેની ઘણી અને
અકાચકિ નામો દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે

આ જયનું મુદ્-રીઈઝિ-સરોધન ૫ જાણાતા પ્રમથક
શહે કરી આપ્યું છે તે ખન્નવાદને પાત્ર છે

આ જયનું પ્રકાશન કદાચ વિશ્વે જાત, કિન્તુ ચેઠ વાઢીલાલ
સુનીલાલ ચેરદલાલનાં પત્ની શ્રીમતી સરસ્વતીબેન (શશિબેન) તથા
ચેઠ હવાભાઈ સુનીલાલ વજેરેએ આર્થિક મદદ આપી જલદી
પ્રકાશિત કરવા આજ્ઞા કર્યો, તેથી જાનું પ્રકાશન સમયસર થયું
એ વિશેષ જ્ઞાનકની જાત છે

જસા! આ જય ભારતીય સંસ્કૃતિનું જ્ઞાનક જગ જનને,
એ ઈશ્વરપૂર્વક જામે વિરમીએ છીએ.

(વ. સ. ૨ ક. મ. ૭ ૧૧)
વલ ૧-૧૧-૧૯૫૨
: જૈન ઉપાધ્યક્ષ :
સુરેન્દ્રનગર (સીરાપુર)

વિ
મુનિ દર્શનવિજ્ઞાન
મુનિ જ્ઞાનવિજ્ઞાન
(મુનિ યાત્રાવિજ્ઞાન)

જૈન પરપરાનો ઇતિહાસ

વિ પ મ-અ તુ ક મ સિ કા

પ્ર.	ઘટના	પાત્ર	પ્ર.	ઘટના	પાત્ર
૧	શ્રી મુખર્જીસ્વામી	૧	૧૨	બિનાયમ	૪૧
	મયલાયસ્તુ	૧		જૈન વીરો	૪૫
૨૪	વીરો'કો	૧		કંઠાવૃક્ષ સુમિ	૪૧
૩	મહાવિરસ્વામી	૨		ભાટાપદ	૪૧
	દિપ્તપરિકર	૨		લઘુલિખા	૪૭
૧૧	વસુધરા	૨		રથપતંગિરિ	૪૭ ૩૩૭
	રાજા મુનિજો	૭		રાજુભવ	૪૮
	રાજા મુનિજીઓ	૭		ચિરનાર	૪૮
	જૈન રાજાઓ	૮		મળવલપાઠ્ય	૪૮
૬	વીરો'કો	૮		હસ્તિનાપુર	૪૬
	ચાર્વકવર્તમાનિઓ	૬		મ પા	૪૬ ૧૧૧
	ભાટપદ	૬		સમ્પ્રદાયિનર	૪૬
	બીજા મુનિજો	૧		ચકુર	૪૬
	ચકુરવંશ કપ	૧		કુલ	૪૧
	નિહારજીમિ	૧		ભાભરા	૪૨
૨૫	ભાટજીઓ	૧		ભાટિઅંગ	૪૩
	ધર્મપ્રચારજીમિ	૧૧		ક જેપર	૪૫
	ભાવ ધર્મોચારો	૧૨		ચાણ	૪૬
	ચાણવો	૧૩		કંગ્રાઈ	૪૬
નિ ૧	જમણિ	૧૫		નારી	૪૬
નિ ૨	તિખજી	૧૬		કુભારજીમિ	૪૭
	ઉપકેશ પદાવળી	૧૬		મગનાથપુરી	૪૭ ૨૧૮
	(મળવલિ)	૩૧ ૪૫૨		હસ્તિકુલ	૪૮
	દ્વિપ દિનકમળ	૩૧		મળુવલુક	૪૮
	વપાસન ચાળા	૩૭		રામજી	૪
	શ્રીમુખર્જીસ્વામી	૩૮		મળપદ	૪૬
	નિર્ધનમગ્ધ	૪૧		દરિદ્રસ્વામી	(૭૧) ૧

મ.	સહના	પાટ	મ.	સહના	પાટ
	નર્મિયા આદિ	૧૧		મલુ રાખાઓ	૧૩૧
	મયમ	૧૨		વિહારપ્રદેસ	૧૩૧
	પાવાપુરી	૧૨		સ્વિમ્મર માનવતા	૧૩૧
૨.	આપેલ જાણવાથી	૧૩	૩.	આપેલ સુસિદ્ધાદ	૧૩૮
૧	વસ્તુ વિચાર	૭૨		મતી સહાય	૧૩૮
	સાલવિં અવનિવર્ધન	૭૩		(૧ વરુણિ)	૧૩૯
	જામર તીર્થ	૭૪		(કેશા-સેના)	૧૪૨
	જા ૮૪નો સેન	૭૫		૭ આપાઓ	૧૪૨
	વિદિસા	૧ ૭૬		મતી સીવક	૧૪૨
	સન્ધિ સુત	૭૪ ૭૬		૪ સુસિદ્ધા આગમ	૧૪૨
	જામર સેન	૭૭		સેન રાજાઓ	૧૪૫
	પાટલીપુત્ર	૭૮		સૌવં જાહસ	૧૪૫
	રાજા મિલિત	૮૧		રાજા મિલિત	૧૪૨
	રાજા મિલિત	૮૨		રાજા અગ્રિક	૧૪૩
	મતી અગ્રિક	૮૪		સુવરાજ કુલપ	૧૪૪
	રાજા કૌશી	૮૫		રાજા અગ્રિક	૧૪૫
	નદી	૮૭		મતી સાલુક	૧૪૬
૩.	આપેલ પ્રસવવાથી	૮૯		નિ ૩ આપાદ સિખો	૧૪૮
	મીમાલનર	૯૪	૮	આપેલ મહાગિરિ	૧૫૦
	સોલિયા તીર્થ	૯૭		આપેલ સુદસ્તિ	૧૫૦
	મેર્યા તીર્થ	૯૭ ૩૪૮		(જાતિ મર્ચ)	૧૫૪
	મતીવક	૯૮		આ મહાગિરિ સિખો	૧૫૫
	મતી અગ્રિક	૧		આ સુદસ્તિ સિખો	૧૫૬
૪.	આપેલ સુદસન	૧૦૬		મર્ચો-સાખાઓ	૧૫૬
	(પાવાપુરી)	૪૬ ૧૧૧		કેશિકમલ	૧૫૭
	સ્વૈરમિત	૧૧૩		(નકલિત સેન)	૧૫૭
૫.	આપેલ સુદસન	૧૧૭		(૧) જામર વડ	૧૫૯
૬	આપેલ સુદસનવિષય	૧૧૯		(૨) વાગક વડ પદાવધી	૧૮
	આ અગ્રિક	૧૧૯		(વિકલ)	૧૮૨
	(૧) આગમવાસના	૧૨૧		(૩) સુદસન પદાવધી	૧૮૧
	૪ મતી	૧૨૪		નિ ૪ અગ્રિક	૧૮૭

મ.	શીર્ષક	પાન	મ.	શીર્ષક	પાન
	(શુભચર)	૧૬૭	આ	અપુર	૨૩૧
	નિ. પ. મળેલ	૧૬૮	તારંગી લીલ		૨૩૨
	મહાદ-સંમિત	૧૬૯	ધર્મમાર	૨૩૨, ૨૩૪	
	મનવી લીલ	૨ ૨	આ	રુદ્રેશ	૨૩૪
	બેન સુદેશી	૨ ૪	આ	મનમુદિત	૨૩૫
	આપુર	૨ ૪	આ	પાલિત	૨૩૫
	માનવપત્રી સુદેશી	૨ ૫	(સ્તબ્ધ પાત્ર)		૨૪૨
	દીપ્તરી લીલ	૨૦૭	રામચંદ		૨૪૪
	બેન લીલ	૨૧	અમલ નિર્મલ		૨૪૪
૬.	આપ સુદેશી	૨૧૧	આ	રેવતી મિત્ર	૨૪૫
	આપ સુદેશી		આ	ધર્મ	૨૪૫
	(૨) આપસપાત્ર	૨૧૨	આ	સિદ્ધસિન	૨૪૫
	મનુ આપસ	૨૧૩	આપસમય		૨૪૮
	આ	૨૧૩	આપસ વિદ્ય		૨૪૯
	સ્વાધ્યાય (૧)	૨૧૩	(મિત્ર નામવાળા)		૨૪૯
	(સુભચર)	૫૦ ૨૧૮	સ્વપત્ર વિદ્ય		૨૪૫
૧૦	આપ સુદેશી	૨૨૦	મહાદ સુદેશી		૨૭
	આ	૨૨	૧૨. આપ સિદ્ધગિરિ		૨૭૨
	ધર્મમાર	૨૨૧	મનુ-આપસ		૨૭૨
	આ	૨૨૧	આ	મનુ	૨૭૨
	કુશાલ મન	૨૨૧	આ	તેજસીયુત	૨૭૨
૧૧.	આપ સિદ્ધગિરિ	૨૨૩	આ	આપસ	૨૭૩
	આ	૨૨૩	આ	મિત્ર	૨૭૩
	મનુ આપસ	૨૨૩	આ	સુદેશી	૨૭૩
	આપસ મન	૨૨૪	ધર્મમાર		૨૭૪
	આ	૨૨૪	નિ. ૧ શકુન્તલ		૨૭૪
	આ	૨૨૪	રેવતી મિત્ર		૨૭૭
	(સ્વાધ્યાય મિત્ર)	૨૨૭	મિત્ર મન		૨૭૭
	આપસ મન	૨૨૮	૧૩. આપ મનમુદિત		૨૮૪
	અમલ-મન	૨૨૮	મનુ આપસ		૨૬
	(પાનવત્રી મિત્ર)	૨૩	મનુ-આપસ		૨૬૧

ક્ર.	ઘડના	પાનુ	ક્ર.	ઘડના	પાનુ
	મીના કલ્પના	૨૬૨	૧૬ આંતર સમન્તભાદ્ર	૩૪૪	
	આ દેવર્ષિવર્ષી પદ્માવતી	૨૬૨	૧૭ આંતર વૃદ્ધિવ	૩૪૭	
	એન રાગજો	૨૬૮	આ અર્ધિવર્ષી	૩૪૮	
	એન લીધી	૨૬૯	રાગ નાકા	૩૪૮	
	(૨વર્ણપુર)	૨૬૯	ગરદા લીધી	૬૭ ૩૪૮	
૧૪ આંતર વજ્રસેન	૩૦૧		સ્વર્ણચિત્રિ	૩૪૯	
ચિત્રનાર	૩ ૧		આયોર લીધી	૩૪૯	
(૩) આત્મવ્યાખ્યા	૩ ૩		૧૮ આંતર પ્રયોતન	૩૫૨	
ચાર કુલો	૩ ૪		મદ્યવ્યાપો	૩૫૨	
(આ અર્ધવર્ષી ૬)	૩ ૬		સૂત્રલીનાર	૩૫૭	
આ નક્ષિ	૩ ૭		૧૯ આંતર આનંદિવ (૧)	૩૫૬	
આ નામકલિત	૩૦૭		ધર્મવ્યાપ	૩૫૧	
આ રક્ષિત	૩ ૭		૨૦ આંતર આનંદુઅર્ધિ	૩૬૨	
નિ ૭ ઓપાઆદિવ	૩૧૨		આ શિલ્પસુરિ	૩૬૨	
નિ ૮ કિલ્પવિ	૩૧૩		આ કિમારવાતિ	૩૬૨	
સ્તિભર	૩૧૪		૨૧ આંતર વીરસુરિ	૩૬૯	
સ્તિભર પદ્માવતી	૩૨૯		૨૨ આંતર અર્ધવર્ષી	૩૬૯	
એન લીધી	૩૩૪		૨૩ આંતર દેવાનંદસુરિ	૩૭૦	
ભુનામક	૩૩૪		આ મન્દવ્યાપી	૩૭	
વ્યવસ્થા	૩૩૪		રાગ શિવાદિવ	૩૮૧	
કર્મચિત્રિ	૩૩૪		વજ્રી વર	૩૮૩	
નરકો	૩૩૬		(વજ્રીના ચામો)	૩૮૪	
મહુલી	૩૩૬		કુદિલ વર	૩૮૬	
વરક	૩૩૬		લીધોદિવ વર	૩૮૬	
સોપારક	૩૩૭		(ગાપા રાવણ)	૩૮૮	
સ્વાર્ણચિત્રિ	૪૭ ૩૩૭		(૪) આત્મવ્યાખ્યા	૩૯	
ઓપામ પદ્મા	૩૩૯		વજ્રીમંત્ર (૧)	૩૯૩	
વજ્ર	૩૪		ગાનવસી	૩૯૪	
કેરિક	૩૪		ઐતરિયવિ	૪	
૧૫ આ અર્ધસુરિ	૩૪૧		કેમચિત્રિ	૪૦૨	
અર્ધસુર	૩૪૧		૨૪ આંતર વિક્રમસુરિ	૪૦૩	

પ્ર.	જાહેરાત	પાણી	પ્ર.	જાહેરાત	પાણી
૧૫	આ કિલકમ	૪૩	૧૫૫	વજાબી ટીક	૪૪૪
૧૬	આ મહર્ષિ મહાપર	૪૪	૧૫૬	આજીવન	૪૪૫
૧૭	વા સમયે મહાપર	૪૪	૧૫૭	આ ૧૦ માનકે (૨) કાંચ	૪૪૬
૧૮	ધર્મકે મહાપર	૪૪	૧૫૮	મૈત્રી કથા	૪૪૭
૧૯	(મહાપર નોટી)	૪૪	૧૫૯	હાજિર નવ પદાવની	૪૪૮
૨૦	આ ધર્મકે મ	૪૫	૧૬૦	ધર્મકે	૪૪૯
૨૧	બિનકે મહાપર	૪૬	૧૬૧	(૧૨ મહા)	૪૫૦
૨૨	આ બિનકે	૪૬	૧૬૨	(મહાપર મહા)	૪૫૧
૨૩	(મહાપર મહા)	૪૬	૧૬૩	આ ૧૦ વિનુકે	૪૫૨
૨૪	મહાપર	૪૭	૧૬૪	આ બિનકે	૪૫૩
૨૫	મહાપર	૪૭	૧૬૫	મહાપર	૪૫૪
૨૬	આ ૧૦ નોટી મહાપર	૪૭	૧૬૬	મહાપર	૪૫૫
૨૭	મહાપર	૪૭	૧૬૭	આ ૧૦ મહાપર	૪૫૬
૨૮	(૧) આજીવન	૪૭	૧૬૮	આ બિનકે	૪૫૭
૨૯	આજીવન	૪૭	૧૬૯	મહાપર	૪૫૮
૩૦	(મહાપર)	૪૭	૧૭૦	આ સિલકે	૪૫૯
૩૧	(મહાપર)	૪૭	૧૭૧	આ મહાપર	૪૬૦
૩૨	મહાપર	૪૭	૧૭૨	આ માનકે	૪૬૧
૩૩	આજીવન	૪૭	૧૭૩	મહાપર	૪૬૨
૩૪	આજીવન	૪૭	૧૭૪	(માનકે મહાપર)	૪૬૩
૩૫	આજીવન	૪૭	૧૭૫	આ મહાપર	૪૬૪
૩૬	આજીવન	૪૭	૧૭૬	(માનકે મહાપર)	૪૬૫
૩૭	આજીવન	૪૭	૧૭૭	આ મહાપર	૪૬૬
૩૮	આજીવન	૪૭	૧૭૮	આ માનકે	૪૬૭
૩૯	આજીવન	૪૭	૧૭૯	આ મહાપર	૪૬૮
૪૦	આજીવન	૪૭	૧૮૦	આ માનકે	૪૬૯
૪૧	આજીવન	૪૭	૧૮૧	આ મહાપર	૪૭૦
૪૨	આજીવન	૪૭	૧૮૨	આ માનકે	૪૭૧
૪૩	આજીવન	૪૭	૧૮૩	આ મહાપર	૪૭૨
૪૪	આજીવન	૪૭	૧૮૪	આ માનકે	૪૭૩
૪૫	આજીવન	૪૭	૧૮૫	આ મહાપર	૪૭૪
૪૬	આજીવન	૪૭	૧૮૬	આ માનકે	૪૭૫
૪૭	આજીવન	૪૭	૧૮૭	આ મહાપર	૪૭૬
૪૮	આજીવન	૪૭	૧૮૮	આ માનકે	૪૭૭
૪૯	આજીવન	૪૭	૧૮૯	આ મહાપર	૪૭૮
૫૦	આજીવન	૪૭	૧૯૦	આ માનકે	૪૭૯

अ.	वस्तुना	पात्र	अ.	वस्तुना	पात्र
	आ सिद्धमेन	४६५		कैन ससृति	५३
	प्रसवली	४६६		सकृत्वाय	५४
५	आ प्रसव	४६६		बलमीमन (२)	५५
	आ विनद्यस	४६७		आ ससृति	५६
	बलभनस	४६८		आ ससृति	५६
३१	आ१० बरीदेव	४६८		रासवन्त प्रसवली	५६
	आ सीकृत्य	४६८		(धर्मप्रसार)	५८
	(भीष्ट/मर्षा)	४७		(काम्य तीर्थ)	५८
	आ देवद	४७१		(आ धर्ममान)	५९
	आ सुसकृती	४७२		(आ धर्मप्रेम)	५१४
	कदेवराज्य	४७२		(धर्मप्रसार)	५१६
	आ वरेवर	४७२		आ विद्योतन	५१८
	आराधनम्	४७२		कृष्णविजय	५१८
	गम गमुसेन	४७२		धनेश्वरम्	५२१
	आ पीरक	४७३		श्रीकृष्ण	५२२
	आ हरिहर	४७३		आ नृपति	५२४
	मन्त्र	४८५		(कृष्ण)	५२४
	धर्मप्रसार	४८७		(पाठ)	५२५
	कामविद्या	४८७		आ श्रीविष्णु	५३४
	राग वनराज	४८७		राग विष्णुसेव	५३४
	रा न कनक	४८९		कर्मदार रागवली	५३४
	कर्मविहार	४८९		(कर्मदायणी)	५३७
	राग विद्यावि	४८७		कैन रागवली	५३९
	मन्त्री विद्या	४८७		राग आन	५३९
	मन्त्री लल	४८७		पुत्राद्य (३)	५३९
	मन्त्री नीला	४८८		कैन नेला	५३९
	मन्त्री आराध	४८८		मन्त्राद्य	५४२
	आ देवी	४८८		कर्मदायणी	५४३
	मन्त्रादीश्वर	४८८	३३	आ१० मानवि	५४४
३२	आ१० प्रसुम्न	५०१	३४	आ१० विमलेश्वर	५४५
	दीर्घत	५२		आ श्रद्धा	५४६

પ્ર.	જાહેના	પાટું	પ્ર.	જાહેના	પાટું
જાવાબાન પદાવલી	૪૪૩		(તલનવઢ)		૪૬૧
(જા. વીરકાર)	૪૪૭		સપાઠ રાખ		૪૬૧
જા. વિભવસિદ્ધ	૪૪૮		ભોજ્ય ક્ષત્રુજ		૪૬૨
જા. મહેશ્વર	૪૪૯		હતુ ડી-રાખવલી		૪૬૨
જા. વિભવસેન	૪૫૦		(રાતા મહાવીર)		૪૬૩
જા. કલકલેવ	૪૫૧		(સેવાડી)		૪૬૩
જા. કલકલેવ	૪૫૨		કેન સુખવલ		૪૬૪
કે. કીલકલ	૪૫૩		કેન કીલકલ		૫
કે. કલકલેવ	૪૫૪		કલકલેવ		૫ ૫
જા. કલકલેવ	૪૫૫		કેનકલ		૫૦૨
જા. કીલકલ	૪૫૬		કેન રતલે		૫ ૩
જા. કીલકલ	૪૫૭		નાકલકલ લીલ		૫ ૪
જા. કલકલેવ	૪૫૮		કેન લીલકલ નાકલકલ		૫ ૫
જા. કલકલેવ	૪૫૯		પસિલકલ પસિલકલ :		૫૧૧
જા. ના	૪૬૦		A. જાણપદવલ		૫૧૧
જા. મલકલકલ (૨)	૪૬૧		B. કલકલકલ		૫૧૨
જા. પાલ	૪૬૨		C. કલકલકલ		૫૧૩
કલકલકલકલ	૪૬૩		D. જા. કલકલકલ		૫૧૪
કલકલ ૦ પદાવલી	૪૬૪		પસિલકલ લીલકલ :		૫૧૫
કે. કીલકલ	૪૬૫		કે. કીલકલ કલકલ		૫૧૬
જા. કલકલકલ	૪૬૬		પસિલકલ લીલકલ :		૫૧૭
જા. કલકલકલ	૪૬૭		કે. કીલકલકલ કલકલ		૫૧૮
હતુ ડીલકલ પદાવલી	૪૬૮		પસિલકલ કીલકલ :		૫૧૯
ખલકલકલ	૪૬૯		(જાણપદવલ જાણપદવલ)		૫૨૦
ખલકલકલ	૪૭૦		વર્ત ૧ લીલકલ કલકલ નામ		૫૨૧
જા. વીર	૪૭૧		વર્ત ૨ કલકલકલ, જાણપદવલ		૫૨૨
પદાવલી	૪૭૨		જાણપદવલ, જાણપદવલ		૫૨૩
રાખ જાણપદવલ	૪૭૩		નામ		૫૨૪
(તલનવઢ)	૪૭૪		વર્ત ૩ જાણપદવલ-જાણપદવલ		૫૨૫
રાખ કલકલ	૪૭૫		જાણપદવલ, જાણપદવલ, જાણપદવલ		૫૨૬

વેદાંતી, ઝીંઝીયાળી વગેરે ૧૪૧
 વર્ગ ૪ મુદ્રસ્થ—દેશ-રાજ્ય,
 જાતી, શેઠ, કવિ, પદ્ધતિ,
 દેવ, દેવીઓ અને પૂરોષિવનો
 વગેરે ૧૪૪
 વર્ગ ૫ જોળખાણ—વ ક, વગ્ન
 કુલ, જળ, શાંતિ, જોગ, યત,

નિષ્ક, ઉપનામો, વિશેષ જાણતો
 વગેરે ૧૧
 વર્ગ ૬ સ્થાનો—દેશ, નગર,
 ગામ, પહાડ, નદી, વન તીર્થ
 દીક્ષા વગેરે ૧૭૧
 વર્ગ ૭ રથો—લેન અગ્રમો,
 લેનરથો, લેનરથ રથો, સામ
 ચિત્રો, લેનો, લિપિ વગેરે ૧૭૩

મુધારે-વધારે

પાઠ નં	લીટી	અનુક્રમ	શુદ્ધ
૨	૨૫	૫૫૧	૪૬૧
૧	૩		૫૫૧ અક્ષયપુષ્યાર
૩૨	૨૭	આ. મહેશ્વર	૫ માનસેવ
૫૪	૨	પરિવર્તી	પરિવર્તી
૬૧	૧૭	સુસ્થિતચરિ	સુસ્થિતચરિ
૭૭	૧	આપ્ત	આપ્ત
૭૭	૨૮	૨૫	૨૫૮
૧૪	૧	અપાક	૬૮૫
૧૮	૨૮	૧૪૪૪	૪૪
૧૨૩	૩	અપાક	આપ્ત
૧૨૩	૮	નવી, એકલો	૭ ૫૫
૧૭૮	૨	ચિત્રોપદેશ	ચિત્રોપદેશ
૧૮૫	■		૫૧ ૩ ૧ ૬
૧૮૫	૬	નિઃશ્ચય	નિઃશ્ચય
૨૩૧	૧૨	ચિત્રોપદેશ	ચિત્રોપદેશ
૨૧	૨૭	૬ ૮૧	૬૮૮
૨૮	૨૭	નવાપી	અપાક
૩૨	૧૪	અપાક	અપાક
૩૬	૧૪	અપાક	અપાક
૩૧૧	૫	અપાક	અપાક
૩૪૧	૨૫	૧૫૧	૮૬૧
૩૮૬	૧૬	૧૩૩૬	૧૩ ૬
૪૦૬	૨૫	હરિવેશ	હરિવેશ
૪૧૧	૩	આપ્ત	આપ્ત
૪૫૬	૨૮	૬૫ ૧	આપ્ત ૧
૪૭	૨૧	અનિષ્ઠ	અનિષ્ઠ
૫૧૧	૧૪	નવા	નવા
૫૧૬	૧	આ	આ
૫૧૬	૧૪		અપાક
૫૧૬	૨૭	અપાક	અપાક
૬૧૭	૨૧	અપાક	અપાક

જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ
ભાગ પહેલો

મુધારો-વધારો

પાન	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૨૫	૫૫૧	૫૫૧
૧	૩		ચત્રી અક્ષયપુષ્પાર
૩૨	૨૭	અ. મહેશ્વર	૫ માનકેવ
૫૪	૨	પરિમત્રી	પરિમત્રી
૧૧	૧૭	સુરિવત્સરિ	સુરિવત્સરિ
૭૭	૧	૭૭૫૭	૭૭૫૭
૭૭	૨૮	૨૫	૨૫૬
૧૪	૧	૭૭૭૭	૭૭૭૭
૧૮	૨૮	૧૪૪૪	૪૪
૧૨૩	૩	અક્ષય	અક્ષય
૧૨૩	૮	નવી, જોડો	૭ ૫૫
૧૭૮	૨	વિષ્ણુપ્રભા	વિષ્ણુપ્રભા
૧૮૫	૭		પી સે ૧ ૧
૧૮૫	૬	ન કિલ્લસુરિ	ન કિલ્લસુરિ
૨૩૧	૧૨	વિભાસુરિ	વિભાસુરિ
૨૧	૨૭	૬૦૮૧	૬૮
૨૮	૨૭	અત્રાપી	અત્રાપી
૩૦૨	૧૪	અક્ષયપ્રભા	અક્ષયપ્રભા
૩૧	૧૪	અક્ષયપ્રભા	અક્ષયપ્રભા
૩૧૧	૫	અક્ષયપ્રભા	અક્ષયપ્રભા
૩૪૧	૨૫	૧૫૧	૮૬૧
૩૮૬	૧૧	૧૩૩૬	૧૩૬
૪૦૬	૨૫	હરિવેલ	હરિવેલ
૪૧૧	૩	આલિપ્રભા	આલિપ્રભા
૪૫૬	૨૮	૬૫૧	આલિપ્રભા
૪૭	૨૧	અનિપ્રભા	અનિપ્રભા
૫૧૧	૧૪	નવ	તથા
૫૧૧	૧	અ	અ
૫૧૧	૧૪		અક્ષયપ્રભા
૫૧૬	૨૭	માનકેવ	માનકેવ
૧૧૭	૨૧	અક્ષય	અક્ષય

જૈન પરપરાનો ઇતિહાસ
ભાગ પહેલો

શ્રી ધાતાર્ય વિન્નગચન્ન નન્ન મન્નર પવ્વપુર
 પ્પમોત્થુ વ્વં સમણસ્સ મગ્ગચ્છો મહાવીરસ્સ ।
 પ્પમો છોપ સમ્મસાહ્વન્ન ॥

જૈન પૂરંપરાનો ઇતિહાસ

પ્રકરણ પહેલું

ગણધર શ્રીમુખર્ત્તનાથ

જ્ઞામિ અરિહંતે, સિદ્ધે આપરિયે અ ઉપજ્ઞાપ ।
 સમણે સંયં ધર્મં, માળં વા રંસવ અરિહં ॥૧॥

અરિહંત સિદ્ધ લાહત ગણધર સુરિ વાચક મુનિવા,
 મણુવશ વાચકવશ ઉપજ્ઞા આસતા મુણુ સામણ.
 શાળા કુદો! બચ્છો મણુ! રત્નત્રયી વૃદ્ધિકણ,
 જવવત હો જવવત હો! શ્રી જૈન પદ્મ પદ્મ ૧

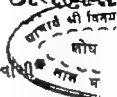
આ અવસર્પિણી કાળમાં ૧ શ્રીજ્ઞાનકહેવ. ૨ શ્રીજ્ઞાનિતનાથ,
 ૩ શ્રીસત્તવાનાથ ૪ શ્રીજ્ઞાનિતનસ્વામી, ૫ શ્રીમુખર્તિનાથ, ૬
 શ્રીપદ્મપ્રભુ ૭ શ્રીમુખર્ત્તનાથ, ૮ શ્રીજ્ઞાનપ્રભુ, ૯ શ્રીમુખર્તિનાથ,
 ૧ શ્રીશીતલનાથ, ૧૧ શ્રીમૈત્રાસનાથ, ૧૨ શ્રીવાસુપદ્મસ્વામી,
 ૧૩ શ્રીવિમલનાથ, ૧૪ શ્રીજ્ઞાનતનાથ, ૧૫ શ્રીમૈત્રનાથ, ૧૬
 શ્રીશાંતિનાથ, ૧૭ શ્રીકુસુનાથ, ૧૮ શ્રીજ્ઞાનનાથ, ૧૯ શ્રીમહિમાનાથ,
 ૨ શ્રીમુનિમુખતસ્વામી, ૨૧ શ્રીનમિનાથ ૨૨ શ્રીનેમનાથ, ૨૩
 શ્રીપાર્થનાથ, અને ૨૪ શ્રીમહાવીરસ્વામી. એ ૨૪ તીર્થંકર
 ધ્યા છે તેમાંથી જાણે અતિથ છે તીર્થંકર જગવાનેની શિષ્ય-
 ૫૧૫૧ વિદ્યમાન છે અને જાણે જગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીનું
 શાસન ચાલે છે-જવવત નર્તે છે

શ્રી ધાધાર્ય દિનગજ્જ મન મળાર ધવજુર
 ધમોત્તુ ધં સમખસ્ત મળધમો મહાવીરસ્ત ।
 ધમો છોય સમ્મસાહુર્ણ ॥

જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ

પ્રકરણ પહેલું

મણુધર શ્રીમુખર્માસ્વામી

વંદામિ અતિથિ, સિદ્ધે આપરિયે જ ઉચ્ચસાપ ।
 સમણે સંધે ધર્મ, નાળં જ રંસળ અરિસં ॥૧॥

અરિહંત સિદ્ધે ભદ્રે ત મણુધર સુરિ વાચકે મુનિવાર,
 મણુ, વસ વાચકેવસ તથમણુ ભાસતા જુવુ સામસ
 શાળા કુદો મળો મણુ રત્નત્રયી વૃદ્ધિકર,
 જવત હો જવત હો શ્રી જૈન પદ્ધતર ૧૧ ॥

આ અવસર્ગિણી ઠાળમાં ૧ શ્રીચમ્પકરે ૨ શ્રીઅન્નિતનાથ,
 ૩ શ્રીસલ્વનાથ, ૪ શ્રીઅન્નિતદનસ્વામી, ૫ શ્રીમુખર્મિતનાથ, ૬
 શ્રીવજ્રપ્રભુ ૭ શ્રીમુખર્મનાથ, ૮ શ્રીવજ્રપ્રભુ, ૯ શ્રીમુનિચિતનાથ,
 ૧ શ્રીશીતલનાથ, ૧૧ શ્રીમૈત્રાસનાથ, ૧૨ શ્રીવામુખસ્વામી,
 ૧૩ શ્રીચિમલનાથ, ૧૪ શ્રીઅન્નતનાથ, ૧૫ શ્રીધર્મનાથ, ૧૬
 શ્રીશાંતિનાથ, ૧૭ શ્રીકુશુનાથ, ૧૮ શ્રીઅરનાથ, ૧૯ શ્રીમહિષનાથ,
 ૨ શ્રીમુનિસુવતસ્વામી, ૨૧ શ્રીનમિનાથ, ૨૨ શ્રીનેમનાથ, ૨૩
 શ્રીપાર્શ્વનાથ, અને ૨૪ શ્રીમહાવીરસ્વામી. એ ૨૪ તીર્થંકરો
 યથા છે તેમાંથી જાણે અતિથિ છે તીર્થંકર ભગવાનોની શિષ્ય-
 પરંપરા વિદ્યમાન છે અને જાણે ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામી ત
 ચાલન થાશે છે-જવત વર્તે છે

વિશ્વના અનિમ દ્વિગણક ભગવાન મહાવીરસ્વામી છે તેઓનો
 ૪ મ નિ મ પૂર્વે ૫૪૩માં જન્મ મુદ ૧૩ની મધ્ય રાત્રે કુદઆમના
 કપિલકુટ વાજમાં થતા િદાર્થની રાણી વિશાલાદેવીની કુલિથી થયે
 ૮ ॥ તમના આર્તનું નામ નંદિવર્ધન, જાદેનનું નામ મુદયન,
 ૫ નીનું નામ ચંદ્રાદા, ગુત્રીનું નામ પ્રિયદર્શન અને જમાઈનું નામ
 જમાઈસક્રમાર દર્શ તમના પાતાના વધેશાનકુમાર, મહાવીરસ્વામી,
 તિર્થક નામગુરુ અને સમગ્ર ભગવાન મહાવીર એમ અનેક નાથો
 દર્શાવે છે ॥ આતા-પિતા અને ખનીના ચત્તુ પછી શેતાના વડિલ
 જમ્મુ નંદિવર્ધનની પત્ની હતી ૩૦ વર્ષની અરમુવાનીમાં કાસ્તક વડ
 ૧૦ ગીના માથા પટારે છુનિપલું ૧ ઠીકાઈ તેઓએ લગભગ ૧૨ ॥
 વર્ષ મુદત કૃમિતતા ખર વિદાર કમી, કંકે મલ પાલન કર્યું, અનેક
 ખરિવટા દુઃખો રદન કર્યા સર્વે લવટેલું કર્યો કીર્ત્તિ અને
 માર તપસ્યા કરી ભાર ખામી તર્જાને જાણવાલુકા નહીને કંઈ શાલ
 મુદ્દની નંદે માન કરતા કરતા નેશાખ મુદ ૧૦ના માથા પટારે
 કેવલમાન મમ્ જન તેઓએ જીવે જ દિવસે રેશાળ મુદ ૧૧ ની
 ભવારતા થયેલે પટારે ગામમાં જાપાપાના મહાસેન વનમાં ધર્મોપદેશ
 આપી જા ૬ મહામીને રામીમાર્ગમાં રવાના ૧૧ અલુધર જનાબા
 આ સામુ સાંધી, આવક તથા આવિકા એ વલુર્વિધ સંવની
 રખાતા કરી

૧૧મ પરિવાર

આનો મુજબ સિધ્ધ ૧૧ દર્શાવે છે એઓ અલુધર વરીકે પ્રસિદ્ધ
 મમા તમનો દુકો પરિવ્રજ નીચે મુજબ છે

૧ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ દ્રુમીતિ ગોતમ—મમપદેશના મેળાર
 વામમાં બોગ મિત્રોમ પ્રાણવ વલુર્મીતિની પત્ની પૂર્વદેવીએ
 ૧૩ ॥ પૂર્વે ૫૫૧માં એક તેજસ્વી જાણકને જ મજાપ્યો તેમનું
 નામ રાત્ર કથિતા અને જન્મ રાત્રિ પૃથ્વિક દર્શાવે માથા પિતાએ
 આ જન્મ ૩ નામ કંદભૂતિ રાજમું કંદભૂતિ ૧૪ વિદ્યાના પાર
 ૧૨ અને પાકાળ ધમચારોના પરિપૂર્ણ અલુધર થયા એટલે
 ૧૨૧૫ મહાપદિત વરીકે વિજયથ થયા તેઓ ૫૦૦ પ્રાણવ

વિદ્યાર્થીઓને જાણવડા હતા અને મહુ ડોમ વગેરે તત્કાલીન પ્રાસંગિક વિધિ-વિધાન કરાવડા હતા તેઓ એકવાર પોતાના વિદ્યાર્થી પરિવાર સાથે મહેમન-અપાપામાં સોમિલ પ્રાસંગિકે ત્યાં મહુ કરાવડા માટે આવ્યા ત્યાં સમયે તેમની ઉંમર ૫૦ વર્ષની હતી.

જાણજાર એ જ જવસરે જાણવાન મહાવીરસ્વામી કેવડી વીર્ધકર સયા અને અતુર્વિધ સહની સ્થાપના કરવા માટે મહેમન-અપાપામાં પધાયા તેઓએ પ્રથમ જ વેશ્યાળ મુદ ૧૧ ના પહેલા પહેરે સ્થિત ઈન્દ્રભૂતિ ગોવમતા “જીવ છે કે નહીં?” એ જ સમનું નિવારણ કરી તેમને ૫૦ ચિપોના પરિવાર સાથે પોતાના સિંધ જનાવ્યા. જવગેરવા વિગમેરવા ખુરેર વા એ ત્રિપડી આપી પોતાના ‘મહુધર વરીકે સ્થાપ્યા તેમને ત જ સમયે મનુષ્યવંશ રાત ઉદ્ભવ થયું, જે મહુધર “ગોવમસ્વામી” એ નામથી વધારે પ્રસિદ્ધ છે તેઓ મહાવપસરી હતા, મહાજાની છતાં વરુન સરજ સ્વભાવના હતા તેઓએ જાણવાન મહાવીરસ્વામીના ઉપદેશ પ્રમણે ૧૨ જાજ શાઓની રચના કરી, અનેક મનુષ્યોને દીકરા આપી, ઈકેથી મહુધર વગેરે અનેક સાથે જાતાંઘાપ કરી તેની કવર પોતાની સ્ત્રી આર્જુના પ્રભાવ પાસેથી એ વીરે ૩૦ વર્ષ મુની શુદ્ધ મુનિજીવનનું પાલન કરું જાણવાન શ્રીમહાવીરસ્વામી મોક્ષે મથા તે જ સમયે કાશ્યપ મુદ ૧ ના સુર્યોદય સમયે તેઓ કેવડી મન્યા અને ૧૨ વર્ષ મુખી કેવડપલાંજ જાત્રી વીર જ ૧૨ માં વેશ્યારજિરિ પર જાનશન કરી મોક્ષે પધાયા.

૨ મહુધર અગ્નિશ્રુતિ —મત્રમ દેશના જોગર જામના પરીય મોતમજોત્રીક પ્રાસંગિક વસુમતિ અને પ્રાસંગિક પૃથ્વીદેવીના દિવીદ પુત્ર સ્થિત અગ્નિશ્રુતિએ ૪૭ વર્ષની ઉંમરે સોમિલ પ્રાસંગિક મહુ પ્રસ જે વેશ્યાળ મુદ ૧૧ને વિવસે જ પોતાના સ્થિત જમુ ઈન્દ્રભૂતિની દીકરા સાંજાની જાણવાન મહાવીરસ્વામી પાસે આપી, “કર્મ છે કે નહીં” એવી પોતાની સહનુ સમાધાન મેળવું અને પોતાના ૫૦૦ વિદ્યાર્થીઓ સાથે દીકરા સ્વીકારી તેમણે ત્રિપડી સમજા મહુધરપદ પ્રાપ્ત કરું તેઓને ૫૫ વર્ષની

ઈસવે કેળગણન મહુ અને જાગવાન મહાવીરસ્વામીની વિદ્ય
મહાનતામાં જ ૭૪ વર્ષની વયે વૈભાવગિરિ ૫૨ જનમનથી મોક્ષ
પ્રાપ્તિ થઈ તેમનું જન્મ નક્ષત્ર કૃતિકા અને જન્મ સંચિ વૃષભ હતું

૩. ગણુધર વાણુમૂર્તિ —ઈન્દ્રજીતિ મોતમના ત્રીજા વાર્ષ
વાણુજીતિ હતા તેમનું જન્મ નક્ષત્ર સ્વાતિ અને જન્મ રાશિ તુલા
હતી તેમને ૫૩ ૪૨ વર્ષની વયે પોતાના જને વહિર લખુભાઈની
દીકા સાંભળીને નમ્રતાવે જાગવાન મહાવીરસ્વામી થાસે જાળી
વૈભાવ મુદ ૧૧ ના સુવારે “જ્યામા જ્યા શરીરથી સિન્ન છે કે
અસિન્ન છે” એવી પોતાની સલાહ સમાધાન થેજવી પોતાના
૫૦૦ વિદ્યાર્થીઓ સાથે દીકા સ્વીકારી, ત્રિપરી મેળવી ગણુધરજી
પ્રાપ્ત થઈ તેઓ ૫૩ મા વર્ષે કેવલી જ્યા અને ૭૦ મા વર્ષે
જાગવાન મહાવીરસ્વામીની વિદ્યમાનતામાં જ વૈભાવગિરિ ૭૫૨
જનમન સ્વીકારી નિર્વાણ પામ્યા.

૪. ગણુધર જગદ્ગુરુસ્વામી —જા ગણુધર કૈાકલાક
નિવાસી જાગદ્ગુરુઓનો જ પ્રાણજ્ઞ પત્રમિત્ર અને વાણુધીરવીના
પુત્ર હતા. તેઓનું જન્મ નક્ષત્ર જયમુ અને જન્મ રાશિ મકર
હતા. તેમને ૫૧ મા વર્ષે મધ્યમ જાગવામાં વૈભાવ મુદ ૧૧ ની
સુવારે “જગ જુદ છે કે નહિ” એવા પોતાના સલાહ સમાધાન
મેળવી ૫૦ શિષ્યો સાથે જાગવાન મહાવીરસ્વામી થાસે દીકા
જાળીકર કરી અને ત્રિપરી ખાલી ગણુધરજી પ્રાપ્ત થઈ તેઓને
જાગવાન મહાવીરસ્વામીની વિદ્યમાનતામાં જ ૬૩ મા વર્ષે કેળગણન
કેવલ મહુ અને ૮ મા વર્ષે વૈભાવગિરિ ૫૨ નિર્વાણ પ્રાપ્ત થઈ

૫. ગણુધર શ્રીમુદર્માસ્વામી —જા ગણુધર કૈાકલાક
નિવાસી અગ્નિવેશધામનૈઃત્રવાળા પ્રાણજ્ઞ પત્રમિત્ર અને અદિત્ય
કેળીના પુત્ર હતા. તેમનું જન્મ નક્ષત્ર ઉત્તરા ફાલ્ગુની અને રાશિ
કન્યા હતી જે સમય વિદ્વાન હતા અને ૫ શિષ્યો સાથે
જાગવામાં સ્તેમિક થઈને ત્યાં વસી જાયવા જ્યા પા હતા. ત્યાં જ
વૈભાવ મુદ ૧૧ ની સુવારે મહાસેન વનમાં જાગવાન મહાવીરસ્વામી
થાસે જઈ “જે પ્રાણી જેવો હોય તે બીજા જાવમાં પશુ તેવો

રહે કે પદ્મસય” એવી પોતાની શકાતુ સુહરવતમ સમાધાન મેળવી પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે ભગવાનના શિષ્ય બન્યા. ભગવાને પણ તેમને ત્રિપદી આપી મહુધરપદે સ્થાપ્યા અને દીધાંજુ દેવતાના કારણે મહુની અનુગ્રા પણ તેઓને જ આપી એટલે પોતાની પછી ઝણુના નામક વરીકે તેમની વરણી કરી હતી તેમની ૫૦ વર્ષે દીધા, વીર સ ૧૪ માં એટલે ૬૪ વર્ષે કેવળમાન અને વીર સ ૨૦ માં એટલે ૧૦૦ વર્ષે વૈભાસગિરિ પર અનશન પૂર્વક નિર્વાણ મયુ હતું.

૬ મહુધર મંદિત — મોર્થ મામના વિદ્ય શશિષ્વેત્ર વાત્રા ધનદેવ અને વિજયાદેવીના પુત્ર મંદિતકુમાર તેમનું જન્મ નક્ષત્ર મધ્ય અને જન્મ શશિ સિંહ હતું તેઓ ૫૪ મા વર્ષે વૈશાખ સુદ ૧૧ ના દિવસે ભગવાન મહાવીર પાસે “ભજ તથા શિક્ષનો” સંદેહ દૂર કરી ૪૫૦ વિદ્યાર્થીઓ સાથે દીક્ષિત થયા ત્રિપદીમાવપૂર્વક મહુધર બન્યા. ૬૮ મા વર્ષે કેવળી થયા અને ૮૦ મા વર્ષે ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીની વિદ્યમાનતામાં જ વૈભાસ ગિરિ પર અનશન કરી નિર્વાણ પામ્યા.

૭ મહુધર મોર્થપુત્ર — તેઓ મોર્થ ગ્રામવાસી બ્રાહ્મણ મોર્થ અને વિજયાદેવીના કુમાર હતા તેમનું જ મ નક્ષત્ર મૃગ શીર્ષ અને જન્મ શશિ વૃષભ હતી તેમને ૬૫ વર્ષની ઉંમરે વૈશાખ સુદ ૧૧ ના દિવસે ૪૫૦ શિષ્યો સાથે ભગવાન મહાવીર-સ્વામી પાસે “કેવળી વિદ્યમાનતા” આશ્રવનું સમાધાન મેળવવા પૂર્વક દીક્ષા, ત્રિપદીપ્રાપ્તિ અને મહુધરપદપ્રાપ્તિ થયેલ છે તેઓ ૮૦ મા વર્ષે કેવળી અને ૬૫ મા વર્ષે ભગવાનની હયાતીમાં જ વૈભાસગિરિ ઉપર અનશન કરી પ્રાપ્તિ પમાર્થ છે.

૮ મહુધર અકેપિત — જા મહુધર મિલિલાના મોતમ મોત્રોવ દેવ બ્રાહ્મણ અને જાલીના પુત્ર હતા તેમનું જ મ નક્ષત્ર ઉત્તરભાદ્રા અને શશિ મકર હતું તેમણે ૪૬ મા વર્ષે વૈશાખ સુદ ૧૧ ના દિવસે મહાસેન વનમાં ભગવાન મહાવીર પાસે “ નાર

કીર્તિના અસ્તિત્વ" વિષે સમાધાન મેળવી ૩૦૦ સિંધી સાથે દીક્ષા લીધી. ત્રિપદી સાંતગી બલુખરપદ મેળવ્યું ૫૮ માં વર્ષે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને ૭૮ માં વર્ષે ભગવાનની વિદ્યમાનતામાં જ વૈભવચિરિ ઉપર અનયન લઈ શ્રાદ્ધક્રમન કર્યું.

૬. અણુધર અણુસુધાતા—તેઓ અયોધ્યાના હરિવંશીય વસુ બ્રાહ્મણ અને નદાદેવીના પુત્ર હતા તેમનું જ મ નક્ષત્ર મૂર્ચસિર અને જન્મ રાસિ મિથુન હતું. તેમણે મહાસેન વનમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામી પાસે જઈ પોતાની "પુત્ર પાત્રી હયાતી" ભાળન ચક્રાનું સમાધાન મેળવી ૪૭ માં વર્ષે વેદાખ સુર ૧૧ ના દિવસે ૩ વિદ્યાર્થીઓ સાથે ભગવાનની પાસે દીક્ષા લીધી અને ત્રિપદી સાંતગી બલુખરપદ મેળવ્યું ૫૨ માં વર્ષે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને ૭૨ માં વર્ષે ભગવાનની વિદ્યમાનતામાં જ વૈભવચિરિ ઉપર અનયન લીધી નિર્વાણ મેળવ્યું.

૧૦. અણુધર મેલાલ—તેઓ વત્સ દેશના તુત્રિક ગામના કોસ્તિ-વંશીય કવિ બ્રાહ્મણ અને ગુરુદેવી બ્રાહ્મણીના પુત્ર હતા તેમનું જ મ નક્ષત્ર અશ્વિની અને જ પ્ર રાસિ મિથુન હતું. તેમણે મહાસેન વનમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામી પાસે જઈ પોતાની "વત્સ લોચની હયાતી" ભાળન ચક્રાનું સમાધાન પામી ૪૭ વર્ષની ઉંમરે વેદાખ સુર ૧૧ ના દિવસે ૩ વિદ્યાર્થીઓ સાથે ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી. ત્રિપદી સાંતગી બલુખરપદ લીધું ૪૭ માં વર્ષે કેવલજ્ઞાન લીધું અને ૬૨ માં વર્ષે ભગવાનની હયાતીમાં જ વૈભવચિરિ ઉપર અનયન લીધી શ્રાદ્ધ પ્રાપ્ત કર્યું.

૧૧. ભાણદીપ્તિત અણુધર પ્રભાસુસ્વામી—તેઓ રાજગુફી નગરીમાં કોસ્તિ-વંશીય બ્રાહ્મણ કીર્તિનાની પત્ની બ્રાહ્મણી અતિભદ્રાની કુલિથી પુત્ર નક્ષત્રમાને ૬૬ રાસિમાં જન્મ્યા હતા તે બાલ્યવયમાં જ વિકાસ ગમ્યા અને ૩ વિદ્યાર્થીઓને ભણાવત કલ્પતા હતા મધ્યમ અષ્ટાધ્યાય સોમિત્ર બ્રાહ્મણને ત્યાં તેઓ જઈ અંગેરુ વરીકે અભ્યાસ હતા અને ભગવાન મહાવીરસ્વામી

કેવળી બની ત્યાં જમાવો ત્યારે ૧૦ વિકાનોએ તો પોતાના પરિવાર સાથે ભગવાનની શિશ્વવૃત્તિ સ્વીકારી હતી. પતિ પ્રભાસ પણ વૈશાળ મુદ ૧૧ ને દિવસે મહાસેન વનમાં ભગવાનની પાસે જાન્યા અને “મોક્ષ ॥ કે નહિ” બોલી પોતાની ચકાતું નિરાકરણ કરી પોતાના શિશ્વો સાથે ભગવાનના શિશ્વ બન્યા અને ત્રિપરી કાંમળી ૧૧ માં મજુધર જાન્યા. તેઓ ૨૫ માં વર્ષે કેવળજ્ઞાની થયા અને ૪૦ માં વર્ષે જીવમુક્તિ પૂર્ણ કરી ભગવાનની હયાતીમાં જ વૈભાવગિરિ પર અનશન કરી મોક્ષમાની જાન્યા.

આ ૧૧ મજુધરો પ્રાણીઓ બાલિના, જન્મજન્મનારાજ સુવ ઘણવાળા, સમજાતુરજ સુદયાનવાળા, સ્વર્ણ સમાન કાલિદાસ અને બાહારક શરીરથી અધિક દુષ્કૃતપદાવાળા હતા. તે દરેકે વૈશાળ મુદ ૧૧ ના પહેલા તમા બીજા પહેરે ભગવાન મહાવીર સ્વામી પાસે દીક્ષા સ્વીકારી અને મજુધરપદ મેળવ્યું. તેઓ મહાસ્થપત્યે ૧૪ વિદ્યાના પારમાત્મી હતા. મુનિપત્યે દ્વાદશાંતી મણિ પિટકના ખાતક-નિર્માતા અને જાતે કેવળજ્ઞાની બન્યા હતા. આ દરેક મજુધરો રાજ મુદ્દીની વૈભાવ પદાધી પર માસક્રમણ લખ્યો મહેનાતુ અનશન કરી નિર્વાણ પામ્યા હતા.

ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ વૈશાળ મુદ ૧૧ ના બીજા પહેરે ૧૧ મજુધરો જાન્યા ત્યાં જ સાધુ સાધ્વી, આવક અને અધિક બે બહુવિધ સંવની રચાપના કરી અને ત્યાંથી ૩૦ વર્ષ સુધી વિકાર કરી જગત ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો.

તે દરમિયાન સિન્ધુસોનીરનો રાજા ઉદાયી, જનારસનો રાજા જલપ, કપિલપુરનો રાજા સમતિ, દશર્ણપતિ દશર્ણજક, મુશીવ વગરનો રાજા જલજગ્ર કુપુરાજા જાણિય, મહારાજા વીસંત્ર, મહારાજા વીરજસ વગેરે રાજાઓ, વિશાલાની રાજકન્યાઓ, અમ દેવની રાજકન્યા જલનજાળા, મહારાજા મેણિકની ૨૩ રાણીઓ, મુમગદુની રાણી, મહારાજા શતાનીકની પદ્મરાણી, રાજકુમારી જયન્તી રાજમુદ્દીના રાજકુમાર મિથકુમાર વગેરે, મુદયનનો રાજકુમાર, પોલાસપુરનો રાજકુમાર, અર્ધમતો, બાદ દેવનો રાજ-

કુમાર જાદુઈ અને મુજાહુ વચેરે ૧૦ રાજકુમારોએ ઝેન ટીકા
સ્વીકારી ભજવાનના અમલસરખાં હાજર થયા હતા.

મમખરાજ દેવિલે મમખરતિ દેવિલે, મમખેશ ઉદયી, વિશાલા
પતિ મહારાજા પેટકે બજારાજ શાળા આવતીશાળા જાહેર્યોત, જા
ખતિ દધિવાહેન, મુદર્યોત નમરવાજ મુજાહુ પોલાસપુરનો રાજા
વિજયસેન કુદમાખપતિ બજારાજ નરિવર્ધન વત્સરાજ સવાળીકે,
જામલકપાનો શાસકે સેત, કેકમપતિ મહારાજા ગરેશી, પાવાપુરી
શાસકે બજારાજ હરિતપાલ, કુદમાજા જાહિતસુત, જામલપુરપતિ
ખનભાહુ લીમપુરનો રાજા કુષ્મભિજ, વિજયપુરપતિ વાસવદત્ત, જા
સોમખિજપતિ જાહિતકેત, કનકપુરપતિ ત્રિવલ્લ મહાપુત્રનરેશ,
મુલોખનવરપતિ જાહુન, જામલેશ દત્ત અને કોશલરાજા મિત્રનન્દિ
વચેરે વચેરે સપરિવાર ભજવાન મહાવીરના જાતન્ય ઉપાસકો હતા.

ભજવાનના શાસનમાં કે બચ્ચિલો ઝેવી હતી કે જે જામખી
જાવીશીમાં ભજવેજામાં લીધે કરે જનાર છે, જેનાં નામનીમે મુજાહુ છે.

૧ મહારાજા દેવિલે મરીને નરકમાં ગયેલા છે જાવતી
જાવીશીમાં ગયેલા પલનાજા નામે લીધે કરે થશે.

૨ ભજવાનના કાકા મુખાજી મરીને ઉત્તાન દેવલોકમાં
ગયેલા છે જાવતી જાવીશીમાં જીલ મુરદેવ નામે લીધે કરે થશે.

૩ મહારાજા દેવિલેના પુત્ર મમખરાજ ઉદયી વિજયસેનના
કાકે મરી સતકુમાર દેવલોકમાં ગયેલા છે તેઓ જીલ મુખાજી
નામે લીધે કરે થશે.

૪ પોદિલે જામખાર હરિતનાપુરમાં કરે રમણીજીને ટાડી
મુદ સયમ જાળી મરીને જર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉડખન ગયેલા
છે તે જામખાર રમણમલ નામે લીધે કરે થશે. (જાતુતમેષપાતિક)

૫ હુદાજી જામલ મરી રેવ જનેલા છે જામખા જર્વાર્થસિદ્ધિ
નામે લીધે કરે થશે.

૬ શાળા જામલ જાવતી જાવીશીમાં સાતમા ઉદયમલ નામે
લીધે કરે થશે.

૭. શતક્રમાવક દશમાશતક્રીતિ નામે તીર્થ કરશે (જગવતી).

૮. દસ અશ્વકલપારિણી કરે પુત્રાની માતા અને જગદ પરિજાજક દ્વારા ભગવાનનો અમલાભ મેળવનાર આવિકા બ્રુહસા આવતી શાવીશીમાં નિર્મમ નામે તીર્થ કરે થશે.

૯. સિદ્ધ અણુજાને વીજ્જેશપાક વહેરાવનાર દેવતી આવિકા મરીને અણુવ દેવલોકમાં જશે છે આવતી શાવીશીમાં સત્તરમા અમાસિ નામે તીર્થ કરે થશે. દિગ્ગજરીય અમામાં પણુ દેવતીએ ભગવાનને કોપધ આપી તીર્થ કરે નામ કર્મ ઉપાન્નુ કરુ જેવું વર્ણન છે (‘કાણ્ડામસ્ત્ર’ સ્થાન ૬)

અત્યાર પહેલાં ભગવાન પાર્શ્વનાથના સંતાનીય બાર મહા-વતવાળા અમ્યો! વિશ્વમાન હતા, જેમાં આચાર્ય શ્રીકૃષ્ણી મણુપર મુખ્ય હતા. મણુપર ઇન્દ્રભૂતિ ઓતમરવામી તેમને આવસ્તીમાં મળ્યા હતા અને તેમને જેવી શકા રહી હતી કે ભગવાન પાર્શ્વ નાથ તથા ભગવાન મહાવીરસ્વામી, જે બને તીર્થ કરે છે અને તીર્થકરેના આર્જમાં ફેર ન હોવો. જેમને શ્રીઓતમસ્વામીએ તેવું સમ્બધાન કરતાં જણાવ્યું હતું કે જાનેના અમણુ સંધોમાં જે દેખાતો ફેર છે તે વાસ્તવિક નથી, ઇત્યાદિ પુણ્યાના પવિત્રામે શ્રીકૃષ્ણસ્વામી ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીની પાસે તેમની આશ્વામાં આવી ગયા હતા. આ રીતે અમણુસંવતુ મિત્ર સંઘન ધનું આ કેશી મણુપરની શિખરપર પથ આલી જેવું નામ ‘ઉવકેશમ્બ’ પડ્યું ઉપકેશમ્બની પદ્માવલી પાછળ આપેલી છે.

૧૦. યોગાધિા કે જે શરૂઆતમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામીનો શિષ્ય હતા, તેણે ‘આણ્વકમત’ બતાવ્યો. તેના મૃત્યુ પછી તેના કેટલાક શિષ્યો પણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીની આશ્વામાં આવી ગયા હતા.

ત્રેવતીમાલિકયા શ્રીવીરસ્ય ઓપધર્માર્જ રત્નં તનોપધિદાન-
પટેન તીર્થકરનામકર્મોપાજિતમ્ અત પથ ઓપધિદાનમપિ રાતપ્યમ્ ॥
(સમ્પરકાવકોમુદી પૃ ૧૫)

આ સિવાય યૌક મુદરન, ધન્યકુમાર જાળવ્યદિપતિ સાથે
 બદ્ધ હમુદક, વિષ્ણુજાલક, સાર્થવાક મુખ્યત, અપાનો મત્રી ધર્મ
 યોધ, નાસકનો મત્રી વાજક જાળવતીનો રાજકુમાર મોવાલ વમેરે
 પરિભાજકો, જાણ્યો. યત્રિયો અને યૌક-શાહુકરો. વમેરે પણ
 જાળવાતની પાછો જાળવી દીક્ષિત જનના કંતા.

એકદરે જાળવાતના શાસનમાં ૧૪ ૦૦ જાણુ, ૩૬૦૦
 સાધીઓ, ૧૫૦ ૦ મતધારી જાણકો અને ૩૧૮૦૦૦ મતધારિણી
 જાણિયો. કંલી.

તીર્થકર જાળવાત મુખ્યત્વે સાધી પચીસ દેશમાં વિચર્યા છે
 અને ધર્મપ્રચાર કર્યો છે તે દેશો જાળ પ્રમાણે છે.

નામ	જાણકો	રાજધાની
૧	ધર્મ	રાજકુમારી (પાળકર)
૨	જાળ	જાળ (જાળવતી)
૩	જાળ (જાળ)	વાજકર (વાજકર)
૪	કલિંગ (કલિંગ અને કલિંગી રાજ્ય)	કલિંગપુર
૫	કાશી	વાજકુમારી (જાળવતી)
૬	કાશી (જાળ)	જાળ (જાળવતી)
૭	કુક	જાળપુર (કલિંગપુર)
૮	કુશાવ	કલિંગ (કોરીપુર)
૯	પાળવ (કેમ)	કલિંગ (કલિંગ)
૧૦	જાળ	જાળકુમારી
૧૧	કોશાલ (કલિંગવાજક-કોશાલ)	કલિંગ (કલિંગ)
૧૨	વિદ્ય	વિવિધ (જાળવતી)
૧૩	વજ (જાળવતી જાળ)	કોશાલ (કલિંગ)
૧૪	કલિંગ	વિવિધ
૧૫	જાળ (કુશાલ)	જાળવતી (કલિંગવાજક)
૧૬	જાળ (જાળવતી જાળવતી)	વિદ્ય
૧૭	જાળ (જાળ)	વિદ્ય
૧૮	કલિંગ (કલિંગવાજક જાળવતી)	વિવિધ
૧૯	વિદ્ય (જાળ)	વિવિધ

૨	હિંદુ છોરીર (પાળ)	વીનશખ (ભેરા)
૨૧	શરસેન	મયુરા
૨૨	ભગી	પાપા (વિદ્યાવાની ખરિયમે)
૨૩	વર્ત (વર્તક)	માધુપુરી
૨૪	કુણ્ડ	આવરતી (સેદમહેદ)
૨૫	ઘાટ	હિંદિયા (જાનવડ)
૨૬	કેદર (અર્ધકેદર)	એતાનિયા (ગોડિયા)

ભગવાન મહાશીરસ્વામીએ ઉક્ત જાઈદેશીમાં વિહાર કરી
ધર્માવશેષ આપ્યો, તેમાં પણ નીચેનો પ્રદેશ કૈનધર્મની પ્રધાન
ભૂમિ લેખાવી હતી.

પૂર્વમાં જા. જ. અને મગધ હિંદુઓ ઓછાંબી, પશ્ચિમે કુરુક્ષેત્રનો
પૂણા વિભાગ અને ઉત્તરે કુણાલનો સીમાએ. જાની વચ્ચેનો પ્રદેશ
જેટલે ભારતવર્ષનો અધ્યમ બંદ વરઠાલીન ધર્મપ્રધાન ભૂમિ
હતી, જેમાં તે સમયે સામાન્ય રીતે ૧ ગ્રામી, ૨ કોશલ ૩ જા. જ.,
૪ મગધ, ૫ વજ્જી, ૬ મજ્જ, ૭ મિટ્ટી, ૮ વલ્લ, ૯ કુરુ, ૧૦
પંચાલ, ૧૧ મત્સ્ય, ૧૨ શરસેન, ૧૩ અરમ્મ, ૧૪ અવન્તી, ૧૫
મધ્યર અને ૧૬ કલોન્ગ જે ૧૬ મહારાજ્યો હતાં. તેમાં હિંદુઓ,
વિદેહી અને મજ્જ જે મજુવત્ર રાજ્યો હતાં. હિંદુઓના સુય
સુદા ૬ સુયોત્ત જે ૬ સ્વરાજ્ય હતું જેની રાજધાની વિશાલા
હતી અને તેના મુખ્ય મથુનાથક મહારાજ્ય જેટલું હતો. આ
મહારાજ્ય જેટલું ભગવાન શ્રીપાર્શ્વનાથના સવાનીય પ્રમથોનો પરમ
ઉપાસક હતો. અને ભગવાન શ્રીમહાશીરસ્વામીનો મામો હતો
હતો. જેકરે મહારાજ્ય જેટલું અને હિંદુઓનો પરમ કૈન
હતા. વિદેહીઓના સુયોત્ત પણ પશુ કરીને કરાલ રાજ્યના મરણ
પછી સ્વરાજ્ય જન્મું હતું તેની રાજધાની મિથિલા હતી. આ
હિંદુઓ અને વિદેહીઓના સુયોના ભેદાવરૂપે જે “૧૭”
સ્વ રચાચિત થયો હતો તેની રાજધાની પણ વિશાલા હતી
અને તેના મથુનાથક પણ મહારાજ્ય જેટલું હતો. જેટલું જ
નહી પણ તે સમયે વિદેહની રાજધાની મિથિલાને બદલે વિશાલા

બની હતી ભગવાને વિદ્યાલાભાં ૧૨ યોધાસા કર્યાં હતાં. મિથિલામાં ૭ યોધાસાં કર્યાં ભગવાન મહાવીરસ્વામી વિદ્યાલાના બાણેજ હતા અને વિદ્યાલામાં અવારનવાર વિચરતા હતા તેથી જ તેઓ વિરોહિન અને વૈદ્યાલિક પણ કહેવાય છે

મલ્લના બુદ્ધા બુદ્ધા કે સચોટ પણ મધુરાજ્ય હતું, જેણે સ્થાન સભવત મલ્લ યાસેનો પ્રદેશ (માનચોમ અને હંભરી બાજુ બિરહો) હતા આ સચોના બધુનાયકો ભગવાન મહાવીર સ્વામીના કૌશલો કયા તે સમયે મલ્લ ભારતમાં એક ઠેર ૭૭૦૭ મધુરાજ્યે હતા. ૬૭ અને મહાસિંચવના બીજા કોઈ એક-વચ રાજ્યે હતાં તે પૈસીના કાચીસજ વગેરે વધુ રાજ્યો ભગવાન મહાવીરસ્વામીના અનુયાયીઓ હતા. તેની નીચ નામ વાર ઉપર આપી દીધી છે

આ રીતે ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીએ ૩૦ વર્ષ સુધી જમન ઉપર ઉપકાર કર્યો અને વિ. સ. પૂર્વે ૪૭૦માં ભગવાન ધાનાપુરીમાં હરિપાલ રાજની દેવનયાજામાં અગ્રી યોધાસુ રહ્યા અને ત્યાં જ ઉપદેશ આપતાં આપતાં દીવાળીની યત્ને ક્રોધ પહેરે સર્વોર્ધસિક મુદૂર્નમાં નિર્વાણ પામ્યા. આ સમયે કોઈ ખાસ રાષ્ટ્રમાં માટે આવેલા કે વિચરો અને કે મહાકર્તી એ ૧૮ મળનાયકો ત્યાં હાજર હતા તેઓએ ભગવાનનું નિર્વાણ થતાં જાણ કલોન જ્યાંથી કબ્જે કલોન કર્યો-તીલા પ્રમદાબ્ધ અને ત્યારથી ભારતવર્ષમાં દિવાળીવચ ની રચવના થઈ બીજે દિવસે કર્તિક મુહૂર્ત ૧નાં સુર્યોદય સમયે મધુધર જોતમસ્વામીને કેવલ-જ્ઞાન થયું એ મધુધર શ્રીમુદ્ધર્માસ્વામી ભગવાનની યાદે આવ્યા તેઓ સદના નામકે બન્યા

તત્કાલીન મળ-જ ધર્મધાર્યો

તે સમયે ભારતવર્ષના મધ્યજગત ૧ જોતમનુદ, ૨ પૂરવ કારવપ, ૩ મોચાલ ૪ સજથી વેરદીપુત્ર, ૫ અલિત દેશામજ અને ૬ કુદ કલ્યાણન એમ બીજા ૭ મિટા ધર્મસ્થાપકો થયા

હતા જે પૈત્રી શાસ્ત્રસિદ્ધ ગોવિંદજીએ જોઈ ધર્મને જન્મ આપ્યો તેમણે પાતાના ત્રિચિટકોમાં સ્થાને સ્થાને ભગવાન શ્રીમદ્ધાર્મીનો નિર્જન્ય શાવપુત્ર જેવા નામથી ઉક્તેષે કર્યો છે

પૂણ્ય કારણે વળેરે જનનત્ર ધર્મસંસ્થાપકો હતા, કિન્તુ તેમનો વિશેષ ઇતિહાસ કઈ મળતો નથી મળતીપુત્ર બોધાલ તે આજીવધર્મનો સ્થાપક હતો. ‘ભગવાતીસૂત્ર’ અને જોઈ ત્રિચિટકોમાં તેનો ઇતિહાસ મળે છે, જેનો સાર આ પ્રમાણે છે

રાજગૃહીમાં મળતી નામ મળપુત્ર હતો તેની પત્ની મુનિકાએ બહુવ્રત ભક્તી બોધાણમાં જોઈ ભાગ્યને જન્મ આપ્યો. મુનિકા જતાં બોધાણમાં જ મ્યો ડોવાથી તે “બોધાણ” જેવા નામથી પ્રસિદ્ધ થયો. ભગવાન મદ્ધાર્મીસ્વામી દીક્ષાના બીજા વર્ષે રાજગૃહીમાં બોધાણુ આજીવ આરે તે ભગવાનનો સેવક બેસે. બોધાણુ પછી સ્વયં નમ્ર ધર્મ, શોભા કરી, ભગવાનનો સિધ્ધ બન્યો અને ભગવાન આઠ વર્ષ સુધી ભગવાનની સાથે રહી તેને સૈરવાની વિદ્યા મેળવી ભગવાનથી જુરો પકવો તેણે તેને સૈરવા સાધી ભગવાન પાર્શ્વનાથની પરપશના પતિન થયેલા પ્રાધુર્ય પાસે અર્ચાત્ર નિમિત્ત ભણી ૧ શાન ૨ કલ્પ, ૩ કાર્ત્ત્વિક ૪ અભિષેક, ૫ અભિવેરવાપન અને ૬ બોધાણુપુત્ર મળ્યું. જે ૬ દિશાએ સિધ્ધો મેળવી પાતાને સરજી બદો કરી “આજીવક” નામનો નવો મત વધાવ્યો. આ મતમાં શીનોઈક પ્રકલ્પ બીજાજીવ ભક્તિ આધ-

અષ્ટાષ્ટા—પૂરણ કારણપો મદ્ધકવી ગોશાસિપુત્ર
સંજીવી મેરેપુત્રોડજિગ કૈશવમ્બક કકુર કાત્યાપનો
નિર્મળ્યો કાત્યુષ્ઠ ॥
(બોજ-વિષ્ણુવાન ૧૫૧૭૩ ૧૪૪)

મદ્ધકવી સંજીવી મેરેપુત્ર કકુરમ્બક ॥
પૂરણકાત્યુષ્ઠાયા મૂર્ત્યા સપ્તકા પટે ॥
(બજવાન-કાત્યાપના પાણ ૧૫૧૭૧૧)

કર્મિક આકાર, શ્રીસેવન, હસ્તાવલેપન, દ્વિત્રજવત્સ, ઉચ્ચમનો
 અપહાર અને નિમત્તિયાદ વગેરે વિશેષતાઓ હતી. અત્યંત
 વીર્યશીલ થવા પછી જોઈને વર્ષે મીસમ ચરિત્ર સારી આવસ્થિતિમાં
 પધ્ધતી જોડે જોડાયા પછી તેમની સામે વાદ કરવા આગ્યો.
 તેણે આવતાં જ પહેલાં “વમાથે સિમ્મ જોડાયા તે હું નથી”
 એવો ઉત્તર કર્યો. અત્યંત તેને સત્યવાદી બનવા માટે સમજાવ્યો.
 પરંતુ તે જોડોને એ યથો નહીં તેણે આવેશમાં જાવી અત્યંત
 અપમાત છૂંટી સ્થાનુભૂતિ ધુનિ અને ધુનિધર ધુનિએ તને તેમ
 કર્યો થાકો જોડે જોડાયા તેજોદેશ્ય વડે તે જાનેને જાગી
 મારી નાખ્યા અને ઉપરે અત્યંત મહાવીરસ્વામી ઉપર જુલુ
 તેજોદેશ્ય જોડી. પરંતુ તે જોડી પછી જોડે જોડાયા તે તેજો
 દેશ્યથી જુલુ જુલુ થતો. કુઆને થી જઈ શીતોપચાર કરવા
 આગ્યો અને જાતે તેજોદેશ્યાનું વાજુ ન થવાથી જાનમિ દિવસે
 થતુ પામ્યો તેને મૃત્યુ પહેલાં ઘુમ આવ્યા આવી અને પિતાની
 હરેક બૂલ માટે પચાસપ થતાં પિતાના સિમ્મને જોડાઈ જી
 હરેકને વાસ્તવિ, વાસ્તુથી વાજેક જઈ તણે સાદુ થયેલાં જાગ્યાં
 કે “મેં તો જુલુ જી છે પરંતુ તમિ જુલુ કર્યો નહિ તમિ
 અત્યંતના યાજી જાને” વગેરે વગેરે તેમના આ વચનથી
 આજીવનમત્તના થયા અમલો. અત્યંત મહાવીરસ્વામીના શાસનમાં
 આવી જાગ્યા તેજોએ પૂર્ણવત્સા કૌનધર્મ જ અપનાવ્યો હતો.
 ખાત્ર દ્વિત્રજ રહેવા તથા જોમતું વજુ મજબૂત કરું અભવત.
 અત્યંતથી મીજ જુલુવામી પછી આ પરપણમાં ૩ આ વિષ્ણુ
 કુમાર, ૪ આ નંદિમિત્ર, ૫ આ અત્યંત, ૬ આ જોવર્ધન
 વગેરે આવાર્ષો થયેલા છે.

આ તથા અત્યંતને તેજોદેશ્ય તો જાગી નહીં હિન્દુ તેની
 હવા જાગી જોડે પિતૃજાતની અસર થવા જાગી. ૭ મહિના તો
 જોમ જ જાગ્યું જાતે અત્યંતને સિદ્ધ જાગ્યાર પાસે રેવતી
 જાગ્યાને જાગી નિરોધ વિભેશવાક મજાવી અનાસુકાપણે
 વાપર્યો અને શત્રુને શાંત કર્યો.

પહેલો નિહવ જમાવિ

ભગવાનને કેવળગ્વાન પ્રાપ્ત થવા પછી ચોદમે વર્ષે જમાવિ પહેલો નિહવ થયો. તેણે ‘જહુરતમત’ સ્થાપ્યો.

કુલપુરના જાત્રિય, ભગવાન મહાવીરસ્વામીના ભાણેજ અને જમાઈ જમાવિકુમારે ૪૦૦ શાજપુત્રો સાથે ભગવાનની પાસે દીક્ષા લીધી ત્યાર પછી તેની ચત્તી અને ભગવાનની પુત્રી પ્રિયદર્શનાએ ૪૫ ૧૦૦૦ શાજપુત્રીઓ સાથે દીક્ષા સ્વીકારી. જમાવિ મુનિએ ૧૧ જાત ભક્ષ્યા પછી ભગવાનની સન્મતિ ન હોવા છતાં પોતાના શિષ્યો સાથે અપરિત તરફ રથગત વિહાર કર્યો ત્યાં તેમને મોટે સંઘારો પામવા શિષ્યોએ સંઘારો કર્યાં અમૂલ્ય હતો હત્યાર “સંઘારો પામ્યો” એવો શબ્દપ્રયોગ કર્યો. આ સમયે જમાવિએ નૈઋત્યમુખ્ય કહેમાણે કહે એ સિદ્ધાંતને અસત્ય માની તેનો વિરોધ કર્યો. આ સિદ્ધાંતના ઉપરોક્ત ભગવાનને પશ્ચ અસત્ય થઈ તરફે ભરે કર્યાં અને પોતાનો અવસ્થાતનમવાળો કહે માણે બકહે એવો નવો પક્ષ સ્થાપ્યો. સ્થવિરોએ, વધાના પૂર્વ સ્વરૂપે તેવાર કર્યાં તે તે જાણે મોટો થયો એમ મનાવ છે, એક વીસ વર્ષના પહેલે દિવસે જ મહુધ્ધ ૨૧ વર્ષનો મનાવ છે, બાત્રા કરવા જનાર મહુધ્ધ ૩૨ બકાર કે બામ બકાર થયો એટલે તે બાત્રા કરવા ગયો. એમ કહેવાય છે અને એ જ રીતે મલો સંઘારો પામ્યાં થયો તેથી જ સંઘારો થયો એમ મનાવ છે અસત્યમાંથી વસ્તુ ઉત્પન્ન થતી નથી, સત્યમાંથી જ વસ્તુ ઉત્પન્ન થાય છે, આ દિશાએ સંઘારાની સફળતા પછી સંઘારો થયો એમ જ કહી શકાય કિન્તુ સંઘારાની સફળતા પછી જ સંઘારો થયો એમ કહેવું મેરબ્બજળી નથી, આ સિદ્ધાંતમાં સંઘારો થયો એમ મનાવ છે, ઉત્પાદિ અનેક કહાંતો આપી તેને સમજાવો પરંતુ જમાવિ એકનો છે ન થયો. એટલે શિષ્યો તેને ઊંડી ભગવાનની પાસે જાણ્યા બધા મુદ્દર્શના સામ્યીએ પણ પ્રથમ તો તેનો પક્ષ સ્વીકાર્યો કિન્તુ ૬૬ નામના કુબાર ભાવની મુક્તિથી પોતાની જૂથ જમણ તેના પક્ષને ત્યાગ કર્યો. જૂથજૂથને ‘મિત્થામિ દુષ્ટક આપ્યો અને

જમવાનની આશામાં પ્રવેશ કર્યો. જમાલે જાપાનનરમાં જાત્રી તરીકે મોનમસ્ત્રમીએ તેને પ્રમોત્તર કરી નિમ્નતર કર્યો. જમવાને પણ તેને સમજાવ્યો પરંતુ તેણે પોતાની હક ઈશી નહીં.

જમવાનના સાસનમાં ૬ નિહુવો મવા, તેમાં આ પહેલો નિહુવ હતો.

મીએ નિહુવ તિખગુસ

જમવાનને કેવળજાન પ્રાપ્ત થયા પછી ૧૧ મે ૧૯૬૬ તિખગુસ નામે બીએ નિહુવ મયો. તેણે 'જાત્રપ્રદેશ મત' સ્થાપ્યો. તે પૂર્વધારી મુદ્દેવ આશાવનો સિખ હતો. તેણે "જાત્રા એક પણ પ્રદેશ એક એક ત્યાં મુખી તે જ નથી કિન્તુ સર્વજ્ઞ જસ જ્યાં પ્રદેશમાં જાત્ર તે જ જાત્ર તરીકે જોવામાં આવે છે." આ સિદ્ધાંતને સામે રાખી, જાત્રા એક ઉત્ક્રા પ્રદેશમાં જ જાત્ર છે એવો નિર્ણય કર્યો. જુઓ તને અને અનેક હાલોથી સમજાવ્યો પણ તે માન્યો નહીં. એટલે તેને બધું જકાર કર્યો. ત્યાંથી તે આમલકાપ્રામાં ગયો. ત્યાં મિત્રમી સાથે જનમજના એક ક્ષણ મુખાની યાંત્રિ થયો. પાણીના એક ટીપાથી પિપાસા યાંત્ર થયો. અને કપાના એક વાંતણાથી શીતની યાંત્રિ થયો-તુસિ થયો. એમ કાલતાં તેટલી જ વસ્તુઓ વહેવાથી આ કુશિથી તિખગુસે પેલાની જુલ સમજાવવાનની વાળીમાં મહા રાજી જુલ પાસે જાત્રી પોતાની જુલ પ્રાપ્તિ કરી જુલ આપમાં જ પોતાના જાત્રને પવિત્ર કર્યું.

જમવાનના સાસનમાં ૬ નિહુવો મવા, તેમાં આ બીએ નિહુવ હતો.

મીએથી અમુક જમવાન મીમલાવીરવાથીની આપમાં જાત્રી મવા. તેમણે ઉપકેશમજની સ્થાપના કરી હતી, એ આમજ કહેવાઈ જાય છે તેમની સિખપર પણ નીચે પ્રમાણે છે ઉપકેશમજ પદાવલી.

૧ મીટુલકરત અમુક-તેનીજા તીર્થ કર મીપાર્થના જમવાનના ૧૦ અમુકમાંના મુખ્ય અમુક એજો પોતાની પાસે

આ૦ હરિદત્તને સ્થાપીને મોક્ષ પધાર્યા.

૨ આ૦ હરિદત્તસૂરિ-જે ૫૦૦ મોરના નામક હતા તેમણે શ્રીમુલદત્ત ઝણુધરના શિષ્ય મુનિ વરદત્તના ઉપદેશથી પ્રતિષ્ઠાપ ગામી ૫૦ મોરો સાથે જૈન દીક્ષા લીધી અને સ્થાન-ચારિત્રનો પૂર્વ વિદ્યાર્થી સાથે જણુધર ભગવાન મોક્ષ કર્યા તેઓની પાટે તે સ્થાપિત થયા. તેમણે વેદવિહિત દ્વિસાળાદી આચાર્ય લોકહિત્ય સંબંધે રાજસુભામાં શાસ્ત્રાર્થ કરી પેતાના શિષ્ય જનાબ્યા અને આચાર્યપદ આપી દક્ષિણમાં ધમપ્રચાર માટે મોક્ષસ્થા આ લોકહિત્યાર્થે પણ પેતાની અમોઘ દેશનાથી અને ચારિત્રના પ્રભાવે દક્ષિણમાં લક્ષ મુખી જૈનધર્મનો પ્રચાર કર્યો. બીજા ભિક્ષુ પેતુસેન વિચરિત 'મહાવચસ યત્ત ઠરથેજ ઇ કે ઈ સ. પૂર્વે' લગભગ ૪૩૭ માં સિંહલદ્વીપના રાજા પનુગાનયે અનુરાધપુરમાં પેતાની રાજગાદી સ્થાપી અને ત્યાં નિર્જન્ય મુનિઓ માટે બિરિ નામનું સ્થાન જનાબું કરેલાની જરૂર નહીં કે તે સમયે સિંહલ દ્વીપમાં આ૦ લોકહિત્યના સત્તાનીવ જૈન નિર્જં યો વિચરતા હતા અને ત્યાંના રાજા પણ જૈનધર્મી હતા.

૩ આ. સ્વમુદ્રસૂરિ-આ આચાર્ય પણ ભૂતજ ઉપર રહ્યો. ઉપધર કરી જાતે સમૈવચિત્તગિરિ પર જનશાન સ્વીકારી મોક્ષ ગયા.

આ સમયે વેશાલીના જણુનાથક મહારાજ ચેરક તથા રાજ્ય સિદ્ધાર્થ ઈત્યાદિ અનેક મહારાજા જૈન હતા. શુદ્ધોદન રાજ્યના પુત્ર શાકતસિંહ પ્રથમે આ જ નિર્જન્ય સમૂહના પિદિતામવ મુનિ થાસે જૈન દીક્ષા લીધી હતી અને પછી તપસ્વાધી કટાણી પેતાનો નવો બીજમત ચલાવ્યો હતા.

૪. આ૦ શ્રીકૈશીઝણુધર-જૈનજીનના રાજા જલસેન અને રાણી જનમમુદરીના પુત્ર કૈશીકુમાર શ્રીવિદેશી મુનિનું આજ્ઞાન સાંભળી જૈનધર્મ પામ્યા અને તેમણે તેમના જ મુજેથી પેતાનો પૂર્વ વૃત્તાંત સાંભળી અતિસ્મરણુ રાજા પામી પેતાનાં મતા-

પિતા અને બીજા ૫૦ મનુષ્યો સાથે જૈન ધર્મના સ્વીકાર કરી
 જિનવાણીના પરિચીકનથી યોગ્યતા મેળવી ભણનામકષ્ણ પ્રાપ્ત
 કર્યું. આ આચાર્યે વાલ્મીકિ બ્રાહ્મણતા, વાલ્મીકિ પદ્ધતિ અને
 સ્વયંભવેશ્વરે કરાવેલી મુલ જાને અવધિ ભોમ ત્રણ જ્ઞાનપણ
 કરાવેલાં શ્રેતાંગિશાનો શબ્દ પ્રદેશી મિટો નાસ્તિક કરેલો. તે વિષ
 મત્રીની પ્રેરણાથી આ આચાર્ય પાસે જાણ્યો અને અનેક પ્રશ્નો
 કર્યાં પછી આ આચાર્યના ઉત્તરથી નિઃશંક મળી પરમ જૈન
 શબ્દ મળ્યો. અણુધર ઓકેશીસ્વામી આવસલી નમરીના તદ્દુત્તરનામાં
 કરાવેલા જાનવાન મહાવીરસ્વામીના પ્રથમ અણુધર ઈન્દ્રભૂતિ
 મૌલમસ્વામી ત્યાં જાણ્યા અને જાનવાન પાશ્વેનાથ તથા જાનવાન
 મહાવીરસ્વામીના શાસનમાં વિભિન્ન રેખાતા (૧) મહામત, (૨)
 વજ્રવેશ, (૩) ભોમનો જ્ઞ, (૪) સ્નેહપાશશ્રુતિ, (૫) તુલ્યશ્રુતિ
 (૬) કપાલશ્રિષ્ઠાન, (૭) મનોવેશક્રમ, (૮) અમાર્ગ, (૯) ક્રીષ, (૧૦)
 રેકનો સાથે નાવિક (૧૧) સર્વેશ પ્રકાશ (૧૨) નિર્વાણમુખ
 વગેરે વિવિધો પર ભેદે વાર્તાલાપ કર્યો. પરિણામે અને તીર્થ
 કર્યો. આર્થે ભેદ ૭ છે ભોમ નિર્ણય વર્તા અણુધર ઓકેશીસ્વામી
 પાંચ મહામત સ્વીકારી જાનવાન મહાવીરસ્વામીના શાસનમાં દાખલ
 થયા અને તેઓનો અમણુધર 'પાશ્વેનાથ' તરીકે ભેદે થયો.

આ અમણુ સત્તનાં નિર્મલ, આતુર્વામી, પાશ્વેનાથ સત્તનાં,
 દિવસીક, કવલામણ વગેરે વર્ણા નામાંવશે છે, તથા માણુર
 જ્ઞેષ્ઠ ઈશ્વરમણ કુલેશાખા, વિહમણશાખા, મહાવીરશાખા,
 મેઘવાણશાખા અણુધરશાખા (૧૦વી પાયાજ), વિહનેરીશાખા,
 જન્મનાશાખા, તપાકેરકેશાખા, તપાજ્ઞનાશાખા વગેરે અનેક
 પેટા છેલે છે.

અણુધર ઈશીસ્વામી તે જાનવાન મહાવીરસ્વામીના અમણુજીન
 સમર્થ આચાર્ય કરાવેલા.

૫ જ્ઞા.૦ સ્વયંભવસુરિ-તેઓ મહાન તપામૂર્તિ અને
 પ્રમદ બ્રાહ્મણતા કરાવેલા.

૬. જ્ઞા. રત્નપ્રભાસુરિ-જિ. દિવસે જ્ઞા.૦ સ્વયંભવસુરિ

સિન્નમાત્રમાં વિચરતા હતા ત્યારે વિદ્યાધરેનો શબ્દ મહિરલ
 હોઈ રત્નચૂડ ત્યાં આબો. અને તેણે સુરિમહારાજનો ઉપદેશ સંભળી
 પોતાના પુત્રને શબ્દ સોંપી ૫૦૦ વિદ્યાધરે સાથે કૌન દીક્ષા હર્ષ
 બીર સ પર માં સુરિપદ પ્રાપ્ત કર્યું જેમનું નામ કીર્ત્તિપ્રભસુરિ
 શબ્દમાં આબો આચાર્ય મહારાજ વિકાર કરતા કરતા ઉપદેશ-
 નરર પધારા કીર્ત્તિપ્રભસુરનો પુત્ર સુરસુદર અભિમાનથી અને
 મદ મત્રીનો પુત્ર ઉદક નાના વાર્ધન્યા યેવુથી સિન્નમાત્ર તરફ
 નીકળ્યા અને નવું નરર વસાવવું હતું. એટલે તેઓએ ૧૨
 યોજન પ્રમાણ ઉપદેશનરર વસાવ્યું; જેમાં સિન્નમાત્રના ૧૮૦૦
 આચારી, ૬૦૦ બ્રાહ્મણ તથા બીજાઓ આવી વસ્યા હતા.
 સુરસુદરે ઉદકના પુત્ર સાથે પોતાની પુત્રી પરણાવી હતી.

આ ૧૮૦૦ પ્રભસુરિને આ ઉપદેશનરરમાં કોઈ કૌન ન હોવાથી
 વધુ કદ પદસુ ઉપવાસ ઉપર ઉપવાસો કરવા પડ્યા હતાં.
 તેઓએ કપ સાધુઓ સાથે ત્યાં શામાસુ રહેવાનો નિર્ધાર કરી બીજા
 શિષ્યોને દેશમાં વહેરે તરફ વિકાર કરાવ્યો.

એક દિવસ મત્રીપુત્રને શાપ કરકો. તમામ ઉપાયો નિષ્ફળ
 મળ્યા અને તેને સમયાનમાં પશુ હર્ષ બધા, પરંતુ આચાર્ય મહારાજના
 શરણે હાંટવાથી તેણે એક કિવરી બંધુ અને તેને નવો જન્મ
 મળ્યો. આ હટનાથી શબ્દ મત્રી વહેરેને કૌનધર્મ સ્વીકાર્યો
 અને તેણે જોસિવાના હોવાથી 'જોસવાદ કૌનો તરીકે પ્રસિદ્ધિ
 પામ્યા. શબ્દાધિપાધિષ્ઠ તથા પાદરેની આશુકા માંસાહારી હતી,
 તેને પશુ સુરિમહારાજે ઉપદેશ આપી સમક્ષિતી બનાવી અને
 સમ્મિત નામ આપી જોસવાદોની કુળરેની તરીકે સ્થાપિત કરી.
 તેનીએ માંસાહાર છોડ્યો, તે એટલા સુધી કે શાક ફૂલને પણ તે
 પોતાના ભોજનમાં પસંદ કરતી નહોતી.

એક શેઠે નિષ્કૃમ્મદિર જાણવાનું શરૂ કર્યું પણ દિવસો
 વધે અને શેઠે તૃપ્તિ પડે. તેણે આચાર્ય મહારાજના કહેવાથી
 ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું મંદિર જાવનું શરૂ કર્યું, જે નિર્વિધને
 શ પૂર્વે કુલરવનો એક એવો જ પો કે, તેની જાણ લણ

દ્રોની પકાડી પર હાથેથી દૂધ ઘેરી ગાયવી હતી, એ વાતથી
 શુરુપકાણજને ગભર પડી ત્યારે તેમના કથન પ્રમાણે તે જમીન
 માંથી જગવાન મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમા મળી આવી અને તેની
 પ્રતિમા માટે વીર સ ૭ મહા મુઠ પ મુરુવારના જાણ સુદર્ભે
 પ્રતિષ્ઠા લખ નિરખાઈ મીઠાદાના સ્થળે પશુ તે જ જગનમાં
 દેરાદામાં જગવાન મહાવીરસ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનો નિર્ધાર
 કર્યો. આથી આજાર્થ મહારાજે જને સ્થાને એક જ જગમાં જગ
 વાન મહાવીરસ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરી અને આ આમરિકિ મહાનાથી
 કૌનખર્મની મેટી પ્રભાવતા કરી ત્યાર પછી આજાર મહારાજે
 દેરાદામાં જઈ મુનિ કનકમલજીને આજાર્થ પઢવી આપી, તેનાથી
 દેરાદાજગજ આજારે અને વીર સ ૭ મહા મુઠ પ ને દિવસે
 એલિયામાં ત્યાંના રાજાએ જનાવેલા મંદિરમાં જગવાન પાર્થ
 નામની પ્રતિષ્ઠા કરી તેની દેવકુલિમાં સમિયકાદેવીની વધુ પ્રતિષ્ઠા
 કરી. પરદેસી દુમથાએ વળતે જગવાન પાર્થનામની પ્રતિમા
 થીજે લઈ જવામાં આવી હતી એટલે તેને સ્થાને પાછાથી
 સમિયકાને એલાકવામાં આવી છે.

૨થી એક દિવસે એક મનાદજ જાણજીના પુત્રને જાણ કરકયો.
 તેને પશુ આજાર્થ મહારાજના જરણોત્કથી આજાર મયો. આથી
 આજારે કે જેઓ કૌનખર્મ પ્રત્યે સૂચ જાણવા હતા તેઓ પશુ
 નામ જની જઈ કૌનખર્મના મેટી જાણા એકદર આજાર મહારાજે
 આ પ્રમાણે ૧૮ ન કૌનો જનાવ્યા અને તેઓ વીર નિ જ
 દા માં સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

૩. આ. ૦ કૌનમહાદેવસૂરિ—તેમના એક પ્રિય દેરાદા જતા
 રસ્તામાં મહિજના મંદિરમાં રહ્યા હતા ત્યાં અધિજક ઉપર પાવરાતું
 પાણી જાંદણથી ગંદા થઈ ગયા હતા. આજાર્થ મહારાજે સાધુને
 કૌન કર્યા અને મહાને પશુ પ્રતિષ્ઠા કરી પાતાતું “મહાદેવ” નામ
 સાધક કર્યું સમજવા તેમના ઉપદેશથી જગજગમાં કૌનો જના
 હતા જે આજે ‘સરા’ વરીકે પ્રસિદ્ધ છે.

૮. આં ૦ ઠક્કસૂરિ

૯. આં ૦ દેવગુપ્તસૂરિ

૧૦. આં ૦ સિદ્ધસૂરિ

૧૧. આં ૦ રત્નપ્રભસૂરિ (બીજા)—આ આચાર્યે વીર સ
૨૨૦ માં પદ્યો જોડવાલોને જોના જનાંબા; જોવો વહીજોમાં
ઉત્તેજ મને છે

૧૨. આં ૦ મશ્તદેવસૂરિ (બીજા)

૧૩. આં ૦ ઠક્કસૂરિ—જોસિવાના ચોક લણ્ણદહીની જમીન
માંથી જે દેવાધિકૃત પ્રતિભા ભૂમિ આંબા કતા તે પ્રતિભાને જતાવેલ
મુદત પડેલાં જમીનમાંથી કાઢનાં છાવી ઉપર બે લીંબુ જેવી મમિ
રહી ગઈ હતી વીર સ ૩૭૩ માં જોસિવાના મુવકોએ તે જને
મમિને જોતાવવા માટે સલાટો પાસે ટાંકણું મરાવતાં તેમાંથી જોકદમ
લેખીની ખાસ વહેવા લાગી આ ઠક્કસૂરિએ સહની વિનતિ કરતાં
મદેવરથી જાહો પધારી મૂળ પ્રતિભાનો જામ થયો જાણી આશ્ચ
વતા દૂર કરવાનો વિધિ કરાવ્યો, તે આ પ્રમાણે

અકૂર્ષ મહોત્સવ આજી કયો આચાર્ય મહારાજે તથા
મીસુરે અકૂમ કયો ત્રીજે દિવસે પ્રભુની જમણી બાજુએ ૧ તાતેક,
૨ બાજુ, ૩ કલોવર, ૪ વલકીલ, ૫ શીવાળ, ૬ કુલકદ, ૭
મિલિય, ૮ વીરકદ, ૯ કોળી અને કાળી બાજુએ ૧૦ જાંબેલી,
૧૧ આઈચણ, ૧૨ જૂરા, ૧૩ કાક ૧૪ બિલટ, ૧૫ કુલર, ૧૬
કોળિયા, ૧૭ દિંકુલ અને ૧૮ લણુ કોળી જે જાદાર જોતના
વહેરાઓએ જીભ વહી બલિ-ગાકુલા કરીને પાણી, દહી, દૂધ, ધી,
ચોરડીનો રસ અને સર્વેવધિજળના કળયો વડે પ્રભુને પાટો
સ્નાવાભિષેક કર્યો

સાનીજો તે જાણી જુદાકતા કે મૂળ પ્રતિભાનો જામ થયો
છે આથી આ નગરમાં કહે કહેલ-કાકસ વધશે, ધન-આન્ન
વધશે અને નગરનો પલ્લુ નાશ થશે.

૧૪ વ્યાસ દેવગુપ્તસૂરિ (ગીતા) — તેમણે કનોજના રાજા ચિત્રાંગદને પ્રતિભાષ્યો અને રાજાએ જનાવેલ વિનાશકર્મ સેનાની પ્રતિભાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૧૫ વ્યાસ સિદ્ધસૂરિ (ગીતા).

૧૬ વ્યાસ રત્નપ્રસૂરિ (ગીતા)

૧૭ વ્યાસ વસુદેવસૂરિ (ગીતા) — એમી વીર સ ૫૮૫માં આચાર્યપદે ગ્રામ્ય આ આચાર્ય મહુવામાં નિસર્જતા હતા ત્યારે મહેશ્વરે મહુવા લૂટી ભવકથાક વર્ષેરેને કેદ પકડવા હતા. કાચેસ્ટામ ૫૦ સાધુઓ અને આ આચાર્યને પણ કેદ કરી હતા. પરંતુ એક મહેશ્વરે જની અચેસ્ટામને આચાર્ય મહારાજને કોઈની પોતાના માથુસો સાથે મહુવા (મંદ્ર) ખોલાવી દીધા. આપણે તેમણે અમલો વિના યાસનને કમ્પેટ કરી એમ જાણી ૧૧ કોઈના વહોરાઓ, આચાર્ય મહારાજે તે ૧૧ને દીધા આપી અને મહેશ્વરના હસ્થા પહેલાં આચાર્યની પોતાના એ કિષ્કિંને જકાર રવાના કરી દીધા હતા, તેઓ પણ મહુવાને જાણી મળ્યા. એકલે આચાર્ય મહારાજ ત્યાંથી નિકાર કરી આકલ મધ્યમાં ત્યાં પણ આપણે પોતાના પુત્રે વહોરાઓ આપણા નિકમ સ ૧૦૦ રાખી જાની હતી. ત્યાર પછી મહુવાના જાણતામાં અમલન પાસેનાવની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

જની આ આચાર્ય મહારાજે આ કીરવજ્ઞેનસસ્તિ સ્વર્ગ અમન કર્યા વિશાખા દરેક મુનિઓને કોઈકા કર્યા અને નામેન્દ્ર, ભદ્ર, નિવૃત્તિ તથા વિશાખરના નામથી ચાર મંદો સ્વપિત કરાઓ આચાર્યની બેન સહુ એકમ રવાના માટે પોતાના મુદાવને પણ ભદ્રમ્ ૭ સાથે એકી દીધા. ભદ્રમ્ ૭નો દિર્ગમ આ પ્રમાણે છે કેદિમ્ ૫ વજ્રાયા ભદ્રમ્ ૭ અને સપ્રતિ... ઇત્યાદિ" આ મુનિસ મેદનમાં જે આચાર્ય ૭ કોઈના, ૧૨ વાચનાચાર્ય, ૨ મવતક, ૨ મકતાર ૨ મકતાર, ૧૨ મર્જર્તરી, ૫ સાધુ અને ૭૦૦ સાધવીજ હાજર કર્યા હતા.

૧૮. આ. કલ્પસૂરિ (ત્રીજા)

૧૯. આ. દેવગુપ્તસૂરિ (ત્રીજા) — આ સમયે કોરટા ગચ્છમાં ૮૦ દેવગુપ્ત સયા.

૨૦. આ. સિદ્ધસૂરિ (ત્રીજા) — તેઓએ પાતાના શિષ્યને માત્ર “વક્ષમકત્તર” પદ આપ્યું હતું કોઈને આશ્વાસ જનાઆ ન હતા. અને તેઓ કાળધર્મ પામ્યા.

૨૧. આ. રત્નપ્રભસૂરિ (ચોથા)

૨૨. આ. અક્ષરદેવસૂરિ — તેઓ અદ્વૈતપદ્ધતિ રહેતા હતા અને મકત્તર હોવા છતાં ગચ્છનો કાર વહન કરતા હતા. તેમણે મહારાજા પદ્મિ અને આ. સમન્તસદના સત્તાવીસ નાના શરિને સૂરિપદ આપી કોરટક ગચ્છના નજાઆર્થ જનાઆ. નજાઆર્થ વધુને ઘીલા આપીને તરત કાલ કરી ગયા, તેથી તેમના જોડ શિષ્ય કુપ્ત્ય શરિએ અદ્વૈતપદ્ધતિ વક્ષ મકત્તર પાસે આવી કરી ઉપસ પદ્ધતિ અને તે સૂરિની પાઠે આઆ. (‘ઉપદેશગચ્છમત’ ક્રોડ ૨૦૬-૨૧૨)

૨૩. આ. કલ્પસૂરિ — કુપ્ત્યશરિ એ આ. કલ્પસૂરિ છે તેમણે અકેશરી દેવીના વચનથી કિતોડ બર્ષ જોડને ઘીલા આપી લગાઆ અને આ. દેવગુપ્તના નામથી પાતાની પાઠે સ્થાપ્યા અને નામોરમાં તેમનો અદ્વૈત સ માનપૂર્વક પ્રવેશ કરાવી તેમના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. પછી મિરનારની વાત કરી ત્યાંથી મહારાજા બર્ષ પાસે ગયું તેમણે જોડવાર દેવગુપ્તસૂરિને અપામ્યું કે, આ. સિદ્ધસૂરિ પછી ઉપદેશગચ્છ વધુ વર્ષ સુધી કુપ્ત્ય-વ રહ્યો છે તેથી આ. જીવ આશ્વાર્થની ઈચ્છા પ્રમાણે મે તમને સૂરિપદે સ્થાપ્યા છે. પરંતુ જરી રીતે તો એ અકેશરી છે કે અક્ષર મોટે અતુલોગધરસૂરિ નીમવો જોઈએ, તો તમે આ વાતનું ધ્યાન રાખો. (ક્રોડ ૨૧૨-૨૧૬)

આ કુપ્ત્યશરિ અને કુપ્ત્યવિગચ્છના આશ્વાર્થ કુપ્ત્યશરિ એ જનેના લગનમાં કેટલોક જયો સામ્યતા થયે છે. એટલે આ આ. કલ્પસૂરિ અને આ. કુપ્ત્યવિગચ્છ શરિન વેળવેળ બર્ષ

મહુ છીં વીર્ભૂમિ સુખવાત અને નાધિરમાં મહિર કશામાં
વમેરે વડનાઓ તપસવી કુખ્યિની ઉપરેસથી જની કલી, એ
જો તેમના સિખ આં જસસિકસુરિના કોઠેજથી રજપટ થાય છે.

૨૪ આં દેવગુસસુરિ (ચોથા)—આ આચાર્યે કુજી
આજ પ્રમ ભે પોતાની પાટે જલુકમે (૨૫) મવધારી જસસિકને
તેમની પાટે (૨૬) વીરદેવસુરિને અને તેમની પાટે (૨૭) જસુ-
દેવને સ્થાપ્યા પરતુ વીરદેવસુરિ સુરજાસામાં રહ્યા નહિ કોઠે
આચાર્યે તેઓને છોડી દીધા. જો કદાવલીમાં જિભારી પ્રસમે
(૨૮) કક્કસુરિ સ્થાપ્યા અને તેમને પણ જા કર્યા. જાતે કોઠે
સમથે કદાવલીમાં જમવાન મહાવીરસ્વામીના મહિરમાં જ વ સમજ
થીલ (૨૯) કક્કસુરિને સ્થાપી સર્વપ્રમથુ કહ્યું

આ દેવગુપ્તસુરિને કોરદામજના આ નન્નસુરિ કળ કરી
જવાથી તેમના કિંચે પોતાની ઉપસંજા સેવા કતા, તેઓમાંથી
મજમકપર, તેમની પાટે સર્વદેવ મકપર, તેમની પાટે ઉપાધ્યાય,
તેમની પાટે મકપર અને તેમની પાટે કોઠે ઉપાધ્યાયને નન્નસુરિ
વસી સ્થાપ્યા તેમજ પછી સર્વદેવ આચાર્યે થયા આ જલુનાકો
પેદીના થયા મજુથ વરજના કતા. આ બધામાં આચાર્યેને
જલુકમે નજસુરિ, કક્કસુરિ અને સર્વદેવસુરિ એ ત્રણ નામો જ
જાપાવાં કતા.

૨૫ આ સિદ્ધસુરિ (૨૫) સુનિ જસસિક

૨૬ આ રત્નપ્રભાસુરિ (૨૬) વીરદેવસુરિ

૨૭ આ મજુદેવસુરિ (૨૭) સુનિ વાસુદેવજી

૨૮ આ કક્કસુરિ—તેઓ કદાવલીમાં ૧૨ વામિના સંથ
સમજ કોરદામજના આ સર્વદેવસુરિની આજ્ઞામાં રહી કોઠે
પામ્યા—આચાર્ય જન્મા તેમજ વીર સ પ ન પછી મરજાની
જૂની આઈને જોડવાં તેમાંથી નીકળેલા ધીનેમિતાવના જિભની
સથે કશાવેલા નવીન માસાકમાં પ્રવિષ્ઠા કાની તથા પોતાના
સિખ સંવિમુનિના પ્રવિષ્ઠાથી કેન જનેલા મિસુવન ફર્પવિજે

કરાવેલા જિનાલયમાં પણ પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે પ્રદેશમાં જિનપ્રમંને
પણ પ્રચાર કર્યો અને તેઓ ત્યાં જ સ્વર્ગસ્થ થયા.

૨૬ આં રત્નપ્રસાદસૂરિ (પાંચમા)

૩૦ આં સિદ્ધસૂરિ (પાંચમા)

૩૧ આં રત્નપ્રસાદસૂરિ (છઠ્ઠા)—આ આચાર્યના બીજા
શિષ્ય આં ઉદયવર્ધનથી દિવદનીકબળ”ને તેમાંથી જ ઉપનયનમાં
લઈ ‘વિપારત્યાગી’ નીકળી છે [એ મેં જાણ્યા આપેલ છે].

૩૨ આં ચક્રદેવસૂરિ (૬)

૩૩. આં કલ્કસૂરિ (૬)—આ આચાર્ય મહાન શક્તિસંપન્ન
હતા. તેઓએ શ્રીમાલપુરના જિનાલયમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણદેવની
પ્રતિષ્ઠા કરી. તેમને સચ્ચિદાદેવી, ચક્રેશ્વરીદેવી અને સર્વાનુભૂતિ
મય હાલસદેવુર હતા. એકવાર મૌર્યકોટના ભાગ્ય શેઠ સોમ-
શાહને ભગ્નમાં શુદ્ધ તથા દેવીને બધે ફરવાને જોઈને કુશલ
કેપન મર્ષ દેવીએ તરત જ તેને ઠોડી વમતો કરી મૂક્યો અને
શુદ્ધી આપ્યાથી સાચે તો કર્મો પણ ત્યારથી દેવીએ પ્રત્યક્ષ
સ્વરૂપે શુદ્ધ પામે આવવાનું બધે હતું.

ત્યાર પછી આચાર્ય મહાશયે સ્વતંત્રની પુનર્બંધસ્થા કરી
તે આ પ્રમણ્યે.

૧ આં રત્નપ્રસાદસૂરિ, આં ચક્રદેવસૂરિ જેવા વચાર્ નામી
આચાર્યો હવે જવાના નથી માટે હવે પછીના અગ્રજીવેનિ એ
નામ આપવાં નહીં. એટલે કે કલ્કસૂરિ, દેવસુતસૂરિ અને સિદ્ધસૂરિ
એ ત્રણ નામના આચાર્યો કરવા.

૨. નાવેન્દ્રબળ કે અદ્વલબળ પ્રત્યાદિ દિગ્બળમાં સુધારા
વધારા કર્યો અને એ જ સુધરી શોધાર્થનાથ ભગવાનને સમુદાય
અદ્વલબળના દિગ્બળમાં ફાળવે થયા અને આ ઉદયવર્ધનસૂરિએ
સમુદાય ભગવાન પાર્શ્વનાથ અને ભગવાન મહાવીરસ્વામી એમ
બંને મહાપુરુષોને યાદવાથી “દિવદનીક” તરીકે બહેર થયે,

એ વચ્ચે સમય જતાં તપશ્ચર્યામાં મળી ગયા અને 'તપાસત' તરીકે જાહેર થયો.

૩. ઉપદેશપદ્ધતિ—૧ મુદ્ર, ૨ પ્રભ, ૩ કનક, ૪ યોગ, ૫ સાર, ૬ જ્ઞાન, ૭ સાત્ત્વ, ૮ હસ, ૯ તિલક, ૧૦ કલ્પ, ૧૧ રત્ન, ૧૨ સમુદ્ર, ૧૩ કલ્પાલ ૧૪ રત્ન, ૧૫ સેન, ૧૬ વિશાલ, ૧૭ રાજ, ૧૮ કુમાર, ૧૯ દેવ, ૨૦ જ્ઞાન, ૨૧ અર્ધજ્ઞાન અને ૨૨ કુલ જોમ ૨૨ નીંદી શાખાઓ દર્શાવી.

૪ ત્યાર પછી આ વચ્ચે કુદરતીય કારણોને તરીકે જ્ઞાતિ થાય.

આ કુદરતીય કારણોને લેઈ મહિનામાં સુલ જાયે આજુ તરફ પધાર્યા તેની વચ્ચેથી પાણી ન મળવાથી સર્વમાં હાહાકાર મળી ગયો ત્યારે તેમણે વહની નીચે દરમિયાનથી જળપ્રાપ્તિ કરાવી સર્વ રક્ષા કરી. જ્યે ત્યાં કુલ જનાઓ, જેટ જાણી કુલ જમાં ખડુ સાધા નહેણે જ કાવળીના કૈનો તેા નિકેમની કોઈની પદારથી કદી કુપી કર સાલ જઈ આવી સાધાર્મિકતાસાથ કૈવા હવા જાણ્યા સાધાર્મિકતાસાથમાં થી ખૂટી મળું ત્યારે આજર્ણ મહારાજે જેસલમિયાની મહાની આપ્તું હતું.

૩૪ આ દેવમુક્તસુરિ (જૂના)—તે સમયે ૬૦ વર્ષિતકે 'સાંતિનાથચરિત્ર'ની રચના કરી.

૩૫ આં સિદ્ધસુરિ (જૂના)

૩૬ આં કલ્પસુરિ ૩૭ આ દેવમુક્તસુરિ, ૩૮ આ સિદ્ધસુરિ ૩૯ આ કલ્પસુરિ (જાડમા)

૪૦ આં દેવમુક્તસુરિ (૮)—વિ. સ. ૬૬૪ તેઓ જન્મે સુરિય હવા તેમને જીવા પચાકવાનો રક્ષ લાગ્યો તે કારણ રીતે છાતી સંકષ્ટ નહીં અને કિશ્કિંકિત બની ગયા. કીસરના દનાયુથી જીવ કુનિને પીગાળી ખાંડે સ્થાપી સુરિયદ છોડી તેઓ લાંબા

આસ્થા ગયા ત્યારથી ઉપદેશગ્રંથમાં જોય નાહી કરવામાં આવ્યું
કે કેવે જાતી શુદ્ધ ચિત્તુજી અને શુદ્ધ માતૃજીનાં જોને જ
મયુનાથપદે સ્થાપવા.

૪૧. આં સિદ્ધસુરિ (આઠમા) ૧

૪૨. આં કલ્કસુરિ (નવમા)

૪૩. આં દેવગુપ્તસુરિ (નવમા)—સ ૧૦૭૨. તેમણે મુનિ
જગદ્ગુ નામ જિનચક્ર ગણિ તથા કુલચક્ર ગણિ કરી તેમણે
સ્વોપચર લગુવૃત્તિવાળું નવપદ પ્રકરણ, નવતરણ પ્રકરણ અને પદ્ય
પ્રમાણુ' નામના ગ્રંથો લખાવ્યા છે

૪૪. આં સિદ્ધસુરિ (નવમા)—આ સમયે કૌરવક ગ્રંથમાં
૪૫ મી પાઠે આં નસપ્રજસુરિ થયા તેમણે જિ. સ. ૧૦૧૩માં
આણુ પાસેના જોક ગામમાં જોડાણુ ખંધલ પુત્ર મુરબન, તેના
પુત્ર સંત્રણ, તેના પુત્ર ગિદિત્થને સપરિવાર લેઈ જનારી જોમસ
ગોત્ર સ્થાપ્યું, જેની વચ્ચરાજ અને શોક્ષિલા સુકિમ વગેરે
શાળાઓ થઈ મુસાળી ગામના વાવ પુવડછને લેઈ જનારી
ધારીવાલ ગોત્ર સ્થાપ્યું ચત્તરિયા લેડુના સ્થાને ચત્તરિયા વસ
સ્થાપ્યો. સવ સંક્રિદાને લેઈ જનારી સળદેવા ગોત્ર સ્થાપ્યું, જેની
કસરિયા, કેઠારી, જલનચી વગેરે શાળાઓ હતી. (મહાત્માની
વહીના આધારે) તેમની પાઠે કૌરવક ગ્રંથમાં ૪૬ મા પદ્યધર
આં કલ્કસુરિ થયા. તેમણે સ. ૧૦૧૬ માં ખીવજથાના જોડાણુને
લેઈ જનારી ખીવસથ ગોત્ર સ્થાપ્યું જો જ ચીતે મિન્ની ગોત્ર
જાવવા મનગોત્ર પણ સ્થાપ્યું કરી

૪૫. આં કલ્કસુરિ (દસમા)—આ સમયે મુચન્દી શેઠ
કર્ણી શાહ ધનના અભિમાનથી અણકિલપુર પાટણુ બઈ વસ્યા.

૪૬. આં દેવગુપ્તસુરિ (દસમા)

૪૭. આં સિદ્ધસુરિ (દસમા)—તેમણે પાટણુમાં શેઠ
કર્ણી શાહે કરાવેલા જિનાલપર્મા સ્વર્ણમિશિત ચિત્તરની મહા-

વીરજામીની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, જે પ્રતિમાનાં નેત્ર લાજ લાજવા મુખવાળા એ નીલમણિથી જતાનેશ્વરે કર્યાં વપનાથ કુળના જાણે રહે એ જાણીમાં ઘોરો સાથ જાણ્યો હતો. આં સિદ્ધસુત્રિય સિધ્ધ જાળનાથ સુરુષદે સિમર વર્ષ વિકાર કરી લેણવાના સભ વણને પ્રત્યક્ષ વર્ષેજા જે જોઈને આજુ સાથમાં મવનાથિય સુસુત્રિ (મહામત્રિયની) કરશે જાણી અને કારી જાણી વર્ષે મવાની કોન-ખર્ષેમી જતાઓ હતો. આજાણોને પણ જાળુજા કર્યાં હતો. લેણવામાં જાળવાન મહાવીરજામીનું મંદિર કરાવ્યું હતું અને 'જિતસુત્રક ની રચના કરી હતી તેમના સિધ્ધ દેવપ્રજા મહાત્મ, તેમના સિધ્ધ જાળપ્રજા મહાત્મ, તેમના સિધ્ધ સિદ્ધરાજ જાળ સિદ્ધના જાળીને ઉં પદપ્રજા નાથે રચા.

ઉં પદપ્રજા કુમારજાળના સમયે પાટલુ જાળા હતો ૫મી તેમજે નાથિય, સિદ્ધર્ષ કલરેજા વર્ષ સામયેસી વર્ષ ત્યાં જિતપ્રજા જાળાજા અને પદપ્રજા ઉપર જોમ જાળ કરી જિતપ્રજાવોને સામી પદપ્રજા સિદ્ધ મેજાવો તેમને જીમદેવ જાળા (સ ૧૨૩૫ થી ૧૨૬૮)ની પદપ્રજા સુરુ વર્ષે જાળા હતી તેમજે સપાટપ્રજા દેસના જાળમેરમં જાળા વીસજાની સપામાં જાળપ્રજાવર્ષ જિતપ્રતિસુરિ (સ ૧૨૨૩ થી ૧૨૭૭) સાથે 'સુરુપ્રજાવર્ષ' પર જાળ કરી જાળ મેજાવો હતો.

આ સમયે દેવદત્ત મજામાં ૪૮મી પાટો જાળ નજસુરિ રચા. તેમજે ઉપદેસ જાળી ૩૬ વર્ષોને જૈન જાળાજા હતો તે જાળ પ્રજાવે સુરેજા, દેવદત્ત, દેવદત્તિય, કુરુસિય, પાટલ, મુવમેજા, નાથમેજા, નાથ, સેડિયા, પદપ્રજા, મજાસ, સેનેજા, મજાજા, દિત્તરિયા, જાળિયા, સુમિયા, વીરજિયા, પાંડુમેજા, પાંડુમેજા, જાળિયા, સદામેજા, નાથપ્રજા, જીમાપ્રિયા, પદેસ, જોમમેજા, સેનાપ્રજા, જાળેજા, વીજા, નિજાજા વર્ષે (મહામત્રની જાળા જાળારે) ૬૬ જા મેજા વપ્રજામાં મજા મર્ષા છે.

૪૬ આં દેવગુપ્તસૂરિ—વિ સ ૧૧૦૮માં સિન્નમાલમાં સૂરિપદ મિગંઠું તે ઉત્સવમાં સેસાચાહે ૭ લાખ ૬૩૫ ખરચ્યા હતા એમનો પ્રભાવ જોટલો બધો હતો કે તેમના અસ્થોદ્ધારથી વિષ ઊતરી જતું હતું.

૫૦ આં સિદ્ધસૂરિ.

૫૧ આં કલકસૂરિ—આં શ્રીકલકસૂરિ. ‘ઉપદેશગ્રંથપ્રગર્ભ’ માં સેમાચાહની કુચ કા, દેવગુપ્તમનનું પાઠણ, અશ્વમેધવચ્ચ, કુદરતશ્ચનો પ્રારણ, આલુની તળેટીમાં કુદોત્પત્તિ અને અદ્વત્તવાળીના જોનાનું સાધર્મિકપાત્સલ્ય એ ઘટનાઓને આ આચાર્ય સાથે જોડે છે.

આ આચાર્ય વિ સ ૧૧૫૫માં ગચ્છનાથ જન્મ્યા તેઓએ બવજીવ મુખી જોડાવે ઉપવાસ અને પાસે જાવનિદ્રા જેમ તપ ક્રમ સુર્જરેશ્વર કુમારપાળની સહાયથી શિવિલાખારી સાધુ, સાધીને ઠોડી ગચ્છનો કિયોદાર કર્યો ત્યારથી તેમનો ગચ્છ કુદરતશ્ચર્ચ’ વરીકે બહેર ચ્યો. કલિકાલસર્વજ્ઞ આં હેમચક્રસૂરિ પદ્મ તેઓને જહુ સ મનવા હતા તેઓએ સ્વાદ હકથી મર્યાદાકાંડ જતા સાર્થને ગ્રેષ્ઠોના ઉપદ્રવથી બચાવ્યો હતો તેમણે પાતાની યાદે દેવગુપ્તસૂરિને સ્વાધી પાટણમાં સ્વર્ગજનન કહુ તેઓ વિ સ ૧૨૧૨ મુખી વિષમ્બન હતા.

૫૨ આં દેવગુપ્તસૂરિ—ધર્મ જાગ્રવાળી શ્રી નામની જાગ વિધવ આ આચાર્યને ધર્મજનુ વરીકે માનવી હતી. તેથી તેમને પાતાના જાગના સવાલાજ ૬૩૫ આ ધર્મજનુને આપવા જણાવુ શુરુછ્યે તેનો ત્યાગ કર્યો અને તેમાંથી યોદો ૨૫ મઠપ બધાવ્યો. આ આચાર્યને વિ સ ૧૧૬૫ પહેલાં આચાર્ય ૫૬ મઠુ હતું અને વિ સ ૧૨૩૨ મુખી હવાવ હતા આ રીતે તેમણે લાંબા કાળ મુખી ગચ્છનો જાર વહન કર્યો હતો.

તેમના શિષ્ય મનહેચે સ ૧૧૬૫માં આચાર્ય દેવગુપ્તસૂરિના ‘નવવદ પ્રકરણની હમુદ્ધતિ પર વહકદ્ધતિ, સ ૧૧૭૬માં નવવદ પ્રકરણ પર દ્ધતિ, અને સ ૧૧૭૬માં અગ્રમલચરિત્ર’ બનાવેલાં છે.

વીરચમીની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, એ પ્રતિયાનાં નેત્ર લાખ લાખના
 મુક્તચાળાં નિ નીલમંદિરો બનાવેલાં કર્યાં વપનાય કુળનાં જાણ
 દેવે આ કર્ણમાં યોગે સાથ આપ્યો હતો. આ સિદ્ધસુરિ
 શિખ જળનાય છુટુપદે રિશર ચઈ નિકાર કરી લોહવાના સખ
 વણને પ્રવચ વર્ષદળ દે બેમાં આજી સાક્ષમાં વપનાશિષ મુમુચિ
 (મહામ મિત્રની) હસ્યો જાણી અને કારી જટી વમે રે જતાની બેન-
 મર્મપ્રેમી જનાઓ હતો. જાણ્યોને પાણુ જનુદૂજ કર્યાં હતા
 લોહવામાં જગવાન મહાવીરચમીનુ મદિર કરાવ્યું હતું અને
 'જિનશવક ની રચના કરી હતી તેમના શિખ દેવમલ મહત્તર,
 તેમના શિખ કનકમલ મહત્તર, તેમના શિખ સિદ્ધરાજ જ
 સિંહના જાતીજા છે વજ્રમલ નામે જણા.

છે વજ્રમલ કુમારજાળના સમયે પાદજી જણા હતા ખમી તેમણે
 નાવેજ, સિંમર્મ કંભરેલા ચઈ સામરોટી કર્યું ત્યાં વિનાશક જનાવ્યું
 અને વજ્રમલ ઉપર હોમ જાપ કરી ત્રિપુરાદેવીને સ્થાપી વજ્રન
 સિદ્ધિ મેળવી તેમને જીમદેવ થયા (સ ૧૨૩૫ થી ૧૨૬૮) ની
 પટલાથી છુટુ વરીકે ખાનવી હતી તેમણે સપાદલક દેસના
 જાજમિરમાં જાવ વીસલની જાણમાં મલ્લપામર્મ જિનપતિસુરિ
 (સ ૧૨૨૪ થી ૧૨૭૭) સાથે 'છુટુસાવ્યજ્ઞ' પર નાક કરી
 જાવ મેજમો હતો.

આ સમયે કોરદક મંદિરમાં ૪૮ મી પાદે આ નજસુરિ જાવ
 તેમણે ઉપદેસ આપી કર વરીને બેન જતાવ્યો હતા તે આ
 જમાણે મુલેયા, કોઠમી, કોઠકિયા, કપુરિયા, પાકક, મુવમેયા,
 નાવમેયા, નાવ, ચોડિયા, પાકક, મજુરા, ચોનેયા, મજાજી
 કિત્તરિયા, જાનિયા, છુજિયા, કીચકિયા, પાંકુચોયા, પાસલેયા,
 જાકીકિયા, સકામેલી, નાજાજી, ખીમાણકિયા, વહેરા, બેનલેયા
 ચોનાજી, જાદેયા, જીજાયા, નિજાયા વમેરે (મહામની જીના
 આધારે) કાલ જા ચોતો તપમજ્જમાં મળી જ્યાં છે.

૬૦ આ. કલ્પસુરિ—આ આચાર્યે વિ. સ. ૧૨૭૮માં જાણન-
પુરમાં પ્રહલાદન શબ્દજો જનાવેલા પ્રહલાદન વિકારમાં ભગવાન
પદ્મવિદ્યા પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૬૧ આ. દેવગુપ્તસુરિ—મી સ. ૬૦૦ દેવગુપ્તને ઉપ્પ-
નગરથી ધોલાવો સ. ૧૨૭૮માં અગ્નિનાથજી જનાવી દેવગુપ્તસુરિ
જોતું નામ આપ્યું તેઓ ઉપાધ્યાય દોષને વિકાસ કરતા તેમણે
સાચા અગ્નિનાથજી મળે તેની તહેદારી રાખી પોતાના મુનિઓને
જૂઞ વિકાસ જનાવ્યા તે આ પ્રમાણે —

૬૦ દેવનંદ—તેમણે વિષમ દેશમાં નર્મનગરમાં જઈ ભગવાન
નેમિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૫૦ વીરશંકર—તે વિકાસ કરતા મત્રવાદી કરતા દોષ
નિવારણ ખાટે મરોઝીદમાં ફેરવાલનો ઉપદ્રવશમન, શિષ્યમાં
નામના, ભક્તોરમાં પોતાની ભવિષ્યવાણી ઈત્યાદિ પરચાઓ જતાવી
૨૮ વર્ષની નાની વયમાં જ કાળધર્મ ચામ્લા.

૫૦ દેવશંકર—તેમણે સરસ્વતીને પ્રત્યક્ષ કરી વર મિલાવી.
મહાશયદ્રમાં જઈ આપુલીચક્રવાદી ખર્ચકરિને હરાવેલા તિલકમર્મ
કિતબર ખર્ચકિર્તિને છોટી વનવાસે મોકલ્યો અને કલ્યાણકર્મ ૨૧
સર્વગણ સરસ્વતી 'અદ્રમલચરિત્ર' જનાવ્યું આ વિકાસ અભિભાવી
કેળાથી આચાર્યપદને મોઝ નહોતા.

૫૦ સ્થિરશંકર—તેઓ તાર્કિક અને કવિ કરતા.

૬૦ હરિશંકર—તેમણે કમ્બોજેશને પ્રતિષ્ઠાથી ત્વં બાલિકાને
“દ્રુપ પીતી કરી” મારી નાખવાની જે પ્રથા કરવી તેને અટકાવી.

૬૦ અદ્રમલ—તેઓ નિમિત્તવેદી કરતા.

પાળનાચાર્ય પાસમૂર્તિ તેમજ તેમના શિષ્ય હર્ષશંકર કરતા.

૫૦ પદ્મશંકર—તેમણે સ. ૧૩૩૭માં નાજા જિનનિજ,

આચાર્યશ્રીએ પાતાની પાટે કહ્યુંસરિને સ્થાપી દેવોદરમાં પ્રવશ્ય હયું હતું.

૪૨. આ. સિદ્ધસરિ—તેઓએ સ. ૧૧૬૨માં 'કેતકાચર' પર રૂપિ' બનાવી. તેઓ આ. શ્રીદેવસુતસરિની વિદ્યામંતવર્તમાં જ કાળધર્મ પામ્યા હતા.

૪૩. આ. કહ્યુંસરિ—તેઓ જિ. સ. ૧૨૩૨માં અબ્દનાથ જન્મ્યા પાણીના બનાવે પ્રવેશનો રસ્તો કઠિન થઈ પડ્યો હતો. આથી સારે હોય તો જ વિકાર થાય એવી વિષમ પરિસ્થિતિ હતી. આચાર્ય મહારાજે જેઠ મંદિરના વિકારમાં પડીશ્યા વૃક્ષને એક વાસે બચાવ્યા હોય એકાએક એમ સમજી જાત કાસ જવજવાન પ્રકારે હયું અને પ્રવેશીદેવો વિકાર છુટ્યો. કાળે મરણમાં કિંદવજની જાહેન સ્વાદેવીએ શુરુમકારાજને 'યોગસાસ'ની પ્રતિ વહોરાવી. આચાર્ય મહારાજે સ. ૧૨૩૬માં પાલનપુરમાં અમવાન નેમિનાથના મંદિર ઉપર કવચપ્રતિષ્ઠા કરાવી અને આગળ દેવના રાજ્યને કીનધર્મી બનાવ્યો.

૪૪. આ. દેવસુતસરિ.

૪૫. આ. સિદ્ધસરિ

૪૬. આ. કહ્યુંસરિ

૪૭. આ. દેવસુતસરિ

૪૮. આ. સિદ્ધસરિ—તેઓ સ. ૧૨૪૨માં કુલપતિમાં હતા ત્યારે કોચ્છીએ કોણિયાનગર આગ્યુ તેમના કુલધર્મ વીરદેવ કોણિયામાં કીન બાળકોને બચાવતા હતા. મત્રનિયામાં નિપુણ હતા તેમણે કીન બાળકો ઉપર ખીલી દેવાનું કામજી કરનાર અર્વિષ યોગીને કિતાની વિદ્યાનો ખસો બતાવી નમ્ર બનાવી. હાલે અને સ. ૧૨૪૨માં કહ્યુંસરિની વારીએ કોણિયા આગ્યુ ત્યારે અમવાન શ્રીમહાવીરનાનીના મંદિરને વચ્ચે પથ્થરથી બાંધી હાઈ પ્રતિમાની રક્ષા કરી હતી.

આચાર્યશ્રીએ સંવત ૧૨૪૪માં પાતાના અવધા વીર સ. ૩૦૦માં અનેક સિદ્ધક્રમના મહાયામે રૂપાનો છાંયું પડે હતા તેને ઉદાર કર્યો તેઓ કેઈને જન્મ આપ્યાં બનાવ્યા વિના કાળધર્મ પામ્યા હતા.

૧૦ આ. કલ્પસૂત્રિ—આ આચાર્યે વિ. સ. ૧૨૭૪માં પાલન-પુરમાં પ્રકૃષ્ઠાદન શબ્દએ જનાવેલા પ્રકૃષ્ઠાદન વિકારમં જગવાન પદવિષય પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૧૧ આ. દેવગુપ્તસૂત્રિ—શ્રી સચિવે ૭ દેવગુપ્તને ઉચ્ચ-નગરથી શિલાથી સં ૧૨૭૮માં જગનાથક જનાવી દેવગુપ્તસૂત્રિ એકું નામ આપ્યું તેઓ ઉપાધ્યાય હોઈને વિદ્વાન હતા. તેમણે સારા જગનાથકો મળે તેની તહેદાવી રાખી પિતાના મુનિઓને પણ વિદ્વાન જનાવ્યા તે આ પ્રમાણે —

૬૦ દેવનંદ—તેમણે વિષમ દેશમાં નર્મિનગરમાં જઈ જગવાન નેમિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

૪૦ વીરશંકર—તે વિદ્વાન હતા. જગવાલી હતા. રોક-નિવારણ ખાટે મણિહોટમાં ફેરવાલેનો ઉપદ્રવશમ્ભ, શિવેશ્વર નામના, જહોરમાં પિતાની અવિશ્વવાણી કર્ત્વાદિ પચાસે જનાવી ૧૮ વર્ષની નાની વયમાં જ કાળકર્મ પામ્યા.

૪૦ દેવશંકર—તેમણે સરસ્વતીને પ્રત્યક્ષ કરી ૧૨ યોગ્યે. મહાપાપ્તમાં જઈ આપુલીશકવાલી ખર્મશ્વિને કરાવ્યે. તિલ્લજર્મ કિવર ખર્મશ્વિર્તિને છતી વનવાસે મિલક્યે. અને કર્ણાટકમાં ૨૧ સર્વેવાણુ સંસ્કૃત ‘વદ્રપ્રજ્જગરિજ’ જનાવ્યું આ વિદ્વાન જલિભાની હોયથી આચાર્યશ્રેણે યોગ્ય નહોતા.

૪૦ સ્થિરશંકર—તેઓ તાર્કિક અને કવિ હતા.

૬૦ હરિશંકર—તેમણે કચ્છનરેશને પ્રતિગાથી ત્યાં જાલિકાને ‘કૃષ પીતી કરી’ ખારી નાજવાની જે પ્રથા હતી તેને જાટકાવી

૬૦ શંકરપ્રજ્ઞ—તેઓ નિમિત્તવેદી હતા.

જગનાથાર્ય પાસમૂર્તિ તેમજ તેમના શિષ્ય કર્ણશંકર હતા.

૪૦ પદ્મશંકર—તેમણે સ. ૧૩૩૭માં જાવન જિનમિત્ત,

સચ્ચિદા દેવી અને ગણપતિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. + (લોકવાદેન)

આ પૈત્રીના કેટલાકને તેઓએ સુરિપદ આપ્યું પણ તેમાં સફળતા મળી નહિ એટલે તેમને એ વાતનો બહુ અસહ્ય રહેતો હતો.

આ બાબતે જ મહીમાં સાધુ સમુદાયના વીરમહિલી પ્રતિષ્ઠા કરાવી તે પ્રદેશમાં ઉપદેશસ્થાનના ઉપાસકો બનાવ્યા. જસાતમાં બોધરા નૃસિંહેલા ચક્રાચાર્ય પુનાસિદ્ધિ બનાવેલા વીરમહિરમાં, વૃત્તવદિમાં વીજ અને સુખાલાએ બનાવેલા, મળવાના જન્મસિદ્ધપુરમાં સાધુ આજુએ બનાવેલા અને પુનઃસ્થાપિતમાં સાધુ તોલિયારે બનાવેલા નવાં બિનામયોમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવી. જ દેસલ ખાસે સુવ દેસબા. ૮૪ વર્ષની ઉંમર ભર્તા પાલનપુર આવી વિશ્વેશ્વર ત્યાં કર્યો અને ત્યાં જ એકલે સચ્ચિદા દેવીની સૂચના પ્રમાણે જ ૧૭૭૦માં મુનિ બાલભદ્રને અચ્છનાથકે બનાવી સિદ્ધસુરિ નામ આપી સ્વર્ગપ્રાપ્તિ કરી આ અચ્છનાથકે પદનો ઉત્સવ થાકે દેસલે કર્યો હતો.

૬૨. આ સિદ્ધસુરિ.

૬૩. આ કલ્કસુરિ

૬૪. આ. દેવસુસુરિ

૬૫. આ. સિદ્ધસુરિ—તેઓએ ગણુ હાલ દ્રવ્ય અને તેમની કાચે સમગ્ર આયેલી ગુલાન રાખાને ઇસી ૨ વર્ષની ઉંમરે ઇલા લીધી હતી. જ ૧૭૭૩ માં બાબાજી દેવસુસુરિના કાચે અચ્છનાથકે પદ મેળવ્યું હતું આ બાવસામાં બાજુની તમેટીમાં ઉંબરાયે વસાવેલ ઉંબરથી મામના બિજટજોતીય થાક દેસલે બાબાજી સિદ્ધસુરિનો પદમહેશ્વર કર્યો હતો તે જ થાકે આ

+ જીનપાથો ગણપતિની પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવતા હતા; ને બાલકુવામાં કુલારિયા, ચાલુકયા વગેરે રાજાઓમાં મોતુક ઉ ચાલુકયાના જોયા પાવનાના રંગરના મુખ્ય બોધરામાં રહેલી ચર્ચાની માઠી ઉપર દિવાલેન ઉ ૬ હારિજનના આ. મહેશ્વરપુરિએ જન્મ ૧૨૪૭માં મધ્યેશ ચર્ચાની પ્રતિષ્ઠા કરી. (જીન સત્ર પ્રકાશ કર્મકઃ ૧૧૪ ૧૧૭)

દેવગુપ્તસુરિ, જ્ઞા૦ સિદ્ધસુરિ તથા જીવ્ત મુનિકૃત આચાર્યોના હાથે સંવપતિનું વિલક કરાવી કપાટો ફૂંપિયા ખરચી સાતે મહા વીરોના જોડ રાજસૈન્યમાં પ્રસિદ્ધ જોવા ૧૪ સપ્તે કાઢવા હતા. વળી આ આચાર્યો મોઢવજડના હરદેવ, વિજયદેવ, દેશલના ભાઈ આચાર્ય અને જિતોદના સોમસિંહને કપડેથી સપ કઢાવ્યા હતા. મોઢવજડમાં હરદેવ અને વિજયદેવના મંદિરમાં ૨૪ જિભની, દોલવાખાતમાં દેશલના પુત્રના મંદિરમાં ભગવાન શ્રીવાર્ધનામની, જુનાજડમાં સુ. મોઢલિકના મંદિરમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામીની, યત્રુજવ જર ત્રિલુવનસિંહના મંદિરમાં વર્તમાન ૨૦ જિનેશ્વરી, યત્રુજવ જર દેશલે કપાલેલ શુભાળારમાં ૨ જિભની, ત્રિનાર જર ત્રિલુવનસિંહના પુત્ર સોરાષ્ટ્રના અધિકારી મુલ્લહની દેવ-કુલિકામાં, વચલીની દેવકુલિકામાં બિનાજિભની અને જભાતમાં ભગવાન બિનાલકવળા વીરમંદિરમાં કળશકની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તેમજ સ ૧૪૬૬માં યત્રુજવના મૂળ મંદિરને બ્લેમ્બોએ તોડી નાખ્યું હતું તેનો શાક દેશલના પુત્ર શમરાશાક પાસે વીરોદ્ધાર કરાવી તેમાં સ ૧૪૭૧ના મહા મુઠી ૧૪ ને સોમવારે ભગવાન અર્ધિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

તેમની કૃપાથી હાજરતિએ તથા તેના ભગીવંત સ્થિરદેવે મહુરા અને હસ્તિનાપુરની યાત્રા કરી હતી અને હસ્તપુરમાં બિનાલક જધાખ્યું હતું.

આ આચાર્ય જુનાજડમાં જાંના સવની વિનંતિથી સ ૧૪૭૧ના શમયુ મુઠ પ ના દિવસે મુનિ મેરુગિરિને કક્કસુરિ નામ ઈ સુરિવડ આપ્યું અને સ ૧૪૭૧ના વૈત્ર મુઠ ૧૪ના દિવસે જોસિવામાં કક્કસુરિને ભજનાથકનો ભાવ આપી સ્વર્ગભમન કર્યું. શાક દેશલ પયુ તેની પહેલાં બે મહિને સ્વર્ગભામી થયો હતો.

૧૧ જ્ઞા૦ કક્કસુરિ—તેઓ સ ૧૪૭૧માં સુરિ અને સ ૧૪૭૧માં ભજનાથક જન્મા. તેમણે સ ૧૪૮૩માં ‘કપોતપ્રમ-પ્રબંધ’ અને ‘નાલિનદનબિનોદપ્રબંધ’ જનાવ્યા, તે પહેલાં

સંઘની સમગ્રશક્તિ તિલ્લ બહેસમાં ૬ લાખ જાદિવાનોને યોગ્યતા હતા.
૧૭ જા. રેવશુસસુરિ—તેઓ ૧૪૦૬માં દિલ્લીમાં
જાણાર્થે જન્મ્યા. તેઓ ઘાટા કબિ, વિકાન, સિદ્ધાંતવેદી અને
કર્ણ શાસ્ત્રોના અધ્યક્ષ હતા.

૧૮ જા. સિદ્ધસુરિ—સં ૧૪૭૫માં પાટણમાં સુરિપદ.

૧૯ જા. કાકસુરિ—સં ૧૪૬૮માં બિતોડમાં સુરિપદ.
તેમણે કચ્છના વ્યવહાર નીચકરને પ્રતિષ્ઠાથી કચ્છમાં જાણાર્થી
પ્રવર્તાવી હતી. તેઓ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતના જ્ઞાણ વિકાન હતા.
સં ૧૫૧૨માં જા. જાણાર્થે અને કાવલકચ્છના જાણાર્થે વીર
સુરિએ સાથે વહી કાવવાન શ્રીકૃષ્ણવિનાયકની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

૨૦ જા. રેવશુસસુરિ—મળી બલસાગરે સં ૧૫૨૮માં
જોધપુરમાં તેમનો પદમહોત્સવ કર્યો. કાવવાન શ્રીકૃષ્ણવિનાયક
મંદિર તથા યોગાલ જનાબાં તેમણે પાંચ ઉપાધ્યક્ષ જનાબાં
હતા. ૬૦ કર્મસાધરના સિખ ૬૦ રેવકલોસે સં ૧૫૬૬માં 'કાલિકા
કથા' રચી અને તેમના સિખ રેવકલોસે 'અપિહતા યોગાર્થ
રચી હતી.

૨૧. જા. સિદ્ધસુરિ—સં ૧૫૫૫માં ચેડવામાં પદમહોત્સવ.

૨૨. જા. કાકસુરિ—સં ૧૫૬૬માં જોધપુરમાં પદપ્રતિષ્ઠા.
જા. જાંબી કોરટકચ્છના જાણાર્થે સર્વરેવસુરિ તપમચ્છમાં જાળી
મથા અને કોરટકા તપમચ્છ નીચકરે કિવલનિકે જા. કાકસુરિએ
પદ્મ તથા જા. શ્રીજાનકવિમહાસુરિની નિશા સ્વીકારી તેઓ સં
૧૫૮૭માં મણીલ તીર્થમાં તપમચ્છમાં કાળક વચા. તે જા.
સંઘનિજવસુરિ જન્મ્યા તેમનાથી સં ૧૬૧૫માં તથાસ્ત્ર શાખા જાળી.

૨૩. જા. રેવશુસસુરિ—સં ૧૬૩૧માં સુરિપદ.

૨૪. જા. સિદ્ધસુરિ—સં ૧૬૪૫માં ધૈર્ય સુદ ૧૩ ના નિમ્ન
નેરમાં મહામત્રી કાકુવસિકે પદમહોત્સવ કર્યો.

૨૫. જા. કાકસુરિ—સં ૧૬૮૬ કાળક સુદ ૩ના રિવરે
સુરિપદ, મહામત્રી કાકુવસિકેના પુત્ર ૫ સાવક તથા તેની પત્ની
કાદિબહેને પદમહોત્સવ કર્યો.

૭૬ આં દેવશ્વસસુરિ—સ ૧૭૧૭માં માગસર મુદ ૩ ને દિવસે પદમહોત્સવ થયો.

૭૭ આં સિદ્ધસુરિ—સ ૧૭૧૭ માગસર મુદ ૧૦ના યાજ્ઞ પદ્મલિપેક થયો.

૭૮ આં કલ્કસુરિ—સ ૧૭ ૩ અષાઠ વદ ૧૩ પદ મહોત્સવ થયો.

૭૯ આં દેવશ્વસસુરિ—સ ૧૮૦૭માં સુરિવદ.

૮ આં સિદ્ધસુરિ—સ ૧૮૪૭ મહા મુદ ૧ ને દિવસે પદ્મલિપેક

૮૧ આં કલ્કસુરિ—સ ૧૮૬૧ યેત્ર મુદ ૮ નિખનેશમાં વૈદ મુત્તા હરિદાસસિદ્ધને ઘરે ઓસરે પદમહોત્સવ થયો.

૮૨ આં દેવશ્વસસુરિ—સ ૧૬૦૫ જાન્યવા મુદ ૧૩ ને યોમવારે દેવોપિમાં વૈદ મુત્તા ઓસરે પદ્મલિપેક થયો.

૮૩ આં સિદ્ધસુરિ—સ ૧૬૩૫ મહા મુદ ૧૧ ને દિવસે નિખનેશમાં વૈદ મુત્તા હરિસિદ્ધલ તથા ઓસરે પદ્મલિપેક થયો. અને રામજી આપેલા જાંઘણાણી પછેડી બોલકી તેમના સ્વર્ગ પાસ પછી આ પરવરા બ્રહ્મણી બધું છે *

૮૪ આં કલ્કસુરિ.

૮૫ આં દેવશ્વસસુરિ—મારવાડમાં વિજયપુરમાં સ' ૧૬૩૮ આઘો મુદ ૧૦ મુત્તા નવસમતલ પત્ની દુષ્ટદેવીથી જ મ, નામ મવવરવદ સ' ૧૬૫૦માં રાજકુમારી સાથે લગ્ન, માંડગીર્ધ

* એન કાર્લિસ કસોપક જ ૨ જ ૧ પુત્રાવી કમુચ્ચ— પુત્રાવી ન ૧૩માં મુદિત કસોપક નવું પુત્રાવી એન મુર્જર કવિજો ૧૨ ૩ જ ૬ રજાં મુદિત મુર્જર કસોપકનજમાડના પુત્રાવીના ઘાર આઘો, અવધાન પર્વનાથી પરવરાકા કવિદાસ પુર્વર્જિનિગ ૧-૨માં આપેલ મેડી પુત્રાવી કમુચ્ચત્ર ગ્રન્થ અવતરણે અને પુત્રાવીના અવતરણે વૈદેના આપેલ.

જનાથી મુનિની સહાયતાથી વૈષ્ણવ. સ. ૧૬૧૭ શાકાબ્દ ૧૬ ૧
 સ્વામીશ્રી પૂજ્ય શ્રીલાલજી યાસે સ્થાપક મતની દીક્ષા. સ.
 ૧૬૭૦ માં સંવેત્રી શકા. સ. ૧૬૭૨માં સુદ ૧૧ તા. ૦ એ. જા.
 શ્રીવિજય ધર્મસૂરિના શિષ્ય યોગિસહજ મોરલીવિજયજી મહાસાબના
 હાથે સંવેત્રી દીક્ષા, પાંચ વડ ૭ વડીદીક્ષા, અને સ. ૭૫૭૨
 સુધી ગણનાયક ચક્રમનિષા. તેમણે અનેક શ્રેષ્ઠ જનાઓ સે.
 તેમના દેહમાં, આગમ્યાનમાં અને કલમમાં લેખ છે, ધર્મ પ્રચારની જૂન
 ધત્રસ છે ૭૫૭૨ સુધી માટે વીમ લાગતી છે, જેણે હાલ વિવધાન છે

('ભગવાન શાસ્ત્રના કી પર પરાક ઇતિહાસ ' પૂર્વાધ' વિભાગ
 ૧ ના આધારે)

દ્વિવર્ણનિક અવધ

૩૧ આ રત્નગણસૂરિ—તેમના મુખ્ય શિષ્ય આ. ૦ ચક્રદેવ
 સૂરિ થયા જ્યુ તેમના પાંચ શિષ્ય આ. ૦ ઉદયવર્ધનશી દ્વિવર્ણનિક
 અવધ અને તેમાંથી જ ત્રણઅઘમાં સચીને 'વપાસત્ત સંખ્યા'
 નીકળી છે જેની પર પરા આ પ્રમાણે છે

૩૨. શ્રી ઉદયવર્ધનસૂરિ, ૩૩ સુવર્ણવર્ણનસૂરિ, ૩૪ દેવરત્નસૂરિ,
 ૩૫ આનંદસૂરિ, ૩૬ સુવર્ણવર્ધનસૂરિ, ૩૭. જગમજસૂરિ,
 ૩૮. અભિષેકસૂરિ, ૩૯. ભદ્રસૂરિ, ૪૦ સુવર્ણરત્નસૂરિ,
 ૪૧ વિનયવર્ધનસૂરિ, ૪૨ લક્ષ્મીવર્ધનસૂરિ, ૪૩. સુવર્ણસૂરિ,
 ૪૪ વિનયસૂરિ ૪૫. કર્પૂરસૂરિ, ૪૬ સુવર્ણસૂરિ,
 ૪૭. ભદ્રસૂરિ, ૪૮ ઉદયોત્તમસૂરિ, ૪૯ આશિષસૂરિ,
 ૫૦ વિમલસૂરિ, ૫૧ આનંદવર્ધનસૂરિ, ૫૨. શિવસૂરિ,
 ૫૩. ધર્મસૂરિ, ૫૪ વિમલસૂરિ, ૫૫. અમૃતવર્ધનસૂરિ,
 ૫૬ આનંદસૂરિ, ૫૭. ઈન્દ્રસૂરિ, ૫૮. દેવસૂરિ,
 ૫૯ કલ્પસૂરિ ૬ સિદ્ધસૂરિ, ૬૦. દેવસૂરિ, ૬૧. કલ્પસૂરિ,
 ૬૨ સિદ્ધસૂરિ ૬૩ દેવસૂરિ ૬૪. કલ્પસૂરિ, ૬૫ સિદ્ધસૂરિ,
 ૬૬. આ ધનવર્ધનસૂરિ—વિ. સ. ૧૫૭૫ સુધી ગણનામાં થયા.
 ૬૮ આ દેવસૂરિ—વિ. સ. ૧૫૭૫ થી ૧૬ ૦ સુધી વિવધાન

હતા તેમણે મગના બધે સુવશતના મુલતાન બહાદુરશાહની પાસળી આઠાશમાં જણાવી. બગદ વિના દુવામાંથી જળ એ બાંધું. લાકડાની ખૂળી પાસે પડેા ઢોળાબેા અને વડને જણાવેા. આથી અમદુત મુલતાન બહાદુરશાહને સુરને બામ આપ્યાં પણ તેમણે એ ન લેવાથી કબજાસ્તન આપ્યું અને બારેબામાં દુવા-બામવાળી મોટી ધોવાણ બધાવી આપી. સભવ છે કે આથી જ ઉપકેશ બચ્ચ 'કબજાસ્ત' (કબજાસ્ત) તરીકે બહેર થયેા હશે. આજાર્થ શ્રીએ બારેબામાં મણિભદ્ર નીરની સ્થાપના કરી બામનેા ઉપકેશ ટાળેા હતા. આ સ્થાન આજે પણ ત્યાં જ છે.

૧૬ આં કબજાસ્તિ—ઠાકર દેશના વીરવાદ્ય ગ્રામમાં સ ૧૫૧૪માં શ્રીમાળી દેવદત્તની પત્ની દેવદત્તેની કુલિથી જન્મ. નામ સમકુમાર. સ ૧૫૭૧માં વીણા, સ ૧૫૮૪માં સુરિપદ. તેમણે બોદય પૂનમના શાશ્વર્થમાં બોદયની પાળી સ્થાપી હતી. મહા મુદ્રશાહને અમદાર બતાવેા હતા અને “રાજવંશકાલસુરિ” વિજય ગ્રામ કહું હતું આથી તેઓ રાજવંશકાલસુરિ તરીકે પણ પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા.

તેમણે આનંદવિમલસુરિના વશ હસ્તે ધોત્રવકન કરી કિંવા ઉદાર કર્મે સ ૧૫૬૫માં દિગ્ગજ લગાળને હરાવેા અને સ ૧૬૧૦માં સુવશતમાં વિકાર કર્મે પણ તેઓ શિવિજ્ઞ બની ગયા હતા. આ જ વર્ષે આ વિજયદાનસુરિએ આ હીરવિજયસુરિને સિંધેલીમાં સુરિપદ આપ્યું હતું તેથી આ આજાર્થને ખેડ થયેા હતા. પછી તેઓ સ ૧૬૧૭માં શિવિજ્ઞાચાર અને બારેબાનેા પરિબ્રહ્મ ધોડી કિંચોદાર કરી સ ૧૬૧૫માં આં શ્રીવિજયદાનસુરિની પાસે સુવશત આં શ્રીવિજયદાનસુરિ તરીકે સ્થાપિત થયા અને સ ૧૬૨૪માં વીંમુવાદમાં સ્વર્ગે પધાર્યા. આ તપાસાળી રત્નશાખાના મૂલ પુરુષ હતા, એમની પરપરા નીચે મુજબ છે.

તપાસેલ્લ શાખા

૫૭ વિજયદાનસુરિ, ૫૮ રાજવિજયસુરિ, તેમનેા પરિચય ઉપર આવી બેા છે.

૫૬ રત્નવિજયસુરિ, ૬૦ હીરસ્તનસુરિ, ૬૨. જયસ્તનસુરિ,
૬૨. ભાવસ્તનસુરિ, ૬૩ દાનસ્તનસુરિ, ૬૪ કીર્તિસ્તનસુરિ, ૬૫
સુખિસ્તનસુરિ, ૬૬ પુણ્યધોરસ્તનસુરિ, ૬૭. અમૃતસ્તનસુરિ, ૬૮
અદોરસ્તનસુરિ, ૬૯ સુખતિસ્તનસુરિ, ૭૦ સામ્યસ્તન—એ
ચોલાં વર્ષો પહેલાં કાળકર્મ ખાળ્યા છે આ આચાર્યોનો વિશેષ પરિચય
આમને આઠ મીલિવચનસુરિના વર્ણનમાં આપવામાં આવ્યો છે

('કૈનકુટ્ટ વર્ષ' ૩૭૫ પૃષ્ઠ. ૩૫૪ ૪૦૧, ૪૦૬ 'કૈન
કુટ્ટ' ૨ કવિએ 'ભા. ૩ વિ. ૨ પૃષ્ઠ. ૨૨૮૬ 'વહુવહી' ના આધારે,
કવિ ઉદયસ્તનકુટ સ ૧૭૭૦ માં રચેલા 'ચાંચ ચાંદ વર્ણન રાત')
સ ૧૮૪૪ કવેલી પ્રતિપા આધારે)

૭ ઉદયસ્તન તથાસ્તનની ઉપાધ્યાય સામ્યામાં રચેલા છે

સુધર્માસ્વામી

અતિમ વીર્ષ ૭૨ મીમકાવીસ્વામીની પાઠે પાંચમઃ અધ્યયન
મીમુખર્માસ્વામી વિષયના. આપણે પ્રથમ જોઈ જવા તેમ જનવાન
મીમકાવીસ્વામીના ૧૧ ગણધરો મુખ્ય શિષ્યો કહ્યા તે પૈકીના
૬ શિષ્યો તેા જનવાન મીમકાવીસ્વામીની વિષમત્તતામાં જ
રાજગૃહીના વેશાવગિરિ ઉપર એક એક માસનું અનુશન કરી નિર્વાણ
પામ્યા કહ્યા, અને એ શિષ્યો વિષમત્તન રહ્યા કહ્યા તે પૈકીના એક
સોમી મેઘા અને પ્રથમ અધ્યયન મોર્કિસુવિ ભોતમસ્વામીને તેા
જનવાન મીમકાવીસ્વામીના નિર્વાણ પછી અઢય જનવામાં જ
કેવળમ્પન પ્રાપ્ત થઈ એટલે જનવાન મીમકાવીસ્વામી પછી
સુધર્માવાઃ થવા મેઘા મીમુખર્માસ્વામી જ વિભાન રહ્યા, એટલે
સુધર્માવસ્થાનો અપા કાર મીમુખર્માસ્વામી ઉપર આપ્યો.
તેમજ બીજા જવા ગણધરોના શિષ્યો પણ મીમુખર્માસ્વામીની
અપ્પામાં રહ્યા આ કારણે આજનો સમસ્ત અમણસમૂહ
મીમુખર્માસ્વામીનો અનુચારી ગણાય છે

એ પણ એક જુની છે કે જનવાન મીમકાવીસ્વામીનાં એ

જન્મનસૂત્ર અને જ મરણિ કતાં તે જ ઉત્તરાધ્યાત્મી અને
 કન્વાશિ આ બધુધરનાં જ મનસૂત્ર અને જ મરણિ કતાં કેવો
 અર્પણ થોત ? માટે જ આ બધુધર મહાશય તીર્થંકર પછી
 વચ્ચનાયક બન્યા હશે શું ?

તેમનું જન્મસ્થાન કોલ્યાક સિદ્ધિવેશ હતું પિતાનું નામ
 ધર્મિસ અને માતાનું નામ કલિતા હતું તેઓ અગ્નિવેશવાન
 થોતના પ્રાણીય કતાં તમને આપણે ઉત્તમ પ્રાણીયની જેમ વિધાના
 ઉપાસક અને નિરતર જ્ઞાનમોહિમાં તત્પર ભેઈએ છીએ. તેઓ
 વેદ શાહિત્યના પારગ્રામી હતા. આરે વેદ, પુરણ, ઇતિહાસ,
 આચાર-ક્રિયાકંઠ આદિ યોદ વિધાના કદાર હતા અને સ્વભાવે
 શામર જેવા બધીર તેમજ ક્રિમાલય જેવા અદમ ધૈર્ય વિશૂતિવાદી હતા.

જોમનાં સમયે ભારતવર્ષમાં જૂન વડે વતા અને જો
 વડેમાં પશુભોણ અધિકાન પણ રેવાતુ હતું જોકવાર અપાપ-
 પુરીમાં સોમિલભટ્ટે મોટો વડા કરાવ્યો હતો. જોણે જો વડના
 પુરોહિત-મુનિજીવ તરીકે અબુબાલુના ગામમાંથી મગધદેશના
 પ્રસિદ્ધ અગ્નિવાર પદ્ધિતને પોતપોતાના શિષ્યપરિવાર સહિત
 આમત્રણ આપ્યું હતું. જોમાં મુખમાં નામના પદ્ધિત પશુ પોતાના
 ૧૦૦ શિષ્યો સહિત આવ્યા હતા. ત્યાં મળેલા નિકાનોમાં મુખમાં
 પંચમા નભરના પદ્ધિત બધાવા હતા.

અપાપનમરીમાં વડા બાહી રહ્યો હતો ત્યાં મમણ ભગવાન
 શ્રીમદ્ધર્મસાધી પણ લાગી નિકાર કરીને આવી પહોંચ્યા. તેઓ
 વાળ સર્વેશ થયા હતા. અહીં માનવીઓ વગેરેની સમક્ષ જોમની
 પ્રથમ ધર્મદેશના મર્ષ જે દેશનાનો મુખ્ય ધ્વનિ યાસિયતા
 “ અહિંસા પરમો ધર્મ ” અને “ મિત્રી મે સખમૂપસુ ” હતા.
 વડમાં આવેલા પદ્ધિતરત્નોએ આ સાંભળ્યું ઇદ્રજીવિ બોતમ
 તેમજ અગ્નિજીવિ બોતમ તો વાહવિવાદ કરી સર્વેશ પ્રજા મદ્ધાવીરને
 ઇતવાના ઇરાદે આવ્યા પરંતુ આગરે તેઓ નાસીપાસ
 થયા અને પોતાના શિષ્યપરિવાર સહિત શ્રીમદ્ધર્મસાધીના

શિખ જન્મ્યા પછી વામુજીતિ જાને બાકત જમ્મુ જાન્મ્યા જાને શિખે
જન્મ્યા જાર પછી મુખમાં જાન્મ્યા. જોમને શક કવી “જા છવ
જેવો જા જવમાં છે તેવા જ પરજનમાં રહે છે ?”

જર્માંત છવ જાએ જે મતિ જાને જેવા શરીરવાળો છે તે
મર્માં પછી જમ્મુ ફરી તે જ જતિમાં જાને તેવા જ શરીરવાળો જાને
કેમકે કાવણને મળતુ જ કાવે ઉપર છે જેમ જેવરમાં કંચર
વાવવાથી કંચર જ કાચ જવ ન કાચ જા શકાને જગત
કમવાન ક્રીમકાવીરસ્વામીએ વેદ વાક્યોથી જાણ્યા મહુખ મરીને
મહુખ વજુ થઈ રહે છે, જો તેનામાં સજાત, મહુત, સદાચારિતા
જાડિ સદ્ગુણો હોય તો મહુખ મહુખાઈ જામુખ બીધી જાજાથી
જાને મહુખ થઈ રહે છે જાને ઉપર કહેલા સદ્ગુણો ન હોય તો
મહુખ મરીને મહુખથી કે નાશી જાને છે જાને ઉપરના કુણોથી
જુ કુણોને બીજામાં મરે તો દેવ જાને છે. જોદે જે જેવો હોય તે
તેવો જ કાચ જેવો જોઈતિ નિવમ નથી જેમ જાણ, મૂતર વધેરમાંથી
વીધી કાચ છે, મેલ જાને વરણવાથી જુ વધેર કાચ છે

જા પ્રમાણે જોમની શકાતું સમાધાન જાણી મુખમાંજે
પિતાના પ શિખ્યા સાથે મજુ ક્રીમકાવીરદેવનું શિખત્વ સ્વીકારું

દીકા લીધા પછી પ્રજાની દેશના સાંજની તેમણે કપ્પલોદ વા
મિયસેદ વા પુલેદ વા જા મિયદી સાંજની કારસાંગી-માર જાવમ
સાફરોની રચના કરી

તેમણે પચાસ વર્ષની ઉંમરે દીકા લીધા પછી કારતવર્ષમાં
નિયતી કમવાન ક્રીમકાવીરસ્વામીના શિખ સહેશને કપ્પલ સ્વરે
પચાર કર્યા મજુ મહાવીરની જાણતુસાર જેન સંજની જુન સેવા
જાણી જોમણે ત્રીસ વર્ષ સુધી કમવાન ક્રીમકાવીરસ્વામીની જો
મહાન સેવાની જોગ સેવા કરી જાને કમવાન ક્રીમકાવીરસ્વામીના
નિર્જીવ પછી પજુ ૧૨ વર્ષ સુધી કમવાનની જાણતુસાર સંજની
બચસા જાણી કમવાન મહાવીરના શિક્ષાતોનો જાદિજાદ સંજમ

જાને તપનો ખૂબ પ્રચાર કર્યો. જાગવાન મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણના ૧૨ વર્ષ પછી જોમને ઠેવજાન પ્રાપ્ત મળ્યું. તેઓ સર્વજ્ઞ થયા અને તેમની પાદ ઉપર શ્રીજગત્સ્વામી આઘ્યા. તેઓ ૮ વર્ષ સર્વજ્ઞપદે સ્થિરી જગતના અનેક જીવોને દશ્યાણને માર્ગે વાળી જાગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામી પછી ૨૦ વર્ષે એટલે ૧૦૦ વર્ષની ઉંમરે વેમાર ત્રિશિ પર નિર્વાણ પામ્યા.

તેઓ નિર્લેશજગતના જાદિ સ્થાપક થયા. નિર્લેશજગત જાગવા સમસ્ત જગત સુધે મૂળ જગત છે.

જિનાગમ

જાગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામી જે જે ઉપદેશ આપતા હતા તેને તેમના ૧૧ મણુધર શિષ્યોએ અર્ધમાસથી સાપામાં આમમ રૂપે વચાર કરેલ છે અને જોવાં દરેકનાં ૧૨ આગમો બનેલાં છે, જેનું નામ દ્વાદશાંતી છે. દરેક મણુધરોએ દ્વાદશાંતી રહી તેમાં રચનાશોહોના લેક હતો. હિન્દુ દરેકની કહેવાની મતલબ તો જોક જ હતી. દરેક મણુધરો પાતપાતાના શિષ્યોને જો દ્વાદશાંતી મીતુ અધ્યયન કરાવતા હતા. કયા મણુધરો પહેલાં મોક્ષે પામ્યા તેમના શિષ્યો મણુધર શ્રીમધર્મસ્વામીની આજ્ઞામાં આવી બધા હતા અને ત્યાં તેમની દ્વાદશાંતીનું અધ્યયન કરતા હતા. આ પરિસ્થિતિમાં જીવ ૧૦ મણુધર જાગવાનોની દ્વાદશાંતીનું પઠન પાઠન અંતે મળુ અને મણુધર શ્રીમધર્મસ્વામીની દ્વાદશાંતી અમર બની રહી. આજે જો જ દ્વાદશાંતી જગત પર ઉપચાર કરી રહી છે.

મણુધર શ્રીમધર્મસ્વામીએ રચેલાં દ્વાદશાંતીમાંનાં ૧૨ અંગો અને તેનું દેહ સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે.

૧. આચારાંગ—આ પહેલું અંગ છે તેમાં ૨ કુલસ્કંધ, ૨૫ અધ્યયનો, ૮૫ ઉદેશ, ૮૫ સમુદેશ, ૧૮ હબ્દર પદો, અનેક શ્લોકો અને અનેક નિર્મુક્તિ વચેરે હતાં, જેમાં જ્ઞાનાચાર, કર્મનાચાર, આસ્ત્રિચાર, વધાચાર અને વીર્માચાર, મોક્ષરી, વિનય, સિદ્ધા સાધા, અસાધા, સદ્વર્તન, ક્રિયા વચેરેનું સર્વંતોમુખી વર્ણન હતું.

૨ સુવસ્ત્રાંગિ—આ વીણુ જાવ છે. તેમાં ૨ સુવસ્ત્રાંગ, ૧૦ અંધકનો, ૩૩ ઉદેશ, ૩૩ સમુદેશ, ૩૬ કલ્પર પદો, અને ૨ શ્લોક અને અનેક નિર્મુક્તિઓ વગેરે કર્તા, એમાં જલોક, લોક, લોકલોક, લવ, જાલવ લવાલવ, સ્વસમ્ભવ, પરસમ્ભવ, સ્વપર સમ્ભવ નિરુપ્પ કર્તા ૮૦ કિન્નવાદી, ૮૪ અકિન્નવાદી, ૧૭ અર્ચન વાદી અને ૩૨ નિનવવાદી, એ ૩૬૭ પાળદીઓનું જાદન કરી તેને દર્શનનું અનેકાન્તિક ચતુષ્વ સ્થુ કર્તા કર્તા

૩ સ્થાનાંગિસુવ—આ વીણુ જાવ છે તેમાં ૧ સુવસ્ત્રાંગ, ૧૦ અંધકનો, ૨૧ ઉદેશ, ૨૧ સમુદેશ, ૩૨ કલ્પર પદો, અને ૨ શ્લોકો અને અનેક નિર્મુક્તિ વગેરે કર્તા, એમાં લવ, જાલવ, લવાલવ સ્વસમ્ભવ, પરસમ્ભવ, સ્વપરસમ્ભવ, લોક, જલોક, લોકલોક અને જ્યોત્સ વગેરેની સ્થાપના કરવી.

૪ સમવાર્તાંગિસુવ—આ વીણુ જાવ છે તેમાં ૧ સુવસ્ત્રાંગ, ૧૦ અંધકનો, ૨૧ ઉદેશ, ૨૧ સમુદેશ, ૧૪૪ કલ્પર પદો, અને ૨ શ્લોકો અને અનેક નિર્મુક્તિ વગેરે કર્તા, એમાં લવાલવો નિરુપ્પ કર્તા, જલવા કરી જોકથી જારણીને ૧ ૧ અખ્યવચ્ચ પદાર્થોનો નિરુપ્પ કર્તા અને કાદશાંગીનું સ્વપર જતાનું કર્તા

૫. અખ્યવચ્ચાંગિ—આ વીણુ જાવ છે એનું વીણુ નામ જાવવીસુવ છે એમાં ૧ સુવસ્ત્રાંગ ૧ ૧ અંધકનો, ૧૦ ઉદેશ, ૧ કલ્પર સમુદેશ, ૩૬ કલ્પર પ્રનોત્પદ ૨૮૮ કલ્પર પદો, અને ૨ શ્લોકો અને અનેક નિર્મુક્તિઓ વગેરે કર્તા, એમાં લવાલવ તદરપારી અખ્યવચ્ચ કર્તા

૬ ક્ષાતાંગિમંકિયા—આ જાણુ જાવ છે, એમાં ૨ સુવસ્ત્રાંગ ૧૦ અંધકનો, ૧૬ ઉદેશ, ૧૬ સમુદેશ, અખ્યવચ્ચ પદો, અને ૨ શ્લોકો અને અનેક નિર્મુક્તિઓ વગેરે કર્તા તેમાં ૧ વર્ધો અને સાધ્ય તથા કૌશલ કથાઓ કરવી વગેરેમાં કથાનાવકની અખ્યવચ્ચી કરીને મિલક સુધીનાં વર્ધોનો કર્તા

૭ ઉપાસકદશા—આ સાતમું જગ છે, જેમાં ૧ મુતસ્કંધ, ૧૦ અધ્યવનો, ૧૦ ઉદેશા, ૧૦ સમુદેશા, સંખ્યાતા પદો અનેક શ્લોકો અને અનેક નિર્બુદ્ધિઓ વગેરે હતાં તેમાં કમણેપાસકનાં જ પ્રભુમિથી લઈને મોક્ષ સુખીનાં અસ્તિત્વ હતાં.

૮ આત્મકદશા—આ આઠમું જગ છે જેમાં ૧ મુતસ્કંધ, ૮ વર્ગો, ૮ ઉદેશા, ૮ સમુદેશા, સંખ્યાતા પદો અનેક શ્લોકો અને અનેક નિર્બુદ્ધિઓ વગેરે હતાં તેમાં મોક્ષશ્રામીઓની જ પ્રભુમિથી આરણી મોક્ષ સુખીની વદનાઓ વર્ણવી હતી.

૯ અનુરતૈષ્ઠપાતિકદશા—આ નવમું જગ છે, જેમાં ૧ મુતસ્કંધ, ૭ વર્ગ, ૭ ઉદેશા, ૭ સમુદેશા, સંખ્યાતા પદો, અનેક શ્લોકો અને અનેક નિર્બુદ્ધિઓ વગેરે હતાં તેમાં અનુરતૈષ્ઠ નિમ્નમાં ઉપજનાર સુનિઓના સ પૂર્વ પ્રભાવ હતા.

૧૦ પ્રજ્ઞાભાકરણ—આ દશમું જગ છે, જેમાં ૧ મુતસ્કંધ, ૪૫ અધ્યવનો, ૪૫ ઉદેશા, ૪૫ સમુદેશા, સંખ્યાતા પદો, અનેક શ્લોકો, અને અનેક નિર્બુદ્ધિઓ વગેરે હતાં તેમાં પુણ્યા વિદ્યા મનો, અપૂણ્યા વિદ્યામત્રો, મિત્ર વિદ્યામત્રો, અશુભક્રિયા પ્રશ્નો, વિચિત્ર વિદ્યાતિથયો, દેવો સાધેના દેવીસવાદો વગેરે હતા.

૧૧ વિપાકસૂત્ર—આ અગ્નિવારમું જગ છે, જેમાં ૧ મુતસ્કંધ, ૨૦ અધ્યવનો, ૨૦ ઉદેશા, ૨૦ સમુદેશા, સંખ્યાતા પદો, અનેક શ્લોકો અને અનેક નિર્બુદ્ધિઓ વગેરે હતાં તેમાં દુષ્ટી તથા સુષ્ટી મતુષ્ટીની મૂળ કારણથી આરણીને દુષ્ટપરંપરા કે સુષ્ટપરંપરાની અવધિ સુખીની લગની આલેખાયેલી હતી.

૧૨ હસ્તિવાહ—આ બારમું જગ છે, જેના મુખ્ય થાંભલા વિભાગો હતા.

(૧) પરિકર્મ—પણીના આરે વિભાગોને લખવાની શૈભ્યતા સ પાઠન કથનનાર સાજ તેના મુખ્ય લેહ ૭ અને પેટાલેહ ૮ હતા, જે પડિતા ૬ પરિકર્મો જેનહિજો અને સાતે પરિકર્મો અલખકમની હિજો હતા.

જગજ્ઞાન મહાવીરસ્વામીના ણીજી ૧૦ ગણધરેએ રચેલી
શ્રાવણીની તે બીજીનિર્વાણની પહેલી સદીમાં નાથ થામી હતી

જગજ્ઞાન શ્રીમદ્ધર્મસૂત્રાગ્રીને ણીજી ૧૪૦૦૦ શિષ્યો
હતા, તેઓએ જણ્યું એકેક પ્રતિષ્ઠાંક ચાગ્ર જનાંયુ હતું એમ
૧૪૦૦૦ વર્ષસુધા આગમી હતી કાગકમે તેમાંનાં પ્રણાનો વિનાશ થયે

આ જિનાગમે એ જ જોનધમત્ત મોહિક અને પ્રધાન
મહાત્મ છે

આગમ, સૂત્ર, અષ્ટા, ધારણા, અને છતાંબાર એ પાંચ
અવધારે આ આગમને અનુસરતા હોય તે જ પ્રામાણિક મનાય છે

જોન તીર્થો

તિથ્યગણુણ પદિમાસુ નરિય નિસ્સંસર્ગ વિમાર્ગતો ।
તિથ્યવરતે નર્મતા સો પાવેદ ગિહ્વરં ચિઠ્ઠં ॥ ૧૧૩૦ ॥
કાર્મ કમયામાયામો ઠહ્વિ ફલં અતિય મળચિત્તુદિય ।
તિદ પુય મળચિત્તુદિય કાર્મ હોતિ પદિમામો ॥ ૧૧૩૪ ॥
ઈસય-નાય-અતિયેસુ નિઠ્ઠં મિણવરેદિ સર્વેદિ ।
તિદુ મત્યેસુ નિઠ્ઠં તમ્હા તે માવયો તિત્વં ॥ ૧૧૩૯ ॥

(આશ્વલકનિયુક્તિ)

સોમ્ય તં મગબમો ગચ્છદ તદિ ગોપમો પદિય કિત્તો ।
બાદદદ તં નાગવરં, પદિમામો વંદદ મિણાર્થ ॥ ૧૧૪૧ ॥

(ઉત્તરાખ્યયનસૂત્ર બદ. ૧૦ નિયુક્તિ)

તિથ્યગણુય મગબમો પવમળપાવયણિ અરસઈદિયં ।
અમિયમળ યમય-અરિયણ કિત્તણ સંપૂર્ણના-પૂમયા ॥ ૧૧૪૦ ॥
અમ્મામિસેય-મિત્તમાય અરણ-નાગુણપાત તિપ્પાયે ।
વેલ્લોમમલ્લ-સંવિર-નંદીસર મોમનગરેસુ ॥ ૧૧૪૧ ॥

અદ્વાપયમુદિતે ગયમપયય અ ધમ્મચક્કે અ ।
પાવણાવસનં અમરુપાર્ય અ વદામિ ॥ ૧૧૪૨ ॥

(૧) સુત્ર—બેન મૂળ લેક ૨૨ અને પેદાસેરો ૮૮ હતા એટલે કે કિન્ન ઉદનવતી કૈનદંધિને ૨૨, અક્ષિત ઉદનવતી આણવકદંધિને ૨૨, દંબાસ્તિક પર્માવાસ્તિક તથા ઊલવાસ્તિક એ ૩ નવતી ત્રૈશયિક આણવકની દંધિને ૨૨ અને સમક, અવકાર, અનુસૂત તથા સમક, એ ૪ નવતી કૈનદંધિને ૨૨ એમ ૮૮ સેરો થાય.

(૨) પૂર્વ—બેન મૂળ લેક ૧૪ અને વસ્તુઓ ૨૨૪ હતાં પૂર્વેનાં નામ—કૃષ્ણ, આશ્રાયણી, વીર્ષ અસ્તિનાસ્તિ, શાનપ્રવાહ, સુત્રપ્રવાહ, આરમપ્રવાહ, કર્મપ્રવાહ, પ્રત્યાગ્માનપ્રવાહ, વિલાહ પ્રવાહ, અવધેય, પ્રાણાનુ, કિંવાવિદ્યાત, અને લોકાન્નિદુષ્ટાર, એ સૌંદ પૂર્વે હતાં. મધુધરેએ સદ્ગર્ભ દ્વારણીની પહેલાં આ વિલા મતી રચના કરી હતી. તેથી તેની 'પૂર્વ' એવી સદ્ગા સમજવામાં આવી હતી પૂર્વેની આપા સમૂહ હતી.

(૩) શ્લોકા—પહેલાં ચાર પૂર્વેને અનુક્રમે ચાર, બાર, અષ્ટ અને દશ એ કુલ ૩૪ શ્લોકાઓ હતી.

(૪) અનુષ્ટોમ—વીર્ષકથાના બાવન શ્લોકપૂર્ણ અસ્તિ ૭ કુહારો વીર્ષકથા વક્રવર્તી દશક, અશ્વરેવ, વાસુદેવ, અનુધરેવ, હરમાધુસ્વામી (અતિમ ૧૪ પૂર્વધરેવ અતિમ ૧૦ પૂર્વધરેવ), તપસ્વીઓ અને હરિવંશ વર્ણેની શ્લોકાઓ હતી.

આ પ્રમાણે ચાંચ વિભાગમાં રૂચાયેલુ આ ૧૨૪૫ અમ હતું જેમાં ૧ સુવચક, ૧૪ પૂર્વ, સમજાવી વસ્તુ, સમજાવી શ્લોકાઓ, સમજાવતા પ્રભાતો, સમજાવી પ્રાણવિકાસો, સમજાવી પ્રાણવમાનવીઓ સમજાવતા પદો વધેરે હતાં.

મધુધર સુમર્માસ્વામીએ દ્વારણીર્મા આ ૧૨ અંશેની રચના કરી હતી. જાણે તેજ અંશે વિવિધાન છે. દુષપ્રમાણની અસરથી તેમાંનો કેટલું કેટલું ભાગ વિચેદ પામી બધા છે. બેને ઇતિહાસ આગળ બતાવવામાં આપે છે, જતાંજ એ રોમ છે તેના આધારે જ વર્તમાન કૈનદંધાન પ્રવર્તે છે.

દેવની નાની પ્રતિમા ઝનાવી આ સિદ્ધનિષ્ઠાની જાહેર બેસાડી હતી. જે પ્રતિમા આજે કુલપાકાશમાં આલેખસ્વામી તરીકે નિરાજમાન છે

(આ શુ ૨ નિ ૩૩૨, ઉત્ત અ. ૧૦, ૨૬૧)

તથાશિલા—ભગવાન શ્રીમદ્વસદેવ છદ્મસ્થાપસ્વામાં તથા શિલામાં પધાર્યા હતા અને બીજે દિવસે સવારે જ ત્યાંથી બીજે નિકાર કરી ગયા હતા. ભગવાનનો બીજો પુત્ર અતિજાતિષ્ઠ જાદુબલિ ત્યાંનો રાજ્ય હતો. તે બીજે દિવસે સવારે ભગવાનને વહન કરવા આવ્યો, પરંતુ પ્રભુને ત્યાં જોવા નહિ જોટલે બહુ જ દુઃખી થયો. આથી તેણે જે સ્થાને ભગવાને ઊભા પડી શ્યાન કર્યું હતું અને જ્યાં ભગવાનનાં ચરણોની આકૃતિ પડી હતી ત્યાં ધર્મજાકની સ્થાપના કરી. આ રીતે ત્યાં ધર્મજાક લીધાની સ્થાપના થઈ હતી. સમ્રાટ સંપ્રતિએ જાહી પાતાના ઘરોન અંદે બિનવિકાર ઝનાવ્યો, જે સ્થાન આજે તથાશિલાના જાહેરામાં કુલપાકાશ તરફે નિષ્ઠમાન છે. નિકામની આકૃતિ સદીમાં તથા શિલાનો ભગવો તે પછી ઝળના બધે જોવાતુ પરિવર્તન થટવાથી ધર્મજાક જોડોના હાથમાં ગરુ હતું અને જોડો તેને અદ્વત્ત ભાધિસત્ત તરફે જોળજવા હતા. પ્રસિદ્ધ થીની યાત્રી જુનેનત્યાંજ તથાશિલામાં આવ્યો ત્યારે અદ્વત્ત ભાધિસત્ત લીધાંદરે નિષ્ઠમાન હતું ત્યારપછી કરી તથાશિલા લાગી

આજે પાદ્મસ્થાનમાં રાજસીદ્ધીની ઉત્તરે હાલજ ૨૨ માર્ચ ૨૨ તથાશિલાના શ્વસાવરીયો જે નિશાળ શૂનિમાં પથરાયેલાં નિષ્ઠમાન છે. સમ્રાટ સંપ્રતિએ કરાવેલ બિનવિકાર આજે ત્યાં 'શિરમા' નિલાસમાં કુલપાકાશ તરફે પ્રસિદ્ધ છે

સ્થાવત્તંજિરિ—આ સ્થાન ઘણીધુમાં હતું, જેની નોંધ 'અધ્યારાંત્ર નિર્કુલિત'માં મળે છે. આજે વજસ્વામીજે ત્યાં જઈ અનરુદ્ધ કર્યું હતું

(આધ્યારાંત્રનિર્કુલિત ગાથા ૩૩૨, જોલ-નિ. બા. ૧૧૬)

જળ માદ્યજ્ઞે હસિવામ ક્ષિત્યર્થે સુરમરિદ્ધપૂષા વા ।
પોતપ્પથેરપાણિ થ દમ યસા વૃંસથે હોર ॥ ૧૧૪ ॥

(માધ્યાર્ણવ સર્ગ-૨-૧૫ ૩ માધનામ્યવન
તિર્પુક્તિ સર્ગમાઝના અધિકાર)

જલે યુમે પદ્મિના સમ્મય ચિત્તમય-નાવ સિખાથે ।
સંચરિ મિહાર બાહાર, પથદિ તદ્દ વૃંસવદ્ધાવ ॥ ૧૧૫ ॥
(જોગતિર્પુક્તિ પદ્ય ૬૦) (સૈન સત્ત્વ પ્રકરણ કેમાંક ૧)

ભગવાન શ્રીમદ્ધાવીસ્થામીના નિર્વાણ પદ્મોદ્ધતી સૈન વીરો
નીચે પ્રમાણે છે

વીરો કયોની જ મહત્ત્વાલુક ભૂમિભો—૧ વિનીના,
૨ અધોધા, ૩ બાવલિ, ૪ અધોધા, ૫ અધોધા, ૬ કોઈની
૭ ભરેની, ૮ અધુરી ૬ કાકરી, ૧ અરિદ્ધપુર, ૧૧ સિદ્ધપુરી,
૧૨ અધુરી, ૧૩ કવિચાલ ૧૪ અધોધા, ૧૫ રત્નપુરી, ૧૬
કસ્તિનાપુર, ૧૭ કસ્તિનાપુર, ૧૮ કસ્તિનાપુર, ૧૯ મિમિલ, ૨
શાન્તકો ૨૧ મિમિલા ૨૨ ચોરિપુર, ૨૩ જન્યારસ અને ૨૪
કમિચક્ર ૬ જે ભાવીજ વીરો કયોની આર આર કથાલુકની ભૂમિભો છે

દારિદ્ર અને મિત્યાર જે ભગવાન શ્રીનેમિનાવની વીજા કથાલુક
તથા કેવલકાલ કથાલુકની ભૂમિભો છે દિગ્ગમ્ય તે ભગવાન
શ્રીનેમિનાવનો જન્મ થકુ દારિકાના ચોરિપુર પાદમા થાને છે

કમિચક્ર ૬, કલ્પવાલુક અને પાવાપુરી જે ભગવાન શ્રીમદ્ધા
વીસ્થામીની કથાલુક ભૂમિભો છે

અપ્પરજદ ભગવાન શ્રીજગદેવની નિર્વાણ અધિ. ભારત
મહત્ત્વીએ ત્યાં અવતર્યા સિદ્ધનિષવા મહિર જનાની તેમાં
ભગવાન શ્રીજગદેવના યુગારવિદ્યો સાંભળેલ વર્ણન પ્રમાણે
વત માન ભાવીએ વીરો કયોની દરેક વીરો કયોના રોકમાન અને
૨૫ પ્રમાણે ૨૪ પ્રતિભાઓ જનાની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી ભગ્વ
મહારાજને પેનાની શુદ્ધિમાન રત્નમાંથી એક ભગવાન શ્રીજગદ

દેવની નાની પ્રતિમા જનાવી આ સિદ્ધનિષઠાની જહાજ બિસાડી હતી.
 એ પ્રતિમા આજે કુશપાકાશમાં આવેલસ્વામી તરીકે નિરાજમાન છે

(આ સુ ૧ નિ ૩૩૨, ઉત્ત અ. ૧૦, ૨૬૧)

તથાશિલા—ભગવાન શ્રીકૃષ્ણજાહેર છાત્રમથાલસ્વામી તથા
 શિલામાં પધાર્યા હતા અને ઘીજે દિવસે સવારે જ ત્યાંથી
 ઘીજે નિકાર કરી ગયા હતા. ભગવાનનો ઘીજે પુત્ર અતિભક્ષિ
 આકુળજી ત્યારે શબ્દ હતો. તે ઘીજે દિવસે સવારે ભગ-
 વાનને વહન કરવા આવ્યો, પરંતુ પ્રભુને ત્યાં જોયા તકે જોટલે
 જહુ જ કુળી ગયો. આથી તેણે એ સ્થાને ભગવાને શિલા સ્ત્રી
 સ્થાન કર્યું હતું અને જ્યાં ભગવાનના ચરણોની આકૃતિ પડી હતી
 ત્યાં ધર્મચક્રની સ્થાપના કરી. આ રીતે ત્યાં ધર્મચક્ર વીર્યની
 સ્થાપના થઈ હતી. સમ્રાટ સંપ્રતિએ જાહી પોતાના દર્શન માટે
 જિનવિકાર જનાઓ, એ સ્થાન આજે તથાશિલાના ખડેરામાં
 કુશાલ સ્તુપ તરીકે વિશ્રામ છે. વિક્રમની આઠમી સદીમાં તથા
 શિલાનો ભગ્ન થયો. તે પછી કાળના જાળે જોતોત પશ્ચિમ પટવાથી
 ધર્મચક્ર બોલોના કાચમાં ગણું હતું અને જોડો તેને ચક્રપ્રભ
 આધિસત્વ તરીકે જોળાવતા હતા. પ્રસિદ્ધ ધીની યાત્રી સુખિનત્સામ
 તથાશિલામાં આવ્યો ત્યારે ચક્રપ્રભ આધિસત્વ વીર્યરૂપે વિશ્રામ
 હતું ત્યારપછી ફરી તથાશિલા બાંધી.

આજે પાટીસ્થાનમાં શવચપીડીની ઉત્તરે લગભગ ૨૨ માર્ગ
 પર તથાશિલાના અસ્થાનથી એ બિશાલ સુખિમાં પથરાયેલા
 વિશ્રામ છે. સમ્રાટ સંપ્રતિએ કરાવેલ જિનવિકાર આજે ત્યાં
 'શિરપા' નિભાવમાં કુશાલ સ્તુપ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.

સ્થાવર્તજિરિ—આ સ્થાન ઘણાંકમાં હતું, તેની નોંધ
 આચાર્યનિર્મુક્તિમાં મળે છે. આમ જન્મસ્વામીએ ત્યાં જઈ
 જાન્યન કર્યું હતું.

(આચાર્યનિર્મુક્તિ નામ ૩૩૨, જોશ-નિ. આ. ૧૧૬)

શત્રુજય તીથ — જગવાન શ્રીજગજ્ઞદેવજી નવજી પૂર્વે વાર જાહી પધાર્યા. જગપર પુઠરીકરનામી, દ્રાવિડ, વારિજિદ્દલ વગેરે કોરો મુનિઓ જાહીથી મુકિત પામ્યા. શ્રીરામજીદલ, પાંડવો અને શેલકુમાર વગેરેએ પણ જાહી તપ કરી મોક્ષ મેળવ્યું. જગવાન શ્રીજગજ્ઞદેવજી તથા જગવાન શ્રીશાન્તિદેવજી જાહી પામ્યા. અને જીભ પણ અનેક છોડોએ જાહી પાતાત જાગમજગત કહ્યું આ રીતે આ શત્રુજયજિરિ પ્રાચીન કાળથી મહાન તીર્થ બની રહી છે.

ગિરનાર તીર્થ, તાલભજજિરિ ચિદોર પાસેની માડુરેવા દેડ, ગિરનાર પાસેની જાહજિરિ છાપા વગેરે પણ શત્રુજયની દેડે જાગ્યા છે.

ગિરનાર — જગવાન શ્રીનેશ્વરજીને કેવલજ્ઞાનસ્થિતિ અને નિર્વાણસ્થિતિ, જે શત્રુજયની દેડે કરીએ પણ પ્રાચીન તીર્થ છે.

ગિરનાર પાસેથી કોડીનાર પણ જાહીકાંડેનીની જામિ કોડીને તીર્થે પધારે છે.

પ્રભાસપાદજી તીર્થ — જગવાન નેમિનાથજી મોક્ષે આ તે સાંભળી પણ પાંડવોએ પણ શત્રુજયજિરિ ઉપર જાગવાન રવીંદ્રજી અને કેવળી વર્ષ મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યું તે પાંડવોના વચ્ચે પંડુરોડ સભા બેસી તેને મતિ અને સુખતિ નામના બે પુત્રો હતા તેઓ વહાણમાં બેસી જાગ્યાએ સોરપ્ટ્રમાં ગિરનાર તીર્થની યાત્રા મારે જાવના હતા, ત્યારે જાગરમાત્ર સમુદ્રમાં તેજાન જાગુ બીજાઓ તે રોકે, કે જગેરેને વિનવવા હાથા પરત આ જાને કુમારોએ તેા ખીરજાણી જાંસારની નિશિતતા જાગતા જાવતા પાતાના જાતમાને સવમજાવમાં રિવર કર્યો કોડીએક જણમાં વહાણ તુટ્યું આ જાને કુમારો શુદ્ધ સવમજાવમાં હતા તે કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે અથા સમુદ્રે તે જાનેનાં કરીરને જાગી સમુદ્રકંઠે મુક્યા. દેવોએ ત્યાં નિર્વાણસ્થિતિનો પ્રકાશ કર્યો અને ત્યાં પ્રભાસતીર્થ જાગ્યા. (આનંદ નાથ ૧૩ ૧ની ટીકા)

૧૧. ૬ હસ્તિનાપુર—આ 'તીર્થ' લગવાન શીશાન્તિનાથ, લગવાન શ્રીકૃષ્ણનાથ અને લગવાન શ્રીજગદનાથની વચ્ચે વચ્ચે કયાંયકોઈ ભૂમિ છે છે નહીં, પરંતુ 'લગવાન શ્રીજગદનાથ' વધીતપણે ચારણ સર્વ કુમાર મેવાસનો કાચે જાડી ને ઘસું છડું આ રીતે પણ જે પ્રાચીન તીર્થ મનાય છે.

૧૨. ૭ પાપુરી—લગવાન શ્રીવાસુપુત્રસ્વામીનાં પશ્ચિ કયાંયકોઈ જાડી મળે છે, લગવાન પાપુરીના મધ્યગિરિ પર મોઢે મંથા, એવી માન્યતા પણ પ્રચલિત છે.

૧૩. ૮ સુશ્રેયશિ જગદિરિ—જાડી નીચ તીર્થ કંથની નિર્વાણ ભૂમિ છે પહેલાં જાડી મંથિયા અને બિનપ્રતિભાઓ કટી, પશુચાકરા વાળોના અપવાદાર અને સુસલમાનોની ધર્મોપવાના લોકો તેમજ નાથ ચામી જ્યાં કોઈ સ્તૂપનાં નિશાન માત્ર રહ્યાં હતાં, અજ્ઞાત થઈ મહેતાજરાએ સ્થાપન કરાવ્યાં ત્યાં મંથિનાઓની સ્થિતિ કંઈ બીજી સ્તૂપને અવસ્થિત કરી છોડી દીધાં કરવા માટે ક્યાં ક્યાં તીર્થ કંથનાં સ્તૂપ છે તેનો નિર્ણય કરી ચરણપાદુકાઓ સ્થાપિત કરી, તેમજ ૨૪ તીર્થ કંથ, ૪ વિકરમાન, ૧ વૃણધર, અને ૧ જગમંથિર એમ ૩૧ મંથિયા કરાવ્યાં, જે આજે પણ ચાત્રીઓની દેવભૂમિને આજી જનાવી પશ્ચિત કરી રહ્યાં છે.

૧૪. ૯ મધુશ તીર્થ—લગવાન શ્રીમુપાર્થનાથના સવાનીય ધર્મભૂમિ અને ધર્મશાલ નામના મુનિઓ મધુશના ઉર્વાનર્થાચેત્યામુ રહ્યા હતા કુમિસાદેવીએ તેઓને દર્શન કરાવવા માટે કાસ્ટેક મુઠાની રાતે મેઘુની પ્રતિફલિત્વ લગવાન શ્રીમુપાર્થનાથનો સેનાનો સ્તૂપ બનાવ્યો હતો અને લગવાન શ્રીપાન્થનાથ જાડી પોધાર્યા ત્યારે તેઓના શ્રીમુખેથી યાજમા આરાતુ વિષમસ્વરૂપ શ્યામજી આ સ્તૂપ, ઉપર, ઈંટાનો સ્તૂપ બનાવી તેમાં લગવાન શ્રીપાર્થનાથની પ્રતિમા નિરાજમાન કરી હતી આ રીતે—આ તીર્થ પ્રાચીન છે, એવું પણ ન નિર્મુક્તિમાં પણ મળે છે. ('જોષ્ઠનિર્મુક્તિ' આ. ૧૧૫)

૧૫. ૧૦ ત્યાર પછી અતિર્થ કંથની શ્રીજગદનાથ, તેમના મંથાસ્થિત,

શીખો, સાધુ, સસથ, અને ૫૦૦ થોડા વર્ગોના સમુદાય માટે
 '૫૫૭' સ્તંભો બની જન્મ જોડે આ સ્થાન પુનઃ જોડાવાની
 આશુ બની આજે શ્રીસ્કંદિલાખાએ આજમની ભાવના કરી ૮૪
 આજમને વ્યવસ્થિત કર્યા કર્યા આ કારણે મિસાસી ના મંદિર તરફ
 રજુ આ સ્થાન પ્રસિદ્ધ છે.

ભગવાન શ્રીમુખાર્જનાથના આ સ્તંભ વર્ગોના આ ૦ ના
 બદ્ધિયરિના ઉપરેથી લવોદાર થયો કરો પછી સગત ૧૫૨૨માં
 પણ તેના લવોદાર થયો કરો તે સમયેના કોઈ સ્તંભોના
 આજે રજુ થયે છે.

જ્યોત્સુકે આજાર્જ શ્રીવિજયકીરણી મહુરાની આજમે
 પદાર્થ ત્યારે બની પણ સ્તંભો વિચારના કર્યા (હિરશીભાવ
 કાવ્ય' સર્ગ ૧૪ સ્તોક ૧૧૦) તેના જ સલાનીય મહેવાળા
 શ્રીવિજયકર્મચક્રિએ સ' ૧૬૧૭ થાં બની જ્યોત્સુકાનીના
 મસ્તુકની પ્રતિષ્ઠા કરી કરી.

આ કથાનોને માથાકાકોર'જોઈ વેળુવાખર્જના કવચ માં
 મહુરા તેમજ ત્યારે નાથ થયો અને કોઈ થોડો ટીકો બની મયે
 છે જેનું નામ 'કાલી ટીકો' છે. પાછળથી કારકારે તેને જોડાવી
 તેના જમણેથી લગનોના કેવાર આજના પ્રદર્શનમાં મોડની રાખ્યાં
 છે, તેમાં ઈ સ. પૂર્વે જીલ્લા કમીની કનિષ્ઠ-કવિપદ્મદીન જાડિ
 અને આજાડિ અનેક લખા લેન સ્વેર્ગાલર પ્રતિભાજો, સ. ૧૦૧૭ની
 સાલસજુ મૂર્તિ જોડુજો, વર્ણાવકારતું કવચ, કેવળાની પ્રતિભા,
 હવેલજાની પ્રતિભાજો, આજાવકાર, પાદુશાહી, કાખી, રેની,
 જુગમદીકોમ, ઉત્તમ જાજિલો અને વિજમની ૧૧ થી કમીની કિચ
 નર પ્રતિભાજો વમેર વમેર મોલુદ છે.

વિનાયક પછી કોઈકે ૮૪ થાં મંદિર બનાવી તેમાં મહે
 શ્રીવિજયકર્મચક્રિ પ્રતિષ્ઠિત શ્રીજ્યોત્સુકાનીની મસ્તુકાદુકાને
 નિરાજમાન કરેલી છે એના લેખ પણ લખા વચાવ છે.

આજનાના કોઈકે બની શીવામ કીર્તી શ્રીજ્યોત્સુક પાર્થ

નામના જાણિતો છત્રોદાર કરી તેમાં સ ૧૯૮૮ વેચાજ મુદિ ૭
ને દિવસે અંખારી હાથે જ લગવાનું ઓપાર્શનામની પ્રતિષ્ઠા
કરવેલી છે

આ સુખિ જોતિકાસિક છે શ્રીકૃષ્ણ વાપુરેવનો જન્મ જ્યાં
મન્સુવિત્ત મંદિર, કુલિક વધુનું મંદિર, જ્યાં જન્મલક્ષ્મિ
પ્રતિષ્ઠિત જનવાન શ્રીમદ્દાવીરજ્વામીનું મંદિર, વિશ્વમુક્તિ મુનિનું
જલનિવાસ, શ્રી મુનિને કેવળજ્ઞાન, મુનિ કલ્પેષિ, વાજર્ષિ યજ્ઞ,
નિવૃત્તિનો સ્વયંવર, અકાર નાતરણ, જનવાન મદ્દાવીરજ્વામીને
ઉપસર્ગ, કલકલજલ, સાધ્વી પુષ્પજ્વાલને કેવળજ્ઞાન, જનમુદેષી
ઈન્દ્રજિતેષ્ઠ મન્સુવેદ, ઈન્દ્રે નિમેષનો પ્રભુ કર્ણ, જલ પુષ્પમિત્રે,
જ્યાં સ્કંદિશ્વરજ્ઞની જાગમવાજના, મદ્દાનિશીલ સૂત્રને લલ્લેશ્વર
વજેરે અનેક જોતિકાસિક વદનામેા જલો જંગી મર્ધ છે

ભારત—નર્મદા નદીના કિંદે ભરૂચમાં જન્માવધોષ તીર્થ છે
ભરૂચનાં નામો—શ્રીપુર, ઉવાન, ભુલુકાંત સહયુગ, અને ભરૂચ વગેરે
કેવાં સર્વવાન શ્રીજીવિતનાથ જગદ્દી પદાધી ત્યારે શ્રીપુર અને ભરૂચ
વાન શ્રીજગદ્ગુણના પદારવધી ઉવાન તીર્થ તરીકે તે પ્રતિષ્ઠિત
ચલુઃ રહી જગદ્ગુણ શ્રીમુનિસુવતસ્વામીએ મહા મુદિ ૧ ને
કિંતે જગદ્દી પદારી જિવિતયતુ શાન્તિ સ્વર્ગમાં કોમલા તેવાર રામેશ
જન્મને પ્રતિષ્ઠાથી સમકિતધારી જનાઓ અને તેલે પશુ જનસર્ગ
પૂર્વક મરી દેવ જની જગ્ગમાં જાગી મહા મુદિ ૧૫ ના જગવાન—
શ્રીમુનિસુવતસ્વામીતું મહિર જનાથી તીર્થ સ્થાપ્તું ત્યારથી
જન્માવધોષ નામનું પવિત્ર તીર્થ પ્રવર્તુ છે ત્યાર પછી પશુ
જગદ્ગદ્દી, હરિયેશ જગદ્ગદ્દી, સિદ્ધજની રાજકુમારી મુદ્દર્શની, સમીકે
સંપ્રતિ, જગદ્ગદ્દી વિજયદિત્ય, જાન પાદતિપ્તસુરિના ઉપદેશથી
પદા સપ્તવાકન, જાન વિજયસિદ્ધસુરિના ઉપદેશથી શ્રીજગદ્
અને મત્રી જાનક વગેરેએ જાનેા છલોદાર જાનેા હતા.

સિંહલની^૧ રાજકુમારી^૨ સુમિત્રાને^૩ પહેલાના સમજાનાં જગમાં
જ્યાં વીરમાં^૪ મુનિ શીશાવૃં^૫ અને મુનિ શીશુવજ્રનાં^૬ મુનેશો નવકાર

મત્ર અંતર્યામી તેના પ્રભાવે સિદ્ધિમાં રાજકુમારીનું નામ મળ્યું છે, જેમ અરધિયાનથી બાણી બહી ગાવી આ લીલનો અર્થોદાર કરાવે છે. ત્યારથી આ લીલનું નીલુ નામ સુધાર્યા વિના રાખીને નિકાર, અને સમગ્રી નિકાર પ્રતીક, બહાર થયું. આ લીલ અને તેનાં તોડાનોમાંથી પચાસ થયું અને જેનાં બાણોએ તેની રક્ષા કરી, આ અંતર્યામીને બહારના સત્ત્વ કર્યા અને જેને મક્કા રાજ્ય પ્રતિભે અર્થોદાર કરાવે. વીર રા. ૭૦૦ હજારમાં અવરોધે ઉપદ્રવ કર્યો અને મોરવામાંથી તેની રક્ષા કરી. વીર રા. ૪૮૪ માં જોડો અને અવરોધે પચાસ કરી ત્યારે આર્થે પચાસથી તેની રક્ષા કરી. વીર રા. ૬૪૭ માં સત્ત્વ રાજ્યને ભરખ પર હાથો કર્યો પણ તેની સહાયથી તે બચી. વંશુ વીર રા. ૮૮૪ માં જોડોએ તેના કમળે કર્યો પણ આ ૦ મત્રવાદીએ આ લીલની રક્ષા કરી.

(૧) ૧

જેનાર બહારના વરદથી પવન ફુટ્યો ત્યારે નજરમાંથી ભરખ ભરખીવું થયું. જિનમંદિરો પણ બગી બર્મ, મત્ર ભરખને કીમ્બુ નિમ્બવત્સવામીની પ્રતિભા બધી બર્મ આ ૦ વિજયવિહારિણે ભરખ થાંથી જ પત્ર કલ્પની રામ જોડી કરી બાકમાં પ્રતિ રાખ્યું. રા. ૧૧૧૩ થી અવરે મત્રી આપણાં. અર્થોદારમાં વિજ નામનું કિર્તિમણિવર્ધન આવાર્થે અરધિયાન સુધરિને તે વિખરે. હાથી લીલ રક્ષા કરી, અને તેમણે અર્થોદાર કરાવી પ્રતિભા કરાવી હતી ત્યાર પછી મુસલમાનોના ધર્મોષ હુમલાથી આ લીલ નામ પામ્યું અને નવેસરથી લીલની રચના કરવામાં આવે. લીલનાં મત્રોનિમ્બવત્સવામી ભરખાન આજે કીર્તિવર્ધન-અરધિયાન નિરા-જમાન છે આ લીલ પ્રાચીન છે તેથી અરધિયાનેથી મેલ વહનમાં આ લીલનો મત્રવર્ધન મુખિસુધર અને બહારનાં આલેખાથી છે. આજે ભરખમાં ૬ રેસસે છે.

આવાર-સુર્વેશી રત્નપાળના પુત્ર અરધિયાને મિત્રસાથે રાજની પીઠથી રાજ્ય જોડી સત્ત્વ બળની સાથા કરી, દીપ્તમાં આવી વસવાટ કર્યો જે અરધિયાના રત્નસાથે નામના, આવારોને સુધરે.

મંથી લગવાન શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા મળતાં તેણે જે પ્રતિમા લાવી અજ્ઞપાળને આપી. અજ્ઞપાળ પણ જે પ્રતિમાના ન્દયણ જળથી છ પ્રદિનામાં નીરાગી થયાં એટલે તેણે ત્યાં અજ્ઞપનગર વસાવ્યું અને જિનાલક મંથાનું તેમાં તે પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી મહિરના નિર્વાહ માટે ૧૨ માસ આપ્યાં. ત્યારથી અજ્ઞપાર્શ્વ નાથ વીર્લ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું છે.

તાલ અજ્ઞપાળ પછી અનુક્રમે ગનતરાણ, ઘ્યારલ અને સમયદ્રુલ વગેરે થાભ્યો થયા.

૧. ત્યાર પછી આ વીર્લના અનેક અર્જોદ્ધારો થયા. સ. ૧૩૪૩ મહા વહિ ૨ ને શનિવારે અહીં જિન્તામણિ પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા થયો તેજ પ્રભે છે. વળી સ. ૧૬૬૬માં વેણાળ મુક કને મજાવારે ચેલિયી નક્ષત્રમાં તપસ્વિજ્ઞાનથી શ્રીવિજયદેવસુરિની વિશ્વમાન વામ કનાના વતની શ્રીમાળી કુમારણ હારણ દોડીએ આ વીર્લને અર્જોદ્ધાર કરાવ્યો હતો. આ બોડી અર્જોદ્ધાર હતા એમ તે લેખ ઉપરથી નક્કો થાય છે. પ્રાચીન જિનમહિરનો ટીલો અજ્ઞપાળના મેલણ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, એમાંથી જેલકામ કરતાં થયી જિનપ્રતિમાઓ, શાસનદેવદેવીની મૂર્તિઓ મળી આવે છે તેમની કેટલીક પ્રતિમાઓ ઉપર સ. ૧૩૨૩, સ. ૧૩૪૩ વધેરના ચિહ્નોએ મળ્યું છે. મહિરમાં જ સ. ૧૦૧૪નો વડ, સ. ૧૩૨૩ના કાકસામ્બ, સ. ૧૩૪૩ના શ્રીપાર્શ્વનાથ, સ. ૧૯૬૩ની અર્જોદ્ધારની વક્તી, સ. ૧૯૭૮નું દેવસુર પાદુકાચક વિશ્વમાન છે. અહીં, એક વિચિત્ર ભવતની વનસ્પતિ થાય છે જે અનેક યોમોની, શાંતિ કરાવે છે. આ સ્થળ યોર્કતમાં છે અને તેનું વાતાવરણ ચાન્દિપૂર્ણ છે.

(‘જાપનગર પ્રાચીન ઇતિહાસ બ્લ. ૧, પૃષ્ઠો-૧૧૧થી૧૧૫)

અહિંછત્રા-જાપનના શ્રીપાર્શ્વનાથ જાપાનના સ્થાનમાં ધ્યાન કરી લેતા હતા ત્યારે ધરણેને ત્યાં આવી જાપાનની ઉપર ચણદિવસ મુખી રણાત્ત. છત્ર પાળોની જાપાનની ભક્તિ કરી હતી. ત્યાં જનતાએ એક નગર વસાવ્યું અને જાપાનની પાદુકા તથા મૂર્તિનું સ્થાપન કર્યું, એનું નામ અહિંછત્રા વીર્લ પડ્યું. આ સ્થાન અત્યારે]

નવ પાશુ છે જ્યુ તેના ડીઘો ધાનુડ છે જ્યુ વધુ વધુ વધે પહેલાં કનકમેતુ નામે રાજ્ય થયો હતો. પ્રજાના જ્યોત્સ્વેત્તા ટેકોથી ઈ. સ. ની બીજી શતાબ્દીમાં જ્યુનાં જાનોં કતો. (મેક કીન્ડ જોશન્ડ ઈન્ડિયા પૃષ્ઠ ૧૭૭-૧૭૪) તેજે જા રમાનને Adikar અધિકાર નામથી પરિચય કરાનોં છે ત્યાંના જૂનો કિલ્લો અધિકે તરીકે જોડાયેલ છે જ્યુથી ઈ. સ. પૂર્વે ૨૦ થી ઈ. સ. જુ સુધી સુધીનાં શિક્ષાઓ મળ્યા છે, જેના આધારે જ્યુ શુભવંત અભિમિત, સુર્વમિત, જાનુમિત, વિષ્ણુમિત, ભદ્રવૈષ, મુર્ચમિત, વર્ચમિત, ઉદમિત, હસ્તુનીમિત, અને જુદરવતિમિતનું સભ્ય કર્ત જોમ ખાની શકાય છે.

૪. કનિકામને જ્યુથી પુણ્ય સહિત કનકાની નિહાની થયો ઈમિત્તજ હરિયુત્તસ્ય સન્દર્ભાણિ સિંકોટ મળ્યો હતો.

('મનિવકાષ જ્યુ સર્વે જ્યુ ઈન્ડિયા' વો. ૧)

જા મકાસજ સ્થિત તે જુવસી કૈન રાજ્ય' હતો. તેજે ટીકા લીધી હતી કુજ સમયે તોરખાવુ તેમને જુ વરીકે માનતો હતો અને મકાસજે તેજુપે તેમની પાસે ટીકા લીધી હતી. એટલે કે તે જમરે પંચાલના રાજ્યો કૈન હતા અને જ્યુ કૈન મુનિઓ અધિક સંખ્યામાં નિવસતા હતા.

૫. જુદરને અને ૧૮૬૨ની શીખજોત્ર પ્રમાણે જ્યુ જ્યુ-કેટમાંથી અને અસપાસના જાલમપુર કટારીસિત, પરિચી ટીકો અને સ્તુપ વગેરે પ્રદેશમાંથી કનિકામની વધુ મુનિઓ કૈન મુર્તિઓ મળી હતી, જે પરના જાણી વિચિના કેવો નીચે મુજબ વધાય છે.

મુર્તિના પરિચયો નીચેના રેખા—

૪૬. ૧૨ જા ૪ માસ ૧૧ વિવસે ઇતિહાસપૂર્વક (પટસ્ય પૂર્વાધી) કોટિગલ (વામ્માઝા ટિપાળે (જમ્મ કિલિવાળે) કુકાસે ગમ્મ) હયા. તામવીજાજાતો કૈનિસ જાને પુલિજસપ.

૪૭. ૧૨ તે વિવસવત અવસા કનિકામવત જાને ૭૪ તિથિ ૧૫ મકા સુધી ૧૧ અવસા કૈન વધી ૧૧ જાને છે.

ચોક્કસના પાસનાની નીચે—૪ ૭૪

કોઈની પૂર્વમાં સ્તુપ પાસેના સ્થાન પરનો હોય.—

ઃ આશ્વિનિ હિમ્વતિ હિમ્વતિ મહાહિમિ પાર્શ્વ મતિપાવ કોહારિ ॥

આ સ્તુપ સમવાન શ્રીપાર્શ્વનાથના સમવાનો હોવાનું મનાય છે

આ તીર્થસ્થાન આજે ગરેહી વિસ્તારના સામનગરની કિલ્લે આર માર્ગના પાસેના પાસેનું નજરે પડે છે.

સ જોઈએ પાસનાથ—સોસપૂના ઉપર પ્રતિવાસુદેવ જગદીશ જને વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ મહાપ્રભુનું જમણા કુલ સુત તરીકે જરાસપિ વાહવસેન ઉપર જરા દેહી આપા સેવને મૂર્તિના જગદીશ મુખ તેના નિવાસ મુઠે શ્રીકૃષ્ણે જમવાન શ્રીનેમિનાથની સુખના પ્રભાવે ત્રણ ઉપવાસ કરી નાથરાજ મસ્તેનને પ્રવચન કરી તેની પાસેથી બધું જાણીશીમાં આપાદે આપે જરાવે જમવાન શ્રીપાર્શ્વનાથનું જિજ્ઞાસુ તેનું નંદવચન સેવ પર જાંટી સેવને નીરાળી પનાથું જવ પ્રાપ્ત કર્યા પછી શ્રીકૃષ્ણે ત્યાં સ જોઈએ મામ વધાવી તે પ્રતિમાની સ જોઈએ પાર્શ્વનાથ તરીકે સ્થાપના કરી કોહારે આ તીર્થ પ્રાપ્તિ છે તેના નાના પાસા અનેક લ્યો કારો થયા છે તેમાં કુલર વર્ષના આપામાં સ ૧૧૫૫માં કલિ-કલસર્ગના આપામાં શ્રીકૃષ્ણે દસુરી-પરના કુલ આપામાં શ્રીદેવ વદસુરી-પરના ઉપદેશથી સોસપૂના કલ્યાણક મત્રી સંજ્ઞને, સ ૧૬૮૬ કલસર્ગમાં આ ૦ શ્રીનિવસેનસુરિ તથા આ ૦ શ્રીવર્ધ માનસુરિ વધેરેના ઉપદેશથી મહામત્રી વસ્તુપાદે, સ ૧૭૦૨ આસપાસમાં પૂનમમથના આ ૦ પરમદેવસુરિ તથા તેમના શિષ્યના ઉપદેશથી ઝીંકુપાદના રાજા કુલનસથે, સ ૧૬૬૧માં તથામથના આ ૦ શ્રીનિવસેનસુરિના ઉપદેશથી નરિયાદના શોભાની તથા વધેરે શોભાને અને સ ૧૭૬૦માં તથામથના શ્રીપૂજ નિવસેન-સુરિના ઉપદેશથી શોભાને લ્યો કારો જરાવેલા છે આ તીર્થ આજે જુ માસાંધિક મનાય છે.

નવમ પાખું છે પણ તેનો ટીકો પાણુક છે જાણી / ત્યાં જોઈ
જોઈતાં કનકમેળુ નાથે રાજ્ય થયો હતો. પ્રજાવાદ અભેદભવેલા યેલેથી
ઈ સ. ની વીંછ સત્તાબદીમાં જાણી જાણી હતો. (યેલ કીન્ડલ,
એડિશન-૨ ઇન્ડિયા પૃષ્ઠ ૧૩૩-૧૩૪) તેણે જાણ રજાનનો Advertiser
જાણિયાના નામથી પરિચય કરાવ્યો છે તથા ન્યૂનો કિલો જાણિયા
તરીકે જોવાયેલા છે. જાણીથી ઈ સ. પૂર્વે ૨૦૦ થી ઈ સ. જાણી
સદી સુધીના સિદ્ધાંતો મળ્યા છે, જેના આધારે જાણી યુગવચો
જાણિયા, સુર્વામિયા, જાણિયા, જાણિયા, જાણિયા, જાણિયા, જાણિયા,
જાણિયા, જાણિયા, જાણિયા, અને જાણિયાવિમિત્ર સ્વભાવ હોય
જોમ માની શકાય છે

યે. કીન્ડલકામને જાણીથી પુણ્ય જાણિયા જાણિયા નિર્ધારી
થાયો કીન્ડલકામ જાણિયાવચો સ્વભાવો સિદ્ધાંતો મળ્યા છે.

('કીન્ડલકામ જાણિયા' સર્વે કીન્ડલકામ' નો ૧ :

જાણ પ્રજાવાદ જાણિયા તે જાણિયા કેન રાજ્ય હતો. તેણે
કીન્ડલકામથી હતી કુણ સ્વભાવ તેમજ તેમને કુણ તરીકે માન્ય
હતો. અને જાણિયાવચો તેમની જાણે કીન્ડલકામથી હતી
કીન્ડલકામ કે તે સમયે જાણિયા સ્વભાવો કેન' હતા અને જાણી
કેન જાણિયા જાણિયા જાણિયાવચો જાણિયા હતા

યે. કુણકામને જાણે ૧૮૨૨ની કીન્ડલકામ પ્રજાવાદ જાણી જાણિ-
યાવચો અને જાણિયાવચો જાણિયાવચો, કીન્ડલકામ પરિચયી કીન્ડલકામ
અને જાણિયાવચો પ્રજાવાદથી કીન્ડલકામને તથા જાણિયાવચો કેન
મુર્તિઓ મળી હતી, જે જાણિયા જાણિયાવચો જાણિયા નીચે જાણિયા
જાણિયા છે

મુર્તિના પરિચયની નીચેના કામ—

× સં. ૧૧ જાણે માણ ૧૧ જાણિયાવચોવચો (વચોવચો વચોવચો)
જાણિયાવચો (જાણિયાવચો જાણિયાવચો) જાણિયાવચો. જાણિયાવચો
જાણિયા. જાણિયાવચોવચો જાણિયાવચો જાણિયાવચો

× જાણે ૧૧ તે જાણિયાવચો જાણિયાવચો જાણિયાવચો જાણિયાવચો
જાણિયાવચો જાણિયાવચો ૧૧ જાણિયાવચો ૧૧ જાણિયાવચો

આરૂપ—આરૂપ પાર્થનાથ, સ્વલન પાર્થનાથ અને પાટણના નેખિનાથ જે ત્રણે પ્રતિમાઓ પણ પ્રાચીન છે

—કેળેઈ—આ વીર્ષે પણ યજેશ્વરભટ્ટ : સુમહાસીન વીર્ષ છે. તેના અનેક ભૂલોકારો થયા છે તપસ્વિના આં મીનિવચ્ચેનસરિપા ઉપદેસથી ભૂલોકાર તથા અજનનશબ્દોના ઉત્પત્તિ મેળો કહેતાં થ. પાટણના શ્રોત્રથી ભૂલોકારો કસ્યો. સં ૧ ૩ મહાકા કુલિ જુનમે શેક કાલનાર્ક લગા વમેરે સમિતિએ ઉત્તરો ભૂલોકાર કસ્યો છે મુળનાથક તરીકે શીમનપાકન પાર્થનાથ ગિરાએ છે.

ખાદરી પાર્થનાથ—ખાદાપક વીર્ષે અરૂપ થયા પછી આ વીર્ષે કયાવીર્ષે આનું કોઈ જેવી કાળના થાય છે અહીં વિચાર્યું જિતાવન પણ કહ્યું, જેમાં થાવીએ વીર્ષેકની પ્રતિમાઓ કવી યકસ્યાઈ પછી આ વીર્ષે નાણાજી વીર્ષે આનું છે. એક મહાત્મે એકવાર સ્વપ્નમાં ૨૪ જિન પ્રતિમાઓનાં દર્શન થયાં અને તે અનુસાર શોધ કરતાં તેને એક જરિકસ્થળી પ્રતિમા મળી આવી, જે આજે ભદ્રીનાથાચ્ચુના મંદિરમાં વિચર્યાન છે. જેના અસલી સ્વરૂપના શોધાઓ મળે છે. જળી તેનાં કેટલાકાં જિત્રીમાં ચાર કાથ પણ અવાવવામાં આવ્યાં છે જે કલિવત છે. શોધકને જણ્યુંજીની જમણામાં નાથના મારે જે અવાવવામાં આવે છે તેમાં પણ, જે કાથ તેા ખેાન શુદ્ધાવળા ન કોઈ છે. મદિરની સ્થાન, સિદ્ધ અને દરવાજે જેનશીલીનાં છે અથારો ડોરી નાંખી સુદમ વચને સમયક વચનાઓ છે પ્રતિમા ૨૫ સુદ છેથી છે. મદિરમાં પટાકજી મહાક વીર, ક્રેત્રપાલ છે પૂજારીઓ જેન લોખડો કતા જે કાલા મેખર્ષે આઠણ તરીકે મંજિદ, છે.

આ મદિરમાં જેના પ્રવેશ ન કરે તે મારે સખત તોફારી રાજવામાં આવે છે. અધિકેશના મદિર સામે વડ નીચે અદિવ જેન પ્રતિમાઓ છે, કેદારમાં જમ્ય કેદાર પાર્થનાથજી મદિર કહ્યું કાલે ત્યાં પણ વચ અને કારના વિલુપતી એક જિનપ્રતિમા ડિ-

(જેન સ્વપ્ન પ્રકાશ, કેમક. ૩૩.)

કુમારજિરિ—કુમારજિરિ અને કુમારીજિરિ પર કલિચરાજ મુલોચનરાય અથવા ચોસનરાયે પાંચ મુદ્રાઓ કેતકની હતી અને જિનાલય બનાવ્યું હતું આ બંને તીર્થો “શત્રુજ્યાવતાર” અને “ઉદ્ધવજ્યાવતાર” તરીકે પણ પ્રસિદ્ધ હતાં. જે આજે ભુવને-શ્વરથી પાંચ માઈલ પશ્ચિમે ઉદ્ધવજિરિ અને અહિરિ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, તેની ઉપર ૩૦ ફેન ગુદાઓ છે તેમાં ૨૪ તીર્થ કંથ ૨૪ દેવીઓની મૂર્તિઓ છે.

જગન્નાથપુરી—વિશાલાનગરીનો મુવરાજ ચોસનરાય કૌશિક-ચિટકના મુદ્ર પાંચ કલિજર્મા પેતાના સસરને ત્યાં આવી રહ્યો અને સસરાની પછી તે કલિજનો રાજ્ય બન્યો તે પરમ ફેન હતો તેણે પેતાની રાજ્યાની પાસે પુરીમાં જગવાન શીપાર્શ્વનાથનું તીર્થ સ્થાપ્યું હતું અને તેમાં જગવાન શીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા વિરાજમાન કરી હતી. “પુરીમાં છતાંકુલ નહિ” એ લક્ષણવાળા સાધર્મિક વાસ્તવ્યે આ તીર્થને જગપ્રસિદ્ધ બનાવ્યું હતું. અને ઘોંઘો પણ તેને જગન્નાથલ તરીકે જોખખતા હતા આશ્ચર્ય વશ સ્વમી બાર દુકાળીમાં ઓઝરને લઈ જઈને આવ્યા હતા ત્યાર બાદ ઠકરાવાઈના જ્ઞાતિવાસથી ફેનધર્મ આ પ્રદેશમાંથી ફેરી બન્યો. જેટલે જે તીર્થ શેવતીર્થ બની ગયું છે. ક્યાંક જે તીર્થની પ્રાચીન પ્રતિમા આજે પણ ત્યાં તે અસલી સ્વરૂપમાં જ વિરાજમાન છે. જે કે દર બાર બાર વખતે તેની ઉપર લાકડાંનું જોતું બદાવવામાં આવે છે, અને બધા ઉપર જે હાથ લેટી દેવામાં આવે છે. કિન્તુ તેના નીચેના જે હાથો તે પ્લાનસ મુદ્રામાં જ રાખવામાં આવે છે. અમદાવાદ બહેરમાં જગન્નાથલનો વરણો નીકળે છે તેમાં જગન્નાથલની ત્રણ મૂર્તિઓની આકૃતિ જેવી સંદિગ્ધ બનાવવામાં આવે છે કે “આ જિન પ્રતિમાઓ છે” એમ રજેને કોઈ બાધી બધ. જગન્નાથલ જે પ્રાચીન ફેનતીર્થ છે આજે ફેનો અને સોનીને તેમાં પ્રવેશ કરવાની સાફ મના છે.

(‘જોહનિમુદ્રિત’ શાલા ૧૧૬ ‘ફેન સત્ત્વ પ્રકાશ કર્મક. ૭૭)

જગવાન શીમહાવીસ્વામી અને જયપુર શીશુધર્મસ્વામીના જમવાનાં તીર્થો નીચે પ્રમાણે છે.—

કુતિલપુત્ર—પ્રતાપના કુતિલપુત્ર અને પ્રાસવપુત્ર એમ
 બે વિદ્યાર્થી હતા. કુતિલપુત્ર પદાભી ઘેર હતો અને તેની પશ્ચિમે
 પ્રાસવપુત્ર પદાભી નીન હતો. કુતિલપુત્રનો નીચે આવવા માટે
 કસબાસ અને રાત્રમાર્ગે એમ બે અવગણ રાતાઓ હતા. આ
 પદાભે જરૂર કુતિલપુત્રે તે અવગણ સીમ્યાવીરવામીનાં ત્રણ રાત્રે
 પુત્રની મુખે ઉંચકામારે કમાતી પવ્વ ત્યાં જ બેસે છે. આ
 રવાન અત્યંતે તથા પામ્યું છે અને ત્યાંથી પશ્ચિમે દેહેરે દેવ
 દર લીધે પશ્ચિમે જનારોમાં આ પુત્ર છે.

એ કે કેટલાં અંગ્રેજ વિકાસે વિદ્યાભ્યાસ એક વખતે
કરિશ્યુક તરીકે આવવાને લક્ષ્યાલ છે. પણ તે તેઓની ખસ
કાવવા જ એ કેમકે કરિશ્યુક એ વિદ્યાભ્યાસ નહિ શિષ્ય કે
મુખ્ય એક વસ્તુ છે, એ વાતુ તેના વર્ણન બદલાઈ વિવિધ
શિક્ષક છે અહીંથી પાણુડી કમલમ રામયોજન કા છે તેથી જ
અવગણના ભાગ વધી ગયા અહીં જલદી પહેલો મર્ષ હતી.

[illegible]

જાણીતું છે કે આ બંધનના અંગેની ચર્ચાઓમાંથી સરકાર દ્વારા
આ કાયદાને લઈને અને તેને અમલમાં લાગુ કરવામાં આવશે તે
બંધનના અંગેની ચર્ચાઓમાંથી સરકાર દ્વારા

[illegible]

૨ દયાઈ પુર, એકમ્પુર, એકપુર, એકિયપુર

મબમપદ, એકમ્પ, એકનિરિ, મુમ્પનિરિ, મુમ્પનિરિ,
મુમ્પનિરિ.

દયાઈદેશનું જુદા જુદા લેખો નીચે પ્રમાણે વર્ણન આપે છે.
શીપે દયાઈ દેશ દર્શાવે છે, એ પૂર્વે દયાઈ મનાય છે.

('મહાભારત', સભાપર્વ જ. ૩૨)

નકુલે વિજયવાચાઈ પશ્ચિમ તરફના દયાઈ દેશને દર્શાવે છે.

('મહાભારત', સભાપર્વ, જ. ૩૦)

કવિ કવિદાસ પણ દયાઈ દેશનું નામ આપે છે.

('મેઘદૂત' પૂર્વજનક સ્તોત્ર, ૨૫-૨૬)

પ્રો. વિલ્હલ્મ કહે છે કે, સમ્રાટ જયસિંહના સમયે દયાઈ
દેશની રાજધાની એતિવનિરિમાં હતી. પૂર્વે દયાઈને 'પરિવ્રજસર્પ'
“ એસરેન ” નામથી જાણવામાં આવે છે આ પ્રદેશ “ જલોચમક ”
નિવસમાં આવે છે.

('વિશ્વકુમાર', હોલની આવૃત્તિ, પુ. ૨, પૃ. ૧૬૦ દ્રિપક્ષી ૩)

પદ્મપાદ દેશી રાજા જેમાં જણાવે છે.

(જ. એ. એ. જ. ૧૬૦૫, પા. ૭, ૧૪)

દો. ભંડારકર કહે છે કે, પશ્ચિમ દયાઈમાં સોમનાથ રાજ્ય
અંકિત પૂર્વ માલવાનો સમાવેશ થાય છે. વિદિયા અને ભીલસા
જેની રાજધાની હતી. ('પશ્ચિમનો ઇતિહાસ' ખ. ૩-૩૭)

દયાઈપુર પાસે દયાઈ નદી હતી, જેનું જીલ્લું નામ દયાન
છે, એ જગ્યાએ પ્રસાદ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે તે સોપાન પાસેથી નીકળી
મળવા નદીમાં જઈ જાય છે. મેટવાલ જુદું નામ વેળાવાળી નદી છે.

(ડા. પી. જી. એમ્પ્રિક્સ 'દેશ' ખ. ૬ નીચે)

પુરાતત્ત્વશ્રીઓ ભીલસાને જ વિદિયા નક્કી માને છે. કાંચી એ
પણ ભીલસાની પાસેની સત્તપુરી નગરી જ છે.

ઈલ્લાહપુરમાં—જ. પાનો કુમારની સોની અક્ષિમાં જળી
પણી વિદુ-માલી દેવ થયો. તેણે જલસા અમવાન ઓમદાવીરવામીની

પ્રતિમા જન્મની ચિન્તુ સોનીર દેશના રાજ્ય ઉદ્ધારીની પાસે પહોંચતી હયવો હતી. રાજ્ય તેની વિજય પૂજા કરતો હતો. એક દિવસે માલવ રાજ્ય અદ્યપોત તેની અતિથય રૂપાળી મુખ્ય મુદ્ધિ નામની ઘસી તથા આ પ્રતિમાને હરીને ઉજ્જૈન લઈ આવ્યો. એ કે ઉદ્ધારી રાજ્યને અહીં આવી અદ્યપોતને હસાવી પાંજરામાં પૂરી આ પ્રતિમાને લઈ જવા પ્રયત્ન કર્યો કિન્તુ અધિષ્ઠાત્રકે જેવે લઈ જવાની મના કરી. આથી ઉદ્ધારીએ તેને ત્યાં વિદિયામાં જ રાખી અને પછી વીત-લગતગર વાસ્તે જયે. તેણે અદ્યપોતને સાધર્મિક જન્મુ અલ્પી માલવાનુ રાજ્ય આપી વચ્ચેથી જ પાછો સ્વાગા કરી દીધો હતો. અદ્યપોતે વિદિયામાં આવી ત્યાં બ્રાહ્મણ કાવકતા નામથી રાજેર વસાવ્યું અને તેની અવસ્થા માટે બાર હજાર ગામ આપ્યાં ત્યારથી આ વીર્ષ દલિતસ્થામી તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું. આર્ષ મહાગિરિ અને આર્ષ મુરિષતસરિ અહીં શાત્રા માટે અનેકવાર પમાર્ષ હતા. આ પ્રતિમાને વરણેડો ઉજ્જૈનમાં જવુ ફેરવવામાં આવતો હતો. આર્ષ માર્ણેશી આ વીર્ષ માળીન અણાવ છે.

('જોષનિર્મુદ્ધિ' ગાથા ૧૧૬)

આ સિવાય નાંદિયા, નાણુ, દિયાણુ, વ્યામણવાક, સુદસ્થલ અને સિત્રપાલમાં જન્મવાન શીમહાવીરસ્થામી પધાર્પના અને દલિતસ્થામીની પ્રતિમા હોવાને લોકપ્રવાક છે. સત્ત્વ છે કે નૈવ-આર્ષે રાકાઆર્ષના અલ્પાવારથી પૂરવિય છાંડીને આ તરફ આજ્ઞા ત્યારે તેઓએ ત્યાંની અતિ માળીન વિજ પ્રતિમાઓને આ સ્થાને લાવી બેસાડી હશે. લોકપ્રવાકમાં કઈક સાપેક્ષ તથ્ય હશે, તેને ઐતિહાસિક ક્રિતેલ મળતો નથી. દિયાણુ, નાંદિયાની પ્રતિમાઓ જોડમ માળીન શિલ્પને નમૂનો સૂટ કરે છે જ સુદસ્થલમાં વીરજન્મથી કુતમા વર્ષે જન્મવાન અહીં વિચર્ષા હતા ત્યારે રાજ્ય પુરવપાલે (નૂનપાલે) મજુબર શીશુધર્મસ્થામીની પાસે જન્મવાન શીમહાવીરસ્થામીની અહીં પ્રતિષ્ઠા કરાવી એવો વિ. સ. ૧૪૨૧નો શસ્ત્રવર્ષ ઉત્પાદેલો લેખ મળી આવે છે. અલ્પકાળથી આવાર્ષ મહેન્દ્રસુરિષ્ટ જવુ આ ઘટનાને સાચી હોવાનું લગે છે. આ સિવા

૨ દયાધર્મ પુર, જોડાધર્મપુર, જોડપુર, જોડિયાપુર

મજાપદ, જોડાધર્મ, ધેરૂંમિરિ, મુખમિરિ, મુખમિરિ,
મુખમિરિ.

દયાધર્મપુરનું જુદા જુદા લોકો નીચે પ્રમાણે વર્ણન આપે છે.
શીમે દયાધર્મ દેશ લોકો કહે, જે પૂર્વે દયાધર્મ મનાય છે.

('મહાભારત', સભ્યપર્વ, અ. ૩૨)

નકુલે વિજયવ્યાસમાં પશ્ચિમ તરફના દયાધર્મ દેશને લોકો કહે

('મહાભારત', સભ્યપર્વ, અ. ૩૦)

કવિ પ્રવિદ્યાસ પણ દયાધર્મ દેશનું નામ આપે છે.

('મિશ્રણ' પૂર્વજનક સ્તોત્ર, ૨૫-૨૬)

પ્રો. વિદ્યાસન લખે છે કે, સમગ્ર ભારતના સભ્યે દયાધર્મ
દેશની સંજ્ઞાની યૈતિશ્વરિમાં હતી. પૂર્વ દયાધર્મને ધરિશ્વરમાં
“ દેવદેવ ” નામથી ઓળખાવ્યો છે. આ પ્રદેશ “ જ્યોત્સ્નક ”
નિવાસમાં આવ્યો છે.

('વિષ્ણુપુરાણ', હોદ્દાની આવૃત્તિ, પુ. ૨, પૃ. ૧૬ ટિપ્પણી ૩)

પદ્મપુરનું દેવી સભ્ય જોમાં વર્ણવેલું હતું

(જ. જો. યો. જ. ૧૬૦૫, પા. ૭, ૧૪)

દે. ભાગ્યદેવ લખે છે કે, પશ્ચિમ દયાધર્મમાં યોગમના સભ્ય
શક્તિ પૂર્વ મળવાનો જમાવેલો થાય છે. વિદિયા થાને લીધા
જોની સંજ્ઞાની હતી. ('દક્ષિણે પ્રવિદ્યાસ પદ-૩૦૦)

દયાધર્મપુર પાસે દયાધર્મ નદી હતી, જેનું બીજું નામ દયાન
છે, જે આજે પણ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. તે લોપાળ પાસેથી નીકળી
બેલના નદીમાં જઈ જાય છે. બેલપાટ નજીક નામ વેરાવટી નદી છે.

(ય. પી. કૃત. ભૌગોલિક કોશ પદ-૧૦૦)

પુરાતત્ત્વશાસ્ત્રીઓ બીજાને જ વિદિયા નગરી માને છે. કાંચી જે
પણ બીજાની પાસેની સત્યપુરી નગરી જ છે.

ભવિતરજામી—જ. પાનો. કુમારનદી સોની અગિમાં નગરી
મરી નિવુ માલી દેવ થયો. તેણે કવરજ જગવાન ઓમદાનીરજામીની

પ્રતિમા બનાવી સિન્ધુ સોવીર દેશના રાજા ઉદાધીની પાસે મહેલવતી
કથાનો હતી. રાજા તેની ત્રિકાળ પૂજા કરતો હતો. એક દિવસે માલવ
રાજા જહાપલોત તેની અતિથાન કથાની મુખ્યમુલિકા નામની ઘણી
વધા આ પ્રતિમાને હરીને ઉજ્જૈન લઈ ગયાઓ. એ કે ઉદાધી રાજાએ
મટી આવી જહાપલોતને હરાવી પાંજરામાં પૂરી આ પ્રતિમાને લઈ
જતા પ્રવલ્લ કર્યો કિન્તુ અધિભાવક દેવે લઈ જવાની મના કરી.
આથી ઉદાધીએ તેને ત્યાં વિદિયામાં જ રાખી અને પછી વીર
જયનર આણ્યો ગયો. તેણે જહાપલોતને સાધર્મિક જન્મુ બાળી
મલવાનું રાજ્ય આપી વપ્પેથી જ પાછો રવાના કરી દીધો હતો.
જહાપલોતે વિદિયામાં આવી ત્યાં બ્રાહ્મણ કાવકના નામથી શહેર
વસાવ્યું અને તેની બવસ્થા માટે બાવ હબર ગ્રામ આપ્યાં ત્યારથી
આ વીર ઉવિવસ્વામી તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું. આર્થ મહાત્મિરિ
અને આજ મુસ્લિમસુરિ મટી ચાત્રા માટે અનેકવાર પધાર્યા હતા.
આ પ્રતિમાનો વરણો ઉજ્જૈનમાં પદ્મ દેવવામાં આવતો હતો.
આર્થ કારણોથી આ વીર પ્રાચીન ગણાય છે.

(‘જોવનિધુ’ ગ્રંથ ૧૧૬)

આ સિવાય નાંદિયા, નાણુ, દિવાણુ, બામણુવાક, મુલ્લુલ
અને સિલમાલમાં અગવાન શ્રીમદ્ધર્મસ્વામી પધાર્યા અને
ઉવિવસ્વામીની પ્રતિમા કોવાનો કોકપવાદ છે. સભવ છે કે લેન-
ચાર્યો સહાયવાર્ધના અત્યાચારથી પૂર્વદેશ છોડીને આ તરફ
આયા ત્યારે તેઓએ ત્યાંની અતિ પ્રાચીન જિન પ્રતિમાઓને આ
સ્થાને લાવી બેસાડી હશે. કોકપવાદમાં કઈક સારેક વચ્ચ હતો,
જેનો ઐતિહાસિક કોકેક મળતો નથી. દિવાણુ, નાંદિયાની પ્રતિમાઓ
એકદમ પ્રાચીન સિદ્ધિનો નમૂનો સ્પૂ કરે છે જ મુલ્લુલમાં
ગીરજ મંદી કુત્રામ વર્ષે અગવાન મટી વિચર્યા હતા ત્યારે રાજા
પુલ્લપાલે (નૂનપાલે) મવુધર શ્રીકેશીસ્વામીની પાસે અગવાન
શ્રીમદ્ધર્મસ્વામીની મટી પ્રતિમા કથાની જોવા વિ. જ. ૧૪૨૬નો
સસ્તુતમાં ઉતારેલો કોષ મળી આવે છે. અવલમ્બીવ આવાર્થ
મહેન્દ્રસુરિષ્ટ પદ્મ આ વદનાને સાચી કોવાતું લખે છે. આ સિવા

નાં જીવનનાં બીજાં તીર્થોમાં નિકળી જાયશી, તેરમી અને ચોથી સહીનાં શિક્ષાલેખો છે. ત્રીસે તે હોય પણ આ ભૂમિ વિશેષ પ્રાચીન તીર્થભૂમિઓ છે.

પ્રથમ—મહર્ષિ અર્જુનપુત્રના નિર્વાણસ્થાનથી પ્રથમ તીર્થે જઈ મહા ભગવાન શ્રીમદ્ધર્મશરણે અને દેવગણનાં મહાંતરુ મુનિવર અર્જુનપુત્રની જોયરી નદીમાં વચ્ચાલી બધાં સ્થિર થઈ ત્યાં જ પાટલનું વૃક્ષ ઉત્તરથી પાટલીપુત્ર નામે નમર વસ્તુ.

પાવાપુરી—ભગવાન મહાવીરસ્વામીની આ નિર્વાણભૂમિ છે ત્યાં ભગવાનનાં ચૌભાસાનાં સ્થાને સાતમાં બન્ધ વિનાભ છે. સમીક્ષણનાં સ્થાને સ્તૂપ છે, અસિષ્ઠશ્લેષનાં સ્થાને ચૌભાસી વીશનું પાણીથી લહેણનું વચ્ચાવ છે અને તેનો જગ્ગે જગમહિર છે. જગમહિરની પાસે ઉત્તર પણ સમીક્ષણનાં સ્તૂપ અને વિનમહિર છે. ભગવાનનાં અસિષ્ઠશ્લેષનાં સ્થાને ચૌભાસાનાં વચ્ચે લઈ મળે એટલે મોટા બાંધે પકવો અને સાથ નહિવર્તે તેને સારી રીતે જોડાવી જગમહિર બનાવી તેમાં ભગવાન શ્રીમદ્ધર્મસ્વામી મહાધર શ્રીમોતમસ્વામી અને મહાધર શ્રીમુખર્મસ્વામીની નાની પાટલો સ્થાપિત કરી.

મહિરનો અર્થદાર કરતાં પાવામાંથી અલીકબર વર્તની પુરાણી મોટી ઈંટો નીકળી હતી.

આ મહિરમાં વિનમહિરનાં પણ સાતમાં આવતી હતી. આજે ભગવાન શ્રીમદ્ધર્મસ્વામીની ભરણપાટલ પર પાંચ લાખ રૂપિયાની રત્નકલિત મનોહર મુર્તી છે. જગમહિર એ અર્જુન પાનિતનું ધામ છે અર્થત તીર્થ છે. ભગવાન શ્રીમદ્ધર્મસ્વામીને પ્રથમ સ્થાપના પણ આ પાવાપુરીમાં કરી હતી. માનનું ભયલ નામ તે પાવાપુરી હતું, પરંતુ ભગવાનનું નિર્વાણ થવાથી પાવાપુરી નામ પડેલું છે. આજે તે નામ પાવા અને પુરી એમ બે વિભાગમાં વહેવાઈ મળું છે.

નિકાસનાં શુભાશ તીર્થમાં અને શુભાશનાં પાનસતીર્થમાં પાવાપુરી—જગમહિરનાં સ્થાપના તીર્થો બન્ધાં છે.

પ્રકરણ બીજું

આર્થ શ્રીજી જૂસ્વામી

મહાન સુમધુર આશુભાઈજીના પર્માપદેશથી અનેક આત્માઓ જન્મ લેવાને સત્વરથી સ્વીકારી આત્માસ્વાસ્થ્ય સાધ્યું હતું. તેમાંના કેટલાયે લેવાને શ્રીકૃષ્ણની નિસરણીએ આશુભાઈ જી સ્વીકાર્યો હતો, જેમાં શ્રીજી જૂસ્વામી મુખ્ય હતા. આશુભાઈજીની દેશનામાં જે વાસ્તવ અને શક્તિ હતી કે જલજલા નવસુવાનો, રાત્ર-મહારાત્ર અને માટા પનકુનેરના મુખે વરુની અલગ દશમી, માતા પિતા અને સુવાન સ્ત્રીઓના શ્રીકૃષ્ણ સાથે સ્વીકારવા હતા. જે નવસુવાનોમાં શ્રીજી જૂસ્વામી શિરોમણિ હતા.

આજથી જાણી કેવલ વર્ષ પૂર્વેની મત્તપદેશની રાજધાની રાજગૃહી નગર શ્રીજી જૂસ્વામીનું જન્મસ્થાન હતું. રાજગૃહી નગર મત્તપદેશ રાજધાનીના જ મોરબતુ નહિ હિન્દુ તે વખતે સમસ્ત ભારતની લશ્મી, વેલવ, સશ્ચુતિ અને અસ્મિતાનું મહાન કેન્દ્ર હતું. રાજગૃહીનું મુખ્યચિહ્ન નાલકાવિવાલવ જેવું વખતે સમસ્ત ભારતીય વિદ્યાર્થી પરમ પ્રાપ્ત હતું. કૌનપર્વના મહાન ત્યાગમૂર્તિ મમલો ત્યાં વિચરતા અને ત્યાંના સુમધુર વિદ્યાર્થી પર્વને અહિંસા, સમમ અને વખતે ઉપદેશ આપતા હતા. જ્ય ત્યાં શાંતિ, શ્રેય, પ્રેમ અને મેરી આવાનાનાં અધિકારો રેલાય, આર્થ સંકલ્પિતો વિદ્યાર્થી થાય અને માનવી સાથે મદુખ્ય અને તેનું શિક્ષણ તેઓ આપતા હતા. જમવાન શ્રીમહાવીર જૂસ્વામી અનેકવાર આ નગરને પાવન કર્યું હતું. રાજગૃહી નગરના નાલકા-

સમર્થ તેમણે જોઈ વાતુમાંથી જાળ્યાં હતાં, મનુષ્યનો સમગ્ર ઇચ્છિત જીવનસા-નિનિસાર તેમનો જન્મ જન્મ હતો. એ રીતે કૈન ધર્મના જાન-વ ઉપાસક બનતો હતો. એની રાજસાધીઓએ અને સજ્જનુઓએ જનજન મહાવીર પાસે ધીરજ સ્વીકારી આત્મક્રમણ સ્થાપી કૈનધર્મના પ્રચારમાં મુદ્દર રાખ્યાં આપ્યો હતો.

આવી જ રીતે રાજસૂત્રીનજરમાં શ્રીગોવિન્દપ્રભુએ પણ ઘણી વાર પધારી જોઈધર્મનો ઘણો પ્રચાર કર્યો હતો. જોઈધર્મના વિકાસે ત્યાં વિપુલ સમ્બાધાં હતા. મનુષ્યના નિનિસાર જોઈધર્મ જોઈધર્મ વચ્ચે જાહેરમાં હતો, કિન્તુ જનજન શ્રીમહાવીર રણમાં અને જાનથી મૃતિ વચ્ચે કૈન જનજોના પરિવર પાસે તે જોઈધર્મના હક ઉપાસક-પરમર્થે વચ્ચે હતો, મનુષ્યના ઇચ્છિતમાં કૈનધર્મનો જનજાનવાદની દૃષ્ટિએ જુદું જ મુદ્દર વિષય રાખે હતો. આથી જ એની જનજનમાં કૈનધર્મ સિવાયના કોઈ પણ ધર્મ કે મત ઉપર કે તેના પ્રચાર ઉપર કોઈ પણ જાનનો જાણેય કે કમ્પાન ન હતું. કૈનધર્મ રાજધર્મ હવા છતાં જોઈધર્મ અને વૈદિકધર્મના ધર્મજુઓ તેમજ જાનિવકેસકમજી, ગ્રામ્યો વચ્ચે નવીન ધર્માચાર્યો સ્વમત-સ્વધર્મનો સ્વતંત્ર રીતે વિના કોઈપ્રકાર પ્રચાર કરી રહ્યા હતા. રાજસૂત્રી તે વખતે અનેક ધર્મના ધર્માચાર્યોનું કેન્દ્ર બન્યું હતું. અનેક વિદ્યાઓ, કલા અને વિજ્ઞાનના આ વિશિષ્ટ ધારમાં શાસ્ત્રિક, ધર્મો, જનજો, મનુષ્ય એક અને જનજનના જેવા મનુષ્યો પણ વસતા અને પોતાની હકીકતો રાજસૂત્રીને શોભાવી રહ્યા હતા. રાજસૂત્રી તે વખતે જાતમાં શ્રી અને ખીનું મહાન ધાર હતું. રાજસૂત્રીમાં અનેક શાક શોધાયેલો શોધપરોક્ષો જાનવા હતા. તેઓ પોતાનો ખાત નેખી, રાજસૂત્રીમાંથી નવો ખાક ખરીદી એ ખાક કિંદ અને કિંદની જકાર લઈ જતા. જહી મુનિજાપણ હતી. મુનિયામાં મળતી કોઈ પણ ધીજ એ મુનિઓ મળી રાખતી હતી. દૂરદૂરના પંડિતોનો પણ જહી જાવી પોતાનો શુદ્ધ પ્રતિજ્ઞાને જનજનના અને પોતાનો તાનનિધિ જહી જુદો મુદ્દા, શાસ્ત્રિક-

સંસ્કૃત અને શાસ્ત્રીય જર્માણી કરતા. મહાશય દેવિક અને મત્રીશર અલયકુમાર નિષ્પક્ષપક્ષે જર્માણી સાંભળી મોઝ ન્યાય આપતા હતા. વિજેતાઓને મોઝ પારિતોષિક આપતા અને પદ્મોશી અલકૃત કરવામાં આવતા. તે વખતના ભારતીય દરજ્જાના અનેક આવાઓ પણ એ સંસ્કૃતમાં સ્વપક્ષ સિદ્ધિ માટે પ્રયત્ન કરતા હતા. રાજ્યને પણ પોતાના પક્ષ તરફ આકર્ષવાના વિવિધ પ્રયત્નો આકર્ષતા. પરંતુ મહાશયની અનેકાન્તવાદશી અનુરૂપતાથી પરિશોધિત થયેલી વિશુદ્ધ દષ્ટિ સત્ત્વ યોગી કાઢી અને એ ધર્માચાર્યને પણ સત્ત્વ સંભળાવતાં રાજ્ય અચકાતો નહિ રાજ્યનો અતિમ સુખદો સાંભળી વિશોધપક્ષ મિત્રમાં જર્માણી લાલી રેતો અને રાજ્યના ન્યાયની તારીફ કરતો હતો. સમ્રાટ દેવિકની પ્રશસા વિશાલના મણુત્ર રાજ્યમાં ચલી. કાશી, કોશલ, અવન્તી, અને સિંધુ-સોબીરના રાજ્યો. પણ સંસ્કૃતીની સંસ્કૃતી તરફ જાયે હુબ્બ દષ્ટિએ એવા અને સમ્રાટ ત્રિવિધાર-દેવિકની પ્રશસા કરતા.

વીરનિર્વાણ પૂર્વે ૧૬ વર્ષે આવા સુદર સંસ્કૃતી નરરમાં જ બુદ્ધમાર જન્મ્યા હતા. તેમના પિતાનું નામ અપમકલ અને માતાનું નામ આલિષ્ઠીદેવી હતું. એમના માતા-પિતાએ એમને જાવહારિક અને આર્થિક જ્ઞાન તેમજ સંસ્કાર પણ બહુ જ આપ્યા હતા. જ બુદ્ધમાર બીજાના જગની માફક વિદ્યાસ પામી રહ્યા હતા. એકવાર લાગવાન શીમકાચોરશામીના પાંચમા અણુપર શીમુધર્માશ્વામી વિકાર કરતા ત્યાં પધાર્યા અને તેમણે ખર્ચોપદેશ આપવા મંડ્યો.

અમિતપાણિ છારીરાણિ વિમલો નમ શામ્ભત્ત ।

મિત્ત્યં સમિહિતો મુત્તુ કલ્પ્યો ધર્મસમ્રાટ્ ॥

આ ઉપદેશ સાંભળી જ બુદ્ધમારને વેરાગ્ય થયો. તેનો મુખ્ય અપ્રમા આ સુદર ખમદેશના સાંભળી પ્રસુદિત બન્યો. તેણે ઉપદેશને જાતે શીમુધર્માશ્વામીની પાસે જઈ વિનંતિ કરી, “ પ્રભુ મને વીધા દેવાની શાવના કર્મ છે માટે આપ જાહી પાકાર્મ બાળો ”

પદ્મામાં તેમણે જોઈ જાતુમાંજ જાળ્યાં હતાં, મગધનો સમ્રાટ મિલિંક
જ્યાસાર-નિનિસાર તેમનો જાણત જન-શૈ હતો. જે રીતે જેન
ધર્મનો જાન-વ ઉપાસક બનાવો હતો. જેની રાજસાહીબોએ અને
રાજકુમારોએ જાગવાન મહાવીર પાસે ઘીલા સ્વીકારી જાતમજાસવા
સાધી જેનધર્મના પ્રચારમાં મુદર ફાંચો જાપીયાં હતાં.

જાવી જ રીતે રાજગૃહીનજરમાં સીમોતમજુદે પણ વહી
વાર પધાસી જોદધર્મનો વહો પ્રચાર કર્યો હતો. જોદધર્મના
વિદ્યારે ત્યાં વિપુલ સમ્મામાં હતા મગધના નિનિસાર જોદ-
વાર જોદધર્મ વરજ જાકપાંચો હતો, જિનુ જાગવાન સીમકાવીર
સ્વમી અને જાગવીમુવિ વગેરે જેન જામણેના પરિચય પાંચે તે
જે જેનધર્મના જાક ઉપાસક-પરમાર્થે વરજો હતો, મગધરાજ
મિલિંકમાં જેનધર્મનો જાનેકાન્તવાદની હાંસિયા જાકું જ મુદર
વિદ્યારે વરજો હતો. જાપી જ જેની જાકજાગવામાં જેનધર્મ સિવા-
વના કેઈ પણ જામ કેમ્ત ઉપર કે તેના પ્રચાર ઉપર કેઈ પણ
જાવતો જાવરોજ કે જમાણ ન હતું જેનધર્મ રાજધર્મ જાક જાવત
જોદધર્મ અને વૈદિકધર્મના ધર્મજુલો તેમજ જાલિતકેસકજાકી,
જાસાદો વગેરે નવીન ધર્માચાર્યો જામવ-જાવધર્મનો જાવત રીતે
વિન્ય રાકોડ પ્રચાર કરી રહ્યા હતા. રાજગૃહી તે જાવતે અનેક
ધર્મના ધર્માચાર્યોનું કેન્દ્ર જાનું હતું. અનેક વિદ્યારે, જાક અને
વિદ્યાનના જા વિવિધ ધામમાં જાલિજાક, જાને, જાવરો, મગધ-
જોદ અને જાગજાવત જાવ ધનકુમેરો પણ વસતા અને પેતાની
જાકીથી રાજગૃહીને જાવાની રહ્યા હતા. રાજગૃહી તે જાવતે
જાસતમાં સી અને ખીટું મહાન ધામ હતું રાજગૃહીમાં અનેક
જાક જોડાવરો જોડાવરોથી જાગતા હતા. તેજો પેતાનો ખાક વેચી,
રાજગૃહીમાંથી નવો જાક જરીકી જે જાક દિલ અને દિલની
મહાર ત્યાં જતા જાકી 'કુતિજાપજુ' હતી. કુતિજામાં
મગધી કેઈ પણ જીવ જે કુકાનેથી મગી જાકતી હતી. કુકાને
જાલિતરતો પણ જાકી જાવી પેતાની જુલિ પ્રતિજાને જામજાવ
અને પેતાનો રામનિધિ જાકી જુલો મુકતા, પાલિવદ-

આનંદ કંઈકેલ થતો રહેયો, તે વરની લક્ષ્મીજો મની રહેયો, જોમને પુત્રો થયો, તેમને રમાડીય, અને પુત્રતા પુત્રોને પણ પરણાવીશું વગેરે વગેરે આ કલ્પનાઓનો જોકેકમ ભાંગીને ભુલો થઈ જતાં માતાને પાયાવાર દુઃખ થયું માતાપિતાએ પુત્રને યોગી શખવા વધુ પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ જળકુમારે તે દેશના સમૃદ્ધ ઉત્તર વાળા.

માતા—“બેટા! ઉઘાડે માથે અને છુદે પગે વિચરવું ટાલ, વડકો, ઠાંડી, મરમી, વગેરેના દુષ્ટો સહેવા, ભિક્ષા અટક કરવું, જમીન પર જોકે આસને સૂવું વગેરે કષ્ટો વાસથી સહન નહિ થાય. સાધુલવન વાસથી પાણી યાત્રું દુર્લભ છે તું વરમાં રહીને સાધુ જેવું લવન પાળજો, પણ અમને ઊઠીને ન જઈશ.”

જળકુમાર—“માતાલ! આપની વાત વિચારવા જેવી છે પરંતુ આપ જાણો છે કે આર્વા દુષ્ટો તો જગતના પશુઓ પશુ સહે છે આ છુદે અનેક ભવેમાં વસે કર્યા તેથીયે વધુ આપનાં દુષ્ટો સહાઈ છે, જોડે જાતમહત્વાવુતા અમીને તો આર્વા પોષકતિક દુષ્ટોની ગણના જ ન હોય.”

માતા—“બેટા! તારા પિતાની આશુ તો જો તારા શીક્ષાના વિચારો સાંજથી તેમણે શુભ કરમાયેલા માલવીના કૂલ જેવું થઈ ગયું છે તું જોકેનો જોકે પુત્ર છે તને ભણાવે, મણાવે, મુલ્ય જાણાવે. હવે તું જોમનો બાર જોડો કરી વેપાર ચલાવ. દુકાનો સંભાળ અને જોમને શાંતિ આપ.”

પુત્ર—“માતાલ! મારી તો ઈચ્છા છે કે જોમને સાચી શાંતિ આપુ અને કૃષિ શાંતિ મેળવું. શીક્ષા શૈવાથી સદાની સાચી શાંતિ પ્રાપ્ત થયો. આ લક્ષ્મી કમલસુર છે, ક્યારે કઈ રીતે થયો તેની કૌશલ્ય જાણ નથી.”

માતા—“બેટા! ભાલવામાં તું અને નહિ છુલવા દે પણ જો તો વિચાર કર, અહીંના આંક શુક્રશીની આંક કન્યાઓ સાથે

સુખમર્ત્યામીએ કહ્યું, “ જાણી! આ શુભ કાર્યમાં પ્રમાણ ન કરીશ.”

જાળુમાર ‘વચાસ્તુ’ કહી ઘરે આવવા નીકળ્યો. તેના હૃદયમાં ટીકાની સાવનાનાં પૂર ઊઠ્યાં રહ્યાં હતાં. ટીકા લીધા પછી જાણી રીતે સવમ પાળી આત્મકલ્યાણ કરીશ એમ તે નિચારી રહ્યો હતો અને આજતાં આજતાં નમસ્કાર કરવાના પાસે જાણી પહોંચ્યો ત્યારે જાળુમાર જ્યાં દરવાજા નહોતો આગળે કે તે જ સમયે એક મિટ્ટી પકવણી ટીકા એની નજીકમાં જ આવી પહોંચી અને થોડો અવાજ થયો. જાળુમાર વિચારમાંથી બચી પડ્યો અને એકું તો પાસે જ એક જગતજગત પથ્થર આવી પડ્યો હતો. આ અજાણ્યા વસ્તુથી તેને વિચારો આગળ કે એ આ પથ્થર માસ ઉપર જ પડ્યો હોય તો શું થાય? મનુષ્યને ધાર ન હતી. શું મનુષ્યનું અત્યુચ્ચ જ્ઞાતું કવિઃ કે? અસ્થિર કે? તો પછી અહીંથી જ પાછા ફરી સુરોવ પાસે જઈ પ્રથમ અવગતિનું અત્યુચ્ચ મત લઈ જાતું તો ઠીક. જાળુમાર દરવાજેથી પાછા વળ્યો અને સુખમર્ત્યામી પાસે જઈ પ્રથમ અવગતિની સ્વીકારી ઘેર આગે.

તેણે ઘેર આવી પિતાની ટીકા લેવાની મનોઆવના માત્ર પિતાને જણાવ્યો અને “ હું તો પ્રથમ અવગતિ પાળવાની પ્રવિદ્યા લઈને આગે છું” એ પક્ષ જણાવ્યું. આ સંજોગે આત્મચિતાને જુદું જ દુનિયા અને આત્મિક મનુષ્ય પિતાએ પુત્ર માટે મિટ્ટી મિટ્ટી આપ્યો એના મહેલમાંથી, રાજગૃહમાં મિટ્ટા મિટ્ટા પત્રકોથીની કન્યાઓ સાથે જાળુમારનું સવપણું હતું” હતું. ત્યાંથી પહેલામણીમાં અઢંગાં પત્ર આવ્યો, કુમાર આવો આપણી ઘરે, અમારું નામ કાઢ્યો અને પુત્રના પુત્રને હું રમાડીશ પિતાએ જાણી જાણી વળીએ આપણો વિદ્યાર્થી સવરી સમી હતી, પરંતુ પુત્રની માતા સાથળી તેમના ઉપર આવે દુનિયા આજ વડી પથ્થુ હોય એમ લાગ્યું. મતાને પક્ષ અનેક આપણો હતી. ધીમતેના વસ્ત્રો અપ્રમાણ એની કન્યાઓ વરમાં આવ્યો, ટીકા અને પિતાના ઘાંતી નાઓથી મર અજગળો, હૃદયમ પથ્થુ વરમાં ફર્યો, વરમાં

જાનક ક્ષેત્રેલ થતો રહેશે, તે ઘરની હકમીઓ જની રહેશે, જોમને પુત્રો થશે, તેમને સમાધિય, અને પુત્રતા પુત્રીને પણ પસંદાવીશું વગેરે વગેરે આ કલ્પનાઓનો જોકદમ ભાંગીને ભુજો થઈ જતાં માતાને પાસાવાર દુઃખ થયું માતાપિતાએ પુત્રને શોધી શખવા વધુ પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ જળૂકુમારે તે કલ્પના સમીટ ઉત્તર પાળ્યા.

માતા.—“ બેટા! લંબાડે માથે અને પુકડે પગે વિચરવું ટાક, લાકો, કંઠી, ચરમી, વગેરેના દુષ્ટો સહેવા, ભિક્ષા ખટન કરવું, જનીન પર જોક આસને સૂવું વગેરે કર્યો તારાથી સહન નહિ થાય. સાધુલજન તારાથી પાળી શકવું દુર્લભ છે તું ઘરમાં રહીને સાધુ જેવું જીવન પાળજે, પણ જમને ઊઠીને ન જઈશ.”

જળૂકુમાર.—“ માતાજી! આપની વાત વિચારવા જેવી છે પરંતુ આપ જાણો છો કે આર્થ દુષ્ટો તો જગલના પશુઓ પણ સહે છે આ જીવે અનેક સવેમાં તમે કર્યા તેમીયે પણ આશર્યા દુષ્ટો સહા છે, જોકલે આત્મકથાવના જમીને તો આર્થ ચોક્ષિક દુષ્ટોની મણના જ ન હોય.”

માતા.—“ બેટા! તારા પિતાની શાસ્ત્ર તો જો તારા શિક્ષાના વિચારે સાંભળી તેમજ મુજ કમખેલા માલવીના કૃષ્ણ જેવું થઈ ગયું છે તું જોકનો જોક પુત્ર છે તને સલાખે, ગુણો, કુશળ જનાઓ હવે તું જોમનો કાર જોજી કરી વેચાર જલાલ દુમનો જલાલ અને જોમને શાંતિ આપ.”

પુત્ર.—“ માતાજી! મારી તો કમિલ છે કે જોમને સાચી શાંતિ આપુ અને કુંચે શાંતિ મેળવું. વીશા લેવાથી સહાની સાચી શાંતિ પ્રાપ્ત થશે. આ હકમી કલ્પલજાર છે, ક્યારે કઈ રીતે થશે તેની કલ્પનિય જામર નથી.”

માતા.—“ બેટા! બિલવામાં તું અને નહિ જીવવા કે પણ જો તો વિચાર કર, અહીંના આઠ મુકરજોની આઠ કન્યાઓ સાથે

વારુ સમયથી મનું છે. જોને શું જવાબ આપીશું ? સમયથી તેમજ નહિ અને તું દીકરા થી પછી જામે દુનિયાને કઈ થીતે જમાડું મેં મતાવીશું ? ”

પુત્ર —“ માતાજી ! જો તો જાણુએ મારું રહેશે કું પ્રજાજનની પ્રતિજ્ઞા કરીને જાઓશું જો તો પાલવાની જ છે. કું બીજાના કવિષ્ઠ આનંદ માટે અને કવિષ્ઠ સ્વાર્થ માટે જાતમજાણના માર્ગથી પાછો જશું, જો તો જાને જોમ નથી. જો સુખ જુને માટે પ્રસિદ્ધ છે જો તોય મારી પ્રતિજ્ઞામાં ફેરફાર નહિ થાય. બીજું જા છવે જનતકલમાં જનત છવે સાથે જનવીવેળા પુત્ર, માતા, પિતા, પત્ની, બાઈ જેન વગેરે અનેક સમયથી કર્યા છે. માટે જાપણે કોની કોની સાથે ફેરવા જવ મુખી જામન માનવાનાં દર્તાં માતાજી ! તમે અને જાપેલા સુચાર અને સિદ્ધિનું સાચું મુજબ જાતિમક સાતિમાં છે સમજત મુજબ જો જ જાતિમક મુજબ જ. જાતો જાણુ કવિષ્ઠ મુજબ છે, માટે મારે કવિષ્ઠ મુજબ માટે નહિ, કિન્તુ જાતિમક મુજબ માટે જ મથલ કરવો છે. ”

જા સાંભળી માતાજી મનાઈ પિતાજી કે, “ કહે જા પુત્ર જમાડું કહું જાને તેમ નથી. પરંતુ જોને પરવાની હઈ તો માર સીજોના કમળ જેવા મુજબ, તેમજ કારણ-પ્રેમ અને જાંમુ જાને પાસી રાકશે. કોટકે કહે વધુ કહ્યા સિવાય જાને જકરી પરવાની જામનમાં જાંધી રેવો જોઈએ. મોટાં જામનો તુટી રાકે પરંતુ જાકર પ્રેમતત્ત્વ તુટી રાકતો નથી. જરૂર, પ્રેમતત્ત્વ તોડવો કઠિન હોય છે. ” જામ વિચારી જાંજામાં જાંમુ જાવી માતા પુત્રને સમજવવા લાગી.

માતા —“ બેસ ! જેની તારી મરણ જા જેની સાથે વારુ સમયથી કહું છે તેમની સાથે તું જાન કરી છે, પછી તારી મરણમાં જાવે તેમ કરજે પછી વધુ જાવો જાવો અને તું જાવો ”

જા જુમાર :—“ માતાજી ! જોમને કોઈપણ રીતે, જા જા દીકરા થીવાનો છે. કાલે દીકરા થીતે માટે વિચારીને જે કરવું હોય તે કર. ”

જબુકુમારના પિતાજીએ આ સવાહ સાંભળી. પિતાના વેણાંજોને જઈને ખબર આપ્યા. એ વેણાંજોએ પણ પાતાની પુત્રીજોને પૂછી એમું ઉત્તરમાં કન્યાજોએ પણ એક જ જવાબ આપ્યો કે, “જમારા પતિ તો જબુકુમાર જ છે. તેજો ને મારે જયો એ મારે જમિ પણ જઈશું “સઠવ્વજ્ઞયા પ્રવીયતે” માટે જમારું હમ તો જબુકુમાર સાથે જ ગામ જો જ જમારી કમ્પા છે ” બસ, પછી તો હમમુહૂંત લેવાશું, ચઠિયાં હમન દેવાઈ અને જબુકુમારનું પુત્ર જ પામપુમથી આક કન્યાજો સાથે હમ મળું. તેમાં ચમુદદી, પ્રભામી, પ્રભસેના અને કુમિરસેના આ ચાર કન્યાજો. જબુકુમારની દેવલવની સીજો હતી નલસેના, કનકમો, કનકવલી, અને જલમી જોમ બીજી ચાર કન્યાજો હતી આ આક કન્યાજો સાથે હમ મળું. કન્યાદાનમાં જોઈતું જમુ ખન આમ્મુ કે ખનનો હમહો કરે તો સોનાનો કુચરો ચાવ. માતાપિતાજો પણ જૂન ખન ચાપરી હમોત્સવ ઊજાઓ. હવે જોમને શાંતિ થઈ અને હમનના જખનને પુત્ર જલદી ન તોડી શકે જોમ જોમજો માન્યુ પરંતુ જોમની આ આશાજો કેવી કરારી નિવડશે એ જોમને ખબર ન હતી. સત્રિ પછી જોઈશે આકે સીજો શખનબુકમાં પહોંચી થઈ અને જબુકુમાર પણ શખનબુકમાં ગયા.

વૈશ્વમૂર્તિ, અને પરમ શાંત સ્વભાવી જબુકુમારને જોતાં જ આકે સીજો કરી ગઈ જબુકુમારની જાવિસરી હિંમમાં આત્મિક પ્રેમની દિવ્ય જ્યોતિ જગલની રહી હતી. જબુકુમારના મુખાર-વિહ ઉપર હમજગ આરિત, શુદ્ધ પ્રહારમ, સાત્ત્વિકવૃત્તિ અને શાંતિની રેખાજો. આકાર પહેલી નજરે પડતી હતી.

જબુકુમારે કુદ વરસાવતી મીઠી વાળીમાં હજાર્વા હજાર્વા આકે સીજોને કહ્યું “ભગિનીજો ! આટી નજીક આવો. આપજો થોડી અતરની વાતો કરી હઈજો. એક બીજનાં દુઃખ સંજીજો.

પહેલી એક વાત એ છે કે, એક વાર તમે બધાં લગ્ન અને શરમના પકડાને દૂર કરો અને આપજુ આત્મિક સમયજુ જલ્પો આવો, આપજો જૂનો સંજમ તાજો કરીજો.”

વારુ સત્રપણ થયું છે. એને શું જવાબ આપીશું ? સત્રપણુ તો કમ નહિ અને તું ઈલા લે પછી જમિ દુનિયાને કઈ રીતે જમાડુ મેં જતાવીશું ? ”

પુત્ર —“ માતા! એ તો બધુ મેં કઈ રહેશે હું જાણજાની પ્રતિજ્ઞા કરીને જાન્યો. હું એ તો પાળવાની જ છે. હું બીજાના કવિઃ જાનક માટે અને કવિઃ સ્વાર્થ માટે આત્મહત્યા કરીને પાછો વળી, એ તો જને એમ નથી. એ સુખ પૂરને જાણે પ્રિયમત્ત જિવે તોય મારી પ્રતિજ્ઞામાં ફેરફાર નહિ થાય. બીજી આ જીવે જનવલ્લભમાં જનવ લીધો સાથે જનલીલેણા પુત્ર, માતા, પિતા, પત્ની, ભાઈ બેન વગેરે અનેક સત્રપણો. કઈ છે માટે આપણે કેની કેની સાથે ફેરવા જવ મુખી જ મન માનવામાં હતાં. માતા! તમને અને આપેલા સત્રપર અને સિદ્ધમુનું સાચુ મુખ આદિમક સાવિમાં છે. સાચા મુખ એ જ આદિમક મુખ છે. આ તો બધુ કવિઃ મુખ છે માટે મારે કવિઃ મુખ માટે નહિ, નિન્દુ આદિમક મુખ માટે જ પ્રવર્તન કરવો છે. ”

મા કાંઈક મોટાએ મનમાં વિચાર્યું કે, “ હવે આ પુત્ર જમાડુ કહું માને તેમ નથી. પરંતુ એને પરણાવી કઈ તો માંત્ર સીએના કમળ જેવા મુખમાં, તેમણે કારણ-પ્રેમ અને જાંમુ જાને રાહી ચક્રો. એટલે હવે વધુ કહ્યા સિવાય જાને જ કહી પરણાવી જમાનમાં જાંખી રેવો એમ જો. મોટાં જાંખો તૂટી ચક્રે પરંતુ જાંખ પ્રેમવત્ત તૂટી ચક્રો નથી. જાંખ, પ્રેમવત્ત તોડવો કહિં હોય છે. ” આમ વિચારી જાંખમાં જાંમુ લાવી મોટા પુત્રને જમાનવા લાવી.

માતા —“ બેટા ! જેની વારી મરણ જાય જેની સાથે વારુ સત્રપણ કહું છે તેમની સાથે તું જાન કરી લે, પછી વારી મરણમાં જાને તેમ કરજે પછી વહુઓ જાયે અને તું જાયે. ”

જાણીમાર —“ માતા! એમને કહેવાની દો, જા જા ઈલા લીધો છે. કાલે ઈલા લેશે માટે વિચારીને એ કરવું હોય તે કરે. ”

જનના જેટલે પ્રાતઃકાળે જ તેમની સાથે સંવત્સરમાં સંવત્સર તેમના માથે છે.

સવારમાં જ જુહાપારના માતાપિતા બાળે છે ત્યારે બધી વસ્તુ સાંભળી તેઓ પણ જળના માર્ગે પ્રયાણ કરવાની તૃપ્તિ થાય છે. તે ત્યાં તે બાળે સ્ત્રીઓના માતાપિતાને આ સમાચાર પહોંચે છે, તેઓ પણ યજ્ઞભૂમિ શેઠને જાણાવે છે. બધા સમાચાર સાંભળી બાળે વધુઓના માળા પણ દીક્ષા માટે તેમની બતાવે છે. x હમોત્સવ બાળ દીક્ષાનો ઉત્સવ ઉજવાય છે. આખી જુહાપાર સીમુધર્મસ્વામી પાસે ૧૧ વર્ષની બાલકોનીમાં વીર સંવત્ ૧ માં દીક્ષા સ્વીકારે છે. જુહાપારના માતાપિતા આ દીક્ષા ઉત્સવમાં નવાણુ કોઈ સોનામહેરા જાય છે અને તેઓ પણ પુત્રના માર્ગે—સંવત્સરમાં પ્રવેશ કરે છે.

દીક્ષિત બન્યા પછી સીમુધર્મસ્વામી દેહ સુદર્ભા જ પૂજા સુદર યજ્ઞભૂમિ મેળવે છે. આવત સ પૂર્વે કાશ્યાપીના પારક મુલ કેવલી અને છે જુહાપાર નિગરી અનેક લોકોનું જમાણુ કરે છે. ઉજવણી વારિત, બાળક પ્રદાન, સુદર તથા અને અપૂર્વજ્ઞાનથી જળુ સુનીયર વધુ ઉજવણી બની મેળવે છે અને અમર બનાવી બાય છે.

પ્રતિદાસ કરે છે કે—આ કાળમાં અંતિમ કેવલી અને અંતિમ નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત કરનાર આ જ મહાપુરુષ છે તેમની પછી આ ભરતબંધમાં નથી કોઈ જુહા કેવલી બાળે કે નથી કોઈ જુહા મેળવે.

તેમણે જે મહાન સુક્રિયમુખના આદર્શ માટે સાંસારિક સમસ્ત મુખેને તિલાંજલિ આપી હતી, જે સિદ્ધિવદના અનુપમ અશુભ હમોમને લીધે બાળ બાળ અસર સરખી સ્ત્રીઓના અને બાળે ત્યાં કર્યો હતો તે સુક્રિય મુખ—સિદ્ધિવદ તેમને

x " સિદ્ધિવદના જોરબોડપ વગ્ના " (પૂજાની સમુદાય ૫. ૨૫)

આ અમુક બેન મીઠાં વળેલો સાંજળતાં જ આઠે કુલવપૂર્ણેનું
અવરમાં સ્થાનના ઈશ્વર પ્રગટ્યા, આત્મજ્યોતિના અજવાળાં છાંય
માં છતાંયે બધી કિંમત જોડી કરી આઠે પત્નીઓએ પેતાને
પદ સ્થાપના વાહનમાં-વિવાહ શરૂ કર્યા.

આઠે સ્ત્રીઓએ પતિનું યાદ પૂર્ણિમાના અઠક બેનું ઉજવણ
નિર્મળ સુખકુ બોર્ડ વિચારું જસારપિચ્છેર પુષ્પારપિ સુકુમાર
આ સાંત સ્વભાવી જન્મકુખર વજ બેવો ઠોર વૃત્તિવાદી છતાંય
પુખ્તી પદ સુખમાર છે માટે અવરો તે બે જ છતાંય પ્રવળ
કરી બોર્ડે.

અરામર આ જ વળતે પ્રભવ વાંચે પ્રસિદ્ધ માર પેતાના
૪૬૬ સામીદારો સાથે જન્મકુખારને ત્યાં મારી કરવા આજ્યો તે
વસ્ત્રા બધા ખાણ્યોને અવસ્થાપિતી નિકામાં ઉંઘાડી કર્મ, તાજ
તોડજની ક્યાંથી તાજ્યો ઉઘાડ્યો ઠેક સાંતયે માંચે બધાં જન્મ
કુખાર પેતાના વિશ્વાસજનમાં આઠે સ્ત્રીઓ સાથે વાર્તાલાપ
અઘાવી રહેલ છે, ત્યાં આજ્યો.

એવે ખાણું હતું તે કરતાં બહી સુદ્ધ જ નિકાળ્યું. સાંતિથી
પાતે કોલો રજો અને વાર્તાલાપ-કથાવિનોદ સાંજળવા લાગ્યો.

બહી આઠે સ્ત્રીઓએ રહેલ કથાઓ રસિક, યોદ્ધા અને
આકર્ષક છે તેમ જ ૧૬૨૫૫૫ પદ્ય છે. જ્યારે જન્મકુખારે આઠે
સ્ત્રીઓની કથાઓના અવાજમાં કોલો કથાઓ પદ્ય ભાષ્ય પ્રદેશ
પેદાશ અને સાંત ધર્મોપદેશરૂપ છે. અઘાણના અવરો તે કથાઓ
બહી આપી નથી. જેહુવ, મગરો, નંદરાતું સુખ, ઠોલયા પાક-
માર, નૂપુરવડિયા, વિવનમાંથી વિવાહર, રાજપ્રમદ, સદ્ધિ અને
સિદ્ધિ, ઉમાજો ન જવાર અતવાન મોરો, ખાણ, હજ, આમ-
હુલ અને વધુ મિત્રો વધેરેની કથાઓ વાંચી યાદ મદ્યુ કરી
અવનમાં ઉતારવા બેવો છે.

આ કથાઓ સાંજની પ્રભવો માર સમજૂતવ પ્રાપ્ત કરી બિંદ
માં છે. આઠે સ્ત્રીઓ પદ્ય પ્રતિભાષ પામી પતિની અનુગ્રાહિની

જનના કોટલે પ્રાતઃકાળે જ તેમની સાથે સવમખર્ચે સંભરવા તેમના ઘાત છે.

સવારમાં જ બુદ્ધિમાનના માતપિતા જાગે છે ત્યારે બધી વસ્તુ સાંભળી તેઓ પશુ જાગતા માર્ગે પ્રવાણ કરવાની તત્પરતા ઠાળે છે. ત્યાં તે આઠે સીંગોના માતપિતાને આ સમાચાર પહોંચે છે, તેઓ પશુ કંઈક સંજ્ઞા દેકે ત્યાં જાવે છે. બધા સમાચાર સાંભળી આઠે વધુઓના માળાપ પશુ દીક્ષા માટે તેમની મળાવે છે. x દરેકે સવ જાક દીક્ષાનો ઉત્સવ ઉજવાય છે. આખી સજ્જદીમાં આ માત ખનવેજે ફેલાય છે. કુળપરિવારની સાથે જ બુદ્ધિમાન શ્રીમુખર્ચાસ્વામી પાસે ૧૯ વર્ષની અરુણાનીમાં વીર સવત ૧ માં દીક્ષા સ્વીકારે છે. જ બુદ્ધિમાનના માતપિતા આ દીક્ષા ઉત્સવમાં નવાણુ કોઠા ચોનામકોરો અરધે છે અને તેઓ પશુ પુત્રના માર્ગે—સવમખર્ચેમાં પ્રવેશ કરે છે.

દીક્ષિત જનના પછી શ્રીજનસ્વામી દેક સુદતમાં જ જૂન મુદર શામજ્ઞાન મેળવે છે. વાત સ પૂર્ણ કાકશાંગીના ધારક મુત-કેવલી અને છે સુદતમાં નિવસી અનેક લખેલું કસ્ટાણુ કરે છે. ઉત્તરવદ્ધ વાસિત્ર, અમલ પ્રવાસર્થ મુદર તથા અને અપૂર્વજ્ઞાનથી જ બુ મુનીશ્વર વધુ ઉત્તરવદ્ધ જની પેતાનું લગન અમર બનાવી ભવ છે.

કલિકાલ કહે છે કે—આ કાળમાં અતિમ કેવલી અને અતિમ નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત કરનાર આ જ મહાપુરુષ છે. તેમની પછી આ અસ્તવજ્ઞમાં નથી કોઈ લગ કેવલી જાગે કે નથી કોઈ લગ મોક્ષ મળે.

તેમણે જે મહાન સુક્ષિપ્તમુખના આદર્શ માટે સાંસારિક સમસ્ત મુખેને તિર્થાન્તિક આપી હતી, જે શિદ્ધિવૃદ્ધિ અનુપમ અસ્તુત દ્વિમેમને લીધે આઠ આઠ અસુર સરખી સીંગોને અને ખનનો ત્યાં કોઈ હતો તે સુક્ષિપ્ત મુખ—ચિત્તવૃદ્ધ તેમને

x “અતિવચનકાલ નોતોતોડવ અમ્” (પદ્માવલી સમુદય ૧. ૨૫)

આ અમુક બેન મીઠાં વચનો સાંભળતાં જ બાકે કુલવપૂત્રે
અત્યંત ઝાનના હીલકા પ્રગટ્યા, આત્મભરિતિના અજવાળાં :
ત્યાં ઉતારે જાણી કિંમત એકઠી કરી બાકે પત્નીઓએ
જમ સ્થાપના વાદબર્તી-વિવાદ ચરૂ કર્યો

બાકે સીઓએ પતિનું યશ પૂર્વિમાના ભદ્ર બે
નિર્મલ મુગતુ બેઠાં વિચાર્યું જમારવિઘટેલ પુણા
આ સાંત સ્વભાવી જળુકુમાર વજ જેવો કોરો વૃં
પુષ્પાથી જમ સુકુમાર છે. બાકે છત્તરી તે બે ન
કરી બેઠાં બે.

જરાજર આ જ વખતે પ્રભવ નાથે પ્રિ
કલક સાચોદરે સાથે જળુકુમારને ત્યાં મોટી
મસ્ત જાયા પાવુઓને અવસ્થાપિતી નિકામાં
તોલવાની કમળાથી વાળ્યો ઉઘાડ્યો ઢેક સાંતમે
કુમાર પેતાના વિદ્યાસહજનમાં બાકે સીઓ
મહાની રહેલ છે, ત્યાં જાણી.

જેવું પાવું હતું તે કરતાં મહીં ભુલુ જ
પોતે કોણે પડ્યો અને વાર્તાલાપ-કથાવિનોદ ૮

મહીં બાકે સીઓએ કહેલ કથાઓ રી
અકર્મક છે તેમ જ રક્તપૂર્ણે જમ છે. અવાર
સીઓની કથાઓના અવાજમાં કહેલી કથાઓ પદ
પેલક અને સાંત ખર્ચાપડેલક છે. લગામુના
મહીં જાણી નથી. જેહલ, કામડો, વંદયારું મુ
નાર, નૂપુરવટિયા, વિષ માલી વિદ્યાધર, યજ્ઞ
સિદ્ધિ, ઉતારે ન અનાર અત્યાત મોડો, મ
હુલક અને તથા મિત્રો વગેરેની કથાઓ વાંચી
છત્તરીમાં ઉઘાડ્યા જેવો છે.

આ કથાઓ સાંભળી પ્રભવા મોર સમ્મત
પાથે છે. બાકે સીઓ જમ પ્રતિભાષ પાળી પતિ —

૮૦૦૦૦

વીર સ. ૧૦ માં દેવગણાન શુભ અને વીર સ. ૧૪ માં મયુરામાં
૮૦ વર્ષની ઉંમરે નિર્વાણ થયું. એમની પાઠે શ્રીમલવસ્ત્રામી આત્મા.

આ શ્રમણમાં રાજર્ષિ અવન્તીવર્ધન યથા છે બદ્રેશ્વર
વશેર તીર્થે સ્વધાર્યા છે અને મહાશબ્દ મિલિહપુત્ર મહાશબ્દ
દેવિકેનો પુત્ર રાબ્દ ઉદામી અને રાબ્દનહ વગેરે યથા છે.

રાજર્ષિ અવન્તીવર્ધન

ઉત્તરેનના રાબ્દ પ્રલોવને પાલક અને ગોપાલ નામે છે
પુત્રો અને રાસવહત્તા નામે પુત્રી હતી. જ. ૦ મહાવીરસ્વામીના
નિર્વાણ સમયે પ્રલોવ રાબ્દ પશુ મૃત્યુ પામ્યો એટલે તેની આડીએ
પાલક ભેટો અને ગોપાલે ગણધર શ્રીમુખર્માસ્વામીના હાથે
જિનહીક્ષા સ્વીકારી.

પાલકને ૧. અવન્તીવર્ધન અને ૨. રાષ્ટ્રવર્ધન એમ છે
પુત્રો હતા. પાલક વી. ૦ સ. ૧૦ માં મૃત્યુ પામ્યો તેની આડીએ
અવન્તીવર્ધન ભેટો. અવન્તીવર્ધને રાષ્ટ્રવર્ધનની પત્ની ખારિણીને
પેતાની જનાવવા માટે રાષ્ટ્રવર્ધનને મથવી નાખ્યો. પરંતુ ખારિ
ણીએ પરિસ્થિતિને સમજી હાથ કોથામ્મીમાં બર્ધ (જનહીક્ષા લીધી,
ખારિણી બર્ધવતી હતી. તેણે એક જાળકને જન્મ આપ્યો અને
કોથામ્મીના અપુત્રિયા રાબ્દ અનિતસેને તે જાળક પરથણીને આપી
તેણે નામ મહિમ્મલ રાખ્યું. આ તરફ અવન્તીવર્ધને જાણને
આર્થાત્ પાપ કર્યું અને ખારિણી પશુ મઝી નહીં એટલે વૈરાગ્ય
પામી આ શ્રીજગન્નાથીના હાથે વી. ૦ સ. ૧૪ લગ્નમર્મ દીક્ષાને
સ્વીકાર કર્યો. તેની પાસે રાષ્ટ્રવર્ધનનો પુત્ર અવન્તીવર્ધન
ઉત્તરેનની આડીએ આપ્યો અને રાબ્દ અનિતસેનના મરણ
પાસે મહિમ્મલ કોથામ્મીની આડીએ ભેટો. એ કે આ અને
આર્થજો એકબીજાને જોળામતા ન હતા તેથી તેમાં મુદ્દ બાહેર
થયું અને અવન્તીવર્ધને સેન્ય સાથે આવી કોથામ્મીને યેશ વાલ્યો.
જણવર આ જ પ્રસંગે સાહેવી ખારિણીએ ત્યાં આવી પેતાની
અને અને આર્થજોની પરસ્પર જોળામણ કરાવી મુદ્દ જંધ રખાવ્યું.

મળ્યાં અને શિવવધૂએ પણ બાલે જળુ ઉપરના સાથા અને ૬૬
જનુસામથી જ હોય તેમ જ જૂસામીને વિજયમાળા આપેલા
પછી અઘાપિ બીજા કોઈ પુરુષને વિજયમાળા આપેલી નથી, અને
એટલા જ માટે કવિવરે માત્રું છે કે—

“માત્રુંતે ઝમ્મુમા ત્યન્તા, મણોહા મલકાવ્યકા ।

તમ્મયે મુખિતવજ્ઞાપ્ત્યો ન જુલો માત્રતો નરઃ ॥

શિવં ન મીરં ચકિતાવિકારેશિવં ન મીરં જનુસામીરોઃ ।

યદેહગેહો કિતવં નિઝીયે ઝમ્મુકુમારાય મનોહસ્તુ તસ્યે ॥

(‘પદ્મવતી સમુચ્ચય પૃ ૪૨)

મારે પાતર જ જળુકુમારે તરતની જ પદ્મેશ્વરી મનોહર
એવી (અઠ) કન્યાએનો ત્યાગ કર્યો છે, એમ વિચારીને મુક્તિ-
દેવી સીએ ત્યાર પછી કસવકેમનો કોઈ વીએ પુરુષ પસંદ કર્યો
નથી—અર્થાત્ જળુસામી પછી આ અવધર્ષિણીસજ્જા વીએ
કોઈ એ માફે મયો નથી, તેમજ આ અવધર્ષિણીસજ્જા વીએ
કોઈ એ માફે જશે નહિ.

સીએના કોવલાવથી એતું મિત્ર બહાવધાન ન થતું અને જતુર
મારોએ પણ એતું બન ન થાયું એમ અપારી થાતે પણ તેનાં
મન અને કર સલામત રહ્યાં, તે જળુકુમારને વખતસ નમસ્કાર થાએ.

જળુસામીના નિર્વાણ પછી નીચેની હયા વસ્તુએનો વિચ્છેદ
થયો છે

મલ વત્તોશિ પુછાય, જાહાર કલ્લય વલ્લયે કલ્લે ।

સંઝમતિય કેલ્લ સિચ્છાવા ય ઝંજૂમિ મુચ્છિજ્ઞા ॥

મનુષ્યવધાન, પરમાવધિજ્ઞાન, પુલાકલ્પિય, આકાર
યસીરની હાથ, કપાસેલ્લિ ઉપામલેલ્લિ નિનકર, પણ આરિય
(પરિકારનિશુદ્ધિ, સ્વમસંપરાય, મથાજ્ઞાતવારિય) કેવલજ્ઞાન
અને ચિદ્વિષદ આ હયા વસ્તુનો વિચ્છેદ થયો.

તેમની બીર સંવત ૧૩૧૬ વર્ષની થયે હીજા મર્ધ, તેમણે

વીર સં ૨૦ માં કેવળજ્ઞાન થયું અને વીર સં ૧૪ માં મધુસર્મા
૮૦ વર્ષની ઉંમરે નિર્વાણ થયું એમની પાઠે શ્રીમદભવસ્થામી આજ્ઞા.

આ સમયમાં રાજર્ષિ જનવંતીવર્ધન યથા છે બદેશ
વધેરે લીધે સ્થપાયો છે અને મહારાજ દેવિકપુત્ર મહારાજ
દેવિકેન્દ્રો પુત્ર સહ ઉદામી અને રાજ્યનંદ વગેરે યથા છે.

રાજર્ષિ જનવંતીવર્ધન

દેવકેન્દ્રના રાજ્ય પ્રસોતને પાલક અને બેપાલ નામે બે
પુત્રો અને ૧૨૫૬૮૫ નામે પુત્રી હતી. ૭૦ મહાવીરસ્થામીના
નિર્વાણ સમયે પ્રસોત રાજ્ય પશુ મૃત્યુ પામ્યો એટલે તેની બાપીએ
પાલક બેઠો અને બેપાલે ગણધર શ્રીમુખર્માસ્થામીના હાથે
ચિત્રહીક્ષા સ્વીકારી.

પાલકને ૧. જનવંતીવર્ધન અને ૨. રાષ્ટ્રવર્ધન એમ બે
પુત્રો હતા. પાલક વીં ૨૦ માં મૃત્યુ પામ્યો તેની બાપીએ
જનવંતીવર્ધન બેઠો. જનવંતીવર્ધને રાષ્ટ્રવર્ધનની પત્ની ધારિણીને
પિતાની બનાવવા માટે રાષ્ટ્રવર્ધનને મરાવી નાખ્યો. પરંતુ ધારિ
ણીએ પસંદગીને સમજી હા કોચામ્બીમાં જઈ ચિત્રહીક્ષા લીધી,
ધારિણી બર્ધવતી હતી તેણે એક બાળકને જન્મ આપ્યો અને
કોચામ્બીના અપુત્રિયા રાજ્ય અજિતસેને તે બાળક પરચણીને આપી
તેણે નામ મહિમલ રાખ્યું. આ વરુ જનવંતીવર્ધને ભાઈને
ધાર્યાનું પાપ કમું અને ધારિણી પશુ મરી નહીં એટલે વેરામ
પામી આ શીજગુસ્થામીના હાથે વીં ૨૪ લગ્નમયમાં દીકરાને
સ્વીકાર કર્યો તેની પાસે રાષ્ટ્રવર્ધનનો પુત્ર જનવંતીવેણુ
દેવકેન્દ્રની બાપીએ આપ્યો અને રાજ્ય અજિતસેનના મરણ
પાસે અભિપ્રલ કોચામ્બીની બાપીએ બેઠો. બે કે આ બે
ભાઈએ એકબીજાને કોણજતા ન હતા તેથી તેમાં મુદ્દ બદેર
થયું અને જનવંતીવેણુ સેન સાથે આવી કોચામ્બીને વેરા વાસ્તો
જરામર આ જ પ્રસંગે સાહેબી ધારિણીએ ત્યાં આવી પિતાની
અને બે ભાઈઓની પરચર બોલખાણ કરાવી મુદ્દ બંધ રખાવ્યું.

તેમજ જો જાનેમાં ગ્રાહ જાતુરનેક કરાવ્યો. કોશાબ્ધી અને દલ્લે-
નના શાલ્વશર્મા વર્ણા વર્ણોથી વેર ચાલુ જાવતું કેટું તે જાલ્લી
શુ સાર્થ જમું અને જાને પાલ્યો. જોકેમોજિક જન્મ્યા. આ જાને
શાલ્વજોએ જાલે મળી કોશાબ્ધી અને દલ્લેનની વચ્ચે વત્સલ
નદીને કાંઠે પહોળી સુકામાં અનસન કરી રહેલા મુનિ ધર્મ
ધોપનો સ્વર્ગજનન મહોત્સવ કર્યો.

(આ નિ ગા. ૧૨૮૭. ક્રી.)

મુનિ ધર્મધોષ જ્યાં જ્યાં કરી લીલા હતા ત્યાં શાલ્વ અવતી-
યેલે ઘોડો સ્તૂપ જનાવ્યો, જે રથાન જાલે લીલતાથી નેવત્તર્થ
૬ માર્ગદ ફર સાર્થી સ્તૂપ વરીકે પ્રસિદ્ધ છે. વત્સલ નદી જાલે
વેસ અને વેસાથી નામથી પ્રસિદ્ધ છે, જે મેલવામાં જઈ લાલે.

વિક્રમની ૬૪મી સદી મુખી કેનામાં મિદા સ્તૂપ વચા સ્તલે
જનાવવાની પ્રવૃત્તિ હતી ત્યાર પછી જે કળા કુપ્ત થઈ ગઈ
સાકેન્દર તીર્થ.

આ શીલ્પજ્ઞાનીના સમ્મતમાં સાકેન્દર તીર્થ જમું છે.
કચ્છ-સાકેન્દરમાં જાલે જાવન જિનાલવતું જન્મ અને વિદ્યા
મંદિર છે. આ ૧૬૩૬માં તેનો દર્શોદાર થયો ત્યારે ત્યાંથી જોકે
વામપત્ર મળતું કેટું જે કચ્છ પાલ્યદાપ રા. જે. હન્સુ દુરોદ્ધ
હોર્નલે ૫૨ મોહલાનું કેટું અને પછી શુભપરના ચલિને
ધોપું કેટું રા. હોર્નલેના કહેવા પ્રમાણે જે વામપત્રમાં જાલે
લિખિતમાં આ પ્રમાણે લખાયું કેટું

“૧ વેવવપ્રોપમીપાર્શ્વનાયવેવસ્યેતો ૨૩ x

૫ આ શીલ્પજ્ઞાન દસુરિ મહારાજ આ તીર્થ માટે
હજે છે કે, મહિની નૂની નોધમાં અને કચ્છની ભૂજોતર્થ પવ
વીરાલ ૨૩ થયે ૨૪ ચત્વ સંજ્ઞામિતિ એવું લખાયું છે આ

x વચાવા જાલેના આધારે જાનો જર્મ જેમ કચ્છમાં જાલે છે
કે, વલિહ દેવજે જાલેવ શીપાપનાવપણું મંદિર, જે પહેલાં ૨૦
જો જાવનાં મહાવીરજામી હતા.”

ઉપરથી નહીં છે કે વીર નિર્ગોષ સવત રઠમાં દેવચંદ્ર નામના
મળે ભદ્રેશ્વરમાં ભગવાન શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર બન્યું.
તેમાંની મૂર્તિનો વાસણેપ ગણપત મીસુખમાંસ્વામી કે તેમના શિષ્યના
હાથે થયો હતો.

ગુરૂદેશ્વર પરમાર્કટોપાસક મહારાજ કુમારપાળ અને
દાનવીર જગદુશાહે પણ આ મંદિરનો અર્પણદાર કરાવેલ છે
મંદિરના ચાલણ ઉપર સવત ૧૧૭૪ વે. સુ. ૧૫ શ્રીમાળીના
અર્પણદારનો લેખ છે આ સિવાય અહીં તેરમી સદીના પૂર્વાર્ધના
અને ચોઠમી સદીના ઉત્તરાર્ધના લેખો છે. ત્યાર પછી ભગવાન
શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા કેઈ આસમાની મુલતાનીના કારણે એક
જાવાના હાથમાં ખાલી ગઈ હતી સંવે સ. ૧૬૬૨માં મંદિરનો
અર્પણદાર કરી જાણી જાણે એ પ્રતિમાની ભાગણી કરી પરંતુ
જાણે તે પ્રતિમાજી આખ્યાં નહિ જોટલે સંવે અહીં મૂળનાથ
વરીકે ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીની પ્રાચીન મૂર્તિને
નિરાજમાન કરી છે. જાણી તે જાણે પણ ભગવાન શ્રીપાર્શ્વ
નાથની પ્રતિમા સંવે આપી જોટલે સંવે પાછળની ફેરીમાં તેને
પણ નિરાજમાન કરેલ છે, એ જાણવધિ ત્યાં જ વિદ્યમાન છે.

આ મંદિરનો વિ. સ. ૧૬૨૦માં અર્પણદાર થયો છે અને
સ. ૧૬૩૬માં પણ સમારકામ થયેલું છે.

ભારતવર્ષમાં આ શિલાલેખ સોળી પ્રાચીન છે.

આવે જ એક પ્રાચીન શિલાલેખ શ. જ. બોરીયા કર હીસબ હ
જોવાને જઠહીના એક જાણીને ત્યાંથી મળ્યો છે એ તેમણે અજમેર
મુસ્લિમમાં રખાવ્યો છે એ તીર્થંકર ભગવાનની નીચેની બાદીનો
લાગ છે તેમાં જયપૂરી ભાષામાં “વીરવ મગજલે ય જતુદ
સિસિપ કસ્યે સાહિમાલિનિ રં તિષિહ મમ્મિલિલે.”
એ પ્રમાણે જોલેલું છે. જોટલે વીર ભગવાન પછી ૮૪ વર્ષે લખાયેલો
આ શિલાલેખ છે સંજવ છે કે ત્યાંના આ શિલાલેખ મન્નિગમિકા
જોટલે હર્ષપુરાથી આવ્યો હોય. વિદ્વાનો માને છે કે ૭૫૬૦૫
શિલાલેખમાં આ શિલાલેખ સોળી પ્રાચીન છે.

વિદિશા અને સાંધીના સ્તૂપો :

માલવજીતે અવલીરેલું કોસાંબીના રાજ્ય પ્રવિષ્ઠ થઈને જઈ આવ્યો અને તેને મહેલર બાવી ધિત્ર જની રાજ્ય પ્રવિષ્ઠ અને રાજ્ય કાંઈ કાંઈને આવ્યો ત્યારે સાંધી વીરે જન્મ્યું છે.

આ બન્નૂસ્થામીના જે સમયેએ જાનસન કરવાનો વિચાર કર્યો એક યુનિએ માનસ-માનની સામન્થાથી કોસાંબીમાં જતવાની તબક્કા પડે તે સ્થાનમાં જાનસન કર્યું પરંતુ તે દિવસેએ જ અવલીરેલું કોસાંબીને રાજા બાલ્યો એટલે તેમને મનની મનમાં રહી ગઈ માન-સન્માન તોડી પરંતુ સ્વર્ગે ગયા પછી તેમના યાદને વધુ પ્રભાવે દુરથી સિદ્ધા બહાર ફેંટી દીધું અને જે સમયે-સ માનની સામન્થાનો આવો કરુણ જલ્દા આવ્યો.

બીજા સમયે માલવાની સરકાર પર આવેલી જલિષ્ઠ નહીં હતે પદાદીની તબક્કામાં કોઈ ન બાવી રાજે તેજ અગ્રાવ સ્થાનમાં જાનસન કર્યું રાજ્ય અવલીરેલું રાજ્ય પ્રવિષ્ઠ અને તેની માલ સાંધી પ્રાપ્ત થઈને અર્ધા અર્ધા આવ્યાં ત્યારે તેઓ આ વસ્તી યુનિવરને એક એમની જાતિ માટે અર્ધા રાજાઈ થયાં. તેમણે જે યુનિવરનાં માન-સન્માન કર્યાં જે પાપાયા યુનિવર મહાધર્મ રાખ્યા એટલે તેઓ રજાંમમન મહેલસાથ કર્યો અને પછી તે સ્થાને મોટા વિસ્તારવાળા વિશાળ સમાધિસ્તૂપ બનાવ્યો હતો.

(આવસથ નિ ' આ ૧૨૮૭ ની દેશ)

આ સાંધીનો સ્તૂપ લીલ્યાની નેજાતે ૬ માર્ગ પર સ્તૂપ-સીલ્લું રજાઈ વિશાળ છે.

કોઈએ દેશમાં વિદિશા નગરી હતી, જે પદિષ્ઠ રજાઈ દેશની રાજધાની હતી. તેનાં વચ્ચે તેના પાયાં વિદિશા મેતિયજિરિ અને ભદ્રપુર એમ અનેક નામો મળે છે. આવસથાજ અહ પ્રભોતે વિદિશાની વાજામાં જાવવાન મહાવીરજામીતું દેવસર બનાવી તેમાં સુવિવસ્થામીની પ્રવિધા સ્થાપી હતી અને આગ્રસ્ત વચેરે આપારીએને મોકાની પાડું જુ પચામું હતું, જેનાં પાછાથી

વેસવાડી (વેશવપટ્ટી), વેશવનગર, ભાઈદેવ, ભાઈપુર, ભાઈપદ, ભાઈ-
ચંદ્રિ (વેશવનગર) અને વીરલા ધંધાદિ નામો મળે છે (શુભે
૫૫ ૫૬, ૧૦)

સમ્રાટ અશોકના સમયે કથાઈ દેશની શાળાની વૈતિક-
ચિરિમાં હતી તો પૂર્વધારી આ ભાઈપુરવામી ભાઈપુર અને
ભાઈપદની બંધાર વક નીચે સમાધિ લઈ સ્વર્ગે ગયા હતા આ
જગતના શિષ્યો ભાઈપુરની આસપાસ વિચરતા હતા તેમનાં
ભાઈપદના શાળા અને ભાઈપુર કુલ ભાઈપદેર ગયાં છે. સભવ છે
કે વેસવાડીના અમુક ઉત્પત્તિસ્થાન વેશવનગર હોય. વિદિશાથી
ભાઈપદ ૪ માર્ગે પર ઉત્તરવિર નામની પહાડી છે તેમાં ૨૦ લેન
શુભે છે અને ૧૦થી શુભાર્થે બેક લેન લેન છે તે આ પ્રમાણે છે

(૧) મમઃ સિદ્ધિમ્યા ॥

મીસંયુતાનં ગુણતોયપીનાં, ગુણમ્બયાનાં સુપસત્તમાત્મા ॥

(૨) પમ્યે કુલસ્યાપિચિચર્માને પશ્ચિમ્યુતૈષ્વેયશ્વેય માસે ॥

સુરુષ્ટિકે વજુરુષિમેષ પંચમે, (૩) ગુહામુદે સ્ફુટતિસ્ફુટામિમાં ॥

મિત્તિપો કિનચરપાદર્શસંચિત્તં કિનાકૃતિ ઇમમ્બાન(૪)ધીરુત્ ॥

માતૃત્વમદ્રાવ્યમૂપવસ્ય શિષ્યો હાસાપાર્યકુલોદ્ભવસ્ય ॥

માતૃત્વં ગોશ(૫)મ્મીમુનેસ્તુલોસ્તુ, પદાસ્ત્વપ્તપ્તેર્મંદસ્ય ॥

પરજ્ઞેયસ્ય દિગુપ્તમાનિનસુ—સર્સચિત્(૬)સ્વેત્પમિચિમુલો મુચિ ॥

સ્વર્સચિત્ ઇન્દ્રાવ્યમશ્ચિત્તો વિમાનપુસ્તં પતિમાર્મમાસ્તિત્ ॥

(૭) સ્ત સ્તપ્તર્ણ સ્તપ્તો કુલર્ણ ઝગ્ગરિશ્વેશ્વરે પ્રવૃત્ત ॥

(૮) સ્તપાપ કર્મારિપ્રજસ્ય પીમાત્, પવન ગુર્વ તરપાસત્તર્ગ ॥

ભાઈપદના અને ભાઈપદવામી આ બેશર્મી ગયા, જે
પદાવત અન્ધાર-વના માલિક મહામુલ્ય, મુલ્યવીર, યતુને હા
જનાર, ટેકિલા, અને જનસમુદ્ધમાં આ ૪ હતા તેમના પુત્ર તેમજ
શિષ્ય મુનિ યકે આ શુભાર્થે સુપ્ત સ ૧૦૬માં જનવાન પદર્
વામની પ્રતિષ્ઠા કરાવો.

(૧લીટ- સુપ્ત-અભિલેખ' ૫૦૨૫૦, 'અનેકાવ' ૧૧૧૦, કિં ૩, ૫૦૧૦૬)

નિદિશા અને સાંઘીના સ્તૂપો :

માલવપ્રતિ અવલીરેલું કોસાંબીના સભ્ય મહિમલ ઉપર થઈ અમરો અને તેને સહોદર વાળી મિત્ર બની સભ્ય મહિમલને કાઢે હર્ષ ઉભરીત આમ્યો ત્યારે સાંઘી વીર્ષ બન્યું છે.

આ જમ્યુસ્વામીના જે કમલોએ જાનચન કરવાનો વિચાર કર્યો. એક સુનિએ માનસ માનની જાનનાથી કોસાંબીમાં જાનવાનું નજર પડે તે સ્થાનમાં જાનચન કર્યું પરંતુ તે ડિવસોમાં જ અવલીરેલું કોસાંબીને વેશ થાયો. એટલે તેમને મનની ધનમાં રહી ગઈ માન-સમાન તોડીક પરંતુ સ્વર્ગે ગયા પછી તેમના સરી ને પદ્ય પ્રભાએ દૂરથી જિજ્ઞાસા કરી દેહી હીયું અને જે સત્કર્મ-સમાનની જાનવાનો આવો કરુણ જાવ આમ્યો.

બીજા કમલો માલવાની સરકર પર આવેલી પરિણામ નદીને કાંઠે પહાડીની તળેટીમાં કોઈ ન બાળી શકે તેવા અત્યંત સ્થાનમાં જાનચન કર્યું. સભ્ય અવલીરેલું, સભ્ય મહિમલ અને તેની માતા સાંઘી પારિણી ઉભરીત જતાં જઈ આમ્યો ત્યારે તેઓ આ વરણી સુનિવરને એક જોમની જાણિયા માટે જઈ શકાઈ ગયાં. તેમણે જે સુનિવરનાં માન-સમાન કર્યાં જે કમલોએ સુનિવર કલકમમાં પામ્યા એટલે તેમનો સ્વર્ગગમન મહોત્સવ કર્યો અને પછી તે સ્થાને મિત્ર વિસ્તારવાળા વિશાળ સમાધિસ્તૂપ બનાવ્યો હતો.

(અવરવક નિ. ગ્રા. ૧૨૮૭ ની ટીકા)

આ સાંઘીનો સ્તૂપ લીલ્યાની નેજાએ ૬ માઈલ પર સર્વ-શીર્ષ દશામાં વિવમાન છે.

સ્તૂપ દેશમાં નિદિશા નજરી હતી, જે પશ્ચિમ દશાઈ દેશની સમજાની હતી. તેનાં તથા તેના પસનાં નિદિશા, ચેતિચરિત્ર અને ભદ્રપુર જોમ અનેક નામો મળે છે. માલવરાજ કુલ પ્રવોતે નિદિશાની જાનવામાં જાનવાન મહાવીરજામીતું દેવસર વ્યાની તેમાં સુનિવરવાઓની પ્રતિષ્ઠા સ્થાપી હતી અને જાણકાર વર્ષે આપારીઓને બાલ્યાવી મિત્ર પડુ પસાઈ હતું, જેનાં પાછાથી

પામીને સ્વર્ગે મર્ધ તેણે દેવ જમા પછી અવધિજ્ઞાનથી પોતાનાં
મે સતાનો કે જે બાઈ-બહેનરૂપે કતાં તેને પતિ-પત્ની તરીકે
બેઈ, તેમને ઉપદેશ આપના પુષ્પવૃક્ષા રાણીને નરકનાં અને સ્વર્ગનાં
દરે બતાવ્યાં કાઈ ધર્માચાર્યોએ આ દરેમાં મધ્યાર્થ વર્ણન
ન આપ્યું. આખરે સૈનાચાર્ય શ્રીઅન્નિકાપુત્રને પૂછતાં તેમણે
શાસ્ત્રધારે નરક અને સ્વર્ગનું ફૂલફું વર્ણન કરી બતાવ્યું પુષ્પ
વૃક્ષ આ સાંભળી પ્રતિજ્ઞાધ પામી અને તેણે નરકથી ભય
પામી પતિને સમજાવી દીધા હોય. પરંતુ દીકરાની સ્ત્રી આપતાં
રાત્રીએ શરવ કરી હતી કે, “ તારે બહુ જ રહેવું અને ભિક્ષા
પણ રાજમહેલમાંથી જ હોવી ” પુષ્પવૃક્ષ સાંભળીએ શરવ પ્રમાણે
જ વર્તી હતી.

આ ખીલું આચાર્ય અન્નિકાપુત્ર વૃક્ષ જમાથી પુષ્પવૃક્ષ
નમરમાં જ સ્થિતવાસ રહ્યા પછી આ દેશમાં બાર વર્ષના કુખ્યાજ
પડવાનો છે, એમ બાણી આચાર્યશ્રીએ શિષ્યોને દેશાંતરમાં વિદ્યાર
કસતી પુષ્પવૃક્ષા સાંભળી આચાર્ય મહારાજની ભક્તિ કરવા
લાગ્યાં. એમાં એમને કેવળજ્ઞાન થતું આચાર્ય મહારાજને આ
વસ્તુની ખબર પડતાં પોતાને કેવળજ્ઞાન થતું તથી એ અભિયોગ કરવા
લાગ્યા, ત્યારે પુષ્પવૃક્ષાએ કહ્યું કે “ આપ ખેડ ન કર્યો મ વા નદી
બેવરતાં આપને ઉપદ્રવ થશે અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી આપ
ધીરો જશો ? ”

આચાર્ય અન્નિકાપુત્ર એક દિવસે જમા નદી પાર કરવા
હોડીમાં બેઠા થાડે દૂર જમા પછી પૂર્વજનનાં વેરી રેવે તેમને
ઉપદ્રવ કરવા માંડ્યો. હોડી ફૂલવા લાગી એટલે બીજા હોડીએ
સુરિલેને નદીમાં ફેંદી દીધા. વેરી રેવે નદીમાં જ તેમને શુભ
ઉપર પડેલી દીધા. આચાર્યશ્રી લગભગ ચિતવતાં શુભ
ધ્યાનમાં રહીને કેવળી મર્ધ મિથિ પધાર્યા અને રેવતાઓએ તેમનો
નિર્વાણમહાસવ કર્યો. તે સ્થાન પ્રમાણ તીર્થના નામથી પ્રસિદ્ધિ
પામ્યું. શ્રીકમલદેવ બજવાનના કેવળજ્ઞાનના સ્થાનરૂપે પ્રમાણ

વિદિયાથી કે મહાશય નૈઋત્યમાં 'કાળીનો' સ્તંભ છે '

આ રીતે વિદિયાની આજપાજ અનેક પ્રાચીન સ્થાનો છે, પહાડીઓ છે, કેન છુટાઓ છે અને ૬૦ હેટલા સ્તંભ છે. એકઠે આ સ્થળ પ્રાચીન કેન વીજીશૂનિ છે

કેનોએ ભારતમાં વિકાસની દૃષ્ટી સહી છુટી યોગ સ્તંભ તથા સ્તંભો બનાવ્યા છે ત્યાર પછી એ કળા છુટા થઈ છે

પાટલીપુત્ર

એ પછી નાણાના જ પ્રાચીન એકઠે કાલિકાપુત્ર ઉદાહરણ સમયમાં પાટલીપુત્રની સ્થાપના થઈ છે એની સમૃદ્ધિમાં એ કેન રાજ્યોએ એ સંસ્કારોનો બોલારોપણ કર્યું તેને પ્રભવને વિદ્યાર્થી ભારતમાં આવેલ બનાવ્યું છે એનો ઇતિહાસ બહુવારે લેવા લેવાથી બહી બાપ્યો છે

"કેન મહુશ અને કલિંગ મહુશ (મહુશ) નામની બે નગરીઓ છે કેન મહુશનો વલિકાપુત્ર દેવદત્ત મુખારી કરતો કરતો મહુશમાં ગયો અને ત્યાં જવસિક નામના વલિકાપુત્ર બંને અલિંગ સાથે પસર્યો અને ત્યાં જ રહ્યો. કાળા સમય પછી અલિંગને એક પુત્રને જ મ બાપ્યો તેનું નામ અલિંગપુત્ર પ્રસિદ્ધ થયું દેવદત્તના મહાપિતાએ પુત્રનું નામ સંપ્રીત્ય પાસ્યું હત્યે તેના જૂના નામ અલિંગપુત્રથી તે વધારે જાણ થયો. આ અલિંગપુત્રે મુશન વચમાં જ સચારે બહી દીધા લીધી અને પછી અલિંગપુત્ર તરીકે વિખ્યાત થયા. તેને વિકાર કરતા કરતા પુષ્પક નગરમાં પધાર્યા.

આ જ સમયે પુષ્પક નગરમાં પુષ્પકેણુ રાજ અને પુષ્પાવલી રાણીનો પુત્ર પુષ્પક રાજ કરતો. પુષ્પાવલી સમ્રાજે મુશ બાદકેને જન્મ બાપ્યો કરતો, જેનું નામ પુષ્પક અને પુષ્પક રાજ્ય સંભાળે મોકલે વરીજન થઈ બનેનો વિદ્યાર ન યાવ માટે બનેને એક બોલ સાથે પરણ્યા. રાજના મૃત્યુ બાદ પુષ્પક રાજ બપ્યો એની માતા પુષ્પાવલીને દીધા લીધી ને એ મૃત્યુ

અહીં અત્યારે જોનારાં ઘર ઘોડાં છે પરંતુ સુંદર વિનમરિંદર છે, જેમાં પ્રાચીન કળામય સુંદર વિનમૂર્તિ વિસજે છે અને નગર મહાર સ્તુતી પણ છે

મગધસમ્રાટ મેલિક

મહારાજ મેલિક મગધના સમ્રાટ હતા. તેમના પિતાનું નામ પ્રસેનજિત હતું. મેલિક કુમારને બીજા પણ વણા ભાઈએ હતા. રાજ્ય પ્રસેનજિતે હરેક કુમારની જૂજ જૂજ આકરી પરીક્ષા પછી નક્કી કર્યું હતું કે મગધની ગાદીને માટે મેલિક જ યોગ્ય છે. એકવાર હરેક રાજકુમારને આશુધરાભાઈથી વિવિધ સસ્ત્રો લેવાનાં હતાં. આમાં મેલિકની પસંદગી સુદી રીતે તરી આવે. તેણે 'અથા' નામનું ઉત્તમ વાલ લીધું. તેથી મેલિકનું બીજું નામ અથાસાર કે બિંબિસાર પણ મળે છે. મેલિક કુમાર જન્મ્યામાં પિતાભાઈ રીસાઈને પરદેશ ગયો હતો. ત્યારે બેજાતદમાં ત્યાંના મેલિકી નહા નામની પુત્રી સાથે એકલુ લગ્ન થયું હતું. તેનાથી એને અસલકુમાર નામે પુત્ર થયો હતો. રાજ્ય ધરા પછી મેલિકે ઘણી સબ્બીએ પરવર્યો હતો અને એને ઘણા પુત્રો થયા હતા.

રાજ્ય મેલિકે પહેલાં તેનાઈ ધાર્મને માનવો નહોતો. પરંતુ અનાયી મુનિ નામના જૈન મહાત્માના સંસર્ગથી એને જૈન ધર્મ ઉપર મહા રૂઝ હતી. પાછળથી રાણી ધેશ્વર્યા કે જે નિરાશાના અપુરાજના પ્રમુખ પરમાહેત મહારાજા ઘેડાની પુત્રી હતી, તેના પરિવ્રજથી અને અગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીના ઉપદેશ-અવધથી તે સુસ્ત જૈનધર્મી બન્યો હતો. પાછળથી તે તે જોડો જાપા ધર્મમહાશુ જૈન થયો કે આ વિષયમાં આકરી કોપાટી થવા છતાં જ એની દહવા રંગી નહોતી એની રાણીએ અને રાજપુત્રોએ ઘીલા લઈ જૈનધર્મને પણ જ સુંદર રીતે મથાર ર્યો હતો. રાજ્ય મેલિકે પણ અગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામી જઈ હોય તે દિશાના રાજ સમાપ્તાર મેળવતો અને મુરખના જન્મો સ્વસ્તિક જાળવી તે દિશા તરફ ખસતો હતો.

તીર્થ પ્રસિદ્ધ જ હતું. તેમાં શ્રીજનનિકાપુત્રના નિર્વાણ સ્થળે
જે તીર્થનો ઇતિહાસ વધી ગયો.

સુરિભાગ્ય મસ્તકની જોપરી તથાવી તથાવી આગળ વધી
જને નદીમાં જ કર્મકાંડ જાડી ગઈ. કેઈ દેવી દેવતાની જોપરી
હોદીને જોઈ પાટલીનું વૃક્ષ જિજ્ઞાસુ તે વૃક્ષ ખૂબ દાઢુદાઢું હતું.
પાસે જ પાટલી જામ વસતું હતું. ઉદાધીનક નેત્રો નહું નગર
વસાવણ માટે સ્થાનની તપાસ કરવા કરવા જાડી જાડા ત્યારે
તેમણે જોયું કે, પાટલ વૃક્ષ ઉપર બેઠેલું 'જ્ઞાસુ' પક્ષી મોડું ઉભરે
છે કે તરવ જ એના મુખમાં નાનાં નાનાં લુપ્ત જાડી જાડીને
જલસરૂપે જાવી પડે છે. આ જોઈ તેમના મનમાં વધી ગયું કે આ
સ્થાનનું જ કર્મકાંડ જાડી જાડી જેમ જ જાડી વસેલા નવા તરવની
ઉત્પત્તિ થશે. તેમણે ઉદાધી રાજને આ વાત જણાવી અને મંજૂર
ઉદાધીરાજે પાટલીજામના સ્થાને મુલ મુલુર્તે નગર વસાવ્યું. જોડું
નામ પાટલીપુત્ર પાડ્યું. તેમણે પાટલીપુત્રમાં મુલ વિશાલ જિન-
મંદિર બનાવ્યું હતું (આ નિ. કારિ. ટીકા પૃ. ૬૮૮)

ઉદાધી પક્ષી નહવંસ, મોર્ચવંસ અને ઉક જાડી રાજાની
મની તે ખેલના મલ મુખી પાટલીપુત્ર સજાની રહ્યું છે. જાડી
જાડી અને સપ્તિના જામને તે પાટલીપુત્રને સુવં મંજૂર
તપ્તો હતો. કેનવિકાર, જોડવિકાર, વિશાળી, સપ્તિ
જને જાનાં કેનવાધો જાડી હતી.

આ નગરનાં પુખ્ત, પાટલીપુત્ર, પાટલીપુત્ર, કુમ્ભપુત્ર,
જને પટ્ટા જેમ જાનેક નામો મળે છે.

પાટલીપુત્રમાં મહાન શિવજાડી પર્માત્મા મુલન દેવ કે
જેમને રાણીક શિવજાડી મળ્યું હતું તે વળા છે. મુલપ્રધાન
જાડાઈ રમુલિજાડી પક્ષ જાડી જ જાડા છે તેમનાં સમારકસુપે
જાડે વિશાલ છે. જાડાઈ ઉમાસ્વાતિ મહારાજે જાડી જ
'વરપર્માત્મા' રમુલ છે. જાડાઈ મોહીરવિજયસુરીપરભને
સ્તુ પક્ષ જાડી જાડાનો ઉદયેષ મળે છે.

૧૬૧ યોદી ન પડી કેવિહને હજી અને વિહજી નામે બીજા
આર્ષજો દવા અને માતામક ચેક રાખના તેજોના ઉપર બહુ
પ્રેમ હતો. રાજ્ય મેલિકે બને આર્ષજોને એક લલણુવ તો સેચનક
હાથી અને દેવી કુડલો વગેરે આર્ષા દવા. કેવિહને તેની માગણી
કરી પણ બને આર્ષજોએ તે ન આર્ષા આર્ષા કેવિહની રાણી
પદાવલીએ જ્યારે એ દેવી કુડલો જોઈ અને તેની માગણી કરી
અને એ ન મળ્યા ત્યારે તેણે પતિને ઉશ્કેર્યો. હજી અને
વિકલ્પ કરના આર્ષા નાસીને માતામક ચેક મહારાજ પાસે વિદ્યાલા
નગરી જઈ પહોંચ્યા.

કેવિહને સેચનક હાથી માટે વિદ્યાલા પાસે માગણી કરી
પરંતુ માતામકે કંઈ ફાજ ન દીધી. કેવિહને માતામક સામે ઘોર
કુલ આંકુ, જેમાં કેવિહના આર્ષજો અને માતામક મરાયા,
વિદ્યાલાની સેવા કરી, વિદ્યાલા નગરી ખેડાનમિદાન થઈ જઈ અને
કેવિહને વિજય મળ્યો.

કેવિહના વહીલ બંધુ અભવકુમારે દીકરા લીધા પછી ઉચ્ચ
મહત્વાથી પિતાને કેકમાં રાખી પોતે રાજ્ય બન્યો. તે માતા
ચેકલવાને રાજ્ય મેલિકેને મળવા પણ નહોતો હતો. પાછળથી તેણે
માતાની વિનવણીથી રાજ્ય આપી હતી.

આ બાબતુ માતાના કહેવાથી પિતાના જ મ સમજની સાચી
સ્થિતિની તથા પિતાના દિલમાં વણતા પુત્રચાતુર્યની ખબર
પડતાં તે રાજ્ય મેલિકેને પાંજરામાંથી મુક્ત કરવા બદલ છે ત્યારે
પિતા ઉજ્જડ સમજે છે અને પુત્રને પિતૃકેત્યા ન હાથે માટે
પિતા હીરા વસી મુલ્ય પામે છે.

કેવિહને આર્ષા બહુ જ આશાત લાગે છે. એની માનસિક
સ્થિતિમાં બારે પહોં આવતાં રાજવહીની શુભિ જોને અધરી થઈ
પડે છે. એટલે તે મત્રીજોની સલાહથી અને કુવરાજ ઉદાધીની
અપેક્ષામાં રાજધાનીને રાજવહીથી ઉદાધી અપાપુરી થઈ બદલ
છે અને એક વિશ્લેષા અપાપુરી વાકને સ્થાને પિતાની ગદી સ્થાપે

મગધમાં કૌનધમના મગધની મુદત જતુદ્ધવતા સમાપ્ત થઈને લીધે હતી. જમવાન કૌનધમનીસ્વામીનાં ચોર થયાજ રાજગૃહીના નાલકા પદ્મામાં રથાં હત્યાં જમવાન કૌનધમનીસ્વામી મગધ રથમાં જૂલ વિચર્યાં હતા, અને તેમણે અહિંસા, સવન અને તપનો વિચરનાજ દુહી આસ્તિકતાની સ્થાપના કરી હતી.

સમાપ્ત થઈને વૃદ્ધાવસ્થામાં બિના પુત્ર થઈને મહુ દુઃખ આપ્યું હતું સંવત્સર લોકને વચીભૂત થઈ એણે પિતાને લેકવા પાંજરામાં પૂર્ણ હતા આખરે પિતાની માતા મેલક્યાના પીડા કષ્ટની થઈને અસર થઈ અને પિતાલને પાંજરામાંથી મોકલ દેવા તે પિતાજ કામમાં કુદાડી લાગી મર્યો હતો, પરંતુ થઈને રાજા સમજીને કે થઈને અને મારવા આવે છે એટલે તે કીરો જૂની પુત્રને વિતુલતાના પાતકમાંથી બચાવવા સ્વયં મૃત્યુ પામ્યો.

કૌશિક-અભયરાય

મહારાજ કૌશિક મગધસમાપ્ત થઈને પુત્ર હતો તેની માતાનું નામ ચોદાસાદેવી હતું અમારે કૌશિક એની માતાજી ઉદરમાં હતો ત્યારે માતાને એણે દોહક થયો હતો કે મારે ખતિયું માંસ ખાવું છે. અભયકુમારની શુદ્ધિથી આ દોહક બીજી રીતે પુલ્યો હતો એને જન્મ થતાં મહા મેલક્યા રાણીએ આ નિર્ભય પુત્રને ઉદરમાં રેકાવી લીધો હતો, પરંતુ રાજાને ખબર પડતાં જ તેને અત્યપુરમાં પાછો મગધી રાણીને સમજાવી ઉદરમાંથી કાઢ્યો તે વખતે તે ઉદરમાં પડ્યો હતો ત્યારે એક કુદીતું પીજ એની આંતરણીમાં થાંભલાથી એને જાણી પીડા થઈ હતી. આંતરણીમાં પીડા પડી મજા હતા એની રાજા કૌશિકે મહુ જ માનવત કરી હતી અને એ જ વડવાને જતુદ્ધવને તેનું કૌશિક એણે કુલમાં નામ પાડવામાં આપ્યું હતું.

પરંતુ રાણી મેલક્યાને આ પુત્ર માટે ન તે પ્રેમ હતો ન ધન હતું એને તો કિંચ ન રાત એમ જ લાગતું કે આ પુત્ર વિતુલજ અને મૃતુદ્ધવને વિનાશક થશે. માતાની આ ખબર

તેણે અનાર્ચીદેવના રાજપુત્ર આર્ચીકુમારને પણ આર્ચી દર્શ
 નેનધર્મી બનાવ્યો હતો. આખરે એ રાજકુમારની દીક્ષામાં પણ
 પોતે સહાયક બન્યો હતો.

અલમકુમારને માતા વરદાથી જોનધર્મના દુઃ સહાર મળ્યા
 હતા અને રાજગૃહીમાં આબ્યા પછી ભગવાન શ્રીમદ્દાવીર
 સ્વામીના ઉપદેશથી તેની ધર્મજ્ઞતામાં ખૂબ જ વધારો થયો
 હતો. મત્રધના રાજમહેશમાં જોનધર્મના પ્રચાર મટે જોનો ફાળો
 અર્પુ છે જોમ કહીએ તો જોમાં હજારે અતિશયોક્તિ નથી.

અલમકુમારને દીક્ષા લેવાનું વધુ મન હતું પણ પિતા
 તેમને રાજ નહોતા આપતા. છતાં આખરે જોકવાર મહારાજ
 કૈવલિએ જોક આત્મસ્થિત પ્રસંગને લીધે શુસ્થામાં રહ્યું કે, “બસ,
 તું વાસ્તે બ” અલમકુમારે આ શબ્દોમાં પિતાની આજ્ઞા માની
 લીધી અને વરદા જ બધું મૂકી દઈ ભગવાન શ્રીમદ્દાવીરસ્વામી
 પાસે જાતી આકલિ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. કૈવલિ રાજને પિતાની
 જુદા સમજાતાં પાછળથી વલો જ પશ્ચાત્તાપ થયો, પરંતુ અલમ-
 કુમારે તો દીક્ષા લીધી જ હતી જોટલે હવે કોઈ ઉપાય રહ્યો ન
 હતો. અલમકુમારની માતાએ પણ દીક્ષા લીધી હતી.

અલમકુમારને રાજ્ય થવું જમતું નહોતું જોમને મુનિ-મહા
 રાજ્ય થવાનું જમતું જોટલે જ રાજવૈભવ ઊંચી તેમણે દીક્ષા લીધી.
 તેમણે સારી રીતે દીક્ષા પાળી અને અતે સ્વર્ગે ગયા.

અલમકુમારને વહાલુસારિની પુત્રિ હતી. આજે પણ દરેક
 જોન ગુહસ્થ દીવાગ્રીના દિવસે શોપસપૂજનમાં ‘અલમકુમારની
 પુત્રિ હશે’ જોમ કહીને જોમને ભક્તિ અને પ્રેમથી નવાજે છે.

મગધરાજ ઉદામી

મત્રધસગ્રાહ કૈવલિ અને રાણી પદ્માવતીનો પુત્ર ઉદામી
 પદ્માભાગ્યવાળી અને પરમ જોનધર્મી રાજ થયો છે. કૈવલિના
 મૃત્યુ પછી પિતાના શોકથી દુઃખી થયેલા ઉદામીએ મત્રીઓના
 હેઠવાથી જ પાનગરીને ઊંચી નવું પાટલીપુત્ર નગર ચાને પટ્ટા

છે મહારાજ દેવિંદ્ર જાજ સુધી જોડલાલ દતો તે હવે લગન શીમકાવીરનો. પરમ લાલ જને છે અને વપાપુરીમાં રહેને પણ દુલહ જોવો લગનના શીમકાવીરરનો. પ્રવેશીત્તન કરે છે આ વળતે જાજ રેસમાં પણ જોનમર્મનો જુલ વધુ પ્રચાર મશે છે.

મહારાજ દેવિંદ્ર જુલુ તેજસ્વી પ્રતાપી અને પ્રધાનશાહી હતો. તેણે જાજ, જલ, મગધ, વિરોહ, કાશી, કોટલ, મેરઠવી, મધુરા સુધી પેલાનો સજ્જરજ કરામ્મી હતો. આજરે ત્રણ બંધીએ વધુ જુમિ છતરા મારે જતાં તે વમિસા મુશના કારમાં જ મુલ્તુ ચામ્મે. હતો. આ રાજ્યનાં જયોદ્ધા, જાજલસતુ, દેવિંદ્ર અને દેવિંદ્ર વમેરે નામો મમે છે.

જાજમકુમાર

જાજમકુમાર રાજ્ય મેલિકનો સોશી મારો. પુત્ર હતો દેવિંદ્રના સજ્જાજમાં તે મુવરાજ હતો. દેવિંદ્ર કુમારાવસમાં જ્યારે મેલિકલટ મમે હતો ત્યારે ત્યાંના વલિકની લામ્મશાહી મુપુત્રી નહોને પરવસો હતો અને પાજ્જવી ત્યાં જ જાજમકુમારનો જન્મ મમે હતો. તે જાજપ્રમ્મથી જ જુલુ જુલિયાની અને તેજસ્વી હતો. તેણે રાજમુદ્દીમાં જાવી પેલાના પિતાને જુલિયામ્મથી જ આલેર્વાનિન જનામ્મ વહી જ તેમનો પુત્ર હોવાનો પસ્તિલ પાટે આમ્મે હતો અને પેલાની માતાને પણ રાજમુદ્દી મેલિકની પદ રાખી વરીફેલ માનવતુ સ્થાન આપામ્મું હતું આજમ્મ જતાં જાજમકુમાર રાજ્ય મેલિકનો મહારામ્મી જન્મે હતો.

મહારામ્મી જાજમકુમારે પેલાના જુલિયામ્મથી માલવરાજ મા હમરોત્તને મહાલ મમે હતો. પિલાલાના મહારાજ મેલિક રાજની જન્મ મેલિકજાને પેલાના પિતાની રાખી જનાવી હતી અને પેલાની જુલિયા મમ્મ આમાજને મેલિક મહારાજ જન્મું હતું જાજવીવ ઉત્તિલાલમાં મમ્મને મહારાજમ્મનું જોરવવતુ સ્થાન આપવાતું માન જાજમકુમારને જ લટે છે.

ઉદયી મહાન ધર્મદાતા, પ્રતાપી અને પ્રભાવી હતો.
જેનધર્મના પ્રચાર માટે જોણે સારો ફાળો આપ્યો હતો.

ન હવ શ

મગધની ગાદીએ આવેલ ન હવ શ પદ્મ પ્રસિદ્ધ રાજાવ શ છે.
પ્રથમ ન હ શાલ તે જોક હજારનો પુત્ર હતો. જોને જોક શર
જોતું સ્વપ્ન આવ્યું કે, " પાટલીપુત્રને શાતે પાતાના અંતરમાં
વીંટી લીધું " આ સ્વપ્નનું ફળ જોક જાણવા ચલિતને પૂછ્યું
તે જાણવા પડિતે કહ્યું કે, " તું મારી પુત્રી સાથે પરણે તો
તું જોતું ફળ કહું "

હજારપુત્રે તે કબૂલ કર્યું પડિતની પુત્રીને તે પાડ્યો.
પછી એલા જ્યોતિષીએ કહ્યું કે, " તને રાજ્ય મળશે. " દેક મુક-
તમાં જ ઉદયી રાજા મૃત્યુ પામતાં જોતા મત્રીજોએ નક્કી કર્યું
કે, જોના ઉપર હાથથી કળશ ડાલે તે રાજા રાજ. હાથથીએ
આ હજારપુત્ર ઉપર કળશ ડાલ્યો અને જામર પર્વાં જોટલે
મત્રીજોએ તેને રાજ્ય બનાવ્યો, જે પહેલો ન હ હવ શ.

શરૂઆતમાં આ હજાર શરૂઆતના રાજાની આજ્ઞા કેઈ
ધનનું નહેતું પણ જોતા પુરુષથી આકર્ષાઈ રેવે સહાય કરી અને
પશ્ચરના મૈત્ર્યદારીએ ઇવલ સેનિકો. બની વિરોધીઓને હાર્યા,
જ્યાંયા અને માર્યા ત્યારથી ન હ રાજાની ધાક બેસી ગઈ.

આ ન હવ શમાં જોક પછી જોક નવ ન હ રાજાઓ થયા છે
વિકાનો કહે છે કે તેઓ જોનધર્મી હતા.

આ ન હવ શના સમયમાં પ્રસિદ્ધ જોન મગધ શ થયો છે
જેમાં કલ્પક ગાદિ મત્રીજો થયા છે તેમાંના અંતિમ મત્રી
શકટાલ અને તેનો પુત્ર સિરિશક થયા છે.

ન હવ શ હજારનું કુપ વર્ષ મગધની ગાદી પર રહેલ છે
છેલા ન હ રાજાને છતાં મત્રીપર આવકને મોર્ચ જ હજારને
પાટલીપુત્રની ગાદીએ બેસાડ્યો ને ન હવ શનો નાશ કર્યો.

વચ્ચવી તેને રાજધાનીનું નામ જાણ્યું. એ નગરમાં તેણે પહેલું જ મુંદર જૈન મંદિર બનાવ્યું (જુઓ પૃષ્ઠ ૭૮) તેમજ રાજમહેલ વગેરે બનાવ્યા અને કુલ સુકુતે પાટલીપુત્રમાં પ્રવેશ કર્યો. નગરમાં અનેક પોષધવાળાઓ અને બીજા જિનાસથી પણ બંધાવ્યા હતા. સર્વ ઉદાસી પરમ જૈન હતો, તે બાર માસે ચત્તિધિઓને ઉપવાસ કરીને પોષધમાં રહેતો હતો.

રાજા ઉદાસીને એક સામવ રાજાને મારી તેનું રાજ્ય આક્રમ્ય કર્યું હતું તેનો પુત્ર અવન્તી ગયો અને અવન્તી-પતિની કમ્પિત્ત તેમજ સહાયતાથી ઉદાસી રાજાને મારવા પાટલીપુત્ર આવ્યો. રાજા ઉદાસી પરમ જૈન હતો એટલે સામવપુત્ર જૈનના આર્થ પામે જઈને જૈનદીક્ષા લીધી. તે કુતુબી બહુ જ સેવા કરીને વિનયપ્રભુનિ તું ઓરવ પામ્યો.

એકવાર રાજાને પોતાના રાજમહેલમાં પર્વતિધિને પોષધ કર્યો હતો. અઘ્યર્થ મહારાજ વિનયરત્ન સુનિને સાથે હર્ષ રાજમહેલની પોષધવાળામાં પધાર્યા કિનકર રાજાને ખર્ચાસખન કર્યું અને એક પહેર રાત ગયા પછી તે સવારપેરથી બધાવીને સૂનો. પછી તે મધ્ય રાતે વિનયરત્ન સુનિને ભેટી પોતે છુપાવી સજેલી કરી હર્ષ સૂનો. ઉદાસી રાજાની કાલીમાં લોહી ટીપી. રાજા વરવ જ સાવધ બઈ “અરિકવ, અરિકવ” કહ્યારતો ક્રમાધિર્ણક મૃત્યુ પામી રૂપે બધા. રાજાના યરીરનું ઘેલો સુરિભાગ આશન મુખી પહેલું ત્યારે સુરિભાગે ભગીને બેસું તો ચિપ્પ ન મળે. ભેટીને વપાસ કરતાં એમને જણ્યું કે સુનિને રાજાને ઘાવ કર્યો છે અઘ્યર્થથીએ પસ્તિસ્તિતિને સમજી બઈ સાચા અવહેલનાતું નિમિત્ત બેઈ એ જ કરીથી પોતે પણ અકલ્પતા કરી લીધો.

મહારાજા ઉદાસીનું મૃત્યુ વીર સ ૧ કુસમરમાં થયું. એને મોર્ષ પુત્ર નહોતો, એટલે મત્રીઓએ જિની ગાદીને વિલાસના માટે ચેત્તમ પુત્રની પૂરેપૂરી વપાસ કરી હતી અને ‘હાથથી જેના ઉપર કમલ ઢોળે તે રાજા બને’ એ વીને ઉદાસી રાજા પછી મત્રીની ગાદીને નાશ થયે સ્થાપિત થયા હતા.

ઉદયથી મહાન ધર્મદાતા, પ્રતાપી અને પ્રભાવી હતો.
જેનધર્મના પ્રચાર માટે જોયે સારા કૃષિ આપ્યો હતો.

નરવચ

મગધની ગાદીએ આવેલ નરવચ પણ પ્રસિદ્ધ રાજવચ છે.
પ્રથમ નર રાજ્ય તે જોકે દલ્લમનો પુત્ર હતો. જોને જોકે વાર
સ્વપ્ન આ મું છે, “ચાટલીપુત્રને પાતે પોતાના આંતરમાંથી
લીધું” આ સ્વપ્નનું કળ જોકે જાણવું પડ્યું પડ્યું
પડ્યું પડ્યું છે, “તું મારી પુત્રી સાથે જાયે તો
તું કળ કહું”

દલ્લમપુત્રે તે કળ રાજ્ય પડ્યું પડ્યું પુત્રીને તે પાડ્યો.
પેલા કળાવિધીને કહું છે, “તને રાજ્ય મળશે.” દલ્લમ
જ ઉદયથી રાજા મૂલ્ય પામતાં જોના મગીજોને નાહી કહું
જોના ઉપર કાચળી કળય યોગે તે રાજ્ય રાજ. કાચળીને
દલ્લમપુત્ર ઉપર કળય યોગ્યો અને આમર ધર્મ જોડ્યો
જોજો તેને રાજ્ય જનાઓ, જે પહેલો નર કહેવ્યો.

સરખાતમાં આ દલ્લમ સુદ્રુળના રાજની આગ્રા કેઈ
નહોતું પણ જોના પુરવથી આકર્ષાઈ દેવે સહાય કરી અને
જોના મોપદાશને લખવ લેનિયો. જની વિરોધીજોને ધર્મ,
જો અને માર્ગ ત્યારથી નર રાજની ધાક મેસી ગઈ

આ નરવચમાં જોકે પછી જોકે નવ નર રાજ્યો થયા છે.
જોના કહે છે કે તેજો જેનધર્મી હતા.

આ નરવચના સમયમાં પ્રસિદ્ધ જેન મત્રીવચ થયો છે,
જોના કવચ આદિ મત્રીજો થયા છે તેમના અન્તિમ મત્રી
જોના કવચ અને તેનો પુત્ર સિરિયક થયા છે

નરવચ લગભગ ૬૫ વર્ષ મગધની ગાદી પર રહેલ છે.
પેલા નર રાજને છતાં મત્રીધર વાવુકને મોર્ડ થઈ ગયો
ચાટલીપુત્રની ગાદીએ બેસાડ્યો ને નરવચનો નાશ કર્યો.

૭ જિન શાસનનો જય જયકાર

૧૪૧

ૐ હવે રૂપમુદ્રાગ્રીએ પણ ઘર બંધને આ બધા વૃત્તાત પેતાના આઈ પુત્રપાલને કહ્યું. તે સાંભળીને પુત્ર પાલ પણ ચંદ્ર થયો. તે પુત્રપાલની આજ્ઞા જમાઈને પેતાના મહેલમાં પધરાવવા માટે કાઢી, ઘોડા, રથ અને પાલકા લઈને તેનાર ઠીને લઈ. સંસ્થા સહિત વધા તેણે ઘોડાઓને નચાવતા સુદર પોવાકોવાળા સંચાર, અને ગદ્યકર્તાં યોગ નગારાઓના નાદ વધા રૂઝવી પગર મીઠાઓ સહિત ભારે હજારબાંધી આસતો. આસતો બધા પેતાના આજ્ઞા જમાઈ રહે છે ત્યાં પુત્રપાલ આવી પહોંચ્યો.

રાજ દીવ પ્રભાતે શીપાલકુમારને મળી, આમાણ પુત્રપાલ કહેવા લાગ્યા કે. હે અવવાળા અને પુત્રપાલ જમાઈશાહ ! આપનું વૃત્તાત સાંભળતા જ બીજાઓને આશ્ચર્ય વૃત્તના થાય તેમ છે, તો પછી અને સર્વ કસ્તાં વધારે આનંદ સહિત આશ્ચર્ય થાય તેમાં શી નવાઈ ?

આ પ્રભાતે પ્રેમપૂર્વક કહીને, તે હકીકત પેતાના આપર્મી બધાઓને બધાની કુમારને પેતાને ત્યાં પધારવા

નિનવી કરી. શ્રીપદકુમારે જમ્મ પુરુષપાલ રાજાની મુગ્ધ
ધીનિય સ્વીકાર કર્યો. જમ્મી મામાલજીએ શ્રીપદકુમારને હાથોની
જાળાસીમાં બેસાડીને ઉત્સવ સહિત પોતાના મહેલમાં
પહોંચાડ્યા.

જેઠ ત્રિવલ શ્રીપદકુમાર અને મયલ્લામુદરી હવે
હીના વર્ષામાં બેઠાં બેઠાં પોતાની આગળ બધા બધા
છંદોમાં ચામતા ચાલતો, બીજા સ્વરૂપ સહિત ચામતા મુદ્રાઓ
અને વાદ્યનદ ચામતી કુલમેય, તથા જતીંદે પ્રકાશના નાદમ
ચાલના સેરસાવને જાણનારી નાથ હસતી પ્રવીણ નવીંદીઓ
કે જેઓ બૂંધી બૂંધી પૂવીંથી પોતાના વાલીમ હીપેલાં
જ્યોત્ષ્ણ ચાળી મેઈ મેઈ નાથ હસતી હતી તે ભેટાં હટાં
(જુઓ ચિત્ર ૮)

આ જાનક વિનોદના સમયે, સ્વપાત્રી બનેલો. રાજા
પ્રથ્વપાલ પાછો વળતાં ત્યાં જાતી પસંદગી. વર્ષા વરદ રાજાની
નજર પડ્યાં જ તે, પોતાના જિવમાં વેંકી થાપો કરવું
કે તે બેઠાં બે બી હતી તે, પોતાની પુત્રી મયલ્લામુદરી જ
કે તેમ તે જોખમી ગયો. તેણીની સાથે પાંચે બેની સાથે
હમ્મ હમ્મ હતું, તે પતિના બદલે બીજા પુરુષને મોકલો
ભેઈ તેના મનમાં ભારે દુઃખ ઉત્પન્ન થયું અને પિતે
નિધારણ લાગ્યો કે: ખરેખર! કુવાનીની મરો મરવાને
વધ થઈને મયલ્લાએ નિર્મલ કુલને કલકિત કર્યું. જે
તો કોપમાં જાપ થઈને મેં જાણ્યું હતું કાલ કર્યું અને
કામમાં જાપ થયેલી પુત્રીએ આ બીજુ આપ્યું હતું

આ પ્રમાણે જેઠ પાંચેના બેવા તે રાજા પ્રથ્વપાલને

જોઈને, પુણ્યપાત્રે આવીને અરજીમાં નમન કરીને કહ્યું કે:
મહારાજ! મારી હવેલીમાં પધારીને જમાઈનું રૂપ બુજેલ
તેમજ ગુરુપાના રૂઢિપ્રીતિદિનકલ મહારાજની સેવા
રૂની છે તે વૃત્તાંતથી પણ વાકેફ થાઓ '

આ સાંભળીને મનમાં આશ્ચર્ય પામીએ શબ્દ મહે
લમાં આવ્યેલ શબ્દને મહેલમાં જઈને યાદસાધથી જોયું
તે, નિશાનીઓ અને અદેશ સ્વરથી તેણે આત્રી થઈ
કે આ તે જ ઉજવણી જ છે કે જેની સાથે મે જાહેર
રૂપી સર્વના જેરથી મુક્તિ મળે મનમાં મનમાં પસંદગી કરી
મીઠાસક્રમારે તથા મનમાં મનમાં શબ્દ પ્રત્યક્ષને
પ્રમાણ કર્યો

શબ્દ પ્રત્યક્ષ શરમાઈને કહેવા લાગ્યો કે નિવે
વિદી જોવા મને ધિક્કાર છે કે જેણે આત્રું આત્રું કર્યું
કે વત્સ! તને ખબર પડે છે કે તું પુણ્યપાત્રી અને વિવેકી
છે, તું વિચારશીલ છે કે જેણે આત્રું ઉત્તમ સત્ત્વ છે
વળી, તે માણ કુલનો ઉદ્ધાર કર્યો છે તથા માતાપિતાનો
પણ ઉદ્ધાર કર્યો છે સ્વેચ્છાથી પણ વાસથી ઉદ્ધાર કર્યો
છે એવી તને જોઈને ખબર પડે છે

વળી કે વત્સ! અશાનરૂપી થોડા જાણનારા તથા
ધણા જાણનારા નાશ પામીએ છે વિવેક જેનો જોવા મે
ને તારો અપસંધ કર્યો છે તે માટે તું મને ક્ષમા આપ!

આ સાંભળી વિનયથી નમ્ર થઈને મનમાં મનમાં
કહ્યું કે હે પિતા! આને હિલવીરી હાથવાળી જરૂર
નથી. કારણ કે આ બધું માણ કર્યોને લીધે જ થયું છે

દુનિયામાં શબ્દ એ કે રહ એ વધાં છવેા કર્મને જ ત્યારેવાર છે મેઈ મેઈને મુખ કે ફાળ રેતું નથી એમ નિશ્ચયી બધું હરે પ્રાણી માત્ર પોતે ઉપાજન કરેલાં કર્મને જ હોત્તરે છે કહું છે કે :

મા વહવ જોઈ મળે, હં જિર કર્મો મર કર્ય હોર ।
 દુરતરત્તરપિ કરકે કરમવસા હોર વિરતીર ॥

અર્થાત્—મા કાર્મ એ જ કરેલું છે એવેા મેઈએ પણ મર્ કરવેા ન એઈએ, કસલ કે દેવતાએાએ કરેલું કાર્મ પણ કર્મના વિપરીતજ્ઞાને લીધે વિપરીત પડે પરિ થયે છે

તેથી રે જિયાલ । શ્રી જિનેશ્વરદેવેાએ દુરભાવેલા તત્ત્વને આપ ઉત્તમ બધેા, કે એ બધુવાળી કર્મના અને છુવના મલ-સત્તા-વગેરે બધી શકાય અને બધ તથા મોક્ષનું પણ બધજ્ઞુ થાય

જામી પ્રબળપાદ શબ્દએ મવજ્ઞાનુદરીની મત્તા રૂપનું હરીને મનાવી લીધી આ જ્ઞાનરત્નો ત્રયજ ઉત્તરવા માટે આપુ શહેર શવુચારણની શબ્દજ્ઞા બહાર પાડવામાં જાવી પછી પ્રબળપાદ શબ્દએ કહું કે- આ સિદ્ધર શબ્દને પુત્ર મને જમાઈ વરીકે એ પ્રાપ્ત થયેા તે તો પત્થર માટે એકાદમ કાચ પસાસ્તાં, જોખિતાનું ચિતામજિલ્લન કાચ એજ જાવી થડે તેતું થયુ

શબ્દએ પોતે જોનખર્મનો સ્વીકાર કર્યો. રેશ્વર તોસ્વેા જાંપાવાં, વાર સ્તવાએા હોત્રા થાય ત્યાં તથા થાક વગેરે

જન્માન્નેએ અનેક પ્રકારના મુદ્દર રૂખાવોની રચનાએ રચવામાં આવી, અને દરેક જન્માન્ને અખિલ, સુલાલ વગેરે ઉછળવા લાગ્યા આ પ્રમાણે આખું શહેર શણગારી પછી, બારે મામદૂમ સાથે શ્રીપાલકુમારને તથા પોતાની પુત્રીને હાથી પર બેસાડીને, રાત્રી પ્રજાપાલ જનને પોતાના ધેર સન્માનપૂર્વક તેહી લાગ્યો ત્યાર પછી જનેદપતિ શ્રીસિદ્ધ જકલના પ્રતાપ વડે સંપૂર્ણ પ્રકારે મુખે સોજવા લાગ્યા (જન્મે ચિત્ર ૮૧)

આ પ્રમાણે કવાથી સત્ત્વ જને શીલમુક્ત એવી મયણામુંદરીનો જૂળ ઘસ પ્રવર્ત્યો, અને આખા નગરમાં જિનશાસ્ત્રનો જન્મ જયકાર થયે.

૮ શ્રીપાલનું પ્રયાણ

૧૪૨

[સિદ્ધવક આરાધતાં, પૂરે વાંછિત ઝેડ,
સિદ્ધવક મુજ મન વગેરુ, વિનય કહે કર બેડ ૧
શારદ સાર દયા કરી, હીજે વચન વિશ્વાસ,
ઉત્તર કયા શ્રીપાલની, કહેવા મન ઉદ્ધાસ ૨]

એ છે દિવસ રૂપવન શ્રીપાલકુમાર શેઠા કાથી
રથ તથા મુખ્યોના ધર્મિયાર સહિત કન્યાવિનીત્યા બચ્ચર
માથી ચક્રાર ચક્રિ શાસ્ત્રાદિકામા રમવા બધા માટે નીકળ્યા

[આ શ્રીપાલકુમારનું મુખ પૂર્ણિમાના ચત્ર સરખું
કતું તેનું કપાળ આક્રમના ચત્ર જેવું જાણે. અમુતનાં
બરેલાં કમીલાં જેવી, કાલ ચરણા જેવા બોખ (કેડ)
ચક્રમની કળી જેવા હાલ, શબના જેવી મુદર તસતન,
નગરના દરવાજાના કમાડ જેવા વિશાળ તુલસ્યદેવ કમા-
ની મૂલજ જેવા કાળા કાચ, ચિહ્નની કમરના જેવી
પાલળી કમર ઘેરાતાં બધે ફૂલ ખસતાં હોય તેવાં મનમ

મતા મુખમાંથી નીકળતાં વચનો, મેઘની ગર્જના જેવો
ગળીર શ્રીપાસને ધ્વનિ - અવાજ હતો]

મુવાન અને ફૂવાન હોવાથી ફેળવામાં આવે પ્રજા
દેવકુમાર જ ન હોય તેવા શ્રીપાસકુમારને જોવા માટે લોકોના
ટોળા નગરના ચોકોમાં ચોડામાં તથા છાંયી ગામડાંઓમાં
જેક્યાં થઈ શકે તેવાં હતાં

તે વખતે કોઈ ગામડાના રહેવાસીએ શહેરના રહેવાસને
પૂછ્યું કે : હે બાઈ ! આ આનંદપૂર્વક શબ્દના કુમાર
જેવો કયો ઉત્તમ પુરુષ ભલે છે ?

શહેરના રહેવાસીએ જવાબ આપ્યો કે ‘જરે ! તે
તો અમારા શબ્દનો અર્થ છે

આ પ્રમાણે આવે જોઈએ આજુ પાગુ હોય ત્યાં
તેમ તે કુમાર વિદ્યો-વજવાલો-અર્થ મયો અને જોઈએ
હિત ત્યાંથી પાછા વળીને પોતાના મુકામે પાછો આવ્યો.

કુમારને આવી રીતે આક્રુષ્ટ થયેલો જોઈને માતા
પૂછે છે કે હે વત્સ ! આજે તારા શરીરમાં શું કંઈ શામ
ઉત્પન્ન થયો છે ? અથવા તો ઇંદ્ર જેવો જે તું, તેની
કોઈએ શું આડાનો લગ કર્યો છે ? અથવા તો કોઈએ
તારા અચરિત રીતે અશાલવ કર્યો છે ? અથવા તો તારા
તુલ્યમાં આ કન્વાલન મળી કાંઈ ખરડે છે ? પરંતુ બીજી
શ્રીજોની માફક અવિનય કરે જોવાન મરણના અજધમાં
જને તેમ નથી. અમે તે કારણથી તારૂં મન ખરેખર !
વિદ્યારૂં છે કે જેથી હે વત્સ ! તારૂં મુખકમલ ઉદાસ-
સાકષ્ય-રેખાવ છે

પછી કુમારે કહ્યું કે : હે માતાલ ! જા સરલાં કારણામાંથી જોઈ કારણ નથી, પરંતુ તેણે કારણ બહુ જ છે, તે તમે સામગ્રી : હું જાણીશ માત્ર પોતાના કુલોની પ્રખ્યાત નથી કે નથી પિતાના નામથી, કે નથી તમારા કુલોની પ્રખ્યાત, પરંતુ માત્ર સસરાના નામથી જ પ્રખ્યાત છે જા રીતે પ્રખ્યાત થઈ તે અધર્મમાં અધર્મ છે અને તેથી માટે જ ઉત્તમ પુત્રોએ તેને વળગી ચોક્કસ નહીં છે, અને તેથી જ સસરાને ત્યાં રહેવામાં આવે મન દુઃખાય છે.

તે અંતરની માતા બોલી કે : થોડું ચતુરની જેમ જોઈ કહીને, તું વાત પિતાનું શબ્દ બહુ કંઈ અને જે રીતે માત્ર હું જાણે જ્યારે શબ્દચિત્ર કર.

તે વળતે કુમારે કહ્યું કે : હે માતાલ ! સસરાના બહુથી જે શબ્દ પાછું બહુ કરવું, તે જ્યારે માત્ર મનને તેથી જ રીતે દુઃખાયે છે માટે જ્યારે માત્ર જાણના બહુથી મેળવેલી લક્ષ્મીથી હું માત્ર પિતાનું શબ્દ પાછું મેળવીશ, ત્યારે જ માત્ર મનને સતેષ થશે, ત સિવાય મને સતેષ નહિ જ ઉત્તમ શબ્દ તેથી હું જોઈશ જ કોઈ રેશાંતરમાં જઈને, માત્ર કાશી જ ઉપાનિષદ કરેલી લક્ષ્મીના બહુથી હું માત્ર પિતાનું શબ્દ પાછું મેળવીશ.

પછી માતા તેને કહેવા લાગી કે : હે વત્સ ! તું હજી બાલક સરલ સ્વભાવવાળો અને કુદોમલ છું; અને રેશાંતરમાં પરિણમણ કરવું તં કુદોમલ અને દુઃખદાયક છે.

જા સાંજનીને કુમારે પોતાની માતાને કહ્યું કે : હે

માતાજી ! તમે કોવી રીતે જોશો નહિ. ખીર પુરો જ્યાં સુધી કોઈ પણ કામ શરૂ કરતા નથી ત્યાં સુધી જ તે કામ તબોને કાલુ લાગે છે

તે સાબળીને માતા ફરીને કહેવા લાગી કે : હે વત્સ ! તો જ્યે પણ વારી સાથે જ જાવીશું. કારણ કે તારા વિના જમને જહીંયાં કેનો જાધાર ?

કુમારે કહ્યું કે હે માતાજી ! તમે જો સાથે જાવો તો હું સર્વથા છુટો ફરી શકું નહિ. આગે તમે જહીં જ રહો.

પછી મથણા જોતી કે હે સ્વામી ! હું તો જાપની સાથે જ જાપીશ; કારણ કે શરીરની ડાવાની પેઠે હું કોઈ જાપને ભારભૂત યર્ષશ નહિ

કુમારે કહ્યું કે હે દેવિ ! માથ વચનથી તમે ઉત્તમ કોવા ધર્મમા ત હીન થઈને, જહીં જ તમાથ સામુની મેવામા રહો.

મથણા જોતી કે : હે સ્વામી ! સતી સી જો કે પિતાના પતિના વિષેત્રને-પ્રવાસને કચ્છે નહિ; તો પણ હે નાથ ! જાજતી જાણા મને પ્રભાવભૂત છે જાપે જહિં તારી નવરહેને કણ માગ પણ મનમાથી ચીમ્તરવા નહિ તથા જાપસોની માતાજીની માફક જાપની જા દસને પણ કોઈ જમને વાદ કરજો.

પછી માતાજો પણ પુત્રનો દર નિશ્ચય જાણી, પિતાના કાયે સીપાત્રકુમારના જાવરથતમા મળત તિશ્ક ફરીને કહ્યું કે : હે પુત્ર ! તારા કમ્માણ આગે હું નિવતર નવરા દનું ખાન ખરીશ.

મથ્થા બોલી કે- હે નાથ ! હું પણ નિર્મલ મનથી
કસ્યાણને આપણાવાળાં જોવા નવપહોતું ધ્યાન ખરીસ.

જાવી રીતે મથ્થાના વચનોણી જામૃતથી સિંચાશેલા
શ્રીપાલકુમાર માતળા વણ્ણે તમીને, મથ્થાને બોલાવીને,
હાથમા તલવાર ઝૂકવું કરીને, નિર્મલ જોવા વાચ્છુમકલથી
મસ્તિ રજોહી અરુણાલીમાં સ્વર આલણ માંડ્યો તે વખતે
પ્રથમ માટે મથમ પગલું ચડું જાવી રીતે સુચયુક્તમાં
જલુકમે દેશાવર વન્ધ માટે અગરજ ચાલ્યા.

ચાવ તો હું કુતારી ચાઉં, અને ખરેખર ! મારી નિવા પણ
સિદ્ધ થાવ.

પછી મીનાલે કરેલી જઠાણવારી તે સાધક પુરુષને,
માત્ર એક જ શરિમાં તે નિવા સિદ્ધ થઈ

પછી તે સાધકપુરુષે કુમારને, તેણે કરેલા ઉપાસના
બદલામાં જિ જોઈપણો આવીને કહ્યું કે આ એક જઠ-
તરણી જોઈપણ છે તેના પ્રતાપે જમે તેવા જ્યાં પાણીમાં
મગ્ગુ પડે તો પણ તે ફૂલવો નથી; અને જીલ્લો યસ
સતાપકરણી છે તેના પ્રતાપે કોઈપણ જલના યસો જાગ
પર લાગતાં જ નથી આ જાને જોઈપણે ત્રિપાટુના માઠ
જીજામાં મહીને કાઢે પાણ્ય કમવાની છે

ત્યારપછી તે નિવાસાધક પુરુષ અને કુમાર જવા તે
જઈવની ખીણમાં જવા છે તેવામાં ત્યાં રહેલા પાટુવારી
પુરુષોએ તેને કહ્યું કે કે દેવ ! તમારો દેખાડેલી વિધિ
મુજબ-કરવા મુજબ-કરવા જતાં કોઈપણ કારણથી જમને
રસસિદ્ધિ થતી નથી.

પછી કુમારે કહ્યું કે કે સાધકો ! હવે તમે મારી
દષ્ટિ નીચે રસસિદ્ધિ કરો. તે લોકોએ તે પ્રભાવે કહ્યું,
કે વરવ જ તે રસસિદ્ધિ થઈગઈ

પછી તે સાધકોએ તે રસસિદ્ધિથી સેવુ જનાવીને કુમા-
રને કહ્યું કે કે કુમાર ! જાણીને કે આ રસસિદ્ધિ થઈ
તે વખાસ જ પ્રતાપે થઈ છે. મારે તમે આ મુજબ
બહુ કરો.

પરતુ તે નિષ્પૃહી શ્રીપાલે લીધું નહિ તો પશુ મોહક
સોનુ તે સાધકોએ કુમારના વચના ઇંડે બાંધી લીધુ

ત્યાથી કુમાર ફરતો ફરતો અનુક્રમે જરૂર નગરમાં
પહોંચ્યો ત્યાં મોતું વેચીને વજ્ર, આશુવલ્લ તથા હથિયારો
અરીયાં પછી પેલી બને જોઈએને ખાતુના માફગીઆમાં
મહાવીને પોતાના હાથે બાંધી લીધી. પછી તે નગરમાં
દેવકુમારની પિઠે સ્વતંત્ર રીતે આનંદથી શ્રીપાલ દેવતા લાગ્યો.

તે વખતે જ કૌશાભી નામની નગરીનો એક ધવલ
નામનો વાણિજ્ય-આપારી હતો, કે જેની પાસે ઘણું જ
ધન હોવાથી હોઠોમાં તે કુબેર જહાશીના નામે પ્રસિદ્ધ
હતાં કશોયે સોનામહોરોથી ખરીદેલ છે અનેક ભતનાં
કરિયાવ્યા લેણે એનો તે સાચવાક બીજા ઘણા આપારીઓ
સાથે જરૂર નગરે આવ્યો હતો.

ત્યાં તેણે ઘણું જ નફો મલવા છતાં પણ દ્રવ્યના
હોલથી તેણે બીજા લીપમાં જવા માટે વહાણો તૈયાર કરાવ્યાં.
વહાણોનું વર્ણન :

આ વહાણોમાં એક મહોદુ બૂજ ભતિનું વહાણ
સોળ કુવાઈઓ સજિત ચોભતું હતું (બૂજો ચિત્ર ૮૨)
બીજા ચાર નાના બૂજ વહાણો ચાર ચાર કુવાઈઓવાળા
હતાં. એકસો વડસાફરી વહાણો હતાં (બૂજો ચિત્ર ન ૮૩)
એકસોને આઠ બિડા ભતિના વહાણ હતાં. ચોથાંથી વહાણો
ત્રીણ ભતિના હતાં વેગલ ભતિના ચોસઠ વહાણો હતાં
સિદ્ધ ભતિના ચોપન અને આવર્ત નામના પચાસ વહાણો.

કર્તા સુરૂપ નામના પાત્રીયા વ્હાવો કર્તા આ પ્રમાણે
કુલ પાંચસો [ચાલીસ] વ્હાવો કર્તા.

રાબનો કુલ મેળનીને તે જમાં વ્હાવો તેણે બધી
બધી જાતનાં કસિયાણાંઓથી ભર્યાં તે વ્હાવો ઊપર નામુદ,
માલમ તથા બાપરીઓ પશુ જરૂર, વળી દુનડી માસ-
નાસ-મરજીયા-ઓ, ખદાસીઓ, ગરિયા જેઠાડીઓ-જેઠ
કસાયાઓ તથા સુઝાનીઓ તે વ્હાવોની કમેશાં જાનવણી
કરતાં કર્તા.

વધી, બધી બધી જાતનાં સજો ખાણુ કસાયા ઇંડ
કબર મુલો કે જેઓ પવલચીની મેકરી કરતા કર્તા
તેઓ પશુ આ વ્હાવોનું પ્રચલનજઈ રહ્યું કરતા કર્તા.

વણુ જામર, જમ, પીઠી ખજજર તથા ઉત્તમ
મુકદ વજેરથી સજુઆરેલ છે જેઓને, તથા સહ દેર,
ઉત્તમ હમર, જખ્તર તથા લેલિયી કરેલી છે શોભા જેમની
જેવા તે વ્હાવો શોષી રહેલા છે.

આ સર્વ વ્હાવોમાં જલ તથા હાંપનેનો સજક
કરીને, ઉત્તમ મુકદ પેઠાના ચલિયાર સહિત પવલચી તે
વ્હાવો જરૂર તે વ્હાવો જેવા જતાવવા શરૂ કર્યા,
તેવા જ રેવરેલીઓને જાલિયાન રેવામાં જાન્યા અને મુમપુર
વાજિતો વજાડવામાં જાન્યા; પછી જલસીઓએ તે વ્હાવો
જતાવવા માટે વધો પ્રચલ કરવા છતાં પશુ તે વ્હાવો
જાન્યા નહિ.

આ પ્રમાણે વ્હાવો નહિ જાતવાથી પવલ ચેદ ચિતાથી
સ્વામમુજવાયો વર્ધી જયો. તરત જ વ્હાવુ ઊપરથી ઊત

રીને તે નગરમાં ગયો. ત્યાં એક સીંહાવરીને તેનું કાન
પૂછ્યા, તેણીએ કહ્યું કે તારા વડાણે દેવતાએ યજ્ઞમાં
છે, માટે જ્યારે તું એક જત્રીય લક્ષણવાળા પુરુષનું જાણીશ
આવીશ ત્યારે જ તે બાંધશે.

પછી ધવલ શેઠે કોઈક જામૂલ્ય વસ્તુની શોધને હેતુ
કરીને વિનવી કરી કે 'હે શામ્ભુ! મારા વડાણે યજ્ઞ
ગ્રામ છે તેને જાણવા માટે જાણીશ આપણા એક પુરુષ
મને આપે (જુઓ ચિત્ર ૮૪)

શામ્ભુએ કહ્યું કે મદી જે પરદેશી હોય અને તેનું
કોઈક પણ સત્ત્વ આ નગરમાં ન હોય તેને લઈ જાઓ,
પરંતુ બીજા કોઈને લેવો નહિ.

પછી ધવલના મુખે તેવા માણસની શોધ કરવા હતા,
તે વખતે તેઓને નગરમાં ફરતા એવા પરદેશી મીપાસ
કુમારની ભણેલ ઘડી મીપાસને જત્રીય લક્ષણવાળો અને
પરદેશી ભણીને તે વાત મુખેએ ધવલને બતાવી તે
વખતે ધવલે તેને પકડવા માટે ફરીથી શામ્ભુની આજ્ઞા મેળવી.

તે મીપાસકુમાર બૌદ્ધમાં જાનવરી બોલે છે ત્યાં
તે ધવલના મુખે આવી પહોંચ્યા અને દુઃખીયો. ક્યાં
કરીને એકજમ ઉદનપણે જોડવા લાગ્યા કે: જરૂર! તું
વસ્તુ જામૂરી સાથે આવે, કાનથી કે તારા કિપર ધવલ નામને.
સાચવાડે કોણવમાન થયો છે, તારા રેણીને જાણીશ
આપશે, માટે પાછાથી તું એમ ન કહીશ કે મને
કહ્યું નહિ.

મુસટોના જાણ ઉદ્ધવાઈલથી વચનો સાંભળીને શીખતે
કહું કે જરે! દુહો! તમારા તે પવલ નામના પશુનું
નિહાન જાપે. તું કયાંય પણ કેઈએ ચિંતનું નિહાન
જાણુ સાંભળુ છે ?

પત્રી તે મુસટો નેવામાં પોતાનું કાંઈક જલ દેખાડે
છે કે તરત જ કુમારે કરેલો ચિંતનાઈ સાંભળીને, તે મુસટો
સિવાયોની ખાફે નાચી જવા પવલ શેઠે તે વાત શબ્દને
બહેર કરવાથી શબ્દને પોતાનું લશ્કર ત્યાં યોજાવ્યું કુમારે
તે તે શેઠને પણ માત્ર અકબીકજીમાં કાંઈ મૂક્યું

ત્યારપછી પવલ શેઠના હુકમથી શબ્દના લશ્કરની
સાથે સેના મળીને, પવલના મુસટો માથાબીજને, જેવી
રીતે ત્યુ રેખાઓથી ચીટવામાં આવે છે તેવી રીતે કુમાર
ને જમી બાલુથી ઘેરી લીધેલ વગી, પવલ ઘાતના લાગ્યો
કે: જરે! મુસટો! કવે જલ્દી જ શબ્દથી તેના શરીરના
દુકાં દુકાં કરીને નિહાન જાપે કે જેથી તે જેવી જાણે
ચતુર રાજ.

તે મુસટોનાં શેકેલો જાણ, ગદાઓ, બાલો તથા
તલવાર વગેરે કાંઈ પણ કુમારના શરીરને લાગતું ન હતું,
કારણ કે તેને પેલા વિજાપરે જાપેલી શબ્દવાચકાસિદ્ધી
ઝોપિ પેલાના કાંઈ જાપેલી હતી. પરંતુ કુમારના જાણેથી
તે કેટલાક મુસટોના માથાના વાજ, હાન અને નાચિયાઓ
વગેરે ઉદાર્થ તથા, હુકમમાં રવા હોવાથી કુમારે કેઈને
પણ જાણી મારી નાખ્યા નહિ

આ પ્રમાણેના જનાવ નજરે ભેળેને ધવલ વિચારવા લાગ્યો કે જરેજર ! આ કેાઈ મનુષ્ય નથી, પરંતુ કેાઈ મોટા પ્રભાવવાળો દેવ અથવા વિદ્યાધર છે. આમ વિચારી મસ્તકે એ હાથની જાળિ ભેળીને ધવલ કુમારને વિનવી કરવા લાગ્યો કે : હે દેવ ! આવા ધરાક્રમથી તમે કેાઈ વિદ્યાધર જણાવ્યો છો તો તમે મારા હિપર કૃપા કરો, અને મારા ઘણેલા વહાણોને ચલાવવા માટે કાંઈ પણ ઉપાય કરો. કારણ કે ઉત્તમ પુરુષો બીજાઓને ઉપકાર કરનારા જ હોય છે.

પછી કુમારે કહ્યું કે : બે કું તારા ઘણેલા વહાણો ચલાવી આપુ તો તેનું મહેનતાણું—જહો મને શું મદરો.

ધવલે કહ્યું કે : બે મારા વહાણ તમે ચલાવી આપ્યો તો કું તમને તેના જહોભા ભેટ લાજ સોનામહેરો આપીશ.

પછી ચિત્ત્વર યુજવાળો કુમાર દોડેાની સાથે ત્યાંથી ચાલ્યો. અને ધવલચોકની સાથે સૌથી આમગતા વહાણ હિપર વહ્યો. પછી જ્યાં જહોસીઓ પોતપોતાના કાલેમાં વડપર ચમા બેઠેલાં બીણાં નવખડાનું ધ્યાન ધરીને સિંહ નાદ કર્યો (જૂઓ ચિત્ર ૮૫) આ પ્રમાણેના કુમારના સિંહનાદને સામગતા જ તે કુરૂદેવતા ત્યાંથી નાચી ગઈ, વહાણો જ્યાં ચાલવા લાગ્યા, અને વધામણાં ઘણાં લાગ્યાં હોરીના ગીતો શરૂ થયા અને જુગલ વગેરે ગાનિત્રો ગામવા લાગ્યાં. નાચિકાઓ નાચવા લાગી અને મધુર ગીતો ગવાવા લાગ્યાં.

આ પ્રમાણે અત્યંત દેખીને ધવલચોક વિચાર કરવા

હાઓ કે જા શ્રીચાલુક્યમાર એ કૌઠખજી રીતે મારી
સગાએ મુસાફરીમાં આવે તો મને ઠગપિ પજુ વિખા માન
નહિ. એમ વિચારીને ધનકરીકે શ્રીચાલુક્યને એક હાથ
સોનામહોરો આપી રીધી.

પછી વિનવણીક પ્રશ્નમાં કરીને કહેવા હાઓ કે
હે મોટા જાનવાળા ! જા એકેક મુસાફરને હર વરસે એકે
હજાર સોનામહોરો આપવાની કરીને એ હજી હજાર શત્રી
મુસાફરોને નેઠરીમાં રાખેલા છે. મારે એ તમારે જવું નેઠરી
કરવી હોય તો કહો કે મારે તમને કેટલો પગાર આપવો.
મરજી કે તમારું જાન મોટું છે.

શ્રીચાલુક્યમારે હસીને જવાબ આપ્યો કે જા મધા
મુસાફરોને તમે કેટલો પગાર આપો છે. તેટલો પગાર મને
એકવાને આપો.

જા શાંતળી એકદમ આશ્ચર્ય પામીલો ધનકરીક તને
હિસાબ કરીને વિચારવા હાઓ કે જા મધનિ પગાર
એક કરોડ સોનામહોરો જાય છે અને જા તો એકરોડ એક
કરોડ મારે છે. મારે એવું જનુલ્લ મારવો કરી છે વગી,
જા મુસાફરો તો મારું શું વધારે કામ કરી આપવાનો હતો.

એમ વિચારી ધનકરીકે કહ્યું કે હે કુમાર ! એ તું
હજી હજાર સોનામહોરો હે તો આપવા તું જનુલ્લ છ; જનુલ્લ
એ તું એક કોડ સોનામહોરો મારે છે તે એટલું છે.

પછી કુમારે કહ્યું કે હે શેઠ ! તમારો મારા વિદ્યા
સમાન છે. મારે તમારા પગારની કાંઈ જરૂર નથી. પરંતુ
મારે રેઘાંતર જવાની હમ્મજ છે તે મારે તું તમારી સગાએ

આવીશ. માટે શાકુ નહીં કરીને-કાચીને મને વઢાણ પર આવવા દો.

તે સામળી ખુશ થએલા ચોકે દર મહિને એકસો. એનામહોર શાકુ નહીં કરું તે આપીને શ્રીપાત્રકુમાર ચોકના મુખ્ય વઢાણમાં ચાલીને બેઠો. પછી રત્નકોપ જવા માટે સેરિ વગાડવામાં આવી. જહાઝીઓએ સડોને વિસ્તાર્યો. છીછીઓને ઉચી બહાણી મુઝન સભાળીને હલેસાઓ બહાર જવા રોક કર્યો.

વઢાણમાં એક માણસ મુજમઠદારની તરફ જ દિશી રાખતો હતો. એક માણસ સામત (વઢાણના તળિયાના ભાગમાં આવેલું પાણી) કઢાવતો હતો. એક માણસ બસ્તી બોલતો જાણ રાખતો હતો. એક રસ્તાની જાણ રાખતો હતો. ઠેકઠાક મગરને બેતા હતા. એક મગરને નવારવા દોલ વગાડતો હતા. એક નાની કુલ્લીઓથી અગ્નિમાં તેલ નાખતો હતો. ઘોડાના વઢાણોને બેઈને પવરી મુઝડો જખતર બઢાવતા હતા, કે જે રેખીને ઘોડા દૂર નાચી જતા હતા. સૂર્યનું ઉગવું તથા આશમનું પવ્વ પાણીમાં જ રેખાતું હતું સત્રિયા વખતે વરવાનલ અગ્નિથી જલતી દિશાએ રેખાતી હતી. આવી રીતનાં સમુદ્રના કુદરતો બેતા બેતા શ્રીપાત્રકુમાર જતા હતા. તેવામાં પવરી બોલ્યો કે હે લોકો! તમારે પીવાનું પાણી તથા ઈંદન વગેરેની જરૂર હોય તો બાકીએ કાચુ કે બજારફૂલનો કાંઠો આપ્યો છે ' તે વખતે વઢાણમાં રહેલા આપારીઓ બોલ્યા કે બજારફૂલ બહાર તરફ જલતી આલો, કે જેથી અમે પાણી તથા ઈંદન વગેરે ગ્રહણ કરીએ ' (બુઓ વિર ૮૬)

૫૪૧ તે વહાણે ત્યાં પહોંચ્યા તે વખતે જ્ઞાનક
પામેલા દોઢો જમીન કિપર કિતરો, પવલચીકે પશુ હસકબર
મુલટો ચઢિત ત્યાં કિન્યારાની ભૂમિ કિપર પડાવ નાખ્યો.
તેઓને મેલાકલ ચાંચળીને ત્યાં જન્મવસાવના દાણુ તેનારા
માણસો જઈસુ દાણુ લેવા માટે આમ્યા (જુઓ ચિત્ર ૮૭)

ચીકે દાણુ આપવાનો ઈન્કાર કરતાં, જન્મવસાવના દાણુ
તેનારા માણસો પિતાના મહાકાલ નામના શબ્દને તેડી
લામ્યા. તે વખતે વણા હરકર ચઢિત ત્યાં જાવીને મહા
કાલ શબ્દજો જઈસુ દાણુ મામ્મુ પરતુ ચીકે તે આપવાનો
ઈન્કાર કરીને, કલરા પિતાના મુલટોને લઈવા માટે લેવાર કર્યાં.

૫૪૨ પવલના જોકે હબર મુલટો પિતાનાં શબ્દો
હજામીને જોકેમ મહાકાલરાજના મુલટો જામે લઈવા
લાખ્યા અને દોઢોની કાકેચીકી તેઓ મરવા લાખ્યા પહેલાં
તેા પવલના મુલટોજો મહાકાલરાજના સવળા સન્બને
હવમ્મુ તે રેળીને મહાકાલરાજ પિતે મળજૂત થોડા કિપર
સવાર ગઈને લઈવા જામ્યો. તે વખતે મહાકાલરાજકું
તેજ જહન નહિ રવાથી પવલના મુલટો નાટી ગયા તે
વખત પવલના લઈવા જોવા પવલને, મહાકાલરાજજો
નીચે પડી નાંજીને જાપી લીધા (જુઓ ચિત્ર ૮૮)

પવલને જોકે વાલ સાથે જાપીને, તેની અને તેના
સવળા લાજની યિહી માટે પિતાના મુલટોને ત્યાં રાજીને
શબ્દ પિતે નગર તરફ જાઈયો. જોવામાં શ્રીપાદકુમાર પવલ
ચીકેને જાહાપીને કહેવા લાખ્યા કે હે શીકા કહો તો જસ
કે તમરા તે મુલટો જા વખતે કર્યા જવા, કે જેઓને તમી
જોકે કોડ સોનામહોરો આપા છે.

ધવલ જોઈએ છે ' હે કુમાર! તમે શા ઊપર ખર
શું કામ નાખો છો? વચી હાલ્યા ઊપર કામ દેવાની કિયા
કર્તા કરો છો?

વચી કુમારે પ્રગટપણે કહ્યું કે હે રોક! હજુ પણ
તમારૂં જા બધું જો જોઈએ ધન પાછું લાવી જાયે તો તેને
તમે શું જાપો તે તમે મને કહો?

ધવલ જોઈએ છે તેમ કહું મને તો જાત્રાભરિત
લાગે છે તો પણ તે ધન પાછું લાવી જાવનાર માણસને
હું મારી મિત્રતના જાણી જાત્રા જાપુ તો જાવતની હું
પરમાત્માની સાક્ષીને કબુલાત જાપુ છું

જા પ્રમાણે નક્કી કરીને મીપાલકુમાર હાથમાં ધનુષ
લઈને, જગા ઊપર જો વચીને જાખીને જોઈએ મહાકાલ
રાજની પાછળ જઈને તને જોવાખો, અને કહ્યું કે હે
જાનરૂદના રાજા મહાકાલ! તને હું જાપી રીતે જા
દર્શિ નહિ; માટે પાછો વળીને જો કલ્પમાત્ર મારા જોઈતાનું
તા જલ જો?

જા સંજીવનીને મહાકાલરાજા પાછો વળીને કહેવા
લાગ્યો કે હે કુમાર! તું દેખાવડો અને ઉત્તમ રૂપ તથા
લક્ષણવાળો જોવા છતાં હજુ તો જાલક છે તો જોઈએ શું
કરવા મરવા જાખો છું

કુમારે પણ કહ્યું કે હે રાજા! જાપી રીતના
તમારા વાજ્યાનુષથી કાચર પુરોષે જાગી જાય છે, પરંતુ
મારૂં દૃઢ તો વાસ જાણીથી પણ કપિ-દરે તેમ નથી.

એમ કહીને શીવાજીકુમારે ધનુષ્ય રત્ન ઊપર બાવો
 જણવી બતાવીને, મહાકાલરાજના રવુધ્વજને પાછી નાખ્યો.
 ત વખતે મહાકાલરાજના મુખરોએ જાણાયમા જાણે
 જાણ્યોને મહાકાલી મુકયો હોય નહિ તેટલા બધા જાણ્યોને
 વરસાદ વરસાખ્યો. તો જય કુમારના શરીરે તમાથી જોડાય
 આવ વાતું નહિ શીવાજીના જાણેથી ચોંધાયેલા શરીર
 વાળા જન્મરસવના કેટલાક મુખરો પડ્યા હાથ્ય કેટલાક
 મુખરો જોડીજાને જાણ વીર્યા હાથ્ય અને કેટલાક
 મુખરો નાસવા હાથ્ય. પછી મહાકાલરાજ પાતે પોતાના
 હાથમા યજ્ઞ પોતાની જાને જ હાથને કુમારને ખાસ હાથે,
 પરંતુ જોડિયા પ્રભાવને હીરે તે કુમારના જાને હાથતું
 ન હતું.

પછી કુમારે તેનું તે જ હાથિયાર પકડી હાથને
 જન્મરસવને પકાડીને જૂમિ ઊપર પાછી નાખ્યો. તેને
 જાણીને શીવાજીકુમાર જેવો પોતાના સાર્થકાં હાથ્યો તે
 દેખીને માથની થોડી માટે રાજેલા જન્મરસવના મજાસો
 નાથી ગયા પવહને જાનરહિત હયો-જિરાખ્યો. જાનમુકત
 થતા જ હાથમા વહવાર હાથને, પવહ મહારાજને ખાસ
 માટે દેહ્યો. શીવાજી તેને રાહી સખો હાથ્ય કે જે
 જાણેલા શરણે જાણેલા, જાનવાજા, પોતથી પસંત
 પાણેલા, નાસી જતા, વૃદ્ધ થઈ ગયેલા વગેરે જાણકને
 સત્યુજ્યો ખાસતા નથી.

જન્મરસવના મુખરોને ખાસ જાણને નાથી ગયેલા
 પવહના જે હાથ હાથર મુખરો નાસી ગયા હતા, તેજેન્ય

ઊપર કોધાયમાન થએલા શેઠે તેઓને નોકરીમાંથી છૂટા કરી દીધા તે વખતે તે બધા શ્રીપાલના સેવકો થયા અને કુમારે પણ તેઓને પોતાના સાગમાં આવેલા વકાલોની બેઠી કરવા શાખી લીધા. વળી મહાકાલરાજના અવ સુખોને વિવેકી બેવા તે શ્રીપાલે ઉત્તમ વસ્ત્રો વગેરે ઈન્દ્ર મમાં આપીને ખુશી કર્યા.

મહાકાલરાજએ પણ કુમારનું જાગૃત્વ જણિત બેઠીને, મનમાં બમ્બકાર પામીને વિનવતા વચનોથી કહ્યું કે હે ઉત્તમ પુત્ર ! તમારાં ચણેલાં આરાં નગરને ચિત્ર કરો, કે બેઠી બસે પણ તમારી માફક જમારી તમારા પ્રયેની કાંઈક જાણિત કરીએ.

ઉદારતાના બહારૂપ બેવા શ્રીપાલે બેઠી તે ચત્ર કાઢી કરી તેવી જ રીતે ખવડે કુમારને ઘણી ના પાડી; કાલે કે પાપી માણસો જામી જગ્યાએ શકારીલ જ હોય છે

આવી રીતે ખવડના કહેવા છતાં પણ શ્રીપાલકુમારે મહાકાલરાજની વિનવોનો સ્વીકાર કર્યો. [મહાકાલરાજએ પોતાની નગરી તાકીરે શણગારવાનો કુકમ કર્યો. નગરની દરેક ડુંકાનો તથા ઘણે રેશમી અને કસળી વસ્ત્રોનાં તોરણોથી શણગારવામાં આવ્યાં. શહેરના બોઠોમાં તથા બધાં શામંત્રી કપડાં સાફ કરાવીને મુગધીવાલુ પાણી ટાપી; દરેક જગ્યાએ મુગધીદાર ફૂલો પથરાવી દેવામાં આવ્યાં.] પછી પોતાના બહોળા પરિવાર સહિત શ્રીપાલકુમારે તોરણો તથા માથા વગેરેથી શોભાયમાન બેવા તે મહાકાલરાજ નગરમાં હાજી ઊપર બેઠીને પ્રવેશ કર્યો (જુઓ ચિત્ર ૮૬).

પછી કુમારની સવારી મહાકાકરાબળના રાજમહેલે જિતરી ત્યાં તેમણે રાખેલા પોતાના સોનાના સિંહાસન ઉપર બીજા હને બેસાડીને મહાકાકરાબળને બહિષ્કારી કહ્યું કે : હે કુમાર ! ત્યજ રાજ્ય તથા માસ પ્રાપ્તો, પણ તમારા વાને છે જત્રી, મારી માનસેના નામની પુત્રી કે જે મને માસ પ્રાપ્તથી પણ અધિક વહાણી છે તેની સાથે કુપા કરીને ત્યાજ દાન કરે.

તે વખતે કુમારે કહ્યું કે : હું તો જરૂરથી જ તેથી માફ કુલ જાને શીલ અપ્પા વિના તમારી કન્યા તમિયા માટે આપો છો, માટે સારી રીતે વિચાર કરીને તે કાળ કરે.

મહાકાકરાબળે કહ્યું કે : હે કુમાર ! અપ્પા ઉત્તમ જાણસેવાથી મેં તમારું કુલ અપ્પી લીધું છે અને પરોક્ષને મને કંઈ નાશ નથી, માટે મારી જા પ્રાર્થના મહેરબાની કરીને સ્વીકારો.

શ્રીપાલકુમારે રાજની વિનવીને સ્વીકાર કરવાથી, મોટી ધામધૂમપૂર્વક ગાજી પોતાની મહાસેના નામની રૂપમાં રસા સમાન પુત્રી શ્રીપાલકુમારને પસંદગી વચ્ચે, હસ્તમેહાવ વખતે કીટો મધિ મહિ અપ્પેક રત્નો વચ્ચે રાજને શ્રીપાલને આપ્યા. જળી, ઘાવજમાં નવ નાદો અને ઉત્તમ વચ્ચે આપ્યાં જા ગધા પરિવાર સાથે પસંદગી રહે શ્રીપાલ આપ્યો. જા ગધા પરિવારને જોઈ મહોટા વ્હજ વહાણ પાસે પહોંચાડવા મહાકાકરાબળ શ્રીપાલ કુમાર સાથે ત્યાં આપ્યો (જુઓ ચિત્ર ૬)

(172)
 ११५१ / ११५१

ધનવંતી મીઠા પુત્રા જાણવાનું અને મળિ તથા
મુવર્ધી ભરેલુ એવું તે પૂજા વદાણ એળે પાતાના
દુષ્ટમાં વિચારવા લાગ્યો કે : 'જરેરે ! આ શું થઈ ગયું !
જે આ મારા મોઝર જેવો દના તે જાદવી મોટી જદિ
જામ્યો, હવે તો તે મારું મારું થવું જાય છે નહિ '

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, જેવો તે કુમાર જામે ગયો
કે તરત જ કુમારે તને મારા માસના જાડાથી દુઃખ
જાડું જાણુ તું કરે ! આ જાને વધારે દેવેલો જાતર પા

તે મોટા જાડા વદાણમાં મારને પતિવાર મદિત બેસા
દીને, તથા પાતાની પુત્રીને પાતાજીને મદાશાસનાલ પે તમ
નમામ્ ૭૭૫ મયો (જાઓ પિતર ૧૧). જેવી રીત મુનિજા
કરમથી કરાર સમુદને વરી જાવ છે તરી રીત દોરો
જ્યે જાવથી કમુદ જાત ન જાલકોરે જરે થી મપદ ત્યાં
જાવના તિારે મોટા તમરોથી તે વદાણને જામરી દીધા
તમના જાડા માલ દિયારીને કપાલ જાવના તમનામા
૧૭૫૫

૧૦ પુણ્યની પ્રગલ્ભતા

૧૪૪

શ્રી પાણકુમાર જ્ય પાણી સિંચા કરેલા વાનુષ્ય
 સ્ત્રીને, વિમાનમાં રહેલા રેવની માફક નાટક જેવા લાગ્યો.
 ક્ષણભંગ પછી તે કીર્તમાં પોતાની પાસેના માત્ર વેશ્યાને
 ખૂબ નહોતો પસંદ, શ્રીપાણકુમાર જાણે જાણીને કહેવા
 લાગ્યો કે: હો રેવ! તમારાં ક્ષિપાણી તમિ છા મારે
 વેશ્યા નથી!

તે જાણતે કુમાર કહ્યું કે હો જિવાલ! માત્ર જાને
 તમારા જથ્થે કાંઈ જાવર નથી, મારે મારાં ક્ષિપાણી જ
 તમારી મરણ મુજબ બવરવા કર્યો.

તે સાંભળીને છુટી થયેલો પવન [જેમ રૂપ જોઈને
 બિહારો વિચારમાં પડે તેમ] વિચારવા લાગ્યો કે કોઈ વસ્તુ
 હવે હું મારી મરણ મુજબ (બોટાળો) કરીશ. કારણ કે
 વેશ્ય જાને રોડ-કચરિકા કરવો-તેને બાપાનીએ બિલા
 મંજિરના સમાન વળે છે (બુલો બિન ૬૨)

તે જાણતે કોઈએક રેવ સમાન તમા પુરૂષ રૂપ જાને

વેશવાસી, વળી જેનાં મુખ અને નેત્ર પ્રસન્ન છે, જીવે!
કોઈક પુરુષ મનોહર થોડા ઊંચ જોડીને ત્યાં જાઓ. તે
પોતાની સાથેના ઘણા પરિવાર સહિત શ્રીપાલકુમારના
તળૂના હસ્થાન પાસે જાઓ. તે ત્યાં જોવામાં નાટક જોવા
લાગ્યો, કે તરત જ શ્રીપાલે તેને બોલાવ્યો.

તેણે પણ કુમારને પ્રણામ કર્યો. કુમારે પણ તેને
આમન આપીને તેણે શ્રીમાન કર્યું. તે પણ વિનયમાં
તરફ થઈને વિશ્વાસપૂર્વક કુમારની પાસે ગયો. દેવતાઈ
નાટક જોઈને તે નાટક સમુપાર જોઈને તે પુરુષ વિચાર કરવા
લાગ્યો કે, આ કાકમાકાની આ કોઈ રાજકુમાર હોય તેમ
લાગે છે.

નાટક સંપૂર્ણ થયા પછી કુમારે તેણે પૂછ્યું કે 'કે
ભદ્ર! તમે કોણ છો? કયા નગરના રહેવાસી છો? તમારો
કાંઈપણ આશ્ચર્ય જોયું છે?' (બુદ્ધો ચિત્ર ૬૩)

તે પુરુષ વિનયમાં તરફ થઈને કુમારને કહેવા લાગ્યો
કે 'હે દેવ! આ દ્વીપમાં વલ્લભાકાશવાયો—ગોળ—અને મોટા
શિખરવાયો. સ્તનગાત્ર નામનો સ્વર્ગ છે. તે સ્વર્ગની
મધ્યમાં વસેલી જેવી સ્તનચત્રના નામની નગરી છે. તે
નગરીમાં કનકકેતુ નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે. તેને કનક-
માલાય નામની પાછી છે. તેણીની કુલિથી ઉત્પન્ન થયેલા
કનકપ્રસ, કનકચેષ્વર, કનકધ્વજ તથા કનકરથન નામના બાર
પુત્રો, અને તે ઉપરાંત સહસ્ર કલાઓની અલકાર તથા

x શ્રીજગ્ન સસ માં રાણીનું નામ સ્તનગાતા આપેલું છે.

* કનકીક પ્રતેમાં કનકાચિ નામ પણ જોવામાં આવે છે.

સતિશ્રી પણ સ્વરૂપવાન અને વસ્તુની અવધાર મહાનમ અર્થ
નામની એક પુત્રી છે.

તે નગરીમાં એક જિનદેવ નામનો કાચક રહે છે,
તેનો હું જિનદાસ નામનો પુત્ર છું હવે હું તમીને એક
આશ્રય કરું છું તે સાંભળો. તે કનકદેવ રાજના દાસાને
કરાવેલું અને પવતના શિખર પર સુકુટ જમાન એવું પ્રભુ
શ્રીકૃષ્ણદેવનું એક દેશસર ત્યાં આવેલું છે આ દેશસર
ઉત્તમ પુરુષના અસ્તિત્વની આશંકા નિર્મલ અને વિશાલ છે
દાવાસ્થા ઉત્તમ વચની પેઠે ઉચ્ચવલ છે. તમા સુખમદ
લની આશંકા અધારને દૂર કરેલા છે.

તે દેશસરમાં કનક અને પ્રકૃતિ બતાવેલી મૂલ-
નાથક શ્રીકૃષ્ણદેવની સુદર અને દેવીપ્રમાદ પ્રતિમા
નિશાકમાન કરેલી છે કે જે નવા અદ્વૈતી રેખાની પેઠે
અર્થે સુવનેલા આશીર્વાદને આપતો આપતારી છે તે પ્રતિભાવ
તે વિશાલ જાણ હમિયાં અસ્તિત્વપૂર્વક પૂજન કરે છે. ત્યાંના
દેવો પણ આનંદપૂર્વક તેને નમન કરે છે તેની પૂજા કરે
છે અને તેનું આનંદ કરે છે તે રાજની પુત્રી પણ વિદેશ
કરીને અસ્તિત્વપૂર્વક હમિયાં અર્થે કાલ તે પ્રતિમાની આદરણી
પૂજા કરે છે.

એક દિવસ વિધિની અવધાર એવી તે રાજની પુત્રી
પોતાના પરિવાર સહિત વિધિપૂર્વક વિસ્તારથી પૂજા કરીને,
આવપૂર્વક દેવવદન કરતી હતી; તે જાણતે રાજ પણ ત્યાં
પહોંચ્યો અને કુવરીએ કરેલી અપૂર્વ અવસ્થા—આત્મી-
એકને હૃદયો શોભાવિત થયેલો. હૃદયમાં વિશાલ દાગ્યો

કે જાહો ! આ મારી પુત્રીએ અપૂર્વ જ્ઞાંતી રહેલી છે, જને તેમ કરીને તેણીએ પોતાની અપૂર્વ ષટ્પરાર્થ દેખાડી જાપી છે ખરેખર ! આ પુત્રીનું જીવન મન્ય ॥ વળી, તેણી પુણ્યશાળી છે કે જેણીએ જિનેશ્વરદેવની પૂજામાં જાવે ઉત્તમ ભાવ તથા સરલ સ્વભાવ દેખાડ્યો છે ક્રિયા, પ્રભાવના ધર્મમાં હૌશસ્વપણું ભક્તિ તથા સુતીક્ષ્ણની સેવા, જે પાંચે એ આ પુત્રીમાં વિદ્યમાન હોવાથી તેણી શુદ્ધ સમ્બદ્ધતાળી છે તેની ખાત્રી થાય છે મારી જાણી આ ષટ્પર પુત્રીના વર પણ કદાચ એ તેને લાગક મળી જાવે તો માફ મન જ્ઞાન હ થાય.

‘ આ પ્રમાણે પોતાની પુત્રીના વસ્ત્રી ચિંતામાં નિમગ્ન થયેલો તે શબ્દ એક ક્ષણવાર બાંધે ધ્યાનમાં લીધે થયે હોય નહિ તેમ મૌન ધરીને જોયો રહ્યો. શબ્દની તે પુત્રી પણ પ્રભુની પૂજા કરીને તથા ત્રણ વખત નમસ્કાર કરીને, જેવી યાછલા થયે જિનમહિસ્યા ગભારામાંથી જાહેર નીકળે છે તે જ વખતે તત્કાલ તે મૂળજગદાના જને કમાડો ઠેણ બાંધે શા કારણથી જોવાં તો જાણ થઈ જવાં કે કેઈ જાહવાનથી પણ વણી મહેનત કરવા છતાંજે ઉચ્ચતાં નથી.

આ પ્રમાણે હરવાળા જાણ થયેલા બેઈને તે સજ્જ કન્યા પોતાના જાતમાની નિદા કરવા લાગી કે, હા ! હા ! હતાશ થયેલી એવી મે શું પાપ કર્યું કે અમુજલાવ મનમાં લાવી કે જેથી પાપી, પ્રમાદમાં પડેલી તથા મદ ભાવવાળી એવી મને માથા પોતાના હાથે કરેલી પૂજનું—જ્ઞાંતીનું—કણ માત્ર પણ હશ ન થયું નહિ. અરેરે ! હું અમન્ય હું અજ્ઞાનને

વશ થઈને જાણવા તો કર્મના દોષથી મેં ખરેખર ! કહ્યું
પણ જણાવના કરી છે જેનું અને આ દેહ મારું છે

હે નાથ ! મારા પર કૃપા કરીને મારો જાણાવ
મારૂં કરેલ પુણ્યસંકલિત અને હીન જેવી અને જાણ દેહન
જાણી જાણી રીતે વિદ્યાપ કરવી જેવી પોતાની પુત્રીને
જોઈને શબ્દ બોલ્યો કે હે વત્સ ! આ જાનવમાં વારો
જાણાવ નથી; પરંતુ મારો જ દોષ છે, કાલ્યુ કે દેશજનમાં
રહીને, વારી કરેલી પૂજ્ય-જાણી-ને જોઈને વાણ્ય પતિ
જાનથી વિદ્યામાં જોઈ સહુવાર હું સૂચ્ય મનચર્યો થઈ
વચેલ મારા મનમાંના વિચારોપ જાણાવનારું આ દેહ
મારું છે માટે જામાં મારો જ જાણાવ વચેરો છે જેમ
હું મારું છું આ દેહ તો નીવડતો દેહ છે તે કહી પણ
કોણાજમાન જાણ જ નહિ; પરંતુ હે વત્સ ! આ દેશસભ્ય
દેહમાં અધિભ્રમ્ય રહે આ જાણના કરી છે, જેમ જાણું '

જાણી શબ્દને પોતાના માવસે પાસે નેવેલ, દેહ
જાણ વચેરે વચા કરૂં, જાણ અને કસ્ટુરી વચેરે મુત્રથી
કાળો પૂર માટે મગાવ્યાં જાણી શબ્દને પોતાની પુત્રી
સંકલિત પૂપની કાળીજોથી પૂર જાળાવ્યો અને નિર્મલ
ચિત્તથી રિશ્ત જાણને ને જ જાણને છોડી

જાણી રીતે પોતાની પુત્રી સંકલિત છોડેલા શબ્દને જાં
જાણ ઉપચાસ જાણ તે રજમદપ પણ દોઢેના હૃદયમાં
જાણદ પેલા કરતો ન હતો સામવ, મત્રિ વચેરે ચિત્તિય
વચા નગરજનો પણ જિજ્ઞાસિત જાણના થઈને જાં બિડા હતા
જાં તેજસ્વી હીજામી પણ જાણદ રીતે જાણી રહ્યા હતા

કેટલાક લોકો કન્થાને ડોપ દેવા લાગ્યા, તેા કેટલાક લોકો સખને ડોપ દેવા લાગ્યા. આની રીતે બૂદી બૂદી જાતના લોકો આલાપ સલાપ કરવા લાગ્યા.

ત્રીજી સત્રિના પાછલા પહોરે લોકો જલુ જ બોધા કવા તે વખતે એકદમ આકાશવાણી થઈ કે જાહી જિને શરદેવની આશાવના સળધી રાજકુમારીનો કે સખનો કાંઈ ડોપ નથી. પરંતુ જે કાણુથી આ રોગસરનાં દરવાજા બંધ થયાં છે, તેનું કાણુ તમે જાણ સંભળો.

આ સંભળી તે રાજકુમારી પણ હર્ષથી ચમ્પાંચિત રહેવાળી થઈ અને રાજ્ય પણ તે વખતથી આનંદિત થયો. જાણ લોકો પણ આનંદિત થઈને વિચારવા લાગ્યા કે - જરે! એવું તે શું કાણુ કયો?

એટલામાં ફરી પાછી આકાશવાણી થઈ કે જે પુણ્યની દૃષ્ટિથી આ રોગસરનાં કમાડ ઉઘડશે, તે આ મહન મબુલાનો પતિ થશે. તે સંભળી જાણવ મુશી થયેલા લોકો વિચારવા લાગ્યા કે આ વાણી કાણી કયો? અને તે પ્રમાણે ક્યારે થશે?

એવામાં વળી, પાછી વાણી થઈ કે હું શ્રીગણદેવ પ્રજાની સંનિધિમાં રહેવાવાળી બહેનશરી રેવી છું; અને એક માસની અંદર તે પતિને હું નિશ્ચયે કરીને લઇને આવું છું (બુદ્ધિા ચિત્ર ૬૪) એટલામાં અવાર થતું અને સવારનાં-પ્રજાવીનાનાં-વાજાઓ નાગ્યાં તે વખતે રાજ્ય પણ પોતાના અજાણા પરિવાર સહિત જીહીને પોતાના રાજમહેલે પહોંચ્યો.

‘ પછી શરૂ દેશસભાની બિનપ્રતિભાની નિમિષપૂર્વક પૂજા કરીને રાજાએ પાશ્વ કહ્યું, અને આ વાત કરી જવાએ દોઝેમા દેહાઈ બઈ પછી જ્ઞાનદસકવિત સર્વ દોઝે તે દેશસભાની પાસે જાવવા લાગ્યા, પરંતુ તે દેશસભા રસ્વાલ ઉદ્ધતા નહિ; તેથી જેલ પામીને બધા પાછા વળવા લાગ્યા.

એવી રીતે તે દેશસભા રસ્વાલ ઠોઠ્ઠાથી ઉદ્ધતા નથી, પરંતુ તેઓએ જ્યાં જાવીને પોતાના કમીને ઉઘાડાં પાડ્યાં છે. આ પ્રમાણે તે દેશસભાં બાસ્કાં બંધ થયે એક માસમાં બાસ્કે થોડા દિવસ બાકી રહ્યા છે. જાવી રીતનું જાકી બાસ્કાં થઈ રહ્યું છે. માટે હે ઉત્તમ પુરુષ! તમે જો તે બિનમંદિરિત ઉત્તમ શરૂ ઉઘાડીયાં તે, ખરેખર! તે બહેનરી રેવીની વાળી પ્રમાણે થયો. માટે હે મહામહાવાળા! તમે વસ્તુ જ તે બિનમંદિરિ ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કરો! તે ઉઘાડેથી જમારાં થયું પુરુષ ઉઘાડો.

બિનપ્રતિભા આ પ્રમાણેનાં વળતો સંજોગોને શ્રીપાત્રે ખજાણેને બોલાવીને કહ્યું કે હે પિતાશ્રી! તમે પણ સાથે પમારો તો બાપણે બિનમંદિરિનાં કથન કરવાં જઈએ.

ખજાણે કહ્યું કે તમે ચિંતા વગરના અને નિરાવધાન હો. તેથી તમે પુણીથી બિનેખરદેવને નમન કર્યા જ કરો. કાલે કે જમને તો જમવાનીએ પુરસદ મહત્તી નથી માટે તમે પધારા હું મારું કામ કરીશ.

પછી ખજાણે ઓઢીને બીજા જગણ પરિચાર સાથે શ્રીપાત્રકુમાર એક પાણીકાર થોડા જરૂર બધને, બિન-

મઠિર તરફ જવા માટે જિનદાસની સાથે સાથે જવાના થયો. કુમાર થોડા પર બિંદા કે થોડાંએ શુભશુભન સુધક હવક વાદ કયો ક્રીપાલ તથા જયો. પરિવાર અનુકરે ક્રીપાલ કેવ પ્રભુના દેશકરે જાવી પહોંચ્યા.

ત્યાં પહોંચ્યા પછી કુમારે કહ્યું કે તમે જમા એક પછી એક દેરાસરના દ્વાર પાસે બર્ષ જાવો, કે જેથી દ્વાર ઉઘાડનાર માણસ સુધકી રીતે જણાઈ જાવે.

પછી જમા થોડે બોલવા લાગ્યા કે 'હે સ્વામી ! તમે એમ જાણો નહિ; કારણ કે સુધ વિના કમલના વનને કેઈ પ્રકુલિત કરી શકે ખરૂં કે ? અદ્ભુત વિના કુમુદોના વનને કેઈ ચિત્રવર કરી શકે ખરૂં ? તેમ જ ઋતુરાજ વસત જાણ્યા વિના વનપાલિ ખીલી ઉઠે છે ? વળી આંખાને મહોર જાણ્યા વિના કોયલને કંઠ કોઈ ઉઘાડી શકે છે ? માટે હે દેવ ! તમારા વિના તે દ્વાર કેઈનાથી ઉઘાડી શકે તેમ છે ?

જારણી ક્રીપાલકુમાર થોડા કિપરથી નીચે કિતરી જવા પછી સ્થાન કરી પવિત્ર વસ પહેરી ખસે કિતરાસબ કરીને, નિસ્તીહી શબ્દો ઉચ્ચાર કરીને દેરાસરના કિલ્લે દ્વારમાં પ્રવેશ કરીને, તે પ્રકુલિત નેત્ર તથા સુખકમલપાળો કુમાર જેવામાં તે જબમદપની અદર બાજ છે કે તરત જ ખડખડાટ શબ્દ કરવી અભારાના હરવાજાની જને ભૂમળો ઉઘાડી બર્ષ ત્યાં તેણે સુખક, કેસર, કમ્પુરીથી પૂજાએલા અને આશૂરવૈદ્ય અલિત; તથા નહિ કરમાએલી જેવી વાણ કુદોની માળા જેઓએ ખાણ કરેલી છે એવા, ક્રીપાલકેવ

પ્રભુને વરન કરીને તેઓની આજ્ઞા સ્વર્ણા કરી લેટ પર્ણા
(જૂલો ચિત્ર ૬૫)

તે વળતે રાજ્ય સ્વર્ણ મોતાની પુત્રી સહિત ત્યાં આવ્યો.
આવા આશ્ચર્યકારક અસ્તિત્વવાળા એવા તે શ્રીચંદ્રકુમારને
ધારીધારીને તે એવા લાગ્યો. કુમાર સ્વર્ણ આનંદિત થઈને,
પર્ણાંત્ર પ્રણામથી પૂજીને સ્પર્શ કરીને, મસ્તકપર હાથ
સાંધીને આ પ્રમાણે શ્રીજગન્મહેશની સ્તુતિ કરવા લાગ્યોઃ

“શ્રીચિદ્વ્યકેળના નવે પદોમાં મહાન તથા પ્રથમ
સ્વરૂપ એવા હે ચિત્તેશ્વર! તથા સુરેન્દ્ર અને અસુરેન્દ્રથી
પૂજાજોડા અસુરમહોવાળા એવા હે નાથ! હું આપને
નમસ્કાર કરું છું

“હે શ્રી જગન્મહેશ્વર! હે ઈચ્છિત દેહ દેવામાં કલ્પવૃક્ષ
સમાન! હે હામહેશ્વર અહંકારને ટોળાશ! હે ભવની
ભાવદ ભાગનાથ દેવ હું આપને નમસ્કાર કરું છું

“હે શ્રીનાથિ નામના કુલકેળા કુલરૂપી હમણે ચિત્ત
સ્વરૂપેશ્વર અશ્વમય પરમહંસ સમાન! હે જાત્યત અજ્ઞાનરૂપી
અપેક્ષાસ્થ સમૂહને દૂર કરવામાં એક દીપક સમાન! હું
આપને નમસ્કાર કરું છું

“હે શ્રીમદ્મહેશિ આવાના ઉદરરૂપી સુદામાથી ઉત્પન્ન
ચન્દ્રેશ કેસરીચિત્તના જાળક સમાન! તથા બધાકર શુભદ
રૂપી હવેશ ॥ પ્રજાદ મોહને બેઠે એવા હે પ્રભુ! હું આપને
નમસ્કાર કરું છું

“હે ઈશ્વાકુવસ્થા ભૂષણમમાન! હે દ્રવ્ય કિંત! હે
દે શાપરૂપી હાથીઓને સિદ્ધ સમાન! હે અદ્રવ્યમાન યુગ

વાળા ! હે ચિત્તસ્વર કમલ જેવી આજોવાળા ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું

‘ હે ઉત્તમ કલ્યાણ કરવાળા ! હે તથાવેલા સોનાના કલશ સરળા આકારવાલા કઠમ્માં સ્થાપેલા મનોહર કુતલ દુષી સ્વામ કમલથી શોભિત ચળેલા જીવા ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું

“ હે આદીશ્વર ! હે ચોગ્રીશ્વરનાં ધ્યાનને પ્રાપ્ત થયેલા લાજોગ્રમે મનોથી લક્ષિત થયેલા ! હે સસારરૂપી કુપમ્માં પડેલા પ્રાણીજોને વાસ્નાર જોવા જિનેશ્વર ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું

“ હે શત્રુબધવીજની શૈભ્યરૂપ ! હે હુ-જોનેા નાશ કરનારા ! હે જેશ્વરેશ્વરી નમન કરાયેલા ચત્સોવાલા ! સર્વસિદ્ધિજોને આપવાવાળા જોવા હે જિનનાથક ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું

‘ હે દેવ ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું !

“ પ્રજ્ઞામ કરી રહેલા જોવા દેવોના સ્ત્રોના મુકુટોની કાંતિથી રજાયેલા ઇ ચરણો જેઓના જોવા હે પ્રજ્ઞ ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું ”

રાજા અને રાજકુવરી સીપાલે કરેલી આ પ્રજ્ઞ શુદ્ધિ સાંભળીને, જ્ઞાનદથી શોભાવિત થયેલા શરીરવાળા યશા, અને બધે જામૃતથી સિંચન કરવા ન હોય તેવા યશા.

પછી શ્રીપાદક્રુમાર પણ પ્રભુને નમન કરીને, તમા પ્રભુની નિર્મલજ્ય જોવી ફૂલ વગેરેની શેષાને મસ્તકે જમાવીને, બહારના મદપમાં જાવીને હસ્તવદનથી શબ્દને પ્રણામ કરે છે.

શબ્દ પણ ક્રુમારની પ્રણામ કરીને કહેવા લાગ્યો કે: હે વત્સ! જેવી રીતે તમિએ દેશસંજ્ઞા બહારનાં દસ્તાવજ હથાકળા, તેવી રીતે તમારૂં જ્ઞાતિ પણ જમારી રાસે પ્રગટ કરે.

શ્રીપાદક્રુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે: ઉત્તમ પુરુષો પોતાનું નામ પણ પોતે કહેવા નથી, તે હું મારૂં જ્ઞાતિ કેવી રીતે કહું જ્યાં પ્રભાણે વિચાર કરીને શ્રીપાદ મોન થઈ રહ્યા.

તે વખતે જોઈ બ્રાહ્મણુનિ જ્યાં પધારી તેજો પ્રભુને વદન કરીને જોવા મળ્યા તેવામા શબ્દ વગેરે તેજોને વદન કરીને ધર્મોપદેશ જામળજ્ય મળ્યા તે બ્રાહ્મણુનિ ધર્મોપદેશ દેવા મિત્થા કે: હે મહાત્માઓ! જો તમે જ્યાં હોઈ અને પત્નોકર્મ કલ્યાણની ઉચ્છા રાખતા હો તે શ્રી જિને શરદેવોએ કહેલો ધર્મ કરે. જિનેશ્વરદેવોએ ત્રણ વત્સોને જ્ઞાપવચારૂપ મનોહર ધર્મ કહેલો છે, અને દેવ દુર અને ધર્મ જો ત્રણ વત્સો બધાં.

તે દરેકનાં જનુકર્મો જો ત્રણ અને ચાર સેરો છે તેમા દેવ વત્સનાં જાનિત વ અને સિદ્ધ જોમ જો સેરો છે. સુદુત્તનાં જ્ઞાપાર્થ હથાકળા અને સુસાપુ જોમ પ્રણ સેરો છે. દશન, જ્ઞાન, જ્ઞાતિ અને તપશ્ચ ધર્મના ચાર

સેટો છે. આ નવે પટો જિનશાસનના સાર રૂપ છે; માટે એ નવે પટોનું પરમજાતિથી આસપન કરવું આ નવે પટો આ પ્રમાણે જાણવા.

“૧ જાતરજ શત્રુઓને છાવનાશ, ઉત્તમ જ્ઞાનવાળા, આઠ મોટા પ્રાતિકાચોએ ઠીને સકિત, યોગીશ જાતિશ વાળા, અને સમ્બજનોના સરેહોનો સમૂહરૂપી પૂજને હરણ કરનારા, એવા શ્રીજારિક વામનુદુ હરેશ જ્ઞાન ધરે.

૨ કુદ એવા આઠે ઠમોના આવરત્વોથી મૂકાએલા, તથા જનવજ્ઞાન, જનવજ્ઞાન, જનવજ્ઞાન અને જનવ જીર્ણ, આ ચારે જનતોની લક્ષ્મીવાળા સમજ લોહના જાજાજમા રહેલા, એવા સિદ્ધ સત્વતોનું હમેશા જ્ઞાન ધરે.

૩ પ્રણીઓને જે મુજ આચાર્ય મહાશયે આપે છે તે મુજ પિતા કે માતા પશુ આપવા નથી, માટે તે આચાર્ય મહાશયની તમિ નિરવર સેવા કરો. કે જેથી મોક્ષ મુજ તરવ જ પ્રાપ્ત થાય.

૪ ઉત્તમ જલ રૂપ તથા અમૃત સરળા સૂત્ર, જર્ણ તથા વૈશાલ્યમય જ્ઞાનનું જે ઉપાધ્યાયો સમ્બજનોને જ્ઞાન કરાવે છે તે મુખા કરવાવાળા ઉપાધ્યાય સત્વતનું હમેશાં જ્ઞાન ધરે.

૫ હમાવાન, હંત, તથા જુસિઓથી જુસ થએલા કેઈ પણ જાતના જહાની હિંમત વજરના, શાંત, સુષુપ્ત, પ્રમાદ વજરના, મોહશબ્દને હણનારા એવા શ્રીસાધુ મહા-શયનું હમેશાં જ્ઞાન ધરે.

૬ છ ક્ષત્ર વચ્ચેની ઉત્તમ મદ્યાવાળા, સર્વ સુલોચના; જેમ ઉત્તમ રક્ષાવલ્લી બાધિનો નાશ થાય છે તેમ જેનાથી ક્ષત્રાશરૂપી બાધિ યાંત થાય છે, એવા ક્ષત્રીને તમે સ્વીકાર કરો.

૭ નવચક્રથી સિદ્ધ થયેલા પ્રસિદ્ધ એવા એક વત્સલ ન ભાષરૂપ, રેણુધ્વમાન આલેખ્ય લીલની માર્ગ જાણનારૂં જ પધારને હસ્તારાં એવા, તે ઉત્તમ જ્ઞાને મનરૂપી સ્થાનમાં તમે ધારણ કરો.

૮ ઉત્તમ સવરૂપ, મિહને અટકાવનાર અતિચાર શિવ, તથા અનેક પ્રકારના મુક્ત અને ઉત્તર સુલોચી પતિર વચ્ચે એક પાંચ પ્રકારનું જે ઉત્તમ આતિ તે તમે હમીસાં પામે.

૯ બાહ્ય તથા અન્નવર જે જે સેવવાળા, તથા અન્નવર દુર્લભ-દુર્લભે કરીને સેવી શકાય-એવાં કૃષિને સેવવાળા, પાપોનો નાશ કરનારા, અને આત્મમાં વર્ણ વેશ એવા તપને તમે કોઈપણ બાવની ઈષ્ટા વચ્ચે દુર્લભ તથા પાપોના લવ માટે આશરો "

મનોર્વાણિવ ક્રોધને આજ્ઞાતાં એવાં આ નરસોની જે મર્ધ આસપના કરે છે તે શ્રી શ્રીપાદ સત્ત્વની માર્ગ મુજોની ખરખસને પામે છે.

તે સામગ્રી સત્ત્વ પૂરે છે કે: દે અરચન! તે શ્રીપાદ સત્ત્વ મેળવે છે!

તે વખતે આરણ્ય મુનિ જણ હાલના ઈશ્વરાધી રેખા

દીને દહે છે કે- હે રાજા! જે આ તમારી પાસે બેઠા છે તે જ પોતે શ્રીપાલ રાજા છે

તે બાળીને રાજાએ હર્ષપૂર્વક મુનિમહારાજને વિનવી કરી કે- હે ભગવાન! આપણી પાસે તેમનાં બધાં અસ્ત્રનું વશન કરો. ’

પછી તે આરણ્યમુનિએ શરણાવધી માંદીને આ દેશ સરના ઠમ્ભાક યોગ્યા ત્યાં સુધીનું તેમનું અસ્ત્ર કહી ત્યાં જ વળી, ઠમ્ભા કે હેનુ પદ્મ આ કુમાર બનેક રાજા ન્યાનો સાથે લગ્ન કરીને પોતાના પિતાના રાજ્યપર બેસીને, રાજાઓનો પણ રાજા થશે.

ત્યાં પણ શ્રીસિદ્ધ્યકલ્પની આરાધના કરીને તે સ્વર્ગે જશે; અને અનુક્રમે મોક્ષમુખ પણ પામશે. વળી આ પુણ્યશાળી! નવપદ્મના પ્રજાવધી મહાપ્રભાવિકે મોટા યશ્વાળો, પુણ્યશાળો તથા મહાભાગ્યવાન થઈને બન્ધુ લગ્નવાળો થએલ છે એ કોઈ મહાવાણી! આ શ્રીપાલકુમારનું કાંઈપણ અશળ કરવા પ્રયત્ન કરશે, તે ખરેખર! તે જ વળતે વંદ્ય ફલ પામશે. વળી આ સિદ્ધ્યકલ્પના નવે પદોના પ્રજાવે, આ શ્રીપાલરાજાને આપનારી આશ દાઓ પણ મોટી અર્થતિ આપનારી થશે. આ પ્રમાણે કહીને, તે આરણ્યમુનિ પાછા આઠશમાર્ગે યાત્રા બધા આ પ્રમાણેનું વૃત્તાંત સાંભળીને રાજા વગેરે સર્વે હોઠે આનંદિત થયા.

તે જ વળતે રાજાએ પોતાનો આનંદ અટકાવી, કુવરના કપાયમાં તિલક કરીને યાજ્ઞાઓથી વધાવી શ્રીકૃષ્ણ,

પાન વગરે આપીને નગરના ઉત્તમ માણસોની સાક્ષીએ પ્રેમપૂર્વક પોતાની પુત્રી મહાનમજ્જાનો શ્રીચંદની સાથે વિવાહ કર્યો.

[તે વખતે હાજર રહેલા સાબનો-ધાબનો ને શ્રીકૃષ્ણ સોપારી તથા પાનનાં બીડાં આપી, હરેકન્યા કથાજમાં વિદ્યાર્થી તથા કેસર ઘાળી તેનો સંસ્કાર કરીને પોતાનો જ્ઞાન સંસ્કાર કર્યો.

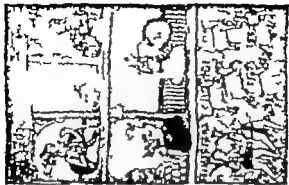
હામનની તેજશીશ્ચિનું વચ્ચું ના—પછી કુવર પોતાનાં તમામ તરફ પધાપો અને રાત્રી પોતાના મહેલ તરફ ગયા અને જગાઓએ વિવિધ પ્રકારના વિવાહ સંબંધી મહેલસરો શરૂ થયા માનવતી મોટી સ્ત્રીઓ વડીઓ મુઠ્ઠા લાગી પુષ્કળ પાણી વહાવવા લાગ્યા અનેક બંદની મિયારીઓ જનાવની શરૂ કરવામાં આવી મલક મલક ગણવા લાગ્યા હરણોએ બેઠા બેઠા નવા નવા વાધાઓ સીંચવા લાગ્યા જરિયાઓ મહિં માણેક મોટી તથા હીતાઓનું જલ્દર કામ કરવા લાગ્યા સોનીઓ નવી નવી બંદના સોનાનાં હાંપીનાઓ તેજાર કરવા લાગ્યા.

હામન મહાપત્રું વર્ણન—આ બધી પામપૂમની મુખ્ય ચોસારૂપ ધાબાએ જે મરણ રખે છે તે બેલું જ આંખને ગમી બધ તેવો છે મરણ કે તે મરણના ધાબાઓ સોનાવાળા હોવા છતાં તેમાં રત્નો જડાવેલાં હતાં વડી, હરેક ધાબાની ઊપર નાટ્યશાળા કરતી મહિં રત્નની જતા તેલો પૂતળીઓ બેઠાજવામાં આવેલી હતી. તે પૂતળીઓ જેવી તો ઘરસ રીતે મેલજવામાં આવેલી હતી કે બધે

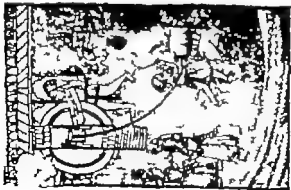

પ્રભુ શ્રીઅક્ષાવીરનું લગ્નલસણ
(ચિત્ર ૪ પૃષ્ઠ ૩)

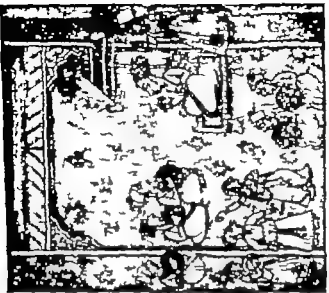
(१८३६ १ ५५)
 १६३३ १०५५ १०५५ १०५५

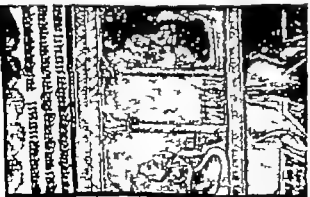
(१८३६ १ ५५)
 १६३३ १०५५ १०५५ १०५५

(૨૭ મી ૨ મંત્ર)
શ્રીવાર નૃમ ભજન

(૧૬ મી ૨૦ મંત્ર)
પ્રતિષ્ઠાન નૃમ ભજન

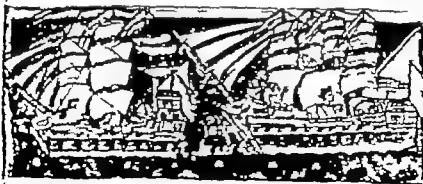

શ્રીરાલ મળ્યામુંદરી જાને રાણી હમલપ્રત્યા
(ચિત્ર ૭૨ ૫૪ ૫૫)

બજાર પાસેને રેલ ઓથોસ્ટ્રુમાર
 (ચિત્ર ૮૧ પૃષ્ઠ ૬૨)

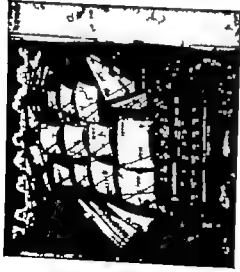

બુગ મહાલ
 (ચિત્ર ૮૨ પૃષ્ઠ ૧૧)

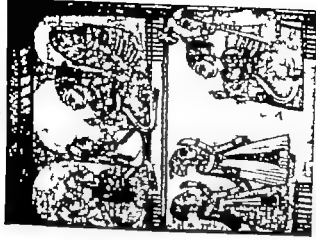

रमाचनरी॥ श्री दुर्गा त्रयम् ॥ एतद्वाक्यं ॥ श्री विश्वनाथमेवकाचर

વડસાહેબી વહાણ
(ચિત્ર ૮૭ પૃષ્ઠ ૧૨)

રાજાને વિનંતી કરતો ધવલ
(ચિત્ર ૮૪ પૃષ્ઠ ૧)

સ્વર્ગમાંથી અપ્સરાઓ જ બાણે નૃત્ય કરવા ન જાવી હોય ?
તેવો ભાસ થતો હતો. પ્યારે દિશાઓના બારણાઓની
બિજની શાળોમાં નીલરતનમય પાન સંકલિત અને સાચા
મીલીનાં હુમખાવાળાં હુંહતાં તારણો બાંધ્યા છે તે બાણે
કારેખાર સ્વર્ગનાં વિમાનો ઝોડ્યાં હોય નહિ ? તેવા
ત્યાગ છે

૫ વળી બાંધેલા પથરગી ચઢવાએને માલીની માળાએ
લટકાવવામા આવી હતી તે બધે આજ્ઞાશર્માના વાતમ હો
જ ત્યાં આવી વિશામ લીધા હોય નહિ ? તેવો ડેખાવ
લાગતો હતો. ચોરી પણ બધી જાણુથી ચીતરેલી હતી
અને તેમાં એના માથેકળા કુલ કે જેના ઉપર મુંઢર ફૂલની
માળાએ આરોપણ કરેલી હતી તે બારે જાણુ મુઝબ
દેવાનીને પુષ્કળ પ્રથાએ આપી રહી હતી

वसराजनां वरधोषानुं वसुनि ।

શ્રીપાલક્રમારે પણ વિધિ સહિત જ્ઞાન કરીને સર્વ
શબ્દનાર સહને કથાનમાં યોગ્ય વિલક કર્યું માયા બિપર
મણિ માણેક અને શાલીજોશી જડેલા પૂણ્યો - ખાંચાઓ-
વાવો મુકુટ પારણ કર્યો. તે જડેલા હીરાઓના તેજથી
બધે હાસ્ય કરતો હોય નહિ ? તેવો વજ્રવ્યાદવાયો
જણાતો હતો. તે સ્તનજાતિ મુકુટ શાલીજોના શબ્દ-વરણ
શ્રીપાલ - ના માયા બિપર રહેતો હોવાથી જોમ માનતો હતો.
કે હું સર્વ જાણકારોમાં ઉત્તમ છું અને શાલીજોથી પણ
મોળો છું કારણ કે તેમના મસ્તકે ગિણાણુ છું જાનમાં બે
કુદર અને કહમાં નવલજોદાર યોગ્યો હતો. ઠેઠે સ્તન

જલિત કરેશે પહેરેલો હવે. અને જૂથાઓ પર જાનુમરે
 અને બેરખા પાસજી કરેલા હતા કામની હસે આંચરિએ
 પર ચોનાની વીટીઓ અને જેલ ચોખવા હતા મુખજ
 મુખપવાળા પાનળીમાં ચામેલાં હતાં. અને કાલમા શીરક
 અને નાચરેલનાં પાન પાસજી કરી અપારે શીખાસુખાર
 વરધોદામ્ય જણ, ત્યારે સેકરો સામેલાઓ આમજ આલજ
 હતા. મેલ, નચારાં, ઠારજાઈ અને જૂથાં વજેરે ચાંચિએ
 ચામી રહ્યા હતા. વજમાં મેલેલી સેકરો અનલીઓ મજલ
 બીલ ગર્ભ રહી હતી. વળી તમામ ચોનેરી સુજારાથી
 સુજારેલા ઈની અવન્ય કેતલ વેલાઓ હજીહવાડ રાનો
 કરતા નાચી રહ્યા હતા અને સિદ્ધરની અર્ધાં કરેલા કામીઓ
 મરો મત્ત વર્ષને મહાસવા નજરે પડતા હતા. આજ
 વરધોદાને ભપકો-મા-દોવાથી શીરાની અદર એમી રહેલી
 માનવમેહની વરજાવને બેઈ આનદ પામવી હતી. આ
 પ્રમાણે બારે દબદબાપૂર્વક શીખાસુખાર સમમરપમાં જઈ
 પહોંચ્યા.

સમવિધિનું વર્ણન :

તે પછી સામુએ જગાઈને જણા ઉઠત સાથે પાંચીને
 શીરની અદર રધસાચ્યા. તેમજ વરજવા ખારે વળે. ઉમર
 વજારની કીચી મત્તમજાને પણ કોરીમાં રધસાવરામાં
 આવી. તે પછી દરનમેલાય કરાવસમાં આમ્યો. તે વખતે
 જણા વરજાદ અજાતા હતા, અને અને વજની મેલદામજ-
 મેલામજવની શીખા પોતપોતાના વજની વજારનાં ઝીતે.
 આની હતી તે પછી અગ્નિની સાપીંચી વાવ ફેરા ફેરવવામાં

પ્રાચી. હરેક ફેરે ફરતી વળતે રાજાને કન્યાદાનમાં કાઢી,
પાયા, હીરા, માણેક મોતી વગેરેનું પુષ્કળ દાન આપુ
રહી મરસ મુત્રધીવડે મધમધતા જનાવેલા કે સારના કોળીયા
મનમાં જ્ઞાનદેવી મલકાવા વરવડૂંને એકળીબના મુજમા
મુકાબા આ પ્રમાણે પ્રેમસહિત, શ્રીપાલકુમારે મનમથુલા
સાથે લગ્ન કર્યું]

પછી જને શ્રીઓ સહિત સસરાએ આપેલા એક
ઉત્તમ મહાનમાં રહેલા એવા શ્રીપાલકુમારની પૂજા પ્રસિદ્ધિ
અર્ધ એમ કરતા યેત્ર આમની અનુર્ધ આવી. તે વખતે
શ્રીપાલકુમારે આલિસની એળી મારૂ કરી. તે દરમ્યાન
શ્રીસપ્તકેવ પ્રભુના દેશસરમા શ્રીસિદ્ધવકલની ઉત્તમ
પ્રકારે વિધિસહિત પૂજાએ ભણાવવા માંડી અને લાગેલી
આગી જ્ઞાવવા માંડી. એળોના નવે દિવસમાં કોઈપણ
પ્રાણી માત્રની કિંમત ન થાય તે માટે જમારી પંદરે -
કહેણ - પીટાઓ. આ પ્રમાણે શ્રીસિદ્ધવકલની સહિતમા
તન, મન અને ધનને એકી શ્રીપાલકુમાર પોતાનો જનમ
સફળ કરવા લાગ્યા

૧૧ શ્રીપાલની સજ્જનતા

૧૪૫

એ દિવસ રોજાસના રજમ રૂપમાં રાબ્દ, શ્રીપાલ
કુમાર સાથે ભેલોને જેવામાં શીલિનેપરદેવની જાગી રમ્યા
વતા હતા તેવામાં નમસ્તુ દન્યવડે જાણીને શબ્દને
નિવડી કરી કે: કે સ્વામી! જોકે સાથવાલે હાથધારી
કરીને આરમ્બીની જાહાને જગ કર્યો છે તેને મેં બાંધ્યો
છે તો તેને આપ થી ટિલા દુરમાવો છું!

સબળે કહ્યું કે: ભે તેલે મારી જાહાને જગ કર્યો
હોય તો તેને મારી નાંખવો ભેઈજો.

કુમારે કહ્યું કે: કે રાજેન્દ્ર! જાહી રોજાસમાં શીલે
પાપકારી વચ્ચે ધાલવાથી વધુ રોજ લાગે છે.

તે રાજતે સબ્દ તેને જામન્યુલ્લ કરીને બેલો ત
હાથધારને પેલાની પાસે ધાલવા છે કે વસ્તુ જ તેને
ભેઈને કુમાર જોગખી કહાડે છે કે આ તો બચકસી છે

શ્રીપાલ મનમા વિચારવા લાગ્યો કે: અરે! જાણુ
કુમ મનુ હશે? જાણવા તો લોકને પણ મનિ હશે. હું

શું નથી કરતા ? નિરતર ઘેપકાર કરવામાં તત્પર એવા શ્રીપાલકુમારે તેને પોતાના મુરબીની માફક માન આપીને શાળ પાસેથી તેનો શું-કો માફ કરાવ્યો.

હવે એક દિવસે તે શ્રીપાલકુમારને એક વ્યાપારીએ આવીને વિનવી કરી કે હે સ્વામી ! શ્રવણ વહાણે માલથી ભરતો જવા છે અને અમે ભણાં પણ મુસાફરી માટે તૈયાર થઈ જવા છીએ. માટે આપ જેવી રીતે અમીને અડી કુચલસેમ લાવ્યા છે તેવી રીતે હે સ્વામી ! અમને પાછાં અમારા દેશમાં લેમ અને તેમ જલદી પહોંચાડો.

પણી કુમારે પોતાના દેશમાં જવા માટે સજાની આજ્ઞા માગી. તે વખતે તેણે પણ કુમારનું મોટું સન્માન કરીને દુ ખાન તૃકથે અડ્યા આપી. પછી પોતાની પુત્રીને શિખામણ આપીને તથા તંબીને કોઈ રીતે બોલુ ન આવે તેવી રીતની કુમારને જાણામણ કરીને કુમારને વહાણ હિંચર અડવીને શાળ પાછો ગયો (બૂચો ચિત્ર ૬૬).

શ્રીપાલકુમાર બહુમાનપૂર્વક પોતાના ખાસ ખાસ ધરિવારને અને ધવજશોહને પણ પોતાના વહાણમાં બેસાડે છે અને જાણીના માણસોને બીજા વહાણોમાં બેસાડે છે. શ્રીપાલકુમાર પણ અને પત્નિએ સાથે વહાણમાં બેઠેલા હતા તે બંને કામદેવ સાથે રતિ અને પ્રીતિ બેમી જાનક બેનાં ન હોય તેવો દેખાતો હતો (બૂચો ચિત્ર ૬૭).

૧૨ ધવલની કુટતા

૧૪૬

[સિદ્ધવટના ગુણ મણા, કહેતા ન આવે પાર,
વાંછિત પૂરે કુખ હરે, વડુ વારવાર]

વૃદ્ધાણે ઉપાવી વખતે માંઝલિક તરીકે યોગ્ય,
સરખાઈ તથા સેરિ નવેરે વાગવા લઈ વર્ષા પવન જાનુક
હોવાથી વૃદ્ધાણે જલથી જલથી ચાલવા લાગ્યાં વૃદ્ધાણમાં
ભેંટલા સોવડને સમુદ્રમાં પડ્યું જેમ પાલક વિમાનમાં ભેંટેલા
સોવડે સ્વર્ગમાં કુખ જાનુકવે છે; જેથી રીતે જાને
જીવે તથા સહિ સારે કુખ જાનુકવતો ભેંટને જવડ
વિતવતો; જવડ વિતવવા લાગ્યો કે: જરેર! આ મહાક
હોવા છતાં પણ કેટલી જાણી લક્ષી જાને મુદર જે જીવે
જામ્યો માટે તેને ધન્ય છે પરંતુ કેઈ પણ ઉપાધથી જાણી
આ જાણી લક્ષી જાને જાને જીવે; એ આપ હાથમાં આવે
તો કું કુવાળા સાઈ નહિતર આશ મનુષ્ય જનમ જર્મ
છે (જીવે વિવ ૬૮)

જાણી રીત ધનમાં કુખ્ય રહેશે જાને જાને જીવેના

જા ધ્યાનરૂપી કામજાણેથી વીંધાએલો તે ધવલ દુધાને પ્રાપ્ત થવાથી, શબ્દજાણે હોય તેમ કર્માંશ પણ મુખ પામ્યો નહિ - તેને કાંઈ પણ યોગ પડતું નહિ.

એકેલો હોય પણ જલવાન છે અને તે પણ પાછો જાકે કાર અને કામ સંકિત જ્યારે હોય ત્યારે તે પવન સંકિત થએલા જાગિની પેઠે કોણે હૃદયમાં સત્તાપ ઉત્પન્ન કરેલો નથી? તેથી ધવલની ઉચ્ચ ઉચ્ચ અર્ધ, અને તે પથારીમાં સુઈ રહેલો હોવા છતાં પણ મધ્યરાત્રિએ ડુગળથી ટળવળી રહેલો તેના મિત્રોએ તેણે બોલ્યો.

મિત્રોએ તેને પૂછ્યું કે ' જ્યારે વમાશ શરીરમાં થયો શય ઉત્પન્ન થયો છે? કે જેથી તમને ઉચ્ચ જાવની નથી, માટે તમોને જે ડુગળ હોય તે પ્રગટ રીતે જામને હોય

હા જા નિઃશ્વાસ નાજીને તે બોલ્યો કે: મારા શરીરમાં કાંઈ શય ઉત્પન્ન થયો નથી; પરંતુ મારા મનની પીડા જ મને સત્તાપ ઉત્પન્ન કરે છે

પછી ફરીથી તેઓએ પૂછ્યું કે વમાશ મનની જે પીડા હોય તે જામને હોય, તો તેનો ઉપાય જતાલીએ તે વખતે તેણે પોતાના મનમાં કરેલા જપા દુષ્ટ વિચારો કહી સંભળાવ્યા

તે સંભળીને તે જ્યારે વચ્ચે મિત્રો કહેવા લાગ્યા કે: જરેરે! કાનોને શુદ્ધ સમાન તમે જા શું બોલ્યા? ઉત્તમ પુરુષો તો જીજ્ઞાસુ થઈ પણ હરણ કરતા નથી ત્યારે ઉપકારી જોવા સ્વામીના થનનું જે હરણ કરતું, તે તો

અપકર વિચારને ધૃતપન્ન કરવાવાળું છે ઉત્તમ પુરુષોએ
જન્મની જાનો સમ પદ્મ નિહનીવ ગરબો છે, ત્યાર પોતાના
સ્વામીની જાની ઇચ્છા કરવી તે એ શેષભાગના સિર જ
રહેલો. અધિ લેવાની ઇચ્છા કરવા બેડું છે (બુદ્ધો મિત્ર ૬૬).

‘ મેઠ જીજ્ઞાસા પ્રાણોનો ક્રોધ કરવો તે પણ દુનિયામાં
બ્યાજની નથી નો પછી પોતાના સ્વામીને પ્રાણ લેવાનો
પ્રયત્ન કરવો, તે જરૂર! તથાપિ અસ્વરૂપ છે તમે
તમારા મનમાં આવો વિચાર કરીને પાપ કરવાનું શી રીતે
કિંતુ ? વગી, કહાજ કિંતુ એ તે તમારી લક્ષ્યો જમને
કહો લકાણુ પણ શી રીતે ? જાણવડુથી તમે જમાસ સ્વામી
જને મિત્ર કેવળ પરંતુ તમે જાવો જસજવ વિચાર કર્યો
છે તમી તમે જમાસ થતું છે તમાસ પકાણો પકાણી
જાખા તમને મહાકાલરાજ પાસેથી બાંધેલા ઊડાબા,
જને વિદ્યામણસા પાસેથી જાંબનસુજવ કથાબા, તે જપુ છું
તમે જુવી ગયા ? જાવી રીતે ઉપાર કરવારને ? આવડ
ક્રોધ કરે છે, તે જરૂર ! દુર્જનોને સિરમધિ કરેવાનું છે

મહીન, વાંકીમતિવાજા, પશ્ચિમ બેવામાં રાજ્ય,
અવકેર તથા રાજ દેવાવાજા જપ બેવા દુર્જનો દૂર પાર્શ્વ
લાલ લક્ષ્યનારને - ઉદ્દેશનારને - પણ ખારી નાવે છે મત્રદ
રીને કુટીલ જગવાજા તથા કંઠના મુખવાજા તથા સ્નેહની
જવતણના કરવાસ મહીન જને દૂર સ્વભાવવાજા જલ
પુરુષો જ્વરની માફક મેલે લાપ કરવાસ થતા નથી ? વગી
દુર્જનથી કુળસાગી કંઠના યજ્ઞો બોલે છે જાતામાતા
સુધી સુધીને એ સ્થિત રાજ તે છે જાવી રીતે પારકાના

છિત્રો બેનાથ બેવા તેઓ કેવે મુખ આપનારા થાય છે ?
આવા કુદ વિચારેથી તું તારા જગતમા ધવલના નામના
બહેન, કૃષ્ણ દેશવાળો કુદ વિચારેવાળો હોવાથી તું રવામ
મુખવાળો - ઠાળા મેવાળો - કહેવાઈશ અને તારા કથનથી
અમીને પણ તું મહીન કરે છે - તારૂં કાણુ મે તું જામને
જતાવીને જામને પણ મહીન નહિ. આ પ્રમાણે કહીને
આર મિત્રો પેઢીના ત્રણ મિત્રો તો પોતપોતાના સ્થાને ગયા

પરંતુ કુટિલ સ્વભાવવાળો મિત્ર તો પાછો
ધવલની નજીક આવીને બેઠો. તે ધવલને કહેવા લાગ્યો કે
હે મિત્ર ! આ વિચાર તમારે તે મિત્રોને કહેવાની જરૂર
ન હતી કારણ કે તેઓ તો તમારા શત્રુરૂપ મળે તમારૂં
અહિંસા ચિંતવનારા છે એક માત્ર હું જ તમારું મનોર્થાંશિત
કાર્યને સિદ્ધ કરવાની વરદેવુમા છું અને મારાથી જનવી
મદદ કરવા વેચાર છું તમારે તે જાણવની ચિંતા કરવાની
જરૂર નથી. પરંતુ હવે તમે શ્રીપાલ સાથે વિશેષે કરીને
મિત્રાચારી જતાવો, કે જેથી તેના મનમાં તમારા પ્રત્યે
વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય તો તેને આપણે સંદેશાર્થથી મારી
શકીશું

તે સાંભળી ધવલ છુટી થયો અને તેણે કહ્યું કે
“તું જ મારો ખરેખરો મિત્ર છે પરંતુ તું કહે કે મારા
મનોર્થાંશિતની સિદ્ધિ કેવી રીતે કરવી ?

તે મિત્ર બોલ્યો કે વહાણ ઉપર સુલખા માટે દોર
રાખીના આધારે વહાણની જાનુઆરી માંથી જાણવશે, અને
કેઈ પણ કુતૂહલ બેવાના બહાને શ્રીપાલને તેના ઉપર

જરાવેલ જાણી જાનામાના તે દોરમાં કાપી નાંખવાથી શ્રીપાત
ખરેખર! સમુદ્રમાં પડી જશે, અને જાણી નિર્વિચાર રીતે
વમાથા મનોવાછિતની કિલિ થશે '.

આ સાંભળીને આનંદ પામેલો તે ધવલ કુમારની
સાથે વલ્લે આનંદ અને મુખ મચ્છરી કરવા લાગ્યો કે જેથી
શ્રીપાતને પણ હસવું આવતું હતું.

એક દિવસ તે ધવલ પોતે તે કીચા ખાવા કિપર
જાડીને શ્રીપાતને કહેવા લાગ્યો કે— કુમાર! બૂઝો! બૂઝો!
આ શું છે? સમુદ્રની બર ને પહેલાં તકિ બેઝેલું જેવું
અપૂર્ણ કુતરલ દેખાવ છે એમ કહેવો કહેવો પોતે માંચા
કિપરથી કિપરી ગયો, અને શ્રીપાત વરદ રીતે વિશેર કરીને
ઘાલવા લાગ્યા કે કે કુમાર! આ અપૂર્ણ કોણ આવને
આસ બેવા લાગત છે કાચ કે દોઢોમાં કહેવડ છે કે છાંચા
કરનાં જેવું બહું (બૂઝો ચિત્ર ૧)

તે સાંભળીને શ્રીપાતકુમાર પણ એકદમ તેવા તે
માંચા કિપર જાણ કે વલન તંદુર મિત્રે માંચા-ખડાના
દોરમાં કાપી નાખ્યાં (બૂઝો ચિત્ર ૧૦૧) તે વખતે માંચા
માંથી એકલિવા જાણી વળત શ્રીપાતે પણ એકદમ નવપડેલું
ધ્યાન પડું (બૂઝો ચિત્ર ૧૦૨) અને તેના પ્રભાવે એક
મતરની પીડ પર તેઓ પડ્યા નવપાડના પ્રભાવથી અને
જલનતરૂં નોંધાના મલથી મતરની પીડ પર બેઠેલા શ્રીપાત
કુમાર બહુ હળમાત્રમાં કોણ દેસના વિચારે પડેલ્યા
લેખે રામ રામે તેણે કોણ ચાખે તે કોણ દેસના થાવા
નમરની નટા બહુ વન હતું, ત્યાં એક અપાન ગાઠ નીચે
થાકેલા કુમાર આસમ દેવા સુધી ગયા.

૧૩ પુણ્યની પ્રખલતા

૧૪૭

જે વખતે શ્રીપાલ જંઘમાથી જાગે છે તે વખતે પોતાની સેવા કરવામાં તેનાર જાગેલા જોવા સેકઠો ઉત્તમ સુખટોથી પોતાને ઘસાજોલો જૂઓ છે વિનવથી હાથ ભેંસીને લેલા રહેલા તે સુખટોજો શ્રીપાલને વિનવી કરી કે હે રેવ ! આ કુકણ નામના રેશમાં ઘાણુ નામની નગરીમાં વસુપાલ નામનો રાજ્ય રાજ કરે છે તે રાજ્યજો જામને જોવો કુકમ કયો છે કે, સમુદ્રના કિનારાપર નિર્મલ છાયા વાળા બાદની નીચે સૂઈ રહેલા જોવા જોકે પુરુષધનને તમે ભેંસો તે પુરુષ જ્યારે જાગે, ત્યારે તેને વરત ધોડા ઊપર બિસાડીને જાડી લાવજો. હે સ્વામી ! જામીજો તમીને જામારા પુર્યોડમે કરીને તેની જ રીતે વૃક્ષની નીચે જોવા છે, માટે આ ધોડા ઊપર ભસીને જાપ જમારી કાચે પધારે ' (જૂઓ ચિત્ર ૧૩)

તે વખતે શ્રીપાલ પણ ધોડા ઊપર ભેંસીને તે સુખટોથી પરિવરેલા જોકે જંઘમાજમાં ઘાણુ નગરીની નજીકના વનમાં જઈ પહોંચ્યા. રાજ્ય પણ મંત્રિ તથા સામતો સહિત

તેમની સામે આવ્યો. પછી સજ્જારેલા શાસ્ત્ર નગરમાં
કુમારનો ધોરો પ્રવેશ મહેલસવ કર્યો.

સજ્જારેલામાં હાઉં બંધને યોજન તથા વસ્ત્ર વગેરેથી
કુમારની સેવા - સ્વાકરી - કરીને, રાત્ર વણા સન્માનપૂર્વક
કુમારને આ પ્રમાણે કહેવા હાવ્યો: પહેલા મારી સભામાં
એક નિમિત્તસાજનો અધ્યક્ષ આવ્યો હતો. તેને મે પૂછ્યું
કહું કે મારી મહનમ કરી નામની પુત્રીને કેવું પતિ કર્યો ?
ત્યારે તેણે એમ કહ્યું કહું કે વૈરાગ્ય મુદિ દશમના દિવસે
હયુદ્ધ ક્રિયાસ પસના બનમાં નિશ્ચય છાયાવાળા વૃક્ષની નીચે
એ માણસ કર્યો, તે આ તમારી પુત્રીને પતિ કર્યો છે
વત્સ! તેના કહેવા પ્રમાણે જ આવે માથા પુત્રવત્ત કદમથી
તું મને મળી આવ્યો. હું માટે મારી આ મહનમ કરી
નામની પુત્રીની સાથે તું લગ્ન કર.

એમ કહી રાજાએ મોટી ધામધૂમપૂર્વક શ્રીપાદની
સાથે પોતાની મહનમ કરી નામની પુત્રીનું લગ્ન કર્યું અને
કન્યાદાનમાં વણા ઉત્તમ શોભાઓ હાવીઓ મહિ તથા
કવન વગેરે આપ્યું.

પછી તે શ્રીપાદકુમાર રાજાએ અપેક્ષા મહેલમાં
સજ્જારી મહનમ કરી સાથે સચારિક મુજો દેવની આદક
સોચને છે કરણ કે પુત્રવત્ત જ મુજોની પ્રાપ્તિ થાય છે
રાજાએ શ્રીપાદને દેશ વાસ તથા ગામ વગેરેનું આપિ
જન્ય આજ્ઞા માંડ્યું પરંતુ શ્રીપાદે તે દેવની ઈચ્છા
નહિ કરવાં, માત્ર એક સ્વનિર્ધરણ માગી લીધું એટલે રાજા
એના કૌપર પ્રજ્ઞા થાય તેમને પાનનું બીડું તેમની પાસેથી
અપાવે.

૧૪ સતીના શીલનું રક્ષણ

૧૪૮

જે વળતે સ્ત્રીપાલકુમાર સમુદ્રમાં પડવા, તે વળતે
ધવલશેઠ જને તેનો કુમિત્ર જ ને હુલ્લની બહાર છુટી જવા
પછી હોઠોને વિશ્વાસ બેસાડવા માટે ધવલશેઠ બોલવા લાગ્યો
હે! 'જાહેર! આ મું બની ગયું! આ કાલેથી જમારા
સ્વામી સ્ત્રીપાલકુમાર સમુદ્રમાં પડી ગયા! જોમ કહી તે
મહાકવરી ધવલશેઠ છત્તી કુટવા લાગ્યો જને માથું પછા
ડવા લાગ્યો; વચા મોટેથી જૂમો પાડવા લાગ્યો હે! હે
સ્વામી! તમે ક્યાં ગયા ?

આ સાંભળીને તે જને સતી સ્ત્રીઓ કાઢાકાઢ કરતી,
બાણે વજ્રથી હથોથે હોથ નહિ તેમ બેલાન ઘડ ને જમીન
છિપ્ત પડી દરિયાના કડા પવનથી તે જનેને પાણી ક્ષેત્ર
જાવવાથી, કુદરતના દરિયામાં ડૂબી ગયેલી તે જને સ્ત્રીઓ
પાંક મૂકીને પોવા લાગી હે! હે પ્રાણનાથ! હે ભુવનિધાન!
હે તમે જગતને ઉત્તમ ઉપદેશી! હે જગ સમાન મુખવાળા!
હે કમલ નેત્રવાળા! હે શૂંપથી છુટ્યો છે કામરેવને બેણે

એવા । જરેરે । હે સ્વામી । આપે મુકેલી જનાવ હીન તથા
સુસુરુદિત એવી જે જમી બને જણીએને કોણ સસુ
સાજશે ?

પછી ખવલ તેઓના સ્વચ્છનની પેઠે કહેવા લાગ્યો કે
હે ઉત્તમ શરીરધારીઓ । તમો જેક ક । નહિ । હું પોતે
તમારા દુઃખનું હમેશા નિવારણ કરીશ.

આ પ્રમાણે સાંજળીને તેઓ વધારે દુઃખી થઈને
વિચારવા લાગી કે જરેજર ! આ પાપીએક આ જાતવ
કયું હોય એમ લાગે છે

[કાલ્ય હૃદયવાળા તે ખવલના મુખમાથી કપટી વચનો
જાણીને અને સીએ જિતવવા લાગી કે પ્રાવૃત્તિને
લાવ આ પાપીએક કયો હોય એમ લાગે છે । બીજુ
કેઈ વેરી છે / નહીં આ દુઃખ નિવારણવાળીએ થત અને
સીએની કાલજથી જ સ્વામીશ્રોક કયો છે છતાં પણ મિએ
મીપાદ સગી આજ્ઞાને જાણીને મને છે, કારણ કે જેમ
તલ્લવાસ્તી પાર પર ચક્રની આજ્ઞાથી જાણી હોય જવવા
તા હોવાના ગ્રહેષ કીપર આજ્ઞાથી વધારી ગહેરું જનાવું
હોય, પણ તેની મીપાદનો સ્વાદ હોય જતાં છતાં અને
હાલના જેમ જૂથ કાલ જાવ છે તેમ જાના મીપા મોહો
તથા વિશ્વાસ રાજવા જતા આજ્ઞા જૂથ કાલ જાવ તેમ
છે તથી હવે આપણે આજ્ઞા જમૂલ્ય શીલસ્ત સાચવવું
મુરકેક જનશે. કારણ કે જે કાલજથી એવે પોતાના ઉપર
કારીને પણ જાવ જાત્યો છે તે કાલજને પણ ચર્જને આ
પાપી આજ્ઞા શીલનો પણ જાવ કરવા પ્રયત્ન કરશે, મારે

આપણે પણ સતીની માફક સમુદ્રમાં ડૂબાપાત કરીને આપણા પ્રાણના હોમે પણ શીલરૂતનું રક્ષણ કરીએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, એકી વખતે તે બંને ઓઝોએ સમુદ્રમાં પડતું મુકવાનો નિર્ણય કર્યો.)

તે વખતે સમુદ્રનું પાણી ઉછળવા લાગ્યું. તારાની પથન થવા લાગ્યો. ભથ્થર મેરની જર્જરાઓ થવા લાગી. સવાનક વીજળીઓના અમકાર થવા લાગ્યા. ઘેર અમકાર થવા લાગ્યો, અને ભથ્થર શબ્દો થવા લાગ્યા. ભથ્થર અદ્ભુત સ્વભાવવા મારણુ આવી ગીત સેકરો ઉત્પાત થવા લાગ્યા (બ્લોક ચિત્ર ૧૦૪)

આ ઉત્પાતથી દરિયાનાં તોફાની મોજા ઉપરાઉપરી આવવાથી વહાણો અલાવવા બેખમ ભરેલું ભર પાણુ દરેક વહાણો હાલકોલક થવા લાગ્યા અને તેથી વહાણમાં બેઠેલા લોકો ખજજળવા લાગ્યા અને એક ક્ષણવારમાં તે બધા હાળાદ કરીને મુજિત થવા લાગ્યા. આરે બાજુ ઘેર અમકાર છવાઈ ગયો.

આ વખતે ત્યાં હમરોને હમદમ શબ્દ કરતા તથા અત્યંત સવાનક રૂપવાળા, અને હાથમાં તલવાર પકડેલા એવા સેતપાસ પ્રથમ પ્રગટ થયા. પછી ત્યાં માલિકાર, પૂર્ણેશ્વર કપિલ અને પિંજલ નામના ચાર વીરો હાથમાં મોટા મુઝરો લઈને પોતાની ઓળે જ પ્રગટ થયા. ત્યાર પછી કુમુદ, અબન, વામન અને ગુપ્તવ નામના ચાર પ્રતિહારો હાથમાં દંડ પાત્ર હોવા એવા ત્યાં પ્રગટ થયા. તેઓની પાછળ પાછળ અબજાતમાન એવાં બંને બંનેને સમાહતી એવી ચક્રેશ્વરીદેવી, યજ્ઞ દેવદેવીઓના પરિવાર

અહિંત ત્યાં પ્રગટ થઈને, જ્યાં પ્રમાણે કહેવા લાગી કેઃ
 ભરે ! પહેલાં તેા જાણી દુર્ગુણિ જાજનાર જ્યાં માણસને
 પાકેલાં કાણુ કે જ્યાં જ્યાં જનયોનું મૂળ તેના સિવાય
 બીજુ કેઈ નથી (બુલેા ચિત્ર ૧ ૫)

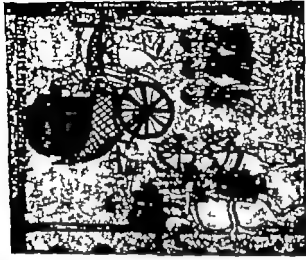
તે પુછાને તરત જ સંતપાલે પંચેથી બાંધીને, કાપા-
 ખુને કુપાસ જીવર લટકાવ્યો. પછી તેનાં યુગ્મમાં જમ્બુજિ
 પાસ નાખીને, તરતજારથી તેના જલિને છેદીને બધે
 ફિંપાલોને યાંત્રિ કે જા માટે જલિલાન જાપવા હોય તેમ
 જાણી દીધાં.

પોતાના મિત્રના જાવા જુદા હતા કહેલા ભેઈને,
 ધવજ પૂજા જામદાર્જાયો તેથી પોતાનો જવાવ કરવા માટે
 તે બને સગી સીઓની પાછળ છુપાઈ ગયેલુ અને મોહવા
 લાગ્યો કેઃ હે માતાઓ ! જ્યાં સરવે જાવેલા તમારા
 મેવાનુ રક્ષણ કરો' (બુલેા ચિત્ર ૧ ૬)

તે વળતે બહેનરીદિવીએ તને કહ્યું કેઃ ભરે ! કુહ !
 પીફા ! પાપિષ્ટ ! જ્યાં જાતી સીઓનુ તે સરવુ લીધુ છે
 તેથી તને છવનો મૂકે છ

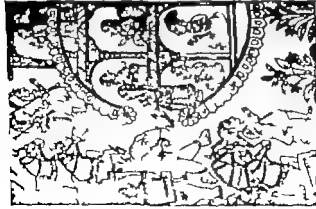
વિભવથી નમ્ર બનેલી અને વિસ્મય પામેલી એથી તે
 બને સીઓને પણ તે કેપીએ જ્યાં પ્રમાણે વચન કહ્યું કેઃ
 હે વત્સ ! તમારો પતિ યોદ્ધા જલિ સાથે ખરીજર ! તમને
 બેઠે મહિનાની જાહર મહાગી, માટે તમે જેલ કર્યો નહિ

એમ કહીને બહેનરીદિવીએ તે બને સીઓના ત્રણામર્ધ
 ઉપમ સુત્રપચાગા કટખૂટના કૂંદોની માગા નાખી, બને
 કહ્યું કેઃ જ્યાં માગના પ્રભાવથી કેઈ પણ માણસ તમને

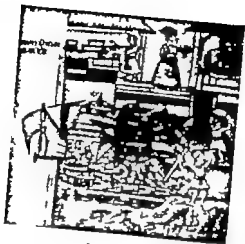
શ્રીશાસ્ત્રી વિદ્યાન

(ચિત્ર ક્ર. ૫૫ ૧૧)

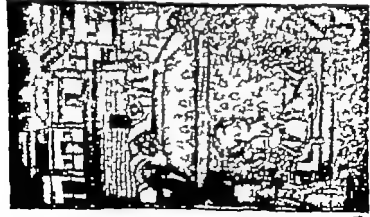

શ્રીશાસ્ત્રી જાગરૂકતા પ્રવેશ

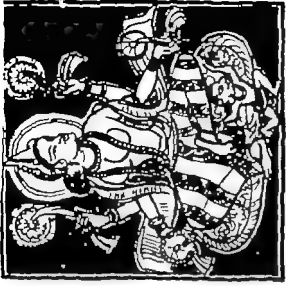
(ચિત્ર ક્ર. ૫૬ ૧૧૨)

આપણી માલ હિવાડે છે
(ચિત્ર ક્રમ ૪ ૧૧૪)

શ્રીપાલ અને જિનદાસ
(વિ. ૬૨ પૃ. ૧૧૫)

શ્રીવલ્લભચરી દેવી
(વિ. ૬૨ પૃ. ૧૧૬)

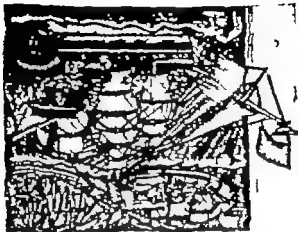

પ્રભુ શ્રીગણેશદેવ
(ચિત્ર ૬૫ પૃષ્ઠ ૧૩૨)

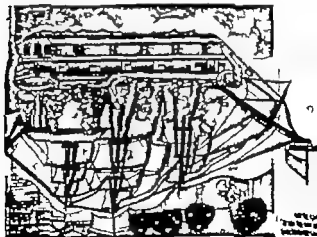

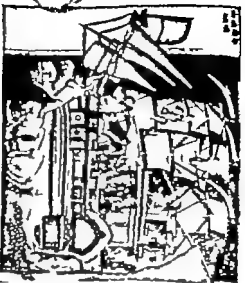
મહામૈત્રેયણે વચ્ચાવે છે
(ચિત્ર ૬૬ પૃષ્ઠ ૧૩૩)

(ՀԱՆՆԱՆ ԴԳ ԿԵՄ)
ԵՊՄԵ ՈՒՅԼԵ ԷԼԵ ՅԻՇԱՐԻՍ ԾԻՆՅԵ

(ՀԱՆՆԱՆ ԵԳ ԿԵՄ)
ԻՆՏԵՆՍԻՒՆ ԷԼԵ ԾԻՆՅԵ

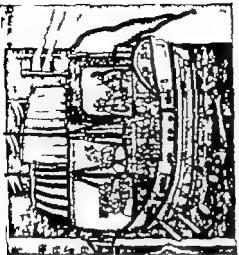

गंगा-गंगा-गंगा
 (१९९९-१९९९)

(१९११ म० २१ म०)
 धर्मार्थं धर्मार्थं धर्मार्थं

(१९११ म० २१ म०)
 धर्मार्थं धर्मार्थं धर्मार्थं

ખસબ નરસી ભોઈ ચકરો નહિ. એમ કહી ચહેપરીરેવી
પેતાના રક્ષાને મર્ષ (ભૂખો ચિત્ર ૧ ૭)

ઉત્તમ જુદિવાળા ખવસના ત્રણે મિત્રો ખવસને સરસ
જુદિયા કહેવા લાગ્યા કે— કુજુદિ આપવાવાળાનું રક્ષ તે
તેણે ને? આ જાને સતીઓના પ્રભાવથી આ વખત તો તું
છપ્પો છૂટ્યો છ; પરંતુ ફરીને પાછો જોવું પાપ કરવા
મૈયર્થ તો તને મહા બનવ થયે એ પુરુષ! રામમાં
મત્ત થઈને, પાછી સ્ત્રી સાથે વિલાસ કરવાની લાલચાવાળો
હોય છે, તેને જો પુરુષ તરીકે જોળખવામાં આવે તો
જાતી ત્રેદાં જાને કુવરા કેને કહેવા? એ પુરુષો! પરસ્પરના
રૂપમાં પ્રિયિત થઈને કોણ પામી છે, તમો પેતાનાં કુટ
મ્બ, સ્વત્ર જાને ચોક્કસ મુખોનો નાશ કરે છે તેવાઓને
પિત્તર છે

તે વહાણો સમુદ્રમાં જાતતા જાતતાં કેટલાક દિવસો
વીવીમવા પછી, વળી, પાછો ખવસ મનમાં વિચારે છે કે :
જરે! હજુ મારે પુરુષ બન્યું છે કે એથી તે ઉપદ્રવ
ફર થયો હવે આ સમળી લક્ષ્મી ખીમખીમ મારી જ
થવાની છે હવે જો આ જાને ત્રીજો કેઈ પણ રીતે મારી
ત્રીજો થવાનું કુજુદ કરે, તો હું જુવાન માર્ક જાને ઇત્રથી
પણ વધી જાઈ

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, એક દ્રવીના માથે
સરેશો ઢાંકીને. તે સરેશો લાવનારી દ્રવીનું અપમાન
કરીને, તે સતી સ્ત્રીઓને ઢાંકી મૂકી. તો જુ કામગીરી
પિતામહી અધિષ્ઠિત થએલો તથા નિમલ જોરો વિવેક

નેનો નાશ પામ્યો છે જોવો તે તેના જૂરા જામવસાવો-
રિવાજો-ને લીધે લગ્નમાત્ર પણ મુખ જામતો ન હતો.

જેક દિવસે કામથી જામ થયેલો તે પવલ સીને
વેશ લઈને પોતે તે જાતી ઓળોના જોવાના સ્થાનમાં ગયો.
જોવો તે ત્યાં જઈને બને સતીઓ તરફ કુદરિ કરે છે કે
ફેરીએ જાપેલી માલના પ્રજાપથી, તે બને સતીઓ
જાલસરૂપ થાળી બની જવાથી, તે જોઈ શકતો નથી. સત્રાંધ
જોવો તે જોવામાં જાપણની માફક ત્યાં રજાડવો હતો,
તેવામાં લલકતા જોવા તે પવલને ઠાસીઓએ ખુટાની જે
જાલ માફ માફીને બકાર કઢાવી મૂક્યો. જોવામાં તે વહા
લોને બીજા સ્તે કઠારવાનો પ્રયત્ન કરવા કરતાં પણ, જેક
અંદાજમાં કઈક જોઈ જિવસે ફેંકી દેવાના શાવ્ડ બદલા
કિનારે જાતી પહોંચ્યા (જુઓ ચિત્ર ૧૮).

૧૫ સજ્જનની સજ્જનતા

અને

દુર્જનની દુર્જનતા

૧૪૯

ધૃવજ પહેરો. વહાણમાંથી કિવરીને ચેલું લઈને જેવો ચાલરખાઈયા થય છે તેવો જ ત્યાં તેણે શાબની પાસે બેઠેલા શ્રીપાલને બોલ્યા. શાબ પણ તે સાચવાઈ (ખવઈ)ને લઈ સ માન બચાવે છે અને પાસ કરીને શ્રીપાલના હાથે પાનખૂ બીડું પણ બચાવે છે (ભૂખે ત્રિ ૧૦૬)

શ્રીપાલે તો જેવો ખવઈને બોલ્યો કે તસ્ત જ તેણે બોલખી કહાઈયો. પરંતુ થોડાં તો શ્રીપાલને ત્યાં ભેઈને વિચાર્યા હાથો કે. અરે! આ ઝું તે જ શ્રીપાલ છે કે ને ખવઈના માલ જેવો છે કે પછી તેણે જેવો બીજો મોઈ પુછ્યો છે ?

કોઈપણ સુખી તો તે ખવઈ શાબની સગામાં છઠ્ઠી પછી બ્યારે તે જીવો, ત્યારે તેણે પ્રતિદાર -- કારણક ને પૂછ્યું કે આ સ્વર્ગિયર કોણ છે ?

તેણે તે શ્રીપદકૃમાસ્તુ સર્વં વૃત્તાંત ક્ષુ તે ત્વામ
 જીને ધવલ તો બાણે પવનથી હવણને બે દુઃખ જેવો થયો
 હોમ નહી તવો થઈ બયો, તે હૃદયમાં નિવાસ્ય કાચો
 કે કાચ ! કાચ ! મારા કમળથીનથી બે બે કાચં હું મ્
 હુ તે તે મને ઉલટું પડે છે આ શ્રીપદ તો રાજને
 જમાઈ થઈને યોગ છે, અને મારા શુન્ધો તો મોટો છે,
 માફ હવે હું થયો, તેની મને કાંઈ સમજણ પાડી નથી
 પીરપુર્યો પેલાના લીપેલા કાચં મારે હવમ કિરવા નથી,
 કાચ કે હવમી પ્રાણીઓ માગ્યને પશુ પહાડવવા પ્રયત્ન
 કરે છે

આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો જેવો તે પેલાના
 ઉપારે જાયો — પહોંચ્યો તે વળતે બાવળી કાઠામાં
 કોઈપરાર જોતું જોડ દૂબ લોકોતું ટોટું ત્યાં જાવી પહોંચ્યું
 તે મળાયા દૂબ લોકોને વિલાસી જાણુલ વિલસાવો. શે
 બપારે કાંઈ કામ જાપતો નથી ત્યારે તે દુઃખને તેને
 પૂછ્યું કે : હે સ્વામી ! જાપ જમાણા કપર છુસે કેમ
 થયા છે ?

તે વળતે ધવલે શુભ દૂબને જોઈતમાં મિલાવીને
 ક્ષુ કે : બે તું માફ જોડ કાચ કેઈ જણ રીતે કરી જાપે
 તો હું તને પુષ્કળ ખન જાપું

હવે ક્ષુ કે પ્રથમ મને કહો કે તમારું કામ કાંઈ
 બતવું છે કે જેથી તે કાંઈ સારી કે નહિ, તે હું કહી શકું

ધવલ જોયો કે : બે આ રાજને જમાઈ છે તેને
 બે તું મારે, તો હું તને ધીં માચું કાન જાપીશ.

દૂળ છાત્યો કે- તેને માનવા માટે જોઈ જોવો હવાજ છે કે તે જાનવવા કુલનો હોવાથી હું તેને જા દૂળ છે એમ બહેર કરીશ' તે વખતે રાજા પોતે જ તે જમાઈની ખારી નખાવશે, અને તેમ કરવાથી વમારૂં કામ જલ્દ સિદ્ધ થશે.

જા પોતાના સંબંધીને ખવડે છુટા કરીને, જોઈ કરોઈની કિમતની પોતાના હાથે પહેરેલી વીંટી વસ્ત્ર જ તે દૂળને આપી. તેથી તે દૂળ પણ ખૂબી થઈને, બહુખાખા જ્યાં સભ્ય બેઠેલા હતા, જા નીચે જીવો સ્થીને અત્યંત મધુર સ્વરથી પોતાના કુટુંબ સહિત ગીત ગાવા લાગ્યો. તેના કેમકે કંઈ જવાબેલા ગીતથી સાંભળું મન તથા જ્ય તેને હરી લીધાં.

બીનાથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ કહ્યું કે- હે દૂળ ! હું તારા મધુર ગાનથી છુટી થયો છું માટે તું જે માગે તે વને આપું

તે દૂળે કહ્યું કે- હે સ્વામી ! મને જાણી જાણેથી કુખજા કન મહે છે પરંતુ માન મહત્ત્વ નથી માટે જો તમે હુદમલ થવા હો તો મને માન આપો '

રાજાએ કહ્યું કે- જેને હું માન આપું છું તેને આરા પ્રાણથી જલ્દ પહોંચાતા આ જમાઈના હાથથી પાનનું બીકું આપાનું છું '

તે વખતે કુટુંબ સહિત દૂળે કહ્યું કે- 'હે સ્વામી ! આજથી થોડી મહેરબાની થઈ

સજ્જના હુંકમણી શ્રીજગદ્ગુમાર જેવામાં તેને તબોલ
જાપવા સ્વર છે તેવામાં જોઈ રૂઢ રૂળી જોડામ રોડવી
જાવીને શ્રીપાસના ગમે વગ્ગી પડી; અને કહેવા લાગી કે:
હે પુત્ર! હે પુત્ર! તું કથા ગમે કરેલ વગ્ગી તે ગમે
જગ્ગીને જાણવા લાગી કે હે વત્સ! તું જમીને જાણે
જણ વગતે મળ્યો; માટે તું દેશાવર કથા કથા ફરી જાણ્યો ?

જમીએ જાણવું કરું કે તું જનહીપમાં કરેલ અને
ત્યાંથી વહાણમાં બેસીને, તું કુશલસેમિ જાણી પહોંચ્યો હે
પુત્ર! તું કેવી રીતે જાણી જાણી પહોંચ્યો તે કહે ?

બીલ જોઈ રૂળી કહેવા લાગી કે: તું માથે જતીને
છે ' ત્રીલ કહેવા લાગી કે: તું માથે જાઈ છે જોઈ
કહેવા લાગી કે: તું માથે વિચર છે અને પુત્રને લીધે
જાણે તું મને મળ્યો છે

પછી તે રૂળ કહેવા લાગ્યો કે: હે જ્ઞાતી! જ્ઞા
માથે જાણે જાઈ દેશથી જતો રહ્યો કરેલ તે હમણું
જાણની પાસે જિજ્ઞા કરેલ જ્યાં પચ્ચ થે તેને જસનર
જોળખ્યો નહિ. તે જ કાશ્વથી માન લેવાનું કાશ્વ જતાની
થે તેને મારી નહા જાણ્યો; અને જસનર જોળખી
લીધે, કાશ્વ કે તેનામાં જણા જતામ લલચ્યો છે.

જ્ઞા જાણીને જાણ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે
હાલ! હાલ! જ્ઞા પાપીએ તો મારું જાણુ કુલ વટલાવ્યું,
માટે તેને તત્ત્વ જ મારી નજાવ્યો જોઈએ.

પછી જાણ્યો નિર્મિતિજ્ઞ-જ્યોતિર્ગી-ને જાંધાની

મજાન્યો, જને તેને કહ્યું કે: જરૂર દુહા! જા મારા બે
જોમ તે શા માટે ના કહ્યું ?'

તે વળતે નિમિત્તિયો પણ બાંધ્યો કે : "હે રાજા !
જો આવજ નથી પરંતુ તે મોટા આવબોનો આવિક્ક થયો,
તે બાબતમાં સકારને ધ્યાન નથી.

આ સાંભળી એકદમ કુત્સે થયેલા ચન્નને તે નિમિત્તિજ્ઞને તથા સીંચાણને ભારી નાનવાનો કુકમ પોતાના મુજબોને ક્યો. તે કુકમ મનમજરીને સાંભળ્યો કે તે વરવ જ ન્યા જાવી, જને કહેવા લાગી કે : ' હે પિતાઈ ! આહુ અગિયારી કાજ થા માટે કયો છો ? હોકેમાં પણ કહેવત છે કે આશ્વારથી કુલ ઈલાજખાલ છે માટે આવા ઉત્તમ આશ્વાસવાનો પ્રમાર આવજ હોઈ શકે જ નહિ.

જામી શબ્દ કુમારને પૂછે છે કે : 'હે કુમાર ! તમે
ક્યા કહના છો. ને કહે

જાણ હસીને મીંપાદે કહ્યું કે: જાહે! તમારી કેવી
જલ્દરાઈએ જલ્દા દે રાજ્ય! તમારો પહેલો પાણી પીને
પછી ઘર પૂછવું એ કહેવત અસ્તિત્વ કરી. તમે તમારા
હિન્દને તેવાર કરો, એટલે મારા હાથ ન માફ કૃત કદી
આપશે. કારણ કે પોતાની છત્રે પોતાના કુટુંબી પ્રજા
કરવી, તે સરમાવનાઈ કામ છે એ તમારે માફ કૃત પૂછવું
હોવ તો (કિનારા પર આવેલાં) વહાણોમાં ને ને નીચે
છે તેઓને જોતાનીને માફ કૃત પૂછા.

તે જાન્યારી જ્યારે જામિયા રાખ્યો તે ખજાનું શામેલ

વાહને ઓઠાળીને પૂછ્યું કે તમારા વહાણમાં બે શ્રીઓ છે કે ?

આ સાંભળતાં જ અવકાશ મેં કાઠું પડી બચાવી, શબ્દજો તે જાને શ્રીઓને ઓઠાવવા માટે પેતાના પ્રધાન પુત્રોને કુકમ ક્ષેપી.

તે પ્રધાન પુત્રોએ જ્યાં વર્ષને કહ્યું કે હે વત્સો ! સભાની પુત્રીના પતિનું કુલ વચેરે કહેવા માટે તમે સજ્જ સ્વાસ્થ્ય આવો (જ્ઞાતિ ચિત્ર ૧૧).

આ સાંભળી તે જાને શ્રીઓ જ્ઞાતિ સ્થિતિ થઈને વિચારવા લાગી કે ખરેખર ત આપણા સ્વામીએ જ આપણને ઓઠાળી દાવે છે જાને શ્રીઓ જાલખીમાં બેસીને સજ્જવનમાં આવી પહોંચી જા પેતાના પતિને બેઠને જાનેના જ્ઞાતિ હોય પાર વહો નહિ.

શબ્દજો પૂછ્યું કે આ કુમારનું વસ્ત્રવ શરૂઆતથી જાત્યાત્યુધીનું કહેયું જાને હે વત્સો ! મારો જા વહેમ દાવે.

વિચારણી પુત્રીએ જે શ્રીચાલકુમારનું વસ્ત્રિ કહ્યું તે સાંભળીને શબ્દ સુચી થઈને ઓઠાળી કે જરે ! આ તે મારી જાહેનનો પુત્ર છે

જાત્યાત્યુધીનું વસ્ત્રિ કહેયું શબ્દ શ્રીચાલકુમારનું જાતુ જ સમાન કરે છે તમા વહો જ સુસે થઈને કુકમ જ સહિત તે હજારે જૂન માર મારવાનો કુકમ દરમાવે છે માર પદ ચાલી હજાર જાતુ ઓઠાળી બધો કે હે સ્વામી ! આ જાતુ આ સાથે વાહે મને જૂન જાત આપીને કસાનું છે '

પછી ધવલચોકને ગાઢ જાખનોથી ભાખીને, તેને ચારી નાખવા માટે શબ્દજો ફેરવાવેને સોંપ્યો. તે વખતે નિરૂપમ કંપુના સમુદ્ધ જોવા મળી આવે, શબ્દને સમજાવીને મહામહે નતે તે ધવલને તથા દૂબને પણ તેના કુદ્દમ સહિત લગતા છેડાવ્યા.

ત્યારપછી શબ્દજો નિમિત્તિજ્ઞને લાઠાવીને પૂછ્યું કે : તે જા શીપાલકુમારને માતબોનો અધિપતિ કેવી રીતે કહ્યો હતો ?

ત્યારે તેણે કહ્યું કે : સજ્જન ! મેં તો માતબો જોડે દાંથીજોડે અને દાંથીજોના અધિપતિ જા શીપાલકુમાર છે એમ કહ્યું હતું.

જા સાંભળીને શબ્દજો તે નિમિત્તિજ્ઞને ચારી રીતે સંમત આપીને વિસર્જન કર્યો - રવાના કર્યો અને પોતાની બહેનના પુત્ર - ભાણેજ જોવા શીપાલકુમાર - જમાઈની કમા માગી.

પછી શબ્દ જોડ્યો કે : જાહે ! જાહે ! જમૂત અને ઝેરની માફક ઉત્તમ અને નીચ વચ્ચે ફેરવો. તદ્દત્તવ રેખાવ છે ઉપકારી જોવા શીપાલકુમાર ઉપર ધવલચોક ફેરવો જનમ કરે છે, અને શીપાલ તો તે જનમ કરનાર ઉપર પણ ઉપકાર કરે છે. વળી જેમ જેમ શીપાલનો ઉજવલ વધ જમતમાં વિસ્તાર પામતા બધા છે- તેમ તેમ જા ધવલ હવે હવે કાળા સુખવાળો બનેલો બધા છે.

ત્યારપછી પણ શીપાલે તે ધવલને વધુ જ બોલ્યો.

પાતાના ઘેર બિહાજીઓ, અને તેને લોકજન કરાવીને પાતાની
અઠશાળમાં વિશ્રામ લાગ્યો - રાખ્યો.

ત્યાં રહેલો તે ધવલ વિચારના લાગ્યો કે : મારું
નસીબ કેવું થયું છે ? જે જે કામ હું કરું છું તે તે
કાર્યમાં હું નિષ્ફલ થાઉં છું તેમ જ્યાં જાય એ કનુભે
હું તેને કેલું પણ રીતે મારી નાખું તો આ સમસ્યા લગતી
મારે સ્વામીન સાથે જાઓ શ્રીપાદકુમાર સાવમી ભૂમિ કિશર
એકલો છવો છે માટે તેને મારી નાંખીને, તેની જીને
જાણતારે કનુએ કરું.

આ પ્રમથ્વે વિચાર કરીને ઘણું થયેલો તે દુઃખે,
દુઃખ અને અધાર પામી એવો તે ધવલ, લાજમાં અઘીપાલી
છરી લઈને શ્રીપાદને મારવા માટે તેવાર થયેલ. પરંતુ
જનના રસ્તે પગ મૂકવાથી, તે સાવમી ભૂમિથી નીચે પડ્યો;
અને તે જ છરીથી તેનું કિશર ચીપાઈ જવાથી વસ્તુ જ તે
મરણ પામ્યો અને મરીને સાવમી નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલ.
જાણી રીતે તે સાવમા માલથી પડીને સાવમી નરકે
ઉત્પન્ન થયેલ, કાશ્વ કે જાણ દુઃખેને તે સિવાય બીજે કયાં
સ્થાન મળે વંમ હતું ? જાણે તે જ પડે એ કહેલ
અઘી સાથી હૈ છે.

જવારમાં જડીને લોડેલે અધારે ધવલેડીને જાણી
રીતે મરણ પામ્યો એવો ત્યારે લોડે કહેવા લાગ્યા કે
મરીનર ! તે કુમારને મારવા માટે જાએલો અજાય છે
અરેરે ! આ ધવલેડીનું કેટલું જાણ અપમણ્યું કહેવાય કે
જેલે નિરૂપમ ઉપાધારી એવા શ્રીપાદકુમારને જણ મારવાની

બુદ્ધિ કરી. આ પાપીએ કુમાર તરફ જે દ્રોહ વિતર્યો તે તેના પોતાના જ ભય પડ્યો જ્યોત્સના । મોટા પુરુષોની જેવી પુરવાઈ હોય છે

કુમારે પણ એક સ્વપ્ન માત્ર તેના કૃત્યોને વિચાર કરીને, તેની મરણક્રિયા કરી અને તેના જનસુયો પાદ નહિ કરવા તેના કુયો આદ કરીને, તેના ચોક્ક પાપો હવે ખવડ-રોડને આચી ચલાઈ જાયનારા જે વસ્તુ મિત્રો હતા તેઓને ખવડરોડની જઈ લક્ષ્મીના માલિક શીપાદે કાઢ્યા.

હમી તે શીપાદકુમાર તે વસ્તુ જીવિયા જાણે, મુનિ જેમ વસ્તુ વુખ્તિઓ સક્રિય મુજ સોઝવે છે, તેમ જન્મવ મુજ સોઝવવા લાગ્યા.

૧૬ ભાગ્યના ખેલ

૧૫૦

ઐક દિવસે તે સીંચવડુમાર શાલ્યારિકા દીપ
માટે નીકળ્યા ત્યાં કોઈ મારો કાર્ય ઉતરેલો તંત્ર ભેદમાં
આપ્યો તે કાલના મુજબ કાલવાલે કુમારને લેવા; એટલે
તે કાલવાલે લેવાઈ કાર્ય કુમારના મને પડ્યો

કુમારે તેને પૂછ્યું કે: હે કાલવાલો તમે ક્યાંથી
આવો છો? અને હવે ક્યાં જવાના છો? જાણી, તમે કાર્ય
જલ્દ કામ આધાર્ય લેવું છે?

તે કાંતકી કાલવાલે કહ્યું કે: હું કાંતિનગરીથી
આવું છું અને કલુદીર જવાનો છું મેં લેલેલું ભા
આધાર્ય આ પ્રમાણે છે બહીંથી લેકસો મોજા દૂર
કુરુકુપુર નામનું એક પ્રખ્યાત નગર છે ત્યાં ખરડેલું નામનો
મહાપ્રજાથી શાસ છે તે શાસને કપૂર જેવા નિર્મલ
ચીકણી સુવર્ણનો કપૂરવિદ્યા નામની રાણી છે તેની
કુદિથી ઉત્પન્ન થયેલા મુંદર અને પુરદર નામના સ પુત્રો
છે તે જિવાલ સુવર્ણથી નામની એક સુવર્ણન પુત્રી છે

ને રૂપમાં રહ્યા સરખી છે અને સર્વ કલાઓમાં નિપુણ હોવાથી બ્રાહ્મી - સરસ્વતી - સરખી છે

તે રાજકન્યાઓ એવી પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે કે જે કોઈ પુરુષ વીણા વગાડવાની કલામાં અને છવ્ઠી તેની જ સાથે હું લગ્ન કરીશ; તે સિવાયનાનું મારે કોઈ કામ નથી આ સંભળીને ત્યાં અનેક સજ્જનો આવેલા છે અને તેઓ હમેશા ત્યાં વીણા વગાડવાનો અભ્યાસ કરી રહ્યા છે આ બધાની દરેક મંદિરને મંદિરને પરીક્ષા થાય છે પરંતુ સાક્ષાત્ સરસ્વતી એવી તેણીને કોઈ પણ વીણા વગાડવાની કલામાં છવ્ઠી યોગ્ય નથી.

એક વખતે પરીક્ષાના દિવસે હે રેવ! અને ત્યાં તેણીને સ્ત્રીઓમાં સુકુટ સમાન નજરે એક છે વળી પુરુષોમાં આપ સુકુટ સમાન છે બો કે તે ચતુર્ બનવી અસંભવ એવી લાગે છે, તો પણ કોઈ રીત વખાણ બનેનો સંધેશ મળે આપ, તો હે સ્વામી! તમો બનેને ઉત્પન્ન કરવાની પ્રત્યક્ષિ - પ્રણ - ની મહેનત સદૃશ થાય. અર્થાત્ હે સ્વામી! આપ અને તે કલાવાન રાજકન્યા યુવકુલીને શ્રાવ્યવ્યાત્ સંધેશ થાય તો ધ્યાન સંજય થાય તમારા બનેનો જનમ સદૃશ થાય. શ્રી અને પુરુષ બને બો કલાવાન થાય તો, તેઓનો સંસાર પૂર્ણ જ્ઞાનદયી થાશે, અને આ અસાર સંસાર પણ સ્વયં હોયો લાગે.

તે સંભળીને શ્રીરામકૃષ્ણ તે સાથેવાદને ઉત્તમ વચ્ચે પહેલમણીમાં આપીને સંધ્યા સમયે પોતાના નિવાસ સ્થાને આવી પહોંચ્યો.

શ્રીપાદ વિવાહ થાઓ કે જા કુવલકલને કું રી રીતે એક શુદ્ધ ? જા જાનવમાં પશુ નવપાદનું ભાન એ જ એક ઉપાસ એવ એમ લાગે છે બીજા ઉપાસનું કું પ્રયોજન છે ? એમ વિવાહીને શ્રીપાદે શુદ્ધ ભાવથી-મદામી-મનમાં નવપાદેનું એકાશ્રિતે એવી રીતે જાન પસપ થાઓ કે એથી સૌખ્ય રેવલોકમાં રહેવાયે વિમલેશ્વર રેવ લાક્ષમાં રત્નોને ઉત્તમ કાર લક્ષને ત્યાં કલ્પર થયે, અને શ્રીપાદકુમારને કહેવા લાગ્યો કે કે કુમાર ! જા કારને જળમાં પહેલવાથી ઇચ્છિત રૂપ, જાકાલમાં જમન, બધી કુળાઓમાં પ્રતીકૃત, સભામમાં જય વચા રહેક ભવન ડેરને નાશ થાય છે, એવા જા કારને તું બહુ કર. એમ કહીને શ્રીચિદમહાકલને અધિદેવ રેવ શ્રીવિમલેશ્વરવલ શ્રીસલકુમારના જળમાં તે કાર પહેરાવીને, તેજસ્વી એવે તે પોતાને સ્થાને ગયે.

તે કાર મલવાથી કુમાર નિર્મિત થઈને સુદ્ધ બયે. ઉપાસના ઉપદાં જ કુલકલપુર જગની ખામાં ઇચ્છા કરી ત્યાં પહોંચીને કાલના પ્રભાવથી વામનરૂપ પડીને તે કુલ કલપમાં ગયે. ત્યાં તેને કાલમાં વીણા રાખેલા વચામૂરવ પહોંચે. રાજકુ રાને એવા.

વામનરૂપધારી તે કુમાર રાજકુમારની યાચે, જ્યાં ઉપાસના વીણાવાહન શીખવાડે છે ત્યાં પહોંચ્યો. એમ એમ તે વામન ઉપાસનાને કહેવા લાગ્યો કે મને પશુ વીણા વચાવાહન શીખવાડો, તેમ તેમ તે જા રાજકુમારે ખદખદાદ કહેવા લાગ્યા.

તે ઉપાધ્યાય પોતાને જાણવાની ઈચ્છા નહિ રાખતો એકને, કુમારે તરત જ પોતાની પાસેનું અમૂલ્ય એકું એક જદમ ઉપાધ્યાયને ભેટ તરીકે આપ્યું.

ચહી તે ઉપાધ્યાયે તેને બહુમાનપૂર્વક પોતાની પાસે ભેટાકીને તેને શીખવા માટે પોતાની વીણા કુમારના હાથમાં આપી તે વીણા હાથમાં ઊંધી પકડીને તેની તત્રીને તોડી નાખી અને તુંબીને ફોડી નાખી આ પ્રમાણે હસ્થાથી સાથે વીણા શીખતા જ્યાં રાજકુમારો તેની મસ્કરી કરતા હતા, હતા, જ્યુ દાનના બહાણો - પોતાની સહજ ઉદાસ્તાથી - ઉપાધ્યાયને માનનીય થઈ પડ્યો.

પરીક્ષા વખતે જ્યાં રાજકુમારો મહાપદ ગણા તેમની સાથે વામને પશુ જ્યાં માંદગુ કે હસ્તાબ્ધની ચેત્રી કરતા હસ્થાને તેને જાહેર કરતા થઈ પડ્યો. પરંતુ પોતાના કાનના જે અમૂલ્ય કુલ્લો આપીને તે વામન મહાપદા પહોંચી ગયો. પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે રૂપ કરતા તે વામનને રાજકુમારી મૂળરૂપે ભેટી હતી, અને હોઠો તેને વામનરૂપે ભેટાં હતા.

શ્રીચતુર્નુ આર્જુ આશુત રૂપભેદને, રાજકુમારી મનમાં ચિતવન કરવા લાગી કે એ માફ પુણ્ય બચત હશે તો; આ કુમારથી મારી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થશે અને હું મારા અપમાને જ્યુ પુણ્યશાળી માનીશ. કેઈપણ કાશ્મીરી મારી પ્રતિજ્ઞા એ આ કુમારથી પૂર્ણ ન થઈ તો, હું પોતે જ મારી આ પ્રતિજ્ઞાને લીપે પેચિલી થવા જેવું થશે, અને હું મારી જાતને દુશ્મની-અજ્ઞાની-માનીશ.

પછી વીણાવાદનના કુકમથી બાદીના બધા રાજકુમારોએ વીણાવાદનમાં પોતાનું કુશલપણું પહેલાં બતાવ્યું. પછી રાજકુમારીએ પણ પોતાનું વીણાવાદનમાં કુશલપણું બતાવ્યું. તે વખતે અદ્વૈતા ઝાઝાથી એમ સૂર્યવિકાસી કમલોતું જન સંકોચાવવા લાગે, તેમ કુમારીની વીણાવાદનની કલા બાગવત રાજકુમારોનું કુશલપણું સંકોચાવવા માંડ્યું.

સમજાતો હોઠો જ્યારે રાજકુમારીની વીણાવાદનની કલાની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, ત્યારે વામનદેવધારી ક્રીપાલ બા પ્રભાણે એ પેઠા 'જલો! કુશલપુત્રમાં રહિતારા બા સમજાતો હોઠો કેમ બલુકાર છે

તે સાંભળી રામવાળી ચબેલી તે રાજકુમારી પોતાને હાંચીવાત ચબેલી માનવા લાગી. પોતાની વીણા તેણીએ કુમારને બાપી, તે વખતે કુમારે તે વીણાને સારીને બા પ્રભાણે બચુદ બધાની કહું કે બાની વગી ગસવાલી છે, તેવું તુંબડું બધે ઘાગેલું છે તંબા સંકો પણ બાજિથી રમ્ય ચબેલો છે અને તેથી હું વીણાને બચુદ કહું છું (બાળો ચિત્ર ૧૧૧)

પછી તે ઠોચેને તજરે રેખાડીને, તે વીણાને બસબર સારીને જેવી તે વીણા કુમારે વચાડી, કે તે બધા હોઠો બધે નિઝાપીત થઈ બધા હોથ, તંબા બાજેતન થઈ ગયા. તે વખતે કોઈની વીટી, કોઈનું કડું કોઈનાં કુશલ કોઈનાં મુકર વધા કોઈનાં કુપ્પી લઈ લઈને તે બધાનો એક દમલો કપો હોઠો જ્યારે બચુદ થવા ત્યારે, બા બાઝર્જ ભોઈને ખન્ન બેરી તે રાજકુમારી પોતાની પ્રતિજ્ઞા ચૂકું

શવાથી ત્રણે જગતમાં હિંતમ બોલ્યા શીવાલ કુમારને વરી
 સુષુપ્તિની પિતા વળેરેને શીવાલનું વામનરૂપ બોધને
 મનમાં જેટ હસ્યા બોધને, શીવાલે પોતાનું મૂળરૂપ પ્રગટ
 કર્યું તે બોધને શબ્દને શુદ્ધી થઈને તેને પોતાની પુત્રી
 પદ્માવી, અને હાથી પાસ વગેરે પદ્મચમણીમાં આપીને,
 રહેવા માટે બેઠે સુદર મહેલ બાંધ્યા. ત્યાં રહીને શુદ્ધ
 સુદરી સાથે સુખ ભોજનવા લાગ્યા

૧૭ સ્વયંવર મહત્વ

૧૫૧

[પુરુષવાન માણસ જ્યાં જ્યાં જાય, ત્યાં ત્યાં-જ્યાં જ્યાં રામ ત્યાં ત્યાં અયોધ્યાની માફક-જાને જ્યાં સાકલ ત્યાં સિદ્ધિની માફક-ત્યાંદિ પ્રાપ્ત થાય છે. પુરુષવાન માણસને ઈચ્છા થતાં જ હજારી વસ્તુ જાણી મળે છે. જેમ કેવલજ્ઞને જાણતું મન થાય છે ત્યારે અર્જુનને મોર જ્યારે છે તેમ-પુરુષવાન પ્રભાવથી પુરુષવાનની ચરિત્રવિ-સ્વભાવ-વલ્લુ સારી હોય છે. પુરુષવાન પ્રભાવથી વિખેળો નાશ થાય છે, અને પેલાને ઈન્દ્ર-સંવિષ્ણુ-વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે.]

એ ક દિવસે સ્વર્ગાદીને વખેલા શ્રીરામકૃષ્ણને બેઠા પાદેથી મુગધૂર મલ્યો. તેણે ખાસ જાણ થાય છે સમાચાર કોય તો કહેવા જણાવ્યું તે મુગધૂરે કહ્યું કે-
હે દેવ! મનવક નામના સાધ્વીજાહે અને કુન્દિનપુર નામના નગરથી પેઠણપુર નામના નગરે જવા માટે મોકલ્યો છે. રસ્તામાં મેં કચનપુર નામના નગરમાં એ આશ્ચર્યકારી જનાવ ભેટ્યો છે તે હે ઉત્તમ પુરુષ! તમે જાણજો:

તે કચનપુરમાં શ્રી વજ્રસેન નામનો રાજા રાજ્ય

કરે છે તેને કલનમાલા નામની પ્રખ્યાત પદ્યશ્રી છે તેણીની કૃતિથી ઉત્પન્ન થએલા ચરોધવત્, ચરોધર વજ્રસિદ્ધ અને અર્ધ નામના ચાર પુત્રો છે અને તે છપર ત્રેલોકચમુદરી નામની એક પુત્રી છે, કે જેણીના જેવી બીજી કોઈપણ કન્યા ત્રણે લોકમાં નથી હોવાથી ! તેણીને લાવક કોઈ વર નહિ મહાચરો, તેણીના પિતાએ સ્વયંવર માગ્યો છે તે સ્વયંવર માટે અત્યંત પહોંચો અને ઉચો અને રમણીય એવો મૂલ્ય મહપ બધાવેલો છે જેમાં અણિ અને મુવર્જન સામકાએ પણ સહેલી પુત્રીઓ લોકોને અણે ઉત્પન્ન કરે છે (જુઓ ચિત્ર ૧૧૨)

વગી, તે મહપમા ચાર બાળુઓએ કુતુહલો સહિત ઉપસાઉધરી બનાવેલી એવી આશાઓની એણિ, સ્વયંવર વિધાનોની દાર જેવી લાગે છે વગી, ત્યાં-સ્વયંવરમા-અમત્રિત કરેલા રાજાઓની એવા અને બહુમાન કરવા માટે બનાવ અને ઘાસ વગેરેના જે હમલા એકલા કન્યામાં અભ્યા છે તે મોટા મોટા પરિવેશી પણ ઉંચા છે અપદ મુદી બીજના કિવસે તે સ્વયંવરનું શુભ મુદ્દત છે તે બીજ અવની કાઢે જ છે અને તે નગર અહીંથી ચોલ્ય ચોળ્ય દૂર છે

આ સમાચાર સાંભળીને શીરાજકુમારે તે મુસાફરને તરત જ પોતાના પોતાના મગામાં પહેરાવેલી મોંઘાની સાંકળ આપી દીધી. કુમાર પોતાના આગમે બપોલ કુમાર પોતાના આગમે પહોંચ્યા પછી ચાહતી ધતના વિચારવા લાગ્યો કે કુલધનુ કૃપ કરીને, ત્યાં જઈ તે સ્વયંવર જોઈ

* શીરાજ સમ ની ગળે પેળા દાર છે તેમ બનેનું છે

તો કિ કાસના પ્રભાવથી તે કુળકાનુ રૂપ કસીને સ્વયંવર મંદપે બઈ પડ્યોંઓ. ત્યાં તેણે ઉંઘા માંચકાએ. કિસ વાચ્યોને બેઠેલા બેવા.

કુળકાનુ રૂપ પાસવ કરેલા શ્રીપાલને સ્વયંવર મંદપમાં પેસવા હસવાને જાટકાંઓ. તે વખતે પોતાના કાશ્વં સોનાનું કડુ તે હસવાને બાપીને શ્રીપાલ મૂલમ-જર્મં હામલ થયો. જાદર હાજલ થઈને બધા યુવક લાંબલા કિસર સોના ૧ પૂતળી બેઠાંબેલી છે તેની પાસે જઈને તે સ્વયંવર થઈને બેઠે.

ત્યાં બેઠેલા વાચ્યોએ તે કિચી પીઠવાળા, હાંમવા-એલા મરીસવાળા, વપડાં નાકવાળા, વપેલા બેવા લાંબાં હાંતવાળા, કિડ બેવા કોઠવાળા, પીઝળ-કામચ-વાજવાળા અને પીઝો-માંબરી જાંબોવાળા તે કુળકાને બેઈને પૂછતું કે કે કુળકાલ! તમિ જઈ શા માટે પપચા છે ?

કુળકા રૂપધારી શ્રીપાલે ઉત્તર બાંધ્યો કે લે કમ માટે તમિ જાયા જઈ જાંબા છે તે કમ માટે હું જઈ જાંબો છું.

તે સાંસળી જાયા જાડવાડાટ હસી પડવા અને મંદ-રીમાં મિલવા લાંબા કે બૂમો ! બૂમો ! જા રૂપરૂપા બદાવને તો બૂમો ! બૂમો ! જાયા રૂપવાળા વરને બે રાજકન્યા નહિ પસંદે તો પછી તેણીનું શું થશે ?

[જા પ્રમાણે કુળકાની જાયા મરકરીઓ કસવા લાંબા.]
તે હસવાન રાજકુમારી પણ ઉત્તમ જાલણીમાં બેસીને, કિશિક સરખા સ્વયંવર થઈ પડેસીને, તથા નિર્મલ પોતી-

એના આશ્ચર્યો આજ સિપર ધારણ કરીને; અને હાથમાં નિર્મલ માળા ધારણ કરીને, [અસ્તક સિપર નીહું-મેલા હજાર છત્ર ધારણ કરેલી] તે સ્વયંવર મહત્વમાં આવી પહોંચી.

મિત્રીની માળાથી ચોક્કસ કહવાળી સજ્જુભારી જેવામાં હાથમાં વરમાળા હાથ મુખ્યમહત્વની અદર બાવી મુખ્ય ચાંકલા વસ્ત્ર નજર કરી એવા હાગી, તેવામાં અક્ષમાત્ પવિત્ર એવા શ્રીધાતુમારતુ સુદર મૂળ સ્વરૂપ એકાંતે આનંદિત મનવાળી તે સજ્જુત્રી વિચારવા લાગી કે કે મન! કેવે તું આ પતિની પ્રાપ્તિથી આનંદ પામ! હું બન્ધ છું! દુવપુત્ર છું! મારો મિત્રો લાગ્યોદય છે! કાણકે કે મારા મનસ્વી સમુદ્રને જીવે પમાડવા માટે જાત્ર સમાન આ મેકંક લાગ્યોદયની પુત્ર અહો આવેલો! ॥

તેથીની અનુરાગ વધા કહાઓવાળી હાથે એકાંતે, તેથીની પરીક્ષા કરવા માટે કુમાર પણ વચ્ચે વચ્ચે તેથીને પોતાનું કુલદાશ્ય દેખાડતો હતો કેવે પ્રતિકારી જે જે સંબંધાં રૂપું વર્ણન કરે છે તે તે સંબંધે કુમારી રૂપ, પણ વધા દેશ સજાંથી દોષે જતાવીને વચોડવી હતી જે વળતે જે સંબંધ વર્ણન પ્રતિકારી કરતી હતી તે વળતે તે સંસ્થ પુર્વિમાના જાત્ર સરખા ઉત્તર મુખવાળો હતો. હતો; અને જ્યારે સજ્જુભારી તેની અવગતન્ય કરતી હતી ત્યારે તે સમાન મુખવાળો થઈ જતો હતો.

તે પ્રતિકારી જ્યારે અર્ધ નૃપમહત્વનું વર્ણન કરીને જાણી ગઈ ત્યારે સજ્જુભારી વિલક થઈને પોતાના મન

સદ પતિ કુલ્યને પ્રેમ દિશી જૂએ છે તે વખતે શાશ્વત
 કૃપા રહેલી ઉત્તમ જોવી સુવર્ણ પુતળીના મુખમાં ફાળે
 અધિષ્ઠાત્ર દેવ હાજર થઈને આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો કે
 હે વત્સ ! જો તું મન્ય અને ચતુર હો અને સુષુ વશ
 જનકુલને અવગારી દો તો આ કુલ્ય રૂપધારી ઉત્તમ
 પુરુષને વર !'

તે સાંભળીને કુમારીના તરવજ તે કુલ્યરૂપધારી
 શ્રીપદકુમારને વરમાળા પહેરાવે છે કુમાર ભણી જોઈને
 પોતાનું વિશેષ કુલ્ય દેખાડવા લાગ્યો. તે હરમાન સ્વયં
 મહામાં સેના જ્યોત્સના જપા સમજીને, તે કુલ્યરૂપધારી
 શ્રીપદને આજ્ઞે કરી કહેવા લાગ્યા કે હે કુલ્ય ! આ
 વરમાળા ભેટી દો ! નહિતર જામે અને મારી નાખીશું. આ
 સોળી રાજકુમારી સુષુ વશ જનકુલને સમજી શકતી નથી
 તેથી તેને વલ્લે વરમાળા પહેરાવી છે, પરંતુ આત્મ અકાર્ય
 જામે સદન કરી લઈએ તેમ નથી અને કુલ્યને આત્મ
 કન્યાસ્થ નહિ લઈ જવા હઈએ. માટે તું આ વરમાળા વાળ
 દો ! નહિતર જામારી આ વલ્લે વરમાળાવાળા વાસ આ
 કદાપી નાહને ભેટી નાખશે.

કુલ્યરૂપધારી શ્રીપદ હસીને જો પો કે અચરે
 દુર્ભાગ્યથી કન્ય સરીસ્થાના જોવા વાનને, જો આ કુમારી
 પોતાના મનથી ના વસી તો તમે તમારા અગ્નિના કિર
 યા માટે સુસ્તે જવા નથી ? જો તમોએ પવત્રીના અભિ
 લાષરૂપી જાપ કરું તો તે જાપથી શુદ્ધ કરવા માટે આ
 મારી વલ્લેની ખાતરૂપી વીધ સમજ છે આ પ્રમાણે

છીને તે કુલ્લદેવપાણી શીપાલે તે ઢોઝોને ભેગા તેા હાથ
 દેખાડયા, કે તે જધા રાજ્યો ભવથી ન્યાકુલ રહને વારે
 જાણુએ નાથી જધા જાવી રીતે તે કુલલને એવુ તેા
 પરાક્રમ ત્યાં જવાનુ, કે જેથી રાજ્ય રહેતા ભેગા દેવતા
 એવે તેના હાથ ફરોની વારે હતી.

આ ભેદને શીવજીએન રાજ્ય પણ પુણી રહને જાયો
 કે હે વસ્તુ । જેમ વમે વમાજ આ પ્રમાણે જાણ જલ
 પ્રગટ કરું તે જ પ્રમાણે વમાજ મૂલ સ્વરૂપ પણ પ્રગટ થયે.

પછી કુમારે વત્તાલ પાવાનુ સ્વાભાવિક રૂપ પ્રગટ કરું
 તે ભેદને જાણવિત રહેલા જજીએન રાજ્યને મોટી ધામ
 પૂમપૂર્વક પાવાની પુત્રી ત્રિલોચનમુદરીનું શીપાલકુમાર સાથે
 લગ્ન કરું તેથીને રહેવા માટે એક મુંદર મહેલ આપ્યો. ત્યાં
 ત્રિલોચનમુદરી સાથે રહેતો એવો શીપાલકુમાર પરમ જ્ઞાનક
 સોગવતો હતો.

મદ પતિ કુળમાંને પ્રેમ હિમી જૂલે છે. તે વળતે શાંતતા
 હૃદય રહેલી ઉત્તમ જોવી સુવર્ણ પુતળીના સુખમાં હારને
 અધિભ્રમકે દેવ દાનલ મળેને આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો કે
 હે વ્રજ ! જો તું ખન્ન અને ચતુર હો અને સુખ તથા
 જવસુખને અવગણી હો તો આ કુળ રૂપધારી ઉત્તમ
 પુરુષને વર !

તે સાંભળીને કુમારીકા વરવજ તે કુળરૂપધારી
 શ્રીપાલકુમારને વરમાળા પહેરાવે છે. કુમાર જ્યાં જોઈને
 પોતાનું વિશેષ કુરૂપ દેખાડવા લાગ્યો. તે હરમ્યાન સ્વયં વર
 મદપદમાં સેત્રા મળેલા જમા સજ્જો, તે કુળરૂપધારી
 શ્રીપાલને આજ્ઞે કરી કહેવા લાગ્યો કે હે કુળ ! આ
 વરમાળા છોડી દે ! નહિવર જામે વને મારી નાખીશું આ
 જોળી શાલકુમારી સુખ તથા જવસુખને સમજી લઈવી નથી
 તેથી તેને તમે વરમાળા પહેરાવી છે, પરંતુ આપું જ્યારે
 જામે સદન કરી લઈએ તેમ નથી અને કુળને આપું
 કન્યાસ્ત્ર નહિ લઈ જવા જઈએ. આટે તું આ વરમાળા વછો
 દે ! નહિવર જમારી આ વલચાર વરમાળાવાળા તારા આ
 કદાપી નાહને ઉડી નાખશે.

કુળરૂપધારી શ્રીપાલ હસીને બોલ્યો કે : જ્યારે
 કુલકેવલો હમ સરીસાળા જોવા વમને, આ કુમારી
 પેતાના મનથી ના વરી, તો તમે તમારા માનના હૃદય
 શા આ' છુરસે જવા નથી ? જળી તમોએ પસ્ત્રીના અભિ
 લાષરૂપી જાવ કરું છે તે જાણી શુદ્ધ કરવા આટે આ
 મારી વલચારની પાશુપો વીધ સમજ છે આ પ્રમાણે

હવા, છતાં જેઓએ સમજિત પ્રાપ્ત કરેલું નહિ, તેઓએ અન્યથા પ્રાપ્ત કરેલું હોવા છતાં પણ મોક્ષ પ્રાપ્તિ ન કરી શક્યા. જોરજોરે કે સમય, સ્વભાવ જનનેના સંયોગ હોવા છતાં નિયત કારણ ન મળ્યું, તેથી મોક્ષમાર્ગ પ્રાપ્ત થયો નહિ. આટે કાળ, સ્વભાવ અને નિયત એ ત્રણે કારણની હરેક કામભા જરૂર છે એ ત્રણે કારણ હાજર હોય, છતાં એ ઉદયમ ન કરવામાં આવે તો તે ત્રણે કારણો હાજર હોવા છતાં પણ કાર્ય સફળ થતું નથી.

જેમકે કોઈએક વૃક્ષને તેની ઝટુમા જ વાંચુ છે તેને ડુડીઓ પણ ખાવે છે; પરંતુ જો તેને પૂરતું પાણી ન પડાય અને વાદ વજેરેનો જડોનસ્ત ન કર્યો હોય તો તે ફળી શકતું નથી. કારણ કે ત્રણે કારણ રહ્યું હોવા છતાં ઉદયમની ખામી રહી ગઈ જેથી હરેક કારણોમાં ઉદયમની પણ ખામ જરૂર જ છે એ બારે કારણો હાજર હોવા છતાં પણ જોડવાનાં સામ્યમાં ન હોય, તો કરેલી જમી મહેનત નિષ્ફળ થાય છે.

મતલબ એ જ કે હરેક કાર્યમાં જ્યાં જ્યાં કારણો હોતાં હોય તો જ કોઈ પણ કામ સિદ્ધ થાય. જે વાંચ-માથી જોઈની પણ ખામી હોય તો તેથી કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી. આ પાંચ કારણોના મિશ્રણ કરાવી રેનાર ઇંદ હેતુરૂપ મોટું પુણ્ય જ છે. તે પુણ્ય જ જમાને સાચ સંયોગ મેળવી રે છે તેથી જમા કરતાં પુણ્ય એ જ મોટું છે એ જ પુણ્યના યોગ વડે શ્રીપાલ અને ત્રિલોકમુહરિના સંબંધ થયો. એવી જ રીતે મુખ્યમુહરિની પ્રાપ્તિનો સંબંધ હવે કહેવાયો.]

૧૮ શ્રીપાલની ભાગ્યવૃદ્ધિ

૧૫૨

[ભ] ભગવાણી પુરુષો જ ભણત કુળ ભોજની
 મહે છે, કાણ કે ઇચ્છિત મુખોની પ્રાપ્તિ પૂર્વે કરેલા
 પુરુષોથી જ થાય છે. દરેક કાલની પ્રાપ્તિનાં કારણ કાળ,
 સ્વભાવ નિયતિ, કર્મ અને ઉચ્ચત્ર ભો પાંચ છે. તે સમયે
 થવાનું હોય તે સમયે જ તે થાય છે, એમકે ઉનાચાની
 મનુષ્યો જાણે કેસીએ આવે છે. મેલી શિખામાં જ લેવે
 છે. જો મનુષ્યની થવા પાડી જ કર્મ પાસે કરે છે. આ
 પ્રમાણે દરેક કાલમાં સમય-કાળની બદલ પડે જ છે.

સમય હોય, પણ ભો સ્વભાવનો સમય ન હોય તો
 મળેલો. સમય અને સમય નિયતિ ભવ છે. કાણ કે જીવ
 ઉત્તે તે ઉત્તવાના સ્વભાવપાત્ર હોય તો જ ઉત્તે જન્મ નીજ જ
 ભણત હોય તો ઉત્તવાનો સમય હોય છતાં પણ તે ઉત્ત
 નથી. કુપમાથી જ કહી થાય છે. મારે જ સમયની એટલી
 બદલ છે તેટલી જ સ્વભાવની પણ બદલ છે, સમય અને
 સ્વભાવ બનેનો ચોખ અથો હોય, જન્મ તેમાં ભો નિયત
 કારણ ન હોય તો પણ મારેલું કાલ પાસે પડતું નથી.

એમકે ત્રીજા અને ચોથા વાચમાં બરિ હવે પુણ્ય

વિશેષ દોષ તો, તે પતિ-પતિના મનને શાંતિ થી રીતે પ્રાપ્ત થાય માટે આપણે આવી રીતે પરીક્ષા કરીને જે સૌખ્યમાં નિમ્મલ મનવાળો દોષ, તે જ પતિ સાથે આપણે લગ્ન કરવું.

આ સાંભળી પંડિતાએ કહ્યું કે: હે સ્વામિનિ! તમે ૭ વાત કહી તે બરાબર છે પરંતુ બીજાનો અપ્રકાશિત ભાવ દર્શાવતી જણાય છે માટે સમસ્થાનાં પદો બનાવી તેને પૂરવા માટે આપણા, જેથી તેનો શુભ ભરવા અશુભ એવો ખર્ચનો પરિણામ જણાઈ આવે.

આવી રીતે રાજકુમારીએ પ્રવિણા કરી છે કે: જે કોઈ મારા મનમાં રહેલી સમસ્થાઓ પૂરે, તે પતિની સાથે મારે પાલિંગદલ્ય કરવું બીજી સખીઓએ પણ એ જ પ્રમાણે પ્રવિણા કરી છે.

જે વખતે આ પ્રવિણાની વાત જાણતી જાદર બાહેર ચર્ચ ત્યારે ઘણાંએ જુદાવાન પડિતો ત્યાં આબ્યા છે અને તેઓ સમસ્થા પૂરે છે, પરંતુ મનની ખાલવા સુવળ સમસ્થાઓ પૂરાતી નથી. આવીરીતે તે રાજકુમારી પંડિતા વગેરે પાંચે સખીઓ સહિત માણસોનાં મનની પરીક્ષા કરતી રહેલી છે આ સાંભળીને સભાજનો બોલવા લાગ્યા કે: આ કેવું આશ્ચર્ય કહેવાય. કારણ કે બીજાના મનમાં રહેલા બાવ જુવળ કોણ સમસ્થા પૂરી કરી શકે?

આ સાંભળીને મીપાણકુમાર પણ આશ્ચર્ય ચક્રિત ચર્ચ ગયો. પણ રાજસભામાંથી પોતાના નિવાસસ્થાને આબ્યે,

એક દિવસે મોર્ટ માવસ રાજસભામાં જાઓ અને તે દિવસે લખ્યો કે 'હે સ્વામી! હવે પત્ન નામના નવરત્ન પ્રસાદ નામનો રાજ સભ્ય કરે છે (જ્યોતિષ ૧૧૩) તે જાણને ઉત્તમ રાજ્યોની પુત્રીઓ એવી સારાંસી રાણીઓ છે તેમ પ્રથમ પદપત્ની તરીકે કુલભાગ નામની મહારિ વેળી રાણી છે તે રાણીને દિવ્યવત્સલ નેકલ ચોપ, ચિત્રિ વારી અને કુકર્ડ નામના પાત્ર પુત્રો છે અને મુન્દાસુદરી નામની પુત્રી છે. આ મુન્દાસુદરી ત્રણે લોકમાં સર્વગ્રાસ્ત્ર છે તેમ જ રૂપવાન અને કલાવાન હોવા ઉપરાંત રોજન જાવવાને પાથેલી છે

[જગતમાં જે મોહનવેદિ છે તે તે સ્વામી અને સ્વિર હોય છે પરંતુ મુન્દાસુદરી તે જ જમ-કાલવી બાલવી-મોહનવેદિ રૂપ છે તેથીના નવજન્મ સમાન લાલ અને મુદેમળ હોઈશ પત્ર છે, કન્નદ લાલની પંક્તિરૂપ સદૈવ પુષ્પ છે, અને સ્તનકુચલરૂપ રસમરેલા સુવર રૂપ છે અને તેથી તેણે જ સૌંદર્યવાચાસુ દેખાય છે એવી રીતે મોહનવેદિ રજા જાવવાથી કાલે છે, તેથી જ રીતે મુન્દાસુદરી જન્મ મનેન્દર હાજરીની મારફત કુલવી કુલવી થાય છે.]

જિનધર્મમાં સદા એવી તે રાજકુમારીને પંડિત, વિદ્યાર્થી, પ્રસુવા નિપુણ અને રક્ષા નામની પંચ સખીઓ છે. આ પંચ સખીઓ જન્મ જિનેશ્વર મહુની ભક્તિ કરવાવાળી છે. તેઓને રાજકુમારીએ જોય કહ્યું છે કે: આજે એ ધર્મમાં મહાવાળા જિને માટે જિનધર્મનો જાણનાર એવો પતિ એ મળે તો આપણને જ્ઞાનક શાવ. કન્નાઓ મનની રીતિ માટે જન્મ કરે છે, પરંતુ બને વધુ એ ધર્મનો

‘અરિહ તાઈ નવપય, નિય મણુ ધરઈ ભુ કોઈ;
નિચ્છઈ તમુ નરસેહરહ, મણુવંછિય રૂઠુ હોઈ-૧

એ કોઈ મણુ માણસ અરિહ ત વગેરે નવપદને પોતાના
મનમાં ધારણ કરે છે, તે પુરુષોમાં સુદૃઢ સમાન પુરુષને
મનમાં ધારેલાં સવળાં કાપોમાં સદૃઢતા પ્રાપ્ત થાય છે -૧

પછી બીજી સખી વિચલણા બોલી કે: અવર મ
લખકું આણુ કુમારના હાથથી ચવિર ચળેલ પૂવણુ
બોલુ કે:

‘અરિહ ત દેવુ સુસાહુ ગુરુ, ધમ્મઉ દયા વિસાહુ;
મ તુણમ નવકારુ પર, અવર મ ઝંખકું આહુ ૨

દેવમાં શ્રીઅરિહ ત દેવ શુરુમાં ઉત્તમ સાધુ એ
શુરુ, અને દયા સહિત વિશાળ બેરો ખર્મ તથા મત્રમાં
નવકાર મત્ર એ ઉત્તમ છે, તે સિવાય બીજુ કાળપચાળ
ન લખો-કમ્પો -૨

પછી ત્રીજી સખી પ્રણવા બોલી કે- ઠરિ ચહહ
અપ્પાણુ પૂવળાએ જ્ઞાન આપ્યો કે:

‘આરાહિય ધુરિ દેવગુરુ, હેહિ સુપત્તિહિ દાણુ;
તવ સ જમ ઉવચાર ઠરિ, ઠરિ સહહ અપ્પાણુ -૩

પહેલાં દેવ અને શુરુની આશયના કરીને, પછી સુપત્રે
દાન દેવું ભેઠબેઠ; અને તપ, જ્ઞાન તથા પરોપકાર કરીને
પોતાના આત્માને સદૃઢ કરવો ભેઠબેઠ. -૩

ચોથી સખી નિપુણા બોલી કે: નિવડ સિદ્ધિ ઉ નિશ્ચય
પૂવળાએ જ્ઞાન આપ્યો કે:

જાને કથામાં જા પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે
'હાલના પ્રજાતંત્રી રાજપણ નગરમાં જ્યાં સુંગરમુસ્તી
રાજકુમારી વસા તેની પાંચ સખીઓ છે તે મદ્યમાં કે
પહેલી જઈ તેમ જાઓ.

જા પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરતાં જ હાલના પ્રજાતંત્રી
વસ્તુ જ પોતાના મૂલ્ય સ્વરૂપે જ્યાં પહોંચી જાણીએ સહિત
રાજકુમારી રહેલી છે ત્યાં પહેલી બધે. જે વખતે કમ
રેવ સરખા રૂપવાળા વસા અતુલ્ય હાસ્યવધાન, જેવા તે
કુમારને ભેળને તે રાજકુમારી પણ બિચારાં અમલકાર જાણીને
વિચાર કરવા લાગી કે: જો જા દેવાંદી પુત્ર! મારા
મનમાં રહેલી સમસ્યાની પુર્તિ કરે તો હું સપૂર્ણ પ્રતિ
જાણી, પત્ન્ય વસા કૃત્યપુત્રન ચાઉં

પછી શ્રીપાદકુમારે જ પૂછ્યું કે તમારી સમસ્યાઓ
કેવા પ્રકારની છે તે કહી બતાવો.

જા પ્રમાણે શ્રીપાદકુમારે જાણીને, રાજકુમારીને,
કેરલા સંદેશ મુજબ પહેલી પંડિત નામની સખીએ રહેલું
પદ કહ્યું કે મહાવલિયકુલ કોઈ

જા જાણીને શ્રીપાદકુમાર વિચારે છે કે: જા
રાજકુમારી જ્યારે સખીના મુખેથી સમસ્યાનું પદ કહેવાયે
છે, ત્યારે મારે પણ રસુજ માટે જુલજાના મુખેથી તે સમ
સ્યાઓ સપૂર્ણ કથાવી બેઠાં.

જા પ્રમાણે વિચારીને પોતાની નજીક રહેલા સાંભલાના
એક જુલજાના મસ્તક ઉપર શ્રીપાદકુમારે પોતાનો હાથ
મુક્યો. તે જુલજાએ જા પ્રમાણે કહ્યું:

‘અરિહ તાઈ નવપય, નિય મણુ ધરઈ જુ કોઈ;
નિચઈ તમુ નરસેહરહ, મણુવછિય દહુ દોઈ-૧

જે દોઈ પણુ માણસ અરિહ વ જરેર નવપડને પોતાના
મનમાં પાસવ કરે છે તે પુરુષોમાં મુકુટ સમાન પુરુષને
મનમાં પારેલાં સખળા ઠાવોમાં સફલતા પ્રાપ્ત થાય છે -૧

૧છી બીલ સખી વિચક્ષણા બોલી કે- અવર મ
ઝખહુ આહુ કુમારના હાથથી પવિત્ર થએલ પૂવળ
બોલ્યુ કે:

‘અરિહ ત દેવુ મુસાહુ ગુરુ, ધમ્મઉ દયા વિસાહુ;
મ તુતુમ નવકારે પર, અવર મ ઝખહુ આહુ ૨

દેવમાં શ્રીઅરિહ વ દેવ, શુરમાં ઉત્તમ આપુ જે
શુરે, અને દયા સહિત વિદ્યાળ જેવો ધર્મ તથા મત્રમાં
નવકાર મત્ર જે ઉત્તમ છે તે સિવાય બીજુ આગવચાળ
ન ઇમે-ઇએ. -૨

૧છી ત્રીલ સખી પ્રણવા બોલી કે- કરિ સફલ
અપ્પાણુ પૂવળાએ જ્ઞાન આપ્યો કે

‘આરાહિય ધુરિ દેવગુરુ, હેહિ મુપત્તિહિ દાણુ;
તવ સ જમ ઉવપાર કરિ, કરિ સફલ અપ્પાણુ -૩

પહેલા દેવ અને શુરની આરાધના કરીને, ૧છી મુખને
દાન દેવું બેઠબે, અને તપ, સવમ તથા પરોપકાર કરીને
પોતાના આત્માને સફલ કરવો બેઠબે. -૩

થોડી સખી નિપુણા બોલી કે- નિતઉ સિદ્ધિ નિભારિ
પૂવળાએ જ્ઞાન આપ્યો કે

‘ અરિ મન અપ્યહિ જાંચિ ધરિ, ચિતાલસિ મ પાડી
દ્વિતિત્તિ પગિ પામીયઈ, નિત્તિ સિદ્ધિ નિષ્ઠાડિ -૪

જરે મન । તું આત્માને જેચીને વશમાં રાખ જાને
નિતપ્રપી ભજનમાં તેને વશ થઈ નહિ; મરણ કે જેટલું
આત્માને હજેલું હોય છે તેટલું જ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. -૪

જહી પાવમી દક્ષ નામની રાખી બાલી કે તમ
તિહુજલ જન્મસ પૂવજાને જવાબ આપ્યો કે

‘ અત્યિ ભવ તર સચિઉ, પુનુ સમગ્ગાલુભસુ
તસુ બસ તસુ મહિ તસુ સિરિ, તસુ તિહુઅલુ જલુદાસ -૫

જે માણસે જાણ્યા હોયમાં કામસ્ત પ્રાપ્તનું પુણ્ય
ઉપજન કરેલું છે, તે માણસને બલ, બુદ્ધિ અને હક્કમી
પ્રાપ્ત થાય છે અને જ્યે જન્મના હોય તેના દાસ થઈને
રહે છે -૫

[સજ્જભરી કુમારસુદરી બાલી કે રવિ પહેલા
ઉગત. પૂવજાને જવાબ આપ્યો કે

‘ હવ તા જમ જસ નહી, જસ વિષુ કાઈ હવ તા;
જે જસ સેઈ આયમ્યા, રવિ પહેલા ઉગત. -૬

હવતાં હતા પદ્મ જનો જન્મમાં વશ નથી, તેના
હોયે વશ વિના હોયે તો જો શું ? જતું જે હોયે વશ
મેળીને જા જન્મમાંથી જન્મ પામ્યા છે-મરણ પામ્યા છે
તે વશથી હોયે સુખના ઉગ્યા પહેલાં હવ પામે છે-નેબોના
નામનું ઉત્તર સુખોત્તર પહેલાં કલ્યાણમાં આવે છે -૬]

જા પ્રમાણે સઘળી સમસ્થાઓ પોતાના મનના લાવ
પ્રમાણે પૂરવેલી બેઠીને, જાત્યત જાત્ય પામેલી બેવી તે
મુગાસુદરી પણ જાનંદથી શમાયિત શરીરવાળી થઈને,
તથે જગતમાં શાશ્વત બેવા તે મીપાલકુમારને વરી વળી
મીપાલકુમાર પોતાનો હાથ પૂતળાં પર મૂકીને, તે પૂતળાના
મુખથી જે સમસ્થા પૂરવી, તે જા કુમારજી દોઢોતર
ચરિત્ર જાત્યવં ઉત્પન્ન કરે તેનું છે. પછી શબ્દજો તે પામે
કળીઓ સહિત પોતાની કુમારી શાશ્વતીની જગ પ્રાપ્ત
પૂર્વક મીપાલકુમાર સાથે કરાવ્યું

૧૯ રાધાવેધની સાધના

૧૫૮

શ્રી પાદકુમારનું જ્યુત્તમ ચરિત્ર લેઈને
લેઈ (અતઃપદ નામનો) જાણવું મોટો વડો પાદીને જાણ્યો
કે: હે કુમાર! તમિ માફ પદ્ય લેઈ વચન સાંભળે
કેાલકામપુર નામન્ય નમરમાં પુરહર નામનો સજ્જ છે તેને
વિજ્યા નામની પદરાણી છે. તેણીને હસિવિક્રમ, નરસિક્રમ,
હસિવિષ્ણુ તથા અધિવિષ્ણુ વગેરે નામન્ય સાત પુત્રો હોય જ
સુહરી નામની લેઈ દુષવાન અને કલાવાન પુત્રી છે તે
પુત્રીનું જ્યુત્તમ સુહર દુષ અને કલાવાન લેઈને સજ્જ જાણ્યો
કે: જ્યાં કુવરીને ચોગ્ગ વર સી રીતે પ્રાપ્ત થયો?

તે સાંભળીને, સજ્જકુમારીને અણગમનાર હજીઆરે -
ચરિત્રે-કહ્યું કે: હે મહાસજ્જ! તમારી જ્ઞા પુત્રીને મારી
પાસે સજ્જની કલાઓનો અભ્યાસ કરવી વળતે શાકમાં
વર્ષનેક રાધાવેધનું સ્વરૂપ અને વિવિધપૂર્વક જીવનું કર્તુ
તે વળતે ધિં જશ્ન તેણીને જ્યાં પ્રમાણે કરી જતાનું કર્તુ:
“લેઈ મોટા સાંભલાની હોય જ્યાં જ્યાં ચોગ્ગવર્ષ - તે

પિંડિના ચાર વધી ચત્રના ચોગમી જમણી બાજુ દરે અને ચાર વધી ઠાળી બાજુ દરે તે ચીતે ચોઠવર્ગ - તે ચત્રના આશના છિદ્રની છિપર સધા નામની લાઠડાની બનાવેલી પુતળી સ્થાપન કરવી; અને તે ચાંલકાની નીચે તેલની જાેલી એક કલાઈ સજવી, તે કલાઈમાં પદ્મ ઉપરની સધા નામની પૂતળીનું પ્રતિબિંબ લક્ષ્મી રાખીને, પોતાનું મુખ નીચે રાખીને ઉઘે બાજુ એવી સુશ્રિય નાંખવું એમએ કે છિપર સહેલ પૂતળીની ઠાળી બાજુને ચીંધી નાએ, તે મુખજુ પુરુષ સધાવેષ સાધનાર કહેવાય. આ સધાવેષ કોઈ પત્રવિંશતો બજાનાર કોઈ વિરહ અને ઉત્તમ પુરુષ જ કરી શકે છે. " દોઠોમાં પદ્મ કહેવાય છે કે : જુલોમાં વિનય જુલુ ઉત્તમ છે રસોમાં સાવરણ એક છે, કિંવામાં આવ મુખ્ય છે, અને નાટકમાં કવિતા મુખ્ય છે તથા સર્વવિદ્યામાં સધાવેષ ઉત્તમોત્તમ છે

મારા મુખેથી સધાવેષ સજવી બીના ચાંલકીને કે સજનું! બાપની આ પુત્રી જન્મમુદરીએ વચ્ચે દોઠોની હાજરીમાં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે જે કોઈ પુરુષ મારી નજર સમક્ષ સધાવેષ સાધશે, તે જ પુરુષોમાં એક નરને હું પરીશ. ' આવી પીતની પ્રતિજ્ઞાથી એમ જણાય છે કે આ પન્થ લગ્નવાળી અને પુરુષશાળી રાજકુમારી કોઈ જણ ઉત્તમ પુરુષની પત્ની થશે. તેથી કે નરેન્દ્ર ! આ બધી જિંદા મૂડી હઈને પોટો મહપ તેમાર કરાવી તેમાં સધા વેષની રચના કરવા જલધી યોગવજુ કરો કે જેથી તેવીના લાજક વરની પ્રાપ્તિ થશે.

તેથી તે જ પ્રમાણે શબ્દને સંધાવેલની યોગ્યતા કરીને, ડ્યોરિયના શબ્દોને નિમગ્ન કરીને જાણાવ્યા છે; પરંતુ તેઓમાના જોઈ જણ કરવું મુખી તે સંધાવેલ સામ્યો નથી. પરંતુ હું આજ અનુભવ બિપરણી માનું છું કે મહાપ્રભાવિ જ્ઞાપ (શ્રીપાલકુમાર) તે સંધાવેલ સાધી શકશે.

આ પ્રમાણે કહીને મીન રહેનાર તે જાણવુંને શ્રીપાલે મુશી રહેને જાનતાં કુદરો બહીષ્ઠ જાણ્યાં રાત્રિને પાતાના જાણકમાં રહીને સંધાવમાં તે કારણ પ્રભાવથી કેલ્લાગુર (કાલનાં કેલ્લાગુર) નગરે પહોંચી ગયા ત્યાં બધા શબ્દો તથા લોકો લોકો રહેતા હતા તે મહત્તમાં પહોંચ્યા મહત્તમાં પહોંચીને કારણ પ્રભાવથી તથા સિદ્ધવંદનના સમસ્તથી શ્રીપાલે સંધાવેલ સામ્યો તે રાત્રે જાં કાલર રહેલી જનમુદરીએ શ્રીપાલકુમારને વરમાળા પહેરાવી, અને શબ્દને પણ મોટા મહેત્તવપૂર્વક જાનતા લગ્ન કર્યાં શ્રીપાલકુમાર સંજકુમારી જનમુદરી સાથે શબ્દને જાણતા મહેત્તમાં જાન કરી રહેવા લાગ્યા.

૨૦ ઉત્તરેયિની તરફ પ્રયાણ

૧૫૪

શ્રી પાણકુમારે રાજ્યને આપેલા મહેલમાં સુખ પૂર્વક રહેતા હતા. તે વખતે શાણાશી મામા-રાજા-એ મોકલેલા ઉત્તમ પુરુષો શોધાઈને તેમના ત્યાં જાવી પહોંચ્યા. શીપાલે પણ પોતાની પત્નિઓને બિલાવવા મોટે માણસોને સ્થળના ક્યાં પછી તે શીઓ પણ પોતાના કુલો સહિત ત્યાં (કોન્સ્ટાન્ટિનપોલમાં) જાવી પહોંચી. આ રીતે બધી જગ્યાએથી આવેલું લગભગ વગેરે જોઈકું થતાં થોડાં કાળી રજ સહિત શીપાલકુમાર શાણા નગરે જાવી પહોંચ્યા.

શાણાના રાજ્યને પણ કુમારની સાથે આવેલી ઉત્તમ જોવી થાર શીઓ તથા અલગલગ અપત્તિ વગેરે જોઈને જૂન જાનક થયેલ તે મામા-રાજાએ અનેક રાજાઓની સાથે મળીને, પોતાના આણેજ-જમાઈ-ને પોતાના કસ્તાં પણ વિશેષ પસંદગીની વ્યવસ્થાને, શુભ મુદ્દતે શીપાલનો પોતાની રાજ ગાદી ઉપર રાજ્યાભિષેક કર્યો.

તે વખતે શીપાલકુમાર રાજ્ય વગાળી, પોતાના મામા ઉપર ખાસ કરેલા રાજસુકુટ તથા જન ઉપર ખાસ કરેલા

ઈતમ કાર વગેરે અપ્પણ્ણો વડે યથા જ યોગ્યમાન હાજતા હતા, તેમની જને જાન્યુએ આમર વીજતા હતા, તેમ જ મહાકા ઉપર હજ પાસમાં આવેલું હતું જાવી ફીતની યોગ્યતાના શ્રીશ્રીપાત્રસાથ વધુ હાથી, થોડા મહિ વધા મેલીએની હોડો સ્વીકારતા હતા, જને તાજાના સામંતો વધા મોંત્રે વગેરેથી નમન કરતા હતા.

રાજ્યમાં મળેલા વહાણોની લક્ષ્મીચણ વધા જસ જસ ભવુરગી સેનાથી પસ્તિરેલા જોય તે શ્રીપાત્રસાથએ પોતાના મામની સમતિ લઈને, પોતાની માતાના અશ્વક્રમકોને નમન કરવા માટે માળવા જઈ પ્રયાજ કરું રસ્તામાં આવતાં નાન્ય થોડા રાજાઓની પુજા હોડોનો સ્વીકાર કરતાં કરતાં સોચારજનગરે જાવી પહોંચ્યા.

સોચારજનગરની નજીકમાં વજૂ લીલા ફીને શ્રીપાત્રે વધા તેના વન્ને થાય નાખ્યો. પછી શ્રીપાત્રસાથએ પોતાના પ્રધાનને પૂછ્યું કે: સોચારજનો રાજા પોતાની જાતિ અથવા તે જાતિ કઈ થયું કેમ કેળાવતો નથી? તે જાણતની અસાધ્ય વધાસ ફીને મને જાણ અપો.

પ્રધાન પુછ્યોએ વધાસ ફીને કહ્યું કે: હે સ્વામી! જહીં મહાસેન નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે તેને વધા નામની રાણી ■ તેણીની કુચિથી ઉત્પન્ન થયેલી ગ્રહે જનવની લક્ષ્મીના વિલક સમાન મીતિલકમુદરી નામની બેક રૂપાળ જને સુવર્ણ પુત્રી છે.

[આ વિલકમુદરી વિલોત્તમા વગેરે અપ્પણ્ણોનું જય તેજ હજ્ય ફી હે તેવી મહા સ્વરૂપાળ છે હે રાજેન્દ્ર!

નિશેષ થું કહું પણ પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય છે કે જે તિલક મુદરી તો અત્યવશ્યુર જોવા કામરેવની સુધિ છે, એટલે કે કામરેવની વહેલી ૩ વેદ મુતિઓ સહી સહીને વેદિયા દોર એવા સર્વ જાણેલા હૃદયવાળા પ્રજ્ઞાની રજાએલી સુધિની પેદાશવાળી જીઓ તો ઉપમા ઉપમાને કરીને સંહિત છે, એટલે કે એક જીજ્ઞાની એક મળી આવે તેવી છે અને કલકિત ઉપમાઓ વાળી છે-એટલે કે અદ્ધ સરખા મુખ વાળી, કમલપત્ર સરખી આંખોવાળી, અજકુલસરળ સરખા સ્તનમહાત્માળી, વગેરે દોષવાળી વસ્તુઓની ઉપમાઓવાળી છે-મતલબ કે અદ્ધ કીચુરેશવવાળો અને કલકિત છે કમલ પત્ર હીમથી બળી જાય છે; કાશીનાં કુલસરળ પર અકુશળ પ્રકાર પડે છે, જેથી તે પણ નિષ્ફલક નથી. પરંતુ તિલક મુદરી તો બધી રીતે નિષ્ફલક છે અને તેની બલબરી કરી શકે તેવી કોઈ ઉપમા આપી શકાય તેવી જગતમાં નથી. જેથી નિપુણ કામરેવની રજાએલી સુધિ પછીની તે એક છે પ્રજ્ઞા જેવો અદ્ધ અને બહિર હૃદયનો છે તેવો કામરેવ નથી. કામરેવ તો સર્વથી સુક્રમ પદમાસુરવ કોવાથી નાનુક મનમાં પેસી જઈને, કોઈ રેવોનાં ચિત્તનું પણ હરણ કરી લે તેવો અચિત્ત શક્તિમાન અને શયિશમમાં પ્રવૃત્તિ છે જેથી તે અતુર મદન-કામરેવની સુધિ પછીની તિલકમુદરી કોવાથી, તેણીને પ્રજ્ઞાની રજાએલી સુધિના અલોચનની દોષ વાળી ઉપમાઓને છતી લીધેલ છે; એના લીધે તે ઉપમા સંહિત-નિરૂપમ-રૂપવાળી છે]

આ તિલકમુદરીને આજે જ દોષ લીધેપૂર અવનો

સર્પ કદમ્બો છે તે સર્પનું જેર ઉઠાવવા માટે મધિ, મત્ર, જોષધિ વગેરે બહુ બહુ ઉપચારી કથામાં લાગ્યા છે તેો વધુ હે સ્વામી ! તેવીને કોઈ વધુ પ્રકારનો ફાયદો થયો નથી. આ પ્રકારના મહાકાવ્યથી પીડાએલો હોવાથી તે શબ્દ જાહી જાયી શકે. નથી, પરંતુ જીલ્લો કોઈ વધુ મરણ નથી કે જેના કીધે જાય તેના કીધર જાયુષ્ય કરી.

પ્રમાણનું આ પ્રમાણનું મોહનું સામર્થ્યને શ્રીપાદ શબ્દને કહું કે તે કુમારિકા કથા છે ! મને જાણી જતાં છે કે તેથી તે કથાના જેર ઉઠાવવાનો ઉપાય કરીએ. કોમ મોહી શ્રીપાદ મહાશય વસ્તુ થયેલ કીધર સગર થયા. અને એમાં તે નગર વસ્તુ આપ છે જોરકામાં તેો વધુ શ્રી પુરુષોનો સમૂહ પોતાની સન્મુખ આવતો. એથી તે સ્વર્ગ શ્રીપાદ શબ્દને જાણુ કે, જરૂર ! તેવીને સમજાતમાં કોઈ જવામાં જાયી છે તેથી વાહીથી થયો તે વસ્તુ શ્રીપાદને શ્રીપાદ મહાશય સમજાને જઈ પહોંચ્યા અને ત્યાર જાને કહેવા લાગ્યા કે તે સર્પ કદમ્બો કુવરીને મને કોઈ વસ્તુ જાણો ?

તે વખતે થોડાંકે કહું કે હે શામન ! તે મરેલી જાગાને શું રેખાડીએ ? જાણે તેો કુષ્ઠ હવે અમારું સ્વસ્થ કરણ કરી લીધું છે

તે સાંભળી શ્રીપાદ શબ્દને કહું કે હે થોડો ! સર્પ કદમ્બો અને તેથી મૃતિવ થયેલી મરી ગયા એવી રેખા તોન વળુ વપાવ્યા વિના અગ્નિશક્તિ ન રેવો એમને

પછી તે થોડાંકે તેવીને ચિતા પાસે જમીન કીધર

મૂંઝીને દેખાઈ તે વળતે ઓપાલ રાજાએ પોતાના કામમાં
પહેરેલા કારનું જલ તેણીના સરીર ઉપર છાંટ્યું તે કારના
જલના પ્રભાવથી તરત જ તે રાજકુમારી બલે ઉદમાથી જ
ઊઠી ઢોલ નહિ, તેમ તરત ઊઠી થઈ ગઈ

તે રાજકુમારી મનમાં આશ્ચર્ય પામીને જ્યારે કહેવા
લાગી કે હે પિતાશ્રી ! આ મધા લોકો બહોં યા માં
એકમ રવા છે ?

તે વળતે જ્ઞાનવિદ જ્યોત્સના મહાસેન રાજા બોલ્યો કે
હે રત્ન ! એ આ (ઓપાલ) મહારાજા મહેરબાની કરીને,
જ્યાં વળતે બહોં ન જાણ્યા હોય તે કોણ બલે વારી શું
ધ્યાય થાય ? આ ઉત્તમ પુરુષે જાણે તને અવિદ્યાન જાણ્યું
છે કે જેણે આ જિવા ઉપરથી જિવારીને તને બાંહેધરી છે.

તે સામગ્રી તણીએ પોતાના મનરૂપી સમુદ્ર પ્રત્યે ચક્ર
સરખા બેસા તે ઓપાલ રાજાને જ્ઞાનદ સહિત સ્નેહવાળી
મુગ્ધદ્રષ્ટી બેસા.

જાડી મહાસેનરાજા ઓપાલરાજાને કહે છે કે : હે
સ્વામી ! તમેજે જમીને અવિદ્યાન જાણ્યું છે મારે જમીને
અવિદ્યથી પણ જાણિક વદાણી જેવી જામારી જ્યાં કુવરીને
પણ તમે જાણ્યું કરો. જેમ કદી રાજાએ પોતાની કન્યા તે
રાજાધિરાજ (ઓપાલ) ને આપી. ઓપાલે પણ તરત જ
તેણીની સાથે ત્યાં જ પાણિમહલ કમું

જેવી રીતે ઓપાલરાજાને તે તિલકમૂંડરી વજેર જાણ
મનોહર સ્ત્રીએ હાવી તેા પણ જેમ જાણ વિદ્યાઓથી

અર્થ કરાખી છે તે અર્પણ એર ઉતારવા માટે મધિ મન
જોઈપિ વગેરે જનું જનું ઉજવારો કરવામાં આવ્યા છે, તે
પણ હે સ્વામી ! તેથીને કેઈ પણ પ્રકારનો કાર્યો થયા
નથી. આ પ્રકારના મહાકુળથી પીડાએલો હોવાથી તે રાજ
અર્થે આવી શક્યો નથી, પરંતુ બીજું કેઈ પણ કાર્ય
નથી કે જેના લીધે આપ તેના ભર જવડુપા કરી.

પ્રમાણતું આ પ્રમાણેનું મોક્ષનું સાધનનિ શ્રીપાત
રાજાએ કહ્યું કે તે કુમારિકા ક્યાં છે ? મને જાણી
જવાશે. કે જેથી તે કન્યાના એર ઉતારાનો ઉપાય કરીએ.
એમ બોલી શ્રીપાત મહારાજ વણ્ણ દોડા ભર સવાર થયા.
જને જેવામાં તે નગર વધે જાય છે એરલામાં તે વણ
શ્રી પુરોએનો. અમુક પેવાની અનુજ આવતો એવો. તે
એઈ શ્રીપાત રાજાએ જણ્યું કે, ખરેખર ! તેથીને સમયાનમ
લઈ જવામાં આવી છે તેથી વાઙ્મિથી થાયે તે વર
રોડવીને, શ્રીપાત મહારાજ સમયાને જઈ પહોંચ્યા. જને
ત્યાં જઈને કહેવા થાયા કે તે અર્થે હજેલી કુવટીને
મને જોડ જાત જવાશે !'

તે વળતે થોડાંએ કહ્યું કે હે સખ ! તે મરેલી
આણને તું રેખાડીએ ? આજે તો દુખ રેવે અમારું સર્વસ્વ
હણ્યું કરી લીધું છે.

તે સાંભળી શ્રીપાત રાજાએ કહ્યું કે હે થોડા ! અર્થે
હજેલી અને તેથી મુક્તિ મળેલી મરી જવા જેવી રેખા
લીન પણ વપાયા વિના અગ્નિશાક ન રેવો એમને '

પછી તે થોડાંએ તેથીને બિલા પાસે જમીન ભર

૨૧ ધર્મના જય ૧૫૫

જા સુએના સુએથી બીજા રાજાનું મોટું લશ્કર
ઉજ્જયિની તરફ પસી આવે છે, એવા સમાચાર સાંભળીને
માવવાના શબ્દને તરત જ અવલીલ લઈને કિલ્લો સમસ્ટવી
હીપો વળી ઠાપક ઠાપક (વી તેલ વગેરે) ધાત્મ, તલ
જલ તથા બહુવર્ણનો સમઠ કર્યો. જતો તેવાર કરવા માંડ્યા
વળી શુસ્વીર મુજટોને પણ તેવાર કરવા માંડ્યા બાલુ-
બાલુના ટોઠો પણ પરસેન્વના બપથી ઉજ્જયિનીમાં આવી
પહોંચ્યા આવી રીતે બહારના ટોઠો આવવાથી શહેર
સાંકડું ડેખાવા લાગ્યું શહેરને ચારે બાજુ બીપાલ રાજાનું
સેન્ન લીટગાર્હ બહુ

સેન્નનો પદાવ પસી ગયા જાતી, શતના પહેલા પહેરે
શીપાલરાજા પોતે હારના પ્રમાણથી પોતાની માતાએ
નમન કરવા માટે માતાએના ઘરના બાજુ પહોંચી ગયા
ત્યાં બહાર દીલા દીલા પોતાની પ્રથમ પત્નિ મનવામુંદ
રીને પોતાની માતા કમલપ્રજા આ પ્રમાણે કહે છે તે
સાંભળવા લાગ્યાઃ હે વત્સ ! શત્રુના લશ્કરે ચારે બાજુથી
નગરીને ઘેરી લીધી છે અને જ્યાં ટોઠો ગજારાઈને દીલા

ચોક્કસ જોવો મેઠપર્જવ પણ જેમ કદબની લક્ષ્મીને વાક
કરે છે વળી જ્યાં જગમદિપીવાયો જોવો ઉરે પણ જેમ
જિનેશ્વરેવની હાજિને ઉપ્પે છે જ્યાં જિદિવાયો જોવો
પણ સમજિવી જેમ વિરતિને ઉપ્પે છે, જ્યાં પ્રવચન માતા-
જોવાયો કાપુ જેમ જિનધર્મને ઉપ્પે છે વળી જ્યાં મહા
સિદ્ધિવાયાળા જોવો ચોગી પણ જેમ મુક્તિ-મોક્ષમાર્ગ-ને
ઉપ્પે છે તેમ જ્યાં શ્રીપદસત્ત્વ જ્યાં જીવો સાચે કોવા
જતાં પણ પ્રથમની શ્રી (મવણપુર) ને મળવાની ઉપ્પા
વાળે છે પ્રથમ શ્રીને મળવાને કદબિવ મનવાળા વચા
માતાને નમન કરવાને પણ કદબુક જોવો જોવા તે શ્રીપદ
સત્ત્વ પ્રવાણ માટેનું દોહ વચાવે છે.

સ્ત્રીમાં પચસે પચસે અનેક સાધવો શ્રીપદસત્ત્વને
શોધ, કાચી વચ, સુચક કન્યા મણિ, રત્ન, સુચ વચા
વચોનાં સેટણાં જાયે છે જ્યાં પ્રભાવે નહીંઓનું જલ જાવી
મળવાથી જેમ સમુદ્ર વિસ્તૃત વાણ છે તેમ દરેક જગત
જોવી કૈવળના જલનો સમુદ્ર વપતો જાય છે જેનો જોવા
તે શ્રીપદ સત્ત્વ જાતુકેમ મહાસમુદ્ર, સોમ (સોમપુ)
હાલ કદિવ મેવાક વચેરે દેશના સાધવોને જામતો - વચ
કરતો - વચે માહવરેશમ જાવી પચોવો.

૨૧ ધર્મનો જય

૧૫૫

જા સુઓના મુજેથી જીવ્ય રાજાનું મોટું લશ્કર ઉત્તરવિની તરફ પસી આવે છે, જોવા સમાજનાર સાંભળીને માગવાના સ્થળે તરત જ ભવનીય રૂઢને કિસ્કો સમજવી લીધેલ વળી કાપક, ચોપક (ધી તેજ વલેર) ધાન્ય તલ જલ તથા બહતજનો સંગઠ કર્યો. બત્રી તેવાર કરવા માંડ્યા. વળી સુસ્વીર મુજોને પણ તેવાર કરવા માંડ્યા. બાલુ બાલુના ઢોઢો પણ પરસિન્વના ભયથી ઉત્તરવિનીમા આવવી પહોંચ્યા. આવવી રીતે બહારના ઢોઢો આવવાથી યહોર સંક્રિંકુ દેખાવા લાગ્યું. યહોરને બારે બાલુ શીખલ રાજાનું સૈન્ય વીરગાર્હ બન્યું.

સૈન્યને પાસવ પછી બધા પછી, યતના પહેલા પહેરે શીખલરાજ્ય પોતે હારના પ્રભાવથી પોતાની માતાજીને નમન કરવા માટે, માતાજીના ચરના બારણે પહોંચી ગયા. ત્યાં બહાર ઢીલા ઢીલા પોતાની પ્રથમ પત્નિ મવજામું રીને પોતાની માતા કમલપ્રભા આ પ્રભાણે કહે છે તે સાંભળવા લાગ્યા. હે વત્સ ! યતુના લશ્કરે બારે બાલુથી નગરીને ઘેરી લીધી છે, અને બધાં ઢોઢો ગભરાઈને ભાગ્યા.

નીચા મર્ક સહ્યા છે મારે કાંઈ જાણ પડતી નથી કે જાણ્યું
નું કંઈ ? જાણી, મારા પુત્રને દેશાંતર ગયે જાવો એટલે ત્રણ
મર્ક ત્રણ પરત્વે જે વત્સ ! હજુ સુધી તે તારા પતિના
કાંઈપણ સમાચાર પ્રાપ્ત થયા નથી

મવણામુંદરી કહેવા લાગી કે : જે માતાલ ! તમે
જાણજ્ઞ ભણ શાખ્યો નહિ કાણુ કે નવપાલના ક્યાનમાં
મનની સિદ્ધતા કથી પછી કોઈ જણ ભણ ઉત્પન્ન થયો નથી
જાણી, જાણે કોઈના સમયે જ્યારે તું કીર્તિનેશ્વરદેવને દીપક
તથા પૂજ કરતી હતી તે વખતે મારા મનમાં કોઈક જાણુ
જ્યાર ઉત્પન્ન થયો કંઈ, જે હજુસુધી પણ મારા મનમાં
મોટો નથી તેમજ ક્યો ક્યો કોઈપણ કાણુ વિદ્યા મારા
શરીરમાં શોધાઈ થયા કરે છે જાણી, મારી કાંઈ જાણુ જાને
કાંઈ જાણુને સ્વન પણ કરે છે તેથી મને લાગે છે કે
જાણે જ તમારા પુત્ર જાણી મલશે.

તે સાંભળીને કમલપ્રભા પણ આતંકિત થઈને બેસી
ઘાટે છે કે જે વત્સ ! તું ઉત્તમ હસ્યોપાસી છે અને
વારી જીભમાં જમૂવ છે તું કહે છે તેમ જ થાકો.

તે વખતે શીપાલ શબ્દ પણ ધર્મમાં નિશ્ચિત મન
વાળી બેસી પોતાની પાતીનું વચન સંભળ્યા પાડ્યા 'દરબાજી
ઉશારો : જોમ જોલ્યા

તે સાંભળીને કમલપ્રભા બોલી કે : જરેજર ! જા
મારા પુત્રનું વચન છે

મવણામુંદરી બોલી કે : જિનેશ્વરદેવનાં વચનો જોતાં
વહે જ નહિ.

કર્યાજ ઉઘાડવા જોઈએ, શ્રીપાલ સબ પોતાની માતાના
બને વરણમાં નમે છે વિનવવાળી જેવી પોતાની પત્નીને
પણ પરમપ્રીતિથી જાણાવે છે પછી માતાને જણાવે કિપર
વેસાડીને તમા શ્રીને હાથમા પકડીને, શ્રીપાલ સબ હાથના
પ્રભાવથી પોતાના તળૂમાં જામ્યા.

ત્યાં માતાને સિકાચન કિપર વેસાડીને નમન કરીને,
શ્રીપાલ સબ જોખ્યા કે: હે માતા! જાપના વરણ
કમલના પ્રસાદથી ઉત્પન્ન થયેલું જા જમુ ફલ છે

ત્યારપછી શ્રીપાલ સબની આંઠે શ્રીજી પોતાની
સામુલના તમા મોટી જડેન મથણામુંડરીના વરણોમાં નમન
કરે છે જ્ઞાનદિવ થયેલી જેવી તે બને-સામુ જને વડું-
જે તે સર્વની પ્રથક્ષા કરી પછી મધનમ જૂષાએ શ્રીપાલ
સબનું ચક્ષુ જ્ઞાપરમુખીનું વચ્ચાત બનેને ઠઠી સમજાવ્યું

પછી સબ તે શ્રીજીને જ્ઞાનથી વશો, જામૂપણે,
ઉત્તમ ધર્મિયાર બને ફરકેને જોડેકુ નાટક જાપે છે ત્યાર
પછી મથણામુંડરીને પૂછ્યું કે હવે તારા પિતાને જાડી
ઠેવી રીતે જાણાવું ?

મથણામુંડરીએ કહ્યું કે: પોતાના જણા કિપર કુહારો
લકને તે જાવે, તેવી રીતે જાણાવે.

શ્રીપાલસબએ ફરતના મુખથી જ્યારે તે પ્રજાપાલ
સબને તેમ કરવા કહેવડા મુ તે વખત માણવજબ કોપા
જમાન થયેલ તે વખતે મંત્રિએ તેને સમજાવ્યો કે: હે
સ્વામી! પોતાનાથી અધિકની સાથે કોઈપણ રીતે વિરોધ
કરવો નહિ [જે પ્રજા પ્રતાપવત છે તેના તરફ કોપ

નીચા થઈ રહ્યા છે. આજે કાંઈ ખબર પડતી નથી કે આપણું મું થયે? વળી, મારા પુત્રને દેશાંતર બધે બાળે એક જા થઈ ગયું. ૫૨૬ જે વત્સ! હજુ સુધી તે વાશ પતિના કાર્ત્ત્વિય સમાચાર પ્રાપ્ત થયા નથી.

મવલ્લમુંદરી કહેવા લાગી કે જે માતા! તમે જરાપણ જાણવાનો નહિ કાણ કે નવપડાના મ્હાનમાં મનની સ્થિતિ ક્યાં જઈ કાંઈ પણ જલ ઉત્પન્ન થયે નથી થયી, બાળે સંભા સમયે જ્યારે તું બીજાને જરૂરેવતો હોય તથા પૂર કરતી હતી તે વખતે મારા મનમાં કોઈ જાણ જાણ ઉત્પન્ન થયે હતો, જે હજુસુધી પણ મારા મનમાં આવે નથી તેમજ ક્યે ક્યે કોઈપણ કાણ વિના મારા શરીરમાં યોગ્ય થયે છે જાણી, મારી કાંઈ જાણ અને કાંઈ બાહ્યનો સ્વભાવ પણ રહે છે તેથી મને લાગે છે કે બાળે જ તમને પુત્ર બાળી મળશે.

તે સામગ્રીને કમલપ્રભા પણ જાનકિત થઈને બેઠી બેઠે છે કે જે વત્સ! તું ઉત્તમ કલ્પલોચાળી છે અને વારી સુખમાં જમીન છે. તું કહે છે તેમ જ થાશે.

તે વખતે મીયાદ રાજા પણ ખર્ચમાં નિશ્ચય મન થાતી એવી પોતાની પત્નીનું વચન સંજ પાળ્યા હતાં. ઉપાદે એમ જો બા.

તે સામગ્રીને કમલપ્રભા બોલી કે- પરમર! જા મારા પુત્રનું વચન છે.

મવલ્લમુંદરી બોલી કે ' જિનેશરદેવતાં વચને જોડા પડે જ નહિ.

જાણી ભેધને બેર ન્યાજળી કામ શા માટે કરવું ભેધને,
જેનો સમય જળવાન હોય તેના જ સુશસ્ત્ર તબે જવું બે
હથેશનો નિશ્ચય છે '

પ્રધાનતા ન્યાય અને વિચારવત હિતકર વચન
સાંભળી મુઠ્ઠા રુબ રૂતના કહેવા મુજબ કુદાશને કાંપે
મૂંઠે, પોતાના મનિ તથા સામત સહિત શ્રીપાલ રાજના
વજૂના દાર પાસે જોવો પડેલો છે, તેવો જ શ્રીપાલ રાજએ
તેના જાણ સિપરથી કુદાડો છિતરાવીને, અને રાજનો તથા
તેના પરિવારનો ઉત્તમ વસ્ત્ર અને આભૂષણો આપીને સત્કાર
કર્યો. સત્કાર કરીને તબૂની જાદર મોહાન્યા. જાદર બોલા
વીને ઉત્તમ આશ્રમ સિપર બેસાડ્યા.

તે વખતે મયણામુદરી પોતાના પિતા પ્રબધાલને
કહેવા લાગી કે : હે પિતાલ ! આપે તે વખતે મને જે
મારા કર્મ આપેલા પતિ સાથે પરણાવી હતી તેણે જ
આજે તમારા જાણ સિપરથી કુદાડો છિતરાવ્યો છે

જાણી આશ્રમ પામેલો માહવચબ પોતાના જમાઈને
નમન કરે છે અને કહે છે કે : હે સ્વામી ! હું આપના
બૈભવને અને મોટા પ્રભાવને ન જોજળી શક્યો, તે માટે
મને માફી આપીશ '

શ્રીપાલ રાજએ જવાબ આપતાં કહ્યું કે : ' જા કાઈ
માટે પ્રભાવ નથી; પરંતુ સફલતાને ઉપદેશોલા - જવાબેલા -
નજરોનો આ પ્રભાવ છે

જા આશ્રમજનક સમાચાર સાંભળીને સૌભાગ્યમુદરી
તથા રૂપમુંદરી વગેરે સમગ્રો પરિવાર પણ જાં જાંબેલ

કર્યાથી શું કામરો ? સૂર્યના સામે પૂજા ફેરવાથી તો તે ફેરવાઈ જાય જ પડે છે તો તેના સૂર્યસમાન પ્રજા પ્રતાપવાળા સામે કુસ્સો જવાવીએ તો પરિણામ પોતાને જ બેરહાસ આપનાર નીવડે છે મહાશય ! હીવાનો પ્રજા દેહાવાં અધોસનો નાસ થાય છે જ્યાં પરંતુ એ સખત પવનની કપડ આવે તો તે હીવો જ્યોતિષાઈ જાય છે મતલબ એ જ કે આપે હીવારૂપ પ્રજાથી જ્યાં સખતોત જવારૂપ અધોસને દૂર કરેલ છે પરંતુ આ જ્યાં આવેલ સર્વે દુષ્ટ જીવ આપનો હીવારૂપ પ્રજાથી પડી રાજ્યના જ નથી કાલુકે એ પ્રજા પવનની જેવો અસ્થિતિ બેરહાસ છે માટે કે પ્રજા ! આન આપે કે આપણ પવનના કપડાથી હીવાને અધોસ કામ પ્રજાસખત સખત જ્યાં પવનની કપડ ન હોય ત્યાં મુશ્કેલી આવે તો તેથી શું હીવાની મહત્તા કમી થાય તેમ છે ? નહીં; તેમ કર્યાથી તો કંઈટો ફાયદો થાય છે શું પ્રજા પવનના બેર સામે હીવો પરી રાજવાથી તે હીવો પોતાનો પ્રજાથી સખત જાય છે ? ના જ્યાં નહીં ! જેથી જાણના સામે વિરોધ કરવો નહોતો જ છે કાલુકે કે લેને કાલુકે જ મિટા જનાજ્યા છે તેની સામે રીસ કરવી જોગ્ય નથી; માટે પોતાની સખતોત પિયાર કરીને મર્ચોડમાં સ્થિતિ તો વધારે ફાયદો થાય છે-એ નિષમ આનમાં જાણીને હીવે જ મદિમતવત કરેલા સખતી જીવર કુસ્સો ન હોવામાં અત્ય પ્રમાણે મર્ચોડમાં સ્થિ તેને મહત્ક નમાવીએ તો તેથી ફાયદો થાય છે]

જેથી આ ફલ કહે છે તે જ પ્રજા બેર છે. આપણે

જાણી બેઠને બેર બ્યાજળી કામ શા માટે કરવું બેઠજો,
જેનો સમય જળવાન હોય તેના જ સરજણ તમે જવું બે
કમિશનો નિયમ છે '.

પ્રધાનના ન્યાય અને વિચારવત હિતકર વચન
સાચળી સુઝ સજા રૂતના કહેવા મુજબ કુદામને કંપે
મૂઠી, પોતાના મત્રિ તથા સામવ સહિત શ્રીપાલ રાજના
તળૂના દ્વાર ચાલે જેવો પહેરિ છે તેવો જ શ્રીપાલ રાજ્યએ
તેના જણા કિપરથી કુદાઠો કિતરાવીને અને રાજ્યનો તમા
તેના પતિવારનો ઉત્તમ વચ અને જામૂવણે જાપીને સત્કાર
કર્યો. સત્કાર કરીને તળૂની જાદર બોલાવ્યા. જાદર બોલા
વીને ઉત્તમ જાસન કિપર બિસાવ્યા.

તે વખતે મથણામુદરી પોતાના પિતા પ્રજાપાલને
કહેવા લાગી કે : હે પિતાજી ! જાપે તે વખતે મને જે
મારા કર્મે જાપેલા થતે સાથે પશ્ચાત્તી હતી તેણે જ
જાપે તમારા જણા કિપરથી કુદાઠો કિતરાવ્યો છે.

પછી જાસન પામેલો માલવસાલ પોતાના જમાઈને
નમન કરે છે અને કહે છે કે : હે સ્વામી ! તું જાપના
ગૌરવને અને મારા પ્રજાવને ન જોજળી શક્યો, તે માટે
મને માફી જાપીયો.

શ્રીપાલ રાજ્યએ જવાબ જાપતાં કહ્યું કે : જા કંઈ
મારો પ્રજાવ નથી; પરંતુ સાજુકર્યે ઉપદેશેલા - જાવેલા -
નવપદોનો જા પ્રજાવ છે.

જા જાસન જનકે સમાચાર સાચળીને સૌજાન્યમુદરી
તથા રૂપમુદરી વગેરે સવળો પતિવાર પડ્યું જાં જાવ્યો.

જા પ્રમાણે મમજો સ્વજનવત્ર ત્યાં જોકેઠાં થવાથી જન
દોઢાં જાનદ પાગલાં અને તે જાનદની છુટાલીમાં મીપદ
જાળજો નાઠક શરૂ કરવા માટે કુકમ કર્યો.

તે વખતે જાનદ પાગીને તરત જ પહેલી તબક્કા
મદલી ઊભી થાવ છે પરંતુ જોકે મુખ્ય નથી થઈ જોવા
છતાં પણ ઊભી થતી નથી પછી તેણીને જ્યારે પરાણે
પણે ઊભી કરવામાં આવે ત્યારે જુલાઈ સહિત જોઈ
જેવી તે, ત્યાં જોકે દુકો ગાલી કે :

‘કહ માસવ કહ સ ખઉર, કહ જળજર કહ નદ;’
સુરસુદરી નયાવીયર, દધવિદિ દસવિ મરદુ ૧

જ્યાં માતવદેશમાં મારો જનમ, જ્યાં મુખપુત્ર
સજપુત્ર સાથે મારૂ લગ્ન, જ્યાં જ જરુદમાં મને વેળવી
જાને જ્યાં તબક્કા કરતાં મારે શીખડું. જરેર ! કેવે માથા
જલદાર હળી નાંખીને જા સુરસુદરીને તાજ કરવી કરી
છે (જાણે ચિત્ર ૧૧૪)

જા દુકો સાંભળીને તેણીના માતાપિતા વગેરે સહજો
પરિવાર મનમાં જાણે પાગીને વિચાર કરવા લાગ્યા કે :

જા સુરસુદરી જાણી જાણી ?

જા પ્રમાણે જ્યાં વિચાર કરે છે જોડામાં તે સુર-
સુદરી દોહીને પોતાની માતાની કોટે વળગીને શેષ લાગી
ત્યારે તેણીના જિજ્ઞાસે પૂછતું કે : કે જલસ ! તું જાણી
દુઝમ સ્થિતિમાં શી રીતે મુકર્ષ ?

પછી તે સુરસુદરી બોલી કે : કે જિજ્ઞાસ ! તે વખતે
જ્યારે જાણે જાણે સહિત હું માથા પદિ સાથે મન

જ્યુ શ્રીપાદ મહાશય જાને મયણાસુદરીના ચ સર્જથી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું

શ્રીપાદની સાથે જે સાતસો મેદિયાઓ હતા તેઓ જ્યુ મયણાસુદરીના ઉપદેશથી શેત્રસદિત થયેલા હોવાથી, આવીને ઘણા જ પ્રેમપૂર્વકે શ્રીપાદ મહાશયને નમ્યા શ્રીપાદ સત્ત્વએ પશુ તેઓ પર કૃપા કર્યોને, તે જાણને ઉમદાવક્ત્ર આપીને પોતાના હઠકના નાપકે જનાવ્યા. પોતાનો જે પહેલાં અતિસાગર નામનો મંત્રિ હતો તે પશુ આવીને શ્રીપાદશયનાં વચ્ચેમાં નમી પડ્યો. તે વખતે તેને જ્યુ પહેલાંની માફક પોતાના સુખ્ય મંત્રિ તરીકે સ્થાપન કર્યો.

યહી સમય, સાળા તથા મામા વગેરે શબ્દોને તથા બીજા મુજદોને જ્યુ શ્રીપાદશયએ ઘણું માન આપ્યું વળી, તે જાણ પશુ ઘણી ભક્તિપૂર્વકે કથાજ પર હસ્તક્રમલ ભેદીને તે શ્રીપાદશયની સેવા કરવા લાગ્યા.

માર્ગ બાજુ તથા મથણી વિઠળના ભેડને, યે મૂર્ખાને
 ને જાત્ય ત મર્મ કયો કતો, તે મારો મર્મ જામીને જામે
 મર્મ જયે. ને કર્મ મારો મર્મ જાળી નાખ્યો. ને જેમના
 મથણમટોમાં રાખ્યો. પણ નયે છે તે મારી મોટી મહેન
 મથણમુદરીના પતિનું રાસપર્ણ કરાવું; તે કર્મ જ જ્યારે
 વર્તે છે

મારી મોટી મહેન એક મથણ જ હતી કીજોમ
 મુખ્ય છે કે જેવીનાં નિર્મલ સીલથી જાણાં રહેા રહ્યાં
 છે, અને હું તો જાણ કરનાર મનુષ્યોમાં પહેલી છું તેમ
 કેમ પણ જાતની સકાને રથાન નથી કાણ્ય કે કુલ અને
 સીલ વિધાનુ જેવું જાનું જાતિ છે

વળી, જા મથણને તો બિનખર્ચ કરવણની મારફ
 ઉત્તમ રહેાથી રહેો. છે અને મને તો તે મિશ્નખર્ચ
 ડેરી વજ સમાન મર્મ પાળો છે

વળી, જા મથણ તો પોતાનાં કુલને ઉચ્છળવામાં
 માણેલી એક સીલી સમાન છે અને હું તો જીવ (રાવ)
 ના ઉભામ સરખી કુલને જાત્ય ત મહીન કરનારી છું

વળી, હોરો મથણને એકને સમ્યક્ત્વ, સીલ અને
 સત્ય તથા પ્રેમ તેમ છે, અને મને ભેડને મિશ્નત્વ,
 જાકાર અને કામભાવ તથા પ્રેમ તેમ છે

જા પ્રમાણે જોશીને સુશુદ્ધિને હોરોને ને જાનક
 ઉપજાવ્યો, તે જાનક પહેલાં નાટકથી પણ મથે ન હતો

જા શ્રીષાદ રાજાને તથા જ જાતિમને તેમનીને
 જાદી જાદી સુશુદ્ધિને પોથી ત્યારથી તે રંગિને

હું બાપમીને બાપના પિતામીની બારી ઉપર બેઠેલા બોધક,
ત્યારે જ મને મુજ થયો.'

તે સાંભળી શ્રીપાદરાજાએ કહ્યું કે : હે અમાત્યજી !
તમીએ જે કહ્યું તે સત્ય છે પરંતુ રાજ્ય પાછું મેળવવાના
સ્વાર ઉપાય છે. જો રામ-સમજણથી કાર્ય થતું હોય તો
દહની થી જરૂર છે ? એ સાકરથી પિત્તનો બાપિ દૂર થતી
હોય તો પિત્તપાધાનો થી જરૂર છે ?

પછી મત્રિ બોલ્યા કે : અહો પ્રભુ ! બાપની જુદી
મદુજ વિદ્યાજ છે. જાતીસ્વામાં ઘમુદથી અધિક છે, અને
બાપની સમા પૃથ્વી કરતાં પણ મોટી છે. માટે બાપને
દહે આ અનુમુખ નામના ઉત્તમ જાણણુ દૂતને મોકલીએ,
કે જે દૂતના કુલોએ કરીને વિખ્યાત છે. પરાક્રમ, તેજ
અને જુદીમહાના એવા તે અનુમુખ દૂતને સમનપૂર્વક
લા મોકલો, અને તે પણ વસ્તુ અચાનકથીએ પહોંચો.

તે અનુમુખ દૂત અન્વિતસેન યજ્ઞ ધાસે જઈને મપુર
વરનોથી આ પ્રમાણે મિલકવા લાગ્યો કે : હે રાજન્ ! તે
વખતે તમારા ભાઈના પુત્ર એવા તે બાલક શ્રીપાદરાજાને
નેમના પિતાની ગારીએ જે મિસાદવામાં આવેલા દત્તા
તે વખત તેમને તમીએ રાજ્યશાસન કરવા માટે અસમર્થ
મજા દત્તા અને તેથી તે રાજ્યનો સ્વાર તમીએ તમારી
બાપર ઉપાડીને, જે શ્રીપાદને તમીએ સર્વ દેશોએ
શ્રીમજા મોકલવા દત્તા, તે દહે સર્વ દેશોએમા પુણ્ય
કારને અનુદ જલવાગ્દ કયા છે. વળી, તમના અરવોમા

૨૨ શ્રીપાલનો વિજય

૧૫૬

એક દિવસ સમય મળતાં મતિસાગર મંત્રિએ
શ્રામલો તથા મંત્રિએ સાથે મંત્રીને જમીન ઉપર હલાકને
જાણીને, સોપાહસાવને જિતવી કરી કે : હે સ્વામી !
આપમીને નાનકડામાં આપના પિતામીની બાંધીએ ભજાત્યા
હતા. પરંતુ જે પિતૃવર્ષ કાળએ આપમીને પાછા કરીને
આપમીની બાંધી પચાવી પાડી હતી, તે જાણી કનકે કર-
વાની જરૂર છે; અને આપણા તે શત્રુને ચેત્ત્વ સિદ્ધ કર-
વાનો આ અગ્રજીવ સમય છે

પિતાની સન્નિત હોવા છતાં પણ જે શત્રુએ કનકે
કરેલું પિતાના પિતાનું શબ્દ પાલુ મેળવતા નથી, તે જન-
તમાં હાંસીને પાત્ર થાય છે જગી, હે સ્વામી ! આપ પિતાનું
શબ્દ પાલુ નહિ હો તો, આપમીની આ સચલી ભક્તિ
અને પ્રેમનો વિસ્તાર શા કામનો ? તેથી હે સ્વામી ! આપ
મહેરબાની કરીને પિતાનું શબ્દ પાલુ પ્રદાન કરે નવારે

હું જાપમીને જાપના પિતામીની જાદી ઉપર બેઠેલા નોઈય ત્વારેજ અને મુજ મરી '.

તે સાંભળી શ્રીપાદરાજાએ કહ્યું કે : હે જગત્પતિ ! તમીએ જે કહ્યું તે સત્ય છે, પરંતુ રાજ્ય યાદુ મેળવવાના બાર ઉપાય છે. ને શામ-સમજવૃદ્ધી કાચ ચતુર હોય તે દુસ્તી થી બહાર છે ? ને સાકરથી પિત્તની બ્યાપિ દૂર થવી હોય તેા પિત્તપાપાની થી બહાર છે ?

પછી મત્રિ જોડ્યા કે : જહો પ્રભુ ! જાપની જુદી બહુજ વિદ્યાળ છે. જહીસ્ત્રામાં સમુદ્રથી અધિક છે, અને જાપની હામા પૃથ્વી કરતાં યજ્ઞ મોટી છે. માટે જાપને હવે જા ચતુર્મુખ નામના ઉત્તમ સાહસુ દ્રવને મેકાલીએ, કે જે દ્રવના કુણ્ડોએ કરીને વિખ્યાત છે. વરાકમ, તેજ અને જુદિજલવાળા જોવા તે ચતુર્મુખ દ્રવને ૩ મનપૂર્વક સાં મેકામે, અને તે યજ્ઞ તત્ત્વ જપાનમરીએ પહેાચ્છે.

તે ચતુર્મુખ દ્રવ અલિપ્તસેન રાજા પામે જઈને મધુર વધનોથી જા પ્રમાણે મેલવા લાગ્યો કે : હે રાજન્ ! તે વખતે તમારે જાઈના પુત્ર જોવા તે જાદુક શ્રીપાદરાજાને તેમના પિતાની જાદીએ જે મેલાદવામાં આવેલા હતા તે વખતે તેમને તમીએ રાજ્યશાસન કરવા માટે અસુમર્ય મળ્યા હતા. અને તેથી તે રાજ્યનો બાર તમીએ તમારી ખાંધપર ઉપાડીને, જે શ્રીપાદને તમીએ સર્વ કાકાએ શીખવવા મેકાદવા હતા તે હવે સર્વ કાકાઓમા કુશલ થાને અનુલ જલવાળા થયા છે. વળી, તેમના જરોઆ

સર્વ સાધ્યોઃ જાવીને નથી છે, તે હવે ચતુરવી સેના માટે તમિને આરંભિત કરવા માટે આવે છે.

માટે હવે તમારે તેને સાધ્યોના આર સોંપી રોકે એકાએક, કારણ કે જગતમાં પણ લુપ્ત થઈ ગયા છે. પરમી જગત સિવારી હવે નવા થઈ ગયા છે. પરમી કારણ કરવામાં આવે છે. જળી, તે મીપાસસાધ્યોના વસ્તુક્રમોની સેવા કરવા માટે વીજા પણ વધુ સાધ્યોના અગ્નિપૂર્વક આવેલા છે. તમે તે નહિતના સજા હોવા છતાં પણ તેમને મહત્ત્વ આપવા નથી, આવી રીતે કુલનો વિરોધ તો ફક્ત જ કરે છે. પરંતુ કુલમાં જે વિરોધ કરે, તે કુલને ધેર કાપવું સમાન છે. માટે તમારે પરસ્પર કાર્ત્ત્વ પણ અત્યંત કરવો જોઈએ નથી.

જળી, તે અત્યંત પણ ત્યારે જ કરવો એકાએક, કે જ્યારે એમ જણાય છે કે તમ કારણ અગ્નિમાન હું જાણેલ સમાન તમે કર્યા અને પ્રજા સર્વસમાન તે કર્યા? જળી, કે સમન? તમે કર્યા આગેથીના સરસવ અને સહકાર સમાન? અને તે કર્યા મહાસાગર મેઘ અને સિંહ સમાન? જળી, જો તમે તમારા લગ્ન કિપર રૂબા ના હો તો, તત્ત્વ જ અગ્નિપૂર્વક મીપાસસાધ્યોના પ્રવચનગી વસ્તુની સેવા કરો, અને તમે કદાચ અહીં રૂબી જર્વત પર જાડીને, તેમની આજ્ઞા માનવા તેવા ના હો તો કુલ માટે તેવા સાધ્યોના કારણ કે જળી તો આટલું જ કહેવાતું છે.

જા સાધ્યોને અગ્નિપૂર્વક સાધ્યોના પ્રમાણે કરી છે. હે રૂબ! આવી રીતનાં વ્યવસ્થા તું પ્રાપ્તવ્યુત હોવા એક જણાય છે. પરંતુ મધુર, જળી આટલું અને કદાચ

તથા જાતે તીણુ જોમ જોજન કરવાની માફક બોલવાનું
જાણ્યું જોવું. તું જાણેજાણે ચતુર્થુજ છે જામે તે શ્રીપાવના
જમા તથી જાને તે જમાથા ફાઈ સજો નથી, તે જમાથા
શત્રુ છે જાને જામે તેના શત્રુજો છિજે.

‘જગી, તે સમયે મેં તેને જાણક બોલીને કયા લાગીને
જ્યારે લખ્તો મૂક્યો, ત્યારે તે જામને નિર્જલ જાને તેને
જાણવાન વધુંબો. જગી, હું માથા લુપ્ત હિપર રૂઝો નથી,
જરુ તેના પ્રત્યે વખતબ રૂઝો હોય તેમ લાગે છે, કાચુ
કે તેણે નિધંતે સુતેલા જોવા સિદ્ધિ જેવા મને લગાડ્યો છે
જગી, તું કવ છું જાને જાણ્યું છું, તેથી હું તને લખતો
મૂક છું જાને તારા સ્વામીને ખાસ ખાટે હું હમણું જ
જાણુ છું

પછી તે કવે પશુ ત્યાંથી જઈને તરત જ તે સર્વ
વૃત્તાંત પોતાના સ્વામીને જણાવ્યો; જોઈને શ્રીપાવરાજ
પશુ તરફર સાથે ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા. જ્યાં નમરીના
શ્રીમાલ પર જઈને શ્રીપાવરાજના આજ્ઞા તરફર નહી
છિયારે હાથી મુખિ હિપર પોતાનો પદાવ નાખ્યો.

પછી જાજિતસેન રાજાએ પશુ સિન્ધ સહિત સામા
જાણીને ત્યાં જ પદાવ નાખ્યો. કવે ત્યાં સ્વસન્નામની
મુખિને સાફ કરવામાં જાણી, સર્વ સુત્રોની પૂજા કરવામાં
જાણી. જાદ લોકે મુજટોની ઉંચા સ્વચ્છી પ્રગ સા કરવા
લાગ્યા. જગી, મુજટો સુત્રપિત જાદન રસનું પોતાના શરીરે
વિદેખ કરવા લાગ્યા. મરવક પર પડેરેલા મુજટ વજેરેમાં
જાવાના ફુદનાં ઊગા જોસવા લાગ્યા. જગી, પોતાના જમણા

સર્વ રાજાઓ આવીને નથે છે, તે હવે ચતુરથી સેના સાથે તમોને બાજીકેવ કરવા માટે આવે છે.

માટે હવે તમારે તેને રાજાઓ બાર સોપી રેવો. નેહંબો, કારણ કે જગતમાં પણ સુના રાજાના કોપથી બાર કિતારી હાથે નવા રાજાના કોપર પાસે કરવામાં આવે છે. વળી, તે મીપાલરાજાના વરણમંથોની સેવા કરવા માટે બીજા પણ સુના રાજાઓ સંતિપૂર્વક આવેલા છે. તમે તો નહાળના સગા કોવા છતાં પણ તેમને મદદવા બાંધ્યા નથી, બાપી રીતે કુદરો વિશેષ તો ફક્ત જ કરે છે. જરૂર કુદરમાં જે વિશેષ કરેલું, તે સત્તુને ઘેર કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. માટે તમારે પસંદ કરી પણ મનસૂર કરવો જોઈએ નથી.

વળી, તે મનસૂર પણ ત્યારે જ કરવો. નેહંબો, કે બપોરે જોમ જવાન કે હું તમ કરવા સંજિતમાન છું. જવોત સમાન તમે કર્યા અને પ્રજા સુવંસમાન તે કર્યા? વળી, કે સજન! તમે કર્યા બાંધાથીવા, શરણ અને સસલા સમાન, અને તે કર્યા મહાસાગર મેં અને સિંહ સમાન! વળી, એ તમે તમારા સજન કોપર રૂઝવા ના હો તો, તરત જ સંજિતપૂર્વક મીપાલરાજાના પુત્રરાજાની વરણોની સેવા કરો, અને તમે કાલજ બહાર ફાળી પાવત પર ચડીને, તેમની બાજા માનવા તેવાર ના હો તો સુદ માટે તેવાર રાજો. કારણ કે બધી તો બાદક જ કરેવાનું છે.

આ રાજાઓને સંજિતસેન રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું છે. કે હવે! બાપી રીતનાં વચનોથી તું જાણવડત કોવ મેનું જવાન છે. જોઈમાં મધુર, વધી જાદુ અને કદક,

તલવારવાળાથી, તાલોવાળા તાલોવાળાથી અને ભાલાવાળા તથા હાથાળા પરસ્પર લડતા એકેએક ઘર્ષ ગયા. ખડ્ગથી ઊભાએઠું તથા વાળથી વિકરાળ રેખાતું એવું કોઈક સુભદ્રું મસ્તક આકાશમાં ઊછળેલું ત્યુ સૂર્યને પણ ચાકુંની ચક્ક ફેંકવા કરતું હતું.

કોઈક સુભદ્રને યોદ્ધા બચીથી એવી રીતે ઊછાળવામાં આવ્યો. તે જાણે યરીચર્ચિત રેખાંજનાએને સ્વર્ગમાં મળવા જતો ન હોય, તેમ રેખાતો હતો. વળી ઊભાએઠા મસ્તક વાળે તથા હાથમાં હાથ તલવારવાળો. કોઈક સુભદ્ર, જાણે કે ક્ષત્રજૂષ મસ્તકનો હાર જતો રહેવાથી હર્ષિત ઘર્ષ નાજતો હોય નહિ તેમ રેખાવા લાગ્યો. ત્યાં જગાડી પાપકનો મૂકો કચવાની માફક રથો ભાગવા લાગ્યા. કોણને ભાગવાની માફક હાથીઓના શૂરેશૂરા થવા લાગ્યા તથા ચીમકાની માફક ઘોડાઓના પગ ટૂંકેટૂંકા થવા લાગ્યા.

જાવીરીતે તે સ્વપૂર્ણિ યશોથી પશ્વતએથી મરેલા સુભદ્રોના મસ્તકેથી અને ખડોથી મર્ધિત થએલી; તથા આંતરદાઓથી હ્રવાઈ ગએલી અને મરેલા ચેકરો હાથીઓ અને ઘોડાઓનાં મદદાંઓથી ભરાઈ ગઈ હતી. તેમજ ઘોડીના સમૂહથી થએલા કાંઈવામાં ખરડાઓલા અને કથરાતાં જેવા મદદાંઓના કાંઈક શબ્દોથી ભરતર એવી તે સ્વપૂર્ણિ ક્ષણ વારમાં ઘર્ષ ગઈ.

શ્રીપાદની સેનાના સુભદ્રોથી પોતાનું કિન્ન ઘોડા ભાગતું નહ થએલું એઈને અન્નિતસેન પોતે લડવા માટે તેવાર થયો. શ્રીપાદમાન થએલો એવો તે જેવામાં શ્રીપા-

હાથે વીરવદનો પહેરવાથી અને છત્ર તથા જામણથી પ્રગટ રીતે મહાસુખદો પદ્મ જ્યોત્સ્ન જાવવા લાગ્યા.

તે મુખે પેડી ફેરલાકે હાથીની માફક ગર્જન કરતા હતા, ફેરલાકે ચિહ્નનાં કરતા હતા, આ પ્રમાણે કરતા અને નાચતા તેઓ પરસ્પર શબ્દપ્રકાર માટે જાણકન જાણતા હતા. ફેરલાકે મુખેની માતાઓ પિતાના પુત્રને તેના પિતાની સન્મુખ કહેલી હતી કે હે વત્સ! વારે જોવી રીતે મુદ્દ કરજું કે જેથી તારા પિતાને કોઈપણ બદતની શકા ન ઉપજે. વળી, બીજા માતા પિતાના પુત્રને કહેતા હાજી કે હે જત્સ! હું વીરની પુત્રી, તથા વીરની પત્ની છું; માટે વારે જોવી રીતે લડજું કે જેથી હું વીરમત્વ પદ્મ કહેવાઈ તે જાનિ પામ્ય છે કે, જેથીના પિતા, પતિ તથા પુત્ર એ ત્રણે જો વીરપણની પદવીને પ્રાપ્ત થયા હોય.

ફેરલીકે જોયો પિતાના પતિને કહેવા લાગી કે હે સ્વામી! હું જાણતી પીઠ ઉત્તરાર નથી.

ફેરલીકે જોયો પિતાના પતિને મધકરીમાં કહેવા લાગી કે હે સ્વામી! તમે આશા નવનવાણેથી કણાઈને જામણીત મર્ષ બચ્ચો છે, તો પછી ત્યાં ચિવટી જેવા ઉજ્જવલ જોવા જાણના પ્રકારોને કેવી રીતે સહન કરી શકીશ ?

આ વખતે ઉજ્જવલ મુખદોષે કરેલા જાદુનરને નહિ સહન કરતાં જોયો સુવં પૂર્વદિશામાં સુસાવમાન તેજવાળો ઘરો - સુરોત્તમ ઘરો. જોવામાં જોખમ સેવની મોખરે રહેલા સૂર્યોર મુખદોષે અભુશીખાડે મુખે. પાસે તલવારનો પ્રથમ વા કરવાની માગણી કરે છે. ત્યાં મુખદોષ તલવારવાળા

તદવાસ્વાનાથી, જાણેતાના જાણેતાનાથી અને સાક્ષાવાળા તથા હકવાળા પરસ્પર સહતા જોઈએક મર્ષ ગયા. ખડ્ગથી ઈશાએહું તથા વાળથી વિકરાળ રેખાતું એવું કોઈક સુખદનું મસ્તક આકાશમાં ઊછળેહું મહુ સૂર્યને પણ ચાકુંની ચાકા ઉપન નેસ્તું હતું

કેમકે સુખદને યોગી જરણીથી એવી રીતે ઉજાવવામાં આવ્યો, તે જલ્દે શરીરચક્રિત રેવાંમનાઓને સ્વર્ગમાં મળવા હતો ન હોય, તેમ રેખાતો હતો વળી ઈશાએહા મસ્તક વાળો તથા હાથમાં હાથ તદવાસ્વાનો કેમકે સુખદ, જલ્દે કે હસજ્ઞ મસ્તકનો બાર હતો સ્હેવાથી હર્ષિત મર્ષ નાચતો હોય નહિ તેમ રેખાવા લાગ્યો. ત્યાં જાગ્યાની ધાપડનો મૂકો હસવાની મારફત રમી જાગવા લાગ્યા. કેળાને જાગવાની મારફત હાથીઓના શ્રેશ્ઠરા થવા લાગ્યા. તથા ધીમડાંની મારફત પોદાઓના પણ ટૂંકેટૂંકડા થવા લાગ્યા

જાવીરીતે તે સ્વપ્નમિ સહિથી પવસએલી મરેલા સુખદોના મસ્તકોથી અને ખડોથી મંદિત થએલી, તથા જાંતપડાઓથી છવાઈ જએલી અને મરેલા સેકડો હાથીએ અને પોદાઓનાં મદદાઓથી અચર્ષ મર્ષ હતી. તેમજ હોદ્દીના સમૂહથી થએલા કાઠજમાં જરડાએલા અને હથથતાં એવા મદદાંઓના કચ્કડ ચળદોથી અવકર એવી તે સ્વપ્નમિ કણ ચારમાં મર્ષ ગઈ

શ્રીપાલની સેનાના સુખોથી પોતાનું દૈન્ય મોટા જાગનું નહ થએહું એઈને અન્નિવસેન પોતે હકવા માટે તેવાર થયે. શ્રીપાલમાન થએહો એવો તે, જેવામાં શ્રીપા

હન્ય સૈન્યના મુશટોનો વખતી મારફત સહાર કરવા લાગ્યો, તેવામાં જ સાતસો સપ્તાઓ કે જે શ્રીપાદના સૈન્યના નાશને હતા, તેમણે એકજમ હુલ્લો કરીને ત્યારે બાબુચી તેને ઘેરી લીધો (જુઓ ચિત્ર ૧૧૪) તેને પકડારીને કહ્યું કે : હે વાજની ! હવે પણ તમે અભિમાન છોડી દો અને શ્રીપાદના ટકરવે બચો, શેઝડ મલ્લને અગ્રિય ન કરો ! એમ કહ્યા છતાં પણ ત્યારે તે હલ્લા ચાકતો ન હતો, ત્યારે તે મુશટોએ તેને લીલામાત્રમાં નીચે પાડી નાંખીને બાંધી લીધો. પછી તેને અપિચી કાલવમા જ શ્રીપાદરાજ્ય પાસે ત્યારે લાવ્યા, ત્યારે વસ્તુ જ શ્રીપાદરાજ્યએ તેને જાંબ રહિત કરાવ્યો અને સન્માન આપ્યું.

મધુસ્થાવીચી અલિપ્તએને કહ્યું કે : હે ખિતાલ ! તમે તમારા મનમાં જશ પણ જોડ કરીએ નહિ અને વાજની જે સૂનિ છે તે પહેલાંની મારફત મુજેથી સોજવો (જુઓ ચિત્ર ૧૧૬).

આ કાંઠાની અલિપ્તએન સભા મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો.

૨૩ શ્રીપાલનો રાજ્યાભિષેક

૧૫૭

શ્રી પાલનાં મધુર વચનો સાલવીને જલિતસેન
 રાજ્ય વિચાર કરવા લાગ્યો કે જારે ! મેં જા જાવિયારી
 મર્જ કરી પહેલાં કવનું વચન માની લીધું હોત તો બહુ
 માર્ગ થાત વૃદ્ધ હોવા છતાં પણ પાશ્વરનો શ્રોક કરવામાં
 વલ્લભ જોવો હું કર્યાં ! જાને જાજક હોવા છતાં પણ પરા
 પકાર કરવામાં વલ્લભ જોવો જા શ્રીપાલ કર્યાં ? જોતને
 શ્રોક કરવાથી કીર્તિ નાશ થામે છે તાજજનો શ્રોક કરવાથી
 નીતિનો નાશ થાય છે જાજકનો શ્રોક કરવાથી સુત્રતિનો
 નાશ થાય છે પરંતુ તે વચ્ચે કુશલ્યો કરનાર મારી શી
 મતિ થશે ? મેં કરેલા પાપોથી નરક સિવાય માર્ગ બીજો
 રવાન જ નથી. માટે હવે તો તે પાપોનો નાશ કરવા માટે
 હું રીક્ષા લઉં તે જ ઉત્તમ માર્ગ છે

જાની રીતે ચિંતન કરતા વચ્ચે શુભ ભાવના આવતા
 જોવા જલિતસેનના પાપોના સમુદ્ધ નાશ થામ્યા જાને
 કમીએ તેમનો મર્ગ છુટો કરી આપ્યો. તે જલિતસેન

રાજ્યને અતિરમણ્યુદ્યાન ઉદયન્ન શુભુ અને સાધનરેખીએ તેમણે શામુને વેળ આપવાથી તેઓએ આશિષ આપ્યો હતો

તેઓશ્રીને જા પ્રમાણે આશિષરત્ન આજિઞ્ઞ કરેલા એકને શ્રીપાદરાજ્ય પોતાના પરિવાર સાથે તેઓને નમન કરે છે; અને જા પ્રમાણે અગ્નિથી તેમની સ્તુતિ કરે છે :

એઓએ કોપરૂપી ચોદાને લીલાએ કરીને સમતા-રૂપી વીરવ્ય ધારવાળા જન્યથી કહેલો છે એવા હે યુનિશ્વર ! આપને અમારો નમસ્કાર થાશે.

મોટા જાડ મહોરૂપી જાડ શિખરવાળા એવા મન-રૂપી મોટા જવવને એઓએ માત્ર એક માઈવરૂપી વજીરૂપી ભાંગીને તોડી પડ્યો છે એવા હે યુનિશ્વર ! આપને અમારો નમસ્કાર થાશે.

એઓએ માથારૂપી વેલીને જાજ્જતારૂપી અગ્નિશ્વર અને હરજ ખીલાથી મૂળમાંથી ઉગાડી નાખી છે એવા હે યુનિશ્વર ! આપને અમારો નમસ્કાર થાશે.

એઓ હાથ અને મૂઠીરૂપી મસ્તીથી કરેલો એવો લોભરૂપી મહાસાગર ત્યાગરૂપી હોડીથી તરેલા છે એવા હે યુનિશ્વર ! આપને અમારો નમસ્કાર થાશે.

એઓએ કામરેખરૂપી સર્પને વિવેક અને શ્વેતથી ઉત્પન્ન થયેલા વજ્રવટે કરીને અકલ્પ્ય રહિત થયો છે એવા હે યુનિશ્વર ! આપને અમારો નમસ્કાર થાશે.

એઓએ પોતાના મનરૂપી કપાલ ઉપરથી કમુખી,

પદ જ તથા હરમણી એ સરખા કામ, સ્નેહ અને દિગ્દિશ
રૂપ - ત્રણે પ્રકારના રાગને દૂર કરેલા છે એવા હે મુનિશ્વર !
આપને જમારો નમસ્કાર થાઓ.

‘ જેઓએ માહરૂપી માટા મલ્લને વૈશમ્યરૂપી મુગ્ધરૂપી
વાદન કરીને જિતી લીધેલા છે એવા હે મુનિશ્વર ! આપને
જમારો નમસ્કાર થાઓ.

આવા જાતરિક શત્રુઓ કે જેઓને દેવેશ્વરો પણ
છવી શકતા નથી, તેઓને પણ જેમણે લીલાભાવમાં છવી
લીધા છે, એવા હે મુનિશ્વર ! આપને જમારો નમસ્કાર
થાઓ. આવી રીતે જાજિત્તેન રાજાની સ્તુતિ કરી વળી,
હે મુનિશ્વર ! પહેલાં પણ આપ મારા પૂજ્ય હતા, ઠગ્ગ
કે આપ મારા પિતાના બાઈ થાઓ હો, અને હવે તો
આપ ત્રણે દેહમાં પૂજ્ય એવા મુનિશ્વર થયા છે.

આવી રીતે શ્રીપાદસત્ત્વ તે જાજિત્તેન મુનિશ્વરને
સ્તુતીને તથા નમીને, તેઓના સ્થાન તેઓના પુત્રને સ્થાપન
કરે છે. જાજી ઉદ્ધરપુરીમાં જેવી રીતે ધર્મ પ્રવેશ કરે છે, તેવી
રીતે શ્રીપાદસત્ત્વને શબ્દમારેલી વચ્ચપુરીમાં ઉત્તમ મુદ્દતે
મહોત્સવપૂર્વક પ્રવેશ થયો. ત્યારપછી જાનરિત વજેલા
મનવાળા એવા સર્વ રાજાઓએ એકઠા થઈને શ્રીપાદસત્ત્વને
તેના પિતાની બાઈ પર બેસાડીને કરીને શબ્દાભિપ્રેક્ષ થયો
વળી, મુખ્ય પદસણી તરીકે મયજામુદરીનો અને બાકીની
આઠે શ્રીઓનો નાની પદસણીઓ તરીકે જાજિત્તે થયો.

એક અવિસાગર મંચિ તથા ત્રણ પવકરોના મિત્રો,
જે આરેની શ્રીપાદસત્ત્વને પોતાના મંચિઓ તરીકે સ્થાપના

કરી વળી દેશાળી નગરીથી પવતરીકાના ગુપ્ત વિમલને
 યોદ્ધાવીને તેને સુવર્ણપદ્મ જાપાવીને શ્રીપદ્મરાજને નગર-
 થીક તરીકે સ્થાપન કર્યો વળી, વિનમ્રોદિશમાં વિધિપૂર્વક
 અધ્યાર્ક મહોત્સવો કરાવ્યા અને શ્રી સિદ્ધલકૃષ્ણની પરમ
 ભક્તિ પ્રાવણી વગી, અમાન્યાએ હાંક્યાં સિખરિયણા
 વિનમ્રોદિશ જાપાવ્યા અમરી પદ્મ વચ્ચેના તથા શામ-
 કોને દાન દેવરાખ્યાં આવી રીતે શ્રીપદ્મરાજ ન્યાવર્તક
 રાજ્ય કરતા, પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે ઉદ્વિતી માફક ક્રીડા
 કરતા હતા.

તે ઉત્તમ આસ્ત્રિધારી જોવા અનિવર્ય રાજર્ષિ
 અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા બાદ તે જ નગરીમાં વિહાર કરતા
 કરતા પધાવી તેઓએનું આગમન સાંભળીને જ્ઞાનદ્રવી
 રામાંધિત થયેલા જોવા શ્રીપદ્મરાજ પોતાના મતા તથા
 નવે સ્ત્રીઓ સહિત વડન કરવા માટે બધા (જુઓ ચિત્ર
 ૧૧૭-૧૧૮) તે યુનિયસને તથા પ્રલિપ્તપૂર્વક નમસ્કાર
 કરીને - વડન કરીને - પસ્ત્રિય સાથે વિનમ્રપૂર્વક તેઓએની
 પાસે ગયા.

તે વખતે રાત્ર, એક રહિત તથા એક માત્ર ઉપજાર
 કરવામાં જ ત્યાર જોવા તે અનિવર્ય યુનિયસ તથા અ
 પ્રમાણ્ય પદ્મનું સ્વરૂપ કહેવા લાગ્યા હે અન્વજનો! આ
 સમયમાં ૧ ગુરુમ, ૨ પાસમ, ૩ પન્ન, ૪ જૂના ૫ રાત્ર
 ૬ સુમિલ, ૭ શક ૮ કુમ, ૯ મુગ અને ૧૦ પરમણુ
 વગેરે હતા તદ્વિનીથી સિદ્ધાંતોમાં મનુષ્ય જનમની દુર્લભતા
 વર્ણવેલી છે કેઈ ગુપ્તથી મનુષ્ય જનમ પ્રાપ્ત થઈ શક

તો બાઈ દેશમાં જનમ થવો ફર્કલ છે, કાણુ કે મિત્ર, પુત્રિ વગેરે જાનેક મ્હેનક હોઠો જાડીયાં પણ દેખાય છે વળી, કોઈ પુત્રવધી બાઈ દેશમાં જનમ પણ થઈ બધ, તો ઉત્તમ કુલ મહત્તુ ફર્કલ છે કાણુ કે ચિતારી તથા ક્યાર્ક વગેરેનાં કુલોમા ઉત્પન્ન થનારને મનુષ્ય જનમ જાને બાઈસેત્ર મહત્તવાધી પણ શુ હાથડો ?

વળી, ઉત્તમ કુલ પણ મળી બધ તો પણ રૂપ, આરોગ્યતા જાને લાંબુ આયુષ્ય મળતું ફર્કલ છે કાણુ કે કેટલાક કદરૂપા, શેત્રી તથા દુકા આયુષ્યવાળા પણ દેખાય છે જા મધુ મળવા છતાં શ્વસુરનો મેળાપ થવા મહા ફર્કલ છે કાણુ કે બધાએ ક્ષેત્રોમાં સાપુજોનો સમાગમ થવો નથી. વળી, કોઈ મહાન પુત્રવત્તા થોવે કદાચ સાપુનો સમાગમ થઈ બધ, તો પણ બાળક વગેરેથી શિકાર્ક બધા થાયી સુરતું ક્યાન પણ ફર્કલ થઈ બધ છે વળી કોઈ રીતે કદાચ સુરતું ક્યાન પણ થઈ બધ, તો પણ બીબ પૂત્રાદ કોએ મનને કોવી રીતે જાહેરાવી મુકેલ હોય કે સુસુરની સેવા કરવાનું ફર્કલ થઈ બધ છે વળી, કદાચ સુસુરની સેવા પણ મળી બધ, તો સિદ્ધાંતનું મવલુ કરતું ફર્કલ થઈ બધ છે કાણુ કે ઉધ જાને વિકાસ પણ હમીયાં જવરાય ભલો કરે છે

વળી, કોઈ પણ કાણુથી સિદ્ધાંતના મવલુનો લાભ મહી બધ, તો તત્ત્વ બાળુવાની જુદી ફર્કલ થઈ બધ છે, કાણુ કે હોઠો મુઝાર વગેરેની ક્યામાં શાવધાન મનવાળા રહે છે વળી કદાચ તત્ત્વ પણ બાળુવામાં આવે તો પણ તેના કાણુ મહા થવી જત્યવ ફર્કલ છે, કાણુ કે તત્ત્વ

પ્રત્યેની રૂચિયાળા છવેા જગતમા વિરહા રેખામ છે વળી,
 કદાચ તત્ત્વો પર મહા ચામ તો જણ તે તત્ત્વોનો ભાષ
 થવા ફક્ત છે મરણ કે દૂર વખતમાં મિત્રો જગતમા
 એવા કોઈક જ છવેા તત્ત્વોને ભણી શકે છે તત્ત્વ જોડે-
 ૧ જમા, ૨ માર્ગ, ૩ આર્જવ, ૪ ત્યાગ, ૫ તપ, ૬
 દયા ૭ સત્ત્વ ૮ શૌચ, ૯ જહાનપ અને ૧ મહિમન
 રૂપ - દશ પ્રકારનો ધર્મ ભણવો :

૧ જમા જોડે કોપનો ત્યાગ ૨ માર્ગ જોડે
 માનનો ત્યાગ ૩ આર્જવ જોડે અસહવાચનું ૪ ત્યાગ
 જોડે દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બને પ્રાપ્તિ નિર્મલપણું
 ભણવું ૫ તપ જોડે ઈચ્છાનો રાધ, ૬ દયા જોડે સર્વ
 છવેાનું રક્ષણ કરવું તે. ૭ સત્ત્વ જોડે નિરોધ વળ
 ભણવું તે. ૮ શૌચ જોડે ચિત્તનું નિર્મલપણું ૯ જહાનપ
 જોડે જહાન પ્રાપ્તિ નેશુતનો ત્યાગ અને ૧ મહિમન-
 પણું જોડે મારે કોઈપણ વસ્તુની જરૂર નથી, જોશીરીતની
 ને નિરુદ્ધતા આવવી તે-મહિમનપણું ભણવું

જાવી શીવનો દશી પ્રાપ્તિનો ધર્મ કરવું જ સમાન
 છે તથા તે પ્રુષ્ઠમાળી છવેાને સર્વ કુળોનો રેતારો છે
 જગી, તે ધર્મ ચિંતામણિ રત્ન સમાન મનોહર, ચિંતાવેલી
 વસ્તુઓને રેતારો નિર્મલ એવી કેવલજાન રૂપી જહાનની
 રૂચિનો કસ્તાપણો છે જગી, તે મહાન જહાન કસ્તાપણો
 એવો ધર્મ મેરની પહે એક માત્ર કસ્તાપણમ - કુણ્ડમ-
 પ્રસિદ્ધ સદૃષ્યપણો છે તેમ જ તે નિર્મલ મનપણાઓને-
 રેતારો - સિત્તમા જાનરનો જાપવાપણો છે

વગી, તે ધર્મ મેરની જાવની મિલકતની માફક આવ

સેત્રાથી સારી રીતે સુખ કરેલો છે, એવો ઉત્તમ જ્ઞાના
રસનો—એલાકાર—જન્મદીપ સરજો જન્મવતો વર્તે છે વળી,
આ ધર્મ જેઓએ પ્રરૂપ્યો છે તે ઉત્તમ વિનેયરો પણ
વત્સરૂપ છે. અને તે ધર્મના દલભૂત એવા સિદ્ધ મહાશક્તિ
પણ વત્સરૂપ છે તેમાં શકાને જણાવે શ્યાન નથી વળી,
તે ધર્મ સખથી જ્ઞાનારોને દેખાડવા એવા જ્ઞાનાર્થો પણ
વત્સરૂપ છે, તથા શિષ્યોને તે જ્ઞાનારોને શિખવતા એવા
ઉપાધ્યાયો પણ વત્સરૂપ છે વળી, તે ધર્મજ્ઞાને સારી
રીતે સાધવા એવા ઉત્તમ સાધુઓ પણ વત્સરૂપ છે તથા
તેની સારી રીતે સરકાયા કરવાથી હજી ન પણ ઉત્તમ વત્સ
રૂપ છે તેના જ જાપના કારણરૂપ હોવાથી જ્ઞાન પણ નિશ્ચયે
કરીને વત્સરૂપ છે; અને તેની જ્ઞાપધનારૂપ ચાત્રિ પણ
વત્સરૂપ જ છે વળી, તેની નિર્જ્વારૂપ એવો જે વપ તે
પણ વત્સરૂપ જ એવી રીતના આ સર્વે નવેષરો વત્સરૂપ
જ છે તેથી આ પૂર્વે કહેલાં નવેષરો વિશેષ પ્રકારે વત્સ
રૂપ જ છે માટે તેઓને સર્વ જન્મ મનુષ્યોએ હમિયાં
જવવા તથા ધ્યાન ધરવા હાવડ છે

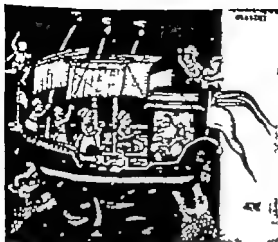
જાવી રીતનાં આ નવેષરોનું શુદ્ધ મનથી ધ્યાન
કરનારા જન્મ પુરુષો સાક્ષાત પોતાના આત્માનો સાક્ષાત્કાર
કરી શકે છે અને એવી રીતે આ મહાશન યજ્ઞથી એક જ
લક્ષમાં જે કમીનો લય યાજ છે તે કમીનો લય કરાડો
જનમીમાં કરેલા વીન તપથી પણ જતો નથી માટે જે
મહા સામ્યશાત્રીઓ ! તમે જાવી રીતના ઉત્તમ વત્સને
જાણીને, તનું સમ્બરૂ રીતે ધ્યાન કરો; કે જેનાથી તરત જ
જ્ઞાનદની સપાને પ્રાપ્ત કરે.

પ્રત્યેની દ્વિચાળા હવેા જમવમાં વિસ્તાર દેનાય છે વળી, કદાચ વત્તેા ૫૨ મઢા યાવ તો જણુ તે વત્તેાનેા યોષ મવેા ડુલ્લજ છે કારણુ કે દૂઠ વખતમાં યોદ્ધે જવાનાળા જોવા કેલ્લે જ હવેા વત્તેાને ભણી શકે છે વત્ત જોટલે- ૧ કુમા, ૨ માર્દવ, ૩ આર્જવ, ૪ ત્યાગ, ૫ વપ, ૬ દયા, ૭ સત્વ, ૮ શૌચ ૬ જલ્દાયજ અને ૧ અક્રિયન રૂપ - હવે પ્રકારનો ધર્મ બાણવેા :

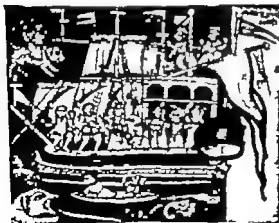
૧ કુમા જોટલે કોષનો ત્યાગ. ૨ માર્દવ જોટલે માનનો ત્યાગ. ૩ આર્જવ જોટલે સરલતાણ્ણુ ૪ ત્યાગ જોટલે દ્રવ્યથી અને જાવથી જોમ બને પ્રારણુ નિર્ભયણ્ણુ બાણુ ૫ વપ જોટલે ઇચ્છનો શેષ. ૬ દયા જોટલે સર્વ હવેાનુ રક્ષણ કર્ણુ તે ૭ સત્વ જોટલે નિર્દોષ વખા બાણુ તે. ૮ શૌચ જોટલે ચિત્તનુ નિર્ભયણ્ણુ. ૬ જલ્દાયજ જોટલે અદ્યાર પ્રકારના મૈત્રુનનો ત્યાગ અને ૧ અક્રિયન જણુ જોટલે મારે કેલ્પણુ વસ્તુની જરૂર નથી, જેવીરીતની જે નિષ્પૃહતા જાવવી તે-અક્રિયનણ્ણુ બાણુ.

જાવી રીતનો હો પ્રકારનો ધર્મ કર્ણુક સમાન છે વધા તે પુરવઠાથી હવેાને સર્વ સુખોનો દેનાર છે. વળી, તે ધર્મ ચિતામણિ રત્ન સમાન મનોહર, ચિતવેલી વસ્તુજોને દેનાર, નિર્મલ જેવી કેવલજ્ઞાન રૂપી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિનો કસ્થાચણેા છે વળી, તે મઢાન હવેા કર્ણાચણેા જોવેા ધર્મ મેરૂની પીઠ જોકે માત્ર કર્ણાણુમય - સુવર્ણમય- પ્રસિદ્ધ સ્વરૂપાણેા છે; તેમ જ તે નિર્મલ મનવાળાજોને- દેવેાને - ચિત્તમાં જાનરનો જાપવાળાણેા છે

વળી, તે ધર્મ રાત્રી સમયની મિલકતની માફક ચાલ

શ્રીમદેશ્વરીદેવી અને કૈતપાક બાવલા
(ચિત્ર ૧ નં ૪૫ ૧૪૪)

શ્રીમદેશ્વરી અને કૈતપાક વહાણમાં બાવલા
(ચિત્ર ૧ નં ૪૬ ૧૪૪)

૨૪ શ્રીપાલનો પૂર્વભવ

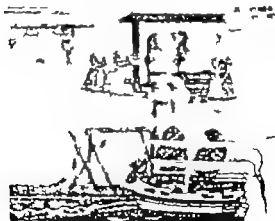
૧૫૮

અ પ્રભાણે જન્મિતસેન શાજનિ દેશના હા
સા, ત્યારે શ્રીપાલરાજા વિનય સહિત જ્યા પ્રભાણે જોત્યા
કે હે જ્ઞાતી ભગવાન ! કયા કુકર્મણી મને નાતી જામરમાં
કેલ શાત ઉપજાવે ? અને કયા કુકર્મણી તે શાંત
કરે ? વળી કયા કર્મણી મને દષ્ટિ જગ્યાએ જાણી શકિ
મળી ? તેમ કયા કર્મણી હું દસ્તિયામાં પડ્યો ? તેમ કયા
કર્મણી જન્મવત શેર જોડું હું હાનવડું પામ્યો ? તે જનુ
જાણ કયા કરીને મને કહ્યો.

તે શાંતળી જન્મિતસેન શાજનિ જોત્યા કે હે સજન !
જ્યા સસારમાં પૂને કપેલાં કર્મો પ્રભાણે દષ્ટિ લાવે કુલ
કુળને પામે કે જ્યા જ ભરવકેવમાં ક્રિસ્તરૂપ નામના
ઉત્તમ નગરમાં સિદ્ધારૂપ અજ્ઞાનવાળો શીકાંત નામનો સજ
કતેલ તેને શરીરની શોભા વડે કરીને તરખી સમ્યક્ જોવી
શીખવી નામની શાખી હતી, કે જે જોતપર્મમાં નિપુણ શુદ્ધિ
વાળી વચ્ચે શુભ સમ્યક્ત્વ અને સીધા સમ્યક્ હતી.

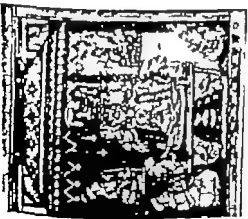
14

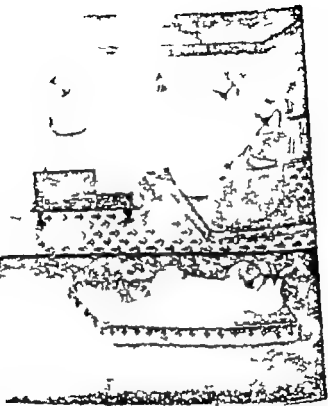
15

(61 A 111 1-12)
 111111 11-1211 111111

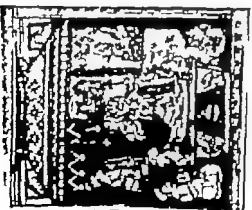
(611 111 111 1-12)
 1111 111111

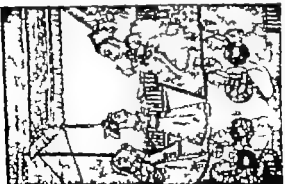
(vol 12. ill 12)
 21000 12000 21000

(ill 12. ill 12)
 21000 21000

પ્રહેા મોલતી સુરમુદરી
(ચિત્ર ૧૧૪ પૃષ્ઠ ૧૬)

(1944-1945)
P. 100

ભજિતસેનને મુકાબે
(ચિત્ર ૧૧૧ કપ ૨)

વેદન કરવા બતા શ્રીપાલરાજ
(ચિત્ર ૧૧૭ કપ ૪)

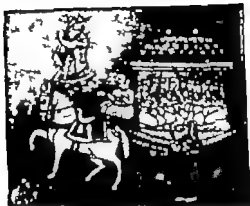

ઓપાદમબત્તની નવશાણીને:
 (ચિત્ર ૧૧૮ પૃષ્ઠ ૨૪)

તેણીએ સબને કહ્યું કે : ‘ હે સ્વામી ! નરકનાં દુઝોના મણ્ડરૂપ એવું ચિહ્નરૂપ મહાન્વસન આપના જેવા માટે સાઈ નથી હાથમાં લઈને કહિયારો લઈને, યોગ પર થઈ નાસવા એવા સમસ્યાઓને જે મારી નાખવા, તે શું કારણોને આધાર છે ? વગી, હે સ્વામી ! ચિહ્નમાં બિચારા નિરપરાધી તથા અનાથ એવા હરલો તથા કુછરોને જે માસ્ત્રા તે કઈ નીતિ કહેવાય ? જે માણસો બીજાના આત્માને હણીને પોતાના આત્માને પુટ કરે છે તે યોગ કિસોમા પોતાના આત્માનો પણ નાશ કરે છે આવી રીતના બિનેશ્વર દેવના આગમીના ઉપદેશોથી તેણીએ પોતાના સ્વામીને સમજાવ્યા છતાં, પણ તે પોતાના પાપકર્મોથી પાછો હઠવો નહિ

એક દિવસે તે આવસો દુષ્ટ ઉલટા પુરુષો સાથે ચિહ્ન કરવામાં મશગુલ થઈને કોઈ એક ઘીલ બાટીવાળા વનમાં ઘણા સમયે ત્યાં બોલા-મર્મવલ-વાળા એક સાધુને ભેટીને તે શ્રીકૃષ્ણ સબને કહ્યું કે હાથમાં વામર પકડેલા આ કોઈ કોઈએ લાવે છે તે સંભળી સાથે આવેલા અને દુષ્ટ ચિત્તવાળા ઉલટા ઠાણે પણ તે જ પ્રમાણે કહીને, તેઓ તે સમવાળા સાધુને માટીના રેશ્મી તથા લાકડી બોલી ઉપસત્ર કરવા લાગ્યા તે દુષ્ટો જેમ જેમ મુનિ રાજને માસ્ત્રા હતા તેમ તેમ સબનો આનંદ જૂન વધતો જતો હતો, અને મુનિશય તે ઉપશમરસમાં વધે જતા હતા

આ પ્રમાણે તે નિર્ભાગીઓ મુનિ મહાશયને ઉપસત્ર કરીને રાજની પાછળ પાછળ પોતાના નગરમાં ગયા

મોપાલમબની નવરાણીને।

(ચિત્ર ૧૧ / ૪)

આ પ્રમાણે સાંભળીને કાંઈક ધર્મનો પરિણામ દૃષ્ટમાં ઉત્પન્ન થવાથી રાજાએ કહ્યું કે : 'આત્મ અઘાત હવે હું કરીને કરીશ નહિ.' વળી, કેટલાક દિવસ વીતી ગયા પછી, ત્યે મહેશના વડજામાં બેઠા બેઠા એક મેઘથી મહિન ઘરીરવાળા યુનિને મેઘચરી માટે સમતા બેઠા

તે વખતે શ્રીમતીએ આપેલી સિખામણને ભૂલી બંધને, તે દુષ્ટ મનવાળા રાજાએ પોતાના તે ઉચ્છેદ પુત્રોને દુકમ કર્યો કે 'જરે ! આ તૂળ આપણા નગરને વહલાવતા રહે છે માટે તેને તરત પછીને તરત તમરની બહાર કઢાવી મૂકો.' તે ઉચ્છેદ પુત્રોએ તેવી જ રીતે તે સાધુને તમરની બહાર કઢાવી મૂકવા પોતાના વડજામાં બેઠેલી રાણી શ્રીમતીએ બેઠા

તે વખતે કોપાશમાન થએલી બેથી તે શ્રીમતી સભીએ કહ્યું વચ્ચેથી રાજાની નિષ્ઠા છતાં કરી, તે વખતે તેજે પક્ષ યશમાઈને કહ્યું કે 'હે રેવી ! આશ તે અપરાધ સમા કરે

જાણી રાજાએ તે યુનિસાજને પાછા પોતાના મહેશમા મેઘાળા તેઓમાંને તમીને અને પછીને પોતાના અપરાધની સમા માગી

શ્રીમતી રાણીએ યુનિસાજને પૂછ્યું કે : 'હે ભગવન ! આ રાજાએ અઘાતને વશ થઈને, સાધુઓને ઉપસર્જ કરીને મોડું પાપ ઉપાર્જન કર્યું છે તો એ પાપથી મુક્ત થવાય એવો કોઈ ઉપાય બતાવો કે જે કરવાથી આ રાજા તે પાપથી મુક્ત થઈ શકે

જી, એક દિવસે તે સભ્ય ફરીને ચિંતાર માટે તે જ વનમાં ગયો. તે પોતાના સૈન્યને છોડીને એકલો જ હરણની પાછળ દોડ્યો. તે હરણ નદી કિનારા પાસેના વનમાં ઘૂંચાઈ ગયું, અને તેથી તે સભ્યની નજરે પડ્યું નહિ, પણ જેવામાં તે જાણુજાણુ નજર કરે છે તેવામાં નદી કિનારા પર સ્થેતા એક શાપુ તેના જોવામાં આવ્યા.

તેજોશ્રીને એઈને તે પાપીએ તે મુનિસજને જોયો તો ખાસી માથો કે જેથી તેજો નદીના પાણીમાં પડી ગયા. જોવામાં જ્યો, તેને કઈક કથાભાવ આવવાથી તેમને તેજો નદીમાંથી બહાર કઢાડવા; હરણ કે છવેના અતિ વિરમ જોવા ભાવેના ફેરફારને કૈશ્વ અર્પી રહે છે ?

પછી તે સભ્યએ ઘેર આવીને પોતાને તે બધો દુષ્કાંડ વસ્તુ શ્રીમતી શાશ્વતે કહ્યો. તે વખતે તેણીએ સભ્યને કહ્યું કે: હે સ્વામીનાથ ! જીવ આવૃત્તિને પીડા ઉત્પન્ન કરવાથી તેના કર્તા દેવ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે મુનિ મહા-રાજને જે પીડા ઉત્પન્ન કરવી તેના દેવ તો તેનાથી વધુ ભવકર ઉત્પન્ન થાય છે. હરણ કે શાપુની દેહના કર્તાથી હાનિ થાય છે હાંસી કરવાથી રહ્યું પડે છે, નિદ્રા કરવાથી વધ - ભયન-થાય છે; અને તાડના કર્તાથી આપિ તથા મરણ થાય છે મુનિરાજને આજ્ઞાથી છવે. જન ત - અથા રીજુ પામે છે; અને તેને એપિધીજ - સમકિતની પ્રાપ્તિ દુર્લભ થઈ પડે છે, હરણ કે આગમમાં કહ્યું છે કે: દેવ ક્રત્યને વિનાશ કરવાથી, મુનિને થાત કરવાથી તથા શાપ નની દેહના કરવાથી સાધવીના શીલનું ખડન કરવાથી, એપિધીજના મૂળમાં અગ્નિ થાપવા જેવું થાય છે.

ધર્મ; પરંતુ સાધુને કરેલા ઉપસર્ગના પાપથી સૌવન અવસ્થામાં ફેર શેઝવાળા યથા

જે શ્રીકાવ યજ્ઞ હતો તે નવપદાલની આરાધનાના પુરુષથી તમે યથા અને જે શ્રીમતીનો હવ હતો તે તમારી પત્ની મયણામુદરી થઈ છે પૂર્વભવમાં પણ તે માત્ર ધર્મમાં જ તરફ હતી અને માત્ર તમાર જ હિતમાં તદ્દશીન હતી તેથી જા ભવમાં પણ તમારી જ મુખ્ય પદરાણી થઈ છે વળી તમિએ જે મુનિની આરાધના કરી હતી તેથી તમે ફેરિયા યથા પાણીમાં - સમુદ્રમાં - પડ્યા, અને ફળપક્ષુ યથા વળી પૂર્વભવમાં પણ તમે તમારી પત્ની શ્રીમતીના વચનથી શ્રીસિદ્ધિચક્રાલની આરાધના કરી હતી તે જ જા મયણામુદરીના વચનથી તમે જા ભવમાં પણ શ્રીસિદ્ધિચક્રાલની આરાધના કરી છે અને મુખ પ્રાપ્ત કરું છે

વળી, જા ચિચિષ્ઠ પ્રકારની જે વિસ્તૃત-મીઠી-શુદ્ધિ તમને પ્રાપ્ત થઈ છે તે સર્વજો શ્રીસિદ્ધિચક્રાલને જ પ્રત્યક્ષ છે વળી, શ્રીમતીની જે જા સખીઓએ પૂર્વભવમાં તમારી ધર્મકક્ષની અનુમોદના કરી હતી તે જા તમારી જા સખી પદરાણીઓ થઈ છે જા સખીઓમાંની જા સખીઓ પેવાની શોધવને સાપ જાઓ જેનું વચન હવ હતું તે હમણી તે સખીના હવ વિશ્વકુમુદરીને જા ભવમાં સર્વે હવ જાઓ.

વળી, તે વખતે સાવસો ઉદ્ધતોએ તમારી ધર્મકક્ષની અનુમોદના કરી હતી તેથી તેઓ નિશચી થઈને

તે સાંજની મુનિ મહાશયે કહ્યું કે હે સરે! સત્ત્વને વધારી પાપ કર્યા છે કારણ કે સાધુને ઉપસર્ગ કરવાથી સર્વ શ્રેયોનો વિનાશ થાય છે તથાપિ કુખર્મ કરનારા છવોને પણ એ જાણનો ઉત્થાસ થાય તો, તે સર્વ કુખર્મોના જેઠ કમ્પવારમાં જ વિનાશ થઈ જાય છે જાણતા ઉત્થાસ મારે અસ્થિત વજેરે પ્રસિદ્ધ જેવા સિદ્ધથકલ્પનું આશયન કરવાનું, જાણ્યું છવોને મુનિશરોએ ઉપદેશોનું છે જા સત્ત્વ પણ એ તે સિદ્ધથકલ્પની આશયના અભ્યુ પ્રકારે કરે તો તે પણ સર્વ પાપથી છુટી જાય, તેમા સકાને જણાવે સ્થાન નથી.

તે સાંજની સત્ત્વને શ્રી સિદ્ધથકલ્પની પૂજા તથા તેની વપસારો વજેરેનું જ્ઞાન મેળવીને, શ્રીમતી સર્વો સંકિત અસ્થિપૂર્વકે શ્રીસિદ્ધથકલ્પનું આશયન કર્યું પછી સિદ્ધથકલ્પને તપ કરી પણ થયા જાદ સત્ત્વને તેનું ઉજ્જમનું કર્યું તે ઉજ્જમનની વધા વપસારોની સર્વો શ્રીમતીની જ્ઞાન સખી જોએ જનુમોહના કરી હતી. પેલા સાવસો કુખ ઉત્થાસને પણ સત્ત્વ તથા સર્વોની મમકત્વો બેઠકને, કલ્પ માત્ર તેની શ્રેય પ્રકાર થઈ

જેઠ દિવસે સત્ત્વના આદેશથી સિદ્ધ નામના સત્ત્વના જેઠ વામને હતીને જેવામાં તે સાવસો સેવકો જોખન મહત્ત્વ કરીને લઈને પાછા જગતા હતા, તેવામાં વધુ લક્ષ્યવાયે તથા લક્ષ્ય સુખજગવાયે તે સિદ્ધ સત્ત્વ તેજોની પાછજ આવી પહોંચ્યો તથા તેજે કેવાવમાન થઈને તે થાદ પાદ નાર સર્વ માણસોને મારી નાખ્યા તે જથા મરણ પામીને (વપની જનુમોહના કર્યાના પુનરથી) ક્ષત્રિવવશમાં ઉત્તર

સથા; પરંતુ સાધુને કહેતા ઉપસર્જના પાપથી શીજન જવ
સથામાં કોઈ રોજવાળા સથા

એ શ્રીકાંત સજા હતો તે નવપાલની જ્ઞાપનાના
પરથી તમે સથા, અને એ શ્રીમતીનો લગ્ન હતો તે
તમારી પત્ની મવજાસુદરી સર્વ છે પૂર્વભવમાં પણ તે માત્ર
ખર્મમાં જ તત્પર હતી અને માત્ર તમારા જ હિતમાં વચ્ચીન
હતી તેથી જા જવમા પણ તમારી જ સુખ્ય પટરાણી સર્વ
છે વળી તમિએ જે મુનિની જ્ઞાપના કરી હતી તેથી
તમે કૌંઠિયા સથા પાણીમા - સમુદ્રમાં - પડ્યા અને
ફળપક્ષુ પામ્યા વળી, પૂર્વભવમાં પણ તમે તમારી પત્ની
શ્રીમતીના વચનથી શ્રીસિદ્ધવ્રહ્મની જ્ઞાપના કરી હતી,
તે જ જા મવજાસુદરીના વચનથી તમિ જા જવમા પણ
શ્રીસિદ્ધવ્રહ્મની જ્ઞાપના કરી છે અને મુખ પ્રાપ્ત
કરું છે

વળી, જા વિશિષ્ટ પ્રકારની જે વિસ્તૃત-મીઠી-જદિ
તમને પ્રાપ્ત કર્ષ છે તે સ્વર્ગો શ્રીસિદ્ધવ્રહ્મનો જ પ્રાપ્ત
છે વળી, શ્રીમતીની જે જ્ઞાપ સખીઓએ પૂર્વભવમાં તમારી
ખર્મકલ્પની જનુમોહના કરી હતી તે જા તમારી જ્ઞાપ
કરુ પટરાણીઓ સર્વ છે જા સખીઓમાંની જ્ઞાપી સખીએ
પિતાની યોજાને સાચા જાએ એવું વચન કરુ હતું;
તે કર્મથી તે સખીના લગ્ન તિલકમુદ્રીને જા જવમા સર્વ
કરુ માયો.

વળી, તે જાતે સાવધો ઉલ્લેખો તમારી ખર્મકલ્પ-
ની જનુમોહના કરી હતી તેથી તેઓ નિશ્ચયી કર્ષને

‘શાસ્ત્ર ની પદવીવાળા થયા. વગી તે સિદ્ધિ સ્વયં લાવક થયાથી વિદ્વન્ન થયેલો એક મહિનાના જનસનપૂર્વક ટીકા જાળીને, બાગવદ્વામાં વમાઈ સ્વયં લઈ દેનાર હું જનિત થેન થયો. વગી, પૂર્વજનના વેરના હીપે જ્યાં શાસ્ત્રાભ્યાસે મને બાંધ્યો, તથા પૂર્વના જન્મકાળને હીપે મને જાડી દીધા દેવાના પરિણામ થયા. શુભ પરિણામથી મને જાતિભક્તિ જ્ઞાન થવાથી મેં ટીકા હીપી, અને જાવધિજ્ઞાન ઉદ્ભવ થવાથી હે શાસ્ત્રનાં હું જાડી ગાળ્યો છું.

જ્યાં પ્રભાવે એણે જ્યારે એ જાને એવું શુભ જાવધ જાગુલ કર્મ કરેલું હોય છે તેને ત્યારે તે જાને એવું જા લવમાં પ્રાપ્ત થાવ છે એમ જાણવું.

તે જામળીને શ્રીપાદશબ્દ પોતાના મનમાં વિચારે છે કે જહોહો! જ્યાં સંચારના નાટ્યનું ફેલું સ્વરૂપ છે? અને શ્રીપદે કહ્યું કે હે જામળનાં કાલ તો જાસ્તિ દેવાની મારી સ્થિતિ નથી, માટે રૂપા કરીને મને જનિત કરવું દુરમાલે.

તે વળતે મુનિજ્ઞાન યોગ્ય કે હે શાસ્ત્રનાં સોત્રા વહી કમીને હીપે જ્યાં જાવમાં વમારે જાસ્તિ ઉદયમાં નથી એમ નિર્ણયથી જાણવું પરંતુ તમિ જ્યાં જાસ્તિ વાસ્તિ ઉત્તમ નવ પહોંને સમ્યક્ પ્રકારે જાણાવીને નવમા દેવહોડે જસીદ્ધ અને ત્યાંથી ઉત્તરોત્તર મનુષ્ય તથા દેવ સુલભી મુખ્યને જાનુલવીને તમિ નવમા જાને જાજેજર! મોક્ષરૂપી શાસ્ત્ર સુખને પ્રાપ્ત કરીશ.

જ્યાં સાલજીને શ્રીપાદશબ્દ જ્ઞાનક સ્થિતિ પોતાના મહેરે પહોંચ્યા અને મુનિ મહાશય પણ ત્યાંથી વિદ્યાર કરીને બીજા જન્માને પધાર્યા.

૨૫ શ્રીનવપદ્મની વિશિષ્ટ આરાધના

૧૫૯

શ્રી પાદપાલ પદ્મ સહિતપૂર્વક પાતાની રાણીએ
તથા માતા સાથે પહેલાં જવાની બહેલી વિધિ પ્રમાણે
શ્રીસિદ્ધલેહનું આરાધન કરવા લાગ્યા. પટપાણી મથણામુંદ
સેમે શ્રીપદમહાવાળને કહ્યું કે: હે સ્વામી! આપે
પહેલાં જ્યારે શ્રીસિદ્ધલેહની પૂજા કરી હતી ત્યારે આપણી
પાસે જાટહું બધું ધન ન હતું; જાને કાલમાં તેા જાટલી
બધી રાજવહરમી આપણી પાસે છે મારે હવે ઇચ્છા મુજબ
નવપદ્મની મોટી ધામપૂમપૂર્વક ભક્તિ - પૂજા-કરે.

આ સંજ્ઞાથીને મોટી ભક્તિથી રાવ્યએ અરિહંત વજેરે
નવે પડેની આ પ્રમાણે આરાધના કરી.

૧ નવ બિજમહિર, નવ દેરાશરોને બિચોદાર અને
નવ પ્રતિમાઓ કરાવી. તથા તેની ત્રણ-પાંચ-આઠ-સત્તર-
એકવીસ-જાને એકસો આઠ લોકવાળી વિવિધ પ્રકારની
પૂજાએ વડે પ્રથમ અરિહંત પદની આરાધના કરી.

૨ બિહ બગવાળની નવ પ્રતિમાઓ કરાવીને તેની

કચાર, બપોર અને સાંજ પૂજ્ય કરીને, મન, વચન અને કાયાની બ્રોહ્મવાદપૂજક સિદ્ધ ભગવાનનું ધ્યાન કરીને બીજા સિદ્ધ પદની આરાધના કરી.

૩ આચાર્ય ભગવાનની બહિઃ, બદ્ધમન, વદન તથા વૈશાલ્ય્ય વગેરે કાર્યોમા ઉપમનવત થઈને, તથા મેધ, મુલયા કરીને શ્રીચતુરાશ તથા રાત્રી મયલાસુક્રીએ ત્રીજા આચાર્ય પદની આરાધના કરી.

૪ ભવનાર તથા ભણાવનારાઓને સ્વામ્ય, ભોજન તથા વસ્ત્ર વગેરે આપીને દ્રવ્ય અને કાવચી-મને પ્રકારે-ક્રમશઃક્રમ પદની આરાધના કરી.

૫ કામ્ય કર્મને વદન કરીને નમસ્કાર કરીને તથા ભોજન અને ઉત્સવા માટે સ્વામ્ય વગેરે આપીને તમજ તબોની વૈશાલ્ય્ય વગેરે કરીને સાપુરની આરાધના કરી.

૬ સ્વચ્છતા કલ્યા વડે કરીને, ઉત્તમ લીધેની વાચા કરીને, કલ્યાણ કરીને તથા શ્યામનની પ્રભાવના કરીને સ્વનખની આરાધના કરી.

૭ સિદ્ધાન્ત-શાસ્ત્રોના પુનઃકે સજાવીને, પુનઃકેનું સ્કન્ધ તથા પૂજન કરીને તથા સ્વચ્છતા તથા કાવચી આવીને રાત્રીની આરાધના કરી.

૮ પેન લીધેલાં મન-નિવરિતિ વચોનું ચતન કરીને તથા ભગવાન પી કાવચ અને સાપુરની બહિઃ કાવચને ૧૦ ન તથા સાપુરના તરફ અનુભવ પાસે કરીને ચર્ચિ રાત્રી બે પદ કરી.

૬ આલોક તથા પરલોક સન્નિધિ દોષ પદ્ધતી
વાતના વચ્ચે જાણી અને અભ્યુત્થ તપ-કરીને શુદ્ધ રીત
વપદ્ધતી આરાધના કરી.

આવી રીતે ઉત્તમ નવે પદોની દ્રવ્ય અને સાવધી
અભિપ્રાયે આરાધના કરીને, શ્રીપાદમહારાજ હંમેશાં
શ્રીસિદ્ધવદ્ધતી અભિપ્રાયે કરતા હતા, આવી રીતે શ્રીસિદ્ધ
વદ્ધતી અભિપ્રાયે કરતાં સાધારણ વર્ષે જ્યારે તે તપ સ પૂર્ણ
થયું, ત્યારે પોતાની શબ્દભક્તિના વિસ્તાર પ્રમાણે મોટી
શક્તિ અને અભિપ્રાયે તેનું ઉજ્જમલું કરવાની શ્રીપાદમહારાજ
સાથે શરૂઆત કરી.

ઉજમણની વિધિ

[વિસ્તીરણ જિનભુવન વિરચીયે, પ્રપ્ત્ય ત્રિવેદિક પીઠ;
અદ્ર અદ્રિક્ષ રે ધવલ ભુવનતલે, નવરત્ન ચિત્ર વિસીઠ ૧
તપ ઉજમણ રે ધણિ પદે કીલ્લયે, જિન વિરચે રે શ્રીપાદ;
તપ દક્ષ વાધે રે ઉજમણે કરી, જેમ જલ પ કળનાલ તં
પથ વરણના રે શાસિ પ્રમુખ ભવા, મત્ર પવિત્ર કરી ધાન્ય;
સિદ્ધચક્રની રે રચના તિહા કરે, સ પૂજણ શુભધ્યાન તં
અરિહતાદિક નવપદને વિષે, શીક્ષણ ગોણ હવત;
સામાન્યે ધૃતખડ સહિતસવે, નૃપમન અધિદી રે ખત તં
જિનપદ ધવલ રે ગોણક તે હવે, શ્રુતિ કર્કેતન અક;
ચોત્રીશ દોરે રે સહિતગિરાજણ, ગિરિઓ મુગુણ અરિહ તં

સિદ્ધપદે અડ માણિક રાતડા, વણી ઇમતિસ પ્રવાસ
 ધુસુણ વિશેષિત ઝોલક તસ હવે, સુરતિ રામ વિશાલ ત
 પણ મણિ પીત છત્રીશ ઝોમેદકે, સુરિપદે હવે ઝોલ
 નીલરવણ પચવીસ પાડક પદે, હવે વિપુલ રગરોલ ત
 રિપ્પરતન મમવીસ તે મુનિપદે, પચ રાજપટ અડ
 સગસિદ્ધિધમવન સતરી પચાસ તે, મુમતા રોષ નિશ ક ત
 તે તે વરણે રે ચીરદિક હવે, નવપદ તણે રે ઉદેશ
 બીજ પણ સામઝી મોટકી, માંડે તેહ નરેશ ત
 બીભેરા ખારિક કાડિમ બહા, કોહોલા સરસ નારમ
 પૂઝીદ્ધ વણી કસશક ચન તણા, રતન પૂજ અતિ ચ મ ત ,

મોટા દેશસરમાં પુલ્લના ચીરપ જલ્લ મહ સમાન
 જલ્લ વેલ્લિએની-ઉપશ ઉપર રજના કરી કમલચરણને
 વદની બેલેવિ કર્યો તેલની સોમ્બરૂપ દેખાવ કર્યો-
 વિસ્તીર્ણ પોઠિ જનાવળી તે દેશસરુ સોલવગોઈ પેલણની
 શાહ કપાલી તેના ઉપર બહા બહા રજોનાં વિરોઃ જાણેજવાં
 તે પછી પાથે રજના યોગા વજેરે જનાજ યેજની, તે
 જનાજના કમુકને ચવિર મરો વડે મતરીને ખનને જાનક
 ઉપરો જોતું શ્રીતિલક-નરપાદ-નુ કમલરૂપ મહલ સંપૂર્ણ
 જાણેજતું [કમલરૂપ મહલ રજનામાં, જે જે પદ જે જે
 રજનુ કોષ તે તે પદના તે તે રજથી રજના કરની, મહ
 લના મમ્મ સાગમાં અરિકેવ પદની રજાખા કરની, અરિ-
 ક તનો રજ ઉજવકે-સરોહ-સોવાથી સરોહ જોવા ઉત્તમ યોગા

મીનવજ્રાણી મધ્યભાગમાં મૂકવા તે મધ્ય ભાગને ફરતી
 આ પાંચડીઓ-દિશા અને વિદિશામાં-કરવી પૂર્વ દિશા
 તરફની પાંચડીમાં, સિદ્ધનો હાથ વણ હોવાથી હાથ રજનું
 જનાજ-વર્ણ-પૂર્વ દિશાની પાંચડીમાં મૂકવું તેની જાણની
 વિદિશાની પાંચડીમાં, હથાળ પડેના ઉચ્ચલ-સહેલ-વણ
 હોવાથી ઉત્તમ જોવા જોખા તે જાણની પાંચડીમાં મૂકવા.
 દક્ષિણ જાણની પાંચડીમાં જાણાર્થનો વણ પીળો હોવાથી
 પીળા રજનું જનાજ-મણની હાથ-દક્ષિણ જાણની પાંચ
 ડીમાં મૂકવું તેની જાણની વિદિશાની પાંચડીમાં રાત્ર
 પડેના વણ ઉચ્ચલ - સહેલ - હોવાથી ઉત્તમ જોખા તે
 જાણની પાંચડીમાં મૂકવા તેની જાણની પશ્ચિમ જાણની
 પાંચડીમાં ઉપાધ્યાયનો વણ લીલો હોવાથી લીલા રજનું
 જનાજ - મજ - પશ્ચિમ જાણની પાંચડીમાં મૂકવા તેની
 જાણની વિદિશાની પાંચડીમાં આરિત્ર પડેના વણ ઉચ્ચલ
 સહેલ-હોવાથી ઉત્તમ જોખા તે જાણની પાંચડીમાં મૂકવા
 તેની જાણની ઉત્તર જાણની પાંચડીમાં સાધુનો વણ ઠાળો
 હોવાથી હાથ રજનું જનાજ - જલદ - ઉત્તર દિશાની પાંચ
 ડીમાં મૂકવા તેની જાણની વિદિશાની પાંચડીમાં તરપડેના
 વણ ઉચ્ચલ - સહેલ - હોવાથી ઉત્તમ જોખા તે જાણની
 પાંચડીમાં મૂકવા, આ પ્રમાણે નવ પડના પિત્તપિતાના
 વણ જાતુસારના જનાજથી આ સિદ્ધજક મદલની રચના
 મીપાલ મહારાજાએ કરી હતી]

મીનવજ્રાણી નવેર નવે પડેની રચાપના ઉપર ઘી
 ખાંદ સહિત નાનિમેરના બોળાઓ મૂકવા આ પ્રમાણે

સિદ્ધપદે અડ માણિક રાતડા, વણી ઇમતિસ પ્રવાસી
 ધુસુલુ વિદ્યેપિત ગોસતક તસ હવે, સુરિપદે રામ વિશાલ તં
 પણ મણિ પીત છત્રીશ ગોમેઢકે, સુરિપદે હવે ગોસત
 નીસરયલુ પચવીસ પાઠક પદે, હવે વિપુલ રગરોણ તં
 રિષ્ટરતન સમવીસ તે મુનિપદે, પચ રાજપટ અઠઃ
 સમસિદ્ધિ ઇમિવત સતરી પચાસ તે, મુખતા શેષ નિશક ત
 તે તે વરણે રે ચીરાદિક હવે, નવપદ તણે રે ઉદ્દેશ
 બીજી પણ સામગ્રી મોઢકી, માંડે તેહ નરેશ. ત
 બીજેશ ખારિક દાડિમ બધા, કોઢોલા સરસ નારાય
 પૂમીદસ વણી ઇસરક ચનતણા, રતનપૂજ અતિ અમ તં

મિત્રા દેવસચર્યા પુસ્તકા પીઢરૂપ ગણ મહ સમાન
 ગણ વેદિકાભોની-ઉપરા ઉપર રચના કરી અમરચરણે
 અઠની અગ્રેયતિ અગ્રેય તેજસ્વી શોભારૂપ દેખાવ કર્યો-
 વિસ્તીર્ણ પીઢ બનાવવી તે દેવસચરણુ શોભવતીઈ પ્રાવરણી
 સાદુ ઇચ્છી તેના ઉપર બહા બહા રવિનાર્ત વિત્રો અપદેખવાં
 તે પછી પામે રચના શોખા રજેરે બનાવ મેલવી, તે
 બનાવના સમૂહને ષવિત્ર મંત્રો વહે મતરીને મળને બાનક
 ઉપરને એનું શ્રીચિદમહ-નવપદ-નું કમલરૂપ મહત્ત્વ સંપૂર્ણ
 અપદેખનું [કમલરૂપ મહત્ત્વ રચનામાં એ એ પદ એ એ
 રચનુ કોમ તે તં જાન્યા ત તે રચણી રચના કરવી. મહ
 રચના મધ્ય ભાગમાં અસ્થિત પાંચી રચાપના કરવી અસ્થિ-
 ક તનો રચ ઉપર-સરોર-કોવાળી સરોર એવા ઉત્તમ શોખા

નીલવર્ણે રત્નને, હરેક ગોળા હપર લીલા નાગરવેલના પાન
મૂડિને, અભવ જ્ઞાનક સાથે શ્રીપાલરાજાએ ઉપાધ્યાય
પદની ભક્તિ કરી

પાંચમા સાધુપદનો વર્ણ કાળો હોવાથી અને તેણે
સત્તાવીશ સુલોવાળા હોવાથી અને પાંચ મહાવ્રતધારી
હોવાને લીધે કસ્તુરી સહિત પાંચ રાજપટ ભવિનાં રત્નો
અને સત્તાવીશ અસ્થિરત્નો મૂડિ સત્તાવીશ શ્રીલિલના ગોળા
મૂડિને, શ્રીપાલરાજાએ સાધુપદની ભક્તિ કરી.

છમા હથાનપદના સહસ્રક લેક હોવાથી અને તેનો
વર્ણ સફેદ હોવાથી, સહસ્રક મોલી અને સાત નાગિએરના
ગોળા મૂડિને, શ્રીપાલરાજાએ હથાનપદની ભક્તિ કરી.

સાતમા જ્ઞાનપદનો વર્ણ સફેદ હોવાથી અને તેના
એકાવન લેક હોવાથી એકાવન મોલી અને સાત નાગિ-
એરના ગોળા મૂડિને શ્રીપાલરાજાએ જ્ઞાનપદની ભક્તિ કરી.

આઠમા ચારિત્રપદનો વર્ણ સફેદ હોવાથી અને તેના
ત્રીતેર લેક હોવાથી ત્રીતેર મોલી અને પાંચ નાગિએરના
ગોળા મૂડિને શ્રીપાલરાજાએ ચારિત્રપદની ભક્તિ કરી.

નવમા વપપદનો વર્ણ સફેદ હોવાથી અને તેના
ખબાસ લેક હોવાથી, ખબાસ મોલી અને જાર નાગિએરના
ગોળા મૂડિને શ્રીપાલરાજાએ વપપદની ભક્તિ કરી.

વળો તે નવે પડોને ઉવેશીને શ્રીપાલરાજાએ તે તે
રત્નના મુમેરુ આળાઓ તથા વરો વજેરેની તે તે પદની
ઉપર રજાપના કરી [જીએસં, દાહમ, ખારેકો, કોળાં, સરસ
નારંગીઓ, સોપારીઓ તેમજ સોનાના કલશ અને ઘણા જ

મથવામુદરી સહિત શ્રીપાદશબ્દજ્ઞે ઉત્તમ વિવેકપૂર્વક તે
જોગજ્ઞે વિશિષ્ટ પ્રકારની સામગ્રી સહિત રજાખ્યા-મુદ્રા.

પહેલા અસ્કિતપદનો રત્ન સરોહ હોવાથી તે જ
ઉપરના શ્રીદગના જોગ ઉપર જાંઘીના વરખ વડાની તથા
સુખદ અને કપૂરનો સરોહ રત્નનો દેવ કરાવીને બાર યોગજ્ઞે
મુદ્રા વળી, અસ્કિત પ્રભુ બાહ્ય પ્રાવિહાસવાળા હોવાથી
બાહ્ય કોંવન રત્ન, તેમજ યોગીશ અતિશયવાળા હોવાથી
યોગીશ દ્વીપજ્ઞે તે પદ ઉપર મુદ્રિને શ્રીપાદમહાશબ્દ
અસ્કિત પદની અંદિત કરવામા લીન થયા.

બીજા સિદ્ધ પદનો વર્ણ રાત્રી હોવાથી અને તેજો
બાહ્ય સુલેખાળા હોવાથી બાહ્ય કિમતી આવેલ તેમજ બીજી
રીતે તેજો. યોગીશ સુલુવાળા પણ હોવાથી યોગીશ
અમૂલ્ય વસ્તુનાં અને શાતા ભાગ્યાવદનનો દેવ કરેલા
બાહ્ય નાગિવેરના જોગ પ્રેમ સહિત સિદ્ધપદ ઉપર મુદ્રિને
શ્રીપાદમહાશબ્દજ્ઞે સિદ્ધપદનો અંદિત કરી.

ત્રીજા આચાર્યપદનો વર્ણ પીથો હોવાથી અને તેજો
પાત્ર આચાર્યાળા તથા છત્રીશ સુલેખ સહિત હોવાથી, પાંચ
યોગેશ્વરના અને છત્રીશ સોનાના રૂપે સહિત કેસરનો
દેવ કરીને સોનાના વરખ વડાવેલા છત્રીશ યોગજ્ઞે પ્રેમ
સહિત આચાર્યપદ ઉપર મુદ્રિને શ્રીપાદશબ્દજ્ઞે આચાર્ય
પદની અંદિત કરી.

ચોથા ઉવાખ્યાવ પદનો વર્ણ લીલો હોવાથી અને
તેજો પચીસ સુલુવાળા હોવાથી બાર ઈંદ્રનીલમણિ અને
પચીસ મંત્રવમણિ (નીલમ) મુદ્રિ ૨૫ શ્રીદગના યોગ

મરેલા સોનાના કલરો મૂકાવ્યા. નવ બદો અને દસ દિઠ
પદોના સ્થાનો પર તેમના વર્ણ-રંગ-મુજબના ફલ તથા
ફૂલો મૂકાવ્યા.

આ પ્રમાણે ઘોટા વિસ્તારવાળો ઉજમવાનો વિધિ
ઔષધરાશને કરીને, ઘોટી આમપૂમપૂવક રનાત્ર મદોત્સવ
કર્ષે. પૂર્ણદુવિની વળતે જિનેશ્વરેવોની જલ-જલન-જલત,
દીપ પૂષ, ફૂલ ફગ નેવણવડે અષ્ટમકારી પૂજા કરી. પછી
આસી ઉતારી અને મગલદીવો પ્રગટા થો, તે વળતે
ઔષધરાશને ઔષધે ઈદ્રમાલા પહેરાવવા માટે કુકુમ્બનું
નિશ્ચય કરીને, બપોર અક્ષત ઘોટીને ઈદ્રમાલા પહેરાવી.

સિદ્ધચક્રનું ચૈત્યવદન

એ પુરિ સિરિઅરિદતમૂત દદ પીડ પદ્મિઓ,
મિદ્મુરિ ઉવજઝાય માદુ ચક્રિસાદગરિક્ષિઓ,
દંત્રેભુનાય ચરિત તવ પદિમાદદિ મુદ્દન,
તત્પખગ સરવજા સદિ ગુરુપયદય કુખરુ
દિસિવાસ જપખ જપિખળિ પમુદ સુરકુમુમેદિ
અસક્રિયકે,
મા સિદ્ધચક્રગુરુ કપતરુ અમ્બદ મામુવચ્છિયદિયકે

૭ મુખ્ય ધોજરિદતમમુરૂપી મૂળમૂત દદ પીડિયાય
પદ્મિદિ દમ્બતું ઠે પિદ્ધ આયાપ દેખાયાવ અને સાપુ
ફૂલો માર યાજાજાથી દામે જ; તેમ જ દશન, રન,

સુદર રતના દગલા વગેરે નવ નવ સજ્જાની અનેક મોટી જામણી સજ્જિત જે જે રેશમાં - જે જે ઝટુમાં જે જે ફળ, મેથ - મીઠાઈ વગેરે મળી જાવી તે તે સર્વ વસ્તુએ મહાન ઉદાર ચિત્તવાળા શ્રીરાક્ષમહારાજને મળાવી શી નવચંદ્ર કીપર જમણી બીજ દોડોને એન સાજનની ઉન્નતિ જતાવી.] એને જનાકતો કીપર તે ચલ્યને જુદી જુદી ભવતા મહિ તથા રત્નોથી ચિતરેલા મીઠા સાકરના દિગ્ગાની સ્થાપના કરાવી. જ્યો જાહે વગેરેમાંથી પ્રથમ વગેરેમાં સોજ, ને જળીના પશ્ચિ વગેરેમાં સોજ સોજ મળી બેસી, તથા તે જળીના બે વગેરેમાં જગીશ જગીશ મળીને ઘોસક, ઉત્તમ રસવાળી શ્રાવ્ય સોનાના કથોળામાં સ્થાપન કરાવી.

તે શ્રીરાક્ષમહારાજને મહિ અને સુવર્ણથી જનાવેલાં જાડ બીજોરાં વર્ગોત્તરની જગર સ્થેલા પહેલા પરમેશ્વર પર મુકાળ્યા જગતાલીલા કલ્પિપરોના સ્થાનો પર જાણેના દગલા મુકાળ્યા, અને જાડ સુરપાદકાળે પર જુદી જુદી ભવતાં દાકમ વગેરે રહેા મુકાળ્યા. જ્યાં વગેરે રેવીઓના જાડ સ્થાનો પર નારળી વગેરે રહેા મુકાળ્યા. સિદ્ધલકર્ણી અધિષ્ઠાવના સ્થાનો પર આર મોટાં કોળાં મુકાળ્યા. વળી, નટ્યની સેવક રેવીઓના સ્થાન પર આર વચ્ચ નામના રહેા મુકાળ્યા. સોજ વિદ્યારેવીઓ અને ઘોનીસ વધ તથા ઘોનીસ મહિજીના ઘોસક પરો પર સોપારી મુકાળ્યા. આર દારપાકના પરોપર આર પોળા નેવેલના દગલા કરાળ્યા, અને આર વીરનાં સ્થાન પર આર કાળા રવળના નેવેલના દગલા કરાળ્યા. નવ નિધાનના સ્થાન પર વિવિધ રત્નોથી

દિસિવધ-મુરસાર ખોણિ-પીઠાવયાર,
તિજય-વિજયચક્ર સિદ્ધચક્ર નમામિ

કેવળ યજ્ઞેલા દેવસાનરૂપી તેજવાળા બાક મઠા
પ્રવિહારી મુજા જોવા, સિદ્ધાસન પર બેઠેલા; ઉત્તમ દેશ
નાથી સજ્જનોના મનને આનંદ આપનારા, જોવા જિને
પર-અરિકતો-ને આરા કૃમેશાં નમસ્કાર થાઓ. ૧

પરમ આનંદમય લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ, તથા જન ત
ચતુષ્પાદ જોવા સિદ્ધ ભગવતને નમસ્કાર થાઓ, તથા
દૂર દરેલ છે દયામલ્લ જેમણે જોવા જને સુવત્તા જેવી
પ્રવિષ્ણા આપ્યાં ભગવતોને નમસ્કાર થાઓ. ૨

સૂત્ર જને જયનો વિસ્તાર કરવામાં તરફ જોવા
લાથી જેવા ઉપાધ્યાયોને નમસ્કાર થાઓ; જને સવમને
આપનાર જને શુભ દયાને પાળવાવાળા સાધુઓને નમ
સ્કાર થાઓ. ૩

જિનેશ્વરદેવોએ કહેલા - પ્રજ્ઞેલા - વત્સોમા રૂબિ
પરપર લક્ષ્મીવાળા નિર્મલ દશ નપદને નમસ્કાર થાઓ
જને જ્ઞાન તથા મોહરૂપી અધકારને દૂર કરનારા જોવા
તેથી સુધને નમસ્કાર થાઓ. ૪

આરાધિત કરેલી ૬ જાન ૪ રીતે સત્કિયાઓ જેમાં
પા ચાલિત થને નમસ્કાર થાઓ; જને કમોદરૂપી વૃક્ષોને
પ્રમાંથી ઉજેલા માટે લાથી સરજા લીધ તથા સમૂહને
પરકાર થાઓ. ૫

આશ્રિ અને વચ્ચેથી પ્રતિષ્ઠાનાઓથી મુદર રેખાવ છે તે સર્વથી અધરો સ્વર, વજો, હનિયરો વધા કુચ પાકુઓ રૂપો પત્રોના આકારવાળા છે; તેમ જ હા ધિ પાલ ધોવીશ વધ, ધોવીશ વધિથી વજેર રેવતાઈ દુદોથી શોભાવમાન છે તે શ્રીચિદમહાસ્વી મહાન કલ્પવૃક્ષ જમીને મનોર્થાશ્રિત ફલ આપી-અમાર્થ મનોર્થાશ્રિત પૂર્વ કરે.

આ પ્રમાણે જ શ્રીર સ્વરથી નમસ્કાર-શ્રીચાલ-કરીને સકસ્તવ કરીને શ્રીચાલસબ નવપદ મહામય ગણિત સ્તુતિ જ્ઞાનક શક્તિ સ્વર જા અને સુદ કલ્પાસ્ના કવરોત્ર સાથે વિસ્તારપૂર્વક આ પ્રમાણે કરે છે.

ઉપસ-સન્નાય-મદોમયાય, સપાડિદેરાસય મુનિયાય
 સદેસણ-રવિય-સન્નયવાય, નમો નમો હોઉ સયાનિવાય;
 સિદ્ધાયમાય હરમાસયાય, નમો નમોય તન્નયક્રયાય ।
 સૂરીય દુર્ગકય-કુમ્ભદાય, નમો નમો સુરસમપ્તયાય
 સુતત્ય-વિત્યારય-તપ્પરાય, નમો નમો વાયમ કુજરાય ।
 સાદય સ સાદિયન્ન જમાય, નમો નમો મુદ્દવામયાય
 જિજુત્તત્તોત્ત જ્ઞાનયુસ્સ, નમો નમો નિમ્મસદંસયુસ્સ;
 અન્નાય-સ મોદ-તમોદયુસ્સ, નમો નમો નાણ-કિવાહરસ્સ;
 આરાદિયાખિય-સક્રિયસ્સ, નમો નમો સન્ન-વીરિયસ્સ
 કમ્મદુમ્મસય કુજરય, નમો નમો તિવ્વત્તવા-સરસ્સ
 ઇય નવપય-સિદ્ધ સદિ-વિજ્ઞાન-સમિદ્ધ,
 પયિય-અરવન્ન દૂતિરેદા-સમન્ન;

દિસિવર્ષ-મુરમાર ખોલિ-પીઠાવયાર,
તિજય-વિજયચક્ર સિદ્ધચક્ર નમામિ

ઉત્પન્ન થએલા દેવસરનારૂપી તેજવાળા આઠ મહા પ્રવિદ્યાય મુક્ત એવા, શિક્ષાસન પર બેઠેલા; ઉત્તમ દેસ નાથી સહજનોના મનને જ્ઞાનદ આપનારા એવા જિનેશ્વર-અરિહંતો-ને આરા હંમેશા નમસ્કાર થાઓ. ૧

પરમ જ્ઞાનદમય હૃદયમીના સ્થાનરૂપ, તથા જ્ઞાનવશુધ્ધવાળા એવા સિદ્ધ ભગવતને નમસ્કાર થાઓ તથા દૂર કરેલ છે ક્રાંતચક્ર જેમણે એવા, અને સુખના જેવી કવિવાળા આચાર્ય ભગવતોને નમસ્કાર થાઓ. ૨

સૂત્ર અને અર્થનો વિસ્તાર કરવામાં તત્પર એવા હાથી જેવા ઉચાધ્માયોને નમસ્કાર થાઓ; અને સવમને સાધનારા અને મુશ્કેલ થવાને ધાળવાવાળા સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ. ૩

જિનેશ્વરદેવોએ કહેલા - પ્રફેલા - તત્ત્વોમા રૂચિ ખરવારૂપ હૃદયોવાળા નિર્મલ હથાનપદને નમસ્કાર થાઓ; અને અજ્ઞાન તથા મોહરૂપી અધારને દૂર કરનારા એવા જ્ઞાનરૂપી સૂરને નમસ્કાર થાઓ. ૪

આરાધિત કરેલી છે અજ્ઞાન રીતે સત્કિયાઓ જેમાં એવા ચારિત્ર પદને નમસ્કાર થાઓ; અને કમોરૂપી વૃક્ષોને મૂળમાંથી ઉઠેલા માટે હાથી શરજા લીધ તથા સમૂદ્રને નમસ્કાર થાઓ. ૫

આ પ્રમાણેના નવ પદોથી શિદ્ધ થએલા, હૃદયો

જાને વિદ્યાઓથી સમૃદ્ધ થયેલા, પ્રગટ કરેલ છે અને તથા વગેરે જેમાં, તથા દ્વિકાસી ગ્રન્થ રેખાવાળા, દ્વિપાદ વગેરે દેવોની ચોક્કિત થયેલા અને ગ્રંથે લખાવેલો નિશ્ચય હસ્તામાં થકે જમાન થયા, પૃથ્વી પીઠપર સ્થાપન કરેલા ચિદ્રવક મહાશયને હું નમસ્કાર કરું છું

શ્રીસિદ્ધચક્રસ્તુતિ સમાપ્ત

પછી માંત્રલિંગના મનોહર વાચ્ય વાચતે જતે શ્રીપાદ શબ્દજે સાક્ષની પ્રભાવના કરી. સ્વામિવાચસ્ય કરીને ઉત્તમ જેવા શ્રીસંઘની પૂજા કરી.

આ પ્રમાણે તે શ્રીપાદશબ્દ અને પદશબ્દી મરણા સુદરી બીણ નાની પદશબ્દીઓ તથા વીણ વગ્ગા લેખે શ્રીસિદ્ધચક્રનું આરાધન કરે છે

તે શ્રીપાદશબ્દને મરણાસુદરી વગેરે સદ્ગીઓની સાથે સંકારસુખ સોમવર્તાં અનુપમ રૂપ, સુખ અને શીલસજ્જ ત્રિભુવનપાદ વગેરે નવ પુત્રો થયા. વળી, તે શબ્દના શબ્દમા નવ હલાર હાથી નવ હલાર રથ, નવ હાજી અવવાન પોદાઓ અને નવ કરોડ પાશવજ સેન્ય હતું આ પ્રમાણે બૂદી બૂદી ભાવના સુખોને સોમવર્તા જેવા તે શ્રીપાદશબ્દ ધર્મ અને નીતિપૂર્વક હમીશાં નિષ્કટક શબ્દ પાળવા હતા.

આ પ્રમાણે શબ્દ પાળતા શ્રીપાદશબ્દને બારે નવરો વર્ષ અર્ધ વીવી ગયા, બારે તે શબ્દજે પોતાના મારા પુત્ર ત્રિભુવનપાદને શબ્દગ્રાહી ૫૨ બ્રહ્મદત્તો અને

પાતે તન મન અને વચનથી શ્રીસિદ્ધચક્રના નવેપરોન્ય
આનંદા વશીન કર્ષને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યાઃ
૧ અસિદ્ધ તપદની સ્તુતિ

પોતાના ગુણ ભવ બાહી રહી છતે મનુષ્યભવમા જેઓએ
અસિદ્ધ વ વચેરે વીધે સ્થાનકોની આરાધના કરીને, જેમણે
જિનનામક્રમ બાંધેલું છે એવા અસિદ્ધ વ ભગવાનને હું
નમસ્કાર કરું છું

જે એકએક ભવના આગરે ઉત્તમ એવા રાજકુલમાં
જન્મરે છે તથા મહાસ્વપ્નોથી જેઓના શુભ સ્થિતિ થાય
છે તે અસિદ્ધ વ પ્રભુને હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓના જનમ વળતે પ્રસન્ન મનવાળી દિશાકુમા
રીઓ તથા ઈશ્વો મહિમા કરે છે તે અસિદ્ધોને હું
નમસ્કાર કરું છું

જેઓના સરીરમાં જનમથી જ દોષોમાં આશ્વર્ષભૂત
આર અનિશ્ચયો દોષ છે તે અસિદ્ધોને હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓ ગણ ગાને કરીને મુક્ત દોષ છે અને પાંચનું
બ્રાહ્મણિય ક્રમ કીર્ણ થએલું કરીને જેઓ અપત્રિત બની
કાન કરે છે; તે અસિદ્ધોને હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓ ઉપયોગવાદ્ય અપ્રમાદી, શુદ્ધઆનંદાગા દોષ
છે અને સપાએવિધી મોકને કરીને કેવડ-ગાને પ્રાપ્ત
કરે છે તે અસિદ્ધોને હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓને કર્મોના કાલથી અગિયાર અનિશ્ચયો ઉત્પન્ન
થાય છે અને દેવોએ કરેલા બ્રાહ્મણીય અવિશ્વયો જેઓને
દોષ છે; તે અસિદ્ધોને હું નમસ્કાર કરું છું

એજી આઠ મહાપ્રાતિકાર્યોની યોજી રહેતા છે અને
ઈંદ્રોની સેવામાં જાતા હમીયાં વિષય છે, તે અધિક તોને કું
નમસ્કાર કરે છે

પાંત્રીય જુલોનાળી વાળી વડે કરીને એજી પૃથ્વી
પર વિચરીને જામ્ય છેવેને પ્રતિજ્ઞા કરે છે તે અધિક તોને
કું નમસ્કાર કરે છે

[ત્રીએ ભવ વરચાનક તપ કરી, એજી બાધ્યુ જિનનામ
ચોસું કુંદિ પુજિત તે જિન, કિલે વાસ પ્રણામ રે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વડો, એમ ચિરકલે નહો રે,
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વડો-૧

લેહને હોય કમ્યાણક દિવસે, નરકે પણ અણવાણુ;
સકલ અધિક ગુણ અતિશય ધારી, તે જિન નમી
અમ ટાણુ રે,

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વડો-૨

જે તિહનાણસમગ્ય ઉપમા, ભોમ કરમ ખીણુ બણી;
લેહ દીમા સિદ્ધા દિવે જનને, તે નમીએ જિનનાણરિ
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વડો-૩

મહાગોપ મહામાહણુ ઠહીએ, નિર્વાનક સત્યવાહ;
ઉપમા એકની લેહને છાળે, તે જિનનામીએ ઉચ્છાદરે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વડો-૪

આઠ પ્રાતિકારજ જસ છાળે, પાંત્રીય ગુણયુત વાણી;

જે પ્રતિભોધ કરે જમજનને, તે જિન નમીએ પ્રાણી રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૫

ત્રીજા ભવમાં જેઓએ ઉત્તમ એવા વીર્ય સ્થાનકને
તપ કરીને તીવ્ર કર નામકર્મ ઉપાજન કર્યું છે, અને જેઓ
લોચક ઈંદ્રણી પૂજાય છે, તે જિનેશ્વરને હે ભવ્ય ભવો !
પ્રણામ કરે। સિદ્ધચક્રના પહેલા પદને વદન કરે। હે જેથી
દીર્ઘકાળ સર્વોત્તમ જ્ઞાનક મેળવી શકશે।

જેઓના કથ્યાણકોના દિવસોમાં નારદીમાં પણ જન્મ
વાલુ થાય છે એવા સર્વ કર્તા અધિક શુભવાળા અને
(મોત્રીય) અતિશયવાળા જિનેશ્વરને નમન કરીને હે
ભવ્યજનો ! તમારા પાપોને નાશ કરે।

જેઓ ત્રણ જ્ઞાન શાસ્ત્ર ઉત્પન્ન થયેલા છે અને
પોતાના સોગાવલિ કર્મને છીણ થયેલા બાણી દીક્ષા લઈ
દેવલજ્ઞાન પામીને, ભવ્ય પ્રાણીઓને ઉપદેશ આપે છે, તે
જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરે।

મહાભોષ, મહાભાકલ, નિર્વામક અને સાથ વાકની
ઉપમાઓ જેમને ઘટે છે તેવા જિનેશ્વરને હે ભવ્યજનો !
ઉત્સાહપૂર્વક નમન કરે।

જેઓ જાક મહાપ્રાતિકાષોની સમૃદ્ધિવાળા છે, અને
જેઓની વાણી પાંત્રીય શુભવાળી છે- તથા જેઓ જગતના
ભવોને પ્રતિભોધ કરે છે તેવા જિનેશ્વરને હે ભવ્યજનો !
નમસ્કાર કરે।]

૨ સિદ્ધપરની સ્તુતિ :

અરિહતો અથવા સામાન્ય દેવતાઓ, નહિ હોય. અથવા હોય. અગ્રાવાતવાયા, અને શેત્રીકરને કરીને અરેલી દેવતા એવા, તથા જેઓ ભેદાથી અગ્રાદીના સમયે કમની ભેદે પ્રવિષ્ટોને અને અતિમ સમયે તે પ્રવિષ્ટોને અગ્રાદીને યોગે અથવા છે તે સિદ્ધ ભગવતો અને સિદ્ધિ આપે.

છે હા સરીતી તથા ભાગ્યો કૃતી અથવા કન્યાના એવા જેઓ એક સમયમાં હોયના અત્યંતે પદોની તથા છે, તે સિદ્ધ ભગવતો અને સિદ્ધિ આપે.

પૂર્વપ્રયોગ, અસંગ, અધન ઉદ અથવા સ્વભાવથી જેઓની કૃતિઓ હોય છે એવા તે સિદ્ધ ભગવતો અને સિદ્ધિ આપે.

કેવ પ્રાન્તવાસી સિદ્ધિદાની ઉપર એક યોગ્ય હોયના એવાની વિષય સિદ્ધ છે તે સિદ્ધ ભગવતો અને સિદ્ધિ આપે.

વગી જેઓ અત વચસા, પુનર્જન્મ વચસા, સરીત સદિત તથા વાયા વચસા અને જ્ઞાન, સદ્વચસા છે તે સિદ્ધ ભગવતો અને સિદ્ધિ આપે.

જેઓ અત વચસા, વર્ષ વચસા, સુવેલિત, એકવીસ સુવેલિત અથવા વાયા સુવેલિત અને અત વચસા જેઓને સિદ્ધિ વચસા છે, એવા તે સિદ્ધ ભગવતો અને સિદ્ધિ આપે.

જેમ કેટલેક સિદ્ધિ નગરના સુવેલિતે અથવા છતાં પણ શ્રી શહે નહિ, તેમ જેઓના સુવેલિતે અથવા છતાં પણ

સાનીએ કહી શકે નહિ, એવા તે સિદ્ધ ભગવતો મને
સિદ્ધ આપો

એઓ અનત, અનુત્તર મનોહર, શાશ્વત્વ તથા શ્રદ્ધા
જ્ઞાનદમય એવું સિદ્ધિ મુળ પામેલા છે તે સિદ્ધ ભગવતો
મને સિદ્ધિ આપો

[સમય પચ્ચેસ તર અણુકરસી, ચરમ તિલાગ વિશેષ;
અવગ્રાહન લઢી જે શિવ પહોતા, સિદ્ધ નમો તે અરોપ રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૬

પૂર્વપ્રયોજને ખતિ પરિણામે, જાધન છેક અસમ;
સમય એક ઉર્જાગતિ જેહની, તે સિદ્ધ પ્રણમો રમ રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૭

નિર્મલ સિદ્ધશિક્ષાની ઉપરે, એયણ એક લોક ત;
સાદિ અનત તિલા સ્થિતિ જેહની, તે સિદ્ધ પ્રણમો
સત રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૮

બાણે પણ ન શકે કહી પુરણુ, પ્રાકૃત તિમ ગુણુ બસ;
ઉપમાવિણુ નાણી ભવ માંહે, તે સિદ્ધ હીથો ઉદ્ધાસ રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૯

જ્યોતિસુ જ્યોતિ મિલી જસ અનુપમ, વિગ્રમી
સકલ ઉપાધિ

આતમરામ રમાપતિ સમરો, તે સિદ્ધ સદ્ગજ સમાધિ રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૦

૨ સિદ્ધપદની સ્તુતિ :

અરિહતા અથવા સામાન્ય દેવદીઓ, નહિ કરતા અથવા કરતા સમુદ્ધાતવાળા, અને યેદેશીકરણે કરીને અથોળી દેવદી એવા તથા જેઓ ઉદ્ધાતી અગાદીના સમયે કર્મની જાતે પ્રવૃત્તિઓને અને અતિમ સમયે તે પ્રવૃત્તિઓને અપાવીને મોક્ષે તથા છે તે સિદ્ધ અત્રવતો અને સિદ્ધિ આપે.

ઉદ્ધાતી શરીરની ત્રણ ભાગથી ઊંચી અવગાહનવાળા જેવા જેઓ એક સમયમાં દેહાત્મ અવસ્થાને પહોંચી તથા છે, તે સિદ્ધ અત્રવતો અને સિદ્ધિ આપે.

પૂર્વપ્રયોગ, અસંગ, અપન છે અથવા સ્વચ્છાવરી જેઓની કર્મજાતિ યજ્ઞેશી છે એવા તે સિદ્ધ અત્રવતો અને સિદ્ધિ આપે.

ઉપરપ્રત્યક્ષવાળી સિદ્ધિજિહ્વાની ઉપર એક ચોક્કસ દેહાત્મમાં જેઓની વિષય પ્રસિદ્ધ છે તે સિદ્ધ અત્રવતો અને સિદ્ધિ આપે.

વળી, જેઓ અત્ર વચરના, પુનર્જ મ વચરના, શરીર ચક્રિત તથા આધા વચરના અને જ્ઞાન, હઠનવાળા છે તે સિદ્ધ અત્રવતો અને સિદ્ધિ આપે.

જેઓ અત્રવ સુલોચાળા, વર્ણ વર્ણે સુલોચાળા, બેઠીયા સુલોચાળા અથવા આઠ સુલોચાળા અને અત્રવ અત્રવ જેઓને સિદ્ધ યજ્ઞેશ છે એવા તે સિદ્ધ અત્રવતો અને સિદ્ધિ આપે.

એમ કેટલી જિહ્વા નચરના સુલોચાળા અથવા જ્ઞાન પદ્મ મ્હી શકે નહિ, તેમ જેઓના સુલોચાળા અથવા જ્ઞાન પદ્મ

સાનીએ કહી શકે નહિ, એવા તે સિદ્ધ ભજવતો અને સિદ્ધિ આપે.

એઓ અનત, અનુતર, મનોહર, શાશ્વત્વ તથા સદા જ્ઞાનરમ્ય એવું સિદ્ધિ મુખ પામેલા છે તે સિદ્ધ ભજવતો અને સિદ્ધિ આપે.

[સમય પચ્ચેસ તર અણ્કરસી, ચરમ તિલામ વિશેષ;
અવગાહન લહી જેશિવ પહોતા, સિદ્ધ નમો તે અગ્રેપ રે
ભવિકા સિદ્ધયક પદ વદો-૬

પૂર્વપ્રયોગને ગતિ પરિણામે, બંધન છોડ અસ્રમ;
સમય એક ઉર્ધ્વગતિ જોઈની, તે સિદ્ધ પ્રણમો રગ રે
ભવિકા સિદ્ધયક પદ વદો-૭

નિર્મલ સિદ્ધશિતાની ઉપરે, બેયણ એક લોક ત;
સાદિ અનત તિહા મિથિતિ જોઈની, તે સિદ્ધ પ્રણમો
મત રે

ભવિકા સિદ્ધયક પદ વદો-૮
બણે પણુ ન શકે કહી પુરગુણ, પ્રાકૃત તિમ ગુણ બન્ધ
ઉપમાવિણુ નાણી ભવ માદે, તે સિદ્ધ હીયો દેશાસુ રે

ભવિકા સિદ્ધયક પદ વદો-૯
જ્યોતિસુ જ્યોતિ મિત્રી જસ અનુપમ, વિરમી
સકલ ઉપાધિ.

આતમરામ રમાપતિ સમરો, તે સિદ્ધ સદૃશ સુમાધિ રે
ભવિકા સિદ્ધયક પદ વદો-૧૦

જે સમજમાં (સમજવું સિવાયના) પ્રદેશને સ્પષ્ટ કરી વચ્ચે જુદા જુદા જોડી ઉપરથી સરીસરી જવવાનું પ્રાપ્ત કરી જેઓ યોગે પદોચ્ચ છે તે સિદ્ધ સત્ત્વતોને આશી નમસ્કાર થાશે.

પૂર્વના પ્રયોગથી, યતિના સ્વભાવથી, જાણનાં છે મર્ષ જ્વારો, અને સત્ સદ્દિવ દોષથી, જેઓની ભ્રમંત્રિત મજેલી છે એવા તે સિદ્ધ સત્ત્વતોને જ્ઞાનદૂર્વક પ્રશ્નમ કરો.

નિમજ સિદ્ધસિદ્ધાની ઉપર જ્વારો જે સોજન દૂર દોષનો જ વલ્લભ છે ત્યાં જેમની સાદિ જનવલ્લભ સિદ્ધિ છે તે સિદ્ધનાં હોવાને કે કલ્પુએ ! તથા નમસ્કાર કરો.

જેવી રીતે ગામડાનો રહેણાંચ માલુસ નગરના જુદા જુદા હતાં પણ કહી શકતો નથી તેવી રીતે જ્ઞાની પુરુષો પણ તેમના જુદા જુદા હતાં પણ કહી શકતા નથી, તે સિદ્ધનાં હોવા જ્ઞાનરૂપા આપનારા થાશે.

જેઓની અનુષ્ઠાન જ્યોતિ વીણ જ્યોતિઓમાં મળી મળે છે સર્વથી ઉપાધિ વિરામ પામી મર્ષ છે, પોતાની આત્મ સમજૂતામાં જ મગ્ન રહેનારા અને અભ્યાસિક દરમીના સ્વામી, તથા સ્વાભાવિક સમાધિયાના સિદ્ધનાં હોવાનું સમજી કરો.]

૩ આશ્વાર્થપદની સ્તુતિ :

જેઓ પાસ પ્રાપ્તના આચારને પાલન કરતાં હતાં, હમેશાં દોષોના ઉપર ઉપકાર કરવાની બુદ્ધિથી સત્ત્વભાવને ઉપદેશ આપે છે, તે આશ્વાર્થોને જુ નમસ્કાર કરી હ

જેઓ દેશ, કુલ જાતિ અને રૂપ વગેરે ઘણા બુદ્ધિ-
વાન છે તથા જેઓ મુજબધાન છે, તે જ્ઞાત્રીઓને હું
નમસ્કાર કરું છું

જેઓ નિરંતર પ્રમાદ મગરના, વિકલ મગરના, કથા-
ચોરી સહિત અને ધર્મનો ઉપદેશ દેવામાં જ આસક્ત -
મગરના - છે તે જ્ઞાત્રીઓને હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓ જાણના વારણ, ધોમણ તથા પંડિતોયણથી
નિરંતર પાતાના મગરની સલાહ સુખે છે તે જ્ઞાત્રીઓને
હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓને સુત્રો - શાસ્ત્રો - નો સાર બહેલો છે તથા
જેઓ માત્ર પરાયણમાં જ તત્પર થઈને વરવોનો ઉપદેશ
આપે છે તે જ્ઞાત્રીઓને હું નમસ્કાર કરું છું

જિનેશ્વર પ્રભુરૂપી સૂર્ય તથા કેવલજ્ઞાનીરૂપી ચંદ્ર
જાણ્યમતે છે તે જેઓ દીપ્તની માફક ત્રણે જગતના પદ્મોને
મગદ કરે છે તે જ્ઞાત્રીઓને હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓ યાપીના જાણથી જાણ્યત મળેલા તથા સહાર-
રૂપી જગદ્ગર જાણના રૂપમાં મળ્યા હોયોનો નિશ્ચય - ઉદાર
કરે છે તે જ્ઞાત્રીઓને હું નમસ્કાર કરું છું

જેઓ માતા પિતા, ભાઈ વગેરે કરતાં જણ વધારે
લગ્ન હોયોનું કિત - ભદ્રું - કરનારા છે તે જ્ઞાત્રીઓને હું
નમસ્કાર કરું છું

જેઓ ધણી લગ્નિઓવાળા તથા અતિસુખોવાળા
હોવાથી લગ્નની માફક નિશ્ચિત થઈને જિનશાસનને
દીક્ષાવે છે, તે જ્ઞાત્રીઓને હું નમસ્કાર કરું છું

[પવ્ય આચાર જે સુધા પાદે, મારગ ભાષે સમી,
તે આચરજ નમીએ તેહયુ, પ્રેમ કરીને જાઓ રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૧]

જ છત્રીશ ગુણે કરી સોદે, યુગપ્રધાન જન મોદે,
જન મોદે ન રહે જીણ કોદે, સૂરી નમુ તે બેદે રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૨]

નિત્ય અમમત ધર્મ ઉવએમે, નહિ વિક્યા ન કપાય
જેદને તે આચરજ નમીએ, અકલુષ અમલ અમાવે રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૩]

જે દિવે મારણ વારણ ચોયણ, પડિચોયન વહી જનને
પટધારી અમ્મથ બ આચારજ, તે માન્યા મુનિ મનને રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૪]

અત્યમિએ જિનમૂરજ દેવણ, વહીજે જમડીચો
ભુવન પદારથ પ્રમટન પટ્ટે, આચારજ ચિર જીવો રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૫]

જેભા જારી રીતે પશિ જાણાવું પાલન કરે છે,
જાણ માત્રનો ઉપરેશ જાપે છે, તે જાણજા જાણવાને
મમતા કરીને તેજોની બેડે પ્રેમ કરીને વાચના કરે.

જેભા ઉત્તમ ભિલા છત્રીશ મુદ્દે કરીને શ્રીજાવમન
રે, દુરપપા. જાણાવી દોડોના મનને મોઢ પમડે છે,
જમણો ઉપરેશ જાપે છે અને કે - પણ

નથી, તે આચાર્ય જગવતને પરીક્ષા કરીને નમસ્કાર કરે છે

તેઓ નિરતર આપમાદીપણે ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે વિદ્યા અને કથાપ રહિત છે. જેઓ પાપ રહિત નિર્મળ અને માર્ગ વગરના છે તે આચાર્ય જગવાનને નમસ્કાર કરે.

જેઓ સારણુ, વારણુ, શિષ્યણુ અને પ્રતિશિષ્યણુ માવડેને આપે છે, જેઓ પિતાના ગચ્છના પદધર અને સ્વજન્મ છે તે આચાર્ય જગવાન મુનિઓના મનને આનંદ પ્રત્યાપનાર છે

કેવલજ્ઞાની જિનેશ્વર દ્વપ સુધર્મના અસ્ત વગાથી જેઓ જગતને દીપક દ્વપે પ્રકાશ આપે છે, તથા ભુવનના પદ્મોને પ્રગટ કરવામાં જેઓ કુશળ છે તે આચાર્ય જગવાન વિરલ-વલ્લે સમય-રહે.]

૪ ઉપાધ્યાય પદની સ્તુતિ:

તેઓ બારે જાતેના પારગમી-ભણ્ણ-છે તેઓના અર્થોને ખાસ કરનારા છે, વગી, સૂત્ર અને અથ-અને-ને અભ્યાસ કરવામાં રહત-તરહીન-છે જેવા ઉપાધ્યાય જગ વર્તોનું હું આન કરે છે

જેઓ પાંચર જેવા શિ પોને પણ સુવર્ણી દાઢવા યોની પ્રારોધી સવ લોકોમાં પૂજનીક બનાવે છે તે ઉપાધ્યાય જગવર્તોનું હું આન કરે છે

જેઓ પ્રાકૃતીક સર્વના રૂપથી નષ્ટ થયેલ છે આ મહાન જેઓનું જેવા છવોને કિતબ આપે છે અને

[પચ આચાર જે સૂઝા પાલે, મારમ ભાખે સાચો
તે આચરજ નમીએ તેહશુ, પ્રેમ કરીને જ્યોરે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૧

વર છત્રીશ ગુણે કરી સોહે, યુગપ્રધાન જન મોહે
જમ બોહે ન રહે ખીણ ઠોહે, સૂરી નમુ તે બેહેરે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૨

નિત્ય અપ્રમત્ત ધર્મ ઉવએસે, નહિ વિકૃષ્ટા ન કષાય
બેઠને તે આચરજ નમીએ, અઠલુપ અમલ અમાયરે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૩

જે દિવે સારણ વારણ ચોયણ, પડિચોયત વહી જનને
પદધારી અઠછય ભ આચારજ, તે માન્યા મુનિ મનનેરે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૪

અત્યમિએ જિનસૂરજ ઠેવલ, વહીજે જમહીચો
સુવન પઠારણ પ્રમદન પદ્ધતે, આચારજ ચિર છવો રે
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૧૫

જેજો ધારી રીતે પાચે જાન્યાણું પાકન કરે છે
સત્ય મામની ઉપરેશ જાપે છે, તે જાન્યા અચવાનને
નમસ્કાર કરીને, તેજોની બેરે પ્રેમ કરીને વાચના કરે.

જેજો જીતમ જેવા છત્રીશ ગુણે કરીને શોભાવમાન
છે યુગપ્રધાન હોવાથી હોઠોના મનને મોહ પમાડે ■
જગતને ઉપરેશ જાપે છે અને એક લક્ષ્ય જગ્ય કોષ કર્યા

[હાથ અમ સજ્જાય કરે જે, પારગ ધારક તામ;
મૂવ અગ્ય વિસ્તાર ગસિક તે, નમો ઉવજ્જાય
ઉદ્ધતાસ રે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૧૬

મૂવ અરથને દાન વિભાગે, આચાર્ય ઉવજ્જાય;
મવ તમે સદે જે ગિવસ પદ, નમાએ તે મુપમાય ર
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૧૭

મૂવ શિન્ય નિપાઈ જે પ્રભુ, પદાણને પદમવ આમ;
ન ઉવજ્જાય સદેસજ્જન પુજિત, મૂવ અરથ મવિ બામરે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૧૮

મૂવ વગ મરીખા મળ્યથિતક, આચારજ પદ ભેગા
જે ઉવજ્જાય મદા તે નમના, નાવે ભવભય ગાગરે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૧૯

ભાવનાથ દન ગમસમ વપમે, અદિત તાપ સવિ દાતે;
ન ઉવજ્જાય નમી જે જે વસી, જિનગામન અનુઆતેરે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૨૦

જેના બારે બારેનો સ્વપ્નાવ કરે તે અને તના
અવગાર દોષથી ધારણ કરનારા છે જેનો મૂવ અને તના
અધની વચના અવગારના અનુર - દેશિવાર - છે ન
ઉપાધાય અવગારના દુરવચના નિવારણો નમાગાર કોલ

મૂવ અને અધની વચના અવગારનો અધિાર

એજો વાલ્ય એવા છે તે ઉપાધ્યાય ભગવતોનું હું ખ્યાન કરૂં છું

જગદાનરૂપી વ્યાધિથી ઘરાએલા પ્રાણીઓને એજો સુવચાન રૂપી રસાયન આપે છે એવા યોગ્ય વેદ સમાન ઉપાધ્યાય ભગવતોનું હું ખ્યાન કરૂં છું

ભવ્ય પ્રાણીઓના કુદોદરૂપી જગીયાને ભાગી નામન્યાસ એવા બહુ શાસ્ત્રી કાશીઓનું ઇમન કરવામાં અકુશ એવા જ્ઞાનજ્ઞાનને નિરવર આપે છે તે ઉપાધ્યાય ભગવતોનું હું ખ્યાન કરૂં છું

બીજા ઠાનેને દિવસ માસ જલવા તેા છાંયી સુધી માત્ર જાણનારાં બધીને એજો દેહ મુક્તિ સુધી બાહે તેવા જ્ઞાનજ્ઞાનને હમેશા આપવાવાળા છે તે ઉપાધ્યાય ભગવતોનું હું ખ્યાન કરૂં છું

જગદાનથી બાંધવા મળેલા દોહોના દોહનોને એજો પ્રયશ્ન - ઉત્તમ - સાચના સુખથી (સત્ત્વી બધીથી) સમ્યક્-ભક્તજન - પ્રકારે સુખમાં કરે છે તે ઉપાધ્યાય ભગવતોને હું નમસ્કાર કરૂં છું

એજો જાવન બહારોરૂપી જલનના રસથી દોહોનાં પાપરૂપી વાપને વસ્ત્ર બંધાવ કરે છે તે ઉપાધ્યાય ભગવતોને હું નમસ્કાર કરૂં છું

એજો સુવરાજની માફક મધ્યની સલાજ સમવામા વધારે છે, વધા એજો બાબાજીજને યોગ્ય છે, અને શિષ્યોને વાચના આપે છે એવા તે ઉપાધ્યાય ભગવતોને હું નમસ્કાર કરૂં છું

[દાદા અગ સજ્જાય કરે જે, પારગ ધાતક તાસ;
નૃત અગ્ય વિસ્તાર રસિક તે નમો ઉવજ્જાય
ઉક્તાસ રે

ભવિકા મિદ્યક પદ વદો-૧૬

નૃત અગ્યને દાન વિભાગે, આચાર્ય ઉવજ્જાય;
ભવ ક્યે સદે જે શિવમ પદ, નમાયે તે મુપમાય રે
ભવિકા મિદ્યક પદ વદો-૧૭

મુખ શિષ્ય નિપાત્ર જે પ્રભુ પદાભુને પદસવ આભે;
ન ઉવજ્જાય મધ્યગન પૂજિત, મૂત્ર અરથ મવિભાભુ રે
ભવિકા મિદ્યક પદ વદો-૧૮

શશકુવર મરીખા મભુચિતક આચારજ પદ ભેમ;
જે ઉવજ્જાય સદા તે નમતા નાવે ભવભય શામ રે
ભવિકા મિદ્યક પદ વદો-૧૯

ભાવનાથ દન ગુપ્તમ વધ્યે અદિત નાપ સુવિદાતે;
ન ઉવજ્જાય નર્મીજેજ વક્ત્રીગિનગ્રામન અભુઆસે રે
ભવિકા મિદ્યક પદ વદો-૨૦

જેના બારે અગ્યો સ્વપ્નાવ કરે હ અને નવ

અગ્ય ર દેવ થી પારજ સ્વપ્નાવ હિ જના મુવ અને નવ

અગ્યની વચના સ્વપ્નાવ અગ્ય - હે શિવ ર - હિ ન

સ્વપ્નાવ અગ્યવન દુરવના દાદાકથી નમરક ર કરે

અનુક્રમે જાણાય અને ઉપાધ્યાયભૂતો છે; જેઓ ત્રીજા અવસ્થા મેલક પામવાવાગ્ય છે તે કુપાત્ર એવા ઉપાધ્યાયભૂતને નમસ્કાર કરે.

જેઓ મૂળ કિમ્બોને યજ્ઞ સ્વરમાથી મૂલિ (ચિંત્તી) બનાવે છે તેવી રીતે, વિદ્યાન બનાવે છે, તે સફલ બનેલી પૂજિત ઉપાધ્યાયભૂત સૂત્ર અને તેના સવળ બનેલિ બંધે છે.

જેઓ કુવરાળની આફક વચની ચિંતા રાખનારા છે આચાર્યપદવીને યોગ્ય છે, તે ઉપાધ્યાયભૂતને નમસ્કાર કરવાથી અસાધ્ય બને. ફોથી થીક ઉપસ્થિત થતા નથી.

જેઓ જાળાચકનના વસ જેવા રીતલ વચનો વડે પ્રાણીઓના નિહિત ફોથી સવ વાપીને ફર ફરે છે, વળી જેઓ વિનયસનને પ્રકાસિત-અભુજાતે - છે તે ઉપાધ્યાય ભવવાતને નમસ્કાર કરે. }

૫ સાધુપદની સ્તુતિ :

જેઓ વૈકલ્પને પામેલા એવા હસન, જ્ઞાન અને વ્યક્તિયથી તથા શ્લોગવડે મિલ્લમાર્ગને સાધે છે, તે સવ સાધુઓને હું વંદન કરું છું.

જેઓનું બને પ્રાણનું કુપધ્યાન નષ્ટ થએલું છે વધા જેઓ ધમ અને મુદ્ધધ્યાન ધ્યાવે છે અને બને પ્રાણની જેઓ વિદ્યા આપે છે તે તર્ક સાધુઓને હું વંદન કરું છું.

જેઓ તથા છુપ્તિઓથી સુપ્ત થએલા છે તથા યશ્વેથી રહિત છે, તથા તરોથી મુદ્ધ થએલા છે અને ત્રિપાદીને પામે છે તે સવ સાધુઓને હું વંદન કરું છું.

જેઓ આર પ્રકારની વિદ્યાઓથી વિરજા થએલા છે
આર ભેદોચ્ચાના આર કૃપાઓથી મુજા થએલા છે, જેઓ
આર પ્રકારના ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે તે સર્વ સાધુઓને
હું વંદન કરું છું

જેઓએ પાંચ પ્રકારો તથા પાંચ ઇત્રિયોને છતેલી
છે, અને જેઓ પાંચ સ્થિતિઓનું પાલન કરે છે તે સર્વ
સાધુઓને હું વંદન કરું છું

જેઓ છઠ્ઠામ છવોની રજા કરવામાં નિપુણ છે જેઓએ
દાસ્ય આદિ છએને છત્યા છે, જેઓ છ મનોને ધારણ
કરે છે તે સર્વ સાધુઓને હું વંદન કરું છું

જેઓએ સાત મયાને છનેલા છે જેઓના આઠ
મદો ગ્રાની મએલા છે જેઓ પ્રમાદરદિન થાને સસચવની
નવે મુખિઓનું પાલન કરે છે તે સર્વ સાધુઓને હું વંદન
કરું છું

જેઓ દશ પ્રકારના વાનધમને તથા આર પ્રતિમાઓને
ધારણ કરનારા છે, જેઓ આર પ્રકારનો તથા વજ્ર આદરે
છ ન મધ સાધુઓને હું વંદન કરું છું

જેઓ સગર પ્રકારના સ્વધમને પાને છે આદર
દબર યિતાંમ રદોને ધારણ કરનારા છે જેઓ કર્મભ્રમિમાં
વિચરે છે તે સર્વ સાધુઓને હું વંદન કરું છું

[નિમ તરૂંલે અમરો બેન. પીંગા તન ન ઉપાવા
સમ રમ આતમ મનોયિ નિમ મુનિ માયતી બવે
અવિશા મિદયક પદ વદો-ગી

પચ ઈંદ્રીને કપાયને રૂષે, પટ્ટકાયક પ્રતિપાલ;
સુયમ સત્તર પ્રકારે આરાધે, વડો તેહ દયાસ રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વડો-૨૨

અક્ષર સદસ શીલામના પોરી, અચલ આચાર ચરિત્ર;
મુનિ મહત જયણાયુત વાહી, કીજે જનમ પવિત્ર રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વડો-૨૩

નવવિધ ધ્વજગુપ્તિ જે પાલે, બારસવિહ તપ શૂરા;
એહવા મુનિ નમીએ એ પ્રગટે, પૂરવ પૂરવ અકૂરા રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વડો-૨૪

સોના તણી પરે પરીમા હીસે, દિન દિન ચાતે વાને;
સુયમ જપ કરતા મુનિ નમીએ, દેશ કાલ અનુમાને રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વડો-૨૫

જેમ બાહ્યા ફૂલ જીવે ૧૫ વૃક્ષવાને જામશે જોશે છે
જ્યાં તેને કોઈ જગ અવની પીલ ઉપજાવ્યા બિન પોતાના
જામ્યાને વૃષ્ટિ જમડે છે તેમ મુનિ એવરી લેવી જમડે
કોઈના જગ આ માને જામતોય ન થાય તેવી રીતે
એવરી લે છે

જેએ હમીયાં પાંચે ઈંદ્રિયોને વશમાં રાખે છે જ્યે
કાલના હવેની મુજબ રીતે રહ્યા કરે છે, સત્તર પ્રકારના
સુવમની જાણવાના કરે છે તે જુલજુ સાધુઓને હું જાન
મં છું

જેઓ જાદાર ક્રમમાં શીર્ષાગર્યને વહન કરવામાં જણાવે છે, જેઓનો આચાર અને આચિત્ત નિશ્ચય છે એવા સાધુમહાત્માઓને યતનાપૂર્વક વહન કરીને જનમ પવિત્ર કરે.

જેઓ પ્રજાવર્ગની નવવાડેનું પાલન કરે છે જાર પ્રાર્થના તપ કરવામાં શૂરવીર છે, જે પૂર્વ પુરુષદ્વંદ્વી વૃક્ષના નિર્મલ પ્રગટે તે જ એવા સાધુઓને નમસ્કાર કરવાનો પ્રસન્ન પ્રાપ્ત થાય છે.

જેઓના સવમની પરીક્ષા સોનાની જેમ દેખાઈ આવે છે જેઓ હરશેષ અહતા રમે-સાવના-એ; દેશ અને કાળ પ્રમાણે સવમનું પાલન કરે છે તે સાધુઓને નમસ્કાર કરે.]

૬ દર્શનપદની સ્તુતિ

જે શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ અને ધર્મના તત્ત્વની મહત્ત્વની સાદૃશ્ય રૂપ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે તે સમ્યક્ચિન્તનને અમે નમન કરીએ છીએ.

જેઓને અર્ધ પુરુષ પરાવર્તન જેટલો સહારવાસ બાધી રહેલ છે એવા અન્ય પ્રાણીઓને અધિભેદ થવા પડીથી જે પ્રાપ્ત થાય છે તે સમ્યક્ચિન્તનને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

શીર્ષાગર્યરોચી જે કૌપચમિત્ત સાપેપચમિત્ત અને સાધિત્ત એમ ત્રણ પ્રકારનું કરે છે તે સમ્યક્ચિન્તનને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ.

કૌપચમિત્ત સમ્યક્ત્વ જાંબ વજન આવે છે સાપેપચમિત્ત સમ્યક્ત્વ અન્નપચાર આવે છે અને સાધિત્ત સમ્યક્

સ્વ એક જ વાર આવે છે તે સમ્યક્દર્શનને જય નમસ્કાર કરીએ છીએ.

જે ધર્મદ્રુષી જુલનું મૂલ છે જે ધર્મદ્રુષી નમર્યા પ્રવેશ કરવાના કાર દ્વપ છે, જે ધર્મદ્રુષી મહેલનો પાયો છે તે સમ્યક્દર્શનને જય નમસ્કાર કરીએ છીએ.

જે ધર્મનો જય કરવામાં આધારસ્તૂ છે મુનિએ જેને ઉપશમરસના ભાજનદ્રુષ અને સુલોદ્રુષી રત્નોના બહારદ્રુષ કહે છે તે સમ્યક્દર્શનને જય નમસ્કાર કરીએ છીએ.

જે વિના જ્ઞાન વજ્ર અગ્રભાવ છે જે વિના શાસ્ત્ર નિષ્ફલ છે, અને જેના વચ્ચે મોલ પ્રાપ્ત થવું નથી, તે સમ્યક્દર્શનને જય નમસ્કાર કરીએ છીએ.

જેનું વલ્લભ આગમોમાં સ દણ અને જૂવણ વચ્ચે વજ્ર સેરોથી વજ્ર વેણ છે તે સમ્યક્દર્શનને જય નમિએ છીએ.

[શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, ધર્મ પરીમા, સદ્દણા પરિણામ, જેલ પામી જે તેલ નમીએ, સમ્યક્દર્શન નામ રે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૨૬

મત્ત ઉપરામ સય ઉપરામ સયથી, જે દોય

ત્રિવિધ અભમ

મમ્યક્દર્શન તેલ નમીએ, નિનધર્મ દલ રગ રે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૨૭

પચવાગ ઉપરામિય સદીએ, અગ ઉપરામિય અસ ખ

એકવાર સાયિક તે સમકિત, દશન નમીએ અમ ખરે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૨૮

તેવિષ્ણુનાણુ પ્રમાણુ ન હોવે, ચારિત્ર તરુ નવિ દેસીયો;
સુખનિર્વાણુ ન જે વિષ્ણુ સહીએ, સમકિત દર્શન
બસીયો રે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૨૯

સદસુકૃ બોલે જે અક્ષરીઓ, જ્ઞાન ચાગિત્રિનુ મૂલ;
સમકિત દર્શન તે નિત્યપ્રણુમે, શિવપથનુ અનુકૂળ રે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૩૦

શુદ્ધ દેવ, શુરુ અને ધર્મની પરીક્ષા કરી તે સ્થળ છે,
તેવો વિશ્વાસ-અદાના પશ્ચિમ-એથી જમણ તે સમ્યગ્દશન
જાને નમસ્કાર કરે.

જે સાત પ્રકૃતિષ્ણ મેલના ઉપશમ-સુખ અને સુયોગ-
સમજી જાણ રૂપણે જ્યુ પ્રકારે સમ્યગ્દશન થાય છે; તેમજ
જેનાથી જૈનધર્મનો રજ-ચોગ મળીકા રજ જેવો-લાગે
છે તે સમ્યગ્દશનને નમસ્કાર કરે.

જ્યાં ભવોમાં ઉપશમ સમકિત પાંચ વખત આવે છે
સુયોગશમ સમકિત જસખ્ત વખત આવે છે; ક્ષણિક
સમકિત એક જ વખત આવે છે તે સમ્યગ્દશનના જસખ્ત
રહસ્યોને નમસ્કાર કરે.

જે વચર જ્ઞાન પ્રમાણુમૂલ જણાતું નથી, જેના વચર
ચારિત્ર રૂપ રૂઢ જાણતું નથી; જેના વચર મોઢનું મુખ
પ્રાપ્ત થતું નથી, તે જગજાન સમ્યગ્દશનને નમસ્કાર કરે.

જે સદસ્ય સેટે કરીને ચોખાવમાન છે જે જ્ઞાન અને
ચારિત્રનું મૂળ છે- જે મોક્ષમાર્ગ પ્રાપ્ત કરવાની અનુજ્ઞ
લાગુ છે, તે સમ્યગ્દશનને કૃપિયા પ્રણામ-નમસ્કાર-કરે].

૭ જ્ઞાનપદની સ્તુતિ

સવજ્ઞપ્રકૃતિ બનાવેલા આત્મીમાં કહેલા એવા વચા સિવ તત્ત્વેના શુદ્ધ અવલોખ રૂપ જે છે તે સજ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે

જેથી જાણણાવક અને નહિ જાણ લાવક પીણ લાવક અને નહિ પીણ લાવક કળા લાવક અને નહિ કળા લાવક વિવેક જાણે છે તે સજ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે

આ જગતમાં સર્વ ક્રિયાઓનું મૂલ શ્રદ્ધા છે અને તે શ્રદ્ધાનું મૂલ ખરેખર જ્ઞાન છે તે સજ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે જે મતિજ્ઞાન, જડજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન, મન પદ્મવજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાન, જે પાંચ સેરોથી પ્રસિદ્ધ છે તે જ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે

કેવલી મનપ્રવર્તમાની તથા અવધિમાનીઓનાં વચનો પદ્ય કુવ અને મતિજ્ઞાનપ્રે દોહોને ઉપકાર કરનારાં છે માટે તે સજ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે

જેમાં દોહોને ઉપકાર કરનાર જેવું લાલચાંચી રૂપ કુલકાલ પ્રરૂપેતુ છે તે સજ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે

જે જ્ઞાનને અભ્યસનો બહે છે જે જ્ઞાનનું ઘન જાણે છે જે જ્ઞાનને જાણે છે પૂરે છે અને લખાવે છે તે સજ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે

જે જ્ઞાનથી લાજમાં લીપેલા-રાએલા-જાનિયાની પેઠે જાણે પણ તથે દોહ સમગ્રી વિચારો જાણી શકાય છે તે સજ્ઞાન મારે પ્રભાવમૂલ છે

જેના જલથી જગતમાં મનુષ્યો પૂજવા લાગે પૂજવા

લાગે તથા પ્રશ્ન સા કરવા લાગે થાય છે, તે સજ્જાન મારે
પ્રમાણમૂલ છે

[ભક્ત અભક્ત ન જે વિષ્ણુ સદિચ્છે, પેય અપેય વિચાર;
કૃત્ય અકૃત્ય ન જે વિષ્ણુ સદિચ્છે, જ્ઞાન તે મહત્ત્વ આધારે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૩૧

પ્રથમ જ્ઞાન ને પછી અદિ સા, શ્રીમિદાંતે બાખ્યુ;
માનને વદો જ્ઞાન મનિદો, જ્ઞાનીએ શિવમુખ બાખ્યુરે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૩૨

સકલક્રિયાનુ મૂલ તે થયો, તેહનુ મૂલ જે હદિચ્છે;
તદ્ જ્ઞાન નિત નિત વહીજે, તેવિષ્ણુ હદો કિમગ્રહિચ્છે રે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૩૩

પથ જ્ઞાનમાંદે જેહ મહાગમ, સ્વપર પ્રકાશક જેહ;
દીપક પર ત્રિભુવન ઉપગારી, વસીજેમ નિગગી મેહરે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૩૪

લોક ઉરપ અધીતિરંગ ન્યોતિપ, વમાનિકને મિદ્ધ;
લોકલોક પ્રગા મવિ જેહધી, તે જ્ઞાને મુજ સુદિ રે

ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૩૫

જેના વિના ખાવા લાવક અને નહિ ખાવા લાવક
પીવા લાવક અને નહિ પીવા લાવક કરવા લાવક અને
નહિ કરવા લાવક ખાધોને વિવેક થઈ શકેતો નથી તે
જ્ઞાન સમ ત લોકોને આધારમૂલ ॥

જિનેશ્વરેવોના જિહાનમાં પદેલાં જ્ઞાન થયા પછી જ

અદિઆત્મ પ્રતિષાઠન કરેલું છે જ્ઞાનને નમસ્કાર કરે, જ્ઞાનની અવગણના ન કરે. જ્ઞાની પુરુષો મોક્ષમુખ અનુભવી રહે છે - પામે છે

બધી ક્રિયાઓનું મૂલ્ય જ્ઞાન છે તે 'જ્ઞાન'નું મૂલ્ય જ્ઞાન છે તે જ્ઞાનને નિરવર વહન કરે, તે જ્ઞાન વિના કેમ સ્ત્રી શક્તિ? સ્ત્રી શક્તિ જ નહિ.

પાંચ જ્ઞાનમાં જે સદાચર છે તે પિતાને અને બીજાને પ્રકાશ કરવાર છે; ધીરજાની આશ્રિ તથા સુખને કૃપા કરી વચ્ચે, સુખ વગર અને જરૂરની આશ્રિ તે જ્ઞાન કષ્ટકારી છે

ઉત્તરોક્ત અપોલોક વિષ્ણુલોક અપોલિપી વદા વૈમાનિક દેવલોક અને સિદ્ધલોક વગેરે લોક વદા અલોક જેવાથી ભર્યા છતાં છે તે જ્ઞાન મને શુદ્ધ સ્વરૂપમાં પ્રાપ્ત થાએ.]

૮ આશ્રિપદની સ્તુતિ

જે પુરુષોને દેશવિસ્તિ રૂપ વદા મુનિઓને સર્વ વિસ્તિરૂપ અનુકરે છે, તે આશ્રિ જગતમાં જગતનું વર્તે છે.

જ આશ્રિની મુક્તિ જાહેર છે તે જ્ઞાન અને જ્ઞાન પદ્ય હોયને અપૂર્ણ રૂપરૂપે રહે છે તે આશ્રિ જગતમાં જગતનું વર્તે છે

જે મુનિઓને આદે વૈન આશ્રિમાં વદાતર રૂપ આપનાર ઉત્તમ સામાયિક વગેરે પાંચ પ્રકારનું મંત્રિક છે, તે આશ્રિ જગતમાં જગતનું વર્તે છે

૧ આશ્રિને જિનેશ્વરો સ્વીકારેલું છે, પામેલું છે,

તથા બીજાઓને સમ્બદ્ધ પ્રકારે પ્રદેખ્યુ છે, અને આપેલું છે, તે આશિર જગતમાં જયવત્તુ વર્તે છે

૭ મંડોની આખરે રાજ્યસક્તીને પણ તલને ચક્રવર્તીઓએ જેને સમ્બદ્ધ પ્રકારે આગીકાર કરેલું છે, તે આશિર જગતમાં જયવત્તુ વર્તે છે

જેના સ્વીકાર કરવાથી દ્રમક વગેરે હોયો પણ તથા દેહમાં સર્વજનોથી પૂજનીક થાય છે તે આશિર જગતમાં જયવત્તુ વર્તે છે

જેનું પાલન કરનારા યુનિયસને જાયલે રૂવેદ્રો તથા ઘનવેદ્રો પણ જ્ઞાનક સહિત નમન કરે છે તે આશિર જગતમાં જયવત્તુ વર્તે છે

૮ જગતના ધુણવાળું હોવા છતાં પણ યુનિયસને આશરમાં સત્તર પ્રકારનું તથા દશ પ્રકારનું વર્ણુ થું છે તે આશિરને હું પ્રાપ્ત થાઉં છું

પાંચ સમિતિઓ, ત્રણ સુધિઓ તથા સ્મૃતિ વગેરે, અને મૈત્રિ વગેરે લાવનારો જેની સિદ્ધિને સાધે છે, તે આશિરને હું પ્રાપ્ત થાઉં છું

[દેશવિરતને સર્વવિરતિ જે, ગૃહિ યતિ ને અભિરામ; તે આશિર જગત જયવત્તુ, કીજે તાસ પ્રણામ રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૪૬

તૃણ પરે જે પદ્મક સુખ છડી, ચક્રવર્તી પણ વરીઓ; તે આશિર અક્ષયસુખ કારણ, તેમે મનમાંહે ધરીઓ રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૪૭

હૂઆ રાકપણે જે આહરી, પૂજિત ઉદ્ર નરિદો,
અશરણશરણ થરણ તે વહુ, પૂર્ય જ્ઞાન આનંદે રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૩૮

બાર માસ પચાસિ બેઠને, અનુત્તર સુખ અતિક્રમીએ,
શુક્લ શુક્લ અભિજાત્ય તે ઉપર, તે ચારિત્રને નમીએ

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૩૯

અય તે આઠ ઠમ્નો સચય, રિપ્ત કરે જે તેહ;
ચારિત્ર નામ નિરૂતે બાપ્યુ, તે વહુ ગુણમેહ રે

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો-૪૦

દેશવિસ્તિ અને સર્વવિસ્તિ રૂપ જનુકમે જે વૃક્ષ
અને ઘરિને ચોખ છે તે ચારિત્ર જગતમાં જગતુ વર્તે
ઉ તેને પ્રણામ કરો.

જે ચારિત્રને છ જડના મુખોને જણ તણજલાંની
માફક તણ રહને, જાકવર્તીએ જળીકાર કરેહું છે, તે
ચારિત્ર જગતમુખનું કાણુ હોવાથી તેનો મે મન સામે
સ્વીકાર કરેદો છે.

જેને જળીકાર કરવા પછી ૧૬ મનુષ્યો જણ ઉદ્ર
અને જાકવર્તીઓથી પૂચવ છે, તે નિષધારને આધારધ
અને શાન્તાનુથી ખરિપૂર્વ ચારિત્રને હું વદન કરું છું.

જેના બાર મહિનાના પાલનથી અનુત્તર વિમાનના
મુખો જણ ઉલથી - જોગવી - જગાવ છે, અને ઉજવત
ઉજવત વર્તા તસ્તમખનું હોવ, તે ચારિત્રને હું નમસ્કાર
કરું છું.

જય એટલે આઠ કર્મનો સચવ અને તેને જે ખાલી કરે તે યાત્રિ નામ નિરુક્તિથી સિદ્ધ થએલું છે તે ડોના પદ - આવાસ - રૂપ યાત્રિને હું વડન કરું છું]

૬ તપપદની રત્નિ

ભાઈ તથા અન્નવર મળીને બાર બેટાવાળું તથા ઉપરોક્ત લુલોવાળું જેને આગમ - શાસ્ત્ર - માં વર્ણવેલું છે તે તપપદને હું વડન કરું છું

તે જ ભવમાં સિદ્ધિ થવાની છે, જેમ બાલ્યમાં છતાં પણ શ્રીગણેશદેવ વગેરે તીર્થંકરોએ જેને આપ્યું છે તે તપપદને હું વડન કરું છું

જે તપને છતાં સદિત આચરવાથી નિઃકાલિત કરીને પણ લગ્નમાં જ લગ્ન થાય છે તે તપપદને હું વડન કરું છું

અગ્નિવટે જેમ મુવર્ણના મેલ નાથ પામે છે તેમ આત્મારૂપી મુવર્ણનો મેલ જે તપથી ન થાય પામે છે, તે તપપદને હું વડન કરું છું

આશ સા શકિત કરીની નિર્જસ માટે ? તપ કરવાથી મહાસિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે તે તપપદને હું વડન કરું છું

જેના પસાવથી આમૌષધિ વગેરે બૂરી બૂરી વ્યવસ્થાથી પ્રાપ્ત થાય છે તે તપપદને હું વડન કરું છું

કમ્પવૃક્ષ સમાન જે તપરૂપી વૃક્ષમાં ફળ તથા મનુષ્ય જન સબંધી શક્તિઓ સુધી છે અને મેઘપદની પ્રાપ્તિ થાય છે તે તપપદને હું વડન કરું છું

અત્યંત અસાધ્ય એવાં પણ સર્વ દોષોનાં કાર્યો

જેનાથી લીલામાત્રમા સિદ્ધ થાય છે, તે તપસ્યને હું
વદન કરું છું

હી રૂપ વગેરે મગ્નતિક પદાર્થોના સમૂહમાં જે
તપને પ્રથમ ધ્યાન મળ્યું છે તે તપસ્યને હું વદન કરું છું.

[અણુતા ત્રિહુ સ્થાને સયુત, તે ભવ મુક્તિ ત્રિવિધઃ
જેહ આદરે કમ ખપેચા, તે તપ શિવતરકક રે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૪૧

કરમ નિકાચિત પણુ કાય બધ, કામા સદિત જે કરતાઃ
તે તપ નમીએ જેહ દીપાવે, જિનશાસન ઉન્નમ તારે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૪૨

આમોસદી પમુદા બહુ લલિ, હોવે બસ પ્રભાવે;
અ ટ મહાસિદ્ધિ નવનિધિ પ્રમટે, નમીએ તે તપ બાવેરે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૪૩

મ્મ શિવસુખ મહોદ્ધ મુર નગ્ગર, સપત્તિ જેહનુ કૃત;
તે તપ સુરતર મરીખો વદુ, રામ મકરંદ અમૃત રે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૪૪

સરવ મ મમમાદિ પદેહુ મ ગત, વરણવીએ જે મંથે;
તે તપપદ ત્રિહુ કાત નમીએ, વર સદાય શિવપથે રે
ભવિકા સિદ્ધ્યક પદ વદો-૪૫

જ્ય કાનચાળ જિનેશ્વર ભગવત તે જગમાં પાતાની
મુક્તિ છે તમ જલ્પના છતાં પણ કર્મોના નાશ કરવાને જે
તપના બાદર હરે છે તે તપ શોધકાથી રક્ષા મૂળ છે

જે તપને કામાપૂર્વક કરતાં નિહાચિત કમ પણ કામ થઈ જાય છે એનું ઉદ્દેશ્ય કરતાં જિનાશાસનની પ્રભાવના થાય છે તે તપને નમસ્કાર કરે.

જે તપના પ્રભાવથી આઘીવધિ વગેરે ઘણી લઘિઓ પ્રગટ થાય છે એનાથી આઠ મહા સિદ્ધિઓ અને નવે નિધાન પ્રગટ થાય છે; તે તપને આવપૂર્વક નમસ્કાર કરે.

જે તપનું શ્રાક્ષ્યુજ રૂપ ફલ છે ઈશ્ર અને સ્વર્ગ વર્તીની સપત્તિરૂપ ફલ છે; સમતાદેયી અમૂલ્ય એનો ઉપરલ છે તે કલ્પવૃક્ષ સરખા તપને વહન કરે છે.

જ્યાં મજલોમા પ્રથમ મજલ તરીકે એનું વર્ણન થયેલોમાં યજ્ઞેતું છે તે શ્રાક્ષ્યમાર્ગમાં સકાલરૂપ વપપને ત્રણે કાલ નમસ્કાર કરે.]

આ પ્રમાણે નવપદની સ્તુતિ કરતાં તે શ્રીપાલરાજ નવપદમાં વસન્તીન મનવાલા થયા; અને તેથી જ્યાં સમય તે પિતાના આત્માને નવપદમય જ દેખવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણે તદાકાર ચિત્તથી નવપદસ્તુતિ રચાન કરતાં શ્રીપાલમહારાજ સંપૂર્ણ આનુભવ પૂરું કરીને નવમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા.

તેઓની માતા મયણામુંદરી વગેરે પણ પિતૃપિતાનું આનુભવ પૂર્ણ કરીને, શુભધ્યાનથી કાલ કરીને તે જ દેવ લોકમાં ઉત્પન્ન થયા.

ત્યાંથી યજ્ઞીને તેઓ મનુષ્યજાત પામી ધર્મકર્મો કરીને પાછા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો; જ્યે પ્રમાણે તેઓ જ્યાં જ્યાં વળત દેવજાત અને જ્યાં વળત મનુષ્યજાત પામી,

શ્રીષાકના કવચી નવમા કાને મનુષ્યજન્મ પામીને તથા કથોની શશિએ જપાવીને તે જાગિયારે જણા (શ્રીષાક શબ્દ તેમની માતા કમલપ્રભા અને મયવામુદરી વચ્ચે નવ સળીએ) મોક્ષમુખ પામશે.

જ્યા પ્રમાણે હે મયરેશ્વર ! શ્રીચિદમહાત્મા મહિમા થાતું તથા મનને આશ્રય કરનાર શ્રીષાકપદ્મનું જાતિ મળું

જ્યા સાક્ષીને એકિંકશબ્દ નવજાતનાપર ઉઘાસવડ જાવવાનો થઈ કહેવા જાયો હે જગદા ! જ્યા નવપદોને મેલે મોગે મહિમા છે !

તે વળતે જોતમસ્તામી જોત્યા કે હે સર્વ ! અસ્થિત પાત્રી આરાધનાથી દેવતાને શબ્દ અને કાર્તિક શેષને ઈદ્ર પાત્રી મળે છે

ચિદપદ્મનું ધ્યાન કરવા કરવા પુદરીકસ્વામી, પંડિતો તથા સમગ્રજાત વચ્ચે જ્યા જ્યવતર્મા દેવ જોવા મોક્ષમુખ નથી પામ્યા !

નાસ્તિકવચ્ચથી મેળવેલા પાપોના સમૂહવાળા પ્રદેશી શબ્દ જણે દેવતાની અદિ જામ્યા તે આચાર્યપાત્રી આરાધનાનો પ્રભાવ બધવે.

શુદ્ધ મહારાજની જાણ પ્રમાણે નાના જોવા પછી ઉપાધ્યાયજી શ્રીવજ્રસ્વામીની આરાધના કરનારા ચિદ ત્રિવિદ મહારાજના શિષ્યોનો સાધુવાદ થયો.

સાધુવાની વિસાધનાથી અને આરાધનાથી જનુકેમે થઈ તથા શૈલિજીના લેવોને શું મહાન ફાળમુજો ન પ્રાપ્ત થયા ?

નિમિશ મનથી દશ નરપદની શુદ્ધ રીતે આરાધના કરનારી મુદ્રા ઓ હોવા છતાં, પણ તેણીની જિનેશરહેવે પ્રશંસા કરી છે

જ્ઞાનપદની વિશાધનાના ફલ માટે માસતુલ્ય મુનિતુ છતાં જ્યુતુ; અને તેની આરાધનાના ફલ માટે 'શીલ મયીનુ' દષ્ટાંત જ્યુતુ

શિવક્રમાસ્ત્રા ભવમાં વ્યસ્તિતપદની ઉત્તમ ભાવપૂર્વક આરાધના કરવાથી જ જુદામાર લોકોને વ્યાપ્તિ કરનારા થયા.

વીરમત્રીએ તથપદની જોવી તેા આરાધના કરી, કે જેથી દમયતીના ભવમાં તેણીને કલ્પવૃક્ષની મારફત વાંછિત ફલોથી ફલિભૂત થયું

આ નરપદોની જાહિયથી તમે પણ આગ્રામી મળમાં (પદનાજ નામગ્ય) લીધું કર જશો તેમાં શકાને સ્થાન નથી

આ નરપદોને જિનશાસનુ સર્વેશ્વ જાણીને હે ભગ્યો ! શુદ્ધભાવથી તમે તેની આરાધના કરો. આ પદોની આરાધના કરનારા ભગ્યપ્રાપ્તિએને હમેશાં મંગલ કેલ્યાણ, સમૃદ્ધિ અને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

આવી રીતે ત્રિજાલશાની જોવા શ્રીગૌતમસ્વામી બધુપર મહારાજ કહી રહ્યા તે વળતે એવિજ રાજ્ય જેવામાં તેઓશ્રીને નમીને, ત્યાંથી હપિત મનવાલા થઈને જિલા થયા તેવામાં ત્યાં કોઈક માણસ તેમને નિર્મિતિ કરે છે કે : હે રાજન ! શ્રીનીર પ્રજા ઉદ્ધાનમાં પધાપોની હું આપને વધામણી આપુ છું

તે શાલળીને એવિજરાજ્ય પોતાના મનમાં જુશી થયા

જાને રામાંજિવ સરીજાલા ચર્ચ ને, તે માણસને વધામ્બીનું
કંપામ આપે છે

બેદલામાં ત્રણે જગતના સુખસમાન શ્રીવર્ધમાન
સ્વામી ભવિષ્યોની હકમી સદિવ તે હવતમા રધાથી.
દેવોએ ત્યાં જાતવ સુદર જાને મનોહર સમવસન્ધની
સ્થના કરી. ત્યાં ત્રણે જગતના સ્વામી બેવા શ્રીવર્ધમાન
સ્વામી નિસજમાન થયા

શ્રીશૌભમસ્વામી વગેરે મુનિશ્રેષ્ઠ યદેશ વગેરે દેવો,
જાને શ્રદ્ધિ વગેરે વાલ્યો ત્યાં બિડા બેદલે શ્રેષ્ઠિયાવને
હરેશીને પ્રભુએ કહ્યું કે. કે શબ્દ! તમારા મનમાં આ
નવપદાનું મહાત્મ્ય યોદ્ધા આશ્ચર્ય કરે છે. એ પદોનું તે
મહાત્મ્ય તમોએ બાંધ્યું છે તે તે કાંઈ હિજાબમાં નથી.
કાશ્વ કે તેનું આશયન સર્વ સુખોના મૂલરૂપ છે

નવપદાનના આશયનનું મૂલ કેવલ પ્રાણીઓને સુલ
ભાવ છે અને તે દુલભાવ નિર્મલ આત્માવાણા કેઈ વિસ્
લાઓને જ હોય છે. બીજાઓને હોતો નથી. સકલ ચિદ્રૂપ
વત્સલા એ કેઈ નિમલ આત્માવાણાઓ છે તેઓ જ નવપદ
રૂપ છે, અને તમે પદોમાં પણ તેઓ જ છે

અરિહંત પ્રભુનું રૂપસ્થ, પદસ્થ તથા ચિદસ્થ રૂપે
ધ્યાન કરનારો પુરુષ, પોતાના આત્માને પ્રત્યક્ષ રીતે અસ્તિ
ત્વપદ રૂપે જાણે છે

રૂપાતીત સ્વભાવવાળો, કેવલજ્ઞાન અને કેવલસત્ય ન
વાળેલુ જ્ઞાનરૂપ એ આત્મા છે તે જ પરમાત્મા છે તે જ
ચિદાત્મા છે તે જાનતમાં શકને સ્થાન જ નથી

પાંચ પ્રસ્થાનવાળો જે મોટો સુરિમત્રક તેના ખાનમાં જ આસક્ત મનવાળો, તથા પાંચ પ્રકારના આધાર-રૂપ જોવો જે આત્મા, તે જ આધ્યાત્મિક યાત્રા છે *

મહાપ્રાણ નામના ખાનથી ધ્યાનિત છે કાંઈકાંઈના સ્વભાવ અને તે બંનેના શુદ્ધિ જોવો તથા સ્વાધ્યાયમાં વ્યવસ્થા કરીને આત્મા, તે જ ઉપાધ્યાય છે.

જ્ઞાનાદિ સ્ત્રોતથી કરીને મોક્ષમાર્ગની સાધનામાં સાધના છે મન વગેરે વસ્તુ યોગ્ય જેના, તથા કંઈકાંઈ પ્રમાણ રહિત જોવો આ આત્મા જ સામુદાય બાદ છે મત્ર સુધારવાથી અથવા કોઈ કરવાથી કાંઈ સામુદાય આવી જતું નથી.

મોક્ષના કથોપદ્યમથી, શમસચેત્ર વગેરે ઉત્તમ કલ્પનાળા, અને શુભ પરિણામવાળા જોવા પાવાના આત્માને જ હથેલી નક્કર બાંધવો.

જ્ઞાનવસ્તુથી કમના કથોપદ્યમથી વ્યવસ્થિત વસ્તુઓને જે વ્યવસ્થા તે રૂપ જોવો આત્મા જ જ્ઞાન કહેવાય છે.

સોળ કથા અને નવ નોકથાથી રહિત, શુદ્ધ સેવાવાળા અને નિજ સ્વભાવમાં રમતા જોવા આત્માને આત્મિક રૂપે બાંધવો.

* સુરિમત્રક આપ આપ કર્યા તેના વિધિવિધાન તથા વસ્તુ અને મત્રો મારે સુરિમત્રક કર્યા સંદોહ નામનો પ્રશ્ન જેના સ્વભાવ છે સૂચ્ય ત્રીસ રૂપિયા — આશાભાઈ નવાળ

૧ પમ કુચિ — [તેને કાનપમ ચાસ્ત્રપમ અને અસ્તિકાપ પમમાં ગ્રહી હોય].

[—સ્થા ૧૧]

૬ ૧ નારક ગયુ છે —

અમ્બાદિ, મિમ્બાદિ અને સમ્બા મમ્બાદિ.

૭ ૨-૧૧ કવનપતિ ગયુ છે નારક લેમ.

૮ ૨૦-૨૪ ૧૫ ચન્દ્રિયતિથિ^૧કર્ણી રેખાનિક મુખીના હવે પયુ ગયુ મકારે છે નારક લેમ.

[—સ્થા ૧૮]

૮ ચાસ્ત્રપરિણામ

ચાસ્ત્રપમ બે પ્રકારને છે —

૧ અગ્રાર^૨ ચાસ્ત્રપમ;

૨ અણુગ્રાર^૩ ચાસ્ત્રપમ

[—સ્થા ૧૯]

૬ કુભનો ચાર પ્રકાર છે :—

૧ કિન્ન — કૂટેલો;

૨ કજ્જલિત — વિશાલ પદી હોય વલો;

૧ નહીં સિદ્ધિવત્તા જ્ય હાલે તથા કીર્તિવ, શીર્તિવ અને ચુરિદિવત્તા હાલે વર્તિત કર્યા છે, કાકલ સિદ્ધિવત્તા માત્ર મિથ્યા રહિ જ હોય છે અને કીર્તિવતી સમ્પત્તિભક્ષિ હોય નથી.

૨ અગ્રાર એટલે ૧૧ વરનાસ્વાભ્યંતરે ચાસ્ત્રપમ સમ્પાદન અને પમ અણુગ્રાર ગણિ ૧૧ છે.

૩ ૧૧ કિન્નના તે અણુગ્રાર—તેમુને ચાસ્ત્રપમ સ્વરૂપને અને કીર્તિવત્તા છે. અણુગ્રારના જ્ય મહાઅર્ધુ જ્યન અને કત ગુણ પિન્દુમુદિ ગણિ સમર્પિત છે.

૩ પરિચ્છાવી — જણના પકડ્યો ન હોય તેથી પાણી
ઘરી લાય તેવા;

૪ અપરિચ્છાવી — પાણી ન ઝરે તેવા

૬ આશ્વિ^૧ પશુ તે જ રીતે બાર પ્રકારનું છે

[- સ્વા ૩૧]

(૧) અમારધર્મ^૨

માર અમલોપાસકે કદા છે —

- (૧) ૧. માતાપિતા સમાન — [ઉપચાર ખાતર નદી પણ
જગ વિશ્વથી સાધુ પ્રત્યે સ્નેહ રાખનાર અને
તેમને કહી માધુ ન લગા નાર]
૨. જાતુ સમાન — [પ્રસન્ન ઉપસ્થિત થાન તે બે
કરના વચન પણ કહે તેવા];
૩. મિત્ર સમાન — [કુશળી સ્નેહવાળા નદી પણ
ઔપચારિક સ્નેહવાળા];
૪. સખલી સમાન — [શોકની જેમ ક્રોધે સાધુનાં
ફવલ જ ઈર્ષ્યાથી બેનારા];
- (૨) ૧. આશ્વ જેવા — [ઝરીસૂની પેઠે સધુના ઉપ
દેશને મહાવત ઘડવું કરી અલિન ન ધનારા]
૨. પલાકા જેવા — [પાણીની પેઠે અલિત ચિત્ત
વાળા]

૧ એ મૂંઝવણ કાળથી પ્રચલિત થાનું દોષ તે જર્મ મિત્ર
દેરાત્ર પર્યાવરણ પ્રચલિત થાનું દોષ તે અતિ જગતિ દેરાત્ર
સુખ અતિવાર પણ દોષ તે ચરિતાથી અને નિન્નિષ્ઠ દોષ તે અપરિ-
ચ્છાવી થાનું દોષ દેરાત્ર.

૨. તેમના અતુલ વિશે સવરમા કહેવામાં થાનું ૭ બોલ દાખલા
૧૫ સાવજીવાતર કરવાએ નિષેધ કરવામાં આત્મે ૭ — (૧) દક્ષિણમિત્ર
(૧) છત્રો બાજુ (૨) માથાપાસ, (૩) મધ્યપાસ, (૪) વિષ-
ભાષા — આ નિરિક્ષ અનુભ ૭ — અનુભ - ૫ ૧૭૮

૩. સ્થાનુ સમાન — [જ્યોત્સે એમ કહી ધ્વનિ જણ
નહી તેમ સ્થુ સમભવે તોપણ સમને નહી
તેવા.]

૪ ખર કટક સમાન — [ચોતાના કામકર્મથી
ભલિત પણ ન થાય અને સમિથી કઠોર ઠાંની
એમ સ્થુને વચનથી વીધે તેવા.]

[—સ્થ ૩૨૧]

અમણુ અમચાન મહાવીરના અમલોપાસકની સૌખ્ય
કરપના અડુલુભ વિમાનમાં આર પશ્ચોપમ (સ્થિતિ કહી છે) ^૧

[—સ્થ ૩૨૨]

૬ ભારત્યકકેના આર વિશ્વમા છે —

૧ ક્રિષ્ક ખભાથી બીજા ખભા પર આર બહેને ત્યારે;

૨ જ્યારે શરીરક કાચતે બચ ત્યારે;

૩ કથાક નામકુમારે કે મુવલકુમારના મોઢામાં
વિશ્વમ કરે ત્યારે;

૪ જ્યાં છવનભર વહે છે તે પત્ર ક્રિષ્ક વિશ્વમા છે

૬ તેવી જ રીતે અમલોપાસકના પણ આર વિશ્વમા છે : —

૧ જ્યારે શીલન અને સુવુત્ત અગીતર કરે છે
અને પૌષ્પિપ્થાર જ્યારે ૩ ત્યારે

૨ જ્યારે સામાવિક કે દેશાવકાસિક જળુ બધી રીતે
પાલન કરે છે ત્યારે,

૧ આ વાક્ય કથાકકુમારના મુખમાં વસિત અમલોપાસકે કહ્યું હતું
વિષે સમજાવે

૨ સ્વરૂપના સુવુત્તનાની પ્રસન્નતા — અ.કુ.ન. ૩ ૪૨

૩ વ્યારે આક્રમ, ચૌદશ કે એકમ પૌરષાપચાસ^૧
આક્રે ત્યાર;

૪ વ્યારે અતિમ મારણાન્તિક સંસ્રેખના લઈ ભાત
પાછી ઠોડી હઈ પાદપાપગમન સ્વીકારે અને મૃત્યુની
આકાંક્ષા વિના દિવમેા વિલાવે ત્યારે

[—આ ૩૧૪]

ઉપાસકની પ્રતિમા^૨ અનિવાર છે —

૧ હસ નસાવક [શકાદિથી જડિત સમ્પ્રજ્ઞાનને
સ્વીકાર કરનાર];

૨ દુઃખગ્રસ્ત [અમ્પ્રજ્ઞા ન પછી અલ્પજ્ઞાની બને અને
જુલુસે પશુ ધારણ કરે ત];

૩ દુઃખમાયિક [સાવચમાગથી વિરતિ અને નિ વચ
યોગી બાળા ત સામાયિક કે આત્મ પૌરષાપચાસ વિનાનુ
સ્થાયિક ક્રમેશા સંચાર અને અન્ને સ્વ માહત્ય મુખી
કરે ત];

૪ પૌરષાપચાર્જનરત [૭૮૮ દુઃશસ્ત્રધમની પુષ્ટિ
ધર્મ તેજુ આદા ત્યાગાદિરૂપ અનુષ્ઠાન — ૧ પૌરષ તેજા
અનુષ્ઠાન સંહિત દિવન અને સત મુખી રહજુ ૧ પૌરષાપચાસ
અમવા પૌરષ અ ૫ આક્રમ વએરે પવના દિવના તમા
ઉપવ ત કે તા ત પૌરષાપચાસ અવદ્વારમા તા આક્રે
શરીરત્રકાર । સદાચન અને આવરજ્યાપારનેા પરિત્યાગ તે

૧ જનમન્થ હેરખની મરહરી ભવભાન જુદ કરી છે અને પ્રસન્ન
આવારેસુ ૧ ૧ ૮ — અ ૩૧૫ ૩ ૩૦

૨ પ્રતિમા ક્રિદે પ્રતિમા — જાનસ જા ગુરમા પ્રતિમા અને
પ્રતિમા નકા અર્થે કરી પ્રતિમા નકા પ્રતિમાવતના વિદેશ ૮ ૧૫
સમજ;

૩ સત્યુત્તર ૩૧૮ અને અવરતે અગ્રિક મનુ

પૌરષોપવાસ પ્રજામાં જેવા પૌરષોપવાસમાં નિસ્ત —
આવજ્ઞા હોય તે] ૧;

૫ દિવસમાં પ્રજાચારી અને રાત્રીમાં પરિમાણવાળે
[પૂર્વોક્ત આર પ્રતિમાધુજા હોય અને ઉપરાંત દિવસના
ભાગમાં પ્રજાચાર પાળે અને રાત્રિના ભાગમાં કમિનુ અવજ્ઞ
શ્રી સમધી હોય] પરિમાણ બાધે આન કરે નહીં
કહેલી મારે નહિ આજુ અનુદાન પાલ માસ સુધી
કરનારે.] ૧

૬ દિવસ અને રાત્રીમાં પ્રજાચારી સ્થાન ન કરનાર,
દિવસે ૮મી સંવાર અને કચ્છ ન બાધનાર [પૂર્વોક્ત પદ્ય
પરિમાણરી હોય અને ઉપરાંત પ્રજાચાર પાળે—આમ ૭
માસ સુધી અનુદાન કરનારે.]

૭ સચિત્તાકારનો ત્યાગી [પૂર્વોક્ત ૭ પરિમાણરી
હોય અને સચિત્તાકારનો ત્યાગ કરે—આજુ અનુદાન ૭
માસ સુધી કરનારે.]

૮ આરભનો ત્યાગી [પૂર્વોક્ત સાત પરિમાણરી હોય
અને પૂર્ણમાહિતી લવનો આરભ — દિસા ત્યાગે
આજુ અનુદાન ૮ માસ સુધી કરનારે.]

૯ પ્રેમપરિત્યાગી [પૂર્વોક્ત આઠ પરિમાણરી હોય
ઉપરાંત પોતાના નોકર-બાકર કે બીજા કોઈ પાસે જઈ
આરભ ન કરાવે આજુ અનુદાન ૯ માસ પચન્ત કરનારે.]

૧ આ કૌણ પ્રતિમા આરે મારવે હોય ત્યારે પૂન ની રજા પ્રતિમા
તો હોઈ ૭ મેઈએ અને મહિના સુધી એ આરભ એ કોઈ ભક્ત
અને પૂનમા રજા એમ પ્રતિમા મારવા ૭ વાર પૌરષોપવાસ કરે ત્યારે
જ કૌણ પ્રેમપરિત્યાગ પ્રતિમા વર્ષ અનુદાન છે.

૨ આ ઉપરાંત કલ આમા એમ પણ કહેવાય આજુ ૭ કે પચમી
પરિમાણરી અને પચેને કિસી મેઈસરિક પ્રતિમા જઈ મારવે ની.
મેઈસરિક પ્રતિમામા આજી પાલ મુરી નિર્દોષ આજુ વિચન ૭

૧ ઉદ્દિષ્ટજાત્યાગી [પૂર્વોક્ત નવ પ્રતિમાયુગ્મ દોષ અને પોતાના માટે ગુપ્તિષ્ઠા સોજનનો પલ્લુ ત્યાગ કરે અને માથે મુ ન કરાવે અથવા ધ્યેયગ્રામી માત્ર શામે ધરૂની બાબતમાં કોઈ કોઈ પૂછે તો માત્ર હા-નાનો ઉત્તર આપે — આર્જુનનુસારન દશ માત્ર ગુપ્તી કરનારો]

૧૧ સમવૃજ્ય — સાધુ જેવો [પૂર્વોક્ત દશ પ્રતિમાધારી દોષ અને મુગ્ધ કે વિ કે સાથ કરે સધુવેશ સ્વીકાર મિત્રાન્નમિત્ર યીર્ષિ આધુનો આચાર પાળે ભિક્ષા માટે શૂન્સ્યના ધેર જીવ અને કહે કે પ્રતિમાધારી આવકને ભિક્ષા આપે કોઈ પૂછે કે તમે કોણ છો ? તો પ્રતિમાધારી આવક છે તેવો જવાબ આપે — આર્જુનનુસારન અગિયાર માત્ર વચન કરનારો]^૧

(-સમ ૧૧)

(૨) નિમન્થ

૬ નિમન્થ આર પ્રકારના છે —

૧. સર્વલોકો દોષ પત્તુ બારેકમી હાઈ ધમનો અન્યારાધક દોષ]

૧ ગીતાકાર અનુસાર છે કે આ પ્રતિમા નિરે પદાનુસાર પણ છે અને તેના ક્રમમાં પણ સદેવ ૬ ૬ ૬

નિમન્થર પરિચય — ૧ દશ નપ્રતિમા, ૨ મત, ૩. સમવૃજિત, ૪ પૈરવચનસ્ય ૫ સચિનત્વાત, ૬. સચિનુજિત અથવા વિધાનપુત્રવાત, ૭. અસચિન ૮ આ મત્વાત, ૯. મિત્રવૃત્તવાત, ૧ અનુમતિવાત, ૧૧ ઉદ્દિષ્ટવાત — આ નામો પ્રચલિત છે. અનુસિદ્ધાન્ત સમ ૫ ૥

૨. સમ દશ ન અને અર્થિય એ વળુ સમ છે — તેમજી જ અને અવધાર અરનો દે ને સર્વલોક કહેવાત, અર્થિ સર્વલોકનો અર્થ ૧૧ ૫ અને સધુ કહેવા — બારે કે અને બીજા ક્રમમાં અર્થુષ્યુ હીરે ૧૫૦ ૧૧ ૫૫ ૬૫ તેમ.

૧ ગાલિક દોષ અને હનુકમી દોષ ધમનિ આરાધક દોષ

૩ અવમગલિક^૧ દોષ અને બારેકમી દોષ ધમનિ અનારાધક દોષ

૪ અવમગલિક દોષ પણ હનુકમી દોષ ધમનિ આરાધક દોષ

૬ નિઝન્ધી સમલ્લેપાસક અને સમલ્લેપાસિકા એ પશુ નિઝન્ધી જેમ ચાર પ્રકારનાં છે

(સ્થ ૩૧)

નિઝન્ધી પાંચ છે —

૧ પુલાક [પેલા કાઠી સેવા પાછા રહેતાં સંત્રાણ નિમ્મર દોષ તેમજ સંયમના મારણી શુન્ધ (નિઝન્ધી) આવે નિઝન્ધી જિનોજા પાપોમા તે પાકે મલાતુ દોષ, પેલાની સમજ પ્રમાણે કિયાનુકૂળ પશુ કરતો દોષ પણ વપ અને કુતના પ્રભાવથી જે કંઈ લખિ માત્ર થઈ દોષ તેનો ઉપયોગ કરતો દોષ ॥ અને જ્ઞાનમાં અતિવાર લાગે તેવું વતન રાખતો દોષ છે],

૨ બકુશ [પેલાના શરીર અને ઉપકરણના ઘટકમાં જે શરીરને પેલાના અતિરને મલીન બનાવી મૂકનાર ભ્રષ્ટક અને થરાની કામના રાખનાર કુખરીલ, માલાના વાળ કળસી કાપી પટિયા પહનાર અને વીણાપર્ચાવ દુઃકારવો પટે જેવ અતિવા કમનાર જિમના લોક એ છે — શરીરબકુશ અને ઉપકરણબકુશ],

૧ નિઝન્ધી — ૮ ૩ અવન્ધી કાઠી દોષ તે અવમગલિક

અને બનાવિ જાય અને સિપ્પાલ દિસા અર્ધે અર્ધે ૬ યા—
અપન ન દોષ તે (૧૧) મારે જુધા તત્વાર્થ તથા નિઝન્ધી
સુત નિર્ણય અવન્ધી (૮ ૧૫ ૭ ૫ ૨ ૧૧) ના છે.

૩ કુમ્ભીક [જેમુ મીઠા ઉત્તમુલ્કમાં ખામી આવવાથી અથવા મુત્તમનકલ્યાણી લિના થયું તેથી તે કુમ્ભીક એ પ્રકારનું છે — પ્રતિમેજનાકુમ્ભીક અને કલ્યાણકુમ્ભીક જેઓ નિમ્ન થી થવાની આભલાણા તે શાએ છે પણ મન્દિરના સવમ વિનાના પ્રવાથી છે કોઈ વખત પિંચિયુદિ, મુર્મિન, બચના તથા આદિ ઉત્તમુલ્ક વિવેની મુત્તમની અજાણ ઉત્તમન કરી જેમ છે તેઓ પ્રતિનંવનાકુમ્ભીક અને તેઓ સવન પણ કોઈ કોઈ વખત નલ્લવલનકલ્યાણી બની આવ છે તેઓ કલ્યાણકુમ્ભીક];

૪ નિમ્નથ [જેમ કલ્યાણ કલ્યાણ ખામી મથા છે તેવો દીવ્યકલ્યાણ અથવા તેઓ પ્રાદ્ય ઉપશંતિ થઈ અથા છે તેવો ઉપશંતિમાદ નિમ્નથ];

૫. અનક [જેમુ પાનાના બધા પાલીકમને પાંજને આદિ કરી નાખ્યા છે તે તે મુદોગી અથવા અધોગી દેવની દેવ];

(૧) પુણ્યકનિષ્ઠ યના પાથ પ્રકાર છે —

૧. જ્ઞાનપુણ્યક — [જ્ઞાન સબધી અતિવાર લાગવાથી જ્ઞાનની અથા એ આત્માને નિઃસ્વર કરનાર]

૨. દ્યનપુણ્યક — [કુદિની મથા સ્થ ૬ થી મુત્તમ દ્યનને મલિન કરનાર]

૩. શાન્તિપુણ્યક — [મુત્તમુલ્ક અને ઉત્તમુલ્ક સબધી અનિયમચળા];

૪. રિ પુણ્યક — [જમ પાતની મથા સ્થ મિત્ર મન];

૫. ૬૦ ગાયપુણ્યક — [પ્રમાણી અકલ્યાણ વગુ દીગારનાર]

(૨) બહુશનિર્જન્ય^૧ પાંચ પ્રકારના છે —

- ૧ આયોગ બહુશ — બાણી બોધને કરનાર;
- ૨ આનયોગ બહુશ — સહસાકારી;
- ૩ સવૃત બહુશ — પ્રવચનકારી;
- ૪ અસવૃત બહુશ — પ્રકાપણે કરનાર,
- ૫ વચાનુરમ બહુશ — પ્રમાદવશ કરનાર.

(૩) કુપીત નિર્જન્ય પાંચ પ્રકાર છે

- ૧-૫ પુણ્યની જેમ^૨

(૪) નિર્જન્ય પાંચ પ્રકાર છે : —

૧ પ્રથમસમય નિર્જન્ય — [નિર્જન્ય ક્યાને — ઉપશાંતિભેદ કે લીલ્લભેદ ક્યાને પ્રથમ સમય જેમને કોય તેવા]

૨ અપ્રથમસમય નિર્જન્ય

૩ ત્રીસમસમય નિર્જન્ય — [ઉપશાંતિભેદ કે લીલ્લ ભેદના અંતિમ સમયમાં વર્તમાન],

૪ અત્રીસમસમય નિર્જન્ય

૧ લીલ્લપુત્ર અને ઉપશાંતિપુત્ર બે પ્રવેશના આ પંચ એ સમજવા

૨ પ્રતિભેદનાપુત્રીક અને ઉપશાંતિપુત્રીક બે પ્રવેશના આ પંચ એ સમજવા કામદ ન જાતિય વિગતી બાંહેધાને બાંહેધારણુ હો તે કાન કુપીતકારી, અને લેઈ પ્રવેશ હો ત્યારે કુપીત નવ તે વચાનુરમપુત્રીક

કેપાર્ક ઉપાવચાને વર્ક કામ કા નવે પ્રવેશ હો જાતિયવર રહે કાવ આપે, નિવ હો અને અલ્પી ઉપશ હો — તે કાનકુપીતકારી ઉપશકુપી સમજવા

ત્રીજા બે બે કામકારીની સમવાચાલના નહીં જનુ વિશાલક ૧૮૫ ને પ્રતિભેદનાપુત્રીક, અને કામકારી પાંચની ઉપશ રહે વિશાલક ૨૫ ને વચાનુરમ

૫. અથાસુરમ નિજન્ય — [જાયા નિજન્ય અથાસુરમ
(નિજન્ય કહેવાય)]

(૫) સ્વાતક નિજન્યના પાંચ પ્રકાર છે —

૧. અશરીરી (અશરીરી);
૨. અશબલ — અતિઆશરિત દોષથી;
૩. અકર્મણ્ય,
૪. સમુદ્ધ સાનન્દ્ય નધર અકર્મણ્ય દિન કેવલી
૫. અર્પણશી — અર્પણી.

[—સ્થ ૧૪૧]

કે ત્યુ નિજન્યને સમુદ્ધમાં ઉપયોગ નથી : —

૧. પુણ્ય, ૨. નિજન્ય, ૩. સ્વાતક.

કે ત્યુ નિજન્ય સંસ્થાપયોગ અર્થિત અને સંદિન છે : —

૧. જાણ, ૨. પ્રાપ્તિવન્યુચીત, ૩. કામ્યુચીત.

[—સ્થ ૧૪૮]

(૩) મુદ્ધ

મુદ્ધ પાંચ છે : —

(૧) ૧. મોત્રેન્દ્રિય મુદ્ધ, ૨. અમુદ્ધિન્દ્રિય મુદ્ધ, ૩. પ્રાણે
ન્દ્રિય મુદ્ધ, ૪. અવિદ્યન્દ્રિય મુદ્ધ, ૫. સ્પર્શન્દ્રિય મુદ્ધ

(૨) ૧. કોષમુદ્ધ, ૨. માનમુદ્ધ, ૩. માન્યમુદ્ધ,
૪. મોક્ષ મુદ્ધ, ૫. શિષ્યમુદ્ધ —

[—સ્થ ૧૪૩]

૧. કોષ — એ દાહક કોષ.

૨. માન — અવનવન. તેથી વિદિ છે — કામ્યો અને અવનવન કામ્યો
મુદ્ધ તે માન્યતા થાય કામ્યો માન્યતા તે, અને અવનવન માન તે માન્ય અને
કામ્ય માન્ય તે કોષકેવલિય વિવચન અવનવન કે કોષ ન કોષ તે
કોષકેવલિય મુદ્ધ તેથી જ કોષકેવલિય મુદ્ધ સમજવા.

મુદ્ધા છે :—

ઉપરના જને વર્જીના પાંચ પાત્ર મળીને.

(—સ્થા ૭૧)

(૪) આચાર

આચાર બે પ્રકારનો છે —

૧. જ્ઞાનાચાર
૨. નૈજ્ઞાનાચાર.

નૈજ્ઞાનાચાર બે પ્રકારનો છે :—

૧. ક્ષાંત્યાચાર
૨. નૌક્ષાંત્યાચાર

નૌક્ષાંત્યાચાર બે પ્રકારનો છે —

૧. ચારિત્ર્યાચાર,
૨. નૌચારિત્ર્યાચાર

નૌચારિત્ર્યાચાર બે પ્રકારનો છે —

૧. વપમાચાર,
૨. વીર્વાચાર.

(—સ્થા ૮)

આચાર પાંચ પ્રકારનો છે —

૧. જ્ઞાનાચાર [યોગ્યકાગમ સ્વાધ્યાયાદિ કર્તવ્ય તે છે]
૨. ક્ષાંત્યાચાર [શાસ્ત્રમાં ક્ષત્રાક્ષ્યાદિ ન મળે તે છે]
૩. ચારિત્ર્યાચાર [સ્વર્ભવિશુભિરુપ છે]

૪. વપમાચાર [બાહ્ય અનુષ્ઠાનાદિ અને આત્મવર્તન વિન્યાદિ વપનુ અનુષ્ઠાન]

૫. વીર્વાચાર [પોતાની યજ્ઞિન હુપાભ્યા વિન્યા કરનાદિ આચારનુ પાત્રન].

(—સ્થા ૧૦૧)

(૫) સુવમ-અસુવમ

§ સુતેલા સુવતના પંચ ભગત છે — અર્થાત્ સુવમી એ પ્રમાદી હોય તે આ પાંચ ક્રમભંગના નિમિત્ત બને છે : —

૧. કષ્ટ ૨. રૂપ, ૩. વસ્ત્ર ૪. ગંધ, ૫. સ્પર્શ

§ પદ્મ ભગવા સુવતના એ ૪ પાંચ સુતેલા છે — અર્થાત્ અપ્રમાદી સુવતને એ પાંચ ક્રમભંગનું નિમિત્ત થતા નથી.

§ અસુવત સુતે હોય કે ભગવા હોય પણ તેના એ પાંચ ભગવા ૪ હોય છે, અર્થાત્ અસુવત પુરુષને ક્રમભંગ આ એ પાંચના નિમિત્તે થતા જ રહે છે

(-સ્થા ૪૨૨)

કેદંદ્રિયભંગનો વધ ન કરે તે પાંચ પ્રકારનો સુવમ

થાય —

૧. પૃથ્વીકામિક સુવમ,
૨. અપૃથ્વીકામિક સુવમ
૩. તેજસ્કામિક સુવમ,
૪. વાયુકામિક સુવમ
૫. વાતસ્પર્શકામિક સુવમ.

(-સ્થા ૪૨૬)

કેદંદ્રિયભંગનો વધ ન કરે તે ચાર પ્રકારનો

સુવમ થાય : —

૧. લગ્ન મુજબ ભાવ નહિ
૨. લગ્ન દ્વારા ભાવે નહિ
૩. સ્પર્શનું મુજબ ભાવ નહિ
૪. સ્પર્શનું દ્વારા ભાવે નહિ.

(-સ્થા ૩૫૮)

(ક) ઉચ્ચસ્થિતિવ્યુત્પાદવીતરાગસંવત્સર પ્રકારનો છે—

સ્વચ્છુદ્ધિપદ્યસ્થિતિવ્યુત્પાદવીતરાગસંવત્સર પ્રકારનો છે—

સ્વચ્છુદ્ધિપદ્યસ્થિતિવ્યુત્પાદવીતરાગસંવત્સર પ્રકારનો છે—

પ્રથમ સમયસંવત્સર અને અપ્રથમસમયસંવત્સર ૭) અથવા
ચરમસમયસંવત્સર અને અચરમસમયસંવત્સર

પુનઃસ્થિતિપદ્યસ્થિતિવ્યુત્પાદવીતરાગસંવત્સર પ્રકારનો છે—

પ્રથમસમયપુનઃસ્થિતિ અને અપ્રથમસમય ૭) અથવા
ચરમસમયપુનઃસ્થિતિ અને અચરમસમય

(ઝ) દેવગીતિવ્યુત્પાદવીતરાગસંવત્સર પ્રકારનો છે—

સંલેખીતિવગીતિ અને અસંલેખીતિવગીતિ

સંલેખીતિવગીતિવ્યુત્પાદવીતરાગસંવત્સર પ્રકારનો છે

પ્રથમસમયસંલેખી અને અપ્રથમસમયસંલેખી ૭)
અથવા ચરમસમયસંલેખી અને અચરમસમયસંલેખી

અસંલેખીતિવગીતિવ્યુત્પાદવીતરાગસંવત્સર પ્રકારનો છે—

પ્રથમસમયઅસંલેખી અને અપ્રથમસમયઅસંલેખી ૭)
અથવા ચરમસમયઅસંલેખી અને અચરમસમયઅસંલેખી

(-સ્થ ૭)

૬ સંવત્સર પ્રકારનો છે—

૧ મન સંવત્સર

૨ વચન સંવત્સર

૩ કાવચ સંવત્સર,

૪ ઉપકરણ સંવત્સર

૫ અ ૭ ચાર પ્રકારે ત્યાગ અને અધિવનત્ય જનુ ૭

[સ્થ ૧]

સમય પાંચ પ્રકારનો છે —

૧. સામાનિક સમય :— [સમજાવમાં રહેવા બધી અશુદ્ધ પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરવો તે તેના બે લેહ છે : ૧. ઉત્પરકારિક અર્થોત્તરમાં સુધી પાંચ મહાવતોનું આરોપણ ન કરું હોય ત્યાં સુધીનો, અને ૨. વાવવ્યવિક અર્થોત્તર સ્વપ્ન દેહે ત્યાં સુધીનો *]

૨. ઉદોપસથાપ્ય સમય :— [પૂર્વ દીક્ષાપર્યાયનો છે કરીને ફરી મહાવતનું આરોપણ — ઉપસ્થાપન જે આસ્તિમાં કરાય તે તેના બે લેહ છે : ૧. ઉત્પરકારમાનિકવ્યાપ્ત યોક્ષને અને અતુર્થામ વણ પચચામમાં આવતા પાશ્વનાથના આધુને જે ખંભ મહાવતનું આરોપણ થાય તે નિરત્તિવારં, અને ૨. મૂલવત અગીકાર કરી વ્યાહ પ્રાચલિત આવવાથી પૂર્વ પમીય છેલી, મહાવતનું નવેસર આરોપણ કરાય તે સ્વત્તિવારં]

૩. પરિકારવિશુદ્ધિ સમય — [વિશેષ પ્રકારનું વપ તે પરિકાર; તેનાથી શુદ્ધ થયેલ આસ્તિ];

૪. સુકમસપરાય સમય — [સૂક્ષ્મ સોભાકૃપ કથાય ૪ જેમાં રોષ હોય તેવાનું આસ્તિ તેના બે લેહ છે ૧. મેણી પર અહવાને હોતું તે વિશુદ્ધચમાન; અને ૨. ઉપચમ મેણીથી પડવાને હોતું તે સચિદ્ધચમાન.]

૧. જાનું વણન અવગતી ૮ ૧૫, ૬ ૭, ૧ ૫૮માં છે.

૨. સામાનિકવ્યાપ્ત વણ અથ કરાય છે એમજ સમ —નાસ્તિર્થી રહિત વણની પ્રવૃત્તિ અવગત સમ બેના કમનસ્કર્મન આસ્તિને લાજ એવી વણ તેજ અવગત રાજીરિ રહિત પુણ — સમ બે એવી વણને લાજ વણ તે, અવગત વણ બિયારી મેરે, તેના લાજ એવી વણ તે.

૩. ઉત્પરકારિક પ્રથમ અને અતિથ તીર્થ કરતા સમયમાં દોષ ૭ અને વાવવ્યવિક વચચા જાણીસ અને વિરોધપાત્રતા તીર્થ કરતા તીર્થમાં દોષ ૭.

ત્રીન્દ્રિય લવોનો વધ ન કરે તો છ સુવમ થાય —

૧-૪ ઉપર પ્રમાણે,

૫ જમ્બુ સુખ ભય નહિ,

૬ જમ્બુ દુઃખ આવે નહિ

(-સ્થા ૧૧૧)

ચતુર્દિન્દ્રિયનો વધ ન કરે તો આઠ સુવમ થાય : —

૧-૧ ઉપર પ્રમાણે,

૭ નેત્રસુખ ભય નહિ,

૮ નેત્રદુઃખ આવે નહિ

(-સ્થા ૧૧૪)

પચ્ચેન્દ્રિય લવોનો વધ ન કરે તે દસ સુવમ થાય : —

૧-૮ ઉપર પ્રમાણે,

૯ કર્ણસુખ ભય નહિ,

૧૦ કર્ણદુઃખ આવે નહિ.

(-સ્થા ૧૧૭)

૬ પચ્ચેન્દ્રિય લવોનો વધ ન કરે તો પંચ સુવમ થાય : —

૧. કર્ણસુવમ, ૨. નેત્રસુવમ, ૩. શ્રોત્રસુવમ, ૪. નિઃશ્વાસસુવમ, ૫. સ્પર્શસુવમ.

૬ સર્વ લવોનો વધ ન કરે તો પંચ સુવમ થાય —

૧-૫ ત્રિદેન્દ્રિયસુવમ ચાક્ષુ પચ્ચેન્દ્રિયસુવમ.

(-સ્થા ૧૨૦)

સુવમ બે પ્રકારનો છે —

૧ સ્વામસુવમ (સગયુક્ત સુવમ બલવત્ સર્ગી પુત્રુવનો સુવમ) અને ૨. વીતશમસુવમ

(૧) સ્વામસુવમ બે પ્રકારનો છે —

સુમસપરાય પશ્ચાત્તસુવમ (પ્રાદુર્ભાવનું ઉપશમન કે ક્ષય કસ્યરને ક્ષમા સુવૃક્ષાન વળતે દોવો,) અને આદ્ય

૧. સુમસપરાય બોલે સુખ કોથા અને બજાર બોલે ૧૧૨

સપરામ-સપરામસમ (દશમા ગુણસ્યાન પદોર્ધાનાં ગુણ-
સ્યાનોર્ધાં હોતો.)

૬ સૂક્ષ્મસપરામ-સપરામસમ બે પ્રકારનો છે —

પ્રથમસમયસૂક્ષ્મ સં અને અપ્રથમસમયસૂક્ષ્મ સં

અથવા — ચરમસમયસૂક્ષ્મ સં અને અચરમસમયસૂક્ષ્મ સં

અથવા — સ્ફુટિતસ્વભાનસૂક્ષ્મસં અને વિશુદ્ધસ્વભાનસૂક્ષ્મસં

૭ બાહ્યસપરામસપરામ સમ બે પ્રકારનો છે —

પ્રથમસમયબાહ્ય સં અને અપ્રથમસમયબાહ્ય સં

અથવા — ચરમસમયબાહ્ય સં અને અચરમસમયબાહ્ય સં

અથવા — પ્રતિષ્ઠાવીબાહ્ય સં અને અપ્રતિષ્ઠાવીબાહ્ય સં

(૨) વીતરામસમ બે પ્રકારનો છે —

ઉપચારાત્ક્રમવવીતરામસં અને ક્ષીણક્રમવ વીતસં

૮ ઉપચારાત્ક્રમવવીતરામસમ બે પ્રકારનો છે —

પ્રથમસમયઉપચારાત્ક્રમવ અને અપ્રથમસમય ઉપચારાત્ક્રમવ

અથવા ચરમસમયઉપચારાત્ક્રમવ અને અચરમસમયઉપચારાત્ક્રમવ

૯ ક્ષીણક્રમવવીતરામસમ બે પ્રકારનો છે —

અ ઉચ્ચસ્ત્રીક્રમવ અને અ ઊંચીનીક્રમવ

૧. દશમા સૂક્ષ્મસપરામ ગુણસ્યાનના અભ્યાસ પ્રથમ સમયે અને પછીના સમયે હોય તે પ્રથમ અને અપ્રથમ- સૂક્ષ્મસપરામ અર્થિથ સમયે અને દીપ સમયે હોય તે ચરમ અને અચરમ તથા ઉપચારાત્ક્રમવ પાત્રારને હોય તે સ્ફુટિતસ્વ અને વિશુદ્ધસ્વ ભાવને હોય તે વિશુદ્ધસ્વના સમય સમજાવે.

૨. પ્રથમ અને અપ્રથમ આ બંને સમય સ્પષ્ટકારે તે સમયે અને બાર પછીના દીપ સમયના કમલ સમજાવ્યા અર્થિથ બે ભેદો બાદે અસમજાવરણ અને ક્રમક્રમી અર્થિથ સમજાવ્યા.

૩. આ બે ભેદો કમલ અર્થિથરણ અને અપ્રથમ ગુણસ્યાનના સમજાવ્યા.

(ક) સ્વયંભુદંતઘરવંશીયુક્તપાવવીતરાગસંયમ બિ પ્રકારનો છે —

સ્વયંભુદંતઘરવંશીયુ અને ભુદંતોદિગિતઘરવ

સ્વયંભુદંતઘરવંશીયુક્તપાવવીતરાગસંયમ બિ પ્રકારનો છે —

પ્રથમ સમયસંયમ અને અપ્રથમસમયસંયમ ૭, અથવા
ચરમસમયસંયમ અને અચરમસમયસંયમ

ભુદંતોદિગિતઘરવંશીયુક્તપાવવીતરાગસંયમ બિ પ્રકારનો
છે —

પ્રથમસમયભુદંતોદિગિત અને અપ્રથમસમય અથવા
ચરમસમયભુદંત અને અચરમસમય

(ગ) કેવળીકેવળીયુક્તપાવવીતરાગસંયમ બિ પ્રકારનો છે —

સંલેખીકેવળી અને અસંલેખીકેવળી

સંલેખીકેવળીયુક્તપાવવીતરાગસંયમ બિ પ્રકારનો છે

પ્રથમસમયસંલેખી અને અપ્રથમસમયસંલેખી
અથવા ચરમસમયસંલેખી અને અચરમસમયસંલેખી

અસંલેખીકેવળીયુક્તપાવવીતરાગસંયમ બિ પ્રકારનો છે —

પ્રથમસમયઅસંલેખી અને અપ્રથમસમયઅસંલેખી
અથવા ચરમસમયઅસંલેખી અને અચરમસમયઅસંલેખી

[—સ્થ જ]

કે સમય ચાર પ્રકારનો છે —

૧ મનસંયમ

૨ વચનસંયમ

૩ કાવસંયમ,

૪ ઉપકરણસંયમ.

જ ચાર પ્રકારે ત્યાગ અને અદિગતતા થયું છે

[—સ્થ ૩૧]

સયમ સંચ પ્રકાશનો છે. —

૧. સામાનિક સયમ — [સમભાવમાં રહેવા બધી વ્યથા પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરવો તે. તેના બે ભેદ છે : ૧. ઇત્યરસાધિક અર્થાત્ જ્યાં સુધી પૂર્વ મહાજતોનું આરોપણ ન કર્યું હોય ત્યાં સુધીનો અને ૨. સાવચ્છવિક અર્થાત્ છુપત હકે ત્યાં સુધીનો.]

૨. ઉદોપસાધ સયમ — [પૂર્વ લીલાપર્યાયનો ઉદો કરીને કરી મહાજતનું આરોપણ — ઉપસાધન જે આસ્તિમા કરાય તે. તેના બે ભેદ છે ૧. ઇત્યરસામાનિકવાળા શીક્ષને અને અતુર્કામ વણ પચસામમાં આવના પાત્રનામના સધુને જે પાત્ર મહાજતનું આરોપણ સાથ તે નિરતિવાર૦; અને ૨. મૂલજવ જાતીકાર ક્યાં બાદ પ્રાચલિત આવવાથી પૂર્વ પર્યાય છેલ્લી મહાજતનું નવેસર આરોપણ કરાય તે સ્થિતિવાર૦.]

૩. પરિહારવિશુદ્ધિ સયમ — [વિશેષ પ્રકારનું વપ તે પરિહાર તેનાથી શુદ્ધ થયેલ આસ્તિ.]

૪. સુક્રમસપથ સયમ — [સૂક્ષ્મ સોભરૂપ ક્યાવ જ જેમાં શીષ હોય તેવાનું આસ્તિ તેના બે ભેદ છે : ૧. મેલ્લી પર ચડવાને હોતું તે વિશુદ્ધિમાન; અને ૨. ઉપથમ મેલ્લીથી પડવાને હોતું તે સંકલિતમાન.]

૧. જાતું વણ ન જાતવળી ૨. ૨૫, ૩. ૪, ૫. ૪૮માં છે.

૨. સામાનિકતા ક્યાં જાય કરાય છે એમકે સમ — નાસ્તિમી રહિત જાતવળી પ્રાપ્તિ આવના સમ એવા જાતવળી નાસ્તિમી વાજ એવી જાય તે આવના રાજકી રહિત પુણ્ય — સમ નિ એવી જાતવળી વાજ તે, આવના સમ બિયો મેચી, તેના વાજ એવી જાય તે.

૩. ઇત્યરસાધિક પ્રથમ અને અતિમ વીચ કરના સમયમાં હોય છે અને સાવચ્છવિક વચ્ચે જાતવળી અને નિરોધવાતના વીચ કરના વીચમાં હોય છે.

૫. મથાજ્યાતચારિત્ર સુચમ — [ઉપર્યાતચિક અને ધીરુમોહ છત્રચને તથા સયોગી અને જયોગી કેવળીને સેવે — કપાષ વિનાયો મથાશુદ્ધ સુચમ]

[—સ્થા. ૧૨૮]

૬ સુચમ સત્ પ્રકારનો છે —

૧. પૃથ્વીકાવિકસચમ;
૨. અપ્કાવિકસચમ;
૩. તેજસ્કાવિકસચમ;
૪. વાયુકાવિકસચમ;
૫. વતરપતિકાવિકસચમ;
૬. ત્વક્કાવિકસચમ;
૭. જાલપક્કાવિકસચમ.

૬ તેથી જ રીતે બે સાતેનો અસુચમ બારણ^૧ જાનારણ સરણ અસરણ, સમારણ અને અસમારણ પશ્ય છે

[—સ્થા. ૧૩૧]

સુચમ બધાં પ્રકારનો છે —

૧. પ્રથમસુચમસુક્રમસપ્તમસપ્તમસચમ;
૨. અપ્રથમસુચમસુક્રમસપ્તમસપ્તમસચમ;
૩. પ્રથમસુચમસુક્રમસપ્તમસપ્તમસચમ;
૪. અપ્રથમસુચમસુક્રમસપ્તમસપ્તમસચમ;
૫. પ્રથમસુચમસુક્રમસપ્તમસપ્તમસચમ;

૧ બારણ બિઠી પ્રણે પીઠા જાણી છે. જાણને તે પ્રણે હેમ નહીં પણ જાણનારને એ પ્રણે હેમ તેમને પીઠા જાણી છે જાણનારને બારણને જાણ થતા બારણ બિઠી જાણનારને સરણ બિઠી બિઠીને સરણ, સમારણ બિઠી સરિયાવ જોવાયે છે. તેથી જાણ છે જાણનાર જાણી સુચમ.

૬ અમયમસમય-શીલુકપાથ-વીતરાગસંયમ;

૭ પ્રથમસમય-શીલુકપાથ-વીતરાગસંયમ,

૮ અમયમસમય-શીલુકપાથ-વીતરાગસંયમ.

[—સ્થા ૧૧૭]

૬ સયમ ૬૪ પ્રકારનો છે —

૧ પૃથ્વીકામિકસંયમ ૨ અગ્નિકામિકસંયમ ૩

વેદ્યકામિકસંયમ, ૪ વાયુકામિકસંયમ, ૫ વનસ્પતિકામિક-

સંયમ ૬ દ્વિન્દ્રિયસંયમ ૭ ત્રીન્દ્રિયસંયમ ૮ ચતુ-

રિન્દ્રિયસંયમ, ૯ પચિન્દ્રિયસંયમ, ૧૦ અણુકામિકસંયમ

૬ અસંયમ પણ ઉપર પ્રમાણે ૬૪ પ્રકારનો છે

[—સ્થા ૧૧૮]

સંયમ ૧૭ પ્રકારનો છે —

૧-૧૦ પૃથ્વીકામિકસંયમ થાવત્ અણુકામિક સંયમ.

૧૧ પ્રેક્ષાસંયમ—વિધિપૂર્વક નિરીક્ષણ

૧૨ ઉપેક્ષાસંયમ—શુભધોનર્મા પ્રવૃત્તિ અને અશુભ-
ધોનર્મા નિવૃત્તિ;

૧૩ અપદ્મૃત્યસંયમ—વિધિપૂર્વક મહત્વાજ

૧૪ પ્રમાણનાસંયમ;

૧૫ મન્દસંયમ;

૧૬ વચનસંયમ,

૧૭ કાલસંયમ.

[—સ્થા ૧૧૯]

અસંયમ સાત પ્રકારનો છે —

૧-૬ પૃથ્વીકામિક થાવત્ તત્ત્વકામિક;

૭ અણુકામિક અસંયમ.

[—સ્થા ૧૨૦]

અસવમ સુતર પ્રકારનો છે —

- ૧-૫. મૂખીકાથ આદિ પાંચ સ્થાવરજાત સજીવી;
- ૬-૮ દ્વિર્લન્દ્રિયજાસવમ જાવત્ પર્થિવિય જાસવમ;
૯. અણુજાતિક જાસવમ;
- ૧૧ પ્રેક્ષા જાસવમ — ઉપકરણદિને વરાબર જ્ઞાન પૂર્વક ન નિહાળવાથી થતો જાસવમ;
- ૧૨ ઉપેક્ષા — સવમ રાખવો એઈએ ત્યાં ન રાખે અને જાસવમમાં પ્રવૃત્તિ;
- ૧૩ અપ્રવૃત્ત — મહામૂલ અનિર્ધિત નિહાળવાથી થતો જાસવમ;
- ૧૪ અપ્રમાજનજાસવમ
- ૧૫ મન જાસવમ;
- ૧૬ કલન જાસવમ;
- ૧૭ કાથ જાસવમ.

[—સ્થ ૧]

ત્રિર્લન્દ્રિયજાતી દિશા ક્રમશઃને પાંચ જાસવમ હોય છે—

- ૧ પૂર્વીકાતિક જાસવમ,
- ૨ અર્ધાતિક જાસવમ,
- ૩ તેજસ્કાતિક જાસવમ
- ૪ વાયુકાતિક જાસવમ,
- ૫ વનસ્પતિકાતિક જાસવમ.

[સ્થ ૧૨]

દ્વિર્લન્દ્રિયજાતનો વધ કરે તો ચાર જાસવમ થાય છે—

- ૧ હસન્નુ મુખ જાત્રુ જાત્રુ
- ૨ હસન્નુ કુખ જાત્રુ
- ૩ સ્પર્શન્નુ મુખ જાત્રુ જાત્રુ
- ૪ સ્પર્શન્નુ કુખ જાત્રુ

[—સ્થ ૧૧૮]

ત્રિ-ઇન્દ્રિયલવનો વધ કરે તો ૭ અસપ્તમ શ્વ —

૧-૪ ઉપચુટ,

૫. મધ્ય મુખ આશ્રય બામ

૬ મધ્ય દુષ્કાળે.

[—સ્થા ૧૧૧]

ચતુર્ધિન્દ્રિય લવનો વધ કરે તો ૮ અસપ્તમ શ્વ છે—

૧-૬ ઉપચુટ,

૭. નેત્રમુખ બામ,

૮. નેત્રદામ આલે.

[—સ્થા ૧૧૪]

પચ્ચેન્દ્રિય લવનો વધ કરે તો ૧૦ પ્રકારનો અસપ્તમ શ્વ છે—

૧-૮ ઉપર પ્રમાણે,

૯ કાનનું મુખ આશ્રય બામ

૧૦ કાનનું દુષ્કાળે.

[—સ્થા ૧૧૫]

પચ્ચેન્દ્રિયલવનો વધ કરનાર પાંચ પ્રકારનો અસપ્તમ કરે છે—

૧. શ્રેષ્ઠેન્દ્રિય અસપ્તમ ૨. પ્રાચીન્દ્રિય અસપ્તમ, ૩. વસનેન્દ્રિય અસપ્તમ ૪. અસુર્ધિન્દ્રિય અસપ્તમ ૫. દૃષ્ટા નેન્દ્રિય અસપ્તમ.

[—સ્થા ૧૧૭]

સવ પ્રાણજૂતોનો વધ કરનાર પાંચ પ્રકારનો અસપ્તમ કરે છે—

૧. કોર્કેન્દ્રિય અસપ્તમ ૨. ક્ષીન્દ્રિય અસપ્તમ ૩. ત્રીન્દ્રિય અસપ્તમ ૪. ચતુર્ધિન્દ્રિય અસપ્તમ, ૫. પચ્ચેન્દ્રિય અસપ્તમ.

[—સ્થા ૧૧૮]

(૬) અણગારના શુભોપ

અણગારના રૂઝ શુભ છે^૧ —

૧. પ્રાણુતિષ્ઠતથી વિરમણુ, ૨. મૃગાવાકથી વિરમણુ,
૩. જાલ્પાદાનથી વિરમણુ, ૪. મૈત્રુનથી વિરમણુ, ૫. પરિ-
શ્રદ્ધથી વિરમણુ, ૬. મેત્રેન્દ્રિયનિશ્રદ્ધ; ૭. ચક્ષુર્નિદ્રા
નિશ્રદ્ધ, ૮. શ્રાવ્યેન્દ્રિયનિશ્રદ્ધ; ૯. વિષ્ણુવેન્દ્રિયનિશ્રદ્ધ; ૧૦.
રૂપરેન્દ્રિયનિશ્રદ્ધ; ૧૧. કીર્તિવિવેક; ૧૨. મત્તવિવેક; ૧૩.
માયાવિવેક; ૧૪. લોભવિવેક; ૧૫. કાવચસ્ય; ૧૬. કસ્ય
સ્ય; ૧૭. ભોગસ્ય; ૧૮. જમા; ૧૯. વીનરાગસ્ય; ૨.
મનસમન્વાહર-મનની નિઃક્રિયા; ૨૧. વચનસમન્વાહર
-વચનની નિઃક્રિયા; ૨૨. કાચ સમન્વાહર-કાચની
-નિઃક્રિયા; ૨૩. જ્ઞાનસપ્નસ્ય; ૨૪. દર્શનસપ્નસ્ય; ૨૫.
આરિયસપ્નસ્ય; ૨૬. વેદાની સ્ફુર્તીશક્તિ; ૨૭. માર્કુ-
તિ સ્ફુર્તીશક્તિ

(-૪૫ ૯)

શુભ^૨ નિહીત છે —

૧. હસ્તક્રમ કરનાર [અને હસ્તવત્તર],
૨. મૈત્રુસેવનાર;
૩. શત્રુલોભ કરનાર;
૪. આધાકર્મી લોભ કરનાર (સાધુને માટે જન્યવેદ
લોભ કરનાર)
૫. સામાનિક લોભ કરનાર (સ્થાન-આશ્રય આપ-
નારના વસ્તુ લોભ કરનાર)
૬. ખરીદીને શીપેશ આપ તે

૧ હામી બાલકને જન્મના ૧૭

૨ જ્ઞાન મેલો કરનારોવડા. અર્થાત્ એવું વારિય જ્ઞાન મેલ
ઈતુ એવું તે જાણુ જ્ઞાન કરનારકર્મજા છે.

આવો હોય પણ તેને કોઈ પૂછે ત્યારે હું નથી એવું
આવો' એમ કહે છે.

૨. હિંસિતવચન — [ગણુ કે જાજ્ઞાનની ધીંધે જતી
હોય એવે તેમને એક ચોટેલી બોસે કે જ્યારે જ્યારે
મરિજર — આ સ્ત્રી તે છે પણ ગણીને જાણી પાવતું
જાપમાન જણાય છે.]

૩. નિશિતવચન — મમસિદીવચન : — [એમકે —
મીઠું છે એ જાણરે નીચ બલવાને છે]

૪. પદુવચન — કઠોરવચન;

૫. મૃદુવચન — [મૃદુસ્થ એમ સ્વપ્રસિદ્ધ શબ્દો
વાપરે છે તેવા શબ્દો — આવો ભાઈ કેમ છે મામા
કંથારિ સ્ત્રી તે સર્વજગત્વાળી એ સે ભાઈ મામા
ભાવેજ લેકું તેને કોઈ હોય જ નહિ.]

૬. ઉપસ્થાપવની ઉદીચ્છુ કરી બોલતું તે — [એક
બીજાને પરસ્પર જમાવી લીધું હોય અને ચાલે જતાં
કરી હોય છતાં ફરી પ્રસન્ન બાળ્યે એને એ વાત મની-
કે તે તે જામ કહું હતું કંથારિ].

[—સ્થ ૧૧૭]

૭. સંસેશ^૧ એ પ્રકારનો છે —

૧. ઉર્જિત^૨ સંસેશ; ૨. ઉપજન્ન સંસેશ, ૩. કંથાર
સંસેશ; ૪. ભવિષ્યનસંસેશ; ૫. મનસંસેશ; ૬
વચનસંસેશ ૭. કાવસંસેશ, ૮. જ્ઞાનસંસેશ; ૯. કર્મ
સંસેશ, ૧૦. ચારિત્ર્યસંસેશ.

કું જસંસેશ પણ એ છે — તે જ પ્રમાણે

[—સ્થ ૧૧૮]

૧. સંસેશ એટલે જગત્પિ.

૨. સ્વભાવ જાણી હોય તે જણિ, નહીં તરી.

(૭) અમળગરના આહાર-ઉપાય

કુ ૩ કારણે અમળનિઃશ્વર આહાર તે તો અતિક્રમણ નથી કરતો^૧ —

૧. જૂનના ઉપશમન માટે;
૨. વૈશ્વવૃત્ત માટે — સેવા માટે;
૩. ધર્મોવિશુદ્ધિ માટે;
૪. મુક્તિમાર્ગ;
૫. પ્રાણધારણ માટે;
૬. ધર્મસિદ્ધિ^૨

કુ ૭ કારણે આહાર છાટે તો અમળનિઃશ્વર અતિક્રમણ નથી કરતો —

૧. આત્મક, ૨. ઉપશમ, ૩. જ્ઞાનપ્રાપ્તિના રહસ્ય માટે
૪. પ્રાણીકાર્ય^૩, ૫. તપ માટે, ૬. શરીરસ્થાયી

[—સ્થ ૫]

ગ્રામ્યરચના^૪ ૭ પ્રકારની છે —

૧. પે ૧ [આખી દીવાલની પેટીની જેમ ચાર દિશામાં ગ્રામ્યરી કરવાનો નિયમ છે]

૨. અખપેટા [ચાર દિશાનું આરુપું — આમાં જ દિશા નહીં કરી તેમાં ગ્રામ્યરી કરવાનો નિયમ છે]

૩. ગ્રામ્યરચના [આખી ગ્રામ્ય ગ્રામ્યરચના ત્રિકોણીય ૫૨૫૨ ચાપ તેમ જુઓત્તમ કરે છે; તેમ જામજામી આવેલાં ધરોની જે દારોમાં એક ૫૨ ચા દારમાથી અને

૧. અમળ (૪ ૧૫૪)માં અમળે એક ત્રિગુણને અપા. જ પ્રાપ્તો કરીને આપે છે

૨. ગ્રામ્ય કે ગ્રામ્ય એમ કોઈક કે કોઈક સ્થાને એક કોઈ નિર્માણ છે તેમ સ્વયં આપણને એક-બીજા કુળમાં ત્રિગુણ માટે રહ્યું તે.

બીજી મર સાથેની કારખાલી — જિમ જોયરી માટે ફરજીયો નિયમ છે

૪ પત્રજીવીયા [પત્રજીવીયાની પેઠે કંઈ નિયમ નિર્ધારિત છે તેમ જોયરી માટે ફરજીયો નિયમ છે]

૫ સંબંધિત [યાજ્ઞનાં કુલ્યાર્થે જોડેની જાડા બીજી જોડા આવેલાં હોય છે, તેમ જામનાં વણનાં કુલ્યાર્થે જોડેની જોડાની કસબો નિયમ તેના મે પ્રકાર છે કુલ્યાર્થે મળે જાત્રામાંથી બહાર આવવું તે જાહેર સંબંધિત અને જાત્રામાં મળેલાં જાત્રામાં જવું તે જાત્રામાં સંબંધિત]

૬ જાત્રાપ્રત્યાગત [જોડે કારમાં હોય મુખી જઈ જાત્રા ફર્યા બીજી કારમાં જોયરી ફરજીયો નિયમ]

[- સ્વચ્છ]

પિઠેપણ [સોજાનસંકળ કસબના પ્રકાર] સંકલ છે -

૧. જાત્રાપ્રત્યાગત — જોમાં કાર છે પાત્ર ન જાત્રાપ્રત્યાગત તેની જિલ્લા સેવી વે, ૨. સંકલ — જોમાં કાર અને પાત્ર અને જાત્રાપ્રત્યાગત તેની જિલ્લા સેવી વે ૩. સંકલ — મુલ્ય પોતાના માટે સંબંધિત જાત્રામાંથી બીજા જાત્રામાં કાઢવું હોય તેવું સેવું તે જાત્રામાં કાર છે પાત્ર જાત્રાપ્રત્યાગત તે જાત્રામાં ૪. જાત્રાપ્રત્યાગત — નિર્ધારિત — જાત્રામાં પાત્ર ન જાત્રાપ્રત્યાગત તેના જાત્રા - જાત્રા પાત્રે સેવી વે, ૫. જાત્રાપ્રત્યાગત — પીરસેલું સોજાન જાત્રાપ્રત્યાગત સેવું તે ૬. જાત્રાપ્રત્યાગત — પીરસેલું માટે કારમાં સંકલ હોય તેવું જાત્રાપ્રત્યાગત માટે કારમાં સંકલ હોય તેવું જો મુલ્ય જાત્રાપ્રત્યાગત સંકલ વે ૭. જાત્રાપ્રત્યાગત — જાત્રાપ્રત્યાગત — જોને મુલ્ય જોડેની જોડાને કાર અને બીજી કાર સેનાર ન હોય તેની જિલ્લા સેવી વે.

જીવન નિર્જનને અવિત જાણી ગયું હતું — ધાર
કર્યે —

૧. ઉત્કૃષ્ટ [આખો દિવસ ચાસી શકે તેટલું] અમલ
કમીષની કાંઈ શ્રાવણ પીણું સરખત વગેરે];

૨. મધ્યમ [આખો દિવસ ચાસે તેથી થોડું પાણી
અમલ કમીષી અલગ થાળાની કાંઈ];

૩. અન્ય [વડાદાદા પૂતળી વગર બીજાં તેટલું પાણી,
અમલ વૃણની કાંઈ એટલું કમીષ પીણું].

[—સ્થા ૧૮]

કુ બે ઉપવાસવાળાં બિહુને ગયું પાનક સેવાં કર્યે —

૧. ઉત્સર્વેદિય — જ્યાં સંગર આપીને પીસી હોય તે
પાવણ;

૨. સુસેદિય — બાલને ઉઠાવી એ પાણીથી પી મનમાં
આવે છે તે;

૩. આવણું પાવણ

કુ બે ઉપવાસવાળાં બિહુને ગયું પાનક સેવાં કર્યે —

૧. વિસેદક — વડીલ પાવણ;

૨. દુસેદક — યંગલ પાવણ;

૩. અવેદક — અનુ પાવણ

કુ ગયું ઉપવાસવાળાં બિહુને ગયું પાનક કર્યે —

૧. આપામક — આપામણ (અવજાવણ);

૨. સેવીયક — કાંઈ;

૩. ગરમ પાણી.

[—સ્થા ૧૮]

કુ ઉપવાસ [એથી પિંડ-સોજા અકામ્ય-અસીદ્ય' જાણી
અમ છે તેવા રોલ] ગયું મહારના છે —

૧. ઉદ્ગમોપપાત^૧ [પિંડ-લોચનની ઉપર સજાથી -

દાવાને દારણે મળ્યા હોય];

૨. ઉત્પાદનોપપાત [આવક - દાવા પાસેથી પિંડ મેળવવામાં આપુને લાગતા હોય];^૨

૩. ભેષણોપપાત [અવેષણ - અન્વેષણ-મહેણું - તેને લાગતા હોય - દાવા જાને આપુ બનેને લાગતા].^૩

૪ વિશુદ્ધિ પદ્ય ત્રણ પ્રકારની છે -

૧ ઉદ્ગમવિશુદ્ધિ;

૨. ઉત્પાદવિશુદ્ધિ;

૩ ભેષણવિશુદ્ધિ.

[- સ્થા ૧૪૪]

૫ ઉપપાત પંચ છે -

૧-૪ ઉપર કહેલા;

૫ પરિક્ષોપપાત [પરિક્ષમ કિટલે સરકાર - વસ્તુ પાત્રના સરકાર સજાથી લાગતા હોય. જેમકે વસ્તુને ત્રણ મીઠાના ૪ ઉપર ઉપરી હોવાથી વધારે નહિ, વસ્તુને અનુકરિતે જ દાવા પાત્રને જાણાય નહિ એવા એવા નિર્ણયનો ભાગ કસવાથી લાગતા હોય].

૬ પરિક્ષણોપપાત [પરિક્ષણ - પહેરણ - વાપરણ તે નિયમ કિતો છે એ કસવા નિયમનાર - ગચ્છાદિ આપુને જે ઉપકરણો અપવાદિનો ઉપયોગ કરી કોઈ તેમનો ઉપયોગ વીજાથી ન કરી શકાય આ નિયમનો ભાગ કસવાથી પરિક્ષણોપપાત થાય. પદ્યને ગચ્છાદિ આપુ જે ગચ્છ

૧. નિચ્છા પાટે જુઓ પ્રકરણને અંતે પ્રિયત્વ ન ૧૯.

૨. નિચ્છા પાટે જુઓ પ્રિયત્વ ન ૧

૩. નિચ્છા પાટે જુઓ પ્રિયત્વ ન ૨૧

(૮) અર્જુનના વચ્ચે પાત્ર-રજોદરણ

અર્જુનને પાત્ર રજો પ્રદાન કરેલાવ—

૧. તેને પ્રત્યુપેક્ષા (પરિચેક્ષા) જાણ કરવી પડે છે;^૧
૨. હનુમા પ્રસન્ન થી માટે;^૨
૩. કૃપા વૈશ્વસિકા દેવ છે;^૩
૪. જનુસુતર તપનુ જનુસુતર મહેતે કાવ માટે;
૫. વિષુદ્ધ ઈન્દ્રિયનિકા કાવ માટે.

(-સ્વ ૧૫)

ત્યુ કારણે વચ્ચે પાત્ર રજો —

૧. હનુમા,

૨. જનુસુતર — (વિદુર્વાસ એકાદશી રજો દેવ પ્રવચનની પૂજા કરે)

૩. પરમિકા (સીતિકા, હનુમાનિકા).

(-સ્વ ૧૫)

નિર્જન અને નિર્જનિકાએ ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવ માટે —

૧. જાત્રિકા — ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવ માટે ઉત્કલ કાવિકા

કાવિકા

૨. જાત્રિકા — જાત્રિકા નામની વાત્રિકા,

૩. જાત્રિકા

(-સ્વ ૧૫)

૧. જાત્રિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા

૨. જાત્રિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા

૩. જાત્રિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા

૪. જાત્રિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા

ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા માટે ત્યુ પ્રદાન કરેલા કાવિકા

નિર્જન્યનીઓએ ધાર સવાટકા - પહેલી - સાડી રાખવી અને વાપરવી કહ્યે —

૧. એક બે હાથની^૧;
- ૨-૩. બે ત્રણ હાથની^૨;
૪. એક ધાર હાથની^૩

[—સ્થા ૨૧૧]

નિર્જન્ય કે નિર્જન્યનીઓ પાંચ પ્રકારનાં વસ્ત્ર રાખવાં અને વાપરવાં કહ્યે^૪ —

૧. બાજમિક — બિનનું; ૨. ભાંમિક — બાતસી નામની વનસ્પતિનું; ૩. શણનું ૪. મુતસાકી, ૫. બા ની ધાતુનું

[—સ્થા ૨૧૨]

નિર્જન્ય કે નિર્જન્યનીને પાંચ પ્રકારનાં રબેહરણ રાખવાં અને વાપરવાં કહ્યે^૫ —

૧. બિનનું; ૨. ભીટના વાળનું; ૩. શણનું; ૪. બસ્તલ (વૃષ્ણવિશેષ)નું; ૫. મુજનું

[—સ્થા ૨૧૩]

નિર્જન્ય કે નિર્જન્યનીને ત્રણ પ્રકારનાં પાત્ર રાખવાં અને વાપરવાં કહ્યે —

૧. તુંબલનું; ૨. ભાકલનું; ૩. માટીનું

[—સ્થા ૨૧૦]

૧. બા ઇલાખમા કોમની.

૨. બામાથી એક લિહાકાન વખતે અને બીજા જગથ નાની વખતે કોમની.

૩. સમયસરણ વખતે કોમવાળી.

૪. બા સુત વાદ્યકરમા છે, જે ૩, સુ. ૨૮.

૫. બા સુત વૃદ્ધકરમા છે, જે ૩, સુ. ૨૫.

પ્રતિમા ચાર છે —

- (૧) ૧-૪ ઉપરમાંથી પ્રથમની ચાર.
- (૨) ૧-૪ બીજી ચાર.
- (૩) ૧-૪ ત્રીજી ચાર.

[—સ્થાન ૧૫૧]

પ્રતિમા પાંચ છે —

૧ જાડા; ૨ મુજાડા; ૩ મહાજાડા; સર્વોચ્ચજાડા; ૫ જાડોત્તરપ્રતિમા.^૧

[—સ્થાન ૩૦૨]

ચિત્રપ્રતિમા^૨ ચાર છે —

૧ એક માસની; ૨ બે માસની ૩ ત્રણ માસની; ૪ ચાર માસની; ૫ પાંચ માસની; ૬ છ માસની; ૭ સાત માસની; ૮ પ્રથમ સાત સર્વિદિવસની; ૯ દ્વિતીય સાત સર્વિદિવસની; ૧૦ તૃતીય સાત સર્વિદિવસની; ૧૧ અઢોસત્રિની; ૧૨ એક શત્રિની.

[—સ્થાન ૧૨]

પરોપાવૃત્તકર્મપ્રતિમા [ચિત્રો ૩] બીજાની સેવા કરવાનો અર્થજનક છે પ્રતિમા] ૬૧ કહી^૩ છે.

[—સ્થાન ૮૧]

પ્રતિમા ૬૨ છે.^૪

[—સ્થાન ૬૨]

૧ જુઓ પ્રકરણને અંતે પ્રિયજ્ઞ ન ૧૨.

૨ જુઓ પ્રકરણને અંતે પ્રિયજ્ઞ ન ૧૩.

૩ જુઓ પ્રકરણને અંતે પ્રિયજ્ઞ ન ૧૪.

૪ જુઓ પ્રકરણને અંતે પ્રિયજ્ઞ ન ૧૫.

૫ જુઓ પ્રકરણને અંતે પ્રિયજ્ઞ ન ૧૬.

કે પ્રતિમાધારી સ્થાપુને ત્રણ ઉપાશયનું પ્રતિસેખન (નિરીક્ષણ) કરવું જોઈએ —

૧. જ્ઞાનમનઝૂલ — મુચાકરણનું-ધર્મશાળા,

૨. વિજ્ઞાનઝૂલ [ધારે દિશાએ કે જોડે એ કે ત્રણ દિશાએ જુઓ હોય અને છાપા વિનાનું હોય તેવું થયે];

૩. વૃક્ષમૂળ.

કે જો ત્રણ જાતુસાપન (અર્થાત્ સ્વ માગવી તે) તથા ઉપદાન પડ્યું કર્યે.

કે તેવી જ રીતે પ્રતિસેખન, જાનુસાપન અને ઉપદાન જા ત્રણ સંજ્ઞાનું પણ સમજવું —

૧. પૃથ્વીશિલા

૨. કાષ્ઠશિલા

૩. યજ્ઞસસ્તુત — જેવું પાસેજી મળે તેવું

[—સ્થા ૧૬૧]

પ્રતિમાધારી સ્થાપુને ચાર પ્રકારની જાણ કર્યે —

૧. ચાલની [શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે કોઈ ચીજ માગવી વડે]

૨. પૃથ્વીની [કોઈ જાણત વૃક્ષના માટે વાપરવી પડે તે];

૩. જાતુસાપની [ધારણી ચીજ વાપરવાની સ્વ માગવા માટે];

૪ પૃથ્વી તેના ઉત્તરવાળી.

[—સ્થા ૧૬૨]

ત્રણ માસની જિજ્ઞાસાપ્રતિમા જેણે સ્વીકારી હોય તેણે સમજાવેલ અને ત્રણ દિવસ ચોક્કસની અને ત્રણ દિવસ પાનની કર્યે.

[—સ્થા ૧૬૩]

તેવી જ રીતે પાંચ માસની શિશુપ્રતિભાવજાને
પાંચ દિવસ સોજનની અને પાંચ દિવસ પાનની સ્વીકારવી કરે
[—સ્થા ૧૧૪]

૪ બેઠે સત્રિની શિશુપ્રતિભાનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન
ન કરનાર પ્રતિભાધારી નિર્દયને અશ્વિતકર્તા શાસ્ત્ર
અશુભળ પી ગયું બાબતો છે —

૧. ઉમાદી સર્પ ભય, કે
૨. દીર્ઘકલિક રોગપ્રકરને પામે, કે
૩. કેવલીપ્રસન્ન પદ્મથી જલ શય

૪ પક્ષ ભે સમ્યક્ પાલન કરે તો બા ગયું બાબતો કિંતુ
મરી શાસ્ત્ર શુભ નીવડે છે —

- ૧ અવધિયાન પામે, કે
- ૨ મનુષ્યવિદ્યાન પામે, કે
- ૩ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય

[—સ્થા ૧૧૫]

સપ્તસપ્તમિકા^૧ શિશુપ્રતિભાની વશાસ્ત્રચક્ર આસપાસ
૪૬ સર્વિદવસ અને તેમાં ૧૬૧ શિક્ષાથી શય છે

[—સ્થા ૧૧૬, —સપ ૫૦]

અષ્ટાષ્ટમિકા^૨ શિશુપ્રતિભાની વશાસ્ત્રચક્ર આસપાસ
૬૪ સર્વિદવસ અને તેમાં ૨૮૮ શિક્ષાથી શય છે

[—સ્થા ૧૧૭, —સપ ૧૪]

૧ સપ્ત માત્રે બેઠે કે જો વિવસ દરેક સપ્તકર્મ દિવસે નખી
જાય એમાં પ્રથમ સપ્તકર્મ દરેક વિવસે બેઠે જ રહિ, બીજા સપ્તકર્મ
દરેક બે સે સપ્ત રહિ ત્રીજી મઠી (૭+૧૪+૧૧+૧૮ ૩૫+૪૨+૪૦)
૧ રહિ

૨ બા વિવસુ દરેક બેતા બાક નૃપ. રહિયો વિવસ ૭૧૧
પ્રથમી ૪૬ ૧ રહિ વાજ

નવનવમિહા^૧ ભિન્નપ્રતિમાની ચલાસુવાય સુખક
આરાધના ૧૧ દિવસ અને તેમાં ૪૦૫ ભિક્ષાથી થાય છે
[—સમ ૮૧ —સ્થા ૧૮૭]

જ્ઞાનશ્રમિહા^૨ ભિન્નપ્રતિમાની ચલાસુવાય સુખક
આરાધના ૧૦ દિવસ અને ૫૫ ભિક્ષાથી થાય છે
[—સમ ૧ —સ્થા ૭૭]

એકલવિદ્યારાત્રિમા સ્વીકારનાર અણુગારમાં આઠ શુદ્ધ
હોય આવરૂપ છે —

૧. શ્રદ્ધા; ૨. સત્ય; ૩. મેષા ૪. બદુક્ષુત્તમ; ૫. શક્તિ
૬. અસ્પષ્ટિકરણ — ૮૭૬ દિનાય ૭ મૃતિ ૮ વીર
[—સ્થા ૧૧૧]

૭ સુખપ્રતિમા (શમ્યા વિષેના નિયમ) ચાર છે —

૧. પા વગેરે જે ઉદિષ્ટ છે તેમાંનું કોઈ પણ
એક લેવું;
૨. પ્રથમથી નખી કરી રાખવું કે અમુક લખાઈ અને
પડી એ તે ભેગામાં આવે તે બધું બીજું ન લેવું;
૩. ત પણ એ આશ્રય દેનારનું હોય તે બધું
બીજું લાવીને આવે તા ન લેવું
૪. તે પા જે પાથરેડ હોય તે બધું

૮ વજ્રપ્રતિમા ચાર છે —

૧. મુરશર વગેરે જે ઉદિષ્ટ છે તે પાચીય.
૨. નજરે ચડેલું પાચીય;
૩. આશ્રય આપનાર મૃદસ્થનું પાથરેડ વજ્ર પાચીય,
૪. તેનું જ નેવું તથા રીપેલું પાચીય.

૧. એમ નવ દિવસનું મિઠું મિઠાં ૭ બ્રહ્મ. ૩૩ રાત્રિ ૪ ૫.

૨. ૧૬ દિવસનું મિઠું મિઠાં ૮૮ બ્રહ્મ. ૩૪ ૧૧ રાત્રિ.

કુ પાત્રપ્રતિમા ચાર છે —

- ૧ ઘરપત્નિ જે ઉદિત છે તે માળીશ;
- ૨ નજરે પડેલ પાત્ર ચાલીશ.
- ૩ ઘટાએ થળીવાર ચપચુ હોય તેહું જાણવા તેની
પાસે બે ઝગુ પાત્રો હોય અને તેમાંથી ચાર ફરવી
તે ચપરતો હોય — તેમાંથી એક માળીશ;
- ૪ તેણે તણ રીપેહું પાત્ર ચાલીશ.

કુ સ્થાન (એ/સે કે કાચોત્સવ કરવા માટેનું સ્થાન —
આશ્રમ — માનવા સભા) પ્રતિમા ચાર છે —

૧ અભિષેક સ્થાનમાં સ્ત્રીને આક્રમન પ્રસાસ્યું વગેરે
કિંથા કરીશ, અને અભિષેક થીત વગેરેનો આશ્રમ છોડીશ
અને તેલકામાં જ કરીશ — ફરીશ;

૨ ફરવાનુશાસિયાની કૃપણી અને કિંથાની
છૂટ થાળી;

૩ માત્ર આક્રમન — અસાસ્યુની છૂટવાળી;

૪ ક્યો કિંથાની છૂટ નહી તેવી

(—સ્થાન ૩૩૧)

(૧૦) પ્રતિલેખના

કુ પ્રમાદપ્રતિલેખના^૧ છ પ્રકારની છે —

૧. આરક્ષક — ઉત્પાવળી — યુગુ એવું ન એવું તે.

૧ પ્રતિલેખના એકો નિરીક્ષણ, વપરાત બેના ચાર છે — કમ્પ, ફેર, કમ્પ અને ચાર. (૧) વજ, પાત્ર આગિ પામિક કમ્પસ્ટોનું વજ અજાણ્યું નિરીક્ષણ કરવા તે કમ્પર્ષિ તમાલ. (૨) કાચેકસર્ગની વિસમગી, સુતાની, અજાણ્ય વગેરે સ્વચ્છિત્તિ, પાત્ર અને નિવારકેત્તું નિરીક્ષણ કરવા તે ફેર પ્રતિલેખના. (૩) કૈવલ કમ્પે વજલ કમ્પ કરવાને નિવાર કરવો તે કમ્પ પ્રતિલેખ અને (૪) અજો ધે હું ક્યુ ૧ જાણે હું કમ્પ એકમિ ? વપરાત એ કરવી એકમિ તે હું કરવો નથી — એવું ૫૪૧ અવશ્ય — તે ચાર પ્રતિલેખના.

પ્રતિલેખનામાં પ્રમાદ કરવો હાથિય કરવા તે પ્રમાદ પ્રતિલેખના

૨. સમર્થ — મસગીને પ્રતિસેજન કરવું તે — ઘઠ
કાચમ શાખી પ્રતિસેજન કરવું તે,
- ૩ મિસત્રી — સુબેલા જેમ વસના છેવને જસદી
જીયાનીઆ કરવા તે,
- ૪ પ્રસેદાન — વસને બાટકવું તે,
- ૫ વિહિપ્ત — ભેમેલા વસને વગર ભેમેલામાં
રે કરવું તે,
- ૬ વેદિકા — પ્રતિસેજના વખતે વસાધોઆ ન બેસવું તે.

કુ અપ્રમાદ-પ્રતિસેજના છ પ્રકારની છે —

- ૧ અનર્વિત [પ્રતિસેજન વખતે વસને કે પોતાને
કે બનેને ન નચાવવા તે]
- ૨ અવર્ણિત [ઉપર મુજબ વસને કે પોતાને ન
વાળવું તે]
- ૩ અનાનુભવી — ઉત્પાવળ કે આટક વિનાની;
- ૪ અમિસત્રી — વસના છેવને સુબેલાની જેમ જીયા
નીઆ ન કરવા તે;
- ૫ છ પુરિમાવાળી^૧ અને નવ ચો કવાળી,^૨

૧ પુરિમા બિલ્લી પ્રયોગન — બીલ્લી કાઠકવું તે તેણે નિવમ બિલો
છે કે વસને પ્લેટુ બી સામેલે આગ બરાબર ભેંદે તેને વસુ વખત
સદજ કાઠકવું — આ વસુ પુરિમા. જ્યાં તેને ફેલી બરાબર ભેંદે વસી
જ્યાં વસુ વખત સદજ કાઠકવું — આમ બધા મળે છે પુરિમા વસુ

૨ બિલ્લી બિલ્લી જન્મ પ્રયોગન — જા જ કાઠકવું તે તેણે વસુ બિલો
નિવમ છે કે વસાર રાઈ લગજાઈ રેગાવ બિલ્લી પ્લેટુ વસુ વખત બિલ્લી
કસા જ્યાં જન્મ વખત પ્રમાર્ગન, જ્યાં વસુ વખત બિલ્લી જ્યાં વસુ વખત
પ્રમાર્ગન, જ્યાં વસુ વખત બિલ્લી જ્યાં વસુ વખત પ્રમાર્ગન — આમ નવ
બિલ્લી વસુ, બિલ્લીમા પ્રમાર્ગનનું અતર રહે છે અને પુરિમાર્ગ નિરી
ફવનું બિલો આ બન્નેમાં ફરક સમજવો ભેદમ.

૬. વેદપરિણામ

ગૌતમ — દે ભગવાન ! વેદ કેટલા પ્રકારના છે ?

ભગવાન — દે ગૌતમ ! વેદના ચત્ત્ર પ્રકાર છે —

શ્રવિદ, પુરુષવેદ અને નપુસકવેદ.

૧. ગૌતમ — દે ભગવાન ! નારકને કયા વેદ દેવા ?

ભગવાન — દે ગૌતમ ! નારકને શ્રવિદ અને પુરુષ

વેદ નથી. નારકને નપુસક દેવા છે.

૨-૧૧. ભગવત્પતિને શ્રવિદ અને પુરુષવેદ દેવા છે. નપુસકવેદ નથી.

૧૨-૧૬. યજ્ઞ સ્થાપક અને દીનિરૂપથી અદુર્લભિરૂપ જ્ઞાન નપુસક જ દેવા છે.

૨. જ્ઞ. સમુદ્ધિર્જ્ઞમ તિર્થંજ પથેન્દ્રિય ચત્ત્ર નપુસક જ દેવા છે.

જા મર્જંજ તિર્થંજ પથેન્દ્રિયને તથા વેદ દેવા છે.

૧૧. જ્ઞ. સમુદ્ધિર્જ્ઞમ મનુષ્ય નપુસક જ દેવા.

જા. મર્જંજ મનુષ્યને તથા વેદ દેવા.

૨૨-૨૪. અન્તર બ્રહ્માત્મી અને વૈમાનિકને શ્રી અને પુરુષવેદ જ દેવા છે.

[—૨૫ ૧૧]

મત્સ્ય ચત્ત્ર પ્રકારના છે —

૧. જ્ઞાન — ઈશ્વારથી સંપાદ્ય;

૨. યોગ — વીર્યથી આમલીથી વીર્યપ્રેરણ દેવા અને ખડી તે સેવીને નીકળનારા.

૩. સમુદ્ધિર્જ્ઞમ — મહાવિદ્યાના સસજા (વના કિષ્કિન્ધા) થવાથી.

(૧) જ્ઞાન મત્સ્યના ચત્ત્ર સેદ —

૧. શ્રી, ૨. પુરુષ, ૩. નપુસક

(૨) યોગમત્સ્ય મત્સ્યના તે જ ચત્ત્ર સેદ છે.

[—૨૫ ૧૧]

કે પછી ત્રણ પ્રકારનાં છે —

૧. અલ્પ; ૨. પિત્ત; ૩. સમુચ્છિન્ન.

(૧) અલ્પ પછીના ત્રણ લેઈ છે —

૧. શ્રી; ૨. પુરુષ; ૩. નપુસક

(૨) પિત્તના પછી ઉપર પ્રમાણે ત્રણ ત્રણ લેઈ છે

કે તે જ પ્રમાણે હજીપરિચય અને હજીપરિચયનાં
લેઈ સમજી લેવા.

[—સ્થા ૧૧૬]

કે શ્રી ત્રણ પ્રકારની છે —

૧. વિશ્વ શ્રી, ૨. મનુષ્ય શ્રી; ૩. દેવ શ્રી.

(૧) વિશ્વ શ્રીના ત્રણ લેઈ છે —

૧. જલચરી; ૨. સ્થલચરી; ૩. એચરી.

(૨) મનુષ્ય શ્રીના ત્રણ પ્રકાર છે —

૧. કમંજીમિલ; ૨. અકમંજીમિલ; ૩. અન્તરીપિક

કે પુત્રના લેઈપણે પછી ઉપર પ્રમાણે

કે નપુસકના ત્રણ લેઈ છે —

૧. નારક નપુસક; ૨. વિશ્વ નપુસક; ૩. મનુષ્ય નપુસક

(૨) વિશ્વ નપુસક ત્રણ પ્રકારનો છે —

૧. જલચરી; ૨. સ્થલચરી; ૩. એચરી.

(૩) મનુષ્ય નપુસકના ત્રણ પ્રકાર છે —

૧. કમંજીમિલ; ૨. અકમંજીમિલ; ૩. અન્તરીપિક

[—સ્થા ૧૧૭]

વિશ્વયોનિ જાણના ત્રણ લેઈ છે —

૧. શ્રી ૨. પુરુષ, ૩. નપુસક

[—સ્થા ૧૧૮]

૧. સ્થા ૧૧૮ જાણે છે તેના — સ્થા ૧૧૯.

૨. સ્થા ૧૧૯ જાણે છે તેના એકલા ૧૧૯.

નવનરોય કહેવાય છે, અને એ કાલરોય નરે મનોદ્વંજને વિભવર્મા એકે
 છે તે મનોરોય કહેવાય છે આમ એક કાલરોય ન્યાયાર વિવચનોઈ ગણ
 નામ જામે છે હવનની કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ, જ્યાં તે વાચિક હોય કે માન-
 સિક્કા જેવી નથી એમ કાલરોય ન હોય. ત્યાં સુધી રોય છે ત્યાં સુધી
 અનરોય કાલરોય તે કહેવાનો જ છેવટે સિદ્ધાન્તસ્વાર્થા ન્યાયે હવ-
 નરોયો હોય છે ત્યારે જ કાલરોય સ્વરૂપ થાય છે. એટલે ન્યાયે મેહરોય
 હોય કે વિભવ કર્યો હોય ત્યારે પણ કાલરોય તે હોય જ છે. જો
 પ્રવચ્ચે વચ્ચે રોયના મુખ્ય તે કાલરોય જ છે અને ન્યાયીના વિ તે તેના જ
 વિદેશ છે. — વિરોધાવરોય કે જા કવચથી

[illegible]

૬. અન્યથા જાને પરીણ આપતી-

જાણી જાણીને બાળી પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષમાં વહેંચી નાખ્યા છે. પ્રત્યક્ષ તે સ્ત્રોતમાં જે માત્ર બાહ્યપ્રત્યક્ષ હોય, એટલે કે એમાં હિન્દિય અને ખાલી જગત ન હોય પરોક્ષ તે જે જે હિન્દિય અને ખાલી પ્રદેશ વડે થાય છે. તેમજ ખાલી એ સીતો જે તે સ્વામીશ્રી જે બાહ્ય નથી એ હિન્દિયપ્રત્યક્ષ જે જે તે સ્વામીશ્રી જે પ્રત્યક્ષ સમજાય એટલે જાણીને નહિ. — વિશેષ આ ૮૨

2. अनुसूचित जाति

[illegible]

9. செய்து

મત્સર કૃત સુત્રાદિ તે અપ્રતિષ્ઠા. તે અપ્રતિષ્ઠાનું જરૂર
પ્ર. અને મત્સર સિવાયના બીજા સ્વર્ગમાંથી પણ લાભ તે અપ્રતિષ્ઠા તે

જાતી પણ વીસ વાજના પ્રમાણે અધિકારનિશાન ૭ બેથ સમજાઈ
જાણના વાજનદુસરી નથી.

૬. નિહાવન

સુરેખા અર્થાત્ અગમ્યવિશિષ્ટ વસ્તુને અધિનિવેશને કારણે
અજ્ઞાપ કરશે, પરંતુ વિશિષ્ટ થાયને અનુસાર અર્થ કરશે અને બીજા
જાને રેનડે પ્રમાણે બિયો સિદ્ધ કરશે—એ નિહાવ ૭ નિહાવ એ
ધિવ્યક્રિયા એ એક પ્રકાર ૭ અધિનિવેશ નિવા એ કોઈ પણ સુવર્ણ અર્થમાં
નિવાજા, તે તે નિહાવ નથી ગણાયે. એકાએક એ નિવાજા અને સિદ્ધિને
એવ અજ્ઞાપને સ્વચ્છાન અને કલ્પન સિદ્ધિકારે ૭ કે નહિ અને કુલ
૭ કે એક ૭ ૭ એ નિષે મતલબ હોવા છતાં તેમને નિહાવ ગણવામાં નથી
આવ્યા. કારણ, તેમના એ મતલબોના મુલમાં સ્વતંત્રવેચણા જાનવાત્
જાતી ૭ તરે અજ્ઞાપિ જાતી એ નિહાવ પ્રસિદ્ધ ૭ તેમને નિષે કેન
અજ્ઞાપિ કિંતુ નથી માનવા પણ એવે અભિપ્રાય આપે ૭ કે તેમણે
અજ્ઞાપ અજ્ઞાપિના વચ્ચેના અધિપ્રાણને અધિપ્રાણને ઉપાવવાને પ્રયત્ન
કર્તા ૭ અને એ ૭ તેમની નિહાવવાતું મજા ૭ બીજા ધિવ્યક્રિયા
અને નિહાવના વ્યવસ્થા એ ૭ કે બીજા ધિવ્યક્રિયા સમગ્ર અધિપ્રાણને
૭ નથી માનવા અગર ધિવ્ય માને ૭ પણ નિહાવની ગણવામાં તેમ
નથી, તેમના તે તેની કોઈ એક ગણવામાં ધિવ્યક્રિયાનિવેશી કેવ ૭

જન પરંતુ પ્રમાણે આવા નિહાવે અગમ્યઅજ્ઞાપિના વાજના એ
કેવળ થવા ૭ બીજા કોઈ વીજ કરના વાજનામાં આવતું નથી જાતું.

આ નિહાવક્રિયા જો કેનક્રિયા ૭ થાય બી સમય હલ,
એવે હલેન ૭ બીજી જાનવાને કારણ મને ૭ કે વસ્તુ કેનવર ૧૧૧માં
તે તે વજનના નાના થિયા મતલબોને કારણે એ કોઈ પ્રમાણવાતી અધિ
પ્રાણના અનુસારીઓને સાથે થિવનીને થિયા સમૂહથી અજ્ઞાપ વર્ધ જતો,
તેને નિહાવ ક્રિયાને સિવાય વર્ધ નથી હતા એ છે કે આ નિહાવને
કેનવર ૧૨૧માં તે તે વજનના નાના થિયા સંગ્રહાથી ૭ અજ્ઞાપ એકાએક
અજ્ઞાપ હલવા વીજી, અજ્ઞાપ અગર બીજા કોઈ તેના સમય આજ્ઞાપ
થિવજાને પણ પ્રાણના નિહાવે સાથે જાણી થિયા અને નિહાવની ક્રિયા
અજ્ઞાપથી આપતી બી—તે વસ્તુ મૂળી સકલ બેથ ૭

નિહાવનું પણ ન આપવાનું નિષુ કિર્ણાનક્રિયા/મા વધા ઉપરાધિવન
નિષુકિર્ણ (૧૧૪થી)માં તેના મૂલ હવે અજ્ઞાપ એવે ૭ એ અર્થને

— જઈ જઈ છે. બેઠે તે સુઈ જવા માટે બેસી પથા. પણ જઈ જુએ
 કે તે પથારી દરખાણી જ હતી. એ જ વખતે તેને વિચાર આવ્યો કે
 જયભાઈ એ બેઠાં હશે કે કચાગુ તે કચાગેનું સમજે (કિલ્લાનું કાન)
 એ તો બેઠું છે એ ખરેખર બેઠાં હોય તો આ જયભાઈ પથારીમાં ફું
 સુઈ રહ્યા, પણ સુઈ તો રહ્યો નથી. આરે દરખાણી કિંથા પૂરી
 જઈ રહે ત્યાં મુખી થાવ એવી થાવી અને ત્યાર પછી જ 'અસુઈ' બેઠા
 ખસી ફું સુઈ રહ્યા. આરે બચવાને કચાગુ તે કચાગેનું સમજે' એવા એ
 કિલ્લાનું પ્રતિજ્ઞાન કર્યું છે તે બેઠો છે. બીજા દિશાએ તેને બચવાના
 કિલ્લાનું સ્વસ્થ સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યું, પણ તે સમજ્યો નહિ અને તેને
 પેશાબી થાવ પછી થાવી પછી તે પેશાબ વિશેષી કિલ્લાનું પ્રતિજ્ઞાન
 કરવામાં આવી જાવ જુરુવ બેઠાં આરે બેઠાં છે કે કોઈ પણ કિંથા
 નિઃ સમજાય નહિ પણ જુરુ સમજાવી સાચા છે. બેઠા તે બેઠો છે. બેઠો
 જુરુમાં રવ બાસકી બચવાનાર હોવાથી તે જુરુમાં બેઠાં છે. આ થાવ
 બચવાના બાકીને કેવળજાલ થાવ પછી ૧૪ વર્ષે બાસકીમાં બાકી.

બચાવી સુરમાં જમાવિની કથા બાસકી વિસ્તારથી બાસકીમાં
 બાકી છે તેમાં તેની બચાવ મહાવીર સારંગી સમાવિની કથા પણ જમાવ
 નથી. તેને બાસકી થાવીને હતી બેઠાં બસતી છે પણ તેમાં બેઠાં બેઠાં
 બચાવના બાકીની પુત્રી કિલ્લાના હતી કે નહિ તે વિશે સુરમાં કોઈ
 કથા નથી. તે મગ સુરમાં મગ હતો એ બસતી છે પણ તે બચાવના
 મગની પુત્રી મગ સુરમાં મગ હતો તે વિશે સુરમાં કથા કહે ત્યાં
 બાકી નથી તેને ૧૦૦ પુત્રી આરે કીશા થાવી બેઠાં તો રજા જમાવ
 છે પણ તેની પુત્રી કિલ્લાનાર પણ કીશા થાવી હતી બેઠાં ત્યાં બસતી
 નથી. — બાકી કીશા નિપુટિલા મુરખામાં બેઠાં થાવ (૧ ૧૨૪)
 છે એમાં મુરખાના નામ બાકી છે પણ ત્યાં પણ તે રજા હતી એ
 બસતી નથી. બાકી જ નહિ પણ તે સુરમાં — એ તે બચાવના
 મગની પુત્રી બેઠાં કે તેમની પુત્રી — બાકી પણ એ બચાવ કીશાને
 મગમાં થાવ છે.

૧૧ જમીની જુરુમાં કચાગીમાં તો જમાવે હતી કીશા છે કે
 જમાવે બે બચાવના મગની પુત્રી બેઠાં સુરમાં મગ પુત્ર અને તેમની
 બાસકી પુત્રી વિસ્તારનાર જન હતો. બાકી કે બાકી ૧૧ હતો
 અને બાકી ૧૧ હતો બચાવના બે બેઠાં સુરમાં કીશા રીતે થાવ
 થાવ તે થાવને વિષ છે.

૭ — તેનાથી જ તે બધા દુઃખને જાને છે. હવે તેને પણ સખનવવા પ્રયત્ન કરી જ્યુ તેણે તો પોતાનો મત જ પકડી રાખ્યો. અને એ જ પ્રયત્ને તે બીજાને સખનવવા શરૂ થી. એટલી જુઓ તેને સપથી બહિષ્કૃત કરી દેવા પ્રારંભ કરવાનું મનાય છે. તેનાથી તે દુઃખપ્રારેપિત્ત બંધાય છે.

એ વખતે જ્યારે નામની નગરીમાં મિત્રની નામના બળદેખણને અને દરિયા કબોળા થોડા થોડા બંધને વિષયકાંક્ષા થવામાં આપ્યા અને જ્યાં તેમના પચાસ પકી કહેવા શરૂ થયા, હું જાણે ખૂબ થયા છું કે મેં જ્યાં એવા શાપુને આપ્યા બધાં કબોળા આપ્યા. આ સાચી તે મિત્રની, અને તે આમ કરી શકે જાણતો હતું. — એટલી મિત્રની તુલ્ય જાણ આપી. — માટે કહો, મેં આપને આપ્યા કિંદાનું પ્રયત્ને ફાલ થયું છે. જનપાલ મહાવીરના કિંદાનું પ્રયત્ને નહિ. — આ સાચી વિષયકાંક્ષા પોતાના મિત્રના કિંદાનું જાણ થયું અને તેણે પોતાના મિત્રની નિર્ભયતાની આશંકા કરી પોતાની કરી.

જનપાલ મહાવીરને કેવળકાલ કલ્પના થવા જ્યાં ૧૧મે વર્ષે આ નિહાળી પાંચ બની હતી.

૧૨. અભયકાંક્ષા નિહાળવા —

અભયકાંક્ષા એટલી બરજા — જોઈ પણ વસ્તુ વિશે ખસ કરી શકાય વિશે નિશ્ચયનાં કાળ થઈ શકે નથી — એમ મનાય તે અભયકાંક્ષા આ મનાઈ કરી બાળી રીતે જાણવામાં આવે છે — અભયકાંક્ષા અભયકાંક્ષા સત્યકાંક્ષાને દેવ થયા, તેમને પોતાના પોતાના કલ્પના કિંદાનું રૂપ આપી, એટલી તે પાલ પોતાના પોતાના અભયકાંક્ષા અને પૂરવના કિંદાને તેમના અભયકાંક્ષા પ્રયત્નમાં. આથી પોતાનામાંથી થઈ જાય વિષયકાંક્ષાને તેમને તેમને કહ્યું — કે જાણે અને કાંઈ કાંઈ કે મેં નમી જાને અભયકાંક્ષા મુખી થઈને કાંઈક જે પોતાનાં કરીને પોતા તે દેવકાંક્ષા નામના થયા આ જાણવા પરથી તેમના કિંદાને બધે પધારવા થઈ જાય છે. આથી આપની બધી વાર આપને અસરને વડન કહ્યું. ઉપર તેમને કાંઈક કે ખરી વાત તો એમ છે કે આપને જાણે વિશે નિશ્ચયનાં કરી / ન કરીને કે આ સાચું છે કે દેવ — એ છે જાણે નમી કરી / નમી કાંઈક એ નમી કરી અને તે અભયકાંક્ષાને જાણે દેવ દેવ, તે અસરનાં થઈ જાય અને જાણે એ નમી કરીને કે આ

૧. સાચું અસરને વડન ન કરી દે. દેવ તો અસર ન દે.

૧૮. પૈપલિઝ નિબંધન :-

૧૮. બાલ્ય અને યૌવન બંને વચ્ચે રહેલું ધાન્યકાંડ તે પૈપલિઝ. આ માત્રી કલ્પિત આપ બાલ્યવાર્તામાં આવી છે - ૧૮૯૫, જુન, ૧૪^મ જાગ્ય-૨, વિશેષ અને સમગ્રાપ બા ઓ જાણેલી પ્રાજ્ઞા કમ્પાઈ, અને મેગરો ઈડિઝ-૧૮૯૬. દેનાથી વધુકે મહેલોડે જ્યુ એનું ખડું વાપ પેલ્લુટા કનું બે બા મનિયે પ્રાજ્ઞા કમ્પાઈ છે. બેઠા વાપત બે બાલ્યકાંડ વાપતી નકરીમાં જુગુડા વાપતી બાલ્યકાંડનાં સ્વેદા પેલ્લુટા કનું જુગુડાને વાપત બીજા સપથી બાલ્યો કનું. પેલ્લુટાં તેણે પ્રવાસીમિને લાવી લીધા અને જ્યુ નથી આ પેલ્લુટા કનું બી નકરી જામ બાલ્યો બાલિ નિવાસિને લઈ તે જામત સમ બાલ્યોની લામી પેલ્લુટા વાપત પેલ્લુટાની કાઠે વાપમાં કાઠે. પેલ્લુટાં ૧૮૯૫ અને બાલ્ય બિલિ બે પલિની સ્વાભાવી બી. તારે તેની પ્રવિલ્લને પેલ્લુ જામતના બે બેઠા રીજા યૌવન રહેલો રહેલો જ્યુ સ્વાભાવી બી અને તે પેલ્લુટાની બેલિ નિવસિમ પેલ્લુટા માલ્યો બાલિ વિલાઈ પેલ્લુટા બાલ્યો. બાલ્ય બી તે પેલ્લુટાને લાવી પેલ્લુટા કનું બી જામત અને વાલ્યો નથી કાઠિય તેમને બી બિલિ કુલિને જાલેલ ટીપિ ૩ પામ ન અને પાલ્યકાંડ લઈ બિલિ બે — પલિલને કિલ્લો બે કિલ્લો નહિ જ્યુ બાલ્યકાંડ છે જ્યુ જામ વાલ્યો પાલ્યકાંડ બેલે બે બે પલિલના કિલ્લોની બાલ્ય કાલિલને સ્વાભાવી બી છે જ્યુ બે તે બાલ્યકાંડમાં બાલ્યો નથી, અને તેણે કુલિને કનું ૩ બે બાલ્યકાંડ નહિ જ્યુ કાલિ કિલ્લો છે. લાવી તે પ્રવિલ્લ છે કાલ્યો બાલિ બાલ્ય વધુ પાલિ પ્રવિલ્લ છે અને યૌવનની કિલ્લો ૩ કાલ્યોથી કનું છે. એમ ૧૮૯૫ બાલિ, બાલ્ય અને બાલ્ય બિલિ વધુ બાલ્ય છે તેમ સર્વ બાલ્યના જ્યુ લામ બાલ્ય અને યૌવન બેલા વધુ પલિ છે કુલિને જ્યુ સમગ્રના જ્યુ બે માલ્યો બ નહિ બિલિ કુલિ પાલ્યકાંડ તેને લઈને બાલ્ય અને વાલ્યો સમગ્ર પ્રવિલ્લનાથી તેમણે લાવી વાલ્યો બી બિલિ લામ જાલેલ બાલ્યની વાલ્યો બી બિલિ બાલ્ય માલ્યો, જ્યુ યૌવનની વાલ્યો કાલિ કનું ખડું નહિ બે ૩ સમ સમગ્ર પેલ્લુટાને પાલ્યકાંડ બેલે વાલ્યો બિલિ બે પ્રવિલ્લ કુલિ સમ છે આ વાલ્યો વાલ્યોની વાલ્યો છે.

૧૧ જાનકાદેવ નિરૂપણ :-

છવ્ર અને કમનો નામ નહિ પણ રક્ષા માત્ર વાલ છે એવું
મનનાથ જા મનની કલ્પિતિ જામ જાણી છે—કલ્પુર નવરમ્ જ્યારે
જ્યારે સ્ત્રીનું મુલુ વલુ અને જાણાર્થ શ્રી દુર્ગદિકા પુણ્યમિત્ર અર્થ
પરિણામ કસ્ય કંઠ, તે વખતે તે જ્યારે મેધામદિકા નામનો એક સાધુ
જન્મ હતો. એક વખત જ્યારે નિઃશ્વ નામના સાધુને કમવત્ર નામના
પુત્રે કમવત્રાદિકાર સ્વરૂપતા કંઠ, તેમજ એવી વાત જાણી કે કોઈ કમ
માત્ર છવ્રે સ્ત્રી જ શ્રી જાણી પડે છે તેની રિતિ વધારે કાળની નથી
હોયો એમ કોઈ સુખી જીવ વર કોની જૂની જાનવાળીને ને દુસ્ત્ર જાણી જ્યારે
તેમ કોઈ કમ જ્યારે છે અને રક્ષા જન્મ જાણે છે ને કસ્ય નહિ પણ
કાળવરે જાણી જ્યારે છે—જીની ગરવાજી જીવતા એમ મુખનું પશ્ચિમ
કોઈ કમ જન્મ દોષ છે સ્ત્રી દોષ છે અને નિઃશ્વિત દોષ છે તે જાણી
કારી એ જાણે જાણી જઈ કાળવરમા વેળા છે એમ કોઈના સંજ્ઞા
વરમ શ્રી દીપ્તમા જાણે તો એ જાણ વાલ તેમ જા સાધુનીને દુસ્ત્ર
મેધામદિકા મિત્રી— એ જાણ જ દોષ તો જાણી છવ્ર અને કમ શ્રી
નુર્ગ ન પડ્યા એક જો કાલ્ય તેમ જો જાણ વર્ષ વધેલા દોષ છે. અને
એ જાણ વાલ તો કમ જાણવાળીને શ્રી રિત્ત વરો ન એક જો એ જાણી
જાણી રિતિ છવ્ર અને કમનો નામ જ ન જાણે એક જો, પણ છવ્ર
અને કમનો માત્ર રક્ષા જ માનવો જાણે— જાણાર્થ તેને કમવત્રો
જન્મ તે જાણે જ નહિ, એ જાણ તેને સવજ્ઞતા કોઈ.

જા ધાન્ય જન્મ વીરનિર્વાણમા જાણી છે

૧૨. જાકિયાવાદી :-

પ્રત્યુત્તર દેવદાસને ન જાનવાલ તે જાકિયાવાદી કહેવાલ છે. જ્યારે તેને
જાણ્ય જાણે એ જોડતાજમા જન્મ રિતિલ છે તે જા છે કે એને મને
પુત્ર જાણી વા જાણ મેધાની જાણતા ન દોષ તે જાકિયાવાદી કહેવાલ
જો નરિન્દ્ર એ દુષ્ટ વધુ જાકિયાવાદીને સુજાણે છે જાણતા જુરે જાણે
નિરોધી જાણે જાકિયાવાદી તેમ જ જાકિયાવાદી કહા છે—જાણાર ૧.૪.૩.
નિરોધ નિરજ્ઞ મારે જુઓ સુવર્ણવ ૧. ૧૧; જાણવાલી છે ૩ ૪
૧ ૪ ૫૩

(૧) જોડવાદી : એ જાણે જાણે જાણે છે જાણ તે જાણે જાણે દોષ કે
જાણાર્થ—તે જોડવાદી કહેવાલ છે જાણાર કાળ તો જાણાર જાણે

જ્યાં ન જાય ત્યાં જાય છે — જુઓ અનુષ્ઠાન ૩ ૧૫૧.) જ્યારે માર્ગ
આ બંનેની મજામાં છે તરીકેને કોઈ જાણ ન વળવડું એવી જાણમાં
માથા આવે તેમ કરીઆ કોણે પાછળ કોઈના નધા રીત ન થઈ કે જોઈ
સૂત્ર ન નવી જુઓ વિનય ૫ ૮ ; અનુષ્ઠાન ૩ ૧૫૧ આ માર્ગને
સાચાની તો ન જ કરી શકાય. પણ જાણની જોઈસકની રીતિવળા
એને જ રીતકારે તેમને સાચવાની કહ્યા હોય તો યોગ્ય ન છે.

(૧) સમુપદેશવાદી : એનો પ્રતિજ્ઞા વસ્તુને નિરુત્તર નિવડવાથી
માને છે તે જોઈ સમુપદેશવાદી કહેવાય છે.

(૨) નિવડવાદી : નિવડવાદી કરીએ રીતકાર નિવડવાદીને જણાવે
છે અને સાચાનો જે મત છે એમ જણાવતો હોય તેવું માને છે. જ્યારે
આ મત આપવાનો પ્રતિજ્ઞા ન છે એટલે નિવડવાદી અર્થ નિવડ કરીને,
એનો હોમને સાચવ મનતો હોય તેવા નિવડવાદીનો આ મત છે તેમ
કહેવ જાયતર કાચુ નથી.

(૩) પરીક્ષક નથી એમ કહેનાર : આ મત ચર્ચાએ છે તે
પ્રતિજ્ઞા ન છે.

૧૮ નવ :—

જેનજાણમાંથી પ્રત્યેક જાણુનો વિચાર નથી કરવામાં આવે છે.
કોણે કેમ કંઈ કે અર્થ નથી એનો વિચાર કરીએ વખતે નવનો ઉપયોગ
ન હોય. ખાસ કરી રીતિવળ નામના આશય અર્થમાં તો આ સ્વતંત્ર રીતે
જ્યારે સિંધોની મહાનિદ્રિ કાચી કાચે સુવ પાટ નવવિચાર નામ
કરવામાં આવે છે. જ્યાં એ કોઈ યોગ્ય હોય તો નવવિચારના કરવાની
શી જ્યારે ખાસ કરીને કાર્યકારના અને રીતિવળના પ્રત્યેક જાણ
નવવિચારની સ્વતંત્ર કાચા પ્રતિજ્ઞા હોય અને આ મુખી સમય મળે
નરેડ કાચાનુસંગ આજી કાર જાણુઓમાં વહેવવામાં આવતું ન હોય ત્યાં
મુખી તેમાં નવવિચારના અર્થ કરી એટલે કરી સ્વતંત્ર રીતે જ્યારે
સિંધોની મહાનિદ્રિ વહેરે કાચેને કાચે આર્થવળ રીતે આર્થ અર્થ દીધેને
અર્થ અને નુદા નુદા ચાર વિભાગ — કાચાનુસંગ, સ્વતંત્રનુસંગ, અર્થ
કરવાનુસંગ, અર્થ કાચાનુસંગ — આ વહેલી નામનું અને ત્યાર પછી પ્રત્યેક
કંઈ અને અર્થ નવવિચારના કરી ન એટલે કરી નિવડ નવી રીતે
જ્યારે આ કહેવ અને વહેવ યોગ્ય હોય ત્યાં યોગ્યની યોગ્યતા પ્રમાણે
જ્યાં નિવડના કરી અને એ અને અર્થોગ્ય હોય તો આજ સુદ અને

તેના ભરણી કામ થયો, નમ્મિવાલ્લુ ન કરે.—કુમ્ભિ—જલસ્રોત
નિર્મુક્તિ મેં જા જા થી વિદેશકાચક કા રજાગી.

પ્રસ્તુત સુવર્ધ સાગ મૂળથી વલ્લભા ઉ જાતી રિતે સાગ મૂળથી
જલ્પનગી ૧૧૪૪ જલ્પીયોઝારા (૫ ૨૧૪) અને ઝલ્પીયારી જલ્પનક
નિર્મુક્તિ (૫ ૧૧૪) વરેથી જલ્પીયારી જલ્પ ઉ જલ્પ જાતીય જલ્પનક
જલ્પ મૂળથી વલ્લુને ઉ તેમને મો જલ્પિયારી જલ્પ નમ જલ્પનક સામર્થ્ય
કે જલ્પીયારી વિજયાર સુવર્ધ પ્રમણી મૂળ સાગ નથી જા જાતી ઉ મે
જાતીય રાજ્ય એકિયે અને ઝલ્પીયારી સામર્થ્ય વિજયાર ૧૧૪૪૪ જલ્પને
જા મૂળથી જલ્પનગી ૧૧૪૪ જલ્પ કે જાતીય વિજયાર જલ્પીયારી જલ્પીયારી
ચોઈ ૧૧૪૪ જલ્પ ઉ—તેમના મો જલ્પ મો જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
અને જલ્પીયારી સામર્થ્ય ઉ

જાન જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી—જલ્પીયારી—જલ્પીયારી—
નિર્મુક્તિ જાન વિજયાર જલ્પીયારી ૧૧૪૪ જલ્પીયારી ૧૧૪૪ જલ્પીયારી
ઉ અને તે તે જલ્પીયારી જા જલ્પીયારી સામર્થ્ય જલ્પીયારી ૧૧૪૪ જલ્પીયારી
પ્રમણી જા ઉ

સુવર્ધ નમ્મિવાલ્લુ તે જલ્પીયારી કે ૧૧૪૪ જલ્પીયારી નિર્મુક્તિ જલ્પીયારી
જલ્પીયારી વિજયાર જલ્પીયારી તે જલ્પીયારી કે જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
કે મો જા જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
નિર્મુક્તિ—જલ્પીયારી વિજયાર ૧ ૩૪ ૩૫

૧૬ જલ્પનક રોધી—

જલ્પનક રોધી વિજયાર જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
૧૧ રોધી જા રોધી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
જલ્પીયારી જલ્પીયારી —

૧ જાતીયારી—જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
જલ્પીયારી જલ્પીયારી

૨ જો રોધી—જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
જલ્પીયારી જલ્પીયારી

૩ જલ્પીયારી—જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી
જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી જલ્પીયારી

૪ મિશ્રવત—જનાવલી વચ્ચે સહુ અને પાતા—જાને માટે સારી જાતનાથી લાગતો રોગ.

૫ સ્થાન—સહુને ખરે જનાવું હોય પણ જોવામાં આવ્યામાં વાસ્તવમાં પાળી નથી અને પછી વહોરાવે તે.

૬ પ્રાપ્તિ—સહુને ખોજના વરીઝ વધુ તેમને જાણાર જાતનાથી લાગતો રોગ.

૭ પ્રાપ્તવત—દીવાલે પ્રકાશ કરી સહુને વહોરાવવાથી લાગતો રોગ.

૮ કીવ—સહુ ખરે જરીઝીને વસુ જાય.

૯ પ્રક્રિય—સહુ ખરે જધારે લાગીને જાય.

૧૦ પરિવિંત—સહુને જાતના ખરે રૂઠ્ઠ સારી જાતનામાંથી કરીને વસુ લાગતો રોગ.

૧૧ જાતનાવત—સહુના સારી જઈ જાતનાથી લાગતો રોગ. મરણ, મિત્ર પ્રમાણે સહુ વચ્ચે મોજી કરવા નીચે જારે કરે જાતનાં એકબી.

૧૨ જીલિ—જાતેથી, કાંતેથી કે જાંબ કાંતેથી વસુને જાંબી તેથી જાતનાથી લાગતો રોગ.

૧૩ જાતનાવત—મેઠ, જોવડુ કે જાંબ—જાંબથી લાગીને સહુને જાતનાથી લાગતો રોગ.

૧૪ જાતનાવત—રૂઠ્ઠ જાંબથી જાતનાં સહુને જાતનાથી લાગતો રોગ.

૧૫ જાતનાવત—જોને જોડે જાંબ ન હોય તેથી વસુ જાંબને જાંબ નિના જાતનાથી લાગતો રોગ.

૧૬ જાતનાવત—સહુના જાતના જાંબથી, રોજીમાં વધારી કરવાથી લાગતો રોગ.

૧૭ જાતનાવત રોગો—

જાતના—સ જાતના—જાતના પ્રકારથી મિત્રવત—તેથી સહુને જાતના રોગ—મિ જાંબ સેવ છે—

૧ પાળી—જાતનાને મિત્રવતનાર, જાતના કરવાનાર, વચ્ચે જોવાનાર, જાતનાર અને જોવાના મિત્રવતનાર—જાંબ જાંબ પ્રકારથી પાત્રવતના જેવું કરીને મિત્ર સેવાથી લાગતો રોગ.

૨ રૂઠ્ઠ—રૂઠ્ઠમાં કરી જાતનાર જોવાથી લાગતો રોગ.

(૧) જાડી સ્વતિપદા—ના જગતને કોયે નીચે પ્રમાણે છે. તેમાં બીજી માંડ સાત મુખી જગત્ત કોય છે. તેમાં જગત્તના વિવિધ ૧૬૧ અને જગત્તના વિવિધ ૧૬ મળે—કુલ ૧૭૭ વિવિધમાં તે જુદી જગત્ત છે. તેમાંની સ્વતિની સમજ હુલિલ પ્રમાણે—

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૪	૫	૬	૭	૧	૨	૩
૭	૧	૨	૩	૪	૫	૬
૩	૪	૫	૬	૭	૧	૨
૬	૭	૧	૨	૩	૪	૫
૨	૩	૪	૫	૬	૭	૧
૫	૬	૭	૧	૨	૩	૪

૧૩ બાકોતર પ્રતિબદ્ધ —

બાકોતર પ્રતિબદ્ધ ખજ મે કોય છે—૧. હુલિલ અને ૨. જાડી.

(૧) હુલિલમાં વચલી માંડ ૧૨ મુખીના જગત્ત કોય છે. ૧૭૧ વિવિધ જગત્ત અને ૧૬ જગત્તના વિવિધો એમ ૧૮૭ મળે ૧ વિવિધમાં તે જુદી જગત્ત છે. તેમાં કોયે નીચે પ્રમાણે—

૫	૬	૭	૮	૯
૭	૮	૯	૫	૬
૯	૫	૬	૭	૮
૬	૭	૮	૯	૫
૮	૯	૫	૬	૭

આ નિમ્નવેષાદત્તના સેતો હોવાએ ૩ જણ ખરી તે આ પ્રમાણે :—

કાંતુવર્ધિને ત્રિષે સ્ત્ર પ્રકારે નિવ :—૧ સ્ત્રમર, ૨ જાનુ-
ત્તમ ૩ સન્મત ૪ આસનાચિત્ત, ૫ આસનાપુષ્પાન ૬ વસ્ત્ર ૭
જાનકિય ૮ આનન્દ હોય તે જાનુમત, ૯ ક્રેષ્ઠા હોય તે પુરુષરતના,
૧ જલ હોય તે જાનુમત — આ સ્ત્ર સુપુષ્પનિવ એવાય ૭

સુપ્ર પ્રકારે જાનુત્તમ નિવ છે તે આ પ્રમાણે — ૧ વીરકર, ૨
૬૫૧ ૩ જાનુમત ૪ વાચક ૫ રસનિર, ૬ કુદ, ૭ જલ, ૮ સર્પ
૯ સમ્પ્રદિત ૧ કિલ, ૧૧ મરિચક, ૧૨ કુતુહલ, ૧૩ જાન-
કિય, ૧૪ મત જાન, ૧૫ એવજાન — આ ૧૬૫૧૦૦ પ્રત્યેક — ૧
જાનુત્તમ, ૨ જાન, ૩ જાનુમત, ૪ જાનુમત — આ જાન ૬૧૫૦૦
[૧૫૫] ૧ પ્રકારે જાનુત્તમ નિવ એવાય ૭

જોતપરિનિમ્ન સુપ્ર પ્રકારે ૭ — ૧. જાનુત્તમ — વસ્ત્ર કિલ,
૨ જોતુવર્ધન — જાનુ જાનુમત, ૩ કાંતુવર્ધિ — જાનુમત કિલ
૪ જોતુવર્ધન તે પ્રકાર જાં અને જાનુમત મિત્ર સુદિત્રી જાનુમત કિલ
મત્ર તે, ૪ જોતુવર્ધિ નિમિત્તકર — જોતુ મિત્ર જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં
હોય તે તેના વસ્ત્ર નિવ જાનુમે અને જોતુ ૬૫૫ મી જાનુ તે,
૫ કુ જાનુમત ૧ જોતુ, ૨ જોતુ, ૩ જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં

જાનુત્તમ નિમિત્તકરે ૬૬ જોતુ ૭ તે આ પ્રમાણે — ૧. જાનુમત
૨ જાનુમત ૩ રસનિર, ૪ વસ્ત્ર ૫ જાં જાં, ૬ જોતુ, ૭ જાં જાં
૮ જાં, ૯ જાં, ૧ જાં

જાનુત્તમ જાં જાં ૮૦ જોતુ જાં ૭ જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં —
૧ જાં જાં, ૨ જાં ૩ જાં, ૪ જાં, ૫ જાં, ૬ જાં — ૭ જાં
જાં જાં જાં જાં જાં ૧ જાં જાં જાં તે જાં પ્રકારના નિવ — જાં
જાં જાં જાં — જાં જાં

૧૧ પ્રતિષ્ઠા ૬૧૬—

આ ૧૦ જાં જાં ૧૦ જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં
જાં ૭ તે જાં પ્રકારે —

૧ પ્રકારે સમ્પ્રદિત્રિમ તે જાં પ્રકારે — સમ્પ્રદિત્રિમ
પ્રત્યેક મિ — જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં
જાં — તે જાં પ્રકારે — જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં જાં

બીજી ૩૭, સ્થાનાંતર ૧૧, અને અવધારસૂત્રની ૪—બીજી મળે ૧૨ વર્ષ;
અને સામ્યમિત્રિ પાંચ વારિત્રની પાંચ સમ્યાધિ—એમ ૧૭ સમ્યાધિપ્રતિમા.
૧૩ પ્રકારની ઉપધાન પ્રતિમા—તે ૧૨ તિથિ અને ૧૨ અવધારની
મળે ૧૩ વર્ષ.

એક વિરેકપ્રતિમા, વિરેકપ્રતિમા કેમકે એકે અનેક જ્યાં સામાન્ય
હિંમે એક જ મૂડી છે.

એક પ્રતિસંહીનતા તે જલ્દી અનિવારિત્ય એકે અનેક જ્યાં સામાન્ય
રૂપે એક અંદેશ.

આમ કુલ ૬૧

મૂલ પ્રતિમાના પાંચ એકોના પાંચથી એકથી વિદ્યાર્થપ્રતિમા જલ્દી
જલ્દી ૭ જલ્દી તેને બીજી સિદ્ધપ્રતિમા—એ ઉપધાનાંતરવત છે—તેમ
સમનેષ સમજાવે.

૪

જીવની સ્થિતિ

૧ સ્થિતિના બેદો

કે સ્થિતિ એ પ્રકારની છે—

૧ કાચસ્થિતિ [મરી મરીને ફરીફરી તે જ કાચ-
નિઠાવમાં જન્મ થાય તે પ્રકારની^૧].

૨ ભવસ્થિતિ [જન્મથી મરણપર્યંતની સ્થિતિ].

(૧) કાચસ્થિતિ^૨ બેને છે—

૧ આ સ્થિતિ એક અને નારકને ન કોઈ કારણ કે એક મરીને ફરી
એક બને નથી, અને નારક મરીને ફરી નારક બને નથી. બીજી એક
કાચસ્થિતિમાં સાત-આઠ વર્ષ વર્ષ રહે.

૨. આ દુર અધોઽગત્યવસ્થાવત સમજાવું, અર્થાત્ બીજી બતાવેલ
ધર્મ કાચસ્થિતિ પ્રકાર કાચ છે જલ્દી બીજી પુનર્જન્મ આદિ નિઠે પ્રિયમા
એકે નિષેધ કરવાનું દુરનું અર્થ નથી.

૧ મનુષ્ય, ૨ તિષ્ઠત્ય પથૈન્દ્રિય

(૨) ભવતિષ્ઠિતિ^૧ બેને છે —

૧ દેવ, ૨ નાગક

૩ બાપુ બે પ્રકારનું છે —

૧ બાપુ^૨ [ભવતિ ભવ વ્યાપ્તો વ્યય ઉત્થા બે ટાંચે રહે તેવું બાપુ^૨]

૨ બાપુ^૩ [ભવતિ ભવ પૂરો થઈ પડું થઈ બપું]

(૧) બાપુ બેને છે —

૧ મનુષ્ય, ૨ પથૈન્દ્રિય તિષ્ઠત્ય

(૨) બાપુ બેને છે —

૧ દેવ, ૨ નાગક

૪ બેઠા બધાનું પાલન કરે છે —

૧ દેવ, ૨ નાગક

૧ બાપુ સુત જ્ય ક્યાર એટું જ સમજાડું થીય મનુષ્ય તરીકે ભવતિષ્ઠિતે બિલક કાપાનું ભરી વાપા તરીકે પાતિત બાપુને કારણથી જાણતા જા તેમ જ સમજાડું.

૨ એમો બેઠા મનુષ્યના પૂરો થઈ જાય જ્યાર પછી ફરી મનુષ્ય થઈને હોય તે તેવું મનુષ્ય પડું તરીકે થઈ જાય સમજાડું ભવતિષ્ઠિ તરીકે થી ટાંચે.

૩ એમો, દેવનામક દેવનું કોતરવાનું હોય, તે દેવના પૂરો થઈ પડું થઈ જાય તે જગ વચ્ચે ફરી દેવ થીય ન હોવાથી દેવનું સમાપ્તિ થઈ જાય પછે તરીકે.

૪ ભરી થાય દેવનામકે જ જાણ્યા છે, મનુષ્ય ૩ જા નીચ સ્થાનનું સુત છે બેઠા થીમકાર જુલોથી કરે છે. ભરી તે બે બે સિવાસને જ્ય જાય બાપુ જાણ હોય છે. એમો જાણ જ્ય તથાપિતિ બિલક જાને મનુષ્ય થીય પુરુષિ જાને જાણતીયી.

કૃ બેનુ ગામુ સોપકમ^૧ છે —

૧. મનુષ્ય, ૨. તિમિષપ ચિન્દ્રિય.

[—સ્થા ૮૧]

કૃ ગ્ન^૨ મયામુ સોગવે —

અરિહત, ચક્રવર્તી અને બગદેવ-વામુદેવ.

કૃ ક્તુ મધ્યમ^૩ ગામુ સોગવે છે —

અરિહત, ચક્રવર્તી અને બગદેવ-વામુદેવ.

[—સ્થા ૧૪૩]

ગામુ સાત કારણે તૂટે —

૧. અધ્યવસાય — રાજકેષ અને અધ્યપ — તેનાથી;

૨. નિમિત્ત — કક, રાજ વગેરેથી;

૩. આહારથી;

૪. વેદના — આખ વગેરેની પીડ — થી;

૫. પ્રસવાત — દૂધમા પટવાથી કે જિવા કારણે
અથવા આપાવથી;

૬. રુપશ્ચ — આપ વીંછી વગેરેના કળથી;

૭. સ્વસોગ્ધવાસ — એ નિશાચ કરવામાં આવે તેથી

[—સ્થા ૧૧૧]

૧. મનુષ્યને કહ્યું પૂરી વચા ખેલા કેલ કપકમ—અવસ્થાત વગેરેથી
શીયા સમવચા સોગવર્ક અવ તેણ અર્થાત નિશ્ચ અવધિ ખેલા મુલ્ય વર્ક
અવ તેણ અધ્યપ.

૨. બહી બલવેલા તણ સિવાજ્યા નાવક અને તેમને અવચ્છેદ ન
સમજવે.

૩. મધ્યમ ગામુ ચિન્દ્રિય થયે કે તેમને વાજ્ય નથી.

સો વરના^૧ આયુષ્યના પુરુષની દયા દયા^૨ ॥ —

૧. બાલ — [જ્યા અવસ્થામાં-યુગદુ યુગ લગને બહુ જ્ઞાન હોતું નથી]

૨. કીડા — [જ્યામાં માત્ર કીડાપ્રધાન લગન હોય છે — કામસોગમાં વીચાલિલાય હોયો નથી]

૩. મન્ય — [જ્યામાં સોગ્રોપાલનમાં અસમય પણ સોગ સોગવવામાં સમય હોય છે]

૪. બલ — [જ્યામાં ઉપદ્રવ ન હોય તે પ્રિયનું સમર્થન^૩ બતાવે છે]

૫. પ્રસ — [જ્યામાં ઇષ્ટિદાઈની પ્રવૃત્તિ ઉપાલુ ચિત્ત અને કુકુલની અભિવૃદ્ધિનું ચિત્ત હોય છે]

૬. હાવની — [જ્યામાં કામસોગથી વિરહત્ત જાય છે અને ઇન્દ્રિયો સીધા જાય છે]

૭. પ્રપલા — [જ્યા દયામ્ન જાણી અને મ્હે મને પ્રપલ વધે છે]

૮. માઝાપ — [જ્યામાં વાંઝી વળી જાય છે]

૯. મુરમુખી — [જ્યામાં લગન પણ અકાતુ થઈ જાય છે — મરણને ઇચ્છે છે]

૧૦. શાવની — [જ્યામાં છેક પથારીવશ થઈ જાય છે]

[—સા જગ]

૧ સો વર ઉત્પાદની સમજના એકમિ. કાસુ. પુરુષોત્તમજી પુરુષને જ્યુ જ્યા નથી દયામિ તે હેમ જ છે તે તેમ તેમ જાણના પ્રપણના હેમ

૨ હો વરસે કામ તે દયા

૨. સર્વ જીવોની સ્થિતિ

- ૪ ૧ ગૌ — નારકોની સ્થિતિ કેટલી ?
 જા૦ — જન્મન્થ દશ હંધાર વધ જાને ઉત્કૃષ્ટ
 ઝડ સાગર.
 ગૌ૦ — અપર્યાપ્ત નારકોની સ્થિતિ કેટલી ?
 જા — જન્મન્થ અતમુહૂર્ત જાને ઉત્કૃષ્ટ પશુ
 અતમુહૂર્ત
 ગૌ૦ — પર્યાપ્ત નારકોની સ્થિતિ કેટલી ?
 જા૦ — જન્મન્થથી અતમુહૂર્ત ન્યૂન દશહંધાર
 વધ જાને ઉત્કૃષ્ટથી પશુ અતમુહૂર્ત ન્યૂન
 ઝડ સાગર
- ૪ ૨-૨૪ આમ ગૌતમે રત્નપ્રજ્વાલથી માર્ગી થાવે નારક
 વિષે પૂછ્યું જાને તેને જાગવાને જવાબ
 આપ્યો ત્યાર પછી હમણે જાવનપરિત વજેરે
 દરકે વિષે પૂછ્યું જાને જાગવાને જવાબ
 આપ્યો ? થાવત —
 ગૌ — હે જાગવાન ! વિજ્ઞાન વૈજ્ઞાન્ય,
 જ્યૈષ્ઠ, અપર્યાપ્તની કેટલી સ્થિતિ ?
 જા — હે ગૌતમ ! જન્મન્થથી ઝડ સાગર
 જાને ઉત્કૃષ્ટ ઝડ સાગર.
 ગૌ — સર્વાર્થસિદ્ધિની સ્થિતિ કેટલી ?
 જા — અજન્મન્થીકૃષ્ટ ઝડ સાગર સ્થિતિ છે

૧ આ જાતુ પ્રકરણ પ્રજ્વાલાપર અતુલાર સમગ્ર લેવાનું છે.

૨ મધેદરિત્યાય અતુ તેમજ જણાવે છે તરત પ્રજ્વાલાપર
 જન્મન્થી ઝડ સાગર હતા છે

૨૩. રત્નપ્રભાન્ત્ર કે લાક

નારકની ૨૨ પમ્પ

.... સમ ૦ ૨૨

૨૪ , , ૨૩ -- સમ ૨૩.

૨૫ , , ૨૪ , સમ ૦ ૨૪

૨૬ , , ૨૫ સમ ૦ ૨૫

૨૭ , , ૨૬ સમ ૦ ૨૬

૨૮ " , , ૨૭ , સમ ૦ ૨૭

૨૯ " , , ૨૮ સમ ૦ ૨૮

૩૦ " , , ૨૯ સમ ૦ ૨૯

૩૧ " , , ૩૦ સમ ૩૦

૩૨ " , , ૩૧ " સમ ૦ ૩૧

૩૩ " , , ૩૨ -- સમ ૦ ૩૨

૩૪ " , , ૩૩ સમ ૩૩

૩૫ " , , ૧૦ ૦૦ વર્ષ સ્થા ૭૫૭

૧ બીજી શકે સમ્રાજ્ય

નારકની ૧ સમ્રાજ્ય સમ ૦ ૧

૨ બીજી શકે ૧૦માં

કે લાકની ૨ પમ્પ -- સમ ૨

૩ " , , ૨ સમ્રાજ્ય સમ ૦ ૨

૪ બીજી શકે શ મા ૩ સમ્રાજ્ય સમ ૦ ૩

સ્થા ૧૪૬

૧ ત્રીજી પાશુકામયા

નારકમા ૩ સમ્રાજ્ય સમ ૩

મા ૧૪૬

૨ કે લાકની ચાર સમ્રાજ્ય સમ ૪

૩ પાંચ સમ્રાજ્ય સમ ૦ ૫

૪ " , , ૬ સમ્રાજ્ય સમ ૦ ૬

૫. ત્રીજી વાણીમાં	---	---	૭ સાગર સમ ૭	સ્વા ૫૭૭
૧ ગાથી પદમલા	નરકમાં	૭ સાગર	સમ ૭	સ્વા ૫૭૭
૨. કેટલાકની	૮ સાગર	--	સમ ૮	
૩	૬ સાગર	---	સમ ૬	
૪		૧ સાગર	સમ ૧	
૫. ગાથી પદમલામાં			૧૦ સાગર સ્વા ૫૭૭	
૧ પાંચમી પુનમલા	નરકમાં કેટલાકની	-- ૧ સાગર	સમ ૧	સ્વા ૭૭૭
૨		૧૧ સાગર	સમ ૧૧	
૩		૧૨ સાગર	સમ ૧૨	
૪		૧૩ સાગર	સમ ૧૩	
૫		૧૪ સાગર	સમ ૧૪	
૬		૧૫ સાગર	સમ ૧૫	
૭		૧૬ સાગર	સમ ૧૬	
૮		---	૧૭ સાગર સમ ૧૭	
૧ છઠ્ઠી નરકમાં કેટલાકની		૧૭ સાગર	સમ ૧૭	
૨	૧	૧૮ સાગર	સમ ૧૮	
૩		૧૯ સાગર	સમ ૧૯	
૪	"	૨૦ સાગર	સમ ૨૦	
૫		૨૧ સાગર	સમ ૨૧	

સ્થિતિ જાવની જાવની પ્રમાણ

૬	જાવની	નરકમાં		
		કેટલાકની ...		૨૨ સાગર સમ ૨૨
૧.	સાતમી	નરકમાં		
		કેટલાકની	૨૨ સાગર	સમ ૨૨
૨.	"		૨૩ સાગર	સમ ૨૩
૩.	"	"	૨૪ સાગર	સમ ૨૪
૪.	"	"	૨૫ સાગર	સમ ૨૫
૫.	"	"	૨૬ સાગર	સમ ૨૬
૬.	"	"	૨૭ સાગર	સમ ૨૭
૭.	"	"	૨૮ સાગર	સમ ૨૮
૮.	"	"	૨૯ સાગર	સમ ૨૯
૯.	"	"	૩૦ સાગર	સમ ૩૦
૧૦.	"		૩૧ સાગર	સમ ૩૧
૧૧.			૩૨ સાગર ..	સમ ૩૨
૧૨.	સાતમી નરકમાં ઠાણ			
	મહાકાલ, રોસ મહા			
	રોસમા		૩૩ સાગર સમ ૩૩	
૧૩.	જામતિલાનમાં	જાવની-જાવની	૩૩ સાગર સમ ૩૩	

૪ જાવની સ્થિતિની સ્થિતિ (૬૦ ૨-૧૧)

(૧) જામતિલાનમાં

૧.	જામતિલાનમાં	... ૧ જામતિલાન	સમ ૭૫૭
૨.	જામતિલાનમાં		
		કેટલાક રોસની ૧ પામ	સમ ૧
૩.	"	રોસની .. ૧ સાગરની	સમ ૧
		કાંઈક વધારે	

			વિવરિત	જનક	કુલ	પ્રકાર	
૪	,	કે. વા. કે. વે. ની	૧ પામ	સમ	૧
૫		"	૭ પામ	સમ	૭
૬	,	"	૪ પામ	સમ	૪
૭	"	"	૫ પામ	સમ	૫
૮		"	૬ પામ	સમ	૬
૯		"	૭ પામ	સમ	૭
૧૦	"	"	૮ પામ	સમ	૮
૧૧	"	,	૯ પામ			સમ	૯
૧૨		,	૧ કચ્છના	સમ	૧
૧૩	"	"	૧ પામ	સમ	૧૦
૧૪	"	"	૧૧ પામ	સમ	૧૧
૧૫		"	૧૨ પામ			સમ	૧૨
૧૬	"	,	૧૩ પામ	સમ	૧૩
૧૭	"	"	૧૪ પામ	સમ	૧૪
૧૮	"	"	૧૫ પામ	સમ	૧૫
૧૯		"	૧૬ પામ	સમ	૧૬
૨૦		"	૧૭ પામ	સમ	૧૭
૨૧		"	૧૮ પામ	સમ	૧૮
૨૨	"	"	૧૯ પામ			સમ	૧૯
૨૩	"	"	૨૦ પામ	સમ	૨૦
૨૪	"	"	૨૧ પામ	સમ	૨૧
૨૫		"	૨૨ પામ	સમ	૨૨
૨૬		"	૨૩ પામ	સમ	૨૩
૨૭		"	૨૪ પામ	સમ	૨૪
૨૮	"	"	૨૫ પામ	સમ	૨૫
૨૯	"	"	૨૬ પામ	સમ	૨૬
૩૦		"	૨૭ પામ	સમ	૨૭

			સ્થિતિ	જાન્ય	કનુદ	પ્રમાણ
૩૧	"	"	૨/ પક્ષ	---	---	સમ૦ ૨૮
૩૨	"	,	૨૬ પક્ષ	---	---	સમ૦ ૨૬
૩૩	,	,	૩ પક્ષ	---	..	સમ ૩
૩૪	"		૩૧ પક્ષ	..	---	સમ૦ ૩૧
૩૫	"	"	૩૨ પક્ષ			સમ૦ ૩૨
૩૬		,	૩૩ પક્ષ			સમ૦ ૩૩
૩૭	જામુકુમારની		દેવોની	દેશજિન		સ્થા૦ ૧૧૩
			બે પક્ષ			

(૨) નામકુમારની

૧	નામકુમારમા					
	કેટલાક દેવોની	૧ પક્ષ		..	સમ૦ ૧	
૨	દેવોની			..	દેશજિન સમ૦ ૨	
				૨ પક્ષ		
૩	કેટલાક દેવોની	૧	હબારવપ		સમ૦ ૧૦	
૪	નામકુમાર દેવોની	દેશજિન			સ્થા ૧૧૩	
		બે પક્ષ				
૫	નામકુમારની	૧	૦ ૦ વપ		સ્થા ૭૭૫૭	

(૩) વિષ્ણુકુમારની

૧	વિષ્ણુકુમારમા					
	કેટલાક દેવોની	૧ પક્ષ	..		સમ૦ ૧	
૨	, દેવોની	..		દેશજિન સમ	૨	
				બે પક્ષ		
૩	કેટલાકની	૧૦	વપ		સમ૦ ૧૦	
૪	દેવોની	દેશજિન	..		સ્થા૦ ૧૧૩	
		બે પક્ષ				

	કિંચિત્	અપ્પ	કલ્પક પ્રભુજી
૫. વિજયકુમારની	૧	૦૦	સ્થાન ૭૭૫૭
		૧૫	

(૪) મુખ્યકુમારની

૧. મુખ્યકુમારની			
કેટલાક રેવોની	૧	પદ્મ	સમ ૧
૨. મુખ્યકુમાર રેવોની		..	રેવોનીન સમ ૨
		બે પદ્મ	
૩. મુખ્ય માં કેટલાક રેવોની	૧	૦૦	સમ ૧
૪. રેવોની	રેવોની		સ્થા ૧૧૩
	બે પદ્મ		
૫. મુખ્યકુમારની	૧		સ્થાન ૭૭૫૭

(૫) અગ્નિકુમારની

૧. અગ્નિ માં કેટલાક રેવોની	૧	પદ્મ	સમ ૧
૨. રેવોની		..	રેવોનીન સમ ૨
		બે પદ્મ	
૩. કેટલાક રેવોની	૧	૧૫	સમ ૧
૪. રેવોની	રેવોની	..	સ્થા ૧૧૩
	બે પદ્મ		
૫. અગ્નિકુમારની	૧	૦૦૦	સ્થાન ૭૭૫૭

(૬) વાયુકુમારની

૧. વાયુ માં કેટલાક રેવોની	૧	પદ્મ	સમ ૧
૨. રેવોની	..		રેવોનીન સમ ૨
		બે પદ્મ	
૩. કેટલાક રેવોની	૧	૦૦૦	સમ ૧

	દિશિતિ	જીવન કૃતિ	પ્રનામ
૪ " રેવોની	રેશિન		સ્થા ૦૧૧૩
	બે પક્ષ		
૫. વાયુકુમારની		૧૦૦	સ્થા ૦૭૫૭

(બ) સ્તનિતકુમારની

૧. સ્તનિતકુમારમાં			
કેટલાક રેવોની	૧ પક્ષ	સુમ ૦ ૧	
૨. , રેવોની		રેશિન સુમ ૦ ૨	
		બે પક્ષ	
૩. , કેટલાક રેવોની	૧૦૦૦	સુમ ૦ ૧૦	
૪. રેવોની	રેશિન	સ્થા ૦ ૧૧૩	
	બે પક્ષ		
૫. સ્તનિતકુમારની		૧૦૦૦	સ્થા ૦ ૭૫૭

(ક) કાધિકુમારની

૧. કાધિકુમારમાં			
કેટલાક રેવોની	૧ પક્ષ	સુમ ૦ ૧	
૨. રેવોની		રેશિન સુમ ૦ ૨	
		બે પક્ષ	
૩. , કેટલાક રેવોની	૧ ૦	સુમ ૦ ૧૦	
૪. " રેવોની	રેશિન	સ્થા ૧૧૩	
	બે પક્ષ		
૫. કાધિકુમારની		૧ ૦	સ્થા ૭૫૭

(દ) ક્ષીપકુમારની

૧. ક્ષીપકુમારમાં			
કેટલાક રેવોની	૧ પક્ષ	સુમ ૦ ૧	
૨. રેવોની રેશિન સુમ ૦ ૨	
		બે પક્ષ	

ઉચિતિ જમ કુલ પ્રમુખ

૩.	કેટલાક દેવોની	૧	સમ ૧
૪	" દેવોની દેશકેન	..	સ્થા ૧૧૩
		બે પત્ર	
૫.	વીરકુમારની	૧	.. સ્થા ૧૭૫૩

(૧૦) દિકકુમારની

૧.	દિક માં કેટલાક દેવોની ૧ પત્ર	..	સમ ૧
૨	દેવોની	દેશકેન સમ ૨	બે પત્ર
૩.	કેટલાક દેવોની	૧ ૦૦	.. સમ ૧
૪	" દેવોની દેશકેન	..	સ્થા ૧૧૩
		બે પત્ર	
૫.	દિકકુમારની	૧ ૦૦	સ્થા ૭૫૩

૫. સ્થાવરકાયાદિની સ્થિતિ (૬૦ ૧૨-૨૩)

બાહર અખામની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૭૦૦૦ વપ છે
[—સ્થા ૧૪૦]

કુ બાહર વેશકામની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ગણુ રાત્રિદિવસ છે.

કુ બાહર વાયુકામની " ગણુ હવે ૧ વપ છે
[—સ્થા ૧૪૧]

બાહર વનસ્પતિકામની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૧ વપ છે.
[—સમ ૧૫—સ્થા ૭૫૦]

ગ્રીન્દ્રપની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૪૬ રાત્રિદિવસ છે
[—સ્થા ૧૪]

સમૂહિતમ કુચપસ્થિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૪૨ હવે ૧ વપ છે

[—૪૫ ૧૧]

સમૂહમાં ઉપરિચરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૫૩, ૦ ૦
વપ છે

[—સમ ૪૬]

સમૂહમાં બેચર પશ્ચિન્દ્રય તિથિની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
૭૨, ૦ વપ છે

[—સમ ૪૭]

અસખ્યાત વર્ષાશુભી સરી પશ્ચિન્દ્રય તિથિમાં
કેટલાકની એક પક્ષ અને કેટલાકની બે પક્ષ સ્થિતિ છે

[—સમ ૧૨]

અસખ્યાત વર્ષાશુભી સરી પશ્ચિન્દ્રય તિથિની ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિ ૩ પક્ષ છે

[—સમ ૩]

અસખ્યાત વર્ષાશુભી સરી મનુષ્યમાં કેટલાકની ૧ પક્ષ
અને કેટલાકની બે પક્ષ સ્થિતિ છે તથા તેમની ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિ ત્રણ પક્ષ છે

[—સમ ૧ ૨ ૩]

જળદીપના કારતેરજતવપની જાવીત ઉત્સર્પિણીના
સુવમ સુવમા આશમાં મનુષ્યોનું પરમાણુ ત્રણ પક્ષ હોય
આ અવસર્પિણીમાં તથા આશામી અવસર્પિણીમાં પણ
તે જ પ્રમાણે છે

[—સ્થા ૧૪૩]

૧ જળદીપના દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુના મનુષ્યો ત્રણ પક્ષ
પરમાણુ ભોગવે છે

૨ પુ કવર દીપના પશ્ચિમાર્ધના મનુષ્યો પણ તેટલું જ
ત્રણ પક્ષ પરમાણુ ભોગવે છે

[—સ્થા ૧૪૩]

	જાન	રૂપ	પ્રમાણ
૧. ચાલુખ્યતરની સ્થિતિ	૧ પાસ	૧ પાસ	સમ ૧
૨. માં ફેટલાક			
રેવોની	૧, ૦		સમ ૧૦
૩. ચાલુખ્યતરની	૧ ૦૦	..	સમ ૧૦૦
૪. બેવોલિફની	૧ પાસ અને		સમ ૧
	૧ લાખ વર્ગ		

૬. વેમાનિકોની સ્થિતિ (૬૦ ૨૪)

(૧) સોધર્મકરની

	સ્થિતિ	જાન	રૂપ	પ્રમાણ
૧. સોધર્મકરની				
રેવોની	..	૧ પાસ	..	સમ ૧
૨. ફેટલાક રેવોની	૧ સામર	સમ ૧
૩. "	૧ પાસ		..	સમ ૨
૪. "			સિ	સમ ૨
			સુગરથી	
			કાંઈક વધારે	
૫. "	"	૩ પાસ	..	સમ ૩
૬. "	"	૪	..	સમ ૪
૭. "	"	૫	..	સમ ૫
૮. "	"	૬	..	સમ ૬
૯. "	"	૭	..	સમ ૭
૧૦. "	"	૮	"	સમ ૮
૧૧. "	"	૯	"	સમ ૯

૧. આ સુધાનિધિ રેવોની જાન મહત્વ સપાસથી માત્ર સોધર્મકરની પાસથી મેળવે સ્થિતિ રેવોની ૭ નહિ.

		સ્થિતિ	બાકી	કુલ	પ્રમાણ
૧૨	,	૧૦	પ્રથમ		સમ ૧૦
૧૩.	"	૧૧	,	--	સમ ૧૧
૧૪	"	૧૨	"	--	સમ ૧૨
૧૫	"	૧૩			સમ ૧૩
૧૬	"	૧૪			સમ ૧૪
૧૭	"	૧૫	--		સમ ૧૫
૧૮	"	૧૬		--	સમ ૧૬
૧૯	"	૧૭	--	--	સમ ૧૭
૨૦	,	૧૮	"		સમ ૧૮
૨૧	,	૧૯	"		સમ ૧૯
૨૨		૨૦			સમ ૨૦
૨૩	,	૨૧	,		સમ ૨૧
૨૪	"	૨૨	--		સમ ૨૨
૨૫	,	૨૩			સમ ૨૩
૨૬		૨૪	"		સમ ૨૪
૨૭	"	૨૫	"	--	સમ ૨૫
૨૮	"	૨૬	--		સમ ૨૬
૨૯	"	૨૭	--	--	સમ ૨૭
૩૦	"	૨૮	"	--	સમ ૨૮
૩૧		૨૯			સમ ૨૯
(૩૨	,	૩૦			સમ ૩૦
૩૩.		૩૧			સમ ૩૧
૩૪	"	૩૨			સમ ૩૨
૩૫		૩૩			સમ ૩૩
૩૬	રેવેન્યુ	...		૨૨૪૩૨૨૨૨	૧૧૩

૧ મુજ સુવની બાકીની નથી, જુલુ કમ પ્રમાણે બાકી
 ૨૦.૫ તેથી કોઈક મુજી ૦.

દેવસજ દેવેન્દ્ર સકેની જાણા પસિહના દેવોની સ્થિતિ
 -જ્યુ પસ્ય ॥ અને જાણની પરિપક્વની દેવીઓની સ્થિતિ
 -જ્યુ પસ્ય છે

[—સ્થા ૧]

સકેન્દ્રની મધ્યમ પસિહના દેવોની સ્થિતિ ધાર
 પસ્ય છે

[—સ્થા ૧૧]

સકેન્દ્રની જાણવતર પસિહના દેવોની સ્થિતિ ધંધ
 પસ્ય છે

[—સ્થા ૧૦૧]

સકેન્દ્રની જાણમાહિયી દેવીઓની સ્થિતિ સ્થાત પસ્ય છે.

[—સ્થા ૧૧૧]

સૌખ્યમ કલ્પની પરિપક્વિત દેવીઓની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
 સ્થાત પસ્ય છે

[—સ્થા ૧૧૧]

(૨) ધ્યાનકલ્પની

	સ્થિતિ	જન્મ	કલ્પ	પ્રકાર
૧ ધ્યાનકલ્પના	..	૧ પસ્યથી	સમ	૧
	દેવોની	વધારે		
૨	હેલસક દેવોની	૧ સુગર	સમ	૧
૩	"	૨ પસ્ય	સમ	૨
૪	"		બે સમ	૨
			સાતસથી	
			કાંઈકે	
			વધારે સ્થા	૧૧૩
૫	"	૩ પસ્ય	.. સમ	૩
૬	"	૪	.. સમ	૪
૭	"	૫ ..	સમ	૫

૧. જા: દેવસજથી દેવ દેવી બને સમજાવત.

		રિશિ	વચન	ક્રમ	સમ
૮	"	૬ પશ્ચિમ			સમ ૬
૯	"	૭ "			સમ ૭
૧	"	૮ ,	--		સમ ૮
૧૧	"	૯ ,			સમ ૯
૧૨	"	૧૦ "			સમ ૧૦
૧૩	"	૧૧ ,	--		સમ ૧૧
૧૪	"	૧૨			સમ ૧૨
૧૫	"	૧૩			સમ ૧૩
૧૬	"	૧૪			સમ ૧૪
૧૭	"	૧૫ "			સમ ૧૫
૧૮	"	૧૬			સમ ૧૬
૧૯	"	૧૭ "			સમ ૧૭
૨૦	"	૧૮ ,			સમ ૧૮
૨૧	"	૧૯			સમ ૧૯
૨૨	"	૨૦	---		સમ ૨૦
૨૩	"	૨૧ "			સમ ૨૧
૨૪	"	૨૨			સમ ૨૨
૨૫	"	૨૩			સમ ૨૩
૨૬	"	૨૪			સમ ૨૪
૨૭	"	૨૫			સમ ૨૫
૨૮	"	૨૬			સમ ૨૬
૨૯	"	૨૭			સમ ૨૭
૩૦	"	૨૮			સમ ૨૮
૩૧	"	૨૯			સમ ૨૯
૩૨	"	૩૦			સમ ૩૦

૧. મૂળમાં આ ક્રમીકરણ નથી પણ ક્રમવિધિના અનુસાર આપવામાં આવેલ છે તેથી એ સમજાવવામાં આવે છે.

	સ્થિતિ	અક્ષર	ક્રમ	સમ
૩૩	૩૧ પદ્ય	--	સમ	૩૧
૩૪	૩૨ "	--	સમ	૩૨
૩૫	૩૩	--	સમ	૩૩
૩૬. ઈશાનકરપત્રી		૬ પદ્ય સ્થા	૬૩	

દેવીઓની

ઈશાનના દેવેન્દ્રની ગાથા પસિદની દેવીઓની સ્થિતિ
જ્યુ પદ્ય છે

[- સ્થા ૧]

ઈશાન દેવેન્દ્રની મધ્યમ પસિદની દેવીઓની સ્થિતિ
સ્વાર પદ્ય છે

[- સ્થા ૧૧]

ઈશાન દેવેન્દ્રની ગાથાવતરપસિદની દેવીઓની સ્થિતિ
પદ્ય પસિદપદ્ય છે.

[- સ્થા ૧૧૧]

ઈશાન દેવેન્દ્રની મધ્યમ પસિદના દેવીની સ્થિતિ
૭ પદ્ય છે

[- સ્થા ૧૧૧]

ઈશાન દેવેન્દ્રની ગાથાવતર પસિદના દેવીની સ્થિતિ
સ્વાર પદ્ય છે

[- સ્થા ૧૧૧]

ઈશાન દેવેન્દ્રની ગાથામહિપીઓની સ્થિતિ ૬ પદ્ય છે

[- સ્થા ૧૧૩]

(૪) સનતકુમારની

૧ સનતકુમારમાં	૨ સ્વાચ્છ	સમ	૨૬
		સ્થા	૧૧૩
૨ " કેટલાક દેવીની	૩ સ્વાચ્છ	સમ	૩

	સ્થિતિ	જા.નં	કુલ પ્રમાણ
૩	"	૪ સાગર	સમ૦ ૪
૪	"	૫ સાગર	સમ૦ ૫
૫	"	૬ સાગર	સમ૦ ૬
૬	"		૭ સાગર સમ૦ ૭
૭. સંસ્કૃતમા			૭ સાગર સ્થા ૦૫૭૭

(૪) માહેન્દ્રની

૧. માહેન્દ્રમાં	બે સાગરથી	સમ૦ ૨
	વધારે	સ્થા ૦ ૧૧૩
૨. " કેટલાક રેવોની	૩ સાગર	સમ૦ ૩
૩. " " " ૪ સાગર	"	સમ૦ ૪
૪. " " " ૫ સાગર	"	સમ૦ ૫
૫. " " " ૬ સાગર	"	સમ૦ ૬
૬. રેવોની		૭ સાગર સમ૦ ૭
	થી વધારે સ્થા ૦ ૫૭૭	

(૫) જાણસોડની

૧. જાણસોડમાં કેટલાક રેવોની	૭ થી વધારે સાગર	સમ૦ ૭
૨. " " " ૮ સાગર		સમ૦ ૮
૩. " " " ૯ સાગર		સમ ૯
૪. રેવોની		૧૦ સાગર સમ૦ ૧૦
		સ્થા ૦ ૭૫૭
૫. " " " ૭ સાગર		સ્થા ૦ ૫૫૭

(૬) ભાતકની

૧. ભાતકમાં કેટલાક રેવોની	૧ સાગર	સમ૦ ૧૦
--------------------------	--------	--------

			વિવૃત્તિ	અપ-વ	કનુદ પ્રજ્ઞા
૨	"	"	૧૧ સાગર		સમ ૧૧
૩	"	"	૧૨ સાગર	--	સમ ૧૨
૪	"	"	૧૩ સાગર		સમ ૧૩
૫	"	"	૧૪ સાગર	---	સમ ૧૪
૬	લાલકેમં રેવોની		૧ સાગર		સમ ૧૪

(ક) મહાગુહ - સહજારની

૧	મહાગુહમાં કેટલાક રેવોની		૧૪ સાગર		સમ ૧૪
૨	"	"	૧૫ સાગર		સમ ૧૫
૪	"	"	૧૬ સાગર		સમ ૧૬
૫	સહજાર કપાળ રેવોની			૧૭ સાગર	સમ ૧૭
૬	"	"	--	૧૮ સાગર	સમ ૧૮

(લ) આશુત - માશુતની

૧	આશુત કપાળ કેટલાક રેવોની	--	૧૮ સાગર		સમ ૧૮
૨	"	"	---	૧૬ સાગર	સમ ૧૬
૩	માશુત	--	૧૬ સાગર		સમ ૧૬
૪	રેવોની		૧ સાગર		સમ ૨૦

(દ) આરણ્ય-આશુતની

			અપ-વ	કનુદ	પ્રજ્ઞા
૧	આરણ્યકપાળ રેવોની	૨	સાગર		સમ ૨
૨	"		૨૧ સાગર		સમ ૨૧
૩	આશુત	૨૧	સાગર		સમ ૨૧
૪	"	"	૨૨ સાગર		સમ ૨૨

(૧૦) દિવેવકની

નમઃ કૃપા પ્રભાત

૧. નિવિહાના નિવિના	૨૨ સાગર	૨૩ સાગર	સમ	૨૨, ૨૩
દિવેવકની				
૨. નિવિહા મધ્ય	૨૩ સાગર	૨૪ સાગર	સમ	૨૩, ૨૪
૩. નિવિહાના ઉપરના	૨૪ સાગર	૨૫ સાગર	સમ	૨૪, ૨૫
૪ મધ્યમના નિવિના	૨૫	૨૬	સમ	૨૫, ૨૬
૫ મધ્યમના મધ્ય	૨૬	૨૭	સમ	૨૬, ૨૭
૬ મધ્યમના ઉપરના	૨૭	૨૮	સમ	૨૭, ૨૮
૭ ઉપરના નિવિના	૨૮	૨૯	સમ	૨૮, ૨૯
૮ ઉપરના મધ્યના	૨૯	૩૦	સમ	૨૯, ૩૦
૯ ઉપરના ઉપરના	૩૦	૩૧	સમ	૩૦, ૩૧

(૧૧) અનુત્તરવિમાનની

વિજય, વેદ્યત, લયન્ત, અપરાધિત આ અનુત્તર-
વાસી દેવોની લયન્તથી ૩૧ સાગરોપમ સ્થિતિ છે અને
ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગર છે અને તેમાં દેવલોકની ૩૨ સાગર
સ્થિતિ છે

(-સમ ૩૧ ૩૨, ૩૩)

સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનના દેવોની અલયન્તઅનુકૃષ્ટ ૩૩
સાગર સ્થિતિ છે

(-સમ ૩૩)

(૧૨) ઠિસ્મિપિકની

ઠિસ્મિપિક દેવ ત્રણ પ્રકારના છે —

૧ કૃષ્ણ દિવેવક નવ છે તેમજ ત્રણ ત્રણનું સુખદ છે અને તે
નીચલા, મધ્યમ અને ઉપરના કહેવાય છે કારણ કે તે ઉપર નીચે આનેશ
છે. સુખી નીચેના ત્રણ તે નીચલા, મધ્યના ત્રણ મધ્યમાં અને ઉપરના
ત્રણ તે ઉપરના

૧ ત્ર્ય પાપોપમ સ્થિતિયાગ્ય જેઓ અપોતિત અને
ઓપમ વિમાનની વચ્ચે રહે છે

૨ ત્ર્ય સ્વરોપમ સ્થિતિયાગ્ય જેઓ ઓપમ સ્થિતિ
અને મુન્યુમાર માટેનું વિમાનોની વચ્ચે રહે છે

૩. તેજ સ્વરોપમ સ્થિતિયાગ્ય જેઓ પ્રસરોત અને
વાતવિમાનની વચ્ચે રહે છે

(-સ્થ ૧૫)

(૧૩) કેદવાઈ વેમાનિમેની

દેવોમા કેદવાઈની સ્થિતિ જે વચ્ચે છે

(-સ્થ ૧)

જે દેવો સ્વરોપ મુક્તર, સ્વરોપ, સ્વર, મનુ
માત્રુપોષર અને સોપાદિન વિમાનમાં ઉત્તમ થાય છે તે
દેવોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ એક સ્વરોપમ છે

(-સ્થ ૧)

જે દેવો શુભ, શુભાંત, શુભવત્, શુભક્રમ, શુભ-
સમ, શુભાચર અને શુભાંતરસક વિમાનમાં ઉત્તમ
થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ જે સ્વરોપ સ્થિતિ છે.

(-સ્થ ૧)

જે દેવો જ્ઞાનકર, મહાકર જ્ઞાનકર-મહાકર, ચન્દ્ર,
ચંદ્રાચર, ચંદ્રમહા, ચંદ્રમન્દ, ચંદ્રવત્, ચંદ્રોત્સવ, ચંદ્ર-
ખલ, ચંદ્રમુગ્ધ, ચંદ્રાંત, ચંદ્રકૃષ્ટ ચંદ્રોત્સવવત્સક—જા
વિમાનમાં ઉત્તમ થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કે
સ્વરોપમ છે.

(-સ્થ ૧)

જે દેવો કૃષિ, મુકૃષિ, કૃષિ-આવર્ત, કૃષિપ્રભ, કૃષિચુક્ર, કૃષિવર્ણ, કૃષિસેસ્મ, કૃષિભવજ, કૃષિયુગ, કૃષિસદ, કૃષિકૃટ, કૃષ્યોત્તરાવતસકે - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આર સાગર છે

[—અપ ૪]

જે દેવો વાત, મુવાત, વાતાવર્ત, વાતપ્રભ, વાતકાંત, વાતવર્ણ, વાતસેસ્મ, વાતભવજ, વાતયુગ, વાતસદ, વાતકૃટ, વાતોત્તરાવતસકે સુર, મુસુર, સુરાવર્ત, સુપ્રભ, સુરકાંત, સુરવર્ણ, સુરસેસ્મ, સુરભવજ, સુરયુગ, સુરસદ, સુરકૃટ, સુરોત્તરાવતસકે - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પૂર્વ સાગર છે

[—અમ ૫]

જે દેવો સ્વલભ, સ્વલભૃમણ, ઘોષ, મુઘોષ, મહાઘોષ, કૃષિઘોષ, વીર, મુખીર વીરગત, વીરઝેલુક, વીરવર્ત, વીરપ્રભ, વીરકાંત, વીરવર્ણ, વીરસેસ્મ, વીરભવજ, વીરયુગ, વીરસદ, વીરકૃટ, વીરોત્તરાવતસકે - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છ સાગર છે

[—અપ ૧]

જે દેવો સમ, સમપ્રભ, મહાપ્રભ, પ્રભાસ, ભામુર, વિમલ, મંચનકૃત્ સનતુમાસવતસકે - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ શ્વેત સાગર છે

[—અપ ૭]

જે દેવો અગ્નિ, અગ્નિ-માલિ, વૈશાગન, પલકર, વદ્રાલ, સુસલ, મુપ્રતિહાલ, અન્નધોલ, રિણ, અપુષ્પલ, અનુષ્ઠા, પદાવતસકે - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આઠ સાગર છે.

[—અપ ૮]

જે દેવોઃ પદ્ય મુપદ્ય, પદ્યવર્ત પદ્યમલ પદ્યકાંત, પદ્યવર્ત
પદ્યસેત્ત્વ, પદ્યભ્રજ પદ્યતુ ય, પદ્યસદ્ય, પદ્યકૂટ પદ્યોત્તરા-
વતસક; સુપ મુસુપ સુપોવર્ત સુપોમલ, સુપોમંત, સુપ વ્યુ
સુપસેત્ત્વ સુપભ્રજ સુપતુ ય, સુપસદ્ય, સુપકૂટ સુપોત્તરા-
વતસક; તુવિય તુવિયવર્ત તુવિયમલ, તુવિયકાંત, તુવિયવ્ય
તુવિયસેત્ત્વ, તુવિયભ્રજ તુવિયતુ ય, તુવિયસદ્ય, તુવિયકૂટ
તુવિયોત્તરાવતસક - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે
દેવોની સ્થિતિ નવ સ્થાનર છે

[- સ્થા ૭]

જે દેવોઃ ધોવ, ધુધોવ, મહાધોવ નન્ધિધોવ, કુન્ધ-
મનોરમ રમ્મ, રમ્મક રમણીય, મન્ધાવર્ત પ્રહ્લસેત્ત્વ
વતસક - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે દેવોની ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિ છા સ્થાનરોપમ છે

[- સ્થા ૮]

જે દેવોઃ પ્રહ્લ મુપ્રહ્લ, પ્રહ્લવર્ત પ્રહ્લમલ પ્રહ્લકાંત-
પ્રહ્લવર્ત પ્રહ્લસેત્ત્વ, પ્રહ્લભ્રજ પ્રહ્લતુ ય, પ્રહ્લસદ્ય, પ્રહ્લકૂટ
પ્રહ્લોત્તરાવતસક - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની
અનિયત સ્થાનરોપમ સ્થિતિ છે

[- સ્થા ૧૧]

જે દેવોઃ મારેન્દ્ર, મારેન્દ્રભ્રજ કલુ, કલુમોવ પુન્દ્ર-
મુપુન્દ્ર પુન્દ્ર, મુપુન્દ્ર મહાપુન્દ્ર, નરેન્દ્ર, નરેન્દ્રમંત નરેન્દ્રોત્તરા-
વતસક - આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિ નાર સ્થાનરોપમ છે

[સ્થા ૧૧]

જે દેવોઃ વજ્ર મુવજ્ર, વજ્રવર્ત વજ્રમલ વજ્રકાંત, વજ્રવર્ત
વજ્રસેત્ત્વ વજ્રભ્રજ, વજ્રતુ ય, વજ્રસદ્ય, વજ્રકૂટ વજ્રોત્તરા-

વતસક, વરિષ્ઠ, વરિષ્ઠવત, વરિષ્ઠમણ, વરિષ્ઠાંત, વરિષ્ઠવર્ણ
 વરિષ્ઠેશ્વ, વરિષ્ઠેશ્વ, વરિષ્ઠેશ્વ, વરિષ્ઠેશ્વ, વરિષ્ઠેશ્વ, વરિષ્ઠેશ્વ, વરિષ્ઠેશ્વ
 સવતસક લોક લોકાવત લોકમણ, લોકાંત, લોકવર્ણ
 લોકેશ્વ, લોકેશ્વ, લોકેશ્વ, લોકેશ્વ, લોકેશ્વ, લોકેશ્વ, લોકેશ્વ
 વતસક—આ વિમાનોમાં ઉપલ્ભ્ય થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ
 સ્થિતિ તેજ આગશેપમ છે.

[—સપ્ત ૧૩]

જે દેવો શ્રીકાંત શ્રીમહિત, શ્રીસૌમનસ, લાંતક
 મપિષ્ઠ, માહેન્દ્રકાંત, માહેન્દ્રીચરાવતસક—આ વિમાનોમાં
 ઉપલ્ભ્ય થાય છે, તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ચોથા સ્થાનપમ છે.

[—સપ્ત ૧૪]

જે દેવો નંદ સુનંદ, નંદવત નંદમણ, નંદાંત, નંદ
 વર્ણ નંદેશ્વ, નંદેશ્વ, નંદેશ્વ, નંદેશ્વ, નંદેશ્વ, નંદેશ્વ, નંદેશ્વ
 વતસક—આ વિમાનોમાં ઉપલ્ભ્ય થાય છે તેમની
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૧૫ સ્થાનપમ છે.

[—સપ્ત ૧૫]

જે દેવો આવત આવત નહિ-આવત મહાનહિ
 આવત આકુલ, આકુલમણ, ભદ્ર, સુભદ્ર, મહાભદ્ર, સર્વવિ
 ભદ્ર, ભદ્રીચરાવતસક—આ વિમાનોમાં ઉપલ્ભ્ય થાય છે,
 તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૧૬ સ્થાનપમ છે.

[—સપ્ત ૧૬]

જે દેવો સામાન, સુસામાન મહાસામાન, પશ, મહા-
 પશ, કુમુદ, મહાકુમુદ, નલિન, મહાનલિન, પુવ્યગ્રંથ મહા
 પ્રગરિક શુક મહાશુક સિદ્ધ, સિદ્ધકાંત, સિદ્ધવીર, ભાવત
 —આ વિમાનોમાં ઉપલ્ભ્ય થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
 ૧૭ સ્થાનપમ ॥

[—સપ્ત ૧૭]

એ દેવો કાલ, કુકાલ મહાકાલ, અજન, શિવ, શંકર, સમાન, કુમ મહાકુમ, વિશ્વલક્ષ્મણાલ પદ, પદસુખ, કુમુદ, કુમુદસુખ નલિન નલિનસુખ, પુદ્ગલ પુદ્ગલસુખ, સ્વચ્છાશવતસક — આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે દેવોની ૧૮ સ્તરોપમ સ્થિતિ છે

[—અ. ૧૮]

એ દેવો આકુલ, પ્રાકુલ, નલ, વિનલ, વન, મુરિર, ધન, ધનકાંત, ધરીવતસવતસક — આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૧૬ સ્તરોપમ છે

[—અ. ૧૭]

એ દેવો સાલ, વિશ્વલ, મુનિશ્વલ, સિદ્ધાંશ ઉત્પન્ન, ભિત્તિલ, વિનિશ્વલ, દિશાધીશ્વલ, મલ ન કલિર, પુષ્પ, મુપુષ્પ, પુષ્પક્લ, પુષ્પમલ, પુ પાંતલ, પુષ્પક્લ પુષ્પલેષ, પુષ્પ જલ પુષ્પમૂળ, પુષ્પસિદ્ધ/પુ પિત્તલવતસક — આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૨ સ્તરોપમ છે

[—અ. ૧]

એ દેવો ધીવલ, ધીવામલ, માલ, કૃદિ, વાપિલ, વાપિલવતસક — આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની સ્થિતિ ૨૧ સ્તરોપમ છે

[—અ. ૨૧]

એ દેવો મહિલ, વિહુલ, વિમલ, પ્રજાલ, વનમલ, વાપુલવતસક — આ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૨૨ સ્તરોપમ છે

[—અ. ૨૨]

જીવ વિષે વિવિધ

[૧૬૬૬ વિચાર]

૧ આસોચ્છવાસ-આધાર

જે દેવો આગણિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે દેવો તેમની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ કોઈ આગર હોવાથી અર્ધ માણને જાતે આસોચ્છવાસ સે છે અને તેમને કોઈ હંબાર વળે જાતે આધારની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે

[—સમ ૧]

જે દેવો શુભાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થનારા છે અને જેઓ જે આગરોપમ આધુવાળા છે તેઓ ૧ મહિના પછી ઉચ્છવાસનિશ્વાસ સે છે અને તેમને જે હંબાર વળે પછી આધાર લેવાની ઇચ્છા થાય છે

[—સમ ૨]

જે આજીઠર આદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થનારા જલુ આગર આધુવાળા દેવો થોડા માસમાં કોઈ વખતે આસોચ્છવાસ સે છે તે દેવાને ૩ હંબાર વળે આધારની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે

[—સમ ૩]

જે દેવો કૃષિ આદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને જેમનું બાહ્ય ઉત્કૃષ્ટ ચાર આગર છે તેઓ જે મહિને આસોચ્છવાસ સે છે અને ૪ હંબાર વળે આધારની ઇચ્છા કરે છે

[—સમ ૪]

જે દેવો વાત આદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને જેમની ઉત્કૃષ્ટ પાંચ આગર સ્થિતિ છે તેઓ ચા મહિને

શ્વસોશ્વવાસ સે છે અને ૫ દંબાર વરે આકાશની
કરે છે

[-૪૪]

એ રેવે સ્વપ્ન જ્યાં વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે
અને એમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે સ્વપ્ન છે તેથી ૩ મઠને
શ્વસોશ્વવાસ સે છે અને ૧ દંબાર વરે આકાશની
કરે છે

[-૪૫]

એ રેવે જમ જ્યાં વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
એમની સ્થિતિ છે સ્વપ્ન છે તેથી ૩ મઠને શ્વસોશ્વવાસ
સે છે અને ૭ દંબાર વરે આકાશની કરે છે

[-૪૬]

એ રેવે કામિ જ્યાં વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે
અને એમની આકુષ્ઠિત આક સ્વપ્ન છે તેથી ૪ મઠને
શ્વસોશ્વવાસ સે છે અને આક દંબાર વરે આકાશની
કરે છે

[-૪૭]

એ રેવે મજ જ્યાં વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
એમની ૬ સ્વપ્ન સ્થિતિ છે તેથી ૪ મઠને શ્વસોશ્વવાસ
સે છે અને ૬ દંબાર વરે આકાશની કરે છે

[-૪૮]

એ રેવે યોગ જ્યાં વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
એમની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ થાય સ્વપ્ન છે તેથી ૪ મઠને શ્વસોશ્વવાસ
સે છે અને ૪ દંબાર વરે આકાશની કરે છે

[-૪૯]

જે દેવો ધ્રુવોત્તરાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
જેમની સ્થિતિ ૧૧ સ્તંભ છે તે દેવો ૫૫ મહિને આસો
અવસર લે છે અને અગિયાર હજાર વર્ષે આહારની ઇચ્છા
કરે છે

[—સમ ૧૧]

જે દેવો મારુત્તાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
જેમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૧૨ સ્તંભ છે તેઓ ૭ માસે આસો
અવસર લે છે અને ૧૨ હજાર વર્ષે આહારની ઇચ્છા કરે છે.

[—સમ ૧૨]

જે દેવો વજ્રાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને
જેમની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ૧૩ સ્તંભ છે તેઓ ૬ માસે આસો
અવસર લે છે અને તે ૬ હજાર વર્ષે આહારની ઇચ્છા કરે છે

[—સમ ૧૩]

શ્રીમત્તાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થનારા ૧૪ સ્તંભ
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા દેવો ૭ માસે આસોઅવસર લે છે અને
૧૪ હજાર વર્ષે આહારની ઇચ્છા કરે છે.

[—સમ ૧૪]

નન્દાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થનારા ૧૫ સ્તંભની
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા દેવો આઠમાસ માસે આસોઅવસર લે
છે અને ૧૫ હજાર વર્ષે આહારની ઇચ્છા કરે છે

[—સમ ૧૫]

આવત આદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન થનારા ૧૬ સ્તંભ
૫મ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા દેવો ૮ મહિને આસોઅવસર લે છે
અને ૧૬ હજાર વર્ષે આહારની ઇચ્છા કરે છે

[—સમ ૧૬]

સામાનાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન કરનાર ૧૭ સ્વર્ગોપમ સ્થિતિવાળા દેવો ૮૫ માસે શ્વાસોચ્છવાસ લે છે અને ૧૭ હજાર વર્ષે આકાશની ઇચ્છા કરે છે

[—કપ ૧૭]

ઝાલાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન કરનાર ૧૮ સ્વર્ગોપમ આયુષ્યાળ દેવો ૬ માસે શ્વાસોચ્છવાસ લે છે અને ૧૮ હજાર વર્ષે આકાશની ઇચ્છા કરે છે.

[—કપ ૧૮]

જાણકારી વિમાનોમાં ઉત્પન્ન કરનાર ૧૬ સ્વર્ગોપમ સ્થિતિવાળા દેવો ૬૫ માસે શ્વાસોચ્છવાસ લે છે અને ૧૬ હજાર વર્ષે આકાશની ઇચ્છા કરે છે

[—કપ ૧૯]

સાલાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન કરનાર ૨ સ્વર્ગોપમ સ્થિતિવાળા દેવો ૧ મહિને શ્વાસોચ્છવાસ લે છે અને ૨૦ હજાર વર્ષે આકાશની ઇચ્છા કરે છે

[—કપ ૨૦]

મીઞસાદિ વિમાનોમાં ઉત્પન્ન કરનાર ૨૧ સ્વર્ગ સ્થિતિવાળા દેવો ૧૦૫ મહિને શ્વાસોચ્છવાસ લે છે અને ૨૧ હજાર વર્ષે આકાશને ઇચ્છે છે

[—કપ ૨૧]

મહિતારી વિમાનોમાં ઉત્પન્ન કરનાર ૨૨ સ્વર્ગ સ્થિતિવાળા દેવો ૧૧ માસે શ્વાસોચ્છવાસ લે છે અને ૨૨ હજાર વર્ષે આકાશની ઇચ્છા કરે છે

[—કપ ૨૨]

નીચલા મેવેચકમાં ઉત્પન્ન કરનાર ૨૩ સ્વર્ગોપમ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા દેવો ૧૧૫ માસે શ્વાસોચ્છવાસ લે છે અને ૨૩ હજાર વર્ષે આકાશની ઇચ્છા કરે છે

[—કપ ૨૩]

નીચલા ધ્રુવેષકર્માના મધ્ય ધ્રુવેષકર્માં ઉત્પન્ન થનાર ૨૪ આગર સ્થિતિવાગ્ય દેવો ૧૨ માસે શ્વમેશ્વરાસ લે છે અને ૨૪ દહાર વરે આદારની હમ્મી કરે છે

[—સપ ૧૪]

નીચલા ધ્રુવેષકર્માના ઉપરના ધ્રુવેષકર્માં ઉત્પન્ન થનાર ૨૫ આગર ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગ્ય દેવો ૧૨ માસે શ્વમેશ્વરાસ લે છે અને ૨૫ દહાર વરે આદારની હમ્મી કરે છે

[—સપ ૧૫]

માધ્યમ ધ્રુવેષકર્માના સૌથી નીચેના ધ્રુવેષકર્માં ઉત્પન્ન થનાર ૨૬ આગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગ્ય દેવો ૧૩ માસે શ્વમેશ્વરાસ લે છે અને ૨૬ દહાર વરે આદારની હમ્મી કરે છે

[—સપ ૧૬]

— માધ્યમ ધ્રુવેષકર્માના વચલા ધ્રુવેષકર્માં ઉત્પન્ન થનાર ૨૭ આગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગ્ય દેવો ૧૩ માસે શ્વમેશ્વરાસ લે છે અને ૨૭ દહાર વરે આદારની હમ્મી કરે છે

[—સપ ૨૦]

મધ્યમાના ઉપરના ધ્રુવેષકર્માં ઉત્પન્ન થનાર ૨૮ આગર ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગ્ય દેવો ૧૪ માસે શ્વમેશ્વરાસ લે છે અને ૨૮ દહાર વરે આદારની હમ્મી કરે છે

[—સપ ૧૮]

ઉપરામાંના નીચેના ધ્રુવેષકર્માં ઉત્પન્ન થનાર ૨૯ આગર ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગ્ય દેવો ૧૪ માસે શ્વમેશ્વરાસ લે છે અને ૨૯ દહાર વરે આદારની હમ્મી કરે છે

[—સપ ૧૯]

ઉપરામાંના મધ્યમા ધ્રુવેષકર્માં ૩૦ આગર ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગ્ય દેવો ૧૫ માસે શ્વમેશ્વરાસ લે છે અને ૩૦ દહાર વરે આદારની હમ્મી કરે છે

[—સપ ૩]

ઉપક્રમના ઉપરના ક્રેવેયકના ૩૧ સ્થાનની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા રેવો ૧૫૫ માસે સ્વામેયજ્ઞવાસ લે છે અને ૩૧ દહાર વરે આદારની હમ્પા કરે છે

(-સ્થ ૩૧)

જમવાદિ અતુત્તરવાસી ૩૨ સ્થાન સ્થિતિવાળા ૧૬ માસે સ્વામેયજ્ઞવાસ લે છે અને ૩૨ દહાર વરે આદારની હમ્પા કરે છે

(-સ્થ ૩૧)

સર્વાંશિદ્ધિના રેવો ૧૬૫ માસે સ્વામેયજ્ઞવાસ લે છે અને ૩૩ દહાર વરે આદારની હમ્પા કરે છે

(-સ્થ ૩૧)

આદાર ચાર પ્રકારનો છે :

(૧) ૧. અચન (ખાવાની વસ્તુ);

૨. પાન (પીવાની વસ્તુ);

૩. ખાદિમ (જૂનના ઉપક્રમન માટે નહિ પણ મન ખાવા માટે ખાવાની વસ્તુ હાથકર્મદિ);

૪. સ્વાદિમ (સ્વાદિષે જ ને અવાવ-પાનથી મોપારી વગેરે).

(૨) ૧. વધારેહ;

૨. વિન્ય વધારેહ;

૩. ગમ્મા વિન્ય સ્વભાવથી વાન-ક્રાસ વગેરે;

૪. રાગવાસી રામવાસી નીવનેવ-દહીં વગેરે.

(-સ્થ ૧૧)

આદાર આઠ પ્રકારનો છે —

૧. મનેજ અચન; ૨. મનેજ પાન; ૩. મનેજ ખાદિમ ૪. મનેજ સ્વાદિમ; ૫. અમનેજ અચન; ૬. અમનેજ પાન ૭. અમનેજ ખાદિમ; ૮. અમનેજ સ્વાદિમ.

(-સ્થ ૧૧)

વિદ્યુતિ નવ છે —

૧. કમ; ૨. દમિ; ૩. નવનીત-માખણ, ૪ ઘી; ૫. તેલ, ૬. એલ; ૭. મધ; ૮. મલ; ૯. માંસ.

[—સ્થા ૧૪૮]

કુ એરસ વિદ્યુતિ વ્યાર છે —

૧. કમ; ૨. દહી; ૩. ઘી; ૪. માખણ.

કુ સ્નેહવિદ્યુતિ વ્યાર છે —

૧. તેલ; ૨. મલ. ૩. વસ-ચરણી; ૪. માખણ.

કુ મહાવિદ્યુતિ વ્યાર છે —

૧. મધુ; ૨. માસ ૩. મલ ૪ નવનીત-માખણ

[—સ્થા ૧૪૯]

કુ એ ત્ત્વનો પરિણામ (સ્વભાવ) ૭ પ્રકારનો છે —

૧. મનોશ — મનને ગમે તેવું — અભિવ્યક્તિય;
૨. શક્તિ — માધુર્યોદિથી મુખ;
૩. પ્રીતિશીલ — તૃપ્ત કરે તેવું શરીરના રસોમાં સમતા થાયે તેવું.
૪. જુદગીય — શરીરને વધારે તેવું;
૫. હીનગીય — અર્થાત્ત તેજ કરે તેવું
૬. મહાગીય — માદા

કુ વિપરિણામ ૭ પ્રકારનો છે —

૧. દદ — સાપ વગેરેના દખનું;
૨. મુખ — ખાપિત;
૩. નિપન્નિ — શરીર પર પડેલુ વ્યથા (દિવિ);
૪. માધુનુશરી;

૫. શોષિતાનુસારી

૬. અસ્થિમંદગ્ધાનુસારી

[—સ્થ ૧૩૩]

કુ નારકનો આકાર ચાર પ્રકારનો છે —

૧. અપાશિષમ—આધા પછી પોસે રખત ઢક કરે તેવો
૨. અસુશિષમ—વધુજા બેવો—હાંબા કાળ મુખી ઘક કરે તેવો;
૩. શીતલ,
૪. હિમશીતલ

કુ તિર્યચનો આકાર ચાર પ્રકારનો છે —

૧. કઠોષમ—કઠનામના પક્ષિને જેમ બધું મુખભાગ અને મુખજ તેમ;
૨. લિસોષમ—રસસ્વાદ વિનાનું જેણી બધે ઉપરહું પડે તેવો;
૩. પાશુમ્બોષમ—જાણના માંસ જેમ દુલ્લિપ્ત;
૪. પુત્રમ્બોષમ—જેમ પુત્ર પર સ્નેહ હોવાથી તેનું માંસ હું ખાઈ બને છે તેમ.

કુ મતુષ્યના આકારના ચાર પ્રકાર છે —

૧. અશન, ૨. પાન; ૩. આદિમ; ૪. સ્વાદિમ.

કુ રેવના આકારના ચાર સેદ છે—

૧. વહુચાન, ૨. બધવાન; ૩. રસવાન; ૪. સ્પર્શવાન.
- [—સ્થ ૩૪૦]

૬૦ ૧. ગો—હે જમવન, નારકો શુ કુલકર્તિના ક્ષેત્રમાં
જાવનાવેલ જ જાદાર સે છે છત્રને શરીરરૂપે ધરિયુમાવે
છે, પછી ચારે તરફથી લ છે પછી વિષયરૂપે ધરિયુમાવે છે
અને પછી વિજયવા કરે છે ?

જા—હા જોતમ જોમ જ છે

૬૦ ૨-૨૪ બહી જાણીનું જાદારપદ^૧ પ્રમાણે સમજ
સેવું જોઈએ

(—અમ ૧૫)

૨ મરણ

હવે નીકળવાના ધાંચ રચ્યા છે—

૧. પત્રમાંથી; ૨. સાધનમાંથી; ૩. છાતીમાંથી; ૪
માથામાંથી ૫. સર્વાંગમાંથી

પત્રમાંથી નીકળે તો નરકમાં જાય સાધનમાંથી નીકળે
તો નિર્વાયમતિમાં જાય, છાતીમાંથી નીકળે તો દેવમતિમાં
જાય અને સર્વાંગમાંથી નીકળે તો સિદ્ધમતિમાં જાય.

(—અમ ૧૬)

મરણ વખતે જાતમા શરીરનં જાણ્યો કે મુર્ચ્ચી—
સ્પર્શ કરીને, રક્તિ જાણીને રક્ત કરીને શ્વેદાય કરીને,
૧૫૧ કરીને—નીકળી જાય.

(—અમ ૧૭)

પરમશરીરી હવેને મરણ જોડ છે

(—અમ ૨૧)

૧ પ્રજાજન્યુ આ જાદારપદ બહો જાણીને નથી રચ્યું;
૧ જા, આ જાદારપદ તેને જાણવા વચ્ચે છે

અવન^૧ બેઠે છે —

[સ્થા ૧૭]

કુ અવન બેને છે —

૧. વ્યથિતકને; ૨. વેગ્નિકને.

કુ ઉદ્ધવના^૧ બેને છે —

૧ નારકને; ૨ ભજનવાચીને.

કુ મરણ બેને છે —

૧ મનુષ્યને, ૨ તિર્થંકરોન્નિરવને.

[સ્થા ૮૧]

કુ જો મરણ બિચાં છે જેમની કમણુ ભગવાન મહાવીરે કરી પ્રશસ્ય નથી કરી, ક્ષિતિ નથી કરી અને અનુભવિ નથી રીધી —

(૧) ૧. પાંચકથી પચ્ચિત્ત કરીને જીવનજ વર્ષે જે મરણ થાય (જે મરણ);

૨. ઉદ્ધિવને પણ કરીને જે મરણ થાય (વચ્ચવનમરણ).

(૨) ૧. નિધનમરણ (જહિ બાહિની કમળ કરી મરણ વેળે);
૨. વૃદ્ધમરણ (કરી વેળે જ ભગવાં બાવનું પડે વેળું મરણ).

(૩) ૧. ત્રિપિવન; ૨. વડુપવન.

(૪) ૧. જ્ઞાપવેશ; ૨. જાણિવેશ.

(૫) ૧. તિરતકણુ; ૨. પોતાની યેળે શક્તને વા બાઈ મરણ વે.

કુ જો મરણ બિચાં છે જેમની પ્રશસ્ય ભગવાં અનુભવિ ભગવાને નથી રીધી પણ કાણુ યેળ વા જ્ઞાપી છે —

૧. વેવણુ અવન કહેવાય છે.

૨. નારક અને ભજનવાચીના મરણને ઉદ્ધવના કહે છે.

૧. જીવ પર લાકીને મરી જવું (વેદાધ્યક્ષ);
૨. જીવ જેવા જીવોને પોતાનું શરીર અપાવું કરવું (મૃત્યુદય).

૪ પશુ જે મરવું જોવા છે જેમની અમર્યુ ભગવાન મહાવીરે હમેશા પ્રશસ્ત કરી છે અને સધુઓને અનુમતિ પશુ દીધી છે —

૧. પાદપિપ્પમન (છિન્ન વૃક્ષ જેમ અત્યંત નિર્દોષ હોય છે તેમ નિર્દોષ રહીને તે જ અવસ્થામાં સમાધિપૂર્વક મરવું તે)

૨. ભક્તપ્રત્યાખ્યાન (જોજનનો ત્યાગ પશુ શારિરીક જીવનો ત્યાગ નહીં — જેવા પ્રકારે સમાધિપૂર્વક મરવું તે).

(૧) પાદપિપ્પમન જે પ્રકારનું છે —

૧. નિર્હોરિમ, ૨. આનિર્હોરિમ

અ બને પાદપિપ્પમનમાં શરીરસેવા કરવાની જ નથી.

(૨) ભક્તપ્રત્યાખ્યાનના જે લેહ છે —

૧. નિર્હોરિમ અને ૨. આનિર્હોરિમ.

અ બનેમાં શરીરસેવાની જ છે.

[—સ્થાન ૧૧]

૧ હાથી કે હાથીનું જન્મ વગેરે ધિયા પ્રાણીમિત્ર મૃત કરીને વૃષ્ટિ પાવ છે તે સ્ત્રીના કરીશમાં પ્રવેશ કરવો, એવી શીખ તે પશુદારિ સાથે તેના કરીરને જવું પાઈ નથી.

૨. આ નિધિ વસતિના બિલા હેવામાં આવે છે ન્યાયી મૃત કરીરને ખજાર કર્ક જવું પડે.

૩. વિરિક્કલા વગેરેમાં વતો નિધિ, એવી ન્યાયી પશુ મૃત કરીરને ખજાર કાઢવાનું રહે નથી.

મરણ વડુ પ્રકારનું છે —

૧. જાલ મરણ — જાલ મરણ — જાલનું મરણ;
૨. પડિત મરણ — સમત — મુક્તનું મરણ;
૩. જાલપડિત મરણ — સમતાસમતનું મરણ.

(૧) જાલ મરણના વડુ પ્રકાર છે —

૧. સ્થિતસેશ્વ (મરણી વખતે જે સેશ્વ હોય — જેમકે મુક્ત તે જ સેશ્વ મરીને પણ — જેમકે નરકમાં દુષ્ટન થાય જારે રહે, તેનું);
૨. અસ્થિતસેશ્વ (મરણી વખતે જે સેશ્વ હોય — જેમકે નીચ, તેનાથી વધુ અસ્થિત — જેમકે મુક્ત સેશ્વ મરીને પ્રાપ્ત થાય તેનું);
૩. પર્વતસેશ્વ (મરણી વખતે કસ્ટા મળી જઈ ચિત્ત સેશ્વ પ્રાપ્ત થાય તેનું).

(૨) પડિત મરણના વડુ પ્રકાર છે —

૧. સ્થિતસેશ્વ;
૨. અસ્થિતસેશ્વ;
૩. પર્વતસેશ્વ.

(૩) જાલપડિત મરણના વડુ સેશ્વ છે —

૧. સ્થિતસેશ્વ;
૨. અસ્થિતસેશ્વ;
૩. અપર્વતસેશ્વ.

[— સ્વા ૧૧૧]

૧. જાલ મરણ એ જાલના ઠોંગ વડુ મરણ છે જે જાલ દ્વારા મરણ થાય છે. જેમકે નરકમાં મરણ થાય છે. જેમકે નરકમાં મરણ થાય છે. જેમકે નરકમાં મરણ થાય છે.

૨. અસ્થિત મરણ એ મરણ છે જે મરણ થાય છે. જેમકે નરકમાં મરણ થાય છે. જેમકે નરકમાં મરણ થાય છે. જેમકે નરકમાં મરણ થાય છે.

૩ ઉપર પ્રમાણે ૪ ગાંધી સુમધી દેવ તે જા
દેવતાક જનુ લગ્ના કાળે સર્વ દુષ્ણને નાશ કરી પ્રિય
પામે છે આ પ્રકારની અર્ચક્રિયા કરવાર અનુભાવ
ચક્રવર્તી થઈ ગયા છે

૪ પ્રથમ અર્ચક્રિયા કરવારની જેમ આગકમંચરો
છવ દેવ, તે યજ્ઞા હઈ જનુ તપસ્વામાં પડે નિદા અને
વેદના મદન કરે નિદિ. આગકમંચરો સર્વદુષ્ણને નાશ
કરી પ્રિયે ભવ છે જેમ ભગવતી મહુરેવીએ ૧૬

[- ૧૫ ૧૧]

મન્વન્ત ૧૭ પ્રકાર છે —

૧ આવીચિમન્ત (આવીચી નવે ભવ સર્વ દુષ્ણ
ત્વારથી તે ભવના આગુકમંચરે પ્રત્યેક દેવે અસ્થર
કરે દેવ છે એ અપમન્ત)

૨ અર્ચિમાન્ત (આવીચી મિત્ર ભવના આગુક
કમંચરોને ભેગવી મરી ભવ; અને કરી પડે। તે જ
ભવના આગુકમંચરના દર્શિને ભગવતી મરવાને દેવ તે
પ્રથમનુ મન્ત તે અર્ચમન્ત)

૩ આત્મનિક મરણ (જે સવના આયુષ્યકર્મને
સોગંધુ હોય અને મરી હોય; ત્યાર પછી જે સવના
આયુષ્યકર્મને સોગવવાનો ન જ હોય તેવું)

૪ વસન્તમરણ (જુઓ પૃ. ૩૮૨)

૫ વર્ષાર્તમરણ (")

૬ અન્તઃશક્ત્યમરણ (અપરાધી શક્ત્યની જેમ જૂથતા
હોય, પણ સ્વભાવ કે અભિમાનથી આસાચના વગેરે ન
છે હોય અને મરણ યાચ તે)

૭ તદ્દભવમરણ (જુઓ પૃ. ૩૮૨);

૮ બાહ્યમરણ (પૃ. ૩૪);

૯ પશ્ચિમમરણ ()

૧ બાહ્યપશ્ચિમ મરણ (,);

૧૧ હૃદય મરણ - કેવલી થયા વિના મરે તે;

૧૨ કેવલીમરણ,

૧૩ વૈદ્યવસ મરણ (જુઓ પૃ. ૩૮૩);

૧૪ ગૃહસ્થ મરણ (")

૧૫ ભક્ત્યપ્રત્યાખ્યાન મરણ (")

૧૬ ઈર્ષિનીમરણ (અનુક નિમિત્ત પ્રદેશમા શરીર-
વેગની છ રાખી, શરીરસેવાનો ત્યાગ કરી, મરણ સુધી
ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરી મરણ સ્વીકારે તે)

૧૭ ચાક્રોપગમન મરણ (પૃ. ૩૮૩).

કરે છે ત્રીજા અમયમાં મન્થાન કરે છે ચોથા અમયમાં મન્થાન કર્યા પછી જાણી લોકને ભરી દે છે પાંચમા અમયમાં ઉગટે તે જાણીના લોકને ભરી દેતો તે પાછો જાણી કરે છે છઠ્ઠામા મન્થાનને સક્રિય છે આતમામાં કપાળને સક્રિય છે અને આઠમા અમયમાં ક્રૂરને સક્રિય છે

(-25 172-54 6)

૬૦ ૧. નારકને ચાર અમુદ્ધાત કયા છે —

१ वेङ्गसमुद्रपातः २ कषावसमुद्रपातः ३.
भास्वान्तिकसमुद्रपातः ४ वैष्णवसमुद्रपातः.

१० १८. वामुद्रावने पय ते व व्यास समुद्रगत भवति ।

[-स्य ३८]

જાન્યુ ૧૫ મી સુધીના મહત્વ વિના થયેલી જીવોની (નિરુપજા)

[-194 16]

વિદ્યુત્તંત્ર ત્રણ મંદી છે —

(b) ୧ ବାମ ପୁରୁଷଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଶିଳ୍ପ

२ व्याय पुद्गलना श्रद्धा पदित;

३ आप्न पुद्गलना शक्त्युद्भव ज्ञाने शक्तिः ३

[illegible]

પ્રથમ અને અગ્રમ સમયે આદ્યાના બેરિ રિઠ યોગ મુખ દોષ. ૧-૧૫ થી ત્રણમા બેરિઠિઠ મિથ યોગ દોષ ૩ ૪ ૫મા કામભૂનો દોષ દોષ અને આ-૧૬ દોષ આદ્યોમા મન અને વચન યોગના પ્રયોગ ન દોષ.

૧. અવધાર્મિક સીસી જાન્યારી ૨૦૧૮ ને બાબતે, તે જાણ કરેલા, તે જાણ કરેલાથી પાયાના જન બાબતે કરેલા.

[illegible]

૩. જલધારા-ગ્રીષ્મ ઋતુમાં આરો વિશેષતઃ જાણી દેવા, ત્યારે.

૧. સચિત્તા, ૨. અચિત્તા, ૩. મિશ્રા.

આ ત્રણ પ્રકારની યોગિ એકેન્દ્રિયલવોને, વિદ્યેન્દ્રિયલવોને, સમૂહિતમ તિર્થંચ પચેન્દ્રિય તથા સમૂહિતમ મનુષ્યને હોય છે.^૧

(૩) યોગિ ત્રણ પ્રકારની છે —

૧. સંવૃત્તા-કલ્પેષ, ૨. વિવૃત્તા-ઉચ્ચાદી, ૩. સંવૃત્ત-વિવૃત્તા.^૨

(૪) યોગિ ત્રણ પ્રકારની છે —

૧. કૃર્મીન્નતા-કાચળાના જેવી ઉન્નત, ૨. શુભાવલી-શાળ જેમ જમી વળી; ૩. વચીર્જકા-વાંસની પાવરી જેવી.

કૃર્મીન્નતા યોગિ ઉત્તમ પુરુષોની માતાઓને હોય છે. કૃર્મીન્નતા યોગિમાં ત્રણ પ્રકારના ઉત્તમ પુરુષો જલામાં આવે છે —

૧. અરિકંત, ૨. અકેવલી; ૩. જલદેવ વામુદેવ.

શ્રીરત્નને શુભાવલી યોગિ હોય છે તે યોગિમાં અનેક લોકો અને પુરુષો ઉત્પન્ન થાય છે અને નાશ પામે છે, પણ કૈંઈ એ યોગિમાંથી નિષ્પન્ન થતાં નથી.

વચીર્જકા સામાન્ય લોકોને હોય છે તેમાં સામાન્ય લોકો જલામાં રહી જાય છે.

યોગિસમૂહૃચ સ્થિત છે —

[—૧૫૫ ૧૪]

૧. નાશને વળા દેખને અચિત્તા, વળા જમનુષ્ય વળા તિર્થંચને મિશ્રા.

૨. એકેન્દ્રિય નાશ અને દેખને સંવૃત્તા વિદ્યેન્દ્રિયને વિવૃત્તા, અને સંવૃત્ત-વિવૃત્તા અર્થજને.

૩. કૃર્મીન્નતા લોકોના કૌલ.

૧ બદલ — પશી, માછલી સુધ વગેરે — ઈશ્વરમાંથી
વન્યાસ;

૨ પોતલ — હાથી વાજેળ વગેરે આમસાથી^૧ વીંટાળિને
ઉત્પન્ન વન્યાસ;

૩ વશકુલ — મનુષ્ય ગાય વગેરે પશુ આદિ કોઈ
સુધે જન્મ પામવાથી;

૪ રસલ — રસમાં વન્યાસ જણ;

૫ સસ્વેદલ — ખસેચામાં વન્યાસ જણી જુ વગેરે,

૬ સમુદિભ — માતાપિતાના સંયોગ વિના ઉત્પન્ન
વન્યાસ હોયો — દુષ્ટિ વગેરે,

૭ ઉદ્ભવિજલ — જમીનસોરીને ઉત્પન્ન વન્યાસ જ કહાડે
આદિ

(-સ્થા ૨૦)

ચોનિશ્વરજી આદિ છે —

૧-૩ ઉપર પ્રમાણે;

૮ જોપચાલક — જે અને નારક જોપચાલક
કહેવાય છે

(-સ્થા ૨૧)

હવના ચોનિરૂપ કારો ૮૪ લાખ^૨ છે

(-સ્થા ૨૨)

દીનિરૂપ જાતિની ચોનિમાં વન્યાસ જુલોમેદિ^૩ છાં
લાખ કહી છે

(-સ્થા ૨૩)

૧ સિવત મારે જુલો પ્રકરણને જાતે ડિ કલ્પ ન ૧.

૨ ચોનિ જોયો ઉત્પત્તિસ્થાન, પણ કુલ તેા ચોનિમાં વગર છાંદો
નિશિવતને કોરે કહેવાય છે. આજુ થિ જેમ વીજળી કાઠિ છે તે
જલમાં પડે, દુધિ પીત્ત સ્થાનકતુ થિમ અનેક પ્રકારના છાંદોએ ઉત્પન્ન
થાય છે. વીજળીમાં પણ જુલો જુલો થાય અને આદિને કાઠિને અનેક કુલ કોઈ
કોરે ડિ બદિતવગર ચોનિ થિ કાઠિ અને જુલોમેદિ છાંદ લાખ સમજાવી નહ
ક પ્રખણે જામળ જોયે હવેજી ચોનિ અને કુલ નિશિ સમજાવ.

ત્રીન્દ્રિય ભતિની યોનિમાં યનારી કુલકેટિ આઠ લાખ
હતી છે

[—સ્થા ૧૧૭]

ચતુર્સિન્દ્રિય ભતિની યોનિમાં યનારી ૬ લાખ કુલકેટિ છે
બુદ્ધિચરમુપ અને સ્વચર તિર્થચપચ્ચિન્દ્રિયની પણ
૬ લાખ કુલકેટિ છે

[—સ્થા ૧૧૮]

જલચર પચ્ચિન્દ્રિયતિર્થચની યોનિમાં યનાર કુલકેટિ
આઠનાર લાખ છે

[—સ્થા ૧૧૯]

આરપત્રા સ્થગચર તિર્થચપચ્ચિન્દ્રિયની યોનિમાં યનારી
કુલકેટિ ૮૫ લાખ છે તે ૪ પ્રમાણે ઉરથી ચાલના
સ્વચરની પણ સમજવી.

[—સ્થા ૧૨૦]

પન્નચ ૮૪ જાણે છે

[—સ્થા ૧૨૧]

મો—હે જાગવના યાત્રી ભીંદી થઈ જવ અને
જવત્ત જી બધા ધન્યો કોણામાં દોષ, ચાલના પદામાં
દોષ, માંચામાં દોષ, મળમાં દોષ, છાંદીને ઘાજ્યાં દોષ
દાંધીને ઘાજ્યાં દોષ માટી વગેરેથી મુક્તિ ક્યાં દોષ,
જમ ક્યાં દોષ, તો તેમની યોનિ—આકુરોત્પાદક શક્તિ
—કેટલા કાળ કાયમ રહે ?

જ — હા યોગમાં જરૂર આત્મસુદા અને ૧૮૮૨
જા યોનિ કાયમ રહે છે ત્યાર પછી તેમની ચર્ચા મુન
શાય છે પ્રતિષ્ઠા પામે છે જન પાટી તે વીજ અન્ધી /
જા જાય છે અને ચોર્નિવિષયે શાય છે.

[—સ્થા ૧૨૨]

તે પ્રમાણે કલ્યાય, મસૂર વડા, મગ, જાજી, વાદી, કળમી, શેળા તુવેર, અને જેઠાભણને રાખવામાં આવે તે તેમની ધોનિ જથ્થાનું અન્તરુદ્ધત અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચ વપ કાચમ સહે છે; અને તે પ્રમાણે જાગસી, કુમુંબ, કેતકા કંજ બટી શણ, સરસવ, અને મૂઠાળીજને રાખવામાં આવે, તે તેમની ધોનિ જથ્થાનું અન્તરુદ્ધત અને ઉત્કૃષ્ટ સ્વાદ વપ કાચમ સહે છે.

[—સ્થા ૩૫૫ જા]

૫. જ મ^૧

ઉપપાત કોક છે

[—સ્થા ૩૫૬]

ઉપપાતજન્ય બેને છે —

૧. દેવ, અને ૨. નારકને.

જન્યજન્ય બેને છે —

૧. મનુષ્ય, અને ૨. પચ્ચિન્નિધતિય થને

જિ બને બધાંમાં જ આકાર લે છે તુલિ પામે છે કાનિ મામે છે વિદુવણા કરે છે ગતિપદ્ધતિ જામે છે સુદુઃસ્વાદ કરે છે કાલકથિયોગ પામે છે બલ મહાર નીતને છે મરણ પામે છે જામલીજગા થાય છે જિ બનેલી ઉપપતિ શુક અને શોભિતમાથી છે

[—સ્થા ૩૫૭]

જન્ય પિતૃજન્ય છે —

૧. અસ્થિ, ૨. અસ્થિમલ્લ ૩. કેશ, મૂછ શેમ અને નખ

૧. જન્યતા પ્રકાર વણ છે — તેમાંના ઉપપાત અને જન્ય નિર્ણય થઈ શકે છે અને તેથી પ્રકાર તે જપ્તિર્જન્ય સમજાય.

મનુ માતૃજાળ છે —

૧. માંસ, ૨. સોહી, ૩. મસ્તુરિગ-સોજી

[—સ્થા ૧૪]

ચાર ઉદકજાળ છે —

(૧) ૧. બ્રહ્મણ ૨. પૂમસ, ૩. શીત, ૪ ઉષ્ણ-વાય.

(૨) ૧. હેમક (હીમ પડે તે) ૨. અગ્નિસંસ્થિત (આકાશ વાદળથી છવાઈ આવે તે) ૩. શીતોષ્ણ (આત્મલ શીત કે ઉષ્ણ થાય તે) ૪ પચતુષ્ઠિ (જેમાં અર્ચિત, વિદુત, જળ વગર વાદળાં-એ પાંચ હોય તે).

મહા માંસમાં હેમકજાળ હોય છે ફાગણમાં અગ્નિ-સંસ્થિત જાળ હોય છે ચૈત્રમાં શીતોષ્ણ જાળ હોય છે અને વૈશાખમાં પચતુષ્ઠિ હોય છે

[—સ્થા ૩૫]

માતૃપી જાળ ચાર છે —

૧. ક્રિષ્ણ, ૨. પુત્રપદ્મ ૩. નપુ સકૃપ, ૪ બિબ્ધપ.

જેમાં અગ્નિ શુક્ર અને બહુ જિવા - રજા હોય તેમાં ક્રી ઉત્પન્ન થાય, અગ્નિ જિવા અને બહુ શુક્ર હોય ત્યાં પુરુષ ઉત્પન્ન થાય, જેમાં રજા અને શુક્રનું પરિમાણ સરખું હોય તેમાં નપુસક ઉત્પન્ન થાય અને ક્રી સળખી જિવા સ્થિર થઈ હોય તે જ બિબ્ધ છે

[—સ્થા ૩૬]

૧. કાર્ત્તવિર્યા વરસાદની શુભતા આપે તે.

૨. અપુત્રિતાથી કોનું બિજા વિગર થઈ માત્ર એનું બની આવે છે તેને અર્ચિત કહે છે. અર્ચ એનું કાચવળી નામ છે. તે બિબ્ધ કહેવાય છે. અરી રીતે તે ચર્મ નથી. પણ કોઈ માંસ આવેલા કૈવૈય એવે કાચા હોય છે તે આમાંથી નર્મરે થતા હોય છે તેથી છે

પુરુષના સમગ્ર વિના પણ જીવિ પાંચ મરણે મળ
રહે છે —

૧. ધેનિપ્રવેશને બરાબર ઘંટથી ન હોય અને
શુક્રવાળી જગ્યાએ કોવી રીતે ઘેરી હોય કે નેથી શુક્રના
અણુઓ ધેનિમાં પ્રવેશી જાય તે;

૨. ધેનિમાં શુક્રથી અરુચિત વસ્તુ નાંખે તે;

૩. બધી ભેઈને શુક્રના અણુઓને ધેનિમાં ઘસત
કરે તે;

૪. બીજના કહેવાથી શુક્રના અણુઓ ઘસત કરે તે;

૫. નદી નાળાના શીતલ વસ્તુ ખાવમન કરના બધ
ત્યારે કાંઈના શુક્રવાળુ તે બળ ધેનિમાં પ્રવેશી જાય તે.

પુરુષની સાથે સ્વસ્થમાં આવે છતાં જીવિ વસ્તુ ન
રહે તેના પાંચ કારણો છે —

(૧) ૧. કૌવન ન ખીચતું હોય;

૨. કૌવન વ્યાપ્તુ બધું હોય;

૩. વસ્ત્રથી જ વધેય હોય;

૪. શેઝી હોય,

૫. હોમ નસ્તવાળી હોય.

(૨) ૧. નિત્ય ઋતુઆવ થતો હોય,

૨. જેને કદી ઋતુઆવ જોય ન હોય;

૩. જેના મહાશયનુ મોત-હિત પોતથી નટ કર્ક
નબુ હોય,

૪. જેના મહાશયનુ મોત રોગવાળુ હોય;

૫. જે કદથી વધારે મૈત્રુનમાં રહત હોય.

(૩) ૧. ઋતુસંહતમાં જો યોગ્ય રીતે મૈત્રુનસેવી ન અને

૨. શુક્રના અણુઓ નટ કર્ક જાય તે;

૩. એ સોહી ઉત્કેટ અને પિત્તપ્રધાન હોય,
 ૪. ગર્ભધારણ થાય ત્યાર પહેલાં ઠાઠાં દેખ શકિતનો
 નાશ કરી નાખે તે,
 ૫. શ્રાવ્યમાં જ સત્તાન ન હોય તે।

[—સ્થા ૪૧૧]

૬ ઉપપાત^૧ અને ઉદ્ધર્તના^૨

બી -હે ભગવન્! નરકર્મવર્માં ઉપપાતનો વિરહકાલ
 કેટલો?

હ -હે યોતમાં જન્મ્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ
 વ્યાર^૩ મુદ્ધર્ત^૪ મનુષ્યગતિ, તિર્થગતિ અને દેવર્મવન્ પશુ
 એમ જ સમજવું।

બી -સિદ્ધર્મવિનો વિરહકાલ કેટલો?

હ -જન્મ્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ છ માસ।

ક ઉદ્ધર્તના પશુ સિદ્ધર્મવિનો ઉદ્ધર્તને તેવી જ રીતે કહેવી

કે બહી ઉપપાત દહક^૫ અને ઉદ્ધર્તના દહક^૫ પૂરો કહેવો।

[—સ્થા ૧૧૪]

સતતી નરકમાં ઉપપાતવિરહકાલ ઉત્કૃષ્ટ છ માસ છે

[—સ્થા ૫૪૨]

૧. આપડું - ભક્ત ભવું તે.

૨. મરણ.

૩. આગળ નરકમાં ઉત્કૃષ્ટ ૧૪ પ્રકારનાં વિરહકાલ છે તથાપિ
 સામન્ત્યે બહી વ્યાર કહ્યા છે એમ સમજવું. દેવર્મવિ વિશે પણ તેમ જ
 સમજવું. પણ મનુષ્ય અને તિર્થગતિમાં વ્યાર કહ્યા ને વ્યાર જ વિશે સમજવું.

૪. સિદ્ધર્મવર્માં ઉદ્ધર્તના જ નથી કાણુ બાકી બીજીને મેઠાં બધાર
 જવું જ નથી.

૫. ૧. તુમે પ્રકરણને જાતે ડિખવું ન ૨.

૭. ઉપધિ, કર્મ અને પરિગ્રહ

(૧) ઉપધિ (અર્થનું એવી પાયાવુ ઘટ્ય તે)ના ત્રણ પ્રકાર છે—

૧ કમોપધિ, ૨ શરીરોપધિ, ૩ જાણના ઉપધિ

૬ ૧-૧૧ જનનપતિને^૧ આ ત્રણે ઉપધિ હોય છે

૬૦ ૧૭-૧૪ દ્વિત્રિવર્ણી વૈમાનિક સુખીના જાણાં અવેર્મા
આ ત્રણે ઉપધિ હોય છે

(૨) ઉપધિના ત્રણ પ્રકાર —

૧ સ્વચિત્ત, ૨ અચિત્ત, ૩ મિશ્ર.

૬૦ ૧-૧૪ જાણાં અવેર્મા આ ત્રણે ઉપધિ હોય છે.

૬ પરીવર્તના ત્રણ ઉપર પ્રમાણે બે રીત ત્રણ સેવે ત્રણ
સ્વામીએ સમજવાના છે

[—સ્થા ૧૨૮]

અવેર્મા આક કર્મપ્રવૃત્તિનું જનન કરે છે તેમણે મુક્તિ
કે જાને કરી —

૧ ક્ષાન્ત્યવસ્થીય, ૨ દર્શનાવસ્થીય, ૩ વેદનીય, ૪-
મિહનીય, ૫ આયુ, ૬ નામ, ૭ બોલ, ૮ અન્તરાય

(૧) ૬ ૧-૧૪ નારકથી વૈમાનિક સુખીના જાણાં અવેર્મા
જ આક કર્મનું જનન કરે છે તેમણે મુક્તિ
કે જાને કરી.

(૨-૬) ૬ ૧-૧૪ તેની જ રીતે ઉપવચન, જાણ, કલ્પિત,
વેદના નિર્વૈય આ પાંચ વિશે પચ ત્રણે
કાળમાં સમજવું

[—સ્થા ૧૩૧]

૧ નારક જાને મિહનિયને આક થઈ ત્રણે ઉપવચન હેતુ ત્રણે
તેમ જાણે ત્રણે જાણે

૮ શરીર

(૧) શરીરોત્પત્તિ અને નિવર્તન^૧

૬ ૧-૨૪ નારક વર્ગે ૨૪ હકમાં બધા જીવોના શરીરની ઉત્પત્તિ બે કારણે છે —

૧. શાન્ત; ૨. ક્રોધ.

૭ તે બે કારણે ૨૪ હકમાં નિવર્તન પણ સમજવું
[—સ્થા ૫૫]

૮ ૧. નારકોની ચાર કારણે શરીરોત્પત્તિ છે —

૧. ક્રોધ; ૨. માન; ૩. મામ્મ; ૪. સોભ.

૯ ૨-૨૪ બાકીના હકોમાં પણ તે બે ચાર કારણે શરીરોત્પત્તિ છે

૧૦ શરીરનું નિવર્તન પણ ૨૪ હકમાં બે બે ચાર કારણે છે

[—સ્થા ૩૫]

(૨) કોષ, સ્વામી, અને અવગાહન

૧ ૧ નારકને બે શરીર છે —

૧. આસ્ત્રાન્તર કોષે કે કામલુ^૨

૨. બાહ્ય કોષે કે ચૈકિષ

૨ ૨-૧૧. જીવનપતિને પણ તે બે પ્રમાણે

૩ ૧૨-૧૬ સ્વામીકામને બે શરીર છે —

૧. આસ્ત્રાન્તર કોષે કે કામલુ^૨

૨. બાહ્ય કોષે કે ચૈકિષ

૧ છીન્ધે બ્યારબ તે કારણે અને ૫૬ વર્ષ રહે તે નિવર્તન.

૨. કામલુકલપતી વેગલ પણ બધી સમજાવું.

૬ ૧૭-૧૮ ધીન્નિય, ત્રીન્નિય અને વતુરિન્નિયને બે શરીર છે —

૧. આશ્વ-તર કોટસે કે કામણ;

૨. ગાદ કોટસે કે અસ્થિ, માંસ અને શોષિતથી બદ બોધારિ;

૬ ૨ ૨૧. પથિન્નિય તિયે અને મનુષ્યને બે શરીર છે —

૧. આશ્વ-તર કોટસે કે કામણ;

૨. ગાદ કોટસે કે અસ્થિ માંસ, શોષિત, સ્નાયુ અને શિશી બદ બોધારિ

૬ ૨૨-૨૪ બન્ધ બોધારિ વૈભવિયને નારક બેન.

[—સ્થા જ]

૬ ૧. વિજ્ઞાનવિષમાપ્ત નારકને બે શરીર હોય છે —

૧. તેજસ્ય ૨. કામણ.

૬ ૨-૨૪ ગાદિના કામણ પવુ તે જ પ્રમાણે.

[—સ્થા જ]

ગાદ દેવો બે પ્રકારના છે —

૧. બેક શરીરો અને ૨. બે શરીરો.

મરુત કિન્નર કિપુકુપ, ગર્જન નમ્રકુમાર, મુખ્ય કુમાર અંબિકુમાર અને વાયુકુમાર આ ગાદ દેવોના બે છે.

૧. બેકશરીરો, ૨. બેશરીરો.

[—સ્થા જ]

૧. અન્ય કવિસમૂહ મિત્રેશિયા હોય ત્યારે અન્ય કવિ સીધો —અનિચ્છા નથી હોતી. પણ અનિચ્છા-નણી હોય છે. તે વખતે આ બે શરીર હોય છે.

૧. અન્યાશ્વિની બોધારિ.

૨. અન્યાશ્વિની બોધારિ.

- ૬૦ ૧. નારકને ઋણ શરીર છે —
૧. વૈકલ્પિક; ૨. તેજસ; ૩. કામણ.
- ૬૦ ૨-૧૧. ભવનપતિને પણ્ય તે જ ઋણ શરીર છે
- ૬૦ ૧૨. પુણ્યકામને ઋણ શરીર છે —
૧. બૌદ્ધારિક; ૨. તેજસ; ૩. કામણ.
- ૬૦ ૧૩. જલકાશિકા ભવને ઉપર પ્રમાણે.
- ૬૦ ૧૪. તેજસ્કામને પણ્ય ઉપર પ્રમાણે.^૧
- ૬૦ ૧૬. વનસ્પતિને પણ્ય તે જ
- ૬ ૧૩, ૧૮, ૧૬ વિધિન્દ્રિય, ત્રિન્દ્રિય અને ચતુર્વિન્દ્રિયને
પણ્ય તે જ ઋણ શરીર.^૨
- ૬૦ ૨૨-૨૪ અન્તર બ્યોત્તરિક, વૈશ્વાનરને પણ્ય તે જ ઋણ.
[—સ્થ ૧૦૦]

ગૌ — હે ભગવન, શરીર કેટલા પ્રકારનું છે ?

જા — હે ગૌતમ, શરીરના પાંચ પ્રકાર છે —

૧. બૌદ્ધારિક ૨. વૈકલ્પિક, ૩. આહારિક ૪. તેજસ,
૫. કામણ.

ગૌ — બૌદ્ધારિક શરીરના કેટલા ભેદ છે ?

જા — બૌદ્ધારિક શરીરના ભેદ પાંચ છે —

જિજ્ઞેન્દ્રિય ભવેનુ બૌદ્ધારિક શરીર ચાવત્ ગણે
મનુષ્ય પથિન્દ્રિયનું બૌદ્ધારિક શરીર.

ગૌ — બૌદ્ધારિક શરીરની અવગતિના કેટલી છે ?

જા — જનનથી અસ્તિત્વેના અસંખ્યાત વ્યાજ અને ઉત્કૃષ્ટ
જોકે હવાર યોજનથી કાંઈકે વધારે. (અહીં સ્વ

૧. વાસુકામને આહારિક કિમ્બર્ત્તારા વાર દેખે છે જોઈ જોઈ નથી
જણે.

૨. તિષ્ઠિ વાસુકામને જણે આહારિક કિમ્બર્ત્તારા વાર દેખે છે જોઈ
જોઈ નથી જણે. મનુષ્યને જોઈ દેખે છે જોઈ જોઈ નથી જણે.

હવેલી જાવચાહના જાવચાહના-સરવાન^૧ મમલે
સમણ સેવી શાવત મનુષ્યના જોતારિક શરીરની
જાવચાહના ઉઠુદ જડુ ગાઉ છે)

જો — વૈકિય શરીરના કેવા સેદ છે ?

જ — બે બિંદુ બિંદેન્દ્રવનુ વૈકિય શરીર અને બિંદુ
પરિન્દ્રવનુ વૈકિય શરીર. (જાદી જાદીના પ્રયોગથી સમણ
સેવના છે^૨ અને જાવચાહનાનું પશુ શાવત અનુધાસી
માંદીને અનુચર સુખીના શરણસ્વીયની બિંદુ બિંદુ હાથ
બિાડી જાવચાહના શાવ છે બિ બપુ પશુ જાદી સમણ સેવુ^૩)

જો — જાદારક શરીરના કેવા સેદ છે ?

જ — જાદારક શરીર બિંદુ જ છે.

જો — તો શું તે મનુષ્યને હોય છે કે જામનુષ્યને ?

જ — મનુષ્યને હોય છે જીવને નથી હોય

જો — મનુષ્યમાં પશુવલ અને હોય છે કે સમૃદ્ધિ મળે

જ — ગર્જલ મનુષ્યને હોય છે; જીવને નહિ

જો — તો શું તે કમ જ્ઞમિના ગર્જલ મનુષ્યને હોય છે
કે જાકમ જ્ઞમિનાને પશુ ?

જ — કમ જ્ઞમિજ ગર્જલ મનુષ્યને હોય છે જીવને
નહિ

જો — શું સંખ્યાતજ્ઞમિગુણી કમ જ્ઞમિના ગર્જલ
મનુષ્યને હોય છે કે અસંખ્યાતજ્ઞમિને પશુ ?

જ — સંખ્યાતજ્ઞમિગુણી કમ જ્ઞમિજ ગર્જલ મનુષ્યને
હોય છે જીવને નહિ

૧. નુમિ. પ્રાજ્ઞને જતે દિવ્ય ન ૩.

૨. સુમો પ્રાજ્ઞને જતે દિવ્ય ન ૪.

નુમિ. પ્રાજ્ઞને જતે દિવ્ય ન ૫.

બી૦ — તેમાં પણ પર્માત્મને હોય છે કે અપર્માત્મને પણ ?

જા૦ — માત્ર પર્માત્મને જ હોય છે

બી૦ — પર્માત્મમાં પણ શુ સમ્યક્દષ્ટિ, સમ્યગ્નિશ્ચય-દષ્ટિ કે મિશ્ન્યાદષ્ટિને તે હોય છે ?

જા૦ — સમ્યક્દષ્ટિ સમ્યાવર્ણામુખી કરા શ્રુતિજ વર્ણજ મનુષ્યને હોય છે; બીજાને નથી હોતું

બી૦ — સમ્યક્દષ્ટિમાં પણ સચવ, અસચવ કે સચ્ચા સચવને હોય છે ?

જા — સચવને જ હોય છે; બીજાને નથી હોતું

બી૦ — સચ્ચામાં પણ શું પ્રમત્તને હોય છે કે અપ્રમત્ત સચ્ચાને ?

જા૦ — પ્રમત્તસચ્ચાને હોય છે

બી૦ — પ્રમત્ત સચ્ચામાં પણ શ્વેદિવાગ્દા કે શ્વેદિવિના નાને હોય છે ?

જા — શ્વેદિવાગ્દાને હોય છે; બીજાને નહિ

એમ વાચના બહી સમજવાની છે આકારક શરીર સમચતુરત્રસસ્થાનવાળું છે

બી — આકારક શરીરની અવગ્રાહના શી છે ?

જા૦ — અન્યથા એક કાચથી કાંઈક બિાલું બને ઉત્પદ પૂરો કાચ

બી૦ — તેજસ શરીરના કેટલા પ્રકાર છે ?

જા — ત્રણ પ્રકારનું છે — એકેન્દ્રિયનું આવત પચેન્દ્રિયનું /

અહીં તેજસની અવગ્રાહનાનું પશુ ન પશુ સમલ સેવું *
 બી — ઐવેચકનો દેવ આસ્થાન્તિક સમુદ્રમાં કરે ત્યારે
 તેના તેજસ સરીતની કેટલી અવગ્રાહના હોય ?

જ — પદોળાઈ અને જલધર્મની અપેક્ષાએ સરીતપ્રભાસ
 હોય છે, પણ આશામ (લગાઈ)ની અપેક્ષાએ જનનથી
 અપોસેક્રમાં વિલાપરૂપી મુખી અને ઉત્કૃષ્ટ અપોસેક્રમાં
 શ્યામ મુખી તથા અપોસેક્રમાં પોતાના વિમાન મુખી, અને
 વિશ્વેશ્વર્યામાં મનુષ્યોત્તમ મુખીની અવગ્રાહના છે. અનુચરોપ
 ચાતિક દેવો વિશે પણ ઐવેચક જેમ જ સમલ સેવું

કામણે વિશે પણ તેજસ જેમ જ સમલ સેવું

(-સ્ત્ર ૧૧)

(૧) જળદીપના કાસ્તેરવત જગની અલીપ ઉત્કર્ષિણી,
 વર્તમાન અવર્ણિણી અને આગમી ઉત્કર્ષિણીના મુખમ
 મુખમાં આસમાં મનુષ્યોની અવગ્રાહના ત્યુ ગાઉ અને
 આતુ ત્યુ પશ્ય છે

(૨) તે જ પ્રમાણે જળદીપના દેવકુતુ અને ઉત્કર્ષ
 કુતુના મનુષ્યો વિશે

(૩) તે જ પ્રમાણે પાવલીનના મનુષ્યો વિશે

(૪) તે જ પ્રમાણે પુષ્કાલના મનુષ્યો વિશે

(-સ્ત્ર ૧૨)

(૧) જળદીપના કાસ્તેરવત જગની અલીપ ઉત્કર્ષિણી
 વર્તમાન અવર્ણિણી અને આગમી ઉત્કર્ષિણીના મુખમ
 મુખમાં આસમાં મનુષ્યોની ૧૦૦૦ પતુપ શિશ્યાઈ અને આતુ
 † અહીં પશ્ય (ત્યુ પશ્ય) સમજવું

૧. પ્રિયમ મિત્ર છે કે એવું નોંધાયેલ કે વધિય દેવ, તેવું જ
 વળ્ય અને કાલજ દેવ

૨. અહીં પ્રકરણને અંતે પ્રિયજ્ઞ ન ૧.

- (૨) તે જ પ્રમાણે દેવકુપુ-ઉત્તરકુપુના મનુષ્યો વિશે
 (૩) તે જ પ્રમાણે ધાતકીજાતના મનુષ્યો વિશે,
 (૪) તે જ પ્રમાણે પુષ્કરાર્ધના મનુષ્યો વિશે

[—સ્થા ૧૦૩]

બાહ્યવનસ્પતિકાચની ઉત્કૃષ્ટ જોક હંબાર મોજાન શરીરા
 વચ્ચેના કહી છે

જલસર પચેન્દ્રિયતિર્થની પશુ તેહલી જ છે

ઉપરિરૂપ પચેન્દ્રિયતિર્થની પશુ તેહલી જ છે

[—સ્થા ૧૦૪]

પ્રજાસોક જાને લાંતક કંઈપના દેવોના ભવધારણીય
 શરીર ઉત્કૃષ્ટ ધાંચ હાથ જિયાં કહ્યાં છે.

[—સ્થા ૧૦૫]

મહાશુક જાને સહેસાર કંઈપના દેવોના ભવધારણીય
 શરીરની જિયાઈ ઉત્કૃષ્ટ વ્યાર હાથ કહી છે

[—સ્થા ૧૦૬]

સનાતુમાર-આકેન્દ્ર કંઈપના દેવોના ભવધારણીય શરીરની
 જિયાઈ ઉત્કૃષ્ટ ૧ હાથ છે.

[—સ્થા ૧૦૭]

જાલુત, પ્રાલુત, જારણુ જાને અમ્બુત કંઈપના દેવોના
 ભવધારણીય શરીરની જિયાઈ ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ હાથ છે

[—સ્થા ૧૦૮]

ત્રેવેષકના દેવો ઉત્કૃષ્ટ બે હાથ જિયાં છે

[—સ્થા ૧૦૯]

અનુત્તરજાસી દેવોની જિયાઈ જોકે હાથ છે

[—સ્થા ૧૧૦]

ભવનચણી, વાતુશ્ચર બોલિતુ સૌમ્ય અને
ધિમાન્ય દેવેના ભવધાસ્યીય શરીરની બ્રહ્મ ૭ હાય છે
[—અ ૧૪]

ભવગદના^૧ ચાર છે —

૧. ક્રમ્ય ભવગદના^૨; ૨. સેત્ર ભવગદના^૩; ૩. કાઠ
ભવગદના^૪; ૪. ભાવ ભવગદના^૫

[—અ ૧૫]

(ક) શરીરના વર્ણવિ

શરીર ચાર છે —

૧. ક્રિયારિક; ૨. ચૈત્ત્ય; ૩. આહાર; ૪. દેહ
૫. કામજી.

જો પંચે શરિર્માં પંચ વસ્તુ અને પંચ રસ છે.

તથા સ્ફુટ આકારવાળાં શરીરમાં પંચ વસ્તુ પંચ
રસ, બે ગ્રંથ અને આઠ સ્પર્શ હોય છે

[—અ ૨૧]

૬ ૧. નાશનું શરીર (ક) પંચ વસ્તુવાળું અને (ગ)
પંચ રસવાળું છે

(ક) ૧. હૃદય; ૨. નીર; ૩. સેવિક; ૪. હૃદય;
૫. શુક્ર

(ગ) ૧. મધુર; ૨. તિવ્ર; ૩. કટુ; ૪. કષાય;
૫. કામજી.

૧. ભવગદના કીટી સરીર — એમાં ત્રણ ભવગદની રહે છે.

૨. ક્રમ્ય ભવગદના હોય છે.

૩. સેત્ર ભવગદના હોય છે.

૪. કાઠ ભવગદના હોય છે.

૫. ભાવ — કીટી વસ્તુ વગેરે જાણી સ્પર્શિ અને જાણી હોય છે.

૬૦ ૨-૨૪ જાડીના હઠકોમાં પચ્ચ શરીરના વચ્ચ-રસ તે જ પ્રમાણે છે.

[—સ્થા ૩૬૧]

૬ ૧. નારકોએ જાંઘ વચ્ચે અને જાંઘ રસ મુક્ત પુદ્ગલો વચ્ચે છે બાપિ છે અને બાપરો તે જા પ્રમાણે —

૧-૫. કૃષ્ણ શાવત ક્ષિત્ર

૧-૫, મધુર શાવત કમ્બલ

૬ ૨-૨૪ તે પ્રમાણે જાડીના હઠકોમાં સમલ સેતુ

[—સ્થા ૪૧૬]

(૪) દેહીક વિશેષ બાબતો

પ્રત્યેક શરીરમાં છવ બિંદુ છે.

[—સ્થા ૧૭]

મૂલચક્ર શરીર બિંદુ છે

[—સ્થા ૧૪]

શરીરમાંથી નવ છિદ્ર બાદે મળ નીકળે છે —

બે કાન, બે જાંઘ, બે નરકોત્તં શિશુ, ઉપરથી અને આપત.

[—સ્થા ૧૭૧]

આર શરીરો છવચક્ર છે —

૧ વૈકિંચ, ૨ આકારક ૩ તૈન્મય, ૪ કર્મલુ.

આર શરીર કમલોર્મા મળ છે —

૧ બૌદ્ધિક ૨ વૈકિંચ, ૩ આકારક ૪ તૈન્મય.

[—સ્થા ૩૩૨]

૧ જાપાં બૌદ્ધિક શેષા બાદે નથી જવું કે તે મૂલ જો છવથી રાજ નથી હેતુ જામે તે સિવાજ્યો આર તે છવ નિના કથી સચવિત નથી.

ચાલુ બિઠ શરીર મુખત્વ નહિ—

૧. પૃથ્વી ૨ જળ ૩ તેજશ્વ, ૪ વનસ્પતિમય
[—સ્થાન ૩૪૧]

૬. સ ધવલુ

બી૦ — હે ભગવન ! ધવલુ કેવાં છે ?

ભ — હે બીરમ ! ધવલુ છ છે —

૧. વનસ્પતિમય સ ૨. સ્થાનના સ ; ૩. નાસક
સ ; ૪. અર્ધનાસક સ ; ૫. કિલિકા સ ૬. ૧
સેવાત સ

૬ ૧ બી૦ — હે ભગવન ! નારકોને કયું ધવલુ
હોય છે ?

ભ — હે બીરમ ! નારકો અસધવલુ^૧ છે.
તેમના શરીરમાં અસ્થિ, શિશુ સ્વપ્નુ બિ
હોતાં નથી. માત્ર તેમને અનિદ્ર અને
અશુભ પુદ્ગલો અસધવલુ^૨ પે પશુઓ છે

૬ ૨ બી૦ — અશુભમાંને કયું ધવલુ છે ?

ભ — અશુભમાંને ધવલુ હોતું નથી છત
અને શુભ પુદ્ગલો અસધવલુ^૩ પે પશુઓ છે

૬ ૩-૧૧ બાકીના કવનર્થિ વિષે પણ ઉપર પ્રમાણે

૬ ૧૨ પૃથ્વીકાલિકા છવોને સેવાત ધવલુ છે

૬ ૧૩-૧૬ બાકીના સ્થાવરકાલને પણ તે જ

૬ ૧૭-૧૯ ત્રિ-ચંદ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિયને પણ
તે જ

૧ ધવલુ બીજો સમાન — અસ્થિમય નારક અને તેને અસ્થિ
જ હોતું નથી તેથી તેમને અસ્થિમયને પ્રત જ નથી

૬ ૨૦ (બ) સમૂચિત્તમ તિર્થેષ્વ પચિન્દ્રિયને પશુ તે જ
(ગા) યજ્ઞેષ્વ તિર્થેષ્વ પચિન્દ્રિયને છયે સમયવ્યુ છે

૬ ૨૧ (બ) સમૂચિત્તમ મનુષ્યને સેવાર્ત સ
(ગા) ગજા જ મનુષ્યને છયે સમયવ્યુ.

૬ ૨૨-૨૪ અસુરકુમાર જેમ અસમયવ્યુ.

[—સમ ૧૫૫-૨૫૫ ૨૫૪].

૧૦ સ સ્થાન

ગૌ— હે જગવન સસ્થાન કેટલાં છે ?

જ — હે જૌતમ ! સસ્થાન છ પ્રકારનાં છે —

૧. સમચતુરશ્વ ૨. ન્યસ્ટેષ્વર્ષિમ સ્થા; ૩. સ્થિતિ
સસ્થાન; ૪. વામન સ્થા ૫. કુળ્લ સ્થા ૬. હુંડ સસ્થાન.

૬ ૧ જૌ — નારકને કયું સસ્થાન છે ?

જ — નારકને હુંડ સસ્થાન છે.

૬ ૨ જૌ — અસુરકુમારને કયું સસ્થાન છે ?

જ — અસુરકુમારને સમચતુરશ્વ સસ્થાન છે

૬ ૩-૧૧. જાક્ષિના જાવનપતિને પશુ તે જ

૬ ૧૨. પૃથ્વીનુ મનુર સસ્થાન છે

૬ ૧૩. આપનુ સિન્ધુક સસ્થાન છે

૬ ૧૪. તેજનુ સુષિકલાપ સસ્થાન છે

૬ ૧૫. વાયુનુ સસ્થાન પદ્મા છે

૬ ૧૬. વનસ્પતિ નાના પ્રકારના સસ્થાનવાળી છે

૬ ૧૭-૧૮ દીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુર્વિન્દ્રિયનુ હુંડ
સસ્થાન છે

૬ ૨ (બ) સમૂચિત્તમ તિર્થેષ્વ પચિન્દ્રિયનુ હુંડ સસ્થાન.

(ગા) ગજા જ તિર્થેષ્વ પચિન્દ્રિયને છયે સસ્થાન હોય છે.

૬૦ ૨૧ (ક) સમૃદ્ધિમ મહુખને કુંડ સ

(ગ) ગણાંજ મહુખને છપે સસ્થાન.

૬ ૨૨-૨૪ બે વર બેસાવિની બને વૈમાનિકેઃ જમુરડે ખર
જેમ સમજતુરમ સમ્માનવાળા છે

(-સપ ૧૫૫ - સપ ૧૫૬)

૧૧ કિયા

કિયા^૧ કિડ છે

(-સપ ૩૫ સપ ૧)

કિયા બે પ્રકારની છે—

૧(૧) ૧. લવકિયા (લવનો બ્યાપાર); ૨. જાલવકિયા.

કુ લવકિયા બે પ્રકારની છે—

૧. સમૃદ્ધત્વ (સમૃદ્ધાનુપ લવનો બ્યાપાર) અથવા
સમૃદ્ધાનવાળા લવનો બ્યાપાર); ૨. મિષ્ટાત્વ
(લવની અમલદારૂપ બ્યાપાર અથવા મિષ્ટાત્વી
લવનો બ્યાપાર).

કુ જાલવકિયા^૨ બે પ્રકારની છે—

૧. જૈર્થાપકિયા^૩; ૨. જૈર્થાપકિયા.

૧. કચ્છ, બાણાસ અને કિલ્લ બેઠાનાં છે.

૨. જાલમ પ્રાચીન સ્થાને પશ્ચિમ ભરુ તે

૩. સમૃદ્ધાનવાળી જમુ સુલત્તાનખાંડી તમા માત્ર રાજાના કાલે
પ્રાચીને સમૃદ્ધાનવાળી સમૃદ્ધાને પશ્ચિમમાં છે તે કિર્તીપત્રમાં અથવા
બી સમૃદ્ધ જમુ નામ છે. એ સમૃદ્ધ પ્રથમ સમયે જમુ તમા અને
જાલમ સમયે રોકાઈ ગઈ હતી છે તે જમુ અર્થાત્ સમૃદ્ધાન છે. જમુ કિર્તી
સમૃદ્ધ તે જમુ છે, જમુ બાણાંજ પશ્ચિમમાં જાલમ સમૃદ્ધાને રોકાઈ છે તે
જાલમ પશ્ચિમ સમૃદ્ધાન.

૪. તે જ પ્રમાણે કચ્છના કિર્તી સમયે સમૃદ્ધાન બ્યાપાર તે
જાલમ પશ્ચિમ.

(૨) ૧. કાચિકી (ચતીચી ચતી) ૨. કાચિકરણિકી.^૧
કૃ કાચિકી ક્રિયા બે પ્રકારની છે —

૧. અનુપસ્થાપકક્રિયા (અવિસ્તર પુરુષ — મિથ્યાદિ
કે જત ન સ્વીકારનાર — તેની કાયાથી કરેલી);
૨. દુષ્ટપ્રક્રિયાક્રિયા (પ્રમત્તસંવત્તની મનન્તસન-
કાયાના દુષ્ટ પ્રયોગપૂર્વકની).

કૃ કાચિકરણિકી ક્રિયા બે પ્રકારની છે —

૧. સંયોજનાધિકરણિકી (જુદા જુદા ભાગે — જૂદા
તેને કાપે વગેરે જુદા કાષ તેમને — જોડવા તે);
૨. નિવર્તનાધિકરણિકી (ખડગાદી અધિકરણનું ઉત્પાદન
કરતું તે).

(૩) ૧. પ્રાદેશિકી — મત્સરપૂર્વકની ક્રિયા ૨. પાસ્તિયપનિકી
— પ્રાણીઓને પીડવાની ક્રિયા.

કૃ પ્રાદેશિકી ક્રિયા બે પ્રકારની છે —

૧. ઉપવિવચક પ્રાદેશિકી; ૨. અભિવિવચક પ્રાદેશિકી.

કૃ પાસ્તિયપનિકી બે પ્રકારની છે —

૧. સ્વકંઠપાસ્તિયપનિકી, ૨. પરકંઠપાસ્તિયપનિકી.

(૪) ૧. પ્રાણાતિપાતક્રિયા — હિંસાક્રમ; ૨. અપ્રત્યાખ્યાન-
ક્રિયા — અજલીની ક્રિયા

કૃ પ્રાણાતિપાત ક્રિયા બે પ્રકારની છે —

૧. સ્વકંઠપ્રાણાતિપાત, ૨. પરકંઠપ્રાણાતિપાત

કૃ અપ્રત્યાખ્યાન ક્રિયા બે પ્રકારની છે —

૧. ઉપવિવચકઅપ્રત્યાખ્યાન; ૨. અભિવિવચકઅપ્રા

૧. એમાં અપ્રત્ય નરકમાં જવ તે અધિકરણ — અનુમતિ અપવા
કે અપ્રત્ય પૂર્વ વગેરે વસ્તુ જ્યાં અધિકરણ કરેલા તેમાંથી જતી.

(૧) ૧ અર્જુનઃ ૨ યદ્ દેહી-યદિદમન્ય
ક મર્જીતે મે પ્રાપ્તી ઃ—

૧ ઇશ્વરેન્દ્રિય ૨ અણુરક્તચિત્તિ
૩ રાક્ષસી મનાની ઃ—

૧ ઇશ્વરેન્દ્રિય ૨ અણુરક્તચિત્તિ
(૧) ૧ મુચ્યમાન ૨ મિમ્બાઘનમત્ત

ક મુચ્યમાન મે પ્રાપ્તી ઃ—

૧ આત્મચરિત્ત (એને દેહી દે વણુકુમર
કે તેજુ મનુજ)

૨ પાદપદ્મન (દરેક અર્ધે રાત્રિ ભેદન
મનુજે)

ક મિમ્બાઘનમત્ત મે પ્રાપ્તી ઃ—

૧ શ્રીકૃષ્ણેન્દ્રિયમત્ત (શ્રીકૃષ્ણેન્દ્રિય)

૨ મુચ્યમાન મિમ્બાઘનમત્ત

(૨) ૧ દિલી કિષ (દીનને કાળુ કપેટી) ૨ પૂરિ
કિષ (મુક્તિનિમલ કિષ)

ક દિલી મે પ્રાપ્તી ઃ—

૧ ઇશ્વરેન્દ્રિય ૨ અણુરક્તચિત્તિ

ક પૂરિ મે પ્રાપ્તી ઃ—

૧ ઇશ્વરેન્દ્રિય ૨ અણુરક્તચિત્તિ

(૩) ૧ માર્જીતી (આ વસ્તુ નિમલ થઈ) ૨
મુચ્યમાનમત્ત (માટે કૃષ્ણ મની વદન
એને સંભળી થઈ)

૧ આત્મચરિત્ત ક તેજુ મનુજ કૃષ્ણેન્દ્રિય
ક તેજુ મનુજ કૃષ્ણેન્દ્રિય કૃષ્ણેન્દ્રિય કૃષ્ણેન્દ્રિય

૨ કૃષ્ણેન્દ્રિય, આત્મચરિત્ત ક તેજુ મનુજ કૃષ્ણેન્દ્રિય

કૃ પ્રાવીત્વિત્રી બે પ્રકારની છે —

૧. જીવપ્રાવીત્વિત્રી; ૨. અજીવપ્રાવીત્વિત્રી.

કૃ સ્થમન્તોપનિષાત્રી બે પ્રકારની છે —

૧. જીવસ્થમન્તોપનિષાત્રી (કોઈને ઘેર ઘોઘે વહેરે
સરો હોમ તેની પ્રશ્ન આ સંભળી હજુ જવાબી થતી);

૨. અજીવસ્થમન્તોપનિષાત્રી (જે વહેરે અજીવની
પ્રશ્ન આ સંભળી હજુ જવાબી થતી)

(૬) ૧. સ્વાહસ્ત્રી — પોતાના હાથથી થયેલ, ૨. નૈસ્રહસ્ત્રી
— કોઈનું — થેઠવાથી થયેલ.

કૃ સ્વાહસ્ત્રી બે પ્રકારની છે —

૧. જીવસ્વાહસ્ત્રી, ૨. અજીવસ્વાહસ્ત્રી

કૃ નૈસ્રહસ્ત્રી બે પ્રકારની છે —

૧. જીવનૈસ્રહસ્ત્રી; ૨. અજીવનૈસ્રહસ્ત્રી.

(૭) ૧. આશાપત્રી — આશા કરવાથી થતી; ૨. વૈદ્યશિષ્ટી —
વિદ્યાશુ કરવાથી થતી.

કૃ આશાપત્રી બે પ્રકારની છે —

૧. જીવઆશાપત્રી ૨. અજીવઆશાપત્રી.

કૃ વૈદ્યશિષ્ટી બે પ્રકારની છે —

૧. જીવવૈદ્યશિષ્ટી; ૨. અજીવવૈદ્યશિષ્ટી.

(૮) ૧. જ્ઞાનસોગપ્રત્યયા — પ્રમાણથી — ઉપયોગ વિના
થયેલી

૨. અનવશંભાપ્રત્યયા — શરીર તરફ નિર્ણય થઈ
પર્તું તે.

કૃ જ્ઞાનસોગપ્રત્યયા બે પ્રકારની છે —

૧. જ્ઞાનમુક્તાશ્રયતા — ઉપયોગશૂન્ય થઈ સેતું તે;

૨. જ્ઞાનમુક્તાપ્રમાણતા — ઉપયોગશૂન્ય થઈ પ્રમા
ણું તે.

કુ જનવર્ગકામત્વવા એ પ્રકારની છે —

૧. જ્ઞાતમયરીશનવર્ગકામત્વવા;
૨. પદમયરીશનવર્ગકામત્વવા.

(૧૨) ૧. પ્રેમમત્વવા; ૨. દેવમત્વવા

કુ પ્રેમમત્વવા એ પ્રકારની છે —

૧. માયામત્વવા; ૨. સોભમત્વવા.

કુ દેવમત્વવા એ પ્રકારની છે —

૨. ક્ષેમમત્વવા; ૨. આનમત્વવા

(-સ્ત ૧)

૬૦ ૧. સમ્યક્દષ્ટિનારાને ચાર ક્રિયા છે —

૧. આરંભિકા; ૨. પરિશ્લેષિકા; ૩. માયા-
વૃત્તિકા; ૪. અમત્વાજ્ઞાન ક્રિયા.

૬૦ ૨. સમ્યક્દષ્ટિ અસરક્રમાને પશુ તે ૪ ચાર ક્રિયા
હોય છે

૬૦ ૨૦-૨૪ વિશેષપદ્યેન્દ્રિયથી માંડી વૈશ્વનાથ મુખીના
દરદોમાં પશુ તેથી ક્રિયાઓ હોય છે

(-સ્ત ૩૧)

કુ પાંચ ક્રિયા આરંભિકા છે —

૧. આરંભિકા; ૨. પરિશ્લેષિકા; ૩. માયાવૃત્તિકા
૪. અમત્વાજ્ઞાનક્રિયા; ૫. મિષ્ટાદ્ય નવૃત્તિકા.

૬ ૧. મિષ્ટાદષ્ટિનારાને જા પાંચ ક્રિયા હોય છે

૬ ૧-૧૧. મિષ્ટાદષ્ટિજનનપતિને પાંચ ક્રિયા હોય છે

૬ ૧૨-૧૬ વિશેષેન્દ્રિયને પાંચ ક્રિયા હોય છે

૬ ૨૦-૨૪ મિષ્ટાદષ્ટિતિવ ચપદ્યેન્દ્રિયથી વૈશ્વનાથ મુખીના
દરદોમાં જ પાંચ ક્રિયા હોય છે

કૃ ક્રિયા પાંચ છે —

- (૧) ૧. કાચિક્રિયા; ૨. આધિકર્ષણક્રિયા; ૩. પ્રાલેપિકા ૪ પારિ-
તપનિકા; ૫. પ્રાણવિષયક્રિયા
- (૨) ૧-૫. અપરલિકા આવત્ મિશ્રાદિશનવૃત્તિઃ.
- (૩) ૧. દ્વાનપ્રત્યયા; ૨. પ્રમપ્રત્યયા; ૩. પ્રવીત્ય - વાક્ય
નિમિત્તે થતી, ૪ સ્થાનવૃત્તિઃ; ૫. સ્વકૃતિઃ
- (૪) ૧. નિસર્જિકા - નિર્જીવજનનકર્મજનક;
૨. આનુયનિકા - મન્યાવવાથી થતી;
૩. વ્યાર્જિકા;
૪. આનુસંગવૃત્તિઃ;
૫. અનવર્તનવૃત્તિઃ.

૬ ૧-૨૪ આ આદિ પ્રકારે ગણવેલી પાંચ ક્રિયાઓ બધા
દહકર્મ હોય છે

કૃ ક્રિયા પાંચ છે —

૧. પ્રેમપ્રત્યયા; ૨. દ્વેષપ્રત્યયા; ૩. પ્રધીનક્રિયા; ૪
સ્મુદ્ધર્શક્રિયા - કર્મોપદાનરૂપ; ૫. ઉર્ધ્વપથિકી.

૬ ૨૧. આ પાંચક્રિયા મનુષ્યદહકર્મ જ ગણવે.

[—સ્વા ૪૧૬]

ક્રિયાસ્થાન^૧ તેર છે —

૧. અવદહ - પ્રયોજન પ્રમુખ ક્રિયા; ૨. અનવદહ -
નિર્વર્તક ક્રિયા; ૩. ક્રિસદહ; ૪. અકરમાત્તદહ; ૫. દહિ-
વિષયોદહ; ૬. મૃતપાદપ્રત્યય; ૭. અદ્યત્તપ્રત્યય; ૮.
આધ્યાર્મિક - આભ્યતર; ૯. માનપ્રત્યય; ૧. મિત્રદેવ
પ્રત્યય, ૧૧. માયાપ્રત્યય; ૧૨. લોકપ્રત્યય ૧૩. ઉર્ધ્વપથ.
[—સ્વા ૧૩]

૧. ક્રિયા — કર્મજનક નિમિત્ત બનેલી આ — તેમ થશે.

૧૨. સૂત્રા — આર્જુનસાધ

સૂત્રા કિંચ છે —

[- ૨૫ ૩]

સૂત્રા ચાર છે —

૧. આદ્યસૂત્ર; ૨. ભવસૂત્ર; ૩. પ્રેતુસૂત્ર;
૪. પરિવ્રજસૂત્ર.

[- ૨૫ ૪ - ૨૬ ૧]

આર કારણે આદ્યસૂત્રા કિપરે —

૧. જે આદ્યી હોય તે;
૧. કુખાવેલીપત્ની ઉદયથી;
૩. મતિથી - આદ્યસૂત્રા સંભળી આપનું મન જે
આવનાથી;
૪. આપનું સમ્યક જ્ઞાન હોય તે

ભવસૂત્રા ચાર કારણે કિપરે —

૧. હીનસત્યથી; ૨. ભવવેલીપત્ની ઉદયથી; ૩. મતિથી;
૪. ભવની સત્તા વિદ્યથી.

પ્રેતુસૂત્રા ચાર કારણે કિપરે —

૧. મતિ અને સાદીની બંધુલત્તાથી; ૨. પ્રાકૃતીય
કર્મના ઉદયથી; ૩. મતિથી; ૪. પ્રેતુની સત્તા વિદ્યથી.
પરિવ્રજસૂત્રા ચાર કારણે કિપરે —

૧. અવિમુક્તિથી; ૨. સામાન્યેલીપત્ની ઉદયથી; ૩.
મતિથી ૪. પરિવ્રજની સત્તા વિદ્યથી.

[- ૨૬ ૧]

સૂત્રા કયા છે —

૧. ૪ આદ્યસૂત્રા પરિવ્રજ; ૨. કીપસૂત્રા; ૩. મન
સૂત્રા ૪. આચારસૂત્રા ૫. સામાન્યસૂત્રા; ૬. સામાન્યસૂત્રા કારણે કિપરે;

૧૦ ઓપસરા - દર્શનોપયોગ.

૬૦ ૧ નારકને આ દયા સરા હોય છે

૬ ૨-૨૩ જાહીના દહકોમાં પણ આ દયા સરા હોય છે
[—સ્થ ૭૫૧]

ભવસ્થાન^૧ સાત છે —

૧ દહલોકભય; ૨ પસ્તોકભય ૩ આદ્યનભય; ૪
અક માત્તભય; ૫ લેહનભય ૬ મણ્ડુભય; ૭ અપ્પ્યોકભય.
[—સ્થ ૧૪૬]

ભવસ્થાન ૨૮૧ છે —

૧-૪ ઉપરપ્રમાણે, ૫ આણવિકાભય; ૬-૭ ઉપરપ્રમાણે.
[—સ્થ ૭]

૧૩ ગર્વ - આગતિ^૧

ગર્વ એક છે આગતિ એક છે.

[—સ્થ ૧૫ ૧૧]

૬૦ ૧ નારકની ગર્વ બે અને આગતિ પણ બે છે —

૧ મનુષ્ય, ૨ પર્યેન્દ્રર્થતર્જય.

૬૦ ૨ ૧૧ ભવનર્થતરી પણ તે જ

૬૦ ૧૨ પૃથ્વીકાયની ગર્વ બે અને આગતિ બે છે —

૧ પૃથ્વીકાય; ૨ નોપૃથ્વીકાય^૨

૧ ભવનર્થતરી ભવન-અર્થ, ભગ ભવિ, મનુ, ભવિ, ગત, છત્ર
કા, આગતિ ત પાતના દુ મલિતો વિચર, ૧૭નુત્તમ-અર્થ
એ દુષ્કલ કહે છે એકે ભય, ૬૬ દુર્ગતિ, અર્થિ ભવેના કો
જગ્યા છે ૧૧૦ ૧૧, ૧ ૭૭ ૧૧

૨ છત્ર મર્તિ અર્થ ભય ને જનિ અને ભાગ મર્તિ ભારે તે
અર્થિ

૩ દેવપૃથ્વીકાયે અથ જગ્યાપટ્ટી કહેણ અને પર્વત રેખા
૧૭ ભવિત્ત ૬ અર્થે ગયા અર્થતર્થ નારક રહિતે જ કહ્યું ૭૧
૬ ૨

૬ ૧૭-૧૯ બાહ્યના સ્થાવર વિશે પશુ પક્ષાદિ ઉપર પ્રમાણે

૬ ૧૭-૨૧ બાહ્યના મનુષ્યના હક્ક સુધી પશુ ઉપર પ્રમાણે

૬ ૨૨-૨૪ આ પશુ દેવદક્ષમાં નરકની જેમ.

[—સ્થ ૫૮]

પચિન્દ્રિયની યતિ બાર અને આગતિ પશુ બાર છે —

૧ નારક; ૨ દેવ; ૩ મનુષ્ય; ૪ તિર્થંક.

મનુષ્યની પશુ બે જ બાર યતિ—આગતિ છે

[—સ્થ ૫૯]

ચૈત્તેન્દ્રિયની પાંચ યતિ અને પાંચ આગતિ છે —

૧ ચૈત્તેન્દ્રિય; ૨ ક્ષીન્દ્રિય; ૩ ત્રીન્દ્રિય; ૪ ચક્ષુરિન્દ્રિય, ૫ શ્રોત્રિય.

ક્ષીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય ચક્ષુરિન્દ્રિય અને પશ્ચિન્દ્રિય વિશે પશુ તે જ પ્રમાણે.

[—સ્થ ૬૦]

પૃથ્વીકાવની ૭ યતિ અને ૭ આગતિ છે —

૧ પૃથ્વીકાવ; ૨ આરકાવ; ૩ લેહસ્કાવ; ૪ વાયુકાવ; ૫ વનસ્પતિકાવ; ૬ ગ્રહકાવ.

આરકાવ, વાયુકાવ, લેહસ્કાવ, વનસ્પતિકાવ અને ગ્રહકાવ વિશે પશુ ઉપર પ્રમાણે

[—સ્થ ૬૧]

અદ્યની યતિ સાત છે અને આગતિ પશુ સાત છે —

૧ અદ્ય; ૨ પાતક; ૩ અપાતક; ૪ રક્ષા; ૫ સસ્વેદ્ય; ૬ સમુચ્ચિમ; ૭ લક્ષ્મણ.

પાતક, અપાતક, સસ્વેદ્ય, સમુચ્ચિમ અને લક્ષ્મણની પશુ ઉપર પ્રમાણે યતિ—આગતિ સાત છે.

[—સ્થ ૬૨]

જાડની જાડ ગતિ અને જાડ જાગતિ છે—

૧-૭. જાડજાડી ઉર્ધ્વિન્દ્ર; ૮ ઓપપાતિક

પાતજ અને જરાયુજની પણ જાડ ગતિ-જાગતિ કમજવી; ધીજની નહિ.

[—સ્થ ૧૪૧]

પૃથ્વીકાવની ૬ ગતિ અને ૬ જાગતિ છે—

૧. પૃથ્વીકાવ; ૨. અપૃકાવ; ૩. વેજસુકાવ; ૪. વાયુકાવ;
૫. જન્મપાતિકાવ; ૬. ઈન્દ્રિય; ૭. ત્રિન્દ્રિય; ૮. ચતુર્સિન્દ્રિય;
૯. પચ્ચિન્દ્રિય.

જાડકાવથી પચ્ચિન્દ્રિય સુધીના જીવોની પણ ગતિ-જાગતિ ઉપર પ્રભાવે છે.

[—સ્થ ૧૧૧]

દિશા ત્રણ છે—

૧. દિશ્વ; ૨. અપો; ૩. તિર્થ

આ ત્રણે દિશામાં જીવોની ગતિ થાય છે જાગતિ થાય છે- જુ કર્તવ્ય— ઉર્ધ્વત્ત આદ્ય, વૃદ્ધિ દાનિ, ગતિપર્ણવ, સમુદ્ધાવ, કાલકથોમ, ક્ષાન્ધાલિગમ ક્ષાન્ધાલિગમ, જીવાલિગમ અને અજીવાલિગમ થાય છે

૧ ૨ ૨૧ પચ્ચિન્દ્રિયતર્ણવ અને મનુષ્યનાં ઉપર ગજા વેલ ગતિ વગેરે ત્રણે દિશામાં થાય છે

[—સ્થ ૧૧૩]

દિશા છ છે—

૧. પૂવ; ૨. પશ્ચિમ; ૩. દક્ષિણ; ૪. ઉત્તર ૫. દિશ્વ;
૬. અધ.

આ છથે દિશામાં જીવોની ગતિ જાગતિ થાય છે

૬૦ ૧૭-૧૯. બાહ્યિના સ્થાવર વિશે પચ્ચ પદ્માષ્ટોત્ર ઉપર પ્રમાણે

૬૦ ૧૭-૨૧. દાંત્રિકથી મનુષ્યના હૃદય સુધી પચ્ચ ઉપર પ્રમાણે.

૬૦ ૨૨-૨૪ ન્ધા પચ્ચ દેવદાક્ષીનાં નરકની લેખ.

[—સ્થા ૫૮]

પચ્ચેન્દ્રિયતિર્જની ગતિ બાર અને આગતિ પચ્ચ બાર છે —

૧. નાસક; ૨. દેવ; ૩ મનુષ્ય; ૪ તિર્જન.

મનુષ્યની પચ્ચ કોઈ બાર ગતિ—આગતિ છે

[—સ્થા ૩૧]

કોકેન્દ્રિયની પાંચ ગતિ અને પાંચ આગતિ છે —

૧. કોકેન્દ્રિય; ૨. દાંત્રિક; ૩. ત્રીન્દ્રિય; ૪ ચતુર્સન્દ્રિય;

પચ્ચેન્દ્રિય.

ત્રિસન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુર્સન્દ્રિય અને પચ્ચેન્દ્રિય વિશે પચ્ચ તે જ પ્રમાણે.

[—સ્થા ૪૫]

પૃથ્વીકાશની ૭ ગતિ અને ૭ આગતિ છે —

૧ પૃથ્વીકાશ; ૨. અરકાશ; ૩. તેજસ્કાશ; ૪ વાયુકાશ; ૫ વન પરિકાશ; ૬. ત્વચકાશ.

અરકાશ, વાયુકાશ, તેજસ્કાશ, વનસ્પરિકાશ અને ત્વચકાશ વિશે પચ્ચ ઉપર પ્રમાણે

[—સ્થા ૫૧]

અદ્યની ગતિ સાત છે અને આગતિ પચ્ચ સાત છે —

૧ અદ્ય; ૨ પીતલ; ૩ વજ્રાયુષ; ૪ રસમ; ૫ હસ્તેશ્વર ૬ સમુદિગ્ધ; ૭ ઉદ્ધિગ્ધ

પીતલ, વજ્રાયુષ, મસ્તેશ્વર, સમુદિગ્ધ અને ઉદ્ધિગ્ધની પચ્ચ ઉપર પ્રમાણે ગતિ—આગતિ સાત છે.

[—સ્થા ૫૪]

જાડવની જાડ ગતિ અને જાડ જાગતિ છે—

૧-૭. જાડવની ઉદ્ધિગત; ૮ ઔપચાતિક

પાતજ અને જાડવની પક્ષ જાડ ગતિ—જાગતિ સમજવી; બીજાની નહિ.

[—સ્થા ૫૪૫]

પૃથ્વીકાવની ૬ ગતિ અને ૬ જાગતિ છે—

૧. પૃથ્વીકાવ; ૨. અપ્કાવ; ૩. વેજસુકાવ; ૪. વાસુકાવ;
૫. વનસ્પતિકાવ; ૬. દીર્ઘિન્દ્રવ, ૭. ત્રીર્ઘિન્દ્રવ, ૮. ચતુર્ઘિન્દ્રવ,
૬. પચ્છિન્દ્રવ.

અપ્કાવથી પચ્છિન્દ્રવ સુધીના જીવોની પક્ષ ગતિ—જાગતિ ઉપર પ્રમાણે છે

[—સ્થા ૧૧૧]

દિશા ત્રણ છે—

૧. ઉર્ધ્વ; ૨. અધો; ૩. તિર્થ

આ ત્રણે દિશામાં જીવોની ગતિ થાય છે. જાગતિ થાય છે, બુદ્ધિગતિ—ઉત્પત્તિ, આકાશ વૃદ્ધિ હાનિ ગતિપ્રપંચ, સમુદ્ધવાત, કાલસયોગ, ક્ષયનાશિગમ, જ્ઞાનર્થશિગમ, જીવાશિગમ અને અજીવાશિગમ થાય છે.

૧ ૨ ૨૧ પચ્છિન્દ્રવતિર્થવ અને મનુષ્યનાં ઉપર મજા વેલ ગતિ ત્રણે દિશામાં થાય છે

[—સ્થા ૧૧૩]

દિશા ૭ છે—

૧. પૂર્વ; ૨. પશ્ચિમ; ૩. દક્ષિણ; ૪. ઉત્તર ૫. ઉર્ધ્વ;
૬. અધ.

આ છણે દિશામાં જીવોની ગતિ આદિ થાય છે

૬૦ ૧૩-૧૬. બાહ્યના સ્થાવર વિષે પણ યજ્ઞકૌંઠ ઉપર પ્રમાણે
 ૬૦ ૧૭-૨૧. દ્વિન્દ્રિયની મનુષ્યના હૃદય સુધી પણ ઉપર
 પ્રમાણે.

૬૦ ૨૨-૨૪. જા સજુ દેવદક્ષમાં નરકની જેમ.
 [—સ્થા ૪૪]

પચ્ચિન્દ્રિયતિથ અને ગતિ બાર અને આગતિ પણ બાર છે —

૧. નારક; ૨. દેવ; ૩. મનુષ્ય; ૪. તિર્થંકર.

મનુષ્યની પણ એ જ બાર ગતિ—આગતિ છે

[—સ્થા ૫૦]

એકેન્દ્રિયની પાંચ ગતિ અને પાંચ આગતિ છે —

૧. એકેન્દ્રિય ૨. દ્વિન્દ્રિય, ૩. ત્રીન્દ્રિય, ૪. ચતુર્વિન્દ્રિય
 પચ્ચિન્દ્રિય.

દ્વિચ્છિન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુર્વિન્દ્રિય અને પચ્ચિન્દ્રિય વિષે
 પણ તે જ પ્રમાણે.

[—સ્થા ૫૪]

પૃથ્વીમાવની છ ગતિ અને છ આગતિ છે —

૧. પૃથ્વીમાવ; ૨. અરકાવ; ૩. લેખકાવ; ૪. વાહુ
 માવ, ૫. વનસ્પતિકાવ, ૬. વ્રણમાવ.

અરકાવ, વાહુમાવ, લેખકાવ, વનસ્પતિકાવ અને
 વ્રણમાવ વિષે પણ ઉપર પ્રમાણે

[—સ્થા ૫૫]

અક્ષની ગતિ સાત છે અને આગતિ પણ સાત છે —

૧. અક્ષ ૨. પીતલ; ૩. જ્વાલુકા; ૪. રક્ષા; ૫
 સરવેશ્વર ૬. સમુદ્ધિમ; ૭. ઉદ્ધિવજ

પીતલ જ્વાલુકા સરવેશ્વર સમુદ્ધિમ અને
 ઉદ્ધિવજની પણ ઉપર પ્રમાણે ગતિ-આગતિ સાત છે.

[—સ્થા ૫૬]

આ ઠંજની આઠ ગતિ અને આઠ આગતિ છે—

૧-૭. આ ઠંજની ઉદ્ધિગત, ૮ ઔપપાતિક

પ્રાતઃ અને વ્રાત્સુકની પણ આઠ ગતિ-આગતિ સમજવી; જીજ્ઞની નહિ.

[—સ્થા ૧૬૫]

પૃથ્વીકામની ૬ ગતિ અને ૬ આગતિ છે—

૧. પૃથ્વીકામ; ૨. અપ્સરામ; ૩. તેજસ્કામ; ૪. વાયુકામ;
૫. વન્દ્યપાતિકામ ૬. દીર્ઘિન્દ્રમ; ૭. ત્રીર્ઘિન્દ્રમ; ૮. ચતુર્ઘિન્દ્રમ;
૯. પચ્છિન્દ્રમ.

અપ્સરામથી પચ્છિન્દ્રમ સુધીના સ્થાનોની પણ ગતિ-આગતિ ઉપર પ્રમાણ છે

[—સ્થા ૧૬૬]

દિશા ત્રણ છે—

૧. ઉર્ધ્વ; ૨. અધ; ૩. તિર્થક

આ ત્રણે દિશામાં સ્થાનોની ગતિ થાય છે આગતિ થાય છે એ બે કારણ— ઉર્ધ્વત્ત, અધકાર વૃદ્ધિ, ક્ષાન્તિ, ગતિપર્વાત, સુદુર્ગમ, કાલસંયોગ, રથનાભિગમ આનાભિગમ, સ્થાનભિગમ અને અસ્થાનભિગમ થાય છે

૬ ૨, ૨૧ પચ્છિન્દ્રપાતિકા અને મનુષ્યની ઉપર બધા વેલ ગતિ વજેરે ત્રણે દિશામાં થાય છે

[—સ્થા ૧૬૭]

દિશા છ છે—

૧. પૂર્વ; ૨. પશ્ચિમ; ૩. દક્ષિણ; ૪. ઉત્તર ૫. ઉર્ધ્વ; ૬. અધ.

આ છમે દિશામાં સ્થાનોની ગતિ આઠ થાય છે

૧ ૨ ૨૧. વિજાંબપથેનિરૂપ અને મનુષ્યની જાતિ અર્થે
છમે દિવામાં શાસ છે

[—૨૫ ૩૪]

૧૪ જાણનાજાણ

૧ ૧ જો — હે ભગવન! આ રત્નપ્રભાપૃથ્વીનું કેટલું
ક્ષેત્ર અવગણીને નરકના કેટલા જાણનાજાણ છે?

જ — હે ગૌતમ! આ રત્નપ્રભાપૃથ્વીએક લાખ ૮
હજાર યોજન પ્રમાણુ ઘટી છે ઉપર ત્યાં નીચે એકેક
હજાર યોજન બાક કરીને વચ્ચેના ૧ લાખ ૭૮ હજાર
યોજનપ્રમાણુ જાણમાં ૩૦ લાખ નરકવાસ છે

તે નરકવાસો અદરથી બેળ છે અને બદરથી ચાર-
પણિયા છે માત્ર તેમાં અશુભ નારકો છે અને તેમની
અશુભ વેળા છે.

જાણીયાં ૧ નરકોના જાણનાજાણો નીચે પ્રમાણે —

	અર્થાનું પ્રમાણ	યોજન	જાણનાજાણ
૧	૧૩૨ ૦૦		૨૫૦૦૦૦૦
૩	૧૨૮		૧૫૦૦૦૦
૪	૧૧ ૦૦		૧૦૦ ૦૦૦
૫	૧૧૮ ૦૦	,	૩૦૦૦૦
૬	૧૧૬		૬૬,૬૬૫
૭	૧૦૮૦૦		૫

જ્યાં નરકોના જાણનાજાણો ઉપર નીચે એકેક હજાર
યોજન છે. અને મધ્ય જાણમાં હોય છે પણ સાતમાં

૧. અક્ષરે જા જાણની વિચોળી કરનારની મોટી કૃતિ
૨૦૧૫ને બંધે પ્રિયજ્ઞ ૪ ૫

નરકમાં ૧૦૮ ૦૦ યોજનપ્રમાણુ ભાટાઈમાં ઉપરથી પરા
હવાર યોજન બાદ કરી અને નીચેથી પડુ પરા હવાર
યોજન બાદ કરી બાકીના મધ્યભાગના ગડુ હવાર યોજન
પ્રમાણમાં માત્ર પાંચ અનુચર મહાન નરકાવાસો છે. તેમના
નામ - કાલ, મહાકાલ, રોશવ, મહારોશવ અને અપ્રતિષ્ઠાન
છે તેમાં રોશવ યોગ ૧ અને બાકીના ત્રિકોણ આકારના
તથા નીચે કુરમસ્ય સ્થાનવાળા છે

૬	૨ અમુરકુમારના	આવામ	૬૪૦ ૦ ૦
૬	૩ નામકુમારના		૮૪૦૦૦૦૦
૬૦	૪ સુપ્તકુમારના		૭૨૦ ૦ ૦
૬	૫ વામકુમારના	,	૬૬ ૦૦ ૦
૬૦	૬ દીપકુમાર ગુણલના	"	૭૬૦ ૦૦૦ ^૧
૬૦	૭ શિક્ષકુમાર	"	
૬૦	૮ ઉર્ધ્વકુમાર		
૬૦	૯ વિષ્ણુકુમાર	"	
૬	૧ અગ્નિકુમાર	;	"
૬૦	૧૧ સ્તનિકુમાર	"	"

રત્નાપ્રભાની ભાટાઈ ૧૮ છે તેમાંથી ઉપર અને
નીચેથી એકેક હવાર બાદ કરતાં મધ્યના ૧૭૦૦૦ યોજન-
પ્રમાણુ ભાગમાં અમુરકુમારના ૬૪ લાખ આવાસો છે તેમનાં
લવનો જહાજથી બેળા છે અગ્નિથી ચારખૂલિયા છે તથા
તળિયામાં પુષ્કરકણિકાના આકારવાળાં છે એક લવનને
બીજા લવનથી છૂટુ પડવા માટે વચ્ચે સિંદી ખાઈ ખોદી
પાળાં જાંબી દેવામાં આવી છે આવાસોમાં અદ્દાલિકા

૧. અમરજ્યનની મુક્તિ પ્રતિમાં વાલમીકી એવો પદ છે જન્
અનર અને દસીય ૩ તેથી અર્ધી ૩૧ લખ્યા છે

આરિયા યોગુરુદાર, હરનામ, તોરણ, પ્રતિદાર એ જુદા તે તે સ્થાનોમાં આબુ છે તથા તે જીવનોમાં આરે તરફ જન્મ, મુશળ, મુસુલી અને શત્રુની યોદ્ધાવામાં આબુ છે તેમાં ૪૮ કોટાની સ્થાના કરવામાં આવી છે તેમાં ૪૮ જુદા જુદા વનજોની સ્થાના કરવામાં આવી છે તેની જમીનને ઉપ દીવાસોને લીધી પીઠ પી મુંદર જતાવવામાં આવી છે તેમાં યોગીજીવન અને રાજાજીવનના શાપ સીધી જ દેવામાં આબુ છે તેમાં કાલકુરુ, કૈલ કુન્દકુલ, ઉપા તુરુખના પૂજારી આરે તરફ પાતાવરણ મહેલી કોઈક દોષ છે તે કોટલાં બધાં મુશ્કેલી દ્રવ્યથી આપ છે કે ક્યો કોઈ ધનીશૂર મુશ્કેલી દ્રવ્ય જ સ્વયં દોષ તેવાં કર્તુ બધાં છે. તે બધાં લખે સ્વયં છે સ્વયં છે સ્વિત્ત છે, મુદ છે મુદ છે નીચ છે નિમજ છે વિર્તિમર છે વિષુદ છે પ્રભાવમાં છે શક્તિમવાળાં છે પ્રકાશવાળાં છે પ્રસદ કરે તેવાં છે કર્તુ નીચ છે અસદુર છે રમણીય છે પ્રતિપ છે

જાણીયા નામકુમાર વગેરેનાં લવનોનુ પદ્ય આ જ પ્રમાણે વર્ણન સમજાતું તેમની સંખ્યા હવે બતાવી જ છે

૬ ૧૨-૧૬ સ્વામીજીનાં અસંખ્યાત આવાસ છે

૬ ૧૭-૧૯ દ્વિત્રિય, ત્રિત્રિય અને ચતુર્તિત્રિયનાં પદ્ય અસંખ્યાત આવાસ છે

૬ ૨૦-૨૧. તિર્થવપોદ્વિત્રિય અને મનુષ્યનાં પદ્ય અસંખ્યાત આવાસ છે

૬ ૨૨. બી — વાલુબ્યતરના આવાસ કદલા છે ?

જા — હે બોલમ ! આ સ્વામીજીનાં પૂજારીનાં સ્વામીજી પ્રથમ એક કંબર યોજાવીને બાંધ્યા છે તેમાંથી હવે અને નીચેનાં કોઈક સાં યોજાવે કર્યાં વગેરેનાં ૮૦૦ યોજાવે પ્રમાણે જાગમાં તિર્થની રિયામાં અતરનાં લીમિય

નગર અને આવાસો અસંખ્યાત ઘાળ પ્રમાણ છે તેમનાં તે નગરો અદરથી વ્યારપૂર્ણિયા અને બહારથી ગોળ હોય છે બાકીનું વર્ણન જાનનપાતિના આવાસ જેવું સમજી લેવું વધારામાં તેઓમાં ધન્યપતાકાની હારો હોય છે તે મુરખ હોય છે તિલકો તથા બારણા આગળ રત્નજ્વલિત અથ વપ્રાકાર કો જહુ તેમને વિચિત્ર કરી મૂકે છે અદરથી અને બહારથી તે સ્તિમ્બ છે તેમજુ તળિયુ સુવર્ણની ચાતુકથી ઘસી દેવામાં આવ્યું હોય છે તેમનો સ્પર્શ સુનાળો હોય છે તે મુરખ છે ચાવત પ્રસાદ આપનાર ધર્મીય અને પ્રતિકુષ છે

૬ ૨૪ આ રત્નપ્રભાપૂર્ણીથી કિયે જ્યોત્સ્કનાં વિમા નોની પચ્ચ ઉપર જહુ યોજન, અનેક સો યોજન અનેક સહસ્રયોજન, અનેક ઘાળ યોજન, અનેક કરીક યોજન, અનેક કોટાકોટિ યોજન, અસંખ્ય કોટાકોટિયોજનથી પચ્ચ કિયે દૂર વૈમાનિકોનાં — સૌખ્ય ઇશાન સમરુમાર માહેન્દ્ર, વ્રક્ષ, હાંતક શુક સહસ્રાર, અનંત, પ્રાકૃત, આશ્વ અને અમ્બુતમાં તથા કિવેચક અને અનુવરમાં બધાં મળી ૮૬૭૦૨૩ વિમાનો આવેલાં છે ચાવત ધર્મીય હોય ॥

૬ ૨૫ આ રમણીય રત્નપ્રભાપૂર્ણીથી ૭૬૦ યોજનની કિઆઈ પછીની ૧૧૦ યોજન પ્રમાણ કિઆઈ સુધીમાં તિલ્કોમાં જ્યોત્સ્કદેવોના અસંખ્યાત વિમાનાવાસો છે તે જ્યોત્સ્કવિમાનાવાસોની પ્રભા આરે તરફ દેવાયથી હોવાથી તે ગુપ્ત દેખાય છે તેઓમાં વિવિધ મણિઓ તથા રત્નો હોવાથી તે ચિત્રવિચિત્ર દેખાય છે, તેમના ઉપર ચાતુથી વિશ્વપતાકા છટે છે અને તેઓમાં ઉપરાઉપર છત્રી પચ્ચ આવેલા છે, તે જહુ કિયા છે તેમને જગનજીવી શિખર છે પંચથ માંથી જેમ કોઈ વસ્તુનો ભાગ નીકળી આવી દેખાય તેમ તેમનાં અંગિયામાં સખેલા રત્નો શીલા આપે છે તેઓમાં મણિ

આવિષ્કાર બોધપુસ્તક દરવાજા, તોરણ, પ્રતિમાર એ બધું તે તે સ્થાનોમાં આનું છે તથા તે જાવનોમાં બારે તરફ કન્ય, મુશળ મુશ્મી અને શતાન્ની બોધવવામાં આવ્યાં છે. તેમાં ૪૮ કોશની રચના કરવામાં આવી છે. તેમાં ૪૮ જુદા જુદા વનખડોની રચના કરવામાં આવી છે તેની જમીનને ત્યાં હીવાસોને હી પીચ પી મુદર બનાવવામાં આવી છે તેમાં બોરીપત્ર દન અને રાજ્યદનના આપ સીદી પર તેવામાં આવ્યા છે તેમાં કાલાસુરુ, કાક કેન્દુરુ, ત્યાં દુરુપના પાંચી બારે તરફ વાતાવસ્થુ મહેદી કોકેલ હોય છે તે બેટલાં બર્ષ મુજબી દ્રવ્યોથી આવ્યા છે કે બહે કેઈ બનીમૂત મુજબી દ્રવ્ય જ સ્વયં હોય તેવાં કઈ બર્ષા છે. તે બર્ષ કરને સ્વચ્છ છે સ્થાવર છે સિત્ત છે વૃદ્ધ છે મૃદ છે નીચ છે નિમજ છે ચિત્તિમર છે વિદ્યુત છે પ્રધાનમાં છે સ્થિતવાર્ધ છે પ્રકાશવાર્ધ છે પ્રસદ કરે તેવાં છે જ્ઞાનીય છે આજ્ઞા છે રમણીય છે પ્રતિષ્ઠ છે

બાહિયા નામકુમાર વમેરેનાં જાવનોનું જુદું આ જ પ્રમાણે વર્ણન સમજાવું તેમની સંખ્યા હવે બતાવી જ છે

૬ ૧૨-૧૬ સ્થાવરકથના આસંખ્યાત આવશ્ય છે

૬ ૧૭-૧૯ દીનિત્રય, ત્રિનિત્રય અને વતુસિનિત્રયના જુદાં આસંખ્યાત આવશ્ય છે

૬ ૨૦-૨૧. વિશ્વવપ્તિનિત્રય અને મહાત્મ્યા પદ્ય આસંખ્યાત આવશ્ય છે

૬ ૨૨. બીઠ — વાલુબ્યવસના આવશ્ય કેટલા છે ?

જ — કે બીઠમાં આ રાજપ્રભા પૂજીના સ્થાનમાં કાંઈ પ્રથમ કોક હવેર પોજનની જે આવર્ત છે તેમાંથી હવેર અને નીચેના કોકેલ સો પોજન કર્યા વગરના ૮૦૦ પોજનપ્રમાણ બાજમાં તિલ્લી દિવામાં આવસના હોય

ધરણ્યા ૪૪ ૦૦ ભવનાવાસ છે

[—સ્તવ ૪૪]

ભૂતાનંદના ૪ લાખ ભવનાવાસ છે

[—સ્તવ ૪]

વાયુકુમારના ૬૪ પ્રભુજનના ૪૬ લાખ ભવનાવાસ છે

[—સ્તવ ૪૧]

પહેલા પાંચમા છઠ્ઠા અને સાતમા નરકના ૩૪ લાખ નરકાવાસ છે

[—સ્તવ ૩૪]

બીજા અને ત્રીજા નરકના ૩૫ લાખ નરકાવાસ છે

[—સ્તવ ૩૫]

બીજા, ત્રીજા પાંચમા છઠ્ઠા અને સાતમા નરકના નરકાવાસ ૩૬ લાખ છે

[—સ્તવ ૩૬]

રત્નામલા પદ્મમલા તમ અને તમસ્તમાના નરકાવાસ ૪૧ લાખ છે

[—સ્તવ ૪૧]

પહેલા ત્રીજા અને પાંચમા નરકના ૪૫ લાખ નરકાવાસ છે

[—સ્તવ ૪૫]

પહેલા બીજા અને પાંચમા નરકના ૫૮ લાખ નરકાવાસ છે

[—સ્તવ ૫૮]

ત્રીજા સિવાયનાં બાકીનાં ૭ નરકોના નરકાવાસ ૭૪ લાખ છે

[—સ્તવ ૭૪]

નરકાવાસ ૮૪ લાખ છે

[—સ્તવ ૮૪]

૬૦ ૨-૧૧. અવનપતિના પત્ન તે જ બે લોક.

૬૦ ૨૦-૨૪ તિર્થંગપથેન્દ્રિયથી વૈમાનિક સુધીના દડકામાં
પત્ન આ બન્ને લોકે હોવા છે

૬૦ ૧ નારકના બે લોક છે —

(૧૦) ૧. ભાષક અને ૨. અભાષક

૬૦ ૨-૧૧. અવનપતિના પત્ન તે જ બે લોકો છે

૬૦ ૧૭-૨૪ તિર્થંગપથેન્દ્રિયથી વૈમાનિક સુધીના દડકાના હોવાના
પત્ન તે જ બે લોક છે

૬૦ ૧ નારકના બે લોક —

(૧૧) ૧. સમ્યક્ષ્ટિ અને ૨. મિધ્યાશ્ટિ

૬૦ ૨-૧૧. અવનપતિના પત્ન આ બે લોક છે.

૬૦ ૧૭-૨૪ તિર્થંગપથેન્દ્રિયથી વૈમાનિક સુધીના દડકાના હોવાના
પત્ન આ બે લોક છે

૬ ૧ નારકના બે લોક —

(૧૨) પર્વતસમ્પારી (જેણે પાતાને સમ્પાર
દૂશથી નાખ્યો છે) અને ૨. અપર્વતસમ્પારી.

૬૦ ૨-૨૪ આદિના દડકામાં પત્ન આ બે લોકો છે

૬ ૧ નારકના બે લોક —

(૧૩) ૧. સમ્યક્સત્તાવસ્થિતિક અને ૨. અસમ્યક્
સત્તાવસ્થિતિક *

૧. મિત્રિકને ભાષાભાષિ દેખી જ નથી તેથી તેને જ દડકા છે.

૨. મિત્રિકને અભાષક દેખી જ નથી

૩. દડકા દ્વારા જ નહીં પણ ત્યાં જ દડકા ; અને જ્યાં જોડે

અસમ્યક્ સત્તાવસ્થા તે અસમ્યક્

૧૫. નિર્ણય પ્રકારે સેદો

૪ ૧ નારક જીવોના બે સેદો છે —

(૧) જાન્ય અને જાન્ય.

(૨) જાન્યરોપપન્ન (કાલ કે દેશની જાયેકામિ
જાવધાન સંકલિત ઉપપન્ન કહેલા) અને પારપરોપપન્ન (જાન્ય
ધાનસંકલિત ઉપપન્ન કહેલા)

(૩) અતિસુખપન્ન અને અઅતિસુખપન્ન.^૧

(૪) પ્રથમપ્રથમરોપપન્ન (ઉપપન્ન કર્યા એકે ૪ સમય
સથે હોય તે) અને અપ્રથમપ્રથમરોપપન્ન.

(૫) આકારક અને જાન્યકારક (વિભક્ત્યતિ હોય ત્યારે
એક કે બે સમય જાન્યકારક રહે તે જાન્યકારક; અને
ત્યાર પછી સર્વે આકાર સે તે આકારક)

(૬) ઉચ્ચવાચક (ઉચ્ચવાચકર્થોપિત પૂરી કરનાર) અને
નોચ્ચવાચક

(૭) સેનિરવ (ઇન્દ્રિયકર્થોપિત પૂરી કરનાર) અને
અનિન્દ્રિય.

(૮) પર્થોપિત (પર્થોપિત નામકમનિા ઉચ્ચ હોય તે)
અને અપર્થોપિત.

૪ ૨ રજ આ આકારે રીતે જાન્ય સેદો બાકીના હમ્મેમ્મ
ખજી સમાન છે

૪ ૧ નારકના બે સેદો —

(૬) ૧ સદા (મન્યકર્થોપિત પૂરી કરનાર) અને ૨
અસદા.

૧ નારકવર્તિયા જાણ હોય તે અતિસુખપન્ન અને ત્યા પછેના નારક
તે અઅતિસુખપન્ન, જાન્ય નારકરોપ પછી નારક તે અતિસુખપન્ન અને
કરનાર તે અઅતિસુખપન્ન અથવા અઅતિસુખપન્ન તે અતિસુખપન્ન અને ત્યાર તે અઅતિસુખપન્ન

૫. અનન્તરાહારક^૧;
- ૬ પરપરાહારક;
૭. અનન્તરપર્યાપ્તક (પ્રથમ સમય પર્વાપ્ત)
૮. પરપરપર્યાપ્તક (અન્યથા સ);
- ૯ અમરમ;
- ૧૦ અમરમ

૩૦ ૨-૨૪ બાકીના ક્રમમાં પાલુ આ ૪ દશ સેરો સમણ સેવા

[—સ્થા ૭૭]

૧૮ કામ, પાપસ્થાન, ક કપ્રયોગ અને કરણ કામ ચાર છે—

૧. શુદ્ધમાર ૨. કટુણ; ૩ બીભત્સ; ૪ રૈદ્ર

શુદ્ધમાર કામ રેવોમાં કટુણ કામ મનુષ્યમાં, બીભત્સ કામ વિવેચ્યમાં અને રૈદ્ર કામ નારકમાં હોય છે

[—સ્થા ૩૧૭]

ક્રોધ બે પ્રકારનો છે—

૧. આત્મસ્થિત; ૨. પરસ્થિત.

૩ ૧-૨૪ બધા નારકાકિ કટોકમાં બે અને પ્રકારે ક્રોધ હોય.

બાકીના માન્યાંદ વાવત્ મિત્રાદ્યાન શબ્દ સુખીનાં ૧૪ પ્રપસ્થાનો વિશે પાલુ તે / સમ / ર્ણ

[—સ્થા ૧]

૪ બે પ્રકાર ના છે—

૧. અર્થદ; ૨. અનર્થદ

૧. અન્નદિવ પુણ્યનો આદાર કરનાર તે અથવા પ્રથમ સમયમાં આદાર તે અનર્થ; બાકીના ૧૨૧૫

૬૦ ૨૦-૨૨. રતિર્ધૃષ્ટિર્નિશ્ચયી વાયુચ્ચતર મુખીના
દક્ષીના આ બે લેઈ લેવો ૭ ૧

૬ ૧ નારકના બે લેઈ —

(૧૪) ૧. સુવલભાષિ અને ૨. દુર્લભભાષિ

(૧૫) ૧. કૃષ્ણપાશિક અને ૨. શુકલપાશિક

(૧૬) ૧. ચરિત્ર (અર્થાત્ જોના નસુત નારક
અવસ્થાતમ છે તે) અને ૨. અચરિત્ર

૬ ૨-૨૪ બાકીના દક્ષીના પદ્ય આ ૪ રીતે બળે
લેરો ૭

[—સ્થ ૭૫—૭૫ ૧૫]

૬ ૧ એક સમપર્મા કૃત્ત્વન વનાસુ નારકો —
કૃતિર્ધૃષ્ટિવ (સખ્યાવ) અકૃતિર્ધૃષ્ટિવ (અર્થ
ખ્યાવ અથવા અનન્દ), અને અચરિત્ર-
ધૃષ્ટિવ (અર્થ) લેવો ૭

૨-૧૧ અનનપર્તિ પદ્ય લેઈ ૪ ૨

૧૭-૨૪ દ્વિર્ધૃષ્ટિર્નિશ્ચયી વૈમાનિક મુખીના ત્રણ પ્રકરના
નારક લેમ.

[સ્થ ૧૬]

૬ ૧ નારકના કયા પ્રકાર ૭ —

૧ અનન્દરોપપન્ન; } (કાશ્યપ લેઈ)

૨. પરપરોપપન્ન

૩. અનન્દભાવમાદ; } (રેણુક લેઈ)

૪. પરપરભાવમાદ;

૧ જોઈ બોલિય ત્યા નિરોદ્ધિયુ વળત ૭ મળ્ય ૭
તે સખ્યાવરિધિક ૪ લેમ ૭.

૨ અવૈનિક અને નમનિક બધા અકૃતિધિક ૪ ૭

૩ જ્યા સ્થાનર-બોલિયુ વળત ૭ મળ્યુ, તે બે દક્ષીના
અથવા ૭ અનન્દ વળે ૭ ત્યુ બેક ની

૫. જાનન્તરપર્યાયક;

૬. પરપર્યાયક;

૭. જાનન્તરપર્યાયક (પ્રથમ સમય પર્વાપ્ત)

૮. પરપર્યાયક (અપ્રથમ સુઃ)

૯. અસ્થાયી;

૧૦. અસ્થાયી.

૩૦. ૨-૪ જાતિના કલ્પમાં પત્યુઆ ૪ જાતિ લેવા સમજ
લેજો

(-સ્થા ૭૭)

૧૧. કામ, પાપસ્થાન, કલ્પયોગ અને કર્મ

કામ સ્થર છે—

૧. સૂર્યાય ૨. કુલુ, ૩. બીજાત્મ ૪. રીક્ષ

સૂર્યાય કામ રેવિમા, કુલુ કામ મનુષ્યમાં બીજાત્મ

કામ રિક્ષમાં અને રીક્ષ કામ નારકમાં હોય છે

(-સ્થા ૪૪)

કોષ બે પ્રકારનો છે—

૧. અસ્થાયી, ૨. અસ્થાયી.

૩. ૧-૨૪ જાતિ નારકાદિ કલ્પમાં જો જોને પ્રકારે કોષ
હોય

જાતિના માન્યાર્થ જાણત મિથ્યાદશન થાપી મુખીનાં

૧૪ પાપસ્થાનો વિશે પત્યુ તે ૪ સમજવું

(-સ્થા ૧)

૪. બે પ્રકારના છે—

૧. અસ્થાયી; ૨. અસ્થાયી.

૧. અસ્થાયી ૨. અસ્થાયી જાતિના કલ્પ તે અસ્થાયી સમય

અસ્થાયી તે અસ્થાયી જાતિના ૧૪૪૪

૬૦ ૧-૨૪ નારકથી વૈમાનિક સુધીના બધા છવોને જા
બને ૬૬ ક્ષેત્ર છે

[—સ્ત્ર ૧૬]

૬૬ યજ્ઞ છે —

૧. મનોહંક, ૨. વચનહંક, ૩. કાવહંક

૬ ૧. નારકને કૌપસ્યા યજ્ઞે ૬૬ ક્ષેત્ર છે

૬ ૨-૧૧. જ્ઞાનપ્રવર્તને યજ્ઞ તે ક્ષેત્ર ૬૬ ક્ષેત્ર છે

૬ ૨૦-૨૪ પતિષ્ઠ વ્યપચિન્ત્રણથી માંડી વૈમાનિક સુધીના
છવોને યજ્ઞ ક્ષેત્ર ૬૬ છે

[—સ્ત્ર ૧૧૧]

બલજ વિષ્ણુવ્યવસ્થિત્રિયને તેજ પ્રકાશનો પ્રધાન છે —

૧. સ્વ મનપ્રધાન;

૨. મુખ મનપ્રધાન;

૩. સ્વમુખ મનપ્રધાન;

૪. જાસ્રવમુખ મનપ્રધાન;

૫. સ્વ વચન પ્રધાન;

૬. મુખ વચન પ્રધાન;

૭. સ્વમુખ વચનપ્રધાન;

૮. જાસ્રવમુખ વચનપ્રધાન;

૯. જોડારિકશરીર કાવપ્રધાન;

૧૦. જોડારિકમિશ્રશરીર કાવપ્રધાન;

૧૧. વૈકુપશરીર કાવપ્રધાન;

૧૨. વૈકુપમિશ્રશરીર કાવપ્રધાન;

૧૩. કમશરીર કાવપ્રધાન.

[—સ્ત્ર ૧૩]

૧. જોડારિકમિશ્ર ૧૪ ૧ કાવ પ્રધાન ૨ તેમજ મનવચન ક્ષેત્ર

મનુષ્યને ૫૬૨ પ્રકારના પ્રયોગ છે—

૧-૧૭ ગજા જીવિતિર્થપચ્ચેન્દ્રિય પ્રમાણે,

૧૪ આહારકારીર કામપ્રયોગ;

૧૫. આહારકમિત્ર કામપ્રયોગ.

[—સ્થ ૧૧].

કરણ ત્રણ છે—

૧. આરભકરણ; ૨. સરભકરણ; ૩ સમારભકરણ.

૬૦ ૧-૨૪ નારકથી વેમાનિક સુખીના બધા જીવોમાં આ
કરણ હોય છે

[—સ્થ ૧૧૪]

૧૭ પ્રવિધિધાન, ગુપ્તિ અને અગુપ્તિ

પ્રવિધાન ત્રણ છે—

૧. મનપ્રવિધાન; ૨. વચનપ્રવિધાન ૩ કામપ્રવિધાન.

૬ ૧-૧૧ નારક અને જાનનપાત્રને જો ત્રણે પ્રવિધાન
હોય છે

૬૦ ૨૦-૨૪ તિર્થપચ્ચેન્દ્રિયથી મુક્તિ વેમાનિકને જો ત્રણે
પ્રવિધાન હોય છે

કુપ્રવિધાન વિશે પણ જો જ પ્રમાણે સમજવું

સુપ્રવિધાન ત્રણ છે—

૧ મનસુપ્રવિધાન; ૨. વચનસુપ્રવિધાન, ૩.

કામસુપ્રવિધાન.

૬ ૨૧. સમગ્ર મનુષ્યને જ ત્રણ સુપ્રવિધાન હોય છે

[—સ્થ ૧૩૨]

પ્રવિધાન બ્યાર પ્રકારનું છે—

૧. મન. પ્રવિધાન; ૨. વચનપ્રવિધાન; ૩. કામ

પ્રવિધાન; ૪ ઉપકરણપ્રવિધાન.

૮૦ ૧-૧૧ નારક અને ભવનપતિને બે ગદ્યેય પ્રવૃત્તિ
દેવ છે

૮ ૨૦-૨૪ વિષ્ણુપતેન્દ્રિયથી માંડી રમાનિહને
ગદ્યેય પ્રવૃત્તિ દેવ ॥

કુપ્રવૃત્તિના વિશેષ જુઓ ઉપર પ્રમાણે જ છે

મુપ્રવૃત્તિના ચાર ભેદ—

૧. મનમુપ્રવૃત્તિ; ૨. વચનમુપ્રવૃત્તિ ૩ કાવ્ય
મુપ્રવૃત્તિ; ૪ ઉપકરણમુપ્રવૃત્તિ.

૮ ૨૧ સર્વ મનુષ્યને જ આ ચાર મુપ્રવૃત્તિ
દેવ છે

[—૨૫ ૧૫]

૫ કુષ્ટિ ત્રય છે—

૧. મનોકુષ્ટિ ૨. વચનકુષ્ટિ ૩ કાવ્યકુષ્ટિ.

૮ ૨૧ આ ત્રય કુષ્ટિ રૂઢી સર્વ મનુષ્યને દેવ છે
કુ કુષ્ટિ ત્રય છે—

૧ મનની કુષ્ટિ, ૨ વચનની કુષ્ટિ, ૩ કાવ્ય
કુષ્ટિ.

૮ ૧-૧૧ નારક અને ભવનપતિને આ ત્રણે કુષ્ટિ
દેવ છે

૮ પતેન્દ્રિય વિષ્ણુને આ ત્રણે કુષ્ટિ દેવ છે

૨૧ અસંયત મનુષ્યને આ ત્રણે કુષ્ટિ દેવ છે

૨૨-૨૪ અવર, જ્યોતિષ અને રેમાનિહને જુઓ આ
ત્રણે કુષ્ટિ દેવ છે

[—૨૫ ૧૧]

૧૮ ઝડિ

ઝડિ ત્રણ પ્રકારની છે—

૧. દેવઝડિ; ૨. રાજઝડિ; ૩. ગણીની ઝડિ.

૧. દેવઝડિ ત્રણ પ્રકારની છે—

(૧) ૧. વિમાનઝડિ; ૨. વિકુલવૃક્ષઝડિ; ૩. પરિધાસ્યુઝડિ (ત્રિભુવનવિષયક)

(૨) ૧. સચિત્ત; ૨. અચિત્ત; ૩ મિશ્ર.

૨. રાજઝડિ ત્રણ પ્રકારની છે—

(૧) ૧. નમર પ્રવેશની ઝડિ; ૨. નમરનિષ્ક્રમણ ઝડિ; ૩. સેન્ય, વાહન, ઠેાપ, ઠેઠારની ઝડિ.

(૨) ૧. સચિત્ત; ૨. અચિત્ત; ૩ મિશ્ર.

૩. ગણીની ઝડિ ત્રણ પ્રકારની છે—

(૧) ૧. જ્ઞાનઝડિ; ૨. દશન ઝડિ; ૩. ચારિત્ર ઝડિ.

(૨) ૧. સચિત્ત; ૨. અચિત્ત; ૩ મિશ્ર.

[—સ્થા. ૧૧૪]

દશ સ્થાને તજસસેસ્થાથી ભરમ થઈ જાય છે—

૧. કેઈ તેજસનસ્થાથી ખુલ્લવ અમણુ-પ્રાણણી અવિ આશાતના કરે તેથી કુપિત થઈને તે અમણુ-પ્રાણણુ તે આશાતના કરનાર પર તજસ-સેસ્થા મૂકે અને તેથી તે પીડિત થઈને પછી ભરમ થઈ જાય.

૨. તેવી જ રીતે અમણુ-પ્રાણણી આશાતના મતી બેઈ કેઈ દેવ તેજસસેસ્થા મૂકે અને ભરમ કરે.

૩. તેવી જ રીતે દેવ અને અમણુ-પ્રાણણુ બે જાને બેજા સાથે તજસસેસ્થા મૂકે અને ભરમ કરે.

૧ ૧-૧૧ નારક અને ભવનપતિને બે વારે પ્રવિધાન હોય છે

૨ ૨૦-૨૪ તિર્થંકરચૈન્દ્રિયથી માંડી વૈમાનિકને બે વારે પ્રવિધાન હોય છે

૩ પ્રવિધાન વિશે પણ ઉપર પ્રમાણે જ છે

પ્રવિધાનના ચાર ભેદ—

૧ મનપ્રવિધાન; ૨ વચનપ્રવિધાન, ૩ કાય-પ્રવિધાન ૪ ઉપાસકપ્રવિધાન.

૧૦ ૨૧ સર્વ મનુષ્યને જ આ ચાર પ્રવિધાન હોય છે

(-સ્થ ૧૧)

કે પ્રવિધાન પ્રકાર—

૧ મનપ્રવિધાન, ૨ વચનપ્રવિધાન, ૩ કાયપ્રવિધાન.

૪ ૨૧ આ પ્રકાર પ્રવિધાન સર્વ મનુષ્યને હોય છે

૫ પ્રવિધાન પ્રકાર—

૧ મનની પ્રવિધાન; ૨ વચનની પ્રવિધાન, ૩ કાયની પ્રવિધાન.

૬ ૧-૧૧ નારક અને ભવનપતિને આ પ્રકારે પ્રવિધાન હોય છે

૭ ચૈન્દ્રિય તિથિ અને આ પ્રકારે પ્રવિધાન હોય છે

૮. બસર્વ મનુષ્યને આ પ્રકારે પ્રવિધાન હોય છે

૯-૧૨ બધા જ પ્રકારના અને વૈમાનિકને પણ આ પ્રકારે પ્રવિધાન હોય છે

[સ્થ ૧૧]

૧૮ ત્રિકલ્પ

ત્રિકલ્પ ત્રણ પ્રકારની છે—

૧. દેવકલ્પ; ૨. જાનકલ્પ; ૩. અણ્ણીની ત્રિકલ્પ.

૧. દેવકલ્પ ત્રણ પ્રકારની છે—

(૧) ૧. વિમાનકલ્પ; ૨. વિકુલવૃક્ષકલ્પ; ૩. પરિવારકલ્પ (મૈથુનવિષયક)

(૨) ૧. સચિત્ત; ૨. અચિત્ત; ૩. મિશ્ર.

૨. જાનકલ્પ ત્રણ પ્રકારની છે—

(૧) ૧. નમ્ર પ્રવેશની ત્રિકલ્પ; ૨. નમ્રનિષ્ક્રમણ ત્રિકલ્પ, ૩. સુન્દર, વાહન, કૌશલ, કૌશલની ત્રિકલ્પ.

(૨) ૧. સચિત્ત; ૨. અચિત્ત; ૩. મિશ્ર.

૩. અણ્ણીની ત્રિકલ્પ ત્રણ પ્રકારની છે—

(૧) ૧. જ્ઞાનકલ્પ; ૨. દુષ્ટ ન ત્રિકલ્પ; ૩. વ્યવસ્થિત ત્રિકલ્પ.

(૨) ૧. સુચિત્ત ૨. અચિત્ત; ૩. મિશ્ર.

[—સ્થ. ૧૧૪]

દુષ્ટ સ્થાને તત્કલ્પસેવાથી ભરત્રમ થઈ જાય છે—

૧. કૌશલ તેજસ્વસેવાથી વિષયુક્ત અમણ-પ્રાણીની અતિ આશ્ચર્ય કરે તેથી કુપિત થઈને તે અમણ-પ્રાણી તે આશ્ચર્ય કરનાર પર તત્કલ્પ સેવા મૂકે અને તેથી તે પીડિત થઈને પછી ભરત્રમ થઈ જાય.

૨. તેથી જ રીતે અમણ-પ્રાણીની આશ્ચર્ય થવી એક કૌશલ દેવ તેજસ્વસેવા મૂકે અને ભરત્રમ કરે.

૩. તેથી જ રીતે દેવ અને અમણ-પ્રાણી બે બંને એક સાથે તત્કલ્પસેવા મૂકે અને ભરત્રમ કરે.

- ૪ તેવી જ રીતે ક્રમણુ-પ્રાણણુ સેસ્થા મૂકે ત્યારે પહેલાં તે છઠ્ઠી સરીરમાં ફેલાયા પડે પછી જો ફેલાય દૂરી થાય, અને પછી તે સ્થિત થઈ જાય.
- ૫ તેવી જ રીતે દેવ સેસ્થા મૂકે અને તેવી જ સ્થિતિ થાય.
- ૬ દેવ અને ક્રમણુ-પ્રાણણુ બંને કોઈ સુધે સેસ્થા મૂકે અને તેવી જ સ્થિતિ થાય.
- ૭ તેવી જ રીતે ક્રમણુ-પ્રાણણુ સેસ્થા મૂકે અને મોટા ફેલાયા છિપતી જાયને અને દૂરી થાય. જ્યો પાછા નાના ફેલાયા છિપતી આવે અને તે જમ્મુ દૂરી થાય અને ત્યાર પછી સ્થિત થઈ જાય.
- ૮ દેવ સેસ્થા મૂકે અને તેવી જ સ્થિતિ થાય.
- ૯ બંને સેસ્થા મૂકે અને તેવી જ સ્થિતિ થાય.
- ૧ કોઈ વચ્ચે સેસ્થાચોડે કોઈ ક્રમણુની આશરના કસા આવે તેના પર વેચસેસ્થા મૂકે તે તે વચ્ચે સેસ્થા કમું કસા સમય થતી નથી. તે આમથી તેમ બેચી-ત્રીચી થાય છે અને તે ક્રમણુની આશરના આટિ મારી પછી આશરનાં છિડવે છે છિછળીને ઓઠનાવના જ સરીર તરફ પાછી જવી તેના સરીરને જ બાળને સ્થિત કરે છે. જેમ બેચાલકની તપાસેસ્થા વિશે જાણુ છે તેમ.

[—સ્થ જા]

જન કાચે ક્રમણુનિર્જન સંક્રિષ્ટ વિપુલ તેજ-સેસ્થાચોડે થાય.

૧. આવાપના, ૨. ક્ષાંતિ-શુભા ૩ અપાનક તપક્રમ

[—સ્થા ૧૮૧]

નેપુરુષ નવ જાળત્યુ છે —

૧. સંખ્યાન-ગતિવ ૨. નિમિત્ત-નિમિત્તશાસ્ત્ર;
૩. ક્ષતિક-શારદિક નેપુરુષ (નાલીનાપર કાળુ કોવા આદિ)-
૪ પુરુષશાસ્ત્ર, ૫. સમસ્યુચકતા ૬ પરપતિ (બહુશા
સંગ) ૭ વાસ્તવિયા; ૮ શૂંતકર્મ-શૂંતિકાન; ૯ ચિકિત્સા
[—સ્થા ૧૮૨]

નિધિ પાંચ છે—

૧. પુત્ર, ૨. મિત્ર ૩ શિષ્ય, ૪ ધન, ૫. જ્ઞાન

[—સ્થા ૪૪૮]

સંઘનિક શબ્દ છે—

૧. જ્ઞાન; ૨. શત્રુ; ૩ મુદ્રિત; ૪ ઉપાનદ, ૫. વ્યામર.

[—સ્થા ૪૦૮]

નવ દ્વિ પ્રકાર્યુ છે —

૧ કોચેન્દ્રિયગણ; ૨ અકુચિન્દ્રિયગણ; ૩ પ્રાચ્છેન્દ્રિયગણ;
૪ રેષેન્દ્રિયગણ ૫. સ્પર્શેન્દ્રિયગણ; ૬ શ્રાવણગણ; ૭ ક્ષેપ
ગણ; ૮ ચાસ્ત્રિયગણ; ૯ તપીગણ; ૧ વીચ ગણ.

[—સ્થા ૭૪]

૧. અકુચરથા પંચ ગણ — ૧ મહાગણ, ૨ ક્રીનર, ૩ અસ્ત્રાપ
ગણ, ૪ વીચ ગણ, ૫ પ્રકાશગણ. (૪-૧ કલ્યાણ). અને કીર્તીશાસ્ત્ર સાથ
જો સંબંધ છે પૂરેલા પાત્ર અને રસવિનિર્ણય તથા સમાધિવિનર. (કીર્ત
મયુ પુત્ર) અકુચરથા તે જ સંબંધ જણાવ્યા છે — ૭. ૩. તપાસગણ
જો રસવિનિર્ણય પંચ ગણ છે એથી એ કિર્તીશાસ્ત્ર કીર્તી ગણાવ્યું પ્રવર્તન
જો છે — અકુ ૭ ૧૧ જણ તે સર્વજ્ઞરથા પ્રકાશગણ રેણ છે. — અકુ
૭. ૧૨, ૧૬.

તે તે સમયમાં ઉત્થાન કરી, બસ, ચીમ, પુરુષાર
 અને પશુકર્મ એ દેવ, અમુર અને મનુષ્યને હોય છે ^૧
 [—સ્થ ૧૧]

કે કાણે લવને શ્રદ્ધા પુત્રિ, વસ, બસ, ચીમ પુરુષ
 કર મળે નહિ તે આ—

૧. લવને અલવ કરવા ઇચ્છે તે;
૨. અલવને લવ કરવા ઇચ્છે તે;
૩. એક જ વખતે સર્વ અને શુદ્ધ મેલવા ઇચ્છે તે;
૪. સ્વપૂતકર્મ વેદ્યમ પશુ મનુષ્ય અને ન પશુ વેદ્ય
 ક્ષિત્ર માને તે;
૫. પરમાત્માને છેલ્લા અવવા લેવા ઇચ્છે અવવા નિર્ણય
 માત્રવા ઇચ્છે તે;
૬. દોઢાની મહાર જવા ઇચ્છે તે

[—સ્થ ૧૨]

[કેવળ શાસ્ત્રમાં જે વસ્તુ નિશ્ચિત્વથી જણાવી છે તેમાં
 એ સંદેહ હોય તે જ ઉપયુક્ત કરવાનું મન થાય; જિહ્વે
 જા જિવા સંદેહનાપણ ન થતું એનું વ્યત્પત્ત છે]

૧. કલ્પના મેલો મેલનિર્ણય, અમુરથી કિય તે કર્મ કરીશાસ્ત્રમાં
 તે નવ લવથી કલ્પના કરી ચક્રિવિરોધ તે વર્ગ અભિચય તે પુરુષાર
 કરે એ નિર્ણય અભિચય હોય તે પૂજા વાસ ત્યારે પશુકર્મ મેલવા આ
 કલ્પનાથી અથા વર્ગવિરોધ કર્યાના કલ્પ અને કલ્પિતવર્ગથી વર્ગ લવથી
 નિર્ણય કરીશાસ્ત્ર છે

૧૬ પરચૂરણ

(૧) કાવ

કાવ^૧ ૩ પ્રકારના છે—

૧. ઔષધિક, ૨. ઔપશ્યમિક, ૩. ક્ષાયિક, ૪. ક્ષાયો-
શ્મિક ૫. પારિણામિક, ૬. સાન્નિપાતિક

[—સ્થા ૧૩૭]

(૨) વેદનાઈ

વેદના ઈક છે

કેદના ઈક છે

લેદના ઈક છે

[—સ્થા ૩૩ ૩૪]

વેદના ઈક છે

[—સ્થા ૧૫-૧૬ ૧]

૧ ૧. ઔ — હે ભગવન! નારકો શીત વેદના વેદ છે
જ્યુવેદના વેદ છે કે શીતેજ્યુ વેદના વેદ છે ?

૨ — હે ઔષ્ઠમ! નારકો તે ત્રણે પ્રકારની વેદના વેદ છે

૩ ૨-૨૪ કાલી વેદનાય^૧ પ્રમાણે કહેવું

[—સ્થા ૧૫૩]

૧. વિશેષ નિસ્વાર મટે જુમિ વત્તલ^૨ સુત ભવિત ૨. તેમ પ્રવચના
કેવ નિશ નિસ્વારથી વર્ણન છે. પ્રથમ પાંચનું વર્ણન મિશ્યુ તે —
કાલે સ્થેનું તે — સન્નિપાતિક ભાગ. એમને કારણે મરિયા બા સન્નિ-
પાતિક ભાગ હેમ છે. નરકમાં નારકો જન્મું નારકત્વ તે ઔષધિક, કેદના
તે ક્ષાયોપશ્મિક, અને જન્મત તે કલિશ્મિક. આમ બીજા મરિયામાં
જ્યુ વર્ણન તે જ્યુ કાવેનું મિશ્યુ હેમ છે

૨. પ્રમાણનું કથનું વેદનાય.

(૪) સમવસરણ

પાલીસમવસરણ^૧ ચાર છે —

૧. કિંચાવાદી; ૨. અકિંચાવાદી; ૩. અજ્ઞાનવાદી; ૪ વિનયવાદી

૧ નારકમાં આ ચારેય સમવસરણ છે

૨-૧૧. ભવનપતિમાં આ ચારેય સમવસરણ છે

૩ ૨૦-૨૪ તિથિ^૨ અષ્ટમિનિરુધ્ધી^૩ માંથી વૈમાનિક સુખીના ઇંકેમાં પણ આ ચારેય સમવસરણ છે

[—સ્થા ૩૪૧]

અકિંચાવાદીને આઠ છે —

૧. એકવાદી ૨. અનેકવાદી; ૩ મિતવાદી; ૪ નિમિત્તવાદી ૫. સાતવાદી ૬ સમુચ્છે વાદી; ૭ નિવૃત્ત વાદી; ૮ પરસોઠ નથી એમ કહેનાર (નાસ્તિક)

[—સ્થા ૧૦૦]

(૫) મુગ્ધ

મુગ્ધ^૪ ચાર છે —

૧. દુષ્ટ મુગ્ધ; ૨. ઔઘ / મુગ્ધ ૩ કાપર મુગ્ધ; ૪ કમ્પોઝ

૧. મિત્રા વગાળી જતા તે સમવસરણ. કિંચાવાદી વગેરેના એકની મિત્રો ખરે જુઓ પ્રશ્નને જાતે દિખતુ ન ૮

૨. મિત્રિસહિને એક નથી હોવા મિત્રો જાણ વાતોએ તેમના સહન નથી

૩. જુઓ પ્રશ્નને જાતે દિખતુ ન ૯

૪. ભગવતીસાર ૫ ૧૫૮ એ સ્વિમ્ભથી ચાર ચાર કાલ્પ ઉપર ચાર જાતી છે તે કુલુપ્પ સ્વિમ્ભ કહેવાય. એ સ્વિમ્ભથી ચાર કાલ્પ ત્રણ જાતી છે તે ઔજ્ઞ સ્વિમ્ભ. અને એ જાતી રહે તે કાપરમુગ્ધસ્વિમ્ભ

૬૦ ૧-૨૪ નાશકી માંદીને વેમાનિક સુખીના છવોને
આ ચાર સુગમ હોય છે

[—૨૫ ૩૧]

દિપણુ

૧. ત્ર લાગ પાનિકાર :—

જ્યારે ચેતિ—છેતરજિતજન બસ ખેડ છે, જદુ સગમ વર્ષે રાખી
હોય તેણે સગમને મેઠાં ને કળીને તે કળીને ત્ર લાગ સખાં વળ છે.
તેણે કળીની આ પ્રખણે ૭—પુત્રીકાનના મુલ મેઠાં ૩૫ છે તેને
જન વર્ષે કુલ્લ ૧૦૫ વળ તેને મે વર્ષે કુલ્લ ૩૫ વળ; તેને
પંચ મેઠાં કુલ્લ ૧૦૫ વળ તેને વળ સર્વો કુલ્લ ૧૪૦ ૫
વળ; તેને પંચ સગમને કુલ્લ ૭ લાગ મેઠાં પુત્રીકાનની ચેતિ
વળ પુત્રીકાનની એવે ભગુલાવ તેજાવ અને વધુ મેઠાં કલેખના
મુલોડ જુલ ૩૫ ને છે, મેઠાં મેઠાં નાશકી ચેતિની જુલ ૩૫ વળ
લાગ સગમની કલેખ વનસજિની મુલ મેઠાં ૧ લાગસુ વનસજિ-
કાનના મુલ મેઠાં ૫ કલેખ ચેતિની અને ચુલ્લિકાનના મુલ મેઠાં
૬૫ છે ૭ તેવે મેઠાં વનસજિની અને નાશકી મેઠાં કલેખના મુલ મેઠાં
૧ અને ચુલ્લના મુલ મેઠાં ૫ છે આ નાશકી પુત્રીકાનની એવે
કુલ્લમાર કલેખની તેજાની ચેતિ આ પ્રખણે વળતે—૧ લાગ
કલેખ વનસજિની ૧૪ લાગ લાગસુ વનસજિની, મે લાગ કલેખની,
મે લાગ ચેતિની, મે લાગ ચુલ્લિકાની તેવે, (ત્ર લાગ ૧ મેઠાં)

અને મેઠાં નાશકી છે તે કલેખ કલેખના, ચલ્લિકા પચિસાપાઈ સમજી
કુલ્લ કલેખના અને વિષ તે મેઠાં કલેખના

જાદી કુલ્લ ૧૦૫ લાગસુ પાનિકા નાશકી તેવે, તેજા મેઠાં, લાગ
ચલ્લિકા મુલ મેઠાં ૭ મેઠાં અને કુલ્લ મેઠાંના મેઠાં નેજા અને
કલેખના ૧૦૫ કુલ્લના મેઠાં કુલ્લના અને કલેખના કુલ્લ—
કાનનાવ મુલ ૩ ૧ ૧૪૦ જાદી જાદી વાદીની જાદીના
જુલ મુલ ૧૦૫ની મેઠાંના આપી છે.

બંને પારખી ચાર-ચાર લાખ, બંને ૧૪ લાખ મનુષ્ય રશિનિર્ધારી
કેદી છે. આ બંધી મળી ૮૪ લાખ હજારોનિ સમજાવી.

૧. ઉપપત્તિ અને ઉદ્ઘાટના કલક —

(૬ ૧) સ્વતંત્રતાના અર્થને બિંદુ સમય, ઉત્કૃષ્ટ ૧૪ મુદ્દો;
જાહેરાત અને નરકમાં અર્થને બિંદુ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૭ રાત્રિવિષય
અર્થનુસાર, જાહેરાત, નિર્ણય, ચાર માસ અને ૭ માસ કમલ સમજાવા.
(૬ ૨-૧૨) અનુસૂચિમાંથી માત્ર સ્વનિર્ણયના મુદ્દાના કોઈ અન
વિષય અર્થને બિંદુ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૪ મુદ્દો (૬ ૧૨-૧૬)
જાહેરાતની વસ્તુવિષય મુદ્દાના બિંદુવિષય અને ઉપપત્તિ વિષયક છે
અ નિર્ણય (૬ ૧૩ ૧૬) કીર્તિવિષય, ગોપિતવિષય અને અનુવિધિવિષય અર્થને
બિંદુ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અવધુદ્ધો (૬ ૧) સ નિર્ણય વિષય
રશિનિર્ધારી કીર્તિવિષય એમ, અને અનુ અને ૧૨ મુદ્દો ઉત્કૃષ્ટ સમજાવા.
(૬ ૧૧) અર્થના અનુસૂચિમાંથી અર્થને બિંદુ સમય અને સ નિર્ણય ૩ મુદ્દાઓ
૧૪ મુદ્દો વિષયક છે. (૬ ૧૨-૧૩) અવધ અને અવધિવિધિના અર્થને
બિંદુ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૪ મુદ્દો છે. (૬ ૧૪) સ્વતંત્રતા અને ઉદ્ઘાટનો
અવધ પ્રમાણે, અનુસૂચિમાંથી ઉત્કૃષ્ટ ૧૪ વિષય અને ૧ મુદ્દો;
જાહેરાતને વિ ૧૨, સુ ૧; અનુસૂચિમાંથી વિ ૧૪, અવધને વિ ૪૫,
જાહેરાતને વિ ૮૫ સહમાત્રને વિ ૧; અનુસૂચિમાંથી સ અવધ પ્રમાણ
અવધને અનુ તે જ અવધને સ અવધ ૧૪ અનુસૂચિમાંથી અનુ તે જ
કીર્તિવિષય અને પ્રત્યક્ષમાં કમલ સ અવધ સિંચી, સ અવધ ઉત્કૃષ્ટ
૧૪ સ અવધ લાખ ૧૪ અનુસૂચિ વિષયક હોવા અવધ અવધ કમલ
અને અર્થનિર્ધારી અવધમાંથી અવધ અવધ લાખ.

કેદી ૧૫-૧૬ મળી ઉપપત્તિ ૧૬ પ્રમાણે જ સમજાવે છે.

૨. અવધમાંથી —

પ્રમાણમાં ૧૧ માં અવધ લાખી અવધમાંથી અને સ અવધ કમલ
છે, તેમાંથી અવધમાંથી વિષય અવધ સમજાવે છે. નિર્ણયમાં અવધમાંથી
તેમાંથી છે, અવધ સમજાવે અવધમાંથી — અવધ બિંદુવિષય
અવધમાંથી અવધમાંથી અવધ અવધ હોવા અવધમાંથી અવધ
અવધમાંથી છે અવધ તેમાંથી પ્રત્યક્ષ વસ્તુવિષય ઉત્કૃષ્ટ અવધ રશિનિર્ધારી કમલ
અવધમાંથી અવધમાંથી અવધમાંથી અવધમાંથી અવધમાંથી —

બિ-ઈલિયનું કઠીર બાર ચેલન, સીડિયનું ગલ્લ વાઈ મુરિડિયનું
 વાર વાઈ ડી કાલમા નાકમાં ૧૦ મનુષ્ય ડે અને જાડાનાં બુલો ખોલ
 મુડીના નાકમાં કમાગ કાલોવાર આપુ આપુ સમજનું — બેડો ૧
 ૧૧ ૧૧૧, ૧૧૩, ૧૧૬, ૧૧૮, ૧૧૯ મનુષ્ય અને બાર વાલન અને જલ
 મનુષ્ય અને ૭ વાલન, વાઈલ મારન અને કાલોવારનું ડાલર ચેલન
 વાઈલ પાડનું મે થી નવ મનુષ્ય પ્રમાણ, કુલોવારનું મે થી નવ
 વાઈ વાઈલ સ્વરૂપે ચાલનું ૭ વાઈ સમીચિંતન વાલનનું ૧૦૦
 ચેલન, સમીચિ મ સિપ્પલ સ્વરૂપનું ૧ થી ૭ વાઈ સ કાલોવારનું
 ડેડા ૭ ચેલન, અને સ કુલોવારનું ૭ થી મિલનું ડેડા ૭ મનુષ્ય
 સમજનું વાલ ૭ મનુષ્યનું ગલ્લ વાઈ સ મનુષ્યનું વાલનના વાલનના
 બાર બેડો, કુલોવારનું ૭ થી ૭ વાલન, સીડિયનું અને મુલન અને
 કાલોવારનું ડેડા ૭ થી ૭ વાલન, સમીચિનું અને મુલન અને
 ૭ વાલ, વાલો ૭ અને કાલોવાર ડેડા ૭ થી ૭ વાલ, વાલો ૭ અને
 સમજાના ડેડા ૭ થી ૭ વાલ, વાલો ૭ અને પ્રમાણ ડેડા ૭ થી ૭ વાલ,
 વાલો-વાલુના ડેડા ૭ થી ૭ વાલ, કાલોવાર ડેડા ૭ થી ૭ વાલ અને
 વાલોવાર ડેડા ૭ થી ૭ વાલ ડે.

૧. સુદિન સમીક્ષા સમયે સમગ્ર પ્રતિબંધ —

[illegible]

જાણીતું કે જાણીતું બને તારાને, જાણીતું વિષય રહેતીને,
તેમજ જાણીતું નાણીતું જાણીતું વિષયને કે જાણીતું નાણીતું
જાણીતું કે જાણીતું જાણીતું, જાણીતું જાણીતું જાણીતું કે જાણીતું
જાણીતું જાણીતું

✓ **Wiederholung**

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

જાણક વિનિષ્ઠ પ્રકારે છે. જેવેના અવધારણીય નેતિયનો જાણક સમ-
વ્યવસ્થા છે અને ઉત્તર નેતિયનો નાના પ્રકારે છે.

નિમિત્તી અવગતિના આ પ્રમાણે — અધ્યક્ષી આગળનો અસ-
ખ્યવનો હાથ અને ઉત્તરથી એક હાથ ચેતનથી વધારે. તેમાં વાણના
વિનિષ્ઠી અવગતિના અધ્યક્ષ અને ઇશ્વર અગત્યનો અસખ્યવ હાથ ન
કે. નારના અવધારણીયની અધ્યક્ષ આગળનો અસખ્યવનો હાથ અને
ઉત્તરથી આગળ અધ્યક્ષ પ્રમાણે. તેમાં ઉત્તર નેતિયની અધ્યક્ષી
અગત્યનો અસખ્યવનો હાથ અને ઉત્તરથી પાશ્વર્યના અવધારણીયની
વચ્ચે. ૧૩૬૨૪ વિષ્ણુના નેતિયની ઉત્તર નેતિય નેતિય હાથ ચેતન
એક હાથ ચેતનથી વધારે અને જેવું ઉત્તર નેતિય એક હાથ ચેતન
એક છે અને અવધારણીય આગળ અધ્યક્ષ પ્રમાણે.

૧. તેજસવી અવધારણીય છે —

અધ્યક્ષ અવગતિના આગળ પ્રકારથી અધ્યક્ષીયથી વધારે
અધ્યક્ષી આગળથી સમુદાય વચ્ચે તેજસ સરીતી અવગતિના અધ્ય-
ક્ષ સમગ્ર હેતુની છે તે આ પ્રમાણે — અધ્યક્ષીયથી અધ્યક્ષ અને અધ્યક્ષ-
કિય તે સ્વસ્વીયપ્રમાણ અને અધ્યક્ષીય અધ્યક્ષ આગળનો અસખ્યવ
હાથ અને ઉત્તર છે અને નીચે એકાન્ત સુધીની. આ ઉત્તર અવગતિના
એક હાથ એક છે એક અને નીચે છે એક વચ્ચે એક
ની અધ્યક્ષીય સમગ્રી કિન્નરિયથી અધ્યક્ષીય અધ્યક્ષીય વિષ્ણુની
અધ્યક્ષીય સુધીની છે. અધ્યક્ષીય આગળ રીતે કિન્નરિયથી અધ્ય-
ક્ષીય એક છે એક છે. અને તે ૧૩૬૨૪ અધ્યક્ષીય સમુદાય છે
કે. નારની અધ્યક્ષીય હાથ ચેતન હાથી છે. અધ્યક્ષ એ નાર
અધ્યક્ષીય હાથ ચેતન કિન્નરિય સરીતે તેમાં અધ્યક્ષીય અધ્યક્ષ વચ્ચે
એક તે તેને વચ્ચે સરીતી અવગતિના હાથ ચેતન એકી હાથી
સરીતે છે અને નારની ઉત્તર અવગતિના અધ્યક્ષીય સમુદાય
સરીતે, એને સમગ્ર નારનાથી સમુદાય મધ્યસ્થી અધ્યક્ષ વચ્ચે
દેવ, અને વીરની કિન્નરિય અવધારણીય સુધી, એ તે તે અધ્યક્ષીય
અધ્યક્ષીય એક તે, અને અધ્યક્ષીય અધ્યક્ષીય અને પુરુષની સુધીની
કે, અધ્યક્ષીય તેમાં અધ્યક્ષીય વચ્ચે. અધ્યક્ષીય અધ્યક્ષીય
એક અવગતિના એકાન્ત સુધીની છે. અધ્યક્ષીય, અધ્યક્ષ, અધ્યક્ષીય

અને મુરખ અને ઈશાનના રેવેન્ડી બાલકાન્તિકા વગરુ બલકલનાની
 કનક બહુલી બાલકાન્તિકા બલકાન્તિકા બાલ. એ તેમના સ્વભાવને બ
 ૧ કનકાની(૧) કનકા વગરુ કનકા અને કનકાની નીચી કિશાન્ટ ચીન
 નીચી મુડી, વીરજી કિશાન્ટ સ્વભાવજી સમુદાની બહારની રેવેન્ડી
 મુડી, અને કનકા કનકા(૧) કનકા મુડી-કનકા ની તેમના કનકા
 વગરુ કનકા વગરુ કનકા. સનકા(૧) કનકા મુડીના વગરુ
 રેવેન્ડી — કનકાની બાલકાન્તિકા બલકાન્તિકા બાલ — એ તેમના કનકા
 કનકા સ્વભાવ કનકા કનકા કનકા અને કનકા તેમના કનકા (૧) કનકા
 (૧) કનકાની નીચી કિશાન્ટ મહાકલકાના કનકા મુડીની, વીરજી
 કિશાન્ટ સ્વભાવજી સમુદા મુડીની, અને કનકા કિશાન્ટ બલકાન્તિકા
 કનકા મુડીની ક. બાલકાની બલકાન્તિકા મુડીના રેવેન્ડી બાલકાન્તિકા તેમના
 બલકાન્તિકા — કનકાની બાલકાન્તિકા બલકાન્તિકા બાલ અને કનકાની
 નીચી કિશાન્ટ બાલકાન્તિકા બાલ મુડી, વીરજી કિશાન્ટ મહાકલકા
 મહાકા અને કનકા કિશાન્ટ બલકાન્તિકા મુડીની.

૭. બાલકાન્તિકા નિર્ધાર —

બાલકાન્તિકા નિર્ધાર નર સ્વભાવજી મહાકા ક. અને તેમના કનકા
 કનકા નિર્ધાર કરી રીધા ક.

૧ પ્રથમ સ્વભાવજીના નામ પ્રમાણની કનકા અને કનકાના —
 કનકા મહાકા, કનકા રેવેન્ડી અને કનકા નિર્ધારકાન્તિકા સમુદાની ક.

૨ નીચી બાલકાન્તિકા નામ પ્રમાણની કનકાના રજુ કરાની
 સ્વભાવજી કનકાની ક.

નીચી બાલકાન્તિકા કરાની કનકાના રજુ નામ પ્રમાણની
 સ્વભાવજી કનકાની ક.

૪ કનકા બાલકાન્તિકા કનકા એવી કનકા અને સ્વભાવજી સમુદાની
 રેવેન્ડી ક.

૫ કનકા બાલકાન્તિકા કનકા અને કનકાની રેવેન્ડી એવા કનકા
 સ્વભાવજી ક.

૬ કનકા બાલકાન્તિકા કનકા, કનકા, અને નામકાન્તિકાની
 બાલકા અને એવી બાલકા બાલ ક. એવા બાલકાના સ્વભાવજી
 પ્રાપ્ત રેવેન્ડી ક. તેવા સ્વભાવજી ક.

૧. સ્વયં જાણસર્માં તે સુત્રો ૭ એ આશસ્ત્રાજ્ઞાનને જ્ઞા
જિવિમ્બે જાણ નિશ્ચય ૭ એવા વિ-સ્યુજાજ્ઞાનને પ્રાપ્ત
જ્ઞા ૭

૮ જ્ઞાપા જાણસર્માં તે સુત્રો ૭ એવા સર્વ જ્ઞા નથી
એવા જિવિમ્બેજ્ઞાનને પ્રાપ્ત ૭

૯ સ્વયં જાણસર્માં તે સુત્રો ૭ એ સ્વયંજાણ-જ્ઞાનને
પ્રાપ્ત ૭.

૮ વિચારણી વિધે—

વિચારણીના ૧૮ ભેદ ૭ અધિચારણીના ૮૪ ૭ અજ્ઞાપણીના
૧૭ જ્ઞાને નવવિધતા ૩૨ ૭—જ્ઞા જ્ઞાપા મજ્ઞ ૩૧૭ ભેદો ૭

વિચારણીના ૧૮ ભેદ જ્ઞા પ્રમણે જ્ઞાપામાં જ્ઞાને ૭—

૧ સ્વ, ૨ અસ્વ, ૩ જ્ઞાપા, ૪ સ્વરૂ, ૫ જ્ઞાપા, ૬ વિજ્ઞાપ
૭ સ્વરૂ, ૮ સ્વ, જ્ઞાને ૭. પ્રિયજ્ઞા જ્ઞા નવે જ્ઞાપાનું અસ્તિત્વ સ્વરૂ ૭
સ્વરૂ જ્ઞાપા મે વિજ્ઞાપે તથા તે નવે જ્ઞાપાનું અસ્તિત્વ વિજ્ઞાપે ૭
અસ્તિત્વે જ્ઞાપા મે વિજ્ઞાપે સ્વરૂને, જ્ઞાપા મે નવે જ્ઞાપાનું અસ્તિત્વ
સ્વરૂ, ઉપર જ્ઞાપા, વિચારે જ્ઞાને સ્વરૂપ જ્ઞાપા જ્ઞાપા મત્તેજ્ઞાપા વિજ્ઞાપે
સ્વરૂને—જ્ઞા જ્ઞાપા વિજ્ઞાપણી સ્વરૂપ જ્ઞાપા સ્વરૂ ૭ ૧ ૫ ૭
૧૮ ભેદો મજ્ઞ જ્ઞાને ૭ સર્વ સ્વ વિધે જ્ઞાપા ૭ ૭—

૧ સ્વ સ્વરૂ નિત્ય જ્ઞાને કાચ્છે ૭—જ્ઞાપા જ્ઞાપા મે જ્ઞાપા
૭ સ્વ ૭ તે જ્ઞાપા સ્વરૂપ જ્ઞાપા; તે કુસ્ત્ર ૭ સ્વીડે સ્વરૂ નથી
જ્ઞાપા ૭ સ્વીડે જ્ઞાપા તે જ્ઞાપાને કુસ્ત્ર જ્ઞાપા સ્વરૂ ૭ તેમ
જ્ઞાપાને જ્ઞાપા તે જ્ઞાપાનું જ્ઞાપા જ્ઞાપા જ્ઞાપા નથી—જ્ઞાપા
જ્ઞાપાને જ્ઞાપા નથી, જ્ઞાપા તે જ્ઞાપા ૭ અજ્ઞાપાને મને જ્ઞાપા અજ્ઞાપા
જ્ઞાપા ૭ સ્વ જ્ઞાપાને કાચ્છે જ્ઞાપા અસ્તિ જ્ઞાપા સ્વરૂ. જ્ઞાપા મત્તેજ્ઞાપા
જ્ઞાપાનું ૭.

૨ જ્ઞાપા તેમ જ્ઞાપાને ઉપર જ્ઞાપાને ઉપર તે જ્ઞાપા પ્રમણે
જ્ઞાપા—સ્વ સ્વરૂ નિત્ય ૭ ઉપર જ્ઞાપાને કાચ્છે. ઉપર જ્ઞાપાને કાચ્છે નહિ
જ્ઞાપા ઉપર જ્ઞાપા જ્ઞાપા વસ્તુપા અસ્તિત્વમાં જ્ઞાપા મને ૭

૩-૨ તે જ પ્રકારે ઈશ્વર નહિ, પણ પ્રુણ જ અપરાધી કુળદાશ્રય છે એવું માનનાર બ્રાહ્મણો અસ્તિત્વ પ્રુણને ઠાણે બને નિષ્ક્રિયાથી નિષ્ક્રિયે ઠાણે તથા સ્વચાલનાથી સ્વચાલને ઠાણે બને બીજી જાતના વસ્તુ વિભવ બને.

૧-૧ તેથી જ રીતે સ્વયં સ્વયં નહીં હઈ પણ સ્વયં સ્વયં સ્વયંથી જાતના જાત વિભવ બની જાયે. પ્રથમમાં બ્રાહ્મણી જાતનું સ્વયં — સ્વયં જ અસ્તિત્વ માનનારમાં બ્રાહ્મણું સ્વયં, ત્યારે જા પર્વતમાં પ્રત્યેક જાતનું અસ્તિત્વ સ્વચાલેક માનનારમાં જાયે છે. બીજી ૩ સ્વયં સ્વયં પાડીને સ્વયં વસ્તુ વિભવ જાતના જ નથી, એવું જાત વિભવથી સ્વયં વસ્તુ — બીજી ૩ સ્વયંની કિલ્લિ બની સ્વયં તે પાડીથી જાતના ૩૧ જ સ્વયં તેથી સ્વયં જાતે નહિ.

૧૧-૧ જાતના સ્વયં વિભવથી સ્વયં સ્વયં સ્વયં ૩ જાતે સ્વયં ન જાતનાં અસ્તિત્વ જાતનાં જાતે તે જાત જાતનાં સ્વયં વિભવ બની જાય.

૧૧-૧૮ જાતના પ્રકારે અસ્તિત્વ બનીના ૮ જાતના ૧૦-૧ સ્વયં જાતના ૧૧ સ્વયં બની જાયે — સ્વયં જાતના ૧૮ જાતના ૧૦-૧ સ્વયં સ્વયં તે જાતના પ્રકારે વસ્તુ —

જાતના નામના પ્રકારે અસ્તિત્વ બનીના ૮ ના ૧૦-૧ સ્વયં જાતના ૧૧ સ્વયં બની જાયે —

અક્રિયાવાદીના ત્રી મોટા આ પ્રશ્નો સમજાવા — અક્રિયાવાદી
 દાવા કરીને પાછા નથી, એટલે તેમને બે અસ્તિ નહિ જણ,
 ચીજ નથી કે, વચ એ બે નથી કે જ નહિ તે। નિયતિ-વચે પ્રમ
 જ્ય હોય નથી અને તેમ કાણકિ પામ કાણકાં એક વાંચ
 નું કાણ કોરવાનું કે, એટલે વિશ્વેષે જાણા બને — ૧ રાજ્ય સ્વતં
 ક્રાંતી નથી ૨. રાજ્ય સ્વતં ક્રાંતી નથી — જાણી, ત્રી સમ્યા
 આ પ્રશ્નો કે — કલની સમ્યા કેને જાણે કે જાણી, પુણ્યવાને નામ
 મેળ, એટલે કે (કલ) ૧ (સ્વતં અને વચ) ૧ (કાણકિ)
 એ આ જ વચને નમ્યાથી કહેવી હોય તે આ પ્રશ્નો કહેવા —

રાજ્ય (નાસ્તિ)

સ્વતં

વચ

૧-૧ કાણકિ કે કાણકે

૨-૨ કાણકિ કે કાણકે

જામ રાજ્ય એમ જાણીના જાણાણી ૧ ના જણ નાર-નાર મેળ
 જણ ૧૨ ૭૦ ત્રી મેળ વચ

અક્રિયાવાદીના ૧૦ મેળ કે તે આ પ્રશ્નો સમજાવા — અક્રિયા-
 વાદી દાવા કરી પામ વિશે કહે કે કે દાવાકિ સત્ કે કે જાણક કે
 કે સત્ કે કે જાણક કે કે સત્કાળ કે કે જાણકાળ કે કે
 સત્કાળ કે કે કાં જાણકાળ નથી જામ પ્રત્યેક દાવાકિ પામ
 વિશે કાળકાળ વિશ્વેષે કે, એટલે કે ૭ = ૧૩ મેળ તે વચ — અને
 ના કલ સિવાય કાળકાળ વિશે જણ પામનું અક્રામ બંદેર કે કે જણ
 એ વિશ્વ પ્રવચના વચ જ કે એટલે ૧૩ ૪ = ૧૦ મેળ નામ
 મેળ કોઈ અક્રિયાવાદીના વચ

વેનવિશ્વ ૩૨ મેળ કે તે આ પ્રશ્નો —

૧. રેવ ૨. રાજ્ય ૩. વચિ ૪. કાણકિ ૫. સ્વવિર, ૬. જાણક,
 ૭. જાણ, ૮. વિશ્વ આ જાણ જાણી ૧ ખાણી, ૨. વચાણી, ૩. કાણકિ
 અને ૪ દાવા સેવા-વિનય કાણકે મેળ પામનું વેનવિશ્વવાદીમીનું કે,
 એ રેવકિ ૮ ખાણકિ ૪ = ૩૨ જાણ વચ.

મિતરાણી જાણી જાણે વિશે સુખિ આ માન્યું 'સવચરમ'
૧ ૧૩ થી અને ૧ ૧૩૪ થી.

૬ અભિયાવાદી :-

અંગ્રેજ ભણવાથી તે મિત્રવાદી અને સ્વાધ્યાયવાદી પણ મિત્રવાદી
શ્રેયસ્કર્મ કરવામાં નહીં નિવૃત્તિથી છે તેથી સ્વાધ્યાય એવું કહી કાઢી રહી
એવું મનાવવા અનેકવાદી છે. કહેવું જોઈએ કે સ્વાધ્યાય એવું કહી પણ જરૂરિયાત
જાણી એક વચન કરવામાં આવી કહેવું પાછું જાણી કહેવું એવું
મનાવાર તે મિત્રવાદી ભણવા જાણવું જાણવું પણ ૩ મિત્રવાદી
જાણી એવું જરૂરિયાત મનાવાર પણ મિત્રવાદી શ્રેયસ્કર્મ કરવા કહેવું
પણ સ્વાધ્યાય શ્રેયસ્કર્મ મનાવે તે પણ મિત્રવાદી છે. આ
કરતા ઉપર નિર્મિત મનુ છે. જાણવાથી નહીં છે ૩ કહેવું પુણી સર્વ
છે એમ મનાવાર તે નિર્મિત વાણી સ્વાધ્યાયની રીતે કરવા એવું કહેવું
કહેવું પણ સ્વાધ્યાયથી મિત્ર વાણી કહેવું કહેવું, સ્વાધ્યાયની પ્રતિષ્ઠા
મુખ જેવી રીતે ખોલે, મુખ તે મુખજન્ય જ કહેવું કહેવું મારે મેળાવ
નહીં કહેવું મુખજન્ય કહેવું એવી અભિયાન પણ મુખ અને — પણ
મનાવાર તે સ્વાધ્યાયની પ્રતિષ્ઠાને વધુ નહીં જાણી છે. સર્વ વધુ કહેવું
છે — એમ મનાવાર અભિયાનથી તે સ્વાધ્યાયવાદી છે. કરવામાં
સ્વાધ્યાય નિવૃત્તિ જ છે — નિવૃત્તિ જ છે એવું મનાવાર તે — સ્વાધ્યાય —
મિત્રવાદી છે. વાણી :- અભિયાન રાજીવ નથી એમ કહે છે.

દેવનિકાય

૧. સામાન્ય જાણતો

દેવસ્થિતિ^૧ ચાર પ્રકારની છે —

૧. કોઈ સામાન્ય દેવ હોય;
૨. કોઈ સ્નાતક દેવ હોય;
૩. કોઈ દેવ પુરોહિત હોય
૪. કોઈ પ્રજ્વલન દેવ હોય.^૨

[—સ્થા ૨૪૮]

દેશથી અને સર્વથી દેવો શબ્દ સ્વીકારે છે. કૃપદર્શન કરે છે મુત્રમ્મ સે છે રસસ્વાદ સ્ત છે, સ્પર્શ કરે છે અવશ્યમે છે પ્રભાસે છે વિજ્રવણા કરે છે પસ્થિસ્થા કરે છે, બોસે છે આહાર સ્ત છે તેને પશ્ચિમમાલે છે વેદે છે અને નિર્ગ્ધા કરે છે

[—સ્થા ૮]

કે સમુદ્ધાત કરીને અને ક્યાં વિના કોમ ભે પ્રકારે અત્રા (દેવાત્રા) અવધિ જ્ઞાન-દશનથી —

૧. અપિસોઠ અલ્પેદેજે છે;
૨. તિષ્ઠ્યાઠ અલ્પેદેજે છે;
૩. હિમ્વસોઠ અલ્પેદેજે છે
૪. સ્પૃહ્વસોઠ અલ્પેદેજે છે

૧. સિદ્ધિ બિટ્ટી નર્મ્યા અત્ર મનુષ્યોર્થ કોઈ રાત્ર, કોઈ અમ્ભવ દેવ કોઈ દેવ છે, તેમ દેવતા જન્મ છે

૨. મનુષ્યોર્થ બીજા કુળજન રાત્રાત્ર અત્ર-આસ્થો દેવ છે તેમ દેવસ્થિતિ — તે પ્રજ્વલન દેવ કહેવાય.

કે તે જ પ્રમાણે વિદુવણુ કરીને અને કથી નિદ્રા
અવધિજ્ઞાન-દશ નથી —

૧૪ અપીસોઠાદિને બાણે-દેખે છે

(-સ્થા ૮)

કે દેવો ક્યુ વળતે વિદુત્ કરે છે —

૧. વિદુવણુ કરવી વળતે;

૨. પાંચાણુ (મૈથુન) વળતે;

૩. કોઈ કમલ-સાક્ષરને પાવાની નહિ, વહ, નહ
વીચાંતિનું જ્ઞાન કરાવતું કોણ ત્યારે.

કે ક્યુ કાણે દેવો મિથ્યજ્ઞ ના કરે છે —

૧-૩ ઉપર પ્રમાણે.

(-સ્થા ૧૦)

કે દેવસોઠમા નવો રૂપન કરેમી દેવ છંછે તે જ
મનુષ્યસોઠમા શીજ આવી શકે નહિ તેનાં ક્યુ
કાણે છે —

૧ દેવોના કામસોમમાં મૂઠિત કર્મ જ્ય છે

૨ મનુષ્યસોઠમા સ્નેહ વૃદ્ધિ જ્ય છે અને દેવસોઠમા
પ્રેમ જ પાર્શ્વ જ્ય છે

૩ તે જિવો તે દેવના કામસોમમાં રક્ષાઈ જ્ય છે કે
કે મેથાં વિચાર કરી કરે છે કે આજે કર્મક,
કામે કર્મક ક્રિમ કરવાં કરવાં જેમને માટે તે
જ્યાનો કોણ, તે સોઠો તે મરી પૂટે છે જિલ
તને જ્યાપણ રહેતું નથી

કે દેવ અહ તે મનુષ્યસોઠમાં આવી શકે તેનાં ક્યુ
કાણે —

૧ દેવોના કામસોમમાં પાર્શ્વ ન જ્ય અને
તેને

-પર પ્રમાણે

ઉપદ્રવ્યાવ, યાત્રી વગેરે ■ જેમના પ્રભાવથી મને
આવી દેવદિ મળી છે. તે હવે તેમની પાસે જઈ
તેમને નમસ્કાર કરું તેમની સેવા કરું.

૨. મનુષ્યોમાં તે સ્થાની, તપસ્વી અને જ્ઞાતિ દુષ્કર
દુષ્ટોને પણ કલ્યાણ પામ્યા છે; તે હું તેમની
પાસે જઈ તેમને નમસ્કાર કરું તેમની સેવા કરું.

૩. મનુષ્યોમાં મારું માતા પિતા ભાઈ વગેરે
સ્વર્ગસજ્જાતીઓ છે; તે તેમની પાસે જઈને
હાજર થાઉં, જેથી મને મળેલી દેવકલ્પિને તેઓ
ભેઈ શકે.

[—સ્થા ૧૦૦]

૬. દેવ જાહે તે પણ આર કાણે મનુષ્યસોઠમાં શીખ
આવી શકે નહિ —

૧-૩ ઉપર પ્રમાણે.

૪. મનુષ્યસોઠની ગધ દેવાને ગમતી નથી કાણે,
મનુષ્યસોઠની ગધ ૪ પ યોજન સુધી જાય
ફેલાય છે અને તે દેવાને આવડગમતી છે.

૬. આર કાણે ધરે તે દેવ મનુષ્યસોઠમાં આવી શકે —

૧. ૩ પ્રથમ જેમ

૪. મનુષ્યસોઠમાં માણ મિત્રો સજ્જાતીઓ છે
જેમની સાથે જોમ મે નક્કી કરેલું કે જે કોઈ
પહેલું મરી દેવસોઠમાં જાય, તેણે ત્યાંથી આવી
બીજને ઘાથ આપવો.

[—સ્થા ૩૧૩]

આ પ્રકારે (જેક જગ્યાથી બીજી જગ્યાએ ફરનાર) છે —

૧. અનુત્પન્ન સોઝોના નિ પાદન માટે;

૨. પૂર્વોત્પન્ન સોઝો આસ્થા ન જાય તે માટે;

૩ અનુ પન્ન મુખના નિષ્કલન ખાટે,

૪ અનેત મુખ ચાતુ ન અવ ને ખાટે.

(-૧૨૫ ૩૧)

૮ દેવો પોતનું કવચન ત્રુ કાળે ખાળે છે —

૧ વિમાન્યભનુ નિઃશ્વલ હર્ષ અવ તા;

૨ કપતૃષ્ઠા ૩ ન ધાવ તે;

૩ પોતની તેજસ્વિયા દીન ધાવ તા.

૯ દેવેને કૃત્રમ ધત્તાના ત્રુ સ્થાન છે —

૧ અતો આ લંબિય પાટી મણુ પડી;

૨ ખાટે માનના ઉત્તમ પ્રાપ્તુ જોઈ અને વિનુ
વીર શ્રે જન્મેના મિશ્રત્વે અદ્ય કલે પડે

૩ અતો આગુચિ મન માં સ્થેનુ પડી.

(-૧૨૬ ૧૧)

૧૦ ત્રુની દેવો સ્પૃહા કરે છે —

૧ મનુષ્યભવ;

૨ આશ્વિરમાં જન્મ;

૩ મુકુટમાં જન્મ.

૧૧ દેવોને શોક ત્રુ કાળે ધાવ છે —

૧ યજ્ઞ દેવના હન્ય મુન અવધી નહિ,

૨ હદમાત્રના કામસીમમા આશ્વિર વર્ષ હન્ય કાલ
મુખી વીણા પાળી નહિ;

૩ વિગુહ વર્ણિત પાળુ નહિ.

આમ વિધારી તે પસ્તિપ કરે છે.

(-૧૨૭ ૧૫)

૨. ભેદો

દેવ ધર્મ પ્રકારના છે —

૧. જાળ્ય દ્રવ્યદેવ (દેવ ચવા યોગ્ય) -
૨. નરદેવ - અકુવતી;
૩. ધમદેવ - આચાર્યદિ,
૪. દેવાધિદેવ - અરિહંત;
૫. સ્વાવદેવ - વૈમાનિક વગેરે.

[—સ્થા ૪૦૧]

દેવ ચાર પ્રકારના છે —

૧. જાવનવાસી; ૨. વાનખતર ૩. જ્યોતિષ ૪ વિમાનવાસી

[—સ્થા ૨૧૭]

(૧) જાવનપતિ

૧. અમુરકુમાર ૨. નામકુમાર; ૩. સુપર્ણકુમાર, ૪ વિદ્યુતકુમાર, ૫. અગ્નિકુમાર; ૬ કીપકુમાર ૭ ઉદધિકુમાર; ૮ કિષ્કિન્ધકુમાર ૯ વાયુકુમાર; ૧૦ સ્તનિવકુમાર

[—સ્થા ૩૩૧]

આ જાવનપતિ દેવાના દસ કૈતવવૃક્ષ છે—

૧. અશ્વત્થ; ૨. શલિપત્ર ૩. શાકમતી; ૪ ઉજર; ૫ સિરીષ ૬ હિમવત્ ૭ વન્જીસ; ૮ પદ્માશ્વ; ૯ વમ; ૧ કષ્ઠિન્દ્ર

[—સ્થા ૩૩૧]

૧. એ જાળ્ય મરીને દેવ થવાના હોય તે.

૨. આ ભેદો જાવનપતિના સમજાવા. અનુસાર નિશ્ચયપૂર્વક દેવના ભેદો આ પ્રમાણે રહેલા છે — ૧. અમુરકુમારદેવિક ૨. વાવતિસ, ૩. વામ, ૪ ઉજર, ૫ નિમખનપતિ ૬ પત્નિગિમખનપતિ ૭. અગ્નિદેવિક ૮ વિદ્યુત - અનુસાર ૧૧ ૧૨.

વિષ્ણુકુમારીમાં ચાર મહત્તરિકા-પ્રધાન છે —

૧ ચિત્રા; ૨ ચિત્રકનકા; ૩ શતેષ; ૪ ઔષધિની
[—સ્થ ૧૪]

વિષ્ણુકુમારીમાં ૬ પ્રધાન છે —

૧ જાણા; ૨ શક્ત; ૩ શતેષ; ૪ ઔષધિની; ૫
૬-શા; ૬ ઘનવિષ્ણુ
[—સ્થ ૧૫]

શિશુકુમારીઓમાં ચાર પ્રધાન છે —

૧ રૂપ, ૨ રૂપાંશુ; ૩ સુરૂપા, ૪ રૂપવતી.
[—સ્થ ૧૬]

શિશુકુમારીઓમાં ૭ પ્રધાન છે —

૧ રૂપ, ૨ રૂપાંશુ, ૩ સુરૂપા; ૪ રૂપવતી ૫ રૂપાંશુ,
૬ રૂપાંશુ.
[—સ્થ ૧૭]

વાયુકુમારના ચાર શેઠ છે —

૧ કાલ, ૨ મહાકાલ ૩ વેદમજ, પ્રજાજન,
[—સ્થ ૧૮]

અમરકુમારના માસાદો બીસો યોજન છે.

[—સ્થ ૧૯]

(૨) પરમાધ્યમિક

૩ પરમાધ્યમિક ૫૪૯ છે —

૧ અજ, ૨ અજિત ૩ ક્યામ ૪ સુવલ, ૫
૬, ૬ ઉપર, ૭ કાલ, ૮ મહાકાલ, ૯ અજિત, ૧

૫૬ ૧૧ કુલ ૧૨ વાસુક ૧૩ વતસર્પી, ૧૪ અશ્વત્થ, ૧૫ મદ્યથેષ

[—સપ ૧૫]

(૩) વાસુભ્યતર

ફ વાસુભ્યતરના આઠ પ્રકાર છે —

૧ પિશાચે ૨ જૂનો ૩ ઘસો ૪ શણે ૫ કિતરે;
૬ કિપુરો; ૭ મધ્યેરો; ૮ પિવે.

ફ આ આઠ વાસુભ્યતરનાં આઠ દેવગૃહો છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ પિશાચેનું કલ્પ ૨ ઘસોનું વ ૩ જૂનેનું
૪ શણેનું કલ્પ; ૫ કિતરેનું અધિક;
૬ કિપુરોનું અધિક; ૭ મધ્યેરોનું નાગવૃક્ષ
૮ પિવેનું વનુક

[—સપ ૧૫]

વાસુભ્યતરના દેવગૃહો આઠ યોજન દિશા છે

[—સપ ૧૬]

વાસુભ્યતર દેવોની મુખમાં સમા નવ યોજન દિશા છે

[—સપ ૧૭]

(૪) અપેક્ષિક

સાક્ષાત્ (૧૫૫) જુરમળ સમુદ્રની જનની તથા માતૃ પૃથ્વી
૫૫ છે અને અગ્રાદિ ૫૫ ગણ છે) અને તપનિધિનું અતર
૧૧૧૧ યોજન છે અને (સાક્ષાત્) મેરુદી તથા
૫૫ અતર ૧૧૨૧ યોજન છે

[—સપ ૧૮]

૧ અપેક્ષિક અને ૫૫ ગણ ૧

જ્યોતિષી રેવો ખૂબ પ્રદાનના છે —

ચંદ્રો ૨ સૂર્યો; ૩. શકો; ૪. નક્ષત્રો; ૫. વાસન્તો^૧
[—સ્થા ૧૦૧]

૪ ચંદ્ર-સૂર્ય

મનુષ્યસેવમા રક્ષિત્વાય ભાગર્માં^૨ ૬૬ ચંદ્રની પ્રજા છે
હવી અને હશે; પણ ૬૬ સૂર્ય તપે છે તખ્તા છે અને
તપશે.

[—સ્થા ૧૧]

કવોદ્ય સમુદ્રમાં ૪૨ ચંદ્ર અને ૪૨ સૂર્ય હતા છે
અને હશે

[—સ્થા ૧૨]

પુષ્કરખમાં ૭૨ સૂર્ય અને ૭૨ ચંદ્રનું અસ્તિત્વ હતું
છે અને હશે

[—સ્થા ૧૩]

ચંદ્ર તેમ જ સૂર્ય ને ૮૮ શકનો^૩ પરિવાર છે

[—સ્થા ૧૮]

આ રત્નપ્રભાપૂર્ણીના ક્ષમતગથી ૮ યોગ્યત કોયે
સૂર્ય જામવું કરે છે

[—સ્થા ૧૧૧; —સ્થા ૧૧૫]

૧. જાતી જણાવેલા કેમ પ્રગણે જ આ સર્વે દ્રાવિડ વિનંતી
અર્થિ પ્રમાણ રહીએવર વધારે સમજવું અને તેમના અર્થિનું પ્રગણ
કરના ૮૮ સમજૂદ આપા ન્યોતિવિકર્માં સૂર્ય વિગતના એકા ન્યોતિવે
છે ને તથા નકોય જ પરિવાર જણાવ છે. પણ અને સૂર્ય એ એ ન્યોતિવે
હતા છે તેમજ પણ સુખ્ય પણ કોયતી જણાવે અને પરિવાર તેમજ જ
જણાવ છે એટલે જોડે ૮૮ ૧ નક્ષત્રો, અને ૧૧૮૫૫ મેગામેટી વગર જ
તથા મેકશા વગના નક્ષત્રાણી આપા છે. એમણે એ સૂર્યો પણ
પરિવાર જણાવ.

૨. સુખો પ્રદાનને અર્થે વિખ્યાત ન ૨

૩. તમ ચારે સુખિ આપત જ ૩, નિ ૧-૧૪

જાણીપમાં જાણીસીક અને જાણીસીકમાં મળીને
સુધી ૧૬૦૦ થોજન પ્રમાણ હોવને તથાવે ૬

[—સપ ૧૦]

મુઠપપત્રનો ચક્ર પ્રતિદિન ૬૨ ભાગ જેટલો વધે ૬
અને મુઠપપત્રનો ચક્ર તે થો જ પ્રતિદિન થટે ૬

[—સપ ૧૧]

મુર ચક્ર મુઠપપત્રના પડવાથી માલીને જામાત્ર મુધી
પ્રતિદિન ચક્રની લક્ષ્યાના પદરમા ભાગને લાકેલો જાય છે—
જેમકે ૧ થાને દિવસે ૬૨ ભાગને, બીજાને દિવસે તે લા જ
બીજા ભાગને—જિમ કરતાં કરતા જામાત્રને રાજ સપૂજ
મકને લાકેલો હોય ૬

[—સપ ૧૨]

જાણીપમાં સુમ મ લોની સુમ ૧૫ છે ૪

[—સપ ૧૩]

નિપથ પર્વતમા ૬૩ સુમ મ જાય છે નીલવત પર્વતમાં
જાય તેમાં ૪ છે

[—સપ ૧૪]

૧. જુધિ પ્રાણને જાને દિ જાય ન ૩

૨. જુધિ વિજા મટે પ્રાણને જાને દિ જાય ન ૪

૩. જાલી થકા ૧૫ જાય કરતાં જિધી થકા ૧૬ જાય છે—
જિધી જાયને જાય તે ૧૬૨ દિવસે જાયે જામાત્ર જાયે ત્યારે ૧૬૨
જાય જાયે જાય તેથી તે દિવસે જાયે થકા ૧૬૨ જાય જાયે
જાયે થકા ૪ ૧૦૮

૪. મહાપ્રી સમજ મટે જુધિ પ્રાણને જાને દિ જાય ન ૫

૫. નિપથ પર્વત મુધી દિવસમાં ૫૪—પ્રથમ જાણીપમાં જાયે
મુધી જાયે ૬ જાયે જાણીપમાં ૧૫ મહાપ્રી થાયે ૬ જાયે
જાયે ૬૨ જાયે ૬, તે જાયે જાયે ૧૩ મહા નિપથ ૬ જાયે
જાયે તે જ પ્રમાણે નીલવત મુધી જાયે જાયે.

સુખ મળ્યો નિષ્કામ રૂઢ યોગ્ય પ્રમાણ છે

[—છંદ ૪૮]

સુખ મળ્યું એક યોગ્યમાં રૂઢ યોગ્ય થાય એટલે
જોઈ છે ૧

[—છંદ ૧૩]

સુખ પ્રત્યેક માળે ૬ અનુભવમાં પુરું કરે છે ૨

[—છંદ ૧]

જ્યારે સુખ સર્વજાણ મળ્યામાં જમણું કરે છે ત્યારે
અહીંના મનુષ્યને ઠી/ઠીકું યોગ્ય પ્રમાણ રૂર જો
ડેખાય છે ૪

[—છંદ ૩૧]

જ્યારે સુખ સર્વજાણ મળ્યાથી ત્રીજા મળ્યામાં જમણું
કર્યો હોય છે ત્યારે અહીં સ્થેતી મનુષ્યને ઠીક દેખાર
યોગ્યથી કંઈક જોઈ રૂર જો ડેખાય છે ૫

[—છંદ ૩૩]

૧ સુખ નિષ્કામ એટલે જોઈ તેટલો જ મળ્યો નિષ્કામ-જોઈ
૨ સુખ નિષ્કામ એટલે જેને જમણું એ છે તેટલો મળ્યો નિષ્કામ
જોઈ.

૩ મિઠા ચેતનના ૧૧ થાય અહીં તેમજ ૧૨ થાય એટલે મળ્યો
નિષ્કામ જઈ જઈ જાણી ૧૩ મિઠાક્રિયા થાય વધે તેટલું મળ્યું પ્રમાણ
જોઈનાથી મિઠું જાણ.

નિષ્કામ જારે જુઓ પ્રાણને જાતે ડિપણ ન ૬.

નિષ્કામ જારે જુઓ પ્રાણને જાતે ડિપણ ન ૭.

૪ અનુભવમાં પુરું કરે ૩૧ ૧ પૂરું જાને ચેતનના સ્થિતિ
થાકા ૧૧ જમણું અહીં તેમજ ૧૩ થાય - જાણું જાણું છે. જો નિષ્કામ
જાણે જઈ મિઠા દેખાર ચેતન એટલે જુદા જાણ.

બ્યારે સૂર્ય સર્વોચ્ચ તર મહામાં જમણુ કરે છે ત્યારે
અહીં સ્ત્રેષ્ઠા મનુષ્યને ૪૭૬૬૩૬૩ યોજન દૂર રહ્યો
રેખાય છે

[—સપ ૧૭]

આશ્ચર્ય મહામાં (ત્યુ બ્યારે જમણુ કરતો હોય
ત્યારે) આદિ મુકુતમાં ૬૬ આગળ પૌરુષી ઇચ્છા હોય છે ૧

[—સપ ૬૧]

ઉત્તરનુ (સર્વોચ્ચ તર) પ્રથમ સૂર્યમહા ૬૬ હંચાર
યોજનથી વધારે લાગુ-પહોણુ છે દિવીચ અને તુલીચ મહા
પણ ૬૬ હંચાર યોજનથી વધારે લાગુ-પહોણુ છે ૧

[—સપ ૬૬]

ઉત્તરચક્રગત (સર્વોચ્ચ તર મહામાં પ્રવેશેલો) મૂલ
૨૪ આંજન પૌરુષી ઇચ્છા કરીને પારા થાય છે

[—સપ ૧૪]

આપણુ મુકુત સ્વર્ગે સૂર્ય ૨૪ આંજન પૌરુષી
ઇચ્છા કરીને દિવસના ક્ષેત્રને આપણુ કરવો સર્વક્ષેત્રને વધારે
છે, અર્થાત્ ત્યાર પછી દિવસ દૂર થાય છે અને રાત્રી વધે છે

[—સપ ૨૭]

૧. બુધો પ્રકરણને બતે દિપ્ત્ય ૧ ૮

૨. વિષ્ણુ માટે બુધો પ્રકરણને બતે દિપ્ત્ય ૧ ૭

૩. અહીં સૂર્યને બેઠા હાથનું પાનુ, બેઠા ડીકાતર બેઠા છે. બેઠા
કોટી બ્યારે ૨૪ અમુલ ઇચ્છા પો ત્યારે સમગ્ર ૩ રૂપ હવે સર્વ-
સ્વ તર મહામાંથી થાયે વળીને દિવીચમાં પ્રવેશે છે

૪. આપણુ પુરિષ્કર્ષને મૂલ અત્યંતીની ઇચ્છા ૨૪ આંજન હોય,
આવ દિવસમાં કયકય બેઠા આંજન બેઠી ઇચ્છા વધે, બેઠી અપણુ મુલ
બે ૨૧ દિવસમાં ૩ આંજન વધવાથી ૨૭ આંજન થાય. પણ નિશ્ચિત
અત્યંતી કરતાં તે ૩૦ સકારિથી વરણ વિષય કરતે થાયે વધારે થાય
ત્યારે ૨૭ આંજન ઇચ્છા થાય.

અભિજિત નક્ષત્ર ૬ મુદૂર્તથી કાંઈક વધારે^૧ ચંદ્ર સાથે યોગમાં રહે છે.

[—સ્થા. ૧૧૮, —સમ. ૬]

બધાં નક્ષત્રોના ચંદ્ર માથેના યોગનું ફોત સહસ્રિક ભાગ કરીએ તો સમાશે છે.^૨

[—સમ. ૧૭]

હું જ્યોતિષકેન્દ્ર ચંદ્ર સાથે અગ્રભાગમાં સંપૂર્ણિતે ૩૦-૩૦ મુદૂર્તનો યોગ નીચેનાં નક્ષત્રોને છે —

૧. પૂર્વાભાદ્રપદા; ૨. કૃત્તિકા; ૩. મથા; ૪. પૂર્વાશ્વિની,
૫. મૂલ; ૬. પૂર્વાષાઢ.

૬ અને રાત્રીના ભાગમાં અધ્યક્ષેત્રમાં ૧૫-૧૫ મુદૂર્તનો યોગ નીચેનાં છે —

૧. ચૈતભિષક; ૨. ભરણી; ૩. આર્દ્રા; ૪. અશ્લેષા,
૫. સ્વાતી; ૬. જ્યેષ્ઠા.

હું અને આ નીચેનાં નક્ષત્રોને અગ્ર અને પશ્ચિમ બંને ભાગે ૪૫ મુદૂર્ત સુધી દોઢા ફોતમાં ચંદ્ર સાથે યોગ છે —

૧. રોહિણી; ૨. પુનવસુ; ૩. ઉત્તરાશ્વિની, ૪. વિશાખા; ૫. ઉત્તરાષાઢા, ૬. ઉત્તરાભાદ્રપદ.

[—સ્થા. ૧૧૭, —સમ. ૪૫, —સમ. ૧૭]

૧. ઠીક ચલતરી પ્રમાણે ૬૩૬ મુદૂર્ત અને મુદૂર્તના ૧૬ ભાગ (બાસકિયા ભાગના) ૬૭ ભાગ કરીએ તો તેમના ૫૧ ભાગ = ૬૩૬ મુદૂર્ત.

૨. સમજાવી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપણ નં. ૧૪.

આ અભિજિતાદિ^૧ સાત નક્ષત્રો પૂર્વદારિક છે —

૧. અભિજિત; ૨. શ્રવણ; ૩. ધનિષ્ઠા; ૪. શતભિષક;
૫. પૂર્વાભાદ્રપદ; ૬. ઉત્તરાભાદ્રપદ; ૭. રેવતી.

[—સ્થાન ૫૮૬]

કૃત્તિકા^૨ આદિ સાત નક્ષત્રો પૂર્વદારિક છે.

[—સમ ૭]

અશ્વિની^૩ આદિ સાત નક્ષત્રો દક્ષિણદારિક છે —

૧. અશ્વિની; ૨. ભરણી; ૩. કૃત્તિકા; ૪. રોહિણી;
૫. મૃગશીર્ષ; ૬. આર્દ્રા; ૭. પુનર્વસુ.

[—સ્થાન ૫૮૬]

મથા^૪ આદિ સાત નક્ષત્રો દક્ષિણદારિક છે.

[—સમ ૭]

પુષ્યાદિ^૫ સાત નક્ષત્રો પશ્ચિમદારિક છે —

૧. પુષ્ય; ૨. અશ્લેષા; ૩. મથા; ૪. પૂર્વાશ્વિની; ૫.
ઉત્તરાશ્વિની; ૬. હસ્તા; ૭. ચિત્રા.

[—સ્થાન ૫૮૬]

અનુરાધા^૬ આદિ સાત નક્ષત્રો પશ્ચિમદારિક છે.

[—સમ ૭]

સ્વાતી^૭ આદિ સાત નક્ષત્રો ઉત્તરદારિક છે —

૧. સ્વાતી; ૨. વિશાખા; ૩. અનુરાધા; ૪. જ્યેષ્ઠા;
૫. મૂલ; ૬. પૂર્વાષાઢા; ૭. ઉત્તરાષાઢા.

[—સ્થાન ૫૮૬]

ધનિષ્ઠા^૮ આદિ સાત નક્ષત્રો ઉત્તરદારિક છે.

[—સમ ૭]

૧. ૬૫ નક્ષત્ર કયા દારનું છે તેમાં ૭ મળેલો છે, અને તે ચંદ્ર-
પ્રક્રિયામાં લવાયા છે. ત્યાં જે મળે છે તે અતીના જેવો જ છે.

૨. ચંદ્રપ્રક્રિયા મળાતર વરીકે વર્ણવેલા સમગ્રમાત્રના આ મળે
રીપાતર અત્યંત લૌકિક મત હોવાનું જણાવે છે.

ત્યાં દિવસના આગને ૬૬ મુહૂર્ત નેટલો ઝાંછો કરી રાત્રીને તેટલી જ લાંબી કરતો બ્રમણ કરે છે.

બીજા ■ માસમાં જ્યારે સર્વાબાહ્ય મંડલથી સર્વાંશ્વતર મંડલ તરફ (ઉત્તરાયણ) ગતિ કરતો હોય છે ત્યારે ૪૪ મે મંડલે રાત્રીના આગને ૬૬ મુહૂર્ત નેટલું ઝાંછું કરી દિવસનો આગ તેટલો જ વધારતો બ્રમણ કરે છે.

[—સમઃ ૮૮]

ત્રીજા સર્વાબાહ્ય મંડલ તરફ જતો હોય કે સર્વાંશ્વતર મંડલ તરફ આવતો હોય, ત્યારે ૯૩ મા મંડલમાં સમાન એવાં દિવસ રાત્રીને વિપમ બનાવે છે.^૧

[—સમઃ ૮૭]

પ્રથમના છ માસમાં જ્યારે સૂર્ય હરિણાચન ગતિ કરતો હોય છે, ત્યારે ૪૯મા મંડલમાં ૬૬ મુહૂર્ત પ્રમાણે નેટલું દિનમાન ઘટાડી રાત્રિમાન તેટલું જ વધારે છે. અને બીજા છ માસમાં જ્યારે તે ઉત્તરાયણ ગતિ કરતો હોય છે ત્યારે ૪૯મા મંડલે તેટલું જ રાત્રિમાન ઘટાડી તેટલું જ દિનમાન વધારે છે.

[—સમઃ ૮૬]

૧. બીજી ૯૩મુ મઠલ ૬૬મુ છે તે સર્વાંશ્વતર મંડલને હરિણાચન પ્રથમ તથા સર્વાબાહ્યને ઉત્તરાયણ પ્રથમ મંડલ કયીને ૬૬મુ છે. બીજા હરિણાચન તથા ઉત્તરાયણ સર્વાબાહ્ય તથા સર્વાંશ્વતર મંડલને ૧૪મી મળના દોનાથી એ ૯૩મુ વધે જવું કરવું મઠલ કહેવાય છે. એ ૯૩મા મઠલના અર્ધભાગે સૂર્ય દોષ છે ત્યારે ચત્ર અને દિવસ સરખાં એટલે કે ૧૫ - ૧૫ મુહૂર્ત પ્રમાણ દોષ છે.

૨ પ્રત્યેક મઠલે ૬૬ મુહૂર્ત પ્રમાણ વધ-ઘટ થતી દોનાથી ૪૯મા મઠલે ૪૯૦૨ = ૨૮ એટલે ૬૬ મુહૂર્ત પ્રમાણ ૫૮ વધ થાય.

સૂર્યમંડલને યોજનના એકસઠિયા ભાગમાં^૧ વિભાજિત કરીએ તો સમાંશ છે. તે જ પ્રમાણે ચંદ્ર મંડળ વિશે,^૨

[—સમ૦ ૧૧]

છ. નક્ષત્રો

જંબુદ્વીપમાં ૫૬ નક્ષત્રો^૩ ચંદ્રના યોગમાં પ્રકાશે છે.

[—સમ૦ ૫૬]

કૃત્તિકા નક્ષત્ર ચંદ્રના સર્વબાહ્ય મંડલથી ગણ્યતા દશમા ચંદ્રમંડલમાં ભ્રમણ કરે છે. અને આબ્યંતર ચંદ્રમંડલથી ગણ્યતા દશમા ચંદ્રમંડલમાં અનુરાધા ભ્રમણ કરે છે.

[—સ્થા૦ ૭૮૦]

અભિજિતને છોડીને બાકીનાં ૨૭ નક્ષત્રોથી જંબુદ્વીપમાં વ્યવહાર ચાલે છે,^૪

[—સમ૦ ૨૭]

૧. યોજનના એકસઠ ભાગ કરીએ તો તેવા ૪૮ એકસઠિયા ભાગ (૬૬) બરાબર તે સૂર્યમંડલનો વિષ્કંભ હોવાથી તે સમાપ્ત કહેવાય છે. વિષમાંશ નથી.

૨. ચંદ્રમંડલનો વિષ્કંભ ૫૬૬ યોજન હોવાથી તે પણ સમાંશ છે. અહીં એ ખ્યાલ રાખવો જોઈએ કે સૂર્યની જેમ બધા મળી ૧૮૪ મંડલો ચંદ્રને નથી પણ માત્ર ૧૫ છે. બનેનું ચારક્ષેત્ર તો ૫૧૦ યોજન પ્રમાણ સરખું જ છે. સૂર્યનાં જંબુદ્વીપમાં ૧૫ મંડલો અને બાકીનાં ધરણસમુદ્રમાં છે. પરંતુ ચંદ્રનાં માત્ર પાંચ જ મંડલ જંબુમા અને દશ ધરણમા છે. સૂર્યમંડલના અંતરાનું માપ બે યોજન છે, જ્યારે ચંદ્રમંડલના અંતરાનું માપ ૩૫૬૬ થી કાંઈ વધારે છે.

૩. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાન્ત નં. ૧૩.

૪. ચંદ્ર મંડળની સાથે અભિજિત નક્ષત્રોના યોગ સ્વસ્થકાલીન હોવાથી વ્યવહારમા તેની ગણતરી નથી કરાતી. આ વાત જંબુદ્વીપ પૂરતી જ સમજવી, ક્ષાત્રજીવંદમાં તેમ નથી.

અભિજિત નક્ષત્ર ૬ મુહૂર્તથી કાંઈક વધારે^૧ ચંદ્ર સાથે યોગમાં રહે છે.

[—સ્થા° ૧૧૦, —સમ° ૬]

બધાં નક્ષત્રોના ચંદ્ર માથેના યોગનું ક્ષેત્ર સરસડિયા ભાગ કરીએ તો સમાશે છે.^૨

[—સમ° ૧૭]

હુ જ્યેષ્ઠાસ્કેન્દ્ર ચંદ્ર સાથે અગ્રભાગમાં સંપૂર્ણક્ષેત્રે ૩૦-૩૦ મુહૂર્તનો યોગ નીચેનાં નક્ષત્રોને છે —

૧. પૂર્વાભાદ્રપદા; ૨. કૃત્તિકા; ૩. મઘા; ૪. પૂર્વાશ્વિની;
૫. મૂલ; ૬. પૂર્વાષાઢ.

હુ અને રાત્રીના ભાગમાં અર્ધક્ષેત્રમાં ૧૫-૧૫ મુહૂર્તનો યોગ નીચેનાં છને છે —

૧. શેતભિષક; ૨. ભરણી; ૩. આર્દ્રા; ૪. અશ્લેષા;
૫. સ્વાતી; ૬. જ્યેષ્ઠા.

હુ અને આ નીચેનાં નક્ષત્રોને અથ અને પશ્ચાત્ બંને ભાગે ૪૫ મુહૂર્ત સુધી હોઢા ક્ષેત્રમાં ચંદ્ર અથે યોગ છે—

૧. રોહિણી; ૨. પુનવસુ; ૩. ઉત્તરશશ્વિની; ૪. વિશાખા; ૫. ઉત્તરાષાઢ, ૬. ઉત્તરાભાદ્રપદા.

[—સ્થા° ૫૧૭, —સમ° ૪૬—સમ° ૧૫]

૧. કીક ગણતરી પ્રમાણે ૬૨૬ મુહૂર્ત અને મુહૂર્તના ૨૬ ભાગના (બાસડિયા ભાગના) ૧૭ ભાગ કરીએ તો તેમના ૫૬ ભાગ = ૬૨૭ મુહૂર્ત.

૨. સમજાવી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ નં. ૧૪.

આ અભિજિતાદિ^૧ સાત નક્ષત્રો પૂર્વદ્વારિક છે —

૧. અભિજિત; ૨. શ્રવણ; ૩. ધનિષ્ઠા; ૪. શતભિષક;
૫. પૂર્વાભાદ્રપદા; ૬. ઉત્તરાભાદ્રપદા; ૭. રેવતી.

[—સ્થાન ૫૮૬]

કૃત્તિકા^૨ આદિ સાત નક્ષત્રો પૂર્વદ્વારિક છે.

[—સમ ૭]

અશ્વિની^૧ આદિ સાત નક્ષત્રો દક્ષિણદ્વારિક છે —

૧. અશ્વિની; ૨. ભરણી; ૩. કૃત્તિકા; ૪. રોહિણી;
૫. મૃગશીર્ષ; ૬. આર્દ્રા; ૭. પુનર્વસુ.

[—સ્થાન ૫૮૬]

મધ્ય^૨ આદિ સાત નક્ષત્રો દક્ષિણદ્વારિક છે.

[—સમ ૭]

પુષ્યાદિ^૧ સાત નક્ષત્રો પશ્ચિમદ્વારિક છે —

૧. પુષ્ય; ૨. અશ્લેષા; ૩. મધ્યા; ૪. પૂર્વાશ્લેષી; ૫.
ઉત્તરાશ્લેષી; ૬. હસ્તા; ૭. ચિત્રા.

[—સ્થાન ૫૮૬]

અનુરાધા^૨ આદિ સાત નક્ષત્રો પશ્ચિમદ્વારિક છે.

[—સમ ૭]

રેવતી^૧ આદિ સાત નક્ષત્રો ઉત્તરદ્વારિક છે —

૧. રેવતી; ૨. વિશાખા; ૩. અનુરાધા; ૪. જ્યેષ્ઠા;
૫. મૂલ; ૬. પૂર્વાષાઢા; ૭. ઉત્તરાષાઢા.

[—સ્થાન ૫૮૬]

ધનિષ્ઠા^૨ આદિ સાત નક્ષત્રો ઉત્તરદ્વારિક છે.

[—સમ ૭]

૧. કયું નક્ષત્ર કયા દ્વારનું છે તેમાં જ મતભેદો છે; અને તે ચંદ્ર-
પ્રકાશમાં જણાયા છે. ત્યાં જ મત છે તે અહીંના જેવો જ છે.

૨. ચંદ્રપ્રકાશમાં મતભેદ તરીકે જણવેલા સમગ્રાયાંજના આ મતને
રીખાકાર અમરદેવ લૌકિક મત હોવાનું જણાવે છે.

આ આડ નક્ષત્રો ચંદ્રને સ્પર્શે છે^૧—

૧. કૃત્તિકા; ૨. રોહિણી; ૩. પુનર્વસુ; ૪. મૃગશિરા; ૫. ચિત્રા; ૬. વિશાખા; ૭. અનુરાધા; ૮. જ્યેષ્ઠા.

[-સ્થા. ૧૧૧; -સમ. ૮]

આ નવ નક્ષત્રોના યોગ ચંદ્રના^૨ પશ્ચાદ્ભાગમાં થાય છે —

૧. અભિજિત; ૨. શ્રવણ; ૩. ધનિષ્ઠા; ૪. રેવતી; ૫. અશ્વિની; ૬. મૃગશિરા; ૭. પુષ્ય; ૮. હસ્તા; ૯. ચિત્રા.

[-સ્થા. ૧૧૪]

અભિજિતાદિ નવ નક્ષત્રો ઉત્તરમાં રહ્યાં રહ્યાં હિંદુઓમાં રહેલા ચંદ્ર સાથે યોગમાં આવે છે —

૧. અભિજિત; ૨. શ્રવણ; ૩. ધનિષ્ઠા; ૪. મૃગશિરા; ૫. પૂર્વાભાદ્રપદા; ૬. ઉત્તરભાદ્રપદા; ૭. રેવતી; ૮. અશ્વિની; ૯. ભરણી.

[-સમ. ૯; -સ્થા. ૧૧૭]

દશ નક્ષત્ર જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરે છે —

૧ મૃગશિરા; ૨ આર્દ્રા; ૩ પુષ્ય; ૪ પૂર્વાભાદ્રપદા; ૫ પૂર્વાશ્વિની, ૬ પૂર્વાષાઢા; ૭ મૂલ; ૮ અશ્લેષા; ૯ હસ્તા, ૧૦. ચિત્રા.

[-સ્થા. ૧૨૧; -સમ. ૧૦]

૧ અર્ધાંશ ચંદ્ર તેમની વચ્ચે ચંદ્રને નીકળે છે અને તેમને ચંદ્ર સાથે ઉત્તરમાં અને હિંદુઓમાં પણ યોગ છે.

૨ ચંદ્ર આગળ નીકળી જાય એટલે તેના પશ્ચાત્તર ભાગે યોગ થાય એક મહાવર દીકાકાર ટાંકે છે જેમાં પ્રસ્તુત નવ નક્ષત્રોના

૩ અહીં મહાવરની નામમાં ભેદ છે.

૧. ગ્રહો

[ગ્રહો ૮૮ છે; પણ જંબુદ્વીપમાં ચંદ્ર બે હોઈ પ્રત્યેકને ૮૮-૮૮ હોવાથી બધા મળી જંબુદ્વીપમાં ૧૭૬ ગ્રહો છે. સમભૂતજાથી ૮૮૮ યોજન ભિન્ને ગ્રહો છે અને ત્યાંથી ભિન્ને ૧૨ યોજન પર્યંત આવેલા છે.]

શુક્ર મહાગ્રહ પશ્ચિમમાં ઉદય પામે છે અને ૧૬ નક્ષત્રો સાથે ભ્રમણ કરીને પાછો પશ્ચિમમાં જ અસ્ત થાય છે.

[—સમ૦ ૧૯]

શુક્ર મહાગ્રહની નવ વીધિઓ — ક્ષેત્રવિભાગો^૧ છે —

૧. હયવીધિ; ૨. ગજવીધિ; ૩. નાગવીધિ; ૪. વૃષભવીધિ; ૫. ગોવીધિ; ૬. ઉરગવીધિ; ૭. અભવીધિ; ૮. મૃગવીધિ; ૯. વૈશ્વાનરવીધિ.

[—સ્થા૦ ૬૬૯]

તારક ગ્રહ ૭ છે —

૧. શુક્ર ગ્રહના જામણ્ણગ્રહના નવ ભાગ કદીને તેમને વ્યવહાર ખાતર જુદા જુદા નામ આપ્યા છે. તે પ્રત્યેક વિભાગે સામાન્ય રીતે ત્રણ ત્રણ નક્ષત્રો હોય છે. અન્યાતરમા હયવીધિનું નામાતર એસવત્તવીધિ પણ છે. ત્યારે શુક્ર ગ્રહ પ્રથમની ત્રણ વીધિમાં વિચરતો હોય છે, ત્યારે વૃદ્ધિ બહુ જ થાય છે અને ઔષધિઓ સુવ્રત થાય છે તથા ધનની વૃદ્ધિ થાય છે. બીજી ત્રણ પશુચંદ્રક વીધિઓમાં ત્યારે શુક્ર ગ્રહ વિચરતો હોય છે ત્યારે ધાન્યાદિ મધ્યમ પ્રમાણમાં થાય. અને અંતિમ ત્રણમાં વિચરતો હોય, ત્યારે લોકને પીડાકારી બને છે.

૨. તારા જેવા આકારના ગ્રહો તે તારક ગ્રહો. દીકાકાર જણાવે ■ કે બેકે લોકમાં ચંદ્ર સૂર્ય અને રાત્રી આદિ ૯ ગ્રહ જણાય છે પણ ચંદ્રાદિ ત્રણ તારા જેવા આકારના ન હોવાથી તે સિવાયના બાકીના ૭ ગ્રહો તારક ગ્રહ બતાવ્યા છે.

૧ શુક્ર; ૨ બુધ; ૩. બૃહસ્પતિ; ૪. અંગારક (મંગલ);
૫. શનિશ્વર; ૬. કેતુ.

[—સ્થા. ૪૮૧]

ઘ. તારા

નક્ષત્રોના તારા નીચે મમાણે છે —

નક્ષત્ર	તારા	સ્થાન
અભિજિત	૩	સમ. ૩, સ્થા. ૨૨૭
અવલુ	૩	સમ. ૩, સ્થા. ૨૨૭
ધનિષ્ઠા	૫	સમ. ૫, સ્થા. ૪૭૩
શતભિષક	૧૦૦	સમ. ૧૦૦
પૂર્વાશ્વાદ્રપદા	૨	સમ. ૨, સ્થા. ૧૧૦
ઉત્તરાશ્વાદ્રપદા	૨	સમ. ૨, સ્થા. ૧૧૦
રેવતી	૩૨	સમ. ૩૨
અશ્વિની	૩	સમ. ૩, સ્થા. ૨૨૭
બરહ્મી	૩	સમ. ૩, સ્થા. ૨૨૭
કૃત્તિકા	૬	સમ. ૬, સ્થા. ૫૩૬
રોહિણી	૫	સમ. ૫, સ્થા. ૪૭૩
મૃગશિરઃ	૩	સમ. ૩, સ્થા. ૨૨૭
આર્દ્રા	૧	સમ. ૧, સ્થા. ૫૫
પુનર્વસુ	૫	સમ. ૫; સ્થા. ૪૭૩
પુલ્લ	૩	સમ. ૩, સ્થા. ૨૨૭
અશ્લેષા	૬	સમ. ૬, સ્થા. ૫૩૬
મઘા	૭	સમ. ૭, સ્થા. ૫૮૬
પૂર્વાશ્વિનુની	૨	સમ. ૨, સ્થા. ૧૧૦
ઉત્તરાશ્વિનુની	૨	સમ. ૨, સ્થા. ૧૧૦
હસ્તા	૫	સમ. ૫, સ્થા. ૪૭૩

ચિત્ર	૧	સમ૦ ૧, સ્થા૦ ૫૫
સ્વાતિ	૧	સમ૦ ૧, સ્થા૦ ૫૫
વિશાખા	૫	સમ૦ ૫, સ્થા૦ ૪૭૩
અનુરાધા	૪	સમ૦ ૪, સ્થા૦ ૩૮૬
જ્યેષ્ઠા	૩	સમ૦ ૩, સ્થા૦ ૨૨૭
મૂલ	૧૧	સમ૦ ૧૧
પૂર્વાષાઢા	૪	સમ૦ ૪, સ્થા૦ ૩૮૬
ઉત્તરાષાઢા	૪	સમ૦ ૪, સ્થા૦ ૩૮૬

દેવનીથી જ્યેષ્ઠા મુખીનાં નક્ષત્રોના તારા ૬૮ છે.^૧

[—સમ૦ ૬૮]

રત્નમહા પૃથ્વીના સમતળથી ૬૦૦ યોજન ઊંચે તારા જમણું કરે છે.

[—સમ૦ ૬; —સ્થા૦ ૧૦૦; —સમ૦ ૧૧૨]

ત્રણ કારણે તારા સ્વસ્થાનથી ચલિત થાય —

૧. વિક્રિયા વખતે;
૨. મૈથુન માટે;
૩. એક સ્થાનથી બીજે જવા માટે.

[—સ્થા૦ ૧૩૩]

(૫) વૈમાનિક દેવો

[વૈમાનિક દેવોના મુખ્ય બે ભેદ છે:— સોપર્માદિ બેર કંપમાં ઉત્પન્ન થનારા કલ્પોપપન્ન; અને જો બાર દેવસેકની ઉપરનાં ૬ દેવેયક અને પાંચ અનુસાર વિમાનોમાં

૧. ૬૮ કલા છે પણ ગ્રન્થમાં ૬૦ થાય છે.

ઉત્પન્ન થનારા તે કલ્પવીત. કલ્પના દેવોમાં નાના-મોટાને ભાવ હોય છે તથા તેઓ અમુક કારણે મનુષ્યલોકમાં પણ આવે છે; જ્યારે કલ્પવીતના બધા દેવો અહમેન્દ્ર છે. તેઓને કોઈની આજ્ઞાનું પાલન કરવાનું હોતું નથી. તેઓ મનુષ્યલોકમાં મૃત્યુ પહેલાં કદી આવતા જ નથી. વિશેષ માટે ભુઓ તત્ત્વાર્થસૂત્ર ૪.૧૭-૨૮]

બ. વિમાનના પ્રસ્તર અને વિમાનોની સંખ્યા

હિ આ ચાર નીચલા કલ્પ અર્ધચંદ્રાકારે છે —

૧. સૌધર્મ; ૨. ઈશાન; ૩. સનત્કુમાર; ૪. માહેન્દ્ર.

હિ આ વચલા ચાર કલ્પ પૂર્ણ ચંદ્રાકારે છે —

૧. બ્રહ્મલોક; ૨. લોનક; ૩. મહાયુક; ૪. સકેશ્વર.

હિ આ ઉપરા ચાર કલ્પ અર્ધચંદ્રાકારે છે.

૧. આનત; ૨. પ્રાણત; ૩. આરણ; ૪. અશ્યુત.

[—સ્થા. ૩૮]

હિ વમાનિક દેવોના વિમાનના બધા મળી ૬૨ પ્રસ્તર છે.^૧

હિ સૌધર્મ અને ઈશાનના પ્રથમ પ્રસ્તરે આવશિકામાં પ્રત્યેક ઈશામા ૬૨ વિમાનો છે.^૨

[—સ્થા. ૧૧]

સૌધર્મ અને ઈશાનના બધા મળી ૧૩ પ્રસ્તર છે.

[—સ્થા. ૧૧]

બ્રહ્મલોક કલ્પના ૭ પ્રસ્તરો છે.

[—સ્થા. ૧૧]

૧ વિગત માટે ભુએ પ્રસ્તરને અતે દિષ્ણ નં. ૧૫.

૨ "

"

નં. ૧૫.

ઐવેયક વિમાનના^૧ પ્રસ્તર ત્રણ છે —

૧. નીચલા ઐવેયકનો પ્રસ્તર;
૨. મધ્યમ ઐવેયકનો પ્રસ્તર;
૩. ઉપરના ઐવેયકનો પ્રસ્તર.

(૧) નીચલા ઐવેયક પ્રસ્તરના ત્રણ લેદ —

૧. સૌથી નીચેનાં વિમાનોનો પ્રસ્તર;
૨. મધ્યનાં વિમાનોનો પ્રસ્તર;
૩. ઉપરનાં વિમાનોનો પ્રસ્તર.

(૨) મધ્યમ ઐવેયક પ્રસ્તરના ત્રણ લેદ —

૧. સૌથી નીચેનો પ્રસ્તર;
૨. મધ્યનો પ્રસ્તર;
૩. ઉપરનો પ્રસ્તર.

(૩) ઉપરના ઐવેયકના પ્રસ્તરના ત્રણ લેદ —

૧. સૌથી નીચેનો પ્રસ્તર,
૨. મધ્યનો પ્રસ્તર;
૩. ઉપરનો પ્રસ્તર.

[—૨૫૦ ૨૩૧]

ઐવેયકના પ્રસ્તર નવ છે.

[—૨૫૦ ૧૮૧]

બધાં મળી વિમાનો ૮૪૬૬૦૨૩ છે.

[—૨૫૦ ૮૧]

૧. પુણ્યનાર દેવના કોષરમાને દેવાથી નવ વિમાનો દેવેશ દેવાવ છે તે આ —

(૧) સુદર્શન, ૨. સુષુત્તિગદ, ૩. મયોરમ, ૪. સુવંભદ્ર, ૫. સુવિદ્યા, ૬. સુખમય, ૭. સૌમ્યમ, ૮. શિવંકર, ૯. આદિત્ય. આ નવ દેવેશને ત્રણ વિભાગ વડેથી નામવામાં આવે છે—અધસ્તન, મધ્યમ અને ઉપરિતન, એ વિભાગે ૮૪૬૬૦૨૩ અર્થી ક્રેત્રીયો વિમાન વર્ણવેલો છે.

[તે આ પ્રમાણે —]

સૌધમનાં ૩૨ લાખ વિમાનો છે.	સમ૦ ૩૨
ધશાનનાં ૨૮ લાખ વિમાનો છે.	સમ૦ ૨૮
માહેન્દ્રકરૂપનાં ૮ લાખ વિમાનો છે.	સમ૦ ૧૩૧
લાંતકનાં ૫૦ હજાર વિમાનો છે.	સમ૦ ૫૦
મહાશુકનાં ૪૦ હજાર વિમાનો છે.	સમ૦ ૪૦
સહસ્રાર કરૂપનાં ૬ હજાર વિમાનો છે.	સમ૦ ૧૧૪
આરણ્ય કરૂપનાં ૧૫૦ વિમાન છે.	
અમ્યુત કરૂપનાં ૧૫૦ વિમાનો છે.	સમ૦ ૧૦૧
આણ્વ-પ્રાણુતનાં ૪૦૦ વિમાનો છે.	સમ૦ ૧૦૬
નીચલા દેવેયકનાં ૧૧૧ વિમાનો છે.	સમ૦ ૧૧

ઉશ્વલોકમાં ૫ અનુત્તર વિમાન છે તે આ —

૧. વિજય; ૨. વૈજયંત; ૩. જ્યંત; ૪. અપરાજિત;
૫. સર્વાર્થસિદ્ધિ.

[—સ્થા. ૧૫૧]

સૌધમ (૩૨ લાખ), ધશાન (૨૮ લાખ), અને પ્રહસલોક (૪ લાખ) નાં સર્વ મળી ૬૪ લાખ વિમાનો છે.

[—સમ૦ ૧૪]

સૌધમ (૩૨ લાખ) અને ધશાન (૨૮ લાખ) નાં સર્વ મળી વિમાનો ૬૦ લાખ છે.

[—સમ૦ ૧૦]

શકાદિ આઠ દેવેન્દ્રોને કરવા માટેનાં પારિધાનિક આ આઠ વિમાનો છે—

૧. અહીં સૂત્રમાં એટલાની સંખ્યા જણાવી છે, તેનો સમગ્ર એક-સાથ કથો છે. એવા વિષે સૂત્રમાં નથી તો દેવલોકનાં વિમાનોની સંખ્યા માટે લુપ્તો દિપ્ત્યુ ૧૬ માં.

૧. પાલક; ૨. પુષ્પક; ૩. સૌમનસ; ૪. શ્રીવત્સ;
૫. નન્દાવત; ૬. કામકમ; ૭. પ્રીતિમના; ૮. વિમલ.

[—સ્થા ૧૪૪]

શકાદિ દશ ઇન્દ્રેણાં કરવા માટેનાં આ દશ પારિયાનિક વિમાન છે —

૧-૮. પાલક યાવત્ વિમલ; ૯. મનોરમ; ૧૦. સર્વલોભદ્ર.

[—સ્થા ૭૧૬]

સૌધર્માવતંસક^૧ વિમાનની હરએક દિશામાં ૬૫ સૌમ^૨ છે.

[—સમ ૧૫]

મા. લોકાંતિક દેવ^૩

સનતકુમાર અને માહેન્દ્રકંઠ્યની ઉપર આવેલા બ્રહ્મલોક વિમાનના સિદ્ધ વિમાનના પ્રસ્તરની નીચે અખાણ જેમ સમચોરસ^૪ આકારની આઠ કૃણુરાજિ^૫ છે. તેમાંની બે પૂર્વમાં, બે દક્ષિણમાં, બે પશ્ચિમમાં અને બે ઉત્તરમાં છે.

૧. આ વિમાન ઇંદ્રના નિવાસ માટેનું છે અને તે સૌધર્મ દેવલોકના ૧૩ મા પ્રવરમાં દક્ષિણ દિશાની મધ્યમાં આવેલું છે.

૨. નગરાકારના વિશેષ સ્થાનો.

૩. તેમની વિશેષ માહિતી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ નં. ૧૭.

૪. અહીં આડેને સમચોરસ કહી છે તેનો અર્થ માત્ર એટલો જ સમજવો કે તે ત્રીજા નથી. કારણ અગળના પાઠ પરથી સમચોરસ માત્ર આશ્વતર ચાર જ રાજિ હોવાનું જણાયું છે; અને ૧૬ કોણ તથા બીજા બે ત્રિકોણ હોવાનું જણાયું છે.

૫. કાપ સમુદ્રોના કમમાં અસંખ્યાવત્તા એવા અમ્બુવર સમુદ્રમાંથી જ એ આકારમાં વમરકાય ફેલાય છે. એ વમરકાયમાં આ આઠ રાજિઓ છે. એટલે કે તે તે આકારનો દૃષ્ટ પ્રદેશ છે.

તેમાં પૂર્વની આભ્યંતર રાજિ દક્ષિણની બાહ્ય રાજિને, દક્ષિણની આભ્યંતર રાજિ પશ્ચિમની બાહ્ય રાજિને, પશ્ચિમની આભ્યંતર રાજિ ઉત્તરની બાહ્યને, અને ઉત્તરની આભ્યંતર રાજિ પૂર્વની બાહ્યને અડેલી છે.

તેમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમની બાહ્ય રાજિઓ ષટ્કોણ તથા ઉત્તર અને દક્ષિણની બાહ્ય રાજિઓ ત્રિકોણ છે; અને બાકીની ચારે આભ્યંતર રાજિઓ ચતુષ્કોણ છે.

એ આઠ કૃષ્ણરાજિઓનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે —

૧. કૃષ્ણરાજિ; ૨. મેઘરાજિ; ૩. મધારાજિ; ૪. માધવતી; ૫. વાતપરિધા; ૬. વાતપરિશેષલ; ૭. દેવપરિધા; ૮. દેવપરિશેષલ.

એ આઠ રાજિઓની વચ્ચેના બાકી સાગમાં આઠ લોકાન્તિક દેવાનાં વિભાનો છે, તે નીચે પ્રમાણે —

૧. અચિ; ૨. અચિમાલિ; ૩. વૈરોચન; ૪. પ્રભંકર; ૫. ચંદ્રાલ; ૬. સૂર્યોલ, ૭. સુપ્રતિષ્ઠાલ; ૮. અમ્યથાલ.

એ આઠ લોકાન્તિક વિભાનોમાં આઠ પ્રકારના દેવો છે —

૧. સારસ્વત, ૨. આદિત્ય; ૩. વર્ણ; ૪. વરુણ; ૫. ગર્હતેય, ૬. તુષિત; ૭. અબ્યાખાધ; ૮. અમ્યથ.^૧

એ દેવાની સ્થિતિ આઠ સાગરોપમ છે

[—સ્થા. ૧૧૩]

૧. તત્વાર્થોમાં એને જાડે અમ્બુ નામ છે.

૨. પ્રસ્તુત સૂર્યમાં આઠ લોકાન્તિક દેવ બતાવ્યા છે. પણ નવમસ્થાનમાં આમાં એક વિષ્ટ હમેરીને નવ લોકાન્તિક બતાવ્યા છે. તત્વાર્થોમાં ચિત્તે સ્થાને કવચિત્ અસ્તિ એવો પાઠ પણ મળે છે. વળી અમ્યથનાં સ્થાનમાં મન્તુ એવો પાઠ જ મળે છે. તત્વાર્થસૂત્રમાં ક્યાર્થ અમ્યથનું નામ જ નથી. કેઈ તત્વાર્થસૂત્રમાં મન્તુ વર્ણને માત્ર આઠ જ લોકાન્તિક બતાવ્યા છે.

દેવનિકાય નવ છે —

૧-૮. સારસ્વત યાવત્ અમ્યર્થ^૧;
૯. રિષ્ટ.

અવ્યાબાધ દેવો નવ છે અને ૯૦૦ દેવો તેમના પરિવારભૂત છે.

અમ્યર્થ^૧ દેવો નવ છે અને તેમના પરિવારભૂત દેવ ૯૦૦ છે.
રિષ્ટ દેવ ૯ છે અને તેમના પરિવારના દેવો ૯૦૦ છે.
[—સ્થાન ૧૮૪]

સારસ્વતના દેવો સાત છે અને પરિવારના ૭૦૦ દેવો છે.
આદિત્ય દેવ સાત છે અને તેમના પરિવારના દેવો ૭૦૦ છે.
[—સ્થાન ૫૭૧]

ગર્હતોયના દેવ સાત અને પરિવારના દેવ ૭૦૦૦ છે.
તુષિતના દેવ સાત અને પરિવારના ૭૦૦૦ દેવો છે.
[—સમ ૫૭૬]

ગર્હતોય અને તુષિતનો પરિવાર ૭૭૦૦૦ દેવોનો છે.^૧
[—સમ ૭૭]

૬. વિમાનોનું સ્વરૂપ

વિમાનો^૧ ત્રણ આકારનાં છે —

૧. ગોળાકાર; ૨. ત્રિકોણાકાર; ૩. ચોરસાકાર.

(૧) તેમાં જે ગોળા વિમાનો છે, તે પોખરાજની કણી જેવા આકારે હોય છે; તેમને ફરતો કિલ્લો હોય છે અને પ્રવેશ માટે એક દાર હોય છે.

૧. ગર્હતોય અને તુષિતના પરિવારનો સરવાળો તે આ ૭૭૦૦૦ છે, એમ ટીકાકાર જણાવે છે; પણ તેમ કરતા પણ જે સખ્યા ૭૫૨ સ્થાનાંતરમાં બતાવી છે, તેની સાથે આનો મેળ નથી.

૨. આવલિકાજાદ વિમાનો.

(૨) ત્રિકોણ વિમાનો શિખોડાના આકારનાં હોય છે. તેમને બે બાજુએ કિલ્લો હોય છે, તથા એક બાજુ એક વેદિકા છે. અને પ્રવેશદ્વાર તેમની ત્રણે બાજુમાં હોવાથી ત્રણ છે.

(૩) ચારસ વિમાનો અખાલ નેવાં ચોખંડાં હોય છે. તેમની ચારે બાજુએ વેદિકા અને ચાર દરવાજા છે.

[—સ્થા. ૧૮૦]

વિમાનો ત્રણ પ્રકારનાં છે —

૧. અવસ્થિત (શાશ્વત);
૨. વૈકિય (પ્રયોજનરથ વિકુર્વાણ કરીને નિપજવેલ);
૩. પારિયાનિક^૧ (મનુષ્યલોકમાં આવવા માટેનાં અશાશ્વત).

[—સ્થા. ૧૮૦]

સૌધમ^૨ અને ઈશાન કંદપનાં વિમાનો પાંચ વર્ણનાં અને ૫૦૦ યોજન ઊંચાં છે.

[—સ્થા. ૪૧૯; —સમ. ૧૦૮]

સનત્કુમાર અને માહેન્દ્ર કંદપનાં વિમાનો નીલ, લોહિત, હરિત્ર અને શુક્લ વર્ણનાં છે.

[—સ્થા. ૩૭૫]

બ્રહ્મલોક અને લાંતકનાં વિમાનો કૃષ્ણ, નીલ અને લોહિત વર્ણનાં છે.

[—સ્થા. ૧૫૧]

મહાશુક અને સહસ્રાર કંદપનાં વિમાનો હરિત્ર અને શુક્લ વર્ણનાં છે.

[—સ્થા. ૬૪]

૧. આમન । નામ મારે નુર્ના પા. ૪૭૨-૩.

[ખાત્રી બધાં વિમાનોનો વર્ણ શ્વેત છે.]

સનહુમાર^૧ અને માહેન્દ્રનાં વિમાનો ૬૦૦ યોજન ઊંચાં છે; પ્રહસીક અને લાંતકનાં વિમાનો ૭૦૦ યોજન ઊંચાં છે; મહાશુક અને સહસ્રારનાં વિમાનો ૮૦૦ યોજન ઊંચાં છે; આનત-પ્રાણુત, આરણુ-અચ્યુતનાં વિમાનો ૯૦૦ યોજન ઊંચાં છે. બધાં ગ્રેવેયક વિમાનો ૧૦૦૦ યોજન ઊંચાં છે અને અનુત્તરૌપપાતિક દેવોના વિમાનો ૧૧૦૦ યોજન ઊંચાં છે.

[—સ્થા. ૫૩૨, ૫૭૮, ૬૫૦, ૬૯૫, ૭૭૫; —સમ. ૧૦૯, ૧૧૦, ૧૧૧, ૧૧૨, ૧૧૩, ૧૧૪]

સૌધર્માવતંસક^૨ અને ઈશાનાવતંસક વિમાનો વિષ્કંભ (લાંબુ-પહોળું) ૧૨૫ હજાર યોજન છે.

[—સમ. ૧૩]

પાલક વિમાન એક લાખ યોજન લાંબુ-પહોળું છે. સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન એક લાખ યોજન લાંબુ-પહોળું છે.

[—સમ. ૧]

ઉદુ^૩ વિમાનો વિષ્કંભ ૪૫ લાખ યોજન છે.

[—સમ. ૪૫]

૧. સૌધર્મ — ઈશાનાના વિમાનોની લંબાઈ ૬૫૨ (પા. ૪૭૧) ૫૦૦ યોજન નવતાર્કર્થ છે.

૨. પ્રત્યેક દેવલોકના છેલ્લા સૌથી ઉપરના પ્રતરમાં તે તે દેવલોકના નામના અવતસક વિમાનો હોય છે; તેમાં તે તે દેવલોકના અધિપતિ હન્દ પડે છે. તે અવતસક વિમાનોની ચારે બાજુએ લોકપાત્રનાં વિમાનો હોય છે.

૩. સૌધર્મ-લક્ષના પ્રથમ પ્રતરમાં આચલિકાગર્હ વિમાનોની મધ્યમાં આવેલ હન્દક વિમાનનું નામ ઉદુ વિમાન છે.

વૈમાનિક દેવોનાં વિમાનોના કિલ્લાની ઉંચાઈ ૩૦૦ યોજન છે.

[—સપા ૧૦૪]

વિજય-વૈજયંત, -જયંત અને અપરજિતની રાજ-ધાનીઓમાં કોટની ઉંચાઈ ૩૩ યોજન છે.

[—સપા ૩૭]

સૌધમં અને ઇશાન કલ્પનો પૃથ્વીપિંડ^૧ ૨૭૦૦ યોજન જાડો છે.

[—સપા ૧૭]

(૬) વિમાન વિષે પરચૂરણ

આ બે કલ્પમાં જીઓ (દેવીઓ) હોય છે —

૧. સૌધમં; ૨. ઇશાન.

[—સ્થા ૧૧૪]

આ ચાર કલ્પ આવરીને તમસ્કાય^૨ રહે છે —

૧. જાડીના દેવલોકના પૃથ્વીપિંડની જડાઈ નીચે પ્રમાણે — સનક માર અને માહેન્દની ૨૬૦૦ યોજન, બ્રહ્મ અને કાંતકની ૨૫૦૦, હર્ષ અને સહસારની ૨૪૦૦, આનવ અને પ્રાણતની ૨૩૦૦, આરણ અને અચ્યુતની ૨૩૦૦, ૬ મેવેષકની ૨૨૦૦, અને પાંચ અનુત્તર વિમાનની ૨૧૦૦ યોજન.

૨. દ્વિપ-સમુદ્રીમાં અસખ્યાતમે દ્વીપ અનુસૂચક આવે છે અને તેના ફરતે વલયાકારે અક્ષવર સમુદ્ર છે. અક્ષવર દ્વીપની જયતીથી સમુદ્રમાં ૪૨ હજાર યોજન જઈએ એટલે ત્યાં પાણીની વપરથી આકાશ તરફ તમસ્તત્ત્વ જે અધકાશના પુદ્ગલરૂપ છે, તે ભરે ભરે ફેલાય છે. જેમ ઉપર જાય ■ તેમ તેમ તે તમસ્કાયનો વિસ્તાર વધતો જાય છે. અને જેમ કગડા કરતા તે અસખ્યાત યોજન ભરે જાય છે એટલે તે પ્રથમના ચાર દેવલોકને આવરી લે છે. અને તેનો છેડો બ્રહ્મલોકના ત્રીજા રિહ પ્રવરે છે, ત્યાં તેમાંથી આઠ કૃષ્ણસાગરો જાણાય છે, જેમાં લોકાતિઓ નિવાસ છે.

૧. સૌધર્મ; ૨. ઇશ્વાન; ૩. સનતકુમાર; ૫. માહેન્દ્ર.
[—સ્થાન ૨૯૧]

વિમાનો આ ત્રણ પર પ્રતિષ્ઠિત છે —

૧. ધનોદધિ; ૨. ધનવાત; ૩. આકાશ.

[—સ્થાન ૧૮૦]

નિયંત્રો મરીને ઉત્પન્ન થઈ શકે તેવા આઠ કંદપ છે —

૧. સૌધર્મ; ૨. ઇશ્વાન; ૩. સનતકુમાર; ૪. માહેન્દ્ર;
૫. પ્રહલોક; ૬. લાંતક; ૭. શુક. ૮. સહસાર.

[—સ્થાન ૧૪૪]

દશ કંદપમાં ઇન્દ્ર રહે છે —

૧-૮. 'સૌધર્મ'—સહસાર; ૯. પ્રાણુત; ૧૦. અમ્યુત.

[—સ્થાન ૭૧૬]

૩. દેવેન્દ્રો

ઇન્દ્ર ત્રણ છે —

(૧) ૧. નામ-ઇન્દ્ર (સામર્થ્ય કે સત્તા વિના માત્ર નામથી;

૨. જેમ મતુલ્યમાં સ્વામી—સેવક ઇત્યાદિ બાવો હોય છે, તેમ દેવમાં પણ હોવાથી દેવલોકમાં પણ દેવોની બિન્ન બિન્ન ભૂતિની કંદપના કરવામાં આવી છે. દેવોમાં આવી દસ ભૂતિઓ છે — ૧. ઇન્દ્ર (સ્વામી), ૨. સામાનિક, (ઇન્દ્રસમાન), ૩. ત્રાયસિંહ (મત્રી પુરોહિત), ૪. પારિષદ (મિત્ર), ૫. આત્મરક્ષ, ૬. લોકપાલ, ૭. અનીક, (સૈનિક) ૮. પ્રકીર્ણક (નગરવાસી), ૯. આભિયોજ્ય, (સસ), ૧૦. કિલ્લિબિંક (અત્યજ . વૈમાનિક અને મવનપતિમાં આ દસે ભૂતિઓ છે. પણ વ્યતર અને ન્યેતિયોમાં લોકપાલ અને ત્રાયસિંહ આ બે ભેદ નથી, બાકી બધા છે. જુઓ વસ્થાપ' ૪. ૪, ૫.

૨. સ્થાપના - ઇન્દ્ર (ચિત્ર કે મૂર્તિ);
૩. દ્રવ્યેન્દ્ર^૧.

- (૨) ૧. જ્ઞાનેન્દ્ર^૨ - કેવલજ્ઞાની અથવા શ્રુતકેવલી;
૨. દર્શનેન્દ્ર - દ્વાયિક સમ્યક્દર્શની;
૩. ચારિત્રેન્દ્ર - યથાખ્યાત ચારિત્રવાળો.
- (૩) ૧. દેવેન્દ્ર^૩ - જ્યોતિષી અને વૈમાનિકના ઇન્દ્ર;
૨. અસુરેન્દ્ર - ભવનપાત અને વ્યંતરના ઇન્દ્ર;
૩. મનુષ્યેન્દ્ર - ચક્રવર્તી^૪.

[- સ્થા ૦ ૧૧૯]

૨૪ દેવસ્થાનો^૫ સેન્દ્ર છે. અને બાકીનાં દેવસ્થાનો અહમેન્દ્રીનાં છે. તેમાં ન તો ઇન્દ્રો છે અને ન તો પુરોહિતો.

[- સ્થા ૦ ૧૪]

દેવેન્દ્ર ૩૨ છે^૬ —

૧. અર્થ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપણ નં. ૧૮.

૨. આ ત્રણ ભાવેન્દ્ર પણ કહી શકાય. કારણ પારમાર્થિક એકરૂપ તેઓમાં રહેયું છે.

૩. આ ત્રણ ભેગે બાહ્યલૌકિક એકરૂપના આધારે ભાવેન્દ્રના સમજાવે.

૪. તે ૨૪ દેવસ્થાનો તે આ પ્રમાણે - ૬૪ ભવનપતિનાં ૬૪, આંક વ્યંતરના આંક, પાંચ જ્યોતિષીઓનાં પાંચ અને સૌપર્માદિક૬૫નું એક. એમ $૧૦ + ૮ + ૫ + ૧ = ૨૪$ સ્થાનો હન્દાધિષ્ટિત છે એટલે કે તે દેવસ્થાનોમાં નિવાસી બ્રાહ્મ દેવોની ઉપર સત્તાધીશ હન્દ દેવ છે. અને બાકીનાં એકેશ અને અનુતાર દેવસ્થાનમાં દેવો પોને જ હન્દ છે એટલે^૭ કાર્ત્તે કાર્ત્તેની આજ્ઞા માનવાપણુ નથી, તેથી ત્યાંના દેવો અહમેન્દ્ર કહેવાય છે.

૫. અની વ્યંતરના ૧૬ તથા અશ્વપદસાદિ વિશેષ જ્ઞાતિના વ્યંતરના ૧૬ એ હન્દોને અહષ્કલિવાળા હોવાથી અશ્વતરીમાં લીધા નથી. વળી ચંદ્ર અને સુર્ય અસખ્યાત હોવાથી તે અસખ્યાત હન્દો છે પણ તેમનો સામાન્ય રીતે ચંદ્ર અને સુર્ય એ બેમાં સમાવેશ અશ્વો.

[ભવનપતિના] ૧. ચમર, ૨. બલિ, ૩. ધરણ, ૪. ભૂતાનંદ, ૫. વેણુદેવ, ૬. વેણુદારી, ૭. હરિકાંત, ૮. હરિ-ચંદ્ર, ૯. અગ્નિશિખ, ૧૦. અગ્નિમાણુવ, ૧૧. પૂર્ણ, ૧૨. વાસિષ્ઠ, ૧૩. જલકાંત, ૧૪. જલપ્રલ, ૧૫. અમિતગતિ, ૧૬. અમિતવાહન, ૧૭. વેલંગ, ૧૮. પ્રભંજન, ૧૯. ઘોષ, ૨૦. મહાઘોષ.

[જ્યોતિષકેન્દ્ર] ૨૧. ચંદ્ર, ૨૨. સૂર્ય,

[વૈમાનિકોના] ૨૩. શક, ૨૪. પ્રશાન, ૨૫. સતકુમાર, ૨૬. માહેન્દ્ર, ૨૭. પ્રક્ષ, ૨૮. ભાંતક, ૨૯. મહાશુક (કે શુક), ૩૦. સહસ્રાર, ૩૧. પ્રાણુત, ૩૨. અચ્યુત.

[—સમ૦ ૩૨]

[ભવનપતિના ધંધો]

૧, ૨. ચમર^૧ અને બલિ આ બે અસુરકુમારેન્દ્ર છે.
૩, ૪ ધરણ અને ભૂતાનંદ આ બે નાગકુમારેન્દ્ર છે.
૫, ૬. વેણુદેવ અને વેણુદારી આ બે મુપર્ણકુમારેન્દ્ર છે.
૭, ૮. હરિ અને હરિચંદ્ર આ બે વિદ્યુતકુમારેન્દ્ર છે.
૯, ૧૦. અગ્નિશિખ અને અગ્નિમાણુવ આ બે અગ્નિકુમારેન્દ્ર છે.

૧૧, ૧૨. પૂર્ણ અને વાસિષ્ઠ આ બે દીપકુમારેન્દ્ર છે.
૧૩, ૧૪. જલકાંત અને જલપ્રલ આ બે ઉદ્ધિ-કુમારેન્દ્ર છે.

૧૫, ૧૬. અમિતગતિ અને અમિતવાહન આ બે દિશાકુમારેન્દ્ર છે

૧. આમાં અને આજ્ઞના બધામાં પ્રથમ નામ દક્ષિણાર્ધના અધિ-પતિનું અને બીજું નામ ઉત્તરાર્ધના અધિપતિનું જણવું.

- ૧૭, ૧૮. વેલમ્બ અને પ્રભાંજન આ બે વાતકુમારેન્દ્ર છે.
 ૧૯, ૨૦. ઘોષ અને મહાઘોષ આ બે સ્તાનિકુમારેન્દ્ર છે.
 [- ૨૫૧૦ ૯૪]

[અંતરના]

- ૧, ૨. કાલ અને મહાકાલ આ બે પિશાચેન્દ્ર છે.
 ૩, ૪. સુત્રેષ અને પ્રતિરૂપ આ બે ભૂતેન્દ્ર છે.
 ૫, ૬. પૂર્ણભદ્ર અને માણિભદ્ર આ બે યદ્દેન્દ્ર છે.
 ૭, ૮. ભીમ અને મહાભીમ આ બે રાક્ષસેન્દ્ર છે.
 ૯, ૧૦. કિલ્લર અને કિંપુરુષ આ બે કિલ્લરેન્દ્ર છે.
 ૧૧, ૧૨. સત્પુરુષ અને મહાપુરુષ આ બે કિંપુરુષેન્દ્ર છે
 ૧૩, ૧૪. અતિકાય અને મહાકાય આ બે મહોરગેન્દ્ર છે
 ૧૫, ૧૬. બીતરતિ અને બીતયશ આ બે ગન્ધર્વેન્દ્ર છે
 [- ૨૫૧૦ ૯૪]

[અંતરવિશેષના]

- ૧, ૨. સ્નિહિત અને સામાન્ય આ બે અણુપણ્દ્રેન્દ્ર છે
 ૩, ૪. ઘાત અને વિહાત આ બે પણુપણ્દ્રેન્દ્ર છે
 ૫, ૬. ઋષિ અને ઋષિપાલકે આ બે ઋષિવાદીન્દ્ર છે.
 ૭, ૮. ઈશ્વર અને મહેશ્વર આ બે ભૂતવાદીન્દ્ર છે.
 ૯, ૧૦. સુવત્સ અને વિશાલ આ બે ક્રન્દિતેન્દ્ર છે.
 ૧૧, ૧૨. હાસ્ય અને હાસ્યરતિ આ બે મહાક્રન્દિતેન્દ્ર છે
 ૧૩, ૧૪. શ્વેત અને મહાશ્વેત આ બે કુભાંડેન્દ્ર છે
 ૧૫, ૧૬. પતય અને પતયપતિ આ બે પતયેન્દ્ર છે.
 [- ૨૫૧૦ ૯૪]

[અ્યોતિષીના]

- ૧, ૨. ચદ્ર અને સૂર્ય આ બે અ્યોતિષ્કેન્દ્ર છે.
 [- ૨૫૧૦ ૯૪]

[વંમાનિકોના]

૧. સૌધર્મકરુપનો શક ઇન્દ્ર છે.
૨. ઇશાનકરુપનો ઇશાન ઇન્દ્ર છે.
૩. સનતકુમારનો સનતકુમાર ઇન્દ્ર છે.
૪. માહેન્દ્રનો માહેન્દ્ર ઇન્દ્ર છે.
૫. બ્રહ્મલોકનો બ્રહ્મલોક ઇન્દ્ર છે.
૬. લાંતકનો લાંતક ઇન્દ્ર છે.
૭. મહાશુકનો ઇન્દ્ર મહાશુક છે.
૮. સંકસારનો ઇન્દ્ર સંકસાર છે.
૯. પ્રાણુત અને પ્રાણુતનો એક ઇન્દ્ર પ્રાણુત છે.
૧૦. આરણુ અને અચ્યુતનો એક ઇન્દ્ર અચ્યુત છે.

[—સ્થા ૦ ૬૪; ૧૪૪, ૭૧૯]

૪. લોકપાલો^૧

(૧) ભવનપતિના

૧. અમુરેન્દ્ર અમરના ચાર લોકપાલ છે — (૧) સોમ, (૨) યમ, (૩) વરુણ, (૪) વૈશ્રમણ.
૨. અમુરેન્દ્ર બલિના ચાર — (૧) સોમ, (૨) યમ, (૩) વૈશ્રમણ, (૪) વરુણ.
૩. અમુરેન્દ્ર ધરણુના ચાર — (૧) કાલપાલ, (૨) કોલપાલ, (૩) શૈલપાલ, (૪) શૃંગપાલ.

૧. દેવલોકના ઇન્દ્રના વિમાનની રક્ષા માટે તેની ચારે દિશાએ લોકપાલો હોય છે. અહીં ગણાવેલા નામના ક્રમ પ્રમાણે પ્રથમનો લોકપાલ પૂર્વદિશામાં, દ્વિતીય દક્ષિણ દિશામાં, તૃતીય પશ્ચિમમાં અને ચતુર્થ ઉત્તરમાં રહે છે. જેમ કે અમરના ચાર લોકપાલોમાં સોમ પૂર્વમાં, યમ દક્ષિણમાં, વરુણ પશ્ચિમમાં અને વૈશ્રમણ ઉત્તરમાં છે. તે જ પ્રમાણે બાકીના ઇન્દ્રોના લોકપાલોની દિશાની વ્યવસ્થા કરી લેવી.

- ୧ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତନିବନ୍ଧ, (୨) ଭୂତନିବନ୍ଧ, (୩) ଭୂତନିବନ୍ଧ, (୪) ଭୂତନିବନ୍ଧ.
- ୨ ନେତୃତ୍ୱେନ ସାର — (୧) ନେତୃତ୍ୱ, (୨) ନେତୃତ୍ୱ, (୩) ନେତୃତ୍ୱ, (୪) ନେତୃତ୍ୱ.
- ୩ ନେତୃତ୍ୱେନ ସାର — (୧) ନେତୃତ୍ୱ, (୨) ନେତୃତ୍ୱ, (୩) ନେତୃତ୍ୱ, (୪) ନେତୃତ୍ୱ.
- ୪ ଦକ୍ଷିଣାନ୍ତର ସାର — (୧) ଦକ୍ଷ, (୨) ଦକ୍ଷ, (୩) ଦକ୍ଷ, (୪) ଦକ୍ଷ.
- ୫ ଦକ୍ଷିଣାନ୍ତର ସାର — (୧) ଦକ୍ଷ, (୨) ଦକ୍ଷ, (୩) ଦକ୍ଷ, (୪) ଦକ୍ଷ.
- ୬ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୭ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୮ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୯ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୧୦ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୧୧ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୧୨ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୧୩ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୧୪ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.
- ୧୫ ଭୂତନିବନ୍ଧ ସାର — (୧) ଭୂତ, (୨) ଭୂତ, (୩) ଭୂତ, (୪) ଭୂତ.

૧૬. અમિતવાહનના ચાર — (૧) ત્વરિતગતિ, (૨) સિપ્રગતિ, (૩) સિંહવિક્રમગતિ, (૪) સિંહગતિ.

૧૭. વેલંબના ચાર — (૧) કાલ, (૨) મહાકાલ, (૩) અંજન, (૪) રિપ્ત.

૧૮. પ્રલંબનના ચાર — (૧) કાલ, (૨) મહાકાલ, (૩) રિપ્ત, (૪) અંજન.

૧૯. ધોષના ચાર — (૧) આવર્ત, (૨) વ્યાવર્ત, (૩) નંદિતાવર્ત, (૪) મહાનંદિતાવર્ત.

૨૦. મહાધોષના ચાર — (૧) આવર્ત, (૨) વ્યાવર્ત, (૩) મહાનંદિતાવર્ત, (૪) નંદિતાવર્ત.

(૨) વૈમાનિકોના^૧

૧. શકના ચાર — (૧) સોમ, (૨) યમ, (૩) વરુણ, (૪) વૈશ્રમણ.

૨. ઈશાનના ચાર — (૧) સોમ, (૨) યમ, (૩) વૈશ્રમણ, (૪) વરુણ.

૩-૬. સુનાકુંભાર, પ્રહસાક, શુક અને પ્રાણુતના લોકપાસો શકની જેમ સમજવા

૭-૧૦. માહેન્દ્ર, લાંતક, મહાસાર અને અચ્યુતના લોકપાસો ઈશાનની જેમ સમજવા

[- સ્થા. ૨૧૬]

શકનો વૈશ્રમણ નામનો ઉત્તરદિશાવર્તી લોકપાલ સુવર્ણકુંભાર અને ક્ષીપકુંભારના ૭૮ લાખ લવનાપાસોનો

૧. વ્યંતર અને જ્યોતિષી નિકાવના દેવોમાં લોકપાલ નામની દેવમતિ દોઢી જ નથી, તેથી તેમના ઘડોના લોકપાસો ૧૭ નથી. જુઓ વૃત્તાવૃત્ત ૪ ૫

અધિપતિ છે, અગ્રગામી છે, સ્વામી, ભર્તા, મહારાજા અને સેનાનાયક છે.^૧

[-૪૫૦ ૭૮]

૫. દેવોની મહારાણીઓ

(૧) ભવનાવાસી ઇન્દ્રોની

૧. અસુરેન્દ્ર ચમરની પાંચ મહારાણીઓ છે — (૧) કાલા, (૨) રાજિ, (૩) રત્ની, (૪) વિદ્યુત, (૫) મેધા.

૨ અસુરેન્દ્ર બલિની પાંચ મહારાણીઓ છે —

(૧) રુભા, (૨) નિશુભા, (૩) રંભા, (૪) નિરંભા, (૫) મહના.

૩ નાગકુમારેન્દ્ર ધરણી ■ મહારાણીઓ છે —

(૧) આલા, (૨) શકા, (૩) સતેરા, (૪) સૌદામિની, (૫) ઇન્દ્રા; (૬) ધર્માવદ્યુતા.

૪ નાગકુમારેન્દ્ર ભૂતાનંદની છ મહારાણીઓ છે —

(૧) રૂપા, (૨) રૂપાંશા, (૩) મુરૂપા, (૪) રૂપવતી, (૫) રૂપકાતા, (૬) રૂપમલા.

૫-૨૦ ભવનાવાસના દક્ષિણાર્ધના બાકીના ઇન્દ્રોની ધરણી જેમ અને ઉત્તરાર્ધના ઇન્દ્રોની ભૂતાનંદ જેમ છ-છ મહારાણીઓ સમજ લેવી.

[-૨૫૦ ૪૦૩, ૫૦૮]

૧ સુવર્ણકુમારના દક્ષિણ દિશામાં ૩૮ લાખ ભવનાવાસો છે અને દ્વીપકુમારના ૪૦ લાખ છે તે બન્ને મળી ૭૮ લાખ ભવનાવાસનો અધિપતિ વૈશ્રમણ્ય લોકપાત્ર છે. ચાકના બીજા લોકપાત્રનું આધિપત્ય કોના ઉપર છે તેનું સ્પર્શન ભગવતીસુવર્ણ છે. પણ ત્યાં વૈશ્રમણ્યને દ્વીપકુમારનો અધિપતિ નથી જણાવ્યો. જુઓ સંવત્ ૩, ૭. ૭. ભગવતીસુવર ૫૦ ૭૨૧માં વૈશ્રમણ્યને સુવર્ણને પણ અધિપતિ નથી જણાવ્યો.

(૨) ભવનવાસી લોકપાસોની

૧. અમુરેન્દ્ર ચમરના સોમ નામના લોકપાસોની ચાર મહારાણીઓ છે — (૧) કનકા, (૨) કનકલતા, (૩) ચિત્રગુપ્તા, (૪) વસુધરા

૨-૪. તે જ પ્રમાણે ચમરના યમ, વરુણ અને ધ્રમણ લોકપાસોની મહારાણીઓનાં નામ છે.

૫-૮. ઉત્તર દિશાના અમુરેન્દ્ર ગણિના સોમ, યમ, ધ્રમણ અને વરુણ નામના લોકપાસોની ચાર-ચાર મહારાણીઓ છે — (૧) મિતગા, (૨) મુલદ્રા, (૩) વિદ્યુતા, (૪) અશની

૯-૧૨. નાગકુમારેન્દ્ર ધરણના કાલપાલ આદિ ચાર લોકપાસોની — (૧) અયોકા, (૨) વિમલા, (૩) સુપ્રભા, (૪) મુદ્ધરના — આ ચાર ચાર મહારાણીઓ છે.

૧૩-૧૬. નાગકુમારેન્દ્ર ભૂતાનંદના કાલપાલ આદિ ચાર લોકપાસોની — (૧) મુનન્દા, (૨) મુલદ્રા, (૩) મુન્નના, (૪) મુમના — આ ચાર ચાર મહારાણીઓ છે.

૧૭-૨૦ આ જ પ્રમાણે બાકીના ભવનવાસીઓમાં દક્ષિણધના ઇન્દ્રના લોકપાસોની ધરણની જેમ અને ઉત્તરધના લોકપાસોની ભૂતાનંદની જેમ ચાર ચાર મહારાણીઓ બાકી લેવી

[- ૨૫૧ - ૧૭૩]

(૩) વ્યન્તરની

૧. પિશાચરાજ પિશાચેન્દ્ર કાલની ચાર મહારાણીઓ છે — (૧) કમલા, (૨) કમલપ્રભા, (૩) ઉન્મલા, (૪) મુદ્ધરના.

૨. મહાકાલની પણ તે જ નામવાળી ચાર છે.

૩. ભૂનેન્દ્ર સુરૂપની — (૧) રૂપવતી, (૨) બહુરૂપા,
(૩) સુરૂપા, (૪) સુલભા.

૪. પ્રતિરૂપની પણ તે જ નામની આર છે.

૫. યશોન્દ્ર પૂર્ણભદ્રની — (૧) પુત્રા, (૨) બહુપુત્રિકા,
(૩) ઉત્તમા, (૪) વારકા.

૬. માણિભદ્રની પણ તે જ નામની છે.

૭. રાક્ષસેન્દ્ર બીમની — (૧) પદ્મા, (૨) વસુમતી,
(૩) કનકા, (૪) રત્નપ્રભા.

૮. મહાબીમની પણ તે જ નામની છે.

૯. કિન્નરેન્દ્ર કિન્નરની — (૧) વડેશા, (૨) કેતુમતી,
(૩) રતિસેના, (૪) રતિપ્રભા.

૧૦. કિંપુરુષની પણ તે જ નામની આર છે.

૧૧. કિંપુરુષેન્દ્ર સત્પુરુષની — (૧) શેહિણી, (૨)
નવમિતા, (૩) હ્રી, (૪) પુષ્પવતી.

૧૨. મહાપુરુષની પણ તે જ નામની આર છે.

૧૩. મહોરગેન્દ્ર અતિકાયની — (૧) ભુજંગા, (૨)
ભુજંગવતી, (૩) મહાકચ્છા, (૪) સ્ફુટા.

૧૪. મહાકાયની પણ તે જ નામની છે.

૧૫ ગન્ધવેન્દ્ર ગીતરતિની — (૧) મુદોપા, (૨)
વિમલા, (૩) સુસ્વરા, (૪) સરસ્વતી.

૧૬. ગીતયથાની પણ તે જ નામની આર મહા
રાણીઓ છે.

[—૪૯૦ ૧૭૭]

(૪) જ્યોતિષકની

૧ જ્યોતિષકના ઇન્દ્ર ચન્દ્રની આર મહારાણીઓ છે—

(૧) ચન્દ્રપ્રભા, (૨) દોષ્ણાભા, (૩) અર્ચિમાલી, (૪) પ્રભંકરા.

૨. સૂર્ય નામના જ્યોતિષકેન્દ્રની — (૧) સૂર્યપ્રભા, (૨) દોગ્ધાભા, (૩) અર્ચિમાલી (૪) પ્રભંકરા.

૩. ઈગાસ મહાચંદ્રની ચાર — (૧) વિજયા, (૨) વૈજયંતી, (૩) જ્યંતી, (૪) અપરાજિતા.

૪-૬૦. તેથી જ રીતે એ જ નામની ભાવકેતુ પર્યંત^૨ બધા મહાચંદ્રોની મહારાણીઓ મમજી લેવી.

[—આ. ૨૭૩]

(૫) વૈમાનિકેન્દ્ર અને લોકપાલની^૨

(૧) ૧. દેવેન્દ્ર શકની આઠ મહારાણીઓ છે —

૧. પદ્મા, ૨. શિવા, ૩. મતી, ૪. અંબુ, ૫. અમલા, ૬. અમ્બરા, ૭. નવમિતા, ૮. રૌહિણી.

૨. ઈશાન દેવેન્દ્રની આઠ મહારાણીઓ છે —

૧. કૃષ્ણા, ૨. કૃષ્ણરાજિ, ૩. રામા, ૪. રામ-રક્ષિતા, ૫. વમુ, ૬. વમુગાત્રા, ૭. વમુમિત્રા, ૮. વમુધંગા.

(૨) ૧-૪. (ક) શકના મોમ આદિ ચાર લોકપાલોની ચાર-ચાર મહારાણીઓ છે — ૧. રૌહિણી, ૨. મદના, ૩. ચિત્રા, ૪. મૌમા.

(ખ) શકના મોમ તથા યમ નામના લોકપાલની ૯ મહારાણીઓ છે.

(ગ) શકના વસુલુ નામના લોકપાલની આત્ર મહારાણીઓ છે.

(દ) શકના મોમ નામના લોકપાલની આઠ મહારાણીઓ છે.

૧. મહામત્રે ૮૦ ૩. નામ આદે ચુદન સમ. ગુરુત-મનિશો ૫૫૫ વિજય ૧૧ અનુવાદ ૫૦ ૧૪૩

૧. દેવેન્દ્રની કલ્પિત ઈશાન મુદી જ છે. તેથી આજના દેવેન્દ્રના મહાચંદ્રોમાંથી સમજ ન દોવાથી અત્રી ને જેના કન્દો તથા લોકપાલોની આજનાં મોની ગણતરી છે

૨. ધ્યાનના ૮૦,૦૦૦ સામાનિક છે.
૩. માહેન્દ્રના ૭૦,૦૦૦ સામાનિક છે.
૪. પ્રજ્ઞના ૬૦,૦૦૦ સામાનિક છે.
૫. સહસ્રારના ૩૦,૦૦૦ સામાનિક છે.
૬. પ્રાણના ૨૦,૦૦૦ સામાનિક છે.

[સમગ્ર ૮૬,૮૦,૭૦,૧૦,૩૦,૨૦]

૭. અનીક - દેવસૈન્ય^૧

(૧) ભવનેન્દ્રોનાં

૧. ચમરનાં પાંચ લગયક^૨ સૈન્ય છે, અને તેના પાંચ મેનાપતિ છે —

(૧) સૈન્ય :— ૧. પાયદળ; ૨. હથાળીક; ૩. ગજાનીક; ૪. મહિપાનીક, ૫. રથાનીક.

(૨) મેનાપતિ :— ૧. કુમ; ૨. સૌદામી; ૩. કુંદુ; ૪. લોહિતાક્ષ; ૫. કિન્નર.

૨. બલિનાં પાંચ લગયક સૈન્ય ચમર જેમ જાણવાં; પણ તેના મેનાપતિનાં નામ આ પ્રમાણે —

૧. મહાકુમ, ૨. મહાસૌદામ, ૩. મહાકેન્દર, ૪. મહાલોહિતાક્ષ, ૫. કિંપુરુષ

૩. ધનુના પાંચ લગયક સૈન્ય ચમર જેમ જાણવાં, પણ તેના પાંચ અધિપતિ આ પ્રમાણે

૧. હન્દને ન્યારે સૈન્યની વાર ૪૭૨ થયે ત્યારે માત્ર પ્રમાણુ સૈન્ય વિગતે નવાર કરી આજનાર દેવો તે અનીક જાણના દેવાય ૭.

૨. સૈન્યના આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે બેઠા સાગ છે, પણ નાટ્યાની અને ગદ્યાનીકો ઉપરાંત લગાઈયા નથી પણ નેમ-આગમમાં છે. તેથી તે આગનાં પાંચ સૈન્યને લગાઈક સૈન્ય જાણ્યા છે.

૧. રુદ્રસેન; ૨. યથોપર; ૩. મુદર્શન; ૪. નીલકંઠ;
૫. આનંદ.

૪. ભૂતાનંદનાં પાંચ લડાયક સૈન્ય ચમર જેમ જ બાણવાં,
પણ તેના સેનાપતિનાં નામ નીચે પ્રમાણે —

૧. દક્ષ; ૨. મુર્ઝીવ; ૩. મુવિક્રમ; ૪. શ્વેતકંઠ, ૫.
નરોત્તર.

૫. વેણુદેવનું લડાયક સૈન્ય ચમર જેમ અને સેનાપતિઓ
ધરણી જેમ બાણવા.

૬. વેણુહારીના સેનાપતિનાં નામો ભૂતાનંદની જેમ.

૭-૨૦. બાકીના બધા દક્ષિણાર્ધના ઇન્દ્રોના સેનાપતિનાં
નામો ધરણ જેમ અને ઉત્તરાર્ધના ઇન્દ્રોના
સેનાપતિનાં નામો ભૂતાનંદ જેમ સમજ લેવાં.

[—સ્થા. ૪૦૪]

૧ ચમરનાં સાત સૈન્ય છે અને તેના સેનાપતિ સાત
છે તે આ પ્રમાણે —

(૧) સૈન્ય :— ૧-૫. પાચઢળથી સ્થાનીક; ૬. નાટ્ય
સૈન્ય; ૭. ગંધર્વ સૈન્ય.

(૨) સેનાપતિ :— ૧-૫. દ્રુમ ચાવત કિન્નર; ૬. સિંહ,
૭ ગીતરતિ.

૨ બલિનુ સૈન્ય ઉપર પ્રમાણે; સેનાપતિનાં નામ આ
પ્રમાણે —

૧-૫. મહાદ્રુમ ચાવત કિંપુરુષ, ૬. મહાસિંહ; ૭.
ગીતયશ.

૩ ધરણના સૈન્ય તે જ પ્રમાણે અને સેનાપતિનાં નામ
આ પ્રમાણે —

૧-૫ રુદ્રસેનથી આનંદ, ૬ નદન, ૭ તેયલી.

૪. ભૂતાનંદનું મૈત્ર્ય તે જ પ્રમાણે અને મેનાપતિનાં નામ નીચે પ્રમાણે —

૧-૫. દક્ષથી નદોત્તર; ૬. રતિ; ૭. માનસ.

૫-૨૦. ધરણી જેમ બાકીના દક્ષિણાર્ધના ઇન્દ્રનું મૈત્ર્ય અને સેનાપતિ; તથા ભૂતાનંદની જેમ બાકીના ઉત્તરાર્ધ ઇન્દ્રોનું મૈત્ર્ય અને મેનાપતિ સમજી લેવા. [—શ્લોક ૫૮૧]

૧. ચમરના પાયદળના સેનાપતિ દ્રુમના સાત કચ્છ છે :—
પ્રથમ કચ્છમાં ૬૪,૦૦૦ દેવો છે; ત્યાર પછીના કચ્છોમાં ઉત્તરોત્તર જમણા દેવો સમજી લેવા.

૨. બલિના પાયદળના મેનાપતિ મહાદ્રુમના પણ સાત કચ્છ છે :—

પ્રથમ કચ્છમાં ૬૦,૦૦૦ દેવો છે. ત્યાર પછીના કચ્છોમાં ઉત્તરોત્તર જમણા દેવો સમજી લેવા.

૩. ધરણીના પણ પાયદળના મેનાપતિ સ્વર્ગસેનના કચ્છ સાત છે અને તેના પ્રથમ કચ્છના દેવો ૨૮,૦૦૦ છે અને બાકીના કચ્છોમાં ઉત્તરોત્તર જમણા સમજી લેવા.

૪-૨૦. બાકીના સેનાપતિઓના કચ્છોની વિગત પણ ધરણી જેમ સમજી લેવી.

[—શ્લોક ૫૮૩]

(૨) વૈમાનિકેન્દ્રીનાં

૧. શક્રદેવેન્દ્રનાં પાંચ લઘાયક મૈત્ર્ય તથા તેના પાંચ મેનાપતિઓ છે. તે આ પ્રમાણે :—

૧. વ્યતર નિકાયમાં જલ હન્દોને ચાત પ્રકારનું મૈત્ર્ય છે. અને જ્યોતિષના હન્દોને જલ મૈત્ર્ય તો ૩૫૩ તેમને ૭ પ્રકારના મૈત્ર્ય છે. ૨૧૨ અંગના મહિષાસુર જ્યોતિષો નિકાયમાં નથી એ વિશેષમાં સમજી.

(૧) મૈત્ર્ય : — ૧. પાયદગ; ૨. દયાનીક; ૩. ગજનીક;
૪. કપલાનીક; ૫. રથાનીક.

(૨) મેનાપતિઓ — ૧. હસ્તિૈનમેષી; ૨. વાયુ; ૩.
અંગવજ; ૪. દામઢી; ૫. માડર.

૨ ધ્યાનનાં પજ પાંચ મૈત્ર્ય તે જ છે પણ મેનાપતિનાં
નામ આ પ્રમાણે. —

૧ સપુપરાકમ, ૨. મદાવાયુ, ૩. પુષ્પદંત, ૪. મદા-
દામઢી, ૫. મદામાડર.

૩-૨૦. આરણ પથત દક્ષિણાર્ધનાં વિમાનોના ઇન્દ્રોનાં
મૈત્ર્યો તથા મેનાપતિઓ શક જેમ અને અચ્યુત
પથતના ઉત્તરાર્ધનાં વિમાનોના ઇન્દ્રોનાં મૈત્ર્યો તથા
મેનાપતિઓ ધ્યાનની જેમ અમરવાં.

[—૨૫૦ ૨૦૮]

૧ શકનાં મૈત્ર્ય માત્ર છે અને તેના માત્ર મેનાપતિ છે.
તે આ પ્રમાણે :—

(૧) મૈત્ર્ય : — ૧. પાયદગ; ૨. દયાનીક; ૩. ગજનીક;
૪. કપલાનીક; ૫. રથાનીક; ૬. નાદયાનીક. ૭
નંધવાનીક.

(૨) મેનાપતિ : — ૧. હસ્તિૈનમેષી, ૨. વાયુ; ૩.
અંગવજ; ૪ દામઢી; ૫. માડર; ૬. મેના; ૭. મેનુ.

૨ ધ્યાનના માત્ર મૈત્ર્ય મે ૪; પણ મેનાપતિનાં નામ
આ પ્રમાણે :—

૧ સપુપરાકમ, ૨ મદાવાયુ, ૩. પુષ્પદંત, ૪. મદા-
દામઢી, ૫ મદામાડર, ૬. મદામેન, ૭. રત્ર

૩-૧૦ આરણ્યપથત દક્ષિણાર્ધના ઇન્દ્રોનાં મૈત્ર્યો તથા
મેનાપતિઓ શક જેમ અચ્યુત અને ઉત્તરાર્ધના ઇન્દ્રોનાં
મૈત્ર્યો તથા મેનાપતિઓ ધ્યાનની જેમ અમરવાં.

[—૨૫૦ ૨૦૮]

૧. શકના હરિભૈરવમેથી પાયદળના સેનાપતિના સૈન્યના સાત કર્ણ-સમૂહો છે. તેમાં પ્રથમ કર્ણના દેવો ૮૪,૦૦૦ છે. અને બાકીનાના ઉત્તરોત્તર બમણા સમજવા.

૨-૧૦. ધ્યાનથી અચ્યુતપર્વતના દેવેન્દ્રોના પાયદળના પણ સાત સાત કર્ણ છે; તે પણ ઉપર પ્રમાણે પ્રથમથી બમણા બમણા દેવોના બનેલા છે. તેમના પ્રથમ કર્ણના દેવોની સંખ્યા નીચે પ્રમાણે છે. તે જાણવા પછી બાકીના કર્ણોની સંખ્યા ઉત્તરોત્તર બમણી કરી લેવી.

(૨) ધ્યાનની ૮૦,૦૦૦; (૩) સનતકુમારની ૭૨,૦૦૦; (૪) માહેન્દ્રની ૭૦,૦૦૦; (૫) બ્રહ્મની ૬૦,૦૦૦; (૬) લાંતકની ૫૦,૦૦૦; (૭) શુકની ૪૦,૦૦૦; (૮) સહસ્રારની ૩૦,૦૦૦; (૯) પ્રાણતની ૨૦,૦૦૦; (૧૦) અચ્યુતની ૧૦,૦૦૦.

[-સ્થા. ૫-૩]

૮. ઉત્પાતપર્વતો^૧

૧. ભવનપતિના^૨

૧. ચમરનો તિગિચ્છકૃદ^૩ નામનો ઉત્પાતપર્વત મૂળમાં ૧૦૨૨ ચોજન વિસ્તારવાળો છે.

૧. નિર્ધર્યોક્તમા આવતા શારૂ ચમર વગેરે દેવા સ્થાયી ઉત્પાત-ભવનમન કરે તે ઉત્પાત પર્વત કહેવાય છે.

૨. અમુરકુમાર, નાગકુમાર અને કદમ્બિકુમારના આવાસો અનુષ્ઠાદ શમુદ્રમાં દોવાથી તેમના હન્દ વગેરેના ઉત્પાતપર્વતો જન્મ તેમાં જ છે. ત્રીજા દિશા, અગ્નિ અને સ્તનિનકુમારના આવાસો અનુષ્ઠાવર ત્રીજા દોવાથી તેમના હન્દ વગેરેના ઉત્પાતપર્વત જન્મ ત્યાં જ છે.

૩. આ ઉત્પાતપર્વત અસંખ્યાનમાં અનુષ્ઠાદ શમુદ્રમાં આવેલા છે તેની સંખ્યા ૧૦૨૨ ચોજન છે. વિશેષ માટે 'ભગવતીસાર' પૃ. ૭૧૬ જુઓ.

૨-૫. ચમરના લોકપાલ સોમનો સોમપ્રભ, ચમનો યમપ્રભ, વરુણનો વરુણપ્રભ અને વૈશ્રમણનો વૈશ્રમણપ્રભ - એ ચારે ઉત્પાત પર્વતો હજાર યોજન ઊંચા, હજાર ગાઉ જમીનમાં ઊંડા અને મૂળમાં હજાર યોજન વિસ્તૃત છે.

૬. ખલિનો રુચકેન્દ્ર ઉત્પાતપર્વત મૂળમાં ૧૦૨૨ યોજન લાંબો-પહોળો છે.

૭-૧૦. ખલિના લોકપાલોના ઉત્પાતપર્વતોનું માપ ચમરના લોકપાલના ઉત્પાતપર્વતોની જેમ સમજવું.

૧૧. ધરણનો ધરણપ્રભ ઉત્પાતપર્વત હજાર યોજન ઊંચો, હજાર ગાઉ જમીનમાં ઊંડો અને મૂળમાં હજાર યોજન લાંબો-પહોળો છે.

૧૨. ધરણના લોકપાલ કાલપાલના મહાકાલપ્રભ ઉત્પાતપર્વતનું માપ ધરણપ્રભ ઉત્પાતપર્વત જેમ સમજવું.

૧૩-૧૫. બાકીના ધરણના લોકપાલના ઉત્પાતપર્વતોનું માપ પણ ધરણપ્રભ જેમ સમજી લેવું.

૧૬-૧૦૦. બાકીના ભૂતાનંદાદિ ઇન્દ્રો અને તેમના ચાર ચાર લોકપાલોના ઉત્પાતપર્વતોનું માપ પણ ધરણના ધરણપ્રભ ઉત્પાતપર્વત જેમ સમજી લેવું. જે જે ઉત્પાતપર્વતોનાં નામ નથી જણાવ્યાં, તે તે ઉત્પાતપર્વતોનાં નામ તે તે ઇન્દ્ર અને લોકપાલનાં નામ આગળ 'પ્રભ' શબ્દ લગાડી જાણી લેવાં.

(૨) વૈમાનિકોના

૧. શકનો શકપ્રભ નામનો ઉત્પાતપર્વત દ્વ્ય દક્ષર યોજન લંબો છે, દ્વ્ય દક્ષર ગાઉ જમીનમાં છોટો છે અને મૂળમાં દ્વ્ય દક્ષર યોજન પહોળો છે.

૨-૫. શકના રોમ આદિ ચાર લોકપાલોના ઉત્પાત-પર્વતો^૧ પણ શકપ્રભ જેવડા છે.

૬-૫૦. બાકીના વૈમાનિકેન્દ્રો અને તેમના ચાર-ચાર લોકપાલોના પર્વતો તેમનાં નામ આગળ 'પ્રભ' શબ્દ યોજી બતાવી દેવા અને તેમનું માપ શકપ્રભ જેમ જાણવું.

[અથા ૭૨૮]

૯. ગાજધાનીમાંની સભાઓ વગેરે

(૧) ગાજધાનીઆ

૧. ગમરચંચા^૧ ગાજધાનીમાં પાંચ સભાઓ^૨ છે —

૧. મુખનાંમુખા^૩ - શુભચાર્યાન,

૨ ઉપધાનુભા - જામરચાન;

૩. કુલકરકીર્તિમા કાલેમાર્ગમા રાત્રના લોકપાલોના અને ઉગરાર્ધમા દિવસના લોકપાલોના ઉત્પાતપર્વતો છે.

૪. રાજપ્રભા પુરુષના મુખભાગમા ભવા અમૃતેના અનેવાગો ભાવેગો છે. ત્યાં કાલેકર્મમા તેમના અધિપતિ અમરેન્દ્રની અમરચેત્તિ નામની કુલકી છે. - 'અમરચેત્તિ' ૫૦ ૭૩૯. અમરચેત્તિના અધેરિ અમરી ને ૧૫૧ અવગત મહાદેવનું કાન્ધ લઈ રહને ઉગરાધાની દેરે છે રત્રી ૮૮ ૩૬૬. ૩૫૩ મુખે 'અમરચેત્તિ' ૫૦ ૨૦૦થી ભાગવ.

૫. સભા ભવે ભાગવ ભાગના ૨૦૫મા અર્ધ ભેદ નથી. સભા ૧૧૫ - ૫ છે. ભવાઈ અવેરનો અર્ધ અવેરાર ભેદો ૧૫ છે.

૬ દેવેન. જામરચાન અનેકી આ સભા ભે.ની વિદેવ અનેકો મારે મુખે ગાજધાની અર્ધે દિગ્ગજ ૧. ૧૦.

૩. અભિષેકસભા - સ્નાનાગાર;
૪. અલંકારસભા - વસ્ત્રાગાર;
૫. વ્યવનાયસભા - પુસ્તકાલય.

જ્યાં ઇન્દ્રસ્થાનોમાં આ જ પ્રમાણે પાંચ-પાંચ સભાઓ હોય છે.

[—સ્થા. ૪૭]

૨. ચમરચંચા રાજધાની ઇન્દ્રના ઉપપાત (જન્મ) વિના ઉત્કૃષ્ટ છ માસ રહી શકે.

તે જ પ્રમાણે પ્રત્યેક ઇન્દ્રસ્થાન ઇન્દ્રીપપાત વિના છ માસ રહી શકે.

[—સ્થા. ૫૩૫]

૩. ચમરચંચા રાજધાનીની પ્રત્યેક દિશામાં ૩૩-૩૩ ભોમ છે.

[—સપ. ૩૩]

૪. ચમરની સુધર્માંસભામાં ૫૧૦૦ ચાંલલા હાગેલા છે. જલિની સભામાં ૫૭૫ તેટલા જ છે.

[—સપ. ૫૧]

૫. અસુરેન્દ્ર ચમરની સુધર્માંસભા ૩૬ યોજન ડાચી છે.

[—સપ. ૩૧]

૬. સોધર્મકંઠની સુધર્માંસભાના માણવક નામના ચૈત્ય-સ્તાંભનો ઉપરનીથેનો ૧૨૦૦-૧૨૦૦ યોજન લાગે છે. હીને બાકીના ૩૫ યોજન જેટલા ભાગમાં વજ્રમય ગોળ વાચલુમા તીર્થકરના હાડકાં છે.

[—સપ. ૩૧]

૭. ચમર અને જલિનાં આવતારિક લયન ૧૬ હજાર યોજન લાખાં-પહેળાં છે.

[—સપ. ૧૧]

(૨) પરિવર્તો

બરનવાગ્રીની —

(૧) ૧. ચમરની પરિવર્તો ત્રણ છે, તે આ પ્રમાણે :—

૧. નમિના નામની આશ્વત્થા; ૨. ચંદા નામની મધ્ય, ૩. જાતા નામની બાહ્ય.

૨-૩. ચમરના સામાનિક અને ત્રાયશિશ્ચંગ દેવાને પત્ર ને જ પ્રકાશે ત્રણ પરિવર્તો છે.

૪-૫. ચમરના લોકગણની તથા અપ્રમદિગીની પત્ર ત્રણ પરિવર્તો હાય છે, તે આ :—

૧. ગુરુ; ૨. ગુરુદા, ૩. પર્વા.

(૨) ૧-૫. જલની તથા જલ મુખથી નામાનિકથી માંડી મદાનાગીની પરિવર્તો ત્રણ અન્ય જેમ.

(૩) ૧-૩ પત્ર તથા તેના સામાનિક અને ત્રાયશિશ્ચંગની પરિવર્તો ત્રણ અન્ય જેમ.

૪-૫. પત્રના લોકગણ અને મદાનાગીની પરિવર્તો આ પ્રમાણે :— ૧. પર્વા; ૨. ગુરુદા; ૩. દદાયા.

(૪-૨૦) બાકીના ભવનવાસીની પરિષદોનું વર્ણન ધરણ જેમ બાણી લેવું.

અ. વ્યન્તરની —

(૧) ૧. પિથાચેન્દ્ર કાલની આ ત્રણ પરિષદો છે. ૧. ઈષા,
૨. તુટિકા; ૩. દહરથા.

૨-૩. પિથાચેન્દ્ર કાલના સામાનિક અને મહારાણીઓની પણ કાલ જેમ.

(૨-૧૬) બાકીના વ્યન્તરે વિષે પણ કાલ જેમ સમજી લેવું
દ જ્યોતિષીની —

(૧) ૧. જ્યોતિષીના ઇન્દ્ર ચંદ્રની ત્રણ પરિષદો છે :—

૧. તુંબા; ૨. તુટિકા; ૩. પર્વા.

૨-૩. ચંદ્રના સામાનિક અને મહારાણીઓની પણ તે જ પ્રમાણે.

(૨) સૂર્ય વિષે ચંદ્ર જેમ સમજી લેવું.

ઈ વૈમાનિકોની —

(૧) ૧. દેવેન્દ્ર શકની ત્રણ પરિષદ છે તે આ :—

૧. સમિતા; ૨. ચંદા; ૩. જાતા.

૨-૫. શકના ત્રાયસ્વિંશત્, સામાનિક, લોકપાલ અને તેની મહારાણીઓની પરિષદો પણ શક જેમ

(૨-૧૦) બાકીના વૈમાનિકોની પરિષદો પણ ઉપર પ્રમાણે ત્રીજા દેવલોકથી મહારાણીઓ ન હોવાથી તેમની પરિષદો ન ગણવી.

(૮૪પણુ)

૧. ન્યેતિતી :-

ન્યેતિતી દેવોનું સ્થાન તિથિ'લોકમાં છે. સમમૂલકા પૃથ્વીથી ૧૦૦ યોજન લઘુ અને ૬૦૦ યોજન નીચે એમ ૧૮૦૦ યોજનનો તીરછો હોય છે. તેમાં સમમૂલકાથી ૭૬૦ યોજન લઘુ ન્યેતિતી દેવોનું સ્થાન રહેવાય છે અને ત્યાંથી બાકીના ૧૧૦ યોજનમાં ન્યેતિતી દેવોનું સ્થાન પૂરું થાય છે. તે આ પ્રમાણે :-

૧. સમમૂલકાથી ૭૬૦ યોજન લઘુ વારામંડલ

૧	"	૮૦૦	"	સૂર્ય
૩	"	૮૮૦	"	ચંદ્ર
૪	"	૧૮૪	"	નક્ષત્રમંડલ
૫	"	૮૮૮	"	બુદ્ધિ મંદો
૬	"	૮૫૧	"	શુદ્ધિ મંદો
૭.	"	૮૪૪	"	જુહુપતિ આદિ મંદો
૮.	"	૮૪૭	"	મંત્રગ્રહિ મંદો
૯.	"	૮૦૦	"	શનિધરગ્રહિ મંદો

આનો અર્થ એ છે કે હોંકને વિષે સમમૂલકાથી ન્યેતિતી ૭૫૦ યોજન ઘણું છે, એટલે કે જે જગત્પત્ની પ્રમાણમાં આવેલો છે. ત્યાંથી ૧૧૧૧ યોજન દૂરથી તેની ચારે બાજુએ ન્યેતિતી ૪૪૪૪ થઈને એમ ને એમ તે હોંકના વચ્ચે આવેલું થયેલું છે. અને તે એટલે નુપી કે ન્યેતિતી અને હોંકનાને માત્ર ૧૧૧૧ યોજનનું છે જે રહી બધું છે.

ન્યેતિતી દેવોના મુખ્ય બે એક છે-દિશ અને ચંદ્રન સ્થાવરવાગા. મનુષ્યલોકમાં ચંદ્રગ્રહ પાંચે પ્રકારના ન્યેતિતી દેવો ચંદ્રન સ્થાવરવાગા છે. તે સૌને પ્રમણુ કર્યા કરે છે. ત્યારે મનુષ્યપ્રજાની બહાનના ન્યેતિતી દેવો નિશ્ચર છે. તે પ્રમણુ કરનારા નથી. બાકી જે દેવો પ્રમણુ કરનાર છે એમ ૬૬ તેનો આચાર્ય એ છે કે, તેમના ચિન્હનો હવેલા ચિન્હમાલ દેવ છે. જેમણે દેવો તે તેની અદર દિશર થનુ દોષ થઈ.

૨. દક્ષિણાર્ધ-ઉત્તરાર્ધના ચંદ્ર:—

મનુષ્યકેવલ એ ૪૫ લાખ યોગન પ્રમાણ છે, તેમાં બધા મળી ચંદ્ર ૧૩૨ અને સૂર્ય ૫૪ ૧૩૨ છે. તે આ પ્રમાણે—

જંજીવીયામાં	૩ ચંદ્ર અને ૩ સૂર્ય
હવપુસદમાં	૪ ચંદ્ર અને ૪ સૂર્ય
ધાનગીખંડમાં	૧૨ ચંદ્ર અને ૧૨ સૂર્ય
હાલોદસદમાં	૪૨ ચંદ્ર અને ૪૨ સૂર્ય
પૂનાસાધમાં	૭૨ ચંદ્ર અને ૭૨ સૂર્ય
	<hr/>
	૧૮૨ ૧૩૨

એટલે મનુષ્યકેવલા દક્ષિણાર્ધમાં તેના અડધા ૧૧ ચંદ્ર અને ૧૧ સૂર્ય છે. અને તેટલા જ મનુષ્યકેવલા ઉત્તરાર્ધમાં છે. ત્યારે ઉત્તરાર્ધના દક્ષિણાર્ધમાં આવે છે. ત્યારે દક્ષિણાર્ધના ઉત્તરાર્ધમાં નથી છે, એટલે ઉપરના બંને ભાગોમાં ૧૧ ચંદ્ર અને તેટલા જ સૂર્યનો યોગ રહે છે.

૩. સૂર્યતાપના ૧૬૦૦ યોગન:—

આ ૧૬૦૦ યોગન આ પ્રમાણે—સૂર્ય સ્વસ્થાનથી ઉપર એકલો યોગન પ્રકાશ ફેલાતી રાહે છે અને સ્વસ્થાનથી નીચે ૧૮૦૦ યોગન સમભૂતકા અને સૂર્યનું અંતર ૮૦૦ યોગન થાય છે, એટલે એ ૮૦૦ મનુષ્યા બાકીના એક હબર યોગન પશ્ચિમ મહાવિદેહની જમણીની પાસેના દેશની અપેક્ષાએ સમજવા લેઈએ. હામ્બ, જંજીવીયા પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં વિજયદ્વાર તરફ જમીન કમસા નીચે થતી નથી છે અને હવપુસદ પાસે ડેક તેનું નીચાણ એક હબર યોગન થઈ નથી છે. એટલે તે બંધિની અપેક્ષાએ સૂર્યપ્રકાશ સર્વ મળી ૧૬૦૦ યોગન પ્રમાણ ફેલાય છે જંજીવીયા મિત્રાવના બીજા દ્વીપોમાં સૂર્ય સ્વસ્થાનથી ઉપર ૧૦૦ યોગન અને સ્વસ્થાનથી નીચે ૮૦૦ યોગન પ્રકાશ આવે છે, હામ્બ, બીજા દ્વીપોમાં જમીન સમ ને છે નીચે જીવં. થતી નથી

૪ ચંદ્રની વધવડના ભાગ:—

ચંદ્રની નીચે કૃષ્ણ રાત્રી વિમાન આવેલું છે. એનો યોગ મદ સાથે ૧૪૨૪૨ હોય છે તેને અને ચંદ્રને માત્ર ચાર આશ્રયનું અંતર રહે છે આ રાત્રી વિમાન ચંદ્રના અચૂક જાગને કૃષ્ણ ચંદ્રમાં પ્રતિબિંબ આવે છે

અને શુક્રપક્ષમાં પ્રતિદિન ક્રમસઃ આવગ્ણ હોતુ જાય છે. આ પ્રમાણે ચંદ્રની હદિન અને વૃદ્ધિ થતી રહે છે.

ચંદ્રના ૬૩૧ ભાગ દક્ષિણ તેમજથી એક ભાગનું તો દલી આવરણ થતુ જ નથી. બાકીના ૬૩૦ ભાગમાંથી ક્રમસઃ પ્રતિદિન ૬૨-૬૨ ભાગનું શુક્રપક્ષમાં ચંદ્રના વિભાજી આવગ્ણ થાય છે. આ પ્રમાણે ૧૫ દિવસમાં $૬૨ \times ૧૫ = ૯૩૦$ ભાગને આવરિત કરી લે છે ત્યારે અમાસ થાય છે. ૫૬ી ક્રમસઃ. ૬૨-૬૨ ભાગનું શુક્રપક્ષમાં આવરણ હરે છે આ રીતે ૧૫ દિવસમાં બધા ભાગનું આવગ્ણ કરે થઈ પૂર્ણિમાના દિવસે ચંદ્ર નિવારણ થઈ પૂર્ણ પ્રકાશે છે.

૫. સૂર્યમંડલ :-

૭ જુલૈયામાં મેરુ પર્વતની પશ્ચિમે ૪૪,૮૨૦ યાજ્ઞન ફૂં અને સૂર્ય છે જે ભરતસૂર્ય કહેવાય છે, અને તેટલે જ ફૂં પૂર્વમાં પણ બીજો સૂર્ય છે જે ઐરવત સૂર્ય કહેવાય છે. બન્ને સૂર્યાં મેરુથી થોડું-થોડું અંતર વધારતા મેરુની પ્રદક્ષિણા કરે છે. તે એવી રીતે કે ભરતસૂર્ય દક્ષિણ દિશામાં થઈ પશ્ચિમે જાય છે અને ઐરવતસૂર્ય પાશ્વમથી ઉત્તરમાં થઈ પૂર્વમાં જાય છે. આ પ્રમાણે બન્ને સૂર્યની અર્ધપ્રદક્ષિણાથી જે લગભગ ઝોળાદાર રેખા પાંચ, તે એક મડલ કહેવાય. ત્યાં ૫૬ી બન્ને સૂર્ય બીજ મડલની રચના કરે છે. તે એવી રીતે કે ભરતસૂર્ય (જેને હવે ઐરવત સૂર્ય કહેવો લોઈએ, કારણ તેના ઉદય અંરવતમાં હોય) પશ્ચિમથી ઉત્તરમાં થઈ પૂર્વમાં આવે છે અને ઐરવત સૂર્ય (જેને હવે ભરતમાં ઉદયને કારણે ભગ્ન સૂર્ય કહેવો) પૂર્વમાંથી દક્ષિણમાં થઈને પશ્ચિમે આવે છે. આ જ પ્રમાણે બન્ને સૂર્યો મેરુથી ઉત્તરેષ્ઠર અંતર વધારતા વધારતા બધા મળી ૧૮૧ મડલો કરે છે. આમ ૧૮૪ મુ મડલે જ્યારે પૂરું થાય છે, ત્યારે તેમનું મેરુથી ૪૫૩૩૦૫૬૬ યોજ્ઞન અંતર થાય છે. એટલે તેમનું સર્વ મંદ્ર (૪૫૩૩૦૫૬૬ - ૪૪૮૨૦ = ૫૧૦૫૬૬) ૫૧૦૫૬૬ યોજ્ઞન પ્રમાણ પ્રમાણજેવ છે. તેમાંથી માત્ર ૧૮૦ યોજ્ઞન પ્રમાણ જ જુલૈયા છે અને બાકીના ૩૩૦૫૬૬ લગભગમુદમા છે. જ જુલૈયા ૧૮૦ યોજ્ઞન પ્રમાણ હોવામાં માત્ર ૧૫ સૂર્યમંડલો થાય છે, અને બાકીના ૧૧૯ મડલો લગભગમુદમાં થાય છે.

એક વખત ઉપર પ્રમાણે ૧૮૪ મંડલ કરીને પાછા બંને સૂર્યો ને ક્રમે મેરુથી અતરસેત્ર વધાર્યું હવે તે જ ક્રમે અતર ધ્યાનતા ધ્યાન સ્વસ્થાને તે જ પ્રમાણે ૧૮૪ મંડલ કરીને પહોંચી જાય છે. સર્વામ્યતર મંડલથી જ્યારે સૂર્યો સર્વજાણ મંડલ તરફ ગતિ કરતા હોય, ત્યારે દક્ષિણાયન કહેવાય છે. અને સર્વજાણમંડલથી સર્વામ્યતર મંડલમાં ગતિ કરતા હોય છે, ત્યારે ઉત્તરાયણ કહેવાય છે. ૬ માસમા ઉત્તરાયણ અને ૬ માસમાં દક્ષિણાયન પૂરું થાય છે. આ પ્રમાણે એક વર્ષમા સૂર્યો અદ્યથી બહાર અને બહારથી અદર પાછા સ્વસ્થાને આવી જાય છે. દક્ષિણાયન વખતે દિનમાન ઘટી છે અને રાત્રીઓ લાંબી થતી જાય છે. ઉત્તરાયણમા તેથી ઊલટું છે.

૧. ૧૦ મુદ્દર્ત :—

જ ખ્રીષ્ઠમા જે સૂર્ય છે. તેમાંના પ્રત્યેક વાચકસ્તી ભરતમાં ઉદય થાય છે. પ્રથમ દિવસે ભરતમાં જે સૂર્યનો ઉદય હોય છે, તેનો જ બીજે દિવસે ઉદય નથી હોતો પણ બીજા જ સૂર્યનો ઉદય હોય છે. અને ત્રીજે દિવસે પાછા જ નો ન થઈ પ્રથમના જ નેર થાય છે. એરવત રિસે પણ આ જ બ્યવસ્થા છે. આનું કારણ એ છે કે, મેરુની સંપૂર્ણ પ્રાસિદ્ધા કરતા, જેને મંડલ કહેવામાં આવે છે, પછી તે નાનું હોય કે મોટું ૧૦ મુદ્દર્ત (૪૮ કલાક) લાગે છે. એટલે પ્રત્યેક સૂર્ય સ્વસ્થાને ત્રીજે દિવસે પહોંચે છે. તેથી વચકા દિવસમાં બીજા સૂર્યનો ઉદય થાય છે.

૭. સૂર્ય કેટલો દૂર દેખાય :—

સર્વ જાણમંડલ લગભગસમુદ્રમાં છે. એ મંડલની પત્તિય ૩૧૮-૧૫ વાજન પ્રમાણ છે. એટલે ૧૦ મુદ્દર્તમાં સૂર્ય આગળ વોજન પ્રમાણ પરિઘમાણ કરે છે. જ્યારે સૂર્ય સર્વજાણ મંડલમાં પરિઘમાણ કરીને હોય, ત્યારે દિનમાન બાર મુદ્દર્ત હોય છે. નિયમ એવો છે કે સૂર્ય દિવસમા (ઉદયથી—અસ્ત સુધીમાં) નેટકા વોજન પ્રમાણ કંઈમાં જમાણ કરીને હોય, તેનાથી અર્ધા વોજન પ્રમાણ દૂર હોય તો તે દેખાય છે એટલે પ્રથમ એ પ્રમાણ કાઢવું જોઈએ કે તે એક મુદ્દર્તમા કેટલા વોજન પ્રમાણ કંઈમાં જમાણ કરે. ૧૦ મુદ્દર્તમાં તે ૩૧૮૩૫ વોજન પ્રમાણ જમાણ કરે, તો એક મુદ્દર્તમાં ૫૩૦૫૬૬ વોજન પ્રમાણ જમાણ કરે. ૫૩૦૫૬૬ વોજન પ્રમાણ

જમણુ કરતો હોય, તે બાર મુદ્દત પ્રમાણુ દિવસના અર્ધા ૬ મુદ્દત મા ૩૧૮૩૧૬૦ યોજન પ્રમાણુ જમણુ કરી શકે. નિયમ પ્રમાણુ આ જ દિવસની મર્યાદા પણ છે.

૮. ઊંચાનું માપ :—

ઊંચાનું માપ હાલવાની આ રીત છે — જે દિવસમાં તે માપ હાલવું હોય, તેના મુદ્દતને — ચક્ર જેની ઊંચા હાલવાની છે તેનું માપ બાર આગળ દોવાથી — બારે ગુણવા, તેનું અર્ધ કરવું, અને ૫૩ પાત્ર બાર આગળ બાદ કરવાં. એટલે જે રકમ બાકી રહે, તે તે દિવસનું ઊંચાનું આગળ પ્રમાણુ સમજવું. પ્રસ્તુતમા આવેલ તર મહત્તમા ત્યારે સૂર્ય દોષ છે, ત્યારે દિનમાન ૧૮ મુદ્દત છે. તેને બાર આગળે ગુણવા $18 \times 12 = 216$ આવે. તેના અર્ધ ૧૦૮ થાય તેમાથી બાર બાદ કરવા $108 - 12 = 96$ આગળ — આ તે દિવસની પૌરુષી ઊંચાનું માપ સમજવું.

૯. મહત્તની લગ્નાર્થ પદોગાર્થ :—

જગદીશમા બધી બાનુ અતિમ ૧૮૦ યોજન પ્રમાણુ ક્ષેત્રમા સૂર્યના મહત્તે આવેલા છે. એટલે આ પ્રથમ મહત્ત રાત થાય, ત્યાં એ મહત્તની વચ્ચે જગદીશની નેટલી લગ્નાર્થ પદોગાર્થ દોષ, તેટલી જ તે મહત્તની લગ્નાર્થ પદોગાર્થ ગણવી જોઈએ. બાકી જ જગદીશના અહ લાખ યોજનમાથી ૩૧૦ (૧૮૦x૨) યોજન બાદ કરીએ એટલે ૬૨૬૪૦ યોજન લાગુ-પદોગાર્થ પ્રથમ મહત્ત છે. આમા પ્રથમ અને બીજા મહત્તનું અંતર જે યોજન તથા મહત્ત વિષ્લેષ કર્ક યોજન — બાનુ બમણુ પદોગાર્થ યોજન પ્રમાણુ કમેરીએ એટલે $62640 + 4800 = 67440$ યોજન દ્વિતીય મહત્ત થાનું પદોગાર્થ છે. આ જ પ્રમાણુ તૃતીય મહત્તની લગ્નાર્થ — પદોગાર્થ હાલવા માટે જગદીશના ૬૨૬૪૪૦ યોજનમા પૂરેલા પદોગાર્થ યોજન કમેરીએ એટલે ૬૬૬૫૧૬૬ યોજન તૃતીય મહત્તની લગ્નાર્થ-પદોગાર્થ સમજાવી. આ જ પ્રમાણુ કનકોતર મહત્તની લગ્નાર્થ-પદોગાર્થ હાલવા માટે પદોગાર્થ યોજન પૂર્વપૂર્વ યોજનપ્રમાણુમા કમેરતા ૬૪ યોજનપ્રમાણુ મત્ત આવે છે

૧૦. સર્વાંતર મહત્તે ઉદય :—

જગદીશમાં જે સૂર્ય છે. તેમનું સર્વાંતર પ્રથમ મહત્ત લગ્ન મુદ્દતી માંડને જગદીશમાં પ્રવેશ્યે તે ૧૮૦ને યોજને ૫૨ છે. તેથી

હહેવામાં આવ્યું છે. કે ૧૮૦ ચોજન અવગાહીને સૂર્યનો સર્વાભ્યંતર મંડલે ઉદય થાય ■ પ્રથમ મંડલ એ પ્રથમ ઉદયસ્થાન પણ હહેવાય. એમ જ બહાપમા એક સૂર્યના ઉદયસ્થાન ૧૮૪ છે. કારણ, મહત્ત્વી સખ્યા ૧૮૪ છે.

જે સૂર્ય જમનમા ઉદય પામે તે ભરતસૂર્ય. એ સૂર્ય નિષધ પર્વત ઉપર દક્ષિણ-પૂર્વ દિશામા જ બહાપની જમનીથી ૧૮૦ ચોજન દૂર પ્રથમ ઉદેત થાય છે બરાબર તે જ વખતે ઉત્તર-પશ્ચિમ દિશામા નીલવત પર્વત પર જ બહાપનીથી ૧૮૦ ચોજન દૂર ખીલે સૂર્ય પ્રથમ ઉદય પામે છે, જે અરવળમા પ્રકાશ કરતો હોવાથી એરવત સૂર્ય હહેવાય છે. પણ એ બન્ને મુખ એકસરખી અતિ રાત્ર કહે છે. ભરતસૂર્ય અંત કરતો કરતો સપૂર્ણ ભરતને પ્રકાશિત કરીને બરાબર દક્ષિણ-પશ્ચિમમા આવે છે, ત્યારે તેનો ઉદય પશ્ચિમ મહાવિદેહમા થયો ગણાય છે. તે જ પ્રમાણે એરવતસૂર્ય મતે કરતો કરતો સપૂર્ણ એરવત છેવટે પ્રકાશીને ત્યારે ઠીક ઉત્તર પૂર્વમા આવી પહોંચે છે, ત્યારે તેનો ઉદય પૂર્વમહાવિદેહમા થયો ગણાય ■ આવી એ સ્થાન રાખતુ કે, બન્નેની અગિ સરખી હોવાથી ત્યારે ભરતસૂર્યનો ઉદય પશ્ચિમ વિદેહમા થાય છે તે જ વખતે એરવતસૂર્યનો ઉદય પર્વવિદેહમા થાય છે. ત્યાર પછી સપૂર્ણ મહાવિદેહને પ્રકાશ કરતાં કરતા તેમની દ્વિતીય મહાભિમુખ અતિ થાય છે એટલે કે દ્વિતીય ઉદયસ્થાનમા તેઓ બન્ને એકમાત્રે પહોંચી જાય છે. તેથી પશ્ચિમ વિદેહમા ઉદયન પામેલો ભરતસૂર્ય સપૂર્ણ દક્ષિણમંડલ તથા પૂર્વ-મહાવત હના ઉદયને પામેલો અરવળ સૂર્ય સપૂર્ણ ઉત્તરમંડલ એક માથે જ પડે કહે છે અને પાછા બન્ને એક સાથે જ દ્વિતીય મહાવત પ્રમાણ રાત્ર કહે છે એ જ પ્રમાણે આગળના મંડલો વિશે પણ સમજાવેલાન અનિમ મહાવત પૂરે ક્યાં પછી બન્ને પાછા જે અંતિએ આવ્યા હતા તે જ મતએ પાછા આખ્યતર મહાવમા જાય છે.

બંને સૂર્ય પ્રથમ મહાવમા જમન કરતા હોય છે, ત્યારે દિવસ મહા પ્રમાણનો ગણાય છે એટલે કે, તે વખતે સાચી મેરો દિવસ ૧૮ મહા પ્રમાણ હોય છે અને રાત્ર સૌથી નાની એટલે કે ૧૨ મુહૂર્ત હોય જે ૧૮૦૦ જાદાત્વમાન પ્રેતે મહાને ૨ માસ સુધી રહે મુહૂર્ત એટલે ૫૦૦૦ વર છે અને તેની જ રાત્ર વખતી જાય છે એટલામાં દક્ષિણાવન

૭, ત્યારે દિવસ ૧૮ મુદ્દર્ત અને રાત્રિ ૧૨ મુદ્દર્ત હોય ૭. ૫જી તે દક્ષિણાયન અંતિ દરે ૭ ત્યારે પ્રત્યેક મંદ્યે ૨૬ મુદ્દર્ત પ્રમાણ દિવસાન પડે ૭ અને તેમજુ જ રાત્રિપ્રમાણ વગે ૭. એટલે જ્યારે તે ૩૯ મા મંદ્યમાં પ્રમાણ હતો હોય, ત્યારે ૨ = ૩૯ = ૭૮ યવાથી ૬૬ મુદ્દર્ત પ્રમાણ દિવસ એટલે થશે અને તેટલી જ રાત્રિ વધશે.

તે જ પ્રમાણે તેથી ઊંચકું દક્ષિણાયનથી નિવૃત્ત વયેલા સૂર્ય વિશે ૩૯ મા મંદ્યે સમજાવું.

૧૩. ૫૧ નક્ષત્રો :—

જ બ્રહ્મીમાં ચંદ્ર બે હોવાથી પ્રત્યેક ચંદ્રનાં ૨૮ હેબે બે ચંદ્રના ૫૬ નક્ષત્રા યાચ. ૧. અભિજિત્, ૨. અશ્લ, ૩. ધનિષ્ઠા, ૪. સત્તમિષ્ઠ, ૫ પૂર્વા ભાદપદા, ૬. ઉત્તરા ભાદપદા, ૭. રેવતી, ૮. અશ્વિની, ૯. બરણી, ૧૦. કૃત્તિકા, ૧૧. રોહિણી, ૧૨. મૃગશીર્ષ, ૧૩. આર્દ્રા, ૧૪. પુનર્વસુ, ૧૫ પુષ્ય, ૧૬. આશ્લેષા, ૧૭. મઘા, ૧૮. પૂર્વાશ્વિની, ૧૯. ઉત્તરાશ્વિની, ૨૦. હસ્તા, ૨૧. ચિત્રા, ૨૨. જ્વળી, ૨૩. વિશાખા, ૨૪. અનુરાધા, ૨૫. જ્યેષ્ઠા, ૨૬. મૂળ, ૨૭. પૂર્વાષાઢા, ૨૮. ઉત્તરાષાઢા. આ પ્રત્યેક બબ્બે મળવાથી ૫૬ યાચ.

સૂર્ય-ચંદ્રની જેમ નક્ષત્ર મંડલો અનવરિયત નથી પણ અવરિયત ૭. તેથી નક્ષત્રોને યોગધાતના નિયત મંદ્યથી મંદ્યોંતરે જવાનું બનતું નથી. પણ ૨૧ ૨૧ મંદ્યમાં જ રહી તેઓ દક્ષિણાયનને મેળની પ્રસિદ્ધિ કર્યા દરે ૭ આ ૫૬ નક્ષત્રોને પ્રમાણ મારે માત્ર ૮ મંદ્ય ૭. અને તે રીતે ચંદ્રમંદ્યની ઉપર ચાર યોગન હોને કોઈ ને કોઈ ચંદ્રમંદ્યની સમકેવળિ આલેશ ૭ નક્ષત્રોનું પ્રથમ મંદ્ય ચંદ્ર-સૂર્ય મંદ્યના સર્વાંશંતરે મંદ્ય પર આવેલુ ૭ તેમા અભિજિત્, અશ્લ, ધનિષ્ઠા, સતતગરા. પૂર્વાભાદપદા, ઉત્તરાભાદપદા રેવતી, અશ્વિની, બરણી, પૂર્વાશ્વિની, ઉત્તરાશ્વિની અને રેવતી — આ બાર નક્ષત્રા જ્યારે મંદ્યના દક્ષિણાયનમાં હોય, ત્યારે તે જ નામના ત્રીજા બાર ઉત્તરગથ મા પ્રમાણ હતો હોય ૭. નક્ષત્રોનું બીજું મંદ્ય ચંદ્રના ત્રીજા મંદ્ય ઉપર આવેલુ ૭. તેમા બે પુનર્વસુ અને બે મઘા આ નક્ષત્રાનું પ્રથમ યાચ ૭. નક્ષત્રોનું ત્રીજું મંદ્ય જ્યેષ્ઠમુદમાં ચંદ્રના ૩જા મંદ્ય ઉપર આવેલુ ૭. તેમા માત્ર ૧ કૃત્તિકાનું જ પ્રમાણ યાચ ૭ નક્ષત્રોનું ચોથું મંદ્ય ચંદ્રના સાતમા મંદ્ય ઉપર ૭ અને તેમાં

ચિત્રા અને રેહિલ્લી એ બન્ને નક્ષત્રોનું ભ્રમણ છે નક્ષત્રોનું પાંચમું મહત્ત્વ ચંદ્રના આકાશ મહત્ત્વ ઉપર છે અને તેમાં બે વિશાળાનું ભ્રમણ છે. નક્ષત્રોનું છઠું મહત્ત્વ દશમા ચંદ્ર મહત્ત્વ પર ■ અને તેમાં બે અતુરારાધાનું ભ્રમણ થાય છે. સાતમું નક્ષત્રમહત્ત્વ ૧૧મા ચંદ્રમહત્ત્વ ઉપર છે અને તેમાં બે જ્યેષ્ઠાનું ભ્રમણ થાય છે. અને છેલ્લું આકાશ મહત્ત્વ ચંદ્રના છેલ્લા ૧૫મા મહત્ત્વ ઉપર આવેલું છે અને તેમાં આર્દ્રા, મૃગશીર્ષ, પુષ્ક, આશ્લેષા, મૂળ, હસ્ત પૂર્વાષાઢા અને ઉત્તરાષાઢા આઠલા નક્ષત્રો બન્નેની સખ્યામાં ભ્રમણ કરે છે.

આ રીતે તેવા ચંદ્રના રત્ન, યવા, પમા, ભમા, ૧૨મા, ૧૩મા, અને ૧૪મા મહત્ત્વમાં નક્ષત્રોનો યોગ નથી. અને બાકીના આઠ અક-મહત્ત્વમાં નક્ષત્રોનો યોગ છે.

૧૪. નક્ષત્ર અને ચંદ્રનો યોગ:—

નક્ષત્ર એક અહોરાત્રમાં (૩૦ મુહૂર્તમાં) જેટલું ક્ષેત્ર ચાલે છે, તેમાં તે કેટલા ક્ષેત્રપ્રમાણમાં ચંદ્ર સાથેના યોગમાં રહે છે તે બાજુના માટે બે સંપૂર્ણ ક્ષેત્રના ૧૭ ભાગ કરીએ, તો સમ અસ મળે, અન્યથા વિષમ અસ મળે. જેમ કે ૩૦ મુહૂર્તમાં અભિજિત નક્ષત્ર જેટલું ક્ષેત્ર ભ્રમણ કરે છે, તેના ૧૭ ભાગ કરીએ તો ૨૧ પૂર્ણ સડસડિયા ભાગ ક્ષેત્રમાં તેનો ચંદ્ર સાથે યોગ રહે છે તેમ સમજવું. પણ બે બીજી કોઈ ભાગક સખ્યા રાખીએ, તો અસ સમ આવતા વિષમ આવે. હવે એટલા ક્ષેત્રમાં એટલે કે ૧૧૧ ભાગ જેટલા ક્ષેત્રમાં તેને ચંદ્ર સાથે કેટલા મુહૂર્ત યોગ રહ્યો તે કાઢવું હોય, તો ત્રિરાશી કરવી બેઈએ કે સંપૂર્ણ અર્થાત્ ૧ ક્ષેત્રમાં ૩૦ મુહૂર્ત લાગે, તો ૧૧૧ જેટલા ક્ષેત્રમાં કેટલા મુહૂર્ત લાગે ? તો જવાબ આવે કે ૧૧૧૧ મુહૂર્ત અર્થાત્ ૯૧૧૧ મુહૂર્ત. આટલો કાળ તે અભિજિત નક્ષત્ર ચંદ્રના યોગમાં રહે છે તેમ સમજવું. બાકીના શતલિપદ્ આદિની ક્ષેત્રસીમા અને કાળસીમા નીચે પ્રમાણે છે—

	ક્ષેત્રસીમા	કાળસીમા
શતલિપદ, ભરણી, આર્દ્રા, આશ્લેષા, રવાતી, જ્યેષ્ઠા, ઉત્તરાશાઢપદા, ઉત્તરા ફાલ્ગુની, ઉત્તરાષાઢા, પુનર્વસુ, રેહિલ્લી, વિશાખા	૧૩૩+૧૩૬૪	૧૫ મુહૂર્ત
	૧૦૦+૧૩૬૪	૪૫ મુહૂર્ત
બાકીના બધાં ૧૫ નક્ષત્રો	૧૭=૧સંપૂર્ણક્ષેત્ર ૩૦ મુહૂર્ત	

૧૫. વૈમાનિક વિમાનના પ્રસ્તર:—

વૈમાનિક દેવોનાં વિમાનો મોટા મહાનના માનની જેમ ઉપરાઉપર આવેલા છે. એટલે એ વિમાનોની ઉપરાઉપર આવેલી શ્રેણીઓનો વિશાલ ફરતાર તોળેલા તે પ્રસ્તર કહોવાય છે. સર્વ મળી આવા ૧૨ પ્રસ્તરોમાં બધા વિમાનો વહેવાઈ જાય છે.

સૌધર્મ અને ઈશાન એ બન્ને કદરો અર્ધવચકાકારે સામસામે હોવાથી બન્ને મળી પૂર્ણ ચક્રાકાર થાય છે. સૌધર્મ દક્ષિણાર્ધમાં અને ઈશાન ઉત્તરાર્ધમાં છે. બન્નેના અર્ધવચકાકારે તેર-તેર પાયડા-પ્રસ્તર છે. બન્ને મળી સ પૂર્ણ વલયાકારે તેર પાયડા થાય, તે જ પ્રમાણે સનતુભારના દક્ષિણાર્ધમાં અને મહેન્દના ઉત્તરાર્ધમાં અર્ધ અર્ધવચકાકાર ૧૨ પાયડા છે—બન્નેના મળીને પૂર્ણ વલયાકારે બાર પાયડા થાય છે. એની ઉપર સચલોક સ પૂર્ણ વલયાકારે હોવાથી તેના છ પાયડા આવેલા છે. તે જ પ્રમાણે જાનકના ૫, શુકના ૪ અને સહસ્ત્રારના આઠ પાયડા સંપૂર્ણ વલયાકારે જાણના ત્યાર પછી જ્ઞાનત અને પ્રાણત સૌધર્મશાનની જેમ અર્ધ-અર્ધ વલયાકારે હોવાથી એ બન્નેના મળીને સંપૂર્ણ વચકાકારે આઠ પ્રસ્તર છે અને તેની ઉપર તે જ પ્રમાણે આણત-પ્રાણતના બન્નેના મળીને સ પૂર્ણ વચકાકારે બાર પ્રસ્તર આવેલા છે. આ પ્રમાણે બાર દેવલોકના બધા મળી ૫૨ પ્રસ્તર થાય છે. ત્યાર પછી પ્રત્યેક દેવલોકનો એક તથા પાંચ અનુગતનો એક પ્રસ્તર હોવાથી—૧૦ પ્રસ્તર આવે છે જ્ઞાન સર્વ મળી ૧૨ પ્રસ્તરમાં સંપૂર્ણ વૈમાનિક દેવોના વિમાનો આવી જાય છે.

૧૬ સૌધર્મ અને ઈશાનનાં વિમાનો:—

પ્રત્યેક પ્રસ્તરમાં આઠ દિશામાં રેખાઓની પડેલો છે, જે આવડિકા કહેવાય છે અમુક રેખાઓ એવા છે જેમનો આકાર નિશ્ચિત છે એવો કે ત્રિ-શા, ચતુ-શા અને નાલ-શા તથા આકાશના વિમાનો આ ચારે દિશાની આકાશિકાઓમાં રહેતા હોવાથી આવડિકામદ્દ કહેવાય છે. તે તત્ત્વાવના નીચ જ્ઞાનવનાકાર વિમાનો છે જેમને કેઈ નિશ્ચિત આકાર નથી તે બધા એ ચારે પાસેનોના આવડિકાઓના આંતરમાં રાખવાવાડા કૂલની જેમ અટ્ટીતટી રહેતા હોવાથી પુષ્પાવલીનું વિમાનો કહેવાય છે. આવડિકામદ્દ ચિન્હોની પ્રત્યેક પ્રસ્તરે સંખ્યા નિશ્ચિત

૭. તે સિવાયનાં અધિક નિશ્ચિત સખ્યામાં તે તે પ્રત્તરમાં પુખ્ત વજ્રાણું વિમાનો હોય છે. આવલિકાબદ્ધ વિમાનોમાં પણ કન એવો ૭ કે વચ્ચે હન્દરિમાન હોય છે ત્યાંથી ચારે દિશામાં આવલિ ચર થાય છે તેમાં પ્રથમ ત્રિકોણ, પછી ચતુરકોણ અને ૫મી ગાળ — આ ૪ કમે આવલે પૂરી થાય છે.

સૌધર્મેશાનના ૧૩ પ્રત્તરમાના પ્રથમ પ્રસ્તરની ચારે આવલિકામાં ૧૧-૧૨ વિમાનો છે. ઉત્તરોત્તર પ્રત્તરની આવલિકાઓમાં એક-એક સખ્યા ઓળી હતી એટલે બીજા પ્રત્તરમાં પ્રત્યેક આવલિકામાં ૬૧ વિમાનો રહેશે અને ઉપર ચારેબાજુ એકેક વિમાન રહે છે એવો પ્રત્તર અનુત્તર વિમાનોનો છે તેમાં એક વચ્ચે છે અને તેની ચારે દિશાએ ચાર આવલિકા છે પશ્ચિમદ્ધ વિમાનો સિવાયના પુખ્તવજ્રાણું વિમાનો પણ પ્રત્યેક પ્રત્તરે ચારે દિશાઓમાં આતરામાં આવેલા છે પુખ્તવજ્રાણુંની પ્રત્યેક પ્રસ્તરમાં સખ્યા અનિયત છે પણ પ્રત્યેક દેવલોકના પ્રસ્તરમાં તે નિયત છે. દેવલોકમાં આસલેગત તથા પુખ્તવજ્રાણું વિમાનોની સખ્યા નીચે પ્રમાણે —

દેવલોક	પ્રસ્તર	આવલિકાગત પુખ્તવજ્રાણું સર્વ વિમાન		
૧ સૌધર્મ	૧૩ અર્ધ	૧૭૦૭	૩૧૬૮૨૬૩	૩૪૦૦૦૦૦
૨ ઉશાન	૧૩ અર્ધ	૧૨૧૮	૨૭૬૮૭૮૨	૨૮૦૦૦૦૦
બન્ને મળી	૧૩	૨૯૨૫	૫૯૨૭૦૭૫	૬૨૦૦૦૦૦
૩ સુનતુમાર	૧૨ અર્ધ	૧૨૨૬	૧૧૦૮૭૭૪	૧૧૦૦૦૦૦
૪ માકેન્દ્ર	૧૨ અર્ધ	૮૭૪	૭૦૮૧૨૬	૮૦૦૦૦૦
બન્ને મળી	૧૨	૨૧૦૦	૧૮૧૭૦૦	૨૦૦૦૦૦૦
૫ બ્રહ્મલોક	૬	૮૩૪	૩૦૮૧૬૬	૪૦૦૦૦૦
૬ હાનક	૫	૫૪૫	૪૪૧૫	૫૦૦૦૦
૭ મહાગુહ	૪	૩૨૬	૩૦૫૦૪	૪૦૦૦૦
૮ સુન્ધાર	૪	૩૩૨	૫૬૬૮	૬૦૦૦
૯-૧૦ અનુગ				
પ્રાણુ	૪	૨૬૮	૧૩૨	૪૦૦
૧૧-૧૨ આરાણુ-				
અનુગ	૪	૨૦૪	૯૬	૩૦૦

૧૩-૧૫ અંશ

ન મેરેયક ૩	૧૧૧	૦	૧૧૧
------------	-----	---	-----

૧૧-૧૮ મ'અમ

મેરેયક ૩	૭૫	૩૨	૧૦૭
----------	----	----	-----

૧૬-૨૧ ઉપરિતન

મેરેયક ૩	૩૬	૬૧	૧૦૦
----------	----	----	-----

૨૧-૨૧ પાચ

અનુસર ૧	૫	૦	૫
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
૧૨	૭૭૬	૮૪૮૫૧૪૨	૮૪૮૫૧૪૩

૧૭. લોકાંતિક દેવો :—

લોકાંતિક દેવો વિષયરતિથી રહિત છે, તેથી દેવર્ષિ' હરેવાય છે. તે દેવોમાં તાતા મોડાનો વ્યવહાર નથી તેથી સર્વે અદમેન્દ છે. તેઓનો આચાર એ છે કે જ્યારે તીર્થ કરે ચૂકત્યાય કરતા દોષ ત્યારે તેમની પાસે આપી તેઓ આ પ્રમાણે લેખ આપે છે—“જય જય નંદા, જય જય ભટ્ટ, જય જય મુક્તેશ્વરસલા, જુજગદિ ભજવ, લોચનાદા, પવનદિ ભજવ”। પ્રશ્નનિષ્ઠ, દ્વિપ્રમુદનિરસેયાર હવક્ષમેય' સચિત્કર્ષ.”—આ પ્રમાણે લેખ આપી વહતા નમસ્કાર કરી તેઓ ચાલ્યા જાય છે. આનંદક નિઃ શાં ૧૩૪-૭ તથા ભાષ્ય શાં ૮૧-૮૮.

વિનય પિત્રમા હણુ છે કે ભજવાન જુદે જ્ઞાનપ્રદિત બાહ કપોરે આપવામાંથી વિષુખ ધર્મનો વિચાર કર્યો, ત્યારે સહર્ષિત ગ્રહા આપીને તેમને હદે છે કે, “ભજવાન, તારામાં ભજ્ય કરે પત્તા છે; મારે કપોરે આપા જેથી તેમનો ઉદ્ધાર થાય.”—વિનય-૫૦-૫૦-૭૮.

૧૮. દમ્બેન્દ :—

દમ્બેન્દનાં લે લેદ છે. આજમથી દમ્બેન્દ અને નોઆજમથી દમ્બેન્દ. એ ૧૨૫ આજમે કરી નન્દ શબ્દ પિયે બલનો દોષ જન તે વિવે ઉપચાયવચ્ચ દોષ નો તે દમ્બેન્દ આજમથી હરેવાય. નોઆજમથી દમ્બેન્દ ૧૫ ૩-૧૦૮ શબ્દના જાણાનુ મળ સગીર અને બાપકનું શરીર એ કરે પત્તા નન્દ શબ્દન બલવાન છે અને જ્યારે દન્દ શાસનમાં ન કરેનો દોષ ત્યારે તે જન દમ્બેન્દ હરેવાય અથવા એ પ્રુમજો દન્દના

રાત્રી રૂપે પરિણમવાના હોય તે પુદ્ગલો અથવા જે આત્મા ઇન્દ્ર યવાનો
 હોય તે આત્મા પણ દ્રવ્યેન્દ્ર કહેવાય છે. વળી ઐશ્વર્ય એ પણ
 દેવેન્દ્રોનું અસ્થાયી હોવાથી અને માત્ર તીર્થ કરાદિ જેવા મહાપુરુષોનું જ
 ઐશ્વર્ય યથાથી હોવાથી તેની અપેક્ષાએ દેવેન્દ્ર શક વગેરે પણ દ્રવ્યેન્દ્ર
 જ કહેવાય. ઇન્દ્રનો ચોથો ભેદ ભાવેન્દ્ર છે પણ અહીં તે જણાવ્યો નથી;
 ત્રિગ્ધાનકમન સૂત્ર હોવાથી. ભાવેન્દ્રના બે ભેદ છે—આગમભાવેન્દ્ર અને
 નોઆગમ ભાવેન્દ્ર. ઇન્દ્રરાજના જ્ઞાનવાળો તથા તેમાં ઉપધેયવાળો, છવ
 ને ભાવેન્દ્ર કહેવાય આમ કહેવાનું કારણ એ છે કે જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો
 અભેદ હોવાથી જે છવને ઇન્દ્રજ્ઞાન હોય તે છવ પણ ઇન્દ્ર કહેવાય.
 ગેઆગમ ભાવેન્દ્ર એ છવ કહેવાય છે જેને ઇન્દ્ર એક નામ અને
 ગોત્રકર્મનું વેદન હોય અર્થાત્ જે દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈને ઇન્દ્ર કહેવાતો
 હોય અને સૌ તેની આજ્ઞા ઉઠાવતા હોય—તેનું ઐશ્વર્ય સ્વીકારતા હોય.
 તીર્થ કરને પણ ભાવેન્દ્ર કહી શકાય કારણ તેમનું ઐશ્વર્ય સ્થાયી છે.

૧૬. દેવોની સભાઓ :—

દેવોનો જન્મ મનુષ્ય વગેરે હંતર જીવોની જેમ ગર્ભમાંથી નથી થતો.
 પણ દેવસ્થાનમાં તેમના જન્મસ્થાનમાં—જે ઉપપાત સભા કહેવાય છે—એક
 વચ્ચે કાકેથી દેવરાય્યા હોય છે તેમાં આવીને તે ઉત્પન્ન થાય છે એક
 અનર્મૂહર્તમાં તો તેઓ બની પર્વાપ્તિ પૂર્ણ કરી લે છે અને તરૂણ જેવા
 બની નય છે. ત્યાર પછી દેવો તેમને સ્નાન કરાવવા માટે આનાગારમાં
 લઈ નય છે, તે અભિષેક સભા કહેવાય છે આન કર્યા પછી દેવો તેમને
 વચ્ચે અને ધરેલાથી રાણુમારવા માટે અલકારસભામાં લઈ નય છે. ત્યાંનું
 કાર્ય પૂર્ણ થાય પછી વ્યવસાયસભામાં લઈ નય છે, ત્યાં પુસ્તક રાખવામાં
 આવેલું હોય છે જે વાચીને દેવને અનુકૂલ થરપરાથી તે અભિજ્ઞ બને છે
 અને કાર્યાકાર્યનો નિર્ણય કરે છે. ત્યાર પછી તે સુવર્માં સભામાં ન્યા
 તેનું નેત્રાપનોત્ર માટેની સ પૂર્ણ સમગ્રી ઉપગિયન હોય છે, ત્યાં નય છે
 અને ત્યાં જ રહી દેવના કામભોગોમાં રત થઈ જીવન વ્યતીત કરે છે.

નરક અને નારક

. નરક ત્રણ પર પ્રતિષ્ઠિત છે:—

. ૧. પૃથ્વીપ્રતિષ્ઠિત; ૨. આકાશપ્રતિષ્ઠિત; ૩. આત્મપ્રતિષ્ઠિત.

નૈગમ, મંત્રક અને વ્યવહારનયથી નરક પૃથ્વીપ્રતિષ્ઠિત છે. ઋતુમૂલનયની અપેક્ષાએ નરક આકાશપ્રતિષ્ઠિત છે; અને બાકીના ત્રણ શબ્દનયની અપેક્ષાએ નરક આત્મપ્રતિષ્ઠિત છે.

[—સ્થા. ૧૮૧]

અધોભાગમાં માત પૃથ્વી, સાત ઘનોદધિ, સાત ઘનવાત, સાત તનુવાત, અને સાત આકાશ આંતરા છે. એ માત આકાશઆંતરામાં માત તનુવાત છે; એ માત તનુવાતમાં માત ઘનવાત છે, એ માત ઘનવાતમાં માત ઘનોદધિ છે, એ માત ઘનોદધિમાં પટલાકાદની સાત પૃથ્વી આવેલી છે. તેમનાં નામ અને ગોત્ર ક્રમશઃ નીચે પ્રમાણે છે —

પૃથ્વી	નામ	ગોત્ર
પહેલી	ધર્મા	રત્નપ્રભા
બીજી	વંશા	શર્કરાપ્રભા
ત્રીજી	શૈલા	વાલુકાપ્રભા
ચોથી	અંબના	પંકપ્રભા
પાંચમી	રિધિ	ધૂમપ્રભા

છઠ્ઠી
સાતમી

મઘા
માઘવતી

તમસ્
તમસ્તમસ્

[—સ્થા ૦ ૫૪૬]

નરકમાં તુરતનો ઉત્પન્ન થયેલો નારક મનુષ્યલોકમાં આવવાની ઇચ્છા કરે તેનાં ચાર કારણો છે:—

૧. નરકમાંની વેદના ભેદને;
 ૨. નરકપાસોથી પીડાઈને;
 ૩. નરકમાં ભોગવવાનું કર્મ નિર્જરી ન ગયું હોય છતાં જવા ઇચ્છે;
 ૪. નરકાયુનો સ્થય ન થયો હોય છતાં જવા ઇચ્છે.
- પણ મનુષ્યમાં તે જઈ શકતો નથી.

[—સ્થા ૦ ૨૪૫]

પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી નરકમાં ઉપ્પુ વેદના છે ત્યાંના નારકો તે ઉપ્પુ વેદનાને વેદ છે.

[—સ્થા ૦ ૧૪૭]

ચૈત્યપ્રભા પૃથ્વીનું —

૧. રત્નકાંડ	૧૦૦૦ યોજન વિસ્તૃત છે.			
૨. વજ્રકાંડ	"	"	"	"
૩. વૈદુર્યકાંડ	"	"	"	"
૪. લોહિતાશકાંડ	"	"	"	"
૫. મસારજડકાંડ	"	"	"	"
૬. હંમગર્ભકાંડ	"	"	"	"
૭. પુલકકાંડ	"	"	"	"
૮. સૌમ્યિકકાંડ	"	"	"	"
૯. ક્યોતિરમકાંડ	"	"	"	"

૧૦. અંજનકાંડ	"	"	"	"
૧૧. અંજનપુલકકાંડ	"	"	"	"
૧૨. રજ્જતકાંડ	"	"	"	"
૧૩. જાનકુપકાંડ	"	"	"	"
૧૪. અંકકાંડ	"	"	"	"
૧૫. પરીધ કાંડ	"	"	"	"
૧૬. રિષ્ટકાંડ	"	"	"	"

[—સ્થા. ૭૪]

રત્નપ્રભા પૃથ્વીના મન્ત્રકાંડના ઉપરના છેડાથી લોહિ-
તાશકાંડના નીચલા છેડા મુધીનું અંતર ૩૦૦૦ યોજન છે.

[—સમ. ૧૧૧]

રત્નપ્રભાનું જલમહુલકાંડ ૮૦ હજાર યોજન વિસ્તૃત છે.

[—સમ. ૮૦]

રત્નપ્રભાના રત્નકાંડના ઉપરના છેડાથી પુલકકાંડના
નીચલા છેડા મુધીનું અંતર ૭૦૦૦ યોજન છે.

[—સમ. ૧૧૦]

નિષધ વર્ષધર પર્વતના લિંચા શિખરના તાલથી
રત્નપ્રભાના પ્રથમકાંડના મધ્યભાગ મુધીનું અંતર ૬૦૦
યોજન છે નીલવંતવર્ષધર વિશે પણ તેમજ છે.

[—સમ. ૧૧૨]

બીજી નગ્નના મધ્યભાગથી બીજા ઘનોદધિના નીચલા
છેડા મુધીનું અંતર ૮૬ હજાર યોજન છે.

[—સમ. ૮૧]

આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પ્રથમ કાંડના ૮૦૦ યોજનમાં
વાણવ્ય તરના ભૌમેયવિહારો છે.

[—સમ. ૧૧૧]

રત્નપ્રભાના અંજનકાંડના નીચલા છેડાથી વાણુઅંતરના ભોમિય વિહાર સુધીનું અંતર ૯૯૦૦ યોજન છે.

[—સમ૦ ૯૯]

પંકજહુલ કાંડના ઉપરના છેડાથી નીચલા છેડા સુધીનું અંતર ૮૪ લાખ યોજન છે.

[—સમ૦ ૮૪]

વડવામુખ પાતાલના નીચલા છેડાથી રત્નપ્રભાના નીચલા છેડા સુધીનું અંતર ૭૬ હજાર યોજન છે.

[—સમ૦ ૭૬]

રત્નપ્રભા પૃથ્વીથી ૧૭ હજાર યોજન ઊંચે જઈને પત્રી ચારણ દેવોની તિરછી ગતિ પ્રવર્તે છે.

[—સમ૦ ૧૭]

મીમન્નાક નરકનો વિસ્તાર ૪૫ લાખ યોજન છે.

[—સમ૦ ૪૫]

અપ્રતિષ્ઠાન નરક એક લાખ યોજન વિસ્તૃત છે.

[—સમ૦ ૧]

ધૂમપ્રભા પૃથ્વી એક લાખ અડાર હજાર યોજન વિસ્તૃત છે.

[—સમ૦ ૧૮]

અજ્ઞવાસ્તિકાય

૧. અજ્ઞવના ભેદો

અનાત્મા એક^૧ છે.

[— સમ. ૧]

અજ્ઞવ રાશિ^૨ બે પ્રકારની છે:—

૧. રૂપી અજ્ઞવરાશિ; ૨. અરૂપી અજ્ઞવરાશિ.

અરૂપી અજ્ઞવરાશિના ૬૭૧ ભેદ છે:—

૧. ધર્માસ્તિકાય;^૩ ૨. ધર્માસ્તિકાયનો હેશ; ૩. ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ; ૪. અધર્માસ્તિકાય; ૫. અધર્માસ્તિકાયનો હેશ, ૬ અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ; ૭. આકાશાસ્તિકાય, ૮. આકાશાસ્તિકાયનો હેશ; ૯. આકાશાન્નિકાયનો પ્રદેશ; ૧૦. અહા સમય^૪.

૧ આત્મા-જ્ય નહિ તે અનાત્મા. જ્ય સિવાયના અધર્માસ્તિકાયાદિ અજ્ઞવનયોનો અનાત્મામાં સમાવેશ છે. અજ્ઞવાસ્તિકાયો છે તેા અનેક, પણ બધાનુ અનાત્મમય સામાન્ય લક્ષણ એક હોવાથી એક પણ કહેવાય.

૨ અહીં પ્રજ્ઞાપનાનુ પ્રથમ પ્રજ્ઞાપનાપદ સંપૂર્ણ અક્ષરસા સમજ લેવાનુ છે ફેર એટલે ૨ ત્વા 'પ્રજ્ઞાપના' શબ્દથી વ્યવહાર છે, જ્યારે અહીં પ્રજ્ઞાપનાને બદલે 'રાશિ' શબ્દનો પ્રયોગ છે. આ અજ્ઞવરાશિની વિશેષ સમજ માટે જુઓ 'તત્વાર્થસૂત્ર' અધ્યાય પાચમો અને 'ભગવતીસાર' પૃ. ૫૨૦.

૩ ધર્માન્નિકાયના હેશ પ્રદેશની સમજ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દ્રિષ્ટા ન. ૧

૪ વિશેષ સમજાવી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દ્રિષ્ટા ન. ૧

૩મી અજવ^૧ રાશિ અનેક પ્રકારની છે.

[—સમ૦ ૧૪૯]

૨. અજવાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ

ચાર અસ્તિકાય અજવકાય છે —

૧. ધર્માસ્તિકાય; ૨. અધર્માસ્તિકાય; ૩. આકાશાસ્તિકાય; ૪. પુદ્ગલાસ્તિકાય.

[—સ્થા૦ ૧૫૨]

ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાયના મધ્યપ્રદેશો આઠ છે.^૨

[—સ્થા૦ ૧૨૪]

ધર્મ એક છે.

[—સ્થા૦ ૭, —સમ૦ ૧]

ધર્માસ્તિકાયમાં^૩ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ નથી. તે શાશ્વત અવસ્થિત લોકદ્રવ્ય છે.

ધર્માસ્તિકાયના સંક્ષેપથી પાંચ ભેદ છે:—

૧. દ્રવ્યથી, ૨. ક્ષેત્રથી, ૩. કાલથી; ૪. ભાવથી; ૫. ગુણથી

(૧) દ્રવ્યથી ધર્માસ્તિકાય એક છે.

(૨) ક્ષેત્રથી લોકપ્રમાણ ધર્માસ્તિકાય છે.

(૩) કાલથી ત્રણે કાલમાં તેનું અસ્તિત્વ છે. તે ક્રુવ છે, નિત્ય છે, શાશ્વત છે, અક્ષય છે. અવ્યય છે, અને અવસ્થિત છે.

૧. ૩મી અજવરાશિ પુદ્ગલાસ્તિકાય જ છે. તેના પ્રથમ ચાર ભેદ છે. ગંધ, રેશ, પ્રદેશ અને પરમાણુ. તે પ્રત્યેક પાછા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને મગ્ધાનના ભેદો અનેક પ્રકારે છે.

૨. જુઓ 'ભગવતીસાર' પૃ. ૫૩૩

૩ 'ભગવતીસાર' પૃ. ૫૨૩થી માત્રીને ધર્માસ્તિકાયાદિના સ્વરૂપનો વિચાર અતી નેત્રો જ છે

અણ્વાસ્તિકાય

૧. અણ્વના બેદો

અનાન્ના એક^૧ છે.

[- સમ. ૧]

અણ્વ રાશિ^૨ બે પ્રકારની છે:—

૧. રૂપી અણ્વરાશિ; ૨. અરૂપી અણ્વરાશિ.

અરૂપી અણ્વરાશિના દશ ભેદ છે:—

૧. ધર્માસ્તિકાય;^૩ ૨. ધર્માન્તિકાયનો હેશ; ૩. ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ; ૪. અધર્માસ્તિકાય; ૫. અધર્માસ્તિકાયનો હેશ; ૬. અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ; ૭. આકાશાસ્તિકાય, ૮. આકાશાસ્તિકાયનો હેશ; ૯. આકાશાન્તિકાયનો પ્રદેશ; ૧૦. અહા મમય^૪.

૧ આનાન્ન-અવ નહિ તે અનાન્ના. અવ સિવાયના અધર્માસ્તિકાવાદિ અણ્વનાયોનો અનાન્નામાં સમાવેશ છે. અણ્વાસ્તિકાઓ છે તેા અનેક, પણ ખયાનુ અનાન્નમરૂપ સામાન્ય લક્ષણ એક હોવાથી એક પદ્ કરેવાય.

૨ અહી પ્રજ્ઞાપનાનુ પ્રથમ પ્રજ્ઞાપનાપદ સ પૂર્વ અક્ષરના સમજ લેવાનુ છે ફેર એટલે કે ત્યાં 'પ્રજ્ઞાપના' રાખ્ધથી વ્યવહાર છે, અપારે અહી પ્રજ્ઞાપનાને બદલે 'રાશિ' રાખ્ધનો પ્રયોગ છે. આ અણ્વરાશિની વિશેષ સમજ માટે જુઓ 'તત્ત્વાર્થસૂત્ર' અધ્યાય પાચમો અને 'ભ્રમવળીસાર' પૃ. ૫૨૦.

૩. ધર્માન્તિકાયના હેશ પ્રદેશની સમજ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ નં. ૧.

૪ વિશેષ સમજની માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ નં. ૧

૩૫ી અજવ^૧ રાશિ અનેક પ્રકારની છે.

[—સુમ૦ ૧૪૬]

૨. અજવાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ

ચાર અસ્તિકાય અજવકાય છે —

૧. ધર્માસ્તિકાય; ૨. અધર્માસ્તિકાય, ૩. આકાશાસ્તિકાય; ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય.

[—અ્યા૦ ૨૫૨]

ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાયના મધ્યપ્રદેશો આઠ છે.^૨

[—સ્થા૦ ૧૨૪]

ધર્મ એક છે.

[—સ્થા૦ ૭, —સુમ૦ ૧]

ધર્માસ્તિકાયમાં^૩ વર્ણ, જંધ, રસ અને સ્પર્શ નથી. તે શાશ્વત અવસ્થિત લોકદ્રવ્ય છે.

ધર્માસ્તિકાયના મણેપથી પાંચ ભેદ છે:—

૧. દ્રવ્યથી. ૨ ક્ષેત્રથી; ૩ કાલથી; ૪. ભાવથી; ૫. શુભથી

(૧) દ્રવ્યથી ધર્માસ્તિકાય એક છે.

(૨) ક્ષેત્રથી લોકપ્રમાણુ ધર્માસ્તિકાય છે.

(૩) કાલથી ત્રણે કાલમાં તેનું અસ્તિત્વ છે. તે દ્રુવ છે, નિત્ય છે, શાશ્વત છે, અક્ષય છે. અવ્યય છે, અને અવસ્થિત છે.

૧ ૩૫ી અજવગણિ પુદ્ગલાસ્તિકાય ૪ છે. તેના પ્રથમ ચાર ભેદ છે : મંદ્ય, દેરા, પ્રદેરા અને પરમાણુ. તે પ્રત્યેક પાછા વર્ણ, જંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંન્યાનના ભેદે અનેક પ્રકારે છે.

૨ જુઓ 'ભગવતીસાર' પૃ. ૫૩૩.

૩. 'ભગવતીસાર' પૃ. ૫૨૩થી માલીને ધર્માસ્તિકાયાદિના સ્વરૂપનો વિચાર આટી જેઠા ૪ છે.

(૪) લાવથી ધર્માસ્તિકાય વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ^૧ વિનાનું છે.

(૫) ગુણથી ગમનગુણવાળું છે.

[—સ્થા. ૪૪૧]

અધર્મ એક છે.

[—સ્થા. ૮, —સમ. ૧]

અધર્માસ્તિકાય પણ વર્ણ વિનાનું છે યાવત્ જો ધર્માસ્તિકાય જેમ સમજી લેવું; પણ ગુણથી સ્થાનગુણવાળું છે, એમ સમજવું.

[—સ્થા. ૪૪૨]

આકાશાસ્તિકાય પણ ધર્માસ્તિકાય જેવું જ છે. પણ ક્ષેત્રથી લોક-અલોક પ્રમાણ સમજવું અને ગુણથી અવગા-હનાગુણવાળું સમજવું.

[—સ્થા. ૪૪૨]

આકાશ બે પ્રકારનું છે^૨ :—

૧. લોકાકાશ; ૨. અલોકાકાશ.

[—સ્થા. ૭૪]

૩. કાલ

નમયક્ષેત્રનો^૩ આયામ વિષ્કંભ પિસ્તાળીસ લાખ યોજન પ્રમાણ છે.

[—સમ. ૪૫]

કાલ ત્રણ પ્રકારનો છે —

૧ અતીત; ૨. વર્તમાન; ૩. અનાગત.

૧ આ બે ભેદ હરિપત છે આકાશ એક અખંડ અચરક છે પણ તેટલા આકાશમાત્રમા ધર્માસ્તિકાયાદિ અસ્તિકાઓ છે, તેટલા માત્રને વાકાકાશ કહે છે અને બાકીનાને અલોકાકાશ

૨ જુઓ પ્રગમને અને વિષ્ણુ ન ૩

સમય પણ ત્રણ પ્રકારનો છે —

૧. અતીત; ૨. વર્તમાન. ૩. અનાગત.

આવલિકા, આનપ્રાણ, સ્તોક, લવ, મુદ્ગર્ત, અહોરાત્ર
યાવત્ વર્ષ, શતવર્ષ, સહસ્રવર્ષ, પૂર્વાંગ, પૂર્વ, યાવત્ અવ-
નર્પિણી અને પુદ્ગલપરાવર્ત એ બધાં પણ સમયની જોમ
ત્રણ પ્રકારનાં છે.

[—સ્થા° ૧૯૧]

સમા-કાલ બે છે —

૧. અવનર્પિણી સમા; ૨. ઉત્પર્પિણી સમા.

[—સ્થા° ૧૭]

કાલના પણ ઉપર પ્રમાણે બે ભેદ છે.

[—સ્થા° ૭૪]

કાલના ચાર^૧ પ્રકાર છે —

૧. પ્રમાણકાલ — દિવસ અને રાત્રિરૂપ;

૨. યથાયુર્નિર્વૃત્તિકાલ — જેટલું જીવે આયુષ્ય બાંધ્યું
હોય તેટલું ભોગવવું તે;

૩. મરણકાલ — જીવ અને શરીરનો વિયોગ;

૪. અદ્ધાકાલ — સમય-આવલિકાદિરૂપ.

[—સ્થા° ૨૧૪]

અવનર્પિણી એક છે.^૨

(૧) સુખમસુખમા એક છે.

(૨) સુખમા એક છે.

(૩) સુખમદુઃખમા એક છે.

(૪) દુઃખમસુખમા એક છે.

૧. 'ભગવતીસાર' પૃ° ૨૧૨ ૫૦ આ ચારે ભેદનું વિસ્તૃત વર્ણન છે.
ત્રિહામુએ ત્યાં જેઈ લેવું.

૨. શુદાસા માટે જુઓ 'ભગવતીસાર' પૃ ૭૧.

(૫) દુઃખમા એક છે.

(૬) દુઃખમદુઃખમા એક છે.

ઉત્સર્પિણી એક છે.

(૧) દુઃખમદુઃખમા એક છે.

(૨) દુઃખમા એક છે.

(૩) દુઃખમસુખમા એક છે.

(૪) સુખમદુઃખમા એક છે.

(૫) સુખમા એક છે.

(૬) સુખમસુખમા એક છે.

[—સ્થા. ૫૦]

અવસર્પિણીના છ પ્રકાર છે — સુખમસુખમા આદિ.

ઉત્સર્પિણીના છ પ્રકાર છે — દુઃખમદુઃખમાઆદિ.

[—સ્થા. ૪૬૧]

અવસર્પિણીના ત્રણ પ્રકાર છે —

૧. ઉત્કૃષ્ટા; ૨. મધ્યમા; ૩. જલ્પન્યા.

અવસર્પિણીના છયે સમાના પણ તે જ પ્રમાણે ત્રણ લેહો સમજ લેવા.

ઉત્સર્પિણી તથા તેના છયે સમાના પણ ત્રણ લેહો છે તે ઉપર પ્રમાણે છે.

[—સ્થા. ૧૩૭]

૧ નુત્તરો 'ભગવતીસાર' પૃ. ૫૩૫.

અવસર્પિણી પ્રથમ આરામ ઉત્કૃષ્ટ ગણાય, વચ્ચે ચાર આરામ ન થતા ગણાય અને અંતિમ આરામ જલ્પન્ય ગણાય તે જ પ્રમાણે ચારો ત્યારે સાર થાય ત્યાર તેની સરઆવમા ઉત્કૃષ્ટ, વચ્ચે વર્ષોમાં મધ્યમ અને અંતિમ વર્ષોમાં જલ્પન્ય ગણાય તે જ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણી વિષે તેથી ઉલટું સમજ લેવું.

ઉત્સર્પિણીમાં દશ સાગરોપમ કોટાકોટિ કાલ છે.
અવસર્પિણીમાં દશ માગરોપમ કોટાકોટિ કાલ છે.

[—સ્થાં ૭૫૬]

ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી મંડલમાં ૨૦ માગરો-
પમ કોટાકોટિકાલ છે.

[—સમં ૨૦]

પ્રત્યેક અવસર્પિણીના પાચમા સમા દુઃખમા અને
છઠ્ઠા સમા દુઃખમદુઃખમાનો કાલ એકવીશ એકવીશ હજાર
વર્ષ છે.

પ્રત્યેક ઉત્સર્પિણીના પ્રથમ સમા દુઃખમદુઃખમા અને
બીજા સમા દુઃખમાનો કાલ એકવીસ-એકવીસ હજાર વર્ષ છે.

[—સમં ૨૧]

પ્રત્યેક અવસર્પિણીના પાંચમા અને છઠ્ઠા સમા એ
બન્નેનો મળી ૪૨૦૦૦ વર્ષ કાલ છે; અને ઉત્સર્પિણીના
પ્રથમ અને દ્વિતીય સમાનો મળી ૪૨૦૦૦ વર્ષ કાલ છે.

[—સમં ૪૨]

દુઃખમાનાં સાત લક્ષણા છે —

- ૧ અકાલવર્ષા;
- ૨ કાલમાં વર્ષા નહિ;
૩. અમાધુ પૂજય છે,
- ૪ માધુ પૂજતા નથી;
- ૫ ગુરુ પ્રત્યે લોકો મિથ્યાભાવવાળા હોય છે,
૬. મનોદુઃખતા;
- ૭ વચનદુઃખતા.

સુખમાના સાત લક્ષણ છે —

૧. અકાલમાં વર્ષા નહિ;
૨. કાલમાં વર્ષા;

૩. અસાધુ પૂજતા નથી;
૪. સાધુ પૂજાય છે;
૫. ગુરુ પ્રત્યે લોકો અમ્યક્ષાવવાળા હોય છે;
૬. મનોમુખતા;
૭. વચનમુખતા.

[—સ્થા. ૫૫૬]

દુષ્પમાનાં દશ લક્ષણો છે.

- ૧-૫. ઉપર પ્રમાણે અકાસે વર્ષા આદિ;
૬. અમનોત્ત શબ્દ;
૭. અમનોત્તરૂપ;
૮. અમનોત્તરસ;
૯. અમનોત્તગંધ;
૧૦. અમનોત્તરસ્પર્શ.

મુષ્પમાનાં દશ લક્ષણ —

- ૧-૫. ઉપર પ્રમાણે અકાસે વર્ષા નહિ, આદિ;
- ૬ મનોત્ત શબ્દ;
- ૭ મનોત્તરૂપ;
૮. મનોત્તરમ,
૯. મનોત્તગંધ;
- ૧૦ મનોત્તરસ્પર્શ.

[—સ્થા. ૭૧૫]

મુષ્મમુષ્મા સમાર્માં દશ પ્રકારનાં વૃક્ષો ઉપભોગમાં આવે છે —

૧. મત્તાગવૃક્ષો — મદિરા દેનાર વૃક્ષો;
૨. ભૃતાંગવૃક્ષો — ભાજન દેનાર વૃક્ષો;
- ૩ તુટિતાંગવૃક્ષો — વાદ્ય દેનાર વૃક્ષો;

૪. દીપાંગવૃક્ષો — દીપ દેનાર વૃક્ષો;
૫. જ્યોતિરંગવૃક્ષો — અગ્નિ દેનાર વૃક્ષો;
૬. ચિત્રાંગવૃક્ષો — વિવિધ પુષ્પ દેનાર વૃક્ષો;
૭. ચિત્રરમવૃક્ષો — વિવિધ ભોજન દેનાર વૃક્ષો;
૮. મણ્યંગવૃક્ષો — આલસ્ય દેનાર વૃક્ષો;
૯. ગેહાકારવૃક્ષો — ડરનું કામ આપનાર વૃક્ષો;
૧૦. વસ્ત્રદાયીવૃક્ષો.

[—આ. ૭૬૬]

સમય એક છે.

[—આ. ૪૦]

પ્રત્યેક મુદ્દતમાં ૭૭ લવ છે

[—સમ. ૭૭]

દિવસ અને રાત્રિનાં બધાં મળી ૩૦ મુદ્દતો છે—

૧. રૌદ્ર; ૨. સક્રા (૧ મર્ષ); ૩. મિત્ર; ૪. વાયુ; ૫. મુખીત; ૬. અલિચન્દ્ર; ૭. માહેન્દ્ર; ૮. પ્રલંબ; ૯. ધ્રુવ; ૧૦. મન્ય; ૧૧. આનંદ; ૧૨. વિજય; ૧૩. વિષ્વક્ષેન; ૧૪. પ્રાગ્ન-પન્ય; ૧૫ ઉપશમ; ૧૬. ઇશાન; ૧૭. ત્વષ્ટા; ૧૮. ભાવિતાત્મ; ૧૯. વૈદ્યમણ; ૨૦ વરુણ; ૨૧. મતરિન્દ્ર; ૨૨. ગન્ધર્વ; ૨૩. અગ્નિવેદ્યમણ; ૨૪ આતપ, ૨૫. આવર્ત; ૨૬. ત્વષ્ટુપ; ૨૭. ભૂમધ, ૨૮. ઋષભ; ૨૯ નવાર્ધામિદ્ધ; ૩૦. રાક્ષસ. ૧

[—સમ. ૩૦]

અવમસાત્ર—દિનક્ષયવાગા છ છે—

૧. તૃતીયપર્વ, ૨. સપ્તમપર્વ, ૩. અગિયારમું પર્વ, ૪. પંદરમું પર્વ, ૫. ઓગણીસમું પર્વ, ૬. તેવીસમું પર્વ.

૧. 'મુદ્દતચિત્તામણિ'માં (૬. ૫૨-૫૩) મુદ્દતોના ગ્રામી જે ૩૦ ગ્રામીના ૩૦ તેમની આ સાથે સરખામણી કરવી જોઈએ.

૨. અવમસાત્રપર્વની વિશેષ સમજૂતી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે પ્રિયં ન. ૪.

૨. અતિરત્ન-દિનવૃદ્ધિવાળાં છ છે^૧—

૧. ચતુર્થપર્વ, ૨. આઠમું પર્વ ૩. બારમું પર્વ, ૪. એકાદશમું પર્વ ૫. વીંત્રમું પર્વ, ૬. ચૌવીસમું પર્વ.

[—સ્થા ૧૨૪]

મૌથી નાની રાત્રિ બાર મુકૂતની હોય છે.^૨

નૌથી નાનો દિવસ પણ બાર મુકૂતનો હોય છે.

[—સમ ૧૨]

ચૈત્ર અને આમોમાસમાં દિવસ ૫૬૨ મુકૂતનો હોય છે, રાત્રિ પણ તેવડી જ હોય છે.^૩

[—સમ ૧૫]

કોઈ એક વખતે પોપ માસમાં સૌથી મોટી રાત્રી ૧૮ મુકૂતની અને અષાઢમાં દિવસ પણ તેવડો હોય છે.^૪

[—સમ ૧૮]

ચન્દ્ર દિવસમાં ૨૬ થી કાંઈક વધારે મુકૂતો છે.

[—સમ ૧૬]

આષાઢ, બાદરવો, કાર્તિક, પોપ, ફાગણ અને વૈશાખ એ પ્રત્યેકમાં બધા મળી રાત્રિ દિવસ ૨૬ હોય છે.

[—સમ ૨૧]

અભિવર્ધિતમાસના બધા મળી ૩૧ થી કાંઈક વધારે રાત્રિ-દિવસ હોય છે.^૫

૧ નુઓ પ્રગણને અતિ ડિખણ નં. ૫.

૨. આષાઢપૂર્ણિમાએ સૌથી નાની રાત્ર, અને પોપપૂર્ણિમાએ સૌથી નાનો દિવસ હોય છે. 'મયવતીસાર', પૃ. ૨૧૩.

૩. 'મયવતીસાર' પૃ. ૨૧૩.

૪. 'મયવતીસાર' પૃ. ૨૧૩.

૫ અધિકમાસવાળો સવત્સર તે અભિવર્ધિત સવત્સર કહેવાય છે. અને તેના પ્રત્યેક માસ અભિવર્ધિતમાસ કહેવાય. તેના કુલ દિવસ ૩૮૩૬૬ ૩ ચંદ્રમાસ ૧-નીએ તો ૧૩ માસ મળ્યા એટલે દિવસોને ૧૩ પોમાસના ૨૬૬૬૬ દિવસ એક માસમા આવે.

આદિત્યમાસના બધા મળી કાંઈક જોછા જોવા ૩૧
ચત્રિદિવસો હોય છે.^૧

[—સમ૦ ૮૧]

પાંચ સંવત્સરના એક યુગમાં ૨ ખાસક પૂનમ અને
ખાસક અમાસ હોય છે.

[—સમ૦ ૯૨]

પાંચ સંવત્સરના એક યુગના નક્ષત્રમાસ^૨ ગણીએ તો
૬૭ નક્ષત્રમાસ થાય.

[—સમ૦ ૯૭]

(જે માસની એક ઋતુ)

ઋતુ છ છે—

૧. પ્રાવૃદ્ — આપાઠ — શ્રાવણ;
૨. વર્ષાર્દ્ર — ભાદરવો — આસો;
૩. શરદ — કાર્તિક — માગસર;
૪. હેમંત — પોષ — મહા;
૫. વસંત — ફાગણ — ચૈત્ર;
૬. શ્રીષ્ઠ — વૈશાખ — જ્યેષ્ઠ.

[—સ્થા૦ ૫૨૩]

૧. કાર્તિક જોછા જોડે અર્ધ દિવસ ગણાતા ૮૦૧ દિવસ થાય.
૨. એક યુગમાં ત્રણ ચત્રવર્ષ હોય છે અને જે અભિવર્ધિતસ વત્સર — જોડે કે અધિકમાસવાળા વર્ષ — હોય છે. ત્રણ ચત્રસ વત્સરમાં ૩૬ (૧૨૪૩=૩૬) પૂનમ હોય છે અને જે અભિવર્ધિતસ વત્સરમાં ૨૬ (૧૩૪૨=૨૬) પૂનમ હોય છે બધી ન-ની ૬૨ પૂનમ થાય. અમાસ વિધેનો દિવસમાં જુદા તે ૮ પ્રમાણે સમજવો.
૩. એક યુગમાં ૧૮૩૦ દિવસ હોય છે. જેટલા ફાગણ ચત્ર નક્ષત્ર મળે પૂરું કરે તેટલા ફાગણ નક્ષત્ર માસ કહે છે. નક્ષત્ર માસનું પ્રમાણ ૨૭૩૬ ચત્રિ દિવસ છે. ૧૮૩૦-૨૭૩૬=૬૭ નક્ષત્રમાસ થાય.
૪. દીક્ષાદાર જણાવે કે લૌકિક વ્યવહારમાં ઋતુઓનો ક્રમ આ મુજબ ૩ — વર્ષા, શરદ, હેમંત, ચિત્રિ, વસંત, અને શ્રીષ્ઠ.

ચંદ્રમંવત્સરની^૧ પ્રત્યેક ઋતુ ૫૬ રાત્રિદિવસની હોય છે.

[—અમ. ૫૨]

પાંચ મંવત્સરના એક યુગના ઋતુ^૨માસ ગણીએ તો ૬૧ ઋતુમાસ થાય—

[—અમ. ૧૧]

મ વત્સર પાંચ છે—

૧. નક્ષત્ર સંવત્સર (ચંદ્ર નક્ષત્રમંડલને જેટલા સમય ભોગવે તે રજૂકે રાત્રીદિવસનો એક નક્ષત્રમાસ; અને તેવા ૧૨ માસનો = ૩૨૪૦૬ રાત્રીદિવસનો એક નક્ષત્ર સંવત્સર),

૨. યુગસંવત્સર (પાંચ સંવત્સર મળીને થતો;)

૩. પ્રમાણ સંવત્સર (દિવસોના પ્રમાણ પરથી જેનું નામ પડે છે તે);

૪. લક્ષણ સંવત્સર (અસુક ચિહ્નનો ઉપરથી જેનું નામ અપાય તે);

૫ ચંદ્રેશ્વર સંવત્સર (જેટલા સમયમાં ચંદ્રેશ્વર એક નક્ષત્ર અથવા બારે રાશિને ભોગવે તે).

યુગસંવત્સરના પાંચ ભેદ છે^૩—

૧ ચંદ્ર, ૨ ચંદ્ર; ૩ અભિવર્ધિત; ૪ ચંદ્ર;
૫ અભિવર્ધિત

૧ ચંદ્ર સંવત્સરની વિશેષ સમજૂતી માટે નુઓ પ્રકરણને જતે દિ પશુ ન ૧

૨ એક યુગમાં ચંદ્રસંવત્સર ૩ અને અભિવર્ધિતસંવત્સર ૧ હોય. એક ચંદ્રસંવત્સરના દિવસ ૩૫૪૬૬૩ અને એક અભિવર્ધિતસંવત્સરના દિવસ ૩૫૪૬૬૩ છે. એટલે યુગના દિવસ ૧૮૩૦ થાય એક ઋતુમાસ ૩૦ અઠોરાસનો અણાય છે એટલે ૧૮૩૦ - ૩૦ = ૧૮૦૦ ઋતુમાસ થાય.

૩ નુઓ પ્રકરણને જતે દિપશુ ન ૭.

પ્રમાણસંવત્સરના પાંચ ભેદ છે —

૧. નક્ષત્ર (વ્યાખ્યા ઉપર પ્રમાણે);
૨. ચંદ્ર (વ્યાખ્યા ઉપર પ્રમાણે);
૩. ઋતુ (૩૦ અહોરાત્રનો ૧ ઋતુમાસ; તેવા ૧૨ ઋતુમાસ = ૩૬૦ દિવસનો ઋતુસંવત્સર);
૪. આદિત્ય (૩૦½ દિવસનો ૧ આદિત્યમાસ; તેવા ૧૨ માસ મળી ૩૬૬ દિવસનો આદિત્ય સંવત્સર);
૫. અભિવર્ધિત (વ્યાખ્યા ઉપર પ્રમાણે).

લક્ષણ સંવત્સરના પાંચ ભેદ છે —

૧. જે તિથિએ જે નક્ષત્રનો યોગ કર્યો હોય, તે તિથિમાં બરાબર તેનો યોગ થાય, જેમાં ઋતુનો પરિણામ બરાબર ક્રમશઃ થતો રહે, જેમાં શીત અને ઉષ્ણનું માપ બરાબર જગવાય, અને જેમાં પાણી પુષ્કળ વરસે, તે નક્ષત્ર સંવત્સર કહેવાય.
૨. જેમાં ચંદ્રનો સકલ પૂનમ સાથે યોગ રહે, જેમાં નક્ષત્રો વિષમચારી બને, જે કટુક હોય અને જેમાં પાણી પુષ્કળ હોય, તેને ચંદ્ર સંવત્સર કહે છે.
૩. જેમાં વૃશ્ચો યથાગ્રમય પરિણામે નહિ, અને ઋતુ વિનાનાં ફળ આવવા લાગે, વર્ષા ઠીક વરસે નહિ, તેને કાર્મણ્ય સંવત્સર કહે છે (ઋતુસંવત્સર).
૪. જેમાં પૃથ્વી, પાણી, પુષ્પ અને ફળને સ્પર્શ રસ

૧. જેમકે, વર્તિકમાં કૃત્તિકા, માગસરમાં આર્દ્રા, પોષમાં પુષ્ય, મહાના મસ, ફાગણમાં ફાલ્ગુની, ચૈત્રમાં ચિત્રા, વૈશાખમાં વિશાખા, જેઠમાં મૂળ, અષાઢમાં આષાઢા, શ્રાવણમાં ધનિષ્ઠા, બાહરવામાં બાદપદા, આસોમાં અધિની.

આપે છે અને થોડા પલ્લુ વરસાદથી ગ્રમ્યક પાકે થઈ જાય છે, તેને આદિત્ય મંવન્સર કહે છે.

૫. જેમાં ફણ, લવ, દિવન, અને ઋતુ ગૂંચના તાપથી તપ્ત રહે છે, જેમાં બધી જગ્યાઓ ધૂળથી ભરાઈ જાય છે, તેને અભિવર્ધિત મંવન્સર કહે છે.

[—સ્થા. ૪૧૦]

ઔપમિક કાલ બે છે—

૧. પથ્યોપમ; ૨. સાગરોપમ.

૧. કોઈ એક યોજન વિસ્તારવાળો કૂવો એક દિવસથી માંડી સાત દિવસ સુધીમાં જિજેલા વાળના કોટી અગ્રભાગથી ખૂબ ફૂટીફૂટી ભરવામાં આવે, અને પછી સો મો વર્ષ પછી તેમાંથી એક વાળ કાઢવામાં આવે — એમ કરતાં જેટલા કાળે તે કૂવો ખલામ થાય, તેને પથ્યોપમકાળ કહેવામાં આવે છે.

૨. એ પથ્યોપમકાળની કોટાકોટિને દરે સુધીએ ને ને સંખ્યા આવે, તે એક સાગરોપમનું પરિમાણ સમજવું.

(કરોડ પથ્ય \times કરોડ પથ્ય = કોટાકોટી પથ્ય;

કોટાકોટી પથ્ય \times ૧૦ = સાગરોપમ.)

[—સ્થા. ૪૧૧]

ઔપમિક કાળ આઠ છે —

૧. પથ્યોપમ; ૨. સાગરોપમ; ૩. ઉત્સર્પિણી;^૧ ૪. અવમર્પિણી; ૫. પુદ્ગલપરાવર્ત;^૨ ૬. અતીતાહા; ૭. અનાગતાહા; ૮. સર્વાહા.

[—સ્થા. ૪૧૨]

૧. જુઓ 'ભગવતીસાર' પૃ. ૨૧૪.

૨. ઉત્સર્પિણી અને અવમર્પિણી તથા પુદ્ગલપરાવર્તનું માપ પણ સાગરોપમથી થતું હોવાથી તે પણ ઔપમિક કાળ કહેવાય.

૩. જુઓ 'ભગવતીસાર' પૃ. ૫૧૪.

૪. પુદ્ગલાસ્તિકાય

(૧) સ્વરૂપ

પુદ્ગલાસ્તિકાય પાંચ વર્ણવાળું, પાંચ રસવાળું, બે ગંધવાળું, આઠ રૂપર્યાવાળું, રૂપી, અજીવ, શાશ્વત, અવસ્થિત લોકદ્રવ્ય છે.

તેના સંસ્પૃશ્ય પાંચ ભેદ છે —

૧. દ્રવ્યથી; ૨. ક્ષેત્રથી; ૩. કાલથી; ૪. ભાવથી;
૫. શુભથી.

૧. દ્રવ્યથી પુદ્ગલાસ્તિકાયનાં અનંત દ્રવ્ય છે;
૨. ક્ષેત્રથી લોકપ્રમાણ છે;
૩. કાલથી ત્રણે કાળમાં વિद्यમાન છે;
૪. ભાવથી વર્ણુવાન, ગંધવાન, રસ અને રૂપર્યાવાન છે;
૫. શુભથી શ્રદ્ધા^૧ શુભવાળું છે.

[—સ્થા° ૪૪૧]

(૨) ભેદો

પુદ્ગલ બે પ્રકારના છે —

૧. ભિન્ન અને અભિન્ન;^૨
૨. નાશવંત અને અવિનાશી;^૩
૩. પરમાણુ અને નોપરમાણુ — રક્ધંધ;
૪. સૂક્ષ્મ અને બાહર — સ્પૃશ્ય;

૧. જ્ય તેને ઔદારિકાગીચરે શ્રદ્ધા કરી શકે છે, માટે તે શ્રદ્ધા રૂપવાળું કહેવાય. હૃદય દ્વારા શ્રદ્ધા થાય છેવાથી પુદ્ગલોનો પરસ્પર સંબંધ થવાની શક્યતા હોવાથી જ્ય તેને શ્રદ્ધા શુભવાળું કરી શકાય.

૨. રક્ધંધથી અલગ સંવેદનાં તે ભિન્ન, અને અલગનહી સંવેદનાં તે અભિન્ન.

૩. પર્યાયની અપેક્ષાએ નાશવંત, અને દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અવિનાશી.

૫. બદ્ધપાશ્વસ્થપૃષ્ઠ અને નોબદ્ધપાશ્વસ્થપૃષ્ઠ;^૧
૬. પર્વાયાતીત અને અપર્વાયાતીત;^૨
૭. આત્ત અને અનાત્ત (છવે જેમનો પરિચકરૂપે કે શરીરરૂપે સ્વીકાર કર્યો હોય તે આત્ત; અને બાદીના અનાત્ત)
૮. ઇંદ્ર અને અનિંદ્ર;
૯. કાન્ત અને અકાન્ત;
૧૦. પ્રિય અને અપ્રિય;
૧૧. મનોહ અને અમનોહ;^૩
૧૨. મનઆમ અને અમનઆમ.^૪

[—સ્થા. ૮૧]

પુદ્ગલ ત્રણ પ્રકારનાં છે —

૧. પ્રયોગપરિણત (છવબ્યાપારથી તથાવિધ પરિણામને પ્રાપ્ત થયેલ—જેમકે સૂતરમાંથી બનેલ કપડું);
૨. મિશ્રપરિણત (છવબ્યાપાર વિના તથાવિધ પરિણામને પ્રાપ્ત તે વિજ્ઞાના કે સ્વભાવ પરિણત કહેવાય—જેમકે આકાશનાં વાદળ તથા ઇંદ્રધનુ વગેરે વગેરે. જેમાં

૧. સમન્વતી મારે જુઓ પ્રકરણને અતે દિપ્તિ નં. ૮.

૨. દીકાકાર પરિવાર્ય એવું પ્રતીક લઈ તેનાં બે સરોતરૂપ નિષ્પન્ન કરે છે — પર્વાયાતીત અને અપર્વાયાતીત. વિવક્ષિત પર્વાય પૂરો કર્યો હોય — વદાબ્યા હોય, તે પર્વાયાતીત, અને ન વદાબ્યા હોય તે અપર્વાયાતીત. તથા જે સંપર્શપણે એકમેક થઈ તથા હોય તે પર્વાય; જેમકે કર્મપુદ્ગલો આત્મા હોય એકમેક થઈ નય છે, અને તે સિવાયના તે અપર્વાય.

૩. દીકાકાર મનોહ અને અમનોહમાં એવો ભેદ કરે છે કે, જેને વિશેષી વાત પણ મનોરમ હોય તે મનોહ, અને જેના વિશેષું ચિત્ત પણ મનોરમ હોય તે અમનોહ.

૪. વિશેષ મારે જુઓ સમન્વતીકાર પૃ. ૫૧૭.

પ્રયોગ અને વિચારના બંને નિમિત્ત હોય તે મિશ્રપરિણત.
જેમકે સૂતરમાંથી બનેલ કપડું વગર વાપર્યો જુનું થાય તે);

૩. વિચારપરિણત.

[—સ્થા. ૧૮૧]

(૩) પરિણામો

પુદ્ગલપરિણામ ચાર પ્રકારના છે^૧—

૧. વર્ણપરિણામ; ૨. ગંધપરિણામ; ૩. રસપરિણામ;
૪. સ્પર્શપરિણામ.

[—સ્થા. ૨૧૫]

અશ્વ (પુદ્ગલ)પરિણામ છઠા છે —

૧. બંધનપરિણામ — પુદ્ગલોના પરસ્પર મંડલેય;^૨
૨. ગતિપરિણામ;
૩. મંસ્થાનપરિણામ — આકૃતિ;
૪. લેહપરિણામ — છૂટાં પડવું તે;
૫. વર્ણપરિણામ;
૬. રસપરિણામ;
૭. ગંધપરિણામ;
૮. સ્પર્શપરિણામ;
૯. અશુભવધુપરિણામ;^૩
૧૦. શબ્દપરિણામ.

[—સ્થા. ૩૧૩]

૧. જુઓ 'બરવડીયાર' પૃ. ૪૬૫.

૨. જુઓ 'બરવડીયાર' પૃ. ૪૮૪.

૩. મત્રે 'સુસુકુ પરિણામ' ૧૩૩ નેનહ લેવે. જુઓ.

૪. ૧૮૩. બરવડીયારે વિચાર કર્યાને તે પુદ્ગલના ચાર

૧૩, ૨૬, ૩૩૩ અને ૩૩૩૩.

પુદ્ગલના પરિણામ બાવીસ પ્રકારના છે — , .

વર્ણપરિણામ

૧. કૃષ્ણવર્ણ પરિણામ; ૨. નીલવર્ણ પરિણામ;
૩. લોહિતવર્ણ પરિણામ; ૪. હરિદ્રાવર્ણ પરિણામ;
૫. શુકલવર્ણ પરિણામ;

અંધપરિણામ

૬. મુરલિગન્ધ પરિણામ; ૭. દુરલિગન્ધ પરિણામ;

રસપરિણામ

૮. તિક્ટરસ પરિણામ; ૯. કટુકરસ પરિણામ;
૧૦. કથાયરસ પરિણામ; ૧૧. અમ્લરસ પરિણામ;
૧૨. મધુરરસ પરિણામ;

રૂપરૂપરિણામ

૧૩. કઠિનરૂપરૂપ પરિણામ; ૧૪. મૃદુરૂપરૂપ પરિણામ;
૧૫. ગુરુરૂપરૂપ પરિણામ; ૧૬. લઘુરૂપરૂપ પરિણામ; ૧૭.
શીતરૂપરૂપ પરિણામ; ૧૮. ઉષ્ણરૂપરૂપ પરિણામ; ૧૯.
સ્નિગ્ધરૂપરૂપ પરિણામ; ૨૦. સ્પર્શરૂપરૂપ પરિણામ;

૨૧. અગુરુલઘુરૂપરૂપ પરિણામ; ૨૨. ગુરુલઘુરૂપરૂપ પરિણામ

(—સમ. ૧૧)

અ સ્થાન સાત છે—

૧. દીર્ઘ; ૨. હ્રસ્વ; ૩. વૃત્ત (ગોળ રૂપિયા નેવો);

૧. અટ્ટી અગુરુલઘુ રૂપરૂપરિણામ અને ગુરુલઘુ એ બન્નેમાં રૂપરૂપરિણામ એવો સમ્બંધ છે છતાં રૂપરૂપરિણામ આપ્યા બાદ અગુરુ છે, તેથી તેમનો અટ્ટી સમાવેશ નથી કર્યો.

૨. આ સરવાળો પુદ્ગલના સમજર્વા, પુદ્ગલના સંસ્થાનપરિણામ 'અમરતીસાર'માં પાંચ અને ■ પ્રકારનાં ઉપમેદો સાથે બતાવ્યાં છે. મુમેઃ ૫૦ ૪૪૬.

૪. ત્ર્યંશ (ત્રિકોણ); ૫. ચતુરશ્ર (ચોખ્ખુ); ૬. પૃથુલ;
૭. પરિમંડલ (કદા જેવું ગોળ).

[—સ્થા ૫૪૮]

(૪) ચલન-પ્રતિઘાત -

અચિંત્ય^૧ પુદ્ગલ ત્રણ દિશોએ ચલિત થાય —

૧. આદારમાં લેવાય તો;
૨. વૈકિયમાં લેવામાં આવે તો;
૩. એકસ્થાનથી બીજે સ્થાને સંક્રમણ થાય તો.

[—સ્થા ૧૩૮]

અચિંત્ય પુદ્ગલ દશ દિશોએ ચલિત થાય —

- ૧ આદારમાં લેવાય તો; ૨. પરિભ્રમન થાય તો;
- ૩ ઉરશ્વાગ વખતે; ૪. નિશ્વાસ વખતે; ૫. વેદના વખતે;
૬. નિર્ગમ વખતે; ૭. વૈકિય વખતે; ૮. પરિચારણા વખતે;
૯. યજ્ઞાવિષ્ઠ ધર્મ; ૧૦. વાયુપ્રેરિત ધર્મ.

[—સ્થા ૭૦૭]

પુદ્ગલપ્રતિધાન ત્રણ પ્રકારનો છે —

- ૧ પરમાણુ પુદ્ગલ સાથે બીજે પુદ્ગલ ભટકાર્થ જાય તો પ્રતિધાન પામે.
૨. નશ્તાને કારણે પ્રતિધાન પામે;
- ૩ ધાત્રાને પહોંચી પ્રતિધાન પામે.

[—સ્થા ૧૧૧]

(૫) સંધાન અને ભેદ આદિ

જે પ્રકારે પુદ્ગલો સંધાતને પામે —

૧. ત્ર્યંશ સંધાતને પામે છે;
૨. પૃથ્વી સંધાતને પામે છે

૧. ત્રિ — જાત વિશે ઉદાહરણ તો સ્વસ્થાલથી ચલિત થાય તો

૭. ૫૧ બદ્ધી નથી ઉદાહરણ રિતેની વાત છે.

બે પ્રકારે પુદ્ગલ બેદને પામે છે —

૧. સ્વયં પુદ્ગલો બેદાય છે; ૨. પરમી પુદ્ગલો બેદાય છે.

તેથી જ રીતે પરિચાટન, પરિપતન અને વિદ્વંસને પણ બે રીતે જ પામે છે.

[—સ્થાન ૮૧]

પ્રદેશ^૧ એક છે; પરમાણુ એક છે.

[—સ્થાન ૪૧]

ત્રણ અવેદય છે —

૧. મમય; ૨. પ્રદેશ; ૩. પરમાણુ.

તેથી જ રીતે એ ત્રણે અભેદ, અદાત, અમાત્ય, અનર્થ, અમધ્ય, અપ્રદેશી, અને અવિભાત્ય છે.

[—સ્થાન ૧૧૧]

(૬) પુદ્ગલ વર્ગભૂમિ^૨

૧

[૧. ૬૦૫]

૧. પરમાણુ પુદ્ગલની વર્ગભૂમિ એક છે;
૨. દ્વિપ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગભૂમિ એક છે;
૩. ત્રિપ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગભૂમિ એક છે;
૪. ચતુ પ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગભૂમિ એક છે.
૫. પચપ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગભૂમિ એક છે;
૬. પદ્મપ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગભૂમિ એક છે;

૧. આ પુદ્ગલનો જ હોય એમ નથી, પણ પ્રસંગથી અત્રી^૩ પરમાણુ સાથે મૂક્યા છે.

૨ 'ભગવતીસાર' પૃ ૫૦૬

૭. સપ્તપ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગણા એક છે;
૮. અષ્ટપ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગણા એક છે;
૯. નવપ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગણા એક છે;
૧૦. દશ પ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગણા એક છે;
૧૧. સંખ્યાત પ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગણા એક છે;
૧૨. અસંખ્યાત પ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગણા એક છે;
૧૩. અનન્ત પ્રદેશી પુદ્ગલસ્કંધની વર્ગણા એક છે.

[૨. ક્ષેત્ર]

૧. એક પ્રદેશમાં રહેલા પુદ્ગલની વર્ગણા^૧ એક છે;
- ૨-૧૨. બે પ્રદેશમાં રહેલા યાવત્ અસંખ્યાત પ્રદેશમાં રહેલા પુદ્ગલની વર્ગણા એક છે.^૨

[૩. કાલ]

૧. એક સમયની સ્થિતિવાળાં પુદ્ગલની વર્ગણા એક છે.
- ૨-૧૨. બે સમયની સ્થિતિવાળાં યાવત્ અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિવાળાં પુદ્ગલની વર્ગણા એક છે.^૩

૧. અહીં ઉપર્યુક્ત પરમાણુ પુદ્ગલથી માંત્ર અનન્ત પ્રદેશી પુદ્ગલની તેજ પ્રકારની વર્ગણા સમજવી. પુદ્ગલનો એવો સ્વભાવ છે કે તેનો અનન્ત પ્રદેશી રકથ હોય તો જ્યુ તે એક પ્રદેશમાં સમાઈ શકે.

૨. અનન્ત પ્રદેશો લોકાકાલમાં સંભવતા જ નથી. પુદ્ગલો ધર્માભિમાય વિના ગતિ કરી શકતા નથી, અને ધર્માસ્તિકાચ માત્ર લોકાકાલમાં જ છે, તેથી તેની અવગ્રાહના લોકાકાલમાં જ સંભવે; એટલે અનન્ત પ્રદેશમાં રહેલા પુદ્ગલોની વર્ગણાનું વર્જન છે.

૩. અહીં પુદ્ગલો પરમાણુરૂપે કે એકથી અસંખ્યાત મુખી પ્રદેશમાં સ્થિતિ કરનારૂપે કે એક મુખી કાળા આદિ રૂપે એટલે સમય રહી શકે, તેના વિહરણે ગણાવ્યા છે. અનન્ત સમય મુખી ઉપર્યુક્ત રૂપે પુદ્ગલને રહેવાનો સંભવ જ નથી, માટે તે વિહરણ નથી ગણાય.

[૪. બાવ]

૧. એક ગુણ કૃષ્ણ પુદ્ગલની વર્ગણા એક છે.

૨-૧૩. એગુણ કૃષ્ણ ચાવત્ અનંત ગુણ કૃષ્ણ પુદ્ગલની વર્ગણા એક છે.

તેવી રીતે બાકીના વર્ણુ તથા ગંધ, રસ, સ્પર્શ વિગેની અનન્ત ગુણ સુધીની વર્ગણાઓ પણ મમલ લેવી.

[વર્ણુ ૫+ગંધ+૨+૨૪ ૫+સ્પર્શ ૮=૨૦;

૨૦x૧૩ કૃષ્ણાવર્ણાદિ એક એકની=૨૬૦.]

૨

[૧ દ્રવ્ય]

૧. જઘન્યપ્રદેશી સ્કંધની એક વર્ગણા;

૨. ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશી સ્કંધની એક વર્ગણા;

૩. અજઘન્યોત્કૃષ્ટ પ્રદેશી સ્કંધની એક વર્ગણા.

[૧. ક્ષેત્ર]

૧. જઘન્ય પ્રદેશાવગાહી સ્કંધની એક વર્ગણા;

૨. ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશાવગાહી સ્કંધની એક વર્ગણા;

૩. અજઘન્યોત્કૃષ્ટ પ્રદેશાવગાહી સ્કંધની એક વર્ગણા.

[૩. કાવ]

૧. જઘન્યસ્થિતિવાગા સ્કંધની એક વર્ગણા;

૨. ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગા સ્કંધની એક વર્ગણા;

૩. અજઘન્યોત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાગા સ્કંધની એક વર્ગણા.

[૪. બાવ]

૧ જઘન્યગુણ કૃષ્ણ સ્કંધની એક વર્ગણા;

૨. ઉત્કૃષ્ટ ગુણ કૃષ્ણ સ્કંધની એક વર્ગણા;

૩ અજઘન્યોત્કૃષ્ટ ગુણ કૃષ્ણ સ્કંધની એક વર્ગણા.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ ૪, ગંધ ૨, રસ ૫,
તથા સ્પર્શ ૮ વિધે પણ સમજી લેવું
[કૃષ્ણાદિ ૨૦ x ૩ વર્ગણા = ૬૦.]

૩

[૧. ક્ષેત્ર]

૧. એક પ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલો અનંત છે.

[૨. કાંડ]

૨. એક સમય સ્થિતિવાળા પુદ્ગલો અનંત છે.

[૩. ભાષ]

૩-૨૨. એક ગુણ કૃષ્ણ પુદ્ગલો અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ
વિધે પણ સમજી લેવું.

[—સ્થા. ૫૧]

૪

[૧. ક્ષેત્ર]

૧. દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ અનંત છે.

[૨. ક્ષેત્ર]

૨. દ્વિપ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલ અનંત છે.

[૩. કાંડ]

૩. દ્વિગમયાશ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[૪. ભાષ]

૪-૨૩. દ્વિગુણકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શનું
સમજી લેવું.

[—સ્થા. ૧૧૮]

૫

[૬૦૪]

૧. ત્રિપ્રદેશી રકંધ અનંત છે.

[લેખ]

૨. ત્રિપ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાક]

૩. ત્રિમધ્યાશ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[બાવ]

૪-૨૩. ત્રિચુલ્લકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાદીના વર્ણ, રમ, ગંધ અને સ્પર્શ
વિધે પણ સમજી લેવું. ●

[—સ્થાન ૨૩૪]

૬

[૬૦૫]

૧. ચતુષ્પ્રદેશી રકંધ અનંત છે.

[લેખ]

૨. ચતુષ્પ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાક]

૩. ચતુષ્સમ્યાશ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[બાવ]

૪-૨૩. ચતુર્ચુલ્લકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાદીના વર્ણ, રમ, ગંધ અને સ્પર્શ
વિધે નમજી લેવું.

[—સ્થાન ૩૮૮]

૭

[દ્રવ્ય]

૧. પંચપ્રદેશી સ્કંધ અનંત છે.

[ક્ષેત્ર]

૨. પંચપ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાક]

૩. પંચમ્ભયાગ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[ભાષ]

૪-૨૩. પંચગુણકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ વિષે સમજી લેવું.

[—સ્થા ૪૭૪]

૮

[દ્રવ્ય]

૧. પદ્મપ્રદેશી સ્કંધ અનંત છે.

[ક્ષેત્ર]

૨. પદ્મપ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાક]

૩. પદ્મમ્ભયાગ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[ભાષ]

૪-૨૩. પદ્મગુણકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ વિષે સમજી લેવું.

[—સ્થા ૫૪૦]

૯

[૬૦૪]

૧. નખતપ્રદેશી સ્કંધ અનંત છે.

[સેત્ર]

૨. નખતપ્રદેશાવગાદી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાઠ]

૩. નખતમયાગ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[ભાષ]

૪-૨૩. સખગુણકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ
વિષે સમજી લેવું.

[—સ્થા. ૫૫૩]

૧૦

[૬૦૫]

૧. અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધ અનંત છે.

[સેત્ર]

૨. અષ્ટપ્રદેશાવગાદી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાઠ]

૩. અષ્ટમયાગ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[ભાષ]

૪-૨૩. અષ્ટગુણકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ
વિષે સમજી લેવું.

[—સ્થા. ૧૧૦]

૧૧

[દ્રવ્ય]

૧. નવપ્રદેશી સ્કંધ અનંત છે.

[ક્ષેત્ર]

૨. નવપ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાલ]

૩. નવમ્ભયાશ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[ભાવ]

૪-૨૩. નવગુણકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ
વિષે સમજી લેવું.

[—સ્થાન ૭૦૩]

૧૨

[દ્રવ્ય]

૧. દશપ્રદેશી સ્કંધ અનંત છે.

[ક્ષેત્ર]

૨. દશપ્રદેશાવગાહી પુદ્ગલ અનંત છે.

[કાલ]

૩. દશમ્ભયાશ્રિત પુદ્ગલ અનંત છે.

[ભાવ]

૪-૨૩. દશગુણકૃષ્ણ પુદ્ગલ અનંત છે.

તેવી જ રીતે બાકીના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ
વિષે સમજી લેવું.

[—સ્થાન ૭૦૩]

(૭) શબ્દાદિ

શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ;

શુભશબ્દ, અશુભશબ્દ;

મુકુટ, કુકુટ, દીર્ઘ, દુઃસ્વ, ગોળ, ત્રિકોણ, ચતુકોણ,
વિસ્તીર્ણ, પરિમંડલ;

કૃષ્ણ, નીલ, લોહિત, હરિદ્ર, શુકલ;

મુરલિગંધ, દુરલિગંધ;

તિજા, કટુક, કપાચ, અમ્લ, મધુર;

કર્કશ, મૃદુ, ગુરુ, લઘુ, શીત, ઉષ્ણ, સ્નિગ્ધ, તૃણ,
અગુરુલઘુ, ગુરુલઘુ;—આ બધાં એક એક છે.

(—સ્થા. ૧૭)

કામશુભ પાંચ છે —

૧. શબ્દ; ૨. રૂપ; ૩. રસ; ૪. ગંધ; ૫. સ્પર્શ.

(—સ્થા. ૩૮૦; —સમ. ૫)

આ પાંચ સ્થાનમાં જીવો આસક્ત થાય છે, રક્ત થાય છે, મૂર્ચ્છિત થાય છે, શૃદ્ધિવાળા થાય છે, લીન થાય છે અને નાશને પામે છે.

આ પાંચને બરાબર જાણ્યાં ન હોય, તેમને ત્યજ્યાં ન હોય, તો તે જીવને અહિતકર્તા, અશુભકર્તા, અમામધ્યકારી, અનિ-અયનકારી અને સંસારકારી થાય છે; પણ જો તે પાંચને બરાબર જાણ્યાં હોય, છોડ્યાં હોય, તો તે હિતકારી થાવત સિદ્ધિદાયી બને છે.

તે પાંચને ત્યજવાથી મુક્તિમાં જીવ જાય છે અને ન ત્યજવાથી દુર્ગતિમાં જાય છે.

(—સ્થા. ૩૮૦)

આત્મા દેશથી અને સુવર્ણી શબ્દધ્રુવણુ કરે છે.

તેવી જ રીતે એ બન્ને પ્રકારે ઉપદર્શન કરે છે, ગંધને મૂંઘે છે, રસાસ્વાદ કરે છે, સ્પર્શનું પ્રતિસંવેદન કરે છે

[—આ. ૮૦]

શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ બધાં પ્રકારના છે.^૧—

૧. આત્મ અને અનાત્મ;
૨. હું અને અનિહ;
૩. ગાન્ત અને અકાન્ત;
- ૪ પ્રિય અને અપ્રિય;
૫. મનોરૂ અને અમનોરૂ;
- ૬ મન-આમ અને અમનઆમ

[—આ. ૮૩]

શબ્દ બે પ્રકારનો છે —

૧. ભાષાશબ્દ; ૨. નોભાષાશબ્દ.^૨

(૧) ભાષાશબ્દના બે ભેદ છે —

૧. અક્ષરસંબંધ — અક્ષરોદિ વર્ણરૂપ;
૨. નોઅક્ષરમંબંધ — વર્ણરૂપ નહિ એવી અઅક્ષર ભાષા.
૧. આતોદશબ્દ — પટલાદિનો શબ્દ;
૨. નોઆતોદશબ્દ — વંશસ્ફોટાદિનો રવ.

^૧. આવા જ ભેદો પુદ્ગલના પણ — જુઓ પૃ. ૫૩૨

^૨. જ્યને ભાષાષ્યાંતિ નામનું નામકર્મ હોય છે, તેના ઉદયથી તે પાત્રની સમીપમા રહેલા ભાષાવર્મણના પુદ્ગલોને મળીને ભાષાવર્મ, પ્રિયાર્થે છે, તે ભાષા. એટલે કે મનુષ્યની અક્ષરોદિ વર્ણરૂપ, અને તેના અનાત્મ વર્ણરૂપો વિવેક નથી તેવી જુ વગેરેની અઅક્ષર વ્યવસ્થા તે ભાષા. જુઓ ભવ. ૫. ૩૬૨, ૧૫૮.

૩. જ્યનો નથી જ્ય અજ્યનો શબ્દ તે નોભાષા.

૬ આનોદયશબ્દના બે બેદ છે —

ક. તત (તે વાદ્યને આમડું કે તાર બાંધ્યા હોય તેવા વાદ્યનો શબ્દ^૧);

ખ. વિનન (તેથી વિપરીત તે).

(૪.) તતના બે પ્રકાર છે —

૧. ઘન (તાંતનો શબ્દ);

૨. શુપિર (વીણા અને ઢોલ વગેરેનો).

(ખ.) વિનનના પણ તે ૪ બે બેદ છે. (અર્થાત ક્રમશઃ બાણક અને કાન્ડલનો - ટીકા૦)

૭ નોઆતોદય શબ્દના બે બેદ છે —

ક. ભૂપણશબ્દ (નુપૂરાદિનો); ખ. નોભૂપણશબ્દ.

(ગ) નોભૂપણ શબ્દના બે બેદ છે —

૧. તાલશબ્દ - તાળીનો શબ્દ;

૨. લત્તિઆશબ્દ - લાતનો શબ્દ.

[ઝાલર પણ આનો અર્થ થાય; પણ ઝાલરને વાદ્ય ન ગણવામા આવે, તો તેનો શબ્દ અહીં સમજવાનો.]

[—સ્થા૦ ૮૧]

શબ્દના દશ બેદ છે —

૧. નિહારી — ઘોષવાળો શબ્દ, લેમકે ઘંટનો;

૨. પિલિટમ — ઘોષ વિનાનો-ઢોલ વગેરેનો;

૩. નેલ — ક્રમશઃ વગેરેનો;

૪. લિન્ન — કોઈ વગેરે રોગથી લાપ્તામાં તોળાપણું

આવે છે તે;

૧ સામાન્ય રીતે તો આમડું લખેલું હોય તેવાં મુદત દોષ આદિ ૪ તત કહેવાય, તાર બાંધવામાં આવ્યો હોય તેવા વાદ્યો વિનન કહેવાય, ઝાલર વગેરેને ઘન કહેવાય, કૂડીને વચાદાય તેવા સજ્જ આદિને શુપિર કહેવાય. પણ ઉપર બે ટીકામાં બજાવેલા વિશેષ અર્થ સમજવાના છે.

૫. જર્જરિત — વીણા વગેરેનો;

૬. દીર્ઘ — મેઘધ્વનિ—અથવા દીર્ઘવર્ણાશ્રિત;

૭. હ્રસ્વ — દૂર ન અંભગાય તેવો અથવા હ્રસ્વ વર્ણાશ્રિત;

૮. પૃથક્ત્વ — અનેક લિન્ન લિન્ન સ્વરોનું સંમિશ્રણ;

૯. કાકલી — કોયલનો સ્વર;

૧૦. કિંકિણીસ્વર — ઘંટડીનો સ્વર.

[—સ્થા ૭૩૫]

શબ્દોત્પત્તિ બે પ્રકારે છે —

૧. પુદ્ગલોના મંઘાતથી; ૨. પુદ્ગલોના ભેદથી.

[—સ્થા ૮૧]

સ્પર્શ આઠ છે.—

૧. કર્કશ; ૨. મૃદુ; ૩. ચુરુ; ૪. લઘુ; ૫. શીત;

૬. ઉષ્ણ; ૭. સ્નિગ્ધ; ૮. રુક્ષ.

[—સ્થા ૫૨૨]

વર્ણ પાંચ છે —

૧. કૃષ્ણ, ૨. નીલ; ૩. લાહિત; ૪. હરિત્ર; ૫. શુક્લ.

રસ પાંચ છે —

૧. તિક્ત; ૨. કટુક; ૩. કષાય; ૪. અમ્લ; ૫. મધુર.

[—સ્થા ૩૨૦]

વિષપરિણામ છ પ્રકારનો છે —

૧. દષ્ટ — વીંછી વગેરે ઝેરી જંતુ કરડવાથી જે ઝેર ચઢે છે તે;

૨. ભુક્ત — ઝેર ખાધું હોય અને ચઢે તે;

૩. નિપતિત;

૧. ચામડી પર પડ્યું હોય તે અથવા દર્શિવિષ.

૪. માંજાનુસારી^૨

૫. શ્રોણિતાનુસારી;

૬ અદિથમિંજનુસારી.

[—સ્થાન ૫૩૩]

ટિપ્પણ

૧ ધર્માસ્તિકાચના પ્રેશગદેશ :

અખંડ ધર્માસ્તિકાચરૂપ રૂકંધ તે આ પ્રથમ ભેદ. ધર્માસ્તિકાચના પૃથક્કરૂકંધની જેમ અનેક જુદા જુદા રૂકંધ હોતા નથી, પણ એ અખંડ ધર્માસ્તિકાચમાં કોઈ એક ખડની રૂપના કરી રાકાય છે અને તે કક્ષિત અસાને ધર્માસ્તિકાચનો દેશ હતી રાકાય; આ બીજો ભેદ. એ જ અખંડ ધર્માસ્તિકાચનો અનિભાગ્ય અંગ રૂપવામાં આવે તે પ્રદેશરૂપ ધર્માસ્તિકાચ કહેવાય, આ ત્રીજો ભેદ છે. આવા અસંખ્યાત પ્રદેશોની ધર્માસ્તિકાચમાં રૂપના થઈ ગયે છે તેથી ધર્માસ્તિકાચને અસંખ્યાતપ્રદેશી રૂકંધ કહેવાય છે આ જ પ્રમાણે અધર્માસ્તિકાચ અને આધ્યાત્મિકાચ વિશે પણ સમજવું.

૨. અદ્વાસમય :

અદ્વાસમય એટલે કાળ. કાળના સમયોનો સમૂહ જની ગણે નહીં માટે તેને અસ્તિકાચ—પ્રદેશસમૂહરૂપ કહેવામાં નથી આવેલો. કાળનું માપ સૂર્યની ગતિ ઉપરથી નીકળે છે, એટલે મનુષ્યદેવતા તથા સૂર્ય ગતિ કરે છે ત્યાં જ કાળના દિવસ, સપ્તાહ, માર્ગ ઇત્યાદિરૂપ વ્યવહારની પ્રસિદ્ધિ છે મનુષ્યદેવતાની જાદાર મૂર્તિ સ્થિત હોવાથી ત્યાં કાળનું માપ લેવું

૩. સમયક્ષેત્ર :

મનુષ્યલોકને સમયક્ષેત્ર કહેવામા આવે છે તે એટલા માટે કે તેમા સૂર્યની ગતિ યજ્ઞી કાળનું માપ કાઢી તેના દિવસ, માસ, વર્ષ આદિરૂપે કાળનો વ્યવહાર થાય છે. જજ્ઞદીપ, તેની કર્ત્ત્વ્ય ક્ષત્રસમુદ્ર, અને તેની કર્ત્ત્વ્ય ધાતુગીખડ અને તેની કર્ત્ત્વ્ય ક્ષત્રોદધિસમુદ્ર અને તેની કર્ત્ત્વ્ય પુષ્કરવરદીપ છે. તે પુષ્કરવરદીપને માનુષીયત્વ પર્વત જે ભાગમાં વહેતી નાખે છે. એટલે જજ્ઞદીપ, ક્ષત્રસમુદ્ર, ધાતુગીખડ, ક્ષત્રોદધિસમુદ્ર અને તેના કર્ત્ત્વ્ય પુષ્કરવરદીપ એટલું ક્ષેત્ર તે સમય ક્ષેત્ર કહેવાય છે આને અદીતીપ પણ કહેવામા આવે છે

૪. અવસરત્ર પર્વ :

અમાસ અને પૂર્ણિમા એ પવ કહેવાય છે એટલે એ પવ — પવનાડિયામા તે હોય તે પવ પર્વ કહેવાય અતી તૃતીય પર્વથી આપાદનું કૃષ્ણપક્ષ સમજવું. તેમા સમગ્ર દિવસની હાનિ થાય છે અને રાત્રિ વર્ધ છે. સમય પર્વ એટલે ભાદરવા મહિનાનું કૃષ્ણપક્ષ. તેમા પણ કનરા દિવસ રહે છે. અગિયારમું પવ આપે કાર્ત્ત્વ્ય માસનું કૃષ્ણપક્ષ તેના પક્ષ સમગ્ર દિવસ રહે છે અને રાત્રિ વધે છે તે જ પ્રમાણે એક એક માસ ડાંગને કૃષ્ણપક્ષ સમજવાના છે એટલે કે પદરમા વગેરે પવના અર્થ સમગ્ર પોષ, ફાગણ અને વસાંત પુષ્ણપક્ષ સમજવો

૫ અતિરાત્ર પર્વ :

ગીને જજ્ઞારેકા ચતુષ આદિ પવામા રાત્રિ ધરે છે અને દિવસ વધે છે. અતી ચતુર્થપર્વનો અર્થ છે — આપાદનું શુક્રપક્ષ તેમા રાત્રિ વગિને દિવસ વધવા માટે છે આપાદનું આદિ પર્વનો અર્થ કનરા ભાદ્રપદ, કાર્ત્ત્વ્ય, પોષ, ફાગણ અને વસાંતનું શુક્રપક્ષ સમજવો. તે તે પર્વામા દિવસ વધે છે અને રાત્રિ ધરે છે

૬. ચંદ્ર સંવત્સર :

ચંદ્ર સંવત્સરમા જાણ માનવ અને જ કનુ હોય છે અને ૩૫૬૩૬૬ દિવસો હોય છે. ચંદ્રમાસ કૃષ્ણ પ્રતિપદાથી શરૂ થઈ શુક્ર પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થાય છે અને તે ૨૯૩૬૬ અદોરાત્રનો અર્થ છે તેના જમના કરના એક કનુના દિવસ ૫૬૩૬૬ થાય. જલુ અતી ૬૬૬ ની વિવશા ન ગીને માત્ર ૫૬ અદોરાત્ર જણાવ્યા છે, એમ સમજવું

૭. યુગસંવત્સરનાં ભેદ :

જે ક્રમે અત્રી ચંદ્રાદિ સવત્સર જણાવ્યા છે, તે જ ક્રમે એક યુગમાં કનઠ વર્ષ આવે છે. ચંદ્ર સવત્સર ૨૮૩૬૬ અહોરાત્રનો એક માસ એવા બાર મામે પૂર્ણ થાય છે, એટલે તેના ૩૫૪૬૬ દિવસ થાય. ખ્રી.પૂ. ચંદ્રવર્ષ થતું તેટલા જ દિવસનું થાય અને ત્યાર પછી અભિવર્ધિત સવત્સર ભેમે. તે ૩૧૬૬૬ અહોરાત્રનો એક માસ એવા બાર મામે પૂર્ણ થાય છે. એટલે તેના ૩૮૩૬૬ અહોરાત્ર થાય. ત્યાર પછી ૩૫૪૬૬ દિવસનો ચંદ્ર સવત્સર ભેમે. તે પૂરો થાય એટલે વળી ૩૮૩૬૬ દિવસનો અભિવર્ધિત સવત્સર ભેમે. તે પૂરો થાય એટલે એક યુગ પૂરો થયો કહેવાય. તેના બધા મળી દિવસો ૧૮૩૦ થાય. અભિવર્ધિત સવત્સરમાં અધિક માસ આવે છે તેથી તે અભિવર્ધિત કહેવાય છે.

૮. બદ્ધ અને નોબદ્ધ પાર્થનૃપૃષ્ઠ :

મધવાળા પુરુષનો ત્યાં સુધી નાકમાં જઈને ચોળી ત્રપ નટી, ત્યાં સુધી ગધ આવે નટી, તે જ પ્રમાણે પુરુષશ શરીરને ચોટ નટી, ત્યાં સુધી તેની મીનતપતા કે તેની ઉષ્ણતાનું જ્ઞાન થાય નહિ. તે જ પ્રમાણે રસનું જ્ઞાન છત્ર વટે જે રસપુષ્પ પદાર્થ છે તે ચોટ તો જ થાય આ ત્રણ નિદિયોના વિષયમૂળ પદાર્થો બદ્ધ પાર્થનૃપૃષ્ઠ કહેવાય છે, કારણ તેમાં મીનતપતા માગમા રખાઈ અને બદ્ધતા એટલે કે માનવર આલેષ આવશ્યક થાય છે. જ્યારે જ્યારે તેમ નથી. શબ્દપુરુષકનો માત્ર કાલ સાધે રખાઈ જાય છે તેમો માનવર આલેષ—બદ્ધતા—આવશ્યક નથી. તેથી માનવતા, નૃપૃષ્ઠને નોબદ્ધપાર્થનૃપૃષ્ઠ કહી શકાય. આમાં નિષેધ બદ્ધતાનો પાર્થનૃપૃષ્ઠ છે. તે નટી વળી આજ્ઞાના વિષયમૂળ પુરુષનો જન નોબદ્ધ માનવર આલેષ નાથ, કારણ તે પુરુષકનો તો આંખ સાધે રખાઈ તેમજ નેહ શબ્દ છે આજ્ઞાને આવશ્યક જ નથી. કારણ, આંખ દૂર પડેલા પદાર્થને જન નોબદ્ધપાર્થનૃપૃષ્ઠ નાથ નિષેધ રખાઈ અને બદ્ધતા એ જન્મેનો છે તેથી તે કાંઈ જ નથી. તે જ પ્રમાણે કહેવાય આ વિભાગ હિન્દિય વિષયની અપેક્ષાએ જન નહતા હોય કે ન હોય. તે પુરુષકનો છત્ર માથે અને ૫૦૦૫૨ રખાઈ નોબદ્ધ પાર્થનૃપૃષ્ઠ એવો વિભાગ ને પરથી જન તેમનો બદ્ધ પાર્થનૃપૃષ્ઠ અને નોબદ્ધ પાર્થનૃપૃષ્ઠ ને વર્ણવે છે.

સ્થાનાંગ — સમવાયાંગ

ખંડ ૩ બે

ગણિતાનુયોગ

[બૃગોળ]

લોક-અલોક

૧. લોક અને અલોકના પ્રકારો

લોક એક છે.^૧

[—શ્લોક ૫, —સમ ૧.]

અલોક એક છે.

[—શ્લોક ૬, —સમ ૧.]

પ્ર० — લોક કોને કહેવો?

ઉ० — જીવ અને અજીવ એ લોક છે.^૨

પ્ર० — લોકમાં અનન્ત શું છે?

ઉ० — જીવ અને અજીવ.

પ્ર० — લોકમાં શાશ્વત શું છે?

ઉ० — જીવ અને અજીવ.^૩

[—શ્લોક ૧૦૩.]

લોકના ત્રણ પ્રકાર છે —

૧. નામલોક (કોઈ જીવ કે અજીવનું લોક એવું નામ હોય તે),

૨. સ્થાપનાલોક (લોકનું ચિત્ર તે),

૧. શ્લોક ૨૪૫નું પ્રમાણ લોક વિષે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ ૧. ૧

૨. ધર્માસ્તિકાદય લોક કહેવાય છે. અને ધર્માસ્તિકાદય ને જીવ અને અજીવ કહે તેથી અહીં જીવ અને અજીવને લોક કહ્યો છે.

૩. જીવ અને અજીવને દ્રવ્યાર્થિક દૃષ્ટિથી શાશ્વત સમજવા તેને જીવશાશ્વતિયો તે તે બંને અશાશ્વત વા છે.

૩. દ્વ્યલોક (ભવાભવ દ્વ્યો).

લોકના ત્રણ પ્રકાર^૧ છે —

૧. જ્ઞાનલોક; ૨. દર્શનલોક; ૩. ચારિત્રલોક.

લોકના ત્રણ પ્રકાર^૨ છે —

૧. બિંધલોક; ૨. અધોલોક; ૩. તિર્યંજલોક.

[—સ્થા. ૧૫૩]

૨. પરસ્પર વિરોધીનો સમાવેશ

આક્રમાં જે કાંઈ છે તેનું વિરોધી પણ છે; જેમ કે —

૧. ભવ અને અભવ; ૨. ત્રમ અને સ્થાવર; ૩. નયોનિક—મંમારી અને અયોનિક—મિદ્ધ; ૪. આયુષ અને અનાયુષ; ૫. મેન્દ્રિય અને અનિન્દ્રિય; ૬. મવેદ અને અવેદ; ૭. મરૂપી અને અરૂપી; ૮. સપુદ્ગલ અને અપુદ્ગલ, ૯ મંમારાપન્ન અને અસંમારમમાપન્ન; ૧૦. શાશ્વત અને અશાશ્વત; ૧૧. આકાશ અને અનાકાશ; ૧૨ ધર્મ અને અધર્મ; ૧૩. બંધ અને મોક્ષ; ૧૪. પુણ્ય અને પાપ; ૧૫. આશ્રવ અને મંવર; ૧૬. વેદના અને નિર્વેદા

[—સ્થા. ૫૭-૫૮]

૧ આ ત્રણ ભેદો તે સામાન્ય લોકના ન સમાજના પણ ભાવલોકના મનજવા તૃતીય સ્થાન પ્રસ્તુત હોવાથી આ પ્રમાણે ભાવલોકને ત્રણે પાત્રી નેના ત્રણ ભેદ તથા ૩૩ અન્યથા નામ, સ્થાપના, દ્વ્ય અને ભાવ એમ ચોત્તના ચાર ભેદ થાય. ઔદયિકાદિ છ ભાવોને ભાવલોક કહેવામાં આવે છે અહીં મનાવેલા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર પણ યથાથોત્ય ઔદયિકાદિ ભાવોમાં જ અનર્થવ હોવાથી તેમને ભાવલોક કહ્યાં છે

૨ આ ભેદો સ્વેચ્છલોકના છે.

૩. લોકની સ્થિતિ-વ્યવસ્થા^૧

લોકસ્થિતિ ત્રણ પ્રકારે છે.—

૧. આકાશ પર વાયુ; ૨. વાયુ પર ઉદધિ; ૩. ઉદધિ પર પૃથ્વી (રત્નપ્રભા આદિ.)

[—સ્થા ૧૬૩]

લોકસ્થિતિ ચાર પ્રકારે છે —

૧-૩. ઉપર પ્રમાણે; ૪. પૃથ્વી પર^૨ ત્રસ અને સ્થાવર જીવો છે.

[—સ્થા ૨૮૧]

લોકસ્થિતિ છ પ્રકારે છે —

૧-૪. ઉપર પ્રમાણે; ૫. જીવના આધારે અજીવ;^૩ ૬ કર્મના આધારે જીવ.^૪

[—સ્થા ૪૬૮]

લોકસ્થિતિ આઠ પ્રકારે છે.—

૧-૬. ઉપર પ્રમાણે; ૭. અજીવ જીવસંગૃહીત છે;^૫ ૮. જીવ કર્મસંગૃહીત છે.^૬

[—સ્થા ૧૦૦]

૧ બૌદ્ધ માન્યતા અનુસારમા (૮-૭૦) આ ૪ રાજદોમા આપી છે

૨. દેવવિમાનવાસી દેવો વગેરે ત્રસ પ્રાણીઓ પૃથ્વી ઉપર નથી રહેતા સ્થાવર પણ પૃથ્વી પર બાહર સમજવા નોઈએ, કારણ કે સૂક્ષ્મ સ્થાવર તેો સક્ષ્ય લોકમા છે.

૩. બધા અજીવો જીવને આધારે નથી રહેતા, પણ ઔદારિકાદિ પુદ્ગલો ૪ રહે છે.

૪. જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મને આધારે જીવો રહે છે પ્રાય. જીવો કર્મ વિના નથી હોતા. આ પૃથ્વી ઉપર રહેતા જીવો વિશે આ મમજનુ, સિદ્ધ વિશે નહીં.

૫ જીવોએ અજીવો પ્રીતકાર કરેલો છે. અજીવ વિના કોઈ પણ વ્યવહાર જીવથી શક્ય નથી.

૬ અર્થાત્ જીવો કર્મથી બદ્ધ છે.

લોકસ્થિતિ દ્વય પ્રકારે છે —

૧. જીવો વારંવાર મરીને ત્યાંના ત્યાં જ ઉપન્ન થાય છે;

૨. જીવો નિરંતર હુમેશાં પાપકર્મ કરતા જ રહે છે;

૩. જીવો નિરંતર હુમેશાં મોહનીય કર્મ બાંધે છે;

૪. ત્રણે કાળમાં જીવ અજીવ ધર્મ નથી જતા અને અજીવો જીવ નથી ધર્મ જતા;

૫. ત્રણે કાળમાં ત્રણ અને સ્થાવર જીવો વિશિષ્ટ નથી થતા;

૬. ત્રણે કાળમાં એવું નથી થતું કે લોક અલોક બની જાય કે અલોક લોક બની જાય;

૭. ત્રણે કાળમાં એવું નથી બનતું કે લોક અલોકમાં પ્રવેશે કે અલોક લોકમાં પ્રવેશે;

૮. જ્યાં મુખી (જેટલામાં) જીવ છે ત્યાં મુખી (તેટલો) લોક છે અને જ્યાં મુખી લોક છે ત્યાં મુખી જીવો પણ છે;

૯. જેટલામાં જીવ અને પુદ્ગલ ગતિ કરી શકે છે તેટલો લોક છે. જેટલો લોક છે તેટલામાં જીવ અને પુદ્ગલો ગતિ કરી શકે છે;

૧૦. લોકાંતરના બધા ભાગમાં ખીબા રુક્ષના અંશોગ વિનાના પુદ્ગલોને રક્ષ કરી નાખવામાં આવે છે જેથી જીવો અને પુદ્ગલો લોક બહાર જઈ શકતા નથી.

[—સ્થા. ૭૩૬]

આર કારણે જીવો અને પુદ્ગલો લોકોની બહાર જઈ શકતા નથી —

૧. ગતિનો અભાવ^૧; ૨. મહાયકનો અભાવ^૨; ૩. રૂઢ હોવાથી^૩; ૪ લોકસ્વભાવને કારણે.^૪

[—આ. ૩૩૭]

૪. વિવિધ

આઠ અસ્તિકાયથી લોક સ્પૃષ્ટ-આપ્ત છે —

૧. ધર્માંસ્તિકાય; ૨. અધર્માંસ્તિકાય; ૩. જીવાસ્તિકાય; ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય

આર ઉત્પન્ન થવી બાહરકાયથી લોક સ્પૃષ્ટ છે —

૧. પૃથ્વીકાય. ૨. અગ્નિકાય. ૩ વાયુકાય; ૪. વનસ્પતિકાય

[—આ. ૩૩૩]

અધ્યાત્મિકમાં પાંચ બાહર છે —

૧ પૃથ્વીકાય; ૨ અગ્નિકાય. ૩ વાયુકાય; ૪ વનસ્પતિકાય. ૫. સ્થૂલ ત્રણ ગ્રાણી.

જીર્ણલોકમાં પણ તે જ પાંચ બાહર છે

તિર્થંજીલોકમાં પાંચ બાહર છે —

૧. એકેન્દ્રિય; ૨. દ્વીન્દ્રિય; ૩. ત્રીન્દ્રિય; ૪. ચતુરિન્દ્રિય. ૫. પંચેન્દ્રિય.

[—આ. ૪૪૪]

૧. જ્ય અને પુદ્ગલનો એવો અભાવ જ છે કે તેઓ લોકની બાહ્ય અધ્યાત્મિકમાં ગતિ કરી શકતા જ નથી

૨. જ્ય અને પુદ્ગલનો ગતિસ્વભાવ છે છતાં તે ધર્માંસ્તિકાયની સહાયથી ગતિ કરે છે. લોક બહાર ધર્માંસ્તિકાય નથી એટલે મહાયક ન મહાયથી ગતિ થતી નથી.

૩. લોકાન્તે જઈને પુદ્ગલો એટલા બધા રૂઢ થઈ જાય કે તે આગળ ગમન કરી શકતા નથી. જ્ય પણ કમ પુદ્ગલ સહિત હોવાથી ગતિ ની શકે નહિ.

૪. લોકની મર્યાદા જ એ છે કે તેની અંદર જ ગતિ શક્ય બને.

અર્ધોક્તમાં પાંચ મહાનરક છે —

૧. કાલ; ૨. મહાકાલ; ૩. રૌરવ; ૪. મહારૌરવ;
૫. અપ્રતિષ્ઠાન.

ઊર્ધ્વોક્તમાં પાંચ મહાવિમાન છે —

૧. વિજય; ૨. વૈજયંત; ૩. વ્યંત; ૪. અપરાજિત;
૫. મર્વાર્થસિદ્ધ.

[—સ્થા ૪૫૧]

અર્ધોક્તમાં પાંચ મહાનરક છે —

૧. કાલ; ૨. મહાકાલ; ૩. રૌરવ ૪. મહારૌરવ
- ૫ અપ્રતિષ્ઠાન.

ઊર્ધ્વોક્તમાં પાંચ મહાવિમાન છે —

૧. વિજય; ૨. વૈજયંત; ૩. વ્યંત; ૪. અપરાજિત;
- ૫ મર્વાર્થસિદ્ધ.

[—સ્થા ૪૫૧]

ઊર્ધ્વોક્તમાં અર્ધોક્તમાં અને તિર્થંજ્ઞોક્તમાં બે શરીરવાળા (બે ભવમાં પ્રાપ્ત થતા શરીરવાળા) છવેલા છે.

- ૧ પૃથ્વીક્રાંતિક; ૨. અક્રાંતિક; ૩. વનસ્પતિક્રાંતિક;
- ૪ સ્તૂત્રમક્રાંતિક (અટી પથેન્દ્રિય મમજવા).

[—સ્થા ૩૨૪]

અર્ધોક્તમાં ચારથી અધિકાર થાય છે —

૧. નરક;^૧ ૨. નારકો;^૨ ૩. પાપકર્મ;^૩ ૪. અગુણ પુદ્ગલ^૪.

૧ આ જન્મે કૃષ્ણાષ્ટકોત્થાથી અપાડુ કરે જ.

૨ જ્ઞાનાવસ્થા, નિષ્કાલ્પ બે જગ્યા કર્મપુદ્ગલો અજ્ઞાન રીતે ભાગ્ય નિકાર કરે ૭

૩ અગુણપુદ્ગલો અપાકારને પદ્ધતિ છે તે.

તીરછા લોકમાં ચારથી પ્રકાશ થાય છે —

૧. ચંદ્રો; ૨. સૂર્યો; ૩. મણિ; ૪. જ્યોતિ - અગ્નિ.

બીજા લોકમાં ચારથી પ્રકાશ થાય છે —

૧. દેવો; ૨. દેવીઓ; ૩. વિમાન; ૪. આભરણ.

આ ત્રણ મહાન છે —

૧. જંબૂદ્વીપના પર્વતોમાં મેરુ;

૨. સુમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ;

૩. કલ્પોમાં પ્રજ્ઞલોક.

[—આ. ૨૦૫]

ચારે દિશા અને વિદિશાની અપેક્ષાએ આ ત્રણ મહાપ્રમાણ છે —

(૧) ૧. અપ્રતિષ્ઠાન નરક;^૧ ૨. જંબૂદ્વીપ; ૩. સર્વાર્થ સિદ્ધિમહાવિમાન.

(૨) ૧. સીમન્તક નરક;^૨ ૨. અમયક્ષેત્ર - મનુષ્યલોક; ૩. ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી.

[—આ. ૧૪૮]

૧. અનુસરમા આમા, પ્રમા, આલોક, અવનાસ, પ્રત્યાન — એ પ્રત્યેકના ચાર પ્રકાર બતાવ્યા છે — તે આ ૧. ચંદ્ર, ૨. સૂર્ય, ૩ અગ્નિ, ૪. પ્રજ્ઞા. (—અનુસર. ૪. ૧૪૧-૧૪૫)

૨ આ પ્રથમના ત્રણનો વિચાર લાખ લાખ થોગળ છે. સાતમી નરકમાં પાંચ નરકાવાસ છે, તેમાંનો વચ્ચેનો નરકાવાસ અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસ છે. બધા દ્વીપ અને સુમુદ્રોની વચ્ચેના આલેલો દ્વીપ જંબૂદ્વીપ છે. અને પાંચ અનુસરવિમાનમાનુ વચ્ચે સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન છે.

૩ આ ત્રણેનું પ્રમાણ ૪૫ લાખ થોગળ છે. પ્રથમ નરકના પ્રથમ પ્રસ્તરમાં સીમન્તક નરકાવાસ છે. જંબૂદ્વીપથી માંડી પુષ્કરવર્ષદ્વીપ સુધીનું ક્ષેત્ર મનુષ્યક્ષેત્ર છે અને સિદ્ધિગિદ્ધાનું જ નીલ નામ ઈષ્ટપ્રાગ્ભારા પૃથ્વી છે.

સાકર્માં આ નાદ મનુષ્યમાણ છે—

(૧) ૧ અપ્રતિજન નરક; ૨. અંબુદીપ; ૩. પદ્મ-
વાન વિમાન; ૪. સર્વાર્થગિદ્ધ મધ્યવિમાન

(૨) ૧ ઔપ્પાન્નક નરક; ૨. નમથકેત્ર - મનુષ્યલોક;
૩ ઉદ્ધવિમાન ૪ ઈન્દ્રપ્રાન્નાસ પૃથ્વી;

(-આ. ૩૨)

સાધ્યાસાકર્માં રેનનારી આ દિગ્માકુમારી મહત્તરદિક્ષાએ

૧. જ્ઞાનકેત, ૨. જ્ઞાનવતી; ૩. મુખેષા; ૪. જ્ઞાન-
માલિની; ૫ મુખમા; ૬. વચ્ચમિત્રા; ૭. વારિષેષા; ૮.
ગદાદક્ષા.

સર્વસાકર્માં રેનનારી આ દિગ્માકુમારી મહત્તરદિક્ષાએ

૧ મેધકેત; ૨ મેધવતી; ૩. મુખેષા; ૪. મેધ-
માલિની ૫ મેધધારા, ૬. ચિન્તિત્રા; ૭. પુષ્પમાલા; ૮.
નિરિન્ત્રા

(-આ. ૧૪૩)

પૃથ્વી આદિ છે

૧ ૩ અપ્રતિજા - નમતના; ૮. ઈન્દ્રપ્રાન્નાસા.

નિત્ય નવાન પૃથ્વીનો આદ્યોજન લેટું મધ્ય-
- યોજન જાડો છે

ધર્મપ્રાપ્તારનાં નામ આઠ છે —

૧. ધર્મ; ૨. ધર્મપ્રાપ્તાર; ૩. તનુ; ૪. તનુ તનુ;
૫. મિદિ; ૬. મિદિલય; ૭. મુક્તિ; ૮. મુક્તિલય.

[—સ્થા° ૬૪૮]

પ્રત્યેક પૃથ્વી બધી તરફથી ત્રણ વલયથી ઘેરાયેલી છે —

૧. ધનોદધિવલય; ૨. ધનવાતવલય; ૩. તનુવાતવલય.

[—સ્થા° ૨૨૪]

બધા ધનોદધિ ૨૦ હજાર યોજન વિસ્તૃત છે.

[—સમ° ૨૦]

જંબૂદ્વીપના મેરુ પર્વતની દક્ષિણે આ રતનપ્રભા પૃથ્વીમાં અતિનિકૃષ્ટ છ મહાનરક છે —

૧. લોભ; ૨. ક્રોધ; ૩. ઉદ્વેગ; ૪. મિદ્ધા; ૫. મદ્ય;
૬. મૌન.

ચોથી પ્રકંપ્રભા પૃથ્વીમાં છ અતિનિકૃષ્ટ મહાનરક છે —

૧. આર; ૨. વાર; ૩. માર; ૪. ધાર; ૫. રીરવ;
૬. ખાડખડ.

[—સ્થા° ૫૧૫]

પૃથ્વીના એક ભાગમાં ધરતીકંપનાં ત્રણ કારણો છે —

૧. આ રતનપ્રભા પૃથ્વી નીચે સ્થિત પુદ્ગલો પડે તો;
૨. કોઈ મહેશ નામનો મહોરગ પૃથ્વી નીચે કૂદાકૂદ કરે તો;
૩. નાગકુમાર અને ગુણકુમારનું પૃથ્વી નીચે યુદ્ધ થાય તો.

આખી પૃથ્વીમાં ધરતીકંપનાં ત્રણ કારણો છે^૧ —

૧. પૃથ્વી નીચેનો ઘનવાત વ્યાકુલ થાય અને તેથી ઘનોદધિ સમુદ્રમાં તોફાન મચે;

૨. કેાઈ મહેશ નામનો મહોરગ દેવ પોતાનું સામર્થ્ય^૨ કેાઈ શ્રમણબ્રાહ્મણને દેખાડવા માટે પૃથ્વીને ચલિત કરે;

૩. દેવામુર સંગ્રામ થાય તો.

[—સ્થા० ૧૬૮]

ત્રણ સમુદ્રોનું પાણી કુદરતી પાણી જેવું સ્વાદવાળું છે —

૧. કાસોદ; ૨. પુકરોદ; ૩. સ્વયંભૂરમણ.

એ જ ત્રણ સમુદ્રમાં માછલાં અને કાચળાની ઝડુંલતા છે.

[—સ્થા० ૧૪૪]

આ ચાર સમુદ્ર જુદા જુદા રસવાળા છે —

૧. લવણોદ (ખારું પાણી);

૨. વરુણોદ (મદિરા જેવું માદક પાણી);

૩. ક્ષીરોદ (દૂધ જેવું પાણી);

૪. ધૃતોદ (ધી જેવું પાણી).

[—સ્થા० ૩૪૪]

મનઘનતા યોજનનું પરિમાણ ૮ હજાર ધનુષ્ય છે.

[—સ્થા० ૧૩૮]

જ જુદીપના ગણિતમાં કલા એટલે યોજનનો ૧૯મેા

ભાગ

[—સમ० ૧૬]

૧. ધરતીકંપની બૌદ્ધ માન્યતા માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ

ટિપ્પણ

૧. ચૌદ રત્નપ્રમાણલોક :—

ચૌદરત્ન પ્રમાણ લોક છે. અરોલોકની સામે નરક એકેક રત્ન પ્રમાણ છે. પ્રથમ નરકના ઉપરના છેડાથી સૌધર્મયુગ્મ સુધીમા એક રત્ન થાય છે. તેની ઉપર સનતકમાર અને માદેન્દ્ર કદાચ એક રત્ન રોકે છે. તેની ઉપર ઘણ અને તેની ઉપર હાતક એ બે મળીને એક રત્ન પ્રમાણમા છે. તેની ઉપર મહાચુક અને તેની ઉપર સહસ્રાર એ બે મળીને એક રત્ન પ્રમાણ છે. તેની ઉપર ભેડાભેડ આવેલા આનંદ અને પ્રાણવ અને તેની ઉપર ભેડાભેડ આવેલા આરણ અને અચ્યુત—એ ચાર મળી એક રત્નપ્રમાણમાં છે. ત્યાર પછી ઉપરાઉપર આવેલા નવ શ્રેયેષ્ઠ એક રત્ન રોકે છે. તેની ઉપર આવેલા પાંચ અનુત્તર અને તેની ઉપર આવેલા સિદ્ધશિલા એ સર્વ મળી એક રત્ન રોકે છે. આ સર્વ મળી ચૌદ રત્ન થાય છે. લોકનો આકાર વૈરાળ સ્થાને છે; એટલે કે બન્ને હાથોને કેડ પર રાખી અને બન્ને પગને પહેળા કડી ધીમેલા પુરુષના આકાર જેવો છે. તેના ત્રણ ભાગ છે : અલોક, તિર્થલોક અથવા મધ્યલોક અને ઊર્ધ્વલોક. અલોકમાં નરકો છે, મધ્યમા દ્વીપ સમુદ્રો છે અને ઊર્ધ્વમા દેવતા નિમાનો તથા સિદ્ધશિલા છે.

જેન શાસ્ત્રોમા જેમ છત્ર અને અછત્રને ૪ લોક કહ્યાં છે, તેન અનુત્તરમા લોક અનંત છે કે સાત છે એવા પ્રશ્નના જવાબને દાખાને બજવાન છુદ્ધે માત્ર એટલું કહ્યું કે પાંચ કામચુલ—૩૫, રસાદિ એ ૪—લોક છે. અને કહ્યું કે જે મનુષ્ય એ પાંચ કામને ત્યાગે છે તે લોકના અંતે પહોંચી ત્યાં જ નિવરે છે—હત્યાદિ. [-અનુત્તર ૦ ૬ ૩-]

૨. ધરતીકંપ બાબત બૌદ્ધ માન્યતા —

બૌદ્ધ પના અનુત્તરમાં આકે દારણ જણાવ્યાં છે. તે આ—૧ પૃથ્વી નીચેના મહાનાયુના વાવાથી પાણી કંપિત થાય છે અને તેથી તેના પર રહેલી પૃથ્વી કંપિત થાય છે;

૨. કોઈ અમણ-આમણ પોનાળી જલિના બજ વટે પૃથ્વી ભાવનાને ભાવે તેથી.

૩. જ્યારે બૌદ્ધિચત્ર ભાવાના જર્વામાં આવે ત્યારે;

આખી પૃથ્વીમાં ધરતીકંપનાં ત્રણ કારણો છે* —

૧. પૃથ્વી નીચેનો ઘનવાત વ્યાકુલ થાય અને તેથી ઘનોદધિ સમુદ્રમાં તોફાન મચે;
૨. કેઈ મહેશ નામનો મહોરગ દેવ પોતાનું સામર્થ્ય કેઈ ધ્રમલુગ્રાહણને દેખાડવા માટે પૃથ્વીને ચલિત કરે;
૩. દેવાસુર સંગ્રામ થાય તો.

[—સ્થા. ૧૪૮]

ત્રણ સમુદ્રોનું પાણી કુદરતી પાણી જેવું સ્વાદવાળું છે —

૧. કાશોદ; ૨. પુન્ડરોદ; ૩. સ્વયંભૂરમણ.
- એ જ ત્રણ સમુદ્રમાં માછલાં અને કાચબાની બહુલતા છે.

[—સ્થા. ૧૪૯]

આ ચાર સમુદ્ર જુદા જુદા રસવાળા છે —

૧. લવણોદ (ખારું પાણી);
૨. વરુણોદ (મદિરા જેવું માદક પાણી);
૩. ક્ષીરોદ (દૂધ જેવું પાણી);
૪. ધૃતોદ (ઘી જેવું પાણી)

[—સ્થા. ૩૮૪]

મનઘના યોજનનું પરિમાણ ૮ હજાર ધનુષ્ય છે.

[—સ્થા. ૧૩૪]

જંબૂદ્વીપના ચલિતમાં કલા એટલે યોજનનો ૧૬મેા ભાગ.

[—સમ. ૧૬]

*. ધરતીકંપની બૌદ્ધ માન્યતા માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ક્રિષ્ણક

આ બને તુલ્યા આઠ યોજન ડાયાં છે. તેમના મધ્ય-
ભાગનો વિસ્તાર આઠ યોજન છે. અને સર્વપરિમાણ આઠ
યોજનાથી કાંઈકે વધારે છે

ગ્રાસ્મલી તુલ્યામાં ગ્રસ્મલેવ અને જલ્પતુલ્યામાં જલ્પ-
લીપનાં મધિપતિ અનાતલ દેવ રહે છે તે બને દેવો
જલ્પિમાન અને પાપોપમ રિયનિવારકા છે

{ - ૨૧૦ - ૧૧ ૧૩૫ - ૨૫૦ ૮ }

(૨) જનતી

જલ્પલીપની જનતી (કન્નો કિલ્લ) આઠ યોજન
સમી છે તે મધ્યભાગમાં આઠ યોજન પડેલી છે

- ૨૫૦ - ૧૧ ૧૩૫ - ૨૫૦ ૮

જલ્પલીપની વેરિયા ૧૦ કાંડે કાંડી છે

જલ્પલીપની વેરિયા ૧૦ યોજન પડેલી મુલમાં છે

{ - ૨૫૦ - ૧૧ }

અથા કાંધ અને નમુડની વેરિયા ૧૦ યોજન પડેલી

૧૦

૪. જ્યારે જે પિસળ માતાની કુચમાંથી બહાર આવે;
૫. જ્યારે તપાસનને અનુતર કાનડન થાય;
૬. જ્યારે તપાસન ધર્મચક્ર પ્રવર્તે
૭. જ્યારે તપાસન આપુરુદેહારસે નાચે;
૮. જ્યારે તપાસન નિર્મયુક્ત થાય.

[- અંકુર ૮. ૭]

૨

દ્વીપસમુદ્ધાધિકાર

૧. જંબૂદ્વીપ^૧

જમ્બા દ્વીપ અને અમુદ્રોની વચ્ચે ગોળાકારે જંબૂદ્વીપ આવેલો છે. તેનો વ્યાસ એક લાખ યોજન અને પરિધિ ૩૧૬,૨૨૭ યોજન, ૩ ગાઉ, ૧૨૮ ધનુષ અને ૧૩૥ આંગળથી કાંઈક વધારે છે.

[- આ. ૧૧, - સમ. ૧, ૧૧૪]

જમ્બા દ્વીપ-અમુદ્રી દબાર યોજન જમીનમાં ઊંડા સમજવા

[- આ. ૭૪]

(૧) વૃક્ષ

જંબૂદ્વીપમાં દર્શનીય જે મહાન વૃક્ષો છે —

૧. દેવકુરુમાં શાલમલીવૃક્ષ;
૨. ઉત્તરકુરુમાં મુદર્શન નામનું જંબૂવૃક્ષ^૨.

૧. જુઓ પ્રાચીન અતિ વિખરૂ નં. ૧.

૨. આ વૃક્ષના નામ કપરથી જ આ દ્વીપનું નામ જંબૂદ્વીપ પડેલું છે.

બાગ જેટલા પહોળાઈમાં ઘટતો જાય છે; તેથી ઉપર ૧૦૦૦ યોજન પહોળો રહે છે.^૧

[—સ્થા. ૭૧૬; સમ. ૧૦, ૧૧, ૧૨૩, ૬૬]

ધરણીતલમાં મેરુપર્વતની પરિધિ ૩૧,૬૨૩ યોજનથી કાંઈક ન્યૂન છે.

[—સમ. ૩૧]

મેરુપર્વત ઉપર ૪૦ યોજન ઊંચી ગોળ શુલ્કા છે. તે મૂળમાં બાર યોજન, મધ્યમાં આઠ યોજન અને ઉપર ચાર યોજન પહોળી છે.^૨

[—સમ. ૪૦, ૧૨;—સ્થા. ૩૦૦, ૧૮૦]

મેરુપર્વતના છેડાથી લવણમુદ્ર મુધીનું અંતઃ બધી દિશાએ ૪૫ હજાર યોજન છે.

[—સમ. ૪૫]

મેરુપર્વતના પશ્ચિમાંથી વિજયઢાર પશ્ચિમાં મુધીનું અંતર ૫૫ હજાર યોજન છે. તે જ પ્રમાણે વૈજયત, જયત અને અપરાજિત ઢાર વિષે ત્રયજ્ઞું

[—સમ. ૫૫]

મેરુપર્વતનું પ્રથમ કાંઠ ૬૧,૦૦૦ યોજન ઊંચું છે અને બીજું કાંઠ ૩૮,૦૦૦ યોજન ઊંચું છે.^૩

[—સમ. ૫૧ :—]

૧ મુખે પ્રકાશને જાતે દિપ્તિ ન ૪

૨ મરુ હાથ પાળા હોય છે. તેને તેની પદ્મનાઈ ૧૦૦૦ યોજન છે. તે હમર યોજનમાં કીક રચ્ચે આ શુલ્કા છે. તે વેદ્યસ્ત્રની બનેલી છે તેના ૪૦ એક રાશિન કિલ્લુદ્ધ આવેતુ છે. આ શુલ્કાની આસપાસ જાળના ૬૮૮ યોજન જેટલા બાગમાં ૫૬૬ નાળનું વન છે.

૩ મૂળે મેરુપર્વત હાથ પાળા હોયને તેના 'દેવસમારુદ્ધ' પ્રનાઈ વન કાંઠ મનાય છે પ્રથમ કાંઠ એક હમર યોજન પ્રમાણ, કિનીય ૧૧: ૧૧,૦૦૦ યોજન પ્રમાણ અને ત્રીજાકાંઠ ૩૧,૦૦૦ યોજન પ્રમાણ.

છે. તે દ્વારો સમાનાન્તરે આવેલાં છે. અને એક દ્વારથી બીજું દ્વાર ૭૬,૦૦૦ યોજનથી કાંઈક^૧ વધારે છેટું છે તે દ્વારોમાં પદ્યોપમ સ્થિતિવાળા તે તે દ્વારના નામવાળા ચાર દેવો વસે છે.

[—સમ૦ ૭૬, —સ્થા૦ ૩૦૩, ૧૫૭]

બધા દ્વીપ-સમુદ્રોનાં દ્વારોની બિંધાર્ધ આઠ યોજન છે.

[—સ્થા૦ ૧૫૭]

વિજય દ્વારની પ્રત્યેક બાજુએ નવ ભૌમ (નગર) છે.

[—સમ૦ ૯]

(૩) મેરુપર્વત

જૂદ્વીપની વચમાં ગોળ મેરુપર્વત આવેલો છે. તેનાં ગોળ નામો છે^૨ —

૧. મંદર; ૨. મેરુ; ૩. મનોરમ; ૪. મુદર્થન;
૫. સ્વયંપ્રભ; ૬. ગિરિરાજ; ૭. રત્નોચ્ચય, ૮. પ્રિયદર્શન;
૯. લોકમધ્ય; ૧૦. લોકનાભિ; ૧૧. અસ્ત; ૧૨. સૂર્યાવર્ત;
૧૩ સૂર્યાવરણ; ૧૪. ઉત્તર; ૧૫. દિશાદિ; ૧૬. અવતંત્ર.
[—સમ૦ ૧૧]

મેરુપર્વત સર્વ મળી એક લાખ યોજન પ્રમાણુ બિંધો છે તે ૧૦૦૦ યોજન રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં બિટો હિતરેલો છે. અને ૬૬,૦૦૦ યોજન જમીન ઉપર બિંધો છે. ભૂમિસ્થાને ૧૦ દગર યોજન પહોળો છે. ત્યાંથી લેમ લેમ ઉપર જઈએ તેમ તેમ પ્રત્યેક યોજને યોજનના અગિયારમઃ

ભુમિ પ્રકરણને અતે દિપ્તન ન ૩.

• નીચ ની આ સેન નામો ૧૫ પ્રકિદ છે— ૧. મંદર, ૨. મેરુ,

૩ મુદર્થન ૪ સ્વયંપ્રભ, ૫ મનોરમ, ૬. ગિરિરાજ, ૭. રત્નોચ્ચય, ૮. ગિરોચ્ચય ૯ લોકમધ્ય, ૧૦ લોકનાભિ ૧૧. સૂર્યાવર્ત, ૧૨. અસ્ત, ૧૩ દિશાદિ ૧૪ સૂર્યાવરણ ૧૫ અવતંત્ર, ૧૬ નયેનમ.

નાન જેટલા પહોળાઈમાં ઘટતો જાય છે; તેથી ઉપર ૧૦૦૦ ચોજન પહોળો રહે છે.^૨

[—સ્થા° ૭૧૯; સમ° ૧૦, ૧૧, ૧૨૩, ૯૯]

ધરણીતલમાં મેરુપર્વતની પરિધિ ૩૧,૬૨૩ ચોજનથી કાંઈક ન્યૂન છે.

[—સમ° ૩૧]

મેરુપર્વત ઉપર ૪૦ ચોજન ઊંચી ગોળ સૂલિકા છે. તે મૂળમાં બાર ચોજન, મધ્યમાં આઠ ચોજન અને ઉપર ચાર ચોજન પહોળી છે.^૩

[—સમ° ૪૦, ૧૨;—સ્થા° ૩૨૦, ૧૮૦]

મેરુપર્વતના છેડાથી લવણસમુદ્ર સુધીનું અંતર બધી દિશાએ ૪૫ હજાર ચોજન છે.

[—સમ° ૪૫]

મેરુપર્વતના પશ્ચિમાંતથી વિજયઠાર પશ્ચિમાંત સુધીનું અંતર ૫૫ હજાર ચોજન છે. તે જ પ્રમાણે વૈજયંત, વ્યંત અને અપરાજિત ઠાર વિધે સમજવું.

[—સમ° ૫૫]

મેરુપર્વતનું પ્રથમ કાંડ ૬૧,૦૦૦ ચોજન ઊંચું છે અને બીજું કાંડ ૩૮,૦૦૦ ચોજન ઊંચું છે.^૪

[—સમ° ૬૧ ૩૮]

૧. બુધો પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ ન ૪

૨. મરુ દાખ ચોજન ઊંચો છે. એને તેની પહોળાઈ ૧૦૦૦ ચોજન છે. તે દાંતર ચોજનમાં ટીક વચ્ચે આ સૂલિકા છે. તે વૈજયંતની બનેલી છે તેના ૧૨ એક સાધન ચોજન આગેલું છે. આ સૂલિકાની આસપાસ બાજના ૯૮૮ ચોજન જેટલા જગમગા ૫૨૬ નામનું વન છે.

૩. સપ્તર્ષ મેરુપર્વત દાખ ચોજન ઊંચો અને તેના 'કેવલમાસ્રમ્ય' પ્રનારે વન કાંડ અઘાય છે પ્રથમ કાંડ એક દાંતર ચોજન પ્રમાણ, દ્વિતીય કાંડ ૧૨,૦૦૦ ચોજન પ્રમાણ અને તૃતીયકાંડ ૩૬,૦૦૦ ચોજન પ્રમાણ,

છે તે દારે સમાનાન્તરે આવેલાં છે. અને એક દારથી બીજી દાર ૭૬,૦૦૦ યોજનથી કાંઈક^૧ વધારે છેદું છે. તે દારોમાં પદ્યોપમ સ્થિતિવાળા તે તે દારના નામવાળા ચાર દેવો વસે છે.

[—સમ૦ ૭૬, —સ્થા૦ ૩૦૩; ૬૫૭]

અથા દ્વીપ-સમુદ્રોનાં દારોની ઊંચાઈ આઠ યોજન છે.

[—સ્થા૦ ૧૫૭]

વિગ્રથ દારની પ્રત્યેક બાજુએ નવ ભૂમિ (નગર) છે.

[—સમ૦ ૯]

(૩) મેરુપર્વત

જ બૃહદ્વીપની વચમાં ગોળ મેરુપર્વત આવેલો છે. તેનાં નામો નામો છે^૨ —

૧. મંદર; ૨. મેરુ; ૩. મનોરમ; ૪. સુદર્શન;
૫. ન્યમપ્રભ; ૬. ગિરિરાજ; ૭. રત્નોદ્યમ; ૮. પ્રિયદર્શન;
૯. લોકમધ્ય; ૧૦. લોકનાભિ; ૧૧. અસ્ત; ૧૨. સૂર્યાવર્ત;
૧૩. સૂર્યાવળ; ૧૪. ઉત્તર; ૧૫. દિશાદિ; ૧૬. અવતંત્ર.

[—સમ૦ ૧૬]

મેરુપર્વત મર્વે મળી એક લાખ યોજન પ્રમાણ ઊંચા છે તે ૧૦૦૦ યોજન રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઊંટો કિતરેલો છે. અને ૬૬,૦૦૦ યોજન જમીન ઉપર ઊંચા છે. ભૂમિસ્થાને ૧૦ દ્વાર યોજન પહોળો છે. ત્યાંથી જેમ જેમ ઉપર જઈએ તેમ તેમ પ્રત્યેક યોજને યોજનના અગિયારમા

૧. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાંત નં. ૩.

૨. જાન્ય અને આ સેત્ત્વેનામો જન્ય પ્રસિદ્ધ છે—૧. મંદર, ૨. મેરુ.

૩. મુદ્ગાંન, ૪. અવપ્રભ, ૫. મનોરમ, ૬. ગિરિરાજ, ૭. રત્નોદ્યમ, ૮. પ્રિયોદ્યમ, ૯. લોકમધ્ય, ૧૦. લોકનાભિ ૧૧. સૂર્યાવર્ત, ૧૨. અસ્ત.

૧૩. દિશાદિ, ૧૪. સૂર્યાવળ, ૧૫. અવતંત્ર, ૧૬. નયોત્તમ.

બાગ લેટલા પહોળાઈમાં ઘટતો ભય છે; તેથી ઉપર ૧૦૦૦ યોજન પહોળો રહે છે.^૧

[—સ્થાન ૭૧૬; સમન ૧૦, ૧૧, ૧૨૩, ૬૬]

ધરણીપત્તામાં મેરુપર્વતની પરિધિ ૩૧,૬૨૩ યોજનથી ઓછી ન્યૂન છે.

[—સમન ૩૧]

મેરુપર્વત ઉપર ૪૦ યોજન ઊંચી ગોળ શ્વેતિકા છે. તે મૂળમાં બાર યોજન, મધ્યમાં આઠ યોજન અને ઉપર ચાર યોજન પહોળી છે.^૨

[—સમન ૪૦, ૧૨, —સ્થાન ૩૧૦ ૧૧૦]

મેરુપર્વતના છેડાથી લવણસમુદ્ર મુખીનું અંતર અર્ધી દિશાએ ૪૫ હજાર યોજન છે.

[—સમન ૪૫]

મેરુપર્વતના પશ્ચિમાત્માં વિજયઢાંગ પશ્ચિમાંનું મુખીનું અંતર ૫૫ હજાર યોજન છે. તે ૪ પ્રમાણે વિજયત, જયત અને અપરાજિત દાર વિષે ત્રયજગું

[—સન ૫૫]

મેરુપર્વતનું પ્રથમ કાંઠ ૬૧,૦૦૦ યોજન ઊંચું છે અને બીજું કાંઠ ૩૮,૦૦૦ યોજન ઊંચું છે.^૩

[—સમન ૧૦ ૧૦]

૧. બુધ્ધા પ્રેરતુને અને દિપ્તિ ન ૪

૨. મધુ દાખ યોજન દિશા છે તેથી તેની જરૂર નહીં ૧૦ ૧ યોજન છે તે દાખ યોજનમાં કોઈ જમ્બે આ મુકિત છે તે લે; ૧૦૦૦ની ભાગે છે તેના પર એક ૧૦૦૦ જે વરદ આપે છે. આ મુકિતની આ કાંઠે ૧૦૦૦ ૧૦૦૦ યોજન દિશા આવતા ૧૩૧ નામનું વન છે.

૩. મધુદર્શિ મધુપર્વત દાખ યોજન ઉપર તેના ૧૬૧૦૦૦૦૦૦ ૩૨૧૧૧૧ કાંઠે આવે છે પ્રથમ કાંઠે એક હજાર યોજન પ્રથમ કાંઠે ૧૩ ૧૩ ૧૦૦૦ યોજન પ્રથમનું અને બીજા કાંઠે ૩૧ ૧૦૦૦ યોજન પ્રથમનું

મેરુપર્વતમાં ચાર વન^૧ છે —

૧. ભદ્રશાલ; ૨. નંદનવન; ૩. સૌમનસ; ૪. પંડકવન.

પંડકવનમાં ચાર અભિષેકશિલા^૨ છે —

૧. પાંડુકંબલશિલા; ૨. અતિપાંડુકંબલશિલા; ૩. રક્ત કંબલશિલા; ૪. અતિરક્ત કંબલશિલા.

[—સમ. ૩૦૨]

નંદનવનના નીચલા છેડાથી સૌમન્ધિક કાંડના^૩ નીચલા છેડાનું અંતર ૮૫૦૦ યોજન પ્રમાણ છે.

[—સમ. ૮૫]

નંદનવનના ઉપરના છેડાથી પંડક વનના નીચેના છેડા સુધીનું અંતર ૬૮,૦૦૦ યોજન પ્રમાણ છે.^૪

[—સમ. ૮૮]

પશુ આ સૂત્રમાં જમીનની અદરની ૧૦૦૦ યોજન પ્રમાણ મેરુની ઠાંચાઈને બાદ કરતાં માત્ર ભૂમિસ્થાનથી જે તેની ૬૨૦૦૦ યોજન પ્રમાણ ઠાંચાઈ છે તેને ગણી છે, અને તેટલા યોજન પ્રમાણ મેરુને જે કાંડમાં વિભક્ત કર્યા છે એટલે પ્રથમ કાંડ ૧૧,૦૦૦ યોજન પ્રમાણ અને દ્વિતીયકાંડ ૩૮,૦૦૦ યોજન પ્રમાણ ગણતા સર્વે મળી ૬૨,૦૦૦ યોજન થાય.

૧ જમીનમાના હબર યોજન પૂરા થાય એટલે ભૂમિસ્થાને ભદ્રશાલ વન આવે છે. અને ત્યાંથી ૫૦૦ યોજન મદ્યમે ત્યાં નંદન વન આવે છે. ત્યાંથી ૧૨,૫૦૦ યોજન દાયે જઈએ ત્યારે સૌમનસવન આવે છે. ત્યાંથી ૭૬૦૦૦ યોજન ઉપર જઈએ એટલે મેરુની ઠાંચ પર પંડકવન આવે છે.

૨ જુઓ પ્રકરણને અતે દિપ્તણ ન. ૫.

૩ આ સૌમન્ધિકકાંડ રત્નપ્રભા પૃષ્ઠીના પ્રથમ ખર કાંડમાં આવેલ છે. ખરકાંડના બધા મળી ૧૬ કાંડ છે તેમાં આડમું સૌમન્ધિકકાંડ છે. પ્રત્યેક કાંડ એક હબર યોજન પ્રમાણ છે, એટલે રત્નપ્રભા પૃષ્ઠીના ૮૦૦૦ યોજન અને ૫૦૦ યોજન મેરુના (કારણ, ભૂમિસ્થાનથી નંદનવન ૫૦૦ યોજન ઉપર છે) એમ બધા મળી ૮૫૦૦ યોજન થાય.

૪ ભૂમિસ્થાનથી ૫૦૦ યોજન દાયે નંદનવન છે અને પાડુ ત્યાંથી ૫૦૦ યોજન ઠાંચાઈ સુધી આડમું બધ છે. પંડકવન ધિબર પર છે તેથી ૬૨,૦૦૦ હબરમાંથી એક હબર બાદ કરતાં ૬૮,૦૦૦ યોજન અંતર મળી રહે છે.

નંદનવતના પૂર્વાન્તથી પશ્ચિમાન્ત મુધીનું અંતર તથા ઉત્તરાન્તથી દક્ષિણાન્ત મુધીનું અંતર ૯૬૦૦ યોજન છે.^૧
[—સમ ૯૬]

જંબુદ્વીપના મેરુના મધ્ય ભાગમાં આ રત્નપ્રસા પૃથ્વીના ઉપરના અને નીચેના કુદ્ર પ્રતરમાં આઠ રુચક પ્રદેશ છે, તેમને લઈને આ દશ દિશાઓ ગણાય છે^૨—

૧. પૂર્વ; ૨. પૂર્વદક્ષિણ; ૩. દક્ષિણ; ૪. દક્ષિણ-પશ્ચિમ; ૫. પશ્ચિમ; ૬. પશ્ચિમોત્તર; ૭. ઉત્તર; ૮. ઉત્તરપૂર્વ; ૯. ઉર્ધ્વ; ૧૦. અધઃ.

આ દશ દિશાનાં દશ નામ છે—

૧. ઇન્દ્ર; ૨. અગ્નિ; ૩. યમા; ૪. નૈર્ઋતી; ૫. વાયુદેવી; ૬. વાયવ્યા; ૭. જ્ઞોત્ષ્ણા; ૮. ધૃત્યશ્વિ; ૯. વિમલ્લા; ૧૦. તમા.
[—સ્થા ૭૨૦]

ધરણીપત્રમા રહેલા મેરુપર્વતની મધ્યમાં રહેલ રુચક-નાભિની ચારે તરફ મેરુ પાંચ પાંચ હજાર યોજન પ્રમાણ પહોળો છે. (કારણ કે ત્યાં તેનો વિષ્વભ્રમ ૧૦,૦૦૦ યોજન છે. એટલે મધ્ય ભાગથી બધી તરફ પાંચ પાંચ હજાર યોજન પ્રમાણ પહોળો હોય.)

[—સમ ૧૧૮]

૧. જ્યાં નંદનવન આવેલું છે ત્યાં તરફ ૯૬૫૮^૧/_૨ યોજન પ્રમાણ પહોળો છે. એટલે અતી સમાન્નપર્વત ૯૬૦૦ કયા છે એમ સમજવું

૨. જે કેશવે મેરુપર્વત ૧૦,૦૦૦ યોજન પહોળો છે, ત્યાંથી લગભગ દશ યોજન નીચે જઈને ત્યારે રત્નપ્રસા પૃથ્વીના જે પ્રતર આવે છે. આ પ્રતરે આખા લોકમા સૌથી આગ પડેલા દોઢ હજારક દેવાય છે. આ બન્ને પ્રતરના મંચમા આવેલા રત્નપ્રસાકાર ચાર ચાર પ્રદેશ છે તે રુચક પ્રદેશ કહેવાય છે. આ પ્રદેશો પરથી જ આઠે દિશાની તથા વિદિશાની કષ્ટના કરવામા આવે છે. તે નિર્વગ્ધોક્તની મધ્યના દોશાથી નિર્વગ્ધોક્ત મધ્ય જન કહેવાય છે.

(૪) જાંબૂદ્વીપના વર્ષો—ક્ષેત્રો^૧

જાંબૂદ્વીપમાં આ બબ્બે ક્ષેત્રો બધી રીતે સમાન માપવાળાં છે —

- (૧) ૧. મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલ ભરત^૨;
૨. મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ ઐશ્વત.
- (૨) ૧. મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલ હિમવંત;^૩
૨. મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ હિરણ્યવંત.
- (૩) ૧. મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલ હરિવર્ષ;^૪
૨. મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ રમ્યવર્ષ.
- (૪) ૧. મેરુપર્વતની પૂર્વે આવેલ પૂર્વવિરેહ;^૫
૨. મેરુપર્વતની પશ્ચિમે આવેલ અપર
(પશ્ચિમ) વિરેહ.
- (૫) ૧. મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ ઉત્તર^૬ કુરુ;
૨. મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલ દેવકુરુ.

(-સા. ૮૧)

ભરત અને ઐશ્વત એમની પ્રત્યેકની લંબાઈ^૭ ૧૪૪૦૧૧૬ મોઝન છે.

(-સમ. ૧૪)

૧ જુઆ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટવ્ય ન. ૧

૨ જુઆ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટવ્ય ન. ૭.

૩ જુઆ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટવ્ય ન. ૮

૪ જુઆ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટવ્ય ન. ૯.

૫ જુઆ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટવ્ય ન. ૧૦.

૬ જુઆ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટવ્ય ન. ૧૧.

૭ જાંબુદ્વીપના દક્ષિણાને દોનાથી અર્ધચક્રાકાર એવા ભરતની બાંધે ૧૪૪૦૧૧૬ મોઝન (૫૪૫૫૫૫) છે, તે તેની જ્યાં તે જ પ્રમાણે

દક્ષિણાર્ધ ભરતની^૨ છવા લવણસમુદ્રમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમ મુખી ગણવી અને તે ૯૦૦૦ ચોરસ લાંબી છે. (૯૭૪૮૬^૨ ચોરસ.)

[—સમ૦ ૧૨૨]

દક્ષિણ ભરતની ધનુષ્યની^૨ લંબાઈ ૯૮૦૦ ચોરસથી કાંઈક ઓછી છે. (૯૬૦૭૬^૨ ચોરસ.)

[—સમ૦ ૧૮]

હિમવંત અને હિરણ્યવત વર્ષની પ્રત્યેકની બાહા ૬૭૫૫૬^૨ ચોરસ લાંબી છે.^૨

[—સમ૦ ૧૭]

હિમવંત અને હિરણ્યવત વર્ષની છવા ૩૭૬૭૪૬^૨ ચોરસથી કાંઈક ઓછી લાંબી છે.

[—સમ૦ ૩૭]

ઔરંગ વિષે સમજાવું. આર્યદ્રાકાર ધનુષ્યની દોરી છવા કહેવાય છે. બલ અને હિમવત વર્ષને જુદા પાડતી લાંબી લીંટી તે ભરતની છવા, અને ઔરંગ તથા શિખરીને જુદા પાડતી લાંબી લીંટી તે ઔરંગતની છવા.
* દક્ષિણાર્ધ ભરતની છવા એટલે ભરતવર્ષમાં આવેલ દીર્ઘ વૈતાલ્ય અને દક્ષિણ ભરતને જુદા પાડનારી લાંબી લીંટી (પૂર્વ પશ્ચિમ) સમજાવી.

* ગોગ પ્રદાર્થનો જે અતિમ ધનુષ્યના કામઠા એવો ભાગ તે ધનુષ્ય કહેવાય છે. ભરતવર્ષના દક્ષિણ અને ઉત્તર એવા બે ભાગ છે તેમાં ઉત્તરસમુદ્ર અને દક્ષિણ ભરતને જુદા પાડતી જે કામઠાના આધારે લીંટી છે, તે દક્ષિણ ભરતનું ધનુષ્ય. એ અને તે ૬૭૬૬૬^૨ ચોરસ ૪૬ છે. જુલો, 'લવણસમાસ'—મા૦ ૧૯૮

૩ હિમવત અને તેની પૂર્વે આવેલ લવણસમુદ્રનું જુની પાડતી ગોગાકાર લીંટી તે હિમવતના પૂર્વદિશાની બાહા. તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમની ૫૬ બાહા સમજાવી. તે જ પ્રમાણે હિરણ્યવત ક્ષેત્ર અને લવણસમુદ્રને જુની પાડનારી લીંટીઓ ૪૬ તેની બાહા કહેવાય આ ચારેનું માપ એકસરખું છે.

હિમવંત-હિરણ્યવંતની છવાનું ધનુષ્ટ ૩૮૭૪૦૧૬૬ યોજન છે.^૧

[—સમ. ૩૮]

હરિવર્ષ અને રમ્યઞ્વર્ષની છવા ૭૩૬૦૧૩૬૬ યોજન લાંબી છે.

[—સમ. ૭૩]

હરિવર્ષ અને રમ્યઞ્વર્ષની છવાનું ધનુષ્ટ ૮૪૦૧૬૧૬ યોજન લાંબું છે.

[—સમ. ૮૪]

હરિવર્ષ અને રમ્યઞ્વર્ષનો વિસ્તાર ૮૦૦૦ યોજનથી કાંઈક વધારે છે.

[—સમ. ૮૦]

મહાવિદેહ વર્ષનો વિષ્કંભ ૩૩,૦૦૦ યોજનથી કાંઈક વધારે છે.

[—સમ. ૩૩]

દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુની છવા ૫૩ હજાર યોજનથી કાંઈક વધારે લાંબી છે.

[—સમ. ૫૩]

જ બૃહ્દીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે ત્રણ વર્ષ છે —

૧. ભરત; ૨. હિમવંત; ૩. હરિવર્ષ.

જ બૃહ્દીપમાં મેરુની ઉત્તરે ત્રણ વર્ષ છે —

૧. રમ્યઞ્વર્ષ; ૨. હિરણ્યવંત; ૩. ઐરવત.

[—સ્થા. ૧૬૭]

૧ હિમવત અને હિરણ્યવત એ પ્રત્યેકની છવાનું માત્ર ૩૭૬૭૪૬૬૬ યોજન ૩ અંગ તેથી છવાનું ધનુષ્ટ વધુનું છે.

જંબૂદ્વીપમાં છ વર્ષ છે—

૧. ભરત; ૨. ઐરવત; ૩. હિમવંત; ૪. હિરણ્યવંત
૫. હરિવર્ષ; ૬. રમ્યઞ્વર્ષ.

[—સ્થાં ૫૨૨]

જંબૂદ્વીપમાં સાત વર્ષ છે—

૧. ભરત; ૨. ઐરવત; ૩. હિમવંત; ૪. હિરણ્યવંત;
૫. હરિવર્ષ; ૬. રમ્યઞ્વર્ષ; ૭. મહાવિદેહ.

[—સ્થાં ૫૫૫; —સમં ૭]

જંબૂદ્વીપમાં દશ ક્ષેત્ર છે—

૧-૬. ભરત યાવત્ રમ્યઞ્વર્ષ; ૭. પૂર્વવિદેહ;^૧ ૮.
અપરવિદેહ; ૯. દેવકુરુ; ૧૦. ઉત્તરકુરુ.

[—સ્થાં ૭૨૩]

જંબૂદ્વીપમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ચાર ભાગ છે—

૧. પૂર્વવિદેહ; ૨. અપરવિદેહ; ૩. દેવકુરુ;
૪. ઉત્તરકુરુ.

[—સ્થાં ૩૦૨]

(૫) જંબૂદ્વીપની કર્મ-અકર્મભૂમિ^૨

જંબૂદ્વીપમાં ત્રણ કર્મભૂમિઓ છે—

૧. ભરત; ૨. ઐરવત; ૩. મહાવિદેહ.

[—સ્થાં ૧૮૩]

૧. છઠું સ્થાનક હોવાથી છ વર્ષ કહ્યા છે. સાનમાનું વર્તન ન સમજવું.

૨. એક જ વિદેહક્ષેત્રના આ પૂર્વવિદેહ, અપરવિદેહ, અને દેવકુરુ તથા ઉત્તરકુરુ એવા ચાર ભાગ છે.

૩. શુઓ પ્રકરણને અંતે દ્રિષ્ટાવ્ય નં. ૧૨

જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે ત્રણ અકર્મભૂમિ છે —

૧. હિમવંત; ૨. હરિવર્ષ; ૩. દેવકુરુ.

જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની ઉત્તરે ત્રણ અકર્મભૂમિ છે —

૧. ઉત્તરકુરુ, ૨. રમ્યઞ્વર્ષ; ૩. હિરણ્યવંત.

[—સ્થા. ૧૬૭]

જંબૂદ્વીપમાં દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુ વર્જિત ચાર અકર્મભૂમિ છે —

૧. હિમવંત; ૨. હિરણ્યવંત; ૩. હરિવર્ષ; ૪. રમ્યઞ્વર્ષ.

[—સ્થા. ૩૦૨]

જંબૂદ્વીપમાં છ અકર્મભૂમિ છે —

૧. હિમવંત; ૨. હિરણ્યવંત; ૩. હરિવર્ષ; ૪. રમ્યઞ્વર્ષ; ૫. દેવકુરુ; ૬. ઉત્તરકુરુ.

[—સ્થા. ૫૨૨]

અકર્મભૂમિના મનુષ્યોના ઉપભોગ માટે દશ પ્રકારનાં વૃક્ષો છે —

૧. મત્તાંગક — સ્વાદુ જળને પૂરું પાડનાર;

૨. ભૃત્તાંગ — ભાજન-પાત્રો પૂરાં પાડનાર;

૩. તુર્યાંગ — વાજિંત્રોની ગરજ સારનાર;

૪ દીપાંગ — સૂર્ય જેવા તેજસ્વી પ્રકાશના અભાવમાં દીપકનું કામ આપનાર;

૫ જ્યોતિરંગ — સૂર્ય-ચંદ્રાદિના પ્રકાશની ગરજ સારનાર;

૬. ચિત્રાંગ — અનેકરંગી પુષ્પની માળા દેનાર;

૭. ચિત્રરસાંગ — વિવિધ વાનીઓ પૂરી પાડનાર;

૮. મણ્યંગ — મણિ, રત્ન વગેરે આશૂષણ આપનાર;

૯. ગૃહાકાર — ઘરની ગરજ સારનાર;

૧૦. અનન્ન — જેથી ત્યાંના નિવાસીઓની નમ્રતા દુર થાય તેવાં વસ્ત્ર અને બાદીની આવશ્યકતાની પૂર્તિ કરનાર.

[—અમૃ ૧૦]

(૬) ચક્રવર્તીના વિજયો^૧

જંબૂદીપમાં મેરુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા મહા-
નદીની ઉત્તરે આઠ ચક્રવર્તી-વિજયો આવેલા છે —

૧. કચ્છ; ૨. મુકચ્છ; ૩. મહાકચ્છ; ૪. કચ્છકાવતી;
૫. આવર્ત; ૬. મંજલાવર્ત; ૭. પુન્ડ્રાવર્ત; ૮. પુન્ડ્રાવર્તી.^૨

જેન શીતા નદીની દક્ષિણે પણ આઠ ચક્રવર્તી વિજયો
છે તે આ —

૧. વન્ધ; ૨. મુવન્ધ; ૩. મહાવન્ધ; ૪. વન્ધાવતી;
૫. રમ્ય; ૬. રમ્યક; ૭. રમણિક; ૮. મંજલાવર્તી.^૩

જંબૂદીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે શીતોદા નદી વહે
છે તેની દક્ષિણે આઠ ચક્રવર્તીના વિજયો છે તે આ

૧. પદ્મ; ૨. નુપદ્મ; ૩. મહાપદ્મ; ૪. પદ્માવતી; ૫
શંખ; ૬. કુમુદ; ૭ નતિન. ૮. મલિકાવતી (નતિનાવર્તી^૪)

જેન શીતોદા નદીની ઉત્તરે આઠ ચક્રવર્તી વિજયો છે,
તે આ —

૧. જુઓ પ્રકરણને અને દિષ્ટાન્ત્ર નં ૧૩

૨. આ વિજયમાં વર્તમાનમાં સીમધર્ આનો નામદા ત.૧૬૬૦
વર્ષે છે.

૩. આમાં વર્તમાનમાં શિવસમરમાંથી ત.૧૭૭૨ વર્ષે છે

૪. આમાં વર્તમાનમાં શિવસમરમાંથી ત.૧૭૭૨ વર્ષે છે.

૧. વપ્ર; ૨. સુવપ્ર; ૩. મહાવપ્ર; ૪. વપ્રાવતી;
૫ વદ્યુ; ૬. સુવદ્યુ; ૭. ગંધિલ; ૮. ગંધિલાવતી.^૧

જંબૂદીપમાં ૩૪ ચક્રવર્તી-વિજય છે તે આ પ્રમાણે —

૩૨. મહાવિદેહમાં; ૧ ભરત; ૧ ઐરવત. = ૩૪.
[- સમ. ૩૪]

(૭) રાજધાનીઓ

જંબૂદીપમાં મેરુ પર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીની ઉત્તરે આઠ રાજધાનીઓ^૨ છે —

૧. હેમા; ૨. હેમપુરી; ૩. રિષા; ૪. રિષાપુરી;
૫. ખડ્ગી; ૬. મંજૂષા; ૭. ઔષધિ; ૮. પીંડરિક્ષી.

એ જ નદીની દક્ષિણે પણ આઠ રાજધાનીઓ^૩ છે —
તે આ —

૧. સુસીમા; ૨. કુંડલા; ૩. અપરાજિતા; ૪. પ્રભંકરા;
૫ અંકાવતી; ૬. પદ્માવતી; ૭. શુભા; ૮. રત્નસંઘયા.

મેરુ પર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીની દક્ષિણે આઠ રાજધાનીઓ^૪ છે તે આ —

૧. અશ્વપુરી; ૨. સિંહપુરા; ૩. મહાપુરા; ૪. વિજયપુરા
૫. અપરાજિતા; ૬. અપરા; ૭. અથોકા; ૮. વીતથોકા.

^૧ આમાં વર્તમાનમાં શ્રીમુખાદુરગામી તીર્થ કર વસે છે.

^૨ આ આઠે રાજધાનીઓ ક્રમશઃ પૂર્વેક્ષા કચ્છાદિ આડ ઉત્તર દિશાવર્તી ચક્રવર્તી-વિજયોની છે, એ પૂર્વમહાવિદેહમાં છે.

^૩ આ આઠે રાજધાનીઓ વત્સાદિ આઠ દક્ષિણદિશાવર્તી વિજયોની છે એ પૂર્વમહાવિદેહમાં છે.

^૪ આ આઠે રાજધાનીઓ પચાદિ આડ દક્ષિણદિશાવર્તી વિજયોની છે, એ પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં ■

એ જ નદીની ઉત્તરે પણ આઠ રાજધાનીઓ^૨ છે તે આ—

૧. વિજયા; ૨. વૈજયંતી; ૩. જયંતી; ૪. અપરાજિતા;
૫. ચક્રપુરા; ૬. ખડ્ગપુરા; ૭. અવધ્યા; ૮. અયોધ્યા.

[—સ્થા ૬૩૭]

જંબૂદ્વીપમાં ભરતવર્ષમાં દશ રાજધાનીઓ^૨ છે તે આ—

૧. ચંપા (અંગદેશની); ૨. મથુરા (સૂરસેનની);
૩. વારાણસી (કાશીની); ૪. શ્રાવસ્તી (કુણાલની);
૫. ભાકેત-અયોધ્યા (કોશલની); ૬. હસ્તિનાપુર (કુરુની);
૭. કાંપિલ્ય (પાંચાલની); ૮. મિથિલા (વિદેહની);
૯. કોસંબી (વત્સની); ૧૦. રાજગૃહ (મગધની).

[—સ્થા ૭૧૮]

૮. જંબૂદ્વીપના વર્ષધર પર્વતો

જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે સમાન પરિમાણયુક્ત ક્રમશઃ આ બે વર્ષધર^૨ પર્વતો આવેલા છે—

૧. આ આઠે રાજધાનીઓ વગ્રાદિ વિજયોની ઊ, જે પશ્ચિમ મહા વિદેહમાં ઉત્તર દિશામાં આવેલા છે.

૨. આ રાજધાનીઓમાં સામાન્ય રીતે સાધુઓનો પ્રવેશ નિષિદ્ધ છે, કારણ કે ત્યાં મન હોત કસવનાર ઓ વગેરે વસ્તુઓ જની હોય. એક માત્રમાં એક વખત પ્રવેશ થાય ત્યાં મુખી દીક; પણ જે ત્રણ વાર પ્રવેશ કરે તો રોષ લાગે છે અને પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું પડે છે. રાજધાનીઓ બધી મળી ૧૬ પ્રસિદ્ધ છે, પરંતુ અહીં દશમસ્થાનક હોવાથી દશનું મંદ્ય છે.

૩. જરન આદિ છેલ્લાને પૃથક કરનારા પર્વતો વર્ષધર કહેવાય છે. એ ■ છે, જે અહીં જન્મીએલા છે. જંબૂદ્વીપમાં બધા મળી સાત છેલ્લા ■ એ આગળ ગણાવી દીધા છે. તેમાં જે છેલ્લી વચ્ચે એક એક વર્ષધર આવે છે—નુઓ પ્રકરણને અંતે દર્શિત ન. ૧. આ બધા વર્ષધર પર્વતો પૂર્વથી પશ્ચિમ મુખી લાંબા છે. એટલે કે બધા વર્ષધરોને પૂર્વાત અને પશ્ચિનાંત લવણમુદ્ર મુખી છે.

સુલહિમવંત અને શિખરી વર્ષધરની જીવા ૨૪૬૩ ૨૬૮
યોજનથી કાંઈકે વધારે લાંબી છે.

[—सम० २४]

નિવધ-નીચવંત વર્ધધરની જીવાની લંબાઈ ૯૪૧૫૬૨૯
યોજન છે.

[—३५० ८६]

મહાકિમવાન અને રુકમી વર્ષધરની જીવા પડેડ૩૧૬૬
યોજન તથા ધનુઃપૂજની જીવા પ૭૨૬૩૬૬ યોજન છે.

$$\{-240, 43, 49\}$$

અધા સુહૃદ્દિમવાન અને શિખરી પર્વતો ૧૦૦ યોગન
લેવા અને ૧૦૦ ગાઉ જમીનમાં છે.

[—સુમ૦ ૧૦૦]

મહાહિમવાન અને રુકમી વર્ષધરની જિંચાઈ ૨૦૦
યોજન છે અને તે જમીનમાં જિંડા ૨૦૦ ગાઉ છે.

[—सुभा० १०२]

મહાહિમવાન અને રુકમીની ટોચથી સૌગન્ધિકકાંડ (રાત્રપ્રભા પૃથ્વીના પ્રથમ કાંડનું આઠમું કાંડ)ના નીચેના છેડા મુખીનું અંતર ૮૨૦૦ યોજન છે.

[—सुभा० ८२]

અધા નિપધન્નીલવંત પર્વતા ૪૦૦ યોજન ઊંચા
અને ૪૦૦ ગાઉ જિંડા છે.

[—३५० १०६, —२५१० ३०२]

છે તેથી પણ તેને વર્ષધર ન કહી શકાય, કારણ તેમ કહેવા જતા રીત-
વેવાક્રમાં પણ વર્ષધર કહેવા ભેદિયે. તે પણ ભરત અને ઐરવતને જે
ભાગમાં વહેતી નામે છે. એટલે આ મુલમાં વર્ષધરનો સામાન્ય અર્થ
કેવને ત્રિમુખ કરનાર એવો ન લેતાં જીએ જ લેવો ભેદિયે.

(૯) જાંબૂદ્વીપના વૈતાલ્યપર્વતો^૧

(૧) જાંબૂદ્વીપમાં મંદર (મેરુ) પર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે સમાન પરિમાણયુક્ત બે વૃત્તવૈતાલ્ય છે —

૧. હિમવંતમાં શબ્દાપાતી; ૨. હિરણ્યવંતમાં વિકટાપાતી.

એ બન્ને વૃત્તવૈતાલ્યમાં ક્રમશઃ આ બે પદ્યસ્થિતિ-યુક્ત દેવો વસે છે —

૧. સ્વાતિ; ૨. પ્રભાસ.

(૨) જાંબૂદ્વીપમાં મંદર (મેરુ) પર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે સમાન પરિમાણયુક્ત આ બે વૃત્તવૈતાલ્ય છે —

૧. હરિવર્ષમાં ગંધાપાતી; ૨. રમ્યઋષમાં માલ્યવાન.

એ બન્ને વૃત્તવૈતાલ્યમાં પદ્ય સ્થિતિવાળા આ બે દેવો ક્રમશઃ વસે છે —

૧. અરુણ; ૨. પવ.

(૩) જાંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે બે દીર્ઘવૈતાલ્ય પર્વતો છે —

૧. ભરતમાં; ૨. ઐરવતમાં.

ભરતવર્ષના દીર્ઘવૈતાલ્યમાં સરખા માપવાળી બે ગુફાઓ છે અને તેમાં બે દેવો રહે છે; તે આ પ્રમાણે —

૧. તમિસામાં કૃતમાલ્યક દેવ; ૨. અંડપ્રપાતામાં નૃતમાલક દેવ.

ઐરવતના વૈતાલ્યમાં પણ એ જ નામની ગુફાઓ છે અને તેમાં એ જ નામના દેવો વસે છે.

[—સ્થા. ૮૭]

તમિસા અને અંડપ્રપાતા ગુફા આઠ યોજન ઊંચી છે

[—સમ. ૧૩૧]

અધી તમિસ્ત્રા અને ખંડપ્રપાતા ગુફા ૫૦ યોજન પહોળી છે.

[—સમ ૫૦]

ચાર વૃત્તવૈતાલક છે તે આ —

૧. શબ્દાપાતી; ૨. વિકટ્રાપાતી; ૩. ગ્રંધાપાતી; ૪. માસ્યવાન.

તેમાં ચાર દેવો પશ્યસ્થિતિવાળા વસે છે તે આ —

૧. સ્વાતિ; ૨. પ્રભાસ; ૩. અરુણ; ૪. પદ્મ.

[—આ ૩૦૧]

ગંધરીપમાં ૩૪ દીર્ઘવૈતાલકો છે.^૧

[—સમ ૩૪]

અધા દીર્ઘવૈતાલકો ૨૫ યોજન ઊંચા અને ૨૫ ગાઉ જમીનમાં હોય છે; અને મૃગમાં ૫૦ યોજન પહોળા છે.

[—સમ ૨૫ ૧૦૦, ૫૦.]

અધા વૃત્તવૈતાલકો હજાર યોજન ઊંચા, હજાર ગાઉ જમીનમાં ઊંડા, અને મૃગમાં હજાર યોજન પહોળા છે. તે અર્ધ દેકાણે મમાન માપવાળા છે, અને પશ્યંકાકારવાળા છે.

[—સમ ૧૧૩, આ ૩૦૨]

અધા વૃત્તવૈતાલકોના ઉપરના શિખરતલથી સૌમન્ધિક કાંઠા નીચેના અંત મુખીનું અંતર ૬૦૦૦ યોજન છે.

[—સમ ૬૦]

અધી બામ્બુની વિદાધરગ્રેણીઓ^૨ દશદશ યોજન વિસ્તાર વાળી છે.

૧. 'લુકેવસમાસ'માં આ ક્રમથી બુદો ક્રમ ૮ સ્વાતિ અરુણ, ૧૨, પ્રભાસ, બુદો ક્રમ ૧૧૦.

૨. તે આ પ્રમાણે — ૩૨ વિજયોખ્યાતા કા અને ૨૪ હરનમા તત્ત્વ મેઠ નેરનમાં.

૩. આ વિદાધર ગ્રેણીઓ — એટલે વિદાધરના નવરત્ન દારો સમજાતી. તે તીર્થેન્દ્રવર્ણનો ૫૨ દોષ છે અને તે ગ્રેણી ૧૫૦ ૧૫૦ યોજન જાંઘે એટલે આ વિદાધરગ્રેણી ગ્રેણી આપે છે.

આલિયોગિક દેવોની ઓછીઓ પણ તેટલા જ વિસ્તારવાળી છે.

[સ્થા. ૭૪૪]

(૧૦) જંબૂદ્વીપના વક્ષસ્કાર આદિ પર્વતો^૧

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલા દેવકુરેની પૂર્વ અને પશ્ચિમની બાજુમાં અશ્વસ્કંધ જેવા અર્ધ-ચંદ્રાકારે જે વક્ષસ્કાર^૨ પર્વતો છે —

૧. સૌમનસ; ૨. વિદ્યુત્પ્રભ.

(૨) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની ઉત્તરે આવેલ ઉત્તરકુરુમાં પણ તેવા જ પૂર્વ અને પશ્ચિમની બાજુમાં જે વક્ષસ્કાર પર્વતો^૩ છે તે આ —

૧. ગંધમાદન (પશ્ચિમમાં); ૨. માત્સ્યવાન (પૂર્વમાં)
[સ્થા. ૮૪]

જંબૂદ્વીપના મંદર પર્વતની ચારે વિદિશાએ ચાર^૪ વક્ષસ્કાર પર્વત છે —

૧. સૌમનસ (અગ્નિ); ૨. વિદ્યુત્પ્રભ (નૈઋત્ય);
૩. ગંધમાદન (વાયવ્ય); ૪. માત્સ્યવાન (ધિશાન).

[સ્થા. ૩૦૨]

૧ આ વક્ષસ્કાર પર્વતો પણ વૈવસ્વત નામે જોવાવાળા છે. અત્રી તેનું જુદા એકાદ્ય મારે સ્ખાન્ન છે કે તે બધા એકલા મહાવિરેદર્ભ જ છે.
૨ જુઓ પ્રકરણને અંતે કોષ ૫ નં. ૧૧.

૩ ૧૧૨ લગભગ સુવમા જગતેરે જ આ પર્વતો સમજવા. તેમને વિદિશામાં બતાવવાનું કામ્ય છે કે તે ઉત્તરથી દક્ષિણ તરફ કે દક્ષિણથી ઉત્તર તરફ એવી રીતે ફેરાવા છે કે એથી અમુક વિદિશાની પ્રતિબિંબ
૫૫૩

(૧) મંદર^૧ પર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીના ઉત્તરે કિનારે ચાર વસતકાર પર્વત છે —

૧. ચિત્રકૂટ; ૨. પદ્મકૂટ (અક્ષકૂટ); ૩. નલિનીકૂટ; ૪. એકગ્રંથ.

(૨) એ જ નદીના દક્ષિણ કિનારે આ ચાર વસતકાર છે —

૧. ત્રિકૂટ; ૨. વૈદ્યમણિકૂટ, ૩. અંગનકૂટ ૪. માનંગનકૂટ.

(૩) મંદર પર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના દક્ષિણ કિનારે આ ચાર વસતકાર પર્વતો છે —

૧. અંકાપાલીકૂટ, ૨. પદ્માપાલીકૂટ; ૩. આશી-વિપકૂટ; ૪. મુખાવકૂટ.

(૪) એ જ નદીના ઉત્તરના કિનારે આ ચાર વસતકાર-પર્વતો છે —

૧. ચંદ્રપર્વત; ૨. નૃસિંહપર્વત; ૩. નાગપર્વત; ૪. દેવપર્વત.

(—૨૫૦ ૩૦૧)

(૧) જલ્પીપમા મંદુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીની ઉત્તરે પાંચ અને દક્ષિણે પાંચ વસતકાર છે તે આ પ્રમાણે —

૧. ઉત્તરે

૨. દક્ષિણે

૧. માત્યપર્વત.

૧ ૮ ચિત્રકૂટ નાગપર્વત.

૨ ૧ ચિત્રકૂટ - એકગ્રંથ

૫ નીલનન.

૧. મંદરપર્વતના ઉત્તરે (અ. મંદરપર્વત, ૧૫) વસતકાર ૧૫૦૧ અને નૃસિંહ પ્રાચીને અને દિગ્ગજ ન ૧૨.

(૨) તે જ પ્રમાણે મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીની દક્ષિણે અને ઉત્તરે પાંચ-પાંચ વક્ષસ્કાર પર્વત છે તે આ —

૧. ઉત્તરે

૨. દક્ષિણે

૧. વિધુતપ્રભ;

૧-૪. ચંદ્રપર્વત - દેવપર્વત;

૨-૫. અંકાપાતી - મુખાવદ. ૫. ગંધમાદન.

(-સ્થાન ૧૩૪)

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીના બન્ને ઉત્તર-દક્ષિણ કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વત છે —

૧. ચિત્રકૂટ; ૨. પદ્મકૂટ (પ્રહ્લકૂટ); ૩. નક્ષિત્રીકૂટ; ૪. કૌકશૈલ; ૫. ત્રિકૂટ; ૬. વૈશ્રમણ; ૭. અંજન; ૮. માતંગન.

(૨) જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે —

૧. અંકાપાતી; ૨. પદ્માપાતી; ૩. આર્યવિપ; ૪. મુખાવદ; ૫. ચંદ્રપર્વત. ૬. મૂર્ધપર્વત; ૭. નાગપર્વત; ૮. દેવપર્વત.

(-સ્થાન ૧૩૬)

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીના બન્ને કિનારા પર છ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે —

૧. મામ્બવાન; ૨. ચિત્રકૂટ; ૩. વિચિત્રકૂટ; ૪. પ્રહ્લકૂટ; ૫. ૧૦ યાવત મૌમનમ

૧. પાંચ (૫૦ ૫૩-૪) સુદ ૪૩૪ના બન્ને કિનારા પર આઠ પર્વતો છે. ૧. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે. ૨. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે. ૩. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે. ૪. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે. ૫. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે. ૬. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે. ૭. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે. ૮. જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર આઠ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે.

(૨) જંબૂદ્વીપના મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પર ૧૦ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે —

૧-૧૦. વિદ્યુત્પ્રભ યાવત્ ગંધમાદન.^૧

[—અા ૭૬૮]

જંબૂદ્વીપમાં ૨૦૦ કાંચનક^૨ પર્વતો છે.

[—સન ૧૦૨]

બધા કાંચનક પર્વતો શિખર પર ૫૦ યોજન પહોળા અને મૂળમાં ૧૦૦ યોજન પહોળા છે તથા ૧૦૦ યોજન ઊંચા અને ૧૦૦ ગાઉ ઊંડા છે.

[—સમ ૫૦, ૧૦૦]

બધા યમક^૩ પર્વતો હજાર યોજન ઊંચા, હજાર ગાઉ ઊંડા અને મૂળમાં હજાર યોજન લાંબા-પહોળા છે.

[—સમ ૧૧૩]

ઝૌમનસ, ગંધમાદન, વિદ્યુત્પ્રભ અને માત્યવાન આ વક્ષસ્કાર પર્વતો મંદર પર્વતાંતથી ૫૦૦ યોજન ઊંચા છે અને ત્યાં જ ૫૦૦ ગાઉ જમીનમાં ઊંડા છે.

[—સમ ૧૦૮]

બધા વક્ષસ્કાર પર્વતો શીતા નદી તથા શીતોદા નદી પાસે તથા મેરુપર્વતના છેડા પાસે ૫૦૦ યોજન ઊંચા અને ૫૦૦ ગાઉ ઊંડા છે.

[—સમ ૧૦૮; —અા ૪૩૪]

૧. પૂર્વોક્ત સુત્ર ૪૩૪ (૫૦ ૫૮૪)ના (૨) પ્રમાણે.

૨. ૫૦ ૫૮૫ પર બ્રહ્મવેદા દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુના ૧૦ દ્વિતીની બન્ને બાજુએ ૧૦-૧૦ કાંચનક પર્વતો આવેલા છે. એટલે સર્વ મળી ૨૦૦ થાય.

૩. ઉત્તરકુરુમાં નીચવાન વપધરની ઉત્તરે બન્ને કિનારે એકેક દ્વિતીયાં આ પર્વતો યમક કહેવાય છે. મનુષ્યકેતુમાં બધા મળી પાંચ ઉત્તરકુરુના દેવ યમક પર્વતો છે.

નિવૃત્ત અને વિચિત્રવૃત્ત દ્વાર યોજન જિંદા, દ્વાર
નાઉ વિંદા અને દ્વાર યોજન મૂળમાં જાંગા-પહોળા ઉ.
[—૪૫૦ ૧૧૩]

(૧૧) જંબૂદીપમાંનાં દૂરો

(૧) મંદર પર્વતની દક્ષિણે આવેલ મુલદિમવાન
૧૪૮માં જે દૂર છે —

૧. મુલદિમવાન દૂર, ૨. વૈશમણ દૂર.

(૨) મંદર પર્વતની દક્ષિણે આવેલ મદાદિમવાન
૧૪૯માં જે દૂર છે —

૧. મદાદિમવાન દૂર, ૨. વૈદ્ય દૂર.

(૩) મંદર પર્વતની દક્ષિણે આવેલ નિપમં ૧૪૯માં
જે દૂર છે —

૧. નિપમદૂર, ૨. સ્વામ્યમદૂર.

(૪) મિત્રુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ નીતરવં ૧૪૯માં
જે દૂર છે —

૧. નીતરવંદૂર, ૨. ઉપદગંવંદૂર.

જ વડિયા ૧૪૯ દોઝ ભવપો ભૂદિા પ્રગલ્ભે ભગી દિગ્ગ

૧. વિનવવવવવવવ વવવ વવ વવવવ ૧૪૯ છે ૧૫૫ ભદ્ર દિ ૧
દ ૧૪૯ ભદ્ર વિનુ જ મદલુ ૧૫૫ છે મુલદિમવાનમાં જે જે
૧૫૫ ભવિર્વન દેવ વગે ૧૪૯ વેશમણુ મંદો ૧૫૫ દેવ ૧૪૯ મં
૧૫૫ દોઝ ૧૪૯૫ વા ભદ્ર ૧૪૯૫ નિદગા છે ભવે ૧૫૫ ૧૪૫
૧૫૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫
૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫
૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫
૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫ ૧૪૫

(૫) મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ રુકમી વર્ષધરમાં બે ફૂટ છે—

૧. રુકમીફૂટ; ૨. મલિકંચનફૂટ.

(૬) મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ શિખરી વર્ષધર પર્વતમાં બે ફૂટ છે—

૧. શિખરીફૂટ; ૨. તિગિચ્છફૂટ

[—આ. ૮૭]

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની દક્ષિણે છ ફૂટ છે—

૧. સુદક્ષિમવાનફૂટ; ૨. વૈશ્રમણફૂટ, (૩) મહાક્રિમવાનફૂટ; ૪. વૈશ્યફૂટ; ૫. નિષધફૂટ; ૬. રુચકફૂટ.

(૨) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની ઉત્તરે છ ફૂટ છે—

૧. નીલવંતફૂટ; ૨. ઉપદર્શનફૂટ; ૩. રુકમીફૂટ (૪) મલિકંચનફૂટ, ૫. શિખરીફૂટ; ૬. તિગિચ્છફૂટ.

[—આ. ૫૨૧]

સુદક્ષિમવાનફૂટના ઉપરના છડાથી સુદક્ષિમવાન વર્ષધરની સમતલભૂમિ સુધીનું અંતર ૬૦૦ યોજન છે. તે જ પ્રમાણે શિખરીફૂટનું.

[—સમ. ૧૦૬]

૧. રુકમીના આઠમાથી બે ફૂટનું ૪ મહલ્ છે.

૨. શિખરીના ૧૧ માથી માત્ર બે ફૂટનું જ મહલ્ કયુ છે કારણ નારિ નુઓ પા. ૫૮૬, નોધ ૨

૩. મેરુની દક્ષિણે આવેલ ત્રણ વર્ષધરમાના પ્રત્યેકના બન્ને ફૂટનું ૪ મહલ્ કયું છે તેથી ■ ફૂટ કહ્યાં છે.

૪. મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ ત્રણ વર્ષધરમાંનાં પ્રત્યેકનાં બન્ને ફૂટનું જ અઢી મહલ્ છે તેથી છ ફૂટ થાય. તેમ કરવાનું કારણ કહેવાઈ નથી છે.

મહાહિમવાનકૂટની ટોચથી મૌઝનધિકા કાંડ સુધીનું અંતર ૮૭૦૦ યોજન છે.

[—સપઃ ૮૭]

રુકમીકૂટ વિષે પણ તે જ પ્રમાણે સમજવું.

[—સપઃ ૮૭]

મહાહિમવાનકૂટના ઉપરના છેડાથી મહાહિમવંત વર્ષધરની સમતલભૂમિ સુધીનું અંતર સાતસો યોજન છે. તે જ પ્રમાણે રુકમીકૂટ વિષે સમજવું.

[—સપઃ ૧૧૦]

નિષધકૂટના ઉપરના છેડાથી નિષધ વર્ષધરની સમતલ-ભૂમિ સુધીનું અંતર ૬૦૦ યોજન છે. તે જ પ્રમાણે નીલ વંતકૂટનું સમજવું.

[—સપઃ ૧૧૨]

બધાં વર્ષધરકૂટો ૫૦૦ યોજન ઊંચાં અને મૂળમાં ૫૦૦ યોજન પહોળાં છે.

[—સપઃ ૧૦૮]

(૧) જળહીપના સૌમનસ વણસ્કાર પર્વતનાં સાત કૂટ^૧ છે.—

૧. સિદ્ધકૂટ; ૨. સૌમનસકૂટ; ૩. મંગલાવતીકૂટ; ૪ દેવકુરુકૂટ; ૫. વિમલકૂટ; ૬. કાંચનકૂટ; ૭. વિશિષ્ટકૂટ.

• આ સૌમનસ ગજદલાકારે છે, અને મેરુથી દક્ષિણે આવેલ નિષધથી મેરુ સુધી ફેલાયેલો છે. તે દેવકુરુથી પૂર્વમાં આવેલો છે. તેમા મેરુની નજીકના ભાગમાં પ્રથમ સિદ્ધકૂટ છે અને ત્યાર પછી ક્રમશઃ નિષધ તરફ બાકીના કૂટો છે.

(૨) જંબૂદ્વીપના ગંધમાદન વક્ષસ્કાર પર્વતનાં સાત કૂટ* છે —

૧. સિદ્ધકૂટ; ૨. ગંધમાદનકૂટ; ૩. ગંધિલાવલીકૂટ;
૪. ઉત્તરકુરુકૂટ; ૫. પરિધકૂટ; ૬. લોહિતાક્ષકૂટ; ૭. અનાંદનકૂટ.
[—સ્થા ૦ ૫૬૦]

જંબૂદ્વીપના મંદર પર્વતમાં ભદ્રચાલવનમાં આઠ દિશાહસ્તિકૂટ* છે —

૧. પશ્ચોત્તરકૂટ; ૨. નીલવાનકૂટ; ૩. મુહસ્તિકૂટ;
૪. અંગનગિરિકૂટ; ૫. કુમુદકૂટ; ૬. પલાશકૂટ; ૭. અવ-
તંબકૂટ; ૮. શેયનગિરિકૂટ.
[—સ્થા ૦ ૧૪૨]

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલ મહા-
દિમવાન વર્ષધર પર્વતમાં આઠ કૂટ* છે —

૧. સિદ્ધ; ૨. મહાહિમવાન; ૩. હિમવાન; ૪. શોહિત;
૫. હી; ૬. હરિકાંતા; ૭. હરિવર્ષ; ૮. વૈશ્ય.

૧. આ ગંધમાદન વક્ષ મગધતાલકરે છે, મેરુની ઉત્તરે આવેલ નીલવત્સી મેરુપર્વત મુખી કૃષ્ણાયેલ છે, અને ઉત્તરકુરુની પૂર્વમાં છે. મેરુની નજીકમાં સિદ્ધકૂટ છે અને ત્યારે જ્યાં કમરુ નીલવત્સની દિશામાં બાજીના કૂટો છે.

૨. આ કૂટો હસ્તિના આકારે દોલતથી દન્તિકૂટ હરેવાલ છે. તે હસ્તિના જલ હરેવાલ છે. તેમનો સ્થાનનિર્ણય આ પ્રમાણે.— યદ્યા નરીના ઉત્તર દિશાએ પૂર્વદિશામાં વક્ષોત્તર અને નીલવત્સ કૂટ છે. અને ત્યારે જ્યાંના કમરુ મેરુની ત્યારે દિશામાં બળ્લે આવેલા છે.

૩. મહાહિમવાનનાં આ આઠ કૂટમાં પ્રથમ સિદ્ધકૂટ પૂર્વ દિશામાં છે. અને ત્યારે જ્યાં કમરુ જમિમ લગ્ન બાજીનાં આવેલાં છે.

(૨) જાંબૂદીપમાં મંદરની ઉત્તરે આવેલ રુકમી વર્ષખરનાં આઠ ફૂટ છે —

૧. મિદ્ધ; ૨. રુકમી; ૩. રમ્યક; ૪. નરકાંગના;
૫. બુદ્ધિ; ૬. રોમ્ય; ૭. દિગ્વ્યવંત; ૮. મલિકાંગન.
[—સ્થા. ૧૧૩]

(૧) જાંબૂદીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલ ભરત-વર્ષખરનાં દીર્ઘવૈતાકય પર્વતનાં^૨ નવ ફૂટ છે —

૧ મિદ્ધ;^૧ ૨. ભરત; ૩. ખંડક; ૪. માની; ૫. વૈતાકય;
૬. પુરુષ; ૭. તમિસ્રામુશ; ૮. બગ્ન; ૯. વૈશ્રમજ.

(૨) જાંબૂદીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલ નિષપ વર્ષખરનાં^૨ નવ ફૂટ છે —

૧ મિદ્ધ; ૨. નિષપ; ૩. હરિપર્વ; ૪. ચિરેદ; ૫. ફી;
૬. પ્રિતિ; ૭. શીનોતા; ૮. અપરચિરેદ; ૯. અચક.

૧ રુકમી વર્ષખરના જમણાં દીર્ઘામાં પૂર્વ દિશામાં ભરત વર્ષખર તિલ્લિયા ૭ અને પાશ્વિના ત્વાર જળી ક્રમામાં આવેલાં છે.

૨. તથા મદ્ધ દિર્ઘવૈતાકય ૩૪ છે :— ૧ ભરતર્ષ, ૧ ભરતર્ષનાં અને ૩૩ ચિરવૈતાકયનાં ૩૨, આ પ્રવેશ વૈતાકયોમાં નવમ્ભવ દ્વિ. છે. આ દ્વિષ્ઠાં મેં ૩૪ દિર્ઘવૈતાકય તથા તે વિશાળતા ખીજ જળી એમને નવ નવ દ્વિ છે તેવા ૫ કલ્પના છે, ચિરે તથા મદ્ધ ૩૨ જળી નાં નવ નવ ૧૧ કલ્પનાં છે.

૩ તથા દિર્ઘવૈતાકયના ભરતવર્ષખર તિલ્લિયા પૂર્વદિશામાં ૩ અને ૧૧ જળી તેની દક્ષિણે કલા, પાશ્વિના દ્વિ આવેલાં છે.

૪ તથા વર્ષખરને વર્ષખર ૧૧ તિલ્લિયા છે અને તે ભરત વર્ષખર પૂર્વમાં ૫૧૨ છે અને ત્વાર જળી કલ્પનાં ખીજ દેવ છે

(૩૮) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની ઉત્તરે નીલવંત વર્ષધરમાં નવ કૂટ છે —

૧. મિહ્ર; ૨. નીલવંત; ૩. વિદેહ; ૪. શીતા; ૫. કીર્તિ; ૬. નારીકાંતા; ૭. અપરવિદેહ; ૮. રમ્યક; ૯. ઉપદર્શન.

(૩૯) જંબૂદ્વીપના મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ ઐરવતના દીર્ઘવૈતાદ્યમાં નવ કૂટ છે —

૧. સિદ્ધ; ૨. રત્ન; ૩. ખંડક; ૪. માની; ૫. વૈતાદ્ય; ૬. પૂર્ણ; ૭. તિમિસશુકા; ૮. ઐરવત; ૯. વૈશ્રમણ.

[—સ્થા ૧૮૬]

વક્ષસ્કારનાં બીજાં કૂટો સિવાયનાં બધાં હરિ (વિદ્યુત્પ્રભનું) અને હરિસ્સહ (માત્ર્યવાનનું) કૂટો ૧ હજાર યોજન ઊંચાં છે; અને મૂળમાં હજાર યોજન પહોળાં છે.

[—સમ ૧૧૩]

નંદનવનનાં બાદીનાં કૂટો સિવાયનાં બધાં ગલકૂટો પણ હજાર યોજન ઊંચાં અને હજાર યોજન મૂળમાં પહોળાં છે.

[—સમ ૧૧૩]

હરિ અને હરિસ્સહ સિવાયનાં વક્ષસ્કારનાં કૂટો ૫૦૦ યોજન ઊંચાં અને મૂળમાં ૫૦૦ યોજન લાંબાં-પહોળાં છે.

બલકૂટ સિવાયનાં બાદીનાં નંદનવનનાં બધાં કૂટો પણ તે જ પ્રમાણે.

[—સમ ૧૦૮]

(૧૨) જંબૂદ્વીપમાંના હુદા

જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે આવેલા —

૧. વિગત માટે હુદો પ્રકરણને જતે દિગ્ગજ ૧૬.

તે તે વૈતાલ્યોનાં કૂટનાં નામોમાં ણીજી અને આઠમું તે તે વૈતાલ્યના નામવાળું સમજવું. બાકીનાં ૭ નામો કચ્છ અને મુકચ્છનાં નામો જેવાં જ સમજવાં.

(૧૩) વત્સ, (૧૪) સુવત્સ, (૧૫) મહાવત્સ, (૧૬) વત્સાવતી, (૧૭) રમ્ય, (૧૮) રમ્યક, (૧૯) રમણિક, (૨૦) મંગલાવતી — આ આઠ વિજયોના દીર્ઘવૈતાલ્યનાં ઉપર પ્રમાણે નવ-નવ કૂટ સમજવાં. નામ પણ તે જ પ્રમાણે; ણીજી અને આઠમું કૂટ પોત-પોતાના નામનું છે.

(૨૧) જંબૂદ્વીપના વિદ્યુતપ્રલ વક્ષસ્કાર (ગજદંતગિરિ)નાં નવ કૂટ છે —

૧. સિદ્ધ; ૨. વિદ્યુત; ૩. દેવકુરું; ૪. પદ્મ; ૫. કનક; ૬. સ્વસ્તિક; ૭. શીતોદ્ધ; ૮. સજ્જલ; ૯. હરિકૂટ.

(૨૨) જંબૂદ્વીપના પદ્મવિજયના દીર્ઘવૈતાલ્યનાં નવ કૂટ છે —

૧. સિદ્ધ; ૨. પદ્મ; ૩. ખંડક; ૪. માની; ૫. વૈતાલ્ય; ૬. પૂજું; ૭. તમિસ્રાગુફા; ૮. પદ્મ; ૯. વૈશ્રમણ.

(૨૩) સુપદ્મ, (૨૪) મહાપદ્મ, (૨૫) પદ્માવતી, (૨૬) શંખ, (૨૭) કુમુદ, (૨૮) નલિન, (૨૯) સલિલાવતી — આ વિજયોના પણ દીર્ઘવૈતાલ્યનાં નવ-નવ કૂટો પદ્મ વિજયની જેમ સમજી લેવાં. ણીજી અને આઠમા કૂટનું નામ પોત-પોતાના નામ જેવું સમજવું.

(૩૦) વપ્ર, (૩૧) સુવપ્ર, (૩૨) મહાવપ્ર, (૩૩) વપ્રાવતી, (૩૪) વડ્યુ, (૩૫) સુવડ્યુ, (૩૬) ગંધિલ, (૩૭) ગંધિલાવતી — આ વિજયોના વૈતાલ્યોનાં પણ નવ-નવ કૂટ ઉપર પ્રમાણે સમજી લેવાં.

૧ આ ગજદંતગિરિના વિષયોમાનું સર્વ પ્રથમ સિદ્ધ મેરુની નજીક ૩ અને ત્યાર પછીના કમલ નિષપત્તિ દિશામાં છે.

(૩૮) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની ઉત્તરે નીલવંત વર્ષધરમાં નવ કૂટ છે —

૧. સિદ્ધ; ૨. નીલવંત; ૩. વિદેહ; ૪. શીતા; ૫. કીર્તિ; ૬. નારીકાંતા; ૭. અંપરવિદેહ; ૮. રમ્યક; ૯. ઉપદર્શન.

(૩૯) જંબૂદ્વીપના મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલ ઐરવત-ના દીર્ઘવૈતાઢ્યમાં નવ કૂટ છે —

૧. સિદ્ધ; ૨. રત્ન; ૩. અંકક; ૪. માની; ૫. વૈતાહ્ય; ૬. પૂર્ણ; ૭. તિમિસશુકા; ૮. ઐરવત; ૯. વૈશ્રમણ.

[—સ્થા ૧૮૯]

વક્ષસ્કારનાં બીજાં કૂટો સિવાયનાં બધાં હરિ (વિદ્યુતપ્રભનું) અને હરિસ્સહ (માત્ર્યવાનનું) કૂટો ૧ હજાર યોજન ઊંચાં છે; અને મૂળમાં હજાર યોજન પહોળાં છે.

[—સ્થા ૧૧૩]

નંદનવનનાં બાકીનાં કૂટો સિવાયનાં બધાં બલકૂટો પણ હજાર યોજન ઊંચાં અને હજાર યોજન મૂળમાં પહોળાં છે.

[—સ્થા ૧૧૩]

હરિ અને હરિસ્સહ સિવાયનાં વક્ષસ્કારનાં કૂટો ૫૦૦ યોજન ઊંચાં અને મૂળમાં ૫૦૦ યોજન લાંબાં-પહોળાં છે.

બલકૂટ સિવાયનાં બાકીનાં નંદનવનનાં બધાં કૂટો પણ તે જ પ્રમાણે.

[—સ્થા ૧૦૮]

(૧૨) જંબૂદ્વીપમાંના કૂટો

જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે આવેલા —

૧. વિષ્ણુ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાંત ૧૬.

(૧) હિમવાન અને શિખરી વર્ષધર પર્વતમાં ક્રમશઃ
આ બે મહાન હૂંદ સમાન પરિમાણયુક્ત છે —

૧. પદ્મહૂંદ (હિમવાનમાં); ૨. પૌંડરિક (શિખરીમાં).

આ બે કુડોમાં આ બે દેવતા પદ્મસ્થિતિવાળી
રહે છે.—

૧. શ્રીદેવી; ૨. લક્ષ્મીદેવી.

(૨) મહાહિમવાન અને રુકમીમાં આ બે કુંડ છે —

૧. મહાપદ્મહૂંદ ૨. મહાપૌંડરિક.

આ બે કુંડમાં આ બે દેવી પદ્મસ્થિતિવાળી નિવાસ
કરે છે —

૧. હ્રીદેવી; ૨. બુદ્ધિદેવી.

(૩) નિષધ અને નીલવંતમાં આ બે કુડો છે —

૧. તિગિચ્છહૂંદ; ૨. કેસરીહૂંદ.

તેમાં પદ્મસ્થિતિવાળી બે દેવતા વસે છે —

૧. ધૃતિ; ૨. કીર્તિ.

[—સ્થાન ૮૮]

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની દક્ષિણે ત્રણ મહાહૂંદ છે —

૧. પદ્મહૂંદ; ૨. મહાપદ્મહૂંદ; ૩. તિગિચ્છહૂંદ.

તેમાં ત્રણ દેવતા વસે છે, તે આ —

૧. શ્રી; ૨. હ્રી; ૩. ધૃતિ.

(૨) જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની ઉત્તરે ત્રણ મહાહૂંદો અને
તેમાં વસનારી ત્રણ દેવીઓ આ છે —

કુડો — ૧. કેસરી; ૨. મહાપૌંડરિક; ૩. પૌંડરિક.

દેવી — કીર્તિ; બુદ્ધિ; લક્ષ્મી.

[—સ્થાન ૧૯૭]

ગંબૂદીપમાં મંદરની દક્ષિણે આવેલા દેવકુરુમાં અને મંદરની ઉત્તરે આવેલા ઉત્તરકુરુમાં પાંચ-પાંચ સૂદો છે,^૧ તે આ પ્રમાણે —

(૧) દેવકુરુમાં

૧. નિપથ;
૨. દેવકુરુ;
૩. સૂર્ય;
૪. મુલસ;
૫. વિદ્યુતપ્રભ.

(૨) ઉત્તરકુરુમાં

- નીલવંત
- ઉત્તરકુરુ,
- સૂર્ય;
- ઐરાવત;
- માહ્યવાન.

[—સ્થાન ૧૩૪]

ગંબૂદીપમાં છ મહાદ્વદ છે અને તેમાં પદ્મ સ્થિતિ-વાળી દેવીઓ રહે છે.

હરી

૧. પદ્મદ્વદ;
૨. મહાપદ્મદ્વદ;
૩. તિગિચ્છદ્વદ;
૪. કેસરીદ્વદ;
૫. મહાપીંડરિક;
૬. પીંડરિક.

દેવી

- શ્રીદેવી;
- હ્રીદેવી;
- પૂતિદેવી;
- ક્રીતિદેવી;
- જુહિદેવી;
- લક્ષ્મીદેવી.

[—સ્થાન ૫૨૨,

તિગિચ્છ અને કેસરી દ્વદનો આયામ ૪૦૦૦ યોજન છે.

[—સ્થાન ૧૧૭,

(૧) ભરતવર્ષમાં બે પ્રપાતદ્વદ છે —

૧. ગંગાપ્રપાત દ્વદ; ૨. સિંધુપ્રપાત દ્વદ.

૧. બુધેઃ પ્રવરણે અને દિપ્ત્ય નં. ૨૦.

૨. બુધેઃ પ્રવરણે અને દિપ્ત્ય નં. ૨૧.

(૨) દિમવંતવર્ષમાં બે પ્રપાતફૂદ છે—

૧. રોહિતપ્રપાત ફૂદ; ૨. રોહિતાંધપ્રપાત ફૂદ.

(૩) હરિવર્ષમાં બે પ્રપાતફૂદ છે—

૧. હરિપ્રપાત ફૂદ; ૨. હરિકાંતપ્રપાત ફૂદ.

(૪) મદાવિદેહવર્ષમાં બે પ્રપાતફૂદ છે—

૧. શીતાપ્રપાત ફૂદ; ૨. શીતાંધપ્રપાત ફૂદ.

(૫) રમ્યવર્ષમાં બે પ્રપાતફૂદ છે—

૧. નરકાંતપ્રપાત ફૂદ; ૨. નારીકાંતપ્રપાત ફૂદ.

(૬) વિસ્ફુલ્લવંતવર્ષમાં બે પ્રપાત ફૂદ છે—

૧. મુવર્જકૂટપ્રપાત ફૂદ; ૨. સ્પષ્ટકૂટપ્રપાત ફૂદ.

(૭) ઐરવતવર્ષમાં બે પ્રપાતફૂદ છે—

૧. રંજાપ્રપાત ફૂદ; ૨. રંજાવતીપ્રપાત ફૂદ.

[—૨૧૦ ૮૮]

૫૬ફૂદ અને પોંડરિક ફૂદ ૧૦૦૦ ચોજન લાંબા છે.

[—૨૫૦ ૧૧૩]

મદાપદ્મ અને મદાપોંડરિક ફૂદ ૨૦૦૦ ચોજન લાંબા છે.

[—૨૬૦ ૧૧૫]

બધા મદાફરો દસ ચોજન ડિંદા કદા છે.

[—૨૧૦ ૭૫]

બધા મંતિલકૂટ (પ્રપાતફરો) દસ ચોજન ડિંદા છે.

[—૨૧૦ ૭૫]

(૧૩) જંબૂદ્વીપની નદીઓ^૧

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુ પર્વતની દક્ષિણે આવેલ મહાહિમવાન વર્ષધરના મહાપદ્મ હૃદમાંથી જે મહાનદી નીકળે છે —

૧. રૈહિતા; ૨. હરિકાંતા.

(૨) તે જ પ્રમાણે નિષધ પર્વતના તિગિચ્છ હૃદમાંથી જે મહાનદી નીકળે છે —

૧. હરિસલિલા; ૨. શીતોદા.

(૩) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની ઉત્તરે આવેલ નીલવંત વર્ષધરના કેસરી હૃદમાંથી જે મહાનદી નીકળે છે —

૧. શીતા; ૨. નારીકાંતા.

(૪) તે જ પ્રમાણે રુકમી વર્ષધર પર્વતના મહા-પૌંડરિક હૃદમાંથી જે મહાનદી નીકળે છે —

૧. નરકાંતા; ૨. સુખ્યકૃલા.

[—સ્થા. ૮૮]

(૧) હરતવર્ષમાં જે મહાન નદીઓ છે (જે હિમવાનના પદ્મહૃદમાંથી નીકળે છે) —

૧. ગંગા (પૂર્વતરફ વહે છે); ૨. સિન્ધુ (પશ્ચિમ તરફ વહે છે).

(૨) હિમવંતવર્ષમાં જે મહાન નદીઓ છે જે ક્રમશઃ મહાહિમવાન વર્ષધરમાંના મહાપદ્મહૃદમાંથી અને હિમવાનના પદ્મહૃદમાંથી નીકળે છે —

૧. રૈહિતા (પૂર્વમાં); ૨. રૈહિતાંશા (પશ્ચિમમાં).

(૩) હરિવર્ષમાં બે મહાન નદીઓ છે જે ક્રમશઃ નિષ્પન્ના તિગિચ્છ હ્રદમાંથી તથા મહાહિમવંતના મહાપદ્મ-હ્રદમાંથી નીકળે છે —

૧. હરિસલિલા (પૂર્વમાં); ૨. હરિકાંતા (પશ્ચિમમાં).

(૪) મહાવિદેહવર્ષમાં બે મહાનદીઓ છે જે ક્રમશઃ નીલવંતના કેસરી હ્રદમાંથી તથા નિષ્પન્ના તિગિચ્છ હ્રદમાંથી નીકળે છે —

૧. શીતા (પૂર્વમાં); ૨. શીતોદા (પશ્ચિમમાં).

(૫) રમ્યવ્ષમાં બે મહાનદીઓ છે જે ક્રમશઃ રુકમીના મહાપૌંડરિક હ્રદમાંથી તથા નીલવંતના કેસરી હ્રદમાંથી નીકળે છે —

૧. નરકાંતા નદી (પૂર્વમાં); ૨. નારીકાંતા નદી (પશ્ચિમમાં).

(૬) હિરણ્યવંતવર્ષમાં બે મહાનદીઓ છે જે ક્રમશઃ શિખરીપર્વતના પૌંડરિકહ્રદમાંથી તથા રુકમીપર્વતના મહાપૌંડરિકહ્રદમાંથી નીકળે છે —

૧. સુવર્ણકૂલા (પૂર્વમાં); ૨. ભ્રમ્યકૂલા (પશ્ચિમમાં).

(૭) ઐરવત વર્ષમાં બે નદીઓ છે જે શિખરી પર્વતના પૌંડરિક હ્રદમાંથી નીકળે છે —

૧. રકતા નદી (પૂર્વમાં); ૨. રકતાવતી નદી (પશ્ચિમમાં)

[—સ્થા. ૮૮]

(૧) જંબૂદ્વીપના મેરુપર્વતની દક્ષિણે આવેલા ચુલ્લ-હિમવાનપર્વતના પદ્મહ્રદમાંથી ત્રણ મહાનદીઓ નીકળે છે —

૧. ગંગા; ૨. સિંધુ; ૩. રોહિતાંશા.

(૨) મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલા શિખરી પર્વતના પૌંડરિકહૃદમાંથી ત્રણ મહાનદીઓ નીકળે છે —

૧. સુવર્ણકૃલા^૧ ૨. રક્તા; ૩. રક્તાવતી.

(૩) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની પૂર્વમાં પૂર્વમહાવિદેહમાં શીતા નદીની ઉત્તરમાં ત્રણ આંતરનદીઓ છે.^૨

૧. ગાથાવતી; ૨. દ્રહવતી. ૩. પંકવતી.

(૪) એ જ શીતા નદીની દક્ષિણે ત્રણ આંતરનદીઓ છે —

૧. તપ્તજલા; ૨. મત્તજલા; ૩. ઉન્મત્તજલા.

(૫) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની પશ્ચિમે મહાવિદેહમાં વહેતી શીતોદા નદીની દક્ષિણે ત્રણ આંતરનદીઓ છે —

૧. ક્ષીરોદા; ૨. શીતસ્રોતા; ૩. અન્તોવાહિની.

(૬) એ જ શીતોદા નદીની ઉત્તરે ત્રણ આંતરનદી આ છે —

૧. ભર્મિભાલિની; ૨. ફેનભાલિની; ૩. ગંભીરભાલિની
[—સ્થા. ૧૯૭]

(૭) જંબૂદ્વીપમાં મંદરપર્વતની દક્ષિણે ભરતવર્ષમાં વહેતી ગંગા મહાનદીને પાંચ મહાનદી મળે છે —

૧. જમુના; ૨. અરબ્ધ; ૩. આદી; ૪. કૌસી; ૫. મહી.

(૮) જંબૂદ્વીપમાં મંદરની દક્ષિણે ભરતવર્ષમાં સિન્ધુ નદીને પાંચ નદી આવી મળે છે —

૧. શતદ્રુ; ૨. વિભાસા; ૩. વિતસ્તા; ૪. ધર્શવતી; ૫. ચંદ્રલાગા.

૧. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ નં. ૨૩.

૨. ૫મી મળી ૧૨ આંતર નદીઓ વિદેહમાં છે. તેમને આ સૂત્રમાં ગણાવી છે.

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની ઉત્તરે આવેલ ઐરવતની રક્તા મહાનદીને પાંચ મહાનદીઓ મળે છે —

૧. કૃષ્ણા; ૨. મહાકૃષ્ણા; ૩. નીલા; ૪. મહાનીલા; ૫. મહાવીરા.^૧

(૪) જંબૂદ્વીપમાં મેરુની ઉત્તરે આવેલી ઐરવત વર્ષમાં રક્તાવતી મહાનદીને પાંચ મહાનદી મળે છે —

૧. ઇન્દ્રા; ૨. ઇન્દ્રસેના; ૩. સુપેણુ; ૪. વારિસેના; ૫. મહાસોગા.

[—સ્થા. ૪૭૦]

(૧) જંબૂદ્વીપમાં દક્ષિણે સરતવર્ષમાં આવેલી ગંગા અને સિંધુને આ દશ નદીઓ આવી મળે છે —

(૧) ગંગાને મળનારી —

૧. યમુના; ૨. સરયુ; ૩. ગાદી; ૪. કોસી; ૫. મહી.

(૨) સિંધુને મળનારી —

૬. સિંધુ (ચતદ્રુ); ૭. વિતસ્તા; ૮. વિભાસા; ૯. ઇરાવતી; ૧૦. અંદ્રભાગા.

(૨) જંબૂદ્વીપમાં ઉત્તરે ઐરવતવર્ષમાં આવેલી રક્તા અને રક્તાવતી નદીઓને આ દશ નદીઓ આવી મળે છે —

(૧) રક્તાને મળનારી —

૧. કૃષ્ણા; ૨. મહાકૃષ્ણા; ૩. નીલા; ૪. મહાનીલા; ૫. વીરા.

(૨) રક્તાવતીને મળનારી —

૬. મહાવીરા; ૭. ઇન્દ્રા; ૮. ઇન્દ્રસેના; ૯. વારિસેના; ૧૦. મહાસોગા.

[—સ્થા. ૭૧૭]

૧. પ્રસ્તુત સૂત્રમા જણાવેલ રક્તા અને રક્તાવતીના પાંચ પાંચ નામો સાથે આગળના સૂત્રમા જણાવેલ નામોની સરૂચિ નથી.

(૧) જંબુમાં મેરુ પર્વતની દક્ષિણે છ મહાનદીઓ છે —

૧. ગંગા; ૨. સિંધુ; ૩. રોહિતા; ૪. રોહિતાંશા;
૫. હરિસલિલા; ૬. હરિકાંતા.

(૨) મેરુ પર્વતની ઉત્તરે છ મહાનદીઓ છે —

૧. નરકાંતા; ૨. નારીકાંતા; ૩. સુવર્ણકૂલા; ૪.
રૂપ્યકૂલા; ૫. રક્તા; ૬. રક્તાવતી.

(૩) મેરુ પર્વતની પૂર્વમાં મહાવિદેહમાં વહેતી
શીતાનદીના બન્ને કિનારે છ આંતરનદીઓ છે —

૧. ગાધાવતી; ૨. દ્રહવતી; ૩. પંકવતી; ૪. તસ્તજલા;
૫. મત્તજલા; ૬. ઉન્મત્તજલા.

(૪) મેરુ પર્વતની પશ્ચિમે મહાવિદેહમાં શીતોદા
નદીના બન્ને કિનારે છ આંતરનદીઓ છે —

૧. ક્ષીરોદા; ૨. શીતસ્રોતા; ૩. અંતઃવાહિની ૪.
ભિર્માલિની; ૫. દ્વિનમાલિની; ૬. ગંધીરમાલિની.

[—સ્થા ૫૨૨]

(૧) જંબુદ્વીપમાં સાત મહા નદીઓ છે જે પૂર્વ તરફ
વહીને લવણસમુદ્રમાં મળે છે —

૧. ગંગા; ૨. રોહિતા; ૩. હરિસલિલા; ૪. શીતા;
૫. નરકાંતા; ૬. સુવર્ણકૂલા; ૭. રક્તા.

(૨) જંબુદ્વીપમાં સાત મહાનદીઓ છે જે પશ્ચિમ
તરફ વહીને લવણસમુદ્રને મળે છે —

૧. સિંધુ; ૨. રોહિતાંશા; ૩. હરિકાંતા; ૪. શીતોદા,
૫. નારીકાંતા; ૬. રૂપ્યકૂલા; ૭. રક્તાવતી.

[—સ્થા ૫૫૫;—સમ ૧૪]

(૧) નિષધ વર્ષધરમાંના તિગિચ્છ હૂંદમાંથી શીતોદા મહાનદી નીકળીને ૭૪૦૦ યોજનથી કાંઈકે વધારે ઉત્તરા-ભિમુખ વહીને^૧ પછી ચાર યોજન લાંબા અને ૫૦ યોજન પહોળા વજ્રમય નાજચા (જાલી) વાટે^૨ પોતાના વજ્રના તળિયાવાળા પ્રપાતકુંડમાં એટા ઘડામાંથી મોતીની ધારની જેમ મહાન ઘોષ કરતી પડે છે.

(૨) આ જ પ્રમાણે નીલવંતના કેસરી હૂંદમાંથી નીકળતી દક્ષિણાભિમુખી શીતા નદી વિશે પણ સમજ લેવું.
[—સમ. ૭૪]

શીતા, શીતોદા મહાનદીઓ મુખમૂલમાં (સમુદ્ર પાસે) દશ યોજન જિંદી છે.^૧

[—સ્થા. ૭૭]

(૧) જંબૂદ્વીપના મંદર પર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીની ઉત્તરે ઉત્કૃષ્ટી આઠ અરિહંત, આઠ ચક્રવર્તી, આઠ બળદેવ અને આઠ વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા છે, થાય છે અને થશે.^૨

(૨-૪) તે જ નદીની દક્ષિણે તથા મેરુની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદાની ઉત્તરે અને દક્ષિણે પ્રજુ તે જ પ્રમાણે મહાપુરુષોની ઉત્પત્તિ સમજાવી.

[—સ્થા. ૧૩૮]

(૧) જંબૂદ્વીપમાં મેરુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીને ઉત્તરે આ બધું આઠની સંખ્યામાં છે^૩—

૧. દીર્ઘવૈતાલય; ૨. તિમિસચુહા; ૩. ખંડપ્રપાતચુહા;

૧. ભુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્ત્ય નં. ૨૪.

૨. ભુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્ત્ય નં. ૨૫.

૩. ભુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્ત્ય નં. ૨૬.

૪. કૃતમાત્યકદેવ; ૫. નૃત્યમાત્યકદેવ; ૬. ગંગાકુંડ; ૭. સિંધુકુંડ; ૮. ગંગા નદી; ૯. સિંધુ નદી; ૧૦. ઋષભકૂટ.

(૨) મેરુપર્વતની પશ્ચિમે વહેતી શીતોદાની દક્ષિણે પણ તે જ પ્રમાણે.

(૩) શીતાની દક્ષિણે પણ તે જ પ્રમાણે છે. પણ ગંગા અને ગંગાકુંડને બદલે રક્તા અને રક્તાકુંડ તથા સિંધુ અને સિંધુકુંડને બદલે રક્તાવતી અને રક્તાવતી કુંડ સમજવા.

(૪) શીતોદાની ઉત્તરે પણ એ જ પ્રમાણે દેશ્વાર સમજવાનો છે.

[—સ્થા ૧૩૯]

(૧) ગંગા અને સિંધુ મહાનદીઓ પોતપોતાના પ્રપાતકુંડમાં ૨૫ ગાઉ જેટલા વિસ્તૃત ધોધરૂપે મગરના મોઢા જેવા નાળગ્યામાંથી બહાર ઘસમાંથી મોતીની ધાર થતી હોય તેમ પડે છે.

(૨) તે જ પ્રમાણે શિખરી પર્વત પરથી રક્તા અને રક્તાવતી નામની મહાનદીઓ પોતપોતાના પ્રપાતકુંડમાં પડે છે.

[—સ્થા ૨૫]

ગંગા, સિંધુ, રક્તા અને રક્તાવતી મહાનદીઓની દેવીના દ્વીપો આઠ-આઠ યોજન લાંબા પહોળા છે.^૧

[—સ્થા ૧૨૬]

૧. આ દેવીના દ્વીપો તે તે નદીના પ્રપાતકુંડમાં મન્વન્તરમાં હોય છે.

ગંગા, સિન્ધુ, રક્તા અને રક્તાવતીનો પ્રવાહ ૨૪ કોશથી કાંઈક વધારે વિસ્તૃત છે.^૧

[—સમ ૨૪]

(૧૪) જંબૂદીપના પ્રકાશકો સૂર્ય-ચંદ્રાદિ

જંબૂદીપમાં આ બધું બેની સંખ્યામાં પ્રકાશ્યું છે, પ્રકાશે છે અને પ્રકાશ્યો—

૧ ચંદ્ર	૧૧ પૂર્વાશ્વિની	૨૧ ઉત્તરાષાઢા
૨ સૂર્ય	૧૨ ઉત્તરાશ્વિની	૨૨ અભિચી
૩ કૃત્તિકા ^૨	૧૩ હસ્તા	૨૩ શ્રવણ
૪ રોહિણી	૧૪ ચિત્રા	૨૪ ધનિષ્ઠા
૫ મૃગશિર	૧૫ સ્વાતી	— ૨૫ શતભિષક
૬ આર્દ્રા	૧૬ વિશાખા	૨૬ પૂર્વાભાદ્રપદા
૭ પુનર્વસુ	૧૭ અનુરધા	૨૭ ઉત્તરાભાદ્રપદ
૮ પુષ્ય	૧૮ જ્યેષ્ઠા	૨૮ રેવતી
૯ અશ્લેષા	૧૯ મૂલ	૨૯ અશ્વિની
૧૦ મઘા	૨૦ પૂર્વાષાઢા	૩૦ ભરણી

૧. આ માપ પત્રકરૂપાથી ચ મા અને સિન્ધુ નદીઓ તથા પૌંડરિકામાંથી રક્તા અને રક્તાવતી નીકળે છે ત્યાંના પ્રવાહનું કોષ એવો સંભવ છે. કારણ, તે નદીઓ જ્યારે પ્રપાતમાં પડે છે ત્યારે તે ૨૫ કોષ વિસ્તૃત હોય છે અને પ્રપાતકુડમાંથી નીકળે છે ત્યારે જલ્લ તેટલી જ વિસ્તૃત હોવાનું રાસમાં જણાવવામાં આવે છે.

૨. (૩) કૃત્તિકાથી માંડીને (૩૦) ભરણી સુધીનાં ૨૮ નક્ષત્રો છે. તે ચંદ્રનો પરિવાર ગણાય છે તેથી ચંદ્ર-સૂર્ય જ્યાં તેમને ગણાવી દીધાં છે. નક્ષત્રો બબ્બે છે તેથી જ્યાં મચી જંબૂદીપમાં ૫૬ નક્ષત્રો છે.

૩૧ અગ્નિ ^૧	૪૦ અર્યમન	૪૯ વિશ્વ
૩૨ પ્રજાપતિ	૪૧ સવિતા	૫૦ બ્રહ્મા
૩૩ સોમ	૪૨ ત્વષ્ટા	૫૧ વિષ્ણુ
૩૪ રુદ્ર	૪૩ વાયુ	૫૨ વસુ
૩૫ અદિતિ	૪૪ ઇન્દ્રાગ્નિ	૫૩ વરુણ
૩૬ બૃહસ્પતિ	૪૫ મિત્ર	૫૪ અજ
૩૭ સર્પ ^૨	૪૬ ઇન્દ્ર	૫૫ વિવૃદ્ધિ
૩૮ પિતૃ	૪૭ નિર્ઋતિ	૫૬ પૂષન
૩૯ ભગ	૪૮ આપ	૫૭ અશ્વિન
	૫૮ યમ	

૫૯ અંગારક ^૩	૬૦ વિકાલક	૬૧ લોહિતાક્ષ
૬૨ શનૈશ્વર	૬૩ આધુનિક	૬૪ પ્રાધુનિક
૬૫ કણુ	૬૬ કનક	૬૭ કનકનક
૬૮ કનકવિતાનક	૬૯ કનકસંતાનક	૭૦ સોમ
૭૧ સહિત	૭૨ આસસન	૭૩ કાર્યોપગ
૭૪ કબાટક	૭૫ અજકરક	૭૬ હુહુંભગ

૧. (૩૧) અગ્નિથી માળી (૫૮) યમ સુધીનાં ૨૮ નામો નક્ષત્રોના અધિપતિ દેવતાનાં છે—તે ક્રમશઃ સમજવાનાં છે. અન્યાન્તરમા આ ત્રીણા નામોનો ક્રમ વિપરત રીતે પણ લેવામા આવે છે.

૨. દીક્ષાકાર ફરીયાદ કરે છે કે, ‘અહીં પ્રસ્તુત ૮૮ ગ્રહોનાં નામો ખુબેક આદર્શ પુસ્તકમાં લેવા છતાં નક્ષી ચર્ચ શકતાં નથી—એટલે મુશ્કેલીમાંથી જ તે ૮૮ નામોને આપું છું.’ આમ કહી તેઓ સૂર્ય-રશ્મિમાંથી ૮૮ ગ્રહોનાં નામો ટાંકે છે. મારી સામે આગમોદયની આવૃત્તિ ૩. તેમાં ૮૮ને બદલે ૯૭ ગ્રહોનાં નામ છે. આ ૮૮ ગ્રહો પણ ચંદના રિવાજમાં અજ્ઞાત છે. આ પણ બખ્ખે છે તેથી જ બૃહદ્ગણમાં બધા મળી ૧૭૬ ગ્રહો છે.

૭૭ શંખ	૭૮ શંખવર્ણ	૭૯ શંખવર્ણાલ
૮૦ કંસ	૮૧ કંસવર્ણ	૮૨ કંસવર્ણાલ
૮૩ રુકમી ^૧	૮૪ રુકમાભાસ	૮૫ નીલ
૮૬ નીલાભાસ	૮૭ ભાસ	૮૮ ભાસરાશિ
૮૯ તિલ	૯૦ તિલપુષ્પવર્ણ	૯૧ દગ
૯૨ દગપંચવર્ણ	૯૩ કાક	૯૪ કાકાન્ધ
૯૫ ધન્વત્રીવ	૯૬ ધૂમકેતુ	૯૭ હરિ
૯૮ પિંગલ	૯૯ ભુલ	૧૦૦ શુકલ
૧૦૧ બૃહસ્પતિ	૧૦૨ રાહુ	૧૦૩ અગસ્તી
૧૦૪ માણવક	૧૦૫ કાલ	૧૦૬ સ્પર્શ ^૨
૧૦૭ દુરા	૧૦૮ પ્રમુખ	૧૦૯ વિકટ
૧૧૦ વિમંધિ	૧૧૧ નિયસ્ત	૧૧૨ પદિક
૧૧૩ જટિકાદિક	૧૧૪ અરુણ	૧૧૫ અશિલ
૧૧૬ કાલ	૧૧૭ મહાકાલ	૧૧૮ સ્વસ્તિક
૧૧૯ સૌવસ્તિક	૧૨૦ વર્ધમાનક	૧૨૧ પૂષમાનક ^૨
૧૨૨ અંકુશ ^૨	૧૨૩ પ્રભાંબ	૧૨૪ નિત્યાલોક
૧૨૫ નિત્યોષોત	૧૨૬ સ્વયંપ્રભ	૧૨૭ અવભાસ
૧૨૮ શ્રેયંકર	૧૨૯ લેખંકર	૧૩૦ આભંકર
૧૩૧ પ્રભંકર	૧૩૨ અપરંજિત	૧૩૩ અરત
૧૩૪ અશોક	૧૩૫ વિગતથોક	૧૩૬ વિમલ
૧૩૭ વ્યક્ત	૧૩૮ વિતથ્ય	૧૩૯ વિશાલ
૧૪૦ શાલ	૧૪૧ સુવત	૧૪૨ અનિવર્ત ^૨
૧૪૩ એકજટી	૧૪૪ દ્વિજટી	૧૪૫ કરકરિક
૧૪૬ રાજગૌલ	૧૪૭ પુષ્પકેતુ	૧૪૮ ભાવકેતુ

[—સ્થાન ૯૦]

૧. સુર્યપ્રજ્ઞપિત્તા પાકમા પ્રથમ નીલ અને નીલાભાસ ૭ પળી રુકમી અને રુકમાભાસ ૭.

૨ આ નામે સુર્યપ્રજ્ઞપિત્તા નથી.

(૧૫) જંબૂદ્વીપમાં કાળ, આયુ વગેરે

(૧) જંબૂદ્વીપના ભરતૈરવત વર્ષમાં—

૧. અતીત ઉત્સર્પિણીના સુખમદુષ્કમા આરાતું;
૨. વર્તમાન અવસર્પિણીના સુખમદુષ્કમા આરાતું; ૩. આગામી ઉત્સર્પિણીના સુખમદુષ્કમા આરાતું—કલમાન બે સાગરોપમ ઠોઠાકોટી છે.

(૨) જંબૂદ્વીપના ભરતૈરવત વર્ષમાં—

૧. અતીત ઉત્સર્પિણીના સુખમા આરામાં; ૨. વર્તમાન અવસર્પિણીના સુખમા આરામાં; ૩. આગામી ઉત્સર્પિણીના સુખમા આરામાં—મનુષ્યોના શરીરની ઊંચાઈ બે ગાઉ અને પરમાયુ બે પસ્ય કથું છે.

(૩) જંબૂદ્વીપમાં આ બે કુરુમાં મનુષ્યો હમેશા સુખમ-સુખમા આરાની ઋદ્ધિ ભોગવે છે—

૧. દેવકુરુ; ૨. ઉત્તરકુરુ.

(૪) આ બે વર્ષમાં સદા સુખમાની ઋદ્ધિ મનુષ્યો ભોગવે છે—

૧. હરિવર્ષ; ૨. રમ્યવર્ષ.

(૫) આ બે વર્ષમાં મનુષ્યો હમેશા સુખમદુષ્કમાની ઋદ્ધિ ભોગવે છે—

૧. હિમવાન; ૨. હિરણ્યવાન.

(૬) આ બે વર્ષમાં મનુષ્યો હમેશાં દુષ્કમસુખમાની ઋદ્ધિ ભોગવે છે—

૧. પૂર્વવિદેહ; ૨. અપરવિદેહ.

(૭) આ બે વર્ષમાં મનુષ્યો છયે આરાની ઋદ્ધિ ભોગવે છે—

૧. ભરત; ૨. ઐરવત.

(૧) જંબૂદ્વીપના ભરતૈરવતવર્ષમાં—

૧. અતીત ઉત્સર્પિણીના સુષમા આરાનું; ૨. વર્તમાન અવસર્પિણીના સુષમા આરાનું; ૩. આગામી અવસર્પિણીના સુષમા આરાનું—કાલમાન ત્રણ સાગરોપમ કોટાકોટી છે.

(૨) જંબૂદ્વીપના ભરતૈરવત વર્ષમાં—

૧. અતીતઉત્સર્પિણીના સુષમસુષમા આરામાં; ૨. આ અવસર્પિણીના સુષમસુષમા આરામાં; ૩. આગામી ઉત્સર્પિણીના સુષમસુષમા આરામાં—મનુષ્યો ત્રણ ગાઉ ઊંચા અને ત્રણ પદ્ય પરમાયુવાળા હોય છે.

(૩) જંબૂદ્વીપના દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુના મનુષ્યો ત્રણ ગાઉ ઊંચા અને ત્રણ પદ્ય પરમાયુવાળા હોય છે.

[—સ્થા. ૧૪૩]

(૧) જંબૂદ્વીપમાં ભરત-ઐરવતવર્ષમાં અતીત ઉત્સર્પિણીને સુષમ સુષમા આરો ચાર સાગરોપમ કોટાકોટીનો હતો.

(૨) તે જ પ્રમાણે આ અવસર્પિણીને દુષમ-સુષમા આરો જઘન્ય ચાર કોટાકોટી છે.

(૩) તે જ પ્રમાણે આગામી ઉત્સર્પિણીને સુષમ-સુષમા આરો ચાર સાગરોપમ કોટાકોટી થશે.

[—સ્થા. ૩૦૧]

દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુના મનુષ્યો ૪૯ શત્રિદિવસમાં યૌવન પ્રાપ્ત કરે છે.

[—સમ. ૪૬]

હરિવર્ષ અને રમ્યવર્ષના મનુષ્યો ૬૪ શત્રિ-દિવસમાં યૌવન પ્રાપ્ત કરે છે.

[—સમ. ૬૩]

(૧૬) જંબૂદ્રીપનાં તીર્થો

જંબૂદ્રીપમાં ભરતવર્ષ અને ઔરવતવર્ષમાં ત્રણ તીર્થો છે-

૧. માગધ; ૨. વરદામ; ૩. પ્રભાસ.

જંબૂદ્રીપના મહાવિદેહવર્ષના પ્રત્યેક ચક્રવર્તિવિજયમાં પણ તે ૪ નામનાં ત્રણ ત્રણ તીર્થો છે.

[—સ્થા. ૧૪૧]

૨. લવણસુદ્ર

(૧) લવણસુદ્રનું માપ

લવણસુદ્રનો ચક્રવાલવિષ્કમ્બ ૨ લાખ યોજન છે. લવણસુદ્રના પૂર્વાન્તથી પશ્ચિમાન્ત સુધીનું અંતર પાંચ લાખ યોજન છે.

[—સમ. ૧૨૫, ૧૨૮, —સ્થા. ૬૧]

લવણસુદ્રનું સર્વપ્રમાણ ૧૭ દ્વિતર યોજન છે. લવણસુદ્રનું પાણી ૧૬ દ્વિતર યોજન જેટલું લેંચું વધે છે.

[—સમ. ૧૧, ૧૭]

૧ જંબૂદ્રીપસપ્તથી જ્યાં મધ્ય ૧૦૨ તીર્થો છે. ૩૨ વિજય અને ભગ્ન તથા ઔરવત એ ૩૪માં ત્રણ ત્રણ દોષાથી ૩૪+૩૨=૬૬ જ્યાં મધ્ય ૧૬. જગત્તી મધ્ય પૂર્વમાં અને સિંધુ પશ્ચિમમાં લવણસુદ્રને મળે છે ત્યાં ૬૬માં માગધ અને પ્રભાસ તીર્થ સમાજ્યા એ માગધ અને પ્રભાસની વચ્ચે વરદામ તીર્થ દોષ છે. આ ત્રણે તીર્થો લવણસુદ્રમાં ૩૩ યોજન દૂર આવેલા છે. તે જ પ્રમાણે ઔરવતની રક્ષા અને રક્ષાવર્તીના સમય સમયે એ અને ચીનું તેમની વચ્ચે સમજાવું ચક્રવર્તિવિજયોપાસના દિવસે તે તે વિજયની જગ્યા નહીં જોઈ શકાય તેવાના સમયે છે ત્યાં એ અને તેમની વચ્ચે ચીનું એમ સમાજ્યા.

૧. નુમેા પ્રકરણને અંતે લિખ્ય ન. ૧૭.

૩. આ જંબૂદ્રીપના જર્ણનું માપ છે.

લવણસમુદ્રમાં (મધ્યભાગથી) બન્ને તરફ ૯૫-૯૫ પ્રદેશ પહી એકેક પ્રદેશ નેટલી લિંદાઈ એાછી થતી જાય છે.
[—સમ. ૯૫]

લવણસમુદ્રનું ગોતીયક્ષેત્ર^૧ સિવાયનું ક્ષેત્ર દયા હંજર યોજન છે. તેની ઉદકમાલા—ઉદકશિખા પહુ દયા હંજર યોજન પહોળી છે.
[—સ્થા. ૭૨.]

(૨) લવણસમુદ્રની જગતી^૨

લવણસમુદ્રમાં (જગતીમાં) ચાર દ્વાર^૩ છે—

૧. વિજય (પૂર્વમાં); ૨. વૈજયંત (દક્ષિણમાં);
૩. જયંત (પશ્ચિમમાં); ૪. અપરાજિત (ઉત્તરમાં).

આ દ્વારોનો વિષ્કંભ અને તેમનો પ્રવેશ ચાર યોજન પ્રમાણ છે. તે દ્વારોમાં ચાર મહારુદ્ધિયાળી ડેવો પથ્થ સ્થિતિવાળા અને તે તે દ્વારના નામવાળા વસે છે.^૪
[—સ્થા. ૩૦૫]

લવણસમુદ્રની વેદિકા બે ગાઉ લાંબી છે.

[—સ્થા. ૬૧]

૧. બંને ખંડ તરફથી ૯૫ હંજર યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્ર ને કમર: લવણ-સમુદ્રમાં નીચું નીચું થવું જાય છે, તે ગોતીય કહેવાય છે.

૨. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ણ નં. ૨.

૩. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ણ નં. ૩.

૪. જગતીમાં દ્વારો સમાનાંતરે આવેલાં છે. લવણસમુદ્રની પરિધિ ૧૫૮૧૧૩૪ યોજન પ્રમાણ છે તેમાંથી ૧૮ યોજન બાદ કરતાં ૧૫૮૧૧૨૧ યોજન રહે છે. તેને ચાર ભાગતાં ૩૯૫૨૮૦ યોજન અને ૩ કોણ આવે છે. આ એક દ્વારથી બીજા દ્વારનું અંતર છે. વિશેષ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ણ નં. ૩.

(૩) પાતાળકગરો^૧

લવણસમુદ્રમાં જંબૂદ્વીપની વેદિકાના છેડાથી ૯૫ હજાર યોજનાંતે મોટા પાણીના ઘડા જેવા ચાર મહાપાતાળ-કગરો છે. તેમના અધિપતિ પદ્મ સ્થિતિવાળા ચાર ડેવો છે —

* વટ્સા

દવો

૧. વડવામુખ

૧. કાલ;

૨. કેયૂષ;

૨. મહાકાલ;

૩. યૂષક;

૩. વેલંબ;

૪. ધ્રિયર.

૪. પ્રભંજન.

[—સ્થા. ૩૦૫, —સપ્. ૬૫]

અથા મહાપાતાળ-કગરો વચ્ચા બનેલા છે. એક લાખ યોજન જિંડા છે. તેમની તળિયાની તથા (કાંઠે) મોડાની પહોળાઈ દસ હજાર યોજન છે. તેઓ મધ્યમાં એક લાખ યોજન પહોળા છે. પાતાળકગરોની વચ્ચમય દીવાલો — એટલે કે ઠીંકરી બધે ઠેકાણે સરખી ભાડી છે અને તે દહાર યોજન પ્રમાણ છે.

અથા લવણપાતાળ-કગરો પણ વચ્ચા બનેલા છે. [અને તે મહાપાતાળ-કગરો કરતાં ચતુર્થ નાના છે એટલે કે] તેમની વચ્ચમય ઠીંકરી ૧૦ યોજન ભાડી છે. તે તળિયે તથા કાંઠે ૧૦૦ યોજન પ્રમાણ પહોળા તથા મધ્યમાં દહાર યોજન પહોળા છે. અને જિંડા પણ દહાર યોજન છે.

[—સ્થા. ૩૧૦]

લવણસમુદ્રમાં (મધ્યભાગથી) જન્ને તરફ ૯૫-૯૫ પ્રદેશ પછી એકેક પ્રદેશ જેટલી જિંદગી એાછી થતી બાબ છે.
[—સ્થા. ૨૫]

લવણસમુદ્રનું ગોતીર્થક્ષેત્ર^૧ સિવાયનું ક્ષેત્ર ૬૪ હજાર ચોગજ છે. તેની ઉલ્કમાલા-ઉલ્કચિખા પછુ ૬૪ હજાર ચોગજ પહોળી છે.

[—સ્થા. ૩૧]

(૨) લવણસમુદ્રની જગતી^૨

લવણસમુદ્રમાં (જગતીમાં) ચાર દ્વાર^૩ છે—

૧. વિજય (પૂર્વમાં); ૨. વૈજયંત (દક્ષિણમાં);
૩. જયંત (પશ્ચિમમાં); ૪. અપરાજિત (ઉત્તરમાં).

આ દ્વારોનો વિષ્કંભ અને તેમનો પ્રવેશ ચાર ચોગજ પ્રમાણ છે. તે દ્વારોમાં ચાર મહાચક્રિયાળી દેવો પસ્ય સ્થિતિવાળા અને તે તે દ્વારના નામવાળા વસે છે.^૪

[—સ્થા. ૩૫]

લવણસમુદ્રની વેદિયા બે ગાઉ જાયી છે.

[—સ્થા. ૪૧]

૧. જને જાડ તરફથી ૬૫ હજાર ચોગજ પ્રમાણ ક્ષેત્ર એ કમળા લવણ-સમુદ્રમાં નીચુ નીચુ થતું બાબ છે, તે ગોતીર્થ કહેવાય છે.

૨. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાન્ત નં. ૧.

૩. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાન્ત નં. ૨.

૪. જગતીમાં દ્વારો સમનાંતરે આવેલાં છે. લવણસમુદ્રની પરિધિ ૧૫૮૧૧૩૦ ચોગજ પ્રમાણ છે. તેમાંથી ૧૮ ચોગજ ભાગ કરના ૧૫૮૧૧૧૧ ચોગજ રહે છે. તેને ચારે કાચનાં ૩૯૫૨૮૦ ચોગજ અને ૩ રોપ આને છે આ બેક દ્વારથી જીવ કાઢતું આવર છે. વિશેષ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાન્ત નં. ૩

જંબુદીપના પૂર્વાન્તથી ગોસ્તુપ આવાસપર્વતના પશ્ચિ-
માન્ત સુધીનું અંતર ૪૨૦૦૦ યોજન છે. તે જ પ્રમાણે
બાદ્રીના ત્રણ આવાસપર્વતો ઉદકભાસ, શંખ અને દક્રમીમ
વિષે પણ તેટલું જ અંતર સમજી લેવાનું છે.

[—સમ. ૪૨]

જંબુદીપના પૂર્વાન્તથી ગોસ્તુપ આવાસના પૂર્વેછેડા
સુધીનું^૧ અંતર ૪૩૦૦૦ યોજન છે. તેટલું જ બાદ્રીના
ત્રણ આવાસ વિષે.

[—સમ. ૪૩]

ગોસ્તુપ આવાસપર્વતના પૂર્વના છેડાથી વડવામુખ
મહાપાતાલ કલશના પશ્ચિમાંત સુધીનું અંતર^૨ ૫૨૦૦૦
યોજન છે. તે જ પ્રમાણે ઉદકભાસ અને કેયુપનું, શંખ અને
ધૂપકનું, તથા દક્રમીમ અને ઈન્ધરનું પણ અંતર તેટલું જ છે.

[—સમ. ૫૨]

૧. જંબુદીપથી આવાસપર્વતો ૪૨૦૦૦ યોજન દૂર છે. તેથી જંબુદીપના
પૂર્વમાં આવેલા ગોસ્તુપ પર્વતના પશ્ચિમાંત સુધીનું અંતર ૪૨૦૦૦ યોજન
છે. તે સુરે^૩ આવાસપર્વતો વચ્ચેસમુદ્રમાં છે અને તેમનો બપાનો સિંધુમ
૧૦૨૨ યોજન છે. એટલે ગોસ્તુપના પૂર્વાન્ત સુધીનું અંતર ૪૩૦૦૨ યોજન
થાય. તે જ પ્રમાણે રક્ષિત્રના, પશ્ચિમના અને ઉત્તરના આવાસપર્વતોના
પશ્ચિમ છેડાનું અંતર પણ તેટલું જ થાય. જન્મ બાદી ૪૫૨૫ ૨૨ યોજનની
સંખ્યાને ત્રિવિધમાં નહીં, લીધી તેથી સામાન્યજનને ૪૩૦૦૦ યોજન બાદી
લેવા છે. આપતના સુતોમા જન્મ દબરના પૂર્ણકરને જ આપ્યો છે એ ૨૨
યોજનને સ્વરૂપ નહીં.

૨. જંબુદીપના છેડાથી ૬૫૦૦૦ યોજનનો પૂર્વે દિશામાં
પરવતુખ બાદી પામ્યજાગેલા છે. અને ૪૨૦૦૦ યોજનનો ૧૦૦૦ યોજન
ત્રિવિધપરના આવાસપર્વતો છે, એટલે ૬૫૦૦૦—૪૩૦૦૦=૨૨૦૦૦ યોજન
આવાસપર્વત અને ૪૨૦૦૦૦૦નું અંતર થાય. બાદી જન્મ આવાસપર્વતોનો
સિંધુમ ૧૦૨૨ છે તેને બાદે ૧૦૦૦ સ્વરૂપ છે.

(૪) વેલંધર દેવો અને આવાસપર્વતો

નંબૂદીપની બાન વેદિકાના છેલ્લી ચારે દિશામાં લવણસમુદ્રમાં ૪૨૦૦૦ યોજનને અંતરે પથ્યસ્થિતિક ચાર વેલંધર નાગરાજોના નિવાસભૂત ચાર આવાસપર્વતો છે—

દેવ	તથા
૧. ગોસ્તૃપ;	ગોસ્તૃપ (પૂર્વમાં);
૨. શિવ;	ઉદકભાસ (દક્ષિણમાં);
૩. શંખ;	શંખ (પશ્ચિમમાં);
૪. મનઃશિલ.	દકશીમ (ઉત્તરમાં).

અને ચારે વિદિયામાં તેટલે જ અંતરે અનુવેલોના પાશુ કરનાર નાગરાજોના આવાસપર્વતો છે.—

દેવ	તથા
૧. કર્કોટક;	૧. કર્કોટક (દિશાનમાં);
૨. વિદ્યુતપ્રભ;	૨. વિદ્યુતપ્રભ (અગ્નિમાં);
૩. કૈલાસ;	૩. કૈલાસ (નિર્ઘાતમાં);
૪. અરુણપ્રભ.	૪. અરુણપ્રભ (વાયવ્યમાં).

[—૨૫૦ ૩૫]

વેલંધર અને અનુવેલંધર નાગરાજોના આવાસપર્વતો ૧૭૨૧ યોજન લેંચા છે.

[—૨૫૦ ૧૭]

લવણસમુદ્રની આબ્યંતરવેલોને ૪૨૦૦૦, લિપ્યવેલોને ૮૦ લક્ષ, અને બાહ્યવેલોને ૭૨ લક્ષ નાગરાજો પાશુ કરે છે.

[—૨૫૦ ૪૧, ૧૦, ૭૧]

૧. નુપ્પા પ્રાચીને અતે લિપ્ય નં: ૧૬.

જંબૂદીપના પૂર્વાન્તથી ગોસ્તૂપ આવાસપર્વતના પશ્ચિ-
માન્ત સુધીનું અંતર ૪૨૦૦૦ યોજન છે. તે જ પ્રમાણે
બાદ્રીના ત્રણ આવાસપર્વતો ઉદકભાસ, શંખ અને દક્રમીમ
વિષે પણ તેટલું જ અંતર સમજી લેવાનું છે.

[—સમ. ૪૨]

જંબૂદીપના પૂર્વાન્તથી ગોસ્તૂપ આવાસના પૂર્વછેડા
સુધીનું^૧ અંતર ૪૩૦૦૦ યોજન છે. તેટલું જ બાદ્રીના
ત્રણ આવાસ વિષે.

[—સમ. ૪૩]

ગોસ્તૂપ આવાસપર્વતના પૂર્વના છેડાથી વડવામુખ
મહાપાતાલ-કલ્પના પશ્ચિમાંત સુધીનું અંતર^૨ ૫૨૦૦૦
યોજન છે. તે જ પ્રમાણે ઉદકભાસ અને કેયુપનું, શંખ અને
યુપકર્ન, તથા દક્રમીમ અને ઇન્ધરનું પણ અંતર તેટલું જ છે.

[—સમ. ૫૨]

૧ જંબૂદીપથી આવાસપર્વતો ૪૨૦૦૦ યોજન દૂર છે. તેથી જંબૂદીપના
પૂર્વમાં આવેલા ગોસ્તૂપ પર્વતના પશ્ચિમાંત સુધીનું અંતર ૪૨૦૦૦ યોજન
છે. તે સુધે આવાસપર્વતો વલ્લભમુદયા છે અને તેમનો બધાનો વિશાળ
૧૦૨૨ યોજન છે. એટલે ગોસ્તૂપના પૂર્વાંત સુધીનું અંતર ૪૩૦૨૨ યોજન
થાય. તે જ પ્રમાણે દક્ષિણના, પશ્ચિમના અને ઉત્તરના આવાસપર્વતોના
બીજા છેડાનું અંતર પણ તેટલું જ થાય. જન્મ અહીં ઉપગતી ૨૨ યોજનની
મજાને વિવશમાં નથી. લીધી તેથી સામાન્યજન ૪૩૦૦૦ યોજન સહી
ગયા છે. આગળના મુરોમા જન્મ દબરના પૂર્ણકને જ આપ્યો. એ ૨૨
યોજનને ગણા નથી.

૨. જંબૂદીપના ઉડાથી ૯૫૦૦૦ યોજનને પૂર્વાંતે ચારે દિશામાં
૫૨૫મુખ આદિ પાતંગકળો છે. અને ૪૨૦૦૦ યોજનને ૧૦૦૦ યોજન
વિશાળતાના આવાસપર્વતો છે, એટલે ૯૫૦૦૦-૪૨૦૦૦=૫૩૦૦૦ યોજન
આવાસપર્વત અને પાતંગકળોનું અંતર થાય. અહીં જન્મ આવાસપર્વતોએ
વિશાળ ૧૦૨૨ છે તેને બાદે ૧૦૦૦ ગણે છે.

ગોસ્તુપ આવાસપર્વતના પૂર્વાન્તથી વડવામુખ મહા-
પાતાલ-કળશના મધ્યભાગ^૧ સુધીનું અંતર ૫૭૦૦૦ યોજન
છે; તે જ પ્રમાણે ઉદકભાસ અને કેયૂપ, શંખ અને ધૂપક
તથા હકસીમ અને ઈશિર સંબંધી સમજવું.

[—સમ. ૫૭]

ગોસ્તુપ આવાસપર્વતના પશ્ચિમાંતથી વડવામુખ મહા-
પાતાલ-કળશના મધ્યભાગ^૨ સુધીનું અંતર ૫૮ હજાર યોજન
છે. તે જ પ્રમાણે આરે દિશાના આવાસ અને કળશોનું
સમજવું.

[—સમ. ૫૮]

મેરુપર્વતના પૂર્વાન્તથી ગોસ્તુપ આવાસના પશ્ચિમ
અંત સુધીનું^૩ અંતર ૮૭૦૦૦ યોજન છે.

મંદરપર્વતના દક્ષિણાંતથી ઉદકભાસના ઉત્તરાંત સુધીનું
મંદરના પશ્ચિમાંતથી શંખના પૂર્વાન્ત સુધીનું અને મંદરના
ઉત્તરાંતથી હકસીમના દક્ષિણાંત સુધીનું અંતર ૫૯ ૮૭૦૦૦
યોજન છે.

[—સમ. ૬૭]

મંદરપર્વતના પૂર્વાન્તથી ગોસ્તુપના પૂર્વાન્ત સુધીનું
તે જ પ્રમાણે બાકીની ત્રણે દિશા સંબંધી આવાસપર્વતોનું

૧. પાતાલકળશનો નિઃકચ્છ દસહજાર યોજન છે એટલે મધ્યભાગ
સુધીમાં ૫૦૦૦ યોજન થાય. $૫૨૦૦૦-૫૦૦૦=૫૭$ હજાર યોજન.

૨. જો આવાસપર્વતના જળદ્વીપ વચ્ચેના ઉગ્રથી પાતાલકળશના
મધ્યભાગ સુધીનું અંતર ૬૮ હજાર હોય, તો આવાસપર્વતના નિઃકચ્છના ૧૦૦૦
યોજન ઉમેરવા નેઈએ; તેથી ૫૭ હજાર+ ૧ હજાર= ૫૮ હજાર થાય.

૩. મેરુના પૂર્વાન્તથી જળદ્વીપના પૂર્વાન્ત સુધીનું અંતર ૪૫ હજાર
યોજન છે. અને ત્યાંથી ૪૨ હજાર યોજન દૂર આવાસપર્વત છે તેથી
 $૪૫+૪૨=૮૭$ હજાર યોજન થાય.

અંતર ૮૮૦૦૦ યોજન છે.^૧

મંદરના મધ્યભાગથી ગોસ્તુપ આવાસના પશ્ચિમાંત મુધીનું^૨ અંતર ૯૨૦૦૦ યોજન છે. જ પ્રમાણે બાકીની ત્રણે દિશામાં આવાસપર્વતોનું પણ સમજવું.

[—સપા ૯૧]

મેરુપર્વતના પશ્ચિમાંતથી ગોસ્તુપ આવાસના પશ્ચિમાંત મુધીનું^૩ અંતર ૯૭૦૦૦ યોજન છે. તે જ પ્રમાણે બાકીના ત્રણ આવાસોનું સમજ લેવું.

[—સપા ૯૨]

મેરુપર્વતના પશ્ચિમાંતથી ગોસ્તુપ આવાસના પૂર્વાંત મુધીનું^૪ અંતર ૯૮૦૦૦ યોજન છે.

તે જ પ્રમાણે બાકીના ત્રણ આવાસોનું.

[—સપા ૯૩]

(૫) અંતરદીપા

મેરુ પર્વતની દક્ષિણે આવેલા હિમવાન વર્ષધરમાંથી ધ્યાન, અગ્નિ, નૈર્ઋત અને વાયવ્ય એ ચાર વિદિશામાંથી

૧. આવાસપર્વતના બીજ છેડા મુધીનું અંતર કાઢવું હોય તો પર્વતને નિઃશ્વર કહેવાય. તેથી $૮૭ + ૧ = ૮૮$ દબાર થાય.

૨. મેરુના મધ્યભાગથી જ વહીવળા પૂર્વાંત મુધીનું અંતર ૫૦ દબાર યોજન છે. કારણ, મેરુનો વિશ્વલ ૧૦ દબાર યોજન હોવાથી તેના આધારે ૫૦ દબારને ૪૫ દબારમાં કહેવાય છે. અને જ વહીવળા ઉપરથી ૪૧ દબાર યોજનને ગોસ્તુપ આવાસપર્વતો છે. તેથી $૫ + ૪૫ + ૪૧ = ૯૧$ દબાર યોજન અંતર થાય.

૩. બાકી મેરુના પશ્ચિમાંથી જન્મવાનું છે તેથી બીજા ૫૫ દબાર કહેવાય છે એથી મેરુને સંપૂર્ણ વિશ્વલ આવી બધા $૧૦ + ૪૫ + ૪૧ = ૯૬$ દબાર યોજન અંતર થાય.

૪. ગોસ્તુપાધિને વિશ્વલ એક દબાર જન્મને કહેવાયે તે $૯૬ + ૧ = ૯૭$ દબાર યોજન અંતર થાય.

ચાર દાદાઓ નીકળીને લવણસમુદ્રમાં પ્રવેગે છે. જંબૂદ્વી-
પની જગતીથી ૩૦૦ યોજન દુર એ દાદાઓમાં એકેક
અંતરદ્વીપ છે. તે જ પ્રમાણે જંબૂની જગતીથી ૪૦૦,
૫૦૦, ૬૦૦, ૭૦૦, ૮૦૦ અને ૯૦૦ યોજનને અંતરે
પણ અંતરદ્વીપના ચતુષ્કો (ચાર-ચાર) એ દાદાઓ પર
આવેલા છે. એટલે કે પ્રત્યેક દાદા પર સાત-સાત અંતર-
દ્વીપો છે. આ રીતે હિમવાનની ચાર દાદાઓના ૨૮ અંતર-
દ્વીપો થાય. તે જ પ્રમાણે મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલા
શિખરી પર્વતની ચાર દાદાઓ પર પણ ૨૮ અંતરદ્વીપો
છે. આમ સર્વ મળી ૫૬ અંતરદ્વીપો છે. તે સર્વે દ્વીપોમાં
દ્વીપના નામ જેવા જ નામવાળા મનુષ્યોના પ્રકારો વસે
છે. હિમવાનની ચાર દાદાના તે અંતરદ્વીપનાં ૭ ચતુષ્કોનાં
નામ નીચે પ્રમાણે છે—

(૧) ૩૦૦ યોજનાંતે—

૧. એકોરુક (ધ્યાનમાં); ૨. આભાસિક (અભિમાં);
૩. વૈષણિક (નૈર્ઋતમાં); ૪. લાંગુલિક (વાયવ્યમાં).

(૨) ૪૦૦ યોજનાંતે—

૧. હયકર્ણ (ધ્યાનમાં); ૨. ગજકર્ણ (અભિમાં);
૩. ગોકર્ણ (નૈર્ઋતમાં); ૪. ચંદ્રુદ્વીકર્ણ (વાયવ્યમાં).

(૩) ૫૦૦ યોજનાંતે—

૧. આદ્યમુખ (ધ્યાનમાં); ૨. મેંદમુખ (અભિમાં);
૩. અયોમુખ (નૈર્ઋતમાં); ૪. ગોમુખ (વાયવ્યમાં).

(૪) ૬૦૦ યોજનાંતે—

૧. અશ્વમુખ (ધ્યાનમાં); ૨. હસ્તિમુખ (અભિમાં);
૩. સિંહમુખ (નૈર્ઋતમાં); ૪. વ્યાઘ્રમુખ (વાયવ્યમાં)

(૫) ૭૦૦ યોજનાંતે—

૧. અશ્વકર્ણ (ઈશાનમાં); ૨. હસ્તિકર્ણ (અગ્નિમાં);
૩. અકર્ણ (નૈઋતમાં); ૪. કર્ણપ્રાવરણ (વાયવ્યમાં).

(૬) ૮૦૦ યોજનાંતે—

૧. ઉક્કામુખ (ઈશાનમાં); ૨. મેઘમુખ (અગ્નિમાં);
૩. વિદ્યુન્મુખ (નૈઋતમાં); ૪. વિદ્યુદન્તમુખ (વાયવ્યમાં).

(૭) ૯૦૦ યોજનાંતે—

૧. ધનદંત (ઈશાનમાં); ૨. લટદંત (અગ્નિમાં);
૩. ગૂઢદંત (નૈઋતમાં); ૪. શુદ્ધદંત (વાયવ્યમાં).

(૧-૭) આ જ પ્રમાણે મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલા શિખરી વર્ષધરની ચાર દાદા પરનાં સાત ચતુર્કો એકોરુકથી માંડીને શુદ્ધદંત સુધીનાં સમજી લેવાં.

[—સ્થા. ૩૦૪]

ધનદંત, લટદંત, ગૂઢદંત, શુદ્ધદંત—આ અંતર-દ્વીપોની લંબાઈ પહોળાઈ ૬૦૦-૬૦૦ યોજન છે.

[—સ્થા. ૧૪૮]

ઉક્કામુખ, મેઘમુખ, વિદ્યુન્મુખ, વિદ્યુદન્તમુખ—આ અંતરદ્વીપોની લંબાઈ-પહોળાઈ ૮૦૦-૮૦૦ યોજન છે.

[—સ્થા. ૧૩૦]

(૬) લવણસમુદ્રના સૂર્ય વગેરે

લવણસમુદ્રમાં આ બધું ચાર-ચારની સંખ્યામાં હનું, છે અને હશે—

૧. સૂર્ય; ૨. ચંદ્ર; ૩-૩૦. કૃત્તિકા^૧ ચાવત બરત્ની

૧. જાડીનાં નામ માટે જુઓ ૫૦ ૧૦૪.

ચાર દાદાઓ નીકળીને લવણસુમુદ્રમાં પ્રવેશે છે. જંબૂદ્વી-
પની જમતીથી ૩૦૦ યોજન દુર એ દાદાઓમાં એકેક
અંતરદ્વીપ છે. તે જ પ્રમાણે જંબૂની જમતીથી ૪૦૦,
૫૦૦, ૬૦૦, ૭૦૦, ૮૦૦ અને ૯૦૦ યોજનને અંતરે
પણ અંતરદ્વીપના ચતુષ્કો (ચાર-ચાર) એ દાદાઓ ૫૨
આવેલા છે. એટલે કે પ્રત્યેક દાદા ૫૨ આત-આત અંતર-
દ્વીપો છે. આ રીતે હિમવાનની ચાર દાદાઓના ૨૮ અંતર-
દ્વીપો થાય. તે જ પ્રમાણે મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલા
શિખરી પર્વતની ચાર દાદાઓ ૫૨ પણ ૨૮ અંતરદ્વીપો
છે. આમ સર્વ મળી ૫૬ અંતરદ્વીપો છે. તે સર્વે દ્વીપોમાં
દ્વીપના નામ જેવા જ નામવાળા મનુષ્યોના પ્રકારો વમે
છે. હિમવાનની ચાર દાદાના તે અંતરદ્વીપનાં ૭ ચતુષ્કોનાં
નામ નીચે પ્રમાણે છે —

(૧) ૩૦૦ યોજનાંતે —

૧. એકોરુક (ઈશાનમાં); ૨. આભાચિક (અગ્નિમાં);
૩. વૈષણિક (નૈઋતમાં); ૪. લાંગુલિક (વાયવ્યમાં).

(૨) ૪૦૦ યોજનાંતે —

૧. દયકર્ણ (ઈશાનમાં); ૨. મજ્જકર્ણ (અગ્નિમાં);
૩. ગોકર્ણ (નૈઋતમાં); ૪. ચપ્તુદ્વીકર્ણ (વાયવ્યમાં).

(૩) ૫૦૦ યોજનાંતે —

૧. આદ્યમુખ (ઈશાનમાં); ૨. મૈંદમુખ (અગ્નિમાં);
૩. અયોમુખ (નૈઋતમાં); ૪. ઝોમુખ (વાયવ્યમાં).

(૪) ૬૦૦ યોજનાંતે —

૧. અપમુખ (ઈશાનમાં); ૨. દસ્તિમુખ (અગ્નિમાં);
૩. સિદમુખ (નૈઋતમાં); ૪. વ્યાપ્રમુખ (વાયવ્યમાં)

૧ નુપો પ્રાચીને અને દ્રોણ નં. ૩૦.

(૫) ૭૦૦ યોજનાંતે—

૧. અશ્વકર્ણ (ધ્યાનમાં); ૨. હસ્તિકર્ણ (અગ્નિમાં);
૩. અકર્ણ (નૈઋતમાં); ૪. કર્ણપ્રાવરણ (વાયવ્યમાં).

(૬) ૮૦૦ યોજનાંતે—

૧. ઉદ્ધામુખ (ધ્યાનમાં); ૨. મેઘમુખ (અગ્નિમાં);
૩. વિદ્યુન્મુખ (નૈઋતમાં); ૪. વિદ્યુદન્તમુખ (વાયવ્યમાં).

(૭) ૯૦૦ યોજનાંતે—

૧. ઘનદંત (ધ્યાનમાં); ૨. લજ્જદંત (અગ્નિમાં);
૩. ગૂઢદંત (નૈઋતમાં); ૪. શુદ્ધદંત (વાયવ્યમાં).

(૧-૭) આ જ પ્રમાણે મેરુપર્વતની ઉત્તરે આવેલા શિખરી વર્ષધરની ચાર દાઢા પરનાં ચાત ચતુર્દેશ એકોરુકથી માંડીને શુદ્ધદંત સુધીનાં સમસ્ત લેવાં.

[—સ્થાન ૩૦૪]

ઘનદંત, લજ્જદંત, ગૂઢદંત, શુદ્ધદંત—આ અંતર-દીપોની લાંબાઈ પહોળાઈ ૬૦૦-૬૦૦ યોજન છે.

[—સ્થાન ૧૪૮]

ઉદ્ધામુખ, મેઘમુખ, વિદ્યુન્મુખ, વિદ્યુદન્તમુખ—આ અંતરદીપોની લાંબાઈ-પહોળાઈ ૮૦૦-૮૦૦ યોજન છે.

[—સ્થાન ૧૩૦]

(૬) લવણસમુદ્રના સૂર્ય વગેરે

લવણસમુદ્રમાં આ બધું ચાર-ચારની સંખ્યામાં હનું છે અને હમે—

૧. સૂર્ય; ૨. ચંદ્ર; ૩-૩૦. કૃત્તિકા^૧ ચાવત્ ભરણી

૧. બાળીનાં નામ મારે જુઓ ૫૦ ૧૦૪.

(૨૮); ૩૧-૫૮. અગ્નિથી^૧ માંડી ચમ (૨૮); ૫૯-૧૪૬. અંગારકથી^૨ માંડી બાવકેતુ (૮૮).

[—સ્થા° ૩૦૫]

મેરુપર્વતના પૂર્વાન્તથી ગૌતમદ્વીપના^૩ પૂર્વાન્ત સુધીનું અંતર ૬૭ હજાર યોજન છે.

[—સમ° ૧૭]

મેરુના પશ્ચિમાન્તથી^૪ ગૌતમદ્વીપના પશ્ચિમાંત સુધીનું અંતર ૬૬ હજાર યોજન છે.

[—સમ° ૧૮]

૩. ધાતકીખંડ^૫

(૧) ધાતકીખંડનું માપ અને વેદિકા

ધાતકીખંડનો ચક્રવાલ વિષ્કંભ ચાર લાખ યોજન છે.

[—સમ° ૧૨૭, —સ્થા° ૩૦૧]

જમ્બૂદીપની વેદિકાના પૂર્વાન્ત (પશ્ચિમાંત^૬)થી

^૧ ૧. બાહ્યાનાં નામ માટે જુઓ પૃ° ૧૦૫-૧.

૨. જમ્બૂદીપની પશ્ચિમ દિશાની જગતીથી બાર હજાર યોજન લવણ સમુદ્રમાં જઈએ ત્યાં સુસ્થિતનામક લવણાધિપતિના નિવાસભૂત ઔતમ નામનો દ્વીપ છે. મેરુના પૂર્વાન્તથી જગતીનું અંતર ૫૫૦૦૦ યોજન ॥ એમાં લવણસમુદ્રના ૧૨૦૦૦ યોજન હમેરીએ એટલે ૧૭૦૦૦ યોજનનું અંતર મળી રહે છે. ટીકાકાર જણાવે છે કે અહીં તેમની સામે જે જે સૂત્રપુસ્તકો ॥ તેમાં ઔતમ નામ નથી મળતું પણ એ અંતર પુસ્તકાંતરમાં પ્રસિદ્ધ ગૌતમદ્વીપનું જ મળી રહે છે તેથી અહીં ગૌતમદ્વીપ વિશેનું જ આ વક્રવ્ય સમજવું જોઈએ.

૩. મેરુના પશ્ચિમાવથી જમ્બૂદીપની જગતી ૪૫ હજાર + ૧૨ હજાર લવણસમુદ્રના + ૧૨ હજાર ઔતમનો વિષ્કંભ = ૬૯ હજાર.

૪. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાંત નં. ૩૧.

૫. અહીં સૂત્રમાં ‘પૂર્વાન્ત’ એવો શબ્દ છે તે જણાવર નથી.

ધાતકીખંડના ચક્રવાલના પશ્ચિમાંત (પૂર્વાન્ત)^૧ સુધીનું અંતર^૨ સાત લાખ યોજન છે.

[—સમ૦ ૧૩૦]

ધાતકીખંડની વેદિકા એ ગાઉ જિંચી છે.

[—સ્થા૦ ૬૨]

(૨) ધાતકીવૃક્ષ તથા મેરુ^૩

ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં ધાતકીવૃક્ષ આઠ યોજન જિંચું અને મધ્ય ભાગમાં આઠ યોજન વિસ્તૃત છે. તેનું સર્વપ્રમાણ આઠ યોજનથી કાંઈક વધારે છે. તેમાં તેનો અધિપતિ સુદર્શન નામનો દેવ વસે છે. બીજું તેટલા જ પ્રમાણવાળું કૃતશાલ્મલી નામનું વૃક્ષ છે જેનો અધિપતિ ગરુડદેવ છે.

ધાતકીખંડના પશ્ચિમાર્ધમાં મહાધાતકી નામનું વૃક્ષ છે. તેનું માપ તેટલું જ છે. અને તેમાં ત્રિવદર્શન નામનો અધિપતિ દેવ વસે છે. બીજું કૃતશાલ્મલી નામનું વૃક્ષ છે, જેનો અધિપતિ ગરુડદેવ છે.

[—સ્થા૦ ૧૪૧, ૬૨]

ધાતકીખંડના મેરુનું સર્વપ્રમાણ (જિંચાઈનું) ૮૫ હજાર યોજન છે.

[—સમ૦ ૮૫]

૧. અહીં સૂત્રમાં 'પશ્ચિમાંત' શબ્દ છે તે બસબસ નથી.

૨. સાત લાખ અંતર આ રીતે—જન્મદ્વીપ ૧ લાખ+લવણ ૨ લાખ+ધાતકી ૪ લાખ=૭ લાખ યોજન યાવ. પણ જાણેડ શબ્દ પ્રમાણે જગીએ તો જન્મદ્વીપના એક લાખ યોજન અને ધાતકીના ૪ લાખ યોજનનો સમાવેશ યાવ જ નહીં. માત્ર લવણસમુદ્રના જ એ લાખ યોજન ગણાય. કારણ, જન્મદ્વીપની વેદિકાનો પૂર્વાન્ત અને ધાતકીનો પશ્ચિમાંત એ બે વચ્ચે માત્ર લવણસમુદ્ર જ પડે છે.

૩. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ નં. ૩૨.

ધાતકીખંડના મેરુપર્વતો જમીનમાં ૧૦૦૦ યોજન ઊંચા છે. દશદંબરથી ઓછા યોજન પહોળા ધરણીતલમાં અને શિખર પર એક દંબર યોજન પહોળા છે.

(-સ્થા. ૭૨*)

બધા ખાત્ર મેરુપર્વતો ૮૪૦૦૦ યોજન ઊંચા છે.

(-સમ. ૮)

(૩) દેવો, પર્વતો, નદીઓ વગેરે^૧

ધાતકીખંડમાં અહીં જણાવેલ અધુ ભેની શંખ્યામાં છે-

૧. ભરતવર્ષ; ૨. ઐરવતવર્ષ; ૩. હિમવંતવર્ષ; ૪. હિરણ્યવંતવર્ષ; ૫. હરિવર્ષ; ૬. રમ્યવર્ષ; ૭. પૂર્વવિદેહ; ૮. અપરવિદેહ; ૯. દેવકુરુ; ૧૦. દેવકુરુમહાવૃક્ષ (કૂટ-શાદ્મલી); ૧૧. દેવકુરુમહાવૃક્ષવાસી દેવ (ગરુડદેવ); ૧૨. ઉત્તરકુરુ; ૧૩. ઉત્તરકુરુવૃક્ષ; ૧૪. ઉત્તરકુરુવૃક્ષ-વાસીદેવ; ૧૫. હિમવાન વર્ષધર; ૧૬. મહાહિમવાન વર્ષધર; ૧૭. નિપથ વર્ષધર; ૧૮. નીલવંત વર્ષધર; ૧૯. રુકમી વર્ષધર; ૨૦. શિખરી વર્ષધર.

૨૧. શબ્દાપાતી (હિમવંતસ્થિત વૃત્તવૈતાલય પર્વત);

૨૨. શબ્દાપાતીવાસી સ્વાતીદેવ;

૨૩. વિકટાપાતી (હિરણ્યવંતસ્થિત વૃત્તવૈતાલય);

૨૪ વિકટાપાતીવાસી પ્રભાસદેવ;

૨૫. ગંધાપાતી (હરિવર્ષસ્થિત વૃત્તવૈતાલય);

૨૬. ગંધાપાતીવાસી અરુણદેવ;

૧ ધાતકીખંડ પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધમાં વહેવાયેલો છે. તેના એ પ્રત્યેક ભાગમાં જ જુદો જ નેમ છે. દેવો, નદીઓ, પર્વતો વગેરે દેવતાથી આખા ધાતકીખંડમાં એ બધું જ જુદો જ કરતાં બમણું થાય. કઈ કઈ વસ્તુઓ બમણી છે તે આ સૂત્રમાં જણાવ્યું છે

૨૭. માલ્યવાનપર્વત (રમ્યગ્વર્ણસ્થિત વૃત્તવૈતાઢ્ય);

૨૮. માલ્યવાનવાસી પદ્મદેવ;

૨૯. માલ્યવાન (ઉત્તરકુરુના પૂર્વ પાર્શ્વમાં આવેલ વક્ષસ્કાર—ગજદંતગિરિ);

૩૦. ચિત્રકૂટ (શીતાના ઉત્તર કિનારે સ્થિત વક્ષસ્કાર-પર્વત);

૩૧. પદ્મકૂટ (" " ");

૩૨. નલિનીકૂટ (" " ");

૩૩. એકશૈલ (" " ");

૩૪. ત્રિકૂટ (" દક્ષિણ કિનારે ");

૩૫. વૈશ્રમણ્યકૂટ (" " ");

૩૬. અંબનકૂટ (" " ");

૩૭. માતાંબન (" " ");

૩૮. સૌમનસ (દેવકુરુના પૂર્વ પાર્શ્વમાં આવેલ ગજ-દંતગિરિ);

૩૯. વિદ્યુત્પ્રભ (" પશ્ચિમપાર્શ્વમાં ");

૪૦. અંકાપાતીકૂટ (શીતોદા નદીના દક્ષિણ કિનારા પરનો વક્ષસ્કાર);

૪૧. પદ્માપાતીકૂટ (" " ");

૪૨. આશીવિષ્ણુકૂટ (" " ");

૪૩. મુખાવહકૂટ (" " ");

૪૪. ચંદ્રપર્વત (શીતોદાના ઉત્તર કિનારા પરનો વક્ષસ્કાર);

૪૫. સૂર્યપર્વત (" " ");

૪૬. નાગપર્વત (" " ");

૪૭. દેવપર્વત (" " ");

૪૮. ગ્રંથમાદન (ઉત્તરકુરુના પશ્ચિમ પાશ્વનો ગજદંતગિરિ);

૪૯. ધૃષ્ટિકારપર્વત^૧;

૫૦. લઘુહિમવાનકૂટ^૨ (હિમવાન વર્ષધરપર્વતનું);

૫૧. વૈશ્રમણકૂટ (" ");

૫૨. મહાહિમવાનકૂટ (મહાહિમવાન વર્ષધર સંબંધી);

૫૩. વૈદ્યકૂટ (" ");

૫૪. નિવધકૂટ (નિવધ વર્ષધર સંબંધી);

૫૫. રુચકકૂટ (" ");

૫૬. નીલવંતકૂટ (નીલવંત વર્ષધર સંબંધી કૂટ);

૫૭. ઉપદર્શનકૂટ (" ");

૫૮. રુકમીકૂટ (રુકમી વર્ષધર સંબંધી);

૫૯. મણિકંથનકૂટ (" ");

૬૦. શિખરીકૂટ (શિખરી વર્ષધર સંબંધી);

૬૧. તિગિરિકૂટ (" ");

૬૨. પદ્મહટ્ટ (હિમવાન વર્ષધરમાં);

૬૩. પદ્મહટ્ટવાસી શ્રીદેવી;

૬૪. મહાપદ્મહટ્ટ (મહાહિમવાન વર્ષધરમાં);

૬૫. મહાપદ્મહટ્ટવાસી હ્રીદેવી;

૬૬. પૌંડરિકહટ્ટ (શિખરી વર્ષધરમાં);

૬૭. પૌંડરિકહટ્ટવાસી લક્ષ્મીદેવી;

૧. પર્વત જગદીપમા નથી પણ પાતળીમાં બેની સખ્યામાં છે.

૨. અર્થે પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધમાં વિકસિત કરે છે. જુઓ પ્રકરણને

તે પાતળીખડગને.

અતે દિ. ન. પૂ.માં એક એક વર્ષધરને જખ્ખે ફૂટ છે. પણ પાતળીમાં

૨ જગદી. પૂ.ની સખ્યામાં હોવાથી તેનું પ્રત્યેક ■ બેની સખ્યામાં

એવા વર્ષધર બે બે તેમજ વસનારી દેવી અને પ્રપાતહટ્ટ વિશે પણ સમજવું.

પાશ્વ. તે જ પ્રમાણે હટ્ટ.

૬૮. મહાપૌંડરિકહ્રદ (રુકમી વર્ષધરમાં);
૬૯. મહાપૌંડરિકહ્રદવાસી બુદ્ધિદેવી;
૭૦. તિગિચ્છહ્રદ (નિષધવર્ષધરમાં);
૭૧. તિગિચ્છહ્રદવાસી ધૃતિદેવી;
૭૨. કેસરીહ્રદ (નીલવંતવર્ષધરમાં);
૭૩. કેસરીહ્રદવાસી કીર્તિદેવી;
૭૪. ગંગાપ્રપાતહ્રદ (ભરતવર્ષમાં);
૭૫. સિંધુપ્રપાતહ્રદ (");
૭૬. શેહિતાપ્રપાતહ્રદ (હિમવંત વર્ષમાં);
૭૭. શેહિતાંશાપ્રપાતહ્રદ (હિમવંતવર્ષમાં);
૭૮. હરિપ્રપાતહ્રદ (હરિવર્ષમાં);
૭૯. હરિકાંતાપ્રપાતહ્રદ (");
૮૦. શીતાપ્રપાતહ્રદ (મહાવિદેહમાં);
૮૧. શીતોદાપ્રપાતહ્રદ (");
૮૨. નરકાંતાપ્રપાતહ્રદ (રમ્યવર્ષમાં);
૮૩. નારીકાંતાપ્રપાતહ્રદ (");
૮૪. સુવર્ણકૂલાપ્રપાતહ્રદ (હિરણ્યવંતવર્ષમાં);
૮૫. ભ્રમ્યકૂલાપ્રપાતહ્રદ (");
૮૬. રક્તાપ્રપાતહ્રદ (ઐરવતવર્ષમાં);
૮૭. રક્તાવતીપ્રપાતહ્રદ (");
૮૮. શેહિતા મહાનદી^૧ (હિમવંતવર્ષમાં),
૮૯. હરિકાંતા મહાનદી (હરિવર્ષમાં);

૧. વધષિ અર્થી આઠ મહાનદીઓના જ નામ મળ્યાં છે પણ બાકીની ત્રણ, સિંધુ, શેહિતાંશા, સુવર્ણકૂલા, રક્તા અને રક્તાવતી મહાનદીઓ જુદા ધાતુથી જડમાં બેની સંખ્યામાં છે એમ સમજ લેવી જોઈએ. અદી આ આઠનું જ નામ લેવાનું કારણ એ છે કે, જળહીમા (૫૦ પૃષ્ઠ) નદીપ્રકરણમાં એક એવું પણ સૂત્ર છે જેમાં આ આઠનાં નામ મળ્યાં છે. પ્રસ્તુત સૂત્રમાં તદ્દનુસારી વર્ણવ્ય છે.

૯૦. હરિસલિલા મહાનદી (હરિવર્ષમાં);
 ૯૧. શીતોદા મહાનદી (મહાવિદેહમાં);
 ૯૨. શીતા મહાનદી (");
 ૯૩. નારીકાંતા મહાનદી (રમ્યવર્ષમાં);
 ૯૪. નરકાંતા મહાનદી (");
 ૯૫. સુખ્યકૂલા મહાનદી (હિરણ્યવંતવર્ષમાં);
 ૯૬. ગાથાવતી (શીતાની ઉત્તરમાં આવેલી આંતર
 નદી);
 ૯૭. દ્રુહવતી (")
 ૯૮. પાંકવતી^૧ (")
 ૯૯. તપ્તજલા (શીતાની દક્ષિણે આવેલી આંતર
 નદી);
 ૧૦૦. મત્તજલા (")
 ૧૦૧. ઉન્નમત્તજલા (")
 ૧૦૨. ક્ષારોદા^૨ (શીતોદાની દક્ષિણે આવેલી આંતર
 નદી);
 ૧૦૩. સિંહસ્રોતા^૩ ")
 ૧૦૪. અન્તોવાહિની ")
 ૧૦૫. જીર્મિમાલિની (શીતોદાની ઉત્તરે આવેલ આંતર
 નદી);
 ૧૦૬. ક્ષેનમાલિની^૪ (")
 ૧૦૭. ગંભીરમાલિની (")

૧. મન્યાન્તરમા આનું બીજું નામ વેગવતી પણ મળે છે.

૨. આનું બીજું નામ ક્ષીરોદા પણ છે.

૩. આનું બીજું નામ સીવસ્રોતા પણ છે.

૪. કોઈ કોઈએ આ અને ગંભીરમાલિનીના નામના ક્રમમાં બ્યત્થ
 પણ જેવા મળે છે.

૧૦૮. કચ્છ (શીતા નદીની ઉત્તરે આવેલા ચક્રવર્તિ-
વિજયે)

૧૦૯. સુકચ્છ	"	"
૧૧૦. મહાકચ્છ	"	"
૧૧૧. કચ્છકાવતી	"	"
૧૧૩. આવર્ત	"	"
૧૧૪. પુન્કલાવર્ત	"	"
૧૧૫. પુન્કલાવતી	"	"

૧૧૬. વત્સ (શીતા નદીના દક્ષિણ કિનારાના ચક્રવર્તિ-
વિજયે)

૧૧૭. સુવત્સ	"	"
૧૧૮. મહાવત્સ	"	"
૧૧૯. વત્સાવતી	"	"
૧૨૦. રમ્ય	"	"
૧૨૧. રમ્યક	"	"
૧૨૨. રમણિક	"	"
૧૨૩. મંગલાવતી.	"	"

૧૨૪. પદ્મ (શીતોદાની દક્ષિણે આવેલા ચક્રવર્તિવિજયે)

૧૨૫. સુપદ્મ	"	"
૧૨૬. મહાપદ્મ	"	"
૧૨૭. પદ્માવતી	"	"
૧૨૮. શંખ	"	"
૧૨૯. કુમુદ	"	"
૧૩૦. નલિન	"	"
૧૩૧. નલિનાવતી	"	"

૧૩૨. વપ્ર (શીતોદાની ઉત્તરે આવેલા ચક્રવર્તિવિજયે)

૧૩૩. મુવપ્ર " "

૧૩૪. મધાવપ્ર " "

૧૩૫. વપ્રાવતી " "

૧૩૬. વન્ધુ " "

૧૩૭. મુવન્ધુ " "

૧૩૮. મંધિલ " "

૧૩૯. મંધિલાવતી " "

૧૪૦. શેખા (શીતા નદીના ઉત્તરના વિજયેની રાજધાનીએ)

૧૪૧. શેખપુરી " "

૧૪૨. તિથ " "

૧૪૩. તિથપુરી " "

૧૪૪. ખરૂં " "

૧૪૫. મન્ડુલ " "

૧૪૬. બોધિ " "

૧૪૭. પોર્લ-ગિરી " "

૧૪૮. મુગીખા (શીતા નદીની દક્ષિણના વિજયેની રાજધાનીએ)

૧૪૯. કુદગા " "

૧૫૦. અપગચિના " "

૧૫૧. પ્રમકા " "

૧૫૨. અંગવતી " "

૧૫૩. વધવતી " "

૧૫૪. મુખા " "

૧૫૫. રાજમંચ " "

૧૫૬. અશ્વપુરા (શીતોદા નદીના દક્ષિણના વિજયોની રાજધાનીઓ)

૧૫૭. સિંહપુરા	"	"
૧૫૮. મહાપુરા	"	"
૧૫૯. વિજયપુરા	"	"
૧૬૦. અપરાજિતા	"	"
૧૬૧. અપરા	"	"
૧૬૨. અશોકા	"	"
૧૬૩. વીતશોકા	"	"
૧૬૪. વિજયા (શીતોદા નદીના ઉત્તર કિનારાના વિજયોની રાજધાનીઓ)		

૧૬૫. વૈજયંતી	"	"
૧૬૬. જયંતી	"	"
૧૬૭. અપરાજિતા	"	"
૧૬૮. ચક્રપુરા	"	"
૧૬૯. ખડ્ગપુરા	"	"
૧૭૦. અવધ્યા	"	"
૧૭૧. અયોધ્યા	"	"
૧૭૨. ભદ્રશાલવન (ભેરુપર્વત પરના વનખંડો)		
૧૭૩. નંદનવન	"	"
૧૭૪. સૌમનસવન	"	"
૧૭૫. પાંડકવન	"	"
૧૭૬. પાંડુકંબલશિલા (પાંડકવનમાં આવેલી ચાર અલિપેકશિલાઓ)		
૧૭૭. અતિપાંડુકંબલશિલા	"	"
૧૭૮. રક્ષાકંબલશિલા	"	"
૧૭૯. અતિરક્ષાકંબલશિલા	"	"

૧૮૦. મેરુપર્વત

૧૮૧. મેરુપર્વતની ચૂલિકા

[—સ્થા. ૬૨]

ધાતકીખંડમાં ૬૮ ચક્રવર્તીના વિજયો છે. તથા તેમની ૬૮ રાજધાનીઓ છે.^૧

[—સમ. ૧૮]

(૪) ધાતકીખંડમાં જંબૂદ્વીપ લેવું

જ ધાતકીખંડ દ્વીપના પૂર્વાર્ધમાં મંદર પર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે સમગ્રમાણુ આ બે લેજ આવેલાં છે—

(૧) ૧. ભરત (દક્ષિણમાં); ૨. ઐરવત (ઉત્તરમાં).

(૨-૫) બાકીનું પણ જંબૂદ્વીપાધિકારપ્રમાણે (પૃ. ૫૭૦).

આ ધાતકીખંડ દ્વીપના પૂર્વાર્ધમાં મંદર પર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે સમગ્રમાણુ આ બે વર્ણવે છે—

(૬) ૧. સુલલિખવાન (દક્ષિણમાં); ૨. શિખરી (ઉત્તરમાં).

(૭-૮). બાકીના વર્ષધરનાં જોડકાં પણ જંબૂદ્વીપ જેમ સમજવાં (પૃ. ૫૭૭-૮).

૬ ધાતકીખંડ દ્વીપના પૂર્વાર્ધમાં મંદરની દક્ષિણે અને ઉત્તરે આ બે વૃત્તવંતાડવં છે—

(૯) ૧. હિંમવંતમાં શબ્દાપાતી; ૨. હિરણ્યવંતમાં વિકટાપાતી.

૧ ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં ૩૨ વિજય અને ભરત તથા ઐરવત પણ વિજય ગણાય છે તેથી ૩૪ સાથે એટલા જ વિજયો ધાતકીખંડના પશ્ચિમ-ધર્મમાં છે તેથી ૩૪+૨=૬૮ ચક્રવર્તિવિજયો સમજવા.

વળી તે તે વિજયની રાજધાની પ્રત્યેકની એક લેખે ૬૮ થાય.

એ બે વૈતાલ્યોમાં આ બે દેવો વસે છે—

૧. સ્વાતી; ૨. પ્રભાસ.

(૧૦) બીજા બે વૃત્તવૈતાલ્યો માટે પણ જંબૂદ્વીપ જેમ. (પૃ૦ ૫૮૦)

ઈ ધાતકીખંડમાં પૂર્વાર્ધમાં મેરુની દક્ષિણે આવેલ દેવકુરુની પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં આ બે અશ્વસ્કંધ જેવા અર્ધચંદ્રાકારે વક્ત્રુકાર પર્વતો છે—

(૧૧) ૧. સૌમનસ; ૨. વિદ્યુતપ્રજા.

(૧૨) ઉત્તરકુરુના વક્ત્રુકાર પણ જંબૂદ્વીપ જેમ. (પૃ૦ ૫૮૨)

ઉ ધાતકીખંડ દ્વીપના પૂર્વાર્ધના મેરુની દક્ષિણે અને ઉત્તરે આ બે દીર્ઘવૈતાલ્યનાં સમપ્રમાણ છે—

(૧૩) ૧. ભરતનો દીર્ઘવૈતાલ્ય; ૨. ઔરવતનો દીર્ઘવૈતાલ્ય.

ભરતના દીર્ઘવૈતાલ્યમાંની શુક્લ તથા તેના અધિપતિનું વર્ણન પણ જંબૂદ્વીપ પ્રમાણે (પૃ૦ ૫૮૦).

ઝ ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુની દક્ષિણે તથા ઉત્તરે બે રૂટ છે તે આ—

(૧૪) ૧. સુક્લહિમવાનકૂટ; ૨. વૈશ્રમણકૂટ.

(૧૫-૧૬) બાકીના વર્ષધરનાં કૂટોની હકીકત પણ જંબૂદ્વીપ જેમ. (પૃ૦ ૫૮૬)

ઞ. ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુપર્વતની દક્ષિણે અને ઉત્તરે હિમવાનપર્વત અને શિખરીપર્વતમાં આ બે મહાહ્રદ છે—

(૨૦) ૧. પદ્મહ્રદ (હિમવાનમાં); ૨. પૌંડરિક (શિખરીમાં).

તેમાં વચનારી દેવી તથા —

(૨૧-૨૨) બાકીના વર્ષધર સંગધી હ્રદો તથા દેવીઓ
પણ જંબૂદ્વીપ જેમ. (પૃં ૫૬૪)

જ. ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધના મેરુની દક્ષિણે આવેલા
મહાહિમવાન વર્ષધરના મહાપદ્મહ્રદમાંથી બે મહાનદીઓ
નીકળે છે —

(૨૩) ૧. શેહિતા; ૨. હરિકાંતા.

(૨૪-૨૬) બાકીના વર્ષધરની મહાનદીઓ વિષે
પણ જંબૂદ્વીપ જેમ. (પૃં ૫૬૭)

દ. ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુની દક્ષિણે ભરત-
વર્ષમાં બે પ્રગતહ્રદ છે —

(૨૭) ૧. ગંગાપ્રપાતહ્રદ; ૨. મિંધુપ્રપાતહ્રદ.

(૨૮-૩૩) બાકીનાં ક્ષેત્રોના પ્રપાતહ્રદ પણ જંબૂ
જેમ. (પૃં ૫૬૯)

દે. ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુની દક્ષિણે આવેલા
ભરતવર્ષમાં બે મહાનદીઓ છે —

(૩૪) ૧. ગંગા; ૨. મિંધુ.

(૩૫-૪૦) બાકીના વર્ષની નદીઓ પણ જંબૂદ્વીપ
જેમ. (પૃં ૫૬૭)

જા. ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં આવેલા ભરતૈરવત વર્ષમાં
(૪૧-૪૮) ૧ અતીત ઉત્તરિણીના સુખમદુષ્કમા જાળનું
કાલમાન બે આગરોષમ કોટાકોટી છે. ઇત્યાદિ બધું જંબૂદ્વીપ
પ્રમાણે સમજી લેવાનું છે. (પૃં ૬૦૭)

જ-ઓ તે જ પ્રમાણે ધાતક્રીખંડના પશ્ચિમાર્ધમાં પણ બધું સમજી લેવાનું છે.

[—સ્થા° ૯૨]

ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધના સુપમા આશનું કાલમાન તથા સુપમસુપમાઆરાના મનુષ્યોની ઊંચાઈ તથા પરમાયુ જંબૂદ્વીપ જેમ સમજી લેવું અને દેવકુરુ તથા ઉત્તરકુરુના મનુષ્યનું પરમાયુ તથા ઊંચાઈ પણ જંબૂદ્વીપ જેમ (પૃ. ૬૦૮) સમજી લેવું. અરિહંતવંશાદિની ઉત્પત્તિ પણ તે સુજા.

[—સ્થા° ૧૪૩]

(૧) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં આ ત્રણ જગમૂમિત્રો છે—

૧. ભરત; ૨. ઐશ્વત; ૩. મહાવિદેહ.

(૨) ધાતક્રીખંડમાં પૂર્વાર્ધના મેરુપર્વતની દક્ષિણે ત્રણ જગમૂમિત્રો છે.

૧. હિમવાન વર્ષ; ૨. હરિવર્ષ; ૩. દેવકુરુ.

(૩) ધાતક્રીખંડમાં પૂર્વાર્ધમાં મેરુપર્વતની ઉત્તરે ત્રણ જગમૂમિત્રા છે—

૧. ઉત્તરકુરુ; ૨. રમ્યવર્ષ; ૩. હિરણ્યવંતવર્ષ.

(૪) તે જ પ્રમાણે મેરુની દક્ષિણે ત્રણ જગમૂમિત્ર છે—

૧. સુહૃદહિમવાન; ૨. મહાહિમવાન; ૩. નિષધ.

(૫) તે જ પ્રમાણે મેરુની ઉત્તરે ત્રણ જગમૂમિત્રા છે—

૧. નીલવંત; ૨. રુકમી; ૩. શિખરી.

(૬) તે જ પ્રમાણે મંદરની દક્ષિણે ત્રણ મહાદ્વ છે—

૧. પદ્મહદ; ૨. મહાપદ્મહદ; ૩. તિગિચ્છહદ.

તેમાં ત્રણ દેવતા પદ્મ સ્થિતિવાળી વસે છે —

૧. શ્રી; ૨. હ્રી; ૩. ધૃતિ.

(૭) તે જ પ્રમાણે મેરુની ઉત્તરે ત્રણ મહાદ્વદ અને તેમાં વસનારી ત્રણ દેવતા છે —

દ્વદ. ૧. કેસરીહ્રદ ૨. મહાપીંડરિક; ૩. પીંડરિક.

દેવતા ૧. કીર્તિ; ૨. જુહિ; ૩. લક્ષ્મી.

(૮) તે જ પ્રમાણે મેરુની દક્ષિણે આવેલા મુશ્લ હિમવાન વર્ષધરમાંથી પદ્મહ્રદમાંથી ત્રણ મહાનદીઓ વહે છે —

૧. ગંગા; ૨. મિંધુ; ૩. શેહિતાંચા.

(૯) તે જ પ્રમાણે મેરુની ઉત્તરના ચિખરી પર્વતમાંથી પીંડરિક મહાહ્રદમાંથી ત્રણ મહાનદીઓ વહે છે —

૧. સુવર્ણદ્વદા; ૨. રક્તા; ૩. રક્તાવતી.

(૧૦) તે જ પ્રમાણે મેરુની પૂર્વમાં વહેતી શીતા મહાનદીના ઉત્તર કિનારા તરફ ત્રણ અનનદીઓ છે —

૧. ગાથાવતી; ૨. દ્રક્ષવતી; ૩. પંકવતી.

(૧૧) તે જ પ્રમાણે દક્ષિણના કિનારે ત્રણ અનનદીઓ છે —

૧. તપ્તજલા; ૨. મત્તજલા; ૩. ઉન્મત્તજલા.

(૧૨-૧૩) તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમમાં વહેતી શીતોદાનદીના ઉત્તર અને દક્ષિણના કિનારે ત્રણ ત્રણ અનનદીઓ છે —

વર્ગિયે ૧. હીરોદા; ૨. શીતસોતા; ૩. અન્તોવાહિની.

ગર્ગે ૧. લિમ્બિમાલિની; ૨. દેનમાલિની; ૩. ગંબીર-માલિની.

(૧૪) પાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધના અનનમાં ત્રણ તીર્થ છે —

૧. માતૃપ; ૨. વરદામ; ૩. પ્રભાસ.

(૧-૧૪) ધાતક્રીખંડના પશ્ચિમાર્ધમાં પણ વર્મમંચી
' માંડીને અત્તરનદીઓ મુધીની હક્રીકત ગ્રમજવી.

[—સ્થા. ૧૮૩, ૧૮૭, ૧૪૨]

(૧) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં ભરતૈરવત વર્ષોમાં—

૧. અતીત ઉત્સર્પિણીના મુખમુખમા આરાનું,
૨. આ અવસર્પિણીના મુખમુખમા આરાનું વધન્ય,
૩. આગામી ઉત્સર્પિણીના મુખમ-મુખમા આરાનું—

—કાલમાન ચાર આગશેષમ કોટાકોટી છે.

(૨) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુ
વર્ષોને ચાર વર્ગમંચી છે—

૧. હિમવંત; ૨. હિરણ્યવંત; ૩. હરિવર્ષ ૪. રમ્યવર્ષ.

(૩) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં ચાર વૃત્તવંતાદ્ય છે—

૧. શબ્દાપાતી; ૨. વિકટાપાતી; ૩. ગંધાપાતી;

૪. માસ્યવંત.

તેમાં ચાર દેવો પથ્યસ્થિતિવાળા વસે છે—

૧. સ્વાતી; ૨. પ્રભાસ; ૩. અરુણ; ૪. પદ્મ.

(૪) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મહાવિદેહ ચાર પ્રકારનું છે—

૧. પૂર્વવિદેહ; ૨. અપરવિદેહ; ૩. દેવકુરુ; ૪. ઉત્તરકુરુ.

(૫) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી
શીતા મહાનદીના ઉત્તર અને દક્ષિણ કિનારે ચાર
ચાર વસત્ત્વાર પર્વતો છે—

ઉત્તરે

૧. ચિત્રકૂટ;
૨. પદ્મકૂટ;
૩. નલિનકૂટ;
૪. એકશૈલ.

દક્ષિણે

૧. ત્રિકૂટ;
૨. વૈશ્રમણકૂટ;
૩. અંજન;
૪. માતાંજન.

(૬) તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમે વહેતી શીતોદા નદીના બન્ને કિનારે પણ ચાર-ચાર વસત્કાર પર્વતો છે.

દક્ષિણે ૧. અંકાપાતી; ૨. પદ્માપાતી; ૩. આશીવિષ; ૪. સુખાવહ.

ઉત્તરે ૧. ચંદ્રપર્વત; ૨. સૂર્યપર્વત; ૩. દેવપર્વત; ૪. નાગપર્વત.

(૭) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધના મેરુપર્વતની ચારે વિદિશામાં ચાર વસત્કાર પર્વત (અઞ્ઠંતજિરિ) છે—

૧. સૌમનસ; ૨. વિદ્યુત્પ્રલ; ૩. અંધમાદન; ૪. માલ્યવાન.

(૮) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધના મહાવિદેહ વર્ષમાં જળન્ય ચાર મરિહન, ચાર પવર્તી, ચાર વલ્લેવ અને ચાર વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા છે, થાય છે અને થશે.

(૯) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધના મેરુમાં ચાર વન છે—

૧. ભદ્રશાલવન; ૨. નંદનવન; ૩. સૌમનસવન; ૪. પંડકવન.

(૧૦) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધના મેરુના પંડકવનમાં ચાર અભિપંકગિલાઓ છે—

૧. પાંડુકંબલા શિલા; ૨. અતિપાંડુકંબલા શિલા; ૩. રક્તકંબલાશિલા; ૪. અતિરક્તકંબલા શિલા.

(૧૧) મેરુની ચૂલિકા ઉપર ચાર યોજન વિસ્તૃત છે.

(૧-૧૧) આ જ પ્રમાણે ધાતકીખંડના વરિચમાર્ષમાં પણ વાઙ્મયી માંડીને ચૂલિકા સુધીની હકીકત સમજી લેવી.

(૧) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુપર્વતની પૂર્વમાં વહેતી શીતા નદીના ઉત્તર તથા દક્ષિણ કિનારા તરફ પાંચ-પાંચ વજ્રાકાર પર્વત છે.

ઉત્તરે

દક્ષિણે

૧. માત્યવાન;
૨. ચિત્રકૂટ;
૩. પદ્મકૂટ;
૪. નલિનકૂટ;
૫. એકશૈલ.

૧. ત્રિકૂટ;
૨. વૈદ્યમણ;
૩. અંજન;
૪. માતંગન;
૫. મૌમનસ.

(૨) તે જ પ્રમાણે શીતાદા નદીના બન્ને કિનારે પણ પાંચ પાંચ વજ્રાકાર પર્વતો છે —

દક્ષિણે

ઉત્તર

૧. વિદ્યુત્પ્રભ;
૨. અંકાપાલી;
૩. પદ્માપાલી;
૪. આશિવિષ;
૫. મુખાવહ.

૧. ચંદ્રપર્વત;
૨. મૂર્ધનપર્વત;
૩. નાગપર્વત;
૪. દેવપર્વત;
૫. ગંધમાદન.

(૩) તે જ પ્રમાણે મેરુની દક્ષિણના દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુમાં પાંચ મહાહર છે —

૧. ઉત્તરકુરુ

૨. ઉત્તરકુરુ

૧. નિપથકુરુ;
૨. દેવકુરુકુરુ;
૩. સૂર્યકુરુ;
૪. મુલકુરુ;
૫. વિદ્યુત્પ્રભકુરુ.

૧. નીલવંતકુરુ;
૨. ઉત્તરકુરુકુરુ;
૩. ચંદ્રકુરુ;
૪. ઐરાવતકુરુ;
૫. માત્યવંતકુરુ.

(૧-૩) ધાતક્રીખંડના પશ્ચિમાર્ધમાં પણ તે જ પ્રમાણે સમજી લેવું.

[—સ્થા. ૪૩૪]

(૧) ધાતક્રીખંડમાં પૂર્વાર્ધમાં છ ગ્રન્થમંડુપિ છે —

૧. હિમવંત; ૨. હિરણ્યવંત; ૩. હરિવર્ષ; ૪. રમ્યચર્ષ;
૫. દેવકુરુ; ૬. ઉત્તરકુરુ.

(૨) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં છ વર્ષ છે —

૧. ભરત; ૨. ઐરવત; ૩. હિમવંત; ૪. હિરણ્યવંત;
૫. હરિવર્ષ; ૬. રમ્યચર્ષ.

(૩) ધાતક્રીખંડમાં પૂર્વાર્ધમાં છ વર્ષર છે —

૧. ચુસ્તહિમવાન; ૨. મહાહિમવાન; ૩. નિષધ;
૪. નીલવાન; ૫. કુક્રમી; ૬. શિખરી.

(૪) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુની દક્ષિણે છ જૂદ છે અને ઉત્તરે પણ છ જૂદ છે —

દક્ષિણે

૧. ચુસ્તહિમવાન;
૨. વૈશ્વમહ્ય;
- ૩ મહાહિમવાન;
૪. વૈદ્ય;
- ૫ નિષધ;
૬. કુચક.

ઉત્તરે

૧. નીલવંત;
૨. ઉપદશન;
૩. કુક્રમી;
૪. મણિકંચન;
૫. શિખરી;
૬. તિગિચ્છ.

(૫) ધાતક્રીખંડક્રીપમાં પૂર્વાર્ધમાં છ મહાહ્રદ છે અને તેમાં છ દેવતા વસે છે —

મહાહ્રદ

૧. પદ્મ;
૨. મહાપદ્મ;

દેવતા

૧. શ્રી;
૨. હી;

૩. તિગિચ્છ;

૪. કેસરી;

૫. મહાપૌંડરિક;

૬. પૌંડરિક.

૩. ધૃતિ;

૪. દીર્ઘિ;

૫. જુહિ,

૬. લક્ષ્મી.

(૬) ધાતકીખંડના એકની દક્ષિણે છ મહાનદીઓ છે અને ઉત્તરમાં પણ તેટલી જ છે —

દક્ષિણે

ઉત્તરે

૧. ગંગા;

૧. નરકાંતા;

૨. સિંધુ;

૨. નારીકાંતા;

૩. કાવિતા;

૩. સુવર્ણકૂલા;

૪. કાલિનાંધ્યા;

૪. અપ્પકૂલા;

૫. હરિ;

૫. રક્ષા;

૬. હરિકાંતા.

૬. રક્ષાવતી.

(૭) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં એકની પૂર્વમાં વહેતી પીના નદીના બન્ને કિનારે અગ્નીને ૬ મંત્રાદીઓ છે; તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમની શીનોદા નદીના બન્ને કિનારે પણ ૬ મંત્રાદીઓ છે —

પૂર્વાર્ધમાં

શીનોદાની

૧. ગાથાવતી;

૧. સ્તીરોદા;

૨. દ્વદવતી;

૨. સિદ્ધસોગા;

૩. પંકવતી;

૩. અતોવઃદિની;

૪. તપાનતા;

૪. હિમિભાતિની;

૫. મનજતા;

૫. દેનમાતિની;

૬. ઉન્મનજતા.

૬. મંબીરમાતિની.

(૧-૭) તે જ પ્રમાણે ધાતકીખંડના પશ્ચિમર્ધમાં પણ અમલ સેનું.

(૧-૩) ધાતક્રીખંડના પશ્ચિમાર્ધમાં પણ તે જ પ્રમાણે સમજ લેવું.

[—૨૧૧ ૪૩૪]

(૧) ધાતક્રીખંડમાં પૂર્વાર્ધમાં છ ચક્રગંધુભિ છે —

૧. હિમવંત; ૨. હિરણ્યવંત; ૩. હરિવર્ષ; ૪. રમ્યઅર્ષ;
૫. દેવકુરુ; ૬. ઉત્તરકુરુ.

(૨) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં છ વર્ષ છે —

૧. ભરત; ૨. ઐરવત; ૩. હિમવંત; ૪. હિરણ્યવંત;
૫. હરિવર્ષ; ૬. રમ્યઅર્ષ.

(૩) ધાતક્રીખંડમાં પૂર્વાર્ધમાં છ વર્ષર છે —

૧. સુસ્લહિમવાન; ૨. મહાહિમવાન; ૩. નિપથ;
૪. નીલવાન; ૫. રુકમી; ૬. શિખરી.

(૪) ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધમાં મેરુની દક્ષિણે છ જૂડ છે અને ઉત્તરે પણ છ જૂડ છે —

દક્ષિણે

ઉત્તરે

૧. સુસ્લહિમવાન;

૧. નીલવંત;

૨. વૈદ્યમણ;

૨. ઉપદ્યોત;

૩. મહાહિમવાન;

૩. રુકમી;

૪. વૈદ્ય;

૪. મણિકંથન;

૫ નિપથ;

૫. શિખરી;

૬. રુચક.

૬. તિગિચ્છ.

(૫) ધાતક્રીખંડક્રીપમાં પૂર્વાર્ધમાં છ મહાજૂડ છે અને તેમાં છ દેવતા વસે છે —

મહાજૂડ

દેવતા

૧. પથ;

૧. શ્રી;

૨. મહાપથ;

૨. હી;

૧-૮. અંકાપાતી યાવત્ નાગપર્વત (પૃ૦ ૬૩૪).

(૪) ધાતકીખંડમાં પૂર્વાર્ધમાં મેરુની પૂર્વમાં વહેતી શીતા અને શીતોદા નદીને બન્ને કિનારે આઠ-આઠ ચક્રવર્તિ વિજયો છે. (પૃ૦ ૬૨૫-૬).

(૫) તે વિજયોની રાજધાનીઓ પણ બન્ને નદીના બન્ને કિનારે આઠ-આઠ છે. (પૃ૦ ૬૨૬-૭).

(૬) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં શીતાની ઉત્તરે, અને દક્ષિણે તથા શીતોદાની ઉત્તરે અને દક્ષિણે —

૮. ચક્રવર્તી, ૮. અરિહંત, ૮. વામુદેવ ઉત્પન્ન થયા છે, થાય છે અને થશે.

(૭) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં શીતા મહાનદીની ઉત્તરે —

૮. દીર્ઘવૈતાદ્ય (વિજયોના વક્ષસ્કાર);

૮. તિમિસ્રશુકા (વિજયોના વક્ષસ્કાર સંબંધી);

૮. ખંડપ્રપાતશુકા

૮. દૃતમાસ્યકદેવ (તિમિસ્ર સંબંધી);

૮. નૃત્યમાસ્યકદેવ (ખંડપ્રપાત સંબંધી);

૮. ગંગાકુંડ (વિજયની ગંગાને);

૮. સિંધુકુંડ (વિજયની સિંધુને);

૮. ગંગા (વિજયની);

૮. સિંધુ (વિજયની);

૮. ઋષભદૃટ પર્વત (વિજયભાવી);

૮. ઋષભદૃટદેવ,

— એ બધું છે. તથા એ બધું તેના દક્ષિણ કિનારે પણ તેટલું જ છે; પણ ગંગા અને સિંધુને બદલે રક્ષા અને રક્ષાવતી નદી તથા તેના કુટો સમજવા. શીતોદાના દક્ષિણ કિનારે શીતાના દક્ષિણ કિનારા જેમ સમજવું.

(૧) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં સાત વર્ષ છે —

૧. ભરત; ૨. ઐરવત; ૩. હિમવંત; ૪. હિરણ્યવંત;
૫. હરિવર્ષ; ૬. રમ્યવર્ષ; ૭. મહાવિક્રેહ.

(૨) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં સાત વર્ષધર છે —

૧. હિમવાન; મહાહિમવાન; ૩. નિષધ; ૪. નીલવંત;
૫. કુકમી; ૬. શિખરી; ૭. મંદર.

(૩) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં સાત મહાનદીઓ પૂર્વવાહિની છે અને કાલોદને જર્ધ મળે છે —

૧. ગંગા; ૨. રેહિતા; ૩. હરિ; ૪. શીતા; ૫. નર-
કાંતા; ૬. મુવલ્લૂકૃલા; ૭. રક્તા.

(૪) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં સાત નદીઓ પશ્ચિમાશિ-
મુખી વહે છે અને લવણસંમુદ્રમાં જર્ધ મળે છે —

૧. સિંધુ; ૨. રેહિતાંશા; ૩. હરિકાંતા; ૪. શીતોદા;
૫. નારીકાંતા; ૬. સ્વપ્નકૃલા; ૭. રક્તાવલી.

(૧-૪) ધાતકીખંડના પશ્ચિમાર્ધ વિષે પણ એમ જ સમજવું. પણ તેની પૂર્વવાહિની નદીઓ લવણસમુદ્રને અને પશ્ચિમવાહિની નદીઓ કાલોદસમુદ્રને મળે છે એ વિશેષમા.

[—સ્થાન ૫૫૫]

(૧) ધાતકીખંડની પૂર્વાર્ધની તિમિસ અને ખંડપ્રપાત શુદ્ધ આઠ યોજન ઊંચી છે.

(૨) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધમાં શીતા મહાનદીના જન્મે કિનારે આઠ વશસ્કાર પર્વતો છે —

૧-૮. ચિત્રમૂટ યાવત્ માતંજન (પૃ૦ ૬૩૩).

(૩) તે જ પ્રમાણે શીતોદાને જન્મે કિનારે આઠ વશસ્કાર છે —

૫. પુષ્કરવરદ્વીપાધર્મ^૧

આબ્યંતર પુષ્કરાર્ધનો ચક્રવાલ વિષ્કંભ ૮ લાખ ચોજન છે. બાહ્ય પુષ્કરાર્ધનો પણ તેટલો જ વિષ્કંભ છે.

[—સ્થા. ૧૩૨]

પુષ્કરવરદ્વીપની વેદિકા બે ગાઉ જોંચી છે.

[—સ્થા. ૬૩]

પુષ્કરાર્ધના મેરુનું માપ ધાતકીખંડના મેરુ જેટલું સમજવું (પૃ. ૬૧૬-૬૨૦).

[—સ્થા. ૭૨૧]

પુષ્કરાર્ધના પૂવાર્ધમાં મેરુની ઉત્તરે આવેલ ઉત્તર-કુરુમાં પદ્મવૃક્ષ છે તેમાં પદ્મ નામનો અધિપતિ દેવ વસે છે. દક્ષિણે આવેલ દેવકુરુમાં કૃતશાસ્ત્રી નામનું વૃક્ષ છે તેમાં ગરુડદેવ વસે છે.

પુષ્કરાર્ધના પશ્ચિમાર્ધમાં ઉત્તરકુરુમાં મહાપદ્મ નામનું વૃક્ષ છે તેમાં પૌંડરિક નામનો અધિપતિ દેવ વસે છે અને દેવકુરુમાં કૃતશાસ્ત્રી વૃક્ષ છે તેમાં ગરુડદેવ વસે છે.

[—સ્થા. ૬૩]

પુષ્કરાર્ધમાં અહીં જણાવેલ બધું ધાતકીખંડની જોમ બેની સંખ્યામાં છે—

૧. ભરતવર્ષ;

૨-૧૮૧. ઐરવત યાવત મેરુપર્વતની ચૂલિકા (પૃ. ૬૨૦ ઇ. ૦).

[—સ્થા. ૧૩]

પુષ્કરાર્ધદ્વીપમાં પણ ધાતકીખંડ જોમ ચક્રવર્તિવિજયો ૬૮ તથા તેમની રાજધાનીઓ ૬૮ છે.

[—સ્થા. ૧૮]

(૮.) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધની મેરુની સૂલિકા મધ્ય-લાગમાં આઠ યોજન પહોળી છે.

(૧-૮) ધાતકીખંડના પશ્ચિમાર્ધમાં પણ બધું તે જ પ્રમાણે.

[—સ્થા. ૬૪૧]

(૧) ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધના મેરુની પૂર્વે શીતા નદીના બન્ને કિનારા પર દશ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે—

૧-૧૦. માત્યવાન યાવત્ સૌમનસ. (પૃ. ૬૨૧, ૨૭ થી ૩૮) -

(૨) તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમની શીતોદા નદીના બન્ને કિનારે દશ વક્ષસ્કાર પર્વતો છે—

૧-૧૦. વિષ્ણુપ્રભ યાવત્ અંધમાદન. (પૃ. ૬૨૧, ૩૯ થી ૪૮)

(૧-૨) ધાતકીખંડના પશ્ચિમાર્ધમાંય તે જ પ્રમાણે.

[—સ્થા. ૭૧૮]

૪. કાલોદસસમુદ્ર

કાલોદસસમુદ્રનો^૧ ચક્રવાલ વિષ્કંભ આઠ લાખ યોજન છે. તેનો પરિધિ ૯૧ લાખ યોજનથી વધારે છે.

[—સ્થા. ૧૩૧; —સમ. ૬૧]

કાલોદસિની વેદિકા બે ગાઉ લાંબી છે.

[—સ્થા. ૬૩]

૧ ધાતકીખંડને વળચાકારે વીંધીને રહેલો સમુદ્ર તે કાલોદ સમુદ્ર કહેવાય છે. તેનો પરિધિ ૬૧૭૭૬૦૫ યોજન છે. લગભગ સમુદ્રની જેમ આમાં ગોલીય નથી તેમ જાવાળકણરો પણ નથી એટલે ખાત્તીની કાંઠાઈમાં તથા બે ચાણુમાં ક્યાંય ફરક પડતો નથી. તેની સર્વકેશવે બેઠાઈ એક દબર યોજન છે. એ ધાતકીખંડથી જમણા વિસ્તાર વાળો દોવાથી ૮ લાખ યોજન પહોળો છે.

૫. પુષ્કરવરદ્વીપાધિ^૧

આશ્યંતર પુષ્કરાધિનો ચક્રવાલ વિષ્કંભ ૮ લાખ ચોજન છે. બાહ્ય પુષ્કરાધિનો પણ તેટલો જ વિષ્કંભ છે.

[સ્થા. ૧૩૧]

પુષ્કરવરદ્વીપની વેદિકા બે ગાઉ જોંથી છે.

[સ્થા. ૬૩]

પુષ્કરાધિના મેરુનું માપ ધાતક્રીખંડના મેરુ જેટલું ચમત્કર્ણ (પૃ. ૬૧૯-૬૨૦).

[સ્થા. ૭૨૧]

પુષ્કરાધિના પૂવાધિમાં મેરુની ઉત્તરે આવેલ ઉત્તર-કુરુમાં પદ્મવૃક્ષ છે તેમાં પદ્મ નામનો અધિપતિ દેવ વસે છે. દક્ષિણે આવેલ દેવકુરુમાં કૃત્યાદ્યમલી નામનું વૃક્ષ છે તેમાં ગરુડદેવ વસે છે.

પુષ્કરાધિના પશ્ચિમાધિમાં ઉત્તરકુરુમાં મહાપદ્મ નામનું વૃક્ષ છે તેમાં પૌંડરિક નામનો અધિપતિ દેવ વસે છે અને દેવકુરુમાં કૃત્યાદ્યમલી વૃક્ષ છે તેમાં ગરુડદેવ વસે છે.

[સ્થા. ૬૩]

પુષ્કરાધિમાં અહીં જણાવેલ અધુ ધાતક્રીખંડની જોમ બેની સંખ્યામાં છે—

૧. ભરતવર્ષ:

૨-૧૮૧. ઐરવત યાવત મેરુપર્વતની શૃલિકા (પૃ. ૬૨૦ ઇં. ૦).

[સ્થા. ૧૩]

પુષ્કરાધિદ્વીપમાં પણ ધાતક્રીખંડ જોમ ચક્રવર્તિવિજયે ૬૮ તથા તેમની રાજધાનીઓ ૬૮ છે.

[સ્થા. ૧૮]

૧. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપણ નં. ૩૩.

(૧) પુન્ડરિકધ્વીપનાં પૂર્વાર્ધમાં મેરુની દક્ષિણે અને ઉત્તરે સમપ્રમાણ આ બે હોત્રો છે—

(૧) ૧ ભરત; ૨ ઐરવત.

ઇત્યાદિ બંધી હકીકત ધાતક્રીખંડના પૂર્વાર્ધ નેમ સમજવી (પૃ૦ ૬૨૮).

તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમાર્ધ વિષે પણ ધાતક્રીખંડના પશ્ચિમાર્ધ નેમ હકીકત સમજ લેવી (પૃ૦ ૬૩૧).
[—સ્થા૦ ૧૩].

પુન્ડરિકધ્વીપાર્ધના પૂર્વાર્ધ તથા પશ્ચિમાર્ધની કર્મ-ભૂમિઓ તથા અકર્મભૂમિઓ વગેરેની હકીકત પણ ધાતક્રી-ખંડ નેમ (પૃ૦ ૬૩૧-૩) સમજ લેવાની છે.
[—સ્થા૦ ૧૮૩, ૧૮૭, ૧૮૯]

ધાતક્રીખંડ નેમ પુન્ડરિકધ્વીપાર્ધમાં પણ આરાત કાલમાનથી માંડીને મેરુની શ્રેણિકા સુધીની હકીકત (પૃ૦ ૬૩૩-૪) સમજ લેવી.
[—સ્થા૦ ૩૦૨]

પુન્ડરિકધ્વીપાર્ધમાંના વલ્લસ્કારથી માંડીને મહાદ્વંની હકીકત ધાતક્રીખંડ નેમ (પૃ૦ ૬૩૫) સમજ લેવી.
[—સ્થા૦ ૧૩૪]

પુન્ડરિકધ્વીપાર્ધના સુખમા આરાત કાલમાન આદિ પણ ધાતક્રીખંડ નેમ (પૃ૦ ૬૩૧) સમજ લેવું.
[—સ્થા૦ ૧૪૩]

પુન્ડરિકધ્વીપાર્ધની છ અકર્મભૂમિ આદિ હકીકત (પૃ૦ ૬૩૬) પણ ધાતક્રીખંડ નેમ સમજવાની છે.
[સ્થા૦ ૫૧૧]

પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધના પૂર્વાર્ધમાંના સાત વર્ષો વગેરે હકીકત ધાતકીખંડ જેમ (પૃં ૬૩૮) સમજી લેવી.

[—સ્થાં ૫૫૫]

પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધના પૂર્વાર્ધની તિમિસ ગુહા વગેરેની હકીકત ધાતકીખંડ જેમ (પૃં ૬૩૮) સમજી લેવી. પણ વિશેષમાં ચોટલુકે પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધના પૂર્વાર્ધની પૂર્વવાહિની નદીઓ પુષ્કરોદ મસુદ્રને અને પશ્ચિમવાહિની કાલોદ મસુદ્રને મળે છે તથા પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધના પશ્ચિમાર્ધની પૂર્વવાહિની નદીઓ કાલોદ મસુદ્રને તથા પશ્ચિમવાહિની નદીઓ પુષ્કરોદ મસુદ્રને મળે છે.

[—સ્થાં ૬૪૧]

પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધના પૂર્વાર્ધની તથા પશ્ચિમાર્ધની શીતા અને શીતોદાના દશ-દશ વક્ષરકારોની હકીકત ધાતકીખંડ જેમ (પૃં ૬૪૦) સમજી લેવી.

[—સ્થાં ૭૧૮]

૬. અનુપ્યક્ષેત્ર^૧

સમયક્ષેત્રમાં મંદર બાદ જતાં ૬૬ વર્ષ અને વર્ષધર છે:— ૩૫ વર્ષ^૨; ૩૦ વર્ષધર^૩; ૪ ઇપુકાર^૪ = ૬૬.

[—સમં ૧૬]

સમયક્ષેત્રમાં કુલપર્વત (વર્ષધર) ૩૬ છે તે આ:— ૩૦ વર્ષધર^૨; ૫ મેરુ; ૪ ઇપુકાર = ૩૬.

[—સમં ૩૬]

૧. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપણ નં. ૩૪.

૨. જુઓ ૭, ધાતકીમાં ૧૪ અને પુષ્કરાર્ધમાં ૧૪—સર્વ મળી ૩૫ વર્ષ ભરવાદિ છે.

૩. જુઓ ૬, ધાતકીમાં ૧૨, પુષ્કરાર્ધમાં ૧૨—સર્વ મળી ૩૦ દિવસના આદિ વર્ષધર છે. આમાં મેરુને મળ્યા નથી એ ધ્યાનમાં રાખવું.

૪. જે ધાતકીમાં અને જે પુષ્કરાર્ધમાં તે જ વર્ષધર ૪ કહેવાય છે. કારણકે છેનેને વિભાજ ૬૧ છે.

મનુષ્યક્ષેત્રમાં બે સમુદ્ર છે —

૧. લવણ; ૨. ઝલોદ.

[—સ્થા. ૧૧૧]

સમયક્ષેત્રમાં આ બધું પાંચપાંચ છે —

૧. ભરત;^૧ ૨. ઐરવત; ૩-૧૮૧. હિમવંત યાવત મંદરચૂલિકા (૫૦ ૬૨૦ ઇં).

[—સ્થા. ૪૩૪]

જંબૂદ્વીપની બહાર આ બધું ચારચાર છે —

૧. ભરત;^૧ ૨. ઐરવત; ૩-૧૮૧. હિમવંત યાવત મંદરચૂલિકા (૫૦ ૬૨૦).

[—સ્થા. ૩૦૧]

(૧) સમયક્ષેત્રમાં દશ કુટુંબ છે તે આ —

૧-૫. પાંચ દેવકુટુંબ;^૨ ૬-૧૦. પાંચ ઉત્તરકુટુંબ.

(૨) સમયક્ષેત્રમાં દશ મહાવૃક્ષો છે —

૧. સુદર્શના જંબૂ (જંબૂદ્વીપના ઉત્તરકુટુંબમાં);

૨. ધાતકીવૃક્ષ (ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધના ઉત્તરકુટુંબમાં);

૩. મહાધાતકીવૃક્ષ (ધાતકી પશ્ચિમાર્ધના ઉત્તરકુટુંબમાં);

૪. પદ્મવૃક્ષ (પુષ્કરવર્ણના પૂર્વાર્ધમાં ઉત્તરકુટુંબમાં);

૫. મહાપદ્મવૃક્ષ (પુષ્કરવર્ણ પશ્ચિમાર્ધના ઉત્તર-

કુટુંબમાં).

૬-૧૦. પાંચ કૂટ શાત્તમઙ્ગી (પાંચે ઉત્તરકુટુંબમાં).

તે વૃક્ષોમાં કમર; આ દશ દેવો વસે છે —

૧ જંબુઝા એક. ધાતકીમાં બે અને પુષ્કરવર્ણમાં બે સર્વ મળી પાંચ — આ જ પ્રમાણે બાકીના ત્રિસે જમ્ સમજવું.

૨ ધાતકીમાં બે, પુષ્કરવર્ણમાં બે — આ જ પ્રમાણે બાકી ત્રિસે જમ્ સમજવું.

૩ ૧ ભરતમાં, ૧ ધાતકીમાં અને બે પુષ્કરવર્ણમાં.

૧. અનાદત; ૨. મુદ્ધર્શન; ૩. ત્રિયદ્ધર્શન; ૪. પૌંદરિક; ૫. મદ્દાપૌંદરિક; ૬-૧૦. વેલુદેવ ગરુડ.

(-૨૫૦ ૭૧૪)

૭. અઢીદ્વોપખાદ્ય લોક

(૧) માનુષોત્તર પર્વત

માનુષોત્તર પર્વતને ચારે દિશાએ ચાર જ શિખરો છે —

૧. રત્ન (દક્ષિણ-પૂર્વમાં); ૨. રત્નેશ્વર (દક્ષિણ-પશ્ચિમમાં); ૩. સર્વરત્ન (પૂર્વોત્તરમાં); ૪. રત્નસંઘ (પશ્ચિમોત્તરમાં.)

(-૨૫૦ ૩૦૦)

માનુષોત્તર પર્વત મુજબ ૧૦૨૨ યોજન વિસ્તૃત છે.

(-૨૫૦ ૭૧૮)

માનુષોત્તરપર્વત ૧૭૨૧ યોજન ઊંચો છે.

(-૨૫૦ ૧૭)

૧. ભુમિ પ્રકરણને બને દિપણ ન. ૩૫.

૨. ભ. ૫૧૧ મનુષ્યોત્તર પર્વત પુષ્કરવર્તિ, પર્વતમાં વળાવ છે તેની જોડાઈ ૧૦૨૨ આ જગા બાજીના બાજુ પુષ્કરવર્તી બાજુ ૩ રત્નના ૧૦૨૨-૧૦૨૨-૧૦૨૨ પ્રમાણ છે તેના આકાર બોધા શિલે છે. - આ વર્તી બોધા બને જગતી કમલ નીચે છે. તે ૧૦૨૨ યોજન ઊંચો, બને મુજબ ૧૦૨૨ યોજન જે છે તેની જોડાઈ કમલ બાજુ બને છે અને દિ. ૫૧૫ ૧૧૦ રત્નને જે જઈ જાય બને છે.

૩. મુજબ દિ. ૩ ૬૬ છે જનુ વિદિયામાં બે કોઈ કમલવર્તી.

૪. આ વર્તીના આ બે જગા નથી જનુ મુજબ ૧૦૨૨ કોઈની કોઈ ૧૦૨૨ છે, કોઈ દિ. ૫૧ ૫૧ ૬૬૬ આ બધું જનુ કોઈની બોધા ૧૧ ૧૦૨૨ છે.

(૨) નન્દીશ્વર વિષે વિચાર^૧

નન્દીશ્વરદ્વીપના મંડલમાં લગભગ વચ્ચે ચારે દિશાએ ચાર અંચનકપર્વત છે—

૧. પૂર્વનો અંચનક પર્વત; ૨. દક્ષિણનો અંચનક પર્વત; ૩. પશ્ચિમનો અંચનકપર્વત; ૪. ઉત્તરનો અંચનક પર્વત.

તે પર્વતો ૮૪૦૦૦ યોજન ઊંચા છે, અને હજાર યોજન જમીનમાં ઊંડા છે. મૂળમાં તેઓ દશહજાર યોજન વિસ્તૃત છે અને તદનન્તર ક્રમશઃ વિસ્તાર ઓછો ઓછો થતો જાય છે અને પછી છેવટે ઉપર એક હજાર યોજન વિષ્કંભ રહી જાય છે. મૂળમાં તેનો પરિધિ ૩૧૬૨૩ યોજન છે, અને ઉપર ૩૧૬૬ યોજન છે. તે ગદ્યા મૂળમાં વિસ્તીર્ણ છે, મધ્યમાં સંક્ષિપ્ત છે અને ઉપર તત્તુ છે. અને એમ ગોપુરછાકારે છે. તે પર્વતો સર્વ અંજનમય છે, સ્વચ્છ ■ યાવત્ દર્શનીય છે.

તે પર્વતો પર ઉપરનો સપાટ ભાગ બહુજ રમણીય છે. અને તેની મધ્યમાં ચાર સિદ્ધાયતન આવેલાં છે. તે સિદ્ધાયતનો ૧૦૦ યોજન લાંબાં, ૫૦ યોજન પહોળાં, ૭૨ યોજન ઊંચાં છે.

૧. જન્મદ્વીપી માંડીને સ્વર્ણ નદીશ્વર દ્વીપ આવેલો છે :—૧. જન્મદ્વીપ, ૨. પાતલીખડ, ૩. પુષ્પવર, ૪. વરુણવર, ૫. કૌસર, ૬. પૂતવર, ૭. હોદવર. સાતમા હોદવરદ્વીપને વીડીને સાતમો હોદોદ નામનો સમુદ્ર રહે છે અને તેની ફરતો વડવાકારે નદીશ્વર દ્વીપ છે. આનો ચક્રવાક વિષ્કંભ ૧૧૩૮૪૦૦૦૦૦ છે. મનુષ્યકેવળ બહાર આ નદીશ્વરમાં આવવું જિનાલયો ■ અને તેથી પણ અવગત આવનાર બારમા કુલ્લ અને ૨૧મા પુચકદ્વીપમાં ચાર-ચાર છે એટલે સર્વ મંત્ર મનુષ્યકેવળ બહાર ૬૪ ચેત્યો છે.

એ સિદ્ધાચતનોને ચારે દિશાએ ચાર દ્વાર છે —

૧. દેવદ્વાર; ૨. અમુરદ્વાર; ૩. નાગદ્વાર; ૪. સુપર્ણદ્વાર.

એ ચાર દ્વારમાં તે જ નામના ચાર પ્રકારના દેવો વસે છે.

એ દ્વારની સામે ચાર મુખમંડપ છે. એ મુખમંડપની સામે ચાર પ્રેક્ષાગૃહમંડપ છે. એ મંડપોની બરાબર વચમાં ચાર વજ્રના આખાટક છે. તે આખાટક પર ચાર મણિ-પેટિકા છે. મણિપેટિકા પર ચાર સિંહાસન છે. તે ચાર સિંહાસનો પર ચાર વિજયદૂત્ય છે. તે દૂત્યની વચમાં ચાર વજ્રમય અંકુશ છે. તે અંકુશમાં મોતીની માળાની ચાર કુંલિકા છે. એ પ્રત્યેક કુંલિકા ફરતી પોતાથી અધીં ઊંચી ચાર ચાર અર્ધ કુંલિકાઓ છે.

એ પ્રેક્ષાગૃહમંડપની સામે ચાર મણિપીઠિકા છે. એ પીઠિકા પર ચાર ચૈત્ય સ્તૂપો છે. એ ચૈત્ય સ્તૂપની ચારે દિશાએ ચાર ચાર મણિપીઠિકાઓ છે. એ પીઠિકા પર પર્યાકાસનબદ્ધ, રત્નજ, સ્તૂપાભિમુખ ચાર જિનપ્રતિ-માઓ છે —

૧. ઋષભ; ૨. વધેમાન; ૩. ચન્દ્રાનન; ૪. વારિસેન.

એ ચૈત્યસ્તૂપની સામે ચાર મણિપીઠિકા છે અને તેમના પર ચાર ચૈત્યવૃક્ષ છે. એ વૃક્ષોની સામે ચાર મણિપીઠિકા છે અને તેમના પર મહેન્દ્રધ્વજ છે. એ ધ્વજોની સામે ચાર નન્દા પુન્કરિણી છે.

એ પુન્કરિણીઓની ચારે દિશાએ ચાર વનખંડ છે —

૧. પૂર્વમાં અગ્રોકવન; ૨. દક્ષિણમાં સપ્તપર્ણવન; ૩. પશ્ચિમમાં ચંપકવન; ૪. ઉત્તરમાં આમ્રવન.

(૧) તેમાં જે પૂર્વદિશાનો અંચનક પર્વત છે, તેની ચારે દિશાએ ચાર નંદા પુષ્કરિણીઓ છે—

૧. નદોત્તરા; ૨. નન્દા; ૩. આનંદા; ૪. નંદિવર્ધના.

તે નંદા પુષ્કરિણીઓ ૧ લાખ યોજન લાંબી, ૫૦ હજાર યોજન પહોળી અને હજાર યોજન ઊંડી છે.

પ્રત્યેક વાવડીની ચારે દિશાએ પગથિયાઓની ત્રણ ત્રણ હારો છે. અને હાર સામે ચાર તોરણ છે. તે પ્રત્યેક પુષ્કરિણીની ચારે દિશાએ વનખંડ છે.

એ પુષ્કરિણીઓની વચ્ચે ચાર દધિમુખ પર્વતો છે. એ પર્વતો ૬૪૦૦૦ યોજન ઊંચા છે અને એક હજાર યોજન ઊંડા છે. બધા ભાગમાં તે સમ છે. દરેકની પહોળાઈ દશ હજાર યોજન છે અને પરિધિ ૩૧૬૨૩ યોજન છે. તે પર્વતો સર્વપ્રકારના રત્નયુક્ત છે—યાવત્ દર્શનીય છે. આ દધિમુખ પર્વતનો ઉપરનો ભાગ સપાટ છે. બાકીનું બધું વર્ણન અંચનક પર્વત જેમ સમણ લેવું.—યાવત્ ઉત્તરમાં આમ્રવન છે.

(૨) તેમાં જે દક્ષિણનો અંચનક પર્વત છે, તેની ચારે દિશામાં ચાર નંદા પુષ્કરિણીઓ છે—

૧. ભદ્રા; ૨. વિશાલા; ૩. કુમુદા; ૪. પુંડરિકિણી.

તે પુષ્કરિણીઓ એક લાખ યોજન લાંબી છે એમ બાકીનું બધું વર્ણન પૂર્વવત્ સમણ લેવું.

(૩) તેમાં જે પશ્ચિમ તરફનો અંચનક પર્વત છે, તેની ચારે દિશામાં ચાર નંદા પુષ્કરિણીઓ છે—

૧. નંદિપેલા; ૨. અમોઘા; ૩. ગોરતપા; ૪. સુદર્શના-
બાકીનું વર્ણન પૂર્વવત્ સમણ લેવું.

(૪) તેમાં જે ઉત્તરનો અંચનક પર્વત છે, તેની ચારે દિશાએ ચાર પુષ્કરિણીઓ છે —

૧. વિજ્યા; ૨. વૈજયંતી; ૩. જયંતી; ૪. અપરાજિતા.
' બાકીનું, બધું વર્ણન પૂર્વવત્ સમજ લેવું.

નન્દીશ્વરદ્વીપની મધ્યમાં ચારે વિદિશામાં ચાર રતિકર પર્વતો છે—

૧. ઉત્તરપૂર્વનો; ૨. દક્ષિણપૂર્વનો; ૩. દક્ષિણપશ્ચિમનો; ૪. ઉત્તરપશ્ચિમનો.

જે રતિકર પર્વતો ૧૦૦૦ યોજન ઊંચા છે તથા ૧૦૦૦ ગાઉ જમીનમાં ઊંડા છે. તેઓ બધે ભાગે સમ છે. બાહરના આકારે દરેકનો વિષ્કંભ ૧૦૦૦૦ યોજન છે અને ૩૧૬૨૬ યોજન પરિધિ છે. તેઓ મર્વરત્નયુક્ત છે, સ્વચ્છ છે, યાવત્ દર્શનીય છે.

(૧) તેમાં જે ઉત્તરપૂર્વમાં રતિકર પર્વત છે, તેની ચારે દિશાએ ઇશાન. દેવેન્દ્રની ચાર પટરાણીઓની જંબૂદ્વીપપ્રમાણ ચાર રાજધાનીઓ છે—

૧. નંદોત્તરા કૃષ્ણાની; ૨. નંદા કૃષ્ણારણીની; ૩. ઉત્તરકુરા રામાની; ૪. દેવકુરા રામરક્ષિતાની.

(૨) તેમાં જે દક્ષિણપૂર્વનો રતિકર પર્વત છે, તેમાં ચારે દિશાએ શકેન્દ્રની ચારે પટરાણીઓની જંબૂદ્વીપપ્રમાણ ચાર રાજધાનીઓ છે—

૧. સમના પદ્માની; ૨. સૌમના શિવાની; ૩. અચિંભાલી સતીની; ૪. મનોરમા અંજૂની.

(૩) તેમાં જે દક્ષિણ પશ્ચિમનો રતિકર પર્વત છે, તેમાં ચારે દિશાએ શકેન્દ્રની ચારે પટરાણીઓની જંબૂદ્વીપપ્રમાણ ચાર રાજધાનીઓ છે—

૧. જૂતા અમહાની; ૨. જૂતાવતંસક અપ્સરાની; ૩. ગોસ્તુપા નવમિતાની; ૪. મુદ્ધર્ષના ચેહિણીની.

(૪) તેમાં જે ઉત્તરપશ્ચિમમાં રતિકરપર્વત છે, તેમાં ચારે દિશાએ ધ્યાનેન્દ્રની ચાર પટરાણીઓની જાંબુદ્વીપ પ્રમાણુ ચાર રાજધાનીઓ છે —

૧. રત્ના વસુની; ૨. રત્નોઽવ્યયા વસુગુપ્તાની; ૩. સર્વરત્ના વસુમિત્રાની; ૪. રત્નસંચયા વસુંધરાની.

[—સ્થા. ૩૭]

બધા અંચનક પર્વતો ૮૪૦૦૦ યોજન ઊંચા છે.

[—સમ. ૮]

બધા અંચનક પર્વતો હજાર યોજન જમીનમાં ઊંડા, મૂળમાં દશ હજાર યોજન પહોળા અને (શિખર પર હજાર યોજન પહોળા છે.

બધા રતિકર પર્વતો હજાર યોજન ઊંચા તથા હજાર ગાઉ જમીનમાં ઊંડા છે. તે બધે ઠેકાણે સમાનપરિમાણુ વાળા છે, અને ગ્રાહરના આકારે દશ હજાર યોજન પહોળા છે.

બધા હિમિયુખ પર્વતો હજાર યોજન ઊંડા છે. તે સર્વત્ર સમાન પરિમાણુવાળા તથા પથ્થકંસંસ્થાને દશ હજાર યોજન પહોળા છે, અને ૬૪ હજાર યોજન ઊંચા છે.

[—સ્થા. ૭૨૫, —સમ. ૧૨]

૧. આ હિમિયુખ પર્વતો અચનક પર્વતોની ચારે દિશાએ રહેલી ચાર વાવડીમા મધ્યમા આવેલા છે. અચનક ચાર દેવાથી તેમની ૧૧ કુખ રિત્રીમા આ હિમિયુખ પર્વતો સર્વ ચત્રી ૧૧ વાવ.

નન્દીશ્વર દ્વીપની મધ્યમાં આત દ્વીપ છે —

૧. જંબૂદ્વીપ; ૨. ધાતક્રીખંડદ્વીપ; ૩. પુષ્કરવરદ્વીપ;
૪. વરુણવરદ્વીપ; ૫. ક્ષીરવરદ્વીપ; ૬. ધૃતવર; ૭. શ્લોકવર.

નન્દીશ્વર દ્વીપની મધ્યમાં આત અમુદ્ર છે. —

૧. લવણ; ૨. કાશોદ, ૩. પુષ્કરોદ; ૪. વરુણોદ;
૫. ક્ષીરોદ; ૬. ધૃતોદ; ૭. શ્લોકોદ

[—અથા ૫૮૦]

(૩) રુચકદ્વીપ

(૧) જંબૂદ્વીપના મેરુપર્વતની પૂર્વમાં અચકવર^૧ પર્વતમાં આઠ કૂદ છે —

૧. રિદ્ધ; ૨. તપનીય; ૩. કંચન; ૪. રજત; ૫. દિશા-
- સ્વસ્તિક; ૬. પ્રલંબ; ૭. અંબન ૮. અંબનપુલક.

એ કૂદોમાં ઋદ્ધિયાગ્રી પત્યન્ધિતિવાગ્રી આઠ દિશા-કુમારીઓ વસે છે —

૧. નદોત્તરા; ૨. નદા; ૩. આનદા; ૪. નંદિવર્ધના;
૫. વિજયા; ૬. વૈજયંતી; ૭ નયની, ૮ અપગન્ધિતા

(૨) જંબૂના મેરુપર્વતની દક્ષિણે રુચકવર પર્વતમાં આઠ કૂદ છે અને તેના આઠ દિશાકુમારીઓ વસે છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧. જંબુદીપથી અગત્ય આ દ્વીપ નામ છે નદીશ્વર આનાં છે ત્યાર પછી ૬. અરુણ, ૧૦. અરુણવરદ્વીપ ૧૧. અરુણવરપ્રભાસ, ૧૨. કુદરવર, ૧૪ કુદરવરપ્રભાસ ૧૫ અરુણે, ૧૬ અરુણે, ૧૭ અરુણે, ૧૮ અરુણે, ૧૯ અરુણે, ૨૦ અરુણે, ૨૧ અરુણે, ૨૨ અરુણે, ૨૩ અરુણે, ૨૪ અરુણે, ૨૫ અરુણે, ૨૬ અરુણે, ૨૭ અરુણે, ૨૮ અરુણે, ૨૯ અરુણે, ૩૦ અરુણે, ૩૧ અરુણે, ૩૨ અરુણે, ૩૩ અરુણે, ૩૪ અરુણે, ૩૫ અરુણે, ૩૬ અરુણે, ૩૭ અરુણે, ૩૮ અરુણે, ૩૯ અરુણે, ૪૦ અરુણે, ૪૧ અરુણે, ૪૨ અરુણે, ૪૩ અરુણે, ૪૪ અરુણે, ૪૫ અરુણે, ૪૬ અરુણે, ૪૭ અરુણે, ૪૮ અરુણે, ૪૯ અરુણે, ૫૦ અરુણે, ૫૧ અરુણે, ૫૨ અરુણે, ૫૩ અરુણે, ૫૪ અરુણે, ૫૫ અરુણે, ૫૬ અરુણે, ૫૭ અરુણે, ૫૮ અરુણે, ૫૯ અરુણે, ૬૦ અરુણે, ૬૧ અરુણે, ૬૨ અરુણે, ૬૩ અરુણે, ૬૪ અરુણે, ૬૫ અરુણે, ૬૬ અરુણે, ૬૭ અરુણે, ૬૮ અરુણે, ૬૯ અરુણે, ૭૦ અરુણે, ૭૧ અરુણે, ૭૨ અરુણે, ૭૩ અરુણે, ૭૪ અરુણે, ૭૫ અરુણે, ૭૬ અરુણે, ૭૭ અરુણે, ૭૮ અરુણે, ૭૯ અરુણે, ૮૦ અરુણે, ૮૧ અરુણે, ૮૨ અરુણે, ૮૩ અરુણે, ૮૪ અરુણે, ૮૫ અરુણે, ૮૬ અરુણે, ૮૭ અરુણે, ૮૮ અરુણે, ૮૯ અરુણે, ૯૦ અરુણે, ૯૧ અરુણે, ૯૨ અરુણે, ૯૩ અરુણે, ૯૪ અરુણે, ૯૫ અરુણે, ૯૬ અરુણે, ૯૭ અરુણે, ૯૮ અરુણે, ૯૯ અરુણે, ૧૦૦ અરુણે.

૧. આ રુચકવર આરુણે, ૨. આ રુચકવર આરુણે, ૩. આ રુચકવર આરુણે, ૪. આ રુચકવર આરુણે, ૫. આ રુચકવર આરુણે, ૬. આ રુચકવર આરુણે, ૭. આ રુચકવર આરુણે, ૮. આ રુચકવર આરુણે, ૯. આ રુચકવર આરુણે, ૧૦. આ રુચકવર આરુણે, ૧૧. આ રુચકવર આરુણે, ૧૨. આ રુચકવર આરુણે, ૧૩. આ રુચકવર આરુણે, ૧૪. આ રુચકવર આરુણે, ૧૫. આ રુચકવર આરુણે, ૧૬. આ રુચકવર આરુણે, ૧૭. આ રુચકવર આરુણે, ૧૮. આ રુચકવર આરુણે, ૧૯. આ રુચકવર આરુણે, ૨૦. આ રુચકવર આરુણે, ૨૧. આ રુચકવર આરુણે, ૨૨. આ રુચકવર આરુણે, ૨૩. આ રુચકવર આરુણે, ૨૪. આ રુચકવર આરુણે, ૨૫. આ રુચકવર આરુણે, ૨૬. આ રુચકવર આરુણે, ૨૭. આ રુચકવર આરુણે, ૨૮. આ રુચકવર આરુણે, ૨૯. આ રુચકવર આરુણે, ૩૦. આ રુચકવર આરુણે, ૩૧. આ રુચકવર આરુણે, ૩૨. આ રુચકવર આરુણે, ૩૩. આ રુચકવર આરુણે, ૩૪. આ રુચકવર આરુણે, ૩૫. આ રુચકવર આરુણે, ૩૬. આ રુચકવર આરુણે, ૩૭. આ રુચકવર આરુણે, ૩૮. આ રુચકવર આરુણે, ૩૯. આ રુચકવર આરુણે, ૪૦. આ રુચકવર આરુણે, ૪૧. આ રુચકવર આરુણે, ૪૨. આ રુચકવર આરુણે, ૪૩. આ રુચકવર આરુણે, ૪૪. આ રુચકવર આરુણે, ૪૫. આ રુચકવર આરુણે, ૪૬. આ રુચકવર આરુણે, ૪૭. આ રુચકવર આરુણે, ૪૮. આ રુચકવર આરુણે, ૪૯. આ રુચકવર આરુણે, ૫૦. આ રુચકવર આરુણે, ૫૧. આ રુચકવર આરુણે, ૫૨. આ રુચકવર આરુણે, ૫૩. આ રુચકવર આરુણે, ૫૪. આ રુચકવર આરુણે, ૫૫. આ રુચકવર આરુણે, ૫૬. આ રુચકવર આરુણે, ૫૭. આ રુચકવર આરુણે, ૫૮. આ રુચકવર આરુણે, ૫૯. આ રુચકવર આરુણે, ૬૦. આ રુચકવર આરુણે, ૬૧. આ રુચકવર આરુણે, ૬૨. આ રુચકવર આરુણે, ૬૩. આ રુચકવર આરુણે, ૬૪. આ રુચકવર આરુણે, ૬૫. આ રુચકવર આરુણે, ૬૬. આ રુચકવર આરુણે, ૬૭. આ રુચકવર આરુણે, ૬૮. આ રુચકવર આરુણે, ૬૯. આ રુચકવર આરુણે, ૭૦. આ રુચકવર આરુણે, ૭૧. આ રુચકવર આરુણે, ૭૨. આ રુચકવર આરુણે, ૭૩. આ રુચકવર આરુણે, ૭૪. આ રુચકવર આરુણે, ૭૫. આ રુચકવર આરુણે, ૭૬. આ રુચકવર આરુણે, ૭૭. આ રુચકવર આરુણે, ૭૮. આ રુચકવર આરુણે, ૭૯. આ રુચકવર આરુણે, ૮૦. આ રુચકવર આરુણે, ૮૧. આ રુચકવર આરુણે, ૮૨. આ રુચકવર આરુણે, ૮૩. આ રુચકવર આરુણે, ૮૪. આ રુચકવર આરુણે, ૮૫. આ રુચકવર આરુણે, ૮૬. આ રુચકવર આરુણે, ૮૭. આ રુચકવર આરુણે, ૮૮. આ રુચકવર આરુણે, ૮૯. આ રુચકવર આરુણે, ૯૦. આ રુચકવર આરુણે, ૯૧. આ રુચકવર આરુણે, ૯૨. આ રુચકવર આરુણે, ૯૩. આ રુચકવર આરુણે, ૯૪. આ રુચકવર આરુણે, ૯૫. આ રુચકવર આરુણે, ૯૬. આ રુચકવર આરુણે, ૯૭. આ રુચકવર આરુણે, ૯૮. આ રુચકવર આરુણે, ૯૯. આ રુચકવર આરુણે, ૧૦૦. આ રુચકવર આરુણે.

કૂટો	કુમારિકાઓ
૧. કનક;	૧. સમાહાર;
૨. કંચન;	૨. સુપ્રતિષ્ઠા;
૩. પદ્મ;	૩. સુપ્રભુદ્ધા;
૪. નલિન;	૪. યશોધરા;
૫. શરૂ;	૫. લક્ષ્મીવતી;
૬. દિવાકર;	૬. શેષવતી;
૭. વૈશ્રમણ;	૭. ચિત્રશુખ્તા;
૮. વૈદ્ય.	૮. વસુધરા.

(૩) તે ૮ પ્રમાણે પશ્ચિમે રુચકમાં ૮ કૂટો અને ૮ દિશાકુમારીઓ છે તે નીચે પ્રમાણે —

કૂટો	કુમારિકાઓ
૧. સ્વસ્તિક;	૧. ધર્માદેવી;
૨. અમોઘ;	૨. સુદાદેવી;
૩ હિમવાન;	૩. પૃથ્વી;
૪. મંદર;	૪. પદ્માવતી;
૫ રુચક;	૫. એકનાસા;
૬. રુચકોત્તમ;	૬. નવમિતા;
૭ ચંદ્ર;	૭. સીતા;
૮. મુદર્યાન.	૮. લક્ષ્મી.

(૪) તે ૮ પ્રમાણે ઉત્તરે રુચકમાં આઠ કૂટો અને આઠ દિશાકુમારીઓ નીચે પ્રમાણે —

કૂટો	કુમારિકાઓ
૧. રત્ન;	૧. અલંબુષા;
૨ રત્નોચ્ચય;	૨. મિત્રકેશી;

૩. સર્વરત્ન;	૩. પૌંડરી;
૪. રત્નસંશ્ચય;	૪. ગીતવાસની;
૫. વિજય;	૫. આશા;
૬. વૈજયંતી;	૬. સર્વંગા;
૭. જયંત.	૭. શ્રી;
૮. અપરાજિત.	૮. હી.

[—સ્થાન ૧૪૩]

દુચક માંડલિક પર્વત ૮૫૦૦૦ યોજન ઊંચો છે.

[—સમ ૮૫]

દુચકવર પર્વત હજાર યોજન જમીનમાં ઊંડો, મૂળમાં દશ હજાર યોજન પહોળો અને શિખર પર હજાર યોજન પહોળો છે.

[—સ્થાન ૭૨૬]

(૪) માંડલિક પર્વતો

માંડલિક (વલયાકાર) પર્વત ત્રણ છે —

૧. માનુષોત્તર^૧ (પુષ્કરવરમાં);
૨. કુંડલવર (કુંડલદ્વીપમાં);
૩. ત્ર્યંબકવર^૨ (ત્ર્યંબકદ્વીપમાં)

[—સ્થાન ૨૦૪]

કુંડલવર પર્વત હજાર યોજન ઊંડો, મૂળમાં દશ હજાર યોજન પહોળો અને શિખર પર હજાર યોજન પહોળો છે.

[—સ્થાન ૭૨૬]

૧. માનુષોત્તર માટે પુષ્કરવંદીય અને ત્ર્યંબક માટે ત્ર્યંબકદ્વીપનું વર્ણન જોવું.

(૫) અસંખ્યાતમો જંબૂદ્વીપ^૧

વિજય^૨ રાજધાની ૧૨ લાખ યોજન લાંબી અને પહોળી છે.

[—સમ. ૧૧]

વિજય, વૈજયંત, જયંત અને અપરાજિત રાજધાનીમાં પ્રાકારો ૩૭ યોજન ઊંચા છે.

[—સમ. ૩૭]

(૬) અસંખ્યાતમો અમુરેન્દ્ર સમુદ્ર

અમુરેન્દ્ર સમરનો તિગિચ્છ નામનો ઉત્પાતપર્વત ૧૭૨૧ યોજન ઊંચો છે.^૩

[—સમ. ૧૭]

અમુરેન્દ્ર બલિનો રુચકેન્દ્ર^૪ ઉત્પાતપર્વત ૧૭૨૧ યોજન ઊંચો છે.

[—સમ. ૧૭]

૧ આ કીષ્કુ નામ જંબૂદ્વીપ છે જે તે પ્રથમ જંબુદ્વીપો જંબૂદ્વીપ ન સમજવો. આવન જઈ કેરકાચ કીષ્કસમુદ્રો વચ્ચે અસંખ્યાતમો જંબુદ્વીપ આવે છે. પ્રથમ જંબૂદ્વીપ સાથે આવે આનું નામકાલિય છે.

૨ પ્રથમ જંબૂદ્વીપની જગતિમાં પૂર્વ દિશામાં આવેલ વિજયદેવ્ય અધિષ્ઠિતી આ વિજયા નામની રાજધાની અસંખ્યાતમો જંબૂદ્વીપમાં છે. તે જ પ્રમાણે બાલીના વૈજયંત, જયંત અને અપરાજિત કેરકાચ અધિષ્ઠિતી તે તે નામની રાજધાનીઓ પણ આ અસંખ્યાતમ જંબૂદ્વીપમાં છે.

૩ સમરને સમુદ્રપ્રદેશમાં આવડું દેવ ન્વારે તે આ પર્વત ૧૨ લાખ ૨૬ હજાર તેનું ઉત્પાતપર્વત એવું નામ પણ છે. તે અમુરેન્દ્ર સમુદ્રમાં સિંધુમાં ૪૨ હજાર યોજનનો આવેલ છે.

૪ આ પર્વત પણ અમુરેન્દ્રમાં જ ૪૨ હજાર યોજનને ૧૦૧માં આવેલ છે.

ટિપ્પણ

૧. જાંબુદ્વીપઃ—

યોગના ત્રણ ભાગ છે. અધિયોગ, મધ્યયોગ અને દ્વિર્ધયોગ. તેમાં મધ્યયોગમાં એક નીચને ત્રીણે ગ્રેડા એવા અસખ્ય દ્વીપસમુદ્ધો છે. તેમાં એની વચ્ચે કાંઈક એવા મોઝાકારે જાંબુદ્વીપ આવેલા છે અને તેને ત્રીણે ભગતી આકારે તે જ એવો લગણસમુદ્ધ છે. લગણસમુદ્ધને ત્રીણે ધાત્યદ્વીપ છે. આમ એક સમુદ્ધ અને એક દ્વીપ એમ એકજગને ત્રીણે રહેલા અસખ્યાન દ્વીપ અને સમુદ્ધો છે. અનિન સમુદ્ધ સ્વલભુરમજુ છે તે મધ્યયોગના નામના દ્વીપને ત્રીણે રહેલ છે. દાસકારીએ અમુક દ્વીપ અને સમુદ્ધના નામો લખ્યાં છે અને વારાના માટે કંઈ દિપુ છે કે જગમથા એ કંઈ પ્રયત્ન છે તે નામવાળા તે તે દ્વીપ અને સમુદ્ધ છે. દ્વીપનાં નામો કમથ આ પ્રમાણે છે — જમ્, ધાત્ય, ખડ, પુકર, વાનુ-ની-વર, સોરવર, પુત્તર, હિંદુરસ, તરીયર, અરુન, લગણિ. અને સમુદ્ધના નામો કનઠ આ પ્રમાણે છે — લગણ, કાટાધિ, અને ત્યાર જગના બધા સમુદ્ધના નામો તે એ દ્વીપને ત્રીણગણિને રક્ષા દોષ તે જ સમજના. એટલે પુકરસમુદ્ધ, વાનુનીવરસમુદ્ધ, સોરવરસમુદ્ધ આદિ

૨. જમ્બવીઃ—

ક્રાંતિક દ્વીપ અને સમુદ્ધને અને જમ્બવી દોષ છે. આ જમ્બવીના વિસ્તારને તે તે દ્વીપ અને સમુદ્ધના જ — એવ તે વગી દોષ — જમ્બવામાં આવે છે તે જગળી અનેક દોષ છે એક નીચે આર એકજગ જેવું છે અને કમથ. જમ્બવામાં છે હવે ક જગળ વહેતી ગ્રેડે છે તે જમ્બવીની કિનારાને તે કમથ દોષ અને ૧૦૦ થનુજ વહેતી વેદિયા આવેલી છે. એ વેદિયાની અન્ન બાલુચિ વન આવેલું છે. આ જમ્બવીના સમજનારો એક ક.ર જ.રેમાં છે

૩. કાંતીજું અંતરઃ—

જમ્બુ સમથ વ દેવાઈ અગત્યને અગત્ય. કંઈક વધી અન્ન છે એમ કમથ જમ્બુ અગત્ય કિંતી અગત્ય રીતજા. ૧ કિ.મ. ૧૫૩૧ થનુજ. ૨ ક.મ.૧૧ અને જમ્બુ વગ અગત્ય કંઈક જમ્બુ અગત્ય અગત્ય કાંતીજું છે.

પણ પ્રત્યેક દ્વીપ અને સમુદ્રની જગતીનાં દ્વારોનું અંતર કાઢતું હોય તે તેના માટે નિયમ આ પ્રમાણે છે — દરએક જગતીમાં દ્વાર ચાર હોય છે — અને દરએક દ્વાર ચાર ચાર ચોક્કસ પહોળું હોય છે અને બંને બાજુએ એક એક કોરાની બારસાખની લીટ હોય છે. — એટલે ચારે દ્વારની પહોળાઈ ૧૧ ચોક્કસ અને ચાર દ્વારની આઠ લીટની એક એક કોરા ગણતાં ૮ કોરા પહોળાઈ થાય, એટલે કે બે ચોક્કસ થાય. આમ બધાં મળી ૧૮ ચોક્કસ થાય. તે તે જગતીની એટલે કે તે તે દ્વીપ-સમુદ્રની પરિધિમાંથી આ ૧૮ ચોક્કસ બાદ કરી તેને ચારે બાજુનાં જે બાજુ આવે, તે તે જગતીનાં દ્વારોનું પરસ્પર અંતર સમજવું. જબુદ્વીપનાં દ્વારોનું અંતર ઉપર બતાવ્યું છે. ધાતકીપ કનાં દ્વારોનું અંતર કાઢતું હોય તે આ પ્રમાણે — તેની પરિધિ ૪૧૧૦૬૧૧ ચોક્કસ છે તેમાંથી ૧૮ બાદ કરીએ એટલે ૪૧૧૦૬૪૩ રહે, તેને ચારે બાજુનાં ૧૦૧૭૭૩૫ ચોક્કસ, અને ત્રણ કોરા આવે — આ દ્વારોનું અંતર સમજવું, આ જ પ્રમાણે ગમે તે દ્વીપ-સમુદ્રના દ્વારોનું અંતર કાઢી શકાય.

૪. મેરુપર્વત :—

ભૂમિતળથી જમીનમાં જેમ જેમ જઈએ, તેમ તેમ તે ચોક્કસતા અગિયારમા બાજે જોવા પ્રત્યેક ચોક્કસ વચે છે એટલે મૂળમાં તે ૧૦૦૬૦૨૬૬ ચોક્કસ પહોળો છે. સારાંચ એ છે કે મેરુ તાલ નીચેથી ઉપર ચડીએ તેમ તેમ પહોળાઈમાં ઘટેલો જાય છે. અને ઉપરથી નીચે જતરીએ તેમ પહોળાઈમાં વધતો જાય છે. એ વધારતું માપ પ્રત્યેક ચોક્કસ રૂઢે ચોક્કસ છે એટલે અગિયાર ચોક્કસ એક ચોક્કસ ધો વચે આ રૂઢે બ. ૦ જેને ચય' કહેવામાં આવે છે તે જલ્પવાનો રીત આ પ્રમાણે — નીચે ઉપરના વિસ્તારની બાદબાકી કરવી એટલે કે ૧૦૦૬૦૨૬૬ ચોક્કસ — ૧૦૦૦ ચોક્કસ = ૬૦૬૦૨૬૬ ચોક્કસ આવે. આને જોડી કચ્છાઈ હોય તેટલા વડે બાજુના એટલે કે ૬૦૬૦૨૬૬ — ૧૦૦૦૦૦ ઉંચાઈના ચોક્કસ = $300000 \times 6060266 = 1818079800$ ચયાંક. આ જ રીતે જે જે વસ્તુ સરખી રીતે ઘટી-વધતી હોય તેનો ચપાક નીકળી શકે છે. આ મણિતના આધારે મેરુ અમુક કચ્છાઈએ કેટલો પહોળો હતો તે જાણી શકાય છે.

૫. અભિષેકસિદ્ધાંતો :—

પંડકવનના મધ્યમાયમા ચૂલિકા આવેલી છે. તે ચૂલિકાની ચારે દિશાએ ૫૦ યોજન દૂર ત્રિભુવનો આવેલ છે. એ ત્રિભુવન પાસે આ અભિષેકસિદ્ધાંતો છે. પૂર્વમાં પાંદુકળડા, પશ્ચિમમાં રક્તકળડા, દક્ષિણમાં અતિપાંદુકળડા અને ઉત્તરમાં અતિરક્તકળડા છે. અતિ વિશેષત્ વાની બન્ને સિદ્ધાંતો એકબેક સિદ્ધાસન અને બાટીની બન્નેમાં બબ્બે સિદ્ધાસન છે. આ સિદ્ધાસનો પર તે તે દિશામાં ઉત્પન્ન થનાર તીર્થંકરનો અભિષેક થાય છે. પાંદુકળડા અને રક્તકળડા પર બબ્બે સિદ્ધાસન માનવાનું કારણ એ છે કે, પૂર્વ મહાવિરોહ અને પશ્ચિમ મહાવિરોહમાં એડી સાથે કોઈ વખત બબ્બે તીર્થંકરનો જન્મ થાય તો એડી સાથે તેમનો અભિષેક થઈ શકે. ભરત અને ઐરવતમાં એક વખતે એક તીર્થંકરનો જન્મ હોય ॥ તેથી ઉત્તર અને દક્ષિણની સિદ્ધા ૫૦ એક એક સિદ્ધાસન માન્યું છે.

૧. જમ્બુદ્વીપનાં વર્ષો - ક્ષેત્રો :—

જમ્બુદ્વીપમાં કુલ સાત વર્ષ - ક્ષેત્ર આવેલ છે તે આ — ભરત, ઐરવત, હિમવંત, દિરણ્વંત, હરિવર્ષ, રમ્યવર્ષ અને વિરોહ જમ્બુદ્વીપના દક્ષિણને ભરત અને ઉત્તરાને ઐરવત આવેલા છે ભરતની ઉત્તરે હિમવંત અને હિમવંતની ઉત્તરે હરિવર્ષ આવેલા છે આ ત્રણે ક્ષેત્રો મેરુ પર્વતની દક્ષિણે આવેલાં છે. ત્યાર પછી મેરુની આસપાસ આવેલું વિરોહ ક્ષેત્ર છે. તે બે ભાગમાં વહેંચાયેલું છે. મેરુથી પૂર્વમાં રહેલું વિરોહ પૂર્વવિરોહ કહેવાય છે. અને પશ્ચિમમાં રહેલું વિરોહ પશ્ચિમ વિરોહ કહેવાય છે. વિરોહ પછી મેરુની ઉત્તરે રમ્યવર્ષ અને તેની ઉત્તરે દિરણ્વંત અને તેની ઉત્તરે ઐરવતવર્ષ છે. રમ્યવર્ષ, દિરણ્વંત અને ઐરવત વર્ષ આ ત્રણે ક્ષેત્રો મેરુની ઉત્તરે આવેલા છે. આ વિભાગ નિશ્ચય દિશાને આધારે સમજવો. જલ્ વ્યવહાર દિશાની અરેજાએ તો સર્વ ક્ષેત્રોને મેરુ ઉત્તર દિશામાં જ પડે છે. કારણ, વ્યવહારમાં દિશાનો નિયમ સૂર્યના ઉદયાસ્ત ઉપર અવલંબિત છે. સૂર્યોદય તરફ મોટું કરી જીભ રહેના ડાબી બાજુએ ઉત્તર દિશા ગણાય છે અને જનવર્ષના મનુષ્યને આ નિયમ પ્રમાણે ઉત્તર દિશામાં મેરુ ગણાય. ભરત ક્ષેત્રમાં સૂર્યાસ્તની જે દિશા છે, તે ઐરવતમાં સૂર્યોદયની ॥ તેથી ત્યાં જલ્ સૂર્યોદય તરફ મોટું કરતાં મેરુ ઉત્તર દિશામાં જ પડે છે. આ જ પ્રમાણે બીજાં વર્ષો વિશે જલ્ સમજાવેલું.

આ સારે વધેને વિભક્ત કરનાર છ વર્ષધર પર્વત છે. તે બધા પૂર્વથી પશ્ચિમ લાખા છે. તે આ—હિમવંત, મહાહિમવંત, નિષધ, નીલ, રુકમી, અને સિખરી. ભરત અને હિમવતને હિમવંત વર્ષધર જુદા પાડે છે. હિમવત અને હરિવર્ષને મહાહિમવત પર્વત જુદા પાડે છે. હરિવર્ષ અને વિદેહને નિષધ પર્વત જુદા પાડે છે. વિદેહ અને રમ્યવર્ષને નીલ પર્વત જુદા પાડે છે. રમ્યવર્ષ અને હિરણ્યવંત છેવટે રુકમી પર્વત જુદા પાડે છે અને હિરણ્યવંત અને ઐરવત છેવટે સિખરી પર્વત જુદા પાડે છે.

ભરતથી માંડી મહાવિદેહ પર્વતના છેવટે અને પર્વતનો કમરા ઉત્તર દક્ષિણનો વિસ્તાર બમણો બમણો થતો નય છે. તે જ પ્રમાણે ઐરવતથી મહાવિદેહપર્વત પણ સમજવું.

૭. ભરત અને ઐરવત ક્ષેત્રો :—

ગોળ જમ્બૂદ્વીપના દક્ષિણાન્તે હોવાથી ભરતક્ષેત્રનો આકાર અર્ધચંદ્રાકાર જેવો છે તેની પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશાએ લવણસમુદ્ર છે ઉત્તર દિશાએ હિમવત પર્વત આવેલો છે ઐરવત વિષે કીક તેથી ક્ષણુ છે —તે જમ્બૂદ્વીપના ઉત્તરાન્તે હોવાથી તેને પૂર્વ-પશ્ચિમ અને ઉત્તરમાં લવણસમુદ્ર અને દક્ષિણમાં સિખરી પર્વત છે. તે પણ અર્ધચંદ્રાકારે જ છે આ બન્ને ક્ષેત્રો પૂર્વથી પશ્ચિમ મુખીની લંબાઈમાં ૧૪૪૫૫૬૬૬ થી કાર્તિક ન્યૂન યોગન પ્રમાણ અને ઉત્તર દક્ષિણની પહોળાઈમાં ૫૧૧૬૬૬ યોગન પ્રમાણ હોવાથી તેમને સમપ્રમાણ કહ્યાં છે.

૮. હિમવંત અને હિરણ્યવંત ક્ષેત્રો :—

હિમવત ક્ષેત્રની પૂર્વ અને પશ્ચિમે લવણસમુદ્ર અને દક્ષિણે હિમવત પર્વત તથા ઉત્તરે મહાહિમવત પર્વત છે. હિરણ્યવંત ક્ષેત્રમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમે લવણસમુદ્ર છે તેની ઉત્તરે સિખરી પર્વત અને દક્ષિણે રુકમી પર્વત છે આ બન્ને ક્ષેત્રોના ઉત્તર-દક્ષિણના વિસ્તારનું ૨૧૦૫૬૬૬ યોગન પ્રમાણ માપ અને પૂર્વ-પશ્ચિમ લંબાઈનું ૩૭૧૭૭૭૬૬૬ યોગન પ્રમાણ માપ સરખું જ છે.

૯. હરિવર્ષ અને રમ્યવર્ષ ક્ષેત્રો :—

હરિવર્ષની પૂર્વપશ્ચિમે લવણસમુદ્ર અને ઉત્તરે નિષધ પર્વત તથા દક્ષિણે મહાહિમવત પર્વત આવેલો છે રમ્યવર્ષની પણ પૂર્વપશ્ચિમે

લવણસમુદ્ર અને ઉત્તરે રુકમી અને દક્ષિણે નીલવંત પર્વતો આવેલા છે. આ બન્ને ક્ષેત્રોની પૂર્વ પશ્ચિમની લંબાઈનું માપ ૭૩૯૦૧^૧/_૨ યોજન પ્રમાણ અને ઉત્તરદક્ષિણના વિસ્તારનું માપ ૮૪૨૧^૧/_૨ યોજન પ્રમાણ સરખું જ છે.

૧૦. વિદેહ ક્ષેત્ર:—

નિપથપર્વત અને નીલવંત પર્વતની વચ્ચેનું તે ક્ષેત્ર વિદેહ કે મદાવિદેહ કહેવાય છે તેની પૂર્વ અને પશ્ચિમે તો લવણસમુદ્ર જ છે. આ વિદેહ છે તો એક જ; પણ તેની વચ્ચે મેરુપર્વત હોવાથી તેના બે વિભાગ થઈ જાય છે—પૂર્વવિદેહ અને પશ્ચિમવિદેહ. આપણે વિદેહ ક્ષેત્ર પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં લાગુ એકલાખ યોજન પ્રમાણ છે અને ઉત્તર દક્ષિણમાં પહોળાઈ ૩૩૬૮૪^૧/_૨ યોજન પ્રમાણ છે. પૂર્વ અને પશ્ચિમ વિદેહોની પહોળાઈ (ઉત્તરદક્ષિણ) તો સરખી જ છે એટલે કે યોજન ૩૦૬૮૪^૧/_૨ પ્રમાણ છે. અને તેમની પૂર્વ પશ્ચિમ લંબાઈ પણ સરખી છે એટલે કે જળદ્રીપના એક લાખયોજનમાથી મેરુપર્વતના વિસ્તારના ૧૦૦૦૦ યોજન બાદ કરતાં ૬૦૦૦૦ યોજન રહે છે. આની અડધી લંબાઈ બન્ને ક્ષેત્રોની છે—એટલે કે પ્રત્યેકની ૩૦૦૦૦ યોજન પ્રમાણ છે.

૧૧. દેવકુડુ અને ઉત્તરકુડુ ક્ષેત્રો:—

આ બન્ને કુડુઓ મદાવિદેહમાં જ આવેલા છે. વિદેહની દક્ષિણે નિપથ અને ઉત્તરે નીલ પર્વત આવેલા છે. તે બન્ને પર્વતમાથી મજાતાકારે બન્ને મજાંતગિરિ નીકળીને મેરુ તરફ વિસ્તાર પામેલા છે. એટલે કે બે બન્ને પર્વતની બબ્બે શાખા નીકળીને ટેક મેરુને સ્પર્શે છે. બે શાખા મજાતાકારે દોવાથી બે શાખાનો આકાર અર્ધચંદ્રાકાર થાય છે. નિપથની બન્ને શાખાની વચ્ચે દેવકુડુ અને નીલની બન્ને શાખાની વચ્ચે ઉત્તરકુડુ છે. આ બન્ને ક્ષેત્રો અર્ધચંદ્રાકારે છે, અને સરખા વિસ્તારવાળા છે. વિદેહનો કુડુ વિભાગ ૩૩૬૮૪^૧/_૨ યોજન પ્રમાણ છે. તેમાથી વચ્ચે આવેલા મેરુના ૧૪૬૮૪ યોજન બાદ કરતાં બાકી ૧૩૬૮૪^૧/_૨ યોજન પ્રમાણ રહે છે તે બન્ને કુડુ છે. તેનું અર્ધ કરીએ એટલે પ્રત્યેક કુડુ સરખું પ્રમાણ મળી આવે તે આ—૧૧૮૪૨^૧/_૨ યોજન પ્રમાણ. આ ઉત્તરદક્ષિણ વિસ્તારના યોજનનું માપ છે. તેને ૬૩ કહેવાય આવે છે. પ્રત્યેક કુડુની છા

૫૪૦૦૦ યોજન પ્રમાણે છે. આ માપ પૂર્વપશ્ચિમના વિસ્તારનું સમજાવું. અને પ્રત્યેકનું મનુષ્ય ૧૦૪૧૮૧ $\frac{૩}{૪}$ યોજન પ્રમાણે છે. આ તેમના અર્ધ વર્તુલનું માપ સમજાવું.

૧૨. કર્મ—અકર્મભૂમિ :—

અસિ (કુદકળા), મસિ (લેખનકળા) અને ટૂંચિ આ ત્રણે પ્રકારના વ્યાપારથી રહિત એક છે તે અકર્મભૂમિ. અને ત્યાં એ ત્રણે વ્યાપાર હોય તથા જે ભૂમિમાં લલાકા—તીર્થ કચરિ—મહાપુરુષો ઉત્પન્ન થતા હોય, તે ભૂમિ કર્મભૂમિ કહેવાય છે. અકર્મભૂમિના છવો મરીને દેર થાય, અને કર્મભૂમિના છવો મરીને સર્વત્ર—નરકથી માંડીને સિદ્ધગતિ સુધી—જઈ શકે છે. બધી મળીને મનુષ્યછેત્રમાં ૩૦ અકર્મભૂમિ-આ છે તે આ પ્રમાણે— ૫ દિમર્વત (૧ જામમાં, ૨ ધાતકીમાં અને બે પુષ્કરધમાં), ૫ હરિવર્ષ, ૫ દેવકુરુ, ૫ ઉત્તરકુરુ, ૫ રમ્યવર્ષ અને ૫ હિરણ્યવત. અને બધી મળી કર્મભૂમિઓ ૧૫ છે તે આ પ્રમાણે— ૫ અરત, ૫ ઐરવત, અને ૫ મહાવિરોહ. મનુષ્યછેત્રની બહાર મનુષ્યો જ નથી ઘોડે તેમાં કર્મ—અકર્મભૂમિના વિભાગનો પ્રભ જ નથી લાગે.

૧૩. ચક્રવર્તીના વિભાગ :—

મેરુ પર્વતની પૂર્વમાં પૂર્વવિરોહ અને પશ્ચિમમાં પશ્ચિમવિરોહ છે. ૭ નીલવત પર્વતમાથી નીલગણે રીતા નામની મહાનદી પૂર્વમહાવિરોહ છેત્રને બરાબર સરખા બાને વહેવાને હરણ્યકુદમાં જઈને મળે છે. તે જ પ્રમાણે ત્રિપદપર્વતમાથી નીલગણે રીતેલા નામની મહાનદી પશ્ચિમ વિરોહમાથી પસાર થઈને તેને બરાબર એ બાને વહેવાને હરણ્યકુદમાં જઈ મળે છે એટલે એ મહાવિરોહ છેત્ર સરખા બાજમાં વહેવાઈ જાય છે એ ચારે બાજમા આઝઆઝ છેવો આવેલાં છે. એટલે બધાં મળી બત્રીસ થાય. તેમનો વિગળ ચક્રવર્તી કહે છે એટલે ચક્રવર્તિવિગળ એ જ સાર્થક નામ એ જવાનું છે. પ્રાયેક વિગળની લગાઈ (ઉત્તરદક્ષિણ) ૧૧૫૪૨ $\frac{૩}{૪}$ યોજન અને પડોગાઈ (પૂર્વ-પશ્ચિમ) ૨૨૧૨૮ $\frac{૩}{૪}$ યોજન પ્રમાણે છે.

૧૪. વર્ષધર-પર્વત :—

ચુકરકિમ્બલશિખરી :—જ જડીખમા દક્ષિણ દિશાથી ઉત્તર તરફ જતા સર્વ પ્રથમ ચુકરકિમ્બલ વર્ષધર છે અને ઉત્તર દિશાથી દક્ષિણ દિશા તરફ જતા સર્વપ્રથમ ગિર્જાથી પર્વત આવે છે. બરતથી જમણે વિખાર (ઉત્તર-

દક્ષિણ) મુલ્યદિમવંતનો અને ઐરવતથી બમણો વિસ્તાર શિખરીનો છે. બરત અને ઐરવતનો વિસ્તાર સરખો જ ૪૨૬૬૯ યોજન પ્રમાણ છે. એટલે મુલ્યદિમવંત અને શિખરીનો વિસ્તાર ૧૦૫૨૧૮ યોજન પ્રમાણ છે. અને એ બન્નેની લંબાઈ (પૂર્વ-પશ્ચિમ) ૨૪૯૩૨૬ યોજન સરખી જ છે. બન્ને પર્વતો ૧૦૦ યોજન ઊંચા છે.

મહાદિમવંત-રુકમી:—મુલ્યદિમવંત વર્ષધરની ઉત્તરે તેનાથી બમણા વિસ્તારવાળું દિમવંતક્ષેત્ર આવે છે અને તે ક્ષેત્રની ઉત્તરે તેનાથી બમણા વિસ્તારવાળો મહાદિમવંત પર્વત આવે છે. તે જ પ્રમાણે શિખરી વર્ષધર પર્વતથી દક્ષિણે તેનાથી બમણું દ્વિરવ્યવત ક્ષેત્ર અને તેની દક્ષિણે તેનાથી બમણા વિસ્તારવાળો રુકમી વર્ષધર આવે છે. આ બન્ને મહાદિમવંત અને રુકમીનો વિસ્તાર (ઉત્તર-દક્ષિણ) ૪૨૧૦૬૯ સરખો જ છે બન્નેની સરખી લંબાઈ ૧૦૦ યોજન પ્રમાણ છે અને લંબાઈ (પૂર્વ-પશ્ચિમ) ૫૩૫૩૧૬ યોજન પ્રમાણ છે.

નિષધન્નીકવંત:—મહાદિમવંત વર્ષધરની ઉત્તરે તેનાથી બમણા વિસ્તારવાળું દરિવર્ષક્ષેત્ર છે અને તેની ઉત્તરે નિષધપર્વત તેનાથી બમણા વિસ્તારવાળો આવેલો છે તે જ પ્રમાણે રુકમી પર્વતની દક્ષિણે રમ્યક્ષેત્ર અને તેની દક્ષિણે નીકવંત પર્વત આવેલો છે. આ બન્ને નિષધ અને નીકવંત પર્વતો વિસ્તાર, લંબાઈ અને લંબાઈમા સમપ્રમાણ છે. તેમની લંબાઈ (પૂર્વ-પશ્ચિમ) ૯૪૧૫૬ યોજન, લંબાઈ ૪૦૦ યોજન અને વિસ્તાર (ઉત્તર-દક્ષિણ) ૧૯૮૪૨૬ યોજન છે.

૧૫. વૈતાલપ પર્વતો:—

વૈતાલપ પર્વત ૩ પ્રકારના છે. બરતેરવતમા જે જે વૈતાલપો છે, તથા ૩૨ વિજયોમા જે ૩૨ વૈતાલપો છે, તે સર્વે દીર્ઘ છે એટલે કે લાંબા છે. તેથી તે દીર્ઘ વૈતાલપ કહેવાય છે. અને તે સિવાયના ઉપર બતાવેલ શબ્દામાંથી જોઈ શકાય વૈતાલપો ગ્રાજ છે તેથી તે રૂઠ વૈતાલપ કહેવાય છે. બરતેરવતના દીર્ઘ વૈતાલપો પૂર્વ અને પશ્ચિમમા લગભગસમુદને સ્પર્શે છે. તેમાં વિશ્વ વિદ્યાધરેના આવારો છે. તે બંને ૨૫ યોજન ઊંચા છે. આ વૈતાલપોને કાળે બરત અને ઐરવત ક્ષેત્રના જે બાજુ વર્ષ બાજુ છે. દક્ષિણ બરત અને ઉત્તર બરત; તથા દક્ષિણેરવત અને ઉત્તર ઐરવત. ૩૨ વિજયના વૈતાલપો ૫૦ યોજન લાંબા છે. તે પ્રત્યેકમાં ૧૧૦ વિદ્યાધરેમા નવરો છે,

એટલે બધાં મળી ૩૪ વૈતાડપોમાં ૩૭૪૦ નચેતો છે. એ પ્રત્યેક વૈતાડપમાં બખ્તે ગુફા આવેલી છે. તેમનાં દ્વાર ચક્રવર્તી છત્રે ત્યાં સુધી કે તેણે દીક્ષા ન લીધી હોય ત્યાં સુધી ઠપાડા રહે છે. પણ બધે થઈ નય છે. તે ગુફામાં જતી વખતે ચક્રવર્તી એકેક યોજનને અંતરે પોતાના રત્ન વડે મટલાકારે બને તરફ લીટી દોરે છે એથી તે ગુફાઓમાં પ્રકાશ થાય છે.

આ ૩૪ દીર્ઘ વૈતાડપ સિવાયના રાજ્ઞાષાઘી આદિ ચાર વૃત વૈતાડપો છે, તે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે હિમવત આદિ હોયોની બરાબર મધ્યમાં આવેલા છે. એ ચારેય એક હબર યોજન ઊંચા અને નાકા છે.

૧૬. વશરકાર પર્વતો :—

સૌમનસ અને વિદ્યુત્રથ આ વશરકાર પર્વતોનું બીનું નામ મજ્જિત શિરિ છે. કારણ કે તે નિષધ પર્વતમાંથી રાત્ર ચઢેને મેરુ સુધી હાથીના ફાતની જેમ ગોળાકારે ઢાંખાયેલા છે. આ બેની વચ્ચે રેવકુરુનો પ્રદેશ આવેલો છે. એમને અધરકધાકાર એટલા મારે કલા છે કે તે નિષધ પર્વત પાસે મૂળમાં તો ૪૦૦ યોજન ઊંચા છે પણ પછી કમણ તેમની જ ચાર્ક વધતી નય છે અને મેરુ પાસે તો તેમની ઊંચાઈ ૧૦૦ યોજન છે. તે મૂળમાં ૧૦૦ યોજન પહોળા અને મેરુ પાસે ખડ્ગની ધાર એટલા પહોળા છે પ્રત્યેક પર્વતની ઊંચાઈ ૩૦૧૦૮૧૬ યોજન છે અને અર્ધચંદ્રાકાર બનેલા બનેલી ઊંચાઈ (ધનુ પૃષ્ઠ) ૧૦૪૧૮૩૬ યોજન પ્રમાણ છે.

મધમાદન અને મહાધવાન એ બે વશરકાર પણ મજ્જિતાકારે હોવાથી મજ્જિત શિરિ કહેવાય છે નીચવત પર્વતમાંથી રાત્ર ચઢેને મેરુ પર્વત સુધી મજ્જિતાકારે વળાયા છે. એટલે બન્ને મળી અર્ધચંદ્રાકારે છે. આ બેની વચ્ચેનો પ્રદેશ ને ઉત્તરકુરુ છે આ બેનેનું માપ ઉપર પ્રમાણે ૪ હમજુ

૧૭ મહાવિરેદના વશરકાર પર્વતો :—

આ સુવમા જણાવેલા બધા મળી રોણ વશરકાર પર્વતો મહાવિરેદના નામના છે પ્રથમના આક પૂર્વ મહાવિરેદમાં અને અંતિમ આક પશ્ચિમ મહાવિરેદમાં છે મહાવિરેદમાં ૩૨ વિજય, ૧૧ વશરકાર અને બાર અતર-નદીઓ છે તેમના સ્થાનનો નિર્ણય આ પ્રમાણે છે — મેરુના વનથી પૂર્વ દિશામાં પ્રથમ બે વિજયો ■ તેમનો એક ગદીલા નદીના ઉત્તર કિનારે અને બીજા દક્ષિણ કિનારે, ત્યાર પછી બે વશરકાર પર્વત આવે છે તેમાંના

એક રીતે નદીના ઉત્તર કિનારે અને બીજે તેના દક્ષિણ કિનારે; ત્યાર પછી વળી પાછા તે જ પ્રમાણે બે વિજય અને તેમની પછી બે અંતર-નદીઓ—તે પણ એક ઉત્તર કિનારા તરફથી વહેતી અને એક દક્ષિણ કિનારાથી વહેતી; ત્યાર પછી ફરી પાછા બે વિજય છતાં ક્રમ વડે પૂર્વ દિશામાં બધા મળી આઠ વફરકારો આવેલા છે. તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમ વિરોહમાં પણ આઠ વફરકારો આવેલા છે. એ પ્રત્યેક વફરકારની પહોળાઈ (પૂર્વ-પશ્ચિમ) ૫૦૦ યોજન છે અને લંબાઈ (ઉત્તર દક્ષિણ) ૧૧૫૨ ફૂટ યોજન છે તથા એ વફરકારોની ઊંચાઈ મૂળમાં નિષ્ક્રમ કે નીચવત પર્વત પાસે ૪૦૦ યોજન અને છેડે રીતે કે રીતે નદી પાસે ૫૦૦ યોજન પ્રમાણ છે.

૧૮. જંબુદ્વીપનાં ફેરો :

હ એટલે શિખર. તે પર્વત સબધી, વક્ષ સબધી અને વન સબધી એમ મુખ્ય ત્રણ પ્રકારે છે બધા મળી જંબુદ્વીપમાં ૫૨૫ ફેરો છે તે આ પ્રમાણે—

કેળાં?	ફેરો	ઊંચાઈ	પહોળાઈ મૂળમાં	પહોળાઈ શિખરે
૧ હિમવાન	૧૧	૫૦૦ યો.	૫૦૦ યો.	૨૫૦ યો.
૨. શિખરી	૧૧	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૩ મહાહિમવત	૮	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૪. કુત્તી	૮	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૫. નિષ્ક્રમ	૮	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૬ નીચવત	૮	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૭ વફરકાર પર્વતો ૧૧ જે મહાવિરોહમાં છે				
પ્રત્યેકનાં ચાર-ચાર	૬૪	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૮. સૌમનસ (૪૦૬૦)	૭	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૯. ગંધમાદન (..)	૭	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૧૦. વિષ્ણુપ્રભ (..)	૮	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૧૧. મહાશ્વત્ત (..)	૮	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "
૧૨. નદનવન	૮	૫૦૦ "	૫૦૦ "	૨૫૦ "

૧૩. ભદ્રાજીવન(કરિકા)	૮	૫૦૦	”	૫૦૦	”	૨૫૦	”
૧૪. નંદનનું બાલ (સહસ્રાંક કુટ)	૧	૧૦૦૦	”	૧૦૦૦	”	૫૦૦	”
૧૫. માદ્યવર્તનું કરિકા (..)	૧	૧૦૦૦	”	૧૦૦૦	”	૫૦૦	”
૧૬. વિદ્યુત્રખનું કરિ	”	૧	૧૦૦૦	”	૧૦૦૦	”	૫૦૦
૧૭. ભરતનો દીર્ઘ વૈતાલક	૯	૨૫	કોટી	૨૫	કોટી	૧૨૫	કોટી
૧૮. ઔરવતનો દીર્ઘ વૈ	૯	૨૫	”	”	”	”	”
૧૯. વિજયોના ડરવૈતાલક પ્રત્યેકના નવ-નવ ૧૮૮		૨૫	”	”	”	”	”
૨૦. જાંબુવૃક્ષ	૮	૮	સો	૧૨	સો	૪	સો
૨૧. શામળીવૃક્ષ	૮	”	”	”	”	”	”
૨૨. ભરતનું જાંબુવૃક્ષ	૧	”	”	”	”	”	”
૨૩. ઔરવતનું જાંબુવૃક્ષ	૧	”	”	”	”	”	”
૨૪. વિજયો ડરના	કુટ	”	”	”	”	”	”

૫૨૫

આ ૫૨૫ કુટોમાના ૭૬ કુટોમાં (૭ કુલચિરિતા—વર્ષધરનાં ૬, માર
ગજાલચિરિતા ૪, ભરતના દીર્ઘવૈતાલકનું ૧, ઔરવતના દીર્ઘવૈતાલકનું ૧,
ડર વિજયોના ૩૨, મહાવિદેહના સોજ વક્ષાકાર પર્વતના ૧૬, જાંબુ અને
શામળીના ૧૬,) જિન ભવનો છે અને બાકીના કુટોમાં તે તે કુટના
નામવાળા દેવભવનો છે. વૈતાલકપર્વતોના મધ્યનાં ત્રણ-ત્રણ તથા ત્રણ
સહસ્રાંક, એ કુટો મુવર્ધ્મય છે બાકીનાં બધાં રત્નમય કુટો છે.

૨૨. જાંબુદ્વીપના કુટો:

જાંબુદ્વીપમાં ૭ વર્ષધર પર ૭ મહાન કુટો (સરોવરો) આવેલા છે
તેમાંથી મહાન ગગાદિ નદીઓ નીકળે છે. એ ૭ કુટોનાં નામ પ્રસ્થાન
સૂત્રમાં આપવામાં આવ્યા છે તે ૭ કુટોનું માત્ર કાઠવા માટે સામાન્ય
નિયમ એ છે કે જે પર્વત પર છે હોય તે પર્વતની જાંબુદ્વીપી દરાયુક્તી
તેમની જગ્યાઈ અને જગ્યાઈથી અર્ધી પહોળાઈ તથા દસ મેઝન જગ્યા
છે. તે આ પ્રમાણે —

પર્વતની ક્રિયાઈ	પર્વત નામ	દ્રવ્ય નામ	લંબાઈ ચોક્કસ	પહોળાઈ ચોક્કસ	ઊંડાઈ ચોક્કસ
૧૦૦	દિમવાન	પથ	૧૦૦૦	૫૦૦	૧૦
૧૦૦	શિખરી	પોંડરિક	૧૦૦૦	૫૦૦	૧૦
૨૦૦	મહાદિમવાન	મહાપથ	૨૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦
૨૦૦	કુહી	મહાપોંડરિક	૨૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦
૪૦૦	નિપથ	તિમિચ્છ	૪૦૦૦	૨૦૦૦	૧૦
૪૦૦	નીલવંત	કેસરી	૪૦૦૦	૨૦૦૦	૧૦

૨૦. દેવકુરુ-ઉત્તરકુરુના ક્ષેત્ર :—

નિપથ પર્વતની ઉત્તરે ૮૩૪૮૮ ચોક્કસ જમીન એટલે દેવકુરુના શીનોદા નદીના પૂર્વાંશર કિનારે ચિત્રકૂટ અને વિચિત્રકૂટ નામના બે પર્વતો છે. ત્યાંથી પાછા ઉત્તર તરફ જઈએ એટલે શીનોદા નદીના મધ્ય ભાગમાં ૧૦૦૦ ચોક્કસ જમીન (કલિબુ ઉત્તર) અને ૫૦૦ ચોક્કસ પહોળાઈ (પૂર્વ-પશ્ચિમ) અને દસ ચોક્કસ જોડો નિપથ નામનો મહાદ્વંદ છે તેનાથી ઉત્તરે કમણ તોળેટલા ચોક્કસના અંતરે દેવકુરુ આદિ બાળના મહાદ્વંદો આવેલા છે.

તે જ પ્રમાણે ઉત્તરકુરુના કુટો વિશે પણ સમજાવેલાં છે. ૬-૬ એ છે કે તે નીલવંત પર્વતની દક્ષિણે કમણ આવેલા છે. અને ચિત્ર-વિચિત્ર કુટને બંને પાસે પાંચ નામના પર્વતો પછી તેમની દક્ષિણે આવેલા છે.

૨૧. લંબુદ્વીપના પ્રપાતક્ષેત્ર :—

મહાનદીઓ પાવપોતાના કદમાંથી નીકળીને, તે જે પવનમાર્ગ નીકળી દોષ તેના અર્ધ વિસ્તાર એટલા ચોક્કસ પસાર કરીને મગર મધ્યમાં મેદા જેવી જમીન - પરનાવમાંથી નીચે જે કુદમાં પડે છે, તે પ્રપાત ક્ષેત્ર કહેવાય છે. એ પ્રપાતકુટો ૧૪ છે, કારણ જળદીપની મહાનદીઓ — પ્રત્યેક છેત્રમાં બન્નેને દિશાએ — ૧૪ છે. તે કુટોનું તથાનું વજનમય દેવ છે. મુખ્ય સાત છેત્રની ૧૪ મહાનદીઓ સિવાયની મહાવિદેહની ૧૨ મહાનદીઓ અને ૩૨ વિજયોની ૧૪ નદીઓને (૧૪+૧૨=૦૬) જેમાંથી તે નીકળે તે કુટો — દરેક તે દોષ છે જન પ્રપાતકુટ : દોષ નદી બધા મળી ૬૦ કુટોનું માપ નીચે પ્રમાણે —

			વિસ્તાર	ઠંડાઈ
બરત-એરવતની નદીના	૪ પ્રવાવડુડ	૧૦ યોજન	૧૦ યોજન	
હિમવત-હિરણ્યવાતની				
નદીના	૪	૧૨૦	૧૦	૧૦
હરિવર્ષ-રમ્યઞ્વર્ષની નદીના	૪	૨૪૦	૧૦	૧૦
મહાવિદેહની નદીના	૨	૪૮૦	૧૦	૧૦
૧૨ અતરનદીના	૧૨	૬૬	૧૦	૧૦
૩૨ વિજયની ૧૪ નદીના	૧૪	૧૦	૧૦	૧૦

૨૨. જ'જુદીપની' નદીઓ :—

જ'જુદીપની મહાનદીઓ અતરનદીઓ તથા પરિવાર નદીઓની ગણતરીનું કોષ્ટક નીચે પ્રમાણે છે —

ક્રમ	મહાનદી	પરિવારનદી
૧ બરત	૧ મમા	૧૪૦૦૦
	૨ સિંધુ	૧૪૦૦૦
૨ એરવત	૩ રક્ષા	૧૪૦૦૦
	૪ રક્ષાવતી	૧૪૦૦૦
૩ હિમવત	૫ રોહિતા	૨૮૦૦૦
	૬ રોહિતારા	૨૮૦૦૦
૪ હિરણ્યવત	૭ મુવર્ણકુલા	૨૮૦૦૦
	૮ મુવર્ણકુલા	૨૮૦૦૦
૫ હરિવર્ષ	૯ હરિસુચિકા	૫૬૦૦૦
	૧૦ હરિકાતા	૫૬૦૦૦
૬ રમ્યઞ્વર્ષ	૧૧ નરકાંતા	૫૬૦૦૦
	૧૨ નારીકાંતા	૫૬૦૦૦
૭ મહાવિદેહ	૧૩ રીતા	૫૩૨૦૦૦ (વિદેહની મહાનદી ખીલતી
	૧૪ રીતેદા	૫૩૨૦૦૦ એમ તેા ■ ■ પશ્ચિમ
૧૫-૭૮ વિજયમાની		માંની ૩૨ પશ્ચિમ મહાનદીઓ
૧૪ નદીઓ		કહેવાય છે કારણ તે પ્રત્યેકને
આંતરનદીઓ		બૌદ્ધબૌદ્ધ હનર પરિવાર છે
૧-૧૨ વિજયના		વળી કુરુમાં પશ્ચિમ પ્રત્યેકમાં
આંતરમાર્ગની		૮૪૦૦૦ હનર છે. એટલે
		રીતા રીતેદાનો પ્રત્યેકનો
		પરિવાર ૫૩૨૦૦૦ છે.)

૨૩. દરોનાં દારો અને નદીઓ:—

પ્રમહાને ત્રણ દાર છે: એક પૂર્વમાં, એક પશ્ચિમમાં અને એક ઉત્તરમાં. પ્રથમનાં બે ૬૧ યોજન વિસ્તૃત છે અને અંતિમ ૧૨૧ યોજન વિસ્તૃત છે. બે ત્રણે દારોમાંથી કમર: મગા, સિંધુ અને રોહિતાંરા નદીઓ નીકળે છે. પ્રથમની બે તો ભરતમાં જ પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં વહે છે. પણ રોહિતાંરા હિમવંત વર્ષમાં પશ્ચિમ દિશાભિમુખ વહે છે.

પ્રમહાની બેમ પૌંદરિકા હદને પણ ત્રણ દાર છે. એક પૂર્વમાં, એક પશ્ચિમમાં અને એક દક્ષિણમાં. પ્રથમના બે ૬૧ યોજન અને અંતિમ ૧૨૧ યોજન વિસ્તૃત છે. પૂર્વ અને પશ્ચિમના દારમાંથી કમર: રક્તા અને રક્તાવતી નદી નીકળે છે, અને તે ઔરવત વર્ષમાં વહે છે દક્ષિણ દાર-માંથી સુવર્ણહવા નદી નીકળે છે અને તે હિરણ્યવંત દેશમાં પૂર્વાભિમુખ વહે છે

પ્રમ અને પૌંદરિકા હદ સિવાયના બાકીના ૪ મહાહદો (મહાપ્રમ, મહાપૌંદરિકા, તિગિચ્છ અને કેસરી)ને બળ્લે દાર છે એક ઉત્તર તરફ અને બીજી દક્ષિણ તરફ, તે ચાર હદોના દારોનું માપ તથા તેમાંથી નીકળતી નદીઓ નીચે પ્રમાણે—

દર્શન	હદ	ઉત્તરદાર	નદી	દક્ષિણદાર	નદી
મહાહિમવાન	મહાપ્રમહા	૨૫ યો.	હરિકાતા	૧૨૧ યો.	રોહિતા
નિષધ	તિગિચ્છ	૫૦ યો.	શીતોદા	૨૫ યો.	હરિસિલ્હા
કુકમી	મહાપૌંદરિકા	૧૨૧	રુષ્મહવા	૨૫ યો.	નરકાતા
નીલવત	કેસરી	૨૫ યો.	નારીકાંતા	૫૦ યો.	શીતા

૨૪. નદીઓનાં વહન, નાળાયાં અને છાંંડાર્ધ:—

બધા દ્રહો વર્ષધરની મન્થમાં જ આવેલા છે. દ્રહના પૂર્વ અને પશ્ચિમ દારમાંથી નીકળનારી નદીઓ મગા અને સિંધુ તથા રક્તા અને રક્તાવતી સર્વ પ્રથમ તે દારમાંથી નીકળીને દારોની દિશામાં જ ૫૦૦ યોજન વહે છે, એટલે કે પૂર્વ દારમાંથી નીકળનારી મગા અને રક્તા સર્વ પ્રથમ પૂર્વ દિશા તરફ જ ૫૦૦ યોજન વહે છે અને પશ્ચિમ દિશાના દારમાંથી નીકળનારી સિંધુ અને રક્તાવતી સર્વ પ્રથમ ૫૦૦ યોજન પશ્ચિમ દિશાભિમુખ વહે છે અને પછી જ યોગસેવાના દેશાભિમુખ વહે છે — એટલે કે ૫૦૦ યોજન પૂર્વમાં વહ્યા પછી જ મગા-સિંધુ નદી ભરતા-

ત્રિમુખ અને રક્તા-રક્તાવતી એસ્વતાત્રિમુખ વહે છે. બાકીની બધી નદીઓ ઉત્તર કે દક્ષિણ દ્વારમાથી નીકળે છે અને તેથી જ તે પોતપોતાના ક્ષેત્ર વચ્ચે પ્રવહાથી જ વહેવા માટે છે તે તે પર્વત પરની નદીઓ પોતપોતાના ક્ષેત્રની અત્રિમુખ દિશામાં પર્વત પર કેટલા યોગ્ય વહે છે તે આ પ્રમાણે —

પર્વત	નદી	લોચન	કડા
દ્વિમુખ	અંબા સિંધુ	૫૨૩ - ૩૩	ધી અધિક
	રોહિતાચા	૨૭૧ - ૧	
સિંધરી	રક્તા-રક્તાવતી	૫૨૩ - ૩૩	ધી કાર્કશ વધારે
	સુવર્ણકુન્દા	૨૭૧ - ૧	
મહાદ્વિમુખ	રોહિતા	૧૧૦૫ - ૫	
	હરિકાંતા		
વૃકમી	રૂપ્યકુન્દા	૧૧૦૫ - ૫	
	નરકાંતા		
નિષધ	હરિસલિલા	૭૪૨૧ - ૧	
	રૂપિનેશા		
નીલવત	નારીકાંતા	૭૪૨૧ - ૧	
	રૂપિતા		

આ પ્રમાણે પર્વત પર વસા પછી તે સર્વે પોતપોતાના પ્રમાણક્રમાં પડે છે

બધી મહાનદીઓ — એટલે કે ૧૪ — પર્વત પરથી બહારે પ્રવાહ ક્રમાં પડે છે, ત્યારે વજ્રમય મચરના મોઢા જેવા નાળચા વડે પડે છે. એ છત્રી કહેવાય છે. તેને ત્રિમુખ જણાઈ શકાય. તેનું માથ આ પ્રમાણે —

	વિસ્તાર	નાલ	તંદાઈ
૧ અંબા-સિંધુ	૧૩ યોગ્ય	૩ કોણ	૨ કોણ
૨ રક્તા-રક્તાવતી			
૩ રોહિતા-રોહિતાચા	૧૨૩ "	૧ "	૧ યોગ્ય
૪ સુવર્ણકુન્દા-રૂપ્યકુન્દા			
૫ હરિસલિલા-હરિકાંતા	૨૫ "	૨ "	૨ "
૬ નરકાંતા-નારીકાંતા			
૭ રૂપિતા-રૂપિનેશા	૫૦ "	૪ "	૪ "

બધી એટલે કે ૯૦ મહાનદીઓની લંડાઈ અને વિસ્તાર નીચે પ્રમાણે—

આદિ વિસ્તાર અને વિસ્તાર આદિ લંડાઈ અને કડાઈ

બરતેરવતની ૪ અને } ૩૨ વિજયની ૬૪ }	૬૧ યોગ	૬૨ યોગ	૬૩ યોગ	૬૪ યોગ
દિમવંત-દેવવતની-૪ } અને અંત-નદી ૧૨ }	૬૨ યોગ	૬૩ યોગ	૬૪ યોગ	૬૫ યોગ
દિવિવં-રમ્યમધની ૪	૬૫ યોગ	૬૬ યોગ	૬૭ યોગ	૬૮ યોગ
મદાવિદેહની ૨	૬૯ યોગ	૭૦ યોગ	૭૧ યોગ	૭૨ યોગ

૨૫. નદીઓ અને તીર્થંકર, ચક્રવર્તી વગેરે:—

શીતા અને શીતોદા નદીના બન્ને કિનારા પરના બધા મળાને ૩૨ વિજયો છે. એટલે ઉત્કૃષ્ઠથી, પ્રત્યેક વિજયમાં એક એક તીર્થંકર હોય તો ૩૨ થાય. અને પ્રત્યેક કિનારા પરના આઠ-આઠ વિજયોમાં આઠ-આઠ તીર્થંકરનો સમાવ થાય. આથી તીર્થંકરની નેમ ચક્રવર્તી અને બળદેવ-વામુદેવની ઉત્પત્તિ પણ આઠ-આઠની સંખ્યામાં કરી છે. પણ એક સમયે વિજયોમાં ૩૨ ચક્રવર્તીનો સમાવ જ નથી; કારણ કે શાસ્ત્રકારોના ૪ મત પ્રમાણે મદાવિદેહમાં જળન્યપદે પણ ચાર વામુદેવો તો હોય જ છે. કદી પણ ચારથી ઓછા વામુદેવો મદાવિદેહમાં સંભવે જ નહિ. અને જ્યાં વામુદેવ હોય ત્યાં ચક્રવર્તી હોય જ નહિ એ પણ શાસ્ત્રનો નિયમ છે. એટલે જે ચાર વિજયમાં એ વામુદેવો હશે ત્યાં ચક્રવર્તી થશે જ નહિ. તેથી ઉત્કૃષ્ઠપદે મદાવિદેહમાં ચક્રવર્તી ૨૮ જ હોવાનો સમાવ છે. ૩૨ નો નહિ જ. વળી વિજયોમાં તીર્થંકર પણ જળન્યથી ચાર તો હોય જ છે. એટલે વામુદેવ પણ ૩૨ની સંખ્યામાં વિજયોમાં જી એટલે થશે નહિ પણ ૨૮ નો સમાવ છે. તે જ પ્રમાણે બળદેવ જે વામુદેવના સહચારી જ હોય છે, તે પણ ૩૨ નહી પણ ઉત્કૃષ્ઠથી ૨૮ જ સંભવે.

૨૬. નદીઓને કિનારે આઠ આઠ:

મદાવિદેહમાં પૂર્વમાં શીતા અને પશ્ચિમમાં શીતોદા નદી વહે છે. એ નદીઓના પ્રત્યેક કિનારે આઠ વિજયો હોય છે. એટલે સર્વ મળી ૩૨ વિજય થાય. તે જ પ્રમાણે એ નદીઓના પ્રત્યેક કિનારે જે આઠ આઠની સંખ્યામાં છે તે અહીં પ્રસ્તુત છે. શીતાનદીના ઉપર કિનારે આઠ

વિજયો હોવાથી - અને હરેક વિજયમાં એકેક દીર્ઘવૈતાલ્ય હોવાથી બધા મળી આઠ વૈતાલ્ય. પ્રત્યેક વૈતાલ્યમાં બધાં ગુફા હોય ■ એક તમિસા અને બીજી ખંડપ્રપાતા એટલે આઠ તમિસા અને અને આઠ ખંડપ્રપાતા ગુફા શીતાની ઉત્તરે થાય. વળી પ્રત્યેક ગુફાના એકેક અધિપતિ દેવ હોય છે તેથી તમિસાના કૃતમાલ્યક દેવ આઠ અને ખંડપ્રપાતાના નૃત્યમાલ્યક દેવ આઠ થાય. વળી ઉત્તરના પ્રત્યેક વિજયમાં એક મગા અને એક સિંધુ નદી હોય ■ તેથી આઠ મગા અને આઠ સિંધુ થાય. પ્રત્યેક વિજયમાં એક મધમકૂટ હોય છે તેથી મધમકૂટ પણ આઠ થાય. આ જ પ્રમાણે બીજા કિનારા વિષે પણ સમજી લેવું.

૧૭ લવણસમુદ્ર :

જળદ્વીપને વીંટાઈને લવણસમુદ્ર રહે છે. તે બંમદીના આકારે છે. જળદ્વીપની જમતીથી ધાતકીખંડની જગતી સુધી તેની પહોળાઈ નેરે ચક્રવાસ વિષ્કભ કહે છે તે બે લાખ યોજન પ્રમાણ છે. એટલે કે જળ દ્વીપથી તેનો વિષ્કભ બમણો છે. જળદ્વીપની દક્ષિણે હોવાથી જળદ્વીપથી બધે ■ દિશામાં ધાતકીખંડ સુધીનું તેનું અંતર ૨ લાખ યોજન જ થાય છે. એટલે ને જળદ્વીપ ને વચ્ચે આવેલો છે તેના એક લાખ યોજન જમીરીએ, તો લવણસમુદ્રના કાંઈ પણ એક ધાતકીખંડ સુધી પહોંચેલા ઉડાથી સામી બાજુના ધાતકીખંડ સુધીના ઉડાનું અંતર પાંચ લાખ યોજન થાય. (૨+૧+૨=૫). જળદ્વીપની જમતીથી ૬૫૦૦૦ યોજન સુધી ઉત્તરોત્તર પાણી ઊંડું વધતું જાય છે. ૬૫૦૦૦ યોજનનાં તેની કીંડાઈ એક હજાર યોજન પ્રમાણ છે. આવી એક હજાર યોજન પ્રમાણ કીંડાઈ ૧૦૦૦૦ યોજન સુધી બરાબર રહે ■ અને પછી ધાતકીખંડની જમતી સુધીના ૬૫૦૦૦ યોજનમાં ઉત્તરોત્તર ઊંડાઈ ઘટી જાય છે. સારંગી એ છે કે લવણસમુદ્રમાં મધ્યભાગમાં ૧૦૦૦૦ યોજન પ્રમાણમાં ૧૦૦૦ યોજન પ્રમાણ ઊંડાણ છે, અને જળદ્વીપ અને ધાતકીખંડની જમતીથી જેમ જેમ લવણસમુદ્ર તરફ જઈએ તેમ ઉત્તરોત્તર ઊંડાણ વધતું જાય છે. બન્ને ઉંડેથી આમ ઊંડાઈ ૬૫૦૦૦ યોજન પર્વત વધતી જાય છે, અને પછી મધ્યમાં દરા હજાર યોજન સમતળ રહે ■ (૬૫૦૦૦+૧૦૦૦૦+૬૫૦૦૦=૨ લાખ યોજન.) ને રીતે ૬૫૦૦૦ યોજન સુધી બન્ને તરફથી ■ ઊંડાણ વધતું જાય છે. તે જ પ્રમાણે જેમ જેમ સમુદ્રમાં જઈએ તેમ તેમ જળદ્વિ-એટલે કે પાણીની સપાટીથી ■ વાઈ પણ વધતી જાય છે. ૬૫૦૦૦ યોજનનાં આવી

જલવૃદ્ધિ ૭૦૦ યોજન પ્રમાણ છે. ત્યાર પછીના ૧૦૦૦૦ યોજન પ્રમાણ સમતલ સમુદ્રમાં આ વૃદ્ધિ નથી થતી. એટલે કે તે ૧૦૦૦૦ યોજનના સમતલમાં જલવૃદ્ધિ ૭૦૦ યોજન પ્રમાણ જ કાયમ રહે છે, એટલે મધ્યમાગમાં સત્તરસો યોજન પાણીની ડાઘ છે. એ જ મધ્યમા નીચે પાતાળકળરા હોવાથી સમુદ્રનું જળ ઉછાળા મારે છે તેથી તેની શિખા વધીવધીને મૂળ સપાટી પરથી એટલે કે તળિયાથી ૧૦૦૦ યોજનની ઊંચાઈ પરથી ૧૬૦૦૦ યોજન ઊંચી વધે છે. એટલે સર્વ મળી તે યથે પાણીની ઊંડાઈ ૧૭૦૦૦ યોજન ઉત્કૃષ્ટ છે આ શિખાની પહોળાઈ દસ હજાર યોજન પ્રમાણ સમતલ નેટલી છે.

૨૮. પાતાળકળરો :—

લવણસમુદ્રમાં જે દસહજાર યોજન ચક્રવાલ વિષ્કમ્બ નેટલી સમતલ ભૂમિ છે, તેમાં ચારે દિશાએ આ ચાર મહા પાતાળકળરો રહેલા છે. પૂર્વમાં વડવામુખ, પશ્ચિમમાં ચૂપ, ઉત્તરમાં, ઈશ્વર અને દક્ષિણમાં કેપ્પ છે. વિદિશાઓ લઘુ પાતાળકળરોથી ભરાઈ નય છે. આ રીતે આખા સમુદ્રની ભૂમિ કળરોથી વ્યાપ્ત છે. પ્રત્યેક વિદિશામાં બધા મળી ૧૬૭૧ લઘુકળરો ૬ પંક્તિમાં હોય છે. ધાતકીખડથી માંડી જળદ્વીપ તરફની પંક્તિઓમાં કમરા આ પ્રમાણે હોય છે ૨૨૩, ૨૨૨, ૨૨૧, ૨૨૦, ૨૧૯, ૨૧૮, ૨૧૭, ૨૧૬, ૨૧૫. એટલે કે ધાતકીખડ પાસેની પંક્તિમાં ૨૧૫ પાતાળકળરો હોય છે આમ ચાર વિદિશાના ૭૮૮૪ (૧૬૭૧×૪ = ૭૮૮૪) થાય છે. મહા પાતાળકળરાના અધિપતિ દેવોની સ્થિતિ ૧ પથ્થ અને લઘુકળરાના અધિપતિ દેવોની સ્થિતિ અર્ધપથ્થ ॥

૨૯. વેલધેરનાગરાઓ :

લવણસમુદ્રની વેલા-ધારા-શિખાના મુખ્ય બે પ્રકાર છે : વેલા અને અનુવેલા. ચારે દિશા તરફની તથા ઊંચી તે વેલા અને વિદિશા તરફની અનુવેલા કહેવાય છે વળી બીજી રીતે પણ વેલાના ભેદ છે — બાહ્ય, આંતર અને ઊર્ધ્વ. આંતરનારને મધ્યવેલા પણ કહે છે. જળદ્વીપ તરફની વેલા તે આંતરવત, ધાતકીખડ તરફની વેલા તે બાહ્ય અને મધ્યમાગમાં જે ઊંચી શિખા નય છે તે ઊર્ધ્વ. આ વેલાઓ પોતપોતાની મર્યાદાઓ મૂજી આગળ ન વહી નય ॥ માટે તેમને વેલધેર કે અનુવેલધેર નામરને ધારણ કરી રાખે છે.

૩૦. અંતરદ્વીપોર્થા અંતર :—

મુલમાં જણાવેલ ૩૦૦, ૪૦૦ વચેરે ચો/નાનેનું માપ જંબુદ્વીપની તાંબ નજીક પડતી જગતીથી તે તે દ્વાપનું સમજવાનું છે. પરંતુ ભ્યાંથી તે ને દાદા લવણસુમુદમાં પ્રવેશે છે, ■ તે જંબુદ્વીપની જગતીના સ્થાનથી ને। ચોજમે વધારે જ છે. અને તે આ પ્રમાણે — જગતીથી દાદા પર જઈએ એટલે ૩૦૦ ચોજનની પ્રથમ અંતરદ્વીપ આવે. તે દ્વીપ ૩૦૦ ચોજનના વિષ્કમ્ભવાળો છે. તે પૂરો થયા પછી ૪૦૦ ચોજન જઈએ એટલે કે જગતી-સ્થાનથી હંતર ચોજનાને ૪૦૦ ચોજન વિષ્કમ્ભવાળો બાંહે અંતરદ્વીપ આવે. એ દ્વાપ પૂરો થયા પછી ૫૦૦ ચોજન દૂર જઈએ એટલે ૫૦૦ ચોજન વિષ્કમ્ભવાળો ત્રીજો અંતરદ્વીપ આવે. એ દ્વીપ પૂરો થયા પછી ૬૦૦ ચોજન જઈએ એટલે ૬૦૦ ચોજન વિષ્કમ્ભવાળો ચોથો અંતરદ્વીપ આવે. એ પૂરો થયા પછી ૭૦૦ ચોજન જઈએ એટલે ૭૦૦ ચોજન વિષ્કમ્ભવાળો પાંચમો અંતરદ્વીપ આવે. એ પૂરો થયા પછી ૮૦૦ ચોજન આવજ જઈએ એટલે ૮૦૦ ચોજન વિષ્કમ્ભવાળો ૬ઠ્ઠો અંતરદ્વીપ આવે. એ પૂરો થયા પછી ૯૦૦ ચોજન જઈએ એટલે ૯૦૦ ચોજન વિષ્કમ્ભવાળો સાતમો અંતરદ્વીપ આવે. એના અંતે દાદા ખજ પૂરી થાય છે. આમ એક દાદા જગતીથી માળને ૮૪૦૦ ચોજન લાંબી લવણમાં છે.

(૩૦૦+૩૦૦+૪૦૦+૪૦૦+૫૦૦+૫૦૦+૬૦૦+૬૦૦+૭૦૦+૭૦૦+૮૦૦+૮૦૦+૯૦૦+૯૦૦=૮૪૦૦ ચોજન)

પ્રથમ ચતુષ્કમા જણાવેલ કમણ પ્રવેશ દાદામાં પ્રથમ, દ્વિતીય ચતુષ્કમાં જણાવેલ દ્વિતીય—એમ સાતમા ચતુષ્કમાં જણાવેલ અંતરદ્વીપો ત્રીણે દાદાને અંતે હોય છે, અને ૯૦૦ ચોજન વિષ્કમ્ભવાળા હોય છે.

૩૧. ધાતકીખંડ :

ધાતકીખંડની પટોળાઈ (ચક્રવાલ વિષ્કમ્ભ) ૪ લાખ ચોજન છે. અને તેના પરિધિ ૪૧૧૦૬૬૧ ચોજન છે તે લવણસુમુદ ફરતો ચૂરી આકારે બીટાઈને રહેલો છે. તેના મુખ્ય બે જાગ છે—પૂર્વાધ અને પશ્ચિમાધ તેને બે જાગે વહેંચી નાખનારા બે ઈંધુકાર પડેલા છે. એક ઉત્તરમાં અને બાંહે દક્ષિણમાં. ઉત્તરનો ઈંધુકાર લવણસુમુદની જગતીમાં ઉત્તર દિશામાં આવેલ અપરજનિત દ્વારથી મંદીને ધાતકીખંડની જગતીમાં ઉત્તર દિશામાં આવેલ અપરજનિત દ્વાર મુખી લંબાયેલો છે.

તેથી તે ચાર લાખ યોગ્ય લાંબા (ઉત્તર-દક્ષિણ) ફેલાયેલો છે. અને બીજી દક્ષિણ દિશામાં આવેલો ઈંદુકાર લવણસમુદ્રની જમણીમાં દક્ષિણ દિશામાં આવેલા વેળવંત દ્વારથી માત્રી ધાતકીખડની જમણીમાં દક્ષિણમાં આવેલા વેળવંત દ્વાર સુધી લંબાયેલો છે. આની લંબાઈ પણ ચાર લાખ યોગ્ય છે. આમ આ બન્ને ઈંદુકાર પર્વતથી ધાતકીખડનો પૂર્વાધ અને પશ્ચિમાર્ધ અલગ પડી જાય છે. આ દ્વીપમાં જે મેરુ છે. એક પૂર્વાર્ધમાં અને બીજી પશ્ચિમાર્ધમાં. જે બન્ને મેરુની આસપાસ જળ-કીપી જેમ ફેરો અને પર્વતો આદિ આવેલાં છે તેથી આ દ્વીપમાં જળ-કીપી એ બધું જમણું-જમણું છે. ધાતકીખડમાં વર્ષધર અને વર્ષની રચના આ પ્રમાણે છે—એક પેઠામાં નાભિ અને તેના આરા દોષ છે. બીજી નાભિ સ્થાને લવણસમુદ્ર સમજવો. પેઠાની નાભિમાંથી જેમ આરા નીકળે છે તેમ બીજી લવણસમુદ્રથી આરા જેમ છે ઈંદુકાર પર્વત નીકળે ધાતકીના ઉગ્ર સુધી લંબાય છે. અને તે ધાતકીખડના જે સરખા વિભાજ કરે છે—પૂર્વધાતકીખડ અને પશ્ચિમધાતકીખડ. પૂર્વ-ધાતકીખડમાં પાછા આરાની જેમ છ વર્ષધરો લવણસમુદ્રથી માંત્રી ધાતકીખડના ઉગ્ર સુધી લંબાય છે તે જ પ્રમાણે પશ્ચિમાર્ધમાં પણ છ વર્ષધર પર્વતો આરાની જેમ લવણસમુદ્રથી ધાતકીખડના ઉગ્ર સુધી લંબાય છે આમ કુલ ૧૪ આરાની જેમ પર્વતો સમજવા. જે પર્વતો ધાતકીખડની પેઠાગાઈ નેટલા એટલે ચાર લાખ યોગ્ય લાંબા છે. અને પેઠાગાઈમાં જળકીપના તે તે વર્ષધરથી જમણા છે. આ ચૌદે આરા એવા પર્વતોની વચ્ચેના જે ખાલી ભાગ રહે તેમાં ચૌદે સરલાદિ ફેરો છે. એટલે ફેરોની લંબાઈ તો ચાર લાખ યોગ્ય છે પણ પેઠાગાઈ કમરા લવણથી માંત્રીને ધાતકીના ઉગ્ર સુધી વધતી જાય છે. વળી બધાં ફેરોની એક પેઠાગાઈ તથા અતિર્મ પેઠાગાઈ પણ એક સરખી નથી તે આ રચના છે—

	આદિ વિસ્તાર	અનિમ વિસ્તાર
૧. જે કરત		
૨. જે એકવત	} ૧૧૨ $\frac{૧૨૬}{૨૧૨}$ યોગ	} ૧૮૫ $\frac{૨૫૪}{૨૧૨}$ યોગ
૩. જે ત્રિમવત		
૪. જે ચિત્રવત	} ૨૧૪ $\frac{૬૨}{૨૧૨}$ યોગ	} ૭૪૧ $\frac{૧૬૧}{૨૧૨}$ યોગ
૫. જે દ્વિત્રવત		

૫. બે હરિવર્ષ	}	૧૦૫૮૩૩ $\frac{૧૫૬}{૨૧૨}$ થો	૨૨૫૭૧૩ $\frac{૧૪૮}{૨૧૨}$ થો
૬. બે રમઝાન			
૭. બે મહાવિદેહ		૪૨૩૩૩૪ $\frac{૩૦૦}{૨૧૨}$ થો	૧૧૮૭૦૫૪ $\frac{૧૬૬}{૨૧૨}$ થો

૩૨. ધાતકીવૃક્ષ તથા મેરુ :

જબ્દીપમાં એક દેવકુડ અને એક ઉત્તરકુડ હોવાથી તેમાં બે જ વૃક્ષો હતાં કે જે પશુ અહીં ધાતકીખંડમાં બે દેવકુડ અને બે ઉત્તરકુડ કે તેથી બધાં મળી ચાર વૃક્ષો થાય. પ્રસ્તુત સૂત્રમાં જબ્દીપથી જે વિશેષ વાત ■ તે સ્ત્રી છે. બન્ને દેવકુડમાં તે જબ્દીપની જેમ બે શાલમળી નામના વૃક્ષ તથા મરુડ દેવ સમજવા. પશુ પૂર્વાર્ધના ઉત્તરકુડમાં ધાતકી વૃક્ષ અને પશ્ચિમાર્ધના ઉત્તરકુડમાં મહાધાતકી વૃક્ષો કે એમ અહીં બતાવ્યું છે. તેમના દેવો પશુ કમલા મુદર્ધન અને ત્રિમુદર્ધન છે.

જબ્દીપમાં તે માત્ર એક જ મેરુ છે. પશુ ધાતકીખંડમાં પ્રાયેક પૂર્વ અને પશ્ચિમાર્ધમાં એકેક હોવાથી-બે મેરુ છે. જબ્દીપના મેરુથી આ મેરુએના માપમાં ૩૨૮ છે તે ખાનમાં થેતું એકથે. તે આ પ્રમાણે-

	જવૂનો મેંડુ	ધાતકીનો મેંડુ
મૂળમાં વિસ્તાર	૧૦૦૬૦ $\frac{૧૬૬}{૨૧૨}$	૬૫૦૦
મૂળ પર વિસ્તાર	૧૦૦૦૦	૬૪૦૦
બુમિ અને નદનું અંતર	૫૦૦	૫૦૦
નદન અને સૌમનસવનનું અંતર	૧૨૫૦૦	૫૫૫૦૦
સૌમનસ અને પદકનું અંતર	૩૬૦૦૦	૧૮૦૦૦
શિખર વિસ્તાર	૧૦૦૦	૧૦૦૦
મૂળમાંથી ઘાચર્ધ	૧૦૦૦૦૦	૮૫૦૦૦
જમીનમાં ઘાચ	૧૦૦૦	૧૦૦૦

૩૩. પુષ્કરવર દ્વીપાર્ધ :—

કાશીક જમુદને વડવાકારે વીરીને પુષ્કરવર દ્વીપ રહેલ છે. તેનો ચક્રવાક વિશ્વલ ૧૬ લાખ થોજન છે. એટલે કે કાશીકના ચક્રકંધથી જમણે છે તેના મધ્યભાગમાં વડવાકાર માનુષોત્તર પર્વત છે જે તેના બે ભાગ કરે છે એક આજ્યવર પુષ્કરાર્ધ અને બીજો ભાગ પુષ્કરાર્ધ. અહીં આજ્યવર પુષ્કરાર્ધ એટલે કે કાશીક નજીકનો પુષ્કરાર્ધ પ્રસ્તુત છે.

કાંચેલી જમડીથી બરાબર ૮ લાખ માઈલને અંતે માનુષોત્તર પર્વત આવે છે. માનુષોત્તર પર્વતની પહોળાઈ બાહ્ય પુષ્કરાર્ધના ૮ લાખ યોજનનાં સમાવિષ્ટ સમજાવી. એ આશ્વતર પુષ્કરાર્ધના પૂર્વાર્ધ અને પશ્ચિમાર્ધ એવા બે ભાગ ઈશુકાર પર્વતો ધાતગ્રીખંડ નેમ કરે છે અને પશ્ચિમ ધાતગ્રીખંડની નેમ જ ૧૨ વર્ષધર આરાની નેમ છે અને ૧૪ કરો આરાની વચ્ચે ખાડી જમ્યા રોકે છે. આ પુષ્કરાર્ધના વર્ષો અને મધ્યે ધાતગ્રીખંડથી બમણા પ્રમાણવાળા છે. આ પુષ્કરાર્ધ મુધી જ મનુષ્યો ઉત્પન્ન થાય છે; માનુષોત્તર પર્વતની બીજી બાજુના પુષ્કરાર્ધમાં અને તેથી આગળ કયાંય મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ નથી. તેથી અદ્રીદ્વીપ નેટલુ મનુષ્યોને કહેવાય છે. ૪૫. ધાતગ્રી અને અર્ધપુષ્કર એ અદ્રીદ્વીપ કહેવાય છે.

૪૬. મનુષ્યક્ષેત્ર:—

અદ્રીદ્વીપ પ્રમાણ મનુષ્યક્ષેત્ર છે. તે સમયક્ષેત્ર પણ કહેવાય છે. ૪૭. તેથી બહાર જ્યોતિષક વિમાનો સ્થિર દોરાથી તટ્ટન કાલવિભાગ નથી. આ મનુષ્યક્ષેત્ર સર્વ મગી ૪૫ લાખ યોજન વિસ્તૃત છે—કારણ જમડી એક લાખ, તેના ફરતો લગભગ બે લાખ, અને તેના ફરતો ધાતગ્રી ચાર લાખ, તેના ફરતો કાંચેલ આઠ લાખ અને તેના ફરતો પુષ્કરાર્ધ ૮ લાખ. આમાં જ જમડીપર્વ માપ તો લાખ યોજન જ ગણાય, પણ બાકીનાનું ૨૧ જે ઉપર બતાવ્યું તેથી બમણા યોજન ગણવા જોઈએ, કારણ તે સૌ ૪૫ લાખ છે—એટલે

જમડી	૧	લાખ યોજન
લગભગ	૪	" "
ધાતગ્રી	૮	" "
કાંચેલ	૧૬	" "
પુષ્કરાર્ધ	૧૬	" "

— ૪૫ " "

એટલે કે જમડીના કોઈ પણ એક પૂર્વાંત કે ઉત્તરાંતથી પુષ્કરાર્ધના કોઈ જવ પૂર્વાંત કે ઉત્તરાંત સુધીનું અંતર ૨૨ લાખ યોજન થાય, તે જ પ્રમાણે જમડીના કોઈ જવ પશ્ચિમાંત કે દક્ષિણાંતથી પુષ્કરાર્ધના પશ્ચિમાંત કે દક્ષિણાંત સુધીનું અંતર પણ ૨૨ લાખ યોજન છે. આમ ૨૧-૧=૨૨ લાખ યોજનમાં જમડીના એક લાખ યોજન કમેરીએ કહે ૨૧ લાખ યોજનનું મનુષ્યક્ષેત્ર થાય.

૩૫. જાડીદીપથી બાહ્યલોક :

આવળ કયા પ્રભાલે પુનઃવરદીપમાં મંડલાકારે માનુષોત્તર પર્વત ઉ એટલે તે પર્વત મનુષ્યસ્રેવના કિલ્લાનું કામ આવે છે. એ કિલ્લાની બહાર એટલે કે મનુષ્યસ્રેવની બહાર મનુષ્યોનો જન્મ તથા તેમનું મૃત્યુ નથી થતા. મનુષ્યસ્રેવની બહાર મનુષ્ય સિવાયના પ્રાણીઓ હોય છે. તેમાં મનુષ્યો રહી શકતા જાય નથી; કારણ તેમાં એટલી બધી હાડક તેમજ કષ્ટતા હોય છે કે તેમનું મૃત્યુ જ થાય. તેથી કોઈ દેવ પોતાના વડી મનુષ્યને વેર વાળવા નિમિત્તે એ પ્રદેશમાં લઈ જાય તો, અથવા વિદ્યાધરો નદીવરદીપ ને મનુષ્યસ્રેવ બહાર છે તેમાં મથા હોય, તો તે અપેક્ષાએ મનુષ્યસ્રેવ બહાર જઈ મનુષ્યનો સંભવ પડે છે. જલ્દી તે સ્રેવનો જ પ્રભાવ એવો છે કે તેમાં કોઈ જલ્દી મનુષ્યનાં જન્મ તથા મૃત્યુ તો કાશિ સભવે જ નહિ.

આ બાહ્ય લોકમાં વદસુધાદિ દિવર હોવાથી સમય, આવલિકાદિ રૂપે કાશ્યનો વિકાસ નથી. માત્ર વર્તનાવસ્થાજ્ઞ કાલનું અસ્તિત્વ છે.

સ્થાનાંગ-સમવાયાંગ

ખંડ ૪ થો

મહાપુરુષા

સામાન્ય જાગૃતી

૧. મહાપુરુષો

ઋદ્ધિયાળી મનુષ્યો પાંચ પ્રકારના છે —

૧. અરિદંત; ૨. ચક્રવર્તી; ૩. બજહેવ; ૪. વામુહેવ;
૫. અણુગાર.

[—સ્થા. ૪૪૦]

ઉન્કટ પાંચ છે —

૧ દટાન્કટ (નિચે કરીને ઉન્કટ — ચક્રવર્તી; અથવા મનોદંડ આદિ ઉન્કટ વ્યાપારવાળો — સાધુ);

૨ રાત્ર્યોન્કટ (ચક્રવર્તી);

૩. સ્ત્રોનોત્કટ (વધારે ચોરવાળો દેશ);

૪ દેશોત્કટ (વધારે અધિકૃત દેશવાળો — ચક્રવર્તી);

૫ મયોન્કટ (અર્થ પ્રકારે પ્રકરને પ્રાપ્ત — તીર્થંકર).

[—સ્થા. ૪૫૧]

જિન ત્રણ છે —

૧ અવધિગ્નનજિન, ૨ મનપ્રયયગ્નનજિન; ૩. કેવલગ્નનજિન.

તે ૪ પ્રમાણે કેવલી અને અરિદંત પણ ત્રણ છે.

[—સ્થા. ૪૬૦]

૪૪૮૫માં જન્મેલવનવર્ષમાં એક સુમયે એક પુત્રમાં —

૧ જન્મ વર્ષના એક પુત્ર રહેવાય છે. તેના એક પુત્રમાં અગ્નિના ત્રણ મનુષ્યો જન્મે જાય છે.

૧. બે અરિહંતવંશ;^૧ ૨. બે ચક્રવર્તીવંશ; ૩. બે દશારવંશ; ૪. બે અરિહંત; ૫. બે ચક્રવર્તી; ૬. બે બળદેવ; ૭. બે વાસુદેવ; — ઉત્પન્ન થયા છે, થાય છે, અને થશે.

[—સ્થા. ૮૨]

જાળૂદીપમાં ભરતવર્ષ અને ઐરવત વર્ષ પ્રત્યેકમાં અવસર્પિણીમાં અને ઉત્સર્પિણીમાં આ ત્રણ ત્રણ વંશ ઉત્પન્ન થાય છે —

(૧) ૧. અરિહંતવંશ; ૨. ચક્રવર્તીવંશ; ૩. દશારવંશ.

(૨) તે જ પ્રમાણે આ ત્રણ ત્રણ ઉત્તમપુરુષો ઉત્પન્ન થાય થાય છે — ૧. અરિહંત; ૨. ચક્રવર્તી; ૩. બળદેવ-વાસુદેવ.

આ જ પ્રમાણે ધાતકીર્ણના પૂર્વાર્ધ તથા પશ્ચિમાર્ધ વિષે અને પુકરાધના પૂર્વાર્ધ પશ્ચિમાર્ધ વિષે પણ સમજવું.

[—સ્થા. ૧૪૩]

ભરત અને ઐરવત વર્ષ બે પ્રત્યેકમાં હરબેક ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમાં ૫૪-૫૪ મહાપુરુષો^૨ થયા છે, થાય છે, અને થશે. તે આ પ્રમાણે —

૨૪ તીર્થંકરો; ૧૨ ચક્રવર્તીઓ; ૬ બળદેવો,
૬ વાસુદેવો.

[—સમ. ૫૪]

૧. અહીં બે વરા, વમેરે બધું બખ્બે કહ્યું છે તે માત્ર ભરત કે માત્ર ઐરવતની અપેક્ષાએ ૧ સમજવું, પણ એક અરિહંત વરા ભરતમાં અને બીજો વરા ઐરવતમાં ઉત્પન્ન થાય છે એમ સમજવું. આ જ વ્યવસ્થા બીજા બાજતો વિષે પણ સમજ લેવી. જેમ જેમ ૫૪ વરામાં તેમ બીજા ૫૪ વરામાં પણ એક સમયે એક હોતે એક જ ચક્રવર્તી અને તીર્થંકર હોય છે એવી માન્યતા છે. જુઓ — અનુત્તર. ૧ ૧૫૧૦ ૧૧.

૨. રાક્ષાકાપુરુષ ૬૩ ગણાય ■ ઉપર ૫૪ ગણાવ્યા છે તેમાં ૬ પ્રતિવાસુદેવ હોતવાથી ૫૪+૬=૬૩ રાક્ષાકાપુરુષ થાય છે

જાંબુદીપમાં ઉત્કૃષ્ટ ૩૪ તીર્થકરો સંબંધે છે.^૧

[—સમ. ૩૪]

મહાવિરોદમાં^૨ જાન્ય ચાર તીર્થકર, ચાર ચક્રવર્તી,
ચાર બાગદેવ અને ચાર વામુદેવ દોષ છે.

[—સમ. ૩૫]

ધાતદ્રીખંડમાં ઉત્કૃષ્ટ ૬૮ તીર્થકર^૩, ૬૮ ચક્રવર્તી,^૪
૬૮ બાગદેવ અને ૬૮ વામુદેવો ઉત્પન્ન થયા છે, થાય છે,
અને થશે.

તે જ પ્રમાણે પુન્કરવર દીપાધમાં પણ ત્રમજસુ

[—સમ. ૧૮]

૨. અરિહંતનો જન્મ વગેરે

૧ અરિહંતનો જન્મ; ૨. અરિહંતની પ્રવચ્ચા.
૩ અરિહંતને જ્ઞાનોપત્તિ—

—આ ત્રણ મમયે ૧. દેવસાકમાં અજવાળ થાય છે;
૨ દેવો પૃથ્વી પર જિનકે છે, ૩ દેવોની મુખા બસાય છે;
૪ દેવીઓ કલકલ કરે છે; ૫ દેવેન્દ્રી નનુપ્યયેકમા

૧. જાંબુદીપમાં તીર્થકરોના સમય બરતપ બેરવન ૧૧ અને
મહાવિરોદમાં ૭ મહાવિરોદમાં ૩૨ વિજયો છે અને એ પ્રત્યક્ષમાં તીર્થકરોને
સમય માનવામાં આવે છે. એવે ૩૨ વિજયોના ૩૨ અને બરત ત્યા
બેરવચ્ચા એકેકે એક એક જ સમયે જન્મેલા ૩૨ તીર્થકરોનું
અસ્તિત્વ સમયે ૭

૨ આ વિષય મહાવિરોદમાં ૩૨ વિજયોમ દી અવ ત્યામાં જ
એ તીર્થકર દોષ ત્યારે ક્રી ૫ ૧૨ ૮ છે.

૩. ધાતદ્રીખંડમાં પુર્વાર્ધના ૩૨ વિજય અને ઉત્તરાર્ધના ૩૨ વિજય
મટ ૧૪ વિજય અને એ સમય અને એ બેરવન મટ ૧૮ કૃત-૨ મેઘ
ત્યારે તીર્થકર દેવ ત્યારે ૧૮ સુખા ૧૧

૪ નુબો પ્રાજ્ઞને જાતે વિજય ન ૧

૧. બે અરિહંતવંશ; ૨. બે ચક્રવર્તીવંશ; ૩. બે દ્યારવંશ; ૪. બે અરિહંત; ૫. બે ચક્રવર્તી; ૬. બે બળદેવ; ૭. બે વાસુદેવ; —ઉત્પન્ન થયા છે, થાય છે, અને થશે.
[—સ્થા. ૮૬]

જાળૂદીપમાં ભરતવર્ષ અને ઐરવત વર્ષ પ્રત્યેકમાં અવસર્પિણીમાં અને ઉન્નર્પિણીમાં આ ત્રણ ત્રણ વંશ ઉત્પન્ન થાય છે —

(૧) ૧. અરિહંતવંશ; ૨. ચક્રવર્તીવંશ; ૩. દ્યારવંશ.

(૨) તે જ પ્રમાણે આ ત્રણ ત્રણ ઉત્તમપુરુષો ઉત્પન્ન થાય થાય છે — ૧. અરિહંત; ૨. ચક્રવર્તી; ૩. બળદેવ-વાસુદેવ.

આ જ પ્રમાણે ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધ તથા પશ્ચિમાર્ધ વિષે અને પુષ્કરાર્ધના પૂર્વાર્ધ પશ્ચિમાર્ધ વિષે પણ સમજાવું.
[—સ્થા. ૧૪૩]

ભરત અને ઐરવત વર્ષ એ પ્રત્યેકમાં હરએક ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમાં ૫૪-૫૪ મહાપુરુષો^૨ થયા છે, થાય છે, અને થશે. તે આ પ્રમાણે —

૨૪ તીર્થંકરો: ૧૨ ચક્રવર્તીઓ: ૬ બળદેવો; ૬ વાસુદેવો.

[—સમ. ૫૪]

૧. અહીં બે વરા, વગેરે બધું બળ્યે હકુ છે તે માત્ર ભરત કે માત્ર ઐરવતની અપેક્ષાએ ન સમજાવું, પણ એક અરિહંત વંશ ભરતમાં અને બીજો વરા ઐરવતમાં ઉત્પન્ન થાય છે એમ સમજાવું. આ જ વ્યવસ્થા બીજી બાબતો વિષે પણ સમજાવેલી. એમ જેન પરંપરામાં તેમ બૌદ્ધ ૫૧-૫૨માં પણ એક સમયે એક હોતે એક જ ચક્રવર્તી અને તીર્થંકર હોય છે એવી માન્યતા છે. સુત્રો—અંતુતર ૧.૧૫.૧૦-૧૧.

૨. શ્લોકાકાણ્ડ ૬૩ વચ્ચાય છે. ઉપર ૫૪ વચ્ચેના છે તેમાં ૬ પ્રતિવાસુદેવ ઉમેરવાથી ૫૪+૬=૬૦ શ્લોકાકાણ્ડ વચ્ચે થાય છે.

જંબૂદ્વીપમાં ઉત્કૃષ્ટ ૩૪ તીર્થ^૧ કરો સંભવે છે.^૧

[—સમ ૩૪]

મહાવિદેહમાં^૨ જઘન્ય ચાર તીર્થ^૩ કર, ચાર ચક્રવર્તી,^૪
ચાર બગદેવ અને ચાર વામુદેવ હોય છે.

[—સ્થા ૩૦૧]

ધાતકીખંડમાં ઉત્કૃષ્ટ ૬૮ તીર્થ^૫ કર^૩, ૬૮ ચક્રવર્તી,^૪
૬૮ બગદેવ અને ૬૮ વામુદેવો ઉત્પન્ન થયા છે, થાય છે,
અને થશે.

તે જ પ્રમાણે પુન્ડરવર દ્વીપાર્ધમાં પણ સુમનસુ.

[—સમ ૧૮]

૨. અરિહંતનો જન્મ વગેરે

૧ અરિહંતનો જન્મ; ૨. અરિહંતની પ્રવ્રજ્યા;

૩. અરિહંતને જ્ઞાનોત્પત્તિ—

—આં ત્રણ સમયે ૧ દેવલોકમાં અન્નવાણુ થાય છે;
૨. દેવો પૃથ્વી પર જીવે છે; ૩ દેવોની સખા બરાય છે;
૪ દેવીઓ કલકલ કરે છે; ૫ દેવેન્દ્રી મનુષ્યલોકમાં

૧. જંબૂદ્વીપમાં તીર્થ કરોનો સુભવ બરતપ, નેરવત ૧૧ અને
મહાવિદેહમાં છે. મહાવિદેહમાં ૩૨ વિજયો છે અને એ પ્રત્યેકમાં તીર્થ કરને
સુભવ માનવામાં આવે છે. એટલે ૩૨ વિજયોના ૩૨ અને બરત તથા
નેરવતના એકેક એમ એક જ સમયે જંબૂદ્વીપમાં ૩૪ તીર્થ કરોનું
અસ્તિત્વ સંભવે છે.

૨ આ વિષામ મહાવિદેહના ૩૨ વિજયોમાંથી માત્ર ચારમાં જ
તે તીર્થ કર દોષ ત્યારે લાગુ પડી શકે છે.

૩. ધાતકીખંડના પૂર્વાર્ધના ૩૨ વિજય અને ઉત્તરાર્ધના ૩૨ વિજય
મત્ત ૧૪ વિજય અને એ બન્ને અને એ નેરવત મત્ત ૧૮ ઉત્તર-ને સુમન,
ત્યારે તીર્થ કર દોષ ત્યારે ૧૮ સંખ્યા થાય.

૪ નુમો પ્રકરણને અંતે વિષય ન ૧.

આવે છે; ૬-૧૨. સામાનિક દેવો, ત્રાયસ્ત્રિંશદેવો, લોકપાલ દેવો, દેવોની પટરાણીઓ, પારિવારિક દેવો, સેનાપતિઓ અને આત્મરક્ષ દેવો મનુષ્યલોકમાં આવે છે; ૧૩. દેવો ગિંહાસન પર બિભા થઈ બાય છે; ૧૪. દેવોનાં આસન ચલિત થઈ બાય છે; ૧૫. દેવો સિંહનાદ કરે છે; ૧૬. દેવો ચેષ્ઠાલ્લેપ કરે છે; ૧૭. દેવોનાં ચૈત્યવૃક્ષો ચલિત થાય છે અને ૧૮. લોકાંતિક દેવો મનુષ્યલોકમાં આવે છે.
[—સ્થા. ૧૩૪]

૧-૩. અરિહંતજન્મ યાવત જ્ઞાનોત્પત્તિ; ૪. અરિહંતનું પરિનિર્વાણ —

—આ ચાર પ્રસંગે ઉપર્યુક્ત ૧૮ બાબતો બને છે.
[—સ્થા. ૩૨૪]

૧. અર્હંતનું નિર્વાણ; ૨. અર્હંતપ્રતિપાદિત ધર્મનો વિચ્છેદ; ૩. પૂર્વગતચાસનો વિચ્છેદ —

—આ ત્રણ પ્રસંગે : ૧. લોકાન્ધકાર અને દેવાન્ધકાર થાય છે.^૧

[—સ્થા. ૧૩૪]

૧-૩. અર્હંત નિર્વાણ, યાવત પૂર્વગતચાસ વિચ્છેદ; ૪. અગ્નિવિચ્છેદ —

—આ ચાર પ્રસંગે પણ લોકાન્ધકાર અને દેવાન્ધકાર થાય છે

[—સ્થા. ૩૨૪]

૧ આ જ પ્રમાણે ભુદ્ધના જન્મ વગેરે પણ સકલ લોકને હિતકર અને પ્રકાશ દેવાવનારા તથા તેમનું મૃત્યુ પરિવાપકારી મનાય છે. અર્હતોને વિશે પણ તે જ પ્રમાણે (અ. મુત્તર. ૧.૧૩, ૨.૬; ૪.૧૨૭.) વળી પ્રભા માનસિક પ્રકાશ પણ દેવાય છે તેનું પણ વર્ણન છે. (જ. ૧૨૮)

૩. તીર્થ કરના અતિશયો

૧. તેમના માથાના વાળ, દાઢી-મૂછ, રોમ અને નખ વધતા નથી;

૨. શરીર નિર્મલ અને નીરોગ હોય;

૩. ગાયના દૂધ જેવું સફેદ માંસ અને લોહી હોય;

૪. તેમનો શ્વાસોચ્છ્વાસ કમળની જેમ સુગંધી હોય;

૫. આકાર અને નિહાર આંખથી અદ્વ્ય હોય;

૬. આકાશમાં ધર્મચક્ર રહે;

૭. આકાશમાં છત્ર ધરાયલું રહે;

૮. આકાશમાં સફેદ ચામરો વીંજાય;

૯. આકાશ જેવા સ્વચ્છ સ્ફટિકનું બનેલું પાદપીઠ મહિન તેમનું મિંહાસન હોય;

૧૦. નાની ધનઓથી મુચ્ચાલિત ઇન્દ્રધવજ તેમની આગળ આગળ ચાલે;

૧૧. ત્યાં ત્યાં અસ્થિતો બંસે છે કે હિલા રહે છે ત્યાં ત્યાં પત્રાદિથી યુક્ત અને ધનઓથી મુચ્ચાલિત એવું અશોકવૃક્ષ દેવો નિર્મિત કરે છે;

૧૨. જરા પાછળના ભાગમાં તેમના મસ્તકપ્રદેશે તેજોમંડળની રચના થઈ જાય છે જે દશે દિશામાં પ્રકાશ ફેલાવે છે;

૧૩. પૃથ્વી સમતળ અને રંગણીય બની જાય છે;

૧૪. કાંટા અધોમુખ થઈ જાય છે;

૧૫. ઋતુ સુખસ્પર્શી થઈ જાય છે;

૧૬. શીતળ, સુગંધી અને સુસ્પર્શ પવનથી બધી દિશાઓ પ્રમાર્જિત થઈ જાય છે;

૧. જુઓ પ્રકરણને અતે દિષ્ટિ ન. ૨.

૧૭. ઝીણી ઝીણી વર્ષાથી જમીનની ધૂળ બેસી જાય છે;

૧૮. જળજ અને સ્થગજ પુષ્પોનો બાંધ સુધી દગલો કરવામાં આવે છે;

૧૯. અમનોત શબ્દ, સ્પર્શ, ઝગ, રૂપ અને ગંધનો નાશ થાય છે;

૨૦. મનોર શબ્દાદિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે;

૨૧. ભગવાનનો સ્વર હૃદયગમ અને યોજનગામી^૧ હોય છે;

૨૨. અર્ધભાગધી ભાષામાં ભગવાન ઉપદેશ કરે છે;

૨૩. એ અર્ધભાગધી ભાષા-આર્ય-અનાર્ય^૨ મનુષ્યોને પશુ અને પક્ષીઓને પોતપોતાની ભાષાએ પરિણમે છે અને તે હિતકર, સુખકર, અને એકાદાથી જને છે;

૨૪ ભગવાનના પાદમૂલમાં બેસીને દેવ-અસુર આદિ પરસ્પરના શત્રુઓ પણ શત્રુતા ભૂલી પ્રસન્ન ચિત્તે ઉપદેશ સાંભળે છે;

૨૫. અન્યતીર્થિક પ્રવચનકર્તા પણ તેમનો ઉપદેશ માંભળવા આવે છે;

૨૬ અન્યતીર્થિકો ભગવાનના પ્રશ્નનો જવાબ આપી શકતા નથી;

૧ આનંદે ભગવાન જુવને કહ્યું કે, અગ્નિમૂ નામનો આરક બ્રહ્મલોકમાં છે એ પોતાનો સ્વર સહસ્રલોકધણ સુધી પહોંચાડી શકે છે, એ પાત આવે કહી, પણ આખો સ્વર કેટલે દુર સુધી જાય એ તે જાણે. ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે આનંદ, એ તો આરક છે અને હું તથાગત છું. મારો સ્વર તે ત્રિસહસ્ત્રો-અઠાસહસ્ત્રો લોકધણ સુધી જઈ શકે છે.

૨૭. જ્યાં જ્યાં અર્હત વિચરે ત્યાં ત્યાં ઈતિ - ઉપદ્રવનો ભય ન રહે; ૨૮. મારી ભય ન રહે; ૨૯. સ્વચક્રનો ભય ન રહે; ૩૦. પરંચક્રનો ભય ન રહે; ૩૧. અતિવૃષ્ટિ ન થાય; ૩૨. અનાવૃષ્ટિ ન થાય; ૩૩. દુર્ભિક્ષ ન રહે; ૩૪. પ્રથમના રોગ પણ શ્રમી જાય.^૧

[—સમ૦ ૩૪]

૪. તીર્થંકરોનો ઉપદેશ

ભરત અને ઐરવતવર્ષમાં પ્રથમ અને અંતિમ તીર્થંકરો સિવાયના વચલા જાવીએ તીર્થંકરો ચાતુર્યામ ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે. તે ચાતુર્યામ આ પ્રમાણે —

૧. સર્વ પ્રાણાતિપાતથી વિરમણ;
૨. સર્વ મૃધાવાદથી વિરમણ;
૩. સર્વ અદ્વિતાદાનથી વિરમણ;
૪. સર્વ પરિગ્રહથી વિરમણ.

મહાવિદેહમાં જ્યાં તીર્થંકરો આ ચાતુર્યામ ધર્મનો જ ઉપદેશ કરે છે.

[—સ્થા૦ ૨૧૧]

પ્રથમ અને અંતિમ તીર્થંકરનું પ્રવચન પાંચ કારણે દુર્ગમ બને છે — (કારણ પ્રથમ તીર્થંકરના શિષ્યો સરલ છતાં જડ છે અને અંતિમ તીર્થંકરના શિષ્યો વક પણ છે અને જડ પણ છે.) તે આ —

૧. અંતુતરમા તપામનું ધર્મચક્ર વિગ્નથી કેમ નીવડે છે તે માટે ભુક્ષ્ણ પાચ અતિશયો જતાવ્યા ■ તે આ—૧. તે અર્ષજ દોષ છે, ૨. ધર્મજ દોષ છે, ૩. મર્ષાદનો જાણ દોષ છે, ૪. કાવજ દોષ છે, ૫. પરિવદનો-જાણ દોષ છે. (૫.૧૩૧.) ચક્રવર્તી અને તપામનની સરખામણી માટે જુઓ ૫. ૧૩૩.

૧. દુસખ્યેય-આચાસસાધ્ય વ્યાખ્યાયુક્ત;
૨. દુવિભજન-પૃથક્કરણ કરવામાં કદ આપે;
૩. દુર્દર્શ-મુરકેલીથી સમજાવી શકાય તેવું;

૪. દુઃસહ-અનેક પરિપક્વ સહવા માટે કશું છે પણ શિષ્યો તે માટે અટપટ તૈયાર નથી થતા;

૫. દુરતુચર-તેમના સમસ્ત ઉપદેશોનું આચરણ અતિ કદકર છે તેથી બીજા પાસે તેવા આચરણની અપેક્ષા આચાસસાધ્ય છે.

વચલા તીર્થકરોનું પ્રતિપાદન મુજમ છે તેના કારણે ઉપરથી ગ્રંથમાં જ છે. તે આ — ૧. મુઆખ્યેય, ૨. મુવિ-ભજન્ય, ૩. મુદર્શ, ૪. મુસહ, ૫. મુચર.

[—સ્થા. ૩૬૧]

અરિહંતઋષભદેવે આ અવસર્પિણીનાં ૬ ભાગરૂપમ કોટાકોટીવધે વીત્યા પછી તીર્થ પ્રવર્તાવ્યું

[—સ્થા. ૧૨૭]

આ અવસર્પિણીના તૃતીય સુખમ-દુખમા આરાના ૮૬ પક્ષ બાકી હતા, ત્યારે ઋષભ સર્વ દુઃખનો અંત કરી મોક્ષે ગયા. અને ચોથા દુખમ સુખમાના ૮૬ પક્ષ બાકી હતા, ત્યારે ભગવાન મહાવીર મોક્ષે ગયા.

[—સમ. ૮૬]

કુલકરો-લોકવ્યવસ્થાપકો

૧. ભરતવર્ષના

જંબૂદ્વીપમાં ભરતવર્ષની અતીત ઉત્સર્પિણીમાં દશ કુલકરો થઈ ગયા છે —

૧. સ્વયંજલ; ૨. શતાયુ; ૩. અનંતસેન; ૪. આમ તસેન; ૫. તર્કસેન; ૬. ભીમસેન; ૭. મહાભીમસેન; ૮. દ્વિરથ; ૯. દશરથ; ૧૦. શતરથ.

[—સ્થા ૦ ૭૧૭]

જંબૂદ્વીપમાં ભરતવર્ષમાં અતીત ઉત્સર્પિણીમાં સાત કુલકર થઈ ગયા છે —

૧. મિત્રદામા; ૨. સુદામા; ૩. સુપાર્શ્વ; ૪. સ્વય પ્રભ; ૫. વિમલદોષ; ૬. સુદોષ; ૭. મહાદોષ.

[—સ્થા ૦ ૫૫૬, —સમ ૦ ૧૫૭]

જંબૂદ્વીપમાં ભરતવર્ષમાં અતીત અવસર્પિણીમાં ૧૦ કુલકર થઈ ગયા છે —

૧. સ્વયંજલ; ૨. શતાયુ; ૩. અગ્નિતસેન; ૪. અન-ન્તસેન; ૫. કાર્યસેન; ૬. ભીમસેન; ૭. મહાભીમસેન; ૮. દ્વિરથ; ૯. દશરથ; ૧૦. શતરથ.

[—સમ ૦ ૧૫૭]

જંબૂદ્વીપમાં ભરતવર્ષમાં આ અવસર્પિણીમાં સાત કુલકર થઈ ગયા છે —

૧. જુઓ પ્રકરણને અતિ દિપ્ત નં. ૩.

૨ જુઓ પ્રકરણને અતિ દિપ્ત નં. ૪

નામ	પદ્ધતી
૧. વિમલવાહન	ચન્દ્રયશા
૨. ચક્રુખ્માન	ચંદ્રકાન્તા
૩. યશસ્વી	સુરૂપા
૪. અભિચંદ્ર	પ્રતિરૂપા
૫. પ્રસેનજિત	ચક્રુખંતા
૬. મરુદેવ	શ્રીકાન્તા
૭. નાભિ	મરુદેવી

[—સમઃ ૧૫૭, —સ્થાઃ ૧૫૬]

વિમલવાહન કુલકર ૬૦૦ ધનુષ લિંચા હતા.

[—સ્થાઃ ૧૫૬; —સમઃ ૧૧૨]

અભિચંદ્ર કુલકર ૬૦૦ ધનુષ લિંચા હતા.—

[—સ્થાઃ ૫૧૮; —સમઃ ૧૦૬]

વિમલવાહન કુલકર માટે સાત પ્રકારનાં વૃક્ષો ઉપ-
લોગ માટે પેદા થયાં—

૧. મત્તાંગક — મધ દેનારાં;
૨. ભૂંગ — ભાજન દેનારાં;
૩. ચિત્રાંગ — પુષ્પમાળાઓ દેનાર;
૪. ચિત્રરસાંગ — વિચિત્ર રસો દેનાર;
૫. મહુયંગ — આભરણુ દેનાર;
૬. અનન્ન — વસ્ત્રદાયક;
૭. કલ્પવૃક્ષો — ઇચ્છિત વસ્તુ દેનાર.

[—સ્થાઃ ૧૫૬]

જ બૃહદ્વિમાં સરતવર્ષમાં આગામી ઉત્સર્પિણીમાં
સાત કુલકર થશે—

૧ સ્થાનામ અને સમવાયક બન્નેમાં આગામી ઉત્સર્પિણીના સરખી
ગીતે આ સાત ગણાવ્યા છે. જલ્દી સ્થાનામમાં જ અન્યત્ર સીમ કરી આદિ
૧૦ ગણાવ્યા છે. આ બેદનુ કારણ વાચનાએક સિવાય બીજું શું હોઈ શકે ?

૧. મિત્રવાહન (મૃગવાહન); ૨. સુભૂમ; ૩. સુપ્રલ; ૪. સ્વયંપ્રલ; ૫. દત્ત (શુભ); ૬. સદ્ગમ (સુરપ); ૭. સુખંધુ.

[—સમ૦ ૧૫૮; —સ્થા૦ ૫૫૬]

જંબૂદ્વીપમાં ભરંતવર્ષમાં આગામી ઉત્સર્પિણીમાં દશ કુલકર થશે—

૧. સીમંકર; ૨. સીમંધર; ૩. ક્ષેમંકર; ૪. ક્ષેમંધર; ૫. વિમલવાહન; ૬. સંજ્ઞિત; ૭. પ્રતિશ્રુત; ૮. દદધનુ; ૯. દશધનુ; ૧૦. શતધનુ.

[—સ્થા૦ ૭૬૭]

૨. ઐરવતમાં

જંબૂદ્વીપના ઐરવતવર્ષમાં દશ કુલકર આગામી ઉત્સર્પિણીમાં થશે—

૧. વિમલવાહન; ૨. સીમંકર; ૩. સીમંધર; ૪. ક્ષેમંકર; ૫. ક્ષેમંધર; ૬. દદધનુ; ૭. દશધનુ; ૮. શતધનુ; ૯. પ્રતિશ્રુતિ; ૧૦. સુમતિ.

[—સમ૦ ૧૫૮]

દિપ્તિ

[દરેક પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ અથવા ભેદિય; પણ આ ખડમાં પ્રથમ બે પ્રકરણનાં દિપ્તિ અહીં ભેદમાં મૂક્યાં છે.]

૧. ૧૮ ચક્રવર્તી :—

ચક્રવર્તી, બગદેવ અને વાસુદેવ કહી પણ ૧૮-૧૯ની સંખ્યામાં સમાનતાએ સંભવે નહિ; એટલે આ વિધાન કાપતેદને લક્ષીને કરેલું છે એમ સમજવું ભેદિય—આપુ રીકાકાર માને છે. કારણ, એક એવો નિયમ છે કે ચક્રવર્તી જ્યાં ને કાસે દોષ ત્યારે બગદેવ અને વાસુદેવનો સંભવ નથી અને સૂત્રોમાં જ (સ્થાનાંમ સૂત્ર ૩૦૨) ઓછામાં ઓછા ચાર ચક્રવર્તી, ચાર બગદેવ અને ચાર વાસુદેવનું અસ્તિત્વ તેા મહાવિદેહમાં વિજયોમાં બતાવ્યું જ છે. તેા જણી ચાર ચક્રવર્તી તેા વિદેહમાં કોઈ ને કોઈ વિજયમાં હમેશાં રહેવાના જ; એટલે તે અપેક્ષાએ બગદેવ—વાસુદેવ વપડા નિયમ પ્રમાણે જ્યાં ચક્રવર્તી હશે તેમાં ચાર વિજયમાં સંભવશે નહિ. એટલે તેમની ૧૮-૧૯ની સંખ્યાની સમકાલીનપણે કહી પૂર્તિ થશે નહિ.

આ જ વાત ચક્રવર્તી વિષે પણ છે, કારણ, ઓછામાં ઓછા ચાર બગદેવ અને ચાર વાસુદેવ કોઈ ને કોઈ વિજયમાં રહેશે જ તેા ત્યાં વપડા નિયમ પ્રમાણે ચક્રવર્તી પણ સંભવશે નહિ; એટલે તેમની પણ સમકાલીનોની ૧૯ની સંખ્યાપૂર્તિ કહી થશે નહિ.

સંભવ છે સૂત્રકારને વપડો નિયમ માન્ય ન દોષ. એવો પણ સંભવ છે કે એ નિયમ જેન પુરાણકારોએ બનાવી લીધો દોષ.

સૂત્ર પ્રમાણે તેમની ૧૮ સંખ્યા આ પ્રમાણે સમજવી :— ધાનડી બે આવના છે—પૂર્વાધ અને પશ્ચિમાધ. પૂર્વાધમાં જન્મદ્વીપ પ્રમાણે ૩૪ અને પશ્ચિમાધમાં પણ જન્મદ્વીપ પ્રમાણે ૩૪ની સંખ્યા સમજવી, એટલે બંને માળેને ૧૮ ચક્રવર્તી વચેરે સમજવા.

૨. તીર્થઠરના અતિશયો :—

આ ૩૪ અતિશયો મોટે ભુમ્મે ચેતશ્ચત્ત—દેમચંદ્રાચાર્ય ૫૦ ૧૩૦. અને 'અતિધાનચિતામણિ' ૧. ૫૨-૬૩. પ્રસ્તુત સૂત્રની રીકામાં આચાર્ય

બૃહદ્દાયનાના આધારે બીજા વધારાના અતિરાયોનું પણ વર્ણન કરે છે. વળી ૨ થી પાંચ મુખીના અતિરાયોને જન્મપ્રત્યય કહે છે અર્થાત્ તેમના તે અતિરાયોમાં બીજું કારણ નહિ પણ જન્મ મુખ્યપણે કારણ છે, ૨૧ થી માંડીને બધા તથા બ્યારમો અતિરાય કર્મના ફલજન્મ છે. અને બાકીના દેવકૃત છે. દિગંબરો થોડા ફેરફાર સાથે ૩૪ અતિરાયો માને છે તેમાં ૧૦ જન્મપ્રત્યય, ૧૪ દેવકૃત, અને દસ કેવલજ્ઞાનકૃત-કર્મફલકૃત છે. તે આ પ્રમાણે — ૧. અત્યંત સુદર શરીર, ૨. અતિરાય સુગંધમય શરીર, ૩. પરસેવાનો અભાવ, ૪. મયમૂત રહિત શરીર, ૫. હિત, મિત અને પ્રિયવચનશાળી, ૬. અતુલ્ય બળ, ૭. ફળ જેટલું શ્વેત લોહી, ૮. શરીરમાં ૧૦૦૮ શુભ લક્ષણો, ૯. સમયતુરમ્ સરચાન, ૧૦. વજ્રમંદાનારાય શરીર, — આ દસ જન્મકૃત અતિરાય છે. ૧૧. અર્ધમાગધી ભાષા, ૧૨. પ્રભુના સાનિધ્યમાં છવો રાત્રીના બૂલી નય છે, અને મિત્ર બને છે, ૧૩. દિશાઓની નિર્મલતા, ૧૪. આકારાની નિર્મલતા, ૧૫. બધી યજ્ઞના ફલ-ફલ તથા ધાન્યાદિની ઉત્પત્તિ, ૧૬. યોજન મુખીની જમીન દર્પણ જેવી નિર્મળ થતી, ૧૭. ભગવાનના પગ તળે કમળરચના, ૧૮. આકારમાં જયધ્વનિ, ૧૯. મુખધી પવનનું મદગતિએ વહેવું, ૨૦. મુગફી જલની વર્ષા, ૨૧. બૂમિને કવચકથન્ય કરવી, ૨૨. બધા છવોને આનંદ, ૨૩. ભગવાનની આગળ આગળ ધર્મચક્ર, ૨૪. છત્ર, ચામર, ધ્વજ આદિ આક્ર માંગલિક પદાર્થો, — આ ૧૪ અતિરાયો દેવકૃત છે. ૨૫ એકસો યોજનમાં મુખિજ્ઞ, ૨૬. આકારમાં ગમન, ૨૭. ચારે દિશામાં પ્રભુના મુખનું દર્શન, ૨૮. અનીનતા, ૨૯. ઉપસર્ગનો અભાવ, ૩૦. આહારનો અભાવ, ૩૧. બધી વિદ્યાઓનું રત્નામીપણ, ૩૨. નખ અને કેશ વધતા નથી. ૩૩. આખના પલકારા થતા નથી, ૩૪. શરીરની છાયાનો અભાવ — આ દસ અતિરાયો કેવલજ્ઞાનકૃત છે.

‘અર્હ’ ખાસ ધ્યાન દેવા જેવી વસ્તુ એ છે કે અમયદેવને મને આહાર-નિહાર આંખથી અદૃશ્ય હોય છે એ જન્મકૃત અતિરાય છે. જ્યારે દિગંબર મને આવા રથાને આહારનો અભાવ એવો અતિરાય માનવામાં આવ્યો છે અને તે જન્મકૃત નહિ પણ કેવલજ્ઞાનકૃત. આ મતભેદ ‘વેતા-બર-દિગંબરના કેવલીકવલાહાર વિષયક મતભેદની ચાદ આપે છે. એમ જણાય છે કે બંને પરંપરામાં આ પ્રકારના ૩૪ અતિરાયોની કલ્પના બંને સંપ્રદાયના તદ્દન ભુદા પડ્યા પછીની છે. ‘વે’ અને અર્ધમાગધીમાં

દર્શક અને તેનું સર્વભાષાદેષે પરિણમન એ એ અતિશયો કર્મસંપદાત માનવામાં આવ્યા છે. એ ખાસ નહીં તો બેસે કેમ એવા પ્રશ્નનાં જવાબમાં દિગ્બરમાત્રકારોએ મુદ્દિ એ આપી છે કે મનવાનના બામડંડમાંથી દિવ્ય ધ્વનિ નીકળે ॥ અને તેને દેશે અર્ધભાગથીમાં પરિણત કરે છે. અને તે જ ભાષા પછી સર્વભાષાદેષે પરિણત થાય છે. અને તે જ પ્રકારની બૌદ્ધ માન્યતા સાથે સરખાવવા જેવી છે.

હેમચંદ્રના મને પણ ૩૪ અતિશયોનું વિભાજન નુસી રીતે છે અને અતિશયોના નામમાં પણ એક છે. જન્મફળ એને તે સદૈવ્ય એક નામ આપે છે એ ચાર છે. અહીં તેમની અમર્યદેવ સાથે હગમમ સુખાલતા છે. ૧૧ અતિશયો કર્મસંપદા છે. આ અધિધારમાં અમર્યદેવસમત બધા નથી આપી જતા. પણ ભાષાની બાજનમાં અમર્યદેવ અને હેમચંદ્ર એક છે. ત્યાર પછી હેમચંદ્રે ૧૬ અતિશયો દેવદૂત બતાવ્યા છે. અમર્યદેવને મને દેવદૂત ૧૫ છે. આમાં હેમચંદ્રે એક ચારે તરફ મુખ દેખાય છે એ દેવદૂત અતિગમ્ય ગણાવ્યો છે પણ તે દિગ્બરોને મને દેવદૂતગણાવે છે. બીજા એક અતિશય ત્રણ દોરની રચના—દેવદૂત બતાવ્યો છે—આનું નામનિશાન દિગ્બરોમાં નથી. સ્વેતાબરમાં પણ ૩૪ ની અશ્વત્થીમાં એ આવતો નથી.

અતિશયો વિશે બીજા પણ મનસેદો મૂળ, અમર્યદેવ, હેમચંદ્ર અને દિગ્બરોમાં છે. તે સ્વયં વિચારી લેવા.

સામાન્ય રીતે એટલું કહી શકાય કે ૩૪ અતિશયોનું વિશાળન કરતી વખતે કોઈ એક નિશ્ચિત સિદ્ધાન્ત રાખીને આ વિશાળન કરવામાં નથી આવતું કહેવા ખાતર જન્મ વચેરે કારણ સૌએ બતાવ્યાં છે પણ અમુક અતિશય અમુક જ વર્ગમાં કેમ આવે—એના સુમર્ધનમાં કોઈએ તેવી પ્રબળ દલીલો નથી. એ વિશાળન સ્વેચ્છાવારી બણાય છે. વળી મૂળ સમવાયાંતમાં આવું વિશાળન નથી એ પણ બતાવે છે એ વિશાળન પછીના કાળનું છે.

૩. કુલકરો :—

સ્થાનાંતમાં આ દસ કુલકરો અતીત ઉત્સર્પિણીના ગણાવ્યા છે. બધારે સમવાયાંતમાં અતીત ઉત્સર્પિણીના માત્ર સાત ગણાવ્યા છે. બન્નેના નામમાં તફાવત એક છે પણ સમવાયાંત ને દસ નામો અતીત અવસર્પિણીના ગણાવે છે, તે નામો સાથે માત્ર બેને જોડ કરીએ તો બધાં બરાબર મળી રહે છે. અહીં સ્થાનાંતમાં ઉત્સર્પિણીને જાણે અવસર્પિણી

પાક રાખ્યો હોય તો વધારે સંગ્રહ છે. કારણ સ્થાનાંશમાં જ અન્યત્ર ઉત્સર્જિનીના માત્ર સાત જ (આથી તાંબુ જુદા જ) મજાખ્યા છે અને એ જ નામો સમવાયાગમાં પણ છે. એટલે આ નામો અતીત અવ-સર્જિનીનાં ગણવાં લેઈએ. સમવાયાગ સાથે જે જે નામોનો ભેદ છે તે વાચનાભેદ મજાનો લેઈએ એમ મને લાગે છે.

એક એવા સમયની કલ્પના કરવામાં આવી છે જે પ્રથમ મુખ્ય-મુખ્યમાં આરો કહેવાય છે. ત્યારે લોકોમાં કોઈ પણ જાતનાં સામાજિક, રાજકીય કે આર્થિક બંધનો હતાં નહિ. સૌ પોત પોતાના રાત્ર દલા ખાવા-પીવાની તથા પહેરવા-ઢોંઢવાની લોકોને ચિતા હતી જ નહિ. તેઓ કાંઈ નીચે રહેતા અને પૂરતી પર સૂતા-બેસતા. ખાવા-પીવા માટે પણ બધું વસ્તો પૂરું પાડતાં. આમૂષ્યો પણ વસતુજન્ય જ હતાં. આમ બંધી વસ્તુઓ વક્ષમાથી જ મળતી હોવાથી તે વસ્તો કલ્પવૃક્ષ—હચિત આપનારાં—કહેવાતા. આવા દશ જનમ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષો પ્રથમ આશ્રમા હતા.

તે સમયના પુરુષો અને સ્ત્રીઓ આમ માત્ર કુદગ્ન-છત્રી દોવાથી સંપૂર્ણપણે સુદર અને સુકંઠ તથા સુદક્ષણેષવાળા હતા. તે બધા સ્વભાવે જ અલ્પકલાથી હતા. અલ્પચરિત્રની તો ખગ જ, પણ કોઈ પણ સ્ત્રી જરૂર મમતા રાખતી એ તેમના સ્વભાવથી જ વિરુદ્ધ હતું. તેથી તે સમયમાં માય, બગદ, હાથી, અથ—એ બધા જાનવરો હતા તેમનો હરી તેઓ ઉપયોગ કરતા નહિ.

આર્થિક અવધાર જેવું કાંઈ હતું નહિ તેથી આજની જેમ શીં—ચાકર, માલિક—ગૃહામ, રાત્ર-પ્રભ એવો કોઈ પણ જાતનો અવધાર તે સમયમાં હતો નહિ એટલું જ નહિ પણ આજના સામાજિક અવધારો—માન-વિના, બાઈ-જેન વદું, પુત્રવધૂ, દત્તપાદિ પણ એટલા બધા રૂઢ નહિ કે તેઓ એકબીજા પ્રત્યે માત્ર તેવા સંગ્રહિ આકર્ષાય.

એ સમયમાં આજની જેમ રોગચાળા ફાટી નીકળવાથી મૃત્યુ—અથવા બીજી પીડાનો બધ લોકોને હતો જ નહિ. આમ તેઓ આનંદ વિનાના, બાધા વિનાના, ઉદ્વેગ વિનાના માત્ર સુખ જ સુખ ભોજવડા.

જે એક સાથે જન્મે તે જ જનિ-જની રૂપે ગદે અને ત્યારે મરવાના છ માસ બાકી રહે ત્યારે પણ એક યુવકને પેદા કરે—તેમાં એક પુત્ર હોય અને એક સ્ત્રી. તે પછી જનિ-જની રૂપે જીવન વિનાયે.

હોય છે. કુલકરોના સમયમાં માત્ર ત્રણ પ્રકારની દંડનીતિ છે — હકાર, મકાર અને ધિકાર. પ્રથમ જે કુલકરના સમયમાં માત્ર હકાર નીતિ હોય છે; તૃતીય અને ચતુર્થ કુલકરના સમયમાં હકાર અને મકાર બંને હોય છે; અને પાંચમાથી સાતમા સુધીના ત્રણેને ત્રણે નીતિ હોય છે.

કોઈમાં કોઈ વિવાદ થાય ત્યારે કુલકર પાસે પહોંચે એટલે કુલકર અપરાધીને માત્ર એટલું જ કહે કે, ‘હે, હા!’ અર્થાત્ ‘અહો તે’ આતું જ કહું’ — આ વચન જ દંડનું કામ કરતું અને અપરાધી લગ્નિજત થઈ જતો. ત્યાર પછી એ નીતિથી કામ ન ચાલ્યું એટલે નવી દંડનીતિ મકારની શરૂ થઈ — તેમાં અપરાધીને ‘હા!’ થી પને તેમ ન હોય ત્યાં ‘તું આમ ન કર’ એ અર્થમાં ‘મા!’ એટલું કહેવાથી તેને દંડ થયો હોય તેમ તે લગ્નિજત થઈ જતો. સમય જતાં આ નીતિ પણ અપૂરી લાગી તેથી આગળ ઉપર ધિકાર દેવાની નવી દંડનીતિ શરૂ થઈ. પછી જેનો જેવો અપરાધ — ત્રણમાથી કોઈ એક નીતિથી દંડ દેવામાં આવતો.

જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિમા સાતને બહુલે આ અવસર્પિણીમા ૧૫ કુલકર થયાનો ઉલ્લેખ છે. તે વાચનાએકે સમજાતું એકેએ. જુઓ જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ દ્વિતીય વક્ષગકાર.

દિગંબરોમા ૧૪ કુલકર માન્યા છે. જંબૂદ્વીપ પ્ર૦ જેવા જ નામ છે; માત્ર તેમાંથી એક ક્રમસને નથી ગણ્યા. અને નામાનુક્રમમાં ચોડો એક છે જુઓ ‘સિદ્ધાન્તસમહ’ પૃ. ૧૮.

૩

તીર્થંકરો

૧. ભરતવર્ષની વર્તમાન અવસર્પિણીના તીર્થંકરો

દેવાધિદેવો-તીર્થંકરો^૧ ૨૪ છે, જે આ ભરત-વર્ષમાં આ અવસર્પિણીમાં ઘર્ષ ગયા છે.

[—સમ. ૨૪]

૧. તીર્થંકરનાં પૂર્વાભવનાં નામ	૨. તીર્થંકરનાં નામ	૩. તીર્થંકરોની માતાનાં નામ
૧. વજ્રનાભ; ^૨	ઋષભ;	મરુદેવી; ^૩
૨. વિમલ;	અન્નિત;	વિજયા;
૩. વિમલવાહન;	સંભવ;	સેના;

૧. તીર્થંકરો વિષેની બૌદ્ધ માન્યતા માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપાવ્ ૧. ૧.

૨. દિન બર મતે કલ્પા નામોમા ફેરફાર છે. તેમને મતે ચાલીસ નામો આ પ્રમાણે છે — વજ્રનાભિ, વિમલવાહન, વિપુલવાહન, મહાબલ, અતિબલ, અપરાન્નિત, નદિધેણુ, પદ્મનાભિ, મહાપદ, પદ્મચુદન, નલિનપ્રભ, પદ્મોત્તર, પદ્મસેન, પદ્મરથ, દસરથ, મેઘરથ, સિદ્ધરથ, મનપતિ, વેદ્યમણ્ણુ, હરિવર્મ (શ્રીધર્મ), સિદ્ધાર્થ, સુપ્રતિષ્ઠિત, આનંદ, નંદ. “અભિધાનરાત્નેન્દ”માં પાકાતર નોંધે છે, તેની આ નામો સાથે બહુ સમાનતા છે.

૩ નામોમા મતભેદ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપાવ્ ૧. ૨.

૪. ધર્મસિંહ;	અભિનંદન;	સિદ્ધાધી;
૫. મુમિત્ર;	મુમતિ;	મંગલા;
૬. ધર્મમિત્ર;	પદ્મપ્રભ;	મુસીમા;
૭. મુંદરબાહુ;	મુપાર્વ;	પૃથ્વી;
૮. દીર્ઘબાહુ;	ચંદ્રપ્રભ;	લક્ષ્મણા;
૯. યુગબાહુ;	મુવિધિ પુષ્પદંત;	દામા;
૧૦. લટબાહુ;	શીતલ;	નન્દા;
૧૧. દિગ્ધા;	શ્રેયાંમ;	વિષ્ણુ;
૧૨. ઇન્દ્રદત્ત;	વામુપ્રમથ;	જયા;
૧૩. મુદર;	વિમલ;	ગ્યામા;
૧૪. માલેન્દ્ર;	અનન્દ;	મુયયા;
૧૫. ચિંહદથ;	ધર્મ;	મુન્નના;
૧૬. મેપરથ;	શાંતિ;	અચિરા;
૧૭. રૂપી;	કુંધુ; ^૧	શ્રી;
૧૮. મુદ્યાન;	અરુ; ^૨	દેવી;
૧૯. નદન;	મદિલ; ^૩	પ્રભાવતી;
૨૦. સિંદુગિરિ;	મુનિમુન્ન;	પદ્મા;
૨૧. અલીનથપુ;	નમિ;	વપ્રા;

૧. રૂપનાથ, વિશ્વનાથ મંત્રી.

૨. અરુદનાથ, વિશ્વનાથ મંત્રી.

૩. મદિલ એ અરુદે દીર્ઘેન્દ્ર વધા એ મેન્દ્રનાથ મંત્રી આશ્રમમાંથી
 પળા મળે છે. જન વિશ્વનાથ તેમને પુરુષજી અને છે. ભેદ જો
 અરુદે તે મેન્દ્રનાથ ન વર્તે છે એમ અને છે. — અનુગત ૧.૧૫.૧૧.૧૩.

૨૨. શંખ;	નેમિ;	- શિવા;
૨૩. સુદર્શન;	પાર્શ્વ;	વામા;
૨૪. નંદન.	વર્ધમાન.	ત્રિશલા.

[- સમં ૧૫૭
(આ ૧૧-૧૪)]

[- સમં ૨૪; ૧૫૭
(૫૭ ૧૩૬ ૪)]

[- સમં ૧૫૭
(આં ૬-૧૦)] ,

૪. તીર્થકરોના
પિતાનાં નામ

૫. તીર્થકરોનાં
દીક્ષાસ્થાન

૬. પ્રથમ દિક્ષા
દેનાર

૧. નામિ;^૧

વિનીતા;^૨

શ્રેયાંસ;^૩

૨ જિતશત્રુ;

અયોધ્યા;

બ્રહ્મદત્ત;

૩. જિતારિ;

બ્રાવસ્તી;

સુરેન્દ્રદત્ત;

૪. સંવર;

અયોધ્યા;

ઇન્દ્રદત્ત;

૧. દિગ્બજમા જે એક છે તે આ પ્રમાણે - ૩. દ્વચત્ર (જિતારિ),
૫. મેધરથ, ૬. ધરણ, ૭. સુપ્રતિષ્ઠિત, ૧૭. સુપંસેન.

પિતાના નામ માટે જુઓ આવં નિર્ણયં આં ૩૮૭-૮.

૨ કોણે કયા દીક્ષા લીધી તે માટે જુઓ આવં નિર્ણયં આં ૨૫૧.
જાપમહેવની જન્મભૂમિ હૃદવાકુભૂમિ છે, પણ દિગ્બજર મતે અયોધ્યા.
દિગ્બજરોએ જન્મ અને દીક્ષાસ્થાન એક જ માન્યાં છે અરિષ્ટનેમિની
જન્મભૂમિ સૌર્યપુર પણ દીક્ષાભૂમિ દ્વારકા, બાકી સર્વ તીર્થકરોની જન્મ
ભૂમિ તે જ દીક્ષાભૂમિ છે. અરિષ્ટનેમિની જન્મભૂમિ કતારપુરાણમાં દ્વારાવલી
અને હરિન્દ્રમા સૌર્યપુર છે.

૩ જુઓ આવસ્થકનિર્ણય - આં ૩૨૭-૩૨૬. દિગ્બજર મતે જે
તક્ષાવત છે તે આ પ્રમાણે - ૧. રથામ (હરિવંશપુરાણને મતે), ૧૧. સુનદ
૧૨. સુદર (જય), ૧૩. વિરામ (હં), ૧૪. વિરામ (ધર્મસિદ્ધ),
૧૫. ધન્યસેન (સુમિત્ર), ૧૬ ધર્મમિત્ર (હં), ૧૭. ધર્મમિત્ર (અપરાજિત),
૧૮. નદિવેણુ (હં), ૧૯ નદિવેણુ (૨૫મસેન), ૨૦. ૨૫મસેન (દત્ત),
૨૧. દત્ત (વરદત્ત), ૨૨. વરદત્ત (નૃપતિ).

૫. મેધ;	અયોધ્યા;	૫૨;
૬. પર;	કીયાગ્રી;	સોમરેવ;
૭. પ્રગિષ્ઠ;	વારાણસી;	માદે;
૮. મહાસેન;	ચન્દ્રપુરી;	મોમદત્ત;
૯. મુખીવ;	કાન્દી;	પુચ;
૧૦. ૧૧૨ય;	બદ્રિવપુર;	પુનર્વસુ;
૧૧. વિપ્લુ;	સિન્ધપુર;	નંદ;
૧૨. વસુપુત્ર્ય;	ચમ્પા;	મુનંદ;
૧૩. કૃતવર્મ;	કાંપિત્યપુર;	ભય;
૧૪. સિન્ધમેન;	અયોધ્યા;	વિજય;
૧૫. ભાનુ;	રત્નપુર;	ધર્મસિન્ધ;
૧૬. વિશ્વમેન;	નાગપુ (દક્ષિણાપુર);	મુમિત;
૧૭ મુર;	નાગપુર;	અપ્રમિત;
૧૮ મુછાન;	નાગપુર;	અપ્રમાણિત;
૧૯. કૃષ્ણ;	મિથિલા;	વિશ્વકેન;
૨૦ મુમિત;	નાગપુર;	કલ્પલેખ;
૨૧. વિજય;	મિથિલા;	દિત;
૨૨ અમરવિજય;	કાન્દી;	વરદત્ત;
૨૩. અશ્વમેન;	વારાણસી;	ધન્વ.
૨૪. તિલક.	કાન્દી;	વદ્યુ
(- ૨૫૦ ૧૪૭	(- ૨૫૦ ૧૪૭	(- ૨૫૦ ૧૪૭
૨૦ ૧૭)	(૨૦ ૧૧)	(૨૦ ૧૧-૧૨,

૭. ચૈત્યવૃક્ષ	૮. રક્તચાલુકનાં નક્ષત્રો	૯. પાલખી ^૨
૧. ન્યયોધ; ^૩	[ઉત્તરાષાઢા] ^૪ [અભિજિત]	સુદર્શના;
૨. સક્તિપર્ણ;	[રોહિણી-મૃગશીર્ષ] ^૫	સુપ્રભા;
૩. શાલ;	[મૃગશીર્ષ-આર્દ્રા] ^૬	સિદ્ધાર્થા;
૪. પ્રિયક;	[૧-૪. અભિયિ- ૫. પુષ્ય] ^૭	સુપ્રસિદ્ધા;
૫. પ્રિયંશુ;	[૧-૪. મઘા; ૫. પુનર્વસુ] ^૮	વિજયા;
૬. છત્રાભ;	ચિત્રા;	વૈજયંતી;
૭. શિરીષ;	[૧-૪. વિશાખા; ૫. અનુરાધા] ^૯	જયંતી;
૮. નાગવૃક્ષ;	[૧-૪. અનુરાધા; ૫. જ્યેષ્ઠા] ^{૧૦}	અપરાજિતા;

૧. નુબો પ્રસ્થાને મતે હિખલુ ન. ૩.

૨. વિગબરોને મતે પ્રથમની ત્રણ અને ૨૨ તથા ૨૪મી ને છાદીને સર્વત્ર નામાંવર મળે છે, એટલું જ નહિ, પણ બન્ને દિગબર પુરાણોમાં પણ મળેલું છે.

૩ દિગબર મતે જે તક્ષાવત છે તે આ પ્રમાણે — ૧. વિષમચ્છદ, ૪. સરક ૧. પિયત્રુ, ૭. શીરસ, ૯. સાળી, ૧૨. જયંતી, ૧૮. દીર્ઘપર્ણ, ૨૨ મૈષ્ઠ્યમ.

૪ ઝલમદેવને અવન, જન્મ, રાજપ્રાપ્તિ, દીક્ષા અને જ્ઞાનોત્પત્તિ — આ પાંચ પ્રસંગે ઉત્તરાષાઢા હતુ, પણ મોક્ષને પ્રસંગે અભિજિત હતુ. — 'લોકપ્રકાશ' ૩૨, ૬૦.

૫. પ્રથમના ચાર રક્તચાલુક રોહિણીમાં અને પાંચમું મૃગશીર્ષમાં સમાજવુ — 'લોકપ્રકાશ' ૩૨, ૩૨૦-૨૧.

૬ પ્રથમના ચાર મૃગશીર્ષમાં અને પાંચમું આર્દ્રામાં. — 'લોકપ્રકાશ' ૩૨, ૩૨૧-૭.

૭ 'લોકપ્રકાશ' ૩૨, ૩૭૦-૭૨. ૮. 'લોકપ્રકાશ' ૩૨, ૩૬૭.

૯ 'લોકપ્રકાશ' ૩૨, ૪૪૯. ૧૦. 'લોકપ્રકાશ' ૩૨, ૪૪૬.

૯. માલિ;	મૂલ;	અરુણપ્રભા;
૧૦. પલાશ;	પૂર્વાષાઢા;	ચંદ્રપ્રભા;
૧૧. તિંદુક;	[૧ - ૪. ધ્રુવણ; ૫. ધનિષ્ઠા] ^૧	સ્થપ્રભા;
૧૨. પાટલ;	[૧ - ૪. શતભિષા; ૫ ઉ૦ બાદ્રપદા] ^૨	અમ્બિ;
૧૩. જાંબુ;	ઉત્તરા બાદ્રપદા;	મુપ્રભા;
૧૪. અશ્વત્થ;	રેવતી;	પંચવર્ગા;
૧૫. દધિવર્ણ;	પુષ્ય;	સાગરદત્તા;
૧૬. નંદિવર્ણ;	બરણી;	નામદત્તા;
૧૭. તિલક;	કૃત્તિકા;	અબયકરા;
૧૮. આમ;	રેવતી;	નિર્મૂલિકરા;
૧૯. અંગ્રાક;	[૧ - ૪. અશ્વિની; ૫. બરણી] ^૩	મનોરમા;
૨૦. ચંપક;	ધ્રુવણ;	મનોદરા;
૨૧. બકુલ;	અશ્વિની;	રેવકુરા;
૨૨. ચેતમ;	ચિત્રા;	ઉત્તરકુરા;
૨૩. પાતળી;	વિશાખા;	વિશાલ્તા;
૨૪. શાલ.	દક્ષિણાશર.	ચંદ્રપ્રભા.
	(ઉત્તર કારતુની)	

[- ૨૫૦ ૧૫૨
(૨૮ ૩૩૫)]

[- ૨૫૦ ૩૧૧]

[- ૨૫૦ ૧૫૨
(૨૮ ૧૫૧૨)]

૧. 'દે.૧૪૭.૫' ૩૧. ૫૮૨. ૨. 'દે.૧૪૭.૫' ૩૨. ૫૦૦.
૩. 'દે.૧૪૭.૫' ૩૧. ૭૦૦.

૧૦. પ્રથમ શિષ્ય ^૧	૧૧. પ્રથમ શિષ્યા ^૨	૧૨. કેટલા સાથે દીક્ષા	૧૩. વર્ણ ^૩
૧. ઋષભસેન	બ્રાહ્મી	૪૦૦૦	[પીત] ^૩
૨. સિંહસેન	દ્વિચુ	૧૦૦૦	["]
૩. ચારુ	શ્યામા	૧૦૦૦	["]
૪. વજ્રનાભ	અન્વિતા	૧૦૦૦	["]
૫. અમર	કાન્ધર્પી	૧૦૦૦	["]
૬. સુવત	રતિ	૧૦૦૦	પદ્મગૌર (રક્ત)
૭. વિદર્ભ	સોમા	૧૦૦૦	[પીત]
૮. દિન્ન	સુમના	૧૦૦૦	અન્દ્રગૌર (સ્વેત)
૯. વરાહ	વારુણી	૧૦૦૦	"
૧૦. આનંદ	મુલસા	૧૦૦૦	[પીત]

૧. દિગંબરોમા જે નામોમાં તક્ષવત છે તે આ પ્રમાણે—૫. અમર, ૬. વજ્રમર, ૭. ભક્ષિ, ૮. વૈદર્ભ, ૧૦. અનાચાર, ૧૧. કુચુ, ૧૪. જ્ય, ૧૬. ચક્રાકુષ્ઠ, ૧૮. કુચુ, ૧૯. વિદ્યાબ, ૨૦. મક્ષિ, ૨૧. સોમક, ૨૩. સ્વયંભુ, ૨૪. હન્દમતિ.

૨. દિગંબર મતે બ્રાહ્મી, શ્યામિતા અને ચંદના સિવાય બધાં નામ છુટા છે. તે આ પ્રમાણે—૨. પ્રકુબ્ધ, ૩. ધર્માર્થ, ૪. મરુચેષ્ઠ, ૫. અનતમતી, ૬. રતિચેષ્ઠ, ૭. મીનાર્થ, ૮. વરુણ, ૯. લોખાર્થ, ૧૦. ધારણ, ૧૧. ધારણ, ૧૨. સેના, ૧૩. પદ્મા, ૧૪. જર્વશી, ૧૫. સુમતા, ૧૭. તરિચેષ્ઠ, ૧૮. મક્ષિણ, ૧૯. બધુચેષ્ઠ, ૨૦. પુષ્પદત્તા, ૨૧. મંજડા, ૨૨ રત્નમતી ૨૩ સુચોષના.

૩. દિગંબર મતે સુધર્મનો નીલ અને મલિનાયનો સુવર્ણ પીત છે. એ સિવાય બેદ નથી આવરતક નિર્ધુક્તિ જાન ૩૭૧-૩૭૭માં વીર્ય કરોના વર્ણ વિશે કહ્યું છે.

૧૧. ગોસ્તુભ	ધારણી	૬૦૦ ^૧	[પીત]
૧૨. સુધર્મ	ધરણી	૧૦૦૦	પદ્મગીર
૧૩. મંદર	શિવા	૧૦૦૦	[પીત]
૧૪. યશ	શુચિ	૧૦૦૦	["]
૧૫. અશિષ્ટ	અંબુકા	૧૦૦૦	["]
૧૬. ચક્રાધ	ભાવિતા	૧૦૦૦	["]
૧૭. સ્વયંભૂ	રક્ષિતા	૧૦૦૦	["]
૧૮. કુંભ	રક્ષિતા	૧૦૦૦	["]
૧૯. ઇન્દ્ર	બંધુમતી	૩૦૦ ^૨	પ્રિયંગુસમ(નીલ)
૨૦. કુંભ	પુષ્પવતી	૧૦૦૦	નીલોત્પલ (કૃષ્ણ)
૨૧. શુભ	અમલા	૧૦૦૦	[પીત]
૨૨. નરદત્ત	યક્ષિણી	૧૦૦૦	નીલોત્પલ
૨૩. દિન્ન	પુષ્પચૂલા	૩૦૦ ^૩	પ્રિયંગુસમ
૨૪. ઇન્દ્રભૂતિ	અંદના	એકલા ^૪	[પીત]
[—સમ= ૧૫૭		[—સમ= ૧૫૭	[—ચા=
(ગા. ૩૬-૪૧)]	[—સમ= ૧૫૭	(ગા. ૨૪-૫),	૧૦૮]
	(ગા. ૪૨-૪)]	[—સમ= ૧૦૬,	
		—ચા= ૫૨૦	
		૨૨૬]	

૧. આવરંધક નિર્ધુક્તિમા ગાં ૨૪૬-૨૪૭મા કેટલાએ સાથે દીક્ષા લીધી એ બતાવ્યું છે. દિગંબરમા હંપુના અને વામુપૂત્ર્યે ૬૬૬ સાથે અને હંપુના અને ૬૦૦ સાથે દીક્ષા લીધી.

૨. ઉત્તરપુરાણના અને ૩૦૦ સાથે અને હંપુના અને ૬૦૬ સાથે મદ્રિયએ દીક્ષા લીધી.

૩. પા'વેં હંપુના અને ૬૦૬ અને હંપુના અને ૩૦૦ સાથે દીક્ષા લીધી.

૪. ઉત્તરપુરાણના અને મહાત્મીએ એકલાએ અને હંપુના અને ૩૦૦ સાથે દીક્ષા લીધી.

૧૪. લિંચાઈ^૧૧૫. ગૃહસ્થ પર્યાય^૨

૧. ૫૦૦ધનુષ [-સમ૦ ૧૦૮; -સ્થા. ૪૩૫]	૮૩લાખપૂર્વ [-સમ૦ ૮૩],
૨. ૪૫૦ = [-સમ૦ ૧૦૭]	૭૧ " [-સમ૦ ૭૧]
૩. ૪૦૦ " [-સમ૦ ૧૦૬]	૫૯ = [-સમ૦ ૫૯]
૪. ૩૫૦ " [-સમ૦ ૧૦૫]	[૪૬ લાખપૂર્વ ૮ પૂર્વાંગ]
૫. ૩૦૦ " [-સમ૦ ૧૦૪]	૩૬ લાખપૂર્વ ૧૨ પૂર્વાંગ]
૬. ૨૫૦ = [-સમ૦ ૧૦૩]	૨૬ " ૧૬ "
૭. ૨૦૦ " [-સમ૦ ૧૦૨]	૧૬ " ૨૦ "
૮. ૧૫૦ " [-સમ૦ ૧૦૧]	૬ " ૨૪ "
૯. ૧૦૦ " [-સમ૦ ૧૦૦]	૧ " ૨૮ " }
૧૦. ૬૦ " [-સમ૦ ૬૦]	૭૫૦૦૦ પૂર્વ [-સમ૦ ૭૫]
૧૧. ૮૦ " [-સમ૦ ૮૦]	[૬૩ લાખ વર્ષ]
૧૨. ૭૦ " [-સમ૦ ૭૦]	૧૮ લાખ વર્ષ (કુમારાવસ્થા)
૧૩. ૬૦ " [-સમ૦ ૬૦]	૪૫ લાખ વર્ષ
૧૪. ૫૦ " [-સમ૦ ૫૦]	૨૨૧ લાખ વર્ષ
૧૫. ૪૫ " [-સમ૦ ૪૫]	૭૧ લાખ વર્ષ]
૧૬. ૪૦ " [-સમ૦ ૪૦]	૭૫૦૦૦ વર્ષ [-સમ૦ ૭૫]

૧ આવશ્યક નિયુક્તિ - આ ૩૦૮-૩૮૦માં લિંચાઈનું વર્ણન છે.

૨. આવશ્યક નિયુક્તિમાં ગૃહસ્થપર્યાયનું વર્ણન છે [-આ. ૧૬૬-૩૨૧] તેના આધારે અહીં ખૂટતા ખાતાંની પૂર્તિ કરી છે. તથા શુભો ' ૧૧૩૩૧૧૧૧ ' સર્ગ ૩૨, સ્થા. ૩૭૧, ૪૦૭, ૪૦૮, ૪૩૧, ૪૩૨, ૪૫૩, ૪૮૨, ૫૫૨, ૫૭૫, ૫૮૬, ૬૨૨, ૭૨૩, ૭૪૬, ૭૭૪, ૮૦૨, ૮૨૪, ૮૧૩. અહીં સમવાયાનમાં ચાર્ચનાથ મારે ' જગત્સમયો વસિષ્ઠા ' એવો પાઠ છે તેનો સામાન્ય અર્થ ' પરમા વાસ કરીને ' એવો સેવો — એ પરવશ ન હતા એ સર્વસમયે છે બસવાન મહાવીર વિશે પણ એ જ પાઠ છે. પણ તેના અર્થમાં વિવાદ થાય, કારણ કે તેમને પરવશ હતા તેમ માને છે, ત્યારે દિવસ તેમ નથી માનવા

૧૭.	૩૫ ધનુષ	[—સમ૦ ૩૫]	[૭૧૨૫૦ વર્ષ
૧૮.	૩૦ „	[—સમ૦ ૩૦]	૬૩૦૦૦ વર્ષ
૧૯.	૨૫ „	[—સમ૦ ૨૫]	૧૦૦ વર્ષ (કૃમાસવસ્થા)
૨૦.	૨૦ „	[—સમ૦ ૨૦]	૨૨૫ હજાર વર્ષ
૨૧.	૧૫ „	[—સમ૦ ૧૫]	૭૫ હજાર વર્ષ
૨૨.	૧૦ „	[—સમ૦ ૧૦; —સ્થા૦ ૭૩૫]	૩૦૦ વર્ષ (કૃમાસવસ્થા)]

૨૩.	૬ હાથ	[—સમ૦ ૬]	૩૦ વર્ષ {
૨૪.	૭ „	[—સમ૦ ૭]	„ { [—સમ૦ ૩૦]

૧૬. સર્વાયુ

૧૭. ગણ અને ગણધર

૧.	૮૪ લાખ પૂર્વ	[—સમ૦ ૮૪]	[૮૪ ગણ, ૮૪ ગણધર]
૨.	[૭૨ લાખ પૂર્વ		૬૦, ૬૦ [—સમ૦ ૬૦]
૩.	૬૦ „		[૧૦૨, ૧૦૨
૪.	૫૦ „		૧૧૬, ૧૧૬
૫.	૪૦ „		૧૦૦, ૧૦૦
૬.	૩૦ „		૧૦૭, ૧૦૭]

૧. આનંદક નિયુક્તિમા [—ગા૦ ૨૮૮—૨૯૧] ગણ અને ગણધરોની સંખ્યા આપી છે. જેની સખ્યા સ્થાન —સમ૦મા નથી મળી તે આવશ્યક નિયુક્તિના આધારે પૂરી કરી છે પણ જણાય છે કે સૂત્રપરપરા અને આ નિયુક્તિમા સંખ્યાની બાબતમા ક્ષોભ કેરફાર છે આવ૦ નિયુક્તિમા મુવિશિષ્ટી દુગ્ધ મુશીની સંખ્યા કમરા નીચે પ્રમાણે છે એ પ્રત્યુત મૂનોથી વિરુદ્ધ છે — ૮૮, ૮૧, ૭૭, ૬૬, ૫૭, ૫૦, ૪૩, ૩૬ ૩૫ અને પાશ્વેના ૮ ને જદ્યે નિયુક્તિમા ૧૦ છે પ્રત્યુતમા નિયુક્તિ અને દિગ્બરો લગભગ એકમાત્ર છે જ્યારે અન્યત્ર મનમંદ છે દિગ્બર મને કમરા સૌની સખ્યા આ પ્રમાણે છે — ૮, ૬૦, ૧૦૫, ૧૦૩, ૧૧૬, ૧૧૦, ૧૫, ૬૩, ૮૮, ૮૧, ૭૭, ૬૬, ૫૫, ૫૦, ૪૩, ૩૬ ૩૫, ૩૦, ૨૮, ૧૮, ૧૭, ૧૧, ૧૦, ૧૧.

૭. ૨૦	”]	૯૫, ૯૫	[—સમ૦ ૯૫]
૮. ૧૦ લાખ વર્ષ	[—સ્થા૦ ૭૩૫]		૯૩, ૯૩	[—સમ૦ ૯૩]
૯. [૨ લાખ વર્ષ			૮૬, ૮૬	[—સમ૦ ૮૬]
૧૦. ૧	”]	૮૩, ૮૩	[—સમ૦ ૮૩]
૧૧. ૮૪ લાખ વર્ષ	[—સમ૦ ૮૪]		૬૬, ૬૬	[—સમ૦ ૬૬]
૧૨. [૭૨ લાખ વર્ષ			૬૨, ૬૨	[—સમ૦ ૬૨]
૧૩. ૬૦	”]	૫૬, ૫૬	[—સમ૦ ૫૬]
૧૪. ૩૦	”]	૫૪, ૫૪	[—સમ૦ ૫૪]
૧૫. ૧૦	”	[—સ્થા૦ ૭૩૫]	૪૮, ૪૮	[—સમ૦ ૪૮]
૧૬. [૧	”]	૬૦, ૬૦	[—સમ૦ ૬૦]
૧૭. ૬૫૦૦૦ વર્ષ	[—સમ૦ ૬૫]		૩૭, ૩૭	[—સમ૦ ૩૭]
૧૮. [૮૪૦૦૦	”]	[૩૩, ૩૩	
૧૯. ૫૫૦૦૦ વર્ષ	[—સમ૦ ૫૫]		૨૮, ૨૮	
૨૦. [૩૦૦૦૦	”]	૧૮, ૧૮	
૨૧. ૧૦ હજાર વર્ષ	[—સ્થા૦ ૭૩૫]		૧૭, ૧૭	
૨૨. ૧૦૦૦ વર્ષ	[—સમ૦ ૧૧૩;		૧૧, ૧૧]	
	—સ્થા૦ ૭૩૫]			
૨૩. ૧૦૦ વર્ષ	[—સમ૦ ૧૦૦]		૮, ૮	[—સમ૦ ૮;
				—સ્થા૦ ૬૧૭]
૨૪. ૭૨ વર્ષ	[—સમ૦ ૭૨]		૬, ૩૧	[—સ્થા૦ ૬૮૦;
				—સમ૦ ૧૧]

૧ હરિવંશ પુરાણને મને ૭૨ વર્ષ સર્વાંશુ મહાવીરનું છે પણ
 ૩ભારપુરાણને મને ૭૦ વર્ષ સર્વાંશુ છે—તેથી તે પ્રમાણે તેમને ૩૦ વર્ષ
 ૩મારનાથ અને ૪૦ વર્ષ અમલપર્વાય અમ્બાજી નીચે કસેના સર્વાંશુનાકી
 અમલદારી આરમ્બક નિર્ગુણિ માં ૩૨૫-૩૨૭માં છે.

૧૮. અમલ્લી ^૧	૧૯. અમલ્લી ^૨	૨૦. આવકા ^૩
૧. ૮૪૦૦૦[-સમ૦ ૮૪] [૩ લાખ		[૫૫૪૦૦૦
૨. [૧ લાખ	૩૩૦૦૦૦	૫૪૫૦૦૦
૩. ૨ "	૩૩૬૦૦૦	૬૩૬૦૦૦
૪. ૩ "	૬૩૦૦૦૦	૫૨૭૦૦૦
૫. ૩૨૦૦૦૦	૫૩૦૦૦૦	૫૧૬૦૦૦
૬. ૩૩૦૦૦૦	૪૨૦૦૦૦	૫૦૫૦૦૦
૭. ૩ લાખ	૪૩૦૦૦૦	૪૯૩૦૦૦
૮. ૨૧૧ "	૩૮૦૦૦૦	૪૯૧૦૦૦
૯. ૨ "	૩૦૦૦૦૦	૪૭૧૦૦૦
૧૦. ૧ "	૧૨૦૦૦૦	૪૫૮૦૦૦

૧. અમલ્લીની સખ્યા આવરણક નિયુક્તિમાં જા. ૨૭૮-૨૧મા છે, તાંતુસાર જૂઠતા ખાના બચા છે આશ્ચર્ય છે આ વિષે દિનબર ચિંતાખરનો કોઈ મતભેદ નથી

૨. આવરણક નિયુક્તિમાં અમલ્લીની સખ્યા બતાવી છે પણ શાંતિનાથની ત્યાં ૮૬૦૦૦ નહિ પણ ૬૫૬૦૦ બતાવી છે [-નિયુક્તિ જા. ૨૮૨-૨૮૫.] દિનબરને મને કમથા આ પ્રમાણે — ૩૫૦૦૦૦, ૩૨૦૦૦૦, ૩૨૦૦૦૦ (૩૩૦૦૦૦), ૩૩૦૦૦૦, ૩૩૦૦૦૦, ૪૨૦૦૦૦, ૩૩૦૦૦૦, ૩૮૦૦૦૦, ૪૮૦૦૦૦, ૩૮૦૦૦૦, ૧૨૦૦૦૦, ૧૦૬૦૦, ૧૦૩૦૦, ૧૦૮૦૦૦, ૬૨૪૦૦, ૬૦૦૦૦, ૬૦૩૫૦, ૬૦૦૦૦, ૫૫૦૦૦, ૫૦૦૦૦, ૪૫૦૦૦, ૪૦૦૦૦, ૩૫૦૦૦, ૬૦૦૦ (૪૦૦૦૦).

૩. દિનબર મને બધી જ સખ્યામાં ફરક છે 'લોકપ્રકાશ' ના સર્વો ૩૨ના આધારે અટી બાકીના ખાના બચા છે. પણ તેમાં પાશ્વની આવકાની સખ્યા ૩૩૬૦૦૦ નોંધી છે. આવરણક નિયુક્તિમાં [જા. ૨૮૬] આ સખ્યા પ્રથમાનુયોગથી બંની લેવાનું કહ્યું છે. મધ્યમજિરિ દીકામાં સમવાયાં સમત જ પાશ્વની આવકાની સખ્યા આને છે. દિનબર મને તીર્થંકરોની આવકાની સખ્યા આ પ્રમાણે — ૧-૮. પાંચ પાંચ લાખ, ૯-૬૦ પુ. ૫૫ લાખ, અને ૬૦ પુ. ૪ લાખ, ૧૦-૧૬. ચાર-ચાર લાખ, ૧૭-૨૪. ત્રણ-ત્રણ લાખ.

૧૧. ૮૪૦૦૦	૧૦૬૦૦૦	૪૪૮૦૦૦
૧૨. ૭૨૦૦૦]	૧૦૩૦૦૦	૪૩૬૦૦૦
૧૩. ૯૮૦૦૦[-મમં ૬૮]	૧ લાખ	૪૨૪૦૦૦
૧૪. ૬૬૦૦૦	૧૦૦૮૦૦	૪૧૪૦૦૦
૧૫. ૬૪૦૦૦	૬૨૪૦૦]	૪૧૩૦૦૦
૧૬. ૬૨૦૦૦	૮૬૦૦૦[-મમં ૮૬]	૩૬૩૦૦૦
૧૭. ૬૦૦૦૦	[૬૦૬૦૦	૩૮૧૦૦૦
૧૮. ૫૦૦૦૦	૬૦૦૦૦	૩૭૨૦૦૦
૧૯. ૪૦૦૦૦	૫૫૦૦૦]	૩૭૦૦૦૦
૨૦. ૩૦૦૦૦	૫૦૦૦૦[-મમં ૫૦]	૩૫૦૦૦૦
૨૧. ૨૦૦૦૦	૪૧૦૦૦[-મમં ૪૧]	૩૪૮૦૦૦
૨૨. ૧૮૦૦૦]	૪૦૦૦૦[-મમં ૪૦]	૩૩૬૦૦૦
૨૩. ૧૬૦૦૦[-મમં ૧૬]	૩૮૦૦૦[-મમં ૩૮]	૩૨૭૦૦૦
		[-મમં ૧૨૬]
૨૪. ૧૪૦૦૦[-મમં ૧૪]	૩૬૦૦૦[-મમં ૩૬]	૩૧૮૦૦૦
[૧૧. માવકી]	૨૨. વાલીએ	૨૩. મિત-કેવળી
૧. ૩૦૫૦૦૦	[૧૨૬૫૦	[૨૦૦૦૦
૨. ૨૬૮૦૦૦	૧૨૪૦૦	" (૨૨૦૦૦)
૩. ૨૬૩૦૦૦	૧૨૦૦૦	૧૫૦૦૦
૪. ૨૮૮૦૦૦	૧૧૦૦૦	૧૪૦૦૦ /

૧. આવકોની સંખ્યાની મુજબ આપે તેવું એક જ સ્તર રશ્તાનાં મંત્રાલયનાં મંત્રાલય નથી. તેથી આ આજુ ખાનું કૌંસમાં નુકસાન છે. સંખ્યા એક પ્રમાણ - સમૂહ કરને આવારે આપી છે. દિવસોની ૫૨૫૨ પ્રમાણે આવકોની બધી સંખ્યા આ ફેર છે

૨. દિવસોને અને વાલીઓની સંખ્યા નીચે પ્રમાણે —

૧ ૨૦૫૫ ૨ ૧૨૪૦૦, ૩ ૩૦૫૫ ૧૨૦૦૦, ૪ ૨૦૫૫ ૧૨૧૦૦,
૫ ૧૧૦૦, ૬ ૧૦૪૫૦, ૭ ૨૬૦૦ ૩૦૫૫ ના અને અને ૬૦૦૦ [-સાડુ

૫. ૨૮૧૦૦૦	૧૦૪૫૦ (૧૦૬૫૦)	૧૩૦૦૦
૬. ૨૭૬૦૦૦	૯૬૦૦]	૧૨૦૦૦
૭. ૨૫૭૦૦૦	૮૬૦૦ (-મમ૦૮૬)	૧૧૦૦૦
૮. ૨૫૦૦૦૦	[૭૬૦૦	૧૦૦૦૦]
૯. ૨૨૬૦૦૦	૬૦૦૦	૭૫૦૦ [-મમ૦૭૫]
૧૦. ૨૮૬૦૦૦	૫૮૦૦	[૭૦૦૦
૧૧. ૨૭૬૦૦૦	૫૦૦૦	૬૫૦૦
૧૨. ૨૧૫૦૦૦	૪૭૦૦ (૪૨૦૦)	૬૦૦૦
૧૩. ૨૦૮૦૦૦	૩૬૦૦ (૩૨૦૦)	૫૫૦૦
૧૪. ૨૦૬૦૦૦	૩૨૦૦	૫૦૦૦

—આગ્રહ હંપુડ ના મને, ૭. હંપુડ ૮૬૦૦, હંપુડ ૮૦૦૦, ૮. ૭૬૦૦, ૯. ૬૬૦૦ હંપુડ, ૭૬૦૦, હંપુડ, ૧૦. ૫૩૦૦, ૧૧ ૫૦૦૦, ૧૨. ૪૨૦૦, ૧૩ ૩૬૦૦ ૧૪. ૩૨૦૦, ૧૫. ૨૮૦૦, ૧૬. ૨૪૦૦, ૧૭. ૨૦૫૦ હંપુડ, ૨૦૦૦ હંપુડ, ૧૮. ૧૬૦૦, ૧૯. ૧૪૦૦ હંપુડ, ૨૦૦૦ હંપુડ, ૨૦. ૧૨૦૦, ૨૧. ૧૦૦૦, ૨૨. ૮૦૦, ૨૩. ૬૦૦, ૨૪. ૪૦૦. ચેતાંજરસમત વાદીની સખ્યાપૂર્તિ 'લોક પ્રકાશ'ના ૩૨ મા સર્ગાનુસાર કરી છે તેમા મુખ્યર્થની સખ્યા ૮૪૦૦ મળી છે. સમવાયગ્ર પ્રમાણે ૮૬૦૦ નહી

૩. દિગંબરોને મને ત્રિન-કેવળીની સખ્યા નીચે પ્રમાણે —

૧. ૨૦૦૦૦,	૨. ૨૦૦૦૦,	૩. ૧૫૦૦૦,	૪. ૧૬૦૦૦,	૫. ૧૩૦૦૦,
૬. હંપુડ ના મને ૧૨ હજાર અને હંપુડ ના મને ૧૨૮૦૦,	૭. હંપુડ ૧૧૦૦૦,	હંપુડ ૧૧૩૦૦,	૮. ૧૦૦૦૦,	૯. ૭૫૦૦,
૧૦ ૭૦૦૦,	૧૧. ૬૫૦૦,	૧૨. ૫૦૦૦,	૧૩ ૫૦૫૦,	૧૪ ૫૦૦૦,
૧૫. ૪૫૦૦,	૧૬ ૪૦૦૦,	૧૭. ૩૨૦૦.	૧૮. ૨૮૦૦,	૧૯. હંપુડ ૨૬૫૦,
હંપુડ ૨૨૦૦,	૨૦ ૧૮૦૦,	૨૧. ૧૬૦૦,	૨૨ ૧૫૦૦,	૨૩. ૧૦૦૦,
૨૪. ૭૦૦				

અર્થે 'લોકપ્રકાશ'ના આધારે મેળવી છે તેમાં મુવિધિનાથની ૭૪૦૦ લખ્યાની છે, ત્યારે સમવાયગ્ર ૭૫૦૦ દિગંબર અને જલ્દ નેરની -
 ૩ હંપુડની 'લોકપ્રકાશ'માં ૩૨૦૦ છે

૧૫. ૨૦૪૦૦૦	૨૮૦૦	૪૫૦૦
૧૬. ૨૬૦૦૦૦	૨૪૦૦	૪૩૦૦]
૧૭. ૧૭૬૦૦૦	૨૦૦૦	૩૨૩૨ [-સમ૦૩૨]
૧૮. ૧૮૪૦૦૦	૧૬૦૦	[૨૮૦૦
૧૯. ૧૮૩૦૦૦	૧૪૦૦	૨૨૦૦
૨૦. ૧૭૨૦૦૦	૧૨૦૦	૧૮૦૦
૨૧. ૧૭૦૦૦૦	૧૦૦૦]	૧૬૦૦
૨૨. ૧૬૬૦૦૦	૮૦૦[-સ્થા.૦૬૫૧; ૧૫૦૦]	૧૪૦૦
	-સમ૦૧૧૧]	
૨૩. ૧૬૪૦૦૦	૬૦૦[-સ્થા.૦૫૨૦; ૧૦૦૦[-સમ૦૧૧૩]	૧૨૦૦
	-સમ૦૧૦૬]	
૨૪. ૧૫૬૦૦૦]	૪૦૦[-સ્થા.૦૩૮૨; ૭૦૦[-સમ૦૧૧૦	૧૦૦૦
	-સમ૦૧૦૬]	

૨૪. અવધિજ્ઞાની^૧ ૨૫. મનઃપર્યાયી^૨ ૨૬. ચતુર્દશપૂર્વી^૩

૧ [૬૦૦૦] [૧૨૬૫૦ [૪૭૫૦
(૧૨૭૫૦)

૧. 'લોકપ્રકાશ' અને દિવસર પરપરામાં જરાપ મનભેદ નથી પણ સુત્ર અને 'લોકપ્રકાશ'માં છે તે આ પ્રમાણે. ૧૭. ૨૫૦૦, ૧૮. ૨૨૦૦, ૨૧. ૧૬૦૦ એટલે કે, અભિવનાયને ઊપદેશને બધામાં એક છે વાદીની સખ્યાથી માત્રને આ ત્રણેયમાં એક દેખાય છે કે 'લોકપ્રકાશ' અને સુત્રકારે જુદા પડે જ છે લોકપ્રકાશકારે જે સખ્યાઓ આપી મોપી છે તે મૂલ્યે 'સત્તરિસપદ્માણુ' તેમજ 'પ્રવચનસાર'ના આધારે જ નોંધી સખ્યા છે એ પરપરા કોઈ જુદી જ વાચનાની હોય.

જ્ઞાનાંશ મલિકના અવધિજ્ઞાની ૨૦૦૦ હતા છે.

૨ આ સખ્યા લોકપ્રકાશ પ્રમાણે આપી છે. સુત્ર અને તેમાં એક આ છે ૧૭ ૩૩૪૦ ૧૮. ૧૭૫૦, અને જ્ઞાતામાં ૧૮. ૮૦૦ હતા છે.

ત્રીય હરોના મન પર્વાવધિજ્ઞાનીઓની સખ્યા દિવસર મતે:—

૧ ૨૦૭૫૦, ૨ ૧૨૪૫૦ ૬૦૫૦, ૩ ૧૨૪૦૦ ૬૦૫૦, ૪ ૧૨૧૫૦ ૬૦૫૦, [-ચાલ

૨. ૬૪૦૦	૧૨૫૫૦	૩૭૨૦
[-સમ ૬૪, ૧૧૩]		
૩. [૬૬૦૦	૧૨૧૫૦	૨૧૫૦
૪. ૬૮૦૦	૧૧૬૫૦	૧૫૦૦
૫. ૧૧૦૦૦	૧૦૪૫૦	૨૪૦૦
૬. ૧૦૦૦૦	૧૦૩૦૦	૨૩૦૦
૭. ૬૦૦૦	૬૧૫૦	૨૩૫૦
૮. ૮૦૦૦	૮૦૦૦	૨૦૦૦
૯. ૮૪૦૦	૭૫૦૦	૧૫૦૦
૧૦. ૭૨૦૦	૭૫૦૦	૧૪૦૦
૧૧. ૬૦૦૦	૬૦૦૦	૧૩૦૦
૧૨. ૫૪૦૦	૬૦૦૦	૧૨૦૦
૧૩. ૪૮૦૦	૫૫૦૦	૧૧૦૦
૧૪. ૪૩૦૦ ,	૫૦૦૦	૧૦૦૦
૧૫. ૩૬૦૦	૪૫૦૦	૬૦૦]

-ચાકુ] ૧૨૦૦૦ હંપુ, ૧ ૧૧૬૫૦ ૫ ૧૦૪૦૦, ૬. ૧૦૩૦૦ હંપુ, ૭ ૯૯૦૦ હંપુ, ૮. ૮૦૦૦, ૯. ૭૫૦૦ હંપુ, ૧૦ ૭૫૦૦ હંપુ, ૧૧. ૬૦૦૦, ૧૨ ૬૦૦૦, ૧૩. ૫૫૦૦, ૧૪ ૫૦૦૦ ૧૫ ૪૫૦૦, ૧૬ ૪૦૦૦, ૧૭. ૩૩૦૦ હંપુ, ૩૩૫૦ હંપુ, ૧૮ ૨૦૫૫, ૧૯. ૧૭૫૦ હંપુ, ૨૦. ૧૫૦૦, ૨૧ ૧૨૫૦ હંપુ, ૨૨૦૦ હંપુ, ૨૨ ૬૦૦, ૨૩. ૭૫૦ ૨૪. ૫૦૦

૩. દિગ્ગજર મને તીર્થંકરોના ચતુર્દશ પૂર્વધારીઓની સખ્યા આ પ્રમાણે—૧ ૪૭૫૦, ૨. ૩૭૫૦ ૩ ૨૧૫૦, ૪. ૨૫૦૦, ૫. ૨૪૦૦, ૬ ૨૩૦૦, ૭ ૨૩૩૦ હંપુ, ૨૩૦૦ હંપુ, ૮. ૨૦૦૦, ૯. ૧૫૦૦, ૧૦ ૧૪૩૦, ૧૧. ૧૩૦૦, ૧૨. ૧૧૦૦, ૧૩. ૧૧૦૦, ૧૪ ૧૦૦૦, ૧૫. ૬૦૦, ૧૬. ૮૦૦, ૧૭ ૭૦૦, ૧૮. ૬૧૦, ૧૯. ૫૫૦, ૨૦. ૫૦૦, ૨૧. ૪૫૦, ૨૨. ૪૦૦, ૨૩. ૩૫૦, ૨૪. ૩૦૦.

'લોકપ્રકાશ'મા—૧૦ ૮૦૦ એ બેઠે છે. જાણીતી સખ્યા તેના આધારે જ લખી છે.

૧૬. ૩૦૦૦]	૪૦૦૦]	[૬૩૦૦-સમ૦૬૩]
૧૭. ૬૧૦૦[-સમ૦૬૧]	૮૧૦૦[-સમ૦૮૧]	[૧૭૦
૧૮. [૨૬૦૦]	[૨૧૫૧]	૬૧૦
૧૯. ૫૬૦૦[-સમ૦૫૬]	૫૭૦૦[-સમ૦૫૭]	૬૬૮
૨૦. [૧૮૦૦]	[૧૫૦૦	૫૦૦
૨૧. ૩૬૦૦[-સમ૦૩૬]	૧૨૫૦ (૧૨૬૦)	૪૫૦
૨૨. [૧૫૦૦	૧૦૦૦	૪૦૦[-સ્થા૦ ૩૮૧]
૨૩. ૧૪૦૦	૭૫૦	૩૫૦[-સમ૦ ૧૦૫]
૨૪. ૧૩૦૦]	૫૦૦]	૩૦૦[-સમ૦ ૧૦૪; -સ્થા૦ ૨૩૦]

૨૭. વૈદુર્વિકા^૧ ૨૮. અનુત્તરૌપપાતિક^૨ ૨૯. અંતર^૩

૧. [૨૦૬૦૦	[૨૨૬૦૦]	—
૨. ૨૦૪૦૦	બલુમાં નથી	[૫૦ લાખ કરોડ માગર
૩ ૧૬૮૦૦	"	૩૦ "]

૧. દિગ્ગજર મતે વૈદુર્વિકાની સખ્યા આ પ્રમાણે—૧. ૨૦૬૦૦, ૨ ૧૦૪૦૦ હંપુ, ૨૦૪૫૦ હંપુ, ૩ ૧૬૮૦૦ હંપુ, ૧૬૮૫૦ હંપુ, ૪ ૧૬૯૦૦, ૫. ૧૮૪૦૦, ૬. ૧૬૮૦૦ હંપુ, ૧૬૩૦૦ હંપુ, ૭ ૧૫૩૦૦ હંપુ ૧૫૧૫૦ હંપુ, ૮. ૧૪૦૦૦ હંપુ, ૧૦૪૦૦ હંપુ, ૯ ૧૩૦૦૦, ૧૦ ૧૨૦૦૦ ૧૧. ૧૧૦૦૦, ૧૨. ૧૦૦૦૦, ૧૩. ૯૦૦૦, ૧૪ ૮૦૦૦, ૧૫. ૭૦૦૦, ૧૬ ૫૦૦૦, ૧૭. ૫૧૦૦, ૧૮. ૪૩૦૦, ૧૯. ૨૬૦૦ ૩૦પુ, ૧૪૦૦ હંપુ, ૨૦ ૨૨૦૦, ૨૧. ૧૫૦૦, ૨૨. ૧૧૦૦, ૨૩ ૧૦૦૦ ૨૪-૩૦૦

૨. દિગ્ગજર મતે અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થનારા સિંધોની સખ્યા આ પ્રમાણે—૧-૩ ૨૦૦૦૦, ૪-૮. ૧૨૦૦૦, ૯-૧૩ ૧૧૦૦૦, ૧૪-૧૮ ૧૦૦૦૦, ૧૯-૨૩ ૮૮૦૦ ૨૪ ૬૦૦૦ ઉપર બલુવેળી સિંધાવળી સખ્યા લોકપ્રકાશક^૧ કહે છે કે બલુમાં નથી લોકપ્ર ૩૨-૨૦૬૯.

૩ જે નીર્ણય કરવાએ અતર કરવું એ આ ખાતામાં બતાવ્યું છે તુલ્યો આવશ્યક નિર્ણય મહત્ત્વમિતિ પૂ. ૨૪૧ આ ૨-૧૩.

૪. ૧૬૦૦૦	”	૧૦ „[—સ્થાં ૭૩૦]
૫. ૧૮૪૦૦	”	૯ „[—સ્થાં ૬૬૪]
૬. ૧૬૧૦૮	”	[૬૦ હજાર કરોડ સાગર
૭. ૧૫૦૩૦	”	૯ ”
૮. ૧૪૦૦૦	”	૬૦૦ કરોડ સાગર
૯. ૧૩૦૦૦	”	૬૦ કરોડ સાગર
૧૦. ૧૨૦૦૦	”	૬ કરોડ સાગર
૧૧. ૧૧૦૦૦	”	૧ કરોડ સાગરમાં ૧૦૦ સાગર અને ૬૬૨૬૦૦૦ વર્ષ ઓછ
૧૨. ૧૦૦૦૦	”	૫૪ સાગર
૧૩. ૬૦૦૦	”	૩૦ સાગર
૧૪. ૮૦૦૦	”	૬ સાગર
૧૫. ૭૦૦૦	”	૪ સાગર]
૧૬. ૬૦૦૦	”	૩ સાગરમાં દૈપત્ય ન્યૂન[—સ્થાં ૨૨૮
૧૭. ૫૧૦૦	”	[૩ પત્ય
૧૮. ૭૩૦૦	”	૩ પત્યમાં હજાર કરોડ વર્ષ ઓછ
૧૯. ૨૬૦૦	”	હજાર કરોડ વર્ષ
૨૦. ૨૦૦૦	”	૫૪ લાખ વર્ષ
૨૧. ૫૦૦૦	”	૬ લાખ વર્ષ
૨૨. ૧૫૦૦]	[૧૬૦૦	૫ લાખ વર્ષ
૨૩. ૧૧૦૦[—સમ૦૧૧૪]૧૨૦૦]		૮૩૭૫૦ વર્ષ
૨૪. ૭૦૦[—સમ૦૧૧૦]૮૦૦[—સમ૦૧૧૧; ૨.૫૦ વર્ષ]		—સ્થાં ૬૫૩]

૨. તીર્થ^૧ કરો વિષે વધુ માહિતી

(૧) સામાન્ય

પંજિનેન્દ્રોને પ્રથમ શિક્ષા દેનારા વિશુદ્ધ અધ્યવસાથી યજ્ઞને ભક્તિપૂર્વક હાથ જોડીને તેમને શિક્ષા આપે છે.^૨

લોકનાથ ઋષભને દીક્ષા લીધા પછી એક વર્ષ^૩ પછી પ્રથમ શિક્ષા મળી અને બાકીના^૪ તીર્થ^૫ કરોને બે દિવસ પછી શિક્ષા મળી.

ઋષભદેવને પ્રથમ શિક્ષામાં ઇક્ષુરસ મળ્યો અને શેષ તીર્થ^૬ કરોને સરસ ખીર^૭ મળી.

। તીર્થ^૮ કરોને જ્યારે પ્રથમ શિક્ષા મળી ત્યારે ચરીર ઠંડાઈ જાય તેટલા ધનની વૃદ્ધિ થઈ.^૯

બધા તીર્થ^{૧૦} કરોનાં ચૈત્યવૃક્ષો^{૧૧} ધન્ય-પતાકા તથા તોર-લોથી શબ્દગારેલાં હોય છે અને સુર, અસુર તથા ગરુડદેવોથી પૂજિત હોય છે.

વર્ધમાનનું શાલ ચૈત્યવૃક્ષ ૩૨ ધનુષ ઊંચું હતું અને ઋષભનું વ્રજ ગાઉ ઊંચું હતું. શેષ તીર્થ^{૧૨} કરોનાં ચૈત્યવૃક્ષો નવગરીથી બારગણાં ઊંચાં સમજા લેવાં.

૧ આવ૦ નિર્ણ૦ ગા૦ ૩૩૦.

૨ જુઓ આવશ્યક નિર્ણુકિત ગાથા ૩૪૨ દિવસગર મતે બાકીના તીર્થ^{૧૩} કરોનાથી કોઈને વ્રજ દિવસ અને કોઈને ચાર દિવસ પછી શિક્ષા મળી ॥

૩ જુઓ આવશ્યક નિર્ણુકિત ગા૦ ૩૪૩. દિવસગર મતે બાકીના તીર્થ^{૧૪} કરોને માત્ર દ્વીર જ નહીં જલ્ દૂધના નાના પ્રકારના પકવાન મળ્યા હતા.

૪ આવ૦ નિ૦ ગા૦ ૩૪૪.

૫. આ વૃક્ષો નીચે તીર્થ^{૧૫} કરોને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે.

તીર્થંકરોનાં પ્રથમ શિષ્યો તથા શિષ્યાઓ ઉચ્ચ-કુલનાં^૧ ઉચ્ચ વંશનાં, વિશુદ્ધવંશનાં અને ગુણવાન હોય છે.

[—અમ૦ ૧૫૭]

દેવગોત્રમાંથી વ્યવન કરી ગર્ભમાં આગમન, જન્મ, દીક્ષા, કેવલ જ્ઞાન-દર્શન લાભ અને મોક્ષ આ પાંચ માંગ-લિંગ^૨ પ્રસંગે મહાવીર સિવાયના તીર્થંકરોનું ચિત્રાદિ નક્ષત્ર સમજવું અને ભગવાન મહાવીરને વ્યવન, ગર્ભાપકુદ્વલ,^૩ જન્મ, દીક્ષા અને કેવલ જ્ઞાનદર્શનનો લાભ — આ પાંચ માંગલિક પ્રસંગે હસ્તોત્તર નક્ષત્ર સમજવું. [તેમને નિર્વાણનું નક્ષત્ર સ્વાતી હું.]

[—આ૦ ૪૧૧]

તીર્થંકરોના પિતા ઉદયવાળા તથા વિશુદ્ધ કુળ અને વંશના હોય છે અને ગુણવાન હોય છે.

જગત્પ્રસન્ન તીર્થંકરોની પાંચખીઓ બધી ઋતુને યોગ્ય છાયાવાળી હોય છે. આગમ મનુષ્યો તથા પાછળ મનુરેન્દ્રી, મુરેન્દ્રી અને નાગેન્દ્રી એ પાંચખીને વડન કરે છે^૪ વાલક દેવોના કુટુંબ તથા આશ્રુદો દેવો સ્વયં

૧. અત્રી તે બધા ગણધરોને અને ગુણ દિપ્તિમાન ઉચ્ચ કુલના જન્માત્મા છે. ભગવાન મહાવીરના અભિષાર ગણધર બ્રાહ્મણ દત્તા, એટલે કેમનુ કુલ જન્મ હોય જ મનાયું વર્તેલું. જન્મ ભગવાનના ચરિત્રમાં ગત્યજ્ઞતાથી થતા તે એટલા મટે જ બની કહેવાય છે કે બ્રાહ્મણ કુળ દરેક મનાયું હતું. (આ૦ નિ૦ આ૦ ૪૫ ભ.૦) એટલે આવા કવનો મારેલ છે અને તેમાં સમજાવવાઈ કામ કરે છે તેમ સમજવું વર્તેલું.

૨. ભગવાન જુદાના જીવનના આરા ચાર આચારિક પ્રસંગો — જન્મ, જ્ઞાનદર્શન, પર્વચક્રવર્તન અને નિર્વાણ છે. તે બધા વધા દોષ ને તે ત્યાગ દર્શનીય છે, એમ અનુદરમાં કહ્યું છે (૪-૧૧૮)

૩. દિવંભરો આ થતા નથી મળતા.

વિક્રિયા કરી નિપજવી લે છે. પૂર્વમાં દેવો, દક્ષિણે નાગો, પશ્ચિમમાં અસુરો તથા ઉત્તરમાં ગરુડો તેને વહન કરે છે. [—સમ૦ ૧૫૭]

અન્યલિંગ, ગૃહસ્થલિંગ કે કુલિંગ અવસ્થામાં કોઈ તીર્થ કરે દીક્ષા લીધી નથી પણ બધાએ એક વસ્ત્ર સાથે દીક્ષા લીધી છે.^૧

સુમતિએ ઉપવાસ કર્યા વગર, વાસુપુજ્યે એક ઉપવાસ કરીને, પાશ્વ^૨ અને મદિલિએ ત્રણ ઉપવાસ કરીને અને બાકીનાએ બે ઉપવાસ કરીને દીક્ષા લીધી છે.^૨

[—સમ૦ ૧૫૭]

જંબૂદ્વીપના ભરતવર્ષમાં આ અવસર્પિણીના ૨૩^૩ તીર્થ કરોને^૩ સૂર્યોદય વખતે કેવળ જ્ઞાન અને દર્શન ઉત્પન્ન થયાં છે. તે^૪ સર્વે પૂર્વ ભવમાં એકાદશાંગધારી હતા.

૧. જુઓ આવશ્યક નિયુક્તિ ગા૦ ૨૪૮ તથા 'લોકપ્રકા' ૩૨-૪૪૪થી દિવસર મતે બધાએ નસાવસ્થામાં દીક્ષા લીધી છે.

૨. જુઓ આવશ્યક નિયુક્તિ ગા૦ ૨૫૦. દિવસર મતે જપમતે ૧ માસ, સુમતિએ ત્રણ, વાસુપુજ્યે ઉપવાસ વિના, અનન્તનાથથી કુકુ નાથ મુખીનાઓએ (ઉત્તરપુરાણને મતે) ત્રણ (અને હંપુરને મતે બે), મદિલિએ (૬૦ને મતે) બે, સુનિસુવને (૬૦ને મતે) ત્રણ, નેમિએ (૬૦ને મતે) ત્રણ, મહાવીરે (૬૦ને મતે) ત્રણ અને બાકીનાઓએ બે ઉપવાસ કરી દીક્ષા લીધી.

૩. જુઓ આવશ્યક નિયુક્તિ ગા૦ ૨૭૫. પ્રથમના તેવીસ લેવા, જેમને પૂર્વાર્દમાં કેવળજ્ઞાન થયું હતું. મહાવીરને પશ્ચિમાર્દમાં થયું છે. ગીકાકાર એક મતાવર ૯૫૨ કે ૯૨૨ ને દિવસના પૂર્વભાગમાં અને મદિલિ તથા મહાવીરને દિવસના અંતિમભાગમાં થયું છે. દિવસરમતે આ સમય વિશે મતભેદ છે, જે અહીં નોંધેલો નથી.

૪. જુઓ આવશ્યક નિયુક્તિ ગા૦ ૨૫૮. પણ તેમાં જપમતેવને બાર અંગુ જ્ઞાન કર્યું છે દિવસરો આ વિશે જોમ માને છે કે જપમ ૧૧ અંગ અને ૧૦ પૂર્વના બાલ્યાંગ હતા.

અને ઋષભદેવ ચતુર્દશપૂર્વાધારી હતા. તે સર્વે પૂર્વભવમાં માંડલિક રાજા હતા અને ઋષભ ચક્રવર્તી હતા.

[—અમૃ ૨૩]

ત્રણ ચક્રવર્તી તીર્થકર થયા^૨—

૧. શાંતિ; ૨. કુંથુ; ૩. અર.

[—સ્થા ૨૦૧]

વિમલ પછી ૪૪ યુગપ્રધાન પુરુષ મુધી મોક્ષનો નંભવ બરાબર હતો.

[—અમૃ ૪૪]

અરિષ્ટનેમિ પછી ૮ યુગપ્રધાન પુરુષ મુધી મોક્ષનો નંભવ હતો અને તેમની દીક્ષા પછી બે વર્ષે જ સાધુઓ મોક્ષે ગયા છે.

[—સ્થા ૧૧૦]

મહાવીર પછી ત્રણ યુગપ્રધાન પુરુષ મુધી મોક્ષનો નંભવ ૨૦ છે.

[—સ્થા ૧૨૨]

પાંચ તીર્થકરોએ દુમારવાસમાં રહી દીક્ષા લીધી ત આ^૪—૧ વાસુપૂત્ય; ૨. મહિલ; ૩. અરિષ્ટનેમિ; ૪. પાશ્વૈ; ૫. વીર.

[—અમૃ ૧૭૧]

૧. આ ત્રિણે દિગ્ગજરો જન્મ આમ જ માને છે.

૨. જુઓ આ નિઃ શાં ૨૪૫ તેમાં કહ્યું છે કે જાડિના નીચ કરો માંડલિક રાજા હતા.

૩. ઋષભ પછી અસંખ્યાત યુગપ્રધાન, પાશ્વની પછી ચાર યુગપ્રધાન, મહાવીર પછી ત્રણ, નેમિ પછી ૮ અને અન્ય પછી સંખ્યાત લોક પ્રકાશ-૩૨. ૧૧૦૫, ૧૧૦૬.

૪. દુમારવાસ રાષ્ટ્રના અર્ધના મનમેદ અને જુઓ પ્રકરણને અને દિગ્ગજ ન. ૪.

૧૯ તીર્થંકરે અગારવાસમાં રહી દીક્ષા લીધી.

[—સમઃ ૧૯]

ઋષભદેવ અને અંતિમ તીર્થંકર વર્ધમાનનું અંતર
૧ માગરોપમ કેટાકોટી છે.

[—સમઃ ૧૩૫]

ઋષભે ૬૩ લાખ પૂર્વ વર્ષ મુધી રાત્ર્ય કયુર્ અને
૫૪ી અલુગાર થયા.

[—સમઃ ૬૩]

ચંદ્રપ્રભ ૯ માસ છઠ્ઠસ્થપણે રહી કેવલજ્ઞાન-દર્શન
પામ્યા.

[—સ્થાઃ ૫૨૦]

અરિષ્ટનેમિ પૃષ્ઠ દિવસ છઠ્ઠસ્થપણે રહી કેવળી થયા.

[—સમઃ ૫૪]

અરિષ્ટનેમિ દેશન્યૂન ૭૦૦ વર્ષ કેવળી રહી મોક્ષે ગયા.

[—સનઃ ૧૧૦]

પાર્શ્વ ૭૦ વર્ષ શ્રમણરૂપે રહી સિદ્ધ જુદ થયા

[—સમઃ ૭૦]

મહિત્ત તીર્થંકર^૧ મળી સાતે પ્રવ્રજ્ય એક સાથે લીધી—

૧ મહિત્ત — વિદેહરાજની કન્યા (મિથિલાનગરી);

૨. પ્રતિજુદ્ધ — ઇક્ષ્વાકુ રાજા (સાકેતનગરી);

૩. ચંદ્રચંદ્રાલ — અંગરાજ (ચંપાનગરી);

૪ રુકમી — કુલ્લાલાધિપતિ (આવસ્તી);

૫ શબ્દ — કાશિરાજ (વારાણસીનગરી);

૬ અલીનશત્રુ — કુરુરાજ (હસ્તિનાપુર);

૭ જિતશત્રુ — પાંચાલરાજ (કાંપિલ્યનગરી).

[—સ્થાઃ ૫૧૪]

૧ મહિત્ત તીર્થંકર વિષે દિગ્વિજયકાંડે મત્સ્યેદ મારે જુએ!
પ્રવ્રજ્યન અને દિગ્વિજય ન. ૫.

પાર્શ્વના આઠ ગણ હતા. તેમના આઠ ગણધરો હતા તે આ—

૧. શુભ; ૨. શુભલોચ; ૩. વસિષ્ઠ; ૪. બ્રહ્મચારી; ૫. સોમ; ૬. શ્રીધર; ૭. વીરભદ્ર; ૮. યશ.

[—સમ૦ ૮]

પાર્શ્વના આઠ ગણ અને આઠ ગણધર છે તે આ છે—

૧-૬. શુભ-શ્રીધર; ૭. વીર્ય; ૮. ભદ્રયશ.

[—સ્થા૦ ૬૧૭]

પાર્શ્વના ૧૦૦૦ શિષ્યો મર્વ દુઃખનો નાશ કરી મોક્ષે ગયા.

[—સમ૦ ૧૧૩]

(૨) મહાવીર

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પૂર્વે છઠ્ઠાલવમાં^૧ ત્યારે પોદિલ હતા ત્યારે એક કરોડ વર્ષ મુધી શ્રમણભાવે રહી મહાશ્વરક્રપમાં સર્વાર્થવિમાનમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા હતા.

[—સમ૦ ૧૩૪]

ભગવાન મહાવીરનો ગર્ભ ૮૨ દિવસનો થયો ત્યારે ૫ ડી ગર્ભાપકરણ થયું હતું.^૨

[—સમ૦ ૮૧]

ભગવાન મહાવીરના ગર્ભનું અપકરણ ૮૨ દિવસ વીત્યે ૮૩મે દિવસે થયું હતું.

[—સમ૦ ૮૩]

શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનું સંઘયણ વચ્ચકપલ નારાય અને સંસ્થાન સમચતુરસ હતું. તેઓ આત હાથ ઊંચા હતા.

[—સ્થા૦ ૫૬૮; —સમ૦ ૭]

૧. ૭ ભવની ગત્તરી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિષ્ટાન્ત ૧. ૬.

૨. આવશ્યક નિર્ણયિત—ભાષ્ય ગાથા ૪૮. પૃ. ૨૫૪.

ભગવાન મહાવીરે નિર્જલા બે ઉપવાસ કરી દીક્ષા લીધી તે ૪ પ્રમાણે કેવલજ્ઞાનદર્શનની ઉત્પત્તિ વખતે તથા મુદ્ધિ વખતે પણ તેમને બે ઉપવાસ હતા.

[—સ્થા ૧૩૧]

ભગવાન મહાવીરે વર્ષાકાલનો^૧ એક માસ અને વીસ દિવસ વીન્યા પછી ૭૦ દિવસ બાકી હતા ત્યારે વર્ષાવાસ કર્યો.

[—સમ ૭૦]

મૂક્તમંપરાયમાં ભગવાન ૧૭ કર્મપ્રકૃતિઓનો બંધ છે છે તે આ —

૧. આભિનિબોધિકજ્ઞાનોવરણ; ૨. દુતજ્ઞાનાવરણ; ૩. અવધિજ્ઞાનાવરણ; ૪. મનઃપર્યાયજ્ઞાનાવરણ; ૫. કેવલજ્ઞાનાવરણ; ૬. અશુદ્ધર્શનાવરણ; ૭. અચશુદ્ધર્શનાવરણ; ૮. અવધિદર્શનાવરણ; ૯. કેવલદર્શનાવરણ; ૧૦. સાતાવેદનીય; ૧૧. યશઃકીર્તિનામકર્મ; ૧૨. અચ્ચગૌત્ર; ૧૩. દાનાનનય; ૧૪. લાલાંતરાય; ૧૫. લોગાન્તરાય; ૧૬. ઉપલોગાન્તરાય; ૧૭. વીર્યાન્તરાય.

[—સમ ૧૭]

હીણમોહ શુલ્કસ્થાને ભગવાને મોહનીય ત્રિવાચની ગત કર્મપ્રકૃતિઓ વેદી.

[—સમ ૭]

ભગવાન મહાવીરે છદ્ધસ્થાવસ્થાની^૨ અંતિમ શત્રિએ - ૧૧ મહાસ્વપ્નો^૩ બેમાં અને તેઓ બાગી ગયા, તે આ —

૧. ચોમાસુ ચાર માસનું ગણાય છે. તેના દિવસ ૧૨૦ તેનાંથી ૫૦ વસ જતા બાકી ૭૦ જાયે — એટલે કે ચોમાસુ પૂરું થવાને ૭૦ દિવસ બાકી હતા ત્યારે તેમણે લોગાસાનો નિયતવાસ સ્વીકાર્યો. આ નિધિ બાદરવા - ૬ પાંચમ તમજી છે આજકાલ સાવસરિક પર્વને નામે લોગમાય છે.

૨. ભગવાન મુદ્ધતા જીવનમાં જ્ય હાલપ્રાપ્તિના પૂર્વે પાંચ મહા-વનના દશવનના દૈત્યેષ છે. મુદ્ધયર્ષા ૫૦ ૧૪, અનુતર ૫, ૧૬૧.

૩. ન્યુન ગ્રંથનું પદનું અવસ્થામાં પદ છે. ૧૬. ૬. ૫૦ ૬૪૪.

૧. લયંકર તાલપિશાચનો પરાજય; ૨. શુક્લ પાંખ-
વાળો એક મહા પુસ્કોકિલ; ૩. વિચિત્ર રંગવાળી પાંખ
સહિત પુસ્કોકિલ; ૪. મોટી રત્નમાળાની જોડ; ૫. શ્રેષ્ઠ
શ્વેત ગાયો; ૬. કૂંચાથી ઢંકાયેલું પદ્મસરોવર; ૭. અહસ તરંગી
મહાસાગરને માત્ર હાથથી તરી ગયા; ૮. તેજસ્વી સૂર્ય;
૯. વૈદ્યમણિવર્ણના પોતાના આંતરડાથી મહા માનુષોત્તર
પર્વતને વીંટાયેલા જોયો; ૧૦. મેરુપવતના શિખર પરના
શ્રેષ્ઠ સિંહાસન પર પોતાને બેઠેલા જોયા.

આ સ્વપ્નોનાં દ્રશ્ય નીચે પ્રમાણે છે —

૧. તાલપિશાચના પરાજયનો અર્થ એ છે કે તેમણે
મોહનીય કર્મોના સમૂળ ઉચ્છેદ કર્યો.

૨. શુક્લપુસ્કોકિલથી એ સૂચિત થાય છે કે તેઓએ
શુક્લ ધ્યાનમાં આરાહણ કર્યું.

૩. વિચિત્ર પુસ્કોકિલનું દર્શન એ તેમની સ્વસમય
અને પરસમયના પ્રતિપાદનથી અનેક રંગી બનેલ દ્વાદ-
શાંત્રીની પ્રરૂપણાનું સૂચક હતું.

૪. રત્નમાળાની જોડીનો એ અર્થ છે કે તેમનો
ઉપદેશ અગાર ધર્મ અને અણગાર ધર્મ એવા બેડલારૂપ થયો.

૫. શ્વેત શ્રેષ્ઠ ગાયોનું દર્શન તેમના ધ્રમણ, ધ્રમણી,
ધ્રાવક અને ધ્રાવિકારૂપ ચતુર્વર્ણી સંઘનું સૂચક હતું.

૬. પદ્મસરોવરનું દર્શન લવનવાસી, વાણવ્યંતર,
જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એમ ચાર પ્રકારના દેવોના
પ્રતિપાદનનું સૂચક છે.

૭. મહાસાગર તરી ગયા એ તેમના સંસારસાગર
તરી જવાની સૂચના હતી.

૮. તેજસ્વી સ્પર્શ તેમના અનન્ત જ્ઞાન અને દર્શન રૂપ પ્રકાશની સૂચના હતી.

૯. માનુષોત્તર પર્વતનો પોતામાં સમાવેશ એ દેવ-મનુષ્યો સર્વ તેમનો યથા જાવાના હતા તેની સૂચના હતી.

૧૦. મેરુશિખર પર સિંહાસને બેઠેલા પોતાને જોયા તેનો અર્થ એ છે કે તેઓ દેવ-મનુષ્યો વગેરેની સભામાં બેસીને ધર્મપ્રવચન કરવાના હતા.

[-સ્થા. ૭૫૦]

ભગવાન મહાવીર એક જ દિવસમાં એકાસને રહી ૫૪ પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપ્યા.

[-સમ. ૫૪]

આ અવસર્પિણીના ૨૪ તીર્થંકરોમાં છેલ્લા ઇમણુ ભગવાન મહાવીર એકલા જ (કેઈની સાથે નહિ) સિદ્ધ જુદા, મુક્ત થયા અને સર્વદુઃખથી રહિત થયા.^૧

[-સ્થા. ૫૩]

ઇમણુ ભગવાન મહાવીર સાધિક ૪૨ વર્ષ ઇમણુરૂપે રહી સિદ્ધ થયા.

[-સમ. ૪૧]

ભગવાન મહાવીરના સમવસરણુનું વર્ણન શરૂઆતથી માંડીને સુધર્મ જણધરની શિષ્યપરંપરા આગળ આલી અને બાકીના જણધરોની શિષ્યપરંપરા આગળ ન આલી એ બધું ક્લ્પ પ્રમાણે સમજી લેવું.^૨

[-સમ. ૧૫૭]

૧. જુઓ આવરવક નિર્ણયિત ગ્રા. ૩૩૦.

૨ સમવસરણુની વક્તવ્યતા માટે જુઓ જુદાકદમ ગ્રા. ૧૧૭૧ - ૧૧૧૭ અને આવરવક નિર્ણયિત ગ્રા. ૫૪૩ - ૫૬૫.

(૩) મહાવીરના ગણધરો

ભગવાન મહાવીરના નવ ગણ^૧ હતા —

૧. ગોદાસગણ; ૨. ઉત્તર બલિસ્સહગણ; ૩. ઉદ્દેહ ગણ; ૪. ચારણગણ; ૫. ઉડ્ડુવાટિકગણ; ૬. વર્ષવાટિકગણ; ૭. કામધિકગણ; ૮. માનવગણ; ૯. કેાટિકગણ;

[—સ્થા ૧૮૦]

ભગવાન મહાવીરના ગણધરો ૧૧ હતા^૨ —

૧. ઇન્દ્રભૂતિ; ૨. અગ્નિભૂતિ; ૩. વાયુભૂતિ; ૪. વ્યક્ત; ૫. સુધર્મ; ૬. મંડિત; ૭. મૌર્યપુત્ર; ૮. અકંપિત; ૯. અચલજ્ઞાતા; ૧૦. મેતાર્થ; ૧૧. પ્રભાસ.

[—સ્થા ૧૧]

સ્થવિર ઇન્દ્રભૂતિ ૯૨ વર્ષ સર્વાયુ લોગવી સિદ્ધ થયા.

[—સ્થા ૯૧]

સ્થવિર અગ્નિભૂતિએ ૪૭ વર્ષ ગૃહસ્થભાવે રહી દીક્ષા લીધી.^૩

[—સ્થા ૪૭]

સ્થવિર અગ્નિભૂતિ ૭૪ વર્ષ સર્વાયુ લોગવી સિદ્ધ થયા.

[—સ્થા ૭૪]

આર્ય સુધર્મ ૧૦૦ વર્ષ સર્વાયુ વિતાવી મુક્ત થયા.

[—સ્થા ૧૦૦]

સ્થવિર મંડિતપુત્ર ૮૩ વર્ષ સર્વાયુ વિતાવી મુક્ત થયા.

[—સ્થા ૮૩]

૧. જુઓ આશ્વ ૦ નિ ૦ આ ૦ ૨૬૦, ૨૬૧. ગણ એટલે જેની વાચના, ક્રિયા અને આચાર સરખા હોય તેવા ધર્મજ્ઞોનો સમૂહ. ભગવાનના ગણ ૯ હતા અને ગણધર ૧૧ હતા એટલે એમ માનવું બર્હએ કે તેમના ગણનાં બે યુગલો સરખી વાચનાદિવાળા હતાં.

૨. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તજ્ઞ નં. ૭.

૩. આશ્વ ૦ નિર્જી ૦ ગાથા ૬૫૦માં ૪૬ વર્ષ કહ્યાં છે.

સ્થવિર મહિતપુત્ર ૩૦ વર્ષ દીક્ષા પાળી મોક્ષે ગયા.
[—સમ૦ ૩૦]

સ્થવિર મૌર્યપુત્રે ૬૫ વર્ષ ગૃહસ્થરૂપે રહી દીક્ષા લીધી.
[—સમ૦ ૧૫]

સ્થવિર મૌર્યપુત્ર ૬૫ વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી સિદ્ધ થયા.
[—સમ૦ ૬૫]

સ્થવિર અકંપિત ૭૮ વર્ષ સર્વાયુ વિતાવી મુક્ત થયા.
[—સમ૦ ૭૮]

સ્થવિર અચલબ્રાતા ૭૨ વર્ષ સર્વાયુ વિતાવી મુક્ત થયા.
[—સમ૦ ૭૨]

(૪) મહાવીરના સમકાલીનો

ભગવાન મહાવીરના તીર્થમાં નવ જીવોએ^૧ તીર્થંકર નામ-ગોત્ર ખાંધ્યું—

૧. શ્રેણિક; ૨. સુપાર્શ્વ; ૩. ઉદાચી; ૪. પોદ્દિલ અણ્ણગાર; ૫. દંડાયુ; ૬. શંખ; ૭. શતક; ૮. સુલસા શ્રાવિકા; ૯. રેવતી.

[—સ્થા૦ ૧૬૧]

ભગવાન મહાવીરે આઠ રાજાઓને^૨ ઘર છોડાવી દીક્ષા લીધી—

૧. વીરાંગક; ૨. વીરથયા; ૩. સંજય; ૪. એલ્લેયક રાજપિ; ૫. ભેય; ૬. શિવ; ૭. ઉદાચન; ૮. શંખકાશિવધેન.

[—સ્થા૦ ૧૨૧]

૧. આ નવ વિશે વિશેષ માહિતી માટે જુઓ પ્રકરણને અતે દિપ્તજ્ઞ નં. ૮.

૨. આ આઠ રાજાઓ વિશે માહિતી માટે જુઓ પ્રકરણને અતે દિપ્તજ્ઞ નં. ૯.

ભગવાન મહાવીરના ૫૩ ધ્રમણો^૧ એકેક વર્ષ ધ્રમણ-
ભાવે રહી અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા.

[- સમ ૭ ૫૩]

૩. ભરતવર્ષની ઉત્સર્પિણીની ચોવીસી

જંબૂદ્વીપમાં ભરતવર્ષમાં આગામી ઉત્સર્પિણીમાં^૨
ચોવીસ તીર્થંકર થશે :—

નામ	પૂર્વભવનું નામ ^૩
૧. મહાપદ્મ	ત્રિલોક (રાજગૃહનો રાજા)
૨. સૂરદેવ (સુરાદેવ) ^૪	સુપાત્થ ^૫ (મહાવીરના કાકા)
૩. સુપાત્થ ^૬	ઉદક
૪. સ્વયંપ્રભ	પોદિલ અણુગાર
૫. સર્વાનુભૂતિ	દ્વિદાસુ
૬. દેવશ્રુત (દેવગુપ્ત)	કાતિકે
૭. ઉદક	શંખ
૮. પેદાલપુત્ર	નંદ
૯. પોદિલ	સુનંદ

૧. ભગવાન મહાવીરના ધ્રમણો જે અનુત્તર પાતિકમાં ગયા તેમનું
વર્ણન અનુત્તરાપાતિકમાં છે. અત્યારે જે ૧૫મા એ સૂત્ર ઉપલબ્ધ છે, તે
પ્રમાણે આ મુનિજોની સંખ્યા ૩૩ છે. વળી તેમનો આમળ્યપર્વાય આવી
જણાવ્યા પ્રમાણે એક વર્ષ નહિ પણ વધારે જ તેમાં જણાવ્યો છે. સંભવ
છે અનુત્તરમાં પણ વાચનાભેદ હોય.

૨. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્પણ નં. ૧૦.

૩. પૂર્વભવનાં નામ અંગે વિશેષ માહિતી માટે જુઓ પ્રકરણને
અંતે દિપ્પણ નં. ૧૧.

૪. જે નામો કૌસમાં મૂક્યાં છે તે ‘લોકપ્રકાશ’ તથા સમવાયાગ-
માંથી લેખ્ય ગ્રંથમાં પાઠાંતર છે.

૧૦. શતકે	શતકે
૧૧. મુનિમુવત સર્વાવિદ્	દેવકી
૧૨. અમમ	સત્યકી
૧૩. નિષ્કયાય	વાસુદેવ (કૃષ્ણ)
૧૪. નિધુક્તાકે	બળદેવ
૧૫. નિર્મમ	રોહિણી
૧૬. ચિત્રગુપ્તા	મુલ્લસા
૧૭. સમાધિ	રેવતી
૧૮. મંવર	શતાલિ
૧૯. અનિવૃત્તિ	ભયાલિ
૨૦. વિજય	દ્વીપાયન
૨૧. વિમલ	કૃષ્ણ
૨૨. દેવોપપાત	નારદ
૨૩. અનંતવિજય (અનંતવીર્ય)	અંબક
૨૪. ભદ્ર ^૧	સ્વાતિ જુહ

આ તીર્થકરોનાં ૨૪ પિતા, ૨૪ માતા, ૨૪ પ્રથમ શિષ્યો, ૨૪ પ્રથમ શિષ્યા, ૨૪ પ્રથમ ભિક્ષાદાયક અને ૨૪ ચૈત્યવૃક્ષો ધરો.

[— સમ૦ ૧૫૮]

૧ સમવાયગ્રન્થમાં જે પાક મળે છે તેમાં આ નામ નથી પણ 'લોકપ્રકાશ'માં સમવાયગ્રન્થી ગણા ઉદ્ધત કરેલી છે તેમાં આ નામ છે. ત્યાં અંતિમ પદ આમ છે — 'મંત્રવિરિય મહેતિ વ' અને સમવાયોગમાં 'મંત્રવિરિય દવ' છે પણ જો ભદ્ર નામ ન ગ્રહીએ તો સમવાયોગમાં ૧૧ માં મુનિમુવત્તુ સર્વાવિદ્ એવું વિરોધ છે તેને નામ ગણવાથી રાત્રી સંખ્યા પૂરી થઈ જશે.

હે આર્ય, આગામી ઉન્નપિંત્રીમાં ચાનુયામ ધર્મની પ્રજ્ઞાપના કરીને સિદ્ધ થનારા નવ છે^૧ :—

૧. કૃષ્ણવાગુદેવ; ૨. રામ ભગદેવ; ૩. ઉદક પેદાશપુત્ર^૨; ૪. પુદ્ગલ; ૫. શતકમાયાપતિ; ૬. દારુકનિર્ઘન્ય; ૭. અન્ય-નિર્ઘનીપુત્ર; ૮. આવિકાબુદ્ધ અંબડપરિમાજક; ૯. મુપાત્યા નામની પાત્યાપત્યા આર્યાં.

[—૨૫૦ ૧૭૨]

૪. બાવી તીર્થંકર વિમલવાદન

હે આર્ય! રાજા ઋણિક ભિંભિઆર મરીને ત્રીજી શ્રીમતક નરકમાં ૮૪૦૦૦ વર્ષ રિયતિવાગ્ગા નારકરૂપે ઉત્પન્ન થયા. નરકમાં તે અન્યંત કૃષ્ણ વર્ણના ધર્મે અને ત્યાં અન્યત્ર વેદના બોમવશે યથાકાલ નારકરૂપે સ્ત્રી આગામી ઉન્નપિંત્રીમાં આ જ જંબૂદીપમાં ભરતવર્ષમાં વૈતાકય પર્વતની હમીપમાં પુરેશમાં શતઠાર નામના નગરમાં સન્મતિ કુલકરની બાગ નામની બાયાંની કૂખે ગર્ભનાં

૧. આ નવમારી છે. કારક નિવંધ અને નવની મુદ્ધામાં એ બેન નામ સમવાચામમાં એ વર નૃસંકરના પૂર્વકવના નામની સ્ત્રીની હતી. તેમાં મરતા નથી એ વાચનાએને કારણે જ મનઃ ભેદભે. ભવવ રીસાતો એ જુનાનો કર્યો છે કે આ બધાને નૃસંકર ન મળ્યા — એ મની છે.

૨. મુવગ્ગના બેન સુન્દરકથમાં કાનુયા નાગનીય બાવવનમાં એ રાધા છે કે આ કાકની જ સુમળી. તેમાં પ્રથમ સર્વ ૧૨૧૪૦૦૦ સુધી હતી તેમજ તેનું નામ કારે પ્રથમ સુવરના અદિકાવત વિશે થયા હતી અને અવરત મદાદરને એ વિશે શુ રહેશનું હતું કે ભગવત સુમળ હતું. ૧૦૧ તેમાં મદુ દેવતા મન્ત્રમાં ભગવતના વલ. તેણે મૈત્રમ તેમજ અવરત સર્વ સર્વ મદાદરે તેમજ અવરતના સર્વ સદાસર મુવગ્ગના મુવ તેમ જ નિર્ગુણિય. તેમના વિશે આ મુવમાં અનુવેશ ૪૬.૧૨ હતી નવ.

પુરુષરૂપે ઉત્પન્ન થયે. ૯ માસ અને છા દિવસ વીત્યે ભદ્ર રાત્રે સુકુમાર સર્વાંગસંપૂર્ણ બાળકને જન્મ આપયે.

તેના જન્મની રાત્રિએ શતદ્વાર નગરમાં અંદર અને બહાર પદ્મ અને રત્નની વર્ષા થયે; તેથી તેનાં માતા પિતા એ બાળકનું બારમે દિવસે મહાપદ્મ એવું નામ રાખયે.

જ્યારે બાળક ૮ વર્ષનો થયે ત્યારે માતા-પિતા તેનો મહારાજ્યાભિષેક કરયે અને ત્યાર પછી મહાપદ્મ શુશ્રુવાન રાજાની જેમ યોગ્યતાપૂર્વક રાજ્યશાસન કરયે. તેના રાજ્ય-શાસન કાળમાં પૂર્ણભદ્ર અને મહાભદ્ર નામના બે દેવો આવીને તેની સેવાનો ભાર સંભાળી લેયે. આથી નાગરિકો તેનું દેવસેન એવું બીજું નામ પાડયે.

ત્યાર પછી મહાપદ્મને એક શ્વેત શંખ જેવો શ્રેષ્ઠ હાથી સાંપડયે. રાજા એ શ્રેષ્ઠ હાથી પર બેસી શતદ્વાર નગરમાં આમતેમ ફરયે, એટલે વળી ગામના નાગરિકો તેનું વિમલવાહન એવું ત્રીજું સાર્યક નામ પડ્યે.

ત્યાર પછી તે વિમલવાહન રાજા બધાં મળી ૩૦ વર્ષ ગૃહસ્થાવાસ ભોગથી માતાપિતા વગેરેની રક્ષા ભરે સંપુર્ણ થઈને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રસ્થાન કરયે. તે વખતે દેવો તેની કલ્યાણકારી વાણીમાં પ્રશંસા કરયે, તેનું અભિનંદન કરયે. ત્યાર પછી ગામ બહારના સુખમિલાગ ઉદ્યાનમાં એક દેવદૂધ્ય શકલ કરી તે પ્રવ્રજ્યા લેયે; અને બાર વર્ષ પર્યંત શરીરની પરવા કર્યા વિના જે કોઈ દેવી, માનુષી કે તિર્યંચગંબધી ઉપસર્ગો આવયે તેમને સમ્યક્ રીતે સમ-લાવપૂર્વક સહન કરયે. પછી તે ભગવાન વિમલવાહન ચાલવામાં સમિતિવાળા યાવત્ પ્રજાચારી થયે અને નિર્મમ, નિષ્પરિગ્રહી, લેપ વગરના, જેમ કાસાના વાસણમાં કોઈ ન

એટલે તેવી રીતે તદ્દન સ્નેહ વગરના થયે ચાવત્ ભાવના અધ્યયનમાં લે ભગવાન મહાવીર વીરે કહેવામાં આવ્યું છે તેવા, ઘી હોમવાથી તેજસ્વી થયેલા અગ્નિ જેમ જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે તેજસ્વી, શંખની જેમ નિર્મલ, જીવની જેમ અપ્રતિકૂલગતિ, ગગન જેમ નિરાલંબન, વાયુની જેમ અપ્રતિબદ્ધ, ચારદ જલ જેમ ગુદ્ધ અંતઃકરણયુક્ત, પદ્મપત્ર જેમ લેપ વિનાના, કાચગાની જેમ શુભેન્દ્રિય, પક્ષીની જેમ બંધનમુક્ત, ખડ્ગના શીંગડા જેમ એકાગ્રી, ભાદુંક પક્ષીની જેમ અપ્રમત્ત, હાથીની જેમ શૂર, વૃષભ જેમ બળવાન, સિંહ જેમ દુર્ધર્ષ, મેરુ જેમ અકંપ, સાગર જેમ ગંભીર, ચંદ્ર જેમ શીતલ, સૂર્ય જેમ ઉજ્જ્વલ, કનકની જેમ રૂપવાન અને પૃથ્વી જેમ સર્વ સ્પર્શને સહન કરનાર થયે. તે ભગવાનને પછી કોઈ અંદાજ, પોતાજ કે અવશ્યક એ કોઈના પ્રતિબદ્ધ નહિ રહે. તેઓ નિરાકુલ ભાવે સંયમ-પૂર્વક જ્યાં હંચાયે ત્યાં વિહાર કરજા. આમ અનુસાર જ્ઞાન-દર્શનપૂર્વક ઉચિત રીતે વિહાર કરતાં કરતાં ઋજુતા, મૃદુતા, લઘુતા, ક્ષમા, નિર્ભીષ, શુદ્ધિ, સત્ય, સંયમ, તપોશુભ, શીથરૂપી પરિનિર્વાણના માર્ગ પર વિહાર કરતાં કરતાં ધ્યાનાવસ્થા અપ્રતિકૂલ અનુસાર કેવલ જ્ઞાન-દર્શન તેમના આત્મામાં પ્રકટ થયે. એટલે તઓ જિન, અર્હંત ભગવાન થયે. તે દેવગી મવજા, સર્વદર્શી, દેવમનુષ્ય આદિ બધા જીવોના પર્યાયને બાજુનાર અને દેખનાર થયે તથા સંપૂર્ણ લોકમાં સર્વ જીવોની આગતિ-ગતિ, સ્થિતિ, વ્યવન, ઉપપાદ, તર્ક, મનોગત ભાવ, ભોજન, કૃત્યો, અને પરિમેવના બાજુએ દેખશે, અને તે પૂજ્ય યોગ્ય ભગવાન જીવોનું પ્રકટપણે થતું, શુભપણે થતું બધું મન વચન અને કાયાનું કાર્ય સંપૂર્ણ લોકના સર્વ જીવોનું બાજુએ દેખશે. આમ તેમનું સંપૂર્ણ

જીવન ભગવાન મહાવીરના જેવું (‘ભાવના’ અધ્યયનમાં જે વર્ણવવામાં આવ્યું છે તેવું) વ્યતીત થયે.

ભગવાન મહાવીરની જેમ તેઓ પણ પાંચ મહાવ્રત અને તેમની ભાવનાનો અને જીવનિકાયના સંયમનો ઉપદેશ કરતાં કરતાં વિહાર કર્યો. તે આ પ્રમાણે :—

“હે શ્રમણ નિર્ગન્ધો! મેં જેમ નિર્ગન્ધોને એક આરંભસ્થાન બતાવ્યું છે, તેમ તે વિમલવાહન તીર્થ કર પણ એક આરંભસ્થાનનો ઉપદેશ કર્યો.

“મેં જેમ પ્રેમબંધન અને દ્વેષબંધન કદાં છે, તેમ તે પણ કહેશે.

“મેં જેમ મનદંડ વચનદંડ અને કાયદંડ બતાવ્યાં છે, તેમ તે પણ એ ત્રણ દંડ કહેશે.

“તેવી જ રીતે મારી જેમ તે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયની; શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ એ પાંચ કામગુણની; પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજસ્કાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય એ છ જીવકાયની; સાત ભયસ્થાનની; આઠ મહસ્થાનની; નવ બ્રહ્મચર્યની શુષ્પિતની; દશ શ્રમણધર્મની — એમ યાવત્ ૩૩ આશાતનાની વિમલવાહન પણ પ્રરૂપણા કર્યો.

“વળી મેં શ્રમણધર્મમાં નગ્નભાવ, સુંડભાવ, અસ્નાન, અદંતધોવન, અછત્તવ, વાહન ન વાપરવાનું, ભૂમિશય્યા, ફલકશય્યા, કાંઠશય્યા, કેશલોચ, બ્રહ્મચર્યવાસ, પરધરપ્રવેશ, યાવત્ મળે કે ન મળે પણ મિક્ષાજીવન એ બધું શીખવ્યું છે, તેમ તે વિમલવાહન પણ શીખવશે.

“વળી જેમ મેં સદોષ આહારનો નિષેધ કર્યો છે, તેમ તે પણ નિષેધ કરશે.

“વળી જેમ શ્રમણોને પ્રતિક્રમણયુક્ત પાંચમહાવ્રતનો અચેત્કર્મ મેં બતાવ્યો છે, તેમ તે પણ બતાવશે. વળી પાંચ અણુવ્રત, સાત શિક્ષાવ્રત જેમ બાર મતો શ્રાવકનાં બતાવ્યાં છે, તેમ તે પણ બતાવશે.

“મેં જેમ લિશ્તુઓ માટે શબ્દાતરપિંડ અને રાજ-પિંડનો નિષેધ કર્યો છે, તેમ તે પણ કરશે.

“વળી મારે જેમ નવ ગણ અને અગિયાર ગણધર છે, તેમ તેમને પણ હશે.

“વળી જેમ મેં ત્રીસ વર્ષ ગૃહસ્થપર્યાયમાં ગાળી અને દીક્ષા લીધી તથા બાર વર્ષ અને સાડા છ માસ છદ્રસ્થપર્યાય પાળી કેવલ-જ્ઞાન દર્શનનો લાભ કર્યો, અને ૩૦ વર્ષમાં સાડા ૩ માસ ક્રમ કેવલીરૂપે રહી, એમ કુલ ૪૨ વર્ષ શ્રમણ-પર્યાય ભોગવી મર્વ મળી ૭૨ વર્ષ આયુ ભોગવી, હું સિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત થઈ સર્વ દુઃખનો નાશ કરીશ, તેમ તે વિમલવાહન પણ નેટલાં ૪ વર્ષો ગૃહસ્થાવાસ, છદ્રસ્થાવસ્થા, શ્રમણપર્યાય ભોગવી સિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત થશે ”

દૂંકમાં જે શીલશ્રમાચાર ભગવાન મહાવીરનો હતો, તે જ પ્રમાણે વિમલવાહનનો સમજી લેવાનો છે.

[—સ્થા ૧૯૩]

અરિહંત મહાપદ ૮ રાજ્યોને દીક્ષા આપશે —

૧. પદ્મ, ૨. પદ્મગુહ્મ, ૩. નલિન, ૪. નલિનગુહ્મ, ૫. પદ્મોદ્ભવ, ૬. ધનુરુદ્ભવ, ૭. કનકરથ, ૮. ભરત.

[—સ્થા ૧૨૫]

૫. ઐરવતવર્ષની ચોવીસી

જાંબૂદીપના ઐરવત વર્ષના ૨૪ વીર્યકરો આ પ્રમાણે છે—

વર્તમાન અવસ્થાપિંડીમાં

આગામી ઉત્સર્પિણીમાં

૧. ચંદ્રાનન	સુમંગલ
૨. મુચંદ્ર	સિદ્ધાર્થ
૩. અગ્નિમેન	નિર્વાણ
૪. નંદિપેણ	મહાપથ
૫. ઋષિદત્ત	ધર્મધ્વજ
૬. બ્યવહારી (વનધારી)	શ્રીચન્દ્ર
૭. સોમચંદ	પુષ્પકેતુ
૮. સુદિગ્ધમેન	મહાચન્દ્ર
૯. અનિતસેન	શુભસાગર
૧૦. શિવસેન	પુણ્યધોષ
૧૧. દેવશર્મા	મહાધોષ
૧૨. નિશ્ચિપ્તશસ્ત્ર	મત્પસેન
૧૩. અસંભવજ	શૂરસેન
૧૪. અનન્તાક	મદામેન
૧૫. ઉપગ્રાંત	સર્વાનન્દ
૧૬. સુમિતેન	દેવપુત્ર
૧૭. અતિપાર્થ	સુપાર્થ
૧૮. સુપાર્થ	સુવ્રત
૧૯. મરુદેવ	સુકેશલ
૨૦. ધર	અનંતવિજય
૨૧. ય્યામકોષ્ઠ	વિમલ
૨૨. અગ્નિમેન	ઉત્તર
૨૩. અગ્નિપુત્ર	મદાગલ
૨૪. વારિધંત	દેવાનન્દ

ટિપ્પણ

૧ તીર્થંકરો વિષેની જોડ માન્યતા:-

અગત્યમાં જનસાગરમાં સાત તીર્થંકરો એવા તીર્થંકરો ઘડે મથા ॥ એમ કહી તેમના નામ બચવાન જુદે જગ્યાઓ ઉ. આ સાતે માટે જેમણે બહુમાન પ્રશંસિત કર્યું તેઓ દેવલોકમાં મથા અને જેમણે તેમની નિન્દા કરી તેઓએ બહુ અપુરુષ ઉપાજિત કર્યું છે, એમ પણ ત્યાં જનશ્રાવ્યું છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે, જોડી પણ બચવાન જુદાં જ પ્રથમ તીર્થંકર નથી બચતા, તેમની પદેલા પણ સાત તીર્થંકર ઘડે મથા એમ તેઓ માને છે. તેઓના નામ આ પ્રમાણે છે - ૧. સુનેત, ૨. મુમવકળ, ૩. અરનેમિ, ૪. કુડાંક, ૫. દરિયાપાત્ર, ૬. જોતિષક, ૭. અરક. - અગત્ય ૭. ૧૬

અગત્ય (૭. ૭૦) માં અરક તીર્થંકરના ઉપદેશનો નમૂનો આપ્યો છે. જેનગાજીમાં પ્રસિદ્ધ 'સમય ગોવમ મા વનાવર' વાળા અધ્યયનમાં જીવનની શક્તિના જાત્રાવાન જે ઉપમાઓનો ઉપયોગ થયો છે, તેની જ ઉપમા વાપરીને મનુષ્યને સમચરિતમાં વાગવાની કાળીયા અરકે પણ કરી છે.

અરકના સમયની સ્થિતિ વિષે વર્ણન કરનાં જુદાંબચવાન કહે છે કે, અરક તીર્થંકરના સમયમાં ૬૦ હજાર વર્ષનું મનુષ્યોનું આયુ હતું. ૫૦૦ વર્ષની કુમારી પરજીવવા ચોખ્ખા ગણાતી. એ સમયમાં મનુષ્યોને બાધા હોતી નહોતી જ દુની રીત, ઉષ્ણ, બૂખ, તરસ, પેશાબ કરવો પડે તે, અને મલોત્સર્ગ કરવો પડે તે. - આ સિવાય રોગ જેવું કશું હતું જ નહિ. આઠવી થોડી પીડા અને આઠવું લાગુ આયુ છતાં અરકે ઉપદેશ આપ્યો કે મનુષ્યનું આયુ બહુ ઓછું છે તેમાં વળી અનેક પ્રકારના દુઃખો છે - હતાદિ.

આ વર્ણન જેન તીર્થંકરે અરનાથના સમયને લાગુ પાડી શકાય કે નહિ, એ એક પ્રશ્ન છે. જેન સાચું પ્રમાણે તેમનું આયુ ૮૪ હજાર વર્ષ છે અને તેમના પછીના મહિલનું આયુ ૫૫ હજાર વર્ષ છે. એટલે પૌરાણિક રીતે ગણીએ તો આ સમય અર અને મહિલની વચ્ચેનો કહેવો જોઈએ. કારણ, અરકના સમયમાં આયુ ૬૦ હજાર વર્ષ જતાનું છે. છતાં - આ ફેરને બાદ કરીએ તો પણ જેન જુદાં ઉભયના વર્ણન પરથી એટલું તો તારવી

શકાય કે અર કે અરક નામની કોઈ પ્રભાવશાળી વ્યક્તિ ક્રમશઃ ૫૨૫રામાં અવરણ થઈ હોવી જોઈએ.

૨. દિગંબર મંત્રે માતાઓનાં નામમાં મંત્રલેહ :—

દિગંબર મંત્રે તીર્થ કરતી માતાઓનાં નામમાં લેહ છે. તે આ નામોથી જણાઈ આવશે—૧. મરુદેવી, ૨. વિજયસેના ૩. સુવેદ્યા, ૪. સિદ્ધાર્થા, ૫. મગધા, ૬. સુસીમા, ૭. પૃથ્વીસેના, ૮. લક્ષ્મણા, ૯. જયરામા (રામા), ૧૦. સુનદા, ૧૧. નંદા (વિષ્ણુથી), ૧૨. ભવાવતી (પાર્વતી), ૧૩. જયરમા (રામા), ૧૪. રામા (રેવતી), ૧૫. સુપ્રમા (સુમતા), ૧૬. એરા, ૧૭. શોકાતા (શીમતી), ૧૮. મિત્રસેના, ૧૯. પ્રભવતી (રક્ષિતા), ૨૦. સોમા (પદાવતી), ૨૧. વર્ષિયા (વપ્રા), ૨૨. સિંધાદેવી, ૨૩. વામાદેવી, ૨૪. પ્રિયકાન્તિની ત્રિપદા. આઠી દિગંબરોમાં પણ મંત્રલેહ છે, જે ઉત્તર અને દરિયુરણમાં સરખાં નામો છે, ત્યાં બીજું નામ કૌસમાં નથી મૂક્યું; પણ જ્યાં વિશેષ છે ત્યાં દરિયુરણમાં સંમેત નામ કૌસમાં મૂક્યું છે અને ઉત્તરપુરાણમાં બહાર રાખ્યું છે. આજણ પણ આ જ ક્રમે સમજવું. માતાઓના નામ માટે જુઓ આવડ નિઃ આં ૩૮૫-૩૮૬.

૩. કલ્યાણકર્તા નક્ષત્રો :—

જે તીર્થ કરીને એક જ નક્ષત્ર—અવન, જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને મોક્ષ—એ જાને માંડલિક પ્રસંગે હોય છે, તે આ જાનામાં જણાવ્યું છે. ભગવાન મહાવીરને પાંચ કલ્યાણકર્તા આ ગણવાનાં છે—અવન, ગર્ભાવધરણ, જન્મ, દીક્ષા, અને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ. દિગંબરોને મંત્રે ગર્ભાવધરણની યજ્ઞના બની નથી તેથી મહાવીરનાં પાંચ કલ્યાણકર્તા અન્ય તીર્થ કરેા જેમ જ ગણવાના છે. દિગંબરોને મંત્રે નક્ષત્રો આ પ્રમાણે છે—

(૧) જન્મના — ૧ ઉત્તરાષાઢા, ૨. ઉત્તરાષાઢા, (૬૦ પુ.ના મંત્રે અભિજિત), ૩ ઉત્તરાષાઢા, ૪ ૪, ૫. ઉત્તરાષાઢા.

(૨) અજિતના — ૧-૫. રોહિણી.

(૩) સુખવના — ૧. મુરસિર, ૨. ૬૦ પુ. અને મુરસિર, ૬૦ પુ. અને જ્યેષ્ઠા ૩-૪ ૪ મુરસિર, ૫. ૬૦ પુ. મુરસિર, ૬૦ પુ. જ્યેષ્ઠા.

(૪) અમિનદનના — ૧-૫. પુનર્વસુ.

(૫) સુમતિના — ૧-૫ મથા

(૧) પદ્મજનાં-૧. ચિત્રા, ૨. ઉં પું ના મને મત્ર, ૬૦ પું ના મને ચિત્રા, ૩. ચિત્રા, ૪. ચિત્રા, ૫ ચિત્રા.

(૭) મુપાશ્વનાં-૧-૪. વિશાખા, ૫. અનુસાધા.

(૮) ચન્દ્રમના-૧. જ્યેષ્ઠા, ૨-૪. અનુસાધા, ૫. જ્યેષ્ઠા.

(૯) પુષ્પાવના-૧. મૃગ, ૨. મૃગ, ૩. ૪. મૃગ, ૫. મૃગ.

(૧૦) રીતગના-૧-૫. પૂર્વાષાઢા.

(૧૧) શ્રવાણના-૧-૪. શ્રવાણ, ૫. ધનિષ્ઠા.

(૧૨) વામુજ્યના-૧-૨. રાત્રિમિત્ર, ૩-૪. વિશાખા, ૫. વિશાખા, ૬૦ પું ના મને અને અશ્વિની ૬૦ પું ના મને.

(૧૩) વિમલના-૧-૪. ઉત્તરાષાઢા, ૫. ઉત્તરાષાઢા ૬૦ પું ના મને અને ઉત્તરાષાઢા ૬૦ પું ના મને.

(૧૪) અનન્તના-૧ રેવતી, ૨ ૪, ૩ રેવતી, ૪. રેવતી, ૫ ૪.

(૧૫) ધર્મનાથના-૧ રેવતી, ૨-૪. પુષ્ય.

(૧૬) શાંતિનાથના-૧-૩ જરતી, ૪. ૪, ૫. જરતી.

(૧૭) કૃષ્ણના-૧-૫ કૃતિકા.

(૧૮) જરના-૧. રેવતી, ૨. રોહિણી ૬૦ પું ના મને, ૩-૪ રેવતી ૫. રેવતી ૬૦ પું ના મને, રોહિણી ૬૦ પું ના મને.

(૧૯) મહિષના-૧-૪. અશ્વિની, ૫. જરતી.

(૨૦) મુનિમુક્તના-૧-૫. શ્રવાણ.

(૨૧) નમિના-૧. અશ્વિની, ૨. ૬૦ પું ના મને સ્વાતી, ૬૦ પું ના મને અશ્વિની, ૩-૪. અશ્વિની, ૫. અશ્વિની.

(૨૨) નેમિનાથના-૧. ઉત્તરાષાઢા, ૨-૫. ચિત્રા.

(૨૩) પાશ્વનાં-૧-૨. વિશાખા, ૩ ૪, ૪. વિશાખા, ૫. વિશાખા.

(૨૪) મહાવીરના-૧. ઉત્તરાષાઢા, ૨. ઉત્તરાષાઢા, ૩. ઉત્તરા, ૪. ઉત્તરા (ઉત્તરાષાઢા), ૫. સ્વાતી.

ચોકડી તથા એમ સુમળ્યું કે પુરાણમાં તથા નક્ષત્રનો ઉલ્લેખ નથી.

આવશ્યક નિર્ધારિતમાં કોને કઈ તિથિએ જ્ઞાન થયું તે વર્ણવ્યું છે મા. ૨૧૩ થી.

૪. 'કુમારવાસ' ના અર્થ વિષે મતભેદ :—

પ્રસ્તુત પ્રસંગમાં દીકાકાર પેતાની પરંપરા પ્રમાણે કુમારવાસનો અર્થ અરાજમાવ અર્થાત્ કુવર હતા અને દીકા લીધી (નદી કે કુંવારા હતા

અને દીક્ષા લીધી) એવો કરે છે; અને ‘અચારવાસ મળ્યો વસિષ્ઠા’નો અર્થ કરે છે કે એણે ચિરકાલપર્યંત સામ્ય કરતાં છતાં ઘરમાં રહ્યા અને પછી દીક્ષા લીધી. પ્રથમ સ્થાનાંતરમાં કુમારવાસનો અર્થ કુંવર કંપો છે એટલે અતી સમવાયોગમાં અચારવાસનો અર્થ એવીને સામ્ય કરવો; ૫૪મો છે એ તો દીવા એકું રજા છે. અન્યથા સીમે અર્થ એટલે ઘર દાકલ કે એમેઃ મૃદરથ દત્તા તેવા ૧૬ લીધું કરે હતા.

કુમારવાસનો અર્થ ‘કુંવારા’ પણ ઘરે રહે છે — કારણ વિમળર ૫૪૫માં પ્રમાણે અતી એ નામ અણ્ણમાં છે તે સૌ જાણકાર્યવારી મનાવે છે. વતી એ સમનો અર્થ કુંવર કરવા માટે પણ દલીલ તો છે જ. તે આ પ્રમાણે — આચરણક નિયુજિતમાં (જા. ૧૪૩-૧૪૫) ૧૫૪ કહ્યું છે કે એ પાંચનો અભિરેક ઘણો નહિ અને તેમણે દીક્ષા લીધી, જ્યારે બાકીના ૧૪ સામ્ય બન્યા અને તેમનાના જમ્ તે ચાકર્યા હતા. આ વર્ણન ધ્યાનમાં રાખીએ તો કુંવર એવો અર્થ રજા ઘાય છે. પણ જ્યાં કુંવર એ શું કુંવારો ન દેવ એ પ્રશ્ન તો રહે જ છે. અને એ નક્કી કરવાનું રહે જ છે કે આચરણક નિયુજિતકારને તેમના વિવાહ વિષે શું અભિપ્રેત હતું ?

એક માથા (૭૪૮)માં નિયુજિતકાર એમ કહ્યું છે કે વીર વનેરે પાંચ પ્રથમ વધમાં દીક્ષા લીધી, અને બાકીનાં ૧૪ જણોએ મધ્યમ વધમાં. દીક્ષાકાર અતી પ્રથમ વધનો અર્થ કુમારવસનકાળ અને મધ્યમવધનો અર્થ કૌતલ-વધણ કરે છે.

આ બીજા માથા (૧૫૪) માં નિયુજિતકાર રજા રહે છે કે ‘અમાથરા વિમ્બા જિર્જિવા તે કુમરવસદેદિ’ । આનો સંધિ અર્થ એ છે કે જમને । જિદ્દ રાના વિષયો—એ. એ. એ. આ તેમો કુમાર સિવાયના સમજવા. અર્થ એ છે ધન વનેરે પાંચ જણોએ કુમારવાસમાં દીક્ષા લીધી તેમણે વિષયો એવજ્યા નથી. ‘અમાથરા’ શબ્દનો જન્મે પણ અર્થ નિયુજિતકાર કરે છે — એમણે એ એ આમાકર વધે વિષયો—છેતોમાં વિદાર કંપો ને રહે. આ ૧૫૪થી એક વચ્ચુ રજા ઘાય ૩ કે ‘અમાથરા’ એ ધનના ન અર્થ કરવાની જરૂર નિયુજિત એટલી જુની છે. અને તેના મુજબ પણ ‘કુમારવાસ’ના કુમાર દન્વનો અર્થ અણ્ણવારી લેવો કે નહિ તે વિષય મનમંદ છે.

એક પરંપરામાં જેમને કુમાર કહ્યા હતા તેમને જ જ્ઞાપ્યારી પણ કહ્યા હતા. પરંતુ નિયુક્તિની પહેલાં પણ પાંચ કુમારમાંથી પણ મહાવીર જોવાના વિવાહની વાત સ્વીકારવામાં આવી હતી; તેથી ‘આમાચાર’ એ શબ્દના જે અર્થ કરવા પડ્યા. પ્રથમની પરંપરાનું અનુસરણ દિગ્બરજીમાં થયું છે; અને બીજીનું ચેતાગ્નિમાં. જુઓ ‘લોકપ્રકાશ’ ૩૨-૧૦૦૪.

આગળ મહાવીર ચરિત્ર જે નિયુક્તિની એક દ્વારમાયામાં (૪૫૮) સંગૃહીત કર્યું છે, તેમાં વિવાહ અને અપત્ય શબ્દ છે. એટલે એમ કહી શકાય કે ભગવાન મહાવીરને નિયુક્તિકાર વિવાહિત માનતા હતા. ભગવાન મહાવીરના વિવાહનો જૂનામાં જૂનો ઉલ્લેખ કલ્પદ્રુમમાં છે, જે પ્રથમ ભદ્રબાહુ-કર્તૃક મનાય છે, અને નિયુક્તિ દ્વિતીય ભદ્રબાહુકર્તૃક છે. એટલે નિઃસંક એમ માની શકાય કે નિયુક્તિકારે ભગવાન મહાવીરને વિવાહિત જ માન્યા છે.

વસ્તુતઃ બન્યું એમ લાગે છે કે એક એવી પરંપરા રહી કે જેની સૂચના આ સ્થાનાંગત સૂત્ર પણ આપે છે, કે પાંચ તીર્થંકરો કુમાર હતા. આ કુમારનો અર્થ કરતી વખતે જે પરંપરા પડી એકને મતે કુમારનો અર્થ માત્ર કુવારા જ લેવો જોઈએ — એથી તે પરંપરાવાળાએ તીર્થંકરોના વિસ્તૃત ચરિત્ર લખતી વખતે પાંચના ચરિત્રો જ એવા લખ્યાં કે તેમના જીવનમાં વિવાહની ધટના આવે જ નહિ. તેથી તેમની પ્રસિદ્ધિ જ્ઞાપ્યારી તરીકે તે પરંપરા પ્રમાણે થઈ. આ પ્રથમ પરંપરા ખાસ કરી દિગ્બરજીમાં છે. જ્યારે બીજી પરંપરાએ પાંચ તીર્થંકરો કુમાર હતા તેનો અર્થ એવો કર્યો કે તેઓ કુવર હતા — તેમણે સમ્યક કર્યું ન હતું — તેમને મને આ વાક્યમાં વિવાહ કરવા ન કરવાની હકીકત સમાવિષ્ટ જ ન મળતી જોઈએ. તેથી તેમણે એ હકીકત ધ્યાનમાં રાખીને જ તેમનાં ચરિત્રો લખ્યા છે તેથી તેમની પ્રસિદ્ધિ તે પરંપરા પ્રમાણે એવી થઈ કે એ પાંચનો અભિધેય થયો ન હતો. આ માન્યતા ચેતાગ્નિ મંથનમાં છે.

વિવાહની બાળતમા ચેતાગ્નિ કથામંથનમાં જે મણિ અને નેમિના જ અવિવાહિત હોવાની પ્રસિદ્ધિ છે — તેને જૂનો આધાર રોા છે તે જણાય નથી. માત્ર કથામંથો ઉપરથી કમું નક્કી કરી શકાય નહિ. કારણ જમાલિનું પ્રાચીન ચરિત્ર જે ભગવતીમાં આપ્યું છે તે પણ ભગવાન મહાવીરના વિવાહની પુષ્ટિ નથી કરતું; જ્યારે બાળીના બધા કથામંથો તેને ભગવાનનો જમાઈ લેખે છે.

આ વિષે વધુ ઘટાપોઠ મેં જમાવિ વિષેની નોટમાં કર્યો જ છે.

પણ આ બધી હકીકતને જવા દઈએ અને પ્રસ્તુતમાં રીઝ અર્થ કરવો એ વિચારીએ. સ્થાનાંત્ર અને સમવાચાંત્રનાં પ્રસ્તુત જન્મે સુચો સાથે રાખીને વાંચીએ તો સીધો અર્થ એટલો જ નીકળે છે કે પાંચ બાહ્યવસ્તુવારી હતા અને ૧૬ જણાએ વિવાહ કર્યો. અહીં સમવાચાંત્રમા ૧૬ માટે ‘અચારવાસ’ કહ્યો છે, એ હકીકત ખાસ ધ્યાનમા રાખવા જેવી છે. એ નાખ-ત્રી સામે માત્ર સ્થાનાત્રનું પાંચતા કુમારવાસ વિષેનું સૂચ દોષ તો થ કાને અવકાશ રહે છે કે કુમારનો અર્થ થો કરવો. પણ સાથે સમવાચાંત્રમાં એઃમણીસને અચારવાસ (નહિ કે નૃપતિત્વ) હોવાર સૂચ નૃણીએ, તો એમ જ કહેવું પડે છે કે ત્યાં કુમારનો અર્થ બાહ્યવસ્તુવારી જ હોવો જોઈએ. અને બાકીનાનો વિવાહિત. આ પ્રમાણે દિગ્બરોની માન્યતાને પણ આવશ્યિક આધાર છે જ એમ માનવું પડે છે.

૫. મહિલ તીર્થ”કર વિષે મતભેદ :—

દિગ્બરો મહિલને પુરુષ જ માને છે જ્યારે શ્વેતાગર મતે પૂર્વભવમાં બીજા મિત્રો સાથે કષ્ટ કરી વધારે વપસ્યા કરી હોવાથી તે કષ્ટના કષ્ટરૂપે બીજા મિત્રો સાથેના કુમારપણે કષ્ટાન્ત થયા ત્યારે એ સાતની કુંવરી-પણે કષ્ટાન્ત થયા, અને આમજ જતા તીર્થ”કર થયા. સૌરૂપે તીર્થ”કર થયા તે પણ શ્વેતાગર મતે આશ્ચર્યકરના જ છે. સામાન્ય નિયમ તો એવો જ છે કે પુરુષ જ તીર્થ”કર થાય. જુઓ ‘લોકપ્રકાશ’ સર્ગ ૩૨, મહિલચરિત્ર અને સર્ગ ૩૧, ‘લોક ૧૦૦૭.

મહિલના પૂર્વભવના નામ વિષે વિવાદ છે. સગરિસપાશ્વ નામના શ્વેતાગર મત્યમા તેમનું નામ અમલ જતાનું છે એ દિગ્બરના વૈશમલ્ય સાથે મળે છે, અને જ્ઞાતામા જ્યાં મહિલચરિત્ર છે ત્યાં પૂર્વભવનું નામ મહાનય એવું આપ્યું છે.

મહિલના ચરિત્ર માટે જુઓ આ માગાનું ‘અવવાન મહાવીરની ધર્મકથાઓ’.

૬. મહાવીરના પ્રથમ છ ભવ :—

ટીકાકાર છ ભવની ગણતરી આવી રીતે ગણાવે ॥ — ચેટ્ટિલ નામના રાજકુમાર થયા તે એક ભવ ત્યાંથી દેવ થયા તે બીજા ભવ. ત્યાંથી અગ્ની થયા નગરીમા નહન નામે સગપુત્ર થયા તે ત્રીજા ભવ. ત્યાંથી પાછા દેવ

લોકે ગયા તે ચોથો ભવ. ત્યાંથી ચ્યવી દેવાનંદાના ગર્ભમાં આગ્યા તે પાંચરો ભવ અને ત્યાંથી ત્રિસલા સુત્રિયાત્રીની કુક્ષિમાં અષ્ટમુલ્ વડે આવી જન્મ લીધો તે છઠ્ઠો ભવ. આ છઠ્ઠાને પ્રથમ ગતીએ તો પોદ્ધિ થઈ. ભવ થાય. આ સિવાય બીજી ગતિ ગત્તરી કરતા જતાં મેળ મેસે નહીં. માટે જ આની ગત્તરી દરી છે, એમ દીકાદાર ઉમેરે છે.

પણ આવશ્યકનિયુક્તિમાં જ્યાં પૂર્વભવાધિકાર છે ત્યાં નંદનના પ્રસૂતે તેણે પોદ્ધિ પાસે દીક્ષા લીધી એમ કહ્યું છે. એટલે કે નંદન પહેલાનો ભવ પોદ્ધિ નહીં પણ પોદ્ધિ તે નંદનના ગુરુ હતા અને તેના પૂર્વમાં તો કમલ: દેવ અને પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી હતા. જુઓ ગાં ૪૪૮થી.

૭. મહાવીરના ગણધરો:—

આ બધા ગણધરો ગ્રાસણ હતા. અને મધ્યમ પાવામાં ઘણા નિમિત્તે બેગા થયા હતા. બગવાળ જ્યારે ત્યાં પહોંચ્યા અને ગામમાં જ્યારે તેમના વિષે વાતો થયા માંડી, ત્યારે આ ગ્રાસણે પણ તેમની પાસે ગયા અને પોતપોતાની'શ કા તેમણે તેમની આમે મૂકી. તેમજુ યોગ્ય સમાધાન થવાથી તે સૌએ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી અને તેમના અનુયાયીઓએ પણ દીક્ષા લીધી. તે જ સૌ સૌનો પ્રથમ પરિવાર સમજવો. તેમના ચરિત્ર માટે જુઓ આવશ્યકનિયુક્તિ ગાં ૫૪૨થી. તેઓમાં મુખ્ય ઇન્દ્રભૂતિ હતા. ગણધરોની વિશેષ હકીકત નીચે પ્રમાણે છે. —

૧. નામ	૨. બેગ	૩. માતા
૧. ઇન્દ્રભૂતિ	મૌતમ	પૂરવી
૨. અગ્નિભૂતિ	"	"
૩. વાયુભૂતિ	"	"
૪. વ્યક્ત	ભારદ્વાજ	વારુણી
૫. મુખમાં	અગ્નિવેરચ	ભરિલા
૬. મહિતપુત્ર	વારિણ	વિજયા
૭. મૌં'પુત્ર	કારવષ	"
૮. અકષિત	મૌતમ	જયંતી
૯. અચલગ્રાવા	હારતાચન	નદા
૧૦. મેતામ	દીડિન્ધ	વરુણદેવી
૧૧. પ્રજાસ	"	આતિમદા

૪. પિતા	૫. ગૃહસ્થદશા	૬. છંદસ્થદશા
૧. વસુમતિ	૫૦ વર્ષ	૩૦ વર્ષ
૨. "	૪૬	૧૨
૩. "	૪૨	૧૦
૪. ધનમિત્ર	૫૦	૧૨
૫. ધર્મિમિત્ર	૫૦	૪૨
૬. ધનદેવ	૫૩	૧૪
૭. મૌર્ય	૬૫	૧૪
૮. દેવ	૪૮	૬
૯. વસુ	૪૬	૧૨
૧૦. કાલ	૩૬	૧૦
૧૧. ભદ્ર	૨૬	૮

૭. દેવકીદશા	૮. સર્વાયુ	૯. સિદ્ધપુસ્તિવાર
૧. ૧૨	૬૨	૫૦૦
૨. ૧૬	૭૪	"
૩. ૧૮	૭૦	"
૪. ૧૮	૮૦	"
૫. ૮	૧૦૦	"
૬. ૧૧	૮૩	૩૫૦
૭. ૧૧	૬૫	"
૮. ૨૧	૭૮	૩૦૦
૯. ૧૪	૭૨	"
૧૦. ૧૧	૬૨	"
૧૧. ૧૧	૪૦	"

૮. નવ છંદો :—

૧. અગ્નિક — અગ્નિના ગુરુ અને અગ્નિના મંદાદર જન્મેલો હમ-
મતીન ગાલ અગ્નિક દેવો. તેનું બીજું નામ ત્રિજિજિવાર ૫૫ ૭. તે
પાનવદના ગાલ દેવો. તે ત્રિધં જાણેલો તે કથા સ્થાનાંત સુવર્ણ (૧૦૩)
ચિન્તાવદો આપી ૭ તેનો અનુવાદ આ આગમાં જ આગળ ૭ ત્યાંથી
બેઠે દેવો

અન્યું એવું લાગે છે કે તે પ્રથમ ભગવાન મહાવીરનો ભક્ત હશે. પણ પછી ભગવાન જુહનો ભક્ત થયો હોય. તેના કૃષ્ણ સ્વરૂપે તેને જૈન કથામંથોમાં નરકમાં જતુ પડ્યું છે.

૨. સુપાર્થ :— ભગવાન મહાવીરના કાકા જે સુપાર્થ નામે હતા, તે જ મા છે એમ દીકાકાર જણાવે છે. બાળી ચૌવાસીમા તે ખીન્ન તીર્થ કર થશે અને તેમનું નામ સુરદેવ હશે. આશ્ચર્ય તો એ છે કે આગમોમાં આમના વિષે વિરોધ કાઢી હકીકત મળતી નથી. માત્ર આ બે જ વાત મળે છે. આચારાંગમા તેઓ ભગવાનના કાકા હતા તે જણાવ્યું છે અને પ્રસ્તુતમા તે તીર્થ'કર થશે તે. આ સિવાય તેમના વિષે આગમો મૌન છે.

૩. ઉદાપી :— કાલ્પિકનો પુત્ર એણે જ્યારે કાલ્પિક મરી ગયો ત્યારે પાટલીપુત્ર વસાવ્યું. તે પર્વને દિવસે સાધુઓને બોલાવીને ધૌવધમત ધારણ કરતો હતો. તેના રાત્રના પુત્રે સાધુના વેશમાં બાર વર્ષ રહી, તે ત્યારે ધૌવધમા હતો ત્યારે તેની હત્યા કરી હતી. સમવાયાગમા જ્યાં બાળી તીર્થ'કરના પૂર્વભવનાં નામો ગણાવ્યા છે ત્યાં ઉદાપી નટી પણ ઉદય-ઉદકનું નામ ગણાવ્યું છે અને તે ઉદક પેદાશપુત્ર હોવાનો સંભવ છે.

૪. પોદ્દિલ :— એક તો પોદ્દિલ અનુત્તરમા ગયો છે તેની કથા અનુત્તરૌપપાતિકમા આપી છે. તેણે ૩૨ પત્નીઓને છાત્રીને દીક્ષા લીધી હતી પણ તે તો મહાવિદેહમાથી સિદ્ધ થવાનો છે એટલે આ પોદ્દિલ કોઈ ખીન્ને જ સમજવો જોઈએ.

૫. રાકાલુ :— દીકાકાર જણાવે છે કે આ અપ્રતીત છે. એટલે કે તેમને ખબર નથી કે આ કાલુ હશે.

૬-૭ રાખ અને રાતક — દીકાકારે રાખ અને રાતકને આવસ્તીના આગકો જણાવ્યા છે. ભગવતીમા (૧૨. ૧, પૃ ૨૨૦) રાખની કથા આવે છે ત્યાં ખીન્ન નામ રાતક નટી પણ પુષ્કલી જણાવ્યું છે. એટલે મેળ બેસાડવાને માટે દીકાકાર કહે છે કે પુષ્કલી એ રાતકનું જ ખીન્ન નામ હતું.

પણ ભગવતીના મૂળમા તો રાખ વિષે ભગવાને એમ કહ્યું છે કે તે મહાવિદેહમા સિદ્ધજુદ થશે. તેના તીર્થ'કર થવા ન થવા વિષે ત્યાં કંઈ ઉલ્લેખ નથી. વળી પુષ્કલી વિષે તો ત્યાં કાંઈ જ કહ્યું નથી એટલે દીકાકારે આ રાખ-રાતકનો મેળ કઈ રીતે બેસાડ્યો એ સમજાતું નથી. જણાય છે કે નામસાદૃશ્ય ઉપરથી દીકાકારે આ કલ્પના કરી છે.

૮ સુવસા :— રાજગૃહના પ્રસેનગિત રાખના નામ નામના સારયિની પત્ની સુવસા હતી. એક વખત તેનો પતિ પુત્રાધે ઇન્દ્રની પ્રાર્થના કરતો

હો, ત્યારે તેનીએ કહ્યું કે તમારે પુત્ર જ જોઈએ હોય તો બીજને પરણે. પંડિતે જવાબ આપ્યો, ‘મારે તો તારાથી પુત્ર થાય એ પુત્રનો જ ખબર છે. બીજનો નહીં.’ એક વખત હન્દ દેવસામા મુકસાની પ્રણામ કરતો હો, તે સાંભળી એક દેવ તેની પરીક્ષા કરવા આવ્યો. દેવને નમસ્કાર કરીને તેનીએ કહ્યું, ‘શું જોઈએ, કેમ આવ્યા છો?’ દેવે કહ્યું, ‘તમારા ધરમા લક્ષ્યાક તેજ છે તેનો મારે ખબર છે.’ તેણી ચઠી હતી તે મહામૂલ્ય તેજ આપવા છોડી. છાત્રીને આપતા ભર છે ત્યાં દેવે વિદ્યાના બળે કચોળાને ફોડી નાખ્યું. ફરીથી છાત્રી અને ફરીથી ફોડી નાખ્યું. એમ ત્રણ વાર દેવે ધાત્ર ફોડી નાખ્યું છતાં મુકસાના ભાવમાં પરિવર્તન થયું જ નહીં. એકલા જ હર્ષથી વાંટી પાણુ દેવા માટે લેવા ચર્ચ. આ જોઈને દેવ ખુસ થયો. અને તેનીને ૩૨ ગોળીઓ આપીને કહ્યું કે આ ખાને ભેધી તને ૩૨ મુકસાના પુત્રો થશે. અને ત્યારે મારી જરૂર પડે ત્યારે મને ભોલાવજો. દેવ તો ચાલ્યો ગયો. મુકસાએ વિચાર્યું મારે ૩૨ પુત્રો શું કરવા છે? આ ૩૨ ગોળીના પ્રભાવથી એક જ સારો પુત્ર થાય તો ખસ. એમ વિચારી તેનીએ બંધી ગોળી એક સાથે ખાધી. ખાધી તો ખરી પણ તેનીનું થેડ ૩૨ પુત્રોના પ્રભાવમાં વધવા માડ્યું. આથી તેની બહુ દુઃખી થઈ અને દેવને ચાલ કપો. દેવે વિદ્યાના બળે ૩૨ નિચારી ૩૨ લક્ષણવંતા પુત્રોને મુખપ્રસન્ન કરાવ્યો.

૯. દેવની — ભગવતીરામજીમાં પ્રખ્યાત છે તે, જેણે ભગવાનને ઔષધ આપ્યું હતું ૯૦ ૧૧, ૫૦ ૩૦૦. ૧૧ ભગવતીમાં તેના ચરિત્રમાં લીધે ૩૨ થવાને કારણે નથી, એ ખ્યાલમાં સમજું જોઈએ.

૯. આઠે શાસ્ત્રોઃ—

આમાના સાત નામે એક અપૂર્ણ શાખામાં આવ્યાં છે. ઠાઈ પણ પ્રતમા પૂર્ણ ન થાય એવામાં આવી નથી પણ ‘તદ્દુરે શાસ્ત્રવદન’ આપ્યું કનરવાળી આ શાખા પૂર્ણ થાય છે એમ શિક્ષકાર જણાવે છે.

૧ ૨ ૩ વીરાચક, વીરચક અને સંજ્ઞને વિષે શિક્ષકાર જણાવે છે કે ‘તે ત્રય પ્રતીત છે’ પણ તેમના ચરિત્ર વિષે અને વિશેષ માહિતી મળતી નથી એટલે અટકી આવી નથી.

૪. અનુવક ‘વેત્તાળી નવરીયા રાત્ર પ્રદેશીએ ઠાઈ સંજ્ઞાથી દર્શો એમ શિક્ષકારની કલ્પના છે. પણ રાજપ્રધોવમ ત્યાંને વિષે ઠાઈ દર્શાવતી નથી.

૫. સેષ આમલકપ્પા નગરીનો રાજ. તેની નગરીમાં જ્યારે ભગવાન આવ્યા ત્યારે સૂર્યામહેવે નાટક કર્યું હતુ તે કથા પ્રસિદ્ધ છે. જુઓ રાજ-પ્રશીય. ૫૫ તેણે દીક્ષા લીધાની વાત રાજપ્રશીયમાં નથી.

૬. રાવરાજર્ષિની કથા ભગવતીમાં નિભજ્ઞાની તરીકેની પ્રસિદ્ધ જ છે. તે હસ્તિનાપુરનો રાજ હતો. ભગવતી સં ૧૧. ઉં ૯, પૃ ૦ ૨૦૮.

૭. ઉદાયન વીતગ્રયનો રાજ. ભગવાન મહાવીર તેનો દીક્ષા લેવાનો અભિપ્રાય જાણી અમામાંથી વીતગ્રય આવ્યા અને તેણે દીક્ષા લીધી. તેની માદીએ તેના પુત્ર અભયને બદલે બાણેજ કેસી આપ્યો, અને કેસીએ જ તેને બિક્ષામાં વિધાન આપ્યું અને તે મરી ગયો. તેના આવા મૃત્યુની હકીકત ભગવતીમાં નથી, જ્યાં તેનું વિસ્તૃત ચરિત્ર આપ્યું છે. ભગવતી ૧૩. ૬. પૃ ૦ ૨૨૯.

૮. રાખ અતદ્વંદરામાં (૬. ૧૬) કાશીરાજ તરીકે અલકપને જણાવ્યો છે તેની દીક્ષા વિષે પણ તેમાં ઉલ્લેખ છે. એટલે દીક્ષાકાર રાખનું ખીલુ નામ અલકપ હોય તેવી કલ્પના કરે છે.

૧૦. આગામી ઉત્સર્પિણીના તીર્થકર :—

આ ચોવીસી ઉત્સર્પિણીની હોવાથી અવસર્પિણીની ચોવીસીથી જ્યુતકમે બધું વર્ણન સમજાવેલું આયુ, ઊંચાઈ, ગણ, ગણધર, પરિવાર વગેરે બધું ઉત્સર્ગની ચોવીસીના પ્રથમ તીર્થકરનું અવસર્પિણીના અંતિમ જેવું હોય. અર્થાત્ આ ચોવીસીના પ્રથમ પદનાજનું વર્ણન વર્ધમાન જેવું. આ ચોવીસીના ખીલ તીર્થકર સુરહેવનું વર્ણન ચન ચોવીસીના ૨૩મા પાદના જેવું. ઇત્યાદિ ક્રમે આ ચોવીસીના ઉલ્લા અનતવિજયનું વર્ણન મત ચોવીસીના પ્રથમ ત્રયમ જેવું સમજાવેલું.

અહીં તીર્થ કરેના નામનો જે ક્રમ ગણાવ્યો છે તથા તેમના પૂર્વ-ભવના જે ક્રમે નામો ગણાવ્યાં છે તેમાં બહુ જ મતભેદ છે. લોકપ્રકાશકારે આ નામોનો ક્રમ જુની જ રીતે આપ્યો છે તેનો આધાર શ્રી વીરચરિત્રમાંથી ઉદ્ભવેલ દીવાળી કલ્પ છે તેમ તેઓ જણાવે છે. વળી તેમણે જિનપ્રભસુરિહત પ્રાકૃત દીવાળી-કલ્પના આધારે પણ જે મતભેદ છે તે પણ ત્યાં દાક્યો છે. પ્રવચનસાર અને સમવચ્ચાચનો ક્રમ એક જોડો છે. જુઓ લોકપ્રકાશ સર્ગ—૩૪. શ્લોક ૨૧૬ થી.

દિગંબર પરપરામાં અનાગત ચોવીસીનાં નામ આ પ્રમાણે છે :—

૧. શ્રીમહાપદ્મ, ૨. સુરહેવ, ૩. સુપાર્ધ, ૪. સ્વયંપ્રભુ, ૫. સર્વાત્મમ, ૬.

શ્રીદેવ, ૭. પ્રદપુત્રદેવ, ૮. હૃદકદેવ, ૯. યોગિયદેવ, ૧૦. જયકીર્તિ, ૧૧. મુનિસુમત, ૧૨. અરહ, ૧૩. નિષ્કાષ, ૧૪. નિષ્કાષ, ૧૫. વિપુલ, ૧૬. નિર્મલ, ૧૭. ચિત્રગુપ્ત, ૧૮. સુભાષિમુખ, ૧૯. સ્વયંભૂ, ૨૦. અનિદત, ૨૧. જયનાથ, ૨૨. શ્રીનિમલ, ૨૩ દેવપાલ, ૨૪. અનન્તલીપ્યં.

ત્રિવર્ણરોમાં તે અતિત ચેતીસીનાં નામ પણ મળે છે. જુઓ તૈન સિદ્ધાન્ત સમદ પૃં ૧૯.

૧૧. પૂર્વજવનાં નામ :—

અહીં જણાવેલામાંથી પ્રથમના ને, ચાચો, પાંચમો, સાતમો, દસમો, સોગમો અને સત્તરમો — આઠઠા વિષે આજણ ઉપર કહેવાઈ ગયું છે કે એ છયેએ જમવાન મડાલીરની ઉપાત્તિમાં લીધં કર નામકર્મ ઉપાખ્યું. જુઓ પૃં ૭૧૪. બાકીના વિષે એ કાઈ ઉપોક્ત મળે છે તે આ પ્રમાણે — જુઓ લોકપ્રકાશ સર્ગ ૩૪, ૩૪૫થી.

સત્યકી :— ચેદક રાત્રની પુત્રી સુભરેજાએ ચારિત્ર અમીકાર કરી ઉપાધ્યયમા નમાવરવામાં આત્મજના લેવા માંડી. તે જ વખતે પેદાશ નામનો વિદ્યાસિદ્ધ પરિવાજક ત્યા આવી ચડ્યો. તેણે જોયું કે આવી જાદુચારિનીથી ને પુત્ર થાય તો તે મારી વિદ્યા શીખરાને પાત્ર થાય પડે. એમ વિચારી તેણે ત્યાં વિદ્યાનયે પૂમાડો કરી તે નીને બામેલ પમાડીને બીજનિષ્ઠ થયો. કાગકમે મુભરેજાને પુત્ર થયો. તે જ જા સત્યકી. તેના બાપ પરિવાજકે માતા પાસેથી બાજકનુ દરજ્જું ક્યું અને તેને પેતાની વિદ્યાએ આપી. એ સત્યકીએ પૂર્વજવમા રેદિત્વી વિદ્યાની સાધના કરી હતી. એ સાધના આ જવમા પૂર્ણ થઈ તેથી રેદિત્વી વિદ્યા તેના લક્ષ્યામાં વિવર કરીને તેના યતિરમા પ્રવેશી. આ વિવર તે તેનું શીખું નેત્ર થયું. તેથી તે ચિનંતનામે પત્ર યોગબાધ છે. કાગકમે તેણે પેતાના બાપને પત્ર મારી નાખ્યા, અને વિદ્યાધરેન્દ્ર પેને બન્ધે. અને એ જ મડાદેવ-સંકર એવા નામે લોકમા પ્રસિદ્ધિને પામ્યો.

તેણે પેતાની વિદ્યાના બને સર્વ જિનેશ્વરને નમરકાર કર્યા અને પ્રમુ પાસે નામપ્રક્રિયા કરી.

ચામુરેવ :— કારકાના અધિપતિ કૃષ્ણ, પ્રસિદ્ધ જ છે. તેમણે નેનિનાવના અકાર દન્વર મુનિઓને વિધિવત્ નમન કર્યું તેના ૧૭ સ્વરૂપે લીધં કર નામકર્મ બાખ્યું કહેવાય છે.

વસુદેવદિંદીના મને તે ત્રીજી નરકમાંથી નીકળી પછી શતદ્વાર નગરમાં માંડલિક રાજ થયો અને ત્યાં ચારિત્ર અગ્રીકાર કરી તીર્થંકર નામકમ્ પામ્યો એમ સમજાવું.

અગ્રદેવ :—હૃષ્ણના મોટાભાઈ બળદેવ પ્રસિદ્ધ છે. તે આ ન સમજવા. કારણ તે તો જ્યારે હૃષ્ણ તીર્થંકર હશે ત્યારે તેમના શાસનમાં મુક્તિપામ કરવાના છે એવી કથા છે.

અ'બહ :—એ પરિવ્રાજક હતો. તે બનવાનની દેશના સંમિશીને શાવક ધયા. અને પછી બનવાને પોતાની મુખરણાના સમાચાર મુલકાને આપવાનું હતું ત્યારે તેને આશ્ચર્ય થયું કે આ તે કેવી બાઈ કે ખુદ બનવાન સદેશો કહેવરાવે. તેણે વિવિધ રીતે મુલકાની પરીક્ષા કરી અને ધર્મ-બળિમાં પોતે પણ હક થયો.

આપપાતિકમા અબલચરિત્રમા તે મહાવિદેહમા સિદ્ધ થયો એમ હતું છે તેથી પ્રખુલ અબલ કાઈ બીજો જ સમજવો જોઈએ.

આ સિવામના બારીના વિષે કશી માહિતી મળતી નથી.

ઉદક :—એક ઉદાપીનું નામ આવે છે જેણે તીર્થંકર નામકમ્ ઉપાધ્યું છે તે જ આ ઉદક સમજવો કે નહીં એ એક પ્રશ્ન છે. કારણ ત્યાં દીક્ષાકારે જાણવું છે કે તે કાલિકનો પુત્ર હતો. વળી ૫૦ ૭૨૭ પર એમ આવશે કે ઉદક પેદાશપુત્ર આગામી ઉત્સર્ધિર્નિમા આનુયાયની પ્રદેશના કરશે નો તે પ્રમાણે તે ઉદકને પણ તીર્થંકર તરુવો જોઈએ અને એ તો પાશ્ચાંત્યવાદી સાધુ હતો.

અત્રી ઉદક યન્ધી ઉદક પેદાશપુત્ર એ ન જોઈએ. તો પછી મ્થાનાન મન એ મૂલની રીતે તતિ થાય ? વળી એ ઉદાપીને ન મળે તો પણ મ્થાનાન મૂલનો બાર છે જ. વધારે સભર ઉદક પેદાશપુત્રનો છે. કારણ કાલિકપુત્રનું નામ ઉદારી છે.

સભર છે કે મ્થાનાનની અને સમવાયાંનની વચલાના બેઠને કારણે આમ બન્યું હોય કે સમવાયાંન પ્રમાણે આવ ઉદક જ હજ હોય અને ઉદારી નહીં, જ્યારે રથાનાંય પ્રમાણે બન્ને

ચક્રવર્તીઓ

૧. ચક્રવર્તી વિષે સામાન્ય

જંબૂદ્વીપના ભરતવર્ષમાં આ અવસરિંદ્રીમાં ત્રાર ચક્રવર્તીઓ^૧ થઈ ગયા છે તેમની હરીજન આ પ્રમાણે^૨—

નામ	પિતા ^૩	માતા ^૪	સ્ત્રીરત્ન
૧. ભરત	કપત્ત	સુમંજસા	સુભદ્રા
૨. સગર	સુમિત્રવિજય	યયોમતી	ભદ્રા
૩. મધવા	મધુદ્રવિજય	ભદ્રા	સુનંદા
૪. સનતકુમાર	અશ્વમેન	મહાદેવી	જયા
૫. શાંતિ	વિશ્વમેન	અચિરા	વિજયા
૬. કુંથુ	સૂર	શ્રી	કૃષ્ણશ્રી
૭. અર	સુદર્શન	દેવી	સૂરશ્રી
૮. સુભ્રમ	કૃતવીર્ય	તારા	પદ્મશ્રી

૧. જેમ લુપ્તને તેમ ચક્રવર્તીને જશ્ન બદુજનને દિતાર્તા અને આશર્પકર માપ્યા છે. અંશુતર ૨. ૫. ક્રમશઃ સાત ચક્રવર્તી થયા. સાતમા ચક્રવર્તીએ ચક્રવર્તીમતનું પાવન ન કર્યું, તેથી તેનું ચક્રરત્ન અંતર્ધર્મ થઈ ગયું, અને તેથી લોકોમાં અસતોષ અને નિર્ધનતા વધવા માંડ્યાં. પરિણામ ત્વરણ બધા પામે મહુલોમાં આવ્યાં. હરિ નરસ હારની હદે મનુષ્યો મહોની ગયા આતું જૈનસંમત અવસરિંદ્રીને મળતુ વર્ણન કરી જોડોમાં પછી ઉત્તરિંદ્રીને મળતુ વર્ણન છે. દીવં સુત ૨૬.

૨. લુપ્તો આવસરક નિર્ધુજિત આં ૩૩૪ થી.

૩. લુપ્તો આવસરક નિર્ધુજિત આં ૩૬૬-૪૦૦.

૪. લુપ્તો આવસરક નિર્ધુજિત આં ૩૦૮.

૯. મહાપદ્મ	પદ્મોત્તર	જ્વાલા	વસુધરા
૧૦. હરિપેજુ	મહાહરિ	મેરા	દેવી
૧૧. વય	વિજય	વપ્રા	લક્ષ્મીવતી
૧૨. પ્રહ્લદત્તા	પ્રહ્લ	સુલ્લની	કુરુમતી

[—સ્કમ ૧૫૮]

જંબૂદ્વીપના ભરતવર્ષમાં આગામી ઉત્પત્તિનીમાં બાર ચક્રવર્તી થશે તે આ —

૧. ભરત; ૨. દીર્ઘદન્ત; ૩. ગૂઢદન્ત; ૪. શુદ્ધદન્ત; ૫. શ્રીપુત્ર; ૬. શ્રીભૂતિ; ૭. શ્રીઓમ; ૮. પદ્મ; ૯. મહાપદ્મ; ૧૦. વિમલવાહન; ૧૧. વિમૂક્તવાહન; ૧૨. વરિષ્ઠ.

આ બાર ચક્રવર્તીનાં ૧૨ માતા, ૧૨ પિતા, અને બાર સ્ત્રીરત્નો થશે.

[—સ્કમ ૧૫૮]

બે ચક્રવર્તીઓએ કામલોગને છોડ્યા નહિ અને તેથી મરીને આત્મી નરકે અપ્રતિષ્ઠાન નરકમાં ઉત્પન્ન થયા છે તે આ —

૧. મુખૂમ; ૨. પ્રહ્લદત્તા.

[—સ્થા ૧૧૨]

જંબૂદ્વીપમાં ભરતવર્ષમાં દશ રાજધાનીઓમાં દશ રાજાઓએ દીક્ષા લીધી, ને આ —

૧. ભરત; ૨. અગર; ૩. મધવા; ૪. મનકુમાર; ૫. શાંતિ; ૬. કુંથુ; ૭. અર; ૮. મહાપદ્મ; ૯. હરિપેજુ; ૧૦. વય.

[—સ્થા ૭૧૮]

૧. બૌદ્ધાગ્ર ૧૫ એક જાડી ચક્રવર્તી રાખજુ નામ આવે છે. દિવ ૧૧.

૨. આર્યવર્તિપુત્રિ — જા ૩૦૧.

ભરતચક્રવર્તી ૫૦૦ ધનુષ લેયા હતા.^૧

[—સમ. ૧૦૮]

ભરતચક્રવર્તી ૭૭ લાખ પૂર્વ મુખી કુમારપદ્મે રહી
મહારાજ્યાભિષેક પામ્યા.^૨

[—સમ. ૭૭]

ભરતચક્રવર્તીએ ૬ લાખ પૂર્વવર્ષ રાજ્ય કર્યું અને
પછી અણુગાર થયા.

[—સમ. ૧૨૬; —સ્થા. ૫૧૬]

ભરતચક્રવર્તી ૮૩ લાખ પૂર્વ વર્ષ ગૃહસ્થપદ્મે રહી જિન
થયા અને દેવસાગ્રાન દર્શન પામ્યા.

[—સમ. ૮૩]

ભરત ૮૪ લાખ પૂર્વવર્ષ સર્વાયુ લોગવી મોક્ષે ગયા.

[—સમ. ૮૪]

ભરત પછી આ આઠ મુગપ્રધાનપુત્રોએ મુક્તિલાભ
કર્યો —

૧. આદિત્યયશ; ૨. મહાયશ; ૩. અતિગણ; ૪. મહા-
બલ; ૫. તેજોવીર્ય; ૬. કાર્તવીર્ય; ૭. દંટવીર્ય; ૮. જલવીર્ય.

[—સ્થા. ૧૧૧]

સગર ચક્રવર્તી ૪૫૦ ધનુષ લેયા હતા.

[—સમ. ૧૦૭]

સગર ચક્રવર્તીએ ૭૧ લાખ પૂર્વ વર્ષ ગૃહસ્થપદ્મે રહી
પ્રજાત્યા લીધી.

[—સમ. ૭૧]

હરિષેનુ ચક્રવર્તીએ ૮૯૦૦ વર્ષ રાજ્ય કર્યું.

[—સમ. ૮૬]

૧ ચક્રવર્તીએના પ્રમાણ માટે જુઓ આગ. નિ. ૩૬૨, ૩૬૩.

૨ ચક્રવર્તીએના આગ્ર માટે જુઓ આગ. નિ. ૩૬૫, ૩૬૬.

હરિપેણ ચક્રવર્તીએ ૯૭૦૦ વર્ષમાં કાંઈક ન્યૂન વર્ષ ગૃહસ્થપણે રહી દીક્ષા લીધી.

[—સમ૦ ૯૭]

બ્રહ્મરત્ન ચક્રવર્તી ૭ ધનુષ ભિંચો હતો. તેણે ૭૦૦૦વર્ષ પરમાયુ ભોગવ્યું અને મરીને સાતમી અપ્રતિષ્ઠાન નરકમાં ઉત્પન્ન થયો.

[—સ્થા૦ ૫૫૩]

જંબૂદ્વીપના ઐરવત વર્ષમાં પણ આગામી ઉત્સર્પણીમાં બાર ચક્રવર્તી, તેમની બાર માતા તેમના બાર પિતા અને તેમનાં બાર સ્ત્રીરત્નો થયે.

[—સમ૦ ૧૫૮]

૨. ચક્રવર્તિની ઝડિદ્ધિ^૧

નવ યોજનના વિસ્તારવાળા નવ મહાનિધિઓ ચક્રવર્તી રાજાને હોય છે તે આ પ્રમાણે —

૧. નૈસર્ગ મહાનિધિ — આમાં નિવેશ, ગ્રામ, આકર, નગર, પટ્ટન, દ્રોણમુખ, મઠંબ, સ્કંધાવાર અને ગૃહોનો સમાવેશ થાય છે.

૨. પાંડુક મહાનિધિ — આમાં ગણાય તેવી, ભરાય તેવી, તોળાય તેવી અને મપાય તેવી સર્વ ધન-ધાન્યાદિ વસ્તુઓનો સમાવેશ થાય છે.

૩. પિંગલમહાનિધિ — આમાં સર્વપ્રકારનાં પુરુષોનાં, સ્ત્રીઓનાં, હાથીઓનાં અને ઘોડાઓનાં આશૂણ્યોનો સમાવેશ થાય છે.

૧. ચક્રવર્તી વિષેના ચાર આશ્ચર્ય ધર્મ માટે ભુઓ અગુ૦ ૪. ૧૩૦. અને તેની અભિરૂપતા, દીર્ઘયુતા, નીરાગતા, અને સર્વપ્રિયતા — આ ચાર ઝડિદ્ધિ માટે ભુઓ દીપ૦ સુ૦ ૧૭.

૪. સર્વરત્નમહાનિધિ — આમાં સાત એકેન્દ્રિય અને સાત પંચેન્દ્રિય શ્રેષ્ઠ રત્નોની ઉત્પત્તિ થાય છે.

૫. મહાપદ્મ મહાનિધિ — આમાં સર્વ પ્રકારનાં રંગેલાં અને સફેદ વસ્ત્રોની નિષ્પત્તિ થાય છે.

૬. કાલ મહાનિધિ — પ્રજને હિતકારી એવું અતીત તથા અનાગતનું ત્રણ ત્રણ વર્ષનું કાલજ્ઞાન, સૌ શિષ્ટો અને કર્મનો સમાવેશ આમાં થાય છે.

૭. મહાકાલ મહાનિધિ — આમાં લોહું, રૂપું, સોનું, મણિ, સ્ફટિક, મેલી, પ્રવાહ વગેરે ઉત્પન્ન થાય છે.

૮. માણુવક મહાનિધિ — આમાં ચોદ્ધઓ, તેમનાં શસ્ત્રો અને બખ્તરો, યુદ્ધનીતિ અને દંડનીર્ધિતનો સમાવેશ થાય છે.

૯. શંખ મહાનિધિ — આમાં નાટ્યવિધિ, નાટકવિધિ તથા ચારના પ્રકારનાં કાવ્ય અને વાદ્યોનો સમાવેશ થાય છે.

આ નવે મહાનિધિઓ આઠ ચક્ર પર પ્રતિષ્ઠિત છે, આઠ યોજન લાંબા છે, નવ યોજન પહોળા છે અને બાર યોજન લાંબા છે. તેમનો આકાર પેટીના જેવો છે. તે સર્વે ગંગા નદીના મુખ આગળ આવેલા છે. તે કનકના બનેલા અને વૈદ્યમણિના બારણાવાળા છે અને વિવિધ રત્નોથી ભરપૂર છે. તે બધાને ચંદ્રમૂર્તિ જેવું ગોળ ચક્રનું ચિહ્ન હોય છે ત તે નિધિના નામવાળા તથા પદ્ય સ્થિતિવાળા દેવતાઓ એ નિધિઓના અધિપતિ છે; પણ તેમને તેમાંનું કાંઈ વેચવાનો અધિકાર નથી. આ બધા નિધિઓ ચક્રવર્તીની માઝીફીના ગળાય છે.

પ્રત્યેક ચક્રવર્તીને આઠ કાકિણી રત્નો હોય છે જે એરણુ પર પડેલાં હોય છે. તે રત્નો આઠ મુવર્ણપ્રમાણ હોય છે અને છ તળ તથા બાર ખૂણાવાળાં હોય છે.

[—સ્થાન ૧૩૩]

પ્રત્યેક ચક્રવર્તીને આ સાત એકેન્દ્રિય રત્નો હોય છે—

૧. ચક્ર; ૨. ઇન્દ્ર; ૩. આમર; ૪. દંડ; ૫. અગ્નિ; ૬. મણિ; ૭. કાકિણી.

પ્રત્યેક ચક્રવર્તીને આ સાત^૧ પંચેન્દ્રિય રત્નો હોય છે—

૧. સેનાપતિ; ૨. ગાથાપતિ; ૩. વર્ધકી; ૪. પુરોહિત; ૫. સ્ત્રી; ૬. અશ્વ; ૭. હસ્તી.

[—સ્થાન ૫૫૮; —સ્થાન ૧૪]

પ્રત્યેક ચક્રવર્તીને ૬૪ સેરનો (લટનો) મણિમુજાનો હાર હોય છે.

[—સ્થાન ૧૪]

૧. બીજીએ જણાવ્યું છે અને મળતાં જ ચક્રવર્તીનાં સાત રત્ન માન્યાં છે. ચક્રરત્નની ઉત્પત્તિ તથા વિજયત્રાયા જણાવેલ સ્વરૂપી છે. કી.૧૦ મુન ૧૭.

૫મી ચક્રવર્તીનું ચક્ર-રત્ન પાછું કેમ નથી વર્ણવ્યું અને વિજયી કેમ નીવડે છે તેનાં પાંચ કારણો અગ્રતરમા (પ.૧૩૧) જણાવ્યા છે—૧. ચક્રવર્તી અર્થેજ હોય છે, ૨. ધર્મેજ હોય છે, ૩. મર્માદારીય હોય છે, ૪ કાંઈજ હોય છે, ૫. પરિપક્વને જાણનાર હોય છે.

કામીજનોને—૧. હસ્તી, ૨. અશ્વ, ૩. મણિ, ૪. સ્ત્રી, અને ૫. શુક્રપતિ—એ પાંચ રત્નોનો પ્રાદુર્ભાવ દુર્લભ જણાય છે; જણાવેલી રીતે તે આ પાંચ રત્નોનો પ્રાદુર્ભાવ દુર્લભ છે—૧. તથાગત, ૨. ધર્મ વિનયનો દેશક, ૩. ધર્મવિનયનો જ્ઞાતા, ૪. ધર્મ વિનયને સ્વીકારનાર, અને ૫. કૃતજ્ઞ. અંગુ. ૫.૧૪૪.

પ્રત્યેક ચક્રવર્તીને—

૪૮૦૦૦-પૈદન, ૭૨૦૦૦ શ્રેષ્ઠ પુર, ૯૯ કરોડ શ્રામ હોય છે.

[—સમ૦ ૪૮, ૭૨, ૯૯]

૫

બળદેવ—વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ

૧. સરતવર્ષના આ અવસર્પિણીના^૧

જંબૂદ્વીપના સરતવર્ષમાં આ અવસર્પિણીમાં યદ્ય ગયેલા બળદેવ—વાસુદેવોની હનીકત આ પ્રમાણે છે—

૧. બળદેવનો પૂર્વભવ ૨. વાસુદેવનો પૂર્વભવ ૩. પૂર્વભવના ધર્માચાર્ય

૧. વિશ્વનંદી	વિશ્વભૂમિ	સંભૂત
૨. સુગન્ધુ	પર્વતક	સુભદ્ર
૩. સાગરદત્ત	ધનદત્ત	સુદર્શન
૪. અગ્રોહલલિત	સમુદ્રદત્ત	શ્રેયાંસ
૫. વરાહ	ઋષિપાત્ર	કૃષ્ણ
૬. ધર્મસેન	પ્રિયમિત્ર	ગંગદત્ત
૭. અપરાંજિત	લલિતમિત્ર	આશાકર
૮. રાજલલિત	પુનર્વસુ	સમુદ્ર
૯. —	ગંગદત્ત	દ્રમસેન

૧. ગુપ્તા પ્રાચીને અને દિપણ ન. ૧.

૪. પૂર્વભવની નિદાનભૂમિ	૫. નિદાનનું કારણ	૬. બળદેવ ^૧	૭. વામુદેવ ^૨
૧. મથુરા	ગાય	અચલ	ત્રિપૃષ્ઠ
૨. કનકવસ્તુ	દૂત	વિજય	દ્વિપૃષ્ઠ
૩. શ્રાવસ્તી	સંગ્રામ	ભદ્ર	સ્વયંભૂ
૪. પોતન	સ્ત્રી	સુપ્રભ	પુરુષોત્તમ
૫. રાજગૃહ	રંગમાં પરાજય	સુદર્શન	પુરુષસિંહ
૬. કાકંદી	ભાર્યાનુરાગ	આનંદ	પુરુષપુરુષિક
૭. કૌશાંબી	ગોષ્ઠી	નંદન	ઉત્ત
૮. મિથિલા	પરકલ્પિ	પદ્મ	નારાયણ
૯. હસ્તિનાપુર	માતા	રામ	કૃષ્ણ ^૩

૮. બળવામુ. નાપિતા ^૪	૯. બળદેવની માતા ^૫	૧૦. વામુદેવની માતા ^૬	૧૧. અતિવામુદેવ
૧. પ્રજાપતિ	ભદ્રા	મૃગાવતી	અશ્વશ્રીવ
૨. પ્રહ્લ	સુભદ્રા	ઉમા	તારક
૩. સોમ	સુપ્રભા	પૃથ્વી	મેરક
૪. રુદ્ર	સુદર્શના	સીતા	મધુકૈટભ
૫. શિવ	વિજયા	અમૃતા	નિશુલ
૬. મહાશિવ	વૈજયંતી	લક્ષ્મીમતી	બલિ

૧. આવ૦ નિરુક્તિભાષ્ય ગા. ૪૧.

૨. " " ગા. ૪૦.

૩. " " ભાષ્ય ૪૨. આ બળદેવ વામુદેવોનાં નગરો કમલા ગા પ્રમાણે છે—પોતન, દ્વારકા, દ્વારકા, દ્વારકા, અશ્વપુર, ચક્રપુર, વારાણસી, રાજગૃહ, મથુરા.—આવ૦ નિં ૪૦૮.

૪. આવ૨યક નિં ગાં ૪૧૧. નિરુક્તિ ગાવામાં ૩૬ પછી સોમનુ નામ છે.

૫. " " " ૪૧૦.

૬. " " " ૪૦૯.

૭. અમિશિખ	જ્યંતી	શેષમતી	પ્રહ્લાદ
૮. દશરથ	અપરાજિતા	કૈકેયી	રાવણ
૯. વસુદેવ	રોહિણી	દેવકી	જરાસંધ

[—સમ૦ ૧૫૮; —સ્થા૦ ૧૭૨]

આ બળદેવ—વાસુદેવો દશરવંશના મહન જેવા છે. તેઓ ઉત્તમ છે, મધ્યમ છે, પ્રધાન છે. વળી તેઓ ઓજસ્વી, તેજસ્વી, બલશાલી, અને મુરોબિત શરીરવાળા છે. તેઓ કાંત, સૌમ્ય, સુલભ, પ્રિયદર્શન, સુરૂપ, અને સુખશીલ છે. તેમની પાસે સૌ કોઈ મુખે પહોંચી શકે છે. બધા લોકો તેમનાં દર્શન જાંખે છે. તેઓ મહાબળી છે. તેઓ અપ્રતિહત અને અપરાજિત છે. યત્રુને મર્દન કરનાર છે. હજારો યત્રુનું પણ માન ગાળી નાખે તેવા છે. કયાળુ, અમત્સરી, અઅપલ અને અઅંડ છે. મૃદુ, મંબુલ અને હસીને વાતચીત કરનાર છે. તેમની વાણી ગંભીર, મધુર અને સત્ય હોય છે. તેઓ વત્સલ છે, શરણુચોખ્ખ છે. તેમનું શરીર લક્ષણ અને ચિહ્નયુક્ત સર્વાંગસુંદર છે. તે ચંદ્રની જેમ શીતળ છે, અનલસ છે. પ્રકાંડ ફંડનીતિવાળા છે, ગંભીરદર્શનવાળા છે. બળદેવ તાલધ્વજ અને વાસુદેવ ગરુડધ્વજ છે. તેઓ મહાધનુષ્યનો ટંકાર કરનાર છે. મહાન ખલના સમુદ્ર જેવા છે. રણાંગણમાં દુર્ધર ધનુર્ધરો છે. તેઓ ધીર પુરુષો છે અને યુદ્ધમાં કીર્તિ મેળવનારા છે. મહાન કુલમાં પેદા થયેલા છે. વચ્ચના પણ દુકડા કરી નાખે તેવા બળવાન છે. તેઓ અર્ધ ભસ્તના અધિપતિ હોય છે. તેઓ સૌમ્ય છે; રાજવંશના તિલક સમાન છે, અજિત છે, અજિતરથ છે. બળદેવ હાથમાં હજ રાખે છે. વાસુદેવો ધનુષ રાખે છે; વળી વાસુદેવ શંખ ચક્ર, ગદા, શક્તિ અને નાંદક પારણ કરે છે; તેમના મુકુટમાં શ્રેષ્ઠ

ઉગ્ગવલ શુક્લ વિમલ કૌસ્તુભમણિ હોય છે; કાનમાં કુંડલ હોય છે તેથી મુખ ચોક્ષી રહે છે; તેમની આંખો કમલ જેવી છે; તેમની છાતીમાં એકાવલી હાર લટકી રહી હોય છે; તેમને શ્રીવત્સનું લાંછન છે. સર્વ ઋતુમાં સંભવે તેવાં પંચરંગી મુગંધી સુદર દ્વિત્રીની માળા તેમના ગળામાં ચોભે છે. તેમનાં અંગોપાંગમાં ૮૦૦ પ્રશસ્ત ચિહ્ન ચોભે છે. મહમત્ત શ્રેષ્ઠ ગજેન્દ્ર જેમ લલિતગતિ તેઓ હોય છે. કૌંચ પક્ષીના મધુર અને ગંબીર શારદ સ્વર જેવો તેમનો નિનાદ છે. બ્રહ્મદેવો નીલ અને વામુદેવો પીત વસ્ત્રો પહેરે છે. તેઓ તેજસ્વી, નરસિંહ, નરપતિ, નરેન્દ્ર છે. તેઓ નરવૃષભ છે અને દેવરાજ ઇન્દ્ર જેવા છે. રાજલક્ષ્મીથી શોભિત એઓ રામ અને કેશવ બન્ને લાઈઓ હોય છે.

એ નવ વામુદેવમાંથી એક સાતમા નરકમાં, પાંચ છઠ્ઠામાં, એક પાંચમામાં, એક ચોથામાં અને એક દૃષ્ટ્ય ત્રીજા નરકમાં ગયા છે^૧.

બ્રહ્મદેવો નિદાન કરતા નથી. બધા વામુદેવો નિદાન કરે છે. રામ (બ્રહ્મદેવ) દિધ્વંગામી અને કેશવો (વામુદેવો) અપોગામી હોય છે^૨.

આઠ રામ મુદ્રિમાં ગયા અને એક બ્રહ્મસેનમાં ગયા છે. તે એકને હજી ગર્ભમાં રહેવું પડ્યો અને પછી તે સિદ્ધ થયો^૩.

કીર્તિપુરુષ વામુદેવોના પ્રતિશત્રુ તેમની માથે ચક્રયુદ્ધ કરે છે અને છેવટે સ્વચક્રથી જ દત્તાર્ધજાય છે^૪.

{ - સપ્ત ૧૫૮, - રૂપા ૧૦૨ }

૧. આર. નિ. ચા. ૪૧૩.

૨. " " ૪૧૫.

૩. " " ૪૧૪.

૪. " આપ્ત ચા. ૪૩.

અચલ ભગદેવ ૮૦ ધનુષ ઊંચો^૧ હતો.

[- સમ. ૮૦]

વિજય ભગદેવ ૭૩ લાખ વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી
સિદ્ધ થયો.^૨

[સમ. ૭૩]

સુપ્રભ ભગદેવ ૫૧ લાખ વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી
સિદ્ધ થયો.

[- સમ. ૫૧]

નંદન ભગદેવ ૩૫ ધનુષ ઊંચો હતો.

[- સમ. ૩૫]

રામ ભગદેવ ૧૦ ધનુષ ઊંચો હતો.

[- સમ. ૧૦]

રામ ભગદેવ ૧૨૦૦ વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી દેવ થયો.

[- સમ. ૧૧]

ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ ૮૦ ધનુષ ઊંચા હતા; અને તેમણે
૮૦ લાખ વર્ષ રાજ્ય કર્યું.

[- સમ. ૮૦]

ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ ૮૪ લાખ વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી મરીને
અપ્રતિપદાન નરકમાં ઉત્પન્ન થયા.

[- સમ. ૮૪]

સ્વયંભૂ વાસુદેવે ૬૦ વર્ષ વિજયમાં લીધાં.

[- સમ. ૬૦]

પુરુષોત્તમ વાસુદેવ ૫૦ ધનુષ ઊંચા હતા.

[- સમ. ૫૦]

૧. ભગદેવ અને વાસુદેવના સ્તરીરના પ્રમાણ માટે જુઓ આ. નિ.
ગા. ૪૦૩.

૨. ભગદેવ અને વાસુદેવના આયુ માટે જુઓ આ. નિ. ૪૦૫, ૪૦૭

પુરુષસિંહ વામુદેવ દશ લાખ વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી છઠ્ઠી તમા નરકમાં ઉત્પન્ન થયો.

[—સ્થા. ૭૩૫]

પુરુષસિંહ વામુદેવ દશ લાખ વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી પાંચમી નરકમાં ઉત્પન્ન થયો.

[—સ્થા. ૧૩૩]

દત્ત વામુદેવ ૩૫ ધનુષ ઝિંચા હતો.

[—સ્થા. ૩૫]

વામુદેવ કૃષ્ણ ૧૦ ધનુષ ઝિંચા હતા. તે હજાર વર્ષ સર્વાયુ ભોગવી ત્રીજી વાત્રુકાપ્રભા નરકમાં ઉત્પન્ન થયા.

[—સ્થા. ૧૦, —સ્થા. ૭૩૫]

કૃષ્ણ વામુદેવની આઠ મહારાત્રીઓ ભગવાન આરંધ-
નેભિ પાંચ દીક્ષા લઈ ખાસે ગઈ—

૧. પદ્માવતી; ૨. ગોરી; ૩. ગાંધારી; ૪. લક્ષ્મણા;
૫. મુરૂમ્બા; ૬. ભગવતી; ૭. અપ્પલામા; ૮. રુક્મિણી.

[—સ્થા. ૧૧૧]

૨. ભરતવર્ષના ભાવી જાગરેવાઈ

જાગ્રીપમાં ભગવર્ષમાં આગામી ઉત્સર્પિણીમાં
જાગરેવ-વામુદેવ અને પ્રતિવામુદેવો યનાર છે, તે આ
પ્રમાણે —

જાગરેવ	વામુદેવ	પ્રતિવામુદેવ
૧. જયંત	નંદ	નિરુત્ત
૨. વિજય	નન્દનિય	સંદર્ભ
૩. જય	દીપ્તિવા	વર્ણવ
૪. ગુપ્ત	મહાગાદ	કેન્દ્રી
૫. મુરુમ્બા	અનિજ	પથરા
૬. આનંદ	મહાજ.	અપરિચિત

૭. નંદન	બલભદ્ર	શ્રીમ
૮. પદ્મ	દ્વિપૃષ્ઠ	મહાશ્રીમ
૯ સંકર્ષણ	ત્રિપૃષ્ઠ	મુગ્ધીવ

આ બળદેવ-વાસુદેવોના નવ પિતા, બળદેવની નવ માતા, વાસુદેવની નવ માતા પણ ઉત્પન્ન થશે.

એમના પૂર્વભવ, પૂર્વભવના નવ આચાર્યો, પૂર્વભવમાં નવ નિદાનભૂમિ અને નવ નિદાનનાં કારણો પણ થશે.

[—સમ૦ ૧૫૮]

૩. ઐરવતના બળદેવાદિ

જ બુદ્ધીપના ઐરવતવર્ષમાં આગામી ઉત્સર્પિણીમાં નવ બળદેવ-વાસુદેવના પિતા, નવ બળદેવની માતા, નવ વાસુદેવની માતા ઉત્પન્ન થશે. તેમનું વર્ણન ભરતના બળદેવ-વાસુદેવ જેમ સમજી લેવું. તેમના પૂર્વભવો, ૯ પૂર્વભવના આચાર્યો, પૂર્વભવની નવ નિદાનભૂમિ, પૂર્વભવમાં નવ નિદાનકારણો એ બધું પણ થશે.

[—સમ૦ ૧૫૮]

ટિપ્પણ

૧ ૧૩ શ્લોકો પુરુષ:— તીર્થ કર, ચક્રવર્તી, બળદેવ-વાસુદેવ-પ્રતિવાસુદેવ આ ૧૩ શ્લોકો પુરુષ ભરતવર્ષમાં આ અવસર્પિણીમાં કાળક્રમે કેવી રીતે થયા અને કેટલું કેટલું સમકાલીન હતા તે નીચેના નકશા પરથી સમજી શકાય. આ નકશો આવશ્યક નિર્ધારિત વચ્ચે ગ્રન્થના ટીકાકારો આપે છે તે પ્રમાણે છે—

૧ તીર્થ કર ૨. ચક્રવર્તી ૩. બળદેવ ૪. વાસુદેવ ૫. પ્રતિવાસુદેવ

૧. ૧ ઋષભદેવ ૨ ભરત

૨. ૨ અજિતનાથ ૩ સચર

૩. ૩ સભરનાથ

૪. ૪ અભિનંદન
૫. ૫ મુમતિનાથ
૬. ૬ વમ્બેમ
૭. ૭ મુપાશનાથ
૮. ૮ ચદ્રમ્બ
૯. ૯ સુવિધિનાથ

૧૦. ૧૦ રમીતગનાથ

૧૧. ૧૧ યથાંતુનાથ

૧ અથક

૧ ત્રિપુષ્ઠ

૧ અશ્વમીવ

૧૨. ૧૨ વાગુપૂજ્ય

૨ વિજય

૨ દ્વિપુષ્ઠ

૨ ભારક

૧૩. ૧૩ વિનયનાથ

૩ ભદ્ર

૩ રવચમ્બ

૩ મેરક

૧૪. ૧૪ અનંતનાથ

૪ સુપ્રમ

૪ પુરુષોત્તમ

૪ મપુષ્કેતમ

૧૫. ૧૫ ધર્મનાથ

૫ મુદર્શન

૫ પુરુષસિંહ

૫ નિયુક્ત

૧૬. ૩ મધવા

૧૭. ૪ સનકુમાર

૧૮. ૧૬ ધાનિનાથ ૫ ધાર્તિનાથ

૧૯. ૧૭ કુપુનાથ ૬ કુપુનાથ

૨૦. ૧૮ અરનાથ ૭ અરનાથ

૨૧. ૧ આનંદ ૧ પુરુષપુરિષ ૧ ભરિ

૨૨. ૮ મુનુમ

૨૩. ૭ નદન ૭ દન ૭ પ્રદયાદ

૨૪. ૧૮ મહિમનાથ

૨૫. ૨૦ મુનિમુવત ૯ મદાપદ

૨૬. ૮ વદ ૮ નાયકમ્બ ૮ રાવળ
(મદમ્બ) (રામ)

૨૭. ૨૧ નમિનાથ ૧૦ દરિયેજી

૨૮. ૧૧ ભવ

૨૯. ૨૨ નમિનાથ ૯ રામ ૯ કૃષ્ણ ૯ ભયક્રમ
(નગદેવ)

૩૦. ૧૬ ભદ્રદેવ

૩૧. ૨૩ જન્મ

૩૨. ૨૪ વધાંધન

૬

સામાન્ય મહાપુરુષો

અંગવંશના ૭૭ રાજાઓએ ઘર છોડી દીક્ષા લીધી.
[—સમઃ ૭૭]

બાહુબલિ, પ્રાક્ષી અને સુંદરી ૮૪ લાખ પૂર્વ વર્ષ
સર્વાયુ ભોગવી સિદ્ધ બુદ્ધ અને મુક્ત થયા.
[—સમઃ ૮૪]

બાહુબલિ, પ્રાક્ષી અને સુંદરી ૫૦૦ ધનુષ લેંચાં હતાં.
[—સ્થાઃ ૪૩૧]

સ્થાનાંગ-સમવાયાંગ

ખંડ ૫

સંધ્યવસ્થા

સંઘન્યવર્યા

૧. સંઘ

સંઘ ચતુર્વિંધ^૧ છે —

૧. અમણો; ૨. અમણીઓ; ૩. આવડો; ૪. આવડાઓ.
[—પા. ૩૧૩]

૨. અમણ્યા^૨

નિમન્ય કે નિમંન્થીને નીચાનું જાયું પૂવ અને ઉત્તર
એ બે દિશાનિમુખ રહી કંબુ રહે છે —

૧. અમણ્યાદાન (વિધિપૂર્વક રત્નેશ્વરજ્ઞાદિ આપવું તે);

૨. મુંઝા;

૩. શિક્ષાદાન (નૃસ, અર્ધ અને તદુભય શીખવારૂપ
'મંડળ શિક્ષા' તથા પ્રતિનિષ્ઠના વચેરેની વિધિ શીખવારૂપ
'આધારણ શિક્ષા').

૪. ઉપશ્યાસન (તથા હિમ્મતને પ્રથમ આભાષિક મન
આપે છે અને પછી ક્રમશઃકે જે મન્ય જેને પાંગ્ર મલ્લ-
મનની વધી દીક્ષા આપે છે તે) —

૧. મુંઝા ૨૦૦ રૂને અને દિપણ ૫ ૧

૨. મુંઝા ૨૦૦૦ રૂને અને દિપણ ૫ ૨

૩. મંદરશ્યાસન ૪૫ રૂપય ૨૦૦૦ રૂપય ૫ મુંઝા ૫ ૫ ૭ અને રત્ને
શિક્ષા-મિટ્ટ ૫ ૫ ૭ આમજોગુ ભજવે ભજુ ૧૫ અને દિપણ
ભજવે ભજુ ૨૦ રૂ ૨ મુંઝા ભજવે ભજવે ભજવે ભજુ ભજુ ૭ મુંઝા
૧૧૫૦ ૫૦ ૧૧૮-૧૧૯ ૫૫૫૫૫૫ ૫૫ ૫૦ ૩૦૫,૫૫૫ રિ.પે. ૫૨
મુંઝા ભજ ૧૧૯ ૫.

૫. સંલોગ - સહભોજન;

૬. સંવાસ - સહવાસ;^૧

૭. સ્વાધ્યાયનો ઉદ્દેશ (અંગાદિ શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવાનો ઉપદેશ આપવો તે);

૮. સમુદેશ (અભ્યસ્ત શાસ્ત્રને વધારે સ્થિર કરવાનો ઉપદેશ આપવો તે);

૯. અનુગાપન (અભ્યસ્ત શાસ્ત્રને સમ્યક્પ્રકારે ધારણ કરવાનો અને ખીજને શીખવવાનો ઉપદેશ);

૧૦. પાપકર્મની આલોચના (ગુરુ સમક્ષ અપરાધોનું નિવેદન);

૧૧. પ્રતિક્રમણ (અશુભ અધ્યવચાય ઊડી શુભ અધ્યવસાય ધારણ કરવા તે);

૧૨. નિંદા (આત્મસાક્ષીએ વ્રતના અતિચારોની ભુશુપ્સા કરવી તે — પશ્ચાત્તાપ);

૧૩. ગર્હા (ગુરુસમક્ષ પોતાના દોષ માટે પશ્ચાત્તાપ);

૧૪. વિકુલ્લ (અતિચારને દૂર કરવો તે);

૧૫. વિશુદ્ધિ;

૧૬. તે નહીં કરવાની પ્રતિજ્ઞા;

૧૭. યથાયોગ્ય તપઃકર્મ પ્રાપ્ત્યસ્થિતિનો સ્વીકાર;

૧૮. અને મારણાંતિક સંલેખના-ભાવપાણીનો પરિત્યાગ કે પાદપોષગમન^૨ સ્વીકારી મરણ નિરપેક્ષ ચર્મ કાલધાપન.

પ્રવ્રજ્યા, મુંદન, શિક્ષા, ઉપસ્થાપન, સંલોગ અને સંવાસ આ વ્રણ વિષે ન દેદિષે —

૧. પ્રવ્રજ્યાથી માંત્રને સવાસ સુખીના છ દબ્બકદેષો કહેવાય છે. ભુએ ભૃહ-૧૬૫ માં ૪૧૩.

૨ પાદપ એટલે વૃક્ષ એમ સ્થિર રહી જાતવ્યક્તીનો ત્યાગ તે પાદપોષગમન

૧. પંડક (નપુસક);^૧

૨. વાતિક (જનને દ્રિયમાં વિકાર થતાં મૈથુન કયાં વિના શાંત ન થઈ શકનારો);^૨

૩. કલીબ (જનને દ્રિયના વિકારમાત્રથી જેને વીર્યપાત થાય છે તે).^૩

[—સ્થા. ૧૦૨]

પ્રમત્ત્યા ત્રણ છે —

(૧) ૧. ઇંદ્રલોક-પ્રતિબદ્ધા (આ લોકમાં જ સારું ખાવા-પીવાનું મળે એ અભિલાષથી લેવાતી દીક્ષા);^૪

૨. પરલોક પ્રતિબદ્ધા^૫ (અત્યારે સંઘમ પાળીશું તો પરલોકમાં અવર્ણનીય કામલોગની પ્રાપ્તિ થશે એવા આશયથી લેવાતી);

૩. ઉભયપ્રતિબદ્ધા.

૧. જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ નં. ૩.

૨. દીકાકાર અહીં પાકાતરે બાધિત — રાગી એવો શબ્દ પણ બતાવે છે.

૩. વાતિક અને કલીબ એ વીર્યસ્થાવને અટકાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે તો તે નપુસક બની જાય છે. વિષ્ણુદર્શન માત્રથી વીર્યપાત થાય તો તે દક્ષિ-કલીબ, તે જ પ્રમાણે શબ્દભ્રવણથી થાય તો શબ્દકલીબ, તે જ પ્રમાણે સ્પર્શમાત્રે કે નિમત્રણ માત્રે વીર્યપાત થાય તો આદિઅકલીબ અને નિમત્રણાકલીબ — એવા કલીબના ચાર ભેદ છે આ સિવાય પણ ખીબ પણ પ્રકારના નપુસકો શાસ્ત્રોમાં બતાવ્યા છે, વિરોધ માટે જુઓ બૃહત્કંઠપ માં ૫૧૩૮ થી.

બીજી સઘમાં પણ પંડક અને નપુસક (જને લિંગવાળો) ને પ્રમત્ત્યા દેવાની મનાઈ છે જુઓ વિનય. ૫૦ ૧૨૫, ૧૨૮. પંડક કેવી રીતે ભિન્ન-સઘને કુશીલ બનાવે છે તેનું વર્ણન વિનય અને બૃહત્કંઠપનું લગભગ સરખું છે.

૪. આવી દીક્ષા લેનાર જ્યારે વધી પડ્યા ત્યારે બચવાનું જુદું તેમનું નિમત્રણ કરવા માટે અમુક નિયમો બનાવ્યા. વિનય. ૫૦ ૧૦૭.

- (૨) ૧. પુરતઃપ્રતિજ્ઞા (પુત્રાદિ કરતાં શિષ્ય-પરિવાર સાથે એવી ભાવી શિષ્યોની આશાથી લેવાતી);
 ૨. માર્ગતઃપ્રતિજ્ઞા (દીક્ષા તો લે, પણ પૂર્વ-સ્નેહીનો સ્નેહ તૂટે નહીં);
 ૩. ઉભયતઃપ્રતિજ્ઞા;
 (૩) ૧. પીડા આપીને આપવામાં આવતી;
 ૨. ભગાદીને આપવામાં આવતી;
 ૩. સંભાષણ કરીને આપવામાં આવતી.
 (૪) ૧. શુરુસેવાયે^૧ લેવાતી પ્રમત્ત્યા;
 ૨. ઉપદેશના પ્રભાવથી લેવાતી—દેવાતી;
 ૩. સંકેત પ્રમત્ત્યા (શરતમાં ભિતરીને જેમકે ‘દલાણો દીક્ષા લેશે તો હું લઈશ’ એવી રીતે લેવાતી).

પ્રમત્ત્યા ચાર છે.

(૧) ૧-૩. ઉપર પ્રમાણે;

૪. અપ્રતિજ્ઞા (માત્ર ચારિત્રની પાલના માટે લેવાતી, જેનું ક્ષેપ મોક્ષ સિવાય બીજું કંઈ ન હોય);

(૨) ૧-૩. ઉપર પ્રમાણે;

૪. અપ્રતિજ્ઞા.

(૩) ૧. પીડા આપીને આપવામાં આવતી;^૧

૨. ભગાદીને આપવામાં આવતી;^૨

૩. ઉપદેશ આપીને આપવામાં આવતી;^૩

૧ અહીં બીજો પાઠ પણ છે, જેનો અર્થ થાય — ‘પોતાનું સારીરિક કે વિદ્યાબળ દેખાડી પ્રભાવમાં લાવી દેવાતી દીક્ષા.’

૨. બીજો અર્થ કાઈ દ્રવ્ય કરીને આપવામાંથી આવતી.

૩. અહીં બીજો પાઠ મળે છે જેનો અર્થ થાય — ‘દાસ્યમાંથી ડાઘાવી દીક્ષા આપવી તે’

૪. પરિતૃપ્ત કરીને આપવામાં આવતી.

(૪) ૧-૩. ઉપર પ્રમાણે;

૪. વિદગગતિ પ્રવક્ત્ર્યા (જેનું સૌ કોઈ મરી
મૃત્યુ હોય તેવા એકાદ્રીની દીક્ષા).

(૫) ૧. નટખાદિતા (સવેગશૂન્ય હોવા છતાં નટની
પેઠે બાહ્ય વેશ બજવી આદારપ્રાપ્તિ માટે લેવાતી);

૨. લટખાદિતા (પોતાના બગનું લટની જેમ
પ્રદર્શન કરીને અથવા આડંબરપ્રિય ધર્મ શિક્ષા મેળવનારની
પ્રમાત્ર્યા);

૩. સિંહખાદિતા (સિંહની પેઠે દંડનું ખાતો હોય
તેમ તથા હર વિના કે હીનતાનો ભાવ લાવ્યા વિના કે
બીજે દૂર લઈ ગયા વિના મળે ત્યાં જ ખાઈ લેનારની દીક્ષા);

૪. શૂગાલખાદિતા (શિયાળની પેઠે ભાવ્યવશાત્
આ તો મળ્યું છે એમ હીનતાના ભાવથી તથા દૂર લઈ
જઈને ખાય તેની દીક્ષા)

(૬) દૃષ્ટિ ચાર પ્રકારની છે —

૧. એક વખત વાવવું પડે તેવી (ભાર બાજરાની);

૨. વારંવાર વાવવું પડે તેવી (ચોખાની);

૩. એક વખત નીંદવું પડે તેવી;

૪. વારંવાર નીંદવું પડે તેવી.

પ્રમાત્ર્યા પણ દૃષ્ટિની જેમ ચાર પ્રકારની છે.^૧

૧. (૧) વચ્ચે બાંધેલ નીર્લ કવચ કાપુએ એક વખત કાઢવું
જારી બાંધું જરૂર અને તે વચ્ચે જ રહેતું. તે જોડા પ્રકારની નિદ્રા
એટલે મળાચ (૨) મદાચનથી થોડા લાંબા હોય તેવી ફરી નવેર નાચ
મદાચનનું બાંધેલું કવચ જે તે બીજા પ્રકારની નિદ્રા એટલે મળાચ (૩) મ
અને અનિમ નીર્લ કવચ કમચમાં નવદિશિતને અનિચાર ન થોડા જ

(૭) ૧. ધાન્યના ઢગલા જેવી (કચરો કાઢી નાખી ધાન્યનો ખગામાં ઢગલો કરાય ॥ તેવા નિર્દોષચાસ્ત્ર રૂપી);

૨. ખગામાં હવામાં ઉડાડવામાં આવે છે અને પછી જે ઢગલો થાય છે તે ધાન્ય જેવી (જેને પછી શુદ્ધ કરવામાં ઘોડા પ્રયત્નની જ આવશ્યકતા રહે છે);

૩. ઢોરે ખૂંદીને તૈયાર કરેલા ધાન્યના ઢગલા જેવી (જેને હાથુ તરફ શુદ્ધ કરવા શ્રમ અને સમયની અપેક્ષા છે તેવી);

૪. લણીને ખગામાં નાખેલા ધાન્યના ઢગલા જેવી (જેને તો હજુ બધું જ સાફ કરવાનું બાકી છે).

[—સ્થા. ૩૫૧]

પ્રવક્ત્ર્યાના દશ પ્રકાર છે.^૧—

૧. સ્વેચ્છાથી કે પરેચ્છાથી (છંદા);

૨. રોપથી;

૩. દારિદ્રપથી;

૪. સ્વપ્નથી કે સ્વપ્નમાં;

૫. પ્રતિશ્રુતા (પૂર્વે આપેલાં વચન અનુસાર);

૬. સ્મરણ કરાવવાથી (પૂર્વવૃત્તાંત યાદ કરાવવાથી);

૭. રોગથી;

૮. અન્નાદરથી;

૫મી રીકાર્પ ઉદયારિત્ર આપવામાં આવે છે, તે પણ આમાં ગણાય.)
(૩) એક વખત અતિયાર લાગનાં આયોચના કરી લેવી તે ત્રીજી અને
(૪) અનેક વાર અતિયાર લાગના અનેક વાર આયોચનાદિ શુદ્ધિ કરવી જે
તે થાયી ખેતી જેની બાલવી.

૧ આના ઉદાહરણોના વર્ણન માટે નુબો પ્રકરણને અતિ
દ્રિષ્ટ્ય ન. ૪.

૯. દેવડારા પ્રતિજ્ઞાપ પામી;
૧૦. પુત્રપ્રેમથી.

[- ૨૧૦ ૭૧૨]

૩. આચાર્યોપાધ્યાય

આચાર્ય ચાર પ્રકારના છે^૧—

- (૧) ૧. પ્રજ્ઞાચાર્ય હોય પણ ઉપસ્થાપનાચાર્ય ન હોય;^૨
૨. ઉપસ્થાપનાચાર્ય હોય પણ પ્રજ્ઞાચાર્ય ન હોય;
૩. પ્રજ્ઞાચાર્ય હોય અને ઉપસ્થાપનાચાર્ય પણ હોય;
૪. પ્રજ્ઞાચાર્ય ન હોય અને ઉપસ્થાપનાચાર્ય પણ ન હોય તે ધર્માચાર્ય;^૩
- (૨) ૧. ઉદ્દેશનાચાર્ય હોય પણ વાચનાચાર્ય ન હોય;
૨. વાચનાચાર્ય હોય પણ ઉદ્દેશનાચાર્ય ન હોય;

૧. ભગવદ્ગીતા ઉપ ૧૦ સુત્ર ૧૨ માં આચાર્યના ત્રણ જોડ બતાવ્યા છે : (૧) પ્રજ્ઞાચાર્ય, (૨) ઉપસ્થાપનાચાર્ય અને (૩) ધર્માચાર્ય.

૨. સામાયિકારોજનક પ્રજ્ઞા આપે તે પ્રજ્ઞાચાર્ય, અને ઉપસ્થાપના - પાંચ મહાવત્તા આરોજનક વર્ગીકરણ આપે તે ઉપસ્થાપનાચાર્ય.

૩. જેણે કોઈને ઉપદેશ આપી રીત આદેશોવાર બતાવ્યો હોય પણ પ્રજ્ઞા કે ઉપસ્થાપના પોતે ન કર્યા હોય તે ધર્માચાર્ય.

૪. 'તું હશે અમુક બનવાનો અધિકારી છે' એવો સાક્ષાત્કારનો અધિકાર આપનાર આચાર્ય તે ઉદ્દેશનાચાર્ય; અને સાક્ષાત્કાર પડતો કરાવે તે વાચનાચાર્ય.

૩. ઉદ્દેશનાચાર્ય હોય અને વાચનાચાર્ય પણ હોય;

૪. ઉદ્દેશનાચાર્ય ન હોય અને વાચનાચાર્ય પણ ન હોય.^૧

[—સ્થા. ૩૧*]

૪. ગણી કેવા હોય ?

ગણીની આઠ સંપત્તિ છે^૨ —

૧. આચારસંપત્તિ, ૨. કૃતસંપત્તિ; ૩. શરીરસંપત્તિ; ૪. વચનસંપત્તિ; ૫. વાચનાસંપત્તિ; ૬. ભતિસંપત્તિ; ૭. પ્રયોગ (એટલે વાદવિપયક) સંપત્તિ; ૮. સંગ્રહ (અર્થાત્ ક્ષેત્ર, ફલક આદિના સ્વીકારની યથોચિતતા સમજવા રૂપી) સંપત્તિ.

[—સ્થા. ૧૦૧]

૭ સ્થાનયુક્ત અણુમાર ગણુ ધારવું કરી શકે :—^૩

૧. શ્રદ્ધાળુ; ૨. સત્યવાન; ૩. મૈથાવી; ૪. બહુમુત; ૫. શક્તિમાન; ૬. અદ્યાધિકરણ — ક્ષેત્રરહિત.

[—સ્થા. ૧૦૫]

૧. અર્થાત્ કોઈને ધર્મોપદેશ આપીને દૂર રહેનાર ધર્મચાર્ય. તે ફોને દીક્ષા નથી આપના કે ભણતર કરાવતા નથી.

૨ સમાન શીશ્યાચારવાળા સણુનો સમુદાય તે 'ગણુ'. તે ગણના નાયક તે 'ગણી' અર્થાત્ આચાર્ય. તેની સંપત્તિ ગુણવેગ્રવ માટે જુઓ દશાદ્યુતગ્રંથ ૪ દશા. આ જ પ્રમાણે બૌદ્ધ મને હાસ પાદકના ગુણ માટે જુઓ વિનય ૦ પૃ. ૧૧૦.

આ આઠે સંપત્તિના ચાર ચાર ભેદો માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપણુ ન. ૫.

૫. આચાર્યોપાધ્યાયના અતિશયો

ગણને વિષે આચાર્યોપાધ્યાયના પાંચ અતિશય છે^૧ :—

૧. આચાર્યોપાધ્યાય ધૂળવાળા પગ ઉપાશ્રયમાં લાવી બીજા પાસે ઝટકાવરાવે કે લૂંછાવે તો પણ મર્યાદાનુ ઉલ્લંઘન નથી ગણાતું.

૨. આચાર્યોપાધ્યાય મગ્નમૂત્રનો ઉત્સર્ગ^૨ અથવા તેની શુદ્ધિ ઉપાશ્રયમાં કરે તે પણ મર્યાદાનુ ઉલ્લંઘન નથી ગણાતું.

૩. આચાર્યોપાધ્યાય ઇચ્છે તો વૈયાવૃત્ત્ય કરે અને ન ઇચ્છે તો ન કરે તો પણ મર્યાદાનુ ઉલ્લંઘન નથી ગણાતું.

૪. આચાર્યોપાધ્યાય ઉપાશ્રયમાં એક રાત કે બે રાત એકલા રહે તો પણ અતિક્રમણ નથી થતું.

૫. આચાર્યોપાધ્યાય ઉપાશ્રયની બહાર ગમે ત્યાં એક રાત કે બે રાત એકલા રહે તો પણ અતિક્રમણ નથી.

[—સ્થા. ૪૩૮]

આચાર્યોપાધ્યાયના ગણને વિષે માત્ર અતિશય છે :—

૧-૫. ઉપર પ્રમાણે; ૬. ઉપકરણની વિશેષતા;
૭. ભક્તપાનની વિશેષતા.

[—સ્થા. ૪૩૯]

૬. કલ્પદનાં કારણો અને નિવારણ

ગણમાં પાંચ કારણો આચાર્યોપાધ્યાય કલ્પ કરાવે :—

૧. ગણમાં રહેનારા ધ્રમતોણને સમ્યક્ રીતે આજ્ઞા વા નિયેષ ન કરે;

૨. વયોઅયેષ વા જ્ઞાનાદિથી બ્યેષ સાધુને યોગ્ય રીતે વંદનક્રમનો પ્રયોગ ન કરે;

૧. અવદારશૂર ૩૦ ૧, સુ. ૨ માં આ જ શૂર છે, અને તેનો વિરતાર અવદારમાપમાં છે.

૩. કાલક્રમે લેને વાચના આપવાની હોય તેને તે પ્રમાણે આપે નહિ;^૧

૪. ગણમાં જ્ઞાન અને શૈક્ષ્યની સેવા કરવાની વ્યવસ્થા ઠીક ન કરે;

૫. મળે તેમ આજ્ઞા લખીને કે સીધા વિના વિહરવા દે.
[—સ્થા. ૩૬૬]

આચાર્યોપાધ્યાય પાંચ કારણે ગણમાંથી કલક ટાળી શકે :—

૧-૫. ઉપર્યુક્તથી ઊલટી રીતે વર્તે તો.

[—સ્થા. ૩૬૬]

આચાર્યોપાધ્યાય સાત કારણે ગણનો સંગ્રહ કરી શકે :—

૧. સમ્યક્ પ્રકારે આજ્ઞા વા નિવેધનો પ્રયોગ કરે;

૨. સમ્યક્ પ્રકારે વયોજ્યેષ્ઠ કે જ્ઞાનજ્યેષ્ઠને વંદન કર્યું કરે;

૩. કાલક્રમે વાચનાઓએ વાચના આપે ;

૪. ગણમાં રોગી અને શૈક્ષ્યની સેવાની વ્યવસ્થા કરે;

૫. સ્વરછંદવિહારને રોકે;

૬. ઉપકરણ સમ્યક્ પ્રકારે મળે તેવી ગોઠવણ કરે;

૭. મળેલાં ઉપકરણની સમ્યક્ પ્રકારે રક્ષાનો પ્રબંધ કરે.

આચાર્યોપાધ્યાય સાત કારણે ગણનો સંગ્રહ ન કરી શકે—

૧-૭. ઉપરથી ઊલટું વર્તન હોય તો.

[—સ્થા. ૫૪૪]

૧. વાચના આપવાના કાલક્રમની વિચનો માટે જુઓ પ્રકરણ ૨ અને દિપણ નં ૬.

૭. ગણુ ઊડવાનાં કારણો

પાંચ કારણે આચાર્યોપાધ્યાય ગણુ ઊડી ચાલ્યા જાય:-

૧. નેમની આગા કે નિષેધ ગણુમાં ન પડતાં હોય;
૨. વયોજ્યેષ્ઠ કે જ્ઞાનજ્યેષ્ઠ ધર્મજ્ઞાને વંદન ન હોય;
૩. યથાકાંતે સુગની વાચના ન આપે;
૪. પાતાના ગણુની કે અન્યના ગણુની આત્મીમાં

આમજા થાય;

૫. પાતાના સમાનજાતી ગણુથી જલદાર મથા દોષ તેમનો અંધેડ અને ઉપકાર કરવા ખાતર.

(-૨૫૧૦ ૪૩૯)

આજ કારણે ગણાવી ગણુ ઊડવાની રજા માગી ગણુને ઊડીને જાય તે જાણ:-

૧. મને મર્મ પર્મ પર્મ હોય;
૨. મને અમુક પર્મ નો મર્મ હોય પણ અમુક નથી પ્રમતા;
૩. મર્મ પર્મમાં મને મશય હોય;
૪. અમુકમાં મને મશય હોય અને અમુકમાં નથી;
- ૫ મર્મ પર્મ રોગ વાદુ મ.

૬. અમુકે ધર્મ^૧ દેવા ચાહું છું અને અમુક દેવા નથી ચાહતો;

૭. એકલવિહાર પ્રતિમા સ્વીકારી વિચરવા ઇચ્છું છું.
[—સ્થા. ૫૪૧]

૮. શિષ્ય અને સ્થવિર

અતિવાસી ચાર પ્રકારના છે —

(૧) ૧. પ્રત્યક્ષશિષ્ય હોય પણ ઉપસ્થાપનાશિષ્ય ન હોય;

૨. ઉપસ્થાપનાશિષ્ય હોય પણ પ્રત્યક્ષશિષ્ય ન હોય;

૩. પ્રત્યક્ષશિષ્ય હોય અને ઉપસ્થાપનાશિષ્ય પણ હોય;

૪. પ્રત્યક્ષશિષ્ય પણ ન હોય અને ઉપસ્થાપનાશિષ્ય પણ ન હોય.

(૨) ૧. ઉદ્દેશનાશિષ્ય હોય પણ વાચનાશિષ્ય ન હોય;

૨. વાચનાશિષ્ય હોય પણ ઉદ્દેશનાશિષ્ય ન હોય;

૩. ઉદ્દેશનાશિષ્ય હોય અને વાચનાશિષ્ય પણ હોય;

૪. ઉદ્દેશનાશિષ્ય ન હોય અને વાચનાશિષ્ય પણ ન હોય.

[—સ્થા. ૩૧૦]

સ્થવિરની ત્રણ ભૂમિ છે^૨ :—

૧. લાતિસ્થવિર (૬૦ વર્ષનો);

૨. મુન-સ્થવિર (સ્થાનાંગ સમવાયાંગને ધારણ કરે તે);

૧૦. દુષ્ટ શિષ્યો^૧

(૧) ગુરુની અપેક્ષાએ ત્રણ પ્રત્યનીક — પ્રતિકૂલ છે :—

૧. આચાર્ય પ્રત્યનીક; ૨. ઉપાધ્યાયપ્રત્યનીક;
૩. રથવિરપ્રત્યનીક.

(૨) ગતિની અપેક્ષાએ ત્રણ પ્રત્યનીક છે :—

૧. ઇંદ્રલોકપ્રત્યનીક; ૨. પરલોકપ્રત્યનીક; ૩. ઉભયલોકપ્રત્યનીક.

(૩) સમૂહની અપેક્ષાએ ત્રણ પ્રત્યનીક છે :—

૧. કુલપ્રત્યનીક (એકાચાર્યની સંતતિ તે કુલ);
૨. ગણપ્રત્યનીક (ત્રણ ત્રણ કુલ મળીને ગણ);
૩. મંથપ્રત્યનીક (સર્વધ્રમણસમૂહ તે સંધ).

(૪) અનુકંપાની અપેક્ષાએ ત્રણ પ્રત્યનીક છે :—

૧. તપસ્વીપ્રત્યનીક; ૨. જ્ઞાનપ્રત્યનીક; ૩. શૈશ્વપ્રત્યનીક.

(૫) ભાવપ્રત્યનીક ત્રણ છે :—

૧. જ્ઞાનપ્રત્યનીક; ૨. દર્શનપ્રત્યનીક; ૩. ચારિત્રપ્રત્યનીક.

(૬) શ્રુતપ્રત્યનીક ત્રણ છે :—

૧. સૂત્રપ્રત્યનીક; ૨. અર્થપ્રત્યનીક; ૩. તદુભયપ્રત્યનીક.

[—સ્થા. ૨૦૮]

૧૧. વ્યવહાર

વ્યવહાર પાંચ પ્રકારનો^૨ છે :—

૧. આગમવ્યવહાર; ૨. શ્રુતવ્યવહાર; ૩. આત્માવ્યવહાર;
૪. ધારણાવ્યવહાર (ગીતાર્થે કરેલ વ્યવહારનો પ્રસંગ યાદ

૧. આડુ સૂત્ર ભગવદ્ગીતા છે : ૨૦ ૮, ૬૦ ૮, ૫૦ ૧૫૩.

૨. આ સૂત્ર ભગવદ્ગીતા ખલુ છે. ૮૦ ૮, ૬૦ ૮, ૫૦ ૧૫૫. જુઓ વ્યવહારસૂત્ર ૬૦ ૧૦, સુ ૩ વિશેષ વિગતો માટે જુઓ પ્રકરણને અતે દ્રિષ્ય ૧. ૮.

કરી તેવે પ્રસંગે વર્તવું તે); ૫. છત્રવ્યવહાર (રૂઢિથી ચાલ્યો આવતો).

ન્યાં મુધી કોઈ પણ વિષયમાં આગમથી વ્યવસ્થા મળી શકતી હોય ત્યાં મુધી તે આગમનો આશ્રય લઈ વ્યવહાર કરવો જોઈએ. જે વિષયમાં આગમ ન હોય તેમાં ધૃતાનુસારી વ્યવહાર કરવો. અને ધૃત પણ ન હોય તેમાં આજ્ઞાનો આશ્રય લેવો; આજ્ઞા પણ ન હોય તો ધારણાનો આશ્રય લેવો અને ધારણા પણ ન હોય તો છત્રનો આશ્રય લઈ વ્યવહાર કરવો. આમ આગમાદિથી વ્યવહાર ચલાવવો જોઈએ. ન્યારે ન્યારે પ્રસંગ પડે ત્યારે ત્યારે આમ આગમાદિ વ્યવહારનો અભ્યક્ત પ્રકારે આશ્રય લઈ પ્રવૃત્તિ કરે છે તેઓ જિનાજ્ઞાના સમ્યક્ આરાધક થાય છે.

[—સ્થા. ૪૨૧]

૧૨. કંઠપ

કંઠપસ્થિતિ (માધુના આચારની મર્યાદા)^૧ ત્રણ પ્રકારની છે:—

- (૧) ૧. સામાયિકકંઠપસ્થિતિ (સામાયિક વિધેના આચારની મર્યાદા);^૨
૨. હેદોપસ્થાપનિકા કંઠપસ્થિતિ (અમુક વખત પછી પાંચ મહામતોના આદેષણરૂપ આચારની મર્યાદા);
૩. નિર્વિશમાના કંઠપસ્થિતિ (પરિહારવિગુહિ તપ સ્વીકારનારની મર્યાદા);

૧. સાધુઓનો આચાર કંઠપસૂત્રમાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યો છે. તેનુસારે અવરણન તે જન્મ કંઠપસ્થિતિ કહેવાય. દયા કંઠપની વ્યાખ્યા મારે જુઓ પચાસક ૧૭૩.

૨. આ તપા પછીના હેદોની સમજૂતી મારે જુઓ પ્રકરણને અતે દિપણ નં. ૬.

- (૨) ૧. નિર્વિષ્ટા કંઠપસ્થિતિ (પારિહારિક તપસ્યા પૂરી કરનારની આચારમર્યાદા);
 ૨. ચિનકંઠપસ્થિતિ (ગચ્છથી બહાર જઈ તપસ્યાપૂર્વક જીવન વિતાવનારની મર્યાદા);^૧
 ૩. સ્થવિરકંઠપસ્થિતિ (ગચ્છવાસી આચાર્યાદિની આચારમર્યાદા).^૨

[—સ્થા. ૧૦૧]

કંઠપસ્થિતિ છ પ્રકારની છે^૩ :—

૧-૬ ઉપયુક્તા.

[—સ્થા. ૫૩૦]

કંઠપના પરિમન્થુ (ધાતક) છ છે^૪ :—

૧. સંયમનો પરિમન્થુ કૌટુંચિત^૫ છે;
૨. સત્યવચનનો પરિમન્થુ મૌખ્ય^૬ છે;
૩. ઇર્ષાપાથદીનો પરિમન્થુ ચક્ષુર્ગોલુપતા છે;
૪. એવજ્ઞાગોચરીનો પરિમન્થુ તિંતિલ્લિક છે, (ભિક્ષા-ચર્યામાં ઇષ્ટ વસ્તુ ન મળતાં ખિન્ન થઈ ગમેતેમ ભોક્તૃત્વ તે);
૫. સુદ્ધિમાર્ગનો પરિમન્થુ ઇચ્છા લોભ છે.
૬. મોક્ષમાર્ગનો પરિમન્થુ લોભથી નિવાન કરવું તે છે. કારણ, સર્વત્ર ભગવાને અનિવાનતાની પ્રશંસા કરી છે.

[—સ્થા. ૫૧૬]

૧. લુએ. પ્રકરણને અંતે દિષ્ટ્ય નં. ૧૦

૨. લુએ. પ્રકરણને અંતે દિષ્ટ્ય નં. ૧૧.

૩. બૃહત્કંઠ ઉ. ૬, સુ. ૧૪.

૪. બૃહત્કંઠ ઉ. ૬, સુ. ૧૩.

૫. પોતાના સ્થાને નિર્વિકાળી જેમ નાચ્યા કરે તે સ્થાનકોટુંચિત — કુચેટા હાથથી કાંડરા ફેંકે હવાદિ શરીર વડે કરાતી કુચેટા તે શરીર-કોટુંચિત અને મોડેલી સીંધી વચાડે અગર જીભને હસાવે તેડુ મોડે તે આવાકોટુંચિત

૧૩. સમાચારી^૧

સમાચારી દશ પ્રકારની છે^૨ :—

૧. ઇચ્છાકાર ('આપની ઇચ્છા હોય તો કરું-કરો' એમ કહેવું તે);
૨. મિથ્યાકાર ('મારું દુષ્કૃત્ય મિથ્યા થાઓ' એમ કહેવું તે);
૩. તથાકાર ('આપનું કહેવું યથાર્થ છે' એમ કહેવું તે);
૪. આવશ્યિકા ('આવશ્યકે કાર્ય છે' કહી બહાર જવું તે);
૫. નૈવેદિદી (બહાર જઈ આવ્યા બાદ, હવે હું ગમન-આપાર બંધ કરું છું એમ કહેવું તે);
૬. આપૃચ્છના (બધી ક્રિયાઓ કરતાં શરૂને પૂછવું તે);
૭. પ્રતિપૃચ્છા (પહેલાં રજા ન મળી હોય તેવી ક્રિયા માટે નિમિત્ત હોતાં ફરી પૂછવું તે);
૮. છંદના (લાવેલી લિક્ષામાંથી કોઈને નોંધતું હોય તો હા એમ કહેવું તે);
૯. નિમંત્રણ (લાઓ ન હોય પણ લિક્ષાદિ લાવી આપવા પૂછવું તે).
૧૦. ઉપસંપદા (જ્ઞાનાદિ અર્થે જાચ હોયીને અન્ય સાધુને આગ્રથે રહેવું તે).

આ દશ પ્રકારની સમાચારી કાલના વિષયમાં કરી છે.^૩

[—અા ૭૪૬]

૧. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ નં. ૧૨.

૨. આ પ્રકારની વિશેષ સમજૂતી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ નં. ૧૩.

૩. જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપ્તિ નં. ૧૪.

૧૪. સંભોગ-વિસંભોગ

સંભોગ^૧ (અર્થાત્ સમાન સમાચારીવાળા લિધુઓનું સાથે મળીને ભોજન આદિ) તેના બાર પ્રકાર છે:—

૧. ઉપધિ (વસ્ત્રપાત્રાદિ); ૨. શ્રુત (શ્રુતની વાચના);
 ૩. લક્ષ્મીપાન; ૪. અંબલિપ્રચરૂ (હોય જોડી નમસ્કાર કહેવા);
 ૫. દાન (શિષ્યનું); ૬. નિકાચન (નિમન્ત્રણ); ૭. અક્રયુત્થાન (માન આપવા આમનેથી ઊભા થવું); ૮. કૃતિકર્મ (વંદન);
 ૯. વૈયાવૃત્યકરણ (સિવાચારી); ૧૦. સમવસરણ (સાધુઓનો મેળો); ૧૧. સંનિપઘા (આસન); ૧૨. કયાપ્રબન્ધન (વાદ).
- [—સમ૦ ૧૨]

શ્રમણ નિર્ઞન્ધના મૃષાઆચારને પોતે જોયો હોય કે બીજા શ્રદ્ધેષ્ઠ જન પાસેથી સાંભળ્યો હોય તો તે વિષે વધારેમાં વધારે ત્રણ વખત આસોચનાનો અવસર રહેવો. પણ પછી સંભોગને તોડી વિસંભોગ કરે તો આસાનું ઉદ્ભવન નથી ગણાતું.

[—સ્થા૦ ૧૭૩]

પાંચ કારણે શ્રમણનિર્ઞન્ધ સાંભોગિક સાધર્મિકને વિસાંભોગિક બનાવે તો અતિક્રમણ નથી:—

૧. અકૃત્યનેવન કથું હોય;

૧. આણુ વિસ્તારથી વિવેચન નિર્ણયસૂત્રના પાંચમા ઉદેશના બાબતમાં જે આ ગ્રાંથા નિર્ણયગ્રાંથમાં જે. વ્યવહારગ્રાંથમાં ૯૦ ૫ માં બાબત ગા૦ ૪૭માં સંભોગના ૭ પ્રકાર જોવાદિ જણાવ્યા છે. અને અહીં જણાવેલા બાર ભેદોને જોઈ સંભોગના ઉપભેદ રૂપે જણાવ્યા છે. ભેદ જણના ૬૪વી ગાયાઓ (ગા૦ ૪૬-૫૦) આ જ છે. અને ગા૦ ૫૨ માં નિર્ણયને ૫યમ ૬૯ જોવાની જણાવણી છે. સંભોગનો સામાન્ય અર્થ એ છે કે સમાન સમાચારી વાળા લિધુઓનો સાથે મળીને ભોજ તે સંભોગ. તેના ઉપધિ આદિ વિષયભેદે બાર ભેદ સમજવા. તે ભેદોની સમજ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દ્રિષ્ટવું નં ૧૫.

૨. અકૃત્ય કયાં છતાં આલોચના ન લે;
૩. આલોચના કયાં છતાં પ્રાયશ્ચિત્ત ન કરે;
૪. પ્રાયશ્ચિત્ત લે પણ પાર પાડે નહિ;

૫. ‘અરે! આ સ્થવિરો જ વારંવાર આચારનું અતિક્રમણ કરી અકૃત્યો કરે છે તો મારું તેઓ શું કરવાના હતા?’ એમ કહે.

[—સ્થા. ૩૬૮]

આ નવ સાધર્મિક સાથે સંલોગ તોડી વિસંલોગ કરે તો અતિક્રમણ નથી:—

૧. આચાર્યપ્રત્યનીક; ૨. ઉપાધ્યાયપ્રત્યનીક; ૩. કુલ-પ્રત્યનીક; ૪. ગણપ્રત્યનીક; ૬. મંઘપ્રત્યનીક; ૭. જ્ઞાનપ્રત્યનીક; ૮. દર્શનપ્રત્યનીક; ૯. ચારિત્રપ્રત્યનીક.

[—સ્થા. ૧૧૧]

૧૫. નિર્ઞન્ધ-નિર્ઞન્થીના નિયમો

નિર્ઞન્ધ ચાર કારણે નિર્ઞન્થી સાથે બોલે તો અતિક્રમણ નથી:—

૧. માર્ગ પૃછવો હોય; ૨. માર્ગ દેખાડવો હોય;
૩. અશનપાનાદિ હેતો હોય; ૪. અશનપાનાદિ દેવ-રાવતો હોય.

[—સ્થા. ૨૬૦]

નિર્ઞન્ધો પાંચ કારણે નિર્ઞન્થીઓ સાથે એક ઠેકાણે સ્થાન, શય્યા, અને નિષણ કરે તો અતિક્રમણ નથી:—

૧. કોઈ નિર્ઞન્ધો અને નિર્ઞન્થીઓ જેમાંથી જલદી નીકળી ન શકાય, જેમાં ખીજાની આવજાવ થતી ન હોય તેવા વેરાન લાંબા ગળાવાળા કોઈ જંગલમાં આવી ચઢ્યા હોય તો;

૨. કોઈ ગ્રામ, નગર કે શહેર વગેરેમાં અમુકને ઉપાશ્રયની સગવડ મળી હોય પણ ખીજાને કોઈ પણ પ્રકારે સગવડ ન મળી હોય તો તેવે સમયે એકત્ર સ્થાન આદિ કરે તો;

૩. તાગકુમાર કે સુપર્ણકુમારાવાસમાં જગ્યા મળી હોય તો;

૪. જો ચોરો આવી નિર્ઝાંઝીનાં કપડાં લઈ લાય તેહ હોય તો;

૫. જો યુવાનો નિર્ઝાંઝી સાથે મૈથુન સેવવા આવે એવો ઠર હોય તો.

અથેહ નિર્ઝાંઝી એકસો હોય તો સચેહ નિર્ઝાંઝી સાથે પાંચ કારણે રહે તો અતિક્રમણ નથી^૧ :—

૧. વિક્ષિપ્તચિત્ત હોય; ૨. દુષ્ટચિત્ત હોય; ૩. યદ્ધા-વિષ્ટ હોય; ૪. ઉન્માદી હોય; ૫. નિર્ઝાંઝીએ જેને દીક્ષા અપાવી હોય.

[—સ્થા. ૪૧૭]

પાંચ કારણે શ્રમણનિર્ઝાંઝી નિર્ઝાંઝીને પકડી રાખે કે ટેકો આપે તો અતિક્રમણ નથી—

૧. જો કોઈ પશુ કે પક્ષી નિર્ઝાંઝીને મારતું હોય;
૨. દુર્ગ કે વિષમમાર્ગથી નિર્ઝાંઝી પ્રસ્ખસિત થતી હોય કે પડી જતી હોય;

૩ નિર્ઝાંઝી કાદવદ્રીચડમાં ફસાઈ ગઈ હોય કે લપટી પડતી હોય તો;

૪ નિર્ઝાંઝીને નાવમાં ચડાવવી હોય કે તેમાંથી ઉતારવી હોય,

૫. ને નિર્ઞન્થી ક્ષિપ્તચિત્તા, દૃપ્તચિત્તા, યક્ષાવિથા, ઉન્માદી, ઉપસર્ગચુક્રા, સાધિકરણા, સપ્રાયશ્ચિત્તા, યાવત્ જોણે ભક્તપાનનો ત્યાગ કર્યો હોય તેવી, અથવા અર્થજાત^૧ હોય તો.

[—સ્થા ૪૩૭]

છ કારણે નિર્ઞન્ધ નિર્ઞન્થીને પકડી રાખે કે ટેકે આપે તે અતિક્રમણ નથી^૨—

૧. ક્ષિપ્તચિત્તા હોય; ૨. દૃપ્તચિત્તા હોય; ૩. યક્ષાવિથા હોય; ૪. ઉન્માદી હોય; ૫. ઉપસર્ગ આવી પડ્યા હોય; ૬. સાધિકરણા હોય.

[—સ્થા ૪૩૯]

નિર્ઞન્ધ અને નિર્ઞન્થીઓ છ કારણે માથે મળીને કાલગત (મૃત્યુ પામેલા) સાધર્મિક પ્રત્યે સમાદર બતાવે તો અતિક્રમણ નથી:—

૧. અંદરથી બહાર કાઢવું હોય; ૨. એકદમ બહાર કાઢવું હોય; ૩. બાંધવું હોય; ૪. જાગરણ કરવું હોય; ૫. અનુસાપન કરવું હોય; ૬. મૂંગામૂંગા સાથે જાય તો.

[—સ્થા ૪૪૩]

૧૬. વાચના

આ ચારને વાચના આપવી નહિ^૩:—

૧. અવિનીત; ૨. વિદ્યુતિપ્રતિબદ્ધ; ૩. બેલગામ દોપવાળો; ૪. માચી.

૧. જેને તેનો જનિ અગર ચોગ સંધ્યમાર્ગથી પતિત કરવાની કોચીસ કરતા હોય તેવી.

૨. જુઓ બૃહાદ્વેદ ૬૦ ૬. સૂત્ર ૧૦-૧૫.

૩. સરખાનો બૃહાદ્વેદ ૬૦ ૪, સૂત્ર ૧૦, ૧૧.

આ ચારને વાચના આપવી :—

૧. વિનીત; ૨. વિદ્યુતિમાં પ્રતિબદ્ધ ન હોય; ૩. કોપ જેના કાજૂમાં હોય; ૪. અમાયી.

[—સ્થા. ૩૨૬]

આ ત્રણને વાચના આપવી નહિ.^૧ :—

૧. અવિનીત; વિદ્યુતિમાં પ્રતિબદ્ધ; ૩. કોપ જેના કાજૂમાં ન હોય.

આ ત્રણને વાચના આપવી :—

૧. વિનીત; ૨. વિદ્યુતિમાં પ્રતિબદ્ધ ન હોય; ૩. કોપ જેના કાજૂમાં હોય.

પાંચ કારણે સૂત્રવાચના આપે :—

૧ સંશ્લેષાર્થે; ૨. ઉપશ્લેષાર્થે; ૩. નિર્જ્ઞાન્યાર્થે; ૪. મને સૂત્ર સ્પષ્ટ થયે એમ માની; ૫. ભવિષ્યમાં સૂત્રનો વિચ્છેદ ન થાય તે માટે.

પાંચ કારણે સૂત્ર શીખે :—

૧. જ્ઞાનાર્થે; ૨. દર્શનાર્થે ૩. ચારિત્ર્યાર્થે; ૪. મિથ્યા-ભિનિવેશ છોડવા માટે; ૫. ચયાવસ્થિત પદ્ધતિ જ્ઞાનાર્થે.

[—સ્થા. ૪૧૮]

૧૭. આશાતના

આશાતના ૩૩ છે :—

૧ શિષ્ય સ્નાધિકની પાસે થઈ જાય તો (એવી રીતે કે તેનું કપડું અડી જાય તેવી રીતે ઘસીને ચાલે);

૨ શિષ્ય સ્નાધિકની સામે થઈ જાય તો;

૩ શિષ્ય સ્નાધિકની બાજુએ થઈ જાય તો;

૪-૬. તે જ પ્રમાણે પાસે બિલો રહે આદિ;

૭-૯. તે જ પ્રમાણે પાસે બેસે આદિ;

૧૦-૧૧. ગુરુની સાથે મત્સ્યોત્સર્ગ કરવા ગયો હોય છતાં તેમના પહેલાં ગુચિકર્મ કરે અને ગમનાગમનની આસોચના કરે;

૧૨. રાત્રે રાત્રિક પૂછે કે કોણ બગે છે ત્યારે જાગતાં છતાં જાગાળ ન આપે;

૧૩. કોઈ નવી વાત રાત્રિકને પ્રથમ ન કહેતાં બીજાને કહે;

૧૪-૧૭. ગોચરીનું પ્રથમ આસોચન, દર્શન, નિમં-ત્રણ, અને દાન ગુરુને ન કરે પણ બીજાને કરે;

૧૮. ગોચરીમાંથી સારું સારું પોતે ખાઈ જાય;

૧૯. પ્રયોજને આચાર્ય બોલાવે ત્યારે જાગાળ ન આપે;

૨૦. રાત્રિક બોલાવે એટલે તેને સંભળાવે કે શું મને જ બોલ્યો છે, તે વારે વારે મને જ બોલાવ્યો છો? -આમ હલકાં વચન સંભળાવે;

૨૧. રાત્રિક બોલાવે એટલે 'પ્રથમ પ્રણામ કરું છું', કહેવાને બદલે 'શું કામ છે?' કહે;

૨૨. રાત્રિક કાંઈ કહે એટલે જાગાળ આપે કે 'તમે કોણ એવું કહેનાર?'

૨૩. 'તું ગ્તાનાદિની મેવા કેમ નથી કરતો' આમ ત્યારે આચાર્ય કહે ત્યારે જાગાળ આપે કે 'તમે કેમ નથી કરતા?'

૨૪. ધર્મકથાની આવધાન થઈ અનુમોદના ન કરે;

૨૫. ગુરુ ધર્મકથા કરતા હોય ત્યારે વચ્ચે કહે કે 'અરે આ તો તમે ભૂલી ગયા';

૨૬. ધર્મકથાની વચ્ચે બોલી વિદ્વ કરે;

૨૭. ‘હવે સિદ્ધાનો સમય થઈ ગયો છે’ એમ કહી
ધર્મકથાની પરિવદને લાંગી નાખે;

૨૮. એકની એક વાત પરિવદ સામે કહે;

૨૯. રાત્રિકના શયનાસનને પગથી ઘસીને પણ
મિથ્યાદુષ્ટ ન હે;

૩૦. ગુરુના આસન પર બેમે;

૩૧. ગુરુથી જોયા આસને બેસે, સૂએ, બેસો રહે;

૩૨. બરાબરના આમને બેમે;

૩૩. આસન પર બેઠાં બેઠાં જ ગુરુને જવાબ આપે.^૧
(-ક્રમ ૩૩)

૧૮. વંદના^૨

કૃતિકર્મ બાર આવર્તવાળું કશું છે—એમકે, ‘જે અવનત,
યથાજાત, બાર આવર્ત, ચાર શિર (અર્થાત્ શિરોનમન),

૧. આ જ સૂત્ર દશામ્ભરકથમાં ચોથા દશમા છે.

૨. વંદના માટે સાધુ અને સાધ્વીએએ રત્નાવલિ હોય તેને વંદન કરવું જોઈએ એવો નિયમ છે પણ સાધ્વીએએ તો સર્વ સંપત્તિને રત્નાવલિ હોય કે નહિ વંદન કરવું જ જોઈએ. આમ કરવાનું કારણ એ બળાગ્યુ છે કે બધા જિનોના વીર્યમાં ધર્મ તો પુરુષપ્રધાન જ છે વળી સ્ત્રીઓ તરફ હોય છે તેથી જ પુરુષ એવો સાધુ તેને નમસ્કાર કરે તો તેને ગર્વ થકે જી અને જાણી સમુદ્ધી કોઈ પણ બાબતમાં જરા પણ દરતી નથી વળી ધર્મ એ પુરુષપ્રબળ છે અને પુરુષ જ તેની રક્ષા કરી રાકે છે વળી સ્ત્રીઓને વંદન કરવું ને લોકવિકૃત છે. બીજા બધા કારણો જે અતી ગણાયા છે તે સાચા હશે કે નહિ, પણ લોકાચારની વિરુદ્ધ ગણાય માટે વંદન ન કરવું એ કારણ મૂળ છે. અને એ જ કારણે વંદનનો મુખ્ય-પણે નિષેધ કર્યો છે. ભગવાન જુદા જુદા પ્રકારનો નિયમ બનાવતી વખતે રજા કહ્યું છે કે સ્ત્રીઓને પુરુષો વંદન ન કરે. આત્માત્મિક માર્ગમાં પણ જો લોકસમજની દૃષ્ટિ હોય તો મોટા પુરુષો પણ પ્રબળ લોકાચારનો વિરોધ નથી કરી શકતા એનું એક આ ઉદાહરણ જાણી શકાય. શુભો બદ્ધા/૫ ડ ૬ અને વિનયશિક્ષ પૃં ૫૧૬-૨૨, ઉપદેશમાલા માં ૧૫૬ પચવસ્તુ માં ૧૫૪

ત્રણ ગુપ્તિ, બે પ્રવેશ અને એક નિષ્ક્રમણ—આ બધું
કૃતિકર્મમાં આવશ્યક છે.^૧

[—સમ ૦ ૧૨]

ટિપ્પણ

૧. ચતુર્વિંશ સંધ:—

જેન કથાનકોમાં કથાચ એવી વાત જોવામાં નથી આવી કે કથારૂચ
પણ કોઈ તીર્થ^૧કરે સોઓને પ્રમજ્યા લેવાનો નિષેધ કર્યો હોય. એટલે સ્પષ્ટ
હમેંમાં ચતુર્વિંશ જ મનાયો છે. બૌદ્ધ પરંપરામાં આથી ઊંચકુ જોવામાં
આવે છે. બૌદ્ધસંધમાં સર્વપ્રથમ ભિક્ષુ, ઉપાસક અને ઉપાસિકા એમ
ત્રિવિધ સ્પષ્ટ હોય. જુદા ભગવાનની માસી મહાપ્રભુપતિ ગૌતમીએ જાતે
ભગવાનને સોઓને પ્રમજ્યા લેવાની અનુમતિ આપવા બધું જ વિનવ્યા
પણ જુદા અનુમતિ આપી નહિ. આથી ગૌતમી બધું જ ખિન્ન થયા અને
અધુરમર્યા નયને પાછા ફર્યા. ભગવાનના મુખ્ય શિષ્ય આનંદે ત્યારે તેમની
આ નિયતિ જોઈ, ત્યારે તેમણે પણ જુદાને એ બાબતમાં વિનવતી કરી. પ્રથમ
તો જુદા એ વિષે રાજ થયા નહિ. પછી આનંદે વાત ફેરવીને એમ પૂછ્યું,
“તો શું ભગવાન, સોઓ આપના બતાવેલ ધર્મને અનુસરી ઉત્કૃષ્ટ ફળને
પામી શકે છે કે નહિ? ભગવાને આનો ઉત્તર હકારમાં આપ્યો. એટલે
આનંદે વળી પાછું ગૌતમીને પ્રમજ્યાની અનુમતિ આપવા કહ્યું. જુદા
ગૌતમીની સામે આઠ મોગી શરતો મૂકી. તેમાંની મુખ્ય તો એ હતી કે,
ભિક્ષુગુની પ્રમજ્યા એમ તેટલી લાગી હોય છતાં તે જ દિવસે પ્રમજિત
થયેલા ભિક્ષુને તે વદન કરશે. ગૌતમીએ આ બધી શરતો મંદર રાખી
અને સોઓને પણ પ્રમજ્યા લેવાનો અધિકાર મેળવ્યો. પણ જુદાને આ
ડુચ્છ નહિ—એટલે ઉપરે તેમણે આનંદને કહ્યું કે, આ સંધમાં મેં સોઓને
પ્રમજિત થવાની અનુમતિ તો આપી છે, પણ તેનું ફળ એ આવશે કે સંધમાં

૧. બાર આતર્વના વિવરણ માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ટિપ્પણ
નં. ૧૬.

હવે માત્ર ૫૦૦ વર્ષ પર્વત જ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય જમાવ્યો સમય છે. આમ ન થયું હોત, તો સંપત્તી શુદ્ધિ બસાવત હબર વર્ષ ટકી રહેત. આજના જતાં યૌવનામે બચવાન પાસે જેટા કડક નિયમને ટીકો કરવા વિનંતી કરી પણ બચવાને કશું કે, એ બની શકે નહિ. કારણ, અન્યની વિદ્યામાં પણ બ્રિહ્મ્યો બ્રિહ્મલ્યોને વંદન કરતા નથી; તો તમામન ધર્મમાં તે કેમ બને? જુઓ વિનયપિટક - પૃ. ૫૧૬-૫૨૨; અંગુત્તર ૮, ૫૧. જેન સંધમાં પણ બ્રિહ્મલ્યોએ માટે એ નિયમનું પાલન બચાવત અત્યાર સુધી યાત્રું આપ્યું છે, અને હજુ તેમાં પરિવર્તન થતું નથી. જુઓ ભુદ્ધ-૫ બાલ્ય મા. ૪૪૧૧-૨૦; ઉપદેશમાલા - મા. ૧૫, પંચવસ્તુ મા. ૧૫૪. સેનપ્રમમાં તો જો કેવળો રહી ગઈ હોય તો પણ તેને લોકાનુસરણ કરીને સાધુ વાન ન કરે, એમ લખ્યું છે. - સેનપ્રમ. ૪. ૪૦.

૨. પ્રમળ્યા :—

મોક્ષ પ્રતિ જમન તે પ્રમળ્યા. એટલે કે આરંભ અને બાહ્ય આસ્થાંતર પરિમલ્લનો ત્યાગ કરવો તે. જેને પ્રમળ્યા સ્વીકારવી હોય તે શુદ્ધ પાસે ઉપશિષ્ટ થાય છે, અને પોતાની દમ્બા બ્યજા કરે છે. અથવા આવેશ બ્યજીને શુદ્ધ પ્રયોજન પૂછે છે. રીક્ષા લેવાની દમ્બા નવ્વી તેની પરીક્ષા કરે છે. આ પરીક્ષાકાલ સામાન્ય રીતે ૭ માસનો છે. પણ ચોક્કસ કાલે શુદ્ધ તેને ચૈત્યવદન આદિ શીખવે છે અને કમરા સામાયિક પ્રતિકમલ્યાદિ શીખવે છે. આ મુત્તદાન વિધિ કહેવાય છે. ત્યાર પછી વીતરાગપૂલ કરીને તે ગુરુની સાથે ઉપશિષ્ટ થાય છે, અને તે સમયે શુદ્ધ ખીન્ન સાધુઓની સાથે ચૈત્યવદન કરે છે. ત્યાર પછી રોક્ષ પોતાને પ્રમળ્યા આપવા શુદ્ધને વિનંતી કરે છે. એટલે શુદ્ધ તેને લીભા થઈને પાંચ નમસ્કારરૂપ મંગલ કરી, રત્નેદરણ્ય — એ જૈનલિંગ છે — તે સમર્પિત કરે છે. વળી પાઠો રોક્ષ પ્રહમપૂર્વક મુંડ કરવાની શુદ્ધને વિનંતી કરે છે. એટલે શુદ્ધ પણ પચનમસ્કારપૂર્વક ત્રણ વાર ઘોડા ઘોડા કેસનો લોચ કરે છે. ત્યાર પછી કમરા: સામાયિક રોષણ અને વાસુલેષ થાય છે. દ્વંકમાં પ્રમળ્યાવિધિ એ પ્રમાણે છે. નિશ્ચયનયે તો આવી લાખી વિધિ વગર પણ પ્રમળ્યા થઈ શકે છે; પણ વ્યવહારનયે આ વિધિ છે એમ સમજવું. આ વ્યવહારવિધિને અવલંબવામાં ન આવે, તો ઘાસનની એક વ્યવસ્થા એ સ્પષ્ટ છે તે ન રહે, માટે તેનું અવલંબન પણ આપરયક છે. — જુઓ પંચવસ્તુક પૃ. ૧-૩૭.

બીજામાં પ્રવ્રજ્યાવિધિ આ પ્રકારે છે — ૧. હસ્તિ — કોઈ બિંદુ સંઘ સમક્ષ હોયો થઈ કહે કે અમુક વ્યક્તિ અમુકની પાસેથી ઉપસંપદાની હસ્તા રાખે છે, તો સઘ તેની અનુજ્ઞા આપે. ૨. અનુશ્રાવણ — “સંઘ અમુક વ્યક્તિને અમુક પાસે ઉપસંપન્ન સ્વીકાર કરે છે, કોઈને વાવો તો નથી ને ? હોય તે બોલે” — આપ કોઈ બિંદુ તણ વાર સઘ સમક્ષ બોલે. ૩. ધારણા — “બધા ચૂપ છો એટલે અમુકની ઉપસંપદાનો સઘને સ્વીકાર છે એમ હું સમજું છું” — આમ બોલે એટલે સમજી લેવાનું કે પ્રવ્રજ્યા થઈ થઈ ચૂકી. જ્યાં હસ્તિ, અનુશ્રાવણ, ધારણાનો વિધિ તો જ થાય એ સંક્ષ આવી બિંદુસંઘની સમક્ષ ઉપસંપદાની ચાચના કરે કે, ‘અતો ! સઘ પાસે મારી ઉપસંપદાની ચાચના કરું છું’ — જુઓ વિનય — પૃ. ૧૦૫.

૩. પંડક-નપુંસકાદિ : —

પંડક-નપુંસકનાં લક્ષણો શાસ્ત્રમાં બતાવ્યા છે — જેમકે, તે સ્ત્રીસ્વભાવ હોય છે. તેના સ્વર અને વર્ણમાં સામાન્ય પુરુષ અને સ્ત્રી કરતાં વિદક્ષતા હોય છે. તેની જનનેદ્રિય લાંબી હોય છે. તેની વાળી મૂઠ્ઠા હોય છે. તે મૂનરે છે ત્યારે અવાજ ઘાય છે અને ફીણ વગતાં નથી. પંડકના મુખ્ય બે ભેદ છે. દુષિતવેદ અને ઉપચાતપંડક. દુષિતવેદ પંડક બે ભતના છે, પણ તેમનું સામાન્ય લક્ષણ એ છે કે, તેઓ સ્ત્રી અને પુરુષ બન્ને સાથે સંબંધ થાય છે. જેનાથી અપત્ય સંતાન પેદા થઈ શકે તે આસન્નિદુષિતવેદ પંડક કહેવાય છે અને જેનાથી સંતાન પેદા થઈ જ ન શકે તે ઉપસન્નિ પંડક કહેવાય છે.

ઉપચાતપંડકના બે ભેદ છે. વેદોપચાતપંડક અને ઉપકરણોપચાતપંડક. અત્યંત કામાસન્નિથી સંભોગ કરવાથી કાચકને અસામર્થ્ય આવે છે તે વેદોપચાતપંડક કહેવાય છે, અને કોઈ કારણથી જનનેદ્રિયને કાંપી નાખવામાં આવે તો તે ઉપકરણોપચાત પંડક કહેવાય છે.

પંડકને દીક્ષા એટલા માટે નથી દેવાની કે તેને જ્યારે વેદોદય થાય છે, ત્યારે તે અનાચાર કર્યા વિના સ્ત્રી શકતો નથી એટલે તે સ્વ અને પર પક્ષે દુષણ પેદા કરે છે. અને એ રીતે આખા સંઘમાં અનાચારનું વાતાવરણ ફેલાયે છે.

૪. પ્રવ્રજ્યાના પ્રકારોનાં ઉદાહરણો :

પ્રવ્રજ્યાના આ બેરોનું વર્ણન પચ્ચક્ર આપ્યું છે. પાતાને જ ખરેખર વેરાય્ય હોય અને દીક્ષા લે તો તે સ્વેચ્છાથી લીધેલી, અને વેરાય્ય

ન હોય છતાં બીજાના અભિપ્રાય માત્રથી લે તો તે પરેશ્યાથી લીરેલી
કહેવાય. જેવડાના ઉદાહરણ તરીકે ગોવિંદ વાચકનું ઉદાહરણ છે. ગોવિંદ
વાચકની કથા આની છે : તે પ્રથમ બૌદ્ધ હતા, અને જેન ગ્રન્થોના રહસ્યને
બાજુવા ખાતર કપટથી જેન સાધુ બનીને જેન આચાર્ય પાસે બસવા
આવ્યા હતા. પણ બાજુતાં બાજુતા જ તેમનું મતપરિવર્તન થયું અને તેમણે
પોતાની વાત આચાર્યને કહી અને સ્વેચ્છાથી જેન દીક્ષા અંગીકાર કરી.
એટલે આ ગોવિંદ વાચકની દીક્ષા સ્વેચ્છાસ્પીકૃત દીક્ષાનું દાહન પૂરું
પાડે છે, આ જ ગોવિંદાચાર્ય એક નિયુક્તિ રથી કહેવાય છે જે ગોવિંદ-
નિયુક્તિ કહેવાય છે. કથાના વિસ્તાર માટે જુઓ ઉપદેશપદ માં ૧૮૫

જેવડાના ઉદાહરણ તરીકે સુંદરીનંદની કથા છે. તે આ પ્રમાણે :
નાસિક્ નામના નમરમાં નંદ નામનો વાલ્મીયો રહેતો હતો. તેની સુંદરી
નામની સ્ત્રીમા તે અત્યંત આસક્ત હોવાથી તેને લોકો સુંદરીનંદ કહેતા.
તેના બાઈ જે સાધુ થઈ ગયા હતા તેમને પોતાના બાઈની આ દયાની
બહુ થઈ અને તેથી તેમણે પોતાના બાઈને સુંદરીથી દૂર કરવાનું વિચાર્યું.
તેઓ તેને ધરે મિત્રા લેવા ગયા. ધરનાં સૌએ તેમને ખૂબ આવધી મિત્રા
આપી. તેમની પાસેનું એક પાત્ર તેમણે પોતાના બાઈને આપી સાથે
ચાલવા કહ્યું. બાઈ સમજ્યો કે મુનિ હમણા પાત્ર લઈ લેશે અને ત્યાં
આપશે. પણ તેઓ તો તેને રત્ન આપે જ નહિ. સુંદરીનંદને પોતાની
પત્નીનો વિશેષ ખટકવા લાગ્યો. સાધુ જાતાં સંસારની માયા વિષે પણ
સમજાતું પણ તેને વૈરાગ્ય બને જ નહિ. તેથી પોતાની વિદ્યાના બળે પ્રથમ
તો તેમણે વાનરયુગ્મ દેખાડ્યું. તેમાં વાનરી વિષે પૂછ્યું કે આ કેવી
રૂપવતી છે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે અરે આ તો કાળો છે. એટલે સાધુએ દેવ-
યુગ્મ કલ્પન કરી બતાવ્યું. અને કહ્યું, જો આવી અપ્પરાધી પણ સુંદરી
જી વધારે મુદ્દર છે? ત્યારે અપ્પરાધનું રૂપ જોઈને તે અનંદ જ મળે
અને પછવા લાગ્યો, આવી સુદર સો રાથી મળે. એટલે સાધુએ કહ્યું.
ધર્માચરણ કર — દીક્ષા લે તો એની અનેક મળે. આ સાંભળી તેણે દીક્ષા
લીધી. આ દશાવસ્થાં તેના બાઈની પ્રમજ્જા દેવાની હજી જ મુખ્ય ભાગ
બાજુ છે, તેથી આ પરેશ્યાનું ઉદાહરણ સમજાતું. કથા માટે જુઓ
ઉપદેશપદ માં ૧૮૬-૧

તેમને કારણે લીરેલી પ્રમજ્જાનું ઉદાહરણ : રવશીરપુર નમરમાં એક
શિવમૂર્તિ નામનો મંત્ર રહેતો હતો. રાત્રીએ તેનું પસકમ જોઈને તેને

મથુરા જતા મોકલ્યો—પણ તે પૂછતું મૂવી મયો કે કઈ મથુરા જતવી, પાઠુમથુરા કે મથુરા? એટલે તેણે બન્ને મથુરા જાણીને રાત્રીને જણાવ્યું. રાત્રીએ ખુશ થઈને તેને યથેચ્છ વિદારની છટ આપી. એટલે તે મોટી રાત્રી મુઠી પણ ઘડે આવે નહિ. તેની પત્ની બિચારી દુઃખી થઈ ભગતી રહે. આખરે તેનીએ સાસુને એ હકીકત જણાવી. એટલે તે રાત્રે સાસુએ તેનીને મુલાકાતી લીધી અને ઝગમગાડી હતું. મોટી રાત્રે શિવભૂતિ આવ્યો એટલે માએ કહ્યું કે, મારે તારું કામ અત્યારે નથી. ત્યાં બિચારી કમાડ જુએ ત્યાં જા. આથી શિવભૂતિને બહુ રોષ થયો અને રોષમાં ને રોષમાં તે એક ઉપાશ્રયમાં ફાળ્યો થયો, અને આર્થ દૂધને દીક્ષા દેવા જણાવ્યું. તેમણે મનાની આજ્ઞા ન હોવાથી ના પાડી. એટલે તેણે સ્વયંદોષ કર્યો આથી આર્થ દૂધે તેને લિંગ આપ્યું અને સૌ સાથે વિચરવા લાન્ધા. આ રોષથી સેવાતી દીક્ષાતું ઉદ્ઘાટન થયું છે. જુઓ-આવરણક નિર્ધુક્તિભાષ્ય ગા. ૧૪૫ ની દીક્ષા; અથવા વિરોધાવરણક ભાષ્ય ગા. ૨૫૫૧ ની દીક્ષા.

દારિદ્ર્યને કારણે લીધેલી એક લાકડાદારી દારિદ્ર્યથી ખૂબ પીડાતો હતો. એક શ્રાવકે તેને ધર્મોપદેશ કર્યો એટલે તેણે સાધુ પાસે દીક્ષા લીધી. આ ઉદ્ઘાટન આ પ્રમુખા મારે પ્રસિદ્ધ છે.

સ્વપ્નથી કે સ્વપ્નમાં બીધેલી : આના ઉદ્ઘાટન તરીકે પુષ્પચૂડાની કથા છે. આની કથા આ પ્રમાણે છે પુષ્પકેતુ નામનો રાત્રી હતો તેની રાત્રી પુષ્પવતીથી તેને એકસાથે બે બાજક થયા પુત્રનું નામ પુષ્પચૂડ રાખ્યું અને પુત્રીનું નામ પુષ્પચૂડા. નાનપણથી જ બાઈ-બહેનનો અત્યંત સ્નેહ હતો. અને જેમ જેમ તે મોટાં થયા તેમ તેમ વધતો જ આવ્યો. પુત્રી ઉમરલાયક થઈ એટલે રાત્રીએ વિચાર્યું આ બાઈ-બહેનનો પ્રેમ એવો મોટો છે કે બન્ને પરસ્પરના વિદાયને સહન નહિ કરી શકે. આથી બીજે નહિ જાણાવતા તેણે તે બાઈ-બહેનનો જ વિવાહ કરી દીધો. આ પદનાથી રાત્રી બહુ દુઃખી થઈ અને દીક્ષા લઈ સમગ્ર પાત્રી સ્વર્ગે ગઈ. ત્યાં તેને પોતાની પુત્રીના ઉદ્ઘારનો વિચાર આવ્યો. એટલે પ્રથમ તેણીને સ્વપ્નમાં નરક દેખાડ્યું, અને પછી સ્વર્ગ. નરકનું દુઃખ અને સ્વર્ગનું મુખ્ય લેખને તેણે એક જોડ સાધુને પૂછ્યું કે, જોવા નરકમાં શાથી ભય અને સ્વર્ગમાં શાથી? મુનિએ કહ્યું, વિષવાસકિ સંસાર પાપથી જોવા નરકે ભય છે, અને વિષયને ત્યજવાથી જોવા સ્વર્ગમાં ભય છે. આ સામગ્રી તેણીએ પિતા અને પતિની આજ્ઞાથી દીક્ષા લીધી. જુઓ ઉપદેશક ગા. ૧૩૦.

પ્રતિશ્રુતાઃ એ દેવોએ અવધિજ્ઞાનથી ભ્રેષ્ઠ કે પોતે એક બ્રાહ્મણના ધરે પુત્રપુત્રહરે ઉત્પન્ન થવાના છે. એટલે તેઓ પુત્રની પ્રાપ્તિ માટે કંઈક મારતા તે બ્રાહ્મણ પાસે કમણ્ડૂપ ધરીને આવ્યા અને તેને તેમણે ધર્મોપદેશ કરી જૈનધારક બનાવ્યો. બ્રાહ્મણે વાતચાતમાં પૂછ્યું ‘મારે પુત્ર ધરી કે નહિ?’ કમણ્ડૂપધારી દેવોએ જવાબ આપ્યો ‘તારે પુત્રપુત્ર ધરી પણ તેઓ બન્ને કુમારચત્રયામા જ દીક્ષા લઈ લેશે. માટે તેમને સુખે સુખે દીક્ષા લેવા દેને; કરો અવસાય કરી નહિ.’ બ્રાહ્મણે એ વસ્તુને સ્વીકારી (પ્રતિશ્રુત કરી). આમ તેની પાસે સ્વીકૃતિ લઈને તેઓ અતર્ધાન ઘડે થયા. કાળક્રમે બ્રાહ્મણને પુત્રો થયા. પણ પુત્રમોહને કારણે તેણે તેમને શીખવ્યું કે કમણ્ડૂ તો ચાકસ ભેવા દોષ છે અને માંસ ખાય છે. માટે કદી તેમનો સુખ કરવો નહિ. આથી તે પુત્રો સ્મૃત્યોથી દરવા હતા. એક વખત બન્નુ એમ કે તેઓ દરવા નીકળ્યા હતા. તેઠ્ઠામાં દૂરથી કમણ્ડૂ આવતા જોયા. તેઓ દરીને ખીન્નું આધપસ્થાન નહિ દોવાથી કાઠ પર ચડી ગયા. કમણ્ડૂ પણ કાઠ નીચે વિદ્યામ કરી જેથી કાઠની જમવા બેઠા. ઉપરથી પેવાઓએ ભ્રેષ્ઠ કે આ તો માસ ભેડું કમું ખાતા નથી, અમારા ભેડો કાઠો જ ખોરાક ખાય છે. એમ વિચારતાં વિચારતાં તેમને ભતિ-રમરણ થયું. એટલે પછી મળતા-ખિતાની આજ્ઞા લઈ તેમણે દીક્ષા લીધી અને તેમને પણ સમન્તની દીક્ષા લીધી. આ પ્રતિશ્રુતાનું ઉદાહરણ છે. — જુઓ ઉત્તરાખ્ય અઽ ૧૪ની નિયુક્તિ.

સ્મરણ કરાવવાથી : — મહત્વીકૃત્રીએ તેમના પર આસક્ત ધર્મેષ્ઠ રાજાઓને પૂર્વભવનુ વર્તાત માફ આપી દીક્ષા લેવા રાજી કર્યાં, તે આ પ્રમજ્ઞાનું ઉદાહરણ સમજવું. કયા માટે જુઓ છાતાપર્મકથાંગ-મહત્વી-અધ્યયન ૮મું.

સેવકી : — એવા ચક્રવર્તી સનત્કુમારના રૂપની પ્રથમ ઇન્દ્રે કરી તેથી એ દેવો તેનું રૂપ જોવા મૃત્યુવૈકર્મમાં આવ્યા તે સ્નાન કરવાની તૈયારી કરે. હતા તે વખતનું પણ તેનું રૂપ જોઈને તેઓ ચક્રિત થયા. અને પોતાનો અવજો રાખને કહ્યો એટલે રાજાએ ગર્વમાં આવી કહ્યું, માત્ર ખડું રૂપ તો મારી સભામાં હું જોયો હોઉ ત્યારે જોવા આવજો. પછી તે દેવો સભામાં હાજર થયા પણ રાજા તરફ જોઈ તેમણે જરા મોહું કદાચ કહું એટલે રાજાએ તેમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું. દેવોએ રાજાને

હતું કે, અત્યારે આપના રાજીરમાં રોનો ઉત્પન્ન થયા છે તેથી પ્રથમના જેટું ૧૫ તમારું અત્યારે નથી; આ જોઈને અમે ખિન્ન થયા છીએ. રામને આ વચનો સામગી વેરાચ આપ્યો અને તેવું દીક્ષા લીધી. આ રોજને કારણે દીક્ષા લીધાનું ઉદાહરણ છે.

દીક્ષા લેવાથી જીવક કોમારતુલ્યની ચિહ્નિત્રાનો લાભ મળશે એમ પારી રના રોનીએ જોઈ દીક્ષા લેવા મડયા. એ જ ની બચવાન જુદે રોનીને દીક્ષા આપવી નહિ, એવો નિયમ કર્યો. જુઓ - વિનય પૃ. ૧૧૫.

જનારણી:—જેના પિતા તે પોને ગર્ભમાં હતો ત્યારે જ મરી ગયા અને માતા જન્મ પછી તરત જ—એવો નદીવેળ પોતાના મામાને ત્યાં લઈયો હતો, અને તેનું જન્મ કામ એક નોકરની જેમ કરતો હતો. એણે લોકોમાં કથાઓ તેને આદર મળતો નહિ. આથી રીને અનાદર પામીને તે જન્મ દુઃખી થતો. તેને સમજાવવા તેના મામાએ હતું કે, બધે જીવ તને પોતાના કન્યા ન આપે, પણ તું તો મારી પુત્રી તને આપીશ. જન્મ તેના નસીબે તેની પુત્રીઓએ પણ તે કુરુષ દેરાથી પરણવા ના પાડી. આથી નિરાશ થઈને તે મરવાનો વિચાર કરતો હતો તેવામાં એક સત્યુ તેને મળ્યા અને દીક્ષા આપી. આ અનાદરથી લેવાયેલ દીક્ષાનું ઉદાહરણ છે. — જુઓ ઉપદેશક માં ૧૧૮થી.

જે દરા પ્રતિજ્ઞા વાળી — આના ઉદાહરણ તરીકે મેતાઈની કથા પ્રસિદ્ધ છે. મેતાઈ પૂર્વ ભવમાં પુરોહિતપુત્ર હતો. અને તેના મિત્ર રાજપુત્ર હતો. બન્નેને સામગ્ય દ્વારા મના રાજપુત્રના કાકાએ કપલથી દીક્ષા લીધી. રાજપુત્ર તો કાકા જાણી ગમ ખાઈ ગયો; પણ પુરોહિતના મનમાંથી કાંટો મયો નહિ. બન્ને મરીને દેવ થયા, અને સંકેત કર્યો કે જે પ્રથમ મરીને મનુષ્યલોકમાં જાય તેને જીવનને લેવા આપવો. પુરોહિતપુત્ર પ્રથમ જ અપ્પીને દેવતા કુળમાં જન્મ્યો પણ તેને એક રોહિનીએ પોતાની ને જ વખતે જન્મેલી પુત્રી આપીને લઈ લીધો. તેના વિવાહ વખતે દેવ લેવા આપવા આપ્યો પણ તે સમજ્યો નહિ તેથી દેવે તેની દેવતા કુળમાં જન્મવાની દરોહત સીમે હતી રીડી. આથી તે દીક્ષા લેવા રાજ તો થયો પણ હતું કે મારો આ અવર્ણવાદ થયો તેનાથી મુજા કરવાની પ્રથમ તારી ફરજ છે. મને તે જન્મ પ્રકારે જે રાજકન્યા મને મળે તો મારી આજ્ઞા પાળી જાણાય. જાણી જાર વગર તેની સાથે લગ્નજનન વિગતી હું દીક્ષા અગત્ય લઉં. આ સામગ્ય દેવે

તે વાત મંબૂર કરી અને પોતાના દિવ્ય પ્રભાવથી તેની સંપત્તિ વધારીને તથા મોટા મોટા મહેલ લિખા કરીને અમલકુમારને ખાતરી કરાવી આપી કે તેને દેવની સહાય છે તેથી રાજાએ અમલના કહેવાથી પોતાની પુત્રી તેને પરણાવી બાર વરસ થયા એન્હો ફરી જાહેર દેવ હાજર થયો. આ વખતે તેની પત્નીએ ખાલ બાર વરસ દેવ પાસે માગી લીધાં. આમ ચોતીસ વર્ષને અંતે તેણે દીક્ષા લીધી. એક વખત તે મિત્રા લેવા એક સોનીને ધરે ગયો. તેરજામા સોનીની ગેરહાજરીમાં કૌચ પક્ષીએ સોનાના જળના દાણા મળી લીધા સોનીને શક ગયો અને 'પૂછ્યું' પણ મેંતારે' નાલુવા છતાં કહ્યું નહિ એટલે તેણે તેના માથે ચામડાનો ખેડ વધાળીને કસીને બાંધ્યા અને તેને તડકે લિખો રાખ્યો. સમય જતાં ચામડું સહેવાયું અને મેંતારે'ને લય કર વેદના થવા મદી અને તેની આંખો પણ નીકળી પડી. આ વેદના તેણે સમભાવપૂર્વક સહન કરી અને મોણે ગયો. દરમિયાન કૌચ પક્ષીએ મોતી વધી કાઢ્યા. આ એઈ સોનીને ખૂબ જ પરતાવો થયો. પણ વખત વહી ગયો હતો. જુઓ. આવરણક નિર્ધુક્તિ ગ્રાં ૮૧૬-૮૭૦.

પુરુષેશ્વરી વજ્રસ્વામી ન્યારે ગર્ભમાં હતા ત્યારે જ તેમના પિતાએ દીક્ષા લઈ લીધી હતી. ન્યારે તેમનો જન્મ થયો ત્યારે કોઈએ કહ્યું કે આના પિતાએ દીક્ષા ન લીધી હોત તો કેવું સાધુ થાત. આ સામળી તેમને પૂર્વભવ યાદ આપ્યો. તેથી દીક્ષા લેવાના પોતાના સંકલ્પને કારણે તેમણે શત અને દિવસ રોવા માંડ્યું. માતાએ કંઠાળીને ન્યારે પોતાનો સાધુ એવો પતિ ધનગિરિ તથા બાઈ આર્થ સમિતમિત્રા માનવા નીકળ્યા ત્યારે પતિને કહ્યું કે, આને આઠવા દિવસ મેં પાળ્યો, હવે તું પાળ. આમ કરીને નાના માસના વજ્રને આપી દીધો સાધુએ એ લઈ લીધો, અને આર્થ સિદ્ધિગિરિને સોંપી દીધો. જાણી ધાનિકાએએ તેને મોટો દર્શો. મોટો થયો એન્હો માતા મુનદાને પુત્રની લાલસા જગી. એટલે રાજદરબારમા જઈ પુત્ર પોતાને પાડો મળે એવી માગણી કરી. રાજાએ કહ્યું, સજામાં એ બાળકને સૌ મોળામે, એની પાસે એ જલ્ય એની પાને રહે. માતાએ તેને મોડાગ્યો પણ તે ગયો નહી, પણ સાધુ પાસે ગયો. આથી ઉગટે મુનદાએ 'પત્ર વિચાર્યું' કે પેને પણ દીક્ષા લઈ લે તો સાધુ. આમ પુત્રપ્રેમને કારણે દીક્ષા લેનાર આ મુનદાજી ઉદ્ધરણ પ્રસિદ્ધ છે. — આવરણક નિર્ધુક્તિ ગ્રાં ૭૧૪.

૫. જાણીની સંપત્તિના ભેદો :—

આચારસંપત્તિ ચાર છે : ૧. સદેવ આચારમાં સમાધિશીલ હોય; ૨. પોતાની બાંધબંધો સાવ ન હોવો, ૩. અનિયત વિહાર; ૪. શરીર અને મનથી નિર્વિકારી.

શ્રુતસંપત્તિ ચાર પ્રકારે છે : ૧. બહુશ્રુતતા, ૨. પરિચિતસૂત્રતા; ૩. વિચિત્રસૂત્રતા. ૪. સૂત્રોચ્ચારની વિશુદ્ધિ.

શરીરસંપત્તિના ચાર પ્રકાર : ૧. શરીરની સમપ્રમાણતા; ૨. લગ્ન આવે તેવાં અંગોનો અભાવ; ૩. બધી ઇન્દ્રિયોની પૂર્ણતા; ૪. સંકલનની સ્થિરતા.

વચનસંપત્તિના ચાર પ્રકાર : સૌ તેમના વચનને સ્વીકારે તે આદેયવચનતા, ૨. અધુરવચનતા, ૩. અર્થસ્થગરી વાણી, ૪. અસદ્વિધ વાણી.

વાચનાસંપત્તિના પણ ચાર પ્રકાર : ૧. જાણીને ઉદ્દેશન, ૨. જાણીને સમુદ્દેશ—શિષ્ય શાસ્ત્રને પચાવી શકશે નહિ તે જાણીને વધારે પાકું કરવાનું કહેવું તે; ૩. પરિનિર્વાચ્ય વાચના—પ્રથમનું પાકું કરાવીને જ આગળ વાચના આપવી તે, ૪. અર્થનિર્વાચના—પૂર્વાપર સત્તિ સમજાવીને અર્થ કથન કરવું તે.

મતિસંપત્તિ : ૧. અવગ્રહ, ૨. ઈર્ષ્યા, ૩. અવાય અને ૪. ધારણા એકે ચાર પ્રકારની છે.

પ્રયોગ એટલે વાદવિષયક સંપત્તિના ચાર ભેદ : ૧. વાદ કરવાનું સામર્થ્ય છે કે નહિ તે તપાસવું—આત્મપરિણા, ૨ પુરુષપરિણાન—પ્રતિવાદી કથા મતનો છે તે જાણવું તે, ૩. ક્ષેત્રપરિણાન, ૪. વસ્તુપરિણાન. જાણી વસ્તુનો અર્થ જાણ—અમાત્ય વગેરે સમાસરો સમજવા એમ શીકાકાર કહે છે. પણ જો તેનો અર્થ વિષયપરિણાન એમ કર્ચો હોય તો ?

સંગ્રહ અર્થાત્ સ્વીકાર તદ્વિષયક સંપત્તિના ચાર ભેદ :—૧. ક્ષેત્ર-સંપત્તિના ક્ષેત્ર મારા શિષ્યસમુદાયને યોગ્ય છે કે નહિ તે જાણવાની શક્તિ; ૨. પદવીક, ફલક વગેરે કેટલા એકરો તેનું જ્ઞાન, ૩. કથારે સ્વાધ્યાય અને કથારે ભિક્ષા એવો સમયવિભાગ કરવાની શક્તિ; ૪. યથોચિત વિનય વિષયક.

૧. વાચનાનો કાલક્રમ :—

વાચના આપનાનો કાલક્રમ આ પ્રમાણે છે — પ્રથમ વર્ષના શામરપ-
પ્રશસિવાળાને આચારપ્રકટપાશ્વચન, ચાર વર્ષનાને સુવદ્વતાંગ, પાંચ વર્ષનાને
દશા કટપ-વ્યવહાર; આઠ વર્ષનાને સ્થાનાંત-સમવાયાન, દસ વર્ષનાને વ્યાખ્યા-
પ્રવૃત્તિ; અગ્રિયાર વર્ષનાને ખુદિમાનિમાણુવિભક્તિ આદિ પાંચ અધ્યયનો,
બાર વર્ષનાને અરુણેષપાતાદિ પાંચ અધ્યયનો; તેર વર્ષનાને ઉત્પાનશુભાદિ
ચાર, ૧૪ વર્ષનાને આશીવિષસાવના; ૧૫ વર્ષનાને દક્ષિવિષસાવના; ૧૬
આદિ ક્રમશઃ વર્ષેમાં ક્રમશઃ ચારણુ ભાવના, મહારવજ્ઞ ભાવના, તેન્ને-
નિસર્ગ; ૧૭ વર્ષનાને બારમું દક્ષિણ નામનું જન, અને વીસ વર્ષ પૂર્ણ
યાચ એટલે સર્વ જુનનો અધિકારી સમજવો. ન્યુએ વ્યવહારસૂત્ર ૬૦ ૧૦.

૩. ગણુ ઉત્પાનનાં કારણો :—

(૧) શિષ્યોનો મોટો સમુદાય એવો હોય કે દોષભાગી હોય. પણ
બુદ્ધિમાનને કારણે આચાર્યનું કોઈ પણ ક્રોધેનું ન માનતા હોય તો આચાર્ય
પોતે ગણુ ઉત્પાનને ચાલ્યા નય. આ કારણે ન્યારે તેમને ગણુ ઉત્પાન
જવાનું હોય ત્યારે રાત્રે જના-માના નીકળી નય. માત્ર દાઈ મૃદરવને
કહે કે હું અમુક જગ્યાએ જઈ છું એટલે કે શિષ્યોને ફરી તેમનું દરણ
લેવું હોય તે મુખે લઈ રાકે — જૃહકટપ આં ૧૧૭૩.

(૨) આચાર્ય પણ પ્રતિકમણુ અને ક્ષામણુ વખતે જેનો વિનય
કરવો યોગ્ય હોય તેવા વયોજનવક કે જ્ઞાનજ્યેષ્ઠનો વિનય કરવો જોઈએ.
પણ જો તે આચાર્યજ્ઞાના અભિમાનને લઈને તેમ ન કરે, તો પછી
મજ્જમા બીજને પણ તેવું વર્તન કરવું ફરવે, મારે આવે નિયમ છે કે
તેવા આચાર્ય પોતાનો ગણુ ઉત્પાન દેવો જોઈએ.

(૩) જેટલું જુવ પોતે ભણતો હોય તેની વાચના પોતાના શિષ્યોને
આપવી જ જોઈએ; તેમાં આજસ નહિ કરવી જોઈએ. જો આમ કરે તો
તેણે ગણુ ઉત્પાન દેવો જોઈએ.

(૪) કર્મની ગતિ ન્યારી છે તેથી આચાર્ય જતાં વિષયરામ ન ગયો
હોય તો આવું જનવા પામે છે, એટલે આ વિષય પામે પોતાના ગણુમાં
ન ફેલાય મારે ગણુ ઉત્પાન દેવો એ દિવાવક છે.

(૫) દાઈ સજાએ વીજા વીડી હોય પણ તે કોઈ કારણે ગણુ
ઉત્પાનને ચાલ્યા નય ને તેમને પાત્ર મેળવવા મારે પોતાને ગણુ ઉત્પાન

પડે તો હાદીને તેમનો સંપ્રદા અને ઉપકાર કરે. ઉપકાર તો તેમને વસ્ત્ર વગેરે સામગ્રી પૂરી પાડવાથી થાય છે.

૮. પાંચ પ્રકારનાં વ્યવહાર:—

(૧) આગમ એટલે જ્ઞાન વ્યવહારના જે ભેદ છે: પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ. પ્રત્યક્ષમાં અવધિ, મન, પર્યાય અને કેવલજ્ઞાનથી જે વ્યવહાર થાય છે તેનો, અને પરોક્ષમાં આગમનો સમાવેશ થાય છે. તેમાં પણ અનુદિશાપૂર્વી, દશાપૂર્વી, નવપૂર્વી અને મધ્યસ્તી આ શ્રુતધરે જે વ્યવસ્થા આપે તે આગમરૂપ પરોક્ષ વ્યવહાર કહેવાય છે.—વ્યવહાર સામ્ય ૭૦ ૧૦, માં ૨૦૧-૨૦૬. પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીની જેમ આ શ્રુતધરે પણ આગમિક વિષયમાં પ્રમાણ્યૂત જ્ઞાન ધરાવે છે, તેથી તેઓને પણ પ્રમાણ્યૂત માનવા જેઈએ.—માં ૨૧૧.

(૨) આગમથી વ્યતિરિક્ત જે આચારાંગાદિ છે તે શ્રુત નવપૂર્વ વગેરે જે ઉપર કહ્યા તે પણ શ્રુત તો છે જ; પણ તેની વિરોધતા એ છે કે તે અનીન્દિયદર્શી પુરુષથી જ ઠીક સમજ સહાય છે; માટે તે આગમ કહેવાય ■ અને બાકી શ્રુત કહેવાય છે એવા શ્રુતને ધારણ કરનાર પ્રાયશ્ચિત્ત વગેરેનો વ્યવહાર કરે તે શ્રુતવ્યવહાર.

(૩) અમીતાર્થને કોઈ મૂઠપટ્ટોમાં આવોચના કહે અને તે નીતાર્થ પારો જઈ સભગાથે એટલે તે જમ્ તેવા પરોથી શુદ્ધિદાન કરે—તે આજ્ઞા.

(૪) મીતાર્થ દ્રવ્ય, દેજ, કાયાદિ જેઈને અમુક પ્રકારે શુદ્ધિ કરી દોષ તેની જ રીતે પ્રસંગ આવતા તે યાદ કરીને શુદ્ધિ કરતી તે ધારણા વ્યવહાર.

(૫) શુદ્ધમાં વિદિત ન છતાં જે વ્યવહાર ૩૬ થઈ ગયો દોષ તદાનુસારે દૂધિ કરતી કરાવતી તે.

૯. કલ્પરિચયિતા એટલે:—

(૧) સામાયિક વિષેના આચારની મર્યાદાને સામાયિક કલ્પરિચયિતા કહે છે. તે આ પ્રમાણે—પ્રથમ અને ચરમ તીર્થ કરના સાધુઓને સામાયિક અવધાનીન દોષ છે. કારણ સદાકાળ પૂરો થયા પછી ઊંડાપર્યાપનીય ચારિત્ર આચારમાં આવે છે. વચ્ચા તીર્થ કરના

સાધુઓનું સામાયિકચારિત્ર જીવન જર્જરિત હોય છે. વચ્ચે તીર્થ કરના સાધુઓને પેતાના સામાયિકચારિત્રની આ મર્યાદાઓ છે—૧. તેના ધેર ઊતર્યા હોય તેના ભોજનપાનનો પરિહાર, ૨. ચાર મહાવ્રતનું પાલન, ૩. વહના કરવી, ૪. જેણે પેતાનાથી પહેલાં જાત અતીકાર કર્યા હોય તેને મોટો માનવો. આ ચાર કલ્પનું પાલન તો અવરજ કરવું જ નેહિએ. અને આ ચાર સિવાય બાકીના છ કલ્પ વિષે અનિયમ હોય છે. તે આ—૧. પેતાના મોટે બનેડ ભોજનપાન લે પણ ખરા અને ન પણ લે; ૨ તે જ પ્રમાણે રાત્રિપિંડ વિષે, ૩ ત્યારે હોય હાથો હોય ત્યારે જ પ્રતિક્રમણા કરે, અન્યથા નહિ; ૪. વર્ષાવાસ સિવાયના મહિનાઓમાં એક દેશાને મહિનાથી વધારે રહે પણ ખરા અને ન પણ રહે, ૫. વર્ષાવાસનો પણ નિયમ નહિ; ૬. નઅવાને પણ નિયમ નહિ.

પ્રથમ અને અંતિમ તીર્થ કરના અનુયાયીઓને મોટે આ પ્રકારનો સામાયિક કલ્પ નથી.

(૨) પ્રથમ અને અંતિમ તીર્થ કરના સમયમાં અમુક વખત પછી પાંચ મહાત્રોના આરોપણ કરવાનું ઉદ્દેશ્યાપતીય ચારિત્ર આપવામાં આવે છે, તેની મર્યાદાઓ આ પ્રમાણે છે—૧. આવેશકય અર્થાત્ નઅતા, ૨. પેતાના મોટે બનેડ પાનભોજનનો ત્યાગ, ૩. જેને ત્યા ઊતર્યા હોય તેના પાન-ભોજનનો ત્યાગ, ૪. રાત્રિપિંડનો ત્યાગ, ૫. વહનાવ્યવહાર, ૬. પાંચ મહાવ્રતની પાલન, ૭. જેને પાંચ મહાવ્રતનું આરોપણ પ્રથમ વધુ હોય તેને મોટા માનવાની પ્રથા, ૮. રોટી હોય કે નિરોંપ પણ સવારસાંજ પ્રતિક્રમણ અવગ્ય કરવું, ૯. આનુમાંસ સિવાયના કિસ્સેમાં એક માસથી વધારે કષાય રહેતું નહિ, ૧૦. અને આનુમાંસ વર્ષાઋતુમાં કરવું. આ દસી નિયમો અવગ્ય પાળવા નેહિએ, એવી આ કલ્પની મર્યાદા છે. આવેશકયના બે અર્થ કરવામાં આવ્યા છે : અલ્પવ્રતતાને પણ આવેશકય કની યકાય અને નઅતાને પણ ચેત્તાનરો આ બન્ને અર્થને માને છે, ત્યારે દિગબરો માત્ર નઅતાને જ.

(૩) જેઓ પરિહાર વિશુદ્ધિ તપને સ્વીકારીને રહ્યા હોય તે નિર્વિરામાન કહેવાય છે તેઓને યોગ્ય જે મર્યાદા તે નિર્વિરામાના કલ્પનિયતિ તેનની મર્યાદા આવી છે — નવ સાધુઓની મડળી બનીને પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રને અતીકાર કરે છે—તેમાં એક વાચનાચાર્ય

બને છે અને ચાર નિર્વિંશમાન અર્થાન્ તપસ્યા કરનારા અને ચાર તેમની મેવા કરનારા — અનુચર બને છે. છ માસ પર્વત નિવમ પ્રમાણે તપ દ્યાં પછી નિર્વિંશમાન અનુચર બને છે અને અનુચર નિર્વિંશમાન બને છે. તેઓ પત્ત છ માસ પર્વત તપસ્યા કરે છે. ત્યાર પછી વાચનાચાર્ય છ માસ પર્વત તપસ્યા કરે છે અને ભાગીના ભાષા અનુચર બને છે અને તેઓમાંનો કોઈ એક વાચનાચાર્ય એઓ તપસ્યા નથી કરતા તેઓ પત્ત રોજ આયબિજ્ઞ તો કરે જ છે. આમ ૧૮ માસનો આ પારિહારિક કંપ છે.

પારિહારિક તપસ્યામાં ઉપવાસ આ પ્રમાણે છે. મોખ ઝાનુમા જ્યન્ય એક ઉપવાસ, મધ્યમ બે ઉપવાસ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ઉપવાસની મર્યાદા છે. મોખઝાનુમા જ્યન્ય બે, મધ્યમ ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર ઉપવાસની મર્યાદા છે અને વર્ષાઝાનુમા જ્યન્ય ત્રણ, મધ્યમ ચાર અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચ ઉપવાસની મર્યાદા છે. આમાં પોતાની મર્યાદા પ્રમાણે જ્યન્યાદિને સ્વીકારીને તપસ્યા રાત્ર કરે. ઉપવાસ બે ત્રણ વગેરે જે લીધા હોય તેના પાશ્વે અભિગ્રહ ધરી આગેજ કન્વાનું હોય છે અને વગી પાગા ઉપવાસ—આમ છ માસ પર્વત કરે. જુઓ — પ્રવચનસારોદ્ધાર નાં ૬૦૨થી.

આ પારિહારિક પોતાનો આ કંપ પૂરો થયા પછી પછા પોતાના મુશ્કેલી આવી પણ જાય છે; અને નથી આવતા તો જિનકંપને સ્વીકારે છે.

પારિહારિકોની યોગ્યતામાં ચારિત્રશુદ્ધિ આવશ્યક છે જ તદુપરાત નવપૂર્વનું જ્યન્ય અનગત પત્ત આવશ્યક છે તથા વ્યવહાર અને કંપ તથા પ્રાયશ્ચિનના પારખામી હોવા જોઈએ. અને અવસાપીનીમાં ત્રીભ કે ચોથા અને ઉત્સધિામાં બીભ, ત્રીભ કે ચોથા—આરામાં જન્મેથ હોવા જોઈએ.

આ પારિહારિક ચારિત્રને અનીકાર કરનારા વિધે વિસ્તારથી જાણવા હચ્છનારે ચોથા કર્મચય (સગૃહ) આં ૧૨મી જોવી. અથવા પચવસ્તુ આં ૧૪૮૫થી. તેમાં જિનકંપીનું વર્ણન છે તે જ યોદા ફેર સાથે પારિહારિકને લાગુ પડે છે. જુઓ જૃહાત્કંપ આં ૧૪૨૫થી

૧૦. જિનકંપ:—

મરુથી બહાર જઈને તપસ્યાપૂર્વક જીવન વિતાવનારનો કંપ તે જિનકંપ, તેમની મર્યાદા તે જિનકંપરિચયિ.

જિનકદંબો સ્વીકાર મમે તે મમે ત્વારે નથી કરી સકતું પણ પ્રથમ તો અઘમાં રહીને અને અઘમાં સાધુએનો સંગ્રહ કરીને જ જિનકદંબીના આચારનું પાલન કરતું પડે છે. તે આ :— આહારની સાત પ્રકારની એવણા છે તેમાંથી માત્ર પાંચ પ્રકારની એવણાની છટ ■ અને તેમાં પણ એક અગલ એક પાનનો અભિગ્રહ ધારણ કરવો જોઈએ. જિનકદંબ એ પ્રકારનો છે—પાણિપાત્ર અને સપાત્ર, તથા સચેડ અને અન્ય, તેમાંથી જે પ્રકારની તેને હચ્છા હોય તેવો અવયાસ કરવો જોઈએ, અને અઘમાંથી નીકળતાં પહેલાં પક્ષ વચ્છમોહ, ઉપધિમોહ, વિગમમોહ, સંધ્યાદિનો મોહ એ જવાને સમ્બદ્ધ પ્રમારે ત્યાગવા જોઈએ; લૂપ્ત—સૂકું ખાવાની ટેવ પાડવી જોઈએ; અને પ્રસરણ ભાવનાએનો અવયાસ કરવો જોઈએ, વળી હિહા આસનની ટેવ પાડવી જોઈએ ધારણ જિનકદંબોને નિષધા તો છે જ નહિ. એટલે સદૈવ હિહા આસને જ રહેવું પડે છે. આવી તંબારી ક્યાં પછી પોતાના સધને કે મણને ભેગા કરી તીર્થ કર સમક્ષ, અને તે ન હોય તો મણધર તે પણ ન હોય તો ચૌદપૂર્વ, તે ન હોય તો અભિન્ન દસપૂર્વ અને તે મણ ન હોય તો વટવક્ષ જેવા કોઈ વક્ષ સમક્ષ જિનકદંબો-અંગીકાર કરે, અને તે વખતે સર્વ કોઈને ખમાવે, પછી પોતાના સ્થાને ભેગે આચાર્ય સ્થાપિત કર્યો હોય તેને પણ ઉપરેગ આપે કે, સમ્બદ્ધ પ્રમારે અઘની અનુપાલના કરશે. આમ કહી પશીની ભેમ સર્વકોઈ ઊઠી એકઠો માત્ર પાત્ર હોને એકાંતમાં નીકળી પડે છે. તૃતીય પૌરસી મુંડી વિહાર કરે અને ચોથી પૌરસીમાં તે ત્યાં હોય ત્યાં જ વાસ કરે, અને કમલ માસ પર્વત રહેવા લાયક હોય મળે એટલે ત્યાં વાસ કરે છે. જિનકદંબો વિષે વિચાર નીચેના દ્વાગથી કરવામાં આવ્યો છે—

૧ શ્રુત—જન્ય શ્રુતજ્ઞાનમાં નવમા પૂર્વની આચાર નામની વસ્તુ અને ઉત્કૃષ્ટ મિત્ર દસપૂર્વ હોય.

૨. સહનન—વજ્રતપમનારાય સંહનન હોવું જોઈએ.

૩. ઉપસુર્ગ—મમે તેવા આવે છતાં સહન કરે; પણ પ્રતિકાર કરવાની હચ્છા ન કરે.

૪ વેદના—જે પ્રકારે : (૧) આલ્પુપમમિષી—પ્રત્યેક દિવસે લોચ કરે તે અને તેના જ જેવી સ્વચરવીહૃત આતાપના તપ વગેરેથી થતી, તપ પારિહારિક પ્રમાણે સમજવાનું છે. તથા (૨) જસ અને કર્મપાકજન્ય વેદના તે ઔપકમિષી.

૫. એકલો—તેની સાથે બીજાને કોઈ ન હોય.

૬. સ્થિતિ—જ્યાં મલ-મૂત્રનો ત્યાગ કરે છે તે જગ્યા વિજન હોય અને ત્યાં જ એ વસોની જરૂર ન હોય તે ફેકા દે છે. ગમે તેમ થાય પણ સાધુને અયોગ્ય ભૂમિમાં મલમૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

૭. વસતિ—નિવાસસ્થાન એવું મળે તેવું જ વાપરે; આદિતમાં પણ તેનાં બારણાં બંધ ન કરે. તેમ જ ત્યાંના દર વગેરે બંધ ન કરે, અને તેને વિષે જરા પણ મમત્વ ન રાખે.

૮. વસતિનો માલિક જો તેમને શિખામણ આપે કે, 'તમારે મહાનમાં આમ રહેવું અને આમ ન રહેવું, આ મળમૂત્ર ત્યાગવાની જગ્યા ■ અને આ નથી, કેટલો કાળ રહેશો?' આ તો તમે વાપરો અને આ નહિ, મહાનની સંભાળ રાખજો ગાય-દોર આવે નહિ, કોઈ પડી ભય તે સમુ' કરજો'—આવું કહે તો તે વસતિમાં રહેવાનો વિચાર સરખો પણ ન કરે. વળી જેમા બધી દેવતા હોય, દીવો બળતો હોય, કોઈ પ્રકારનો અગ્નિ આદિથી પ્રકાશ હોય, વળી કોઈ પાડોશી મુદ્દરય આવીને કહે કે અમારા ધરની પણ જરા સંભાળ રાખજો, વળી તમે કેટલા જણા અહીં રહેલો એમ કોઈ પૂછે—તો પણ એ વસતિમા જિનકક્ષી ન રહે.

૯. નિશ્ચયર્થ—તૃતીય પોરસીમા પૂર્વેક પ્રકારે લે—લુપ્પીસુપ્પી.

૧૦. બિધુની કોઈ પ્રતિમા સ્વીકારતા નથી. આંગ્રેજ પણ કરતા નથી. કારણ હોમેશાં નિર્દોષ વસ્તુ લેવાની મર્યાદા જ આ હકષ્ટની છે.

૧૧. જ્યાં માસકલ્પ કર્યો હોય ત્યાં ગામને ૭ પક્ષિમાં વહેંચી નાખે અને પ્રત્યેક દિવસ અકેક પક્ષિમા નિશ્ચા માગે

૧૨. એક જ મહાનમા જિનકક્ષીઓ રહે તે ઉત્કૃષ્ટી યાન રહે. પણ તેઓ ૫૨૭૫૨ વાનચીત ન કરે.

૧૩. છેત્ર—જિનકક્ષીના જન્મનું છેત્ર અને જ્યાં તેણે જિનકક્ષનો સ્વીકાર કર્યો હોય તેવું છેત્ર કર્મબૂમિ જ છે. અકર્મબૂમિમા તેમનો જન્મ અગર જિનકક્ષનો સ્વીકાર દોતો નથી પણ એ દેવ વગેરે કોઈ જાતની દર્શ ભય તો અકર્મબૂમિમા જન્મ લાભે

૧૪ કાઠ—અવસર્પિલ્લીમા જન્મની આવેશાએ તૃતીય અને દ્વિતી આરો; પણ સુલ્લાવ જાયમા જન્મ હોય. અને ઉત્કૃષ્ટિલીમા જન્મ તો બીજા ચોભ અને દ્વિતીમા સહારે જન્મ જિનકક્ષનો સ્વીકાર ચોભ-ચોપામા જ કરે.

૧૫. ચારિત્ર—પ્રથમ જે ચારિત્રમાંથી કોઈ પણ એક હોય તે સ્વીકાર કરી શકે છે. સ્વીકાર કર્યા પછી તે સુદૃઢસંપ્રસાદિ પણ હોય.

૧૬. તીર્થ—તીર્થ સાધુ હોય ત્યારે જ.

૧૭. પર્વાય—જન્મથી માંડીને ૨૬ વર્ષ બ્રાહ્મમાં બ્રાહ્મ બેઠેલે અને સાધુપર્વાય ૨૦ વર્ષનો.

૧૮. આયમ—નહું શુદ્ધ જિનકલ્પ સ્વીકાર્યા પછી ભલે નહિ. પૂર્વા પીતનો સ્વાધ્યાય કરે.

૧૯. વેદ—સોવેદ સિવાયનો હોય અને સ્વીકારે; સ્વીકાર્યા પછી સવેદ અગર અવેદ. અવેદ એ ઔપચારિક સમજવેલ; કારણ જિનકલ્પને કાપકબોલી નથી. અને તે બવમા કેવળજ્ઞાન પણ યદું નથી.

૨૦. કલ્પ—સ્થિતકલ્પમાં પણ હોય અને અસ્થિત કલ્પમાં પણ હોય. દરામાંથી ચાર જે વચકા તીર્થ કરના સમયમાં હોય છે, તે અસ્થિત કલ્પ, અને દરી જે પ્રથમ અને અંતિમ તીર્થ કરના સમયમાં હોય છે, તે સ્થિતકલ્પ. —ભુબો ૫. ૭૨૭ દિપણ નં. ૬.

૨૧. સિમ—સ્વીકાર કરે ત્યારે તે દમ્ય અને કાર બન્ને સિંમ હોય, પણ પછી કદાચ દમ્ય સિંમ ન જાય હોય, —જે ચાર લઈ નવ અથવા છઠ્ઠું યદું નવ તો.

૨૨. હેરવા—જ્યારે સ્વીકારે ત્યારે પણ પ્રથમ હેરવા હોય; પણ પછી તે બધીનો સમાવ છે. પણ અપ્રથમમાં તે હાંનો કાચ ન રહે તેમ તેની તે અવિરુદ્ધિય પણ ન હોય.

૨૩. પ્યાન—જ્યારે પર્મપ્યાનમાં હોય ત્યારે સ્વીકારે; પણ સ્વીકાર્યા પછી આત્મિક પ્યાન પણ સંભવે. કારણ, કર્મની પ્રતિ વિચિત્ર છે પણ આર્દ ચૈદ પ્યાન તેને ખાસ બંધક નથી થતા, કારણ કુશલ પરિણામ તેના ઉદાય હોય છે.

૨૪ ગણના—એક સમયમાં જિનકલ્પને સ્વીકારનારા ઉત્કૃષ્ટ શાલ પૃથક, —૬૦૦ લાભે જન્ પૂર્વપ્રતિપત્ત તો સદસપૃથક—૬૦૦૦ લાભે.

૨૫. અભિચર—જિનકલ્પ એ જ છવનપર્મતનો એક અભિચર હોવાથી બીજા અકપકાવીન અભિચરે હોના નથી. વળી તેને શાયરવર્ચમાં બીજાની જેમ કોઈ અપરાધને સ્થાન નથી એટલે તેનું પાપન જ નિરુદ્ધિય છે.

૧૧. પ્રવળ્યાદિ—કોઈની પ્રવળ્યા અને મુકન કરનો જ નથી. કોઈને અવરજ દીક્ષા લેશે એવો ધારી ઉપદેશ આપે છે પણ પછી દીક્ષા માટે સંનિમ સાધુ ધર્મે મોકલવી આપે છે.

૧૨. પ્રાપ્તિનિ—મનથી પણ એ કોઈ મુશ્કેલ અવિચાર થયો દોષ તો જ્યન્ય પ્રાપ્તિનિ પણ ચાર સુરુભાસનું છે.

૧૩. નિષ્પ્રતિગર્ભ—આંખના મેડને પણ કાઢવા નથી તો પછી ધરીગચ્છિલ્લા તો કરે ચોના?

૧૪. કારણ—જેમ બીજા સાધુઓ જ્ઞાનાદિના કારણે અષવાદ-ભાર્યું સેવન કરે છે, તેમ જિનકક્ષીને કોઈ એવા કારણસર અષવાદ-ભાર્યું સેવન નિષિદ્ધ જ છે.

૧૫. નૃતીય પારસી—નેમનો બિડાકાવ અને વિદારકાવ છે અને બીનીયા વજનમાં કાચોસર્ખની પાડવા છે. વાહવાની સક્તિ ન દોષ તો નિત્યરિદાર ન કરે પણ એક છુત્રમાં વધારે તો રહે જ નહિ.

૧૬. સમાચારી—સાધુસમાચારીના હય એક છે તેમાંથી—(૧)

આવિરણી—કર્વાઈક બહાર જવાનું દોષ ત્યારે ‘જનું આવરણ છે’ એમ કહેવું તે, (૨) બહારથી પાગ દરી ‘હવે મારે મારે જમન નિષિદ્ધ છે’ એમ કહેવું તે, (૩) મિથ્યાકાર—કોઈ રજાડવા થઈ દોષ તો ‘આ માંડુ કુમુલ મિથ્યા થાઓ’ એમ કહેવું તે, (૪) આપૂજન—પેદાના કાર્યની રત્ન માંગવી તે, (૫) ઉષ્ણપેદા—તે પ્રકારની છે: સાધુ ધર્મે અને મુદરજ થાશે, તેમાંથી નુદમ્બને સ્થાન નિમિત્ત પૂરું અને રત્ન લેવી તે જિનકક્ષીને દોષ, જન જ્ઞાનાદિ નિમિત્તે બીજા સાધુ ધર્મે અઠા માટી રહેવાની ઉષ્ણપૂ તેમને ન દોષ.—આ ધર્મ સિવાયની બીજી સમાચારી જિનકક્ષીને નથી દોષી

કરિદારિઃ મારે જન આ બધા વિચાર સરખા જ છે પણ એ એક છે તે નીચે પ્રમાણે—

આ કરિદારિઃ જિનની થાશે જ તેણે ચારિત્ર અમીકાર કરે છે અને જન્મવડી એકવી ગણ ગણા આપુ જન અમીકાર કરે છે કરિદારિઃનું ધરણુ આવિરણી છે અથારે જિનકક્ષ મારે તેમ નથી. કરિદારિઃ કાષ આપણાદીન જન છે એ તેમને કાષ પૂરો થયા પછી મરિર કાષમા જન અથારે, અને અવરણ જન છે એ તેમને પૂરો થયા પછી જિનકક્ષમા આવે અવર ફરી ફરિને તે જ કાષ રહેવારે આ સિવાય બીજે જન એક છે તે જિજ્ઞાસુએ એક લેશે.

બૃહત્કલ્પમાં જિનકલ્પનું જે વર્ણન છે તે મેં અહીં સંક્ષેપમાં ઉતાર્યું છે તેથી તેનાં દ્વારો અને અતી ગણવેશો દ્વારોમાં ભેદ આવે તે સ્વાભાવિક છે. જુઓ બૃહત્કલ્પ ગા. ૧૧૩૨ થી. પંચવસ્તુ ગા. ૧૩૧૮ થી.

૧૧. સ્થવિરકલ્પ :—

આચાર્યોદિ જે ગચ્છનાસી હોય છે તે સ્થવિર કહેવાય છે. તેમની જે આચારમર્ચાંદા તે સ્થવિરકલ્પસ્થિતિ. તે આ પ્રમાણે—(૧) વિધિ-પૂર્વક પ્રવળ્યા લેવી તે, (૨) ત્યાર પછી પ્રતિદિનકૃત્યનો અને શાસ્ત્રનો અભ્યાસ, (૩) શાસ્ત્રના અર્થનું મદણ, (૪) અનિષતવાસ—ચાતુર્માસ સિવાયના દિવસોમાં એક ખાસથી વધારે કયાંઈ ન રહેતાં દેવદર્શન કરવું, (૫) નિષ્પત્તિ—વિહાર દરમિયાન નવા નવા ચોખ્ખા શિખોને દીક્ષા આપી સંધ્યુ બનાવવા અને વિહરવું—તે વખતની મર્ચાંદા આ પ્રમાણે— ૧. આચાર્ય, ૨. ઉપાધ્યાય, ૩. મિત્ર, ૪. સ્થવિર અને ૫. રૌક્ષ આમ પાંચ વર્ગમાં સંપૂર્ણ સાધુસમુદાય વહેંચાઈ નવ છે. (૧) વિહાર—હવું છેત્ર સાધુસમુદાય માટે વિહરવા ચોખ્ખા છે અને હવું નથી એની વખત કરીને પછી તે તે છેત્રોમાં વિહાર કરેલા. અને તે વેળાએ ઉપધિ ઠાણ કેવી રીતે ઉપાડે એ બધી મર્ચાંદા, અને ઉપાસવમાં કેમ પ્રવેશવું અને મિત્રા માટે કેમ નીકળવું ઇત્યાદિના નિયમોનું પાલન, (૭) સમાચારી—ઉપાસાર, મિત્રાસાર આદિ દ્વારવિધ સમાચારીનું પાલન તથા બીજા નાના મોટા જે નિયમો હોય તેમનું પણ પાલન. વિસ્તાર માટે જુઓ બૃહત્કલ્પ ભાષ્ય—ગા. ૧૪૪૧ થી.

૧૨. સમાચારી :—

જુઓ ભગવતી ગા. ૨૫, કં. ૭. પૂ. ૧૪૪. આ જ દ્વારા સમાચારીનું વર્ણન ઉત્તરાધ્યયન ગા. ૨૬માં બુદ્ધિમે છે. પણ તેની નિયુક્તિની માધ્યમાં આ જ કંમે ■ (ગા. ૪૮૨ થી). આતરવક નિયુક્તિમાં તે પ્રસ્તુત સુત્રગત માધ્યમો જ છે—ગા. ૧૬૫ થી. બૃહત્કલ્પ ગા. ૧૩૭૮માં તથા ૧૧૨૩માં આ દ્વારા સમાચારી ગણાતી છે અને તદુપરાંત ગા. ૧૩૮૧ થી તથા ૧૧૨૪ થી ચક્રવાક સમાચારીનું વર્ણન છે, તેમાં પ્રથમ જિનકલ્પીને ચોખ્ખા અને પછી સ્થવિરકલ્પીઓને ચોખ્ખા સમાચારીનું વિસ્તારથી વર્ણન છે. વળી જુઓ પચાગક ૧૨મું શિખ્યચરિત્ર કિનારવાપ તે સમાચારી. તેના ત્રણ ભેદ છે—૧ એતરસમાચારી—અર્થાત્ સામાન્ય સમાચારી જે એતરનિયુક્તિમાં

પ્રસિદ્ધ છે તે; ૨. દશધા સમાચારી — તે અહીં સૂત્રમાં ગણાવેલી ઇચ્છા-
કારાદિ. અને ૩. પદવિભાગ સમાચારી — તે હેતુસૂત્રોમાં છે. તેમાં વર્તમાન-
કાળના જીવને ઉપકારી થાય એ દષ્ટિએ, તેઓ પૂર્વનો અભ્યાસ તો કરી
શકે તેમ રહ્યું ન હોવાથી, નવમા પૂર્વની તૃતીય આચાર નામની
વસ્તુમાંથી ૨૦મા ઓષ નામના પ્રાજ્ઞતમાંથી જે આચારની સકલના
કરવામાં આવી છે, તે ઓષનિયુક્તિ નામે ઓળખાય છે. અને દશધા
સમાચારી એ ઉત્તરાધ્યયનના ૨૬મા અધ્યયનના સારરૂપ છે. પદવિભાગ
સમાચારી પણ નવમા પૂર્વમાંથી સકલિત કરવામાં આવી છે. આ ૦ નિ ૦
મા ૦ ૧૧૫.

૧૩. સમાચારીના દશ ભેદો:—

(૧) કોઈ કારણસર કોઈક કરવા કોઈને કોઈ કહેવું હોય ત્યારે
'ઇચ્છાકાર'નો પ્રયોગ કરવો જોઈએ. બીજે પણ તેને કહેવામાં આવ્યું ન
હોય છતાં કોઈનું કોઈ કરવા આદનો હોય તો તેણે પણ 'ઇચ્છાકાર'નો
પ્રયોગ કરવો જોઈએ. ઇચ્છાકાર એટલે સ્વેચ્છાથી કરવું. તેનો પ્રયોગ આ
પ્રમાણે 'આપની મરજી હોય તો મારું આ કરો' (મારી કોઈ બળભેરી
નથી.) અથવા—'હું આપની ઇચ્છા હોય તો આપનું અમુક કામ કરી
આપું.' (તે કરવામાં મારી કોઈ બળભેરી નથી.)

ખરી રીતે તો ઉત્સર્જકે પોતાની ઇચ્છા હોય ત્યાં સુધી તો બીજાને
કોઈ કામ માટે કહેવાનું જ નથી. પણ જે તે પોતે કરવાને
શારીરિક કે માનસિક દુર્બલતાને કારણે અશક્ત હોય અથવા તો કામ
કેમ કરવું તે જાણતો જ ન હોય, તો જ બીજાને વિનવતી કરવી એવો
અવસરમાર્ગ છે. કોઈ જ્ઞાનને મદદ કરવી હોય તો જ તેની રજા
લઈને જ કરવી જોઈએ. કારણ, સજાવ છે તે મદદ ન જ આદનો હોય.
આવી સલાહ દેવાની વિનવતી પણ રજાપ્રધાને તો કસાય જ નહિ.
સાધુઓની એ સામાન્ય મર્યાદા જ છે કે તેમણે કોઈની ઇચ્છા વિરુદ્ધ
કરવું નહિ. તેથી જ આ: 'ઇચ્છાકાર'ને સમાચારીમા સ્થાન છે. આચાર
પરેરની સેવા કરવી હોય તો પણ ઇચ્છાકારપૂર્વક જ કરવી જોઈએ.
વધી આચાર્યે જમું શિષ્ય પાસેથી સેવા લેવી હોય તો તેમણે પણ ઇચ્છા-
કારનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ. નિર્મન્ય શાસ્ત્રના કોઈ પણ કામ માટે
દુકમથી કે બહાલકારથી કરવા કસાયવાનું છે જ નહિ. આ તો ઉત્સર્જ-
કાર સમજવો. પણ જે ધિમ્પો અવિનિત જ હોય અને પ્રથમ ઇચ્છાકારથી

ન માને, તો આજ્ઞાપ્રધાન અને તે પણ ન માને તો જાણી બદલપોતની પણ હટ છે આત્મવક નિઃ શાં ૧૬૮થી.

(૨) સુખમાર્ગમાં કંઈક સ્ખલના થઈ હોય—અતિચાર હાથે હોય તો ‘આ માટે દુષ્ટત મિથ્યા થાઓ’ એવું કહેવું તે મિથ્યાકાર છે. પણ પોતાનું દુષ્ટત મિથ્યા તો જ થાય—અર્થાત્ દુષ્ટતનું કટુક ફળ તો જ ન મળે, જે તે મિથ્યાકાર દેવાની સાથે ફરી પાછો મન-વચન—કથાથી એ દૃષ્ટ કરે નહિ, કરાવે નહિ, અને અનુમોદે નહિ. અન્યથા એ મિથ્યાકાર અસત્યવાદ અને માયાવૃષ—કપટવૃષ બની જાય છે અને ઇશ્વર તેથી બીજા વધારાનાં કટુક ફળો ભોજનવાં પડે છે. એટલે મિથ્યાકાર દેવવૃષ પ્રતિકમણ્ણ તો જ સફળ બને, જે ફરી તેડું કર્મ ન કરે. નિયુક્તિકારે ‘મિષ્મદુકકક’ એ પદના પ્રત્યેક અક્ષરનો પણ મનોરજક અર્થ બતાવ્યો છે—આવં નિઃ શાં ૧૮૩થી.

(૩) કપટકપનો એને નિષેધ હોય, પાંચ મહાવ્રતમાં જે સિદ્ધ હોય, સુખ અને તપથી જે આદ્ય હોય તેવા સુખમીએ—વાચના થોડી વખતે, ઉપરેલા સાંભળતી વખતે, સુવાર્ધનું કથન થાય ત્યારે—‘આપનું કહેવું અવિતથ છે’ અર્થાત્ સત્ય છે એમ કહેવું તે ‘તથાકાર’ કહેવાય છે. આવં નિઃ શાં ૧૮૮-૮૯.

(૪) અવરથકરણીય હોવાથી આવશિયકી અને નૈરેધિકી બન્ને અર્થવ એક જ છે, પણ બમન વખતે જે અવગ્રથકરણીય છે તે આવશિયકી, અને આગમન વખતે પાપપ્રવૃત્તિનો નિરોધ કરવારૂપ જે અવરથકરણીય છે તે નૈરેધિકી—એવા મમનામમન ફલ તેના બે એક પડે છે. મિહાસર્થ વગેરે આવરથક કાર્ય હોય ત્યારે શુદ્ધ આજ્ઞાથી—‘આવરથક કાર્ય’ છે.’ એમ કહી બહાર જવું તે આવશિયકીકિયા સામાન્ય રીતે એવો નિયમ છે કે શાપુએ એકાગ્ર થઈ પ્રસાંત બાને રહેવું જોઈએ. અને અપવાદ માર્ગે આવરથક કાર્ય હોય તો જ સ્વસ્થાન હોય જવું જોઈએ. એટલે જતી વખતે આ આવશિયકી કહેવાની હોય છે. આવરથકકાર્યની મણ્ણતરીમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનું સાધક જે કાર્ય હોય તે આવે છે. બાકીના નહિ એટલે બાકીના કાર્ય વખતે ‘આવશિયકી’ નો પ્રયોગ કરે તો ઊડે. કર્મજય થાય છે. અને ઉપશુકા આવરથક કાર્ય પ્રસુને પ્રયોગ કરે, તો નિર્દોષ છે. આવં નિઃ શાં ૧૯૧થી.

(૫) આવશ્યકી કરીને વસતિ બહાર ગયેલ સાધુ જ્યારે પાછા ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશે ત્યારે કહે છે કે, ‘પાપપ્રવૃત્તિનો હવે નિષેધ કરું છું.’ અગર ‘હવે મારો ગમનવ્યાપાર બંધ કરું છું.’ આ નૈષેધિકી છે. પણ તે એમ કહીને ખરેખર તે અસદ્વ્યોગથી નિવૃત્ત થાય તો જ તેની નૈષેધિકી સફળ છે, અન્યથા નહિ. વળી જ્યારે ગુરુ પાસે જવું હોય ત્યારે પણ નૈષેધિકી કરીને જ જવું જોઈએ. — આવશ્યક નિઃ ૩૦ ૬૯૫થી.

(૬) શિષ્યે હસ્ત્વાસ-નિઃશ્વાસ સિવાયની બંરી ક્રિયા ગુરુને પૂછીને જ કરવી જોઈએ. એટલે કાંઈ પણ કરવું હોય તો ગુરુને પૂછવું કે, ‘હું આ કામ કરું?’ તે આપૃચ્છના કહેવાય છે. આવૃ ૦ નિઃ ૩૦ ૬૯૭.

(૭) પ્રતિપૃચ્છા એટલે ગુરુએ જે કામ કરવાનો પ્રથમ નિષેધ કર્યો હોય, તે ને પ્રબલ પ્રયોગન હોય અને કરવાની રત્ન માયવી હોય તો તે પ્રતિપૃચ્છા કહેવાય છે. અહીં આવશ્યક નિર્ધુક્તિનો પાઠાંતર છે જેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે — કે ગુરુએ જે કરવાનું કહી ચાખ્યું હોય તે કામ કરવાની શરૂઆત કરતાં પહેલાં ગુરુને કહેવું કે તે હું કરું છું — એ પ્રતિપૃચ્છા કહેવાય છે — આવશ્યકનિર્ધુક્તિ ૩૦ ૬૯૭.

(૮) પોતે જે બિશ્વામા લાગ્યો હોય તેમથી ખપ હોય તો લેવાનું શેષ સાધુને આમત્રણ આપવું તે હતા. જેમ કે, હું અમુક અમુક અરાન-પાન લાગ્યો છું તેમથી કાંઈની કાંઈ લેવાની કચ્છા હોય તો લો.

(૯) શિક્ષા પોતે ન લાગ્યો હોય પણ નિમત્રણ કરવું કે હું તમારા માટે અમુક અરાન-પાન લાવી આપું તે નિમત્રણ. આને બદલે ઉત્તરાધ્યયનમાં અસ્પૃશ્ય સમાચારી છે જેનો અર્થ ગુરુપૂન છે — જુઓ ઉત્તરાધ્યયન ૩૦ ૨૬, ૩૦ ૭ આવશ્યક નિઃ ૩૦ ૬૯૭.

(૧૦) ઉપસપદા એ પ્રકારની છે. શુદ્ધ્યના આશ્રયસ્થાનમાં રહેવું તે શુદ્ધરોપસપત્ અને જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્ર અર્થે અન્ય સાધુના આશ્રયે સ્વગચ્છને ઊઠીને રહેવું ત્રિ સાધુસપદા કહેવાય છે. અહીં બીજી પ્રસ્તુત છે. આવશ્યકનિઃ ૩૦ ૬૯૮થી.

૧૪. કાલવિષયક અનુયોગદ્વાર:—

કાંઈ પણ સૂત્રની વ્યાખ્યાનાં કારો — અનુયોગના કારો આ ચાર છે — ઉપક્રમ, નિષેધ, અનુગમ, અને નય. તેમાં અનુગમ-વ્યાખ્યાનના છે પ્રકાર છે: સૂત્રાનુગમ અને નિર્ધુક્ત્યનુગમ. નિર્ધુક્ત્યનુગમના પાછા

પણ પ્રકાર છે : ૧. નિષ્કેપનિર્ધુક્ત્યનુગમ, ૨. ઉપેદ્યકાત નિર્ધુક્ત્યનુગમ, અને ૩. સુવસ્થાનિક નિર્ધુક્ત્યનુગમ. તેમાં ઉપેદ્યકાત નિર્ધુક્ત્યનુગમ—એટલે કે શાસ્ત્રોત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ—નાં કારણ ઉદય, નિર્દેશ આદિ બધાં મળી ૨૬ છે. (નિ. ગા. ૧૩૭-૧૩૮) તેમાં પાંચમું કારણ કાલ વિષયક છે. અને એ પ્રસંગે આ સમાચારીની ચર્ચા હોવાથી સૂચના કહ્યું છે કે ‘કાલના વિષયમાં કટી છે.’—નુજો આવશ્યક નિર્ધુક્તિ ગા. ૬૬૭.

૧૫. સંભોગના બાર મકાર :—

(૧) ઉપધિ : વસ્તુવાચક ઉપધિને જ્યાં મુખી દોષશુદ્ધ છે ત્યાં સુધી ખીલ સંભોગિક સાથે સંભોગિક રહી શકે છે. પણ જો અશુદ્ધનું મહત્ત્વ કરે કરે અને કહેવામાં આવે તો પ્રાચલિત છે તો સંભોગાર્થ છે. પણ બાકી રીતે પણ વાર મૂલ્ય કરે ત્યાં મુખી જ સંભોગાર્થ છે. ચોથી વાર મૂલ્ય કરે તો પછી તેને મંડળીથી અલગ જ કરવો જોઈએ, પછી બધે તેણે પ્રાચલિત લીધું હોય. તે જ પ્રમાણે એ મંડળીથી અલગ હોય તેવા વિસંભોગિક પાર્શ્વરસ કે સખી સાથે તે શુદ્ધ કે અશુદ્ધ ઉપધિની એવાલા કરે તો પણ વાર માફ થાય પણ પછી વિસંભોગાર્થ ગણવો. તે જ પ્રમાણે ઉપધિના મહત્ત્વની જેમ ઉપધિના પરિકર્મ અને પરિભોગ વિષે પણ સંભોગિક અને વિસંભોગિકની વ્યવસ્થા સમજાવી છે.

(૨) મુત :— સંભોગિક કે ખીલ ગત્યપરંતી ઉપસંપન્ન થયેલાને વિધિપૂર્વક જો વાચના આપેલા હોય તો શુદ્ધ ગણાય, પણ જો મુતની વાચના અવિધિપૂર્વક સંભોગિકને કે ઉપસંપન્નને કે અનુપસંપન્ન વગેરેને કરેલા હોય, તો પણ વાર તો માફ છે પણ પછી તે પ્રાચલિત છે તો પણ વિસંભોગાર્થ જ સમજવો.

(૩) ભક્તપાત :— આની વ્યવસ્થા ઉપધિ જેમ જ સમજાવી— પણ ઉપધિમાં જ્યાં પરિકર્મ અને પરિભોગ હતું, ત્યાં ભોગના અને દાન સમજવું.

(૪) અંતઃક્રિયાશ્રયણ :— સંભોગિકોને અને સવિમ્ન એવા અસં-ભોગિકોને હાથ નેહી ‘સમાશ્રયણોને નમસ્કાર’ જેમ કહેવાય અંતઃક્રિયાશ્રયણ કરે તો શુદ્ધ છે. પણ જો પાર્શ્વરસાદિને તે પ્રમાણે કરે, તો પૂર્વ જેમ પણ વાર માફ પણ પછી વિસંભોગાર્થ સમજવો.

(૫) દાન :— સભોગિકને કે અન્યસભોગિકને પોતાના શિષ્યો આપવા તે શુદ્ધ છે. પણ તેમાં શરત એ છે કે, જેઓ પોતાના શિષ્યોને વસ્ત્રપાત્રાદિથી બરપૂર ન રાખી શકતા હોય તેટલા જ કારણે તેમને શિષ્ય ન મળતા હોય તેવાને જ આપે તો, અને જે કારણ વિના વિસભોગિકને અગર પાર્શ્વરથને શિષ્યો આપે તો પૂર્વવત્ વિસભોગાઈ.

(૬) નિકાચના :— નિકાચના, છન્દના, અને નિમન્ત્રણ એ પદ્યોયો છે. સભોગિકને શાસ્ત્ર, ઉપધિ, આહાર, શિષ્યદાન, સ્નાત્યાય—આદિનું નિમન્ત્રણ આપે એ શુદ્ધ છે, પણ વિસભોગિકને કે પાર્શ્વરથને તેમ કરે તો પૂર્વવત્ વિસભોગાઈ સમજવો.

(૭) અહુરુધાન :— એટલે આવનારને માન આપવા ખાતર પોતાના આસનને ઊઠી દેવું તે. આને વિષે પણ પૂર્વ જેમ સભોગિક—વિસભોગિકની વ્યવસ્થા સમજ લેવી.

(૮) કૃતિકર્મ :— વિધિપૂર્વક વફન કરે તો શુદ્ધ; પણ અવિધિથી કરે તો પૂર્વવત્ વિસભોગાઈ. જે અસક્ત હોય તો માત્ર સૂત્રોચ્ચારણથી પણ વફન થઈ શકે છે. અને તે શુદ્ધ ગણાય છે.

(૯) વૈયાકૃત્યકરણ :— આહાર—ઉપધિ આદિ દેવાથી, મહામૂત્ર ત્યાગવાનું પાત્ર દેવાથી, કલેશ ધાડવાથી, સદાચ આપી ઉપચાર કરવાથી વૈયાકૃત્ય—સેવા થાય છે આ વિષયમાં પણ સભોગસભોગની વ્યવસ્થા સમજ લેવી.

(૧૦) સમવસરણ :— જિનરત્નન, રથચારા, પટ્ટચારા આદિ કારણે જે દેખાણે અનેક સાધુ ભોગ થાય તે સમવસરણ. આથી આ પ્રકારના સાધુભોગના અન્ય ઉપાશ્રય પણ સમજ લેવા એઈએ. જેમકે વર્ષાવસદ-વર્ષાવાસનો ઉપાશ્રય, જાનુઆરીવસદ, વૃદ્ધરાસાવસદ આદિ આવના અવસરો—ઉપાશ્રયોના પણ જે ભેદ છે. સાધારણવસદ અને પ્રત્યેકાવસદ. જુદા જુદા મંત્રના સાધુએ મંત્ર અવસર માગ્યો હોય તે સાધારણવસદ અને કોઈ એક જ મંત્રના સાધુએ માગ્યો હોય તે પ્રત્યેકાવસદ એ ઉપાશ્રયોમાં જાતી-ભેદને જે કોઈ રિત્ય ચોરી કરે અથવા વસ્ત્રાદિની ચોરી કરે તો સભોગિક હોય કે અન્યસભોગિક પણ તે વિસભોગાઈ જ સમજવો. વળી જે અભણતા ચોરી કરી હોય અને કલા છતાં પાંચું ન વાળે તો પણ વિસભોગાઈ જ સમજવો.

(૧૧) સનિષધા:— વિશેષ પ્રકારનું અનુકૂળ આસન ॥ સનિષધા. આના વિષયમાં સંભોગાસંભોગની વ્યવસ્થા આ પ્રમાણે— સનિષધાનત કોઈ આચાર્ય' નિષધાનત સંભોગિક આચાર્ય' સાથે એ શ્રુતનું પરિવર્તન કરે તે શુદ્ધ છે. પણ એ અન્યસંભોગિક, પાર્શ્વેશ્વ, સામ્યી કે ગૃહસ્થની સાથે તે પ્રકારે જેસી શ્રુતનું પરિવર્તન કરે તો પ્રાપ્તિતને યોગ્ય છે. આસન ઉપર જેસીને મુલાઈ પૂછે અગર અધોત્થાન કરે તો પણ પ્રાપ્તિતને યોગ્ય છે. પૂર્વવત્ ત્રણ વાર માફ પછી વિસંભોગાર્થ.

(૧૨) કથાપ્રબંધના:— કથા એટલે વાદાદિ. તે પાંચ પ્રકારે છે. તેને પ્રબંધથી કરવી, તે કથાપ્રબંધન. કથાના પાંચ પ્રકાર આ છે— ૧. વાદ— છઠ્ઠ ન્હાતિના પ્રયોગ વિના પચાવચ્ચ કે વ્યવચ્ચ વાક્યથી વાદી કે પ્રતિવાદી દ્વારા પોતાના મતનું સમર્થન કરવું પણ હિંદિ સત્યાન્વેષણની જ દોષ તે વાદ કહેવાય છે, નીતરાનકથા એ વાદકથા છે. ૨ જ્ઞપ— એ વાદમાં છઠ્ઠ ન્હાતિનો પ્રયોગ કરે તો તે જ્ઞપ કહેવાય છે. ૩. એ કથામાં એક જ્ઞપ જ પોતાનો પક્ષ કરે છે, બીજો પોતાનો કોઈ પણ પક્ષ નહિ મૂકતાં પાત્ર દુપક્ષ જ આવે છે, તે વિતંડાકથા છે. ૪. પ્રતીર્ણકથા— આમાં કંઈક મર્માર્થની કથા અથવા દ્રવ્યારિતકન્યામિત કથાનો સમાવેશ છે. ૫. નિષધકથા— એ અપવાદમર્માર્થની કથા અથવા પર્યામિતકન્યામિત કથા છે.

તેમાં પ્રથમની ત્રણ શ્રમની સાથે સાધુએ ન કરવી જોઈએ. પણ એ શ્રમની સાથે કરે, તો પ્રાપ્તિતને બાળો છે. પૂર્વવત્ ત્રણ વાર માફ પણ મોટી વાર પ્રાપ્તિત લે તો પણ વિસંભોગાર્થ સમજવેલ.

૧૧. કૃતિકર્મના બાર આવર્તો:—

મૂળમાં અવતરણમાં યોગેથી ગાથા આવરણ નિયુજિતી છે. માં ૧૪૦૨. અને ત્યાર પછીની ગાથાઓમાં આની સમજણ આપી છે અને કહ્યું છે કે આ પ્રમાણે રૂપ આવરણથી પરિપૂર્ણ એ વદના કરવામાં આવે, તો તે શીઘ્ર નિર્વાણ પામે જાવના વિમાનવાસી રેવ ગાય.

સુપ્રસુને વદના— “હજીમિ ખમાસજોડા વદિત ભવજિન્નભમે નિસીદિવાર્મ અતુન્નજ્ઞ, એ મિત્તમદ, નિસીદિ અદોડાવ' માવસદાસં. ખમજિન્નભ મહિગામે અપ્પકિલવણ્ણ ભદુસુમેણ્ણ એ દિરસે વર્ધકતો ૧ જન્ન એ ૧ જન્નજિન્ન ન મોડ” હજીમિ પાપી એ વચન કરવાની દોષ છે.

તેમાં 'દશ્ચામિ ખમાસમણી'થી માંડી 'મિડ્ઝહ' સુધીના પાઠોને અર્થ એ કે 'હું પાપથી દૂર થઈ આપને વંદન કરવા ચાહું છું તો આપ પરિમિત અવગ્રહ આપો (યોગી જગ્યા આપની પાસે આપો)'. એટલે કે આ અવગ્રહચાચનાની ક્રિયાને સ્વચ્છ પાક છે. આટલા પાઠમાંથી 'અણુભણ્ણ' પદ આવે એટલી વારમાં એક વખત પોતાના શરીરને અર્ધ અવનત કરવાનું હોય છે. આ એક અવનત કહેવાય અને તે જ પ્રમાણે ફરી વંદના કરતો હોય ત્યારે પણ ફરી અવનત થવાનું હોય — આમ કૃતિકર્મમાં બે અવનત છે.

દીક્ષા લેતી વખતે શિષ્યની અથવા જન્મતી વખતે બાળકની જેવી મુદ્રા — અર્ધાંત કપાલ પર બે હાથ ધરી નમ્રતા ધારણ કરવી તે — હોય છે તે યથાભવ કહેવાય છે. વંદના વખતે આ એક યથાભવ મુદ્રા હોવી એવું છે.

અવગ્રહમાં પ્રવેશ કરવાની ચાચના પછી તે મળે એટલે ઉમટક આસને બેસી બંને હાથ હાંબા ગુરુની દિશામાં રાખી પછી ગુરુના ચરણમાં બંને હાથે રક્ષા કરી ઉપરથી પાઠમાંથી 'અ' અક્ષર નીચા અવાજે કહી ત્યાંથી હાથ ઈશ્વરી પોતાના હૃદયના મધ્યભાગે રક્ષા કરતાં 'હો' અક્ષરનો ઈશ્વરી ઉચ્ચાર કરવો. આમ 'અહો' શબ્દના ઉચ્ચારમાં એક આવર્ત થયું. જો પ્રમાણે 'હાય' શબ્દોચ્ચારમાં પણ એક આવર્ત કરવું અને તે જ પ્રમાણે 'હાયસ શસ'માંના 'હાય'ના ઉચ્ચારણ વખતે પણ એક આવર્ત કરવું. — આ ત્રણ આવર્ત થયા. ત્યાર પછી જ્યારે 'જપ્તા એ ?' ઇત્યાદિ આવે ત્યારે 'જ' અક્ષરનો મહોચ્ચાર કરી ગુરુ ચરણે કરરક્ષા કરવો. અને 'ત'ના મધ્યમોચ્ચાર વખતે ત્યાંથી બંને હાથ ઠચકી બંને હાથ અધર બેચા રાખવા અને 'એ' અક્ષર બેચા અવાજે બોલતાં કપાલના મધ્યભાગે હાથને અડાડવા. આ એક આવર્ત. તે જ પ્રમાણે 'જ' 'વ' 'શ્ચિ' એ ત્રણ અક્ષર બોલતા બીજા આવર્ત અને તે જ પ્રમાણે 'જ્ઞ' 'ચ' 'એ' આ ત્રણ અક્ષર બોલતાં ત્રીજા આવર્ત કરવું — આમ એક વંદનમાં બધા મળી છ આવર્ત થયા. અને જ્યારે બીજી વાર વંદના કરવાની હોય ત્યારે પણ ફરી આ આવર્ત કરવાના હોય છે એટલે બધા મળી કૃતિકર્મના બાર આવર્ત થાય.

અવગ્રહમાં પ્રવેશ કર્યા પછી દ્વામાણા કરતી વખતે શિષ્ય અને આચાર્યનાં બંનેનાં મળી બે સિદ્ધાન્ત અને તે જ પ્રમાણે બીજી વંદના પ્રસંગે પણ — એટલે ચાર સિદ્ધાન્ત.

શિષ્ય જ્યારે વંદન કરતો હોય ત્યારે મન, વચન અને કામને સંયમમાં રાખવાં જોઈએ એ ત્રણ સુધ્ધિ.

પ્રથમ વંદન વખતે અવગ્રહવાચના કરી પ્રવેશ કરવો અને તે જ પ્રમાણે દ્વિતીય વંદન વખતે — આમ એ પ્રવેશ થાય.

આવરિયકી કરીને અવગ્રહથી પ્રથમ વંદન કર્યા પછી બહાર જતું તે નિષ્ક્રમણ — એક જ છે. કારણ, બીજી વદના પછી બહાર ન જતાં તેમના પાદમૂલમાં રહીને જ સુવસ્થાપ્તિ કરવાની હોય છે — આ પ્રમાણે વંદનાનાં ૨૫ આવરંધક છે.

દથાનાંગ — સમવાયાંગ

ખંડ ૬ કો

ધુરુષપરીક્ષા

પુરુષના પ્રકારો

૧. બે લેદ અને ત્રણ લેદ

(૧) બુદ્ધ અને મૂઢ^૧

બુદ્ધ બે છે :—

૧. જ્ઞાનબુદ્ધ; ૨. દર્શનબુદ્ધ.

મૂઢ બે છે :—

૧. જ્ઞાનમૂઢ; ૨. દર્શનમૂઢ.^૨

[—૨૫૦ ૧૦૪]

બુદ્ધ ત્રણ છે :—

૧. જ્ઞાનબુદ્ધ ૨. દર્શનબુદ્ધ^૩ ૩. ચારિત્રબુદ્ધ^૪

મૂઢ ત્રણ છે :—

૧. જ્ઞાનમૂઢ ૨. દર્શનમૂઢ ૩. ચારિત્રમૂઢ.^૫

[—૨૫૦ ૧૫૬]

૧. આની સાથે અનુતરની (૪. ૮૬) ચતુર્થાંશી સરખાવવા જેવી છે. — (૧) અવનત અને અવનત, (૨) અવનત અને ઉત્તર, (૩) ઉત્તર અને અવનત; (૪) ઉત્તર અને ઉત્તર.

આ જ વસ્તુ પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપિતમા પણ છે. (૪. ૨૦)

૨. લેનાર્થાં લેમ પ્રત્યેકબુદ્ધાદિ પ્રસિદ્ધ છે, તેમ બેલ્લોર્થાં પણ બુદ્ધ બે પ્રકારના છે. — તથાગતબુદ્ધ અને પ્રત્યેકબુદ્ધ. — અનુતર ૨૦ ૨. ૧. ૫.

૩. બોલ્લોર્થાં દર્શનમૂઢને દર્શિવિષય કહે છે. જુઓ પુદ્ગલ-પ્રજ્ઞાપિત ૨, ૯.

૪. પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપિતમત શીલસંપત્ત અને દર્શિસંપત્તની આની સાથે ઉપના કરવા જેવી છે. — ૨. ૧૯.

૫. આને પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપિતમા શીલવિષય કહ્યો છે. (૨, ૯.)

(૨) ત્રણ લેદા

પુરુષ ત્રણ પ્રકારના છે :—

- (૧) ૧. નામપુરુષ; ૨. સ્થાપનાપુરુષ; ૩. દ્રવ્યપુરુષ.
- (૨) ૧. જ્ઞાનપુરુષ; ૨. દર્શનપુરુષ; ૩. ચાસ્ત્રપુરુષ.
- (૩) ૧. વેદપુરુષ; ૨. ચિદ્દેવપુરુષ; ૩. અલિલાપપુરુષ
- (૪) ૧. ઉત્તમપુરુષ; ૨. મધ્યમપુરુષ; ૩. નીચન્યપુરુષ.

ઉત્તમપુરુષ ત્રણ પ્રકારના છે —

૧. ધર્મપુરુષ (અરિહંતાદિ); ૨. ભોગપુરુષ (ચક્રવર્તી);
૩. કર્મપુરુષ (વાસુદેવ).

મધ્યમ પુરુષના ત્રણ પ્રકાર છે —

૧. ઉગ્રો; ૨. ભોગો; ૩. સજ્જનો.

નીચન્ય પુરુષના ત્રણ પ્રકાર છે —

૧. દાસો; ૨. ભૂતક; ૩. ભાગીદાર.

[—સ્થા० ૧૨૮]

લોકમાં નિઃશીલ, અવિરત, નિર્ગુણ, નિર્મયાદિ, પૌષ્પો-
પવાસ તથા પ્રત્યાખ્યાન વિનાના એવા મરીને સાતમી નરકે
જનારા ત્રણ છે—

૧. રાજા; ૨. માંડલિક; ૩. મહારાણી કુટુંબી.

લોકોમાં મુશીલ, મતી, સદૃશુલ્લી, મર્યાદાશીલ, પ્રત્યા-
ખ્યાન તથા પૌષ્પોપવામવાગ્ધા, એવા મરીને સર્વાર્થસદ્
વિમાનમાં ઉત્પન્ન થનારા ત્રણ છે—

૧. પરિત્યજ્ઞાકમાં રાજા; ૨. પરિં સેનાપતિ;
૩. પરિં પ્રથાસ્તા.

[—સ્થા० ૧૫૦]

પુરુષ ત્રણ પ્રકારના છે—

૧. નૃત્યધર; ૨. અર્થધર; ૩. તદુભયધર.

[—સ્થા० ૧૫૧]

(૩) પુરુષ ત્રિભંગી

પુરુષના ત્રણ પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. સુમના^૧—કાંઈક કરીને રાજી થનાર;
 ૨. દુર્મના—કાંઈક કરીને દુઃખી થનાર;
 ૩. તટસ્થ—કાંઈક કરે તેનો હર્ષ કે શોક નહિ કરનાર.

- (૨) જ. ૧. ક્યાંઈક ગયા પછી રાજી થનાર;
 ૨. ક્યાંઈક ગયા પછી દુઃખી થનાર;
 ૩. ક્યાંઈક ગયા પછી મધ્યસ્થ — તટસ્થ રહેનાર.

- ઘ. ૧. ક્યાંઈક જતાં જતાં રાજી થનાર;
 ૨. ક્યાંઈક જતાં જતાં દુઃખી થનાર;
 ૩. ક્યાંઈક જતાં જતાં તટસ્થ રહેનાર.

- ૧. ક્યાંઈક જવાનું હોય તો રાજી થનાર;
 ૨. ક્યાંઈક જવાનું હોય તો દુઃખી થનાર;
 ૩. ક્યાંઈક જવાનું હોય તો તટસ્થ રહેનાર.

૬. ઇ. ઝ. ઉપર ગમનક્રિયા વિષે સુમના, દુર્મના, અને તટસ્થ એવા ભેદો ત્રણે કાળાશ્રયી કરવામાં આવ્યા છે, તે જ પ્રમાણે ગતિનિષેધના — એટલે કે ‘ન ગયો માટે રાજી થનાર’, ઇત્યાદિ ભેદો સમજી લેવા.

(૩-૨૨) આ જ પ્રમાણે નીચેની ક્રિયાઓ વિષે વિધિ તેમજ નિષેધને લઈને ત્રણે કાળાશ્રયી ભેદો સ્વયં ખનાવી લેવા —

૧. આવર્ણ, ૨. ઊભા રહેવું, ૩. બેસવું, ૪. હિંસા કરવી, ૫. છેદન કરવું, ૬. બોલવું, ૭. ભાષણ કરવું, ૮. દેવું, ૯. ખાવું, ૧૦. પ્રાપ્ત કરવું, ૧૧. પીવું, ૧૨. સૂવું,

૧. આ ત્રણ ભેદો સાથે (૧) નિચરા, (૨) આરાવાળો, અને (૩) વિમતારા — આ ભેદો સરખાવા એવા છે. પુદ્ગલપ્રજ્ઞપિ ૩,૧.

૧૩. હરકું, ૧૪. જીતકું, ૧૫. હારકું, ૧૬. સાંભળકું, ૧૭. રૂપદર્શન કરકું, ૧૮. સૂંઘકું, ૧૯. રસાસ્વાદ લેવો, ૨૦. સ્પર્શ કરવો.

[- સ્થાન ૧૧૦]

૨. પુરુષની ચતુર્ભંગીઓ

(૧) ઉન્નત અને પ્રજૃત

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે.

- (૧) ૧. કેઈ ઉન્નત હોય અને ઉન્નતમના - તેનું મન પણ ઉન્નત હોય;
૨. કેઈ ઉન્નત હોય પણ પ્રજૃતમના - તેનું મન નીચું હોય - નીચમના હોય;
૩. કેઈ પ્રજૃત - નીચો હોય પણ ઉન્નતમના હોય;
૪. કેઈ પ્રજૃત હોય અને નીચમના હોય.
- (૨) ૧. કેઈ ઉન્નત હોય અને ઉન્નતસંકેષી હોય;
૨. કેઈ ઉન્નત હોય પણ પ્રજૃતસંકેષી હોય - હીન સંકેષી હોય;
૩. કેઈ પ્રજૃત હોય પણ ઉન્નતસંકેષી હોય;
૪. કેઈ પ્રજૃત હોય અને પ્રજૃતસંકેષી હોય.
- (૩) ૧. કેઈ ઉન્નત હોય અને ઉન્નતપ્રસ હોય;
૨. કેઈ ઉન્નત હોય પણ પ્રજૃતપ્રસ હોય;
૩. કેઈ પ્રજૃત હોય પણ ઉન્નતપ્રસ હોય;
૪. કેઈ પ્રજૃત હોય અને પ્રજૃતપ્રસ હોય.
- (૪) ૧. કેઈ ઉન્નત હોય અને ઉન્નતદષ્ટિ હોય;
૨. કેઈ ઉન્નત હોય પણ પ્રજૃતદષ્ટિ હોય;
૩. કેઈ પ્રજૃત હોય પણ ઉન્નતદષ્ટિ હોય;
૪. કેઈ પ્રજૃત હોય અને પ્રજૃતદષ્ટિ હોય.

- (૫) ૧. કોઈ ઉન્નત હોય અને ઉન્નત શીલાચારયુક્ત હોય.
 ૨. કોઈ ઉન્નત હોય પણ પ્રલુપ્ત શીલાચાર વાળો હોય;
 ૩. કોઈ પ્રલુપ્ત હોય પણ ઉન્નત શીલાચારવાળો હોય;
 ૪. કોઈ પ્રલુપ્ત હોય અને પ્રલુપ્ત શીલાચારવાળો હોય.
- (૬) ૧. કોઈ ઉન્નત હોય અને ઉન્નતવ્યવહારી હોય;
 ૨. કોઈ ઉન્નત હોય પણ પ્રલુપ્તવ્યવહારી હોય;
 ૩. કોઈ પ્રલુપ્ત હોય પણ ઉન્નતવ્યવહારી હોય;
 ૪. કોઈ પ્રલુપ્ત હોય અને પ્રલુપ્તવ્યવહારી હોય.
- (૭) ૧. કોઈ ઉન્નત હોય અને ઉન્નતપરાક્રમી હોય;
 ૨. કોઈ ઉન્નત હોય પણ પ્રલુપ્તપરાક્રમી હોય;
 ૩. કોઈ પ્રલુપ્ત હોય પણ ઉન્નતપરાક્રમી હોય;
 ૪. કોઈ પ્રલુપ્ત હોય અને પ્રલુપ્તપરાક્રમી હોય.
- [—સ્થા. ૨૩૧]

(૨) શુદ્ધ-અશુદ્ધ

પુરુષ ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. કોઈ પુરુષ શુદ્ધ હોય અને શુદ્ધમના હોય;
 ૨. કોઈ પુરુષ શુદ્ધ હોય પણ અશુદ્ધમના હોય;
 ૩. કોઈ પુરુષ અશુદ્ધ હોય પણ શુદ્ધમના હોય;
 ૪. કોઈ પુરુષ અશુદ્ધ હોય અને અશુદ્ધમના હોય.
- (૨) ૧. કોઈ પુરુષ શુદ્ધ હોય અને શુદ્ધસંકલ્પી હોય;
 ૨. કોઈ પુરુષ શુદ્ધ હોય પણ અશુદ્ધસંકલ્પી હોય;
 ૩. કોઈ પુરુષ અશુદ્ધ હોય પણ શુદ્ધસંકલ્પી હોય;
 ૪. કોઈ પુરુષ અશુદ્ધ હોય અને અશુદ્ધસંકલ્પી હોય.

(૩-૭) તે જ પ્રમાણે શુદ્ધપ્રસ, શુદ્ધદષ્ટિ, શુદ્ધ શીલાચાર, શુદ્ધ, શુદ્ધવ્યવહારી અને શુદ્ધપરાક્રમી પુરુષોની પણ ચતુર્થગીઓ ઘટાવી લેવી.

[-સ્થા. ૧૩૬]

પુરુષ ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. કોઈ શુચિ હોય અને શુચિમના હોય;
 ૨. કોઈ શુચિ હોય પણ અશુચિમના હોય;
 ૩. કોઈ અશુચિ હોય પણ શુચિમના હોય;
 ૪. કોઈ અશુચિ હોય અને અશુચિમના હોય.

(૨-૭) આ જ પ્રમાણે શુચિ-અશુચિની સાથે સંકલ્પ, પ્રજ્ઞા, દષ્ટિ, શીલાચાર, વ્યવહાર અને પરાક્રમ — એ શબ્દો મેળવી જાણીની ચતુર્થગીઓ ઉપર પ્રમાણે બનાવી લેવી.

[-સ્થા. ૧૪૧]

(૩) સાચો-જૂઠો

પુરુષ ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. કોઈ પુરુષ પ્રથમ સાચો હોય અને પછી પણ સાચો હોય;
 ૨. કોઈ પ્રથમ સાચો હોય પણ પછી જૂઠો નીવડે;
 ૩. કોઈ પ્રથમ જૂઠો હોય પંજે પછી સાચો બને;
 ૪. કોઈ પ્રથમ જૂઠો અને પછી પણ જૂઠો હોય.
- (૨) ૧. કોઈ સાચો હોય અને સત્યપરિણત હોય — સાચા પરિણામ — અધ્યવસાયયુક્ત હોય;
 ૨. કોઈ સાચો હોય પણ અસત્યપરિણત હોય — તેનાં પરિણામ જૂઠાં-અસત્ય હોય;
 ૩. કોઈ જૂઠો હોય પણ સત્યપરિણત હોય;
 ૪. કોઈ જૂઠો હોય અને અસત્યપરિણત હોય.

૩. કોઈ પોતાના દોષ જુએ અને બીજાના દોષ પણ જુએ;
૪. કોઈ પોતાના દોષ ન જુએ અને બીજાના પણ દોષો ન જુએ.

- (૩) ૧. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષ પ્રકાશે છે પણ બીજાના દોષો પ્રકાશનો નથી;
૨. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષ ન પ્રકાશે પણ બીજાના દોષ પ્રકાશે છે^૧;
૩. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષ પ્રકાશે છે અને બીજાના પણ પ્રકાશે છે;
૪. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષ પ્રકાશનો નથી અને બીજાના પણ દોષો પ્રકાશનો નથી.

- (૪) ૧. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષ યાંત કરે છે પણ બીજાના દોષ યાંત નથી કરતો;
૨. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષો યાંત નથી કરતો પણ બીજાના યાંત કરે છે;
૩. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષો યાંત કરે છે અને બીજાના દોષો પણ યાંત કરે છે;
૪. કોઈ પુરુષ પોતાના દોષ યાંત નથી કરતો અને બીજાના પણ યાંત નથી કરતો.^૨

- (૫) ૧. કોઈ અભ્યુદ્યાન કરે પણ અભ્યુદ્યાન કરાવે નહિ;
૨. કોઈ અભ્યુદ્યાન કરાવે પણ કરે નહિ;
૩. કોઈ અભ્યુદ્યાન કરે અને કરાવે પણ;

૧ નોંધ ૧૨૧માં આમે સરખાવતી બાદે જુઓ પ્રારબ્ધને અતે
દિપ્તિ નં. ૧.

૪. કોઈ અભ્યુત્થાન કરે પણ નહિ અને કરાવે પણ નહિ.

- (૬) ૧. કોઈ વંદન કરે છે પણ કરાવતો નથી;
 ૨. કોઈ વંદન કરતો નથી પણ કરાવે છે;
 ૩. કોઈ વંદન કરે પણ છે અને કરાવે પણ છે;
 ૪. કોઈ વંદન કરતો પણ નથી અને કરાવતો પણ નથી.

- (૭) ૧. કોઈ સત્કાર કરે છે પણ સત્કાર કરાવતો નથી;
 ૨. કોઈ સત્કાર કરાવે છે પણ કરતો નથી;
 ૩. કોઈ સત્કાર કરે છે અને કરાવે પણ છે;
 ૪. કોઈ સત્કાર કરતો નથી અને કરાવતો પણ નથી.

(૮) તે જ પ્રમાણે સન્માન વિષે ચતુર્ભંગી.

(૯) તે જ પ્રમાણે પૂજા વિષે ચતુર્ભંગી.

- (૧૦) ૧. કોઈ વાચના આપે છે પણ વાચના લેતો નથી;
 ૨. કોઈ વાચના લે છે પણ વાચના આપતો નથી;
 ૩. કોઈ વાચના લે છે અને આપે પણ છે.
 ૪. કોઈ વાચના લેતો પણ નથી અને આપતો પણ નથી.

(૧૧-૧૩) તે જ પ્રમાણે સૂત્રાર્થનું ગ્રહણ, પ્રશ્ન પૂછવો^૧, જવાબ આપવો એ વિષે પણ ચતુર્ભંગીઓ સમજી લેવી.

- (૧૪) ૧. કોઈ પુરુષ સૂત્રધર હોય પણ અર્થધર ન હોય;
 ૨. કોઈ પુરુષ સૂત્રધર ન હોય પણ અર્થધર હોય;
 ૩. કોઈ પુરુષ સૂત્રધર હોય અને અર્થધર પણ હોય;

૧. બૌદ્ધ પરંપરા સાથેની સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણે અતે
 દિપ્તજ્ઞ નં. ૩.

૨. " " " " નં. ૪.

૪. કેઈ પુરુષ સૂત્રધર ન હોય અને અર્થધર પણ ન હોય.

[—સ્થા. ૧૧૪]

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે—

૧. કેઈ પુરુષ પ્રકટ દોષ સેવે પણ શુભ દોષ ન સેવે;
૨. કેઈ પ્રકટ દોષ ન સેવે પણ શુભ દોષ સેવે;
૩. કેઈ પ્રકટ સેવે અને શુભ પણ સેવે;
૪. કેઈ પ્રકટ દોષ ન સેવે અને શુભ પણ ન સેવે.

[—સ્થા. ૧૧૫]

(૫) દીન-અદીન

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે—

- (૧) ૧. કેઈ પુરુષ બહારથી દીન હોય અને અંદરથી પણ દીન હોય;
૨. કેઈ બહારથી દીન હોય પણ અંદરથી અદીન હોય;
૩. કેઈ બહારથી અદીન હોય પણ અંદરથી દીન હોય;
૪. કેઈ પુરુષ બહારથી અદીન અને અંદરથી પણ અદીન હોય.

- (૨) ૧. કેઈ પુરુષ દીન હોય અને દીનપરિણત હોય;
૨. કેઈ પુરુષ દીન હોય પણ અદીનપરિણત હોય;
૩. કેઈ પુરુષ અદીન હોય પણ દીનપરિણત હોય;
૪. કેઈ પુરુષ અદીન હોય અને અદીનપરિણત હોય.

(૩) તે જ પ્રમાણે દીનરૂપની ચતુર્ભંગીઓ ઘટાવી લેવી.

- (૪) ૧. કેઈ પુરુષ દીન હોય અને દીનમતા હોય;

૨. કોઈ પુરુષ દીન હોય અને અદીનમના હોય;
૩. કોઈ પુરુષ અદીન હોય પણ દીનપરિણત હોય;
૪. કોન પુરુષ અદીન હોય અને અદીનપરિણત હોય.

(૫-૧૭) તે જ પ્રમાણે દીનસંકલ્પી, દીનપ્રસ, દીનદંષ્ટિ, દીન-શીલાચાર, દીનવ્યવહાર, દીનપરાક્રમી, દીનવૃત્તિ, દીનજાતિ, દીનભાષી, દીનાવભાસી, દીનસેવી, દીન-પયાંય, અને દીનપરિવાર પુરુષોની પણ ચતુર્ભંગી ઘટાવી લેવી.

[—સ્થા૦ ૨૭૬]

(૬) આર્ય-અનાર્ય

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. કોઈ પુરુષ દ્રવ્યથી આર્ય હોય અને ભાવથી પણ આર્ય હોય;
૨. કોઈ દ્રવ્યથી આર્ય પણ ભાવથી અનાર્ય હોય;
૩. કોઈ દ્રવ્યથી અનાર્ય હોય પણ ભાવથી આર્ય હોય;
૪. કોઈ દ્રવ્યથી અનાર્ય હોય અને ભાવથી પણ અનાર્ય હોય.

(૨-૧૭) તે જ પ્રમાણે આર્યપરિણત, આર્યરૂપ, આર્યમના, આર્યસંકલ્પી, આર્યપ્રસ, આર્યદંષ્ટિ, આર્યશીલા-ચાર, આર્યવ્યવહારી, આર્યપરાક્રમી, આર્યવૃત્તિ, આર્યજાતિ, આર્યભાષી, આર્યાવભાસી, આર્યસેવી, આર્યપયાંય, આર્યપરિવાર પુરુષોની પણ ચતુર્ભંગી ઘટાવી લેવી.

[—સ્થા૦ ૨૮૦]

(૬) કૃત્ર અને દંડ

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. કોઈ દ્રવ્યથી કૃત્ર હોય અને ભાવથી પણ કૃત્ર હોય;
 ૨. કોઈ દ્રવ્યથી કૃત્ર હોય પણ ભાવથી દંડ હોય;
 ૩. કોઈ દ્રવ્યથી દંડ પણ ભાવથી કૃત્ર હોય;
 ૪. કોઈ દ્રવ્યથી દંડ હોય અને ભાવથી પણ દંડ હોય.
- (૨) ૧. કોઈ ભાવથી કૃત્ર હોય અને કૃત્રચરીરી પણ હોય;
 ૨. કોઈ ભાવથી કૃત્ર હોય પણ દંડચરીરી હોય;
 ૩. કોઈ ભાવથી દંડ હોય છતાં કૃત્રચરીરી હોય;
 ૪. કોઈ ભાવથી દંડ હોય અને દંડચરીરી પણ હોય.
- (૩) ૧. કોઈ કૃત્રચરીરીને જ્ઞાન-દર્શન પ્રાપ્ત થાય પણ દંડચરીરીને જ્ઞાન-દર્શન પ્રાપ્ત નથી થતું;
 ૨. કોઈ દંડ ચરીરીને જ્ઞાન-દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે પણ કૃત્રચરીરીને નથી થતું;
 ૩. કોઈ કૃત્રચરીરીને પણ જ્ઞાન-દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે અને કોઈ દંડ ચરીરીને પણ જ્ઞાન-દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે;
 ૪. કોઈ કૃત્રચરીરીને પણ જ્ઞાન-દર્શન પ્રાપ્ત નથી થતું અને કોઈ દંડચરીરીને પણ પ્રાપ્ત નથી થતું.

[—૨૧૧-૧૮૧]

(૭) સ્વાર્થી-પરર્થી

પુરુષના પ્રકાર ચાર છે —

- (૧) ૧. કોઈ કવુ કરનાર હોય;
 ૨. કોઈ કવુ અને અનુકવુ ઉભય કરનાર હોય;
 ૩. કોઈ શોધનિષ્ઠ - મંગલપાત્રી હોય

૪. કોઈ પ્રધાન હોય - સૌનો ઉપરી હોય.

(૨) ૧. કોઈ પોતાનો ભવાન્ત કરે પણ પરનો ભવાન્ત ન કરે.

૨. કોઈ પરનો ભવાન્ત કરે પણ પોતાનો ભવાન્ત ન કરે;

૩. કોઈ પોતાનો ભવાન્ત કરે અને પરનો પણ ભવાન્ત કરે;

૪. કોઈ પોતાનો ભવાન્ત ન કરે અને પરનો પણ ભવાન્ત ન કરે.

(૩) ૧. કોઈ પોતે અધારામાં હોય પણ બીજાને અધારામાં ન નાખે;

૨. કોઈ બીજાને અધારામાં નાખે પણ પોતે અધારામાં ન રહે;

૩. કોઈ પોતે પણ અધારામાં હોય ને બીજાને પણ અધારામાં નાખે;

૪. કોઈ પોતે પણ અધારામાં ન હોય અને બીજાને પણ અધારામાં ન નાખે.

(૪) ૧. કોઈ આત્મદમન કરે પણ પરનું દમન ન કરી શકે;

૨. કોઈ પરનું દમન કરી શકે પણ આત્મદમન ન કરે;

૩. કોઈ આત્મદમન કરે અને પરનું પણ દમન કરે;

૪. કોઈ આત્મદમન ન કરે અને પરનું દમન પણ ન કરે.

[સ્થા° ૨૮૭]

પુરુષ ચાર પ્રકારના છે—

૧. કોઈ પોતા પૂરતો સમર્થ હોય પણ બીજા માટે સામર્થ્યહીન હોય;

૨. કોઈ બીજા માટે સામર્થ્ય ધરાવે પણ પોતા પૂરતો અસમર્થ હોય;
૩. કોઈ સ્વ અને પર બન્નેની અપેક્ષાએ સમર્થ હોય;
૪. કોઈ સ્વ અને પર બન્નેની અપેક્ષાએ સામર્થ્ય-હીન હોય.

[સ્થા+ ૧૮૬]

(૮) રાપી વગેરે

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. પ્રકટપણે દોષ સેવનાર; ૨. ગુપ્તપણે દોષ સેવનાર; ૩. પ્રત્યુત્પન્નનંદી (ઇષ્ટ અવસ્થા આવે તેમાં આનંદ માનનારા); ૪. નિઃસરજનંદી (બહિષ્કારમાં આનંદ માનનારા).

- (૨) ૧. ભરત જેવા ઉત્તરોત્તર ઉદયવાળા;
૨. પ્રહલદ જેવા ઉદય પામી અસ્ત થનારા;
૩. હરિકેશ જેવા અસ્ત પછી ઉદય પામનારા;
૪. કાલવ્યાધ જેવા ઉત્તરોત્તર અસ્ત પામનારા.

- (૩) ૧. ઉચ્ચ અને ઉચ્ચચઠંદી; ૨. ઉચ્ચ અને નીચ-ચઠંદી; ૩. નીચ અને ઉચ્ચચઠંદી; ૪. નીચ અને નીચચઠંદી.

[સ્થા+ ૧૮૭, ૩૧૫, ૩૧૮]

(૯) વિશ્વાસી-અવિશ્વાસી

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. કહે કે વિશ્વાસ કરું છું અને વિશ્વાસ કરે પણ ખરા;
૨. કહે કે વિશ્વાસ કરું છું પણ વિશ્વાસ કરે નહિ;
૩. કહે કે વિશ્વાસ નથી કરતો પણ વિશ્વાસ કરતો હોય;
૪. કહે કે વિશ્વાસ નથી કરતો અને કરે પણ નહિ.

- (૨) ૧. પોતાના પર વિશ્વાસ રાખે પણ બીજા પર નહિ;
 ૨. બીજા પર વિશ્વાસ રાખે પણ પોતા પર રાખે નહિ;
 ૩. પોતા પર વિશ્વાસ રાખે અને બીજા પર પણ વિશ્વાસ રાખે;
 ૪. પોતા પર વિશ્વાસ ન રાખે તેમ બીજા પર પણ વિશ્વાસ ન રાખે.
- (૩) ૧. વિશ્વાસ સંપાદન કરવા ચાહે અને કરી પણ શકે;
 ૨. વિશ્વાસ સંપાદન કરવા ચાહે પણ અવિશ્વાસનું ભાજન ખને;
 ૩. અવિશ્વાસનું ભાજન ખનવા માગે પણ વિશ્વાસ પોચા ખને;
 ૪. અવિશ્વાસનું ભાજન ખનવા માગે અને ખને પણ ખરા.
- (૪) ૧. કોઈ પોતે વિશ્વાસમાં આવી શકે પણ બીજાને વિશ્વાસમાં લાવી ન શકે;
 ૨. કોઈ બીજાને વિશ્વાસમાં લાવી શકે પણ પોતે વિશ્વાસમાં આવી ન શકે;
 ૩. કોઈ પોતે વિશ્વાસમાં આવે અને બીજાને પણ લાવી શકે;
 ૪. કોઈ પોતે વિશ્વાસમાં ન આવી શકે અને બીજાને પણ વિશ્વાસમાં લાવી ન શકે.

(—સ્થાન ૩૧૧)

(૧૦) ભતિસંપન્ન આદિ

પુરુષ ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. ભતિસંપન્ન હોય પણ કુત્રસંપન્ન ન હોય;
 ૨. કુત્રસંપન્ન હોય પણ ભતિસંપન્ન ન હોય;

૩. જાતિસંપન્ન હોય અને કુલસંપન્ન પણ હોય;
 ૪. જાતિસંપન્ન ન હોય અને કુલસંપન્ન પણ ન હોય.

- (૨) તેથી જ રીતે જાતિસંપન્ન અને બલસંપન્નની ચતુર્થંગી.
 (૩) જાતિ અને રૂપની ચતુર્થંગી.
 (૪) જાતિ અને શ્રુતની ચતુર્થંગી.
 (૫) જાતિ અને શીલની ચતુર્થંગી.
 (૬) જાતિ અને ચારિત્રીની ચતુર્થંગી.
 (૭) કુલ અને બલની ચતુર્થંગી.
 (૮) કુલ અને રૂપની ચતુર્થંગી.
 (૯) કુલ અને શ્રુતની ચતુર્થંગી.
 (૧૦) કુલ અને શીલની ચતુર્થંગી.
 (૧૧) કુલ અને ચારિત્રીની ચતુર્થંગી.
 (૧૨) બલ અને રૂપની ચતુર્થંગી.
 (૧૩) બલ અને શ્રુતની ચતુર્થંગી.
 (૧૪) બલ અને શીલની ચતુર્થંગી.
 (૧૫) બલ અને ચારિત્રીની ચતુર્થંગી.
 (૧૬) રૂપ^૧ અને શ્રુતની ચતુર્થંગી.
 (૧૭) રૂપ અને શીલની ચતુર્થંગી.
 (૧૮) રૂપ અને ચારિત્રીની ચતુર્થંગી.
 (૧૯) શ્રુત અને શીલની ચતુર્થંગી.^૨
 (૨૦) શ્રુત અને ચારિત્રીની ચતુર્થંગી.
 (૨૧) શીલ અને ચારિત્રીની ચતુર્થંગી.

[—સ્થા. ૩૨૦]

૧. બૌદ્ધ પરમરા સાથે સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અતિ દિપણ નં. ૧.
 ૨. „ „ „ દિપણ નં. ૭.

(૧૧) સેવા કરનાર

પુરુષ ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. પોતાની સેવા કરે પણ ખીજાની નહિ;
 ૨. ખીજાની સેવા કરે પણ પોતાની નહિ;
 ૩. પોતાની સેવા કરે અને ખીજાની પણ કરે;
 ૪. પોતાની સેવા ન કરે અને ખીજાની પણ ન કરે.
- (૨) ૧. સેવા કરે પણ સામી સેવાની આશા ન રાખે;
 ૨. ખીજે પોતાની સેવા કરે એમ ચાહે પણ પોતે ખીજાની સેવા ન કરે;
 ૩. સેવા કરે અને સામી સેવાની આશા રાખે;
 ૪. સેવા ન કરે અને સામી સેવાની આશા પણ ન રાખે.
- (૩) ૧. કામ કરી આપે પણ માનની અપેક્ષા ન રાખે;
 ૨. માનની અપેક્ષા રાખે પણ કામ ન કરી આપે;
 ૩. કામ કરી આપે અને માન પણ ચાહે;
 ૪. કામ પણ ન કરે અને માન પણ ન ચાહે.
- (૪) ૧. તેવી જ રીતે ગણકાર્ય કરે પણ માન ન ચાહે એની પણ ચતુર્ભંગી સમજી લેવી.
- (૫) તેવી જ રીતે ગણસંશ્લેષ કરે પણ માન ન ચાહે તેની ચતુર્ભંગી.
- (૬) ગણની યોજના વધારે પણ માન ન ચાહે તેની ચતુર્ભંગી.
- (૭) ગણની શુદ્ધિ કરે પણ માન ન ચાહે તેની ચતુર્ભંગી.
- (૮) ૧. રૂપ જવા દે પણ ધર્મ ન જવા દે;
 ૨. ધર્મ જવા દે પણ રૂપ કાયમ રાખે;
 ૩. રૂપ પણ રાખે અને ધર્મ પણ રાખે;
 ૪. રૂપ પણ ન રાખે અને ધર્મ પણ ન રાખે.

- (૯) તેવી જ રીતે ધર્મ જવા દે પણ ગણને ન છોડે
ઇત્યાદિ અનુભવી.
(૧૦) તેવી જ રીતે પ્રિયધર્મ હોય પણ દંધધર્મ ન
હોય ઇત્યાદિ અનુભવી.

[- સ્થા. ૩૧.]

(૧૨) સ્વાર્થી-પરાર્થી, સુગત-દુર્ગત આદિ

પુરુષના આર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. સ્વાર્થી હોય પણ પરાર્થી ન હોય;
૨. પરાર્થી હોય પણ સ્વાર્થી ન હોય;
૩. સ્વાર્થી પણ હોય અને પરાર્થી પણ હોય;
૪. સ્વાર્થી પણ ન હોય અને પરાર્થી પણ ન હોય.
(૨) ૧. કોઈ પ્રથમ દુર્ગત હોય અને પછી પણ દુર્ગત હોય;
૨. કોઈ પ્રથમ દુર્ગત હોય પણ પછી સુગત હોય;
૩. કોઈ પ્રથમ સુગત હોય પણ પછી દુર્ગત હોય;
૪. કોઈ પ્રથમ સુગત હોય અને પછી પણ સુગત હોય.
(૩) ૧. કોઈ દુર્ગત હોય અને દુર્ગત પણ હોય;
૨. કોઈ દુર્ગત હોય પણ સુગત હોય;
૩. કોઈ સુગત હોય પણ દુર્ગત હોય;
૪. કોઈ સુગત હોય અને સુગત પણ હોય.
(૪) ૧. કોઈ દુર્ગત હોય અને દુષ્ટપ્રત્યાનંદી (ઉપકારને
બદ્ધો મળે તેવો આનંદ નહિ માનનાર) હોય;
૨. કોઈ દુર્ગત હોય પણ સુપ્રત્યાનંદી હોય;
૩. કોઈ સુગત પણ દુષ્ટપ્રત્યાનંદી હોય;
૪. કોઈ સુગત અને સુપ્રત્યાનંદી હોય.

૧. જોઈ પરજા સારે સરખામણી માટે જુઓ પ્રશ્નને અંતે
દિપણ ન. ૮.

- (૫) ૧. કોઈ દુર્ગત હોય અને પાછો મરીને દુર્ગતિમાં જવાનો હોય — દુર્ગતિગામી હોય;
 ૨. કોઈ દુર્ગત હોય પણ સુગતિગામી હોય;
 ૩. કોઈ સુગત હોય પણ દુર્ગતિગામી હોય;
 ૪. કોઈ સુગત હોય અને સુગતિગામી પણ હોય.
- (૬) ૧. દુર્ગત હતો અને દુર્ગતિમાં ગયો;
 ૨. દુર્ગત હતો પણ સુગતિમાં ગયો;
 ૩. સુગત હતો પણ દુર્ગતિમાં ગયો;
 ૪. સુગત હતો અને સુગતિમાં ગયો.
- (૭) ૧. કોઈ પ્રથમ પણ તમ-અજ્ઞાની હોય અને પછી પણ તમ-અજ્ઞાની હોય;^૧
 ૨. કોઈ પ્રથમ તમ પણ પછી જ્યોતિ-જ્ઞાની થાય;
 ૩. કોઈ પ્રથમ જ્યોતિ પણ પછી તમ;
 ૪. કોઈ પ્રથમ જ્યોતિ અને પછી પણ જ્યોતિ.
- (૮) તે જ પ્રમાણે તમ અને તમબલની ચતુર્ભંગી ઘટાવી લેવી.
- (૯) તે જ પ્રમાણે તમ અને તમબલમાં રતિ પામનારની ચતુર્ભંગી ઘટાવી લેવી.
- (૧૦) ૧. કોઈ પરિજ્ઞાત-કર્મા હોય અર્થાત્ કર્મબંધનાં કારણભૂત બાદ્ય ખેલી આદિદ્રયોને તથા દીધેલો હોય, પણ પરિજ્ઞાત સંજ્ઞ ન હોય અર્થાત્ આહારસંજ્ઞા આદિ અભિલાષાઓનો ત્યાગ કરેલો ન હોય.
 ૨. કોઈ પરિજ્ઞાત-સંજ્ઞ હોય પણ પરિજ્ઞાત-કર્મા ન હોય;

૧. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે
 ધિપદ્ય નં. ૬.

૩. કોઈ પરિજ્ઞાત-કર્મા હોય અને પરિજ્ઞાત-સંજ પણુ હોય;
૪. કોઈ પરિજ્ઞાત-કર્મા પણુ ન હોય અને પરિજ્ઞાત-સંજ પણુ ન હોય.

- (૧૧) ૧. કોઈ પરિજ્ઞાત-કર્મા હોય પણ પરિજ્ઞાત-ગૃહસ્થાવાસ ન હોય — અર્થાત્ ઘરબાર ઊઠેલો ન હોય;
૨. કોઈ પરિજ્ઞાત-ગૃહસ્થાવાસ હોય પણ પરિજ્ઞાત-કર્મા ન હોય;
 ૩. કોઈ પરિજ્ઞાત-કર્મા હોય અને પરિજ્ઞાત-ગૃહસ્થાવાસ પણુ હોય;
 ૪. પરિજ્ઞાત-કર્મા પણુ ન હોય અને પરિજ્ઞાત-ગૃહસ્થાવાસ પણુ ન હોય.

- (૧૨) તે જ પ્રમાણે 'પરિજ્ઞાત-સંજ હોય પણ પરિજ્ઞાત-ગૃહસ્થાવાસ ન હોય' ઇત્યાદિ ચતુર્ભંગી પણ મમલ લેવી.

- (૧૩) ૧. ઇંદ્રાથી^૧ હોય પણ પરલોકાથી^૨ ન હોય;
૨. પરલોકાથી^૨ હોય પણ ઇંદ્રાથી^૧ ન હોય;
 ૩. ઇંદ્રાથી^૧ પણ હોય અને પરલોકાથી^૨ પણ હોય;
 ૪. ઇંદ્રાથી^૧ ન હોય અને પરલોકાથી^૨ પણ ન હોય.

- (૧૪) ૧. કોઈ એકાદ ગુણની વૃદ્ધિ કરે પણ બીજા એકાદ ગુણની હાનિ કરે^૧;
૨. કોઈ એકાદ ગુણની વૃદ્ધિ કરે પણ બે ગુણની હાનિ કરે;

૧. બોદ્ધ પરપરા સાથે સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપાણુ નં. ૧૦.

૩. કોઈ બેની વૃદ્ધિ કરે પણ એકની હાનિ કરે;
૪. કોઈ બેની વૃદ્ધિ કરે અને બેની હાનિ કરે.

[—સ્થા. ૩૨૭]

(૧૩) હ્રીસત્વ આદિ

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે —

૧. કોઈ હ્રી-સત્વ હોય અર્થાત્ લગ્નને કારણે પરાક્રમ દાખવી શકે;
૨. કોઈ હ્રી-મનઃસત્વ હોય અર્થાત્ કોઈ લગ્નને કારણે મનમાં જ પરાક્રમનો ભાવ લાવી શકે, કામમાં નહિ;
૩. કોઈ ચલ-સત્વ હોય અર્થાત્ કોઈ એવો હોય જે પોતાનું પરાક્રમ ટકાવી શકે નહિ;
૪. કોઈ સ્થિર-સત્વ હોય.

[—સ્થા. ૩૩૦]

(૧૪) ઘા કરનાર, શ્રેયસ્કર આદિ

પુરુષના ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. ઘા કરે પણ ઘાને સાફ ન કરે;
૨. ઘાને સાફ કરે પણ ઘા ન કરે;
૩. ઘા કરે અને ઘાને સાફ પણ કરે;
૪. ઘા ન કરે અને ઘાને સાફ પણ ન કરે.
- (૨) તે જ પ્રમાણે ‘ઘા કરે પણ ઘાની રક્ષા ન કરે’
ઇત્યાદિ ચતુર્ભંગી સમજવી.
- (૩) તે જ પ્રમાણે ‘ઘા કરે પણ ઘાનો રોધ ન કરે’
ઇત્યાદિ ચતુર્ભંગી સમજી લેવી.
- (૪) ૧. કોઈ શ્રેયસ્કર હોય અને ઉત્તરોત્તર શ્રેયસ્કર રહે;
૨. શ્રેયસ્કર હોય પણ ઉત્તરોત્તર પાપી બનતો જાય;

૩. કોઈ પાપી હોય પણ ઉત્તરોત્તર શ્રેયસ્કર બને;
૪. પાપી હોય અને ઉત્તરોત્તર પાપી બનતો જાય.

- (૫) ૧. કોઈ ભાવથી શ્રેયસ્કર હોય પણ દ્રવ્યથી શ્રેયસ્કર સંશય હોય;
૨. કોઈ ભાવથી શ્રેયસ્કર હોય પણ દ્રવ્યથી પાપી સંશય હોય;
૩. કોઈ ભાવથી પાપી હોય પણ દ્રવ્યથી શ્રેયસ્કર સંશય હોય;
૪. કોઈ ભાવથી પાપી હોય અને દ્રવ્યથી પણ પાપી સંશય હોય.

- (૬) ૧. શ્રેયસ્કર હોય અને શ્રેયસ્કર મનાય;
૨. શ્રેયસ્કર હોય અને પાપી મનાય;
૩. પાપી હોય અને શ્રેયસ્કર મનાય;
૪. પાપી હોય અને પાપી મનાય.

- (૭) ૧. ભાવથી શ્રેયસ્કર હોય પણ દ્રવ્યથી શ્રેયસ્કર સંશય મનાય;
૨. ભાવથી શ્રેયસ્કર હોય પણ દ્રવ્યથી પાપી મંશય મનાય;
૩. ભાવથી પાપી હોય પણ દ્રવ્યથી શ્રેયસ્કર સંશય મનાય;
૪. ભાવથી પાપી હોય પણ દ્રવ્યથી પાપી સંશય મનાય.

- (૮) ૧. પ્રજ્ઞાપક હોય પણ પ્રભાવક ન હોય^૧;
૨. પ્રભાવક હોય પણ પ્રજ્ઞાપક ન હોય;
૩. પ્રજ્ઞાપક હોય અને પ્રભાવક પણ હોય;
૪. પ્રજ્ઞાપક ન હોય અને પ્રભાવક પણ ન હોય.

૧. પુત્રવશપ્રજ્ઞપિ (૪. ૭) માં અને હવસમ મળતી ધર્મકથિની ચતુર્થાંશી આપી છે.

- (૯) ૧. પ્રજ્ઞાપક હોય પણ એવલાણવી ન હોય;
 ૨. એવલાણવી હોય પણ પ્રજ્ઞાપક ન હોય;
 ૩. પ્રજ્ઞાપક હોય અને એવલાણવી પણ હોય;
 ૪. પ્રજ્ઞાપક ન હોય અને એવલાણવી પણ ન હોય.
 [-૨૫૦ ૩૪૪]

(૧૫) નિષ્કૃષ્ટ-અનિષ્કૃષ્ટ, બુધ-અબુધ આદિ

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. પ્રથમ નિષ્કૃષ્ટ — તપસ્યાથી કૃશશરીરી અને પછી પણ નિષ્કૃષ્ટ;
 ૨. પ્રથમ નિષ્કૃષ્ટ પણ પછી અનિષ્કૃષ્ટ;
 ૩. પ્રથમ અનિષ્કૃષ્ટ પણ પછી નિષ્કૃષ્ટ;
 ૪. પ્રથમ અનિષ્કૃષ્ટ અને પછી પણ અનિષ્કૃષ્ટ.
- (૨) ૧. નિષ્કૃષ્ટ — કૃશશરીરી અને નિષ્કૃષ્ટાત્મા — અદ્યપકપાથી;
 ૨. નિષ્કૃષ્ટ અને અનિષ્કૃષ્ટાત્મા;
 ૩. અનિષ્કૃષ્ટ અને નિષ્કૃષ્ટાત્મા;
 ૪. અનિષ્કૃષ્ટ અને અનિષ્કૃષ્ટાત્મા.
- (૩) ૧. બુધ — સત્ક્રિયાશીલ અને બુધ-વિવેકી;
 ૨. બુધ-સત્ક્રિયાશીલ પણ અબુધ અવિવેકી;
 ૩. અબુધ-અસત્ક્રિયાશીલ પણ બુધ-વિવેકી;
 ૪. અબુધ-અસત્ક્રિયાશીલ અને અબુધ-અવિવેકી.
- (૪) ૧. બુધ અને બુધહૃદય;
 ૨. બુધ અને અબુધહૃદય;
 ૩. અબુધ અને બુધહૃદય;
 ૪. અબુધ અને અબુધહૃદય.

૧. બોદ્ધ પરપરાની સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દ્રિપદ્ય
 ૧. ૧૧.

- (૫) ૧. આત્માનુકંપી પણ પરાનુકંપી નહિ;
 ૨. પરાનુકંપી પણ આત્માનુકંપી નહિ;
 ૩. આત્માનુકંપી અને પરાનુકંપી;
 ૪. આત્માનુકંપી ન હોય અને પરાનુકંપી પણ ન હોય.

[—૨૫૧૦ ૩૫૨]

(૧૬) મિત્ર-અમિત્ર, મુક્ત-અમુક્ત આદિ

પુરુષના ચાર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧ કોઈ મિત્ર સંસારીમિત્ર હોય અને કોઈ મિત્ર કલ્યાણમિત્ર પણ હોય;
 ૨. કોઈ સંસારીમિત્ર હોય પણ કલ્યાણમિત્ર ન હોય;
 ૩. કોઈ અમિત્ર સંસારમાંઅમિત્ર પણ કલ્યાણ-મિત્ર હોય;
 ૪. કોઈ અમિત્ર સંસારઅમિત્ર અને કલ્યાણઅમિત્ર હોય.
- (૨) ૧ કોઈ અંતઃકરણથી મિત્ર હોય અને મિત્રરૂપ-બાદ્યાચારથી પણ મિત્ર હોય;
 ૨. કોઈ અંતઃકરણથી મિત્ર હોય પણ અમિત્રરૂપ-બાદ્યાચારમાં અમિત્રરૂપ હોય;
 ૩. કોઈ અમિત્ર અંતઃકરણથી હોય પણ બાદ્યાચારે મિત્ર હોય;
 ૪. કોઈ અમિત્ર અંતઃકરણથી હોય અને બાદ્યાચારે પણ અમિત્ર હોય.
- (૩) ૧ કોઈ દ્રવ્યથી મુક્ત હોય અને ભાવથી પણ મુક્ત હોય;
 ૨ કોઈ દ્રવ્યથી મુક્ત હોય પણ ભાવથી મુક્ત ન હોય;

૩. કોઈ દ્રવ્યથી અમુકના હોય પણ ભાવથી મુક્ત હોય;
૪. કોઈ દ્રવ્યથી અમુકના હોય અને ભાવથી પણ અમુકના હોય.

- (૪) ૧. કોઈ મુક્ત હોય અને મુક્તરૂપ હોય અર્થાત્ મુક્ત જેવો દેખાય પણ ખરો;
૨. કોઈ મુક્ત હોય પણ અમુક્તરૂપ હોય અર્થાત્ મુક્ત જેવો દેખાય નહિ.
૩. કોઈ અમુકના હોય પણ મુક્તરૂપ હોય;
૪. કોઈ અમુકના હોય અને અમુક્તરૂપ પણ હોય.
- (—સ્થા ૩૧૧)

૩. પાંચ ભેદો

પુરુષના પાંચ પ્રકાર છે —

૧. ક્ષીસત્વ — લગ્નભગ્ન્ય પરાક્રમવાળો;
૨. ક્ષીમનસત્વ — લગ્નભથી મનમાં પરાક્રમવાળો;
૩. ચક્ષુરસત્વ — અસ્થિર પરાક્રમવાળો;
૪. સ્થિરસત્વ;
૫. ઉદયનસત્વ — વર્ધમાન પરાક્રમવાળો.

[—સ્થા ૪૫૨]

ટિપ્પણ

૧. બોદ્ધ પરંપરામાં સત્પુરુષ — અસત્પુરુષ — સરખાવો અગુતર (૪. ૭૩). આ ચાર લક્ષણથી અસત્પુરુષને જાણવો — (૧) વગર પૂછ્યે પણ જે બીજાના દોષ કહી આપે — જે પૂછ્યું હોય તો પછી કહેવું જ શું ? (૨) બીજાના ગુણ વિષે પૂછવા છતાં મૌન રહે તો પછી વગર પૂછ્યે તો સેનો કહે ? (૩) પોતાના દોષ વિષે પૂછવા છતાં જાણે નહિ — તો પછી વગર પૂછ્યે તો પોતાનો દોષ સેનો કહે ?

(૪) પેતાની પ્રસાદા તો વગર પૂજ્યે પણ કરવા મંડી નય-
તો પૂજામાં આવે તો શુ શુ ન કહે?

સંપુરણ લક્ષણ આથી લેવાં છે —

(૧) બીજના દોષને પૂજા છતાં પ્રકટ ન કરે.

(૨) બીજની પ્રસાદા વગર પૂજ્યે પણ કરે.

(૩) પેતાના દોષને વગર પૂજ્યે પણ કહી આવે.

(૪) પેતાની પ્રસાદા તો પૂજા છતાં પણ ન કરે.

બીજ એક પ્રસારે નિંદા-પ્રસાદાનો વિષય લઈને જ આ પ્રમાણે
ચતુર્થની ગાદી છે.

(૧) કોઈ એવો દોષ છે જે નિંદા પુરુષની યોગ્યતાએ નિંદા કરે છે
પણ પ્રસાદા યોગ્યની પ્રસાદા નથી કરતો.

(૨) કોઈ એવો દોષ છે જે પ્રસાદા યોગ્યની યોગ્યતાએ પ્રસાદા તો
કરે છે પણ નિંદાની નિંદા નથી કરતો.

(૩) કોઈ એવો દોષ છે નિંદા કે પ્રસાદા કાંઈ કરતો નથી.

(૪) કોઈ એવો દોષ છે જે નિંદાની નિંદા અને પ્રસાદા યોગ્યની
પ્રસાદા પણ યોગ્ય કાળે કરે છે.

આ ચારમાં શ્રેષ્ઠ કોણ એવા પ્રશ્નના જવાબમાં પૌદ્ધિ પરિવાજકે
કહ્યું કે બીજ નબરનો ઉપેક્ષારીય મનુષ્ય જ ચારેમાં શ્રેષ્ઠ બહુવો ભેદભે.
પણ જયવાન મુદ્દે તેની એ વાત માન્ય ન રાખી અને કહ્યું કે યોગ્ય
નંબરનો મનુષ્ય — શ્રેષ્ઠ છે કારણ તે કાલ્પ છે — અર્થાત્ કયે વખતે શુ
કરવું અને શુ ન કરવું તે તે ભણે છે. અનુસાર ૪.૧૦૦, આને મળતો
વિષય પુખ્તવયમાં પણ છે — ૪. ૧૫, ૧૬, ૧૭.

૨. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :- સરખાવો પુદ્ગલ-
પ્રકાશિ (૪૧) — (૧) અસત્ પુરુષ કોણ? જે પેતે હિસક દોષ, ભડો
દોષ, ચેર દોષ, વ્યસની દોષ અને વ્યભિચારી દોષ.

(૨) અસંપુરણ વર કોણ? જે પેતે પણ ઉપધુકા દુર્મુલ્કવાળો દોષ
અને બીજને પણ એ દુર્મુલ્કના રસિયા બનાવે છે.

(૩) સંપુરણ કોણ? જે પેતે અહિંસક દોષ, સાચો દોષ, ચેરી
કરનાર ન દોષ, નિર્વ્યસની દોષ અને જાત્રચારી દોષ.

(૪) સંપુરણ વર કોણ? જે પેતે સદ્ગુણી તો દોષ પણ બીજને
પણ સદ્ગુણી બનાવનાર પ્રવલરારીય દોષ.

આ સિવાય એ જ ગ્રંથમાં (૪, ૨) પાપ, પાપતર, કલ્યાણ અને કલ્યાણતર — આ પ્રમાણે ચત્તુર પુરુષના ચાર ભેદ પાડી તેની સમજ દર્શાવે છે જ આપી છે.

એ જ પ્રમાણે — પાપધર્મ, પાપધર્મતર, કલ્યાણધર્મ અને કલ્યાણધર્મતરની (૪,૩) ચત્તુર સમજ તેમાં આપી છે.

૩. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— આથી એક જુદા જ પ્રકારની ચતુર્થી પુદ્ગલપ્રકૃતિ (૪,૬)માં છે ને આ પ્રમાણે —

(૧) કોઈ એવો હોય છે જે પ્રસ પૂજામાં આવે તો ઉત્તર આપનાં દીવ તો હરે પણ સંગત જ ઉત્તર આપે.

(૨) કોઈ એવો હોય છે જે પ્રસનો ઉત્તર સંગત નહિ પણ અસંગત જ આપે છે અને તે પણ શીખવાથી.

કોઈ એવો હોય છે જે પ્રસનો ઉત્તર શીખ આપે છે અને સંગત પણ આપે છે.

૪. કોઈ એવો હોય છે જે પ્રસનો ઉત્તર આપવામાં દીવ પણ હરે છે અને સંગત ઉત્તર પણ નથી આપે.

૪. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— આની સાથે અનુત્તરની (૪,૧૪૦) આ ચતુર્થી સરખાવે —

(૧) કોઈ વારી એવો હોય જે અર્થ જાણે પણ વ્યજન — વ્યજન જાણે;

(૨) કોઈ વારી એવો હોય છે જે વ્યજન જાણે પણ અર્થ ન જાણે.

(૩) કોઈ વારી એવો હોય છે જે વ્યજન અને અર્થ જાણે જાણે.

(૪) કોઈ વારી એવો હોય છે જે વ્યજન કે અર્થ કશું ન જાણે.

૫. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— અનુત્તરમાં આર્થ-વ્યજનના ચાર પ્રકાર જણાયા છે — (૧) ૧. અદ્યને અદ્ય કહે, ૨. અદ્યને અદ્ય કહે, ૩. અમતને અમત કહે, ૪. અવિજ્ઞાતને અવિજ્ઞાત કહે. (૨) ૧. દ્યને દ્ય કહે, ૨. દ્યને દ્ય કહે, ૩. મતને મત કહે; ૪. વિજ્ઞાતને વિજ્ઞાત કહે.

તેથી વિપરીત અનાર્થ વ્યવહારના ચાર પ્રકાર છે — અદ્યને દ્ય કહે — દ્યાર્થિ (— અનુત્તર — ૪, ૨૪૭, ૨૪૮ દ્યાર્થિ)

૬. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— અંગુત્તરમાં એક આવી ચતુર્થગી પણ મળે છે —

- (૧) રૂપ પ્રમાણ અને રૂપ પ્રસન્ન;
- (૨) ઘોષ પ્રમાણ અને ઘોષ પ્રસન્ન;
- (૩) રુક્ષ પ્રમાણ અને રુક્ષ પ્રસન્ન;
- (૪) ધર્મ પ્રમાણ અને ધર્મ પ્રસન્ન.

(— અંગુત્તર ૪, ૬૫)

આ જ વસ્તુ પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપ્તિમાં પણ છે. (— ૪, ૨૨).

૭. બૌદ્ધ પરંપરા ૨૧થે સરખામણી :— આ ચતુર્થગીની સાથે અંગુત્તર (૪, ૬) ની નીચેની ચતુર્થગી સરખાવવા જેવી છે —

(૧) કોઈએ શુભજ્ઞાન ઘોડું સંપાદન કર્યું હોય પણ આચરણમાં જરાય ન ઉતાવળ હોય;

(૨) કોઈએ ઘોડું જરૂર શુભ મેળવીને તેના અર્થને સમજીને આચરણમાં ઉતાવળ હોય,

(૩) કોઈએ સુખજ્ઞાન તો બહુ મેળવ્યું હોય પણ તેના અર્થને વિચારીને આચરણમાં જરાય ન મૂક્યું હોય;

(૪) કોઈ બહુશુભ દોષ અને શુભને આચરણમાં પણ ઉતાવળ હોય. શીલ, સમાધિ અને પ્રજ્ઞાની પૂર્ણતા અને અપૂર્ણતા આદિની પણ — ચતુર્થગીઓ છે — અંગુ. ૪, ૧૩૬, ૧૩૭.

૮. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— આની સાથે સરખાવે અંગુત્તરની (૪, ૬૫) ચતુર્થગી —

- (૧) જે ન પોતાનું હિત કરે છે ન પશું;
- (૨) જે પરનું હિત કરે છે પણ પોતાનું નહિ;
- (૩) જે પોતાનું હિત કરે છે પરંતુ પરનું નથી કરતો;
- (૪) જે સ્વ-પર બંનેનું હિત કરે છે.

આ ચારે જાતના ચતુર્થગીનો વિવિધ રીતે વ્યાખ્યા પણ અંગુત્તરમાં (૪ ૬૬, ૬૭, ૬૮, ૬૯, ૭૦, ૭૧, ૭૨) કરવામાં આવી છે.

આ સૌમાં એક છે જે સ્વ પર બંનેનું હિત કરે છે. (અંગુ. ૪ ૬૫).

આવી ચતુર્થગી પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપ્તિમાં પણ છે ૪. ૨૩.

૬. બોદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી — અંગુત્તરમાં આને મળતી જ ચતુર્થાંશી છે તે આ પ્રમાણે — (૧) તમ અને તમપરાયણ — નીચ-કુલમાં જન્મ લે એટલે બધી રીતે દુઃખી હોય, હલકો હોય પણ તેનાં કંપો પણ બે હલકાં હોય તો તે આ કોષ્ટમાં ગણવો;

૨. તમ અને જ્યોતિષપરાયણ — નીચ કુલમાં જન્મવા છતાં ને મુચરિત હોય.

૩. જ્યોતિષ અને તમપરાયણ — ઉચ્ચ કુલમાં જન્મે છતાં ને દુષ્કરિત હોય.

૪. જ્યોતિષ અને જ્યોતિષપરાયણ — ઉચ્ચકુલમાં જન્મે અને મુચરિત પણ હોય. ૪.૮૫

આ જ વસ્તુને પુદ્ગલપ્રત્તિષ્ઠિમાં પણ કહી છે. ૪. ૧૯.

૧૦. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી : — આની સાથે અંગુત્તરની (૪. ૧૩૧) ચતુર્થાંશી સરખાવવા નેરી છે — (૧) કોઈ એવો હોય છે ને શીલ, સમાધિ અને પ્રજ્ઞાને પૂર્ણતાએ નથી પહોંચાડતો, (૨) કોઈ એવો હોય છે ને શીલની પૂર્ણતા સાથે, પણ સમાધિ અને પ્રજ્ઞાની નહિ, (૩) કોઈ એવો હોય છે ને શીલ સમાધિને પૂર્ણતાએ પહોંચાડે પણ પ્રજ્ઞાને નહિ; (૪) કોઈ એવો હોય છે ને શીલ, સમાધિ અને પ્રજ્ઞા એ ત્રણેની પૂર્ણતા સારે છે.

આ જ પ્રમાણે બીજા એક ચતુર્થાંશી પણ છે તેમાં તે જ શુણેને લઈને શુરતા વગેરેનો વિચાર છે — (૪. ૧૩૭)

૧૧ બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી : — અહીં મૂળ સ્થાનાગમાં ‘જિલ્લે વામ ત્તે જિલ્લે’ માત્ર છે તેનો અર્થ મે દીકાનુસાર કર્યો છે. અને પ્રાયઃ સર્વત્ર મે એમ જ કહ્યું છે. પણ આ જ ચતુર્થાંશીને અંગુત્તરની નીચેની ચતુર્થાંશી સારે મેળવીને વાચીએ, તો એક નવા જ અર્થની રચના થાય છે —

(૧) કોઈ એવો હોય છે ને કાયથી નિદુષ્ટ — હાન્ત પણ ચિત્તથી અનિદુષ્ટ — અદાન્ત હોય,

(૨) કોઈ એવો હોય ને કાયથી અનિદુષ્ટ પણ ચિત્તથી નિદુષ્ટ હોય,

(૩) કોઈ કાયથી અને ચિત્તથી અનિદુષ્ટ હોય;

(૪) કોઈ કાયથી અને ચિત્તથી નિદુષ્ટ હોય.

આ ચારે બચની સમગ્રજ્ઞ અંગુત્તરમાં વિસ્તારથી આપવામાં આવી છે. (—અંગુત્તર ૪. ૧૩૮)

૧. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— અંગુત્તરમાં એક આવી ચતુર્થગી પણ મળે છે —

- (૧) રૂપ પ્રમાણ અને રૂપ પ્રસન્ન;
- (૨) રોપ પ્રમાણ અને રોપ પ્રસન્ન;
- (૩) રુક્ષ પ્રમાણ અને રુક્ષ પ્રસન્ન;
- (૪) ધર્મ પ્રમાણ અને ધર્મ પ્રસન્ન.

(— અંગુત્તર ૪, ૧૫)

આ જ વસ્તુ પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપિતમાં પણ છે. (— ૪, ૨૨).

૭. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— આ ચતુર્થગીની સાથે અંગુત્તર (૪, ૧)ની નીચેની ચતુર્થગી સરખાવવા લેવી છે —

(૧) કોઈએ શ્રુતજ્ઞાન થોડું સ પાડે ન ક્યું હોય પણ આચરણમાં જરાય ન ઉતાર્યું હોય;

(૨) કોઈએ થોડું પણ શ્રુત મેળવીને તેના અર્થને સમજીને આચરણમાં ઉતાર્યું હોય,

(૩) કોઈએ શ્રુતજ્ઞાન તો બહુ મેળવ્યું હોય પણ તેના અર્થને વિચારીને આચરણમાં જરાય ન મૂક્યું હોય;

(૪) કોઈ બહુશ્રુત હોય અને શ્રુતે આચરણમાં પણ ઉતાર્યું હોય.
શીલ, સમાધિ અને પ્રજ્ઞાની પૂર્ણતા અને અપૂર્ણતા આદિની પણ —
ચતુર્થગીઓ છે — અંગુ ૪, ૧૩૧, ૧૩૩.

૮. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— આવી સાથે સરખાવે અંગુત્તરની (૪, ૬૫) ચતુર્થગી —

- (૧) જે ન પોતાનું હિત કરે છે ન પરનું;
- (૨) જે પરનું હિત કરે છે પણ પોતાનું નહિ,
- (૩) જે પોતાનું હિત કરે છે પરંતુ પરનું નથી કરતો;
- (૪) જે સ્વ-પર બંનેનું હિત કરે છે.

આ ચારે જાતના મનુષ્યોની વિવિધ રીતે વ્યાખ્યા પણ અંગુત્તરમાં (૪, ૫૧, ૬૭, ૬૮, ૬૯, ૫૧૭-૧૦) કરવામાં આવી છે.

આ સીમાં એક છે જે સ્વ-પર બંનેનું હિત કરે છે. (અંગુ ૪, ૬૫).

આવી ચતુર્થગી પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપિતમાં પણ છે ૪. ૨૩.

૬. બોદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી — અંગુત્તરમાં આને મગલી જ ચતુર્થગી છે તે આ પ્રમાણે — (૧) તમ અને તમપરાયણ — જે નીચ-કુલમાં જન્મ લે એટલે જગી રીને દુઃખી હોય, હલકો હોય પણ તેનાં કષ્ટો પણ જે હલકાં હોય તે તે આ કાટિમા ચલ્લે, (૨) તમ અને જ્યોતિપરાયણ — નીચ કુલમાં જન્મવા છતાં જે મુચરિત હોય.

૩. જ્યોતિ અને તમપરાયણ — ઉચ્ચ કુલમાં જન્મે છતાં જે દુષ્ટરિત હોય.

૪. જ્યોતિ અને જ્યોતિપરાયણ — ઉચ્ચકુલમાં જન્મે અને મુચરિત પણ હોય. ૪.૮૫.

આ જ વસ્તુને પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપિમાં પણ કહી છે. ૪. ૧૬.

૧૦. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી : — આની સાથે અંગુત્તરની (૪. ૧૩૧) ચતુર્થગી સરખાવવા જેવી છે — (૧) કાઈ એવો હોય છે જે શીલ, સમાધિ અને પ્રજ્ઞાને પૂર્ણતાએ નથી પહોંચાડતો; (૨) કાઈ એવો હોય છે જે શીલની પૂર્ણતા સાથે, પણ સમાધિ અને પ્રજ્ઞાની નહિ, (૩) કાઈ એવો હોય છે જે શીલ સમાધિને પૂર્ણતાએ પહોંચાડે પણ પ્રજ્ઞાને નહિ, (૪) કાઈ એવો હોય છે જે શીલ, સમાધિ અને પ્રજ્ઞા એ ત્રણેની પૂર્ણતા સાથે છે.

આ જ પ્રમાણે બીજી એક ચતુર્થગી પણ છે તેમાં તે જ ગુણોને લઈને શુદ્ધતા ત્રણેનો વિચાર છે — (૪. ૧૩૭)

૧૧ બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી : — અહીં મૂળ સ્થાનામમાં 'જિજ્ઞેષામ લો જિજ્ઞેષે' માત્ર છે તેનો અર્થ એ દીકાનુસાર કર્યો છે. અને પ્રાય સર્વત્ર એ એમ જ કહ્યું છે. પણ આ જ ચતુર્થગીને અંગુત્તરની નીચેની ચતુર્થગી સારે મેળવીને વાગીએ, તે એક નવા જ અર્થની રચના થાય છે —

(૧) કાઈ એવો હોય છે જે કાયથી નિમ્મટ — દાનત પણ ચિત્તથી અનિમ્મટ — અદાનત હોય;

(૨) કાઈ એવો હોય જે કાયથી અનિમ્મટ પણ ચિત્તથી નિમ્મટ હોય;

(૩) કાઈ કાયથી અને ચિત્તથી અનિમ્મટ હોય,

(૪) કાઈ કાયથી અને ચિત્તથી નિમ્મટ હોય.

આ ચારે બગતી સમજાણ અંગુત્તરમાં વિસ્તારથી આપવામા આવી છે. (— અંગુત્તર ૪. ૧૩૮)

પુરુષાવરોપના બેદો

ભૂતક - ચાકરના ચાર બેદ છે —

૧. દશાદિયો (દિવસમાં અમુક કલાક કામ કરે અને અમુક પેચા આપવા - એવો નિયમ કરી કામ કરનાર);
૨. યાત્રાભૂતક (યાત્રામાં સાથે કામ કરવા લીધેલ હિય તે);
૩. ઉચ્ચનાભૂતક (માસિક પગારથી કામ કરનાર નિયમિત નોકર);
૪. કબ્જાભૂતક (શ્રીષ્ટ) કામ કરનાર માણસ).
[—૧૫૦ ૧૩]

શૂનના ચાર પ્રકાર છે —

૧. હામાગૃ (અશિદતો); ૨. તપશ્ચર (અજગાર);
 ૩. દાનગૃ (કુબેર); ૪. મુદ્દગૃ (વામુદેયો).
- [—૧૫૦ ૩૧]

પુત્રિય ચાર પ્રકારના છે —

૧. અગ્નિજન (પિતાને દર્પી બાવ તેવો); ૨. અન્નજન (પિતાની બેચેનની કરે તેવો); ૩. અવજન (પિતાથી મરણિ વગેરેમાં દીન); ૪. કુલંચાર.

[—૧૫૦ ૧૧૦]

મેઘ ચાર પ્રકારના છે —

૧. પેદા કરે પણ સફલ ન કરે; ૨. સફલ કરે પણ પેદા ન કરે; ૩. પેદા કરે અને સફલ પણ કરે; ૪. પેદા પણ ન કરે અને સફલ પણ ન કરે.

માતાપિતા પણ મેઘની જેમ ચાર પ્રકારનાં છે.

[—સ્થા. ૩૪૬]

મેઘ ચાર પ્રકારના છે —

૧. દેશવર્ષી પણ સર્વવર્ષી નહિ; ૨. સર્વવર્ષી પણ દેશવર્ષી નહિ; ૩. દેશવર્ષી અને સર્વવર્ષી; ૪. દેશવર્ષી પણ નહિ, સર્વવર્ષી પણ નહિ.

તેવી જ રીતે રાજા પણ ચાર પ્રકારના છે —

૧. દેશાધિપતિ હોય પણ સર્વાધિપતિ ન હોય;
૨. સર્વાધિપતિ હોય પણ દેશાધિપતિ ન હોય;
૩. દેશાધિપતિ હોય અને સર્વાધિપતિ પણ હોય;
૪. દેશાધિપતિ ન હોય અને સર્વાધિપતિ પણ ન હોય.

[—સ્થા. ૩૪૬]

પુત્ર દશ છે —

૧. આત્મજ (પિતાથી ઉત્પન્ન થયેલ); ૨. ક્ષેત્રજ (માતામાં પિતાના વીર્યથી નહીં પણ ખીજના વીર્યથી થયેલો); ૩. દત્તક (પુત્ર તરીકે કોઈને અપાયેલો); ૪. વિનયિત (શિષ્ય); ૫. ઓરસ (જેના ઉપર પુત્ર જેવો કોઈને સ્નેહ હોય તે); ૬. મૌખર (માત્ર ખુશામત ખાતર પોતાને કોઈનો પુત્ર કહેતો હોય); ૭. શોંઘીર (શૈયને પ્રતાપે કોઈનો પ્રેમ જાગરિત કરી શકે તેવો); ૮. સંવર્ધિત (અનાથપુત્ર); ૯. ઔપચારિક (દિવ્યતારાધનાજન્ય) અથવા અવચારિક (સેવક); ૧૦. ધર્માન્તેવાસી.

[—સ્થા. ૭૬૨]

તરવૈયા ચાર છે—

- (૧) ૧. સમુદ્ર તરવા ચાહે અને સમુદ્રને તરી જાય;
 ૨. સમુદ્ર તરવા ચાહે અને ગોપ્પદ તરે;
 ૩. ગોપ્પદ તરવા ચાહે અને સમુદ્ર તરે;
 ૪. ગોપ્પદ તરવા ચાહે અને ગોપ્પદ તરે.
- (૨) ૧. સમુદ્ર તરી જાય પણ મમુદ્રે વિશાદ પામે;
 ૨. સમુદ્ર તરી જાય પણ ગોપ્પદે વિશાદ પામે;
 ૩. ગોપ્પદ તરી જાય અને મમુદ્રે વિશાદ પામે;
 ૪. ગોપ્પદ તરી જાય અને ગોપ્પદે વિશાદ પામે.

(સ્થા. ૩૫૬)

આજીવક (આજીવિકા ચલાવનાર) પાંચ પ્રકારના છે—

૧. જાતિઆજીવક (સ્વજાતિનાં ગુણગાન ગાઈને આજીવિકા ચલાવે); ૨. કુલઆજીવક; ૩. કર્મઆજીવક (વંશપરંપરાથી આડ્યો આવતો ધંધો જે શીખવે ન પડે—તેના વડે કર્માણી કરનાર); ૪. શિક્ષકઆજીવક (આચાર્ય પાસે શીખ્યા વિના ન આવડે તેવું કામ—તે કરીને કર્માણી કરનાર); ૫. સિંગઆજીવક (વેશજીવી).

(સ્થા. ૪૦૭)

જાતિઆચાર્ય મનુષ્યો છ પ્રકારના છે—

૧. અંગઘ; ૨. કલંદ; ૩. વૈદેહ; ૪. વૈદિક; ૫. હારિત; ૬. સુસુલ.

આ છયે ઇન્દ્રિય જાતિના સમજવા.

૧. જોઈ જરૂર સુઘે સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે દિપાણુ નં. ૧.

કુલઆર્ય મનુષ્યો છ પ્રકારના છે —

૧. ઉચ્ચ; ૨. ભોગ; ૩. રાજન્ય; ૪. ઇક્ષ્વાકુ; ૫. સાતૃ; ૬. કૌરવ.

[—સ્થા ૦ ૪૯૭]

મૂલ ગોત્ર સાત છે —

૧. કાશ્યપ; ૨. ગૌતમ; ૩. વત્સ; ૪. કૃત્સ; ૫. કૌશિક; ૬. માંડવ્ય; ૭. વાશિષ્ઠ.

તેમાં જે કાશ્યપ છે તે સાત પ્રકારના છે —

૧. કાશ્યપ; ૨. શાંડિલ્ય; ૩. ગૌડ્ય; ૪. બાલ; ૫. મૌનકી; ૬. પર્વપ્રેક્ષકી; ૭. વર્ષકૃષ્ણ.

તેમાં જે ગૌતમો છે તે સાત પ્રકારના છે —

૧. ગૌતમ; ૨. ગાર્ગ્ય; ૩. ભારદ્વાજ; ૪. અંગિરસ; ૫. શર્કરાભ; ૬. ભક્ષકાભ; ૭. ઉદકાત્માભ.

તેમાં જે વત્સો છે તે સાત પ્રકારના છે —

૧. વત્સ; ૨. આગ્નેય; ૩. મૈત્રિક; ૪. સ્વામિલી; ૫. શૈલક; ૬. અસ્થિસેન; ૭. વીતકર્મ.

તેમાં જે કૃત્સ છે તે સાત પ્રકારના છે —

૧. કૃત્સ; ૨. મૌદ્ગલાયન; ૩. પિંગલાયન; ૪. કૌંડિન્ય; ૫. મંડલી; ૬. હાસ્તિ; ૭. સૌમ્ય.

તેમાં જે કૌશિક છે તે સાત પ્રકારના છે —

૧. કૌશિક; ૨. કલ્યાયન; ૩. શાલંકાયણ; ૪. ગોલિકાયણ; ૫. પાણિકાયણ; ૬. આગ્નેય; ૭. લૌહિત્ય.

તેમાં જે માંડવ્ય છે તે સાત પ્રકારના છે —

૧. માંડવ્ય; ૨. અસ્થિ; ૩. સંમુક્ત; ૪. તૈલ; ૫. એલાપત્ય; ૬. કાંડિલ્ય; ૭. ક્ષારાયણ.

તેમાં જે વાચિષ્ઠ છે તે સાત પ્રકારના છે —

૧. વાચિષ્ઠ; ૨. ઉન્નયન; ૩. જાદેકૃષ્ણ; ૪. વ્યાખ્યા-
પત્ય; ૫. કૌલિન્દ્ય; ૬. સંઘી; ૭. પારાશર.

[—સ્થા. ૧૫૧]

વનીપદ (યાચક) પાંચ છે.

૧. અતિથિ; ૨. કૃપણ; ૩. બ્રાહ્મણ; ૪. શ્યાન;
૫. ઇમણ.

[—સ્થા. ૧૫૪]

દિગ્પણ

૧. બાઈદ પરપરા સાથે સરખામણી :— જ્યારે સાથે અંતર
(૭૧૫) ની સંબંધની સરખાવવા જેવી છે તે આ —

(૧) કોઈ પુરુષ એવો હોય છે જે એક વાર રૂબે અને રૂબેકો જ રહે;

(૨) કોઈ પુરુષ સ્નાન તો કરે પણ ખરો રૂબો નથી;

(૩) કોઈ પુરુષ સ્નાન કરી સ્થિર થાય છે,

(૪) કોઈ પુરુષ સ્નાન કરી અવ્યોહન કરે છે;

(૫) કોઈ પુરુષ સ્નાન કરી વરસા મારે છે;

(૬) કોઈ પુરુષ સ્નાન કરી પ્રતિગ્રાહ્ય હોય;

(૭) કોઈ પુરુષ સ્નાન કરી તરી જઈને પાર જાયો રણ પર બાઈદ
હોયો રહે છે

પુરુષની ઉપમાઓ

૧. વૃક્ષની તથા વૃક્ષ અંબધીની ઉપમા

પુરુષના ત્રણ પ્રકાર છે —

૧. પત્રોપેત વૃક્ષ જેવા; ૨. પુષ્પોપેત વૃક્ષ જેવા;
૩. ફલોપેત વૃક્ષ જેવા.

[સ્થાન ૧૨૮]

વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં છે —

૧. પત્રોપેત; ૨. પુષ્પોપેત; ૩. ફલોપેત; ૪. છાયોપેત.
- પુરુષ ત્રણ વૃક્ષ જેમ ચાર પ્રકારના છે —

[સ્થાન ૩૧૩]

વૃક્ષના ચાર પ્રકાર છે —

- (૧) ૧. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી ઊંચું હોય છે અને ભાવથી પણુ ઊંચું હોય છે;
૨. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી ઊંચું પણ ભાવથી નીચું હોય છે;
૩. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી નીચું હોય છે પણ ભાવથી ઊંચું હોય છે;
૪. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી નીચું હોય છે અને ભાવથી પણ નીચું હોય છે.
- (૨) ૧. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી ઉન્નત હોય છે અને ભાવથી ઉન્નતપરિણામી હોય છે;
૨. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી ઉન્નત હોય છે પણ ભાવથી નીચપરિણામી હોય છે;

૩. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી નીચું હોય છે પણ ભાવથી ઉન્નતપરિણામી હોય છે;
૪. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી નીચું હોય છે અને ભાવથી પણ નીચપરિણામી હોય છે.

(૩) તે જ પ્રમાણે ઉન્નતરૂપની ચતુર્લંગી સમજા લેવી.

- (૪) ૧. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી સીધું હોય અને ભાવથી પણ સીધું હોય;
૨. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી સીધું પણ ભાવથી વાંકું હોય;
 ૩. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી વાંકું હોય અને ભાવથી સીધું હોય;
 ૪. કોઈ વૃક્ષ દ્રવ્યથી વાંકું હોય અને ભાવથી પણ વાંકું હોય.

(૫) તે જ પ્રમાણે સીધું-પરિણતની ચતુર્લંગી સમજા લેવી.

(૬) તે જ પ્રમાણે સીધું-રૂપની સમજા લેવી;

આ છયે પ્રકારની ચતુર્લંગીએ વૃક્ષની ઉપમાએ પુરુષની પણ સમજા લેવી. જેમકે —

- (૧) ૧. કોઈ પુરુષ વૃક્ષની જેમ દ્રવ્યથી જાણે હોય અને ભાવથી પણ જાણે હોય;
૨. કોઈ પુરુષ વૃક્ષની જેમ દ્રવ્યથી જાણે હોય પણ ભાવથી નીચે હોય;
 ૩. કોઈ પુરુષ વૃક્ષની જેમ દ્રવ્યથી નીચે હોય પણ ભાવથી જાણે હોય.
 ૪. કોઈ પુરુષ વૃક્ષની જેમ દ્રવ્યથી નીચે હોય અને ભાવથી પણ નીચે હોય.

આ જ પ્રમાણે બાકી પાંચ પુરુષ ચતુર્લંગીઓ પણ ધટાવી લેવી.^૨

કેર (મંજરી) ચાર પ્રકારના છે —

૧. આંખાનો કેર; ૨. તાલનો કેર; ૩. વદિલનો કેર; ૪. મેદૂવિષાણુનો (ગાડરના શીંગડા જેવી વનસ્પતિનો) કેર.

પુરુષો પણ એ ચાર કેર જેમ ચાર પ્રકારના છે.

[—સ્થા. ૧૪૧]

પત્ર ચાર છે —

૧. અક્ષિપત્ર (તરવાર); ૨. કરપત્ર (કરવત); ૩. કુશ-પત્ર (છરી); ૪. કલગ્નચીરિકા (શસ્ત્ર).

આ ચાર પત્રોપમ પુરુષ પણ ચાર છે.

[—સ્થા. ૩૪૬]

પુષ્પ ચાર પ્રકારનાં છે —

૧. રૂપસંપન્ન હોય પણ ગંધસંપન્ન ન હોય;
૨. ગંધસંપન્ન હોય પણ રૂપસંપન્ન ન હોય;
૩. રૂપસંપન્ન પણ હોય અને ગંધસંપન્ન પણ હોય;
૪. રૂપસંપન્ન ન હોય અને ગંધસંપન્ન પણ ન હોય.

પુષ્પની જેમ પુરુષ પણ ચાર પ્રકારના છે —

૧. રૂપસંપન્ન હોય પણ શીલસંપન્ન ન હોય;
૨. શીલસંપન્ન હોય પણ રૂપસંપન્ન ન હોય;
૩. રૂપસંપન્ન હોય અને શીલસંપન્ન પણ હોય;
૪. રૂપસંપન્ન ન હોય અને શીલસંપન્ન પણ ન હોય.

[—સ્થા. ૩૨૦]

[—સ્થા. ૧૩૧]

૧. એક બીજા પ્રકારે જણની ચતુર્લંગીની ઉપમા પુરુષને આપવામાં આવી છે. — પુરુષપ્રકરણ ૪, ૨૧.

ફળ ચાર પ્રકારનાં છે —

૧. કાચું હોય પણ થોડું મધુર હોય;
૨. કાચું હોય છતાં પાકાની જેમ મધુર લાગે;
૩. પાકું હોય છતાં થોડું મધુર લાગે;
૪. પાકું હોય અને પાકાની જેમ મધુર લાગે.

પુરુષ પણ ફળની જેમ ચાર પ્રકારના હોય છે.

(-સ્થા. ૧૫૩)

૨. વસ્ત્રની ઉપમા

- (૧) ૧. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી શુદ્ધ હોય અને લાવધી પણ શુદ્ધ હોય;
૨. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી શુદ્ધ હોય પણ લાવધી અશુદ્ધ હોય;
૩. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી અશુદ્ધ હોય પણ લાવધી શુદ્ધ હોય;
૪. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી અશુદ્ધ હોય અને લાવધી પણ અશુદ્ધ હોય.

(૨) ૧-૪. તે જ પ્રમાણે શુદ્ધ-પરિણતની ચતુર્ભંગી.

(૩) ૧-૪. તે જ પ્રમાણે શુદ્ધ-રૂપની ચતુર્ભંગી.

વસ્ત્ર જેવા પુરુષો પણ હોય છે તેથી તેમની પણ ઉપર પ્રમાણે વસ્ત્રની ઉપમા દર્શાવુ ચતુર્ભંગીઓ સમજાવી લેવી જેમકે —

૧. આને મળતી આશ્રની ઉપમા પુરુષને અંતરિક્ષનિકાય (૪-૧૦૧)માં આપી છે. તે આ પ્રમાણે:— (૧) કાચી ફેરી હોય પણ વર્ણ પાત્રી જેવો દોષ, (૨) પાત્રી ફેરી છતાં વર્ણ કાચી જેવો દોષ, (૩) કાચી ફેરી દોષ અને વર્ણ પણ કાચીના જેવો; (૪) પાત્રી ફેરી દોષ અને વર્ણ પણ પાત્રીના જેવો. કોઈ મનુષ્ય ૧૫ રૂબે રીઝ દોષ પણ આર્ષ સ્વયં વિરે કથુ ન બળતો દોષ તો તે પ્રવચ ફેરી જેવો—ઈન્દ્રિય સ્વયં સમજાવેલું. આ જ વિષય પ્રદ્યુમ્ન પ્રજ્ઞપિત્રમાં પણ આપ્યો છે. (૪-૧૦).

- (૧) ૧. કોઈ પુરુષ વસ્ત્ર લેમ દ્રવ્યથી શુદ્ધ હોય અને ભાવથી પણ શુદ્ધ હોય;
 ૨. કોઈ પુરુષ વસ્ત્ર લેમ દ્રવ્યથી શુદ્ધ હોય પણ ભાવથી અશુદ્ધ હોય;
 ૩. કોઈ પુરુષ વસ્ત્ર લેમ દ્રવ્યથી અશુદ્ધ પણ ભાવથી શુદ્ધ હોય;
 ૪. કોઈ પુરુષ વસ્ત્ર લેમ દ્રવ્યથી અશુદ્ધ હોય અને ભાવથી પણ અશુદ્ધ હોય.
- (૨-૩) આ જ પ્રમાણે વસ્ત્ર લેમ શુદ્ધ-પરિણત અને શુદ્ધ-રૂપની પણ ચતુર્ભંગીઓ સમજી લેવી.
 [—અા. ૨૩૬]

- (૧) ૧. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી શુદ્ધિ હોય અને ભાવથી પણ શુદ્ધિ હોય;
 ૨. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી શુદ્ધિ હોય પણ ભાવથી અશુદ્ધિ હોય;
 ૩. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી અશુદ્ધિ હોય પણ ભાવથી શુદ્ધિ હોય;
 ૪. કોઈ વસ્ત્ર દ્રવ્યથી અશુદ્ધિ હોય અને ભાવથી પણ અશુદ્ધિ હોય.
- વસ્ત્રની ઉપમા કઈ પુરુષની? પણ ચતુર્ભંગી સમજી લેવી.

[—અા. ૨૪૧]

૧. પુણ્યકર્મક્રમિતા કાર્યમાં જોડેલા વસ્ત્રની ઉપમા આવી પુરુષના રૂપ તો બળાયા છે અને કશું કે. કાર્યનું વસ્ત્ર નહીં હોય, જગા બનું હોય (મધ્યમ દોષ) કે સાચા બનું હોય તો જગ એ વર્ણવાન અને મદા-મુલક સ્વાચ છે, તેમ કોઈ અસ્તિત્વમાં નથી, મધ્યમ દોષ કે જગ દોષ પણ તે પ્રણાલિય જ છે. (૩. ૧૧).

૩. કૂટગૃહની ઉપમા

કૂટગૃહ ચાર પ્રકારનાં છે —

૧. પ્રથમ ગુપ્ત હોય અને પછી પણ ગુપ્ત હોય;
 ૨. પ્રથમ ગુપ્ત હોય પણ પછી અગુપ્ત હોય;
 ૩. પ્રથમ અગુપ્ત હોય પણ પછી ગુપ્ત હોય;
 ૪. પ્રથમ અગુપ્ત હોય અને પછી પણ અગુપ્ત હોય.
- આ કૂટગૃહની જેમ પુરુષો પણ ચાર પ્રકારના છે.
[—સ્થા. ૧૭૫]

કૂટાકાર શાસ્ત્રના ચાર પ્રકાર છે —

૧. કોઈ ગુપ્ત હોય અને ગુપ્તદ્વાર હોય;
૨. કોઈ ગુપ્ત હોય અને અગુપ્તદ્વાર હોય;
૩. કોઈ અગુપ્ત હોય અને ગુપ્તદ્વાર હોય;
૪. કોઈ અગુપ્ત હોય અને અગુપ્તદ્વાર હોય.

કૂટાકાર શાસ્ત્રની જેમ સ્ત્રીઓના પણ ચાર પ્રકાર છે —

૧. કોઈ ગુપ્ત હોય અને ગુપ્તેન્દ્રિય હોય;
 ૨. કોઈ ગુપ્ત હોય અને અગુપ્તેન્દ્રિય હોય;
 ૩. કોઈ અગુપ્ત હોય અને ગુપ્તેન્દ્રિય હોય;
 ૪. કોઈ અગુપ્ત હોય અને અગુપ્તેન્દ્રિય હોય.
- [—સ્થા. ૧૭૫]

૪. શંખ, ધૂમશિખા, અને વનખંડ

શંખ — શંખ ચાર પ્રકારના છે —

૧. વામ અને વામાવર્ત; ૨. વામ અને દક્ષિણાવર્ત;
 ૩. દક્ષિણ અને વામાવર્ત; ૪. દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત.
- શંખ જેમ પુરુષની પણ ચતુર્ભાંગી સમજી લેવી.

[—સ્થા. ૧૮૪]

(૧) ધૂમંશિખા ચાર છે —

૧. વામ અને વામાવર્ત; ૨. વામ અને દક્ષિણાવર્ત;
૩. દક્ષિણ અને વામાવર્ત; ૪. દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત.

(૨) અગ્નિશિખાના પણ ઉપર પ્રમાણે ચાર પ્રકાર છે.

(૩) વાતમંડલિકાના પણ એ જ ચાર પ્રકાર છે.

તેવી જ રીતે સ્ત્રીની^૧ પણ ઉપર પ્રમાણે ત્રણ ચતુર્ભંગીઓ સમજી લેવી.

[—સ્થા. ૨૮૬]

વનખંડ ચાર છે —

૧. વામ અને વામાવર્ત; ૨. વામ અને દક્ષિણાવર્ત;
૩. દક્ષિણ અને વામાવર્ત; ૪. દક્ષિણ અને દક્ષિણાવર્ત.
પુરુષના પણ વનખંડ જેમ ચાર પ્રકાર છે.

[—સ્થા. ૨૮૬]

૫. માર્ગ, યાન, યુગ્મ આદિ

માર્ગ ચાર પ્રકારના છે^૨—

(૧) ૧. પહેલા સીધો અને પછી પણ સીધો;
૨. પહેલાં સીધો અને પછી વાંકો;
૩. પહેલાં વાંકો પણ પછી સીધો;
૪. પહેલાં વાંકો અને પછી પણ વાંકો.

૧. અગ્રતરનાં ભાર્યાની સપ્તભંગી જતાવી છે. (૧) વધકસમા, (૨) ચોરસમા, (૩) અધસમા — અકર્મકામા, આજસી, ચ દી, દુરુદ્ધવાદિની ઇત્યાદિ લક્ષણવાળી, (૪) માતૃસમા, (૫) ભગિનીસમા, (૬) સખીસમા, (૭) દાસીસમા. (૭ પદ).

૨. અગ્રતરમા (૪. ૧૬૧ થી) પ્રતિપદ (માર્ગ) વિષે જુદી રીતે જ ચતુર્ભંગીઓ ગોઠવવામાં આવી છે.

- (૨) ૧. પહેલાં અને પછી ક્ષેમ;
 ૨. પહેલાં ક્ષેમ પણ પછી અક્ષેમ;
 ૩. પહેલાં અક્ષેમ પણ પછી ક્ષેમ;
 ૪. પહેલાં અને પછી અક્ષેમ.

- (૩) ૧. ક્ષેમ અને ક્ષેમરૂપ;
 ૨. ક્ષેમ અને અક્ષેમરૂપ;
 ૩. અક્ષેમ અને ક્ષેમરૂપ;
 ૪. અક્ષેમ અને અક્ષેમરૂપ.

માર્ગની જેમ પુરુષની પણ ચતુર્ભંગી સમજ લેવી.

[—સ્થા. ૧૮૬]

યાન ચાર પ્રકારનાં છે —

- (૧) ૧. પહેલાં સુક્ત-જોડેલું અને પછી પણ સુક્ત-જોડેલું;
 ૨. પહેલાં સુક્ત અને પછી અસુક્ત;
 ૩. પહેલાં અસુક્ત અને પછી સુક્ત;
 ૪. પહેલાં અસુક્ત અને પછી પણ અસુક્ત.
- (૨) ૧. સુક્ત અને સુક્તપરિણત; ૨. સુક્ત અને અસુક્ત-પરિણત; ૩. અસુક્ત અને સુક્તપરિણત; ૪. અસુક્ત અને અસુક્તપરિણત.
- (૩) ૧. સુક્ત અને સુક્તરૂપ; ૨. સુક્ત અને અસુક્તરૂપ;
 ૩. અસુક્ત અને સુક્તરૂપ; ૪. અસુક્ત અને અસુક્તરૂપ.
- (૪) ૧. સુક્ત અને શોભાસુક્ત ૨. સુક્ત અને શોભારહિત;
 ૩. અસુક્ત અને શોભાસુક્ત; ૪. અસુક્ત અને શોભારહિત.
- (૫-૮) યાનની જેમ સુચ્ય (જે જોડવામાં આવે અશ્વાદિ) ની પણ ચાર ચતુર્ભંગીઓ સમજ લેવી.

(૬-૧૨) યાનની જેમ અન્ધની પણ ચાર ચતુર્ભંગીઓ સમજી લેવી.

(૧૨-૧૬) યાનની જેમ હાથીની પણ ચાર ચતુર્ભંગી સમજી લેવી.

સારથી ચાર પ્રકારના છે —

- (૧૭) ૧. યોક્તા હોય પણ મોક્તા ન હોય;
 ૨. મોક્તા હોય પણ યોક્તા ન હોય;
 ૩. યોક્તા હોય અને મોક્તા પણ હોય;
 ૪. યોક્તા ન હોય અને મોક્તા પણ ન હોય.

(૧૮) યુગ્મની ચર્ચા ચાર પ્રકારની છે —

૧. માર્ગે જાય પણ ઉન્માર્ગે ન જાય; ૨. ઉન્માર્ગે જાય પણ માર્ગે ન જાય; ૩. માર્ગે જાય અને ઉન્માર્ગે પણ જાય; ૪. માર્ગેય ન જાય અને ઉન્માર્ગેય ન જાય.

(૧-૧૮) પુરુષની પણ યાન, યુગ્મ, અન્ધ, હાથી, સારથી અને યુગ્મચર્ચાની જેમ ૧૮ ચતુર્ભંગીઓ છે.

[—સ્થા. ૩૧૦]

૬. મેઘ, ઢાંડો

મેઘ ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. ગળે પલ્લુ વરસે નહિ^૧; ૨. વરસે પણ ગળે નહિ; ૩. ગળે પલ્લુ અને વરસે પણ; ૪. ગળે પણ નહિ અને વરસે પણ નહિ.

૧. બોહ પરપરા સાથે સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ઇપ્પાય નં. ૧.

- (૨) ૧. ગર્જે પણ વિદ્યુત્ ન કરે; ૨. વિદ્યુત્ કરે પણ ગર્જે નહિ; ૩. ગર્જે પણ અને વિદ્યુત્ પણ કરે; ૪. ગર્જે પણ નહિ અને વિદ્યુત્ પણ કરે નહિ.
- (૩) ૧. વરસે પણ વિદ્યુત્ ન કરે; ૨. વિદ્યુત્ કરે પણ વરસે નહિ; ૩. વરસે પણ અને વિદ્યુત્ પણ કરે; ૪. વરસે પણ નહિ અને વિદ્યુત્ પણ કરે નહિ.
- (૪) ૧. કાલમાં વરસે પણ અકાલમાં ન વરસે;
૨. અકાલમાં વરસે પણ કાલે ન વરસે;
૩. કાલે વરસે અને અકાલે પણ વરસે;
૪. કાલે ન વરસે અને અકાલે પણ ન વરસે.
- (૫) ૧. ક્ષેત્રમાં વરસે પણ અક્ષેત્રમાં ન વરસે;
૨. અક્ષેત્રમાં વરસે પણ ક્ષેત્રમાં ન વરસે;
૩. ક્ષેત્રમાં વરસે અને અક્ષેત્રમાં પણ વરસે;
૪. ક્ષેત્રમાં ન વરસે અને અક્ષેત્રમાં પણ ન વરસે.

મેઘની જેમ પુરુષની પણ પાંચ ચતુર્થાંગીઓ સમજ લેવી.

(—સ્થાન ૩૪૧)

ગોળા-દડા ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧. મદનનો દડો; ૨. લાખનો દડો; ૩. લાકડાનો દડો; ૪. માટીનો ગોળો.
- (૨) ૧. લોકાનો દડો; ૨. ત્રુપનો દડો; ૩. તાંબાનો દડો; ૪. સીસાનો દડો.
- (૩) ૧. રૂપાનો દડો; ૨. ચોનાનો દડો; ૩. રત્નનો દડો; ૪. વજનો દડો.

ઉપર્યુક્ત દડા જેવા પુરુષો પણ છે એટલે તેમની જેમ પુરુષની પણ ત્રણ ચતુર્થાંગી ઘટાવી લેવી.

(—સ્થાન ૩૪૨)

૭. ઋપભ

ઋપભ^૧ ચાર પ્રકારના છે —

(૧) ૧. જાતિસંપન્ન; ૨. કુલસંપન્ન; ૩. ગણસંપન્ન
૪. રૂપસંપન્ન.

(૨) કોઈ ઋપભ —

૧. જાતિસંપન્ન હોય પણ કુલસંપન્ન ન હોય;
૨. કુલસંપન્ન હોય પણ જાતિસંપન્ન ન હોય;
૩. જાતિસંપન્ન પણ હોય અને કુલસંપન્ન પણ હોય;
૪. જાતિસંપન્ન ન હોય અને કુલસંપન્ન પણ ન હોય.

(૩) કોઈ ઋપભ —

૧. જાતિસંપન્ન હોય પણ ગણસંપન્ન ન હોય;
૨. ગણસંપન્ન હોય પણ જાતિસંપન્ન ન હોય;
૩. જાતિસંપન્ન હોય અને ગણસંપન્ન પણ હોય;
૪. જાતિસંપન્ન ન હોય અને ગણસંપન્ન પણ ન હોય.

(૪) કોઈ ઋપભ —

૧. જાતિસંપન્ન હોય પણ રૂપસંપન્ન ન હોય;
૨. રૂપસંપન્ન હોય પણ જાતિસંપન્ન ન હોય;
૩. જાતિસંપન્ન હોય અને રૂપસંપન્ન પણ હોય.
૪. જાતિસંપન્ન પણ ન હોય અને રૂપસંપન્ન પણ ન હોય.

(૫) કોઈ ઋપભ —

૧. કુલસંપન્ન હોય પણ ગણસંપન્ન ન હોય;

૧. બૈદ પરચય સાથે સરખામગી માટે જુઓ પ્રકરણને અને
દિશા નં. ૧.

૨. બળસંપન્ન હોય પણ કુલસંપન્ન ન હોય;
૩. કુલસંપન્ન હોય અને બળસંપન્ન પણ હોય;
૪. કુલસંપન્ન ન હોય અને બળસંપન્ન પણ ન હોય.

(૬) કોઈ ઋષભ —

૧. કુલસંપન્ન હોય પણ રૂપસંપન્ન ન હોય;
૨. રૂપસંપન્ન હોય પણ કુલસંપન્ન ન હોય;
૩. કુલસંપન્ન હોય અને રૂપસંપન્ન પણ હોય;
૪. કુલસંપન્ન ન હોય અને રૂપસંપન્ન પણ ન હોય.

(૭) કોઈ ઋષભ —

૧. બળસંપન્ન હોય પણ રૂપસંપન્ન ન હોય;
 ૨. રૂપસંપન્ન હોય પણ બળસંપન્ન ન હોય;
 ૩. બલસંપન્ન હોય અને રૂપસંપન્ન પણ હોય;
 ૪. બલસંપન્ન ન હોય અને રૂપસંપન્ન પણ ન હોય;
- પુરુષની ૭ ચતુર્ભંગીઓ પણ ઋષભ પ્રમાણે

સમજ લેવી.

[—સ્થા. ૧૮૧]

૮. હાથી-સિંહ-પક્ષી

હાથી^૧ ચાર પ્રકારના છે —

(૧) કોઈ હાથી —

૧. ભદ્ર હોય; ૨. મન્દ હોય; ૩. મૃગ હોય; ૪. સંદીર્ણ^૨ હોય.

૧. અનુત્તરમાં સમતા હાથીના ચાર ગુણ બતાવ્યા છે : ભોતા, હન્તા, ફન્તા, અને મન્તા. જ-૧૧૪.

અને ચારમા રક્ષિતા નામનો પાંચમો ગુણ કમેરી પાંચ પણ બતાવ્યા છે. —અંગુ. ૫૧૪૦

૧. મધુગોળીના જેવી પીળી આંખવાળો, ક્રમશઃ પાતળું થતું જતું એવા સુંદર દીર્ઘ પૂંછડાવાળો, અગ્રભાગમાં ઉત્તત અને ધીર અને સર્વ અગોચી ગ્રમપ્રમાણ એ ભદ્ર હાથી સમજવો.

૨. અસ્થિર, મોટી ખડખડચડી ચામડી વાળો, મોટા માથાવાળો અને પૂંછડાવાળો, મોટા નખ અને દાંતવાળો, સિંહના જેવી પીળી આંખવાળો મંદ હાથી જાણવો.

૩. પાતળી સૂંઢવાળો, પાતળો, પાતળી ચામડીવાળો, નાના દાંત અને નખવાળો, ડરપોક, ત્રસ્ત, ઉદ્વિગ્ન, અને ગ્રામ્ય આપનાર મૃગ હાથી સમજવો.

૪. ઉપયુક્ત ત્રણેમાંથી ઘોડાંઘોડાં લક્ષણ જેમાં મળી આવે એ સંકીર્ણ હાથી જાણવો.

ભદ્રને શરદમાં, મંદને વસંતમાં, મૃગને હેમન્તમાં અને સંકીર્ણને હરિયાં મહ ચંદ્ર છે.

(૨) કોઈ હાથી —

૧. ભદ્ર હોય અને ભદ્રમના પણ હોય;
૨. ભદ્ર હોય પણ મંદમના હોય;
૩. ભદ્ર હોય પણ મૃગમના હોય;
૪. ભદ્ર હોય પણ સંકીર્ણમના હોય.

(૩) કોઈ હાથી —

૧. મંદ હોય પણ ભદ્રમના હોય;
૨. મંદ હોય અને મંદમના હોય;
૩. મંદ હોય પણ મૃગમના હોય;
૪. મંદ હોય પણ સંકીર્ણમના હોય.

(૪) કોઈ હાથી —

૧. મૃગ હોય પણ ભદ્રમના હોય;
૨. મૃગ હોય પણ મંદમના હોય;
૩. મૃગ હોય અને મૃગમના હોય;
૪. મૃગ હોય પણ સંકીર્ણમના હોય.

(૫) કોઈ હાથી^૧ —

૧. સંકીર્ણ હોય પણ ભદ્રમના હોય;
૨. સંકીર્ણ હોય પણ મંદમના હોય;
૩. સંકીર્ણ હોય પણ મૃગમના હોય;
૪. મંકીર્ણ હોય અને સંકીર્ણમના હોય.

હાથીની જેમ પુરુષની પણ પાંચ ચતુર્ભંગીઓ સમજ લેવી.

[—સ્થા. ૨૮૧]

૧. કોઈ સિંહની જેમ દીક્ષા લે અને સિંહની જેમ પાળે;
૨. કોઈ સિંહની જેમ દીક્ષા લે પણ શિયાગ જેમ પાળે;
૩. કોઈ શિયાગ જેમ દીક્ષા લે પણ સિંહ જેમ પાળે;
૪. કોઈ શિયાગ જેમ દીક્ષા લે અને શિયાગ જેમ પાળે.

[—સ્થા. ૩૧૭]

૧. રામને અપેક્ષા હાથીના પાંચ દોષો બતાવ્યા છે —

(૧) રૂપક્ષમ ન દોષ. (૨) ઘર્જક્ષમ ન દોષ. (૩) મન્યક્ષમ ન દોષ.
(૪) રક્ષક્ષમ ન દોષ અને (૫) રજાક્ષમ ન દોષ. તે જ પ્રમાણે મિથુ
જ્યેષ્ઠે ૧૫૪ દોષ દોષ તો અનુવર પદ્યને જમ્મે નહિ ■ વિસ્તારથી
રૂપક્ષમ છે — અનુ. ૧૧૩૨.

પક્ષી ચાર પ્રકારનાં છે.—

૧. સ્વરસંપન્ન હોય પણ રૂપસંપન્ન ન હોય;
૨. રૂપસંપન્ન હોય પણ સ્વરસંપન્ન ન હોય;
૩. રૂપસંપન્ન અને સ્વરસંપન્ન હોય;
૪. રૂપસંપન્ન ન હોય અને સ્વરસંપન્ન ન હોય.

પુરુષના પણ પક્ષી જેમ ચાર પ્રકાર છે.

[—સ્થાન ૩૧૧]

૬. સેના

સેના ચાર પ્રકારની છે —

- (૧) ૧. જય પામે પણ હાર પામે નહિ;
૨. પરાજય પામે પણ જય પામે નહિ;
૩. જય પણ પામે અને પરાજય પણ પામે;
૪. જય પણ ન પામે અને પરાજય પણ ન પામે.
- (૨) ૧. જય પામ્યા પછી ફરીથી જય પામે;
૨. જય પામ્યા પછી બીજી વાર હારી જાય;
૩. પરાજય પામ્યા પછી જય પામે;
૪. પરાજય પામ્યા પછી ફરી વાર પણ પરાજય પામે.

૧. અગુતર નિકાશમાં ઉદરની ઉપમા પણ પુરુષને આપવામાં આવી છે —

(૧) જીડું ખોદે પણ રહે નહિ; (૨) રહે પણ જીડું ખોદે નહિ; (૩) રહે પણ નહિ અને જીડું ખોદે પણ નહિ; (૪) જીડું ખોદે પણ ખરે અને રહે પણ ખરે.

જે મનુષ્ય ધર્મ, વિનય આદિ ગ્રંથોને તો બાણે પણ આયં સત્યને ન સમજે તે પ્રથમ ઉદર જેવો છે. આવી રીતે બીજા પણ સ્વયં સમજી લેવા. (—અગુતર ૪.૧૦૭). આ જ વિષય પુદ્ગલપ્રજ્ઞાપિમાં પણ આવ્યો છે. (૪.૯.)

સેનાની જેમ ઉપર પ્રમાણે પુરુષની પણ બે ચતુર્ભંગીઓ સમજી લેવી.

[—સ્થા. ૧૬૨]

૧૦. કંથક

કંથક ચાર પ્રકારના છે—

- (૧) ૧. પહેલાં આઠીણું અને પછી પણ આઠીણું;
 ૨. પહેલાં આઠીણું પણ પછી અવિનીત;^૧
 ૩. પહેલાં અવિનીત પણ પછી આઠીણું;
 ૪. પહેલાં અવિનીત અને પછી પણ અવિનીત.
- (૨) ૧. આઠીણું હોય અને ચાલ પણ આઠીણુંની;
 ૨. આઠીણું હોય પણ ચાલ અવિનીતની;
 ૩. અવિનીત હોય પણ ચાલ આઠીણુંની;
 ૪. અવિનીત હોય અને ચાલ પણ અવિનીતની.
- (૩) ૧. જાતિસંપન્ન હોય અને કુલસંપન્ન ન હોય;
 ૨. કુલસંપન્ન હોય અને જાતિસંપન્ન ન હોય;
 ૩. જાતિસંપન્ન હોય અને કુલસંપન્ન પણ હોય;
 ૪. જાતિ સંપન્ન ન હોય અને કુલસંપન્ન પણ ન હોય.
- (૪) તેવી જ રીતે જાતિસંપન્ન હોય અને જલસંપન્ન ન હોય તેની ચતુર્ભંગી.
- (૫) જાતિસંપન્ન હોય અને રૂપસંપન્ન ન હોય—
 એની ચતુર્ભંગી.

૧. અનુવર્તમા (૮. ૧૪) ખુબ્બ અર્થ—અવિનીત અર્થના આઠ હોય બતાવ્યા છે અને તે જ પ્રમાણે અવિનીત સિદ્ધતા પણ આઠ હોય બતાવ્યા છે

- (૬) જાતિસંપન્ન હોય અને જયસંપન્ન ન હોય — તેની ચતુર્ભંગી.
- (૭) કુલસંપન્ન હોય અને બલસંપન્ન ન હોય — તેની ચતુર્ભંગી.
- (૮) કુલસંપન્ન હોય અને રૂપસંપન્ન ન હોય — તેની ચતુર્ભંગી.
- (૯) કુલસંપન્ન હોય અને જયસંપન્ન^૧ ન હોય — તેની ચતુર્ભંગી.
- (૧૦) બલસંપન્ન હોય અને રૂપસંપન્ન ન હોય — તેની ચતુર્ભંગી.
- (૧૧) બલસંપન્ન હોય અને જયસંપન્ન ન હોય — તેની ચતુર્ભંગી.
- (૧૨) રૂપસંપન્ન હોય અને જયસંપન્ન ન હોય તેની ચતુર્ભંગી.

કંધકની જેમ પુરુષની પણ ૧૨ ચતુર્ભંગીઓ સમજી લેવાની છે.

[- ૨૫૧૦ ૩૨૭]

૧. દીકાકારની સામેની પ્રતિમા જયસંપન્ન એવો પાઠ લાગે છે. કાગળ તેમજ નેનો અર્થ પણ એ જ મિતે કર્યો છે. અમુનરનિકાય (૪. ૧૧૨, ૨. ૬૪, ૧૩૭ દત્વાદિ)મા સર્વજ્ઞ અથવા પ્રસંગે તેને જયસંપન્ન નહિ પણ જયસંપન્ન — વેગવાન કહ્યો છે. અમુનરમા અથવા ચાર ગુણ બતાવ્યા છે — જાનુતા, જબ, દાહિતિ, અને સૌર્ય. — જુઓ ૪. ૧૧૨.

૨. વળી, બલ, જબ, આરોહપરિભ્રાત — એ ચાર ગુણો પણ બતાવ્યા અને અમુની જેમ પુરુષ પણ વર્ણ્યું. જબ શુ, દત્વાદિ પણ નિભારથી સમજવું છે. — અમુ ૪. ૨૫૧ થી. ૩૫૬ક્રમા મૃદુતા નેમની અથવા રૂપ ગુણો બતાવ્યા છે. — અમુનર. ૫. ૨૦૩; ૬. ૨૨.

૧૧. કુંભ

કુંભના ચાર પ્રકાર^૧ છે —

- (૧) ૧. પૂર્વ અને પૂર્વ; ૨. પૂર્વ અને તુચ્છ; ૩. તુચ્છ અને પૂર્વ; ૪. તુચ્છ અને તુચ્છ.
- (૨) ૧. પૂર્વ અને પૂર્વાવભાસી; ૨. પૂર્વ અને તુચ્છાવભાસી; ૩. તુચ્છ અને પૂર્વાવભાસી; ૪. તુચ્છ અને તુચ્છાવભાસી.
- (૩) ૧. પૂર્વ અને પૂર્વ૩૫, ૨. પૂર્વ અને તુચ્છ૩૫; ૩. તુચ્છ અને પૂર્વ૩૫; ૪. તુચ્છ અને તુચ્છ૩૫.
- (૪) ૧. પૂર્વ પશુ હોય અને પ્રિયાર્થ હોય; ૨. પૂર્વ પશુ હોય અને હક્કો હોય, ૩. તુચ્છ હોય પશુ પ્રિયાર્થ હોય; ૪. તુચ્છ હોય અને હક્કો હોય.
- (૫) ૧. પૂર્વ હોય પશુ સૂતો હોય; ૨. પૂર્વ હોય પશુ સૂતો ન હોય; ૩. તુચ્છ હોય અને સૂતો હોય; ૪. તુચ્છ હોય પશુ સૂતો ન હોય.

કુંભની જેમ પુરુષોની પણ પાંચ ચતુર્ભંગી સમજવી.

[—સ્થા. ૩૧૦]

કુંભના ચાર પ્રકાર છે —

૧. મધુકુંભ અને ઢાંકણું પણ મધુકું;
૨. મધુકુંભ પણ ઢાંકણું ઝેરી,
૩. ઝેરનો કુંભ પણ ઢાંકણું મધુકું;
૪. ઝેરનો કુંભ અને ઢાંકણું પણ ઝેરી.

૧ જોડ પરચની સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે શિષ્ય ન. ૩.

પુરુષના પલ્લુ ફૂંલની જેમ ચાર પ્રકાર છે —

૧. જેના હૃદયમાં પાપ અને કલેશ નહિ અને જેની જીભ પણ મધુરભાષિણી હોય — તે પુરુષને મધુકુંભ અને મધુરા ઢાંકણવાળો સમજવો.
૨. જેનું હૃદય પાપી ન હોય અને કલેશી ન હોય પણ જેની જીભ કટુભાષિણી હોય તે પુરુષને મધુકુંભ અને ઝેરી ઢાંકણવાળો સમજવો.
૩. જેનું હૃદય કલેશી પણ જીભ મધુરભાષિણી હોય તે પુરુષને વિષકુંભ પણ મધુરા ઢાંકણવાળો સમજવો.
૪. જેનું હૃદય કલેશી અને જીભ પણ કટુકભાષિણી હોય તે પુરુષને વિષકુંભ અને ઝેરી ઢાંકણવાળો સમજવો.^૧

[સ્થા. ૩૧૦]

૧૨. પાણી

પાણી ચાર પ્રકારનું છે —

- (૧) ૧. ઉત્તાન અને ઉત્તાન^૨; ૨. ઉત્તાન અને ગંભીર;
૩. ગંભીર અને ઉત્તાન; ૪. ગંભીર અને ગંભીર.

પાણીની જેમ પુરુષ પણ ચાર પ્રકારના છે —

૧. ઉત્તાન અને ઉત્તાનહૃદય; ૨. ઉત્તાન અને ગંભીરહૃદય; ૩. ગંભીર અને ઉત્તાનહૃદય, ૪. ગંભીર અને ગંભીરહૃદય.

૧. અહીં પુદ્ગલપ્રતિષ્ઠિતના - ગંધમાણી, પ્રાપ્તમાણી, અને મધુમાણી - પુરુષના આ ત્રણ પ્રકાર સરખાવવા લેવા છે. (૩. ૪)

૨. આ જ શબ્દોમા પુદ્ગલપ્રતિષ્ઠિત (૪-૧૨)મા ઉદ્દેશ્ય વિષે ઉદ્દેશ્યમાં આપ્યું છે અને તે પ્રમાણે પુરુષની અનુભવી ધર્મી છે.

- (૨) ૧. ઉત્તાન અને ઉત્તાનાવભાસી; ૨. ઉત્તાન અને ગંભીરાવભાસી; ૩. ગંભીર અને ઉત્તાનાવભાસી; ૪. ગંભીર અને ગંભીરાવભાસી.

પુરુષના પશુ તે ૪ પ્રમાણે ચાર પ્રકાર છે —

- (૧-૨) સમુદ્રની પશુ પાણીની જેમ બે ચતુર્ભંગીઓ સમજાવી.

અને સમુદ્રની જેમ પુરુષની પશુ બે ચતુર્ભંગીઓ સમજાવી.

[સ્થા. ૩૫૮]

૧૩. કંઠ, મણુ

કંઠ — સાદડી ચાર પ્રકારની છે^૧ —

૧. સુખની (તુલ્યવિશેષની); ૨. વાંસની પટ્ટીની, ૩. ચામડાની; ૪. કાંબળાની.

પુરુષ પશુ ચાર પ્રકારના છે —

૧. કોઈ સુખની સાદડી જેવા;
૨. કોઈ વાંસની પટ્ટીની સાદડી જેવા;
૩. કોઈ ચામડાની સાદડી જેવા;
૪. કોઈ કાંબળાની સાદડી જેવા.

[સ્થા. ૩૪૧]

મણુ — ધા ચાર પ્રકારના છે —

- (૧) ૧ અંતઃશલ્યવાળા અને બાહ્ય શલ્યવાળા નહિ;
૨. બાહ્યશલ્યવાળા પશુ અંતઃશલ્યવાળા નહિ;

૧ આ પ્રકારની પ્રજ્ઞા ભગવાને ઔતમને ત્યારે મોક્ષ માટે અધીર એવા ત્યારે કરી છે અને કહ્યું કે ૬ કાંબળાની સાદડી જેવા સિખ્ય છે. મુખ્ય આચર્યક નિર્ણયિત રીત ૫૦ ૩૮૦ મ.

૩. અંતઃશય્યાવાળા નહિ અને બાહ્યશય્યાવાળા;

૪. અંતઃશય્યાવાળા નહિ અને બાહ્યશય્યાવાળા પણ નહિ.

(૨) અંતઃકુષ્ટ પણ બાહ્ય કુષ્ટ નહિની ચતુર્ભંગી.
મણી જેમ પુરુષની પણ એ ચતુર્ભંગીઓ મમણ લેવી.
[—પા. ૩૪૪]

૧૪. આચાર્ય વગેરેની ઉપમા

કરંડિયા ચાર પ્રકારના છે —

૧. ચાંડાલનો; ૨. વેશ્યાનો; ૩. ગાથાપતિનો; ૪. રાજાનો.

આચાર્ય^૧ ચાર પ્રકારના છે —

૧. ચાંડાલના કરંડિયા જેવા; ૨. વેશ્યાના કરંડિયા જેવા; ૩. ગાથાપતિના કરંડિયા જેવા; ૪. રાજાના કરંડિયા જેવા.

[—પા. ૩૪૮]

ફલ ચાર પ્રકારનાં છે —

૧. આમળાં જેવું મધુર હોય; ૨. દ્રાક્ષા જેવું મધુર હોય; ૩. ક્ષીર જેવું મધુર હોય; ૪. ખાંડ જેવું મધુર હોય.

૧. અનુતરમા શાસ્ત્રાન્યમર્દેશકના પાંચ પ્રકાર બતાવ્યા છે — (૧) અર્ધશુદ્ધીય દોષ અને પોતાને અર્ધશુદ્ધીય માને, (૨) અર્ધશુદ્ધાણ્ય દોષ અને અર્ધશુદ્ધાણ્ય પોતાને માને, (૩) અર્ધશુદ્ધમર્દેશક દોષ અને અર્ધશુદ્ધમર્દેશક પોતાને માને, (૪) અર્ધશુદ્ધ વ્યાકરણી દોષ અને પોતાને અર્ધશુદ્ધવ્યાકરણી માને, (૫) અર્ધશુદ્ધજ્ઞાનદર્શની દોષ અને અર્ધશુદ્ધજ્ઞાનદર્શની પોતાને માને. અને બચવાન જુદા પોતાને એ પાંચથી વિપરીત બતાવે છે. (૫, ૧૦૦)

શાસ્ત્રાના એક જીજ્ઞસી જેવું એક વર્ણવવામાં આવે છે. ૧૧મો પ્રવચન ૩, ૧૬.

આચાર્ય પશુ કૃષ્ણની જેમ ઉપર પ્રભાણે ચાર પ્રકારના છે.

[—સ્થાન ૩૨૦]

વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં છે—

- (૧) ૧. શાલબ્ધતિનુ હોય અને શાલપર્યાયી હોય;
 ૨. શાલબ્ધતિનુ હોય અને એરંડપર્યાયી હોય;
 ૩. એરંડબ્ધતિનુ હોય પણ શાલપર્યાયી હોય;
 ૪. એરંડબ્ધતિનુ હોય અને એરંડપર્યાયી હોય.
- (૨) ૧. શાલબ્ધતિનુ અને શાલપરિવારવાળું;
 ૨. શાલબ્ધતિનુ અને એરંડપરિવારવાળું;
 ૩. એરંડબ્ધતિનુ અને શાલપરિવારવાળું;
 ૪. એરંડબ્ધતિનુ અને એરંડપરિવારવાળું.

તેવી જ રીતે આચાર્યની^૧ પશુ જે ચતુર્ભંગીઓ સમજી લેવી.

- (૧) જેમ શાલવૃક્ષોની મધ્યમાં રહેલું મોટું શાલવૃક્ષ શોભે છે તેમ સુદર શિષ્યોની વચ્ચે સુંદર આચાર્ય શોભે છે.
- (૨) એરંડવૃક્ષોની વચ્ચે જેમ શાલવૃક્ષ દીપે છે, તેમ સુદર આચાર્ય અસુંદર શિષ્યોમાં દીપે છે.
- (૩) જેવી શાલવૃક્ષોની વચ્ચે એરંડની સ્થિતિ છે તેમ સુંદર શિષ્યોની વચ્ચે અસુંદર આચાર્યની છે.
- (૪) જેવા એરંડ વચ્ચે એરંડ તેમ અસુંદર શિષ્યોની વચ્ચે અસુંદર આચાર્ય દેખાય છે.

[—સ્થાન ૩૪૦]

૧. બીજા પરંપરાની સરખામણી માટે જુઓ પ્રકરણને અંતે ક્રિષ્ણ ૧. ૪.

મત્સ્ય ચાર પ્રકારનાં છે —

૧. અતુકૃગ્ર સ્રોતે તરનાર^૧; ૨. પ્રતિકૃગ્ર સ્રોતે તરનાર;
૩. અંતે તરનાર; ૪. મધ્યમાં તરનાર.

ભિક્ષુઓ^૧ પણ મત્સ્ય જેમ ચાર પ્રકારના છે.

[- સ્થા ૦ ૩૪૬]

મત્સ્ય પાંચ છે —

- ૧-૪. ઉપર પ્રમાણે; ૫. મર્વચારી.

ભિક્ષુ પણ મત્સ્ય જેમ પાંચ પ્રકારના છે.

[- સ્થા ૦ ૪૫૩]

પક્ષી ચાર પ્રકારનાં છે —

૧. નીકળી શકે પણ પરિમ્રત્યા ન કરી શકે;
૨. પરિમ્રત્યા કરી શકે પણ નીકળી ન શકે;
૩. નીકળી શકે અને પરિમ્રત્યા પણ કરી શકે;
૪. નીકળી શકે નહિ અને પરિમ્રત્યા પણ કરી શકે નહિ.

ભિક્ષુઓ પણ તે જ પ્રમાણે ચાર પ્રકારના છે.

[- સ્થા ૦ ૩૫૧]

ધુણ (ક્રીટવિશેષ) ચાર પ્રકારના છે —

(૧) કોર્ધ ધુણ —

૧. ત્વચા ખાનાર; ૨. છાત ખાનાર; ૩. કાષ્ઠ ખાનાર;
૪. સાર ખાનાર હોય છે.

૧. બૌદ્ધ ૪૨૪૨૨ સાથે સરખામણી માટે બુદ્ધો પ્રદાનને અતે દિશ્વ ન. ૫.

આચાર્ય પશુ
પ્રકારના છે.

૫૪ ચાર પ્રકારનાં છે

- (૧) ૧. ચાલજાતિનું હે
૨. ચાલજાતિનું હે
૩. એરંડજાતિનું હે
૪. એરંડજાતિનું

- (૨) ૧. ચાલજાતિનું ૨
૨. ચાલજાતિનું ૨
૩. એરંડજાતિનું ૩
૪. એરંડજાતિનું ૩
તેવી જ રીતે ૨

સમજ લેવી.

- (૧) જેમ ચાલવૃક્ષોની
છે તેમ મુંદર શિ
(૨) એરંડવૃક્ષોની વડ
મુંદર આચાર્ય ૪
(૩) જેવી ચાલવૃક્ષોન
મુંદર શિષ્યોની વ
(૪) જેવો એરંડા વ
વચ્ચે અમુંદર આ

સ્વલોકાવલોક

૮૭

જેમ જો મુંદર એ ૨ પ્રકાર છે, તેમાં—

૧. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૨
૨. ૧૮ મુંદર મુંદર

૩. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૩ પ્રકાર
૪. ૧૮ મુંદર મુંદર

૫. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૪ પ્રકાર
૬. ૧૮ મુંદર મુંદર

૭. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૫ પ્રકાર
૮. ૧૮ મુંદર મુંદર

૯. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૬ પ્રકાર
૧૦. ૧૮ મુંદર મુંદર

જો તર્ક મુંદર સૌ સ્થાને મુંદર એ મિત્રુ ગા ૭ પ્રકાર
૧૧. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૮ પ્રકાર

૧૨. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૯ પ્રકાર
૧૩. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૧૦ પ્રકાર
૧૪. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૧૧ પ્રકાર
૧૫. ૧૮ મુંદર મુંદર એ મિત્રુ ગા ૧૨ પ્રકાર

વળી આ મજન અને વર્ષણની ચતુર્થાંશને બીજી રીતે પણ ધ્યાવી છે. (અંગુ. ૪, ૪૦૨). આ જ વિષય પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં પણ આવેલો છે. (૪.૮).

૨. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :—અહીં જલ્પવેદી કવ-
ભની ચતુર્થાંશોથી એક જુદા પ્રકારની જ ચતુર્થાંશ અનુસાર (૪.૧૦૮)
માં બદલાવમાં આવેલી છે, તે આ —

૧. ઠોઠ સાંઠ એવા હોય જ ને પોતાના ટોળાની માથ સામે તો
ચાંદ હોય છે પણ બીજી માથ સામે ચંદ્ર નથી હોતો — તેમ ઠોઠ પુરુષ એવો
હોય છે ને પોતાની પરિવદમા તો ચંદ્ર હોય છે પણ અનાબુ પરિવદમાં
નહિ દેખાઈ. આ જ વિષય પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં પણ છે. (૪. ૧૩.)

૨. બૌદ્ધ પરંપરાની સરખામણી :—એક બીજા પ્રકારે અનુસાર
(૪. ૧૦૩)માં કુભની ઉપમાથી પુરુષની ચતુર્થાંશ પદ્યની છે —

૧. તુચ્છ — ખાત્રી હોય પણ ઠાંકણું હોય.

૨. ભર્યાં હોય પણ ઠાંકણું ન હોય.

૩. તુચ્છ હોય અને ઠાંકણું પણ ન હોય

૪. ભર્યાં હોય અને ઠાંકણું પણ હોય.

વેરાભૂષા વગેરે બાહ્ય આકાર તો ઠીક હોય પણ આર્થસત્ત્વની સમજ
જરા જલ્પ ન હોય તે પ્રથમ કુભના જેવો. આર્થસત્ત્વની સમજ પૂરી હોય
જલ્પ બાહ્ય આકાર પ્રકાર પ્રસન્ન ન હોય તે બીજા કુભ જેવો. બાહ્ય આકાર
દમ્બકા વિનાનો અને આત્મિક પ્રજ્ઞા જલ્પ નહિ તે ત્રીજા કુભ જેવો અને
જે બાહ્યકારે જલ્પ ઠીક અને પ્રજ્ઞાએ જલ્પ ઠીક તે ચોથા કુભ જેવો.

આ જ વિષય પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં પણ છે. (૪. ૧૧).

૪. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :—

પ્રજ્ઞા સ્થાનાત્મના મુલને બરાબર મજની ચતુર્થાંશ અનુસારમાં છે
જુઓ ૪. ૧૦૮. અને આને મજની પુરુષની ચતુર્થાંશ પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં
રે — ૪. ૨૧.

અહીં અનુસાર (૪. ૬૧)ની આ ચતુર્થાંશ જન સરખાવવા જેવી છે —

(૧) પોને અનુર દોષ અને તેનો પરિચાર જલ્પ અનુર દોષ — અર્થાત્
સ્વયં દુશીલ દોષ અને તેનો પરિચાર જલ્પ દુશીલ દોષ.

લિપ્તુઓ પણ એ ધુણ જેમ ચાર પ્રકારના છે, તેમાં—

૧. ત્વચા ખાનાર ધુણના જેવા લિપ્તુનું તપ ત્રાર ખાનાર ધુણના જેવું છે;
૨. છાલ ખાનાર ધુણના જેવા લિપ્તુનું તપ કાષ ખાનાર ધુણના જેવું છે;
૩. કાષ ખાનાર ધુણના જેવા લિપ્તુનું તપ છાલ ખાનાર ધુણના જેવું છે;
૪. સાર ખાનાર ધુણના જેવા લિપ્તુનું તપ ત્વચા ખાનાર ધુણના જેવું છે.

[—આ. ૧૪૩]

એક સ્ત્રીનું બીજ સ્ત્રી સાથે અને એક પુરુષનું બીજ પુરુષ સાથેનું અંતર ચાર પ્રકારનું છે —

૧. કોઈ પણ બે લોકડાંના અંતર જેવું;
૨. કોઈ પણ બે પદ્મના અંતર જેવું;
૩. કોઈ પણ બે લોડાંના અંતર જેવું;
૪. કોઈ પણ બે પથ્થરના અંતર જેવું.

[—આ. ૧૪૪]

ટિપ્પણ

૧. બૌદ્ધ પરપરા સાથે સરખામણી :— આ જ સંદેશમાં આ ચતુર્થાંશી અનુવાર (૪. ૧૦૧)માં પણ છે. સ્થાનાંતમાં મેરુદિ. આ કથનાથી પુરુષચતુર્થાંશી સમગ્ર લેવાની જગ્યાએ છે, ત્યારે અનુવારમાં એ પ્રત્યેક જગતે પુરુષમાં પાંચવી જલ્ દીધો છે, તે આ પ્રમાણે —

૧. જલ્ બોલે જલ્ કરે કાઈ નહિ, ૨. કરે જલ્ બોલે નહિ; ૩. બોલે જલ્ નહિ અને કરે જલ્ નહિ, ૪. બોલે જલ્ ખરે અને કરે જલ્ ખરે.

વળી આ મર્જન અને વર્ણનની ચતુર્થ ઝીને બીજી રીતે પણ ધ્યાની છે. (અંગુ ૪, ૪૦૨). આ જ વિષય પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં પણ આવ્યો છે. (૪. ૮).

૨. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :—અહીં જણાવેલી જન-બની ચતુર્થ ઝીનોથી એક જુદા પ્રકારની જ ચતુર્થ ઝી અનુસાર (૪. ૧૦૮) માં જણાવવામાં આવેલી છે, તે આ —

૧. કોઈ સાંઠ એવા હોય છે જે પેતાના ટોળાની માથ સામે તો થડ હોય છે પણ બીજી માથ સામે થડ નથી હોતો. — તેમ કોઈ પુરુષ એવો હોય છે જે પેતાની પરિપદમાં તો થડ હોય છે પણ અન્યની પરિપદમાં નહિ દંત્યદિ. આ જ વિષય પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં પણ છે. (૪. ૧૩.)

૩. બૌદ્ધ પરંપરાની સરખામણી :—એક બીજા પ્રકારે અનુસાર (૪. ૧૦૩)માં કુલની ઉપમાથી પુરુષની ચતુર્થ ઝી ધ્યાની છે —

૧. ટુચ્છ — ખાલી હોય પણ ઠાકણ હોય.

૨. ભર્યો હોય પણ ઠાકણ ન હોય.

૩. ટુચ્છ હોય અને ઠાકણ પણ ન હોય

૪. ભર્યો હોય અને ઠાકણ પણ હોય.

વેદાનુયાયી વગેરે બાહ્ય આધાર તો ઠીક હોય પણ આર્થસત્યની સમજ જરા પણ ન હોય તે પ્રથમ કુલના એવો. આર્થસત્યની સમજ પૂરી હોય પણ બાહ્ય આધાર પ્રકાર પ્રસન્ન ન હોય તે બીજા કુલ એવો. બાહ્ય આધાર દંબપદ વિનાનો અને આત્મિક પ્રજ્ઞા પણ નહિ તે ત્રીજા કુલ એવો અને જે બાહ્ય આધાર પણ ઠીક અને પ્રજ્ઞાએ પણ ઠીક તે ચોથા કુલ એવો.

આ જ વિષય પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં પણ છે. (૪. ૧૧).

૪. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :—

પ્રસ્તુત સ્થાનાનના મુતને જરાજર મળતી ચતુર્થ ઝી અનુસારમાં છે બુદ્ધો ૪. ૧૦૯. અને આને મળતી પુરુષની ચતુર્થ ઝી પુદ્ગલપ્રજ્ઞામાં છે — ૪. ૨૧.

અત્રી અનુસાર (૪. ૬૧)ની આ ચતુર્થ ઝી જન સરખાવવા એવી છે —

(૧) પાને અમુર હોય અને તેનો પરિવાર પણ અમુર હોય — અર્થાત્ સ્વયં દશક હોય અને તેનો પરિવાર પણ દશક હોય.

(૨) પેલો અમુર હોય પણ તેનો પરિવાર દેવ હોય અર્થાત્ પેલો દુ શીલ હોય પણ તેના પરિવારમાં જ્યાં સુગ્રીવ હોય.

(૩) પેલો દેવ પણ તેનો પરિવાર અમુર હોય.

(૪) પેલો દેવ હોય અને પરિવાર પણ દેવ હોય.

આ વિષે વધુ વિચાર યરોવિજયપદ્યોએ પણ કર્યો છે. જુઓ — સિદ્ધાન્તરહસ્ય સ્તવન કાલ સાતમી. ગુરુસાહિત્ય સંગ્રહ — પૃ. ૨૧૩.

૫. બૌદ્ધ પરંપરા સાથે સરખામણી :— અનુતરનિદાય (૪.૫) માં પુરુષના ચાર પ્રકાર બતાવ્યા છે : અનુસ્રોતગામી, પ્રતિસ્રોતગામી, સ્થિતાત્મા અને પારમત. જેઓ સાંસારિક કામભોગોમાં ક્રમશઃ રહે છે તે અનુસ્રોતગામી. જે સાંસારિક કામભોગોને વશ નથી થતો પણ ઇન્દ્રિયો પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે અને પરિપૂર્ણ પ્રવ્રત્યર્થ પામે છે તે પ્રતિસ્રોતગામી છે. જેણે ક્યેસીનો નાશ કર્યો હોય અને ચિત્તને જેણે વશમાં કર્યું હોય અને સમહિતેન્દ્રિય હોય તે સ્થિતાત્મા છે. જેણે સકલ ક્રમેનો નાશ કર્યો છે, જે ચિત્તવિમુક્તિ અને પ્રજ્ઞાવિમુખિને અનુભવે છે, જે વૈરાગ્ય છે, અપ્રચારી છે તે પારમત છે.

જે એવો અભિગ્રહ પડે કે ઉપાધ્યયી નીકળીને જે ક્રમે ચંદ્રચંદા પર રમ્યામાં આવે તે જ ક્રમે બિહ્વા ખાવડી, તે અનુસ્રોતગામી, બિહ્વાકુંચમાં આવતાં જઈને ઉપાધ્યય તરફ આવતાં જે ક્રમે પડે આવે તે ક્રમે બિહ્વા ખાવડાર તે પ્રતિસ્રોતગામી. પ્રાત્નમાયમા બિહ્વા લેનાર તે અંતર્યામી અને મધ્યમાયમા બિહ્વા લેનાર તે મધ્યચારી બિહ્વા કહેવાય છે.

સ્થાનાંગ-સમવાયાંગ

ખંડ-૭ મો

વિવિધ

વ્યાકરણ

શુદ્ધ વાગતુયોગ^૧ દશ પ્રકારનો છે —

૧. ચકારાનુયોગ — વાક્યમાં આવતા ‘ચ’ (અને) શબ્દનો વિચાર;
૨. મકારાનુયોગ — વાક્યમાં આવતા ‘મા’ (મન) શબ્દનો વિચાર;
૩. અપિકારાનુયોગ — ‘અપિ’ (પણ) શબ્દનો વિચાર;
૪. સેકારાનુયોગ — આનન્તર્યાદિ સૂચક ‘એ’ (અથ) શબ્દનો વિચાર;
૫. સાયંકારાનુયોગ — ‘હીક’ એ અર્થમાં વપરાતા ‘માયં’ વિષે વિચાર;
૬. એકત્વાનુયોગ — એકવચન વિષે વિચાર;
૭. પૃથક્ત્વાનુયોગ — દ્વિવચન અને બહુવચનનો વિચાર;
૮. મંયૂથાનુયોગ — અમાસ વિષે વિચાર;
૯. સંક્રાંતિનાનુયોગ — વિભક્તિવચનના વિષયાંસ વિષે વિચાર;
૧૦. ભિદ્ધાનુયોગ — સામાન્ય વાત કહી પછી તેનો ક્રમ, કાલ વગેરેની અપેક્ષાએ ભેદ કરી વિચાર કરવા તેના વિષે વિચાર.

[- ગ્લાઝ ૭૪૪]

૧. વાક્યાર્થનો નહિ પણ પદાર્થભેદ વિષયક વિચાર તે.

વ્યાકરણ

શુદ્ધ વાગનુયોગ^૧ દશ પ્રકારનો છે —

૧. અકારાનુયોગ — વાક્યમાં આવતા ‘અ’ (અને) શબ્દનો વિચાર;
૨. મકારાનુયોગ — વાક્યમાં આવતા ‘મા’ (મત) શબ્દનો વિચાર;
૩. અપિકારાનુયોગ — ‘અપિ’ (પણ) શબ્દનો વિચાર;
૪. સેકારાનુયોગ — આનન્તર્યાદિ સૂચક ‘સે’ (અથ) શબ્દનો વિચાર;
૫. સાયંકારાનુયોગ — ‘હીક’ એ અર્થમાં વપરાતા ‘માયં’ વિષે વિચાર;
૬. એકલ્લાનુયોગ — એકવચન વિષે વિચાર;
૭. પૃથક્ત્વાનુયોગ — દ્વિવચન અને બહુવચનનો વિચાર;
૮. સંયુથાનુયોગ — સમાસ વિષે વિચાર;
૯. સંક્રાંતિનાનુયોગ — વિલક્ષિતવચનના વિપર્યાય વિષે વિચાર;
૧૦. બિન્નાનુયોગ — સામાન્ય વાત કહી પછી તેનો ક્રમ, કાલ વગેરેની અપેક્ષાએ ભેદ કરી વિચાર કરવા તેના વિષે વિચાર.

[— ગ્યાન ઝરાર]

૧. વાક્ય જેમાં જ્યાં કયો કયો અર્થજોડવા વિષયક વિચાર તે.

વચન વિભક્તિ આડું છે^૧ —

૧. નિદેશે પ્રથમા - તે, આ, હું;
૨. ઉપદેશે દ્વિતીયા - આ કરો, તે બલો;
૩. ક્રત્વમાં તૃતીયા^૨ - તેનાથી કે મારાથી લવાયું કે કરાયું.
૪. સંપ્રદાને ચતુર્થી^૩ - નમસ્કાર સ્વાદા એના યોગમાં;
૫. અપાદાને પંચમી - તેમાંથી કે આમાંથી લે કે દાવા,
૬. અસ્તામી બ.વમાં છઠી - નો આનો કે તેનો ગમેયો છે;
૭. મુનિપાનાથમાં માત્રમી - તેમાં, ત્યારે, ઉતે, એ અર્થમાં,
૮. આમંત્રણી આત્મી^૪ - એ! હે! જુનાન!
[- ૨૧૦ ૧૦૦]

વચન ત્રય છે —

- (૧) ૧. ઐક્યવચન; ૨. દિવચન, ૩. બહુવચન.
- (૨) ૧. ગર્હવચન; ૨. પુત્રવચન, ૩. નપુમણવચન.
- (૩) ૧. અતીવચન, ૨. પ્રત્યુપજ્ઞવચન, ૩. અનાગત વચન.

[- ૨૧૦ ૧૦૧]

૧. આ મુજબ ભનુદેવના - ૧૧૨ મુ. છે.

૨. આ ૩૮૨૦ એકી કર્ત્વે તૃટીતૃતું છે પણ કાવ્યમાં ૩૬૮૦ વિષયવચન દેવદત્ત કવિએ તેને કમળાદિ વિવિધા કવિએ ૩૬૮૦ ત્રી મુજબ જુદું કરી

૩. કવિએ ૩૬૮૦ જુદા જુદા કરી છે. ભનુદેવ કવિએ ૩૬૮૦ તૃતીયે ગા. ૨૮. ૧૬૮૬૬ કવચમાં ૪ કરી છે

સ્વરમંડલ

સ્વર સાત કહ્યા છે—

નામ	સ્થાન	કોણે બોલે ?	અર્થ
૧. પદ્મ	અગ્રનિહ્વા	મયૂર	મૃદંગ
૨. ઋષભ	છાતી	કૂકડો	ગોમુખી (વાદ્ય)
૩. ગાંધાર	કંઠ	હંસ	શંખ
૪. મધ્યમ	મધ્યનિહ્વા	ગાય-વેટાં	ઝાલર
૫. પંચમ	નાસિકા	કોયલ	ગોધિકા (કુસુમકાલમાં)
૬. ધૈવત(ઐવત)	દંતોષ્ઠ	કૌંચ	ઢોલ
૭. નિષાદ	મસ્તક	ગજ	મહાભેરી

એ સાત સ્વરનાં સાત લક્ષણો છે —

૧. પદ્મસ્વરવાળા મનુષ્યને જીવિકા મળી રહે છે. તેનું કામ નિષ્ફળ જતું નથી. તેને ગાયો, મિત્રો અને પુત્રોની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી નારીને વલ્લભ થાય છે.

૨. ઋષભસ્વર હોય તેને ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થાય છે, તે સેનાપતિ બને છે, અને તેને ધનલાભ થાય છે. વળી વસ્ત્ર, ગંધ, અલંકાર, સ્ત્રી, શયન આદિ મળે છે.

૩. ગાંધારસ્વરવાળા ગીતયુક્તિજ્ઞ, પ્રધાનજીવિકાવાળા, કવિઓ, કળાજ્ઞો, પ્રસાશીલો અને બીજા બીજા શાસ્ત્રજ્ઞો હોય છે.

૧. સ્થાનામનુ આ આશુ સ્વર અનુષંગિકા રાજદશા છે (સુ. ૧૨૮).

૪. મધ્યમસ્વસ્વાગા ખાંડીધે મુખી રહે છે, અને દાન કરે છે.

૫. પંચમસ્વસ્વાગા નબ્બ હોય છે, શૂર હોય છે. લોકમંત્રી હોય છે અને ગણપત્યકો હોય છે.

૬. ધૈવત (રૈવત) સ્વસ્વાગા આકુનિકો, કનિયાગા, વ.ગુરિકો, શોકરિકો અને માછીમારો હોય છે.

૭. નિષાદસ્વસ્વાગા ચાંચવો, મજ્યો અને બીજા બધા પાપકર્મીઓ નથા ગોપાનક ઘોર હોય છે.

શતેષ સ્વદેને વ્રજ વ્રજ જ્ઞામ દોષ છે —

૧. વદ્વજ્ઞામ; ૨. મધ્યજ્ઞામ; ૩. ગાંધારજ્ઞામ.

(૧) વદ્વજ્ઞામની જ્ઞાન મૂર્તિના છે —

૧. મંચી; ૨. કોરવીય; ૩. દગિ; ૪. સજ્જી, ૫. મારકાત, ૬. નારમી; ૭. શુદ્ધવદ્વજ.

(૨) મધ્યમજ્ઞામની જ્ઞાન મૂર્તિના છે —

૧. ઉત્તમંધ; ૨. રજ્જી, ૩. ઉત્તરા, ૪. ઉત્તરામમ, ૫. આરોહાગા, ૬. નોલીયા; ૭. અખીરુ.

(૩) નાપ.વજ્ઞામની જ્ઞાન મૂર્તિના છે —

૧. નરી, ૨. હુકિમા; ૩. જનિમા; ૪. શુદ્ધગાંધાર; ૫. ઉત્તરનાપાન, ૬. મુદ્ગુતરમાપામ, ૭. ઉત્તરવતઃ કોરેમતમ.

ન.નં સ્વદેઃ કયાંતી ઉપજ્ઞાન ય.વ છે? ન.નિમી.

રેવન્દ્રી રે નિ કઈ છે? રીતરૂતવે. નિ છે.

૧૮૧. મરેવનો ઉપજ્ઞાન છે? પાન. મમય
૨૮૧. રે. ૧

ઝેયના આકાર ત્રણ છે અને તે આ પ્રમાણે —

પ્રથમ મંદચી શ્રઃ કરે અને મધ્યમાં ક્રમશઃ વધારે અને અંતે પાછો ઓછો કરે એમ ત્રણ આકાર બને છે.

ઝેયના છ દોષ, આઠ ગુણ, ત્રણ વૃત્ત અને બે બલિનિઓ - આ જે સ્વરમંદ પ્રકારે બાજુતો દોષ તે મુશિક્ષિત રૂપે મારે ગાય.

હે માયક ! આ છ દોષો આપે તે રીતે ન ગાજે —

૧. બધાપણ થઈ ગાણ; ૨. ઉત્તરગા થઈ ગાણ,
૩. દૂંકાવીને ગાણ; ૪. તાલગદ ન ગાણ, ૫. કાકસ્વર
શી ગાણ, ૬. સાનુનાસિક વળોંચાર કરી ગાણ.

ઝેયના ગુણ આઠ છે —

૧. પૂર્ણ, ૨. રક્ત, ૩ અતીકૃત; ૪ બ્રહ્મા, ૫
અવિભાગ, ૬ મધુ, ૭. સમ, ૮. મુકુમાર

૧લી આ ૫ળ ગુણ છે —

૧. ૩-વિશુદ્ધ, કંઈવિશુદ્ધ અને ત્રિરવિશુદ્ધ - જે
૫૧.૫;

૨ મદુ અને પૂરી શકાય તેવાં પદો ૧૬.

૩ તાલગદ અને પ્રતિષેપગદ,

૪. માત્ર સ્વચ્છ મમ.

૧લી આ ૫ળ ગુણ છે —

૧ નિરોપ, ૨. મ. - મુખ, ૩ રેતુકુખ, ૪ અતીકૃત,
૫ ૩૫મંદા. - મુખ, ૬ કે ગ્રામ, ૭ મિત્ર; ૮ મધુ.

૨લી આ ૫ળ ગુણ છે —

૧. મમ, ૨. સ્વચ્છમમ, ૩ સ્વચ્છ વિષમ.

ભલિતિ આ બે છે —

૧. સંસ્કૃત; ૨. પ્રાકૃત.

આ બેને ઋષિઓએ પ્રશસ્ત ગણી છે. અને ગીત
આ બંને ભાષામાં ગવાય છે.

મધુર કોણ ગાય છે ? સ્થામા.

ખર કોણ ગાય છે ? કાલી.

રુક્ષ કોણ ગાય છે ? કાલી.

ચતુર કોણ ગાય છે ? ગૌરી.

... વિલંબયુક્ત કોણ ગાય છે ? કાણુ.

દ્રુત કોણ ગાય છે ? અંધા.

વિસ્વર કોણ ગાય છે ? પિંગલા.

સ્વરો સાત પ્રકારે સમ છે —

૧. તંત્રિસમ; ૨. તાલસમ; ૩. પાદસમ; ૪. લયસમ;
૫. મંડસમ; ૬. ધાસોચ્છ્વાસસમ; ૭. સંધ્યાશસમ.

સ્વર સાત, શ્રામ ત્રણ, મૂર્છના ૨૧, અને તાન
૪૬ છે — આમ આ સ્વરમંડલ^૧ પૂર્ણ થયું.

[- સ્થા. ૧૫૩]

૧. કોઈ પ્રકરણ ૪ આ સૂત્રમાં ઉતારી લીધું હાથે છે.

કળાઓ

કળાઓ ૭૨ છે —

૧. લેખ; ૨. ગણિત; ૩. રૂપ; ૪. નાદ્ય; ૫. ગીત;
૬. વાદિત; ૭. સ્વરગત; ૮. પુષ્કરગત; ૯. સમતાલ; ૧૦;
ધૂત; ૧૧. જનવાદ; ૧૨. પોકખચ (પાસા રમવાની કળા);
૧૩. અષ્ટાપદ; ૧૪. દગમૃત્તિકા; ૧૫. અન્નવિધિ; ૧૬.
પાનવિધિ; ૧૭. વસ્ત્રવિધિ; ૧૮. શયનવિધિ; ૧૯. આર્યા;
૨૦. પ્રહેલિકા; ૨૧. માગધિક; ૨૨. ગાથા; ૨૩. શ્લોક; ૨૪.
ગંધયુક્તિ; ૨૫. મધુસિક્થ; ૨૬. આભરણવિધિ; ૨૭. તરુણી-
પ્રતિકર્મ; ૨૮. સ્ત્રીલક્ષણ; ૨૯. પુરુષલક્ષણ; ૩૦. હયલક્ષણ;
૩૧. ગજલક્ષણ; ૩૨. ગોણલક્ષણ; ૩૩. કુક્કુટલક્ષણ; ૩૪.
મિંઠયલક્ષણ; ૩૫. ચક્રલક્ષણ; ૩૬. છત્રલક્ષણ; ૩૭. દંડ-
લક્ષણ; ૩૮. અસિલક્ષણ; ૩૯. મણિલક્ષણ; ૪૦. કાકિણી-
લક્ષણ; ૪૧. ચર્મલક્ષણ; ૪૨. ચંદ્રલક્ષણ; ૪૩. સૂર્યચરિત;
૪૪. રાહુચરિત; ૪૫. શુક્રચરિત; ૪૬. સોભાચક્ર; ૪૭.
દીર્ઘાચક્ર; ૪૮. વિદ્યાગત; ૪૯. મંત્રગત; ૫૦. રહસ્યગત;
૫૧. સભાસ; ૫૨. ચાર; ૫૩. પ્રતિચાર; ૫૪. બ્યૂક; ૫૫.
પ્રતિબ્યૂક; ૫૬. સ્કંધાવારમાન; ૫૭. નગરમાન; ૫૮.
વસ્તુમાન; ૫૯. સ્કંધાવાસનિવેશ; ૬૦. વસ્તુનિવેશ; ૬૧.
નગરનિવેશ; ૬૨. ઈશસ્થ; ૬૩. છરૂપ્રવાદ; ૬૪. અશ્વશિક્ષા;
૬૫. હસ્તિશિક્ષા; ૬૬. ધનુર્વેદ; ૬૭. હિરણ્યપાક; સુવર્ણ-

૧. આના નિવરણ તથા તુલના માટે જુઓ 'ભગવાન મહાવીરની
ધર્મકથાઓ' ની ટિપ્પણી.

૩. પૂરિમ-વાંસડાની સુળીના પાંજરાને ભરીને બનાવેલ;

૪. સંઘાતિમ-શુચ્છ.

અલંકાર ચાર પ્રકારના છે—

૧. કૈશાલંકાર; ૨. વસ્ત્રાલંકાર; ૩. માલ્યાલંકાર;
૪. આભરણાલંકાર.

અભિનય ચાર પ્રકારના છે—

૧. દાર્શનિક; ૨. પ્રાત્યંતિક; ૩. સામાન્યતોપ-
નિપાતનિક; ૪. લોકમધ્યાવસાનિક.

(—ધા. ૩૭૪)

પ્રાક્ષીલિપિનું લેખવિધાન ૧૮ પ્રકારે છે—

૧. પ્રાક્ષી; ૨. યવની; ૩. દોષઉપકરિકા; ૪. ખરેદાદિકા;
૫. ખરથાવિકા; ૬. પ્રકાશતિગા; ૭. ઉચ્ચત્તરિકા; ૮.
અશરપૃષ્ઠિકા; ૯. ભોગવતિકા; ૧૦. વૈલુચિકા; ૧૧. નિહલુ-
વિકા; ૧૨. અંકલિપિ; ૧૩. ગલિગલિપિ; ૧૪. ગંધર્વલિપિ;
૧૫. આદર્શલિપિ; ૧૬. માહેશ્વરી; ૧૭. દામિલલિપિ;
૧૮. ગ્રેલિંદલિપિ.

(—સમ. ૧૮)

૧. આ ચાર ભેદો રાજપ્રમીયમા છે. જુઓ કલિા ૮૮.

૨. અન્યત્ર લિપિના ૧૮ ભેદો મળ્યા છે. વિશેષાવરણક રીક્ષા
મા. ૪૧૪. અત્રી મળાવેલ પ્રાક્ષીલિપિના લેખવિધાનના ભેદો પ્રજ્ઞાપના
પ્રથમમા છે. સુવમા ૧૮ દોષાનુ લખ્યુ છે ૫૫ બૂટલિપિને મેગવગ
મળાવીએ ૧૬ વાવ છે. અને તે જ પ્રમાણે મૂળ સમવાચાવ કપાવનારે
૫૫ ૧૬ અક મૂકયા છે. ૫૫ અનુવાદકે બૂટલિપિને કાલકમા મૂરી છે.
રીક્ષાકાર હદે છ ક જેને આ વિષે કશું અજુમા નથી.

(વર્ગનો વર્ગ); ૧૦. કાકય (કરવતથી લાકડાને છેદવાનું ગણિત).

[—સખાં ૭૮૭]

વ્યાવહારિક^૧દંડ ૯૬ આંગળ સમજવો.

તે જ પ્રમાણે ધનુષ, નાલિકા, યુગ અને અક્ષ તથા મુસલનું માપ સમજવું.^૨

[—સખાં ૬૬]

ચાર ગાઉનો^૩ એક યોજન છે.

[—સખાં ૪]

પૂર્વ પછીની સંખ્યા ઉત્તરોત્તર ૮૪ લાખથી ગણા કરીને કાઢવી^૪ ચાવત શીર્ષપ્રહેલિકા.

[—સખાં ૮૪]

ટિપ્પણ

૧. દ્રવ્ય વર્ગરે:—એક સંખ્યાવાળું તે અકે. તેમાં દ્રવ્ય સામાન્ય હોય તો એક જ છે—પણ ભેદરૂપે એક સંવિત, એક અધિન અને એક મિત્ર એમ ત્રણ ભેદ છે. નેનરાત્રપ્રસિદ્ધ ત્રિપતી—બધું

૧. જે દ્રવ્ય માફ વનેરેનું માપ નીકળે તે વ્યાવહારિક દંડ. ધનુ માપ જેનાથી ન હાડતું હોય તે અવ્યાવહારિક દંડ તો અમે તેવડો દોાય. ૧૪ આંગળનો એક હાથ અને એવા ચાર હાથનો એક દંડ છે. તેથી $૧૪ \times ૪ = ૬૬$ આંગળનો વ્યાવહારિક દંડ થાય.

૨. દંડ, ધનુષ વગેરે બધાને ચાર હાથ પ્રમાણે કલા છે. તુએ અનુયોગદ્વાર સૂત્ર ૧૩૩.

૩. ૨૦૦૦ ધનુષનો એક નાઈ. અનુયોગદ્વાર સૂત્ર ૧૩૪.

૪. ચારાસી લાખ વર્ષ પ્રમાણે એક પૂર્વાંચ છે. અને ૮૪ લાખ પૂર્વાંચ પ્રમાણે એક પૂર્વ છે ત્યાર પછીની સંખ્યાના નામો આ પ્રમાણે છે: ત્રિલિંગ, ત્રિલિ, અષ્ટાંગ, અષ્ટ, અવરાત્ર, અવર, દ્વિલિંગ, દ્વિલિ, કલ્પકાંચ, કલ્પક, પદ્માંગ, પદ્મ, નિલિંગ, નિલિ, અર્ધલિપૂરાત્ર, અર્ધ, નપૂર, અપુરાત્ર, અપુર, નપુરાંગ, નપુર, પ્રપુરાંગ, પ્રપુર, મુલિંગ, મુલિ, ચીર્ષપ્રહેલિકા, અને ચીર્ષપ્રહેલિકા. અનુયોગ ૧૧૪, ૧૩૮.

(૨) જ્યારે જીવ કે પુદ્ગલો કનુચિતિએ ચમન કરતા હોય અને આગળ જઈ બીજી શ્રેણીમાં મતિ કરવાનું શરૂ કરે, ત્યારે તેમના એ ચમનમાં એક વાંક લેવો પડે છે, તેથી જે શ્રેણી થઈ તે એકત્વકા હોવાય. જેમ કે કોઈ એક જીવ અધોલોકમાં પૂર્વ દિશામાં મરે છે અને તેની ઉત્પત્તિનું સ્થાન ઉર્ધ્વલોકમાં પશ્ચિમ દિશામાં છે; તો પ્રથમ તે કનુચિતિથી ઉર્ધ્વલોકની પૂર્વ દિશામાં પહોંચશે અને ત્યાંથી સીધો પશ્ચિમમાં જશે. આ પ્રમાણે તેને પશ્ચિમમાં પહોંચવા માટે એક વાંક લેવો પડે છે.

(૩) જે શ્રેણીમાં બે વાંક હોય તે દ્વિધા વક્ર — જેમ કે જીવ ઉર્ધ્વલોકના અગ્નિ ખૂણામાં મૃત્યુ પામશે, પણ જે તેનું ઉત્પત્તિસ્થાન અગ્નિલોકમાં વાયવ્ય ખૂણામાં હોય, તો પ્રથમ તો તે તિર્થંગ્યતિથી નિર્જાતીમાં ભય છે, અને ત્યાંથી નિર્ધન્ય નથી વાયવ્યમાં પહોંચે છે.

(૪) જે શ્રેણીમાં એ તરફ લોકનાડી સિંચાવનું ખ એટલે આકારા હોય તે એકત્વકા હોવાય. ત્રસજીવો તો ત્રસનાડીમાં જ હોય એટલે એમને જે તે ત્રસમાં ઉત્પન્ન થવાના હોય તો — આ એકત્વકા શ્રેણીનો ત્રસજ આચનો નથી. પણ સ્થાવરજીવો અને પુદ્ગલો તો ત્રસનાડી બહાર પણ છે. તેથી તેમને આડી નતિનો ત્રસજ આવે છે. કોઈ એવો ત્રસનાડી બહારનો જીવ જે ત્રસનાડીમાં ઉત્પન્ન થવાનો હોય તો આ એકત્વકા શ્રેણી થાય છે. પ્રથમ તો તે જીવ ત્રસનાડી બહાર હોય ત્યાંથી સીધો ત્રસનાડીના ઢાળા કે જમણા પડખે આવે છે. અને પછી ત્રસનાડીમાં તે પડખે જાગર જે બીજો પડખો જવાનું હોય તો તે પ્રમાણે બે ત્રણ વચેરે વાંક લઈને નિયત સ્થાને ઉત્પન્ન થાય છે. આ જ પ્રમાણે પુદ્ગલની જમ્ મતિ થઈ શકે.

(૫) જે શ્રેણીમાં બે વખત ત્રસનાડી બહારનું આકારા હોય તે દ્વિધાકા હોવાય ત્રસનાડીની ઢાળી બાજુને બહાર રહેલો જીવ જે જમ્ ની બાજુએ બહાર ઉત્પન્ન થવાનો હોય તો આ કોળી બને છે. પ્રથમ તો તે જે બાજુએ દૂરો તે બાજુથી લોકનાડી — ત્રસનાડીમાં પ્રવેશશે અને પછી ત્રસનાડીમાં જઈને ફરી તેની બહાર નીકળી બીજી બાજુએ ઉત્પન્ન થશે. આ પ્રમાણે પુદ્ગલ પણ મતિ કરી શકે છે.

(૬) ચક્રવાક મતિ જીવને નથી દોળી પણ પગમાલુને હોય છે. ચક્રવાક મતિ એટલે આગાહાર — જમની ખાઈને જઈને ફરતી તે.

(૭) અર્ધચક્રવાક એટલે અર્ધગોળ — આ પણ ચક્રમાલુને હોય છે.

૨. દેવ, નાગ, યક્ષ અને ભૂતોની મધ્યગૂ આરાધના ન કરી હોય;
૩. જલના પુદ્ગલોને વાયુ બીજે ખેંચી લાય - કે વીંખી નાખે.

(૨) તથા કારણે મહાવૃષ્ટિ થાય છે —

૧. તે તે પ્રદેશમાં જલયોનિના છંદા કે પુદ્ગલો ધણા પરિમાણમાં પરિણત થાય;
૨. દેવ, નાગ, યક્ષ, અને ભૂતોની મધ્યગૂ આરાધના કરી હોય;
૩. બીજા પ્રદેશોમાં વરસનાર વાદળોને વાયુ તે તે પ્રદેશમાં ખેંચી લાવે અને તે તે પ્રદેશનાં વાદળોને વીંખી ન નાખે.

[- ૨૫૧૦ ૧૭૧]

૩. આદ્યર્થ

આ આદ્યર્થ કથા છે —

૧. ઉપમર્ગ; ૨. ગર્ભદંડ; ૩ સ્વર્તીર્થ; ૪. અલગ્ય પરિવહ - અયોગ્ય પરિવહ; ૫. કૃષ્ણનુ અપરકંકાગમન;
 ૬. ચંદ્રમૂર્ત્યનુ આકાશથી જિતસ્વ; ૭. દુરિવંશ પ્રલોપત્તિ;
 ૮. ચમરોત્પાત, ૯. એકમો આઠ સિદ્ધ; ૧૦. અનંયનપૂત.
- આ આદ્યર્થો અનન્તકાલે થાય છે.

[- ૨૫૧૦ ૭૭૭]

૧. જે પદ્ધતિ સામાન્ય રીતે ન જાને જન્ વિરોધ જનિતિમા બની નહીં દોષ ભેદે અદ્ભુત લક્ષણ, તે આદ્યર્થ દેવેવાય છે. આ ૧૨માંથી પાંચે તેા - ૧, ૨, ૪, ૬, ૮ અમરાત મહાદેવના નીર્ણમા જ જાન્યાં છે. પાંચમું મેમનાવના નીર્ણમા, ૭મું જગલના નીર્ણમા, ૩મું મરિચનાવના નીર્ણમા, ૧૦મું મુરુચિના નીર્ણમા અને ૯મું રત્નકના નીર્ણમા સમજવું. જુઓ લોકપ્રસાર; સર્ગ - ૩૨, ૧૦૩૧-૧૦૩૪.

વિષયોના વિવરણ માટે જુઓ પ્રકરણને અંગે દિષ્ટાંત નં. ૩.

ચિકિત્સાનાં ચાર અંગ છે —

૧. વૈદ્ય; ૨. ઔષધ; ૩. રોગી; ૪. પરિચર્યા.

[—અા ૩૪૩]

ચિકિત્સક (વૈદ્ય) ચાર પ્રકારનો છે —

૧. પાતાની ચિકિત્સા કરે પણ બીજાની ન કરે; ૨. બીજાની ચિકિત્સા કરે પણ પાતાની ન કરે; ૩. બીજાની ચિકિત્સા ન કરે અને પાતાની પણ ન કરે; ૪. પાતાની ચિકિત્સા કરે અને બીજાની પણ કરે.

[—અા ૩૪૪]

રોગોત્પત્તિનાં નવ કારણ છે —

૧. અત્યશન; ૨. અહિતાશન; ૩. અતિનિદ્રા; ૪. અતિભગરણ; ૫. મૂત્રાવરોધ; ૬. મઢાવરોધ; ૭. અધ્વગમન-સ્તે આલવાથી થાક લાગે તો; ૮. પ્રતિફૂલ લોબન; ૯. કામવિકાર.

[—અા ૧૧૭]

૭. દંડનીતિ વગેરે

દંડનીતિના આઠ પ્રકાર છે —

૧. હક્કાર; ૨. મક્કાર; ૩. ધિક્કાર; ૪. પરિભાષણ (અપરાધીને હપકો હેવો — “અડીથી જઈશ નહીં” —તે); ૫. મંડલબંધ (ક્ષેત્રમયાંદા કરી તેથી બહાર ન જવાની આજ્ઞા); ૬. ચારક — કેદ; ૭. છવિગેદર — હસ્ત, પાદ વગેરે કાપી નાખવા.

[—અા ૪૫૩]

૧. પ્રથમની ગણ નીતિ વિષે જુઓ મહાપ્રજ્ઞ બડમાં દિપ્તજી. આવૃ નિઃ ગા ૧૬૪ થી.

૨. અંતિમ ચાર ભરતરાખના વખતથી દારૂ વર્ડ છે. આવૃ નિઃ ગા ૧૬૬ અને મૂળભાષ્ય આ. ૩. કાઈને મને આ ચારમાથી પ્રથમની જે કમમના સમયમા અને અંતિમ જે ભરતરા સમયમાથી દારૂ વર્ડ એમ કહે છે.

